ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 – 1923

ЗУНР

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

4

До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки

ЗУНР

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ІВАНА КУРАСА НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМЕНІ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА НАН УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА НАН УКРАЇНИ

КАНАДСЬКИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 – 1923

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

4

Т – Я

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК ■ 2021

УДК 94 (477) "1918–1923"
ББК 63.3 (4 Укр)
З 6

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 2 лютого 2021 р. (протокол № 1)

Організатор проекту:

Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Видання здійснене за сприяння голови Івано-Франківської обласної ради

ОЛЕКСАНДРА СИЧА

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській та світовій історичній науці презентує читачеві комплексне дослідження одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західно-Української Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення і соборності на початку XX століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні даної проблеми за роки незалежності України. На великому і якісно новому джерельному матеріалі з вітчизняних і закордонних архівосховищ і наукових бібліотек, застосовуючи сучасні методологічні підходи й останні досягнення соціогуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Чернівців, Тернополя – розглядають передумови революційного чину в Галичині, внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу і міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні, етноконфесійні процеси в краї, партійно-політичну систему ЗУНР, її правову і законотворчу діяльність тощо. Велику увагу приділено повсякденному життю та побутові населення західноукраїнського регіону в 1918–1923 рр., просопографічним аспектам історії ЗУНР, питанням історичної персоналістики і біографістики, відомим і маловідомим історичним постатям борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різноманітних тем і сюжетів Енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів та оригінального, автентичного ілюстративного матеріалу.

Енциклопедичне видання пропонуємо увазі учнів, студентів, аспірантів, докторантів, викладачів вищої і середньої школи, усіх, хто цікавиться історією України XX століття.

Рецензенти:

Володимир Баран – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Геннадій Боряк – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту історії України НАН України.

Ярослав Калакура – доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Костянтин Кондратюк – доктор історичних наук, професор кафедри новітньої історії України Львівського національного університету імені Івана Франка.

Юрій Терещенко – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, країнознавства і туризмознавства Київського національного лінгвістичного університету.

ISBN 978-966-2067-72-9 ТОМ-4

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
© Манускрипт-Львів, 2021

МИКОЛА КУГУТЯК
декан факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор (співголова)

МИКОЛА ЛИТВИН
керівник Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, доктор історичних наук, професор (співголова)

СТЕПАН ПАВЛЮК
директор Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук, професор, академік НАН України (співголова)

ОЛЕГ РАФАЛЬСЬКИЙ
директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (співголова)

ОЛЕКСАНДР РЕЄНТ
заступник директора Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (співголова)

ІГОР СОЛЯР
директор Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, старший науковий співробітник, професор (співголова)

ІГОР ЦЕПЕНДА
ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор (співголова)

МИКОЛА ВІТЕНКО
директор Навчально-наукового центру дослідження історії українського національно-визвольного руху імені Олександра Карпенка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат історичних наук, доцент

СВІТЛАНА ОНИЩУК
голова Івано-Франківської обласної державної адміністрації

ПЕТРО ГУЦАЛ
кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ОЛЕКСАНДР ДОБРЖАНСЬКИЙ
декан факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор історичних наук, професор

ОЛЕГ ЖЕРНОКЛЕЄВ
завідувач кафедри всесвітньої історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ВАСИЛЬ МАРЧУК
завідувач кафедри політичних інститутів та процесів факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ОЛЕГ ПАВЛИШИН
кандидат історичних наук, доцент кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка

ІВАН ПАТРИЛЯК
декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор

ІГОР РАЙКІВСЬКИЙ
завідувач кафедри історії України і методики викладання історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ОЛЕКСАНДР СИЧ
голова Івано-Франківської обласної ради

ВАСИЛЬ ФЕРШТЕЙ
генеральний директор Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника НАН України, кандидат педагогічних наук

РЕДАКЦІЙНА РАДА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

МИКОЛА КУГУТЯК
декан факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор (голова)

МИКОЛА ВІТЕНКО
директор Навчально-наукового центру дослідження історії українського національно-визвольного руху імені Олександра Карпенка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат історичних наук, доцент (заступник голови, координатор проекту)

ОЛЕГ ПАВЛИШИН
кандидат історичних наук, доцент кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка (заступник голови)

СЕРГІЙ АДАМОВИЧ
доктор історичних наук, професор кафедри теорії держави і права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКОЧИЙ
декан факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ВЛАДИСЛАВ ВЕРСТЮК
завідувач відділу історії Української революції 1917–1921 рр. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор

ПЕТРО ГУЦАЛ
кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

СЕРГІЙ ДЕРЕВ'ЯНКО
доктор політичних наук, професор кафедри політичних інститутів та процесів факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВАСИЛЬ КЛИМОНЧУК
завідувач кафедри політології факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор

ВОЛОДИМИР КОМАР
завідувач кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

МИКОЛА ЛАЗАРОВИЧ
доктор політичних наук, професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ОЛЕКСАНДР ЛИСЕНКО
завідувач відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор

ОЛЕКСАНДР МАРУЩЕНКО
кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПЕТРО МЕЛЕНЬ
директор видавництва "Манускрипт-Львів"

ІВАН МОНОЛАТІЙ
доктор політичних наук, професор кафедри політології факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ІВАН ПАТЕР
завідувач відділу новітньої історії Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, доктор історичних наук, професор

МИХАЙЛО СИГИДИН
доцент кафедри історії України і методики викладання історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПЕТРО СІРЕДЖУК
доктор історичних наук, професор, провідний фахівець Інституту історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВОЛОДИМИР СТАРИК
голова товариства "Український народний дім" у Чернівцях

БОГДАН ЯКИМОВИЧ
доктор історичних наук, професор кафедри історичного краєзнавства історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

АВТОРИ ЧЕТВЕРТОГО ТОМУ

Сергій Адамович,
Олена Аркуша,
Зоя Баран,
Ігор Бегей,
Олена Бойко,
Степан Борчук,
Світлана Боян-Гладка,
Валерій Васильєв,
Микола Васильчук,
Володимир Великочий,
Віктор Венґлевич,
Владислав Верстюк,
Степан Віднянський,
Микола Вітенко,
Надія Волинець,
Петро Гаврилишин,
Степан Гелей,
Людмила Герус,
Ярослав Глистюк,
Віктор Голубко,
Микола Гуйванюк,
Петро Гуцал,
Василь Ґабор,
Микола Ґеник,
Лев Давибіда,
Руслан Делятинський,
Сергій Дерев'янко,
Тетяна Дерещук,
Олександр Добржанський,
Оксана Дрогобицька,
Олеся Дроздовська,
Олег Єгрешій,
Олег Жерноклеєв,
Степан Качараба,
Володимир Качмар,
Роман Кобильник,
Степан Кобута,
Ігор Коваль,
Микола Когут,
Андрій Королько,
Микола Кугутяк,
Олександра Кудлай,
Надія Кулеша,
Кость Курилишин,
Микола Лазарович,
Наталія Лазарович,
Дмитро Левчук,
Євген Лизень,
Олександр Лисенко,
Микола Литвин,
Олексій Лупандін,
Олександр Луцький,
Юрій Макар,
Ольга Малюта,
Олександр Марущенко,
Володимир Мельник,
Богдан Мельничук,
Андрій Міщук,
Мар'яна Міщук,
Іван Монолатій,
Михайло Москалюк,
Володимир Муравський,
Кім Науменко,
Тетяна Осташко,
Олег Павлишин,
Степан Павлюк,
Богдан Паска,
Валерій Паска,
Ганна Паска,
Михайло Петрів,
Ігор Пилипів,
Ігор Піддубний,
Юрій Плекан,
Олег Полівчак,
Федір Полянський,
Микола Посівнич,
Ігор Райківський,
Олег Рафальський,
Олександр Реєнт,
Петро Родим'юк,
Роксолана Романюк,
Олександр Рубльов,
Олександр Руснак,
Богдан Савчук,
Алла Сеник,
Остап Середа,
Михайло Сигидин,
Петро Сіреджук,
Любов Соловка,
Ігор Соляр,
Володимир Старик,
Олеся Стефаник,
Олег Стецишин,
Василь Стрільчук,
Іван Тимів,
Роман Тимченко,
Наталя Тихолоз,
Ганна-Меланія Тичка,
Оксана Тріска,
Андрій Харук,
Надія Халак,
Любомир Хахула,
Степан Хороб,
Ігор Цепенда,
Роман Чорненький,
Юрій Шаповал,
Лілія Шологон,
Лариса Щербак,
Андрій Яворський,
Богдан Якимович,
Олексій Ясь

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ У ВИДАННІ "ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ"

Четвертий том Енциклопедії складається з текстової частини, додатків, списку джерел та літератури, списку основних скорочень та переліку гасел. Статті подано за українською абеткою, з латиномовними гаслами – наприкінці тому за латинським алфавітом.

Кожна стаття складається з гасла, розкриття його змісту, переліку літератури. Лише зрідка список літератури відсутній – як правило, йдеться про біографічні нариси, написані зі слів рідних і близьких, чи з широкого кола архівних джерел і довідкової літератури.

Якщо в тексті статті згадано назву гасла, то її скорочено до початкових літер; прізвище, ім'я та по батькові – до початкової літери прізвища.

У текстах поряд із прізвищами історичних осіб вказано лише ініціали. Виняток зроблено для окремих тематичних статей, імена в яких, з метою покращення ідентифікації постатей, наведено повністю. У тематичних статтях розкрито найбільш актуальні питання західноукраїнського державотворення в загальноукраїнському й міжнародному контекстах.

З метою відновлення і збереження історичної пам'яті життєписи подано якнайповніше, зокрема висвітлено діяльність персоналій поза хронологічними межами існування ЗУНР.

Уніфіковано написання лише загальноприйнятих термінів і власних назв. Подано ті назви населених пунктів, які вживалися протягом періоду, що висвітлюється; у разі паралельного побутування збережено поданий автором статті варіант. Якщо згодом було змінено назву, то вказано й сучасну. Належність до районів, областей українських населених пунктів вказано згідно з адміністративним поділом, що діяв до 17.07.2020. Після означень місто, село і т. д. назви населених пунктів вжито в називному відмінку.

Дати вказано за новим стилем. Назви закладів вищої освіти наведено за географічною ознакою. При написанні деяких термінів періоду ЗУНР збережено історичну традицію.

У вміщеній наприкінці статті бібліографії курсивом виділено прізвища авторів. Якщо твори чи праці одного автора наведено послідовно, то замість прізвища автора подано: *Його ж (Її ж; Їх же).*

За достовірність інформації і правильність вживання термінології відповідальними є автори статей.

Микола Вітенко,
Галина Пославська

ТАБА́К
Нафталій

(06.05.1892–06.1920) – старшина УГА. Н. в м. Стрий (нині Львів. обл.).

З 02.1919 служив хорунжим в операційній касі НКГА. За р. Збруч – діловод КЕА. Іменований 1.08.1919 четарем. Наприкінці 04.1920 заарештований більшовиками й ув'язнений у концтаборі с. Кожухово (нині в складі м. Москва, РФ). Разом з понад 130 старшинами УГА етапований 16.06.1920 на Соловки.

Загинув, коли баржу, якою везли в'язнів, чекісти затопили в Білому м.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 411; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 148; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 335; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157.

Олег Стецишин

ТАБА́КА
Володимир-Олександр

ТАБАКА
Володимир-Олександр

(25.02.1891–20.12.1968) – підстаршина УГА, громад. діяч. Н. в м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.). Працював різноробочим у м. Львів, згодом у м. Відень.

Учасник ПСВ. Воював у складі австро-угор. залізн. полку. З 11.1918 – стрілець, згодом булавний, десятник УГА. Учасник польс.-укр. та рад.-укр. війн. Декілька разів перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Учасник 1-го Зимового походу.

Навесні 1920 повернувся до Галичини. Заарештований польс. владою. Згодом звільнений. Проживав у м. Стрий (нині Львів. обл.). Діяльний у низці укр. т-в. 1938 перебував в ув'язненні разом з укр. діячами Стрийщини – В. Кундою, М. Мудрим, С. Федаком та ін.

1944 емігрував до Німеччини, пізніше до Австралії. Активний діяч укр. т-в.

П. і похований у м. Аделаїда (Австралія).

Літ.: Бл. п. Олександер Табака // Свобода. 1968. 28 груд. Ч. 240. С. 7; Новинки. Вийшли на волю // Діло. 1938. 4 жовт. Ч. 219. С. 8–9; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 3. 1993. С. 513, 515; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 335; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 182.

Микола Вітенко

ТА́БІР ІНТЕРНО́ВАНИХ У С. КО́СМАЧ

У таборі перебували під охороною інтерновані поляки – австр. службовці польс. походження, котрі за своїми ідеологічними переконаннями не захотіли присягнути на вірність ЗУНР. Тут якийсь час перебували колиш. чиновники австро-угор. адміністрації з м. Комарно (нині Львів. обл.), які відмовилися від складання присяги й підбурювали польс. нас. Комарнянської округи не підкорятися укр. владі; за те вони були інтерновані в с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Точні дати відкриття і закриття цього табору наразі не відомі. Найімовірніше, що функціонував з 11.1918 до 24.05.1919. Кількість інтернованих у Космачі досі не встановлена. Очевидно, їх охороняв сільс. міліцейський відділ із 16 осіб.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 1761. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 52.

Літ.: Перший листопад у Комарнянщині // Комарно і Рудки та околиця. Збірник історико-мемуарних, географічних і побутових матеріалів. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 93.

Петро Сіреджук

ТАБО́РА
Степан (Стефан) Антонович

(16.12.1880 – д. і м. с. н.) – сотник кавалерії УГА. Н. в сім'ї шляхтича, повітов. комісара в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). 1892–1900 навч. в нім. г-зії м. Радівці (нині Румунія). Випускник кадет. шк. кавалерії. З 09.1901 іменований кадетом – заст. офіцера, з 11.1902 – лейтенантом 6-го полку уланів зі штабом у м. Ряшів (нині Польща).

У 07.1905 обраний на 3-річний термін чл. держ. курортної комісії в м. Ватра-Дорней (нині Румунія). У 03.1909 переведений на службу до 8-го полку уланів (штаб у м. Чернівці), з 05.1909 – обер-лейтенант цього полку. Чл. нім. лицар. ордену та його добровільної санітарної служби.

З 03.1916 переведений у резерв 14-го полку уланів у ранзі обер-лейтенанта. Нагороджений військ. орденами й медалями. Після розпаду Австро-Угор. монархії з 13.12.1918 став на службу в укр. армію як поручник УГА. Командував групою "Угнів". З 1.01.1919 іменований сотником кінноти при НКГА. Воював на фронті біля м. Львів, проти більшовиків, білогвардійців. У 2-й пол. 04.1920 старшини штабу 3-ї Червоної галиц. бригади (ЧГБ) обрали Т. кер. делегації до наддніпрян. командування для переговорів про перехід 3-ї ЧГБ на бік ДА УНР.

Потрапив у польс. полон 24.04.1920 після оточення та роззброєння 3-ї ЧГБ в м. Ялтушків (нині с. Бар. р-ну Вінниц. обл.); був інтернований спершу в таборі полонених м. Проскурів (нині Хмельницький), згодом у таборі ч. 7 м. Тухоля (нині Польща). Звільнений з табору 16.11.1920; повернувся на Буковину.

У міжвоєн. час мешкав у Чернівцях. Працював службовцем торг. палати.

Після 1940 доля невідома.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 145; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 27–30, 125; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1968. С. 142–144; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 55, 411–412; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 244, 306; Rangliste und Personalstatus des deutschen Ritterordens für das Jahr 1913. Wien, 1913. S. 163; Sechzehnter Jahresbericht des k. k. Staats-Ober-Gymnasiums in Radautz (in der Bukowina) über das Schuljahr 1895/96. Radautz, 1896. S. 64.

Володимир Старик

ТАБОРИ́ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕ́НИХ ТА ІНТЕРНО́ВАНИХ УКРАЇНЦІВ ЗІ СХІ́ДНОЇ ГАЛИЧИНИ́ В ПО́ЛЬЩІ

Одним з результатів польс.-укр. війни стала поява військовополонених та інтернованих з обох сторін конфлікту. 1.11.1918 до польс. полону потрапили перші укр. вояки. Перші цивільні особи (чл. Перемишл. УНРади) були інтерновані після захоплення м. Перемишль (нині Польща) польс. армією 11.11.1918. З кін. 11.1918 польс. влада розпочала інтернування укр. цивільних осіб, які проживали в Галичині (як у зх., так і в сх. ч.); їх перевезли до польс. таборів у серед. 11.1918 (бл. 15.11.1918 до м. Вадовиці, 18.11.1918 – Домб'є). Це дати поч. укр. полону в Польщі, чітко вказати час завершення якого важко: останні цивільні були звільнені восени 1921, останні старшини УГА – у 10.1922.

Старшини й вояки УГА потрапляли в полон під час війни (11.1918–07.1919). Інтернування цивільного нас. тривало з 11.1918 до осені 1919; 1920–21 було інтерновано кілька десятків людей. До цього слід додати старшин і стрільців ЧУГА, роззброєних та інтернованих на Наддніпрянщині 25.04–9.05.1920, згодом переміщених до табору м. Тухоля (нині Польща) чи відпущених додому після перевезення до Галичини.

Цивільне нас. України інтернували з кількох причин, серед яких найвагоміші: участь у розбудові ЗУНР, вороже ставлення до Польщі та поляків (як у період ЗУНР, так і під владою польс. д-ви), антипольс. чи більшовиц. агітація, зловживання польс. адміністрації та спецслужб, помста з боку сусідів або донос. Чоловіків призовного віку також інтернували без очевидних причин. Заг. кількість жителів Галичини, які перебували в полоні, встановити неможливо через відсутність джерел. Наявні дані свідчать про те, що 1918–21 через польс. табори пройшло 45–50 тис. галичан. На кін. 11.1918 в таборах було бл. 600 українців (переважно військовополонених з м. Львів та Перемишль); наприкінці 01.1919 кількість їх зросла приблизно до 3500. Маскимальне збільшення спостерігалося в 05–07.1919 після польс.

наступу та напередодні Чортків. офензиви; наприкінці 07.1919 бл. 23–25 тис. українців могло перебувати в польс. полоні. Перші відносно точні дані випливають зі звіту сейму Польщі від 6.11.1919. На той час у польс. таборах було 13935 старшин і стрільців УГА, а також кілька тисяч цивільних осіб – загалом бл. 18 тис. осіб. На 1.01.1920 у таборах налічувалося вже 32123 українці, але це заг. кількість галичан і наддніпрянців. За підрахунками УГК, у 04.1920 у польс. полоні перебували бл. 5000 вояків УГА, ще 5000 працювали в трудових таборах. У 05–06.1920 до м. Тухоля прибули транспортні засоби з 2562 галичанами. У 01.1921 у таборах залишилося бл. 650 осіб, 04.1921 – 90. 1922 у Тухолі було 24 стрільці УГА (з Буковини).

Інтерновані представляли всі верстви та групи укр. сусп-ва – від політиків, викл. СШ та проф. ун-тів до суддів, юристів, адвокатів, учителів нар. шк., греко-катол. священиків, робітників і селян. У таборах перебували також жінки та діти. Серед видатних представників укр. нації були інтерновані проф. К. Студинський (двічі), д-р В. Загайкевич, д-р Т. Кормош, І. Кивелюк, д-р І. Куровець, д-р В. Старосольський, ген. М. Тарнавський. Під час війни, серед ін., у полон потрапили П. Франко та Л. Ґец. Польс. с-ма таборів була заснована й розширювалася з 11.1918 (коли ств. перші табори для військовополонених у м. Домб'є та Вадовиці (нині Польща)) до осені 1920. Українці перебували в цілій низці таборів (поділ між таборами для військовополонених та інтернованих здійснено за розпорядженням польс. Мін-ва військ. справ 26.07.1919, хоча й досить умовно). Це були: Домб'є біля м. Краків, Вадовиці, Баранув, Щипйорно, Стшалково, Модлін, Демблін, табори у фортеці Брест-Литовський (форт Берга, казарми Граєвські та Бугшопи (Буг-шуппе)), Пикуличі, тимчасові табори в Сх. Галичині (Золочів, Чортків, Тернопіль, Стрий), Тухоля та розподільчі станції – Бригідки, Ялівець (обидва на території м. Львів), Стрий та Перемишль-Засяння. 1920 табори військовополонених також були організовані на Наддніпрянщині (Проскурів, Фридрихівка, Вінниця, Бердичів).

Табори, як правило, розташовували в колиш. військ. казармах або будівлях фортець. Умови перебування залежали від табору. Найкращі були в м. Домб'є, Модлін та Вадовиці, найгірші – у Бугшопах і м. Пикуличі. Більшість таборів потребували ремонту, який, зважаючи на екон. труднощі в Польщі, робили дуже повільно й не завжди належно. За даними звітів, в'язні потерпали від заг. нестачі всього потрібного в табірному житті: матраців, ковдр, іноді навіть ліжок – часом полонені змушені були спати на голій землі. У дещо кращій ситуації перебувала укр. інтелігенція, якій часом надавали комфортніші умови для проживання, та офіцери УГА. Більшість таборів були переповнені.

Питання харчування було одним з найважливіших для ув'язнених. 8.04.1919 Мін-во військ. справ установило норми харчування – т. зв. Таблиці забезпечення. Остання з них – таблиця "E" була адресована військовополоненим та інтернованим. Визначено добовий раціон: 500 г хліба, 150 г м'яса, 700 г картоплі, 100 г свіжих овочів або борошна, 50 г спецій і 100 г кави. Таблиця "C" була складена для військовополонених, які виконували роботи в робітн. загонах, і визначала щодня видавати кожному 700 г хліба, 250 г м'яса, решта – як у таблиці "E". Крім того, полонені й інтерновані мали отримувати по 100 г мила на місяць. Харчування залежало від багатьох факторів, зокр. від ставлення командування табору, наявності продуктів харчування в населених пунктах чи військ. складах або навіть у країні загалом, зовн. допомоги й кількості полонених. Упродовж усього перебування українців у польс. полоні існували проблеми із забезпеченням достатньої кількості та якості їжі, особливо влітку 1919, коли хліб закінчився і його доводилося замінювати амер. сухарями. Найгіршим було харчування в таборі Бугшопи.

Незважаючи на труднощі, у таборах розвивалося культ. життя. Його інтенсивність визначали матеріальні умови й присутність представників

інтелігенції, тому найбільш активним було в Домб'є та Тухолі, а в ін. таборах – значно слабшим або відсутнім. Освіта розвивалася в Домб'є та Тухолі. У Домб'є діяла СШ, якою керувала О. Ціпановська; там також проводили лекції (К. Студинський). У Тухолі були курси для неписьменних, курси для семінаристів та учнів молодших кл., а також "Нар. ун-т". Табірні газети видавали в Домб'є, Проскурові й Тухолі. У Домб'є Л. Ґец створив серію малюнків, що ілюструють повсякденне життя в неволі; у Тухолі офіцери вели 2 хроніки табірного життя. У Домб'є, Стшалковому й Тухолі діяли театр. колективи, ставили вистави. Під час свого перебування в Барануві та Домб'є К. Студинський написав багато віршів. Хори також були організовані в Домб'є та Тухолі.

У таборах розвивалося реліг. життя. Особливо інтенсивно це було в Домб'є через утримання там багатьох інтернованих греко-катол. священиків. У Тухолі один з бараків перетворили на каплицю, у Модліні служби в місц. церкві відправляв о. С. Дубрак. У Бригідках богослужіння проводили інтерновані священики з м. Львів. За відсутності священиків у таборі богослужіння здійснювали місц. греко-катол. священики (у Пикуличах – о. М. Головач із парафії собору Перемишля).

У таборах існувало насильство щодо полонених та інтернованих з боку персоналу табору. У Стшалковому пор. Маліновський бив в'язнів, подібні випадки траплялися в Бугшопах та Пикуличах. 3–4.06.1919 у таборі Домб'є було здійснено пацифікацію, у ході якої побито бл. 300 осіб.

Були втечі з таборів. На початковій фазі конфлікту з таборів у Домб'є та Вадовицях утікали до ЧСР, щоб звідти перейти до ЗУНР або добратися залізницею до м. Львів. З таборів, розташованих у центр. Польщі, полонені галичани втікали додому, з Тухолі – через Німеччину до ЧСР.

Санітарний стан таборів здебільшого був незадовільним. У кожному спостерігалися епідемії інфекц. хвороб, але до літа 1919 вони не були масовими. Санітарний стан таборів різко погіршився після прибуття великої кількості військовополонених 05–07.1919. Особливо трагічними були епідемії тифу й дизентерії в Бугшопах 07–09.1919, епідемія дизентерії в Пикуличах 11–12.1919. У 08.1919 епідемія тифу спалахнула в Домб'є після прибуття зараженого транспорту з Брест-Литовська. З точки зору санітарії Домб'є, Вадовиці та Модлін мали найкращі умови. У Тухолі, незважаючи на поганий санітарний стан, серед українців епідемія не спалахнула (на відміну від утримуваних там більшовиків). Імовірно, це було наслідком епідемії тифу взимку 1919/20.

Визначити смертність галиц. українців у польс. таборах дуже важко. Можна припустити, що в полоні загинуло бл. 4500 українців (8,5 % від заг. кількості, що пройшла через табори). Більшість із них загинуло в Бугшопах (за підрахунками Е. Вішки, бл. 2400 осіб – 40 %, фактично ідентифіковано 2167 жертв). У решті таборів рівень смертності був нижчим. Щонайменше 366 галичан загинули в Стшалковому, 444 – у Вадовицях (за період 1.01.1920–19.01.1921; кількість померлих 1918–19 невідома), щонайменше 438 – у Пикуличах, 332 – у Домб'є. Кількість загиблих в ін. таборах не встановлено.

Табори неодноразово відвідували закорд. представники – від МЧХ та делегації військ. і цивільних місій, що діяли в той час у Польщі. У 01–02.1919 табори відвідала делегація УЧХ в складі Ц. Волянської, О. Косевичової та Д. Старосольської. У 05.1919 у таборах побував делегат Датського Червоного Хреста Аксель Вал Бау (Axel Wahl Bau), влітку 1919 – амер., брит. та франц. делегації. Наприкінці 08.1919 Домб'є відвідав Генрі Моргентау-молодший (Henry Morgenthau), восени та взимку 1919 – делегати УЧХ (Наддніпрянського) – О. Черняхівський, С. Русова та ін.

Допомогу військовополоненим надавали їхні родини, ГКЦ та різні к-ти. Найбільшу допомогу надав УГК у Львові (кер. С. Федак), до складу якого належали Самаритянська секція та Секція допомоги полоненим. Самаритян. поміч діяла в Перемишлі (президент д-р

Р. Гамчикевич); в ін. повітах Галичини допомогу надавали осередки УГК.

Звільнення з полону відбувалося поетапно. У 04.1919 перед Великоднем відпустили греко-катол. священиків, 07–08.1919 – ч. невинно ув'язнених у Стшалковому, 09.1919 – деяких політ. активістів (К. Студинського та ін.). З 09.1919 у Львові діяв офіцер зв'язку верховного командування польс. армії, через бюро якого надсилали заяви про звільнення інтернованих. 15.12.1919 було оголошено урядову амністію, згідно з якою звільнено інтернованих зі Сх. Галичини (українців та євреїв). Звільнення тривали до весни 1920. Наступними мали бути звільнені за наказом Мін-ва військ. справ від 9.04.1920 вояки УГА, але через більшовиц. наступ цей процес затягнувся та остаточно завершився лише в 10.1920. Тих, хто потрапив до табору в Тухолі, почали звільняти в 11.1920, до весни 1921 більшість із них уже були вдома. Останніх цивільних інтернованих було звільнено з Домб'є восени 1921, натомість кілька десятків старшин УГА з Тухолі випущено лише в 10.1922 незадовго до ліквідації табору.

Дж.: Вперед. 1918–21; Український Голос. 1919–20; ЦДІАУЛ. Ф. 211, 212, 214, 309, 462; BN. NTSz. Mikrofilm 92035. 92255; CAW. Zesp. I.300.1; I.336.1; I.301.10.

Літ.: *Венглевич В.* Проблема военнопленных и интернированных галицийских украинцев в польской и украинской историографиях // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. Вип. 12. К., 2017. С. 319–337; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008; *Павленко М.* Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.). К., 1999; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016; *Kania L.* Od Orląt Lwowskich do Ostrej Bramy. Szkice z dziejów wojskowego wymiaru sprawiedliwości i posłuszeństwa rozkazowi w dawnym Wojsku Polskim. Sulechów, 2008; *Karpus Z.* Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy na terenie Polski w latach 1918–1924. Toruń, 1997; *Klimecki M.* Wojna polsko-ukraińska. Lwów i Galicja Wschodnia 1918–1919. Warszawa, 2014; *Kolańczuk A.* Obóz internowania oraz ukraiński cmentarz wojenny w Pikulicach pod Przemyślem (1918–1921). Przemyśl, 2017; *Idem.* "Umarli, aby zmartwychwstała Ukraina". Uczestnicy ukraińskich walk niepodległościowych w latach 1917–1921 – miejsca pamięci w Polsce // Informator. Przemyśl, 2015; *Olszewski W.* Jeńcy i internowani zmarli w obozie Strzałkowo w latach 1915–1921. Warszawa, 2012; Tuchola. Obóz jeńców i internowanych 1914–1923 / oprac. Z. Karpus i W. Rezmer. Cz. 1. Toruń, 1997; Cz. 2. Choroby zakaźne i walka z nimi (1920–1922) / oprac. Z. Karpus i W. Rezmer. Toruń, 1998; Cz. 3. Warunki życia jeńców i internowanych / pod red. Z. Karpusa, W. Rezmera, I. Sribniaka i E. Wiszki. Toruń, 2007; *Węglewicz W.* Stosunki sanitarne w obozie dla jeńców i internowanych w Pikulicach na przełomie 1919 i 1920 r. w relacji ukraińskiego oficera // Rocznik Przemyski. T. 52. Historia. Z. 1. Przemyśl, 2016. S. 139–152; *Idem.* Wspomnienia Teofila Kormosza z działalności w Ukraińskiej Rady Narodowej w Przemyślu i pobytu w obozie internowanych w Dąbiu (październik 1918 – styczeń 1919 r.) // Rocznik Przemyski. T. 55. Historia. Z. 4 (24). Przemyśl, 2019. S. 243–278; *Idem.* Zarys dziejów obozu jeńców w Wadowicach w latach 1918–1921 // Wadoviana. Przegląd Historyczno-Kulturalny. Nr 19. 2016. S. 163–178; *Wiszka E.* Brześć Litewski. Obozy jeńców i internowanych 1919–1921. Toruń, 2010; *Wojciechowska B.* Bolszewicy pod Strzałkowem. Poznań, 2001.

Віктор Венґлевич

ТА́ВЧЕР
Рудольф Рудольфович

(1897–30.11.1919) – офіцер австро-угор. армії, сотник УГА. Н. в м. Відень у сім'ї офіцера. Восени 1914 закінчив навч. в піх. кадет. шк. Відня.

З 15.10.1914 іменований хорунжим, 08.1915 – лейтенантом, 05.1917 – обер-лейтенантом 80-го піх. полку. Командував сотнею скорострілів цього ж полку. Восени 1915 поранений. Нагороджений військ. орденами й медалями.

З поч. 05.1919 перебував на службі в УГА. Старшина, з 08.1919 – нач. штабу 8-ї Самбір. бригади, у складі якої брав участь у поході об'єднаних укр. військ на м. Київ. Учасник укр.-рос. переговорів 31.08.1919. Супроводжував ген. А. Кравса на перемовини з командуванням рос. військами. Згідно з п. 7 угоди, підписаної між ген. А. Кравсом і М. Бредовим 1.09.1919, залишений (разом з от. А. Виметалем) зв'язковим офіцером від УГА при командуванні ДА А. Денікіна. Після виходу УГА з Києва опинився в рос. полоні, тому з 10.09.1919 замість Т. нач. штабу 8-ї бригади призначено пор. М. Купчанка. У 11.1919 захворів на тиф.

П. у с. Гнівань (нині м. Тиврів. р-ну Вінниц. обл.) у польовому шпиталі 3-го Галиц. корпусу.

У л-рі Т. помилково іменують Едвард і безпідставно називають буковин. німцем.

Літ.: *Волицький В.* На Львів і Київ. Воєнні спогади. Торонто, 1963. С. 183, 197, 217; *Ілащук В.* Нарис історії ІІІ-го куріня 24-го полку піхоти ім. Гетьмана Петра Дорошенка // ЛЧК. 1930. Ч. 12. С. 21; *Його ж.* ІІІ Курінь 8 Бриґади в наступі на Київ // Український Скиталець (Йозефов). 1922. Ч. 17. С. 9–10; *Карпинець І.* І. Курінь 8 бриґади У. Г. А. // ЛЧК. 1931. Ч. 12. С. 20, 21; *Кравс А.* За українську справу. Спомини про ІІІ. Корпус У. Г. А. після переходу за Збруч. Львів, 1937. С. 42, 46, 51; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 21 берез., 3 черв.; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 91, 112; *Тавчер-Шмідт Л.* До українців з Буковини // Свобода. 1955. 24 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 472, 475; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 185, 186, 188, 192; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 58, 119; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 276.

Володимир Старик

ТАНАСІЙЧУ́К Григорій

(1895 – д. і м. с. н.) – підстаршина УСС, старшина УГА. Н. в с. Джурів (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї.

На поч. ПСВ вступив до Легіону УСС (08.1914); на 1.06.1916 – стрілець його 1-ї сотні; згодом підстаршина. В УГА воював з 11.1918; іменований поручником 1.03.1919, служив у той час у Бережан. ОВК.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Українські січові стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 145.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ТАНЧАКО́ВСЬКИЙ Осип Олександрович

(02.08.1887–27.11.1919) – правник, повітов. комісар ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Дунаїв (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), склав випускні іспити в АГ м. Львів (1908). Студіював право у Львів. ун-ті. У студент. період брав участь у заснуванні т-ва "Сокіл", діяльності "Просвіти". Відбувши правн. практику, до літа 1914 працював нотарем у м. Підгайці (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ воював старшиною австро-угор. армії на Балкан. й Італ. фронтах; іменований поручником. Учасник Листопадового чину в Підгайцях, 5.11.1918 призначений тимчасово місц. повітов. комісаром, згодом затв. на цій посаді урядом ЗУНР та обіймав її до 06.1919. Проявив себе самовідданим кер., вмілим організатором, зміг налагодити дієву роботу органів влади в повіті, незважаючи на значні труднощі. Про Т. як повітов. комісара повітов. військ. комендант у м. Підгайці М. Галій пізніше писав: "Комісар Танчаковський був людиною товариською і високоідейною, без особливих користей і амбіцій. Жив дуже скромно, працював понад сили". Залишив місто з відступом УГА в 05.1919, перейшов за р. Збруч і служив старшиною в КЕА.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Галій М. На свобідній землі // Бережанська земля: історико-мемуарний збірник. / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 445; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 152–153; Установлення власти в У.Н.Р. Підгаєччина // Діло. 1918. 19 падолиста. Ч. 266. С. 4.

Петро Гуцал

ТАНЯЧКЕ́ВИЧ
Кость Данилович

(д. н. н. – 23.01.1919) – лікар-сотник УГА. Н. в с. Закомар'я (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Після смерті матері виховувався дідом – громад.-політ. діячем, послом до австр. парламенту Д. Танячкевичем. Випускник г-зії, Віден. ун-ту. Д-р медицини.

Учасник ПСВ. Поручник-лікар австро-угор. армії. У 11.1918 перебував у м. Львів. Отримав доручення УЦВК створити санітарний підрозділ. У його підпорядкуванні перебували лікарі, студенти-медики й сестри милосердя. Вони надавали допомогу пораненим воякам у приміщеннях Нар. дому та гарнізон. госпіталю м. Львів. Надалі нач. санітарної служби НКГА в м. Ходорів (нині Львів. обл.). 1.01.1919 іменований сотником. У 01.1919 Т. були підпорядковані 24 військ. лікарі, 38 медпрацівників, 5 госпіталів на 529 ліжок, 3 санітарні поїзди, 2 пересувні лазні. Очолив санітарну службу при КЕА (06.1919). У складі УГА взяв участь у поході на м. Київ.

П. від тифу в м. Вінниця, де й похований.

Літ.: 25-ліття Українського лікарського товариства і медичної громади. Львів, 1935; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 71, 129, 183; *Сапіга О.* Початки формування медичної та санітарної служби Української Галицької Армії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 450–454; *Тарнавський Ф.* Спогади. Торонто, 1981. С. 28–39; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 50, 276–277, 281, 288; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 306.

Микола Вітенко

ТАРАЩУ́К
Василь Прокопович

(10.04.1899 – д. і м. с. н.) – інж., підстаршина УГА. Н. в с. Розношинці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. до 1914 в приват. укр. г-зії м. Збараж, 1917–18 – в укр. г-зії м. Тернопіль.

До УГА вступив у 11.1918, відбув вишкіл у коші 1-го Подільськ. полку ім. С. Петлюри, воював на фронті; мав військ. звання підхорунжого. Потрапив у польс. полон (1919). Після звільнення 1920 повернувся додому.

Склав випускні іспити в укр. г-зії Тернополя (1921). Виїхав на студії до ЧСР. Випускник вищої гірничої шк. м. Пржибрам (нині Чехія), здобув диплом інж. Повернувся до Галичини, з 1928 працював у відділі комасації ґрунтів Кременец. повітов. староства Волин. в-ва. Переїхав до рад. України (1931). Проживав у с. Тарасівка Калинів. р-ну Вінниц. обл., де був тех. кер. гранітного кар'єру.

Заарештований 27.02.1938 співробітниками НКВС. На підставі сфабрикованого звинувачення в "проведенні антирадянської пропаганди" засуджений 28.01.1939 лінійним судом Пд.-Зх. залізниці на 7 р. позбавлення волі; покарання відбував у ВТТ в Росії.

Подальша доля невідома. Реабілітований 26.03.1992.

Літ.: Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 5. К., 2015. С. 223; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 619.

Федір Полянський

ТА́РКО
Максим Теодорович

(11.09.1897 – кін. 06.1941) – юрист, десятник УСС, четар УГА, громад.-політ. діяч. Зять Є. Жуковського. Н. в м. Чернівці в сім'ї урядовця Чернів. магістрату, мирового судді, укр. громад.-політ. діяча, чл. екзекутиви Укр. нац. партії. З 1908 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях.

Добровольцем вступив до Легіону УСС 16.11.1914, був висланий до коша УСС у м. Відень. Вирушив на фронт 22.02.1915, учасник боїв у Галичині.

ТАНЯЧКЕВИЧ
Кость Данилович

ТАРКО Максим Теодорович із дружиною Лялею Євгенівною

Через хворобу з 3.04.1915 перебував у шпиталі, повернувся до запасної сотні УСС 14.06.1915. Знову був відправлений на фронт 25.11.1915. Поранений у боях за г. Лисоня 5.09.1916, того ж дня іменований вістуном УСС. Відійшов до запасної сотні 28.10.1916, звідки 11.11.1916 був відправлений до закладу для виздоровців у м. Сігет (нині Румунія). Іменований десятником УСС від 16.01.1917. У боях УСС біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) наприкінці 06.1917 був поранений.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до УГА хорунжим. З 1.03.1919 іменований четарем піхоти. Брав участь у бойових діях УГА в Галичині й на Наддніпрянщині в складі 1-ї бригади УСС.

Повернувся до Чернівців навесні 1920. Студіював на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту, здобув також вищу екон. освіту. Чл. укр. акад. т-ва (УАТ) "Союз", з 1921 разом з В. Руснаком представляв УАТ "Союз" у К-ті укр. студентства Буковини (КУСБ), який 1921–25 координував діяльність укр. студент. т-в "Союз", "Запороже" і "Правосл. акад-я". Голова екон. комісії КУСБ. Разом з І. Данилюком представляв КУСБ на 3-му Всестудент. з'їзді в м. Прага влітку 1922, на якому брав участь у заснуванні ЦЕСУС. Після закриття рум. владою УАТ "Союз" та "Новий Союз" із 11.1921 – чл. УАТ "Січ", після закриття "Січі" з 01.1923 чл. укр. акад. козацтва (УАК) "Чорноморе". У 04.1924 Т-во укр. молоді в Нью-Йорку внесло Т. до списку 400 укр. студентів, на навч. яких збирали допомогу серед українців цілого світу. Після закінчення вищих студій працював фінансовим референтом у Чернівцях. Провідний чл. Укр. нац. партії в Румунії (голова В. Залозецький), обраний чл. вужчої екзекутиви партії на конгресі Укр. нац. партії в Чернівцях 18.11.1928. За часів більшовиц. влади працював пом. проректора Чернів. держ. ун-ту з госп. ч., в. о. зав. постачанням ун-ту.

Заарештований управлінням НКДБ Чернів. обл. 24.06.1941 за звинуваченням в участі в ОУН. Розстріляний наприкінці 06.1941 в Чернів. в'язниці № 1 згідно з наказом наркома НКДБ УРСР П. Мешика. У розстрільному списку по Чернів. обл. стверджується, що Т. як чл. ОУН буцімто мав псевдо Богдан і що він не зізнався у висунутих йому звинуваченнях. Справу припинено управлінням КДБ при РМ УРСР по Чернів. обл. 27.12.1963. Реабілітований 19.06.1996.

Як і багато ін. жертв більшовиц. терору, розстріляних на поч. нім.-рад. війни, похований у безіменних ровах на краю Руськ. цвинтаря в Чернівцях. На гробівці родини Тарків у 41-му кварталі Руськ. цвинтаря вибито меморіальний напис із хибною датою смерті: "Тарко Максим 1897–1940".

Дж.: Архів УСБУ в Чернів. обл. Спр. П-3235; ЦДІАУЛ. Ф. 353 с. Оп. 1. Од. зб. 62. Арк. 146–146 зв.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 348, 381, 399, 405, 809, 817; Жертви большевицького терору в Чернівцях // Воля Покуття. 1942. 22 берез.; *Квітковський Д.* Боротьба за українську ідею. Детройт; Нью-Йорк; Торонто, 1993. С. 32; Конґрес Української Національної Партії // Рідний Край. 1928. 25 листоп.; *Назарук О.* Як тепер відбуваєть ся рекрутація Українських Січових Стрільців // Свобода. 1916. 2 трав.; Поможіть українським студентам в Європі // Свобода. 1923. 2 квіт.; Реабілітовані історією. Чернівецька область. Кн. 3. Чернівці, 2013. С. 33–55, 859;

Сто семестровий 1913–1963 ювілей Українського Академічного Козацтва "Чорноморе" в Чернівцях. Нью Йорк; Філадельфія, 1963. С. 19, 49; Укр. студ. харчівня в Чернівцях // Каменярі. 1922. 20 верес.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 145, 163; Четар Максим Тарко // Стрілець. 1919. 19 жовт.

Володимир Старик

ТАРНА́ВСЬКИЙ
Антін Дмитрович

(30.10.1891–17.11.1937) – військовик, правник, громад. діяч. Н. в м. Мостиська (нині Львів. обл.). У 06.1914 закінчив навч. у 8 кл. укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), випускні іспити не складав.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, відбув піврічну старшин. шк., воював на Галиц. фронті. В одному з боїв потрапив до рос. полону, з якого згодом зумів утекти й повернувся на військ. службу. Воював на Італ. фронті; іменований поручником (1918).

До УГА вступив у 11.1918, якийсь час був військ. командантом у Мостиськах. Надалі командував сотнею в групі "Судова Вишня", 1-м куренем у 8-й бригаді. Відзначився в боях за м. Львів, під час Чортків. офензиви. На чолі свого куреня увійшов до м. Київ 30.08.1919. Біля м. Літин (нині Вінниц. обл.) навесні 1920 потрапив у польс. полон, втік із нього.

Склав випускні іспити в рідній г-зії (1921). Поступив на правн. ф-т Львів. ун-ту. Проживав у м. Мостиська, брав участь в укр. громад. житті, очолював спорт. т-во "Скала", керував аматор. театр. гуртком. Від 1927 працював адвокат. аплікантом.

П. від важкої недуги в шпиталі м. Львів. Похований у м. Мостиська.

Літ.: *Артимович А.* Учні Перемиської гімназії у українських військових формаціях 1914–1920 рр. // Перемишль – західний бастіон України / ред. Б. Загайкевич. Нью-Йорк, 1961. С. 161; *Дєдик О.* Чортківська офензива. Ч. 1. Львів, 2015. С. 187; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 158; *Зілінський В.* В борні за Україну (Мостищина). Дрогобич, 2006. С. 24, 26; *Карпинець І.* Галичина. Військова історія 1914–1921 / упоряд. Ф. Стеблій, Б. Якимович. Львів, 2005. С. 366; Посмертні згадки. Антін Тарнавський // Діло. 1938. 27 лютого. Ч. 43; Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев і В. Барагура. Нью-Йорк, 1984. С. 334.

Микола Вітенко

ТАРНАВСЬКИЙ
Василь

ТАРНА́ВСЬКИЙ
Василь

(13.02.1897–24.01.1934) – підстаршина УСС, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Мушкатівка (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ вступив до Легіону УСС. Після проголошення ЗУНР воював в УГА; отримав звання хорунжого. Брав участь у боях біля м. Львів. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Навесні 1920 потрапив у польс. полон; інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща). Втік 12.10.1920, через Німеччину прибув до ЧСР.

Восени 1922 повернувся додому. Відновив навч. у Станиславів. г-зії; у 06.1922 склав іспит зрілості. Надалі проживав і працював у м. Борщів (нині Терноп. обл.): з 1926 – організатор та кер. повітов. філії т-ва "Просвіта", з осені 1928 – дир. ПСК, 1928 і 1930 брав участь у передвиборних кампаніях до польс. сейму, належав до кер-ва місц. Українбанку.

П. і похований у м. Борщів.

Літ.: Посмертні згадки. Василь Тарнавський хорунжий УГА // ЛЧК. 1934. Ч. 6. С. 22–23.

Степан Борчук

ТАРНАВСЬКИЙ
Іван Володимирович

ТАРНА́ВСЬКИЙ
Іван Володимирович

(09.06.1899–1920) – четар УГА. Н. в с. Микуличин (нині в складі Яремчан.

ТАРНАВСЬКИЙ Мирон Омелянович

міськради Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

У 02.1916 вступив до Легіону УСС, був вояком 4-ї чети 4-ї сотні, брав участь у бойових діях. Отримав звання підхорунжого. Вступив 25.12.1918 до УГА. 1.01.1919 іменований хорунжим, 1.08.1919 – четарем. Служив в обозі бригади А. Кравса.

П. від плямистого тифу на Наддніпрян. Україні.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4451. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 57 зв. – 58; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 43–44; Спр. 59. Арк. 7; Спр. 72. Арк. 55.

Літ.: Микуличин. До 590-річчя заснування. Брошнів, 2002. С. 25–26.

Петро Сіреджук

ТАРНÁВСЬКИЙ Мирон Омелянович

(29.08.1869–29.06.1938) – генерал-четар і начальний вождь (головнокоманд.) УГА. Н. в с. Барилів (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї греко-католик. священика. Початкову освіту здобув у сільс. нар. шк. Випускник нім. г-зії м. Броди (нині Львів. обл.; 1890). Пройшов 1-річну військ. службу. Закінчив Львів. старшин. шк., офіцер. шк. м. Відень (1892). Отримав звання лейтенанта австро-угор. армії. Офіцер 18-го батальйону крайової оборони в м. Перемишль (нині Польща), команд. сотні 35-го Золочів. піх. полку австро-угор. армії. 1909 здобув звання капітана.

У роки ПСВ команд. сотні, куреня на Сх. фронті. 26.10.1914 важко поранений; повернувся на фронт навесні 1915. 9.05.1915 брав участь у бою біля м. Славське (нині смт Сколів. р-ну Львів. обл.). Від 01.1916 команд. вишколу Легіону УСС. 1917 – команд. куреня 35-го Золочів. полку, команд. Легіону УСС, 16-го піх. полку. За перемогу в бою біля с. Куропатники (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) нагороджений орденом австр. Залізної корони і нім. Залізним хрестом. 1918 – команд. піх. полку, офіцер штабу корпусу, референт зв'язку з укр. нас. Правобережжя, комендант табору на 14 тис. військовополонених біля м. Київ. У ранзі підполковника – командант 16-го полку стрільців, із залишками якого повернувся до місця його постою в м. Краків. Заарештований поляками, якийсь час перебував у таборі полонених м. Домб'є (нині Польща).

Після звільнення переїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Від 17.02.1919 в УГА; призначений командантом фронтової групи "Схід" біля м. Львів. 24.02.1919 у складі галиц. делегації підписав угоду про тимчасове перемир'я з поляками. У ранзі полковника очолив 2-й корпус УГА, яким командував у ході боїв з поляками біля Львова. У Чортків. операції корпус Т. проломив ворожий фронт і розгорнув стрімкий наступ на Львів. Відзначений званням генерал-четар. 14.06.1919, з метою звільнення від поляків м. Тернопіль, 1-й і 2-й корпуси УГА були об'єднані в групу на чолі з Т. 5.07–7.11.1919 – команд. УГА в боях з більшовиками й денікінцями на Правобережжі. 15.07.1919 брав участь у нараді за участю С. Петлюри, чл. Директорії УНР, Диктатора Є. Петрушевича і полк. А. Шаманека, на якій було прийнято рішення про перехід УГА за р. Збруч. 26.07.1919 видав наказ про взяття на облік усіх військовиків-галичан на тер. Наддніпрянщини. Один з кер. наступу УГА та ДА УНР на Київ у 08.1919. 29.07.1919 віддав наказ про підготовку УГА до наступу. Командував Середньою групою військ (1-й і 3-й корпуси УГА та Запоріз. група ДА УНР), яка здійснювала наступ на м. Козятин (нині Вінниц. обл.), Бердичів (нині Житомир. обл.) і Житомир. 4.08.1919 закликав активізувати пропаганду серед нас. Наддніпрянщини задля підвищення авторитету УГА. Виступав за жорстке придушення виступів місц. нас. проти укр. військ. 17.08.1919 затвердив наказ НКГА про орг-цію військ. шк. та підготовку історії УГА. 21.08.1919 заборонив безплатні реквізиції в нас. худоби, хліба, збіжжя. Коли УГА опинилася в 11.1919 перед катастрофою, задля порятунку армії 6.11.1919 у м-ку Зятківці (нині с. Гайсин. р-ну Вінниц. обл.) уклав перемир'я з командуванням ДА А. Денікіна, за що був усунутий з посади й понижений до команд.

корпусу. Військ. суд у м. Вінниця 13–14.11.1919 виправдав Т. В. о. начального вождя УГА під час хвороби його наступника ген. О. Микитки (з 16.12.1919). 1920, коли УГА перебувала в складі ЧА і масових арештів її старшин, переховувався в м. Балта (нині Одес. обл.) і Київ. Після зайняття Києва поляками в 07.1920 переїхав до Галичини. Був заарештований поляками й ув'язнений у таборі Тухоля, де перебував до кін. 1920.

1921 повернувся до Галичини, поселився в с. Черниця (нині Бродів. р-ну Львів. обл.). Підтримував постійний зв'язок з ветеран. орг-ціями, дбав про збереження пам'яток визвол. змагань, створення військ. музею при НТШ.

П. у шпиталі м. Львів, де й похований на Янів. меморіальному стрілец. цвинтарі. Похорон Т. перетворився на масову укр. маніфестацію.

Тв.: Тарнавський М. Спогади. Львів, 1992.

Літ.: Генерал Мирон Тарнавський (1869–1938). Збірник статей і матеріалів. Броди, 2001; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 172–174, 221, 249, 334, 337, 340, 360, 366–372, 384, 385, 390, 423, 491, 492, 514, 515, 534, 541, 542, 561, 572–579, 593, 594, 609, 610, 646–659; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Пам'яті вождя УГА. Львів, 1938.

Микола Литвин, Богдан Паска

ТАРНА́ВСЬКИЙ Степан Томович

(07.03.1901–21.12.1971) – вістун УГА. Н. в с. Микуличин (нині в складі Яремчан. міськради Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Щоби стати січовим стрільцем, приписав собі 3 р., тому в січовій документації значиться 1898 як рік народження Т.

До УСС зголосився 6.02, прийнятий 22.02.1915. Вояк 4-ї сотні 1-го куреня УСС. На Тернопільщині брав участь у боях за с. Семиківці й Потутори та битві за г. Лисоня, де 5.09.1916 був поранений і до 30.10.1916 лікувався у військ. госпіталі м. Дебрецен (нині Угорщина). У битві біля с. Конюхи (нині Терноп. обл.) 1.07.1917 потрапив у рос. полон. До коша УСС повернувся 1.03.1918. За участь у боях із ворогом 16.11.1916 нагороджений Хрестом військ. заслуг.

З 1.12.1918 приділений до штурмової (пробойової) сотні УГА. Воював на Самбірщині. Разом з групою військ УГА 3.06.1919 перейшов на Закарпаття, де чехами був інтернований і якийсь час перебував у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), потім у м. Йозефов.

Залишився проживати в ЧСР. Працював на одному з з-дів м. Цвіков.

П. і похований у м. Цвіков.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3520. Оп. 1. Спр. 133. Арк. 109–109 зв.; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 27 зв. – 28; Спр. 72. Арк. 55; Спр. 80. Арк. 108 зв.; Спр. 84. Арк. 57.

Літ.: Думін О. Історія Леґіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936. С. 360; Микуличин. До 590-річчя заснування. Брошнів, 2002. С. 25–26; Українські Січові Стрільці. 1914–1920. Монтреаль, 1955. С. 151.

Петро Сіреджук

ТАРНОВЕ́ЦЬКИЙ Ананій Михайлович

ТАРНОВЕЦЬКИЙ Ананій Михайлович

(13.10.1891–08.04.1959) – четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Борівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка місц. правосл. церкви. 1903–12 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці. Студіював на теолог. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. Укр. акад. т-ва "Правосл. акад-я". У 08.1914 був серед 5 студентів богослов. ф-ту, заарештованих та інтернованих у концтаборі Талергоф як політично ненадійних за підозрою в русофіл. поглядах. У Талергофі був ув'язнений і батько Т.

Після звільнення з табору мобілізований до війська, з 11.1918 воював у лавах УГА. У 03.1919 був у складі Заліщиц. запасної сотні (команд. пор. Г. Чарнецький) Чортків. куреня (команд. от. В. Оробко) 7-ї Львів. бригади УГА, яка 19.04.1919 виїхала на фронт

до с. Григорів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Воював у складі 2-го корпусу УГА в Галичині й на Наддніпрянщині.

Повернувся на Буковину, продовжив свої студії на юрид. ф-ті. Чл. Укр. акад. козацтва (УАК) "Запороже" в Чернівцях, чл. його правління та почесний батько. З 10.1922 представляв УАК "Запороже" в К-ті укр. студентства Буковини, який 1922–25 координував діяльність укр. студент. т-в "Союз" ("Січ", "Чорноморе"), "Запороже" і "Правосл. акад-я". Після завершення вищих студій займався торг. діяльністю. Чл.-засн. Укр. нац. партії (президент В. Залозецький), чл. тимчасової ширшої ради партії, підписав заклик "До українського народу в Румунії" (10.1927). 1930-ті – кер. укр. театр.-вокал. гуртка при кооперативі "Поступ" с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.).

Після ДСВ емігрував до Бразилії. Автор статей з історії укр. громад. руху на Буковині. Нагороджений Хрестом С. Петлюри за участь у збройн. б-бі за державність України.

П. і похований у м. Порту-Алеґрі (Бразилія).

У л-рі Т. помилково іменують Антон.

Тв.: Тарновецький А. Чверть століття // Час. 1935. 7 лип.

Літ.: Ананій Тарновецький. [Некролог] // Свобода. 1959. 12 черв.; Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918 рр. Документи. Чернівці, 2014. С. 66; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 643, 794, 798, 877; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина (Торонто). 1979. Ч. 1; До українського народу в Румунії // Рідний край. 1927. 23 жовт.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 343–344, 624, 629; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 324; Укр. студ. харчівня в Чернівцях // Каменярі. 1922. 20 верес.; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1902/1903. Czernowitz, 1903. S. 77.

Володимир Старик

ТАРНОВЕ́ЦЬКИЙ Володимир

(13.10.1891 – д. і м. с. н.) – десятник УГА. Н. в м. Кути (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Кушнір. Володів польс. і нім. мовами.

Стрілець 4-ї чети 1-ї сотні 1-го куреня УСС. Воював з росіянами в Бескидах, за м. Стрий, Сколе, г. Ключ і Маківка, с. Лисовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.), де 30.05.1915 потрапив у полон. 22.09.1915 повернувся до 24-го піх. полку в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

20.01.1919 приділений до 2-ї сотні УСС. За р. Збруч воював у складі групи військ ген. А. Кравса. Був інтернований чехами, перебував у таборі укр. стрільців і старшин м. Йозефов.

У міжвоєн. час займався громад. роботою.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 248. Арк. 289–289 зв.

Літ.: Сіреджук П. Лицарі Визвольної війни 1918–1919 рр. Косів, 2018. С. 98.

Петро Сіреджук

ТАРНОВЕ́ЦЬКИЙ Омелян (Еміль)-Олександр Олексійович

(14.08.1872–03.05.1963) – фінансовий радник, громад. та політ. діяч, заст. нач. уряду Держ. контролі екзильного уряду ЗУНР. Н. в м. Чернівці в сім'ї вчителя нар. шк., після передчасної смерті якого 29.10.1883 виховувався матір'ю Антонією. 1882–90 навч. в держ. вищій г-зії в Чернівцях (матура 10.07.1890). 1885–90 як стипендіат т-ва цісаря Франца-Йосифа отримував щорічну стипендію 80 золотих ринських, яку присуджували найкращим учням г-зії. Вищу освіту здобув на ф-ті правознавства і державознавства Чернів. ун-ту (абсолюторіум 31.07.1894). Промований д-ром права Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Буковина" в Чернівцях, 1890 – чл. його правління. 1892–94 – чл. правління Т-ва

Тарновецький Омелян (Еміль)-Олександр Олексійович у центрі, м. Роттердам, 1938 р.

підтримки хворих та потребуючих студентів Чернів. ун-ту. Після проходження багаторічної практики з фінансового планування у фінустановах наприкінці 1890-х отримав посаду фінансового комісара в Чернівцях. Від 01.1900 – чл. к-ту із заснування студент. дому ім. Франца-Йосифа I в Чернівцях. Невдовзі призначений фінансовим секретарем, згодом фінінспектором, від 08.1902 – кер. фінансового уряду для стягнення посереднього податку в м. Радівці (нині Румунія), де працював до поч. ПСВ.

Під час ПСВ продовжував працювати як фінансовий радник у Радівцях до кін. 1915. Перед загрозою рос. окупації евакуйований до м. Відень, де працював у рахункових установах як старший фінансовий радник.

З осені 1920 належав до найближчого кола співробітників Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича, брав участь у засіданнях КУД, в. о. заст. нач. уряду Держ. контролі екзильного уряду ЗУНР (до 31.12.1922). 1920–21 був також головою ревізійної комісії заснованого Укр. к-ту помочі жертвам війни у Відні. Засн. і довголітній голова місц. "Укр. клюбу", який невдовзі перетворився на центр укр. нац. життя у Відні; тут урочисто відзначали річниці Листопадового чину, влаштовували зустрічі з провідними діячами ЗУНР. 1925–31 – надвірний радник. 1932 вийшов на пенсію.

Радник Т. та ген. В. Курманович були 1-ми укр. діячами і чл. ОУН, які прибули 27.05.1938 через м. Берлін до м. Роттердам (Нідерланди) для участі в похороні вбитого рад. агентом провідника укр. націоналістів Є. Коновальця.

Після аншлюсу Австрії Німеччиною отримав нім. громадянство; став заст. голови віден. філії Союзу українців Німеччини та чл. правління віден. філії УНО.

П. у м. Відень, де й похований 8.05.1963 в родинному гробівці на цвинтарі на вул. Максінґштрасе, 15.

Літ.: З українського комітету помочи жертвам війни у Відни // Свобода. 1922. 27 січ.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003; *Онацький Є.* Шляхом на Роттердам // Свобода. 1958. 9 лип.; *Старик В.* Омелян Тарновецький, забута постать українського національного руху // Українське слово. 2016. № 9. С. 15; Українці в Німеччині обєдналися // Діло. 1938. 29 квіт.; Radautz. (Ehrung des Finanzrates Doktor Tarnowiecki) // Czernowitzer Tagblatt. 1912. 11 Januar.

Володимир Старик

ТАТОМИР
Володимир
Михайлович

ТАТА́РСЬКИЙ
Теофіль

(1890–26.02.1966) – ветлікар, старшина УГА. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Випускник г-зії в рідному місті (1911). Студіював ветеринарію в м. Львів, де був серед співзасн. т-ва "Варта", а після поч. ПСВ – у м. Шопрон (Угорщина).

Служив в австро-угор. армії, іменований хорунжим. В УГА – з 12.1918 до 05.1919. Отримав 1.03.1919 військ. звання четаря-ветеринара.

Закінчив Львів. ветеринар. акад-ю докторатом (1920). Працював за фахом у м. Самбір, Судова Вишня (нині Яворів. р-ну Львів. обл.), з кін. 1920-х – повітов. ветлікар у м. Венгрув (нині Мазовец. в-ва, Польща). Наприкінці 1944 переїхав до Німеччини. Після закінчення ДСВ повернувся до Польщі, працював у ветеринар. клініці.

П. у м. Щецін (Польща).

Літ.: Альманах Об'єднання українських ветеринарних лікарів 1950–1980 / ред. Р. Барановський. Нью-Йорк, 1981. С. 324, 326, 339; Дрогобиччина – земля Івана Франка / ред. Л. Луців. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. С. 825; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 322.

Петро Гуцал, Роман Кобильник

ТАТОМИ́Р
Володимир Михайлович

(псевд.: Сірко В., Мама-Сварка; 14.07.1902–05.06.1962) – педагог, підхорунжий УГА, громад. діяч. Н. в с. Долішній Лужок (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. У м. Стрий здобув освіту в нар. шк., з 1913 навч. в г-зії.

1.11.1918 зголосився до укр. війська. Воював у складі телефонічної сотні при команді 3-го корпусу УГА. Іменований підхорунжим (06.1919). Згодом у жандармерії при КЕА, у 2-й бригаді ЧУГА. Навесні 1920 потрапив у польс. полон. Перебував у таборах м. Тухоля, Домб'є.

Після звільнення з полону 1921 закінчив гімназійні студії в Стрию. Активний діяч т-в "Пласт", "Просвіта". У пластовому загоні Т. перебували Б. Петріна, Я. Падох, С. Охримович, С. Бандера, В. Ерденберґер, О. Ґасин та ін. згодом відомі учасники укр. визвол. руху. У серед. 1920-х закінчив вищу тех. шк. м. Данціґ (нині Ґданськ), потім Львів. політехніку. 1939–41 – кер. відділу молоді УЦК в м. Краків та Криниця (нині Криниця-Здруй Малопольс. в-ва, Польща). Створював пластові табори на Лемківщині та Підляшші. 1941–44 проводив аналогічну роботу з молоддю в м. Львів.

Після ДСВ емігрував до Німеччини (перебував у ДП м. Реґенсбурґ та Берхтесґаден), згодом до США. Проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія), де організував "Молоду Просвіту". Автор спогадів.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі м. Фокс Чейс.

Тв.: Сірко В. Наймолодші учасники УГА // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 5–6; *Татомир В.* В юнацьких таборах. Краків, 1942; *Його ж.* На стрічу сонцю золотому. Начерк діяльности перших пластових частин в Стрию // Дружнє Послання. Журнал загону "Червона Калина". Нью-Йорк, 1951. Ч. 11. С. 6–10; *Його ж.* Юнацтво в обороні рідної землі. Спогади про участь молоді у визвольних змаганнях 1918–1920 років. Філядельфія, 1960.

Літ.: Бл. п. інж. Володимир Татомир // Свобода. 1962. 8 черв. Ч. 108. С. 3; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 1. С. 147, 160–514; Т. 2. 1990. С. 147–148; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 349–353, 657; *Шанківський Л.* Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 27–47.

Роман Кобильник

ТАТУ́Х
Михайло Андрійович

(18.11.1875–10.11.1937) – правник, старшина УГА. Брат С. Татуха. Н. в м-ку

Куликів (нині смт Жовків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї вчителя. Випускник г-зії і правн. ф-ту ун-ту м. Львів. Працював пом. нотаря. Належав у той період до москвофіл. орг-цій.

Мобілізований до австро-угор. армії (08.1914), служив в інтендатурі на фронті; іменований поручником.

Учасник Листопадового чину в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Згодом інтендант Коломий. ОВК, обозу 14-ї бригади (від 06.1919), 3-го корпусу (від 08.1919); отримав військ. звання сотника. Від 1920 перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

Повернувся до Галичини 1922, працював нотарем у м. Львів. Згодом мав власну канцелярію в м-ку Підбуж (нині смт Дрогобиц. р-ну), м. Турка (нині обидва Львів. обл.). Підтримував стосунки з українством, робив пожертви на "Просвіту" й "Рідну школу".

П. і був похований у м. Турка. Перепохований 25.08.1938 у м. Львів на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Посмертні згадки. Михайло Татух // Діло. 1937. 12 листоп.; Посмертні згадки. Сот. УГА Михайло Татух // ЛЧК. 1938. Ч. 4. С. 21; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 81; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 43.

Петро Гуцал

ТАТУ́Х
Степан Андрійович

(1872–03.11.1935) – педагог, старшина УГА. Брат М. Татуха. Н. в м-ку Куликів (нині смт Жовків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї вчителя. Випускник учител. семінарії м. Львів (1894). Викладав у нар. шк. на Львівщині: в колонії Візенберґ (нині в складі с. Мервичі Жовків. р-ну), м. Жовква, м. Судова Вишня (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). Брав діяльну участь у громад.-просвітн. житті.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті. До УГА вступив наприкінці 1918, служив у штабі Коломий. ОВК, від 03.1919 – у ДСВС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); отримав військ. звання четаря 1.03.1919. У 06.1919 призначений командантом обозу новоств. 14-ї бригади. Згодом опинився в польс. полоні.

Після звільнення 1920 поселився в м. Перемишль (нині Польща). Викладав каліграфію, малювання і ручну працю в укр. г-зії, потім у 5-класовій нар. шк. Співзасн. і 1-й дир. 1925–26 фахово-доповнюючої шк. т-ва "Рідна школа". Автор підручника з каліграфії (ужиткового й декоративного письма), вид. монограм для вишивання. Як художник писав портрети й краєвиди, розмальовував сцени нар. домів тощо.

П. у м. Перемишль.

Літ.: Посмертні згадки. Стефан Татух // Діло. 1935. 7 листоп. Ч. 298. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 124; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Гуцал

ТАШУЛЯ́К
Василь Михайлович

(11.01.1899–1919) – різьбяр, старший булавний десятник УГА. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в початкових кл. укр. держ. г-зії в Кіцмані. Після закінчення укр. столярно-різьбяр. шк. м. Вижниця (нині Чернів. обл.) повернувся до Кіцмані, працював як майстер-різьбяр.

1917 призваний до австр. війська. Воював на Сх. фронті, був нагороджений багатьма бойовими нагородами. Активний учасник Листопадового чину

ТВАРДОВСЬКИЙ
Казимеж Єжи Адольф

в Кіцмані 11.1918. Після окупації Буковини рум. військом виїхав з укр. військ. добровольцями до Галичини, де став на службу в УГА як старший булавний десятник (підхорунжий) 24-го піх. полку ім. гетьмана Петра Дорошенка в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). У 12.1918 в складі похідної сотні вирушив на фронт біля м. Львів. У 04.1919 разом з чет. М. Артишем служив у ч., дислокованій поблизу м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Станом на 07.1919 служив під командою чет. І. Легкуна в скоростріл. сотні, дислокованій біля м. Бурштин (нині Івано-Франк. обл.). На Наддніпрянщині воював у складі 2-ї Коломий. бригади. Восени 1919 захворів на тиф.

П. і похований у м. Сквира (нині Київ. обл.).

У л-рі Т. помилково іменують Ґашуляк.

Літ.: *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 21 квіт.; 3 черв.; 10 черв.

Володимир Старик

ТАЩУ́К Петро Онуфрійович

(26.05.1885 – д. і м. с. н.) – сотник-лікар УГА. Н. в с. Давидени Зруб (нині в складі с. Давидівка Сторожинец. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї. 1902–10 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці (матура 07.1910). Випускник мед. ф-ту Львів. ун-ту (21.07.1917). Чл. укр. т-ва студентів медицини й фармації "Медична громада" в м. Львів.

На військ. службі – заст. лікаря-асистента ландштурму, іменований лікарем-асистентом ландштурму (03.1918). Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як військ. лікар у ранзі четаря-лікаря. З 1.08.1919 іменований сотником-лікарем 1-го корпусу УГА.

Після завершення війни повернувся на Буковину. З 1922 працював лікарем сільс. округу Босанче пов. Сучава, згодом окружним лікарем у с. Стульпікани (нині Румунія). З 05.1945 вийшов на пенсію за віком.

Подальша доля невідома.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 127; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 148; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 288; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 341; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1902/1903. Czernowitz, 1903. S. 70; *Bednarski A.* Rzut oka na pierwsze ćwierćwiecze istnienia Wydziału Lekarskiego Lwowskiego. Lwów, 1920. S. 26; Circulari ministeriale ministerul muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale // Monitorul oficial (Partea 1). 1944. Nr. 235. 11 Octombrie. P. 31–32; M. O. Nr. 290. 25 Martie 1922. Ministerul de interne // Monitorul Bucovinei. 1922. 12 Aprilie; Militärärztliche Auszeichnungen und Ernennungen // Wiener Medizinische Wochenschrift. 1918. № 9. 3 Martie. S. 409; Z uniwersytetu lwowskiego // Kurier Lwowski. 1917. 30 lipca.

Володимир Старик

ТВАРДО́ВСЬКИЙ Казимеж Єжи Адольф

(Twardowski Kazimierz Jerzy Adolf; 20.10.1866–11.02.1938) – польс. філософ, психолог, творець Львів.-Варшав. філос. шк. Н. в м. Відень у шляхет. родині. Навч. на філос. ф-ті Віден. ун-ту (1891); д-р філософії (1892), габілітований д-р (1894). Стажувався у В. Вундта (Лейпциг), К. Штумпфа (Мюнхен). 1892–95 – працівник матем. кабінету закладу страхування Першого заг. т-ва службовців, асистент Ін-ту експериментальної психології; приват-доц. філософії Віден. ун-ту (1894), викл. онтології; надзвичайний (1895), звичайний (1898) проф. філософії Львів. ун-ту; викладав теорію пізнання, онтології, етики, естетики, логіки, історії філософії; 1897 – засн. і кер. філос. семінару; 1901 – викл. експериментальної психології, 1902 – заг. педагогіки; кер. Психолог. лабораторії (1907–20), дир. Психолог. ін-ту (1920–30); кер. пед. семінару (1921–30). 1900/01, 1904/05 – декан, 1901/02, 1905/06 – продекан філос. ф-ту. Ректор (1914–17), проректор (1918) Львів. ун-ту. Делегат від професорів філос. ф-ту до Акад. сенату (1911/12). Кер. Наук.

екзаменац. комісії для кандидатів на вчителів вищих шк. (1919–30). Львів. представник варшав. вид. "Przegląd filozoficzny" (1897), чл. редакції вид-ва "Wiedza i życie" (1899), незмінний ред. усіх видань Польс. філос. т-ва (1904). Кер. Т-ва вчителів вищих шк. і ред. к-ту вид. цього т-ва "Muzeum" (1905–11). Ред. щомісячника "Ruch filozoficzny" (1911).

Наук. інтереси: епістемологія, філософія мови, філософія логіки, матем. логіка й логічна семантика, психологія, педагогіка; 1920–30-ті – засн. і духовний кер. Львівської шк. філософів, підґрунтям якої були брентанізм (Ф. Брентано), позитивізм, аналітична філософія; осн. напрям діяльності шк. – дослідження різн. аспектів логіки; гносеології, онтології, методології, історії к-ри, мист-ва, сучас. філософії, етики, естетики, історії філософії; проблеми психології та педагогіки. Почесний д-р Варшав. і Познан. ун-тів; почесний чл. Познан. наук. т-ва й Наук. каси ім. Мяновського, дійсний чл. Польс. Акад-ї мист-в і Наук. т-ва у Львові, голова й почесний чл. Філос. т-ва у Львові; почесний чл. Т-ва учителів вищих шкіл (1916); почесний проф. Львів. ун-ту (1930). Нагороджений орденами: "Відродження Польщі" (1929), Komandoria Polonia Restituta (1930).

Учні Т.: Я. Лукашевич, А. Тарський, Т. Котарбінський, К. Айдукевич, І. Домбська, М. Кокошинська, С. Лушевська, Г. Мельберг, Л. Хвістек, Р. Інґарден та ін. Серед укр. вчених під впливом наук. ідей Т. були: С. Балей, Г. Костельник, С. Олексюк (Тудор), І. Свенціцький. Лекції Т. слухали укр. вчені: М. Андрусяк, П. Ісаїв, А. Крушельницький, С. Томашівський та ін.

Приятелював з родиною Крип'якевичів. Якщо в науці виступав із заг.-наук. принципів, то в громад.-політ. житті був противником укр. руху. Конфліктував з М. Грушевським. Після поразки ЗУНР підтримав непродовження контрактів Львів. ун-ту з укр. проф. У щоденниках висвітлив повсякдене життя Львова та акад. спільноти міста в період польс.-укр. війни 1918–19.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі. 1938 сім'я Т. передала його архів та книгозбірню до б-ки Львів. ун-ту.

Дж.: Архів Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Ф. 68. Оп. 52; ДАЛО. Ф. 26. Оп. 5. Спр. 1860, 1861; Ф. Р-119. Оп. 26. Спр. 79.

Тв.: *Twardowski K.* Dzienniki / do druku przygotował R. Jadczak. Warszawa; Toruń, 1997; *Idem.* O metodzie psychologii: przyczynek do metodologii porównawczey badań naukowych. Lwów, 1904; *Idem.* O istocie pojęć. Lwów, 1924; *Idem.* Psychologia wobec filozofii i fizyologii. Lwów, 1897; Wyobrażenia i pojęcia. Lwów, 1898; *Idem.* Zasadnicze pojęcia dydaktyki i logiki. Lwów, 1901.

Літ.: *Іваник С.* Український вимір Львівсько-Варшавської філософської школи. Неочевидна відповідь на очевидне питання // Український альманах. Варшава, 2020. С. 104–123; *Лещак Т., Дуцяк І., Швець Н.* Твардовський (Twardowski) Казимеж Єжи Адольф // Енциклопедія Львівського університету. Львів, 2011; *Śródka A.* Uczeni polscy XIX–XX stulecia. T. 4. Warszawa, 1998. S. 406–409; *Witwicki W.* Kazimierz Twardowski // Wiadomości literackie. 1938. 24 kwietnia. № 18.

Володимир Мельник

ТВЕРДОХЛІБ Михайло Антонович

(07.08.1888–29.11.1919) – священик, духівник УГА. Брат педагога й літератора С. Твердохліба. Н. в м. Поморяни (нині смт Золочів. р-ну Львів. обл.). Батько Т. був суддею в м. Бережани (нині Терноп. обл.), вважав себе "русином польської нації" (gente Ruthenus, natione Polonus). Вихований матір'ю Юлією з Рудницьких, донькою священика, в укр. дусі. У дитячі роки проживав у м. Бережани, Підгайці (нині Терноп. обл.), Дрогобич (нині Львів. обл.), від 1898 – Ярослав (нині Підкарпат. в-ва, Польща), де працював батько. 1904 сім'я переїхала до м. Львів, де 1906 Т. закінчив навч. в АГ, поступив у духовну семінарію. 1910 завершив теолог. студії, рукоположений 1912 митрополитом А. Шептицьким.

ТВЕРДОХЛІБ Сидір Антонович

Був сотрудником на парафії м. Городок (нині Львів. обл.). На поч. 09.1914 виїхав з міста внаслідок наступу рос. військ; на Лемківщині був заарештований австр. жандармами й відправлений до табору Талергоф. Після звільнення – священик для галиц. українців у таборі м. Ґмюнд (Австрія). Повернувся до Галичини влітку 1917, був парохом на парафії с. Вербиця (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.).

Зголосився 22.12.1918 на службу до УГА. В. о. польового духівника на відтинку "Угнів"; офіційно іменований духівником 1.03.1919. Надалі служив у 9-й бригаді, після переходу за р. Збруч – одночасно при вишколі 2-го корпусу. Захворів на сипний тиф, потім на запалення мозку.

П. у м-ку Летичів (нині смт Хмельн. обл.).

Літ.: Календар Червоної Калини на 1922 рік. Жовква, 1921. С. 120; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 317, 614; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 322; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150; Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичой архиепархіи Львôвской на рôкъ. Львôвъ, 1914. С. 118, 478.

Петро Гуцал

ТВЕРДОХЛІБ Сидір Антонович

(09.05.1886–15.10.1922) – педагог, поет і перекладач, громад.-політ. діяч. Брат капелана УГА М. Твердохліба. Н. в м. Поморяни (нині смт Золочів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї судді. Випускник нар. шк. м. Дрогобич (нині Львів. обл.) та г-зії м. Ярослав (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Вищу освіту здобув у Львів. та Віден. ун-тах. Після повернення до Галичини викладав укр. мову в АГ м. Львів; активний учасник літ.-мист. життя міста, належав до літ. угруповання "Молода муза". Перші поезії – в час. "Світ" (1906), "Буковина", "Ро" та ін. Автор зб. віршів "В свічаді плеса" (1908), новели "Нескінчений архитвір". Лірика перейнята сумом і тугою за прекрасним, соц. мотивами, зокр. тяжкою долею солдата цісар. армії. Крім оригінальних поезій, більш відомий як перекладач. Здійснив переклади польс. мовою творів укр. письменників Т. Шевченка, І. Франка, Олександра Олеся, О. Козловського, М. Яцківа та ін. Переклад вірша "Каменярі" високо оцінив І. Франко, відзначивши перекладача за "широку духовну культуру і вироблений естетичний смак". Перекладав нім. мовою, зокр. поему "Гайдамаки" Т. Шевченка; з польс. укр. мовою переклав поеми "Батько зачумлених", "У Швейцарії" Ю. Словацького тощо.

Крім укр. періодики, друкувався в польс. журналах. "Твердохліб мав талант всезнайка, – писав укр. літ. критик М. Рудницький, – невтомну енергію, але голова його була завсіди повна ґешефтів". Мабуть, це позначилося на його політ. поглядах. Мав пропольс. симпатії, на поч. 1920-х став одним з лідерів новоств. чисельно невеликої і маловпливової Укр. хліборобської партії (УХП) або УСП (хліборобів), що стояла на платформі угоди з поляками. Це дисонувало з позицією укр. політикуму в Галичині, що після поразки ЗУНР об'єднався навколо ідеї б-би проти польс. окупації, за держ. самостійність Галичини, зважаючи на невирішеність її міжнар.-правового статусу (до 03.1923). Друк. орган УХП – газета угодовського напряму "Рідний край" у Львові (ред. М. Яцків). В екон. політиці УХП виступала за аграрну реформу, проти проведення в краї осадництва, заселення польс. колоністами, у політ. сфері декларувала цілковиту лояльність до 2-ї Речі Посполитої, потребу демократизації, розвитку місц. самоврядування, зважаючи на нац.-культ. особливості регіону, та ін.

Як канд. УХП брав участь від Львів. округу у виборах до польс. парламенту (11.1922), що мали засвідчити суверенітет Польщі над укр. землями. УХП була єдиною укр. партією в Сх. Галичині, що розгорнула передвиборну акцію. Провід крайової політики – як легальні партії трудовиків, радикалів і християн. суспільників, що об'єдналися в Міжпарт. раду, так і нелегальні – націоналістична УВО, а також опозиційна ч. КПСГ, т. зв. комуністи-"васильківці", та УСДП, що опинилася під їхнім впливом,

закликали укр. нас. краю до бойкоту виборів. Після політ. мітингу в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.) був смертельно поранений членами УВО 14.10.1922 біля залізн. ст. Сапіжанка.

П. у лікарні м. Львів. Похований у м. Львів на Личаків. цвинтарі (поле 76). У здійсненні замаху сприяв старшина УГА В. Дзіковський – чл. УВО, який виконував функції секретаря його виборчого штабу. Він був викритий поліцією, десятки діячів УВО зазнали арешту, ч. з них, у т. ч. Є. Коновалець, виїхали за кордон.

За свідченням І. Кедрина, "з погляду принципів укр. революційної б-би" Т. "був зрадником, якого треба було покарати смертю і тією карою відстрашити інших", але це "братовбивство … політично зайве, недоцільне". Після вбивства Т. УХП (лідери о. М. Ільків, С. Данилевич, М. Яцків та ін.) на листопадових 1922 виборах з допомогою урядових кіл здобула 5 мандатів до польс. сейму. Партія діяла переважно на Покутті, але після виборів поступово завмерла. За діячами УХП в укр. сусп-ві закріпилося презирливе прізвисько "хлібоїди".

Тв.: Твердохліб С. В сьвічаді плеса. Львів, 1908; *Його ж.* Дисонанс. Ікарів плач. Бажання. Гомін гір. Як тужить трембіта. Над озером Щирбським. В свічаді плеса. Як я вибрався з журбою… Три сурми: вірші // Молода Муза. К., 1989. С. 192–203; *Його ж.* Із збірки "В свічаді плеса" // Розсипані перли: Поети "Молодої Музи" / упоряд., автор передмови та приміток М. Ільницький. К., 1991. С. 597–619; *Його ж.* Нескінчений архитвір // Чорна Індія "Молодої Музи". Новелі дев'ятьох. З передмовою М. Рудницького. Львів, 1937. С. 126–133.

Літ.: ЕУ. Т. 8. Париж; Нью-Йорк, 1976. С. 3145; *Кедрин І.* Життя – події – люди: Спомини і коментарі. Нью-Йорк, 1976. С. 162, 163; Твердохліб Сидір – поет, перекладач // *Мазурак Я.* Літературна Бережанщина: біографічний довідник. Бережани, 2000. С. 124; Твердохліб Сидір (1886–15.10, за ін. відомостями – 16.10.1922) // *Панчук І.* Тернопільщина в іменах. Тернопіль, 2006. С. 161; *Ткачова Н.* Краківський слід Сидора Твердохліба (листування з Владиславом Орканом) // Тернопіль. 1997. № 3–4. С. 5–8; Український радянський енциклопедичний словник: в 3 т. / гол. ред. М. Бажан. Т. 3. К., 1968. С. 455; *Шевчук С.* Пора сказати правду про наші визвольні змагання добитися волі для Галицької землі 1918–1939. Торонто, 1965. С. 198–204; *Bełcikowska A.* Stronnictwa i związki polityczne w Polsce. Warszawa, 1925. S. 551–556.

Ігор Райківський

ТВОРИ́ДЛО Микола

ТВОРИДЛО Микола

(1884–1952) – інж.-агроном, референт ДСЗС ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Зашків (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Навч. в Акад-ї рільничій м. Дубляни (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) як стипендіат т-ва "Просвіта". С.-г. практику агронома відбув у Чехії. Референт госп. відділу т-ва "Сільський господар" у м. Львів. Чл. Укр. тех. т-ва.

Чл. К-ту українців Львова (1915–17). Референт ДСЗС, земельної комісії УНРади ЗУНР.

1920-ті – інж.-агрономом на Закарпатті (тоді в складі ЧСР). Згодом повернувся до Галичини. Дир. централі т-ва "Сільський господар" у Львові (1924–27). Чл. дирекції "Центросоюзу" у Львові (1928–39, 1941–44). 1939 Т. був позбавлений можливості працювати в Галичині, перебрався за р. Сян, налагодив контакт зі створеним у м. Краків УЦК, брав участь у з'їзді с.-г. об'єднання праці. За дорученням В. Кубійовича працював викладачем у с.-г. шк. на тер. Польщі. Ред. календарів т-ва "Просвіта" в м. Ужгород. Автор популярних статей госп. та кооп. тематики. Сенатор 2-ї Речі Посполитої (1938–39). У роки ДСВ – заст. голови т-ва "Сільський господар" у м. Львів.

П. у м. Львів.

Літ.: Павлишин О. Підготовка аграрної реформи в ЗОУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип. 6. С. 170–183; *Шульський М.* Микола

Творидло – знаний кооператор у минулому і маловідома людина сьогодні // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького. 2014. Т. 16. № 3 (60). Ч. 5. С. 337–350.

Олег Павлишин

ТЕА́ТР І ДРАМАТУРГІ́Я ПЕРІ́ОДУ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ

Після завершення ПСВ галиц. сценічне мист-во, зокр. колектив театру "Української бесіди", зазнало помітних змін. Змінювався склад різних (професійних і аматорських) театр. труп за рахунок акторів із січового стрілецтва, урізноманітнювався репертуар театр. колективів з допомогою драм. творів укр. та зарубіжної класики, а також п'єс, ств. зх.-укр. авторами, у яких порушувалася тема визвол. змагань України 1917–23.

Усі театри Галичини – професійні ("Української бесіди"), любительські (ім. І. Котляревського, Укр. ювіл. театру та ін.) сповідували ідею не лише нац. відродження, а й культ.-просвітн. місію серед нас. краю. Останнє особливо помітне в діяльності укр. драматургів і театр. діячів періоду визвол. змагань, зокр. в час існування ЗУНР. Саме тоді театр "Української бесіди" активно гастролював містами Галичини, відвідавши Стрий, Дрогобич, Борислав, Самбір (нині всі Львів. обл.), Станиславів (нині Івано-Франківськ), Калуш, Коломия (нині обидва Івано-Франк. обл.), Чортків (нині Терноп. обл.), Тернопіль. Нерідко дорогою до галиц. міст львів. театр заїжджав до сіл, де на спеціально прилаштованих (здебільшого імпровізованих) сценах ставив п'єси укр. письменників, зокр. зх.-укр. драматургів І. Франка, В. Пачовського, Г. Цеглинського та ін., і в такий спосіб підтримував нац. свідомість укр. селянства.

У м. Львів за 11.1918 укр. театрали зуміли поставити лише 1 виставу – "Циганка Аза" М. Старицького. Вже 22.11 Львів окупували польс. війська. Одразу ж були закриті укр. часописи, культ.-просвітн. інституції, зокр. театр "Української бесіди". Завдяки різним обставинам (передовсім зовн. впливам Антанти) 8.02.1919 театр отримав дозвіл на відновлення своєї діяльності, котра тривала майже 1,5 місяця, коли польс. окупац. влада знову припинила творчість цього колективу. Після численних клопотань театр т-ва "Українська бесіда" за розпорядженням польс. уряду здобув право виставляти свої спектаклі лише в м. Перемишль (нині Польща). Польс. власті постійно слідкували за діяльністю цього театру, його репертуаром. Відповідно осн. прогресивні тенденції укр. театр. життя бурхливо розвивалися саме на тер., підконтрольній ЗУНР. Ч. акторів "Української бесіди" (І. Рубчак, К. Рубчакова, М. Бенцаль, М. Крушельницький та ін.) зуміли виїхати зі Львова до м. Тернопіль, згодом м. Станиславів, де продовжували театр. діяльність.

Систематично ставили вистави театри в м. Коломия, Станиславів, Тернопіль та ін. Активно діяв ств. В. Яновичем ще в роки ПСВ у м. Коломия Укр. нар. театр ім. І. Тобілевича. Його трупа виступала в м. Станиславів з драмою "Степовий гість" Б. Грінченка (01.1919). У 12.1918–01.1919 безпосередньо в м. Коломия цей театр поставив 9 різних п'єс. Їздив з гастролями до ін. повітов. міст ЗУНР.

У тимчасовій столиці ЗУНР м. Станиславів у 01–05.1919 виступав Укр. чернів. театр. Ця установа, ств. М. Онуфраком та І. Когутом, змушена була в 11.1918 покинути м. Чернівці. Центр. осідком чернівчан став театр ім. С. Монюшка.

На основі кількох театр. труп у м. Станиславів ств. Держ. театр ЗУНР (05.1919). У 06.1919 акторів цього театру і його кер. І. Когута заарештували поляки.

Унікальним явищем часів ЗУНР стали фронтові театри. Ще під час ПСВ успішно функціонував стрілец. театр при УСС. Його театр. трупа (ядро становили колиш. актори "Української бесіди" – К. Рубчакова, М. Крушельницький, А. Бучма, Г. Юра, М. Бенцаль та ін.) з 11.1918 підпорядковувалася НКГА і відвідувала з гастролями бойові

підрозділи на різних ділянках польс.-укр. фронту. 26.02.1919 у м. Стрий вона виступала перед С. Петлюрою та представниками місії Ж. Бартелемі.

У 07.1919, з відступом УГА за р. Збруч, ч. укр. театрів також рухалася за військом. Їхні трупи об'єдналися в м. Кам'янець-Подільський у Галиц. укр. фронтовий театр. Очолив його Й. Стадник. Театр підпорядковувався НКГА і змушений був переїздити спочатку до м. Проскурів (нині Хмельницький), пізніше до м. Могилів-Подільський, Вінниця. 1.11.1919 всіх акторів (їх налічувалося бл. 40: управитель Л. Гринішак, режисери В. Калин, А. Бучма, М. Бенцаль, актори Г. Юра, О. Гурняк, Т. Демчук, І. Рубчак, М. Крушельницький, Г. Юрчакова, О. Рубчаківна та ін.) цього театру було переведено в статус військових із визначеним забезпеченням і пільгами. Сам театр зазнав реорг-ції, його діяльність визначалася "Реґуляміном Нового Львівського театру при НКГА". Особливо успішними були виступи цього театру в м. Вінниця в час наступу УГА та ДА УНР на м. Київ.

У 05.1920 більшість акторів-галичан, які залишалися при укр. підрозділах ЧУГА та ДА УНР, були інтерновані поляками й опинилися в таборі Ялівець у м. Львів. Після звільнення вони створили у Львові Укр. незалежний театр.

Ч. галиц. театралів залишилася на тер., підконтрольній більшовикам. Так, Г. Юра заснував театр у м. Вінниця, Л. Курбас та М. Крушельницький вступили до театру Садовського, згодом Л. Курбас створив у м. Харків театр "Березіль".

Висвітлюючи історію УСС, УГА, ЗУНР, галиц. театр. колективи, автори драм. творів на тему визвол. змагань усіляко прагнули до худож. трансформації майже документального часу, місця, явищ і фактів бойового чину – польс.-укр. війни 1918–19 та бойового шляху УСС періоду ПСВ.

З репертуару укр. театрів ЗУНР 1918–20 відомо про вистави "Ой не ходи, Грицю", "Хмара", "Запорожець за Дунаєм", "Невольник", "Сава Чалий", "Катерина", "Мартин Боруля", "Наймичка", "Нещасне кохання", "Наталка-Полтавка", "Сватання на Гончарівці", "За двома зайцями", "Циганка Аза", "Назар Стодоля", "Украдене щастя", "Степовий гість". Загалом ставили понад 30 різних п'єс. Простежується і певна тенденція: якщо на поч. існування ЗУНР переважали п'єси соц.-побутового, розважального х-ру, то вже з 05.1919 домінували драми на істор., військ. тематику з поєднанням "народного" і "героїчного".

У міжвоєн. період укр. театрали продовжували створювати композиції та ставити постановки патріотичного спрямування. Серед таких можна виокремити жанр драм. поеми "Великий день" (1921) Р. Купчинського, "Сон Галича" (1922) Ю. Шкрумеляка, "На ріках вавилонських" (1923) М. Матіїва-Мельника, "Гуцульський курінь" (1930) О. Бабія та ін., на сторінках яких зафіксовані героїчні діяння учасників укр. визвол. змагань у Галичині. Так, Р. Купчинський у своєму тв. хронологічно й хронотопно послідовно відобразив воєн. події, у центрі яких постає своєрідний звіт покійного полк. Д. Вітовського перед полеглими в боях за рідну землю повстанцями. Така документально-фактографічна прив'язка до минулих істор. подій галиц. минувшини зацікавлювала місц. театр. колективи до його постановки на сцені. За словами К. Трильовського, драм. поема "Великий день" Р. Купчинського, "грана на театральних підмостках, викликала непроминаючі захоплення й оплески", зробила "глибоко проймаюче враження" не тільки на глядача; "читана автором [після повороту з табору полонених у Тухолі] на літературному вечорі у Львові спровадила похвалу" самому письменнику.

Театр і драматургія періоду визвол. змагань (ЗУНР, січове стрілецтво), стимулювали безперервність (навіть за воєн. умов) творчих шукань зх.-укр. драматургів і театру перших десятиліть 20 ст.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; *Башняк Л.* Стрілецькі театри Легіону УСС і Галицької армії // Україна: культурна спадщина, національна

свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 249–255; *Гриневич Я.* Стрільці на сцені // ЛЧК. 1936. Ч. 9. С. 4; *Клим Т.* До історії Нового Львівського театру при НКГА // ЛЧК. 1931. Ч. 3. С. 7–8; Наш театр. Книга Діячів Українського Театрального мистецтва. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1975; Новинки // Вперед (Львів). 1919. 17 верес.; *Т. К. [Прильовський К.]* Великий день: Драматична поема Романа Купчинського // ЛЧК. 1933. Ч. 3. С. 22; *Чернецький С.* Нарис історії українського театру в Галичині. Львів, 1936; *Яковишин В.* Питання освіти, культури й мистецтва в діяльності ЗУНР // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2006. Вип. X–XI. С. 64–71.

Степан Хороб

ТЕАТРА́ЛЬНЕ ЖИТТЯ́ В М. ТЕРНО́ПІЛЬ ПЕРІ́ОДУ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ

Після Листопадового чину й проголошення ЗУНР театр. діяльність у м. Тернопіль розпочалася не відразу. В місті не було своєї театр. трупи, а тодішні складні умови польс.-укр. війни не сприяли її заснуванню і творчій праці.

Справа змінилася, коли 17.12.1918 до міста прибули потягом з м. Львів чл. колиш. різних укр. театр. колективів, відомі актори й театр. діячі: Микола Бенцаль, Теодозія Бенцалева, Теофіль Демчук, Мар'ян Крушельницький, Іван Рубчак, Катерина Рубчакова, Петро Сорока й ін. Вони згрупували навколо себе ін. театралів (Володимир Калин, Януарій Бортник, Севастян Зубрицький, Ярослав Сеньків, Ганна Бабіївна, Ганна Юрчакова, Леонід Міхненко, Павло Гладкий та ін.), переважно колиш. учасників "Тернопільських театральних вечорів" – професійного театру, що діяв у місті в час рос. окупації (10.1915–07.1917), був заснований Лесем Курбасом, з 03.1916 очолюваний М. Бенцалем. Більшість прибулих тоді також були свого часу акторами цього театру. Долучилися до нового творчого колективу Амвросій Бучма, Фавст Лопатинський та ін., котрі прибули з м. Київ.

Через різні орг. й матеріально-фінанс. проблеми, а також новорічні й Різдвяні свята театр почав діяти 19.01.1919, коли була поставлена п'єса "Суєта" І. Карпенка-Карого, яку "вітала тернопільська публіка з великою радістю". Новий колектив репрезентував себе як Укр. театр (у місц. газ. "Український Голос" він був названий Молодим Укр. театром). Вистава відбулась у сценічній залі будинку Міщанського братства, яка відтоді на весь період ЗУНР була єдиним театр. приміщенням у Тернополі. Тоді ж встановилася практика, що квиток на виставу розглядався як перепустка для пересування містом у комендант. час.

Потрібну допомогу в діяльності театру, як і наступних колективів, надавали міськ. комісаріат на чолі із С. Сидоряком і повітов. комісаріат на чолі з О. Білинським, коменданти Терноп. ОВК – сот. Р. Комаринський (потім сот. М. Сіяк, пор. П. Вовк, сот. І. Стадник).

Реж. театру був Т. Бенцаль, адм. справами займався Т. Демчук. Наступні 2 вистави, які презентував театр. колектив, – "Зимовий вечір" і комедія "Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка" М. Старицького. Спочатку ставили переважно традиційні для укр. сцени драми: "Наталка-Полтавка" І. Котляревського, "Наймичка" і "Назар Стодоля" Т. Шевченка, "Нещасне кохання" Л. Манька, комедії "Сватання на Гончарівці" і "Шельменко-денщик" Г. Квітки-Основ'яненка тощо.

Невдовзі театр почав виїжджати поза межі Тернополя – найбільше до найближчих міст (Бережани, Зборів й особливо Золочів). 25.02.1919 він, зокр., ставив п'єсу на сцені Нар. дому в м. Стрий, на ній були присутні Президент УНРади ЗУНР Є. Петрушевич і Голова Директорії УНР та Гол. от. С. Петлюра, які того дня прибули до міста в штаб 3-го корпусу УГА (комендант полк. Г. Коссак).

На той час відбулися суттєві зміни в театр. житті Тернополя: до міста прибула в серед. 02.1919 з м. Вінниця трупа, що офіційно називалася Київ. т-во акторів театру М. Садовського

й мала підтримку уряду УНР. За згодою властей ЗУНР цей творчий колектив також зайняв сцену Міщан. братства. До складу театру належали Григорій Березовський і його дружина Марфа Авсюкевич, Валентина Іванова, Олександр Левицький, Марія Малиш-Федорець, Павло Чугай, Іван Ковалевський, Іван Овдієнко, Єлизавета Хуторна та ін. – майже всі провідні актори трупи М. Садовського 1919. Сам корифей укр. сцени був не лише реж., а й виконавцем провідних ролей в окремих спектаклях. Худ. в театрі трудилися Микола Кричевський та Іван Бурячок.

Наддніпрян. митці першою поставили в Тернополі також драму "Суєта". Як писав рецензент у рубриці "Театр і мистецтво" (вона була постійною у 2 місц. часописах) в газ. "Українські Вісти", "вистава пройшла гарно, видно було, що трупа сподобалась і вже з першої вистави придбала собі симпатії тернопільської публіки". Репертуар театру був великим – понад 30 п'єс, переважно укр. класичної драматургії: "Наталка-Полтавка" І. Котляревського, "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Катерина" М. Аркаса, "Зимовий вечір" і "За двома зайцями" М. Старицького, "Суєта" і "Сава Чалий" І. Карпенка-Карого, "Степовий гість" Б. Грінченка та ін. Не все з цього репертуару було представлено на терноп. сцені, деякі п'єси ставилися театром на гастролях в ін. містах у 03–04.1919, зокр. трупа М. Садовського побувала й у тодішній тимчасовій столиці ЗУНР – м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Перебування в Тернополі наддніпрян. трупи визначально зумовило зміни в роботі Укр. театру. В перші дні 03.1919 його колектив створив культ.-мист. т-во – Новий Львів. театр (НЛТ). Таким чином, попередній театр припинив своє існування, натомість постав ін. театр. У його статуті йшлося, що НЛТ є продовжувачем справи Терноп. театр. вечорів та Укр. театру, "передовим товариством праці".

Керівним органом НТЛ стала госп. рада, до якої ввійшли Я. Бортник, А. Бучма, Т. Демчук, С. Зубрицький та І. Рубчак, творчою роботою займалася колегія режисерів. Було визначено стр-ру й напрями діяльності театру, впорядковано його склад (до нього ввійшли й наддніпрянці О. Левицький, П. Чугай, М. Лебедєва (Валійська), худ. І. Бурячок). Кер-во НЛТ звернулося до уряду ЗУНР за допомогою ("о удержавленнє театру і о постійну державну субсідію"), однак ця просьба не була задоволена, держ. статусу театр не отримав, що пояснюється тодішніми складними сусп.-політ. і воєн. обставинами й фінанс. ситуацією в республіці.

У репертуарі НЛТ невдовзі появилися нові п'єси: "Молода кров" та "Чорна Пантера і Білий Ведмідь" В. Винниченка, "Молодість" М. Гальбе й ін. НЛТ відразу заявив про себе як високопрофесійний творчий колектив, що й підтвердив своїми виставами в Тернополі й поза ним. Особливо пам'ятною для публіки була гра провідної і надзвичайно талановитої акторки К. Рубчакової, яка на сцені часто "виносила весь тягар п'єси", "прив'язувала до себе напружену увагу". Великою втратою для театр. спільноти стала смерть від тифу 16.05.1919 другої провідної акторки Т. Бенцалевої.

Між 2 укр. театр. колективами утвердилася доброзичлива практика, що коли один з них працював у Тернополі, то інший виїжджав поза межі міста. Всі вистави галиц. і наддніпрян. театр. труп відбувалися зазвичай у переповненому залі, публіка приймала гру акторів дуже схвально. Хоча зрідка траплялися випадки, що можна пояснити інтенсивністю творчої праці, коли окремі ролі деяким акторам не вельми вдавалися.

З кожної вистави обов'язково ч. прибутку театри виділяли на поранених вояків армії, УЧХ, дітей-сиріт чи ін. благодійні цілі. Часто актори проводили імпрези, влаштовували безплатні концерти чи вистави в шпиталях і для військових тощо.

У 2-й пол. 05.1919 на сцені Міщан. братства виступала тільки театр. трупа М. Садовського. У виставі "Зимовий вечір" М. Старицького видатний актор і реж. грав гол. роль і в газ. "Українські Вісти" про цю гру М. Садовського

критик так відгукнувся: "Схиляємо чоло перед великим артистом за те, що вміє брати людські злиденні душі в чарівний полон краси високого мистецтва". 18.09.1919 відбулася вистава "Брехня" В. Винниченка, 19.09.1919 – комедія "Мартин Боруля" І. Карпенка-Карого.

21.05.1919 в залі Міщан. братства пройшли збори інтелігенції міста й пов., після закінчення яких увечері наддніпрян. трупа поставила драму "Казка старого млина" С. Черкасенка. Це була остання в Тернополі вистава Київ. т-ва акторів театру М. Садовського. 22.05.1919, оскільки реальною постала загроза захоплення міста польс. військами, весь його колектив виїхав з міста в пд. напрямку й у серед. 06.1919 прибув до м. Кам'янець-Подільський, де невдовзі продовжив творчу діяльність як Держ. театр УНР.

Більшість трупи НЛТ теж покинула Тернопіль напередодні його захоплення ворогом 1.06.1919. Однак після звільнення міста підрозділами УГА через 2 тижні та відновлення укр. влади театр повернувся і ставив вистави. Вже 18.06.1919 він представив публіці п'єсу "Молода кров", через тиждень – "Молодість", потім "Степовий гість". Правда, про останню виставу критик писав, відзначаючи гру акторів, що вона "не варта була анонсу прем'єри". Стосовно п'єси "Молода кров", реж. якої був І. Калин, той же критик зауважив, що вона "пройшла досить гарно". 2.07.1919 на сцені Міщан. братства НЛТ вкотре репрезентував п'єсу "Суєта", яку терноп. публіка дуже любила й захоплено сприймала.

Однак ця вистава виявилася останньою у творчій діяльності укр. театру в Тернополі в період ЗУНР (так сталося, що вона ж була першою у відкритті театр. сезону в місті в 01.1919). У зв'язку з новим наступом польс. армії, посиленої Антантою, почався заг. відступ УГА по цілому фронту, наростала загроза захоплення міста ворогом. Через кілька днів творчий склад НЛТ залишив Тернопіль і з пригодами через м. Теребовля та Чортків добрався до м. Борщів, звідки в серед. 07.1919 прибув до м. Кам'янець-Подільський, потім виїхав до м. Проскурів (нині Хмельницький), звідси – до м. Вінниця, де й був прийнятий "під заряд НКГА", тобто офіційно став театром УГА.

Історія театру в Тернополі 01–07.1919 є яскравою сторінкою укр. драм. мист-ва періоду Укр. революції. У місті в означений час діяли 3 творчі колективи: Укр. театр, який започаткував театр. діяльність; НЛТ, ств. на базі попереднього, котрий відіграв провідну роль у театр. житті ЗУНР, його трупа, в складі якої були й актори-наддніпрянці, виступала на сценах багатьох міст Сх. Галичини; Київ. т-во акторів театру М. Садовського – високопрофесійний провідний колектив Наддніпрян. України. Всі 3 театри в умовах війни гідно репрезентували нац. к-ру. Їхнє мист-во було реальним виявом утвердження соборності укр. земель.

Літ.: Гайда П. Тернопіль в історії українського театру // Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина: Реґіональний історично-мемуарний збірник. Т. 3. Філядельфія, 1983. С. 219–231; *Гірняк Й.* Спогади. Нью-Йорк, 1982. С. 74–75; Український Голос (Тернопіль). 1919; Українські Вісти (Тернопіль). 1919; *Чарнецький С.* Нарис історії українського театру в Галичині. Львів, 1934.

Петро Гуцал

ТЕЛІЖИН Йосиф

ТЕЛІЖИН Йосиф

(10.12.1899–18.02.1968) – стрілець УГА, реліг. діяч. Н. в с. Іванків (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.). Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Після проголошення ЗУНР – доброволець УГА. Згодом випускник Богослов. акад-ї м. Львів. 1930 рукопокладений у сан священика УГКЦ. 1930–32 – адміністратор парафії с. Охримівці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.). 1932–34 – сотрудник парафії с. Стриганці (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). 1934–36 – парох с. Руда (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). 1938–39 – парох с. Путятинці (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). До літа 1944 – парох с. Дмитровичі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Від осені

1944 перебував у ДП у Зх. Німеччині. Працював на тартаку.

1949 прибув до Канади. Душпастир парафії Св. Івана Хрестителя м. Брантфорд (пров. Онтаріо, Канада). Автор теолог. праць, спогадів.

П. у м. Брантфорд.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 621; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Т. 3. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1993. С. 516.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ТЕЛІШÉВСЬКИЙ
Микола Йосипович

(19.12.1894–28.04.1938) – старшина УГА, вчитель, службовець. Н. в с. Кнісело (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Львів.

До УГА вступив на поч. 1919; пройшов у її лавах весь бойовий шлях; мав військ. звання хорунжого. Потрапив у більшовиц. полон (04.1920).

Після звільнення залишився в рад. Україні. Проживав спочатку в м. Умань (нині Черкас. обл.). Згодом переїхав до м. Київ, викладав у шк., з поч. 1930-х працював службовцем.

28.03.1938 заарештований чекістами. Безпідставно звинувачений у "контрреволюційній діяльності в керівному центрі військово-офіцерської організації, що ставила собі за мету надати озброєну допомогу інтервентам на випадок війни з країною Рад". Такої орг-ції ніколи не існувало, у т. зв. слідства не було жодних речових доказів провини заарештованого. На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою трійки при УНКВС по Київ. обл. від 14.04.1938 розстріляний у м. Київ; похований у безіменній братській могилі в Биківнян. лісі.

Літ.: Роженко М. Сосни Биківні свідчать: злочин проти людства. Кн. 4. К., 2003.

Петро Гуцал

ТЕЛІШÉВСЬКИЙ
Ярослав

(16.12.1898–30.10.1929) – старшина УГА, лікар, д-р медицини. Н. в м. Львів у сім'ї міщан. Хрещений подвійним іменем Ярослав-Микола. Навч. в АГ в рідному місті.

Мобілізований 1917 до австро-угор. армії. В УГА – від кін. 1918; іменований хорунжим. Потрапив у польс. полон (1919). Після звільнення повернувся до Львова, 17.02.1922 склав гімназ. іспити у філії АГ. Студіював медицину у Львів. ун-ті; здобув диплом д-ра медицини (1928). Працював пом. лікаря в заг. шпиталі.

П. трагічно (застрелений колиш. нареченою) у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Д-р Ярослав Телішевський // Діло. 1929. 2 листоп. Ч. 245. С. 6; З судової салі. Вбивниця д-ра Телішевського перед судом // Діло. 1930. 24 квіт. Ч. 89. С. 5; Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости (1878–1978). Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 568.

Петро Гуцал

ТЕЛІЩÁК
Осип Іванович

ТЕЛІЩАК Осип Іванович

(08.02.1894–01.1920) – четар УСС, поручник УГА. Н. в м. Турка (нині Львів. обл.) в сім'ї суд. урядника. З дитячих літ проживав у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де до 1912 навч. в укр. г-зії. Студіював право у Львів. ун-ті.

Доброволець Легіону УСС (08.1914). Як командант чети воював у Карпатах. Згодом відряджений до штабу Легіону УСС; на 1.06.1916 – підхорунжий його булавного відділу. Прототип хор. Осипа в стрілец. пісні "Із Бережан до кадри" Р. Купчинського, написаній у 10.1916.

Учасник боїв у м. Львів 11.1918; особливо проявив себе в останній декаді місяця в бою, коли сотня під командуванням Т. провела рішучий наступ через с. Винники (нині місто в складі Львів. міськради) і здобула найвищий поблизу Львова пагорб – Чортову скалу, що, зокр., дало змогу встановити тут спостережний пункт для коригування вогню

артилерії УГА. Іменований 1.01.1919 поручником. Надалі командував 3-ю сотнею 1-го куреня 1-ї бригади УСС. Після переходу армії на Наддніпрян. Україну брав участь у боях проти більшовиц. і білогвард. військ.

П. від тифу в шпиталі м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

Прізвище Т. викарбуване на відкритому й освяченому 9.08.2019 пам'ятному знаку загиблим воякам УГА, похованим на тер. нинішнього скверу "Червона калина" в м. Жмеринка.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 19; *Купчинський Р.* Мої добрі знайомі // Вісті Комбатанта. 1964. Ч. 3. С. 34; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 67–68, 304; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 142; Українські січові стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 145; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 58, 62, 126, 145, 166.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

ТÉМНИК Юліан Іванович

(03.06.1896–26.08.1992) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Бережниця (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в г-зії.

Зголосився добровольцем до УСС. Після відмови австр. командування воював на Сх. фронті в складі 77-го полку австро-угор. армії. Потрапив у рос. полон. Перебував у таборі біля м. Царицин (нині Волгоград, РФ). 1918 повернувся до Галичини. Четар УГА. Комендант м. Перемишль (нині Польща). Учасник боїв 11.1918 за м. Перемишль. Поранений. 1.03.1919 іменований поручником Самбір. ОВК. Учасник Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Пройшов "чотирикутник смерті". Наприкінці 1919 – у 7-й Львів. бригаді УГА. Сотник.

Після завершення визвол. змагань потрапив до ЧСР. 14.02.1924 закінчив навч. у Високій тех. шк. м. Прага. Інж.-агроном. 1924 повернувся до Галичини. Чл. УВО. Організовував мережу читалень "Просвіта", споживчі кооперативи, філіали спорт. т-ва "Дністер" і т-ва "Сільський господар" у Самбір. пов. Дир. Укр. кооп. банку м. Стрий. Чл. ОУН з 1929. Після розколу залишився в ОУН (м). У 09.1939 організатор укр. міліції в м. Самбір. Згодом перебував у м. Краків. З 07.1941 очолював Дрогобицький обл. провід ОУН(м). Намагався не допустити конфліктів між фракціями ОУН. Працював перекладачем в окружному управлінні гестапо м. Дрогобич, вживав заходів для порятунку заарештованих нацистами осіб. Вступив до д-зії "Галичина" (08.1943). Капітан, команд. важкої зенітної артилерії. 1945 перебував у ДП м. Ріміні (Італія).

Якийсь час проживав у Великій Британії. У 06.1952 переїхав до Канади. Чл. ОУН в еміграції, УСГ. 1956–66 – заст. голови УСГ, 1966–77 – голова УСГ в Канаді. Управитель Укр. торонтської

Могила Юліана Івановича Темника

кредитної спілки. Нагороджений Золотим хрестом Гол. управи Братства колиш. вояків 1-ї УД УНА. Ініціатор створення в Торонто Військ.-істор. музею та Архіву УВАН.

П. у м. Торонто. Похований на цвинтарі "Гора Спокою" м. Місісаґа (пров. Онтаріо) поряд зі своєю дружиною Дарією, багатолітньою очільницею К-ту українок Канади.

Літ.: Боляновський А. Дивізія Галичина. Історія. Львів, 2000. С. 80, 178, 385; *Книш З.* Розбрат. Спогади й матеріяли до розколу ОУН у 1940–1941 роках. Торонто, б/р; Ріміні 1945–1947. Перша Українська Дивізія Української Національної Армії в британському полоні в Італії. Зб. 2. К., 2005.

Микола Вітенко

ТЕМНИ́ЦЬКИЙ
Володимир Миколайович

(24.07.1871–26.01.1938) – правник, публіцист, чл. УНРади ЗУНР, міністр закорд. справ УНР, громад.-політ. і держ. діяч. Н. в с. Хлопівка (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї греко-катол. священика. Навч. в Коломий. та Золочів. г-зіях, на правн. ф-ті Львів. ун-ту. 1899–1903 – чл. ред. к-ту студент. час. "Молода Україна", що виступав за політ. незалежність укр. народу й окремий укр. ун-т у м. Львів. З 1903 – активний діяч "молодого" крила УСДП, 1914–18 – голова партії.

1914–15 належав до складу ГУР, Укр. бойової управи, з 1915 – до ЗУР. Тісно співпрацював із СВУ. Взяв активну участь у діяльності УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у складі соціал-демократ. фракції. На парт. конф. УСДП 29.03.1919 доповідав про стратегію зовн. і внутр. політики. Після злуки ЗУНР з УНР підтримував діяльність соціаліст. урядів Директорії УНР. Був віце-прем'єром і міністром закорд. справ в урядах УНР В. Чехівського й Б. Мартоса. До 1922 перебував в еміграції; після повернення до Станиславова опинився поза парт. орг-цією УСДП, що здійснила прокомуніст. еволюцію.

Підтримував заходи колиш. кер-ва УСДП щодо відновлення партії на старих соціал-демократ. позиціях. На Укр. соціаліст. конгресі 8–9.12.1928 у Львові, що завершив відбудову УСДП, виступив з осн. доповіддю "Проект програми і організаційного статуту". Спочатку вбачав в УСРР основу для буд-ва укр. державності; з 1932, як і УСДП, остаточно позбувся радянофіл. ілюзій та різко засудив політику рос. більшовиків. 1928–38 постійно належав до складу ЦК УСДП. На виборах до польс. сейму 1928 у складі спільного блоку з УСРП зайняв у Станиславів. окрузі 2-ге місце після Л. Бачинського, смерть якого 1930 дала можливість здобути посольський мандат, проте невдовзі сейм був розпущений. 29.01.1933 взяв участь у 1-й спільній конф. УСДП і ППС у міжвоєн. період.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Головацький І. Володимир Темницький і його рід. Львів, 2002; *Жерноклеєв О., Райківський І.* Володимир Темницький: сторінки політичної біографії (до 125-річчя від дня народження) // УІЖ. 2004. № 6. С. 68–83; *Їх же.* Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. К., 2004. С. 220–245; *Квасниця І.* Велика втрата: над могилою тов. Володимира Темницького // Робітничий голос. 1938. Березень. С. 2.

Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський

ТЕМНИЦЬКИЙ Володимир Миколайович

ТЕНЕНБАУМ Вольф

ТЕНЕНБА́УМ
Вольф

(15.07.1892–1943) – старшина УГА, лікар. Н. в с. Будилів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.). Студіював медицину у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив санітаром у 80-му піх. полку; отримав військ. звання лейтенанта. До УГА вступив на поч. 1919, завідував санпунктом 4-ї бригади. Перебував з армією за р. Збруч. Іменований поручником 1.08.1919.

Після війни закінчив вищі студії, став д-ром медицини, мав приватну практику в м-ку Озерна (нині с. Терноп. р-ну Терноп. обл.). Під час нацист. окупації з 07.1941 продовжував працювати лікарем.

Заарештований гестапо разом з ін. євреями м-ка й розстріляний.

ТЕРЕБУШ Степан

Літ.: Гуцал П. Євреї Тернопільщини в Українській Галицькій Армії // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Вип. 4. Львів, 2014. С. 110; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 413; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 148; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Олег Стецишин

ТЕРЕБУ́Ш Степан

(27.11.1900–28.07.1979) – десятник УСС, вістун УГА, громад. діяч. Н. в с. Кліщівна (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Від 1.08.1917 доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. У складі Легіону УСС 1918 побував на тер. УНР, зокр. на Єлисаветградщині. Учасник листопадових боїв у м. Львів 1918 та польс.-укр. війни 1918–19. 1923 відслужив у польс. війську.

Від 10.03.1926 – у Канаді. Діяльний у громад. житті, належав до Братства УСС та УСГ (від 1932). Кілька років очолював осередок УСГ у м. Торонто (Канада), багатолітній чл. її Гол. управи, скарбник, представник контрольн. комісії УСГ. Автор спогадів про бойовий шлях УСС та нац.-визвол. змагання: "Листопад 1918" (1961), "Листопадові бої у Львові (Із записок Усусуса)" (1964); публікацій про свою поїздку 1936 до Галичини й складне життя земляків під владою Польщі.

П. у м. Торонто.

Тв.: Теребуш С. З побуту в Батьківщині // Свобода. 1937. 15–18 січ.

Літ.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 537; За честь, за славу, за народ! Збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / за ред. З. Книша. Торонто, 1978. С. 545; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 202, 203.

Микола Лазарович

ТЕРИТО́РІЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ

Простір, на який поширювався суверенітет ЗУНР, "просторовий" ресурс, об'єкт конкретної діяльності ЗУНР (ЗОУНР), одна з форм потенціалу (сили) д-ви.

Т. ЗУНР становили укр. етнічні землі Сх. Галичини, Пн. Буковини й Закарпаття пл. 70 тис. км^2 з нас. 6 млн осіб, хоча на рубежі 1918–19 сфера дії органів держ. влади охоплювала лише ч. тер. Сх. Галичини. Точних даних про Т. ЗУНР не встановлено: схожі відомості (бл. 70 тис. км^2 задекларованої тер.; 6,2 млн осіб) містяться в спец. карті "Західно-Українська Народна Республіка" (кер. проекту М. Литвин), що вийшла 2019 у серії карт "Українська революція 1917–1921" ТОВ "Українська Картографічна Група".

Історіографія питання є неповною. За даними Л. Шанковського, з 1.01.1919 й до кін. польс.-укр. війни Т. ЗУНР максимально нараховувала 40 тис. км^2 з 4 млн осіб, у т. ч. 3 млн українців (натомість у межах проголошеної ЗУНР її пл. мала б складати 76,6 км^2 з нас. понад 6,2 млн осіб). У впорядкованій ним таблиці "Військово-територіяльний поділ ЗУНР" вказано цілком конкретну цифру – 6203,4 тис. осіб (у т. ч. в 3 військ. областях – Львів, Станиславів і Коломия – 5607,4 тис. осіб та Карпат. Україні 596 тис. осіб) з покликанням на останній перепис нас. Австро-Угорщини 1910. За даними В. Кучабського, Т. ЗУНР складала пл. понад 40 тис. км^2 із 4 млн осіб (у т. ч. 3 млн українців). У рефераті еміграц. уряду ЗОУНР "Основи самостійної галицької державности" (1922) занотовано, що простір "української Галичини" станом на 1914 становив 55 тис. км^2, а її нас. обрахували як 5450 тис. осіб.

Заг.-прийнятими в сучасній історіографії історії ЗУНР стали твердження, що, по-перше, новоств. ЗУНР територіально охоплювала 75 тис. км^2 з нас. понад 6 млн осіб (у т. ч. 71 % українців, 14 % поляків, 13 % євреїв, 2 % румунів, мадярів та ін.). По-друге, фактично ЗУНР охоплювала лише тер. Сх.

Галичини – 55300 км^2 з 5450 тис. осіб (у т. ч. 75 % українців, 12 % поляків, 11 % євреїв, 2 % – ін. національностей).

Питання локалізації майбутньої д-ви закріпили в постанові УНРади про проголошення УД на "українських областях Австрії і Угорщини" 19.10.1918. Законодавці встановили, що "1. Ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині – а зокрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Чернівці, Сторожинець і Серет та українська полоса північно-східної Угорщини творять одноцільну українську територію. 2. Ся українська національна територія уконституовується отсим як українська держава".

Цілковиту відповідність згаданої постанови, зокр. й меж УД, що її проголосила УНРада 19.10.1918, підтверджує зміст рапорту М. Василька, надісланого того ж дня Вільгельму Габсбургу (Василю Вишиваному). 10.11.1918 австр. посол у м. Київ К. Фюрстенберґ у повідомленні до МЗС у м. Відень зазначав: "Як я доповідав раніше, заява наших українців, що вони хочуть створити самостійну державу з українських частин монархії була сприйнята місцевими націоналістами з розумінням". "Географічно-етнографічний" вимір мала нота УНРади до Президента США В. Вільсона про утворення УД від 26.10.1918. Цей документ досить чітко окреслював Т. ЗУНР: "Державна територія цеї держави обіймає такі области: 1. Цілу так звану Східну Галичину, або краще властиву Галичину (колишнє староукраїнське галицько-володимирське князівство) з рікою Сяном, як західною границею включно з так званим краєм Лемків (Лемківщина), що належить до західньої Галичини, але має суцільну українську більшість. 2. Українську частину Буковини, а саме політичні округи: Вижниця, Кіцмань, Заставне і Вашківці й части округів Сторожинець й Серет, та наконець: 3. Українську полосу східньо-північної Угорщини, яка складається з комітатів Марморош, Угоча, Береґ, Унґ, Земплин, Шарош й української частини Списького комітату, державну область з 7 міліонами населення, при чім Українці творять більшість понад 70 проц[ентів]. загального населення".

Законодавчо Т. ЗУНР оформили "Тимчасовим Основним Законом про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії", ухваленим УНРадою 13.11.1918. У ньому зазначалося: "Артикул II. Границі. Простір Західно-Української Народної Републики покривається з українською суцільною етноґрафічною областю в межах бувшої австро-угорської монархії, – то є з українською частиною бувших австрійських коронних країв Галичини з Володимирією і Буковини, та з українськими частями бувших угорських столиць (комітатів): Спиш, Шариш, Земплин, Уг, Берег, Угоча і Марморош, – як вона означена на етнографічній карті австрійської монархії барона Карла фон Черніґа. Etnographische Karte der Österreichische Monarchie, entworten von Karl Freiherrn Czernig, hezansge – gegen von der K. K. Direction der administrativen Statistik. Wien, 1855. Masstab 1:864.000".

Основою офіц. закріплення Т. ЗУНР в документах УНРади був етногр.-картографічний принцип, який сповідувала у своїй внутр. політиці Австро-Угорщина. Проголошені УНРадою, однак фактично не встановлені кордони новопосталої д-ви загалом відповідали як зафіксованому австр. географами розселенню українців у межах Австро-Угорщини (що їх, зокр., використали й автори конституц. акта 13.11.1918), так і межам укр. нац. тер., що їх визначив В. Кубійович ("на півд[енному].-заході зорганізувала й перебрала владу Західна Українська Народна Республіка, Лемківщина, Закарпаття, Буковина й Хотинщина були лише короткий час під українськими державними впливами").

Значно доповнює знання про тогочасну (задекларовану) Т. ЗУНР інформація М. Чубатого, який у зв'язку з цим зазначав, що "в імя проголошеного през[идентом]. Вільсоном права самоозначення тай вродженого нам почуття справедливости поклали ми границі нашої держави там, де сягала

Етнографічна карта Австрійської імпер
Черніґа. Etnographische Karte der Österr
entworten von Karl Freiherrn Czernig, he
K. K. Direction der administrativen Statis
1:864.000. Заселені українцями терито
ЗУНР, зафарбовані пастельним голуби

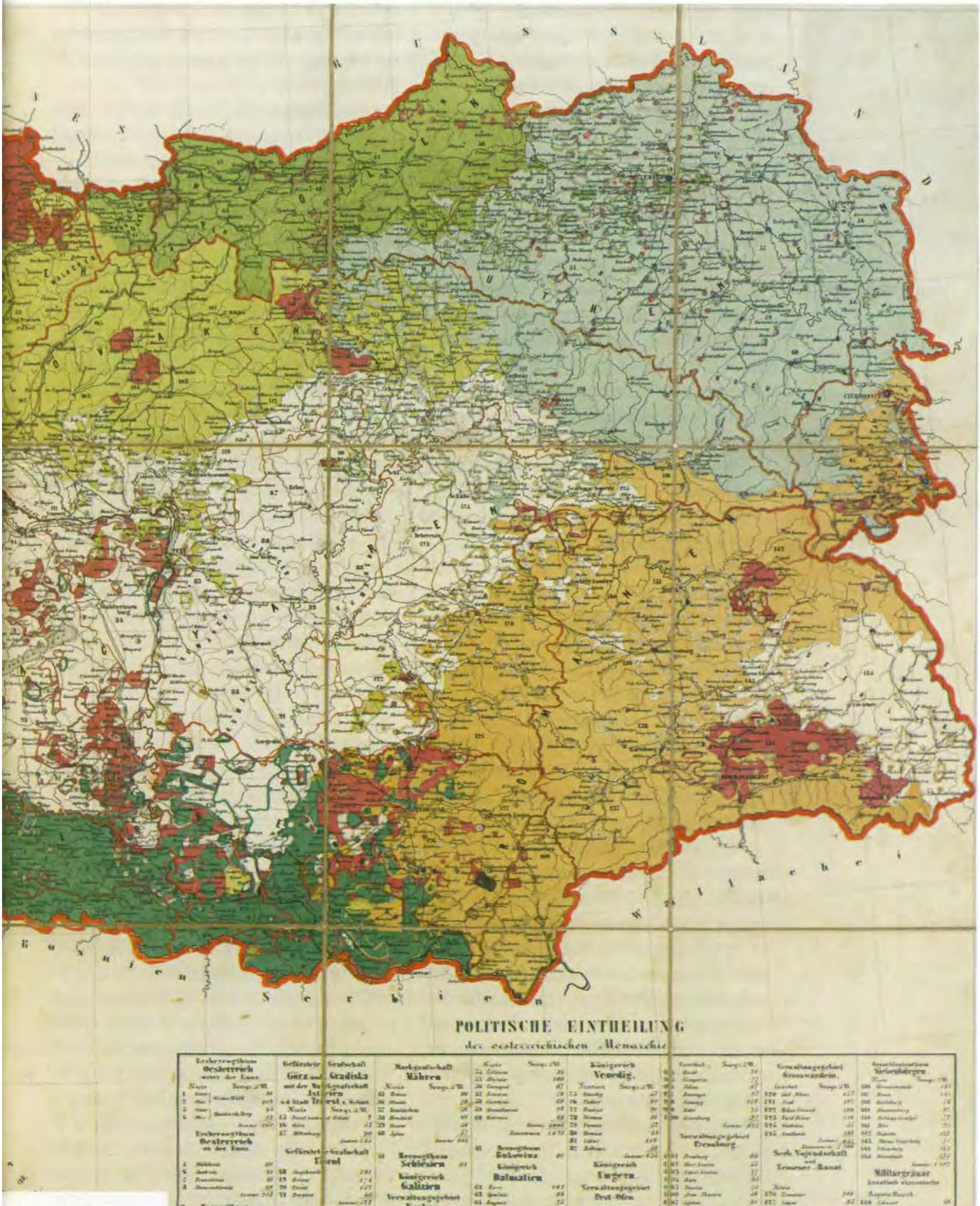

она Карла фон
che Monarchie,
e – gegen von der
ien, 1855. Masstab
які претендувала
ьором

наша етноґрафічна границя – то значить, що ми піднесли право лиш до тої землі, котру заселює в значній більшости Український нарід. Не бажаючи чужого, обняла наша републику цілу так звану Східну Галичину, Угорську Русь і північно-західну Буковину. Границя нашої держави вела попри місто Ярослав, опісля Сяном коло Перемишля, влучала повіт Сянік та Ліско з рештою Лемківщини аж під Грибів, Криницю і Жеґестів, перетинаючи Карпати, збирала вона разом Закарпатську Україну себто північні части комітатів Спиш, Шарош, Земплин, Уг, Берег, Угоча і Мармарош. На полудневім сході границю нашої держави замикали гуцульські Карпати, до яких безпосередньо дотикала північна Буковина, заселена Українцями, себто повіти Вижниця, Заставне, Кіцмань, Вашківці, та части повітів Сторожинець і Серет".

Використання 1918 етногр. мапи К. Черніґа (1855) лише підтвердило наявність ареалу розселення українців, котрі й мали б скласти основу для Т. ЗУНР. Укладена 1980 австрійцем П. Урбанічем мапа національностей Австро-Угорщини фактично засвідчила, на підставі мовної і конфесійної належностей, ареал етнічно-укр. однорідності в межах Галичини, Буковини й угор. комітататів станом на 1910.

Як відомо, прилучення тер. ч. Буковини й Закарпаття до ЗУНР/ЗОУНР одразу наразилося на спротив з боку ін. націй, що мали на меті встановити тут владу своїх нац. д-в. Сама тер. д-ви, контрольована владними стр-рами, змінювалася в результаті ведення військ. дій. Однак це ніяк не впливало на те, щоб ЗУНР/ЗОУНР переглядала свої територ. межі впродовж цілого періоду Укр. революції.

Окремо слід наголосити на факті входження столиці Пн. Буковини, м. Чернівці, до складу Т. ЗУНР. Якщо керуватися принципом, проголошеним владою д-ви в артикулі 2 "Границі" "Тимчасового Основного Закону про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії", ухваленого УНРадою 13.11.1918, то м. Чернівці, як населений пункт з переважно нім.-мовним нас. (саме так визначено на вже згаданій мапі К. Черніґа) не мало б належати до ЗУНР.

Таке твердження, як і те, що саме місто не згадане в цьому артикулі "Тимчасового основного закону...", не витримують аргументованої критики. Жодне з великих міст Сх. Галичини (Львів, Станиславів, Коломия), Пн. Буковини (Чернівці), Засяння (Перемишль) також не згадані окремо в т. зв. малій Конституції ЗУНР, але на них влада ЗУНР поширювалася і їх вважали складовою Т. ЗУНР. По-друге, соц. стр-ра й етнодемографічна картина укр. міст т. зв. підавстр. України була такою, що тут переважали поляки (для прикладу, у Сх. Галичині, Засянні) чи нім.-мовне нас. (Чернівці). Таким чином, етнодемографічний принцип для встановлення підстав належності міст до Т. ЗУНР є неприйнятним. Отже, проблема належності м. Чернівців до Т. ЗУНР є надуманою і такою, що не може бути навіть предметом обговорення в контексті визначення меж д-ви.

Особливо важливою проблемою, розв'язання якої, на наш погляд, має принциповий х-р, є встановлення точної пл. тер. проголошеної ЗУНР, оскільки в наук. розвідках спостерігаємо цифри від понад 40 тис. км^2 до 75 тис. км^2. Припускаємо, що такі розбіжності є наслідком у т. ч. й некоректного використання дослідниками масштабу мап серед. 19 ст. (мапа К. Черніґа) і кін. 19 ст., коли вводилися стандартні буд. норми. У першому разі масштаб робили у віден. дюймах (1 віден. дюйм = 2,63 см), у 2-му – у сантиметрах. Мапа "Etnographische Karte der österreichische Monarchie, entworten von Karl Freiherrn Czernig, hezansge - gegen von der K. K. Direction der administrativen Statistik. Wien, 1855. Masstab 1:864.000" власне й була відмасштабована у віден. дюймах.

Для встановлення пл. Т. ЗУНР нами було зроблено прив'язку р-ну з компактним переважаючим проживанням укр. (руського, русин.) нас. з мапи барона фон Черніґа до нинішньої тер.,

відображеної на Google map. Для більш точного (з похибкою до однієї тисячної км²) здійснено накладання цих мап по 9 містах, найбільш віддалених одне від одного на цілій мапі. У результаті ми отримали пл. ЗУНР 80 143 км².

Таким чином, "Тимчасовим основним законом про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії" було визначено пл. Т. ЗУНР, яка складала 80143 тис. км², що дорівнює пл. таких сучасних країн, як Австрія, Чехія, більше, ніж пл. Грузії, Данії, Естонії, Ірландії, Латвії, Литви, Сербії, Хорватії, Швейцарії тощо. Однак сама д-ва за тих умов не поширювала свій суверенітет у таких територ. межах.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР) (листопад 1918 р. – березень 1923 р.). Серія карт: Українська революція 1917–1921. ТОВ "Українська Картографічна Група". 2019; *Кучабський В.* Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках / пер. з нім. Т. Лісної. Львів, 2015. С. 122; *Литвин М., Рубльов О.* Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) // ЕІУ. Т. 3. К., 2005. С. 299; *Монолатій І.* Сила ЗУНР: вибрані питання потенціалу, безпеки і дипломатії держави. Івано-Франківськ, 2020; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 18, 22, 53 (табл. 8); Nationalitätenkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie [nach den Sprechen- bzw. Konfessionserhebungen von Jahre 1910]; Entwurf: Peter Urbanitsch. Druck: Ernst Becvar. Maßtab 1: 1 500 000 // Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Bd. 3: Die Völker des Reiches. 2 Teilband. Wien, 1980 (ненум. додаток: Erläuterungen zur Sparchen- bzw. Nationalitätenkarte der der österreichisch-ungarischen Monarchie von Peter Urbanitsch); *Olaru M., Purici Ş.* Bucovina – mirajul identitar supranational // Analele Bucovinei. T. VI. № 2. 1999. P. 259–263; *Ungureanu C.* Procese migraţioniste în Bucovina în timpul administraţiei galiţiene// Analele Bucovinei. T. VI. № 2. 1999. P. 347–368; *Idem.* Recensămintele populaţiei Bucovinei din anii 1880–1910 şi 1930 // Analele Bucovinei. T. XXI. № 1 (42). 2014. P. 153–180.

Іван Монолатій, Володимир Великочий, Олександр Лисенко

ТЕРЛЕ́ЦЬКИЙ Григорій (Гриць)

(1880–14.03.1967) – інж.-технік, громад.-політ. діяч. Н. в с. Тустановичі (нині в складі м. Борислав Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Здобув середню тех. освіту. Працював у Бориславі гірничим техніком.

У період ЗУНР – заст. міськ. комісара Борислава, чл. фінанс. комісії повітов. нац. ради в Дрогобичі. Делегат від Борислава до УНРади ЗУНР, був присутнім на її 3 сесіях у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) упродовж 01–04.1919. Учасник заг. з'їзду укр. інж. і техніків у Станиславові 4–5.05.1919.

Після війни проживав у родинному селі. До 1939 працював за фахом і займався власним г-вом. Належав до Спілки укр. агрономів.

П. і похований у с. Тустановичі.

Тв.: Терлецький Г. Ще про Дрогобицьку револьту в 1919 р. // Свобода (США). 1962. Ч. 125. С. 2.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 309. Оп. 2. Спр. 231.

Літ.: Бл. п. Григорій Терлецький // Свобода. 1967. 17 берез. Ч. 48. С. 5; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР-ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісій НТШ в Україні / під ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича, О. Купчинського, І. Скочиляса. Львів, 1999. Вип. 2 (1995–1997 рр.). С. 251; *Тарнавський Р., Микулич О.* Книга пам'яті бориславців та східничан. Борислав, 2004.

Олег Павлишин

ТЕРЛЕ́ЦЬКИЙ Маркіян Антонович

ТЕРЛЕЦЬКИЙ Маркіян Антонович

(01.11.1885–02.05.1963) – хорунжий УГА, педагог, громад. діяч. Брат історика Омеляна Терлецького. Н. в с. Полнятичі (нині Пелнатиче

ґміни Заріччя Переворського пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сім'ї священика А. Шишковича-Терлецького. В однорічному віці залишився без батька. Здобув освіту в нар. шк. рідного села. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1904), філос. ф-ту Львів. ун-ту (1908; як і його брат, навч. в М. Грушевського). Захистив докторську дис. у м. Прага. 1908–10 – вчитель в Ін-ті для дівчат. 1911–15 – викл. історії в укр. г-зії м. Перемишль.

1915 мобілізований до австро-угор. армії. Навч. в артилер. шк. м. Ґрац (нині Австрія). Підхорунжий. Учасник боїв на Сх. фронті.

З 11.1918 – доброволець УГА, хорунжий гармат. полку групи "Хирів". Після 15.05.1919 зі своїм підрозділом, уникаючи польс. оточення та полону, відступив на тер. ЧСР. У складі збірного артилер. підрозділу вояків і старшин УГА брав участь у боях проти Угор. Рад. Республіки.

Згодом перебував у таборі інтернованої укр. бригади в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). Співорганізатор навч. курсів. Викладав для вояків і старшин УГА історію та географію.

1921–23 читав лекції в Укр. тех.-госп. ін-ті м. Подебради (нині Чехія). 1923–26 – зав. каф-ри стародавньої історії Сходу, продекан історико-філос. ф-ту Укр. пед. ін-ту ім. М. Драгоманова в м. Прага. 1926 повернувся до Галичини. Менше 1 р. працював учителем історії в г-зії м. Перемишль. Після викриття серед учнів г-зії гуртків прихильників УВО та КПЗУ польс. влада звільнила низку педагогів цього закладу, зокр. Т. Чл. УПТ "Рідна школа". Змушений працювати в недерж. закладах освіти. З 1927 – дир. г-зії УПТ та вчитель історії в м. Яворів (нині Львів. обл.). 1928–32 – дир. г-зії УПТ для дівчат у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 18.05.1932 обраний до управи "Рідної школи". 1933–39 – учитель г-зії УПТ в м. Чортків, інспектор середніх шк. "Рідної школи", ред. одноіменного пед. журналу при цьому ж т-ві. 2–3.11.1935 – 2-й секретар на з'їзді т-ва "Рідна школа". Співорганізатор 1-го Укр. пед. з'їзду (1936) та ред. кн. "Перший український педагогічний конгрес". 1938–39 – чл. Гол. ради т-ва учителів середніх і вищих шкіл "Учительська громада". У 12.1939–09.1940 працював у приватній шк. м. Ярослав (нині Підкарпат. в-ва, Польща). 31.10.1941 – дир., учитель укр. мови г-зії м. Ярослав. Очолював місц. Укр. освітнє т-во, з 1942 – ще й Укр. допомоговий к-т. 1944–46 перебував у ДП м. Карлсфельд (нині земля Баварія, ФРН), працював учителем для укр. біженців. 1946–51 викладав історію Сх. і Греції в УВУ м. Мюнхен.

1952 емігрував до США. До 1956 викладав історію України в шк. українознавства м. Чикаго (шт. Іллінойс). Згодом співзасн. і кер. 1-ї Укр. книгарні, очолював місц. Учител. громаду, редагував тижневик "Українське Життя". 1959 переїхав до м. Нью-Йорк. Діяльний у низці укр. наук. і громад. інституцій. Співзасн. т-ва "Перемищина" (1953), ініціатор підготовки й вид. низки істор. праць про м. Перемишль.

П. у м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі Св. Марії.

Тв.: Терлецький М. Всесвітня історія: нові віки. Мюнхен, 1947; *Його ж.* Мандрівка по Україні. Посібник для шкіл українознавства. Лондон, 1971; *Його ж.* Навчання історії Сходу і Греції в зв'язку з новішими дослідами і розкопками // Українська школа. 1928. Ч. 1–4; *Його ж.* Нарис історії Середньовіччя. Мюнхен, 1947; *Його ж.* Нарис історії України. Мюнхен, 1949; *Його ж.* Наша бувальщина: історія України для молоді: княжа доба. Нью-Йорк, 1956; *Його ж.* Табор інтернованих в Німецькім Яблоннім в Чехо-Словаччині // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 582–589; *Його ж.* Україна за останніх 30 років. Мюнхен, 1949; *Його ж.* Український інститут для дівчат в Перемишлі. Лондон, 1963; *Його ж.* Ярослав під час німецької окупації // Ярославщина і Засяння: 1031–1947: Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 57, 61, 733; Д-р Маркіян Терлецький // Свобода. 1963.

7 трав. Ч. 85. С. 3; Маркіян Терлецький (1885–1963) // Ярославщина і Засяння: 1031–1947: Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 691–692; *Стеблій Ф.* Терлецький Маркіян Антонович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 63; *Стех Я.* Маркіян Терлецький // Пропам'ятна книга українських діячів Перемищини XIX–XX століть. Ч. 1. Перемишль; Львів, 2006; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 657; *Шах С.* Де срібнолентий Сян пливе: Історичний нарис української державної гімназії в Перемишлі. Брюссель, 1977. С. 41, 47, 86, 124; Ярославська гімназія. 1940–1944 рр. Книга Пам'яті з нагоди 50-річчя останньої матури / упоряд. І. Гнаткевич. Львів, 1994. С. 97.

Микола Вітенко

ТЕРЛЕ́ЦЬКИЙ
Микола

(29.04.1891–06.04.1988) – лікар УГА, громад. діяч. Н. в с. Тустановичі (нині в складі м. Борислав Львів. обл.). Випускник початкової шк. в Тустановичах, Дрогобиц. г-зії (1910). Брав участь у студент. вічі в м. Львів 1.07.1910, за що засуджений на "процесі 101-го". Навч. на мед. ф-ті Краків. ун-ту. Чл. управи Укр. студент. громади.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії. 11.07.1918 склав іспити на д-ра медицини. Повернувся з Італ. фронту до Тустановичів 11.11.1918. Вступив до УГА 12.11.1918. У м. Дрогобич (нині Львів. обл.) реорганізував австр. окулістичний шпиталь у військовий. Комендант санітарної округи та військ. шпиталю в Дрогобичі. 1.01.1919 іменований поручником-лікарем, 1.08.1919 – сотником-лікарем.

У 04.1919 переведений НКГА до залізн. ст. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). Після відступу УГА з Красного – комендант польового шпиталю в м. Борщів (нині Терноп. обл.). У 07.1919 захворів на висипний тиф. Після одужання працював у польовому шпиталі 1-го Галиц. корпусу в м. Бар (нині Вінниц. обл.), згодом у м. Вінниця. У 11.1919 занедужав на поворотний тиф. З поч. 12.1919 – комендант польового шпиталю 3-го Галиц. корпусу в м. Гнівань (нині Тиврів. р-ну Вінниц. обл.), працював за умов відсутності ліків та антисанітарії. Хворі розміщувалися на тер. цукроварні, у бараках для робітників. Після ліквідації шпиталю в 03.1920 повернувся до Вінниці.

З 06.1920 – начальний лікар 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. У складі групи ген. А. Кравса перейшов на тер. ЧСР 31.08.1920. Перебував у таборі для інтернованих м. Ліберець (нині Чехія). Після звільнення працював лікарем у м. Мукачеве та Берегове (нині обидва Закарп. обл.).

У 10.1922 повернувся до с. Тустановичі. Відкрив приватну мед. практику (02.1923). Займався громад.-політ. діяльністю. Очолював читальню "Просвіта", гурток "Рідної школи", Наглядову раду кооперативи "Злука", Т-во опіки над молоддю, борислав. "Пласт". Іменований "ДоброДієм Пласту". Радний м. Борислав.

У роки ДСВ – міськ. лікар та начальний лікар Каси хворих у Бориславі. Емігрував до м. Штайр (нині Австрія). За фальшивим доносом ув'язнений у концтаборі Дахау. Звільнений завдяки старанням д-ра С. Витвицького. 1950 прибув до США, оселився в м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі). Підтвердивши диплом, відкрив власну мед. практику. Працював лікарем до 1980.

ТЕРЛЕЦЬКИЙ Михайло Михайлович

ТЕРЛЕЦЬКИЙ Степан

Чл. УЛТ в США. Автор спогадів "Моя служба в Українській Галицькій Армії".

П. у м. Ньюарк. Похований на укр. цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі). Син Іван (1923–2015) воював в УПА.

Тв.: *Терлецький М.* 60 років тому // Свобода. 1970. 1 лип. С. 2; *Його ж.* Листи до редакції // Вісті Комбатанта. 1975. Ч. 5. С. 67.

Літ.: *Дашо С.* Ідіть – виконайте свій обов'язок! // Вісті Комбатанта. 1973. Ч. 2, 3; Микола Терлецький [некролог] // Свобода. 1988. 8 квіт. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 271–286; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 103–108, 172; *Шебунчак Б.* Д-р Микола Терлецький (1891–1988) // Лікарський вісник. 1989. Ч. 1 (119). С. 66–67.

Оксана Дрогобицька

ТЕРЛЕ́ЦЬКИЙ Михайло Михайлович

(12.01.1898 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, службовець. Н. в м. Чернівці в сім'ї суд. урядника. З 1900 проживав у м. Львів, де здобув освіту в учител. семінарії.

На поч. ПСВ зголосився добровольцем до Легіону УСС (щоб його взяли до війська, приписав собі 2 р.); на 1.06.1916 – старший стрілець 5-ї сотні. Брав участь у боях, пройшов увесь бойовий шлях. В УГА – з 11.1918, учасник боїв у м. Львів і наступних бойових дій; іменований хорунжим. Від серед. 07.1919 перебував на Наддніпрян. Україні. Отримав військ. звання четаря 1.08.1919. Наприкінці 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса прибув до ЧСР, перебував у таборах м. Ліберець та Йозефов. Закінчив вищі торгов. курси в Ліберці. Згодом повернувся до Галичини. 1930-х проживав і працював приватним урядником у м. Львів.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 117.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332; Українські січові стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 150.

Петро Гуцал

ТЕРЛЕ́ЦЬКИЙ Степан

(1897–03.01.1935) – хорунжий УСС, четар УГА, громад.-політ. діяч. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.). Навч. в г-зії. Активний чл. "Пласту" й драгоманів. т-ва.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914. Воював на Сх. фронті в складі 6-ї сотні, брав участь у більшості походів і боїв. Відзначився в битві на г. Маківка в Карпатах. 3.09.1916 поранений у бою на г. Лисоня поблизу м. Бережани (нині Терноп. обл.). За хоробрість нагороджений медаллю. Учасник польс.-укр. війни 1918–19, під час боїв за м. Львів командував четою кулеметників. У 02–04.1919 навч. в старшин. шк. піхоти м. Золочів (нині Львів. обл.). Згодом воював у 1-му полку 1-ї бригади УСС УГА.

Після визвол. змагань – чл. УВО, організатор молоді.

П. у м. Самбір.

Літ.: Відзначеня українських Січових Стрільців // Діло. 1917. 1 квіт.; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 10, 124, 246, 327, 463; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Микола Лазарович

ТЕРНО́ПІЛЬ (табір польських інтернованих та військовополонених)

У м. Тернопіль не існувало табору (у звичному розумінні) як окремої локації для інтернованих і полонених, яких розміщували в різних р-нах міста. За чисельністю Т. був 2-м на тер. ЗУНР після Косачева, табору в передмісті м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Місто обрали для розташування інтернованих і військовополонених осіб, бо було віддалене від лінії фронту польс.-укр. війни 1918–19. Утримували тут

Монастирський комплекс оо. єзуїтів у м. Тернопіль. У будівлі праворуч від костелу утримували інтернованих та полонених навесні 1919 р.

переважно поляків, а також окремих пропольськи налаштованих українців та євреїв. Доволі численною була група польс. військових, полонених у бою біля м. Микулинці (нині смт Терноп. обл.) 11.1918. Загалом у 11.1918–05.1919 у Т. перебувало бл. 1000 військовополонених, інтернованих та конфінованих (під домашнім арештом) осіб.

Інтернованих і полонених утримували в 3 будинках: в'язниці повітов. суду, 1-й г-зії та резиденції колиш. австр. військ. коменданта м. Тернопіль ("полковниківці" ("Pułkownikówka")), що була при окружній команді. Перед Великоднем ув'язнених перемістили до монастиря оо. єзуїтів. З поч. 1919 в м. Тернопіль референтом до справ полонених та інтернованих був д-р права, пор.-суддя УГА Р. Слюсар.

Укр. влада ставилася до військовополонених толерантно, доброзичливо. Їх могли відвідувати рідні, близькі, представники харитативних орг-цій. Їм безперешкодно надавали одяг, взуття, їжу.

Особливо опікувалися потребами табору чл. польс. К-ту пань, які допомагали полоненим та інтернованим білизною, одягом, ліками, організували для них кухню, яка готувала щоденно бл. 1000 обідів. Продукти доставляли від польс. селян з ближніх сіл. Обмеженими у праві на переміщення були колиш. інтерновані, звільнені під поруки К-ту пань або якогось знаного в місті українця. Для огляду стану інтернованих і військовополонених, ознайомлення з умовами їхнього утримання 13.02.1919 до м. Тернопіль прибула польс. місія МЧХ в складі М. Дулемб'янки, Т. Дідушицької та М. Опєнської.

Польс. громаді м. Тернопіль було дозволено створити свій шпиталь для тих, які одужували від тифу; відкрили його 25.02.1919 в орендованій у єврея Ротштайна кам'яниці на вул. Федьковича. 20.03.1919 там лікувалося 40 хворих. Невдовзі заклад розширили, переобладнавши додатково ще 1-й поверх. Міщани-поляки надали ліжка й білизну, значною була допомога черниць римо-катол. Згромадження Сестер Святого Йосипа з монастиря на вул. Костельній.

Після відходу в ніч на 1.06 1919 кер-ва УНР (Директорії і штабу ДА УНР), що на той момент перебувало в місті, та місц. влади ЗОУНР з Тернополя комендант військ. округи Тернополя І. Цьокан випустив з ув'язнення арештованих поляків.

ТЕРШАКОВЕЦЬ Гринь (Гриць) Андрійович

Дж.: ДАЛО. Ф. 257. Оп. 1. Спр. 570. Арк. 3 зв. – 8 зв.; Спр. 573. Арк. 2–5. Wspomnienia z dni inwazji ukraińskiej // Głos Polski. 1921. Nr 38. S. 1; *Żyburtowicz Z.* Z czasów inwazji ukraińskiej w Tarnopolu I // Głos Polski. 1922. Nr 16. S. 3; *Idem.* Z czasów inwazji ukraińskiej w Tarnopolu II // Głos Polski. 1922. Nr 17. S. 2–3; *Idem.* Z czasów inwazji ukraińskiej w Tarnopolu V // Głos Polski. 1922. Nr 21. S. 2; *Idem.* Z czasów inwazji ukraińskiej w Tarnopolu VI // Głos Polski. 1922. Nr 23. S. 2; *Idem.* Z czasów inwazji ukraińskiej w Tarnopolu VII // Głos Polski. 1922. Nr 26. S. 3

Літ.: Дуда І. Тернопіль. 1540–1944: історико-краєзнавча хроніка. Ч. І. Тернопіль, 2010. 296 с.; *Чорненький Р.* Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. // Stanisławów i ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura / red. nauk. M. Kardas, A. Ostanek, P. Semków. Warszawa; Stanisławów, 2016. S. 21–32; *Чорненький Р., Гаврилишин П.* Діяльність Комітету опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами у Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. // Kolomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia / red. nauk. A. Ostanek, A. Smoliński. Warszawa, 2017. S. 32–46; *Blicharski C.* Tarnopol w latach 1809–1945 (od epizodu epopei napoleońskiej do wypędzenia). Biskupice, 1993. S. 226–238.

Петро Гаврилишин, Роман Чорненький

ТЕРНО́ПІЛЬСЬКА ОКРУЖНА́ ВІЙСЬКО́ВА КОМА́НДА

Військ.-цивільна адміністрація, ств. 13.11.1918 під орудою сот. УСС та УГА Н. Гірняка; у кін. 12.1918 його замінив сот. Р. Комаринський; пізніше комендантами Т. ОВК були сот. М. Сіяк, пор. П. Вовк, сот. І. Стадник, сот. І. Цьокан.

Т. ОВК на поч. 12.1918 на базі колиш. 15-го піх. полку австро-угор. армії створила 1-й Подільс. полк ім. С. Петлюри, який мав кіш і 4 курені. Команданти полку: сот. О. Гарабач, підполк. В. Федорович, сот. В. Болюх. Полк брав участь у роззброєнні ешелонів з австро-угор. вояками, які поверталися з Наддніпрянщини в кін. 1918 – на поч. 1919. Сформовані з новобранців Тернополя і найближчих повітів, вишколені кілька куренів і сотень були скеровані на фронт біля м. Львів, а також на Наддніпрян. Україну на допомогу ДА УНР. На базі Т. ОВК в 2-й пол. 06.1919 також сформовано 2 бригади: 18-та Терноп. і 21-ша Збараз. для нових корпусів УГА.

Припинила існувати після залишення м. Тернопіль частинами УГА 15.07.1919.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–1923 рр. Філадельфія, 1956.

Микола Литвин

ТЕРШАКО́ВЕЦЬ Гринь (Гриць) Андрійович

(15.02.1877–28.07.1959) – селянин, депутат УНРади, громад.-політ. діяч. Н. в с. Якимчиці (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) у заможній сел. сім'ї. Навч. у 5-класовій нар. шк. м. Комарно (1888; нині Львів. обл.), опісля займався самоосвітою. З 14 р. – чл. т-ва "Просвіта", організатор низки її читалень у повіті й філії в м. Комарно. Чл.-засн., голова Надзірної ради місц. відділень кас с-ми Райффайзена, молочарень. Чл. Гол. ради крайового госп. т-ва "Сільський господар" у м. Львів, організатор і голова філії т-ва в Комарно. Засн. і голова осередку т-ва "Сокіл" у с. Якимчиці та с. Кліцко (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Чл. УНДП, з 1910 – чл. її керівного органу – ТНК. З 1913 – депутат Галиц. сейму (1913–14).

У роки ПСВ служив у австр. армії. Під час облоги рос. військами м. Перемишль (нині Польща) потрапив у полон, етапований до таборів м. Самарканд (нині Узбекистан), Вольськ, Аткарськ (нині обидва Саратов. обл., РФ), Астрахань (нині Астрахан. обл., РФ) та ін. У м. Бузулук (нині Оренбурзьк. обл., РФ) Т. проводив пропагандист. роботу серед

воєн. біженців з Волині, Холмщини й Полісся. Більшовиц. переворот застав Т. серед біженців у м. Бузулук. 1917 якийсь час мешкав у м. Київ, де став співзасн. Галицько-Буковин. к-ту допомоги жертвам війни. За дорученням МВС УНР навесні 1918 здійснював ліквідацію орг-ції галиц. москвофілів – "Русский народный совет Прикарпатской Руси", розташованої в с. Святошин (нині в складі м. Київ). Співпрацював з галиц. українцями, які гуртувалися навколо час. "Наша Думка".

У 06.1918 повернувся до Галичини, брав участь у підготовчих заходах для встановлення укр. державності. Чл. Конституанти в м. Львів (18–19.10.1918). Утверджував укр. владу в м. Комарно за дорученням Львів. делегації УНРади. Зібрав досвідчених вояків із с. Кліцко та Якимчиці і в ніч на 1.11.1918 розброїв ополченців-поляків із 40-го австр. піх. полку, госп. ч. в Якимчицях та станиць австр. жандармерії Комарнянщини. Тимчасово очолював цивільну владу в Комарно, сприяв орг-ції місц. укр. адміністрації. Депутат УНРади, чл. земельної та адміністраційної комісій. У складі делегації ЗУНР брав участь у роботі ТКУ. Після захоплення поляками Галичини заарештований, засуджений у м. Перемишль та інтернований у таборах м. Пикуличі й Домб'є (усі 3 нині Польща). Звільнений з ув'язнення наприкінці 1920.

Чл. ТНК УНТП, працював у Міжпарт. раді у Львові. За агітацію проти участі укр. нас. у виборах до польс. сейму (1922) потрапив на 1,5 місяця до в'язниці м. Самбір (нині Львів. обл.). Співзасн. УНДО, чл. президії ЦК (1925). Заг. збори т-ва "Просвіта" іменували Т. почесним чл. (26.12.1926). 1928 обраний послом до польс. сейму від Самбір. округу.

Після встановлення рад. влади в Зх. Україні заарештований, за різними даними, між 24 і 28.09.1939. Особлива нарада НКВС СРСР засудила Т. на 8 р. концтаборів з конфіскацією майна. Відбував ув'язнення у ВТТ на тер. Комі АРСР. Звільнений з табору 25.09.1947. Прибув на Львівщину 5.10.1947. Повернутися до рідного села не мав змоги. Усе майно Т. передали до колгоспу – у будівлях його г-ва розмістилися сільрада, клуб та молочний пункт. Замешкав у м. Золочів (нині Львів. обл.), у доньки Ольги, заміжньої за місц. парохом – о. Р. Сологубом. Знову арештований 17.10.1948. Долю вирішувала Особлива нарада при МДБ СРСР, яка 5.02.1949 постановила: "Тершаковця Григорія Андрійовича за потурання антирадянській банді українських націоналістів заключити в виправно-трудовий табір терміном на десять років, числячи строк від 19 жовтня 1948 р.". Звільнений з ув'язнення 29.03.1956.

П. і похований у м. Львів. Посмертно реабілітований за відсутністю складу злочину 19.02.1994 відповідно до Закону України від 17.04.1991 "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні".

Дружина Наталія (з Прухницьких) арештована більшовиками 1940 й вивезена до Казахстану, де п. 1942. Син Зеновій (19.03.1913–04.11.1948) – крайовий провідник ОУН, загинув від рук співробітників НКВС у лісі біля с. Великий Любінь (нині смт Львів. р-ну Львів. обл.).

Дж.: ДАЛО. Спр. П-31922.

Літ.: Гель І. Історія сіл Кліцка та Якимчиць: Короткий нарис. Львів, 2003. С. 90–91; Гринь Тершаковець // Народній ілюстрований календар товариства "Просвіти" на переступний рік 1928. Ювилейне видання з нагоди 60-ліття "Просвіти" і 50-ліття календаря. Львів, 1928. С. 259–262; *Мудрий В.* Гринь Тершаковець (1877–1959) // Комарно-Рудки та околиця. Збірник історично-мемуарних, географічних та побутових матеріялів / гол. ред. В. Лев. Нью Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1987. С. 434–438; *Павлишин О.* Григорій Тершаковець – громадський діяч, посол, політв'язень // Родина Тершаківців: учений, політик, подвижник національної ідеї. Матеріали науково-практичної конференції. Львів, 4 листопада 2003 р. / відп. ред. І. Гель. Львів, 2005. С. 28–40; *Його ж.* Тершаковець Гринь // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник /

ТЕРШАКОВЕЦЬ Іван

ТЕРШАКОВЕЦЬ Михайло Петрович

упоряд. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1197–1198; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР-ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісій НТШ в Україні / під ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича, О. Купчинського, І. Скочиляса. Львів, 1999. Вип. 2 (1995–1997 рр.). С. 251.

Олег Павлишин

ТЕРШАКО́ВЕЦЬ
Іван

(04.03.1899–25.12.1993) – хорунжий УГА, правник, громад. діяч. Н. в с. Кліцько (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в АГ м. Львів (матура 1917).

Мобілізований до австро-угор. армії (1917), закінчив підстаршин. шк. в м. Краків, воював на Італ. фронті. Учасник Листопадового чину 1918 у Львові. Перебуваючи у шпиталі після поранення, потрапив 22.11.1918 у польс. полон, вивезений до Кракова. Зумів утекти й через м. Прага, Відень і Будапешт повернувся наприкінці 12.1918 до м. Стрий (нині Львів. обл.), де служив у сапер. коші 4-ї бригади. Під час Чортків. офензиви воював у тех. сотні 4-го куреня 10-ї бригади. Брав участь у поході на м. Київ. Наприкінці 04.1920 на Вінниччині знову потрапив у польс. полон; перебував у таборі м. Тухоля, звільнений 7.12.1920. Повернувся до родинного села.

Студіював право в Укр. таємн. ун-ті м. Львів (1921–22). Навч. у вищій торг. шк. м. Відень (1922–23), Львів. ун-ті (1924–28), де здобув ступінь магістра права. Суд. практику відбував у Львові, адвокатську – в м. Козова (нині Терноп. обл.) 1930–32 і м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) 1933–35. 1936–39 мав адвокат. канцелярію в м. Комарно, 1941–44 – у м. Бережани (нині Терноп. обл.).

Від весни 1944 – в еміграції; спочатку проживав в Австрії (м. Відень), потім у Німеччині, де був комендантом ДП біля м. Фрайман. У 05.1949 прибув до США. Співпрацівник кредитівки "Самопоміч" у м. Нью-Йорк, чл. К-ту комарнянців (згодом обраний його почесним головою).

П. у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі, США), похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Бл. п. мґр прав Іван Тершаковець // Свобода. 1993. 28 груд. Ч. 248. С. 7; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на західних землях України. Ню Йорк; Ванкувер, 1973. С. 262–267; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1916/1917. Львів, 1917. С. 51; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 126; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 107, 669.

Петро Гуцал

ТЕРШАКО́ВЕЦЬ
Михайло Петрович

(29.01.1896 – д. і м. с. н.) – правник, четар УГА. Н. в с. Кліцько (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. у філії АГ м. Львів, випускні іспити склав 11.08.1915.

Невдовзі мобілізований до австро-угор. армії, відбув піврічну старшин. шк., воював у 23-му піх. полку на фронті; 1918 іменований лейтенантом.

Учасник Листопадового чину в м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Від серед. 11.1918 командував четою, потім сотнею в боях біля м. Львів у складі армій. групи "Любінь Великий"; потім був командантом сотні в 2-му курені 7-ї бригади. У серед. 05.1919 в бою біля м. Миколаїв (нині Львів. обл.) потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Вадовиці, звідки втік навесні 1920 і прибув до ЧСР.

Поступив на студії права в Празьк. ун-ті (1920). Зареєструвався в Укр. громад. к-ті в м. Прага 30.04.1923.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 134.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1915/1916. Львів, 1916. С. 50; Українська

Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 84–85.

Петро Гуцал

ТЕСЛЮ́К
Михайло Миколайович

(псевд.: Горін, Ернест, Лот; 12.11.1899–19.02.1985) – стрілець УГА, діяч комуніст. руху. Н. в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). Під час навч. в г-зії долучився до соціаліст. руху, 1916–18 – чл. Інтернац. революц. соціал-демократії.

Після проголошення ЗУНР служив в УГА; сотенними командирами були В. Хомин, пізніше С. Остапчук. Наприкінці 05.1919, під час боїв проти армії Ю. Галлера, опинився в оточенні й потрапив у польс. полон. Дорогою до м. Золочів (нині Львів. обл.) утік з-під варти, дістався до передмістя Забужжя Кам'янки-Струмилової, де проживала його сестра. Перебуваючи на нелегальному становищі, зацікавився комуніст. л-рою, яку поширювали в Галичині.

1920–21 організував перші комуніст. осередки в Кам'янці-Струмиловій, Буськ., Золочів. і Радехів. пов. Чл. КПСГ з 06.1921. Брав участь у підготовці й проведенні парт. з'їздів і конф. КПСГ (з 1923 – КПЗУ). За комуніст. діяльність неодноразово зазнавав переслідувань польс. влади, зокр. був учасником "Святоюрського" процесу над комуністами в кін. 1922 – на поч. 1923. Відіграв значну роль в опануванні комуністами УСДП 1922–23. Під прикриттям співробітника соціал-демократ. газ. "Земля і воля" взяв на себе кер-во секретаріатом УСДП. У результаті прокомуніст. УСДП була заборонена польс. владою (01.1924).

Від 08.1924 – секретар ЦК КПЗУ. Під час внутріпарт. кризи в КПЗУ, інспірованої вищим кер-вом ВКП(б) і яка призвела 1928 до розколу партії, відстоював позиції "більшості" чл. ЦК (т. зв. шумськістів або васильківців, яких офіційно звинувачували в націоналіст. ухилі). КПЗУ-більшість виступала проти політики Й. Сталіна й Л. Кагановича в Україні в нац. питанні, домагалася наповнення рад. укр. державності реальним змістом. Наприкінці 1928 виїхав до УСРР. Поновився в КПЗУ (1930) як рядовий чл., з 1932 перебував у розпорядженні ЦК КП(б)У. Проживав у м. Дніпропетровськ (нині Дніпро), викладав історію в ін-ті професійної освіти.

Заарештований 23.09.1933 за сфабрикованою чекістами "справою УВО". Згідно з постановою трійки при ОДПУ СРСР від 23.09.1933 ув'язнений на 10 р. 3.05.1934–20.02.1947 перебував у ВТТ м. Воркута (нині Республіки Комі, РФ). Після звільнення працював робітником на шахті в Заполяр'ї. Відправлений 2.12.1950 на заслання до Казахстану, викладав у шк.

Реабілітований 10.08.1956. Згодом повернувся до Кам'янки-Бузької. Працював учителем, після закінчення студій у Львів. ун-ті (1958) – наук. працівником обл. держ. архіву. З 1979 – персональний пенсіонер.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

ТЕСЛЮК
Михайло Миколайович

Літ.: Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. Львів, 1989. С. 306, 307; *Галушко Є.* Нариси історії ідеологічної та організаційної діяльності КПЗУ в 1919–1928 рр. Львів, 1965; *Панчук М.* "Білі плями" героїчного літопису: Із історії Комуністичної партії Західної України. К., 1989; *Райківський І.* Діяльність прокомуністичної УСДП на Західній Україні (1923–1924 рр.) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. Луцьк, 2015. Вип. 5 (306). С. 55–61; *Сливка Ю.* Сторінки історії КПЗУ. Львів, 1989; *Теслюк М.* У боротьбі за возз'єднання. Сторінки спогадів. Львів, 1979.

Ігор Райківський

ТИБІНКА
Василь

(1886 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Щирець (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Співорганізатор Листопадового чину в рідному місті. Військ. комісар м. Щирець (11.1918). Четар. 1.03.1919 іменований поручником 7-ї Стрий. (Львів.) бригади. Згодом перебував у таборі інтернованих у м. Йозефов (нині Чехія).

У міжвоєн. період проживав у м. Щирець. Працював у т-ві "Рідна школа". Чл. УНДО. Належав до повітов. к-ту УНДО в м. Щирець.

Подальша доля невідома. Кілька рідних Т. було закатовано НКВС (06.1941).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 465; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 32, 315.

Микола Вітенко

ТИВОНЯ́К
Олекса

(11.04.1894–1941) – старшина УГА, лікар. Н. в с. Базар (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.).

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив кількамісячну старшин. шк., воював на фронті; іменований хорунжим. В УГА – з 12.1918. Від серед. 07.1919 перебував на Наддніпрян. Україні. Отримав військ. звання четаря 1.08.1919. Восени 1919 потрапив у польс. полон. Після звільнення 1920 повернувся додому.

Виїхав на вищі студії до ЧСР (1923). Навч. у Празьк. ун-ті, здобув диплом д-ра медицини (1929). Залишився проживати в ЧСР. Працював приватним лікарем у м. Німбурк (нині Середньочес. краю, Чехія). Був чл. Спілки укр. лікарів у ЧСР з 1934.

П. у м. Німбурк.

Літ.: Наріжний С. Українська еміґрація. Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. 225–226; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Микола Вітенко

ТИКТОР
Іван Микитович

ТИ́КТОР
Іван Микитович

(06.07.1896–26.08.1982) – хорунжий УСС, четар УГА, ред., видавець, організатор преси, підприємець, громад.-політ. і культ. діяч, меценат. Н. в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в початков. шк. в Красному, Рогатин. приватній г-зії "Рідної школи". Під час навч. захопився театром, організував у Красному драмгурток, де був актором, реж., художником, хормейстером, реквізитором. Зарекомендував себе як співак і декоратор.

Під час ПСВ – доброволець Леґіону УСС, куди в 08.1914 записався разом з учнями свого випускного гімназійн. класу. Воював на Сх. фронті в сотні О. Будзиновського, ін. підрозділах. Від 09.1917 – у Поборовій станиці УСС під командуванням чет. М. Новаковського, яка займалася набором добровольців до Леґіону УСС і почергово проводила роботу в м. Стрий (нині Львів. обл.; 10.05 – серед. 09.1917), Станиславів (нині Івано-Франківськ; 2-га пол. 09.1917 – поч. 04.1918) та Львів (2.04–17.08.1918). Учасник польс.-укр. війни 1918–19, інтендант 1-ї бригади УСС УГА. Згодом у складі УГА боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців; був у "чотирикутнику смерті", де перехворів на тиф. Певний час перебував у концтаборі поблизу м. Данциґ (нині Ґданськ, Польща).

Після повернення за допомогою батька з полону намагався продовжити освіту. Однак через упереджене ставлення польс. влади не зумів скласти ні гімназійних іспитів на атестат зрілості, ні екстернату на право вчителювати при 3-й держ. учител. семінарії у Львові (1921). Тому закінчив однорічні торг. курси при т-ві "Просвіта" в м. Львів. Розвивав приватне г-во. Зорганізував однодумців для ремонту занедбаного приміщення старої церк. крамниці в Красному, де розмістили новозаснований кооператив "Сила", кредитну спілку "Українська каса", гурток "Сільський господар", читальню т-ва "Просвіта", т-во "Сокіл", гуртки т-ва "Рідна школа", курси крою та шиття при Союзі українок тощо. Сприяв активізації діяльності т-ва "Просвіта", заснуванню курсів для неписьменних, відновленню діяльності драмгуртка,

орг-ції хору, згодом – духового оркестру. За громад. діяльність і політ. неблагонадійність 3 тижні перебував під арештом польс. влади й був позбавлений права викладати на курсах для неписьменних. Після відкриття у Львові Таємного укр. ун-ту (1921) – студент правн. ф-ту, який закінчив 1925, одночасно – адміністратор студент. гуртожитку, організатор дешевого харчування для студентів. Належав до УВО. Від 1921 – співзасн. видавничої кооперативи "Червона Калина" (Львів), чл. її виконкому. 1923 одружився з Марією Хом'як – донькою залізничника з Бродівщини, з якою народили 2 дітей – Зиновія і Наталю.

З 1923 разом з гуртом колиш. УСС розгорнув у Львові активну видавничу діяльність; завдяки спадщині та фінансовій допомозі батька й дружини від 1924 став самост. видавцем. З 1932 – кер. і власник найбільшого в Зх. Україні видавничого концерну "Українська Преса", який нараховував понад 120 співробітників і мав філії та представництва як на ЗУЗ – у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Кременець (нині Терноп. обл.), Луцьк, Перемишль (нині Польща), Станиславів, Стрий, Яворів (нині Львів. обл.), так і за кордоном – в Австрії, Аргентині, Бразилії, Канаді, Румунії, США, ЧСР. Серед ред. та авторів часописів, працівників концерну було чимало колиш. учасників нац.-визвол. змагань, зокр. січові стрільці М. Галущинський, М. Голубець, М. Заклинський, В. Калина, Е. Козак, Р. Купчинський, Л. Лепкий, Д. Паліїв, П. Постолюк, Г. Стецюк, М. Струтинський, Л. Чубатий, Ю. Шкрумеляк. Тематика й читацьке спрямування вид. були дуже широкими, тиражі – високими. Насамперед це преса: високоякісні ілюстрований політ.-госп. щоденник "Новий Час" (1923–39), громад.-політ. півтижневик (від 1936 – дводенник) "Наш Прапор" (1932–39), тижневики – ілюстрований для селянства "Народня Справа" (1928–39; наклад 40 тис. примірників) та гумористично-сатиричний "Комар" (1933–39; до 1935 – двотижневик), двотижневик для Лемківщини "Наш Лемко" (1934–39) і місячники – для укр. дітей "Дзвіночок" (1931–39; наклад 30 тис. примірників) та мист. "Українська Ілюстрація" (7.01.1934). Довкола цих вид. гуртувалися найкращі журналіст. сили краю; гонорари отримували сотні дописувачів. При часописах видавали б-ки для передплатників ("Народна бібліотека", "Історична бібліотека", "Українська бібліотека", "Бібліотека "Нового Часу", "Бібліотека для молоді "Ранок", "Бібліотека "Аматорський театр" "Нашого Прапора", "Бібліотека "Лемківщина", "Бібліотека "Нашого Лемка", "Музична бібліотека"), зокр. щомісячними зшитками по 48 с. вийшли з друку такі фундаментальні істор. праці, як "Велика історія України" (1934–35), "Історія українського війська" (1935–36), "Історія української культури" (1937), незавершена "Всесвітня історія" (1938–39).

Паралельно тривало книговид-во – до поч. ДСВ опубл. понад 400 найменувань укр. кн. при середньому накладі 5 тис. примірників. 1-ю була праця М. Возняка "Як пробудилося українське народне життя у Галичині за Австрії" (1924), згодом – "Святе Євангеліє", молитовник "Вірую" (наклад 100 тис. прим.), альбом світських і церк. вишивок, "Перша Лемківська Читанка" та ін. Крім того, продукували ін. вид., зокр. листівки до свят; при газетах щорічно виходили календарі: "Золотий Колос" (наклад 1939 – 85 тис. прим.), "Комар", "Календар для всіх". Ці вид. мали поборювати сусп. зневіру, формували нац. свідомість, пропагували ідею держ. незалежності, б-бу за права людини, культ укр. героїв, виконували просвітню та виховну функції, публікували практичні поради тощо.

Т. першим серед видавців домігся самоокупності укр. преси за умов збереження її нац. обличчя. Як талановитий менеджер винаходив нові форми для залучення читачів. Для прикладу, започаткував рекламну акцію, завдяки якій кожен передплатник тижневика "Народна справа" автоматично страхував свою худобу – у разі її загибелі власник отримував 70 % вартості. За час існування газети

селянам-передплатникам відшкодували за загиблу худобу 750 тис. злотих (150 тис. доларів США). Фінансово підтримував незаможних передплатників, застосовував пільги для постійних передплатників. Стабільність вид-ва певною мірою забезпечував організованою в Красному ф-кою ячмінної кави з цикорієм "Золота українська кава", продукція якої мала попит серед нас. Займався благодійністю, ініціював низку акцій на підтримку т-в "Просвіта", "Рідна школа", Таємного укр. ун-ту, кооперативів у селах, ін. укр. установ та орг-цій, допомагав малозабезпеченим краянам, оплачував адвокат. послуги на політ. процесах. 1934 – учасник святкування 20-ліття УСС у м. Стрий.

Після встановлення 1939 рад. влади на ЗУЗ та конфіскації майна, щоб уникнути переслідування, разом із сім'єю виїхав до м. Краків. Згодом його родину репресували: син, чл. ОУН, і молодший брат Андрій загинули в рад. тюрмах (за ін. даними – син Т. загинув від рук нацистів), матір, сестер із сім'ями й дружину загиблого брата з малими дітьми вивезли до Сибіру. У Кракові, не отримавши від нім. окупац. влади дозволу організувати власну видавничу справу, працював управителем "Українського видавництва" при УЦК. На поч. 1941 домігся права заснувати власне укр. церк. вид-во "Нове життя", де видавав ж. "Воскресення" та реліг. л-ру. Після повернення влітку 1941 до Львова передав вид-во оо. студитам. Певний час перебував в окупованому нацистами м. Київ, звідки, після марних спроб створити там укр. вид-во, перебрався до м. Рівне, тодішньої столиці райхскомісаріату "Україна", де очолив вид-во "Волинь" (1941–43). Видавав тижневик "Волинь", місячник для дітей "Орленя", час. для селян "Український хлібороб", періодичну б-ку "Антикомуніст" та "Театральну бібліотеку". Навесні (за ін. даними – влітку чи у 09) 1943 Т. та багатьох працівників вид-ва заарештували; до 12.11.1943 перебував у нім. в'язниці.

Наприкінці 1943 виїхав до Кракова, згодом – до Австрії (1945–48), де в м. Інсбрук видав для біженців з України кільканадцять укр. книжок, зокр. самовчителі англ. і франц. мов, "Календарець українського скитальця на 1948 р.", поштові листівки, ікони; очолював Комісію допомоги укр. студентству, яка фінансово підтримувала навч. молоді в австр. ВНЗ.

Від 19.09.1948 – у Канаді; оселився з сім'єю в м. Вінніпег, де очолив менеджмент час. "Новий шлях", якийсь час керував вид-вом "Наша мета" та випускав календар "Золотий колос" у м. Торонто. Згодом розпочав самост. видавничу діяльність (1950), створив "Клуб приятелів української книжки", під маркою якого перевидавав і видавав худож. й наук. л-ру – загалом бл. 40 вид. Діяльний у громад. житті, допомагав створювати Істор. музей визвол. б-би, належав до Братства УСС. Останні роки життя провів у сім'ї своєї доньки Наталії в м. Оттава.

П. у м. Оттава. Похований 30.08.1982 на цвинтарі "Гора спокою" в м. Торонто (Канада). Відзначений Почесною грамотою НТШ в Канаді (1970). На честь Т. назвали одну з вулиць Львова, на якій 27.12.2016 урочисто відкрили інформац. таблицю, присвячену видатному видавцеві та громад. діячеві з нагоди 120-ліття від дня його народження.

Літ.: Іван Тиктор: талан і талант / О. Думанська та ін. Львів, 2007; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Наконечна З.* Часописи видавничого концерну "Українська Преса" в контексті західноукраїнської журналістики. Львів, 2016; *Яворівський Є.* Ювілей Івана Тиктора (25-ліття його пресової і видавничої діяльності) // Велика історія України / І. Крип'якевич, М. Голубець, Д. Дорошенко, Я. Пастернак. Вінніпег, 1948. С. XVII–XXIII.

Микола Лазарович

ТИМІНСЬКИЙ
Тит-Тарас Юрійович

(псевд.: "православний"; 29.04.1858–25.02.1927) – реліг. і громад. діяч, консисторський архімандрит-митрофор, ген. вікарій Буковин. правосл. церкви для українців, чл. Буковин. делегації УНРади.

Брат Івана Тимінського. Н. в с. Пядиківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в убогій сім'ї дяка місц. церкви. 1870–77 навч. у вищій держ. г-зії м. Чернівці. Згодом служив в артилер. полку в м. Львів, отримував відпустки для навч. екстерном у 2-й вищій г-зії (матура 12.07.1879). Почав студіювати на філос. ф-ті Львів. ун-ту, де належав до укр. студент. т-ва "Дружній лихвар"; приятелював з А. Чайковським, В. Барвінським, Д. Гладиловичем та ін. молодими народовцями, однак через брак грошей повернувся на Буковину. В Чернівцях навч. на теолог. ф-ті ун-ту (абсолюторіум 22.03.1886). Після рукоположення у священики з 11.1886 іменований сотрудником пароха в с. Берегомет (нині смт Вижниц. р-ну Чернів. обл.). З 12.1888 іменований військ. капеланом 2-го кл. при буковин. батальйоні піхоти крайової оборони № 76 у м. Кіцмань (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.), з 1889 – експозитом, із 08.1890 – парохом церкви с. Тораки (нині Путил. р-ну Чернів. обл.), з 03.1894 – адміністратором парохії (з 09.1894 парохом) с. Хлівище (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.), із 01.1905 – парохом с. Довгопілля (нині Путил. р-ну Чернів. обл.). 23.04.1907 представляв громаду с. Довгопілля на зборах мужів довіри Вижниц. суд. пов., скликаних у м. Вижниця (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) депутатом крайового сейму М. Васильком. В Отаках, присілку с. Довгопілля, збудував своїм коштом шк., матеріально допомагав бідним учням, жертвував на бурси у Вижниці й Чернівцях. Чл. НТШ з 1907, 1910 подарував бібліотеці НТШ 6 цінних рукописних кн. 18–19 ст., у т. ч. зб. духовних та світських пісень, укладену його батьком 1852–53. Чл.-засн. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях, у роботі якого брав участь ще зі студент. років. Довголітній чл. Т-ва укр. правосл. священиків Буковини, заст. голови й почесний його чл. з 23.03.1921. Автор публіцист. і наук. праць, надрукованих у чернів. час. "Буковина", "Кандела" та ін., а також окремими вид.

У період ПСВ залишався на Буковині під рос. окупацією, за свої укр. переконання зазнавав переслідувань від рос. адміністрації. Один з організаторів проведення 1-го на буковин. Гуцульщині свята миру й укр. державності 24.02.1918 в с. Стебні (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.).

1.10.1918 численні представники укр. правосл. духовенства Буковини разом з укр. депутатами привітали в архієпископ. резиденції в Чернівцях архімандрита-митрофора Т. як свого найвищого церк. достойника і настоятеля. У промові Т. висловлена програма діяльності, спрямована на духовне піднесення укр. народу Буковини. 3-й з'їзд укр. правосл. духовенства Буковини, який відбувся 1.11.1918 в приміщені т-ва "Правосл. акад-я" в архієпископ. резиденції в Чернівцях, одноголосно підтримав кандидатуру архімандрита Т. на чл. Буковин. делегації УНРади. Рум. окупація Буковини припинила процес поділу Буковин. правосл. церкви на укр. та рум. ч. Митрополит В. Репта, який беззастережно підтримав рум. владу, був поновлений на посаді, а 18.02.1919 міністр-делегат рум. уряду Я. Флондор відмінив усі рішення австр. уряду щодо призначення нових чл. консисторії, ств. укр. протопресвітерства при церкві Св. Миколая в Чернівцях та призначення Т. укр. ген. вікарієм. У той час Т. перебував в ув'язненні. Арештований наприкінці 01.1919 в рамках розв'язаної рум. окупац. владою антиукр. політики й

запровадженого стану облоги на Пн. Буковині. Рум. влада домагалася від Т. добровільної відставки з посади консисторського архімандрита взамін за гідне довічне утримання, а коли він відмовився це зробити, насильно спенсіонувала його. У Ноті Буковин. делегації УНРади Найвищій раді в м. Париж від 30.12.1921 висловлено протест проти ліквідації рум. окупац. владою рівноправності Укр. правосл. Церкви та відіслання на пенсію укр. ген. вікарія митрофора Т.

Позбавлений засобів до існування, проживав у Чернівцях, був діяльний в укр. громад. житті, однак не допущений до участі в конгресі Буковин. правосл. церкви 3–25.10.1921. Згодом переїхав до сина Володимира, який з 12.1923 був парохом с. Розтоки (нині Путил. р-ну Чернів. обл.).

П. у с. Розтоки, де й похований на місц. цвинтарі 27.02.1927.

Тв.: [Тимінський Т.] Пастирске посланіє митрополита Моряря з поводу сегорічних великодних свят // Буковина. 1892. 24 квіт. (6 трав.); 15 (27) трав.; 22 трав. (3 черв.); 5 (17) черв.; 19 черв. (1 лип.); 26 черв. (8 лип.); 3 (15) лип.; 10 (22) лип.; 17 (29) лип.; 24 лип. (5 серп.); 31 лип. (12 серп.).

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 287, 301, 372, 624, 740–741, 752, 811; Висвяченє архимандритів о. Тимінського і Воробкевіча // Буковина. 1918. 27 верес.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 472; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 83, 102, 126, 129, 141–142, 144–161, 218–220, 225, 385–386; З буковинської України. Нечувані насильства румунів на Буковині // Покутський Вістник. 1919. 9 лютого; За українську Буковину. До Найвищої Ради в Парижі // Свобода. 1922. 3 берез.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011. С. 874; На могилі о. архимандрита Т. Тимінського // Рідний Край. 1927. 13 берез.; Передвиборчі вісти. Із вижницкого округа // Буковина. 1907. 13 (26) квіт.; Посмертні згадки. О. Архимандрит Тит Тарас Тимінський // Діло. 1927. 17 трав.; Свято мира й української державности в Стебнах // Буковина. 1918. 20 квіт.; Третий сьогорічний з'їзд українського православного духовенства Буковини // Буковина. 1918. 10 листоп.; У нашого нового архимандрита-митрофора // Буковина. 1918. 4 жовт.; Українська православна церква на Буковині в румунському ярмі // Свобода. 1921. 14 черв.; Уступлення митрополити-румунізатора // Діло. 1918. 6 серп.; *Чайковський А.* Спогади. Листи. Дослідження. Т. 1. Львів, 2002. С. 178–179; Aufhebung der nationalen Teilung des erzbischöflichen Konsistoriums. Enthebung des Konsistirialarchimandriten Tyminski // Allgemeine Zeitung Tagblatt. 1919. 22 Februar; Einberufung des Kirchenkongresse. Die Kirchliche Situation in der Bukowina // Allgemeine Zeitung Tagblatt. 1919. 11 April.

Володимир Старик

ТИМКІВ
Максим Васильович

ТИ́МКІВ
Максим Васильович

(16.02.1899–01.01.1944) – старшина УГА, лікар, громад. діяч. Н. в с. Нинів Долішній (нині Долішнє Стрий. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Стрий, випускні іспити склав 1918.

Мобілізований навесні 1917 до австро-угор. армії, служив у 33-му піх. полку.

В УГА – з 11.1918; воював у армій. групі "Рудки" (група К. Гофмана), 8-й Самбір. бригаді, бригаді А. Кравса. Мав військ. звання хорунжого. У складі армії в серед. 07.1919 перейшов за р. Збруч. Потрапив до польс. полону (09.1919), перебував у таборі м. Вадовиці. Втік із полону (04.1920), повернувся додому.

1921 поступив на мед. ф-т Укр. таємного ун-ту м. Львів, провчився 4 семестри. У серед. 03.1924 приїхав до ЧСР, де продовжив мед. студії в Празьк. ун-ті.

Здобув диплом д-ра медицини, працював лікарем у клініці м. Прага.

Повернувся до Галичини, у 09.1930 відкрив власну практику в м. Сколе (нині Львів. обл.). Через кілька років переїхав до м-ка Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), де продовжив працювати приватним лікарем. Брав участь в укр. громад. житті, жертвував кошти на нац. цілі. У 06.1941 врятувався від арешту співробітниками НКВС, завчасно покинувши свій дім. Під час ДСВ надавав мед. допомогу учасникам націоналіст. підпілля.

Вбитий невідомими вночі у власному помешканні в м-ку Делятин.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 382.

Літ.: Новинки // Діло. 1930. 30 верес. Ч. 216. С. 4; Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА: у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В'ятрович. Т. 1. Війна під час війни. 1942–1945. Львів, 2011. С. 339.

Петро Гуцал

ТИМНЯ́К
Ізидор Михайлович

(1890–1957) – старшина УГА, священик, громад. діяч. Н. в м. Глиняни (нині Львів. обл.).

Учасник ПСВ як старшина австро-угор. армії; отримав військ. звання лейтенанта. До УГА вступив у 12.1918; іменований поручником. Воював у 3-й Бережан. бригаді.

Після війни закінчив теолог. студії. Рукоположений 1931 в стані целібату. Був парохом у с. Вислік Горішний (нині Вислік Великий ґміни Команча Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Чл. Укр. патріярхального т-ва. Зазнав переслідувань польс. та рад. властей.

П. у с. Сороки (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Похований на цвинтарі м. Глиняни.

Літ.: Волошин Б. Глиняни – стародавнє містечко на Львівщині. Глиняни, 1997; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Роман Кобильник

ТИМНЯ́К
Тома-Володимир

(20.07.1900–1966) – священик, громад. діяч. Н. в м. Глиняни (нині Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в АГ м. Львів; склав випускні іспити у її філії 1922.

Доброволець УСС. Підстаршина УГА. Учасник боїв за м. Львів. Навесні 1919 потрапив у польс. полон. Перебував у таборі біля м. Ланьцут (нині Польща). Після звільнення студіював у Львів. духовній семінарії. 1927 рукоположений. Був на парафіях у с. Чижиків (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), потім до 1944 – у с. Супранівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.), надалі – священик у церквах Успіння Пресвятої Богородиці та Св. Миколая м. Глиняни.

1950 заарештований співробітниками НКВС, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Після звільнення повернувся на Львівщину. Останні роки проживав у с. Звенигород (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

П. і похований у с. Звенигород.

Літ.: Волошин Б. Глиняни – стародавнє містечко на Львівщині. Глиняни, 1997.

Роман Кобильник

ТИМОФІЙЧУК
Євген Васильович

(21.11.1895 – кін. 06.1920) – четар УГА. Н. в с. Княждвір (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї управителя шк. Навч. в Коломий. укр. г-зії, випускник АГ м. Львів (1916).

Вступив до Легіону УСС; на 1.06.1916 – стрілець його 3-ї сотні. Нагороджений хрестом військ. заслуг (1918). Після проголошення ЗУНР служив в УГА в м. Коломия. Разом з армією в серед. 07.1919 перейшов р. Збруч, у м. Кам'янець-Подільський прийнятий на службу в НКГА. Відряджений 17.04.1920 до м. Київ, де був заарештований чекістами й відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржу, якою везли в'язнів, затопили в Білому м.

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; *Дойков Ю.* Памятная

книжка. Красный террор в советской Арктике. 1920–1923 (документальные материалы). Архангельск, 2011. С. 67; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1915/1916. Львів, 1916. С. 55; Переписка розлучених // Вперед. 1920. 22 мая. С. 3; Почтова скринька // Вперед. 1920. 8 мая. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157; Українські січові стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 149; *Футулуйчук В., Рогозіна-Марусяк Г.* Княждвір. Історико-краєзнавчий нарис. Коломия, 2019. С. 121.

Петро Гуцал,
Петро Сіреджук

ТИМО́ЧКО Володимир

(26.09.1888–22.12.1918) – педагог, поет, хорунжий УГА. Н. в м. Перемишль (нині Польща). Закінчив навч. в укр. г-зії рідного міста (1908). Випускник філос. ф-ту Львів. ун-ту, де студіював філол. науки. Один з найздібніших учнів К. Студинського. Працював учителем в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Друкував наук. статті, вірші в періодичних вид. м. Львів і Київ. Автор зб. поезій "Мертві пісні" (Львів, 1910). Мав багату й цінну б-ку, яку втрачено під час ПСВ.

Учасник Листопадового чину в Коломиї. Був старшиною Коломий ОВК.

П. від недуги в м-ку Краковець (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.). Залишив літ. і наук. спадщину, доля якої досі не з'ясована.

Літ.: Посмертні вістки // Вперед. 1919. 16 верес. С. 3.

Петро Сіреджук

ТИМОШЕ́НКО Володимир Прокопович

(25.04.1885–15.08.1965) – економіст. Брат відомих науковців Степана та Сергія Тимошенків. Н. в с. Базилівка (нині Конотоп. р-ну Сум. обл.) у сім'ї землеміра. Згодом переїхав до сусіднього с. Шпотівка. 1895–1902 навч. в реальній г-зії м. Ромни (нині Сум. обл.). 1902–05 студіював у Ін-ті комунікацій, але, зацікавившись економікою, 1905–11 продовжив навч. на екон. відділі Політех. ін-ту м. Санкт-Петербург (нині РФ), очолюваного С. Вітте. Учень М. Туган-Барановського. Належав до Укр. студент. громади. За свої українофіл. уподобання кілька місяців перебував у в'язниці "Кресты".

Відбув річну військ. службу. Працював у рос. Мін-ві шляхів і хліборобства. 1914 взяв участь у наук.-дослідній експедиції до Туркестану. Вивчав можливості збільшення обсягів вирощування бавовни.

З поч. ПСВ мобілізований до армії. 1916 повернувся до роботи в Мін-во торгівлі.

1917 переїхав до м. Київ, екон. консультант Мін-ва торгівлі і пром-ті УНР. Причетний до підготовки текстів екон. договорів з європ. д-вами, кер. Екон.-кон'юнктурного ін-ту при УАН. З 1919 – екон. радник укр. дипломатичної місії на Паризькій мирн. конф. Увійшов до спілки "Юкрейнієн", яка закупила в амер. Ліквідаційної комісії зі складів армії США в Європі одяг, взуття і ліки на 1250000 доларів для УГА та ДА УНР. Однак держ. департамент США, очолюваний Р. Ленсінгом, наклав ембарго на вивезення цих товарів до України.

Якийсь час проживав у м. Відень. З 1922 – у м. Прага, обраний доц. УВУ, Укр. госп. акад-ї м. Подебради. Викладав екон. географію, світове г-во, вчення про кон'юнктуру. 1926 виїхав до США. Захистив докторат у Корнельському ун-ті. На певний час повернувся до ЧСР. 1928 переїхав до м. Енн-Арбор (шт. Мічиган), де до 1934 викладав екон. науки в Мічиган. ун-ті. 1934–36 – наук. радник із с. госп-ва при уряді США, сприяв виходу країни з екон. кризи. 1936–50 – проф. Стенфорд. ун-ту. Автор численних наук. праць із економіки.

П. у м. Менло-Парк (шт. Каліфорнія).

Літ.: *Гловінський Є.* Проф., д-р В. П. Тимошенко [до 70-ліття з дня народження] // Український збірник. Кн. 3. Мюнхен, 1955. С. 168–170; *Злупко С.* Теорія сільськогосподарських коливань Володимира Тимошенка і динаміка сільського господарства України // Наукові записки. Т. 18: Економічні

науки / Національний університет "Києво-Могилянська академія". К., 2000. С. 18–24.

Микола Вітенко

ТИМОЩУ́К Григорій Кузьмич

(05.02.1882–1948) – педагог, громад. діяч, чл. УНРади ЗУНР. Н. в с. Глушків (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. 1901 закінчив навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював філол. науки у Львів., Празьк. (Чехія) і Ґрац. (Австрія) ун-тах. Викладав укр. і нім. мови з 1905 в польс. г-зії в Коломиї, з 1908 – в укр. г-зії м. Тернопіль, з 1910 – в укр. г-зії в Коломиї. Діяч громад.-просвітн. життя. Належав до УНДП.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював старшиною на фронті.

Учасник Листопадового чину в Коломиї, увійшов 14.11.1918 до постійного округ. орг. к-ту. У 12.1918 обраний делегатом УНРади ЗУНР від Коломий. пов., брав участь у її засіданнях у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 03–04.1919 – чл. дипломат. місії ЗУНР, що перебувала в м. Бухарест (Румунія), де вела переговори з міністром закорд. справ країни Й. Братіану та кер. франц. військ. місії в Румунії ген. А. Бертело щодо ситуації на Буковині, питання ліквідації загрози рум. окупації Сх. Галичини та спільних дій проти більшовиків. Учасник держ. наради представників урядів УНР і ЗУНР у м. Кам'янець (нині Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.) 25.10.1919.

З 1920 перебував у ЧСР, згодом отримав посаду проф. г-зії м. Пряшів (нині Словаччина). У серед. 1920-х повернувся до Галичини. Викладав у держ. польс. г-зіях м. Тернопіль, Збараж, Теребовля (нині всі Терноп. обл.), оскільки польс. власті не допустили Т. до праці в укр. навч. закладах. 1930-х повернувся до Коломиї, де був проф. укр. г-зії (до 09.1939). Брав участь в укр. громад.-просвітн. житті, діяльності музею нар. мист-ва Гуцульщини (нині Нац. музей нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського). 1940–41 учителював у СШ, від 09.1944 викладав нім. мову в СШ № 1, потім СШ № 2.

Написав спомин про свою діяльність у період ЗУНР (рукопис переданий до НТШ у м. Львів).

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок".

Літ.: А ми тую стрілецьку славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 157–159; Звіт дирекції ц. к. ґімназиї в Коломиї за рік шкільний 1900/1901. Коломия, 1901. С. 62; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 2. Філядельфія; Коломия, 2008. С. 271, 376; *Павлишин О.* Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років // Україна модерна. Львів, 2000. Ч. 4–5. С. 187–245; Spis nauczycieli szkół średnich w Galicyi oraz polskiego gimnazyum w Cieszynie. Lwów, 1909. S. 54.

Юрій Плекан, Федір Полянський

ТИМУ́ЛЬСЬКИЙ Кость Іванович

(08.1884 – д. і м. с. н.) – громад. діяч. Н. в м. Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Займався рільництвом. Разом з К. Трильовським організовував осередки т-ва "Січ" на Коломийщині. Чл. УРП.

Під час ПСВ служив у 22-му піх. полку австро-угор. армії. 15.08.1918 у складі

ТИМЦЮРАК Володимир

делегації гуцулів Косівщини та Печеніжинщини вручив цісареві Карлу І пропам'ятний лист зі скаргами на зловживання жандармів.

16.02.1919 співзасн. СРП, належав до її управи. Учасник парт. конф. у м. Коломия. Виступав за ліквідацію приватної власності на землю. Працював у т-ві "Сільський господар" (Печеніжин, 7.09.1918–31.03.1919). Уповноважений галиц. комісаром до м. Снятин та Городенка (нині обидва Івано-Франк. обл.) у справі закупівлі збіжжя (06.1919). Голова Укр. повітової ради (08.1919). Кур'єр Мін-ва галиц. справ УНР (з 1.09.1919). У 09.1919 отримав легітимацію від цього Мін-ва на вільне пересування та відвідування з освіт.-орг. метою Подільс. губ. різними видами транспорту.

Після визвол. змагань якийсь час проживав на Рогатинщині, долучився до Укр. хлібороб. партії С. Твердохліба. Надалі проводив прислужницьку діяльність щодо польс. влади в її протидії українству.

Після 1926 доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4205. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1–11.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 128–129; Т. 3. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2005. С. 45, 89; *Трильовський К.* З мого життя. К.; Едмонтон; Торонто, 1999. С. 5–18.

Петро Гуцал, Ольга Малюта, Олег Павлишин

ТИ́МЦІВ Семко

(1885–1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Шоломиничі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.).

Старший гармаш 11-ї бригади УГА. Воював у Галичині й на Наддніпрянщині.

П. від тифу в м. Вінниця, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Листа втрат ХІ Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 115.

Олег Павлишин

ТИМЦЮРА́К Володимир

(11.06.1889–11.11.1980) – старшина УГА, правник, громад. діяч. Н. в с. Пійло (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. У м. Львів 1907 закінчив навч. в АГ, студіював право в ун-ті. 1913 пройшов курс навч. у шк. резервних старшин.

У роки ПСВ четар, згодом поручник австр. армії. Під час боїв на Сх. фронті зазнав поранення. Після одужання призначений до штабу 119-ї прус. д-зії як перекладач і старшина зв'язку з цивільним нас. Восени 1918 переведений до штабу 25-го корпусу австр. армії, до якого належав Легіон УСС. Служив референтом для справ Легіону УСС. В УГА – з 11.1918, нач. заг. відділу ДСВС; іменований 1.01.1919 сотником. Ад'ютант штабу Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (з 07.1919). Чл. військ. місії УНР на переговорах з польс. урядом у м. Варшава.

Після війни – дир. Українбанку в м. Люблін (нині Польща) та Львів. Як правник працював у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1923–29) та Люблін (1929–37). 1940–41 – представник УЦК у Люблін. дистрикті Ген. губернії, 1945–49 – у м. Ґрац (Австрія). 1949 виїхав до м. Чикаго (США). Лицар Воєн. хреста УНР (25.02.1964).

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Літ.: Володимир Тимцюрак. Некролог // Свобода. 1980. 28 листоп. Ч. 249. С. 3; *Когут М.* Калущина: люди і долі: біографічний довідник. Калуш, 2006. С. 202–203; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 349.

Іван Тимів

ТИМЧАСО́ВИЙ ОСНОВНИ́Й ЗАКО́Н ПРО ДЕРЖА́ВНУ САМОСТІ́ЙНІСТЬ УКРАЇ́НСЬКИХ ЗЕМЕ́ЛЬ БУ́ВШОЇ А́ВСТРО-УГО́РСЬКОЇ МОНА́РХІЇ

Конституц. акт, ухвалений УНРадою ЗУНР 13.11.1918.

Закон виконував роль "малої конституції", яка за обсягом була

надзвичайно стислою, лаконічною і доступною за змістом. Загалом цей нормативно-правовий акт складався з 5 розділів (артикулів), у яких визначалися конституц. засади новоств. д-ви: І. Назва; ІІ. Границі; ІІІ. Державна суверенність; IV. Державне заступництво; V. Герб і прапор.

Проголошена УНРадою в м. Львів 19.10.1918 на підставі права самовизначення народів самост. д-ва отримала назву "Західно-Українська Народня Республика" (Артикул 1).

Тут же окреслено територ. межі д-ви – "весь простір бувшої австро-угорської монархії" та підкреслено її нац. х-р – "заселена переважно українцями". В Артикулі 2 конкретизовано кордони ЗУНР, простір якої "покривається з українською суцільною етноґрафічною областю в межах бувшої австро-угорської монархії, – то є з українською частиною бувших австрійських коронних країв Галичини з Володимирією і Буковини, та з українськими частями бувших угорських комітатів: Спиш, Шариш, Земплін, Унг, Берег, Угоча і Марморош, як вона означена на етноґрафічній карті австрійської монархії". Тобто нова д-ва на час виникнення охоплювала Галичину, Буковину й Закарпаття – укр. етнічні землі, які перебували в межах Австро-Угор. монархії (пл. 70 тис. км^2; 6,2 млн нас.). Артикул 3 стверджував держ. суверенність ЗУНР на означеній тер.

В Артикулі 4 закріплювалися верховенство і суверенітет народу, демократ. засади держ. устрою, ключовою з яких є принцип народовладдя – "право влади" іменем ЗУНР "виконує весь її народ". Ідея прямої демократії поєднувалася з представницькою через делегування народом своєї установчої влади Установчим зборам, до скликання яких владні повноваження повинні виконувати: законодавчі – УНРада, виконавчі – РДС. Закон закріплював демократ. засади реалізації виборчого права: "загального, рівного, безпосередньо тайного і пропорціонального права голосування без ріжниці пола".

Тимчасовий основний закон

про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії

ухвалений Українською Національною Радою на засіданні дня 13. падолиста 1918.

Артикул I.

Назва.

Держава, проголошена на підставі права самовизначення народів Українською Національною Радою у Львові дня 19. жовтня 1918 року, обнимаюча весь простір бувшої австро-угорської монархії, заселений переважно Українцями, має назву: **Західно-Українська Народня Република**.

Артикул II.

Границі.

Простір Західно-української Народньої Републики покривається з українською суцільною етноґрафічною областю в межах бувшої австро-угорської монархії — то є з українською частиною бувших австрійських коронних країв Галичини з Володимирією і Буковини, та з українськими частями бувших угорських столиць (Комітатів): Спиш, Шариш, Земплин, Уг, Берег, Угоча і Марморош, — як вона означена на етноґрафічній карті австрійської монархії Карла барона Черніґа: Ethnographische Karte der österreichischen Monarchie, entworfen von Karl Freiherrn Czoernig, herausgegeben von der k. k. Direktion der administrativen Statistik, Wien 1855 Masstab 1: 864 000.

Артикул III.

Державна суверенність.

Отся державна територія творить самостійну Західно-українську Народню Републику.

Артикул IV.

Державне заступництво.

Право власти іменем Західно-української Народньої Републики виконує весь її народ через своє заступництво, вибране на основі загального, рівного, безпосереднього, тайного і пропорціонального права голосовання без ріжниці пола. На сій самій основі мають бути вибрані

— 4 —

Установчі Збори Західно-української Народньої Републики. До часу зібрання Установчих Зборів виконує всю власть Українська Національна Рада і Державний Секретаріят.

Артикул V.

Герб і прапор.

Гербом Західно-української Народньої Републики є: Золотий лев на синім поли, обернений у свою праву сторону. Державний прапор є синьо-жовтий. Державна печать має довкола гербу напись: Західно-українська Народня Република.

ЗАКОН

з дня 21. падолиста 1918 р. про тимчасову організацію судів і власти судейської.

До предложення Державного Секретаріяту постановляє Українська Національна Рада:

§ 1.

Закони і розпорядження, на підставі котрих в бувшій австрійській державі виконувано судівництво, о скільки вони не противлять ся державности Західно-Української Народньої Републики остають ся аж до її волі, згляднє постанови в правній силі і на їх підставі має ся дальше вести судівництво.

§ 2.

Всі закони і розпорядки, які мали на цілі охорону прав і інтересів бувшої австрійської держави, її країв та її органів, як також охорону прав і інтересів бувших її коронних країв, мають від тепер аналогічно примінювати ся для охорони прав і інтересів Західно-Української Народньої Републики, її країв та її органів.

§ 3.

Всі суди, які находять ся на території бувшого ц. к. вищого Суду краєвого у Львові, стають судами Західно-Української Народньої Републики і є обовязані в її імени виконувати дальше спірне, неспірне і карне судівництво.

§ 4.

Всі агенди, бувшого ц. к. австрійського Міністерства судівництва переймає на области Західно-Української Народньої Републики Секретаріят судівництва, до якого будуть належати також іменовання судових урядників. Суддів іменує Державний Секретаріят на предложення Секретаря судівництва.

§ 5.

Артикули 1, 5, устун 2 артикулу 6, артикул 12, 1 устун 1 артикулу 13 основного закона з 21. грудня 1867 ч. 144 В. З. Д. про судейську власть зносять ся, та на їх місце входять в житє приписи сего закона.

§ 6.

Ц. к. Повітовий Суд буде звати ся „Повітовий Суд Західно-Української Народньої Републики".

Законом затверджено герб д-ви – золотий лев на синьому полі, обернутий у праву сторону, держ. прапор – синьо-жовтий, а також держ. печатку (Артикул 5).

"В Народній Республіці, – підкреслювала УНРада в роз'ясненні до Закону, – не може бути суверенних і підданих. Сувереном є цілий народ... Не може бути пануючих і поневолених. Всі громадяни без різниці мови, стану, статі є рівні, вільні... Не може бути права без обов'язків і обов'язків без права. Не може бути просвічених і темних, привілей науки і просвіти мусить зникнути, вони повинні бути всім доступні... Не може бути багатих і нуждарів, неробів і невільників праці, визискувачів і визискування... Народне багатство має бути добром цілого народу, щоб кожен своєю працею міг собі запевнити добробут".

Згодом Т.о.з. ЗУНР було доповнено ін. законами, які кваліфікують як акти конституц. значення, що спрямовані на становлення держ.-політ. й екон. життя республіки. Це, зокр., закон "Про організацію війська" (13.11.1918), "Про тимчасову адміністрацію областей Західно Української Народної Републики" (16.11.1918), "Про тимчасову організацію судів і власти судейської" (16.11.1918 та 21.11.1918), а також закони "Про Виділ Української національної ради" (4.01.1919), "Про мови" (15.02.1919), "Про основи шкільництва у ЗУНР" (13.02.1919), "Про право громадянства (горожанства) у Західній Області УНР" (8.04.1919), "Земельний закон для ЗУНР" (14.04.1919), "Про скликання Сойму ЗОУНР", "Про вибори (виборчу ординацію) до Сойму ЗОУНР" (15.04.1919) та ін. акти й документи нормативного х-ру.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 169.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 5–6; *Лісна І.* Становлення державності в Галичині (1918–1923 рр.). Тернопіль, 2001.

Сергій Дерев'янко

ТИМЧАСО́ВИЙ ПРА́ВЛЯЧИЙ КОМІТЕ́Т

(Tymczasowy Komitet Rządzący) – польс. тимчасовий виконавчий орган влади 23.11.1918–10.01.1919 для ч. Сх. Галичини, що була під контролем польс. військ. Осн. завдання – приєднання тер. Сх. Галичини до Польщі. Ств. 23.11.1918 замість К-ту безпеки і захисту спільного блага (Komitetu bezpieczeństwa i ochrony dobra publicznego) та Громадянського к-ту (Komitetu Obywatelskiego). Уконституювався 24.11.1918. За парт. ознакою становив коаліцію ендеків, соціалістів, людовців і кількох дрібніших партій. Належали також безпарт. юристи й військові. Президія Т.п.к.: Е. Адам, Е. Дубанович, А. Гауснер, В. Стеслович; чл.: М. Хлямтач, Ю. Дубанович, А. Ґлажевський, С. Ґломбінський (до 28.11.1918, пізніше виїхав до м. Варшава; замінений З. Прухніцьким), А. Курилович, Б. Лясковніцький, Г. Лєвенгерц, Щ. Міколайський, Ю. Нойманн, Ю. Обірек, Ф. Озємбли, Ф. Шлєйхер, А. Скарбек, Л. Сталь, Ф. Стефчик, Я. Щирек, К. Світальський.

Діяльність Т.п.к. була спрямована на інкорпорацію Сх. Галичини до складу польс. д-ви, визнання зверхності уряду Є. Морачевського у Варшаві. Т.п.к. скасував усі розпорядження УНРади (24.11.1918), вислав делегацію до Варшави для переговорів щодо управління краєм (30.11.1918), оголосив призов на обов'язкову військ. службу чоловіків польс. національності 1883–1901 років народження та офіцерів колиш. австро-угор. армії віком до 45 р. (25.11.1918). Незадовільні результати призову в Сх. Галичині Т.п.к. спробував компенсувати розширенням призову в зх.-галиц. пов. (Ярослав, Ланьцут, Ніско, Перемишль і Пшеворськ), що спричинило протести ПЛК, зокр. кер. відділу адміністрації З. Лясоцького. Т.п.к. запровадив надзвичайні суди для цивільних осіб за злочини вбивства, грабежу й підпалу (21.12.1918). 5.12.1918 Т.п.к. за посередництвом А. Скарбка звернувся до УНРади з пропозицією переговорів щодо тимчасового врегулювання

польс.-укр. відносин. Акція завершилася невдачею, оскільки умовою переговорів К. Левицький назвав складення зброї польс. загонами й залишення тер. ЗУНР.

Розпорядженням глави д-ви Ю. Пілсудського від 10.01.1919 Т.п.к. разом з ПЛК був розформований і замінений Правлячою комісією для Галичини, Цєшинської Сілезії, Спішу й Орави (Komisja Rządząca dla Galicji, Śląska Cieszyńskiego, Spiszu i Orawy), яка пізніше була замінена генеральним делегатом уряду К. Ґалецьким. Т.п.к. засідав у м. Львів у будинку Пром.-торг. палати (вул. Академічна, 17) і в будинку Намісництва. Офіц. орган "Gazeta Lwowska".

Літ.: Biedrzycka A. Kalendarium Lwowa 1918–1939. Kraków, 2012; *Łukomski G., Partacz Cz., Polak B.* Wojna polsko-ukraińska 1918–1919. Koszalin; Warszawa, 1994; Nieznana korespondencja arcybiskupów metropolitów lwowskich Józefa Bilczewskiego z Andrzejem Szeptyckim w czasie wojny polsko-ukraińskiej 1918–1919 / oprac. J. Wołczański. Lwów; Kraków, 1997.

Микола Ґеник

ТИМЧИ́ШИН
Павло

(1895–06.05.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Залізці (нині смт Зборів. р-ну Терноп. обл.).

Стрілець булавної сотні групи "Щирець". Воював на польс.-укр. фронті. Захворів на плямистий тиф, лікувався в 1-му укр. військ. шпиталі м. Стрий (нині Львів. обл.).

П. у м. Стрий, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Лягли головами // Стрілець. Стрий, 1919. 9 мая. Ч. 29. С. 1.

Олег Павлишин

ТИМЧУ́К
Іван Васильович

(д. н. і с. н.) – громад.-політ. діяч. Н. в с. Лазещина (нині Рахів. р-ну Закарп. обл.) в багатодітній сел. сім'ї. Здобув освіту в початковій шк. рідного села.

Служив в австро-угор. армії. Брав участь у нац.-визвол. змаганнях 11.1918–06.1919 на Закарп. Гуцульщині. З 8.11.1918 – чл. Гуцул. нар. ради (ГНР) в с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну). Голова лісової комісії Гол. управи ГНР. Делегат Будапешт. конгресу 10.12.1918. Учасник збройн. повстання проти угор. військ. адміністрації в Ясіні в ніч 7–8.01.1919, результатом якого стало ств. Гуцул. республіки. Долучився до орг-ції проведення в 01.1919 Сігет. військ. операції. Кер. госп. секції (мін-ва) Укр. нар. ради в Ясіні протягом 01–06.1919. Йому вдалося відбудувати мости, налагодити залізн. і поштовий зв'язок. До м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і Коломия (нині Івано-Франк. обл.) щодня курсували поїзди, було відновлено залізн. сполучення з м. Рахів. Значну увагу приділяв орг-ції і проведенню весняних польових робіт, забезпеченню селян с.-г. реманентом і насінням. Чл. спортивно-виховного т-ва "Січ" (1923) у Ясіні. Підтримував укр. просвітянський рух на Закарп. Гуцульщині міжвоєн. періоду.

П. і похований у смт Ясіня.

Літ.: Клочурак С. До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978.

Андрій Королько

ТИМЧУ́К
Микола Степанович

ТИМЧУК
Микола Степанович

(12.12.1889–04.08.1975) – поручник УГА та ДА УНР, один з організаторів БП УГА, інж., громад. діяч. Н. в м. Чернівці в сім'ї робітника. Випускник пром. ("конструкторської") шк. в рідному місті. Працював у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ воював підстаршиною в 41-му піх. полку австро-угор. армії, у його складі 1918 перебував на Наддніпрян. Україні. У 11.1918 залишився в м. Київ, вступив до ДА УНР. На поч. 04.1919 прибув до м. Коломия разом з от. М. Топущаком і представником Директорії УНР С. Бублієнком, які з дозволу НКГА зайнялися формуванням БП в УГА. У штабі полку в Коломиї служив ад'ютантом М. Топущака. У 05.1919 спільно з чет. О. Кантеміром та хор. О. Ґудзом супроводжував М. Топущака в поїздці до ставки Гол. от. С. Петлюри. Після реорг-ції наприкінці

05.1919 в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) БП у БК 9-го стрілец. полку 3-ї Залізної д-зії ДА УНР продовжував служити в штабі куреня, який від поч. 06.1919 розташовувався в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). У складі БК воював на фронті проти військ ЧА, брав участь у боях за м. Стара Ушиця (нині смт Кам'янець-Подільськ. р-ну), Нова Ушиця (нині смт, обидва Хмельн. обл.), Могилів-Подільський, с. Яруга (нині Могилів-Подільськ. р-ну), м. Ямпіль, Михайлівка (нині Бершад. р-ну) та м. Крижопіль (нині смт, усі Вінниц. обл.). Після припинення існування БК як окремої бойової одиниці долучився до підрозділів УГА, дислокованих у м. Хмільник (нині Вінниц. обл.). Коли 17.11.1919 м. Кам'янець-Подільський зайняло польс. військо й урядові стр-ри УНР та ЗУНР припинили тут діяльність, разом зі старшинами УГА (сот. І. Коваль, І. Цяпка, Є. Рибак, пор. В. Зверід та ін.) захищав укр. органи влади на неокупованій тер. – Брацлав. крайову раду УНР в м. Хмільник та Раду республіки до м. Літин (нині смт Вінниц. обл.). Влітку 1920 воював на польс. фронті в складі ЧУГА.

У 10.1922 через Німеччину прибув до ЧСР. Працював за фахом. Звідси через якийсь час емігрував до США. Довго мешкав у м. Чикаго (шт. Іллінойс), працював інж. на вир-ві. Був активним учасником Т-ва співу ім. І. Котляревського. Як секретар найбільшої в Чикаго укр. правосл. парафії церкви Св. Трійці організовував збір коштів на користь УВО з нагоди Листопадового свята 1929. Обраний у 04.1930 секретарем к-ту до влаштування в місті протестаційного віча проти червоного терору в Україні, який координував діяльність 24 укр. громад і т-в та вислав резолюції протесту на адресу Президента США Г. Гувера, до Ліги Націй та ін. міжнар. орг-цій. Співорганізатор протестаційного віча 21.09.1930 в залі правосл. церкви в Чикаго, яке ухвалило резолюцію проти смертного вироку польс. суду Р. Біді. 1931–32 – голова контрольн. комісії "Злуки українських товариств міста Шикаґа", яка об'єднувала 16 укр. орг-цій. Щороку брав участь у зборі коштів на користь укр. інвалідів, т-ва "Рідна школа" в Галичині, УККА тощо.

У 2-й пол. 1940-х нагороджений Хрестом С. Петлюри. Автор нарису про БК (опубл. 1958 у викладі Д. Микитюка), що став основою більшості подальших істор. досліджень про БК.

П. у м. Ірвінгтон. Похований у м. Юньйон (обидва шт. Нью-Джерсі, США).

Тв.: Д. М. [Дмитро Микитюк за джерельними даними М. Тимчука]. Буковинський Курінь // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 259–260.

Дж.: Národní archiv – Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 370.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1042, 1043, 1048, 1053; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 51; *Емга [Попович І.].* Буковинський Курінь // Час. 1933. 23 квіт.; 13 черв.; 16 черв.; З життя громад і організацій. Шикаґо, Ілл. З віча на працю Українського Конґресового Комітету // Свобода. 1947. 1 лютого; З українського життя в Америці. Шикаґо, Ілл. Похід і протестаційне віче проти "червоного" терору на Україні // Свобода. 1930. 23 квіт.; З українського життя в Америці. Шикаґо, Ілл. Протестаційне віче проти засуду Р. Біди. Відчит про рідний край // Свобода. 1930. 7 жовт.; *Клодницький В.* Українська Краєва Рада на Великій Україні // Свобода. 1933. 28 листоп.; *Новосівський І.* Відродження української державности 1917–1918 рр. та участь Буковини в її відбудові // Календар-Альманах Нового Шляху на 1978 рік. Торонто, б/р. С. 105; Св. п. інж. Микола Степанович Тимчук // Свобода. 1975. 7 серп. Ч. 146. С. 3; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921).

Кн. 2. К., 2011. С. 325; Ч.У.Г.А. в місточку Хмельник січень [треба грудень] 1919 р. [Фотографія] // ЛЧК. 1939. Червень. Ч. 6. С. 9.

Петро Гуцал, Володимир Старик

ТИМ'ЯКІВ
Михайло

(д. н. н. – 03.11.1919) – старшина УГА. Н. в с. Тюдів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії, отримав військ. звання капітана. До УГА вступив у 11.1918, був нач. продовольчої служби Самбір. ОВК, згодом у 8-й бригаді. Іменований 1.03.1919 отаманом харчівництва.

П. від тифу в м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 323.

Петро Сіреджук

ТИСÓВСЬКИЙ
Євген Степанович

(19.07.1883–18.01.1967) – суддя, держ. повітов. комісар ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Биків (нині Мостис. р-ну Львів. обл.). Навч. в Перемишл. г-зії (1903) та на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Суддя в м. Сокаль (нині Львів. обл.). Діяч УРП.

Учасник встановлення укр. влади в Сокалі 1.11.1918. Чл. повітов. к-ту УНРади. Держ. комісар Сокал. пов. (11.1918–05.1919).

Після поразки ЗУНР на еміграції в ЧСР. Суддя в м. Великий Березний (нині смт Закарп. обл.) та м. Берегове (нині Закарп. обл.), адвокат у м. Ґіралтовце (нині Словаччина).

П. і похований у м. Прага.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 55–56, 191; *Його ж.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Ч. 2–3. Львів, 1999. С. 191; Під прапором У. Н. Ради. З Сокальщини // Діло. 1918. 31 жовт. Ч. 24. С. 3; Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі. 1895–1995 / упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич, 1995. С. 259.

Олег Павлишин

ТИСÓВСЬКИЙ
Олександр Васильович

(псевд.: Дрот; 09.08.1886–29.03.1968) – педагог, співзасн. "Пласту", біолог. Брат С. Тисовського. Н. в с. Биків (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) в учител. сім'ї. Навч. в м. Львів: у нім. г-зії, згодом в АГ, з 1904 – на філос. ф-ті ун-ту. Спеціалізувався на природничих науках (зоологія та анатомія). 1909 захистив докторську дис. з філософії.

1910 склав іспит на вчителя природничих наук, математики й фізики. 1912 отримав стипендію австр. уряду на проходження курсу океанографії в Норвегії. 1914 працював учителем г-зії м. Відень.

На поч. 1915 мобілізований до австро-угор. армії. 1916 демобілізований за станом здоров'я.

Продовжив пед. роботу в АГ, 1920–24 – у Таємному укр. ун-ті м. Львів, 1939–41 – у Львів. ун-ті.

Автор низки статей з ботаніки та зоології. 1911 створив серед своїх учнів перші пластові гуртки й розробив принципи діяльності "Пласту" (уклав текст пластової присяги, вимоги пластового іспиту тощо); опираючись при цьому на традиції запорозьких та кубан. козаків, запозичив багато правил з англ.

ТИСОВСЬКИЙ Степан Васильович

скаутингу. 12.04.1912 в АГ у Львові склали присягу перші пластуни. Одночасно з Т. пластові гуртки заснували П. Франко при філії АГ у Львові, І. Чмола при львів. "Січі" та кілька вчителів при г-зіях у Галичині.

Т. виступав проти надмірної воєнізації "Пласту", перетворення його на додаток до укр. політ. руху, стежив за дотриманням високих вимог до пластунів, намагався централізувати пластову орг-цію. У 04.1913 у Львові було скликано 1-й з'їзд представників пластових відділів із 16 місцевостей Галичини та сформовано Орг. пластовий к-т, куди ввійшов і Т. 1913–14 опубл. низку статей про засади й напрями діяльності "Пласту", 1913 видав друком 1-й пластовий підручник (перероблене вид. "Життя в Пласті", 1921), де виклав основи пластового світогляду.

На поч. ПСВ всі чл. пластового гуртка Т. вступили до Легіону УСС. У 03.1916 Т. відновив діяльність пластових гуртків у Львові. Для опіки над "Пластом" було сформовано Верховну пластову раду на чолі з Т., яка скеровувала діяльність усіх пластових ч. у Галичині. Восени 1918 чл. УЦВК. Співорганізатор Листопадового чину в м. Львів. Під час боїв у 11.1918 за допомогою пластунів здійснював розвідку для укр. війська в місті.

Продовжував відігравати провідну роль у "Пласті" в міжвоєн. період. Написав слова пластового гімну "Цвіт України і краса". Після заборони "Пласту" 1930 співпрацював з нелегальними пластовими стр-рами – Пластовим центром, кооперативом "Пласт", ж. "Вогні".

Під час ДСВ Т. у співпраці з УЦК безуспішно намагався відновити пластові орг-ції. З 1944 перебував на еміграції в м. Відень. Автор спогадів.

П. у м. Відень. 24.08.2002 перепохований у м. Львів на Личаків. цвинтарі.

Дж.: Тисовський О. Автобіографія // ЛНБ. Відділ рукописів. Ф. 9. Спр. 5108.

Літ.: Данилів Т. Основоположник Пласту: до 80-річчя з дня народження професора д-ра Олександра Тисовського. Мюнхен, 1966; *Джулинська Т.* Пластовий довідник. Торонто, 2000; *Зарицька О.* Пластуни в ОУН // Пластовий шлях. 1997. Ч. 3 (115); *Окаринський В.* Пласт в українському національно-визвольному русі (1911–1939 рр.). Тернопіль, 2006; Пластуни в Українських визвольних змаганнях // Вогні. 1937. Ч. 5–6; *Середа О.* Тисовський Олександр // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 86.

Остап Середа

ТИСО́ВСЬКИЙ
Степан Васильович

(1879–15.09.1923) – військ. суддя, старшина УГА, кер. т-ва "Пласт". Брат засн. "Пласту" О. Тисовського. Н. в м. Львів у сім'ї проф. й дир. АГ. Навч. в АГ, студіював право у Львів. ун-ті. Чл. проводу "Пласту", згодом його голова; 1-й ред. пластового ж. "Молоде життя". Після закінчення університет. студій покликаний на однорічну військ. службу старшин резерву. Залишився за стипендією військ. мін-ва Австро-Угорщини на 6 р. служби у військ. судівництві. Склав іспит на військ. суддю і залишився при аудиторіаті у званні підпоручника, згодом став капітаном. Працював аудитором у м. Львів, м. Пула (нині Хорватія), м. Перемишль (нині Польща).

Служив у військ.-польових судах під час ПСВ; іменований майором-аудитором. Прискіпливо й ретельно здійснював слідчі дії, обережно послуговувався воєн. законами й лише у виняткових випадках притягав до відповідальності за шпигунство. Урятував від несправедливого покарання багатьох українців (у т. ч. катехита укр. г-зії о. Д. Дорожинського). Через толерантне ставлення до підсудних та виправдання їх змушений був спростовувати доноси у військ. мін-ві в м. Відень. Мін-во визнало висновки Т. вірними, але відкликало його в останній рік війни з фронту, призначило на службу в гарнізонних тюрмах у Львові. Під час Листопадового чину 1918 перебував у місті, зумів стримати бунти у в'язницях, що сталися під впливом зміни влади, завадив грабунку зброї та ін. майна, повідомив командування укр. війська про потребу зберегти військ. цінності.

Після польс. окупації Львова 22.11.1918 залишився в місті. Отримав

1.01.1919 військ. звання підполковника-судді. Від 1920 працював діловодом в Укр. крайовому т-ві охорони дітей та опіки над молоддю. Належав до Верховної пластової ради.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Тв.: Тисовський С. Пластові закони (їх пояснення і доповнення). Львів, 1922.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 42; Вічна ватра на Личакові (могили пластунів у Львівському історико-культурному музеї-заповіднику "Личаківський цвинтар"). Львів, 2007; *Дрот [Тисовський О.].* Один із перших: Спомин про С. Тисовського // Листки дружнього зв'язку. Бюлетень І-го куреня УПС ім. Степана Тисовського. 1956. Ч. 4 (33); 1957. Ч. 1 (34). С. 5–8; 1957. Ч. 2 (35). С. 14–15; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307; Українська заморська твердиня: Ювілейний альманах у 75-річчя Українського Народного Союзу 1894–1969. Джерзі Сити; Нью-Йорк, 1969. С. 159.

Ольга Малюта

ТИСЯ́К
Василь

(21.10.1900–05.07.1967) – хорунжий УСС і УГА, оперний та камерний співак, лірично-драм. тенор. Н. в с. Велдіж (нині Шевченкове Долин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї лісничого. Випускник г-зії м. Долина.

Доброволець Легіону УСС від 1917, воював на Сх. фронті. Як вояк УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Якийсь час перебував у таборі для інтернованих вояків УГА м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), де належав до чол. хору старшин.

Випускник правн. ф-ту Празьк. ун-ту (д-р права, 1922) та муз.-пед. відділу Укр. вищого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова. Муз. освіту здобував також у м. Львів, Варшава та Мілан (Італія; 1930). Виступав з концертами в м. Прага й ін. містах ЧСР; протягом 2 р. працював актором і співаком в Укр. муз.-драм. театрі м. Ужгород.

До Галичини повернувся в 11.1928 відомим співаком. З мист. колективом виступав у містах і селах Зх. України, співав на Львів. радіо; проявив себе неперевершеним виконавцем стрілец. пісень. Як оперний співак дебютував у Львів. оперному театрі в партії Фауста в однойменній опері Ш. Ґуно. Лауреат Міжнар. конкурсу вокалістів у м. Відень (1932). Від 1933 – провідний соліст Варшав. опери. Тоді одружився з польс. співачкою Роженою (Розалією) Антонович. 1941–44 – 1-й тенор Львів. оперного театру, чл. гол. ради Спілки укр. акторів.

1944 разом із сім'єю виїхав до ЧСР, 1945 – до Франції (м. Париж), де брав участь в Ансамблі драм. артистів Б. Дніпрового, співав в Укр. хорі, Паризьк. опері, гастролював країною. Також виступав з концертами в Бельгії, Іспанії (зокр. в м. Барселона й Мадрид; 1948), Німеччині, Алжирі. Після того, як співаком зацікавилися спецслужби СРСР та запропонували повернутися до України, він, знаючи, що його сестру Анастасію рад. влада вислала до Сибіру, відповів відмовою і 1949 з сім'єю емігрував до Канади (м. Торонто), де, крім музики, займався фермерством. Через те, що в Торонто не було оперного театру, концертував в ін. містах Канади, їздив на виступи до Франції і США. Співпрацював з Капелою бандуристів Г. Китастого. Востаннє взяв участь в опері ("Купало" А. Вахнянина) 21.03.1957.

Загалом Т. співав 10 мовами, виступав у найкращих оперних театрах світу (Львів, Варшава, Прага, Відень, Мілан, Париж), чарував людей своїм оксамитовим голосом на сценах Німеччини, Франції, Іспанії, Канади, США та ін. країн. Зіграв 14 гол. ролей у 56 відомих світових операх. Його кращі ролі: Фауст (в однойменній опері Ш. Ґуно), Каварадоссі ("Тоска" Дж. Пуччіні), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Радамес ("Аїда" Дж. Верді). Записав кілька платівок зі стрілец. й укр. нар. піснями. Учасник 1-ї зустрічі укр. митців США і Канади (м. Торонто, 3–5.07.1954) та З'їзду колиш. УСС з нагоди 45-річчя стрілец. легіону (м. Сент-Кетерінс, Канада, 1–2.08.1959). Належав до станиці Братства УСС.

ТИСЯК
Василь

ТИХИЙ
Дмитро

ТИЦЬКИЙ
Петро

П. від серцевого нападу в м. Торонто, де й похований на місц. цвинтарі "Проспект". На могилі співака посадили калину та, за його заповітом, на надмогильному камені висікли козац. хрест і шаблю, а також напис: "Ой, чужино-чужинонько, як у тобі студенонько". 25.10.1995 в рідному селі Т. відкрили меморіальну дошку.

Літ.: Видатні митці Долинщини: набір буклетів / упоряд. О. Андрєєва. Долина, 2011; Ой шумить, шумить та дібровонька (До 110-річчя уродин Василя Тисяка) // Новий Шлях. 2010. 21 жовт. № 41. С. 12; *Олійник В.* Європейський тенор з Велдіжа. Долина, 2000.

Микола Лазарович

ТИ́ХИЙ
Дмитро

(10.09.1895–12.07.1980) – старшина УГА, правник. Н. в с. Бабинці Долішні (нині в складі м. Рогатин Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Випускник філії АГ м. Львів (1913). Студіював право у Львів. ун-ті.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії; воював на фронті в складі 28-го, потім 9-го піх. полків. Закінчив кількамісячну старшин. шк. (1917). Як старшина 90-го піх. полку воював проти рос. армії на Волині. 1918 перебував на Наддніпрян. Україні; іменований лейтенантом.

Листопадовий чин застав Т. в м. Одеса. Звідти в складі транспорту вояків-українців повернувся до Галичини. Вступив до УГА; у складі бойового підрозділу скерований НКГА на допомогу військ. групі полк. В. Оскілка на Волині (12.1918). Навесні 1919 повернувся до УГА, призначений комендантом скоростріл. сотні в 11-й Стрий. бригаді; отримав військ. звання поручника. Брав участь у всіх бойових діях бригади, у серед. 07.1919 в її складі перейшов р. Збруч. Восени 1919 був прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. З 02.1920 – в ЧУГА. Наприкінці 04.1920 біля с. Ялтушків (нині Бар. р-ну Вінниц. обл.) потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля звільнений 5.12.1920.

Після війни закінчив вищі правн. студії, працював нотарем у м. Рава-Руська (нині Львів. обл.). В укр. громад. житті активності не проявляв.

Улітку 1944 виїхав на Зх. Прибув з Німеччини до США 1949.

П. у м. Ірвінгтон; похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (обидва шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Бл. п. Дмитро Тихий // Свобода. 1980. 15 лип. Ч. 155. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 94, 222.

Федір Полянський

ТИ́ХИЙ
Спиридон

(12.06.1888–30.08.1963) – військовик, ремісник, громад. діяч. Н. в м. Підгайці (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, отримав підстаршин. військ. звання. На поч. 11.1918 – співорганізатор та учасник встановлення укр. влади в Підгайцях. Надалі служив у польовій жандармерії, воював в УГА.

Після війни повернувся до родинного міста. У Підгайцях був ініціатором спорудження Укр. нар. дому й очолював Т-во укр. промисловців. Після проголошення 30.06.1941 Акта відновлення УД певний час був командантом вишколу укр. військовиків.

Навесні 1944 емігрував на Зх. Виїхав з Німеччини до США 1949.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс, США).

Літ.: Гуцал П. Підгаєччина в період Західноукраїнської Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 206; Підгаєцька земля: Історично-мемуарний збірник / ред. кол.: О. Яворський, І. Дурбак, І. Корницький та ін. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 189, 190, 200, 208.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

ТИ́ЦЬКИЙ
Петро

(14.08.1897 – д. і м. с. н.) – вояк УСС та УГА, громад. діяч. Н. в с. Черче (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

З 1915 – доброволець Легіону УСС. У боях біля с. Потутори (нині

Бережан. р-ну Терноп. обл.) потрапив у рос. полон, звідки втік. Переховувався на Поділлі. На поч. 1918 повернувся до УСС. Учасник боїв за м. Львів 11.1918–04.1919. У 05.1919 у разом з підрозділами 1-ї Гірської бригади УГА перейшов до ЧСР. Перебував у таборах інтернованих у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді), Йозефов (нині обидва Чехія).

1922 повернувся до Галичини. 1944 емігрував до Німеччини, 1949 – до США. Проживав у м. Перт Амбой (шт. Нью-Джерсі). Чл. ОбВУА, УНС, ін. укр. орг-цій. Долучився до підготовки вид. "Українська Галицька Армія" за ред. Д. Микитюка.

П. після 03.1977.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 186.

Роман Кобильник

ТИШКЕ́ВИЧ Михайло Станіславович

(07.04.1857–03.08.1930) – граф, укр. дипломат, держ. та реліг. катол. діяч, публіцист, митець. Походив зі спольщеного шляхетського роду. Н. в с. Андрушівка (нині Погребищен. р-ну Вінниц. обл.). З 1880-х активний учасник укр. громад. життя.

У роки ПСВ проживав у м. Лозанна (Швейцарія), де тісно співпрацював з час. "L'Ukraine". З 05.1919 – посол УНР у Ватикані. 16.07.1919–4.01.1921 – голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у м. Париж (Франція), до якої в 01–12.1919 належали представники ЗУНР.

Бачив майбутнє ЗУНР у складі соборної України. Проте вважав, що якби УНР наважилася на федерацію з Росією, Галичина повинна була б під головуванням Вільгельма Габсбурга залишитися під владою Австрії. Входження Галичини до складу Польщі вважав небажаним. У 04.1920 в приватному листуванні з А. Шептицьким обговорював імовірність проголошення Галичини нейтральною тер. під протекторатом Ліги Націй. Після розриву між УНР та ЗУНР у 12.1919 Т. як офіц. представник УНР дотримувався урядової лінії в цьому питанні, хоча не був з нею згідний.

Після звільнення зі служби 1921 мешкав у маєтку сина Юрія в с. Жидово (нині Гнезнен. пов. Великопольс. в-ва, Польща).

П. і похований у с. Жидово на цвинтарі в усипальні Хелміцьких.

Літ.: Красівський О. Дипломатична діяльність М. Тишкевича в період відродження української держави (1919–1920 рр.) // Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. 2007. Вип. 36. С. 405–411; *Тичка Г.-М.* Діяльність Михайла Тишкевича на чолі української дипломатичної місії у Парижі (1919–1921 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2017. Вип. 2. Ч. 2. С. 145–151.

Ганна-Меланія Тичка

ТИШКЕВИЧ Михайло Станіславович

ТИШОВНИ́ЦЬКИЙ Омелян-Михайло Олександрович

(21.02.1899–26.10.1994) – старшина УГА, інж., громад. діяч. Н. в с. Гута Боянівська (нині ґміни Боянув Стальовольського пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в укр.-нім. сім'ї. Навч. у г-зіях м. Стрий, Відень, АГ м. Львів; матура 1917.

У 01.1918 закінчив австр. старшин. артилер. шк. в м. Братислава (нині Словаччина). Скерований підхорунжим до 24-го артилер. полку на Італ. фронт. Доброволець УГА з 11.1918. Приділений до Стрий. гармат. коша. 2 місяці займався підготовкою новобранців. З 01.1919 – четар, командант батареї. Учасник боїв за м. Львів біля с. Крукеничі, м. Мостиська, Перемишль, Чортків. офензиви, відступу УГА за р. Збруч. Відзначився у боях проти ЧА за м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), м. Вапнярка (нині смт Вінниц. обл.). Пройшов "чотирикутник смерті". Воював у складі ЧУГА. 24.04.1920 потрапив у польс. полон. 5.10.1920 втік із табору м. Тухоля (нині Польща) до ЧСР.

1925 закінчив студії в Гірничій акад-ї м. Пржибрам. Повернувся до Галичини (12.1925). Лише 1927 зміг працевлаштуватися інж. на Помор'ї і Познанщині. У 09.1939–06.1941 працював у м. Ясло та Краків. Мобілізований до нім. армії (06.1941). Військ. перекладач. У 09.1941 демобілізований за станом здоров'я. Відкрив власне інженерне бюро в м. Львів. У 03.1944 переїхав до Німеччини. Добровільно вступив до амер. армії (01.1945). До 05.1945 працював військ. перекладачем.

1948 емігрував до США. До 1953 працював у держ. департаменті доріг у м. Бомонт (шт. Техас), з 1953 – у Корпусі інженерів амер. армії в м. Лос-Анджелес. Чл. укр. т-в "Провидіння", УНС, ОбВУА, УНФ. Очолював церк. хор, співпрацював з редакцією газ. "Нова зоря", що виходила в м. Чикаго (шт. Іллінойс).

П. у м. Лос-Анджелес (шт. Каліфорнія), де й похований на цвинтарі "Кальварія".

Тв.: Тишовницький О.-М. Життєпис // Квітучі береги. 1967. Ч. 3. С. 38–40; *Його ж.* З мого архіву. Лос-Анджелес, 1983; *Його ж.* Мої пам'ятки: Фрагменти спогадів, статті, промови, листи, документи, світлини тощо. Лос-Анджелес, 1974; *Його ж.* Ніж у серце свого народу. Лос-Анджелес, 1987; *Його ж.* У боротьбі за українську родину. Лос-Анджелес, 1980; *Його ж.* Українська родина: Підстава існування українського народу. Лос-Анджелес, 1982.

Літ.: В глибокому смутку повідомляю рідних… // Свобода. 1995. 25 січ. Ч. 15. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 222.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ТІЛЛІХ Рудольф

(25.10.1891 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в м. Чернівці. Здобув середню освіту.

В УГА з 1.11.1918; воював у 6-му полку стрільців. 20.06.1920 втік із польс. табору інтернованих укр. стрільців і старшин у м. Львів. 24.06.1920 опинився в м. Відень. Потім перебував в укр. військ. таборі м. Йозефов (ЧСР), призначений комендантом робітн. сотні.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3520. Оп. 1. Спр. 133. Арк. 171.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 414.

Петро Сіреджук

ТІНКЛЬ Франц

(1879–30.12.1925) – підполковник УГА. Н. в м. Раніґсдорф (нині с. Лінгартіце округу Світави Пардубицьк. краю, Чехія). Чех за національністю.

Під час ПСВ – капітан 24-го Коломий. полку австро-угор. армії. В УГА служив з 4.11.1918. У боях біля м. Львів командував групою "Старе Село". Згодом команд. 2-ї Коломий. бригади. Проявив талант полководця та особисту мужність. Через хворобу в серед. 06.1919 залишив службу в УГА. Після війни служив у чехословац. армії.

П. у м. Кошице (нині Словаччина).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 414.

Олег Стецишин

ТІТЛЄР Карл

(1890 – д. і м. с. н.) – капітан 19-го стрілец. полку австро-угор. армії. Н. в м. Відень. Німець за національністю.

До УГА прибув 28.02.1919. Службу розпочав у 1-му Галиц. корпусі. 02–03.1919 – військ. комендант м. Яворів (нині Львів. обл.). 1920 потрапив у польс. полон. У 06.1920 повернувся до м. Відень.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 414.

Олег Стецишин

ТКАЧІВСЬКИЙ Семен Олександрович

(17.07.1897–1953) – стрілець УСС, четар УГА, правник, публіцист. Н. в с. Вікторів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Випускник Рогатин. г-зії. Навч. на правн. ф-ті Львів. і Віден. ун-тів.

Навесні 1914 записався добровольцем до Легіону УСС; служив стрільцем, потім підстаршиною; 1918 – перекладачем з рос. мови при розвідвідділі 25-го армійського корпусу, котрий перебував на Наддніпрянщині. З 11.1918 в УГА, співробітник Пресової кватири НКГА, заст. голови пресового бюро, друкувався в армійських газетах. Після смерті М. Федюшки (Євшана) в 11.1919 очолив істор. відділ, що відповідав за інформування галиц. вояцтва, донесення до нього інформац. і документ. звернень вищого військ. кер-ва. За відгуком О. Левицького, був "незвичайно працьовитий і здібний". У складі ЧУГА готував матеріали до час. "Стрілець", "Пролом", належав до ред. колегії газ. "Червоний Стрілець". 1920 був організатором-пропагандистом у галиц. ч. 12-ї рад. армії, працював з Ф. Конаром (Палащуком) у відділі внутр. справ Галревкому.

Після демобілізації завершив навч. на істор.-філол. ф-ті Київ. ун-ту. Проживав у м. Київ, працював на різних посадах: зав. відділу інформації газ. "Известия"; рахівник Київ. внутр. митниці; нач. відділу інформації залізн. парткому КП(б)У Києва, заст. керуючого справами ВУАН; чл. комісії з вивчення історії Зх. України. Був чл. Спілки революц. письменників "Західна Україна", належав до редколегії однойменного журналу. 1933 проходив підозрюваним у сфабрикованій справі "УВО", за "націоналістичні погляди" був звільнений з роботи, виключений з КП(б)У, засланий до м. Курськ (нині РФ), де працював рахівником на цегельному з-ді, пізніше на електростанції. У 11.1936 заарештований, безпідставно звинувачений за ст.: 54–6 (шпигунство), 54–10 (антирад. пропаганда і агітація) і 54–11 (участь у контрреволюц. орг-ції) КК УРСР, 16.06.1937 ув'язнений на 8 р. ВТТ. Покарання відбував у м. Норильськ (нині РФ), після закінчення строку ще 5 р. працював найманим працівником, очікуючи дозволу на виїзд до України. 1950 повернувся до Галичини, працював медбратом у медпункті с. Блюдники (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). 1.11.1950 знову заарештований. Згідно з постановою Особливої наради при МДБ СРСР від 31.12.1952 виселенений до Красноярського краю (нині РФ).

В останньому листі родичам 1953 повідомляв про тяжку хворобу і своє перебування в Красноярськ. лікарні. Найімовірніше, невдовзі п. Реабілітований 3.11.1989.

Дж.: Архів УСБУ в Івано-Франк. обл. Спр. 4847-П.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998.

Степан Кобута

ТКАЧІВСЬКИЙ
Семен Олександрович

ТКАЧУ́К Василь

(01.04.1900 – д. і м. с. н.) – військовик УСС та УГА. Н. в с. Нижній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

1916 заарештований угор. вояками і переданий до робочого військ. відділу, де перебував до 10.1917. Тоді ж вступив добровольцем до Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Певний час служив у коші УСС у с. Пісочна (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). 1918 в складі Легіону УСС побував в УНР, зокр. на Єлисаветградщині.

Під час Листопадового чину 1918, перебуваючи вдома у відпустці, зголосився до укр. війська й відбув на фронт біля м. Львів; в одному з боїв був поранений. Учасник Чортків. офензиви.

ТКАЧУК
Мирослав-Михайло

Під час відступу УГА відряджений до Гуцул. куреня під командуванням сот. Г. Голинського. Потрапив у польс. полон, звідки втік, однак знову був схоплений.

Відбув 1922–23 польс. військ. службу в 73-му піх. полку в Сілезії. Навесні 1927 емігрував до Канади. Від 1929 – чл. УСГ в м. Саскатун, згодом у м. Ванкувер.

П. після 1978.

Літ.: За честь, за славу, за народ! Збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / за ред. З. Книша. Торонто, 1978. С. 545–546.

Микола Лазарович, Петро Сіреджук

ТКАЧУ́К Дмитро

(1892–03.01.1968) – старшина УГА, вчитель. Н. в с. Задубрівці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.; 1914).

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив підстаршин. шк., воював на Серб. фронті. Учасник Листопадового чину 1918 у м. Снятин, чл. ПВК. Згодом воював на фронті, в УГА пройшов весь бойовий шлях; іменований хорунжим. Наприкінці 04.1920 на Вінниччині потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля, звідки зумів утекти.

Через Німеччину, ЧСР та Угорщину добрався до Сербії. Вивчив серб. мову, склав іспити на вчителя, викладав спів та рисунок у жін. учител. семінарії м. Крушеваць (нині Расин. округу, Сербія). 1957 вийшов на пенсію. Публікував у серб. періодичних вид. статті про укр. л-ру й музику, про історію українців та їхню б-бу за держ. незалежність.

П. у м. Крушеваць.

Літ.: Верига В. Там, де Дністер круто в'ється… Історичний нарис виховно-освітньої політики в Галичині на прикладі учительської семінарії та гімназії в Заліщиках 1899–1939. Торонто, 1974. С. 205; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 126; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 43.

Петро Гуцал

ТКАЧУ́К Дмитро

(1897–23.10.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Задубрівці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Стрілець 11-ї бригади. Воював у Галичині й на Наддніпрянщині.

Загинув у бою з більшовиками біля с. Паланка (нині Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.), де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Листа втрат XI Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 114.

Олег Павлишин

ТКАЧУ́К Мирослав-Михайло

(18.12.1902–19.10.1991) – пластун, стрілець УГА, громад. діяч, меценат. Н. в м. Золочів (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Навч. в 6-класовій шк. рідного міста.

У складі групи пластунів брав участь у Листопадовому чині в Золочеві. Пройшов вишкіл і служив телефоністом у 1-й батареї 4-го гармат. полку 4-ї Золочів. бригади; воював під час Чортків. офензиви. На Наддніпрян. Україні в складі свого полку брав участь у боях за м. Жмеринка (нині

Вінниц. обл.), Житомир, Коростень (нині Житомир. обл.) та ін. Двічі хворів на тиф. Повернувся додому 1920.

Відбув службу в польс. війську 1922–23. Займався кооперацією в Золочеві, належав до УВО та ОУН, спорт. т-ва "Сокіл". Вступив до д-зії "Галичина" (1943).

Після ДСВ перебував у Німеччині, звідки 1949 емігрував до Австралії, де проживав, працював і розбудовував укр. громаду в м. Перт, був зв'язковим ОУН у шт. Зх. Австралія, належав до К-ту сприяння УНРаді в екзилі. Переїхав до Канади (1953), де поселився в м. Едмонтон (пров. Альберта), працював на вир-ві. Співзасн. у 02.1968 станиці колиш. вояків УГА в місті, постійний чл. її управи, секретар. Був щедрим меценатом культ. проектів укр. діаспори, зокр. видання ЕУ, Укр. студій у Гарвард. ун-ті тощо.

П. у м. Едмонтон.

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 310–311, 406; Золочівщина: її минуле і сучасне / упоряд. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 469; Ткачук Мирослав // Вісті із Сарселю. Париж; Мюнхен, 1975. Ч. 17. С. 36; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 183.

Петро Гуцал

ТКАЧУ́К
Осип

(1887–30.01.1939) – вояк УГА, кооп. і громад. діяч. Навч. на кооп. курсах у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). На поч. 20 ст. – організатор укр. громад. життя в Калуськ. пов. З 1908 – чл. та співзасн. т-ва "Сокіл" у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.).

Один з організаторів відділу добровольців з Калущини до Легіону УСС (1914). Під час ПСВ був поранений. 1918 – дир. повітов. буд. спілки в Калуші. Наприкінці 10.1918 увійшов до складу Тіснішого к-ту в м. Калуш, завданням якого було встановлення укр. влади. 1–2.11.1918 – учасник Листопадового чину в Калуші; призначений дир. повітової кооп. централі. З 11.1918 – підстаршина УГА; служив у Калуськ. курені. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Згодом повернувся до Галичини. Інтернований поляками (1919–20).

Від 1923 проживав у Калуші. Діяч укр. кооп. руху. Дир. "Народної торгівлі" (з 1925), чл. правління ПСК (з 1929) і виділу повітов. філії "Просвіти" (1924–29).

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі.

Літ.: 1.XI.1918 в Калуші [Із споминів О. Ткачука написав О. Мікула] // ЛЧК. 1936. Ч. 11. С. 13–14; *Когут М.* Калущина: люди і долі. Біографічний довідник. Калуш, 2006. С. 205; Осип Ткачук // ЛЧК. 1939. Ч. 5. С. 24; *Стебельський І.* Листопадовий переворот 1918 року у Калуші // Альманах "Гомону України". Торонто, 1978. С. 43–50; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 42; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 157–163.

Оксана Дрогобицька, Богдан Паска

ТКАЧУК
Осип

ТКАЧУ́К
Тома Іванович

(18.10.1889–01.1920) – греко-катол. священик, капелан УГА. Н. в с. Нижній Вербіж (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Коломия (1910). Навч. у Станиславів. духовній семінарії. Рукоположений єпископом Г. Хомишиним 5.07.1914. До 07.1915 – сотрудник парохії с. Вербіж Верхній, потім священик с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.).

У час ПСВ був резервним капеланом австро-угор. армії. На просьбу Вищого духовного польового уряду УГА консисторія Станиславів. єпархії 22.01.1919 надала Т. мандат на духовника ("курата") в УГА. Служив у 2-й бригаді, у її складі перейшов на Наддніпрян. Україну. Іменований 1.08.1919 преподобником 8-го рангу.

П. від тифу в м. Гнівань (нині Тиврів. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо… Ч. 2 / упоряд.: Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 159–160; *Делятинський Р.* Станиславівська єпархія Греко-католицької церкви в

суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.). Івано-Франківськ, 2017. С. 375; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 19; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 301; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 334.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ТОВАРИ́СТВО ВИ́ВЧЕННЯ ІСТО́РІЇ ОБОРО́НИ ЛЬВО́ВА ТА ПІВДЕ́ННО-СХІ́ДНИХ ВОЄВО́ДСТВ

(Towarzystwo Badania Historii Obrony Lwowa i Województw Południowo-Wschodnich) – польс. громад. орг-ція, що займалася збиранням, наук. опрацюванням та публікацією істор. документів щодо генези польс.-укр. протистояння 11.1918 у м. Львів та окупації поляками Сх. Галичини 1918–19.

Ств. у Львові 22.09.1928 за ініціативою Військ.-істор. бюро у Варшаві (ВІБ), представників львів. влади, польс. наук. та громад. середовищ міста. Згідно зі Статутом, чл. т-ва поділялися на "засновників", "звичайних" та "почесних". "Звичайним" чл. формально міг стати кожен громадянин Польщі, якого прийняло до т-ва його правління і котрий сплачував щомісячно грошовий внесок у розмірі 1 злотого. Органами т-ва були заг. збори, правління та ревізійна комісія. Правління, яке обирали раз на 2 р., складалося з голови та 6 чл., вибраних заг. зборами. Також до складу правління належали представники від ВІБ, командування 6-го військ. округу, воєводського уряду у Львові, Держ. архіву у Львові та Архіву м. Львова. Чл. правління обирали з-поміж себе 2 віце-голів, секретаря, скарбника та кер. наук.-видавничих справ т-ва (Наук. комісії). Ухвали правління приймалися більшістю голосів за умови присутності щонайменше 4 чл. правління.

Фінансову основу т-ва творили: держ. дотації, допомога органів самоврядування; грошові пожертви осіб та

ŹRÓDŁA
DO DZIEJÓW WALK O LWÓW
I WOJEWÓDZTWA POŁUDNIOWO-
WSCHODNIE 1918–1920
SERJA II
ROCZNIK
TOWARZYSTWA BADANIA HISTORJI
OBRONY LWOWA I WOJEWÓDZTW
POŁUDNIOWO-WSCHODNICH
I

приватних інституцій; кошти, отримані з реалізації друкованої продукції та членські внески. Фінансову діяльність адміністрував скарбник на підставі ухваленого бюджету та вказівок правління. Контроль за діяльністю скарбника здійснювала ревізійна комісія з 3 осіб, яку обирали заг. збори.

1928–39 до гол. правління належали відомі науковці, політики, військ. діячі та підприємці: бригадний ген. Б. Попович, командуючий 6-м військ. округом (голова т-ва); д-р Є. Барвінський, дир. Держ. архіву у Львові (заст. голови); проф. С. Закшевський, сенатор 2-ї Речі Посполитої (голова наук. комісії); чл. правління: підполк. резерву К. Бачинський, голова Союзу оборонців Львова; д-р К. Гартлєб; проф. д-р Т. Залевський, сенатор 2-ї Речі Посполитої, голова окружного союзу офіцерів резерву; д-р С. Заянчковський; підполк. Ж. Жигмунтович; капітан А. Кавалковський; майор Ю. Клінк; Б. Ласковніцький, гол. ред. час. "Wiek Nowy"; капітан Ф. Ліберт; інж. К. Лісовський, 1-й віце-голова Союзу оборонців Львова; д-р В. Мейбаум, гол. ред. "Słowa Polskiego", проф. Львів. ун-ту; д-р Т. Модельський, проф. Львів. ун-ту; д-р В. Мозоловський, доц.

Львів. ун-ту; д-р А. Пшигодський; капітан В. Ольський; д-р С. Островський, президент м. Львів, посол сейму Речі Посполитої і голова Союзу оборонців Львова; д-р А. Пясецький, голова Фінансової палати; капітан Г. Ролінський; капітан В. Стеткєвич; інж. В. Сулімірський, дир. нафтової копальні; майор Ф. Яжембінський (скарбник).

Делегати від влади та інституцій: капітан А. Кавалковський, делегат ВІБ; З. Павліковський, делегат Львів. в-ва; А. Чоловський, делегат м. Львів; підполк. М. Красіцький – делегат командуючого 6-м округом.

Ревізійна комісія: інж. З. Вархаловський; полк. С. Відацький; Л. Джус, візитатор; д-р Я. Поратинський; о. д-р Щ. Щидельський, проф. Львів. ун-ту, посол до сейму.

Наук. комісія: д-р С. Закревський (голова); д-р Є. Барвінський (заст. голови), д-р П. Дамбковський (заст. голови), капітан С. Петри (секретар), майор д-р Є. Вавржкович, дир. наук Корпусу кадетів маршалка Ю. Пілсудського (секретар).

Бюро й архів: д-р М. Антонов, д-р Ю. Скрипек (Скшипек), магістр С. Гіза; д-р О. Гурка; д-р С. Заянчковський, делегат Держ. архіву у Львові, доц. Львів. ун-ту; капітан А. Кавалковський (делегат ВІБ); майор Ю. Клінк, освіт. референт Львів. гарнізону, кер. бюро та архіву т-ва); підполк. дипл. Ю. Мощенський (делегат ВІБ); капітан М. Ружицький (делегат ВІБ); д-р К. Соханєвич; д-р Б. Стахонь; доц., д-р К. Тишковський, кустос Нац. закладу ім. Оссолінських у Львові.

Кер. наук. діяльності: Є. Вавржкович, д-р В. Гейнош (делегат Держ. архіву у Львові); Т. Пенар (кер. адміністрації вид-в).

Т-во утворило філії в м. Бережани (нині Терноп. обл.), Борислав, Городок, Дрогобич, Жовква (нині всі 4 Львів. обл.), Заліщики, Збараж (нині обидва Терноп. обл.), Золочів, Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька, обидва Львів обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Перемишль (нині Польща), Рава-Руська (нині Жовків. р-ну), Самбір (нині Львів. обл.), Станиславів (нині Івано-Франківськ), Теребовля (нині Терноп. обл.), Тернопіль, Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), Чортків (нині Терноп. обл.) та Яворів (нині Львів. обл.). При локальних відділах були ств. секції збирання істор. матеріалів, які у своїй діяльності підпорядковувалися Наук. комісії т-ва.

Централь Т. була розташована за адресою: пл. Бернардинська, 6; бюро Наук. комісії та архів – у приміщенні командування Львів. гарнізону на вул. Валовій, 16.

Збір, систематизацію, копіювання істор. джерел та підготовку їх до друку здійснювала Наук. комісія т-ва. Збирали друки, рукописи, машинописні тексти, копії, літографії, малюнки, ескізи, фотографії, фотографічні кліше, печатки, військ. та цивільні плани, карти. 1932 Комісія розіслала бл. 1900 примірників "Анкети в справі оборони Львова 1918–1919 рр.". До 500 осіб у Львові та провінції було надіслано листи з проханням написати спогади й подавати матеріали, що стосуються подій 1918–20. Археографічна діяльність Наук. комісії т-ва відбувалася в контакті з ВІБ, якому після копіювання передавали ч. документів. Комісія співпрацювала також із Верифікаційно-реєстраційною комісією "Союзу оборонців Львова з листопада 1918". Перевіряли анкети громадян, котрі заявили про свою участь у подіях 11.1918. Протягом 1934–39 було розглянуто 10599 справ, зверифіковано документи й зареєстровано 6355 осіб; не підтверджено участі в листопадових боях за Львів 4244 особам. Бюро Наук. комісії давало відгуки на особові справи для ін. громад. орг-цій – Капітули Хреста та Медалі Незалежності й Капітули Хреста оборони Львова.

Т-во реалізувало такі видавничі проекти: "Оборона Львова 1–22 листопада" т. 1–3 (1932–39); "Матеріали до бібліографії історії оборони Львова і Південно-Східних воєводств" (1935). Сьогодні більшість зібраних т-вом документальних матеріалів зберігаються в ДАЛО (Ф. 257; 2337 од. зб.).

Літ.: Павлишин О. Товариство досліджень історії оборони Львова і південно-східних воєводств: структура

і діяльність (1928–1939) // Wielokulturowe hrodowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. / pod red. J. Maternickiego, L. Zaszkilniaka. T. 2. Rzeszów, 2004. S. 376–386.

Олег Павлишин

ТОВАРИ́СТВО ОПІКИ НАД НЕ́МІЧНИКАМИ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИ́Х СТРІЛЬЦІВ 1917–19

Укр. громад. харитативна орг-ція, ств. в м. Львів восени 1917 задля опіки над інвалідами Легіону УСС, Гуцул. корпусу добровольців австр. армії та допомоги їхнім дітям, вдовам і сиротам загиблих. Діяльність т-ва полягала в матеріальній допомозі інвалідам та їхнім сім'ям, сприянні лікар. догляду й санаторному лікуванню; пошуку місць праці для інвалідів, відповідної до стану їхнього здоров'я; матеріальній допомозі на виховання та навч. сиріт загиблих; утриманні лікарень, санаторіїв ("видужень"); піклуванні про здоров'я, фіз. розвиток та гігієнічну освіту укр. молоді.

Діяльність т-ва територіально охоплювала всі коронні краї Австро-Угорщини. Статут (Устав) т-ва зареєстрований 15.09.1917 рішенням Галиц. намісництва (ч. XIII. a, 133685/1355). Згідно зі Статутом, керівними органами т-ва були заг. збори; управа та старшина, контрольна ("провірна") комісія. Членом т-ва могла стати кожна особа без різниці національності і віровизнання, яку прийняла до складу Управа. Члени поділялися на звичайних, добродіїв, основателів та почесних чл. Діяльність т-ва здійснювалася за рахунок членських внесків; коштів з пожертв і заповітів рухомого й нерухомого майна доброчинців (добродіїв); прибутків з публічних лекцій, вистав та концертів; коштів з реалізації відзнак і поштівок, репродукцій тощо. Чл.-засн. мали складати в 1-й рік існування т-ва пожертву в розмірі 300 австр. корон.

Справи т-ва, перед заг. зборами, провадила Укр. боєва управа (К. Трильовський, В. Сінґалевич, В. Темницький, С. Томашівський, Л. Цегельський, В. Старосольський, С. Рудницький, Я. Веселовський, І. Боберський, Д. Катамай, А. Жук, Р. Перфецький). 29.01.1918 обов'язки проводу т-ва перейшли до Центр. управи УСС.

Літ.: Устав Товариства опіки над немічниками Українських Січових Стрільців. [Львів], 1918. 8 с.

Олег Павлишин

ТОВАРИ́СТВО ОХОРО́НИ ВОЄ́ННИХ МОГИ́Л

Т-во для опіки над могилами укр. вояків, полеглих у ПСВ та польс.-укр. війні. Діяло в м. Львів 1927–39, мало 32 філії в Галичині. Т-во подбало про облицювання могил і встановлення на них кам'яних хрестів УГА; за могилами доглядали переважно пластуни. 1-й голова т-ва – Бронислав Янів.

До осн. ініціаторів створення ТОВМ належали: Бронислав Янів, Павло Кривуцький, Олександр Карпінський, Степан Стеблецький, Іван Німчук, Степан Федак. Діяльність ТОВМ підтримували такі т-ва й орг-ції Галичини: "Луг", "Пласт", "Січ", "Сокіл", "Орли" КАУМ (Катол. асоціація укр. молоді), Союз укр. нац. молоді, Т-во Св. Йосифа, "Будучність", Союз українок, Марійське жін. т-во, "Сила", Міщанське братство, Орг-ція українців м. Львова, "Основа", "Мед. громада", "Ватра" та ін.

Осн. органами (управою) ТОВМ були: Заг. збори т-ва, Гол. рада, Гол. виділ та філії. Заг. збори ТОВМ скликали в 1-му кварталі кожного календарного року. Правом Заг. зборів було обрання голови ТОВМ, 8 чл. і 3 заст. Члени Гол. ради з-поміж себе вибирали заст. голови, секретаря та касира. Мандат вибраних членів Гол. ради тривав 2 р. Гол. рада засідала 1 раз на місяць, Гол. виділ – 1 раз на тиждень (у разі потреби рада мала збиратися частіше). Майно т-ва складалося з членських внесків, даровизн, записів, допомог і доходів із зібраних коштів, театр. вистав, концертів, вид-в і забав. У разі розв'язання т-ва його майно мало перейти у власність Укр. краєвого т-ва опіки над інвалідами у Львові; якби й воно перестало існувати, то правонаступником вважалося б львів. т-во "Просвіта".

Філії ТОВМ діяли, зокр., в таких містах: Львів, Станиславів, Тернопіль,

Емблема Товариства охорони воєнних могил

Рогатин, Перемишль, Чортків, Белз, Бучач, Сколе, Угнів, Краків, Рава Руська, Ходорів, Поморяни, Яворів, Підгайці, Теребовля, Зборів, Бережани, Жовква, Стрий, Калуш, Надвірна, Комарно, Базар, Цебрів, Кути біля Золочева.

Статут ТОВМ було ухвалено Львів. в-вом 25.03.1927. У документі вказувалося, що його метою було: "Плекати і поширювати між членами Товариства ідеї пієтизму і пошани до могил борців, які полягли у війні і похоронені на території Польської держави".

Для цього чл. ТОВМ зводили пам'ятники, прикрашали цвинтарі, кургани, окремі військ. захоронення, переносили тлінні останки полеглих із полів на цвинтарі, споруджували нові пам'ятники (або кургани), встановлювали на них меморіальні таблиці й написи.

Перші установчі збори ТОВМ відбулися у Львові 3.05.1927 у залі "Української бесіди". На зборах було обрано Гол. раду т-ва, до якої ввійшли: голова – Бронислав Янів; чл. – Юліян Шепарович (заст. голови), о. Леонтій Куницький, Ярослав Колтунюк, О. Ігнат, д-р Іван Німчук, ред. Остап Павлів, Марія Крип'якевич, Оксана Левицька і ред. Лев Лепкий; заст. – о. Ст. Шпитковський, І. Лисий і С. Український. До ревізійної комісії ввійшли радник С. Стеблецький, І. Стернюк, П. Постолюк.

Вшанування загиблих вояків УГА на Зелені свята в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ)

Пластуни й українська громада на стрілецьких могилах. Янівський цвинтар у м. Львів

Вшанування могил військовополонених УГА та ДА УНР в с. Пикуличі біля м. Перемишль. 1926 р. на цьому місці встановлено металевий хрест

Похід української колони на вшанування вояків УГА на Зелені свята в м. Станиславів

Меморіал вояків УГА у м. Самбір (нині Львівської обл.). Збереглося кілька могил

Вшанування загиблих вояків УГА на Зелені свята в м. Бережани (нині Тернопільська обл.)

Уже через 3 р. лише в м. Львів до складу ТОВМ належало майже 1300 осіб. Т-во активно залучало до своїх лав не лише колиш. вояків і старшин УГА, але й членів укр. політ. партій, громад. орг-цій, укр. молодь (гімназистів, пластунів та ін.). ТОВМ проводило активну інформац. та орг. кампанію, розгорнуло системну роботу з обліку й ушанування могил вояків УСС та УГА в Галичині. Завдяки цьому було складено каталоги укр. військ. поховань, що налічували кілька тисяч записів. Кожна така пам'ятка фіксувалася на місці пам'ятниками, пам'ятними дошками чи хоча б хрестами. Лише в м. Львів ТОВМ відновило понад 1 тис. укр. військ. могил. Сотні могил вояків УГА було впорядковано т-вом у м. Галич, Дрогобич, Коломия, Підгайці, Рогатин, Станиславів, Стрий, Теребовля, Тернопіль, Чортків та ін.

Активна діяльність ТОВМ викликала занепокоєння польс. влади. Особливо негативно вона сприймала заходи ТОВМ на Зелені свята та 1.11, які ставали проявом укр. нац. і державницької свідомості, часто переростали в протистояння між польс. поліцією та укр. нас.

Польс. влада з 1929 намагалася ліквідувати ТОВМ чи призупинити його

Брати Лепкі відкривають меморіал воякам УГА у м. Рогатин (нині Івано-Франківська обл.) 1929 р.

Листівка "Памятка з Зелених Свят", яка закликала громадськість Галичини вступати до Товариства охорони воєнних могил, допомагати його пам'яткоохоронній праці

діяльність. Зазнали переслідувань кер. й активісти т-ва, тому кількість його чл. дещо зменшилася. Саме через спротив польс. адміністрації зупинилася робота зі спорудження пам'ятних знаків на г. Маківка, г. Лисоня, біля с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Негативно на діяльність ТОВМ вплинула і смерть 4.08.1931 його кер. Б. Яніва. Окупац. влада не дозволила ТОВМ узяти опіку над могилами укр. вояків у "корінній" Польщі – на місцях колиш. таборів військовополонених та інтернованих. Різними бюрократичними перепонами ускладнювали встановлення пам'ятників воякам УСС та УГА і в Галичині. Особливо польс. адміністрація намагалася не допустити впорядкування укр. поховань у м. Львів. В окремих повітах, де не було активної діяльності філій ТОВМ, поховання вояків УГА цілеспрямовано знищували в ході комасації кладовищ чи ліквідовували їхню ідентифікацію – останки вояків УГА видавали за тіла вояків рос. чи австро-угор. армій часів ПСВ тощо.

Завдяки старанням та ініціативі 2-го голови ТОВМ Павла Кривуцького на 38-му полі Янів. цвинтаря військ. меморіал усе-таки впорядкували (1934). Тоді там завдяки діяльності т-ва було встановлено 440 бетонних хрестів, виконаних за ескізами Петра Холодного та Лева Лепкого у вигляді давніх козацьких надгробних хрестів. Автором проекту впорядкування меморіалу став відомий укр. держ.-уповноважений інж.-архіт. зі Львова Євген Нагірний. За цим проектом було виконано ескіз ситуаційного плану з розташуванням могил, огородження меморіалу й детальний проект могили з надгробним хрестом. 1933–34 упорядкуванням меморіалу УСС на Янів. цвинтарі займалася т. зв. Кооператива інжинірських робіт під керуванням інж. Андрія П'ясецького. Всі відновні роботи були завершені у 09.1934. Тоді тут було перепоховано 1070 укр. стрільців. Згодом на цьому кладовищі спочили також команд. УГА М. Тарнавський (†1938) та прем'єр-міністр ЗУНР К. Левицький (†1941).

Незважаючи на труднощі, ТОВМ діяло до 09.1939. Станом на 1937 т-во налічувало 33 філії і 1704 чл., опікувалося 4250 могилами.

1938 у м. Львів за сприяння ТОВМ було створено підприємство "Мемор", очолюване П. Олійником. Ця фірма виготовляла металеві таблиці "Поляглим за волю" з переліками загиблих вояків для багатьох укр. військ. цвинтарів.

Однак діяльність ТОВМ ускладнювали заходи польс. уряду. Наприкінці 1938 її майже цілковито згорнуто, а зі встановленням рад. влади т-во у 09.1939 остаточно припинило існування.

Літ.: Дрогобицька О. Вшанування пам'яті героїв національно-визвольних змагань під час Зелених свят у Галичині (20-ті – 30-ті рр. XX ст.) // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 175–185; З Товариства Охорони Воєнних Могил // ЛЧК. 1931. Ч. 6; *Німчук І.* Культ поляглих героїв. Реферат на установчих зборах Т-ва Охорони Воєнних Могил у Львові. Львів, 1927; *Харчук Х.* Діяльність українського Товариства охорони воєнних могил на території Галичини у міжвоєнний період 1927–1939 років // Молодий вчений. 2014. № 7. С. 30–35.

Михайло Сигидин

ТОВМА́ЦЬКА ПОВІТО́ВА СЕЛЯ́НСЬКА РА́ДА (ТПСР) 12.1918–05.1919

Місц. представницький орган укр. влади в Товмац. пов.

Склад ТПСР спочатку становили 45 чл., проте пізніше визначено 26 осіб. Вибори до неї мали відбуватися в 3 суд. округах – Товмацькому (11 мандатів, з них 8 – представники укр., 2 – польс., 1 – єврейс. національності), Тисменицькому (8 мандатів, з них 6 – укр., 1 – польс., 1 – єврейс. національності) та Отинійському (7 мандатів, з них 4 – укр., 1 – польс., 1 – єврейс., 1 – нім. національності). Вибирали громади свого представника до місц. управи 10–11.12.1918, через 5 днів – депутата до ТПСР.

1-ше засідання ТПСР відбулося в 01.1919. Прийнято низку рішень: доручено харчовому відділу повітов. ради провести контроль у всіх фільваркових коморах, надлишки купити за максимальною ціною; за незасіяне поле зерновими й бобовими к-рами з власної вини господар платив у держ. казну 1 тис. корон за кожен непосаджений морг землі; рільнича комісія з 4 чол. під проводом нач. громади мала заопікуватися, щоб жоден клаптик землі не пустував.

На 2-му засіданні ТПСР 28.02–1.03.1919 ств. К-т опіки над воєн. сиротами на чолі з П. Гринівною. Його обов'язки: збирати відомості про всіх воєн. сиріт у повіті; створювати для них захоронки й бурси; формувати матеріальні фонди для їхньої опіки; старших за віком дітей-сиріт направляти на навч. до ремісничих шк. і ЗОШ; створювати в населених пунктах повіту місц. к-ти опіки над воєн. сиротами.

ТПСР у 03–04.1919 організувала сел. спілки в с. Нижнів, Олеша, Гринівці, Колінці, Королівка, Олешів, Братишів, Делева (нині всі Тлумац. р-ну) і Молодилів (нині Коломий. р-ну, всі Івано-Франк. обл.). 14.05.1919 в м. Товмач (нині Тлумач) засновано повітову сел. спілку, до її керівн. осередку ввійшли: А. Домбровський, Д. Глинянський, П. Гринів, М. Кіт, С. Мандзюк, Я. Палюджишин та О. Косач.

Літ.: Буджак М. Історія Тлумача. До 800-ліття з часу заснування (1213–2013 рр.). Івано-Франківськ, 2013; *Королько А.* Становлення і функціонування органів української влади на Товмаччині періоду ЗУНР (1918–1919) // Тлумач: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-річчю заснування м. Тлумача (Тлумач, 24 жовтня 2013 р.). Тлумач, 2014. С. 42–58; *Його ж.* Українські повітові ради Покуття періоду ЗУНР: структура і практична діяльність (листопад 1918 – травень 1919 р.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 91–114.

Андрій Королько

ТОВМА́ЦЬКА ПОВІТО́ВА ШКІЛЬНА́ РА́ДА (ТПШР) 11.1918–05.1919

На 1-му зібр. учителів та урядників Товмац. пов. 20.11.1918 прийнято рішення щодо вдосконалення навч. процесу в шк. Головою ТПШР став дир. 2-класної нар. шк. с. Ворона (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) А. Домбровський. ТПШР у 12.1918 розповсюдила спец. анкети з 20 запитаннями про навч. процес і матеріальний стан приміщень шк. Товмац. пов.

Розпорядженням ТПШР 6-класну чол. і жін. шк. в м. Товмач (нині Тлумач), 5-класну чол. і жін. в м. Тисмениця і 4-класну чол. і жін. в м. Отинія (нині смт Коломий р-ну, усі 3 Івано-Франк. обл.) перетворювали на навч. заклади змішаного типу з укр. і польс. мовами

викладання. У шк. с. Хотимир, Нижнів (нині обидва Тлумац. р-ну), Угорники (нині Коломий. р-ну), Озеряни, Вікняни (нині обидва Тлумац. р-ну), Одаї і Слобідка (нині обидва Тисмениц. р-ну, усі Івано-Франк. обл.) запроваджено укр. мову. Ліквідовувалися навч. заклади з польс. мовою викладання в с. Делева (нині Тлумац. р-ну), Горигляди (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.), Гринівці (нині Тлумац. р-ну), Лядське Шляхетське (нині Липівка Тисмениц. р-ну), Надорожна (нині Тлумац. р-ну) і Пшеничники (нині Тисмениц. р-ну). Польськомовними залишалися шк. в с. Терновиця Пільна (нині Терновиця Тисмениц. р-ну), Голосків, його присілку Глибока, Молодилів і Богородичин (нині всі 4 села Коломий. р-ну). У всіх навч. закладах держ. укр. мову впроваджували як обов'язкову з 3-го р. навч. у польс., нім. та єврейс. держ. і приватних шк. Незаможним учителям на 12.1918 надавали фінансову допомогу в розмірі від 50 до 120 % коштів зарплатного окладу. ТПШР дозволила використовувати приміщення навч. закладів у позаурочний час філіалам місц. укр. т-в "Сільський господар", "Просвіта", "Січ" і "Сокіл". ТПШР для регулювання навч. процесу організувала в населених пунктах шкільні к-ти, до складу яких належали 3 представники місц. громади й управитель шк.

Зі встановленням укр. влади в 65 населених пунктах Товмац. пов. функціонувало 73 шк. Серед 107 вчителів польс. національності лише 37 погодилися скласти присягу на вірність УД. На 31.01.1919 для навч. роботи не вистачало 50 педагогів.

19.03.1919 у м. Товмач відбулась учительська конф. за участю 106 педагогів пов. Третина вчителів не прибула через погану погоду й важке сполучення до повітов. центру. А. Домбровський вказав на позитивні кроки у сфері шкільництва краю.

ТПШР толерантно ставилася до відкриття навч. закладів єврейс. громади. Окремим розпорядженням виключила дітей єврейс. національності з польс. шк. в м. Отинія і заснувала шк. з єврейс. мовою викладання. У Товмачі за дозволом ТПШР функціонували єврейс. 4-класна шк. барона Гірша

Список учителів Товмацького повіту, які склали приречення на вірність ЗУНР

й новоств. 6-класна шк. для хлопчиків і дівчат.

ТПШР регулювала питання орг-ції різноманітних навч. курсів для дорослого нас. Серед обов'язкових предметів викладання мали бути граматика, історія України та географія. У 01.1919 ТПШР оголосила про проведення 8-тижневого курсу громад. діло- і книговодів сел. кредитних і торг. спілок. Здійснювався набір учнів до столярської шк. Товмача. 15.02.1919 у місті планували відкрити сел. бурсу ім. М. Шашкевича. Однак навч. заклад розпочав роботу 1.03.1919.

Літ.: Буджак М. Історія Тлумача. До 800-ліття з часу заснування (1213–2013 рр.). Івано-Франківськ, 2013; *Королько А.* Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 22. С. 43–59; *Його ж.* Становлення і функціонування органів української влади на Товмаччині періоду ЗУНР (1918–1919) // Тлумач: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-річчю заснування м. Тлумача (Тлумач, 24 жовтня 2013 р.). Тлумач, 2014. С. 42–58.

Андрій Королько

ТОВМА́ЦЬКИЙ ПОВІТО́ВИЙ КОМІСАРІА́Т 11.1918–05.1919

Місц. орган виконавчої влади в Товмац. пов. періоду ЗУНР.

На чолі пов. стояв призначений 1.11.1918 УНРадою комісар І. Макух, якого 3.01.1919 змінив інж. А. Галька. У Товмац. пов. знаходилися делегати комісаріату УНРади в м. Тисмениця, Отинія (нині смт Коломий. р-ну), с. Нижнів і Хотимир (нині обидва Тлумац. р-ну, усі 4 Івано-Франк. обл.). Військ. комендантом обрано пор. В. Клодницького, якому допомагали Лукашевич та Ортинський. До Т.п.к. належали: кер. харчового відділу П. Левицький, нач. рільничого і буд. відділів В. Вишницький, голова Товмац. шкільн. повітов. ради А. Домбровський.

У розпорядженнях 2-ї пол. 11.1918 за підписом в. о. повітов. комісара

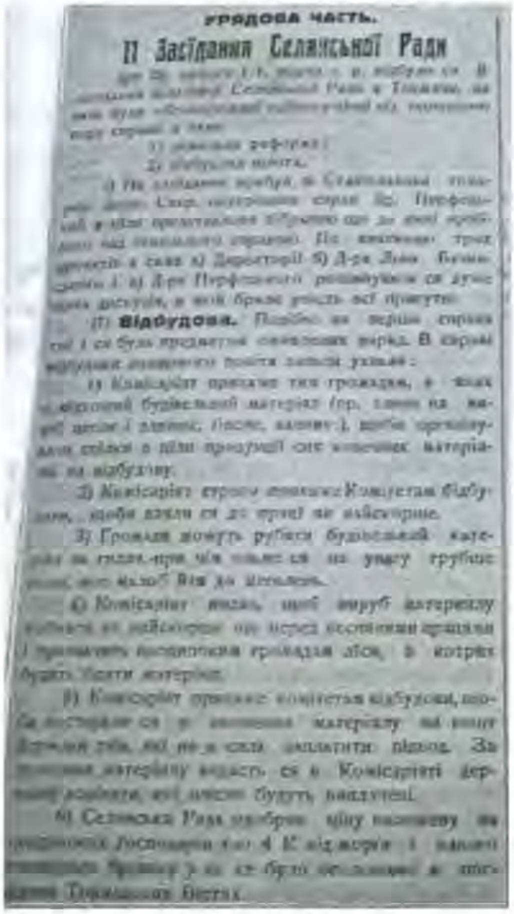
УРЯДОВА ЧАСТЬ.

II Засїданнє Селянської Ради

Повідомлення у пресі про роботу Товмацького повітового комісаріату

А. Гальки вказувалося на дотримання спокою і вирішення таких завдань: багатші селяни повинні допомагати бідному нас. у постачанні дерева для опалення домівок; голови сільс. громад мають подбати про надання допомоги інвалідам ПСВ і польс.-укр. війни; місц. торговців застерігали піднімати ціни на харчі й ін. товари 1-ї необхідності.

У 01.1919 Т.п.к. подбав про закупівлю 3 вагонів збіжжя на посів поля для найбіднішого нас. Товмаччини й підготував відозву для селян про важливість весняної посівної кампанії; заможні селяни, які мали багато землі, повинні продати за прийнятною ціною нужденним громадянам.

Розпорядженням держ. комісара А. Гальки в 03.1919 на місцях формувалися сільс. та міськ. харчові управи. До сільс. управи входили по 3 представники т-ва "Сільський господар", 2 – споживчої кооперації і сільс. нач. громади; до міськ. – 2 чл. споживчої кооперації, по 1 від т-ва "Сільський господар", К-ту опіки над бідними, робітн. орг-цій, а також

В Товмачі.

В місті Товмачі і повіті зарядив перенятє власти в українські руки енергічно і без найменшого спротиву посол др. І. Макух, котрого Пов. Укр. Нац. Рада запросила на Комісаря. В Отинії установлена також українська Управа. В цілім повіті йде як найкрасшій лад і організація мілітарна.

Повідомлення у пресі про роботу Товмацького повітового комісарату

міськ. комісар. Харчові управи здійснювали закупівлю та розподіл їжі для знедоленого нас. краю.

Контролювати вирішення госп. питань доручили Товмац. повітов. сел. раді, яка була представницькою гілкою влади Товмац. пов. і контролювала діяльність Т.п.к.

Літ.: Буджак М. Історія Тлумача. До 800-ліття з часу заснування (1213–2013 рр.). Івано-Франківськ, 2013; *Королько А.* Становлення і функціонування органів української влади на Товмаччині періоду ЗУНР (1918–1919) // Тлумач: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-річчю заснування м. Тлумача (Тлумач, 24 жовтня 2013 р.). Тлумач, 2014. С. 42–58; *Його ж.* Українські повітові ради Покуття періоду ЗУНР: структура і практична діяльність (листопад 1918 – травень 1919 р.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 91–114.

Андрій Королько

"ТОВМА́ЦЬКІ ВІ́СТИ"

Орган держ. повітов. комісаріату в м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.). 1-ше укр. періодичне вид. в місті. Газета виходила друком тричі на місяць (згодом щотижня) 12.11.1918–16.05.1919 (загалом 24 числа). Видавець – Товмац. повітов. комісаріат УНРади, відомості про ред. відсутні.

Газета популяризувала ідею держ. незалежності та соборності укр. земель, подавала відомості про діяльність центр. і місц. органів держ. влади ЗУНР та офіц. інформацію (накази,

Ч. 2 Товмач, дня 20. падолиста 1918.

ТОВМАЦЬКІ ВІСТИ

ВИДАЄ ПОВІТОВИЙ КОМІСАРІЯТ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ В ТОВМАЧИ.

І. УРЯДОВА ЧАСТЬ.

Західноукраїнська Народня Република.

РОЗПОРЯДКИ Державного Секретаріяту військових справ

Часопис "Товмацькі Вісти" ч. 2 від 20 листопада 1918 р.

розпорядження, закони, фронтові зведення тощо), хроніку подій місц., заг.-укр. та міжнар. життя, статті сусп.-політ. проблематики (порушувалися питання статусу укр. мови як мови держ., освіти й виховання дітей та юнацтва, земельної реформи та ін.). Серед авторів: А. Галька, А. Домбровський, Ф. Левицький. Рубрики: "Розпорядки Держ. Секретаріяту військових справ", "Справи орґанізаційні", "Шкільні справи", "Справи відбудови", "Дрібні вісті".

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 180–182.

Олеся Дроздовська

ТОДОСІЙЧУ́К Дмитро Теодорович

(1890–06.03.1919) – булавний старший десятник УГА. Н. в с. Гаврилівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1904/05 н. р. навч. в підготовчому класі 2-ї держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, 1905–12 пройшов курс за 5 кл. цієї ж г-зії. Восени 1912 покликаний до війська, де перебував до поч. ПСВ.

Воював у складі артилер. полку, дослужився ступеня старшого десятника. 1918 цей полк належав до групи австро-угор. військ на тер. Наддніпрянщини, звідки повернувся в 10.1918.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії в 11.1918 як булавний старший десятник УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). У складі Коломий. батареї польових гармат (команд. сот. В. Тотоєскул) 28.11.1918 вирушив на фронт біля м. Львів. З кін. 12.1918 воював у складі 1-ї батареї 1-го гармат. полку 1-ї бригади УСС, яка розміщувалася на позиціях у с. Зубра (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Важко поранений у боях із поляками біля с. Зубра.

П. від крововиливу. За останнім бажанням Т. бути похованим біля місця, де мешкала його наречена, його бойовий товариш, який походив із с. Мишин (нині Коломий. р-ну), перевіз тіло загиблого до Мишина й поховав на сільс. цвинтарі.

Літ.: *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 13 лютого; 13 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 181–182.

Володимир Старик

ТО́КАР Іван

(04.07.1854–02.05.1936) – священик УГКЦ, громад. діяч. Н. в м. Чернівці в сім'ї міщан. Випускник г-зії в рідному місті. Навч. на теолог. ф-ті Віден. ун-ту (1873–77). Рукоположений 23.10.1877 у м. Львів митрополитом С. Сембратовичем. Служив на парафіях с. Підгайчики (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) і Вишнівчик (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), від 1903 – священик у м. Підгайці (нині Терноп. обл.); згодом – Підгаєц. віце-декан, потім декан. Удостоєний гідності крилошанина Львів. митрополичої капітули, отримав титул радника консисторії. Очолював до 1914 повітові філії "Просвіти" й "Сільського господаря", брав діяльну участь у роботі ін. т-в. Співзасн. і голова повітов. філії Укр. крайового т-ва охорони дітей та опіки над молоддю (06.1918).

У період ЗУНР – голова нац. ради Підгаєц. пов.; засновував органи укр. влади в селах, виступав на вічах та ін. зібраннях, роз'яснюючи становище в республіці й закликаючи до її захисту тощо. Після захоплення Підгаєччини польс. окупац. військами влітку 1919 був заарештований та інтернований; згодом звільнений. Надалі продовжував душпастир. й громад.-просвітн. діяльність.

Митрополит Й. Сліпий у своїх споминах писав: "Парохом у Вишнівчику був отець Іван Токар, дуже примірний священник, незвичайно совісний і добрий проповідник. ... Отець Токар зразково провадив канцелярію, і пригадую собі, що він до ґрейцаря виплачував церковній прислузі. ... Він побудував нову, муровану церкву з високою банею, в неоклясично-бароковому стилі. Парохіяни його дуже шанували і ніколи не було між ним і парохіянами ніяких непорозумінь. Покійний митрополит Андрей цінив його високо і після візитації переніс на кращу парохію до Підгаєць. Там рівно ж був він зразковим душпастирем. Говорили лише, що не вмів собі добре давати ради з польськими урядами".

П. у м. Підгайці. Похований у с. Вишнівчик.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 892, 902.

Літ.: Наш помяник померлих у 1936. р. // Народній Ілюстрований Календар "Просвіти" на звичайний рік 1937. Львів, 1936. С. 108; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Ч. 2–3. Львів, 1999. С. 190; Посмертні згадки: о. Іван Токар // Діло. 1936. 9 трав.; Сліпий Йосиф. Спомини / ред. І. Дацько, М. Горяча. Львів; Рим, 2014.

Петро Гуцал

ТОКАРЖЕ́ВСЬКИЙ-КАРАШЕ́ВИЧ Міхал Тадеуш

(Tokarzewski-Karaszewicz Michał Tadeusz; псевд.: Доктор, Ставський, Столярський, Торвід;

05.01.1893–22.05.1964) – польс. військ. діяч. Н. в м. Львів. Виховувався матір'ю. Випускник г-зії м. Дрогобич (нині Львів. обл.). 19.06.1911 важко поранений під час передвиборної демонстрації. 1913 розпочав навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Згодом перевівся на

мед. ф-т Краків. ун-ту. Під час навч. долучився до соціаліст. руху. Чл. ППС. Очолював відділи мілітарного т-ва "Strzelec" у м. Дрогобич та Самбір (нині Львів. обл.).

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк. Вступив до Польс. легіонів (08.1914). Поетапно командував різними батальйонами в 5-му та 6-му піх. полках. 24.10.1912 важко поранений у боях біля м. Лодзь (нині Польща). З 1915 – майор. У 07.1917 на якийсь час інтернований через відмову присягнути на вірність маріонетковому Кор-ву Польс. Вступив до ПОВ, намагався розгорнути її мережу на тер. колиш. Рос. імперії. Декілька разів був заарештований більшовиками.

У 11.1918 повернувся до командування батальйоном у 5-му піх. полку Польс. легіонів. Підполковник. Був спрямований на допомогу польс. підрозділам до м. Львів. Саме удар його підрозділу "Odsiecz" із м. Перемишль (нині Польща) деблокував м. Львів і сприяв витісненню УГА зі столиці ЗУНР. 20.11.1918 очолив польс. підрозділи в м. Львів. Після 21.11.1918 вів бої проти УГА на пд. від м. Львів. У 06.1919 іменований полковником.

Учасник польс.-рад. війни. Здійснював анексію м. Вільно (нині Вільнюс, Литва). Заст. інспектора військ, кер. департаменту піхоти. З 1924 командував 19-ю піх. д-зією в м. Вільно. 1.12.1924 іменований бригадним генералом.

Прихильник режиму санації. 17.03.1927 очолив Військ. трибунал польс. ЗС. З 21.03.1929 – команд. 25-ї піх. д-зії, дислокованої в м. Каліш. Командував військ. округами: з 11.1935 – № 3 в м. Гродно (нині Білорусь), з 3.08.1936 – № 6 у м. Львів, 1938–11.09.1939 – № 7 у м. Торунь (нині Польща).

З 11.09.1939 очолював операц. групу в складі армії "Помор'я". Учасник битви на р. Бзура. Уникнув нім. полону. 27.09.1939 заснував і очолив підпільну орг-цію "Служба перемозі Польщі". Після створення 13.11.1939 Союзу збройн. б-би (14.02.1942 реорганізовано на АК), очолив польс. підпілля на тер. 2-ї Речі Посполитої, зайнятій рад. військами.

У 03.1940 заарештований НКВС. Зумів приховати своє справжнє прізв. Ув'язнений у концтаборі біля м. Воркута (нині Республіка Комі, РФ). Після викриття перебував у в'язниці НКВС на Луб'янці.

Звільнений у 08.1941. Вступив до армії В. Андерса. З 16.03.1943 – заст. В. Андерса. Від 08.1944 – команд. 3-м польс. корпусом у Єгипті. У 12.1944–08.1948 перебував у розпорядженні міністра нац. оборони польс. еміграц. уряду.

Після ДСВ залишився у Великій Британії. Працював робітником на з-ді радіообладнання. Активний учасник низки польс. емігрант. орг-цій. З 1954 – у складі польс. еміграц. уряду. Автор спогадів.

П. у м. Касабланка (нині Марокко), де перебував на лікуванні. Тіло Т. кілька разів перепоховували. У 09.1992 остаточно перепоховано на Повонзків. цвинтарі м. Варшава.

Літ.: Дєдик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1–2. Львів, 2018, 2020; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 90; *Bargiełowski D.* Po trzykroć pierwszy. Michał Tokarzewski-Karaszewicz. Generał broni, teozof, wolnomularz, kapłan

ТОМАШІВСЬКИЙ
Степан Теодорович

Kościoła liberalnokatolickiego. Warszawa, T. 1, 2000; T. 2, 2001; T. 3, 2002; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski Niepodległej. Warszawa, 1991.

Микола Вітенко

ТОКАРЧУ́К Андрій Миколайович

(09.12.1896–06.09.1931) – старшина УГА, лікар, д-р медицини. Н. в с. Люча (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ – старшина австро-угор. армії, воював на Італ. фронті; іменований лейтенантом. Воював четарем в УГА. Інтернований наприкінці 05.1919 у ЧСР.

Від 1922 студіював медицину в Празьк. ун-ті. Належав до кер-ва Орг-ції укр. нац. молоді; був чл. Укр. акад. громади в ЧСР, секретарем к-ту в м. Прага для збирання коштів на Нар. лічницю в м. Львів. Здобув диплом лікаря 8.12.1930. Через хворобу, що прогресувала, у 07.1931 повернувся до родинного села до батьків.

П. від лейкемії в с. Люча.

Дж.: ДАІФО. Ф. 11. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 102 зв., 107.

Літ.: Посмертні згадки. Д-р Андрій Токарчук // Діло. 1931. 13 верес. Ч. 205. С. 4; *Рибчанський М., Лисишин А.* Люча. Історико-краєзнавчий нарис. Львів; Полтава, 2002. С. 115.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

ТОМАШІ́ВСЬКИЙ Степан Теодорович

(09.01.1875–21.12.1930) – визначний історик, дійсний чл. НТШ, громад. і політ. діяч. Н. в с. Купновичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Випускник Самбір. г-зії. Навч. у Львів. ун-ті. 1904 здобув ступінь д-ра філософії. Учителював у г-зіях м. Перемишль (нині Польща; 1901–02), Бережани (нині Терноп. обл.; 1903–06), філії АГ м. Львів (з 1907). 1911 габілітувався у Львів. ун-ті, 1912–14 – доц. австр. історії. 1913–18 – в. о. голови НТШ.

Дослідження Т. до ПСВ присвячені історії Хмельниччини в Галичині: видав наук. розвідки, які творять заг. картину Галичини серед. 17 ст., 3 т. документів під назвою "Матеріали до історії Галичини". У наук. працях довоєн. періоду прослідковується еволюція: від наслідування укр. народницької історіографії до підпорядкування наук. зацікавлень актуальним завданням укр. політики в Галичині. Т. зосередив увагу на істор. досвіді б-би за власну державність ін. народів, зокр. угорців. Досліджував повстання Ференца II Ракоці 1703–11 за незалежність Угорщини від Австрії та гол. аспекти зовн. політики кількох європ. д-в – Австрії, Польщі, Франції щодо згаданого самостійницького руху. Цим питанням присвятив розвідки "Угорщина й Польща на початку XVIII в." (написана на матеріалах архівів м. Краків, Відень, Будапешт), "Словацький висланник на Україні", "Листи Петра Великого до Адама Сінявського" та ін. Т. студіював також історію Закарп. України, її етніч. відносини та становище українців.

Т. був активним учасником сусп.-політ. життя Галичини. Належав до УНДП. Дотримувався думки про потребу проводити наук. дослідження для обґрунтування політ. вимог українців в Австро-Угорщині. 1907 пропонував укр. послам до Держ. Ради ініціювати розгляд поділу Галичини на укр. і польс. окремі ч., при цьому спонукаючи укр. науковців до опрацювання наук. підстав для укр. політ. вимог. Ішлося про підготовку узагальнюючої праці з історії, географії, мовних, нац.-політ. відносин, г-ва Галичини й Буковини, з якої б випливала потреба поділу краю на укр. ч. – Сх. Галичину і польс. – Зх. На поч. 1914 Т. належав до гуртка галиц. нац.-демократ. політиків і науковців, разом з чл. якого (В. Охримович, В. Панейко, М. Лозинський, С. Рудницький, Л. Цегельський) розпочав підготовку спільної кн. про Галичину з метою теоретично аргументувати завдання укр. політ. проводу – потребу поділу Галичини. ПСВ перешкодила реалізації цього проекту.

Т. був організатором стрілец. руху. У роки ПСВ мобілізований старшиною до австр. армії. 08.1914–01.1915 – заст. команданта 1-го полку УСС

у с. Горонда і Страбичово (нині обидва Мукачів. р-ну Закарп. обл.). З кін. 01.1915 – у м. Відень, призначений нач. військ. канцелярії Укр. боєвої управи із завданням виконання істор.-мілітарних праць. Переведений до Укр. центр. кер-ва і призваний на держ. військ. службу наказом від 18.05.1915.

Чл. Укр. культ. ради, Крайової шкільн. ради, ЗУР. У Відні відновив діяльність НТШ, налагодив співпрацю із закорд. акад. установами й ученими.

Публіцистика Т. періоду ПСВ була політично направленою. На поч. 1915 опубл. працю з історії Галичини "Галичина як політичний і воєнний чинник колись і тепер (Причинок до історії світової війни)" укр. та нім. мовами, низку розвідок із новітньої європ. політ. історії. Проаналізував напрями зовн. політики європ. д-в щодо визвол. б-би за незалежну УД. Політ. метою Т. було висвітлити ставлення воюючих сторін – Центр. д-в і Росії – до укр. нац. справи й обговорити справжню мету війни, яку він убачав у б-бі Росії за Галичину у зв'язку з її важливим стратегічним становищем та істор. значенням для заг.-укр. д-ви. Багато уваги приділив вивченню істор. розвитку ЗУЗ, традиції Галиц.-Волин. д-ви, що заклала основи розвитку укр. нац. ідеї. Вважав, що якщо в ході ПСВ справа дійде бодай до часткового вирішення укр. питання, то це станеться в Галичині й матиме вирішальний вплив на долю решти укр. земель.

Роботи Т. періоду ПСВ однозначно трактують Україну як окремий нац. організм, не залежний від Польщі та Росії. Майбутню укр. д-ву він бачив суверенною на всіх етнічних укр. землях, проте вирішення укр. питання пов'язував з Галичиною, яка в складі Австро-Угорщини мала кращі, на його думку, можливості нац.-політ. і культ. розвитку, ніж підрос. Україна. В основу досліджень ставив укр. нац. ідею, розвиток якої прослідкував від 15 до поч. 20 ст. Публіцистика авторства Т. відкривала для читача міжнар. контекст, істор. підґрунтя і перспективи укр. нац. справи. Належав до когорти тих зх.-укр. нац. політиків, котрі вже наприкінці ПСВ зайняли позицію орієнтації на власні сили, організаційно підготували проголошення ЗУНР.

У 09.1918 видав кн. "Українська історія", у якій доводив традицію Галиц.-Волин. д-ви як 1-ї укр. д-ви; ЗУЗ розглядав як найдавнішу сцену політ. розвитку України, звідки укр. плем'я посувалося на пд.-сх., надаючи цілій Україні одноцільний етніч. х-р. Викладена вченим концепція укр. історії відновила ідею "П'ємонту" для майбутньої соборної укр. д-ви й теоретично обґрунтувала лінію нац.-демократ. політики в Галичині.

Після Листопадового чину 1.11.1918 призначений комісаром для податкових справ, 12.11 увійшов до складу УНРади як представник УНДП. Після захоплення польс. військами Львова та від'їзду 21.11 з міста членів РДС Т. разом з Л. Ганкевичем, В. Охримовичем та І. Кивелюком залишився в столиці як уповноважений чл. УНРади посередником без права вирішального голосу в переговорах із польс. стороною.

14.02.1919 Т. увійшов до складу укр. дипломатичної місії у Швейцарії, де налагодив контакти зі швейцар. урядом, амер. посольством (представляв позицію уряду ЗУНР, карти укр. етнічних тер.), англ. посольством у м. Берн (якому подав меморіал про значення Галичини в укр. питанні), італ. посольством (передав 3 ноти й протест проти скерування укр. полонених з Галичини до складу організованих в Італії Польс. легіонів і пропозицію організувати окремий укр. легіон для б-би з більшовиками). Був автором спец. ноти зх.-укр. дипломатичної місії у Швейцарії до Президента В. Вільсона і голів союзних д-в у відповідь на ультиматум ген. Бартелемі щодо лінії розмежування в польс.-укр. війні, з долученням карт лінії фронту, польс. та укр. пропозицій щодо демаркації етніч. кордону між українцями й поляками. Відповіддю на ці заходи стала телеграма амер. Президента В. Вільсона від 17.03.1919 – 1-й дипломатичний акт між США й зх.-укр. урядом з пропозицією припинити військ. акцію до часу

прибуття нової союзницької місії для польс.-укр. переговорів.

З кін. 04.1919 Т. – радник заг.-укр. делегації на Паризькій мирн. конф. Редагував заяву щодо проекту польс.-укр. перемир'я, запропонованого 12.05 Міжсоюзною комісією для заключення перемир'я між Польщею і Україною під головуванням чл. англ. делегації ген. Л. Боти. Був автором меморіалу, адресованого Ж. Клемансо, про майбутню роль імперіалістичної Польщі в Сх. Європі, у якому обґрунтовано помилковість франц. політики щодо великої Польщі коштом її сх. сусідів.

Після рішення 25.06.1919, яким Польщі надано право військово окупувати тер. до р. Збруч, Комісію у польс. справах зобов'язано підготувати статут автономії Сх. Галичини в Польщі. Цим зайнялася спец. ств. Підкомісія для справ статуту Сх. Галичини. Вона відмовила делегації УНР у праві участі, визнаючи його лише за галичанами. Заг.-укр. делегація категорично заборонила В. Панейку й Т. брати участь у засіданнях. Проте за наказом В. Панейка Т. приватно розробив і умотивував докладний проект статуту Сх. Галичини. 20.11.1919 Найвища рада прийняла проект спец. трактату між гол. союзними й заприязненими д-вами та Польщею щодо тимчасового статуту для Сх. Галичини. Критичні зауваження до цього проекту підготував Т. у ст. "Декілька критичних зауважень про статут для Східної Галичини", зокр. писав: "Постанова про пізніше самоозначення людності зникла зовсім із трактату, польський мандат над Галичиною мав тривати цілу чверть століття, а заповіджена автономія показалася зведеною до рудиментів локальної самоуправи на кількох ледви полях публічного життя – загалом була се замаскована анексія краю Польщею".

Унаслідок різних зовн.-політ. орієнтацій укр. урядів відразу після польс.-укр. договору 2.12.1919 розпалася місія УНР в Польщі, а 16.12 галиц. представники В. Панейко, Т., О. Кульчицький, А. Петрушевич залишили склад заг.-укр. делегації в Парижі. На поч. 1920 Т. брав участь у засіданнях УНК, який за задумом його організаторів мав відновити цілісність укр. земель у федерації з "білою" Росією та стати представником нац. інтересів перед міжнар. політ. світом. Невдовзі разом з ін. зх.-укр. дипломатами вийшов з його складу.

Натомість уже 14.05.1920 Т. у порозумінні з Є. Петрушевичем подав головам союзних д-в окремий меморіал про потребу утворення нейтральної незалежної зх.-укр. д-ви, до якої мали ввійти Холмщина, Підляшшя, Надсяння, Закарпаття, Лемківщина. Обґрунтуванню цього плану він присвятив працю "Мирний договір у Східній Європі. Його умови і недоліки", написану в час, коли війська С. Петлюри з армією Ю. Пілсудського ввійшли до м. Київ. Причину польс.-рад. війни історик вбачав у прагненні Польщі та Росії заволодіти обширними укр. і білорус. тер., у б-бі ідей "історичної Польщі" та "нової Росії". Ці заходи мали певний дипломатичний успіх, про що свідчили рішення конф. у м. Спа (07.1920) та Севр. трактат про кордони (08.1920). Проте зміна військ. ситуації на польс.-рад. фронті та прелімінарний мир у м. Рига (10.1920) змусили Т. відмовитися від концепції галиц.-волин. державності та ідеї федерації і настоювати на повній автономії всіх укр. земель по р. Збруч. Тому програмою уряду, на його переконання, мало бути ухвалення статуту для Сх. Галичини, який в умовах військ. окупації краю Польщею забезпечив би автономію укр. земель, запровадив автономну адміністрацію, судівництво, фінанси, освіту.

Пропозицію Є. Петрушевича в 10.1920 обійняти пост міністра закорд. справ ЗУНР Т. сприйняв як свідчення готовності уряду прийняти пропаговані ним засади зовн. політики, а саме: цілковита незалежність від Польщі, гасло держ. самостійності як політ. ідеал, у найгіршому випадку – польс. обмежений мандат зі збереженням галиц. держ. права з повною внутр. автономією політ., госп. і культ. життя;

безумовна неприйнятність Статуту від 20.11.1919 навіть із поправками. Є. Петрушевич не прийняв умов Т.

У 06.1920–01.1921 в. о. голови зх.-укр. дипломатичної місії у Франції. 20.01–1.08.1921 працював дорадником голови надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР в м. Лондон та пресовим референтом.

У 01.1921 Є. Петрушевич звернувся до Т. із пропозицією підготувати критичні зауваження до статуту для Сх. Галичини. Т. розробив докладний проект критики всіх статей документа в праці "Критика статуту для Східної Галичини", яка започаткувала теоретичне осмислення концепції нац.-територ. автономії укр. земель у Польщі. У той час Т. також підготував працю "Ризький мирний договір. Нотатки на полях", де виклав геогр., екон., юрид. аргументи, якими доводив, що договір не забезпечить політ. стабільність у сх.-європ. регіоні. Вчений виступав з ініціативами розглянути сх.-галиц. питання на міжнар. рівні у зверненнях до приватного секретаря закорд. справ при англ. прем'єр-міністрі Ф. Керра, влаштував аудієнцію митрополита А. Шептицького у Д. Ллойд Джорджа. Активно співпрацював з газ. "New Statesmen", "Daily Telegraph" – публікував огляди політ. становища ЗУЗ, польс.-рад. війни, політики Польщі на укр. землях, осн. тенденцій політ. розвитку Європи.

22.06.1921 Т. відправив до Є. Петрушевича листа, у якому застерігав перед негативними наслідками політики уряду. 1.08.1921 з політ. мотивів залишив дипломатичну службу.

1921–25 проживав у м. Берлін. Зближення Т. з укр. консерваторами в еміграції і перехід з 10.1921 з ініціативи В. Липинського до редакції "Українського Слова" (вів політ. відділ) дали вченому змогу на сторінках преси висловити свої думки про наслідки укр. політики й викласти програму виходу з кризи. На його думку, здобуття держ. самостійності – це довгий істор. процес, у якому перевороти відіграють другорядну роль, бо насамперед треба виховати укр. суспільність до державності через практику в чужих д-вах. За приклад він брав досвід краків. консерваторів і варшав. позитивістів 19 ст. Міркування забезпечити підтримку власним починам серед консервативно налаштованих укр. політиків Галичини привели Т. до відновлення взаємин із кер. автономічної групи УНТП в Галичині й участі в обговоренні подальшої політ. тактики партії після рішення Ради амбасадорів 15.03.1923.

Історик запропонував план проведення критичного аналізу й оцінки укр. політики 1918–23 як основи для вироблення подальшої укр. політ. лінії, який, проте, не був підтриманий укр. політиками Галичини. На засіданні НК УНТП Т. пропонував прилюдно виступити з критичним аналізом досвіду укр. визвол. змагань, що не знайшло підтримки. Т. вважав передчасним проголошення в 05.1923 резолюції УНТП про нац.-територ. автономію Галичини.

У м. Берлін Т. виступив ініціатором проекту вид. укр. час. консервативного спрямування "Літопис політики, письменства і мистецтва", працював у вид-ві "Ратай". Був одним з організаторів виходу у Львові 1925–26 двотижневика "Політика", який пропагував ідею децентралізації Польщі, вбачаючи шлях до власної державності в утвердженні автономних стр-р укр. законодавства, власної адміністрації, крайової оборони, шкільництва. Т. вважав поняття "державності" й "автономії" відмінними лише за обсягом, а не за суттю. Ще одна проблема, яка привертала в 2-й пол. 1920-х увагу вченого, стосувалася геополіт. орієнтацій України. На відміну від галиц. партій нац.-держ. спрямування, які орієнтувалися на Сх., він однозначно бачив майбутнє України в пов'язанні із Зх. У істор.-публіцист. розвідках Т. підкреслював зх. коріння укр. к-ри; наголошував, що Галичина завжди була кордоном між Сх. і Зх., а УГКЦ є церк.-культ. феноменом – візант. за формою, лат. за змістом.

Концепції Т. йшли всупереч не тільки лінії УНТП, а й утвореного 1925

УНДО. Офіц. комунікат від 3.02.1926 відмежовував "Політику" від цього парт. об'єднання, поставивши крапку на спробах згуртувати довкола часопису консервативні елементи, які б сформували праве крило УНДО. Зазнавши невдачі в намаганні створити, за визначенням Т., "рівновагу політичного життя", він схилявся до думки зібрати групу з консервативно налаштованої інтелігенції, яка б стала основою окремої консервативної партії. Така група з'явилася у 09.1927; її 1-ю акцією було порозуміння з катол. Укр. християн. орг-цією (УХО) для вироблення спільної програми.

З поч. 02.1928 Т. став гол. політ. оглядачем газ. "Нова Зоря", де оприлюднив розроблену ним концепцію укр. політики в польс. д-ві, осн. елементами якої були нац.-територ. автономія укр. земель та ідея польс.-укр. порозуміння. У статтях Т. докладно проаналізовано укр. політ. лінію 1918–28 ("П'яті роковини", "Хто винен", "Березневий акт як учитель") та накреслено програму укр. політики в іноетніч. д-ві ("За автономію українських земель при Польщі"). Власна державність, на думку автора, у той час була віддаленою політ. метою, натомість у реальній політиці він пропонував домагатися негайного виконання закону від 26.09.1922 про автономію Львів., Терноп. і Станиславів. в-в. Власне цієї програми дотримувалася катол. УХО, чл. Гол. управи якої Т. став 1928.

Позиція Т. щодо укр. політики в Польщі й випрацювана вченим програма налагодження польс.-укр. стосунків була негативно сприйнята керів. колами УНДО, гетьман. руху та лівими партіями. Пропозицію автономії вони розцінювали як спровоковану Т. лінію угоди укр. політ. руху з польс. д-вою.

Політ. статті Т. і його виступ 28.05.1928 на засіданні Гол. управи з рефератом про ідеологічну програму орг-ції підтримали в УХО. Серія ст. "Чільна партія у власному зеркалі" ставила гол. завданням спонукати УНДО до зміни тактики або політ. розриву з лібералами й створення окремої орг-ції. Т. переконався в потребі заснування консервативної партії на ґрунті УХО: у 12.1928 на засіданні Гол. управи УХО зачитано лист Т., у якому обґрунтовано такий шлях ств. консервативної партії.

Детальний огляд укр. політики поч. 20 ст. Т. доповнив аналізом укр.-польс. відносин в істор. ретроспективі та оглядом сучасних йому укр. і польс. політ. програм у виголошеній в Ін-ті досліді нац. справ у м. Варшава 1929 доповіді "Десять літ українського питання в Польщі".

У 05.1929 Т. відмовився від подальшої участі в орг. заходах щодо створення консервативно-катол. партії, покликаючись на вік, наук. інтереси, проте приїздив на засідання "новозорянської" групи й брав участь в обговоренні найважливіших політ. справ. У 07.1929 пропонував утриматися від негайної орг-ції катол. партії, доки не доведена справа об'єднання в Церкві. Брав участь у нарадах 10–13.07.1930 в с. Микуличин (нині в складі Яремчан. міськради Івано-Франк. обл.), де виступив з ініціативою політ. розриву з УНДО і планом творення катол. партії.

Концепція укр.-польс. взаємин, яку Т. опрацьовував ще з 1919, лягла в основу програми утвореної 1930 на ЗУЗ Укр. катол. нар. партії (УКНП), а згодом послужила теор. підґрунтям для зміни політики нац.-держ. табору в Польщі напередодні ДСВ.

Консервативно-катол. світогляд Т. позначився на його наук. праці. 1926–30 вчений цілковито зосередився на дослідженні історії УГКЦ; опубл. його ґрунтовні праці "Предтеча Ісидора. Петро Акерович, незнаний митрополит руський (1241–1245)" та "Вступ до історії Церкви на Україні". 1928 розпочав підготовку великої історії церкви (планував 4 т.). 1928–29 Т. викладав укр. історію на посаді приват-доц. Краків. ун-ту, поєднував лекції з працею в г-зії. З 1.10.1929 до кін. життя в. о. проф. історії України.

Проголошення заснування УКНП 24.09.1930 й оприлюдененння в 10.1930 програмних основ партії було вирішальною мірою результатом теор. праці Т. 2.11.1930 важко захворів.

П. у м. Краків, де й похований на місц. Раковецькому кладовищі.

Літ.: Бортняк Н. Дипломатична діяльність Степана Томашівського (лютий 1919 – серпень 1921 рр.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6. Львів, 2000; *Її ж.* Степан Томашівський: до відносин з Михайлом Грушевським // Михайло Грушевський і українська історична наука. Львів, 1999; *Крип'якевич І.* Степан Томашівський // ЗНТШ. 1931. № 51; *Халак Н.* Матеріали до бібліографії наукових праць С. Томашівського // ЗНТШ: Праці історично-філософської секції (Львів). 1997. Т. 233; *Її ж.* Степан Томашівський: початки наукової та громадсько-політичної праці до 1911 р. // Україна в минулому. Вип. 2. К.; Львів, 1992; *Швагуляк М.* Степан Томашівський про досвід визвольних державницьких змагань українців // Вісник Львівського університету: Серія історична. Вип. 44. Львів, 2009; *Щербата М.* Томашівський про політичні складові шляхів вирішення українського питання у міжвоєнній Польщі // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Вип. 20. Львів, 2008.

Надія Халак

ТОМЕ́НКО Василь

(25.05.1892–05.02.1919) – старшина-пілот УГА. Н. в с. Дебеславці (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в г-зії м. Коломия, торг. акад-ї м. Львів. Працював юристом.

Учасник ПСВ. Воював у військ. поліції, згодом у повітроплавних ч. Лейтенант. Нагороджений низкою орденів і медалей. 17.11.1918 вступив до УГА. Поручник. На поч. 12.1918 разом зі своїм братом Михайлом та М. Захаріяшем сформував у м. Тернопіль ЛВ УГА чисельністю 60 осіб, з яким 20.12.1918 переїхав до м. Красне (нині Львів. обл.). Збирав разом з групою підстаршин і стрільців комплектуючі, ремонтні матеріали в м. Рогатин, Стрий, Тернопіль, Станиславів, Броди, Підволочиськ, Красне. Спільно з пор. С. Слезаком організував тех. сотню, налагодив ремонт і реставрацію австр. бойових літаків. Завдяки їхній праці ЛВ УГА отримав перші бойові машини.

Важко поранений під час навчань з вивчення авіабомб разом з групою пілотів УГА. Того ж дня п. На прохання родини похований на цвинтарі "Монастирок" м. Коломия, тоді як його бойові товариші знайшли свій спочинок у братській могилі на кладовищі м. Красне.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 2. Спр. 136. Арк. 4 зв. – 5.

Літ.: Тинченко Я. Герої українського неба: пілоти визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010. С. 148; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 217–240; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 101; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2008.

Микола Вітенко

ТОМОРУ́Ґ Василь Михайлович

ТОМОРУҐ Василь Михайлович

(11.04.1879–1963) – педагог, четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Василів (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї шляхтича. 1893/94 н. р. навч. в 1-му кл. вищої держ. г-зії м. Чернівці. Завершив середню освіту в держ. учител. семінарії м. Чернівці, де в 07.1899 (разом з М. Топущаком) склав матуральні іспити й був іменований канд. на вчител. посаду. У 05.1902 склав учител. кваліфікаційний іспит на право викладання укр. та нім. мовами в нар. шк. Працював учителем, згодом дир. шк. с. Кирлібаба (нині Румунія). У 12.1905 переведений на посаду дир. шк. с. Нижні Синівці (нині Глибоц. р-ну Чернів. обл.). У 03.1908 на власне прохання був переведений дир. 2-класної шк. с. Задубрівка (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.). Активний чл. Чернів. заміськ. філії т-ва "Руська бесіда", кер. читальні "Руської бесіди" в с. Задубрівка. Співорганізатор та учасник Шевченків. свята, яке відбулося в приміщенні читальні с. Стара Жучка (нині в складі м. Чернівці) 19.07.1914 за участю понад 500 представників читалень громад багатьох навколишніх сіл.

Під час ПСВ служив у заг. ополченні, з 03.1918 іменований хорунжим, із 08.1918 – лейтенантом окружної команди ландштурму № 22. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу до укр. армії як четар УГА. Воював у складі 9-ї Белз. бригади УГА. Взимку 1919–20 перехворів на плямистий тиф. Належав до групи старшин УГА, які наприкінці 04.1920 вирішили втекти з-під більшовиц. влади в м. Балта (нині Одес. обл.) до м. Чечельник (нині смт Вінниц. обл.).

Повернувся на Буковину, працював у шк. с. Задубрівка на посаді дир. Був одним з тих буковин. педагогів, які 1929 офіційно задекларували свою рутенську (укр.) національність. Після виходу на пенсію (1935) проживав у с. Задубрівка.

Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. В останньому списку членів "Нар. дому", укладеному 15.06.1943, Т. згаданий як "директор школи на пенсії в Задубрівці, румунський громадянин українського етнічного походження".

1944 виїхав на Зх. Після ДСВ мешкав з дружиною Людмилою-Камілою, уродженою Штекль (1897–1966), у Пд. урядовому окрузі Баден (нині урядовий округ Фрайбург землі Баден-Віртенберґ, ФРН), де й п.

У л-рі Т. помилково іменують Томорук.

Літ.: Алиськевич М. Пів року під більшовиками // ЛЧК. 1933. Ч. 10. С. 10–12; Ч. 12. С. 20–24; *Дубас П.* Доля двох стрільців // Голос Комбатанта. 1960. Ч. 8 (14); Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 68; Ergebnis der Lehrbefähigungsprüfung im Maitermine 1902 // Bukowinaer pädagogische Blätter. 1902. 25 Mai. S. 545–155; Szewczenko Feier in Alt-Zuczka // Bukowinaer Post. 1914. 23 Juli; Von der Lehrerbildungsanstalt // Bukowinaer Post. 1899. 20 Juli.

Володимир Старик

ТОМОРУ́Ґ
Ілярій Омелянович

(17.05.1893–01.05.1930) – четар УГА. Н. в с. Кадубівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. вчителя. 1904–13 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці (матура літо 1913). Записався на студії на юрид. ф-т Чернів. ун-ту, де провчився до ПСВ лише 1 семестр.

1914 мобілізований до війська. Під час війни потрапив до італ. полону, де важко хворів. Повернувся з полону 1918, був іменований хорунжим піхоти в резерві. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Був приділений до тех. формацій УГА як один з організаторів автоколони УГА. За р. Збруч, де автоколону УГА реорганізовано в самохідний курінь, воював у піх. підрозділах УГА. З 1.08.1919 іменований четарем піхоти 2-го Галиц. корпусу. Повернувся на Буковину влітку 1920 після розформування УГА. Вже вдома в Кадубівцях захворів на плямистий тиф.

Після одужання 6.10.1920 отримав вихідне свідоцтво Чернів. ун-ту й виїхав на студії до м. Відень, де навч. в торг. акад-ї. Активний учасник укр. студент. життя у Відні як чл. акад. т-ва "Січ". Завершивши вищі студії, багато років залишався без посади. 1928 отримав посаду в торг. фірмі м. Бухарест, згодом у торг. представництві в м. Прага. Восени 1929 повернувся до Чернівців, через кілька місяців важко захворів. У супроводі батька виїхав на лікування до Відня, однак безуспішно.

П. у м. Відень, де й похований на місц. центр. кладовищі.

У л-рі Т. необґрунтовано іменують Тиморуґ та Томорук.

Літ.: Ілярій Томоруґ [некролог] // Час. 1930. 7 трав.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 27 серп.; Помер Ілярій Томоруґ // Рідний край. 1930. 25 трав.; Посмертні згадки. Ілярій Тиморуґ // ЛЧК. 1930. Ч. 7–8. С. 32; Посмертні згадки. [Помер старшина УГА Ілярій Томоруґ] // Діло. 1930. 22 трав; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Володимир Старик

ТОМОРУ́Ґ
Микола Емануїлович

(28.09.1894 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА та БК ДА УНР. Н. в с. Репужинці (нині

Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї учителя місц. шк. 1904/05 н. р. навч. в підготовчому кл. 2-ї держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці. 1906–13 пройшов гімназійний курс за 4 кл. в держ. укр. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.).

1914 мобілізований до австр. армії, служив у 16-му батальйоні 95-го пішх. полку. 1915 потрапив до рос. полону, перебував у таборі для військовополонених м. Ташкент (нині Узбекистан). Повернувся з полону, був іменований хорунжим.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію. Вступив до БП в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Після реорг-ції БП в БК перейшов за р. Збруч, воював проти більшовиц. військ.

Загинув на Наддніпрянщині за невідомих обставин.

У л-рі Т. необґрунтовано ототожнюють з Миколою Топущаком.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 667; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 13, 51; Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1911/1912. Кіцмань, 1912. С. 117; *Новосівський І.* Відродження української державності 1917–1918 рр. та участь буковинців в її відбудові // Календар-альманах "Нового Шляху" на 1978 рік. Торонто, б/р. С. 105; *Сімович В.* Праці у 2 томах. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці, 2005. С. 615.

Володимир Старик

ТОМОРУ́Ґ
Теофіль Дмитрович

(21.03.1891–18.11.1952) – інж., поручник УГА. Н. в с. Василів (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї шляхтича-землевласника. 1902/03 н. р. навч. в підготовчому класі, 1903/04 н. р. – у 1-му кл. 2-ї держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці.

Під час ПСВ воював у складі 41-го піх. полку на Сх., згодом на Італ. фронтах. Був іменований хорунжим, пізніше лейтенантом піхоти в резерві. Потрапив в італ. полон.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 5.11.1918 як четар УГА. За дорученням ДСВС організував на базі колиш. залізн. майстерень автомобільні варстати (майстерні) НКГА в Станиславові, якими командував до розформування їх після переходу УГА за р. Збруч. З 1.01.1919 іменований поручником піхоти при ДСВС. Автореферент при РДС ЗУНР. Перехворів на плямистий тиф у м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.). У 04.1920 утік з-під більшовиц. влади, у складі групи під командуванням ген. А. Кравса потрапив до ЧСР (09.1920).

1920–23 перебував у таборі для інтернованих укр. військових м. Йозефов (нині Чехія). Викладав (разом із сот. Кравцем, пор. Прохурським та чет. Грициною) на Курсі експльозивних моторів, організованому Культ.-просвітн. гуртком табору Йозефов для підготовки кваліфікованих укр. шоферів і машиністів. Курс розпочався 25.12.1922, його закінчили й отримали свідоцтва 87 укр. військових, переважно стрільців та підстаршин. У 08.1923 склав іспит зрілості на гімназійно-реальному курсі Укр. еміграц. г-зії, що містилася в таборі "Д" в Йозефові.

Студіював мірничу інженерію (землевпорядкування) у Чес. вищій тех. шк. в м. Прага. 24.11.1923 співзасн. (разом з В. Орелецьким) та голова Укр. акад. автоклюбу, покликаного бути фаховим, наук., спортивним і товариським осередком автомобілізму для укр. студентства. Навесні 1930 склав 2-й держ. іспит каф-ри землевпорядкування та завершив вищі студії, отримав статус мірничого інж. У 05.1931 прийнятий на роботу за контрактом у провінційній дирекції Мін-ва фінансів у м. Брно (нині Чехія). Чл. Т-ва укр. інж., заснованого 1930 в м. Прага. З 1937 працював у Словаччині, наприкінці 1930-х переїхав до м. Рахів (нині Закарп. обл.), де відкрив мірничу канцелярію. Голова Укр. нац. ради в Рахові 1939, за що потрапив до в'язниці після окупації Карпат. України угор. військами. Вийшовши на волю, повернувся до Словаччини, де працював за фахом у м. Банська

ТОМОРУҐ
Теофіль Дмитрович

Бистриця та в місц. окрузі. 1944 надавав допомогу численним укр. утікачам, знаходив для них працю та місце проживання. Навесні 1945 переїхав до Баварії, 1948 – до США. Чл. УККА, був засн. та головою відділення УККА в м. Сан-Франциско (шт. Каліфорнія, США).

П. і похований у м. Берклі (шт. Каліфорнія).

У л-рі Т. помилково іменують Томорук.

Літ.: Боберський І. Щоденник 1918–1919. К., 2003. С. 229; З життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. 1923. Ч. 19–20 (41–42). С. 60; Курс експльозивних моторів // Український Скиталець. 1923. Ч. 4 (26). С. 60; *Мікула О.* Зі споминів залізничника // ЛЧК. 1936. Ч. 2. С. 17; *Наріжний С.* Українська еміґрація. Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. 66, 80, 241; [Некролог] інженера Теофіля Томоруґа // Свобода. 1952. 26 листоп.; *Ревай Ю.* Пам'яті патріота // Свобода. 1953. 25 листоп.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 247; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 172; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz (1902/1903). Czernowitz, 1903. S. 73; Zprávy osobní // Zeměměřický Věstník. 1930. Č. 5. 1 mája.

Володимир Старик

ТОПОРÓВИЧ Лев Теодорович

(29.06.1895 – кін. 06.1920) – хорунжий УГА. Н. в м. Тернопіль у сім'ї поштового урядника. Навч. 1 р. в укр. г-зії, потім у реальній шк. рідного міста.

Мобілізований до австро-угор. армії (1917). В УГА – від 11.1918; спочатку служив у 1-му Подільськ. полку ім. С. Петлюри, потім воював на фронті. З 07.1919 перебував на Наддніпрян. Україні. Наприкінці 04.1920 заарештований чекістами в м. Одеса й відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржу, якою везли в'язнів, затопили в Білому м.

Дж.: ДАТО. Ф. 484. Оп. 1. Спр. 394.

Літ.: Дойков Ю. Памятная книжка. Красный террор в советской Арктике. 1920–1923 (документальные материалы). Архангельск, 2011. С. 67; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157.

Петро Гуцал

ТОПОРÓВИЧ Михайло

(01.05.1898–03.08.1983) – військовик, правник, публіцист, громад. діяч. Н. в с. Чернихівці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. г-зіях м. Збараж (1910–14) і Тернопіль (1921).

1918–20 – хорунжий УГА й ДА УНР.

Студіював право в Укр. таємному ун-ті м. Львів, на філос. ф-ті в м. Ґрац (Австрія), 1925–29 – у Краків. ун-ті. Активний у "Просвіті" та ін. т-вах, Окружному союзі кооператив; дописувач до укр. часописів. За політ. діяльність ув'язнений 1934 у концтаборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). Приватний адвокат у м. Збараж до 1939. Після встановлення 1939 рад. влади на ЗУЗ разом з дружиною перебрався до Генерал-губернаторства. Під час нім. окупації – посадник Збаража.

1944 виїхав до Німеччини, комендант табору поблизу м. Мюнхен. Від 1948 – у США (м. Нью-Джерсі). Діяльний у громад. т-вах укр. діаспори, голова комбатант. орг-ції в м. Клівленд (шт. Огайо). Нагороджений Воєн. хрестом (1961). Автор статей про діяльність УГКЦ.

П. у м. Клівленд.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 157; Збаражчина: збірник статей і матеріалів / ред. кол.: А. Батюк, Г. Ничка, Р. Осінчук, М. Лисогір, Т. Панасюк. Торонто, [1968]. С. 540, 544, 546, 569, 606; *Мельничук Б.* Топорович Михайло // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 633; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 344.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ТОПУЩА́К
Микола Матейович

(11.12.1880–09.12.1937) – педагог, отаман, організатор БК УГА, майор ДА УНР, громад. діяч. Н. в м. Чернівці в сім'ї шевця і громад. діяча, чл.-засн. й заст. голови т-ва "Руська міщанська читальня" в Чернівцях. Навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці, де в 07.1899 склав матуральні іспити й був іменований кандидатом на вчител. посаду. 29.07.1899 іменований тимчасовим учителем 5-класної шк. с. Раранча (нині Рідківці Новоселиц. р-ну Чернів. обл.), згодом у 5-класній шк. с. Камена (нині Кам'яна Сторожинец. р-ну Чернів. обл.). Працюючи молодшим учителем у с. Кучурів Великий (нині Сторожинец. р-ну Чернів. обл.), у 05.1903 склав учител. фаховий іспит на право викладання укр. мовою в нар. шк. У 09.1903 іменований постійним учителем у с. Кучурів Великий. 1912 переведений на посаду вчителя с. Рогізна (нині в складі м. Чернівці), звідки у 09.1913 пішов у довготривалу відпустку з учител. служби. Відтоді мешкав у Чернівцях, працював у страхових т-вах, згодом заст. дир. в чернів. філії пароплавної компанії "Canadian Pacific Railway Company".

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, з 1.01.1902 іменований кадетом піхоти в резерві, заст. офіцера. Служив у 19-му піх. полку крайової оборони (штаб полку в м. Львів). 1903 переведений як кадет піхоти в резерві, заст. офіцера 25-го угор. полку піхоти зі штабом у м. Лозонч (нині Лученець, Словаччина), де 1909 іменований хорунжим резерву. 1912 звільнений у запас у ранзі хорунжого гонведської піхоти.

У м. Чернівці: чл.-засн. т-ва "Руський міщанський хор", 1902 – чл. правління т-ва "Руська міщанська читальня". Чл. правління (секретар) інтернац. Екзекутивного к-ту буковин. учительства. З 02.1908 – чл. центр. правління т-ва "Українська школа" в Чернівцях. Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Організатор т-ва укр. ремісників "Воля" в Чернівцях, яке постало на базі профспілки міськ. дроворубів. 1912 – голова т-ва "Охорона", покликаного надавати опіку укр. емігрантам з Буковини. Активно поборював русофіл. партію та її лідера О. Геровського. Чл. наглядової комісії центр. союзу укр. хлібороб. райффайзен. спілок на Буковині "Селянська каса". Чл. правління т-ва "Видавнича українська спілка" в Чернівцях (голова І. Данилевич), яке діяло до 07.1914. Один з організаторів (разом з І. Поповичем та Ю. Сербинюком) велелюдної демонстрації 22.03.1914 в Чернівцях, яка пройшла до місц. рос. консульства, з протестом проти заборони святкування в Рос. імперії столітнього ювілею Т. Шевченка.

26.11.1905 організував нар. віче в с. Кучурів Великий у справі заг., рівного, таємного й безпосереднього виборчого права. 1907–10 був активним чл. Буковин. радикальної партії. 11.10.1908 разом з О. Безпалком скликав віче селян у Чернівцях у справі реформи виборів до Буковин. сейму. На парламентських виборах 1911 висував свою кандидатуру по округу Чернівці-3х., однак поступився лідерові рум. соціал-демократів Ґ. Ґріґоровічу.

Визначний діяч січового руху на Буковині. 09.1905 – засн. і чл. 1-ї старшини т-ва "Січ" у с. Кучурів Великий. Учасник 2-х заг. зборів Союзу Січей на Буковині 3.01.1907. 21.04.1907 на чолі "Січі" взяв участь у передвиборному вічі на підтримку укр. канд. М. Спинула в с. Кучурів Великий. 1911 обраний головою чернів. гімнастичного т-ва "Січ", заснованого 1904. 1914 – співзасн. Т-ва січових стрільців у Чернівцях, подавши 10.07.1914 разом з Н. Бігарієм та Г. Гордим його статут на затвердження буковин. крайового уряду. Влітку 1914 – інструктор Січових буковин. стрільців.

Після окупації м. Чернівці рос. армією у 09.1914 був одним з 3 заручників (разом з М. Спинулом та Л. Кушніром) від укр. громади міста, яких рос. влада арештувала й вивезла вглиб Росії. Був 1-м укр. діячем у Чернівцях, якого арештували за орг-цію Січових стрільців на Буковині, ув'язнили протягом

місяця в чернів. поліцейській в'язниці й вислали до В'ятської губ. (Росія), де він проживав у статусі "цивільного полоненого" в с. Макар'євське (нині Нижньогород. обл., РФ).

Чл. К-ту допомоги полоненим і висланим у В'ятці. Заарештований у 09.1917 як чл. підпільної орг-ції, звільнений у 11.1917.

Наприкінці 12.1917 в складі групи галичан виїхав до м. Київ, де був кооптований до складу Галиц.-Буковин. к-ту допомоги жертвам війни, у якому працював до 10.1918, допомагав буковин. біженцям і вигнанцям повернутися на батьківщину. За часів УД працював у Мін-ві культів. 30.09.1918 дирекція буковин. крайової поліції в донесенні на адресу президії крайового виділу іменувала Т. головою Галицько-Буковин. укр. к-ту, ств. з метою приєднання Буковини до Наддніпрян. України.

Один з організаторів Галиц.-Буковин. куреня Січових стрільців. Наприкінці 01.1918 брав активну участь у боях за м. Київ, як рядовий стрілець обороняв позиції біля січових казарм. На 1-му після гетьман. перевороту засіданні Гол. ради галиц., буковин. і угор. українців у Києві 27.05.1918 увійшов до складу Президії Ради як секретар (її головою обрано Є. Коновальця).

У 11.1918 за дорученням Галиц.-Буковин. к-ту допомоги жертвам війни взяв участь у Києві в розподілі інтендант. майна (зброї, амуніції, обмундирування тощо), призначеного для подальшої передачі зх.-укр. урядові. Зумів переконати С. Петлюру в можливості створення окремої укр. військ. ч. з буковинців. Наприкінці 1918 у супроводі делегата Директорії пор. С. Бублієнка виїхав з ешелоном військ. майна до столиці ЗУНР м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), звідти до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де за сприяння Буковин. нац. ради очолив сформований з утікачів з-під рум. займанщини Легіон буковин. січових стрільців (Буковин. бригада або БП, згодом БК), метою якого було возз'єднання Буковини з ін. укр. землями. Очолював командування БП УГА, перебував разом зі штабом (нач. штабу пор. С. Бублієнко) та кадрою полку в м. Коломия.

У м. Копичинці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) Т. провів реорг-цію БП в БК, який складався з 4 бойових сотень і допоміжних підрозділів, та передислокував його до м. Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.) на з'єднання з частинами 3-ї Залізної д-зії ДА УНР (команд. полк. О. Удовиченко), де 7.06.1919 БК увійшов до складу 9-го полку (команд. полк. П. Шандрук). 8.06.1919 БК перейшов р. Збруч і дістався до місця свого постою в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). 9.06.1919 БК в повному складі вирушив на фронт біля м. Дунаївці (нині Хмельн. обл.). Брав участь у боях з більшовиками та здобутті ключової залізн. ст. Ярмолинці (нині смт Хмельн. обл.).

Надалі Т. перебував зі штабом та ч. обозу БК в Кам'янці-Подільському, де зумів організувати запасний курінь з буковинців, які опинилися на Наддніпрянщині після відступу УГА за р. Збруч. Брав участь у бойових діях проти більшовиків і денікінців до поч. 11.1919, коли під натиском білогвардійців рештки куреня відступили до м. Проскурів (нині Хмельницький). Дорогою захворів на тиф, 2 місяці перебував у шпиталі м. Проскурів, змушений залишитися під польс. окупацією. Останнє військ. звання під час служби в 3-й Залізній д-зії ДА УНР – майор.

Наприкінці 1919, одужавши від тифу, перейшов з Проскурова до м. Вінниця, де співпрацював з кер-вом ревкому ЧУГА. На поч. 1920 брав участь у переговорах у Києві делегації ЧУГА з рад. урядом, після чого переїхав до осідку ревкому ЧУГА в м. Балта (нині Одес. обл.). Там працював по лінії промкооперації, заснував низку артілей.

1926 був заарештований Балт. окружним ДПУ за звинуваченням у контрреволюц. діяльності, перебував під слідством, однак був звільнений через відсутність доказів.

1.09.1929 був заарештований у Балті за звинуваченням у проведенні антирад. агітації та викривленні кооп. політики комуніст. партії.

24.09.1929 звільнений з-під варти з заміною її на підписку про невиїзд. 14.12.1929 кримінальну справу стосовно Г. Латинського й Т. було припинено за відсутністю доказів і передано до трійки ДПУ УСРР.

14.09.1933 Т. був повторно заарештований Молдав. обл. відділом ДПУ УСРР за звинуваченням "в участі у контрреволюційній організації, що ставила за мету повалення радянської влади". Під час слідства заперечував висунене йому звинувачення в належності до орг-ції "УВО" та до розвідувальної роботи, винним себе не визнав.

Відповідно до постанови суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 17.01.1934 на підставі ст. 54–11, 54–2 КК УСРР ув'язнений на 3 р. ВТТ. Після звільнення був позбавлений можливості працювати, проживав у м. Біла Церква (нині Київ. обл.).

Знову заарештований 3-м відділом НКВС Молдав. АСРР 22.09.1937 за звинуваченням "в організації та керівництві контрреволюційною організацією в Молдавії та шпигунській роботі на користь однієї з іноземних держав". Перебував у в'язниці м. Балта. Засуджений до розстрілу постановою Особливої наради при НКВС УРСР від 19.11.1937 на підставі ст. ст. 54–1А, 54–10 ч. І, 54–11 КК УРСР. Місце розстрілу й поховання в справі не вказані, однак ім'я Т. фігурує в списках розстріляних і похованих після 8.12.1937 в Биківні біля Києва. Дружину Мотрону Іванівну Топущак, 1888 р. н., було засуджено 4.12.1937 на 10 р. ВТТ.

Реабілітований рішенням Прокуратури УРСР від 11.07.1989 (у справі 1933–34), рішенням Військ. прокуратури Київ. військ. округу від 27.07.1989 (у справі 1937).

Спогади Т. про заснування БК у викладі І. Поповича (під псевд. Емга) опубл. в чернів. газ. "Час".

У л-рі Т. помилково іменують як Топушак Микола, Топуняк Микола, V. Topuschak, В. Топущак, ватажок з Биковні.

Дж.: ГДА СБУ Одес. обл. Спр. 13050-п; Спр. 10535-п; ЦДАГОУ. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 62116; Спр. 66168.

Літ.: Буковина. Перед парляментськими виборами // Рада. 1911. 1 (14) лип.; Буковинці на більшовицькім фронті // Український Стрілець. 1919. 15 черв.; Весела новина // Каменярі. 1922. 20 квіт.; *Гарас М.* Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 66; Гей, там на горі "Січ" іде!... Пропам'ятна книга "Січей". Б/м [Едмонтон], 1965. С. 326; Головна рада галицьких, буковинських і угорських українців в Київі // Буковина. 1918. 28 черв.; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 14–16; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 5–51; *Емга* Буковинський Курінь // Час. 1933. 22, 23 і 25 квіт.; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 68; *Кордуба М.* В посольстві до гетьмана. (Уривок із щоденника) // ЛЧК. 1930. Ч. 11; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; Москалями арештовані українці // Народний Голос. 1914. 25 жовт.; Народне віче в Кучурові вел. // Буковина. 1905. 18 листоп. (1 груд.); *Пігуляк І.* Спогад у 60-річчя смерти сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3; При обороні Київа // Буковина. 1918. 12 берез.; *Роженко М.* Сосни Биківні свідчать: злочини проти людства. Кн. 4. К., 2003. С. 30; *С.* Як москалі господарили в Чернівцях // Свобода. 1915. 16 лютого; *Удовиченко О.* Третя залізна дивізія. Матеріяли до історії Війська Української Народньої Республіки. Рік 1919. Нью-Йорк, 1971. С. 44–56, 250; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 259–260; Eine ukrainische Demonstration. Wegendes Verbotes der Abhaltung der Szewczenko feiern in Rußland // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1914. 24 März; Nachrichten von unseren Geiseln // Czernowitzer Tagblatt. 1915. 31 August; *Shandruk P.* Arms of Valor. New York, 1959. P. 110–112.

Володимир Старик

ТОТОЄСКУЛ
Володимир Макарович

ТОТОЄ́СКУЛ
Володимир Макарович

(21.01.1896–04.12.1918) – сотник артилерії УГА. Брат Н. Тотоєскула. Н. в с. Іспас (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї нар. вчителя, згодом залізн. службовця, сотника УГА. 1906–13 навч. в Чернів. вищій реальній г-зії (матура 3.07.1913). Гімназистом брав участь у стрілец. змаганнях, 8.06.1912 був нагороджений почесною нагородою (срібним годинником) команди ландверу як один з найвлучніших стрільців серед учнів вищої реальної шк. Студіював у Чернів. ун-ті, чл. укр. акад. козацтва "Запороже" в м. Чернівці.

Військ. службу розпочав 1914 однорічним добровольцем 33-го полку польової артилерії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Закінчив старшин. шк., з 09.1915 іменований лейтенантом резерву 33-го полку польової артилерії. З 08.1916 переведений на службу в 11-й полк польової артилерії, з 11.1916 іменований обер-лейтенантом, з 05.1918 – капітаном 11-го полку польової артилерії, де служив разом з К. Купчанком та Я. Воєвідкою.

Як команд. батареї в ПСВ брав участь у боях на Сх., Балкан., Італ., Зх. фронтах. У 10.1915 нагороджений срібною медаллю за хоробрість 2-го кл., 06.1916 – хрестом за військ. заслуги 2-го кл. з військ. декорацією. Нагороджений також срібною медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги та бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги.

Після розпаду Австро-Угор. монархії, який застав Т. в Сербії, пішов на службу в укр. армію як сотник УГА при Коломий. ОВК. Сформував 23.11.1918 в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) батарею, яка складалася з 4 австр. 8-сантиметрових польових гармат і стала зав'язком 1-го артилер. полку 1-ї бригади УСС УГА. У Коломиї заручився з сестрою свого гімназійного товариша В. Кисілевського, донькою відомої письменниці Олени Кисілевської. 28.11.1918 вирушив на чолі Коломий. батареї на фронт біля м. Львів. На саморобному панцернику власної конструкції вирушив 4.12.1918 до с. Старе Село (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), потім в'їхав у польс. окопи в Сихові біля Львова, обстрілюючи їх із гармати й скорострілів, однак був поцілений ворожою кулею і п. на руках брата Нестора.

Був похований спершу на стрілец. цвинтарі в м. Станиславів (поховання № 89), де досі стоїть присвячений йому хрест. Звідси 12.12.1918 батьки перевезли тіло Т. до Чернівців і поховали його в гробівці родини Куліцьких на Руськ. цвинтарі у кварталі № 69, на якому донині зберігся нім.-мовний напис "Wladimir R. v. Totoiescul k. u. k. Artillerie Hauptmann. An dem Felde der Ehre gefallen am 4 December 1918". Після смерті Н. Тотоєскула (1922) та спорудження родинного гробівця Тотоєскулів у кварталі № 33 на Руськ. цвинтарі в Чернівцях перепохований поруч із братом під нім.-мовним написом "Wladimir R. v. Totoescul K. u. k. Haupt. ✱ 1896 – †1918".

На Буковині ім'я Т. було оточено особливим пієтетом як 1-го укр. старшини з краю, який загинув смертю героя в лавах УГА в боях за визволення Львова.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 794; Володимир Тотоєскул, сотник 1. коломийського гарматнього полку // ЛЧК. 1935. Ч. 9. С. 22; З діяльности Тов. Охорони Воєнних Могил. // ЛЧК. 1930. Ч. 3. С. 31–33; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 27 серп.; 1930. 14 жовт.; 1931. 5 черв.; *Мацьків Т.* З-над Дністра на канадські прерії. Мій життевий шлях. Едмонтон, 1963. С. 62; *Попович С.* Запорожці в визвольній боротьбі // Час. 1935. 7 лип.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 181; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 78; Bestschießen der Czernowitzer Mittelschulen // Czernowitzer Tagblatt. 1912. 26 Juni.

Володимир Старик

ТОТОЄ́СКУЛ
Макар Васильович

(19.03.1872–1938) – педагог, залізн. службовець, сотник УГА. Батько

старшин УГА Володимира та Нестора Тотоєскулів. Н. в с. Іспас (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї резеша (дрібного шляхтича). 1884/85 н. р. навч. в 1-му кл. Чернів. вищої держ. г-зії, згодом у держ. учител. семінарії м. Чернівці, де в 07.1892 склав матуральні іспити. Працював пом. учителя. У 09.1894 іменований тимчасовим учителем у с. Іспас. З 1896 – учитель у с. Слобода-Банилів (нині Вижниц. р-ну). Учителював в Іспасі й навколишніх селах. У 07.1914 МВС визнало належність до австр. лицарського стану Т. як прямого нащадка стародавнього молдав. боярського роду. Згідно з рішенням Крайового виділу Буковини від 27.07.1914 Т. та його нащадки отримали право використовувати шляхетський додаток до свого прізвища "Ritter von".

З 03.1899 вступив добровольцем на службу на залізн. ст. Іцкань біля м. Сучава (нині Румунія). З 05.1900 іменований Станиславів. дирекцією залізниць аспірантом-добровольцем в Іцкані. З 01.1903 – асистент залізниць на ст. Руда, 1904 – на ст. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну Чернів. обл.), 1905–06 – на ст. Милішівці (нині Румунія), 1907–08 – на ст. Фольксґартен у Чернівцях (нині ст. Чернівці Південна). У 10.1908 переведений на роботу асистента на ст. Чернівці. З 07.1909 іменований ад'юнктом залізниць у Чернівцях, 01.1915 – інспектором на ст. Чернівці. 1916 переведений інспектором на ст. Фольксґартен, де працював до 1918.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, унтер-офіцером резерву. У 12.1893 іменований лейтенантом піхоти в резерві 41-го піх. полку. З 11.1902 переведений у неактивний стан лейтенантом 22-го піх. полку крайової оборони "Чернівці". З 05.1917 іменований обер-лейтенантом піхоти 22-го полку стрільців крайової оборони в резерві. Нагороджений бронз. пам'ятною ювіл. медаллю для ЗС і для жандармерії, ювіл. хрестом для цивільних службовців.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник

Гробівець родини Тотоєскулів

УГА. За дорученням уряду ЗУНР виїхав у 11.1918 до м. Київ, у 12.1918 – до м. Відень, де працював в укр. ліквідаційній комісії. З 1.03.1919 іменований сотником піхоти при ліквідаційній комісії у Відні.

Привіз до Чернівців тіло померлого старшого сина Нестора, спорудив родинну гробницю Тотоєскулів у кварталі № 33 Руськ. цвинтаря в Чернівцях, до якої переніс із гробівця Куліцьких і прах молодшого сина Володимира. У 1920–30-х усамітнено мешкав у с. Іспас.

П. у м. Чернівці. Похований у м. Чернівці на Руськ. цвинтарі в родинному гробівці під німецькомовним написом: "Macarius R. v. Totoescul. Insp. C. F. R. ✱ 1872 – †1938"

Літ.: Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1930. 14 жовт.; 1931. 5 черв.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313; Adelszuerkennung // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1914. 26 Juli; Programm des k. k. Ober-gymnasiums in Czernowitz in dem Herzogtume Bukowina für das Schuljahr 1885. Czernowitz, 1885. S. 77.

Володимир Старик

ТОТОЄ́СКУЛ
Нестор Макарович

(31.10.1894–11.04.1922) – інж., хорунжий УГА. Брат В. Тотоєскула. Н. в с. Іспас (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї нар. вчителя, згодом залізн.

ТОТОЄСКУЛ Нестор Макарович

службовця, сотника УГА. З 1906 навч. в Чернів. вищій реальній г-зії, матуральні іспити склав 29.06.1914. Студіював у тех. акад-ї м. Відень.

1916 вступив добровольцем до Легіону УСС, де був водієм автомобілів і мотоциклів. Як фотограф залишив десятки світлин УСС, позначених абревіатурою "НТ". 1918 в складі Легіону УСС був на Наддніпрянщині, як кур'єр виконував доручення команд. Легіону УСС Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного). Працював у культосвіт. станиці в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), допомагав організовувати шк. й курси українознавства для вчителів та урядовців.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до укр. війська як підхорунжий УГА. Воював у складі 1-ї Коломий. батареї 1-го артилер. полку 1-ї бригади УСС УГА (команд. сот. В. Тотоєскул). Разом з братом виготовив саморобний "панцерник" – звичайну залізн. платформу, обкладену по периметру стіною з дубових шпал, які мали захищати від ворожих куль обслугу гармати та кількох скорострілів. Виїхавши в складі команди панцерника 4.12.1919 до с. Старе Село (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), потім до Сихова біля м. Львів, став свідком загибелі В. Тотоєскула від ворожої кулі. Перевіз тіло брата до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де поховав його на стрілец. цвинтарі. Наприкінці 12.1918 став курсантом старшин. шк. однорічних у м. Станиславів, яка розміщувалася в казармі колиш. 33-го полку польової артилерії. Навч. тривало 10.01–15.05.1919, коли у зв'язку з 1-м відступом УГА старшинську шк. артилерії було переформатовано на бойову батарею польових гармат, у складі якої 25.05.1919 Т. залишив Станиславів. Батарея через м. Тисмениця прибула до с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.), знищеним мостом перейшла на лівий берег р. Дністер в околиці м. Чортків і Бучач, ставши постоєм у с. Улашківці (нині Чортків. р-ну, усі 3 Терноп. обл.). Командування 2-го корпусу УГА 4.06.1919 включило батарею однорічних, яка отримала число 4, до складу 3-го гармат. полку (команд. сот. Ю. Шепарович) 3-ї Бережан. бригади УГА. Вже 5.06.1919 Т. у складі своєї військ. ч. брав участь у бою з польс. підрозділами, що наступали з м. Чортків. За успішну оборону м-ка Ягільниця (нині с. Чортків. р-ну) перед наступом ворога Т. був іменований хорунжим артилерії УГА. Протягом 06.1919 у складі батареї однорічних ч. 4 брав участь у всіх боях 3-ї Бережан. бригади як команд. 2-ї чети, відзначився в наступі на Чортків 8.06.1919. Після розпуску в м-ку Струсів (нині с. Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) старшинської шк. однорічних артилерії в 07.1919 залишився в складі батареї ч. 4 (команд. пор. Т. Мацьків) разом з ін. 9 курсантами шк. Після переходу УГА р. Збруч брав участь у боях з більшовиками, дійшовши з 3-ю бригадою до м. Коростень (нині Житомир. обл.). Згодом воював на денікін. фронті в р-ні м. Гайсин та Брацлав (нині смт Немирів. р-ну, обидва Вінниц. обл.). Наприкінці 1919 захворів на плямистий тиф, лікувався у військ. шпиталі м. Вінниця.

У реформованій більшовиками з 2-го корпусу УГА 1-й бригаді ЧУГА був хорунжим 48-ї лінійної важкої батареї 1-го важкого дивізіону (команд. сот. Г. Сенечко), яка в 02.1920 перебувала в м. Чечельник (нині смт Вінниц. обл.). На поч. 04.1920 воював на польс. фронті в р-ні м. Чуднів (нині Житомир. обл.). Під час заг. відступу 1-ї бригади ЧУГА наприкінці 04.1920 батарея потрапила в польс. полон у с. Калинівка (нині м. Вінниц. обл.). Поляки забрали гармати й ін. зброю, а беззбройних укр. військових відправили до м. Житомир. Т. вступив на службу до новоств. 6-ї стрілец. д-зії ДА УНР (команд. ген. М. Безручко). Звільнений за посередництвом ген. М. Капустянського з польс. полону, на короткий час переїхав до м. Бердичів (нині Житомир. обл.), у серед. 05.1920 – до м. Київ, де формувалася бригада артилерії 6-ї стрілец. д-зії. У ході наступу більшовиків та відступу поляків на поч. 06.1920 через брак коней та амуніції артилеристи воювали як піхота на пд. від м. Київ. У часі перебування д-зії в Галичині, не бажаючи служити в польс. підпорядкуванні,

у 10.1920 Т. утік на Буковину. Завершив вищі тех. студії на машинному відділенні тех. акад-ї м. Клуж (нині Клуж-Напока, Румунія), працював інж.

П. у лікарні м. Клуж, де лікувався від запалення мозку. Похований у родинному гробівці Тотоєскулів у кварталі № 33 на Руськ. цвинтарі в Чернівцях поруч із братом В. Тотоєскулом під нім.-мовним написом "Nestor R. v. Totoescul. Ing. ✱ 1894 – † 1922".

Літ.: 48. лінійна тяжка батерія I/I. [Фотографія] // ЛЧК. 1932. Ч. 2. С. 15; Ґенеральна артилєрійська старшинська школа при коші артил. полку в Станиславові. [Фотографія] // ЛЧК. 1938. Ч. 3. С. 1; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 14 жовт.; 1931. 5 черв.; *Мацьків Т.* З-над Дністра на канадські прерії. Мій життєвий шлях. Едмонтон, 1963. С. 66–73; Посмертна згадка. Нестор лиц. де Тотоєскул // Свобода. 1922. 1 черв.; Посмертні згадки. Хор. Нестор Тотоєскул // ЛЧК. 1935. Ч. 9. С. 21; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 181; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 268–270; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 113–116.

Володимир Старик

ТО́ФАН
Микола

(26.12.1892–18.12.1974) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Русів (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії. Навч. у Чернів. ун-ті.

Учасник ПСВ. Лейтенант австро-угор. армії. До УГА вступив у 11.1918. Іменований поручником 1.03.1919, служив у НКГА, згодом у 3-й Бережан. бригаді. З 02.1920 – ад'ютант команданта 1-го куреня 3-го полку ЧУГА В. Чарнецького.

1924 закінчив студії у Віден. ун-ті. 1924–36 – учитель математики в г-зії т-ва "Рідна школа" м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Чл. УНДО. З 1936 – дир. Чортків. г-зії т-ва "Рідна школа". Організував буд-во нового приміщення г-зії. 1938–39, 1941–44 – дир. Терноп. г-зії т-ва "Рідна школа". 1939–41 – вчитель фізики в Терноп. пед. шк., Терноп. ін-ті вдосконалення учителів, інспектор обл. відділу нар. освіти. З 14.07.1941 належав до складу Терноп. обл. управи, займався орг-цією с-ми освіти.

1944 виїхав до Австрії, згодом до м. Мюнхен у Зх. Німеччині. Вчитель математики при школах у ДП. Автор спогадів.

П. і похований у м. Мюнхен (ФРН).

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985; *Боднар Л.* До з'їзду колишніх учнів Рідної Школи в Чорткові // Свобода. 1992. 8 лип. Ч. 128. С. 7; *Гайда П.* Трагічна смерть Ю. Тофана // Снятин. Зв'язковий земляків міста Снятина і околиць. Детройт, 1976. Ч. 14. С. 5–6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 325.

Микола Вітенко

ТРАНСЛЕЙТА́НІЯ

(угор. Lajtàntúl, нім. Transleithanien, укр. Залитавщина) – назва, що стосується земель угор. корони. Походить від р. Лейта (Литава) – фактичного кордону між Австрією та Угорщиною. Виникла після укладення між 2 країнами компромісної угоди 1867, згідно з якою утворювалася двоєдина (дуалістична) монархія Австро-Угорщина (проіснувала до 1918). На час утворення пл. Т. була 325,411 км^2. Нас. 1910 складало 20,8 млн осіб, 45 % якого становили угорці. До Т. належали: власне угор. землі, Банат, Карпат. Україна, Славонія, Словаччина, Трансільванія, ч. Хорватії, вільне портове м. Фіуме (нині Рієка, Італія).

Адміністративно поділялася на комітати, а ті – на округи. У Т. відновлено дію Конституції Угорщини 1848. Австр. імператор водночас мав титул угор. короля, здійснював кер-во місц. урядом, спільними з Австрією (Цислейтанія) були мін-ва – військ., закорд. справ, фінансів. Законодавчий орган – Угор. сейм – складався з 2 палат: верхньої (магнатів, панів – 403 делегати) і нижньої (представників, депутатів – 453 делегати). 1868 він оголосив усе нас. Закарпаття, у т. ч. бл. 0,5 млн українців (русинів), єдиною угор. нацією. "Тимчасовий основний закон про

ТРАНСЛЕЙТАНІЯ зафарбована пастельним рожевим кольором

державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії", ухвалений УНРадою 13.11.1918, визначив укр. ч. Т. тер. ЗУНР.

Літ.: Верига В. Нариси з історії України (кін. 18 – поч. 20 ст.). Львів, 1996; *Кріль М.* Слов'янські народи Австрійської монархії: освітні та наукові взаємини з українцями. 1772–1867. Львів, 1999; *Тейлор А.* Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської монархії та Австро-Угорщини. Львів, 2002.

Ігор Бегей

ТРЕСНЬО́ВСЬКИЙ Здіслав

ТРЕСНЬОВСЬКИЙ Здіслав

(Trześniowski Zdzisław; псевд.: Татар; 19.02.1868–25.06.1921) – польс. військ. діяч. Н. в с. Которини (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї залізничника. Працював на залізниці. Вступив до польс. парамілітарного Союзу активної б-би. Згодом очолив Стрілец. союз за місцем проживання в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

З поч. ПСВ вступив до 1-ї бригади Польс. легіонів. Хорунжий, командував ротою в 3-му батальйоні. 9.10.1914 іменований підпоручником, 1.01.1915 – поручником. Учасник боїв біля м. Кельце та на р. Ніда (нині Свєнтокшиського в-ва, Польща). Відзначився в штурмі с. Собішиці (09.1915; нині Володимир. р-ну Рівнен. обл.). 1918 вступив до 2-ї бригади Польс. легіонів Ю. Галлера. Заарештований австр. владою в м. Хуст (нині Закарп. обл.). Згодом звільнений.

Від 10.1918 перебував у м. Львів, організатор збройн. опору укр. владі. З групою однодумців захопив склад зі зброєю, яку роздав добровольцям. Капітан польс. армії. Командував боями проти укр. підрозділів. Після 22.11.1918 – команд. 1-го Львів. стрілец. полку. Учасник польс.-рад. війни 1920. У результаті конфлікту був звільнений з армії (06.1921).

Не уявляючи свого життя поза армією, 25.06.1921 застрелив підполк. Г. Мадуровича, після чого наклав на

себе руки. Похований на Личаків. цвинтарі м. Львів.

Літ.: Kl. J. Kapitan Tatar // Gazeta Lwowska. 1937. 31 Październ. Nr 249. S. 2; *Nicieja S.* Cmentarz Obrońców Lwowa. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1990. S. 291–292.

Микола Вітенко

ТРЕТЯ́К
Костянтин (Кость) Семенович

(01.12.1894–16.07.1968) – доброволець УСС, старшина УГА. Н. в с. Городилів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї.

Від 08.1914 воював у Легіоні УСС. Командант чети. Хорунжий. Командант сотні скорострілів. З 11.1918 – командант стрілец. підрозділів 1-го полку 1-ї бригади УСС УГА. Учасник боїв за м. Львів, Вовчухів. операції, Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ. 1.03.1919 іменований четарем. З групою А. Кравса перейшов до ЧСР. Інтернований у таборах м. Ліберець, Йозефов.

Випускник правн. ф-ту Празьк. ун-ту. Повернувся до Галичини, працював в окружному суді м. Золочів, згодом адвокатом у м. Підкамінь (нині смт Бродів. р-ну Львів. обл.). Неодноразово був заарештований польс. поліцією за можливі зв'язки з УВО.

Після ДСВ емігрував до Зх. Німеччини, згодом до США. Діяльний в укр. т-вах, голова філії ОбВУА м. Кліфтон; проживав у м. Пассейк (обидва шт. Нью-Джерсі). Автор спогадів.

П. у м. Кліфтон. Похований на цвинтарі Св. Миколая м. Лодай (шт. Нью-Джерсі).

Тв.: Третяк К. Дещо про бій під Купчинцями // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 1. С. 35–37; *Його ж.* Наша слава (Лист Українського Січового Стрільця) // Свобода. 1916. 6 січ. Ч. 3. С. 2.

Літ.: За волю України: історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 417–418, 532; Золочівщина: її минуле і сучасне: розвідки, спомини, публікації, пам'ятки, постаті. Торонто; Львів, 2006; *І. К.* Д-р Константин Третяк // Вісті Комбатанта. 1968. Ч. 4. С. 60; Помер кол. старшина УСС д-р Кость Третяк // Свобода. 1968. Ч. 134. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 67–77; *Юречко Ю.* Городилів і городилівці. Львів, 2012.

Микола Вітенко

ТРЕШНЕВСЬКИЙ
Роман Йосифович

ТРЕШНЕ́ВСЬКИЙ
Роман Йосифович

(23.03.1895–26.07.1966) – старшина УГА, священик, громад. діяч. Н. в м. Перемишль (нині Польща) у сім'ї залізн. робітника. Випускник г-зії м. Перемишль.

1914 мобілізований до австро-угор. армії. Воював на Серб. та Італ. фронтах. Хорунжий у складі артилер. батареї при групі "Лютовиська" УГА. 1.08.1919 іменований четарем. Перебував у таборі м. Тухоля. 12.01.1921 звільнений.

Виїхав до с. Хоробрів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). 1921–25 навч. у Перемишл. духовній семінарії. 28.03.1926 рукоположений на священика. 1928–29 – сотрудник (пом.) пароха с. Гійче (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). З 1929 – парох у м. Немирів (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.). Співорганізатор і голова місц. філії т-ва "Просвіта", т-ва "Апостольство молитви", диригент хору, організатор патріотичних заходів. 1940 заарештований НКВС, але був звільнений. Активно підтримав Акт відновлення УД 30.06.1941. Голова Укр. допомогового к-ту м. Немирів.

13.05.1945 заарештований. Відмовився долучитися до православ'я. 6.06.1945 за вироком трибуналу

Трешневський Роман стоїть п'ятий справа

ТРЕШНЬОВСЬКИЙ Богдан

Прикарпат. військ. округу засуджений на 10 р. ВТТ і 5 р. обмеження в правах з конфіскацією майна. Перебував у ВТТ Комі АРСР. 1955 звільнений, переїхав на спецпоселення до м. Осінники (нині Кемеров. обл., РФ) де з 1947 проживали його дружина й син. В ув'язненні й на спецпоселенні провадив активне душпастир. служіння.

Повернувся до Галичини в 07.1961. Проживав у родичів у с. Корчин (нині Сколів. р-ну Львів. обл.).

П. у с. Низи (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Реабілітований 16.07.1993.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Ч. 4. С. 70; *Трешневський О.* "Мою роспись на делах нельзя считать доказательством моей вины"… // Мета. Часопис Львівської архієпархії УГКЦ. 2010. Вересень. Ч. 7/66. С. 11.

Микола Вітенко

ТРЕШНЬО́ВСЬКИЙ Богдан

(30.05.1899–10.08.1976) – старшина УГА, геолог. Н. в с. Ульвівок (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1917).

Учасник ПСВ. Воював у 24-му артилер. полку на Італ. фронті. Доброволець УГА. Воював у складі групи "Хирів". Четар. Командант артилер. батареї 1-ї Гірської бригади. У 05.1919 зі своїм підрозділом відступив на тер. ЧСР, перебував у таборах інтернованих м. Німецьке Яблонне, Йозефов, Ліберець.

1923–27 навч. в Гірничій акад-ї м. Пржибрам. Повернувся до Галичини. Працював геологом у м. Ясло (нині Польща). 1935 емігрував до США. Понад 40 р. працював геологом у нафтовій компанії "Socony Vacuum Oil" (нині "Mobil Oil").

П. у м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі "Кальварія".

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 173.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ТРИ́БУС Йозеф Станіславович

(18.08.1895 – д. і м. с. н.) – лікар, санітарний четар УГА. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сел. сім'ї. 1906–14 навч. в Кіцман. укр. держ. г-зії (в одному кл. з майбутнім чет. УГА О. Кантеміром та пор. УГА О. Івановичем і Г. Чернецьким), де 30.06.1914 склав матуральні іспити. Після смерті батьків (батько п. 1907, мати п. 1909) опікуном Т. був перукар К. Адлєр, а згодом римо-катол. парох Кіцмані Й. Штайнбах. Студіював медицину, однак не встиг завершити вищих студій через поч. ПСВ.

Під час війни служив у санітарних ч., 1918 іменовний санітарним хорунжим. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як санітарний четар 4.11.1918.

Згодом завершив вищі мед. студії докторатом. 1920–30-ті – громад. лікар у м. Вінер-Нойдорф (нині Австрія).

Подальша доля невідома.

У л-рі Т. помилково іменують Прибуг.

Літ.: Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 400; Auflösung des Gemeinderates von Wiener-Neudorf // Kleine Volks-Zeitung. 1931. 3 Oktober.

Володимир Старик

"ТРИКУ́ТНИК СМЕ́РТІ" ("ЧОТИРИКУ́ТНИК СМЕ́РТІ")

Істор. термін, яким характеризують становище укр. нац. сил 1919, коли ДА УНР та УГА опинилися в оточенні більшовиц., білогвард. і польс. військ.

Зх.-укр. та діаспорні історики використовують також назву "Ч.с." через вороже ставлення до ЗУНР ще й Румунії (займала нейтральну позицію щодо УНР). Географічно "Т.с." обмежувався р. Збруч та р. Дністер, а також залізницею Гусятин–Чортків. УГА перебувала в "Т.с." двічі: 1–8.06 та 8–17.07.1919. Першого разу в результаті Чортків. контрнаступу УГА вдалося відкинути польс. війська до м. Львів і повернути під свій контроль ч. Сх. Галичини. Проте польс. війська відновили наступ і знову

Панахида над померлими від плямистого тифу. Осінь 1919 р. Ілюстрація з часопису "Український Скиталець" (Відень, 1923. 15 грудня)

відкинули УГА. Під час 2-го "Т.с." УГА переправилася через р. Збруч і воювала спільно з ДА УНР проти більшовиків і білогвардійців.

Після відступу з м. Київ ДА УНР і УГА у 11–12.1919 були затиснуті ворожими військами в "Т.с." (Любар–Миропіль–Чортория): з пн. і сх. – ЧА, з пд. – ДА А. Денікіна, із зх. – польс. армією. Крім воєн. невдач, нестачі продовольства й фуражу, кожного 5-го вояка скосила пошесть тифу. Відсутність зимового обмундирування, загроза цілковитого знищення армії змусили кер-во УГА 6.11.1919 в с. Зятківці (нині Гайсин. р-ну Вінниц. обл.) підписати попередній сепаратний договір з ДА А. Денікіна. Від УГА документ підписали майор Генштабу А. Ерле, майор О. Лисняк і сот. О. Левицький. Згідно з договором УГА в повному складі з усім майном переходила в розпорядження головнокоманд. ЗСПР ген.-лейтенанта А. Денікіна. Підписану угоду вороже зустріли наддніпрянці й звинувачували галичан у зраді ідей соборності. Команд. УГА М. Тарнавського й нач. штабу А. Шаманека судили та звільнили із займаних посад. У ніч на 16.11.1919 Є. Петрушевич виїхав з м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) та через Румунію і ЧСР дістався до м. Відень. 19.11.1919 в м. Одеса було підписано договір УГА і ДА А. Денікіна: галиц. армія переходила на бік ЗСПР, але не могла бути використана проти ДА УНР.

Ч. ДА УНР, які залишилися без підтримки УГА, мусили відступити на Волинь, ближче до польс. фронту. Наприкінці 11.1919 під контролем ДА УНР залишалася невелика тер. в р-ні м. Любар (нині Житомир. обл.). За таких умов продовжувати б-бу регулярними військ. силами було неможливо. 2.12.1919 в с. Нова Чортория (нині Любар. р-ну) на нараді С. Петлюри з чл. уряду й представниками вищого командування ДА УНР було вирішено перейти до партизан. форми б-би. Тоді ж Стрілец. рада ухвалила рішення про роззброєння та саморозпуск корпусу Січових стрільців. 5.12.1919 у с. Нова Чортория, у своєму останньому наказі по війську, Гол. отаман оголосив про призначення от. М. Омеляновича-Павленка командувачем партизан. ДА УНР. Лідери Директорії УНР (А. Макаренко, Ф. Швець та ін.) емігрували за кордон. Уночі 5–6.12.1919 зі своїм штабом до м. Варшава виїхав і С. Петлюра.

ДА УНР розпустили, проте з добровольців, які залишилися, було сформовано д-зії, що 6.12.1919 прорвали фронт денікін. військ і вирушили в рейд ворожим запіллям – 1-й Зимовий похід, який тривав до 6.05.1920 і закінчився об'єднанням з регулярними укр. військами

Репродукція картини "УГА в «Чотирикутнику смерті» на Східній Україні". Худ. – старшина УГА Василь Петрук. Взято з часопису "Український Скиталець" (Відень, 1923. 15 грудня)

та польс. армією (що стала союзником українців у б-бі з ЧА). "Т.с." завершив польс.-укр. війну 1918–19.

Літ.: Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння. К., 2006; *Тимченко Р.* Відносини Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 рр.). К., 2013; *Удовиченко О.* Україна у війні за державність: Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил, 1917–1921. К., 1995.

Роман Тимченко

ТРИЛЬОВСЬКИЙ
Кирило Йосифович

ТРИЛЬО́ВСЬКИЙ Кирило Йосифович

(крипт. і псевд.: К. Т., Кл. О., Кл. Об., Білошапник, Вандрівник, Гайдамака, Гриць Покотило, Залізняк Максим, Іван С., Клим, Обух Клим, Приятель, Приятель "Січи", Радикал, Сила Іван, Січовий батько, Снятинчук та ін.; 05.05.1863–19.10.1941) – адвокат, публіцист, видавець, громад.-політ. діяч. Один із засн. та активних діячів РУРП (УРП). Засн. і координатор січового руху. Н. в с. Богутин (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. у шк. м. Золочів і Броди (нині Львів. обл.), згодом у Золочів. (1875–76, 1879–82) і Коломий. (1882–84) г-зіях. 1876 – один з організаторів таємного шкільн. гуртка в Золочеві, метою якого була пропаганда тв. укр. письменників. 1876–79 через хворобу займався самоосвітою в с. Ожидів (нині Буськ. р-ну Львів. обл.; нова парафія батька); 1877 став чл. москвофіл. Т-ва імені М. Качковського. Під час навч. у Коломий. г-зії створив б-ку й проводив просвітн. діяльність, поширював тв. Т. Шевченка, П. Куліша та ін. У 09.1884 вступив до військ. шк. м. Львів; 19.10.1884 став чл. укр. студент. т-ва "Акад. братство". На поч. 1885 перевівся до Віден. військ. шк. Студіював на правн. ф-ті Чернів. ун-ту, згодом – у Львів. і Віден. ун-тах. Під час навч. у Львів. ун-ті – голова "Акад. братства" (1888–90). Відбув обов'язкову суд. адвокат. практику в окружному суді м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1892–94). Д-р права (1894). 1900 у м. Львів склав адвокат. іспит. На поч. 1901 розпочав адвокат. діяльність у м. Коломия, де невдовзі відкрив власну адвокат. канцелярію. Згодом відкрив адвокат. канцелярію в м-ку Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). 1911 виступив захисником у справі 101-го студента, які вимагали відкриття укр. ун-ту у Львові. Як адвокат брав участь у багатьох суд. процесах проти укр. селян.

Один із засн. РУРП (1890), належав до її кер-ва. Учасник 1-го радикального нар. віча в м. Коломия 2.02.1891, довірчих зборів РУРП 20.10.1893. 05.1893 – співзасн. політ. радикального т-ва "Нар. воля" в Коломиї. Засновував у селах нар. читальні й кооперативи "Народна спілка". Брав участь у передвиборній агітації. 1898 обраний до правління РУРП. 5.05.1900 заснував у с. Завалля (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) 1-ше руханково-пожежне т-во "Січ", яке започаткувало січовий рух – масовий рух нац.-патріотичних сил у краї. З 1908 – голова, з 1912 – ген. отаман Гол. січового к-ту, при якому 1913 засновано парамілітарне т-во УСС. 1902 – один з організаторів сел. страйків на Покутті. 1907–18 – посол до австр. парламенту від виборчого округу Косів–Коломия, з 1913 – одночасно до Галиц. сейму; у парламенті вніс бл. 1 тис. депутат. запитів, виголосив чимало промов на захист укр. селянства. 15.07.1911 став заст. голови Укр. радикал. клубу в австр. парламенті.

З поч. ПСВ – чл. ГУР. 3.08.1914 брав участь у розробці відозви "Український народе!" із закликом підтримати Австро-Угорщину у війні проти Рос. імперії. 4.08.1914 – 1-й голова Бойової управи УСС; 1915 – чл. ЗУР. 24.06.1915 підписав відозву ЗУР "До українського народу Галичини і Буковини" із закликом відновлювати укр. орг-ції на тер., звільнених від рос. військ у результаті наступу Центр. д-в. 27.02.1918 – учасник з'їзду представників укр. політ. партій у м. Львів з вимогою утворення окремого коронного краю на укр. землях Австро-Угорщини.

18.10.1918 – чл. УНРади ЗУНР. 25.10.1918 увійшов до складу Віден. делегації УНРади. 1918–19 – заст. голови Окружної нац. ради в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). На поч. 01.1919 увійшов до складу військ. комісії та комісії закорд. справ УНРади. На засіданні УНРади 5.02.1919 виступав проти необґрунтованої критики уряду, закликав укр. сусп-во до порядку й відчуття обов'язку. 19.02.1919 став чл. адміністраційної комісії УНРади. 14.02.1919 за сприяння Т. в УНРаді було утворено Сел.-радикальний клуб, який виступив за докорінну реорг-цію УРП. 16.02.1919 ініціював парт. конф. у м. Коломия за участю 321 делегата, на якій головою управи партії обрано Т. Звинуватив кер-во УРП у бездіяльності та консерватизмі. Суть вимог Т. зводилася до активізації б-би проти більшовизму, зміцнення держ. та військ. орг-ції. Натомість на з'їзді УРП у м. Станиславів 22–23.03.1919 ухвалено рішення про виключення Т. з лав партії. Група Т. реорганізувалася в СРП. Наприкінці 02.1919 разом з Г. Дувіряком та П. Лавруком здійснив поїздку до м. Вінниця, мав зустрічі з міністрами уряду УНР, домігся відправки для нас. Покуття 27 вагонів з продовольством. 21.03.1919 брав участь у сесії Окружної нац. ради в м. Коломия; виступив з проектом обрання священиків спеціально зорганізованими "віросповідними громадами". 14.04.1919 брав участь у дискусії під час ухвалення земельн. закону ЗОУНР; став одним з чл. обл. земельної комісії, яка мала реалізовувати положення закону на практиці. 1919 заснував Січовий к-т у м. Вінниця, 1920 – кілька осередків т-ва "Січ" на Закарпатті.

1920 емігрував до м. Відень. 30.08.1920–31.03.1923 працював у складі суд. секції кодифікаційної комісії при УНРаді ЗУНР у Відні. У 01–04.1921 як представник СРП належав до складу виконавчого к-ту Всеукр. нац. ради. У 06.1921 підписав звернення Міжпарт. ради до Ради послів країн Антанти з вимогою визнання незалежності Сх. Галичини. 1921 – ініціатор заснування у Відні робітн.-спорт. т-ва "Січ". Увійшов до президії ЗУТЛН (20–23.01.1922). 12.04.1922 брав участь у нараді чл. УНРади у Відні, на якій ухвалено Декларацію до міжнар. конф. в Генуї проти польс. окупації тер. ЗУНР. 7.10.1922 заявив про долучення СРП до бойкоту виборів до польс. сейму й сенату.

1927 повернувся з еміграції до Галичини. На поч. 1928 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) заснував власну УСРП–Лівицю, яка на тер. Покуття намагалася конкурувати з УСРП. Осн.

завданням нової партії вважав б-бу за здобуття для селянства землі без викупу. Згодом відійшов від активної політ. діяльності. Був адвокатом у м-ку Гвіздець (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Під власним прізвищем і псевд. опублікував багато стрілец. і січових пісень, видав низку брошур, січових співаників тощо; редагував місячник "Зоря" і двотижневик "Хлопська Правда", календарі "Запорожець", "Отаман" та ін.; був довголітнім кореспондентом газ. "Свобода" й "Народне Слово", які видавали в США. Автор 1-ї пісні-маршу УСС "Гей, там на горі Січ іде". Написав об'ємні спогади, істор.-публіцист. нариси "Боротьба італійців за свободу та соборність", "Про Велику Французьку революцію", "Російська цариця Катерина ІІ", бл. 2 тис. публіцист. статей, видав бл. 80 кн. і брошур.

П. у м. Коломия, де й похований на місц. укр. кладовищі "Монастирок".

Іменем Т. названі вул. в м. Коломия, Снятин, Івано-Франківськ, Львів та ін. 2010 в Музеї історії м. Коломиї відкрито меморіальну кімнату Т.; на фасаді будинку, де він проживав і працював у м. Коломия, встановлено меморіальну таблицю.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 38–07. Оп. 2. Спр. 3. Арк. 1; Спр. 4. Арк. 39; ЦДАГОУ. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 47. Арк. 21–26.

Літ.: Гей, там на горі "Січ" іде!.. Пропам'ятна книга "Січей" / зібрав й упорядкував П. Трильовський. Едмонтон, 1965. 432 с.; *Гуйванюк М.* Кирило Трильовський – ідейний натхненник та організатор січових свят у Галичині на початку ХХ ст. // Матеріали наукової конференції "Кирило Трильовський і січовий рух". Коломия, 2014; *Гуйванюк М., Павлишин О.* Кирило Трильовський – організатор і натхненник січового руху в Галичині й Буковині на початку ХХ ст. // Питання історії України. Збірник наукових статей. Чернівці, 2008. Т. 11; Загальна Українська Рада // Свобода. 1915. 14 трав. Ч. 14. С. 1; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 83, 84, 128–130, 192, 198, 497; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 157, 189, 197, 203–210, 297–303, 310, 314, 316, 321, 322, 446, 608, 615, 646–653, 660–669; Т. 3. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2005. С. 82, 527, 528; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 67, 86, 114–116, 166; *Лазарович М.* Кирило Трильовський у контексті українського січово-стрілецького руху // Кирило Трильовський і січовий рух. Коломия, 2014. С. 101–115; *Паска Г.* Лев Бачинський: творець соборності України. Торонто; Львів, 2019. С. 127–128; *Петрів М.* Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Кн. 1. К., 2014. С. 431–466; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 194, 507, 512,

Микола Гуйванюк, Ганна Паска

ТРІАНО́НСЬКИЙ МИ́РНИЙ ДО́ГОВІР 4.06.1920

Укладений між д-вами Антанти – переможницями в ПСВ (Велика Британія, Італія, Японія, США, Франція) та союзними з ними д-вами (Бельгія, Греція, Китай, Куба, Нікарагуа, Панама, Польща, Португалія, Румунія, Кор-во СХС, Сіам, ЧСР), з одного боку, й Угорщиною, з другого. Договір став складовою Версал. с-ми повоєн. устрою. Набув чинності 26.07.1921.

Ч. 2 Т.м.д. (ст. 27–35) містила опис кордонів Угорщини із сусідніми д-вами й фактично зафіксувала стан, що склався в бас. р. Дунай після війни; юридично оформила втрату Угорщиною значних тер.

За умовами Т.м.д. Карпат. Русь (Закарпаття) та Словаччина були включені до складу ЧСР; Трансільванія та Сх. Банат – до складу Кор-ва Румунія; Хорватія, Бачка й Зх. Банат – Кор-ва СХС (з 1929 Югославія); пров. Бурґенланд – Австрії. Угорщина зазнала значних обмежень, втратила тер., відмовилася від будь-яких претензій на порт Фіуме (нині Рієка, Італія), а також від усіх прав на тер. колиш. Австро-Угор. імперії, які не ввійшли до складу Угорщини. Вона

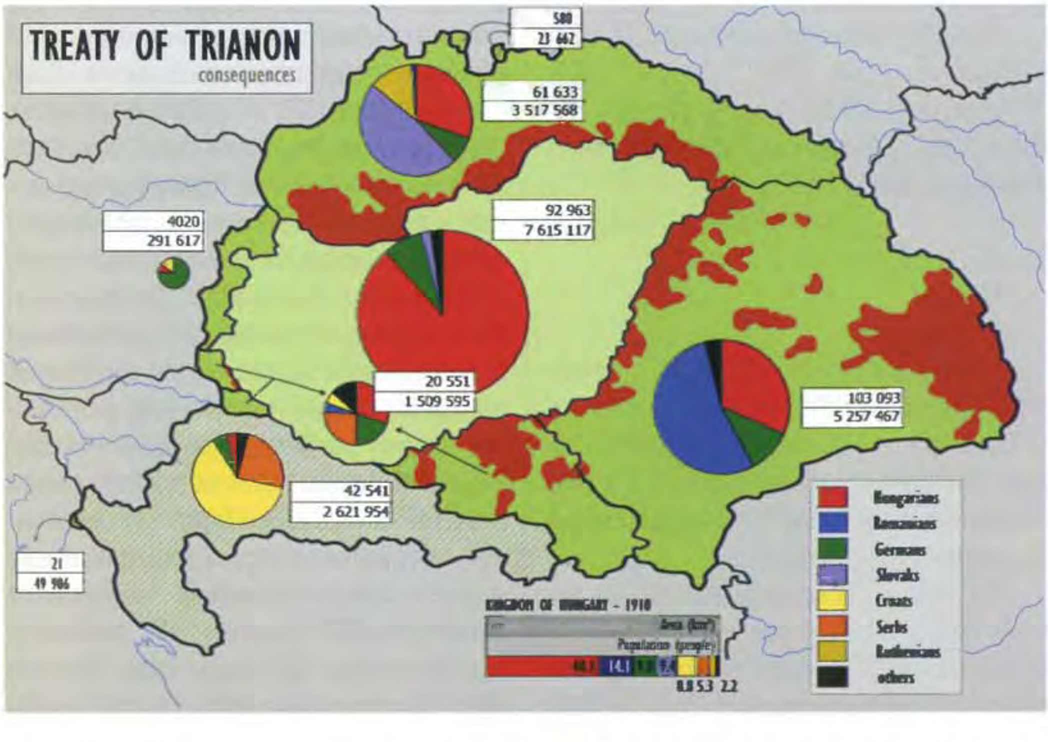

Територіальні втрати Угорщини за Тріанонським мирним договором

Угорці поза межами Угорщини за результатами Тріанонського мирного договору

зобов'язалася визнати незалежність ЧСР та Кор-ва СХС, поважати незалежність усіх д-в, що утворились на теренах колиш. Рос. імперії, а також остаточне скасування Брест. мирного договору між РСФРР і Центр. д-вами 1918.

Внаслідок укладення договору Угорщина була позбавлена 72 % тер. та 64 % нас., зокр. 3 млн етніч. угорців, виходу до моря та флоту, 88 % лісових ресурсів, 83 % вир-ва чавуну, 67 % банківсько-кредитної с-ми.

Договір накладав кількісні та якісні обмеження для угор. ЗС, їхня чисельність мала не перевищувати 35 тис. вояків, скасовувалася обов'язкова військ. повинність, а формування армії мало здійснюватися тільки на добровольчих засадах.

Кор-ву Угорщина заборонялося мати на озброєнні авіацію, танки, важку артилерію. ВМФ, у т. ч. кораблі Дунай. флотилії, передавали д-вам-переможницям. Також Угорщина зобов'язувалася в односторонньому порядку надати їм режим найбільшого сприяння на транзит, експорт та імпорт товару, сплатити репарації на заг. суму 200 млн золотих крон.

Контролювати виконання статей Т.м.д. мала Союзна контрольна комісія.

Уже незабаром після підписання Т.м.д. уряд Угорщини почав здійснювати зовн.-політ. курс на ревізію його осн. положень, передусім статей щодо територ. питань. Унаслідок Віден. арбітражів Т.м.д. був переглянутий 1938–40 за рахунок Румунії та ЧСР. Угорщина повернула собі ч. втрачених 1920 тер. – пд. Словаччини, Закарп. Україну та пн. Трансільванії. Незалежна укр. д-ва – Карпат. Україна, що утворилася на Закарпатті в 03.1939, була окупована військами хортист. Угорщини.

З поч. ДСВ Т.м.д. втратив силу.

Літ.: Мерников А., Спектор А. Всемирная история войн. Минск, 2005; *Пархомчук О.* Тріанонський мирний договір 1920 // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 2. К., 2004.

Олексій Лупандін

ТРІСКА Казимир

(19.01.1890–06.12.1957) – вчитель, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Сокаль (нині Львів. обл.) у родині міщан. Випускник учител. семінарії в рідному місті. Працював у шк. с. Бунів (нині Яворів. р-ну Львів. обл.).

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив піврічну старшин. шк. й воював на фронті; іменований лейтенантом. В УГА – з 11.1918; пройшов весь бойовий шлях до м. Київ. Отримав 1.08.1919 військ. звання поручника. Наприкінці 04.1920 на Вінниччині потрапив у польс. полон; з табору в м. Тухоля звільнений 11.03.1921.

Згодом отримав посаду управителя шк. с. Новосілки (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). Брав участь в укр. громад. житті, жертвував кошти на "Просвіту", "Рідну школу" тощо.

Влітку 1944 емігрував на Зх. Поселився після ДСВ в Німеччині, працював на вир-ві, викладав в укр. шк. Належав до ОУН.

П. у м. Мюнхен (Німеччина), де й похований на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Літ.: Бл. п. Казимир Тріска // Український самостійник. 1957. Ч. 12. С. 49; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329.

Петро Гуцал

ТРУДОВИ́Й КОНГРЕ́С УКРАЇ́НИ

(Всеукр. трудовий конгрес, Конгрес трудового народу України) – вищий революц. законодавчий орган УНР 1919. Скликаний після повалення режиму гетьмана П. Скоропадського з метою орг-ції влади та визначення форми держ. правління в Україні.

У 12.1918 нарада членів Директорії і представників політ. партій відмовилася від ідеї реанімувати УЦР, натомість запропонувала організувати владу у відновленій УНР на підставі т. зв. трудового принципу: владу на місцях мали обійняти ради робітників, селян і "трудової інтелігенції".

Декларація Директорії оголосила про скликання Конгресу трудового народу України як найвищого органу влади в УНР. Спец. Інструкція Директорії (5.01.1919) регламентувала процес проведення виборів до Конгресу. Вибори мали відбуватися по окремих куріях (від робітників, селян та "трудової інтелігенції"). Виборче право надали всім громадянам УНР віком від 21 р., крім позбавлених громадян. прав у суд. порядку й військових респ. армії. До Конгресу запланували обрати 593 делегатів: від Київщини (67 делегатів), Поділля (59), Харківщини (65), Херсонщини (52), Волині (60), Чернігівщини (54), Полтавщини (58), Катеринославщини (46), Таврії (18), Холмщини, Підляшшя, Поліської округи (19), ЗУНР (65); від професійних орг-цій – Всеукр. залізн. з'їзду (20), Всеукр. поштового з'їзду (10). З 528 делегатів, яких мали обрати на тер. УНР: 377 – селяни, 118 – робітники, 33 – представники "трудової інтелігенції". Голова виборчої

комісії – А. Лівицький. Вибори на тер. УНР відбулися 12–15.01.1919.

Приїзд зх.-укр. делегації на Конгрес до ратифікації Директорією Акта злуки був під питанням. Для забезпечення участі більшої кількості представників ЗУНР до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) приїздив Є. Коновалець. Директорія повідомила зх.-укр. кер-во про цілковиту свободу у формуванні персонального складу делегації.

Кер-во ЗУНР, у результаті дискусії, опубл. офіц. заяву, у якій ішлося, що до м. Київ замість обраних представників направлять лише делегацію. Аргументація рішення була такою: 1) проведення виборів на тер. ЗУНР у стислий термін є неможливим (запрошення на Конгрес надійшло до Станиславова 13.01.1919, тоді як до Києва делегати мали прибути 19.01.1919), причому Лемківщина, Закарпаття, Буковина й ч. Галичини перебували в зоні військ. дій або під окупацією; 2) надання ЗУНР 65 місць на 6,5 млн жителів не відповідає ні чисельності, ні рівню нац. свідомості колиш. підавстр. України; 3) ТКУ, вибраний за класово-куріальною с-мою, суперечить найвищій засаді "чотирьохприкметникового" голосування, визнаній у Європі єдиним виміром справедливого волевиявлення; 4) ЗУНР не має політико-правової підстави для участі в Конгресі з огляду на те, що офіц. заяви зі згодою на злуку укр. земель з Наддніпрянщини на той час ще не отримали. Одночасно кер-во УНРади зажадало від Директорії розширення квоти мандатів для ЗУНР, підкресливши, що вибори до ТКУ будуть проведені тільки після цього доповнення. У результаті ЗУНР направила до Києва делегацію з формальною метою висловити волевиявлення зх. українців щодо об'єднання і задля обговорення взаємовідносин між Зх. Україною та Наддніпрянщиною, які випливали з рішень УНРади. Передбачалося встановити перехідний етап до часу цілковитого об'єднання, визначити його умови й розпочати практичну роботу з реалізації злуки в усіх ділянках держ. життя. Стосовно ТКУ посланців інструктували, що передумовою їхньої участі

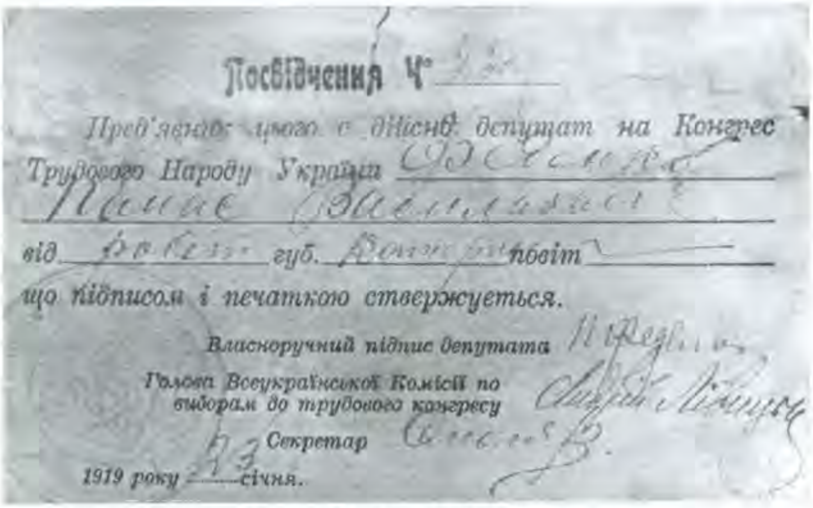
Посвідчення ч.

Пред'явник цього є дійсний депутат на Конгрес Трудового Народу України

від губ. повіт

що підписом і печаткою стверджується.

Власноручний підпис депутата

Голова Всеукраїнської Комісії по виборам до трудового конгресу

Секретар

1919 року 23 січня.

Посвідчення депутата Трудового конгресу України Панаса Васильовича Феденка

ІНСТРУКЦІЯ ДО ВИБОРІВ
на Трудовий Конгрес
19-го Січня р. 1919.

в ньому може стати тільки принципова згода Директорії на збільшення кількості мандатів з тер. ЗУНР. Через те, що вибори неможливо вчасно провести, додаткових делегатів на Конгрес мала призначити УНРада. Втім, УНРада

Інструкція у справі проведення виборів до Трудового конгресу України

все ж надала делегації повноваження щодо права долучитися до Конгресу. Фактично ЗУНР не використала наданої їй квоти – до Києва вирушила делегація в складі 36 осіб, яка репрезентувала всі політ. середовища. Крім членів УНРади та РДС, до делегації ввійшли урядовці й представники політ. партій. Включення до делегації селян – чл. земельної комісії УНРади мало на меті ознайомлення галичан з настроями селянства Наддніпрянщини, гол. чином щодо вирішення земельн. питання. Абсолютна більшість делегатів була з Галичини. Буковину представляв О. Безпалко, Закарп. Україну – І. Мигалко та І. Патрус. Головою делегації ЗУНР призначили віце-президента УНРади Л. Бачинського (УРП).

Заплановане на 19.01.1919 відкриття ТКУ, через неприбуття до Києва більшості делегатів, перенесли. 22.01.1919 на Софійській пл. Києва на велелюдному зібранні за участю делегації ЗУНР урочисто проголосили Універсал Директорії та Ухвалу УНРади про Злуку ЗУНР з УНР.

Існувала загроза, що на ТКУ можуть здобути перевагу ліві сили, використавши його для повалення влади Директорії в критичний момент більшовиц. наступу на Україну. Тому для Директорії надзвичайно важливим було поповнення ТКУ національно свідомими делегатами від Галичини. Відтак, В. Винниченко, даючи галиц. делегації на урочистій аудієнції принципову згоду на відповідне пропорційне збільшення кількості мандатів з тер. ЗУНР, наполегливо домагався, щоб її члени негайно ввійшли до складу Конгресу як депутати, на що, врешті, отримали згоду.

Повноваження галиц. делегації мали особливе значення і через невизначеність держ.-правов. статусу самого ТКУ. Груднева декларація Директорії, визнаючи недосконалість форми виборів до ТКУ, передбачала, що "надалі, коли настане мирне життя, він має бути замінений представництвом працюючих мас, обраним по удосконаленій системі виборів, цеб-то Установчими Зборами". Та в ситуації, що склалася, одні політ. сили вважали ТКУ всеукр. передпарламентом, інші ж бажали розглядати його вже як Установчі збори.

Конгрес засідав у Києві 23-28.01.1919. 23.01.1919 – у приміщенні Оперного театру. На момент відкриття прибуло 400 делегатів (згодом ще ч. делегатів). Засідання охороняв відділ корпусу Січових стрільців.

Всеукр. комісія по виборах до Конгресу підрахувала парт. склад делегатів: укр. соціалісти-революціонери – 111 делегатів; залізничники та поштовики – 33; ліві соціаліст. партії – 30; укр. соціал-демократи – 25; рос. соціалісти-революціонери – 8; соціалісти-самостійники – 5; Бунд і меншовики – 9. На засіданні партій вирішили об'єднати партію Сел. спілки з партією Соціалістів-революціонерів, що склало разом бл. 130 чл.

До ТКУ обрали всіх чл. Директорії УНР, за винятком С. Петлюри (не виставляв кандидатуру як репрезентант війська). До складу колегіальної президії ввійшли: від найчисельнішої фракції Сел. спілки і УПСР – Д. Одрина, від укр. соціал-демократів – С. Вітик, від галиц. партій – Т. Старух. Члени президії почергово головували на пленарних засіданнях, найбільше – С. Вітик. Секретаріат Конгресу: С. Бачинський (УПСР), В. Злотчанський (УСДРП), Л. Гаврилюк (рос. есери), Вороний (УПСС), І. Біск (РСДРП).

23.01.1919 Конгрес затвердив ухвалу УНРади ЗУНР та Універсал Директорії УНР про об'єднання УНР і ЗУНР в одну д-ву. На наступних пленарних засіданнях ТКУ заслухав звіти Директорії (В. Винниченко), уряду (В. Чехівський), респ. війська (С. Петлюра). Осн. дискусії та ред. робота розгорнулися в Конвенті сеньйорів, який складався з представників фракцій, та на засіданнях тимчасових комісій і фракцій. Більшість делегатів не підтримали ідею встановлення в Україні рад. форми правління.

Загальновизнаною була позитивна роль на ТКУ зх.-укр. представників задля збереження влади Директорії. Особливо відзначилися галиц. селяни, які провели успішну роз'яснювальну роботу

із землеробами Поділля та Волині, що складали більшість у партії есерів.

Напередодні відкриття Конгресу сел. група делегації ЗУНР заснувала в Києві окрему фракцію під назвою "Сел.-укр. демократ. сторонництво", яке очолив чл. УНРади Т. Старух. Фракція домагалась узаконення в УНР приватної власності з певними обмеженнями. Землю мали отримувати тільки ті, хто її обробляв; сел. г-ва до 50 моргів (35 десятин) залишалися непорушною власністю; угіддя понад 50 моргів надавали в приватну власність з викупом; кошти за роздану селянам землю повинні були акумулюватися в держ. скарбниці для забезпечення валюти і з метою беззворотної позики безземельним і малоземельним селянам для створення власних г-в. На нарадах чл. фракції були присутні й сел. делегати ТКУ з Наддніпрянщини, які постановили взяти дану програму до уваги для спільної праці з підготовки аграрної реформи. На пленарній сесії Конгресу Т. Старух оголосив декларацію, де вимагав узаконення невеликих земельних г-в у "трудових нормах" на правах приватної власності. Підкресливши, що це є думкою селянства Придністрян. України, доповідач застеріг для ЗУНР право самостійно вирішувати земельне питання.

28.01.1919 делегати Конгресу схвалили текст резолюції про владу, внесеної С. Бачинським (узгоджений з делегацією ЗУНР, більшістю фракції УПСР та Сел. спілки) як проект тимчасової Конституції України. Документ оголошував вимушене тимчасове припинення діяльності Конгресу через наступ більшовиц. військ на Київ. До наступної сесії Конгресу верховну владу й оборону д-ви доручали Директорії УНР, доповненій представником від Наддністрян. України (Галичини, Буковини й Закарпаття). Закони, видані Директорією УНР, мала затверджувати найближча сесія Конгресу. Виконавча влада мала належати РНМ, призначеній Директорією і підзвітній ТКУ (на час перерви засідань Директорії). Документ відзначав потребу створення комісій з контрольними функціями для розробки законопроектів до наступної сесії Конгресу. Склад комісій мали обирати на підставі пропорц. представництва від фракцій Конгресу (1 представник від 15 делегатів). З метою закріплення демократ. ладу в УНР, Конгрес закликав підготувати "Закон для виборів всенародного Парламенту Незалежної Соборної Української Республіки". Владу на місцях доручили здійснювати урядовим уповноваженим, які мали діяти під контролем місц. Трудових рад, обраних пропорційно з представників селянства й робітництва. Окремо в універсалі підкреслено потребу негайної всенар. б-би за самост. УНР проти інтервенції рад. Росії. ТКУ затвердив Універсал "До українського народу", ноту "До народів світу", у якій заявлено право укр. народу бути представленим на Паризькій мирн. конф., та протест проти більшовиц. наступу на Україну, відозву до армії УНР. Ухвалена більшістю ТКУ резолюція згодом була опубл. як "Закон про тимчасову владу в Українській Народній Республіці" за підписами С. Вітика й С. Бачинського. Для підготовки законопроектів до наступної сесії Конгрес обрав 30 депутатів, котрі 29.01.1919 розділилися по 6 комісіях: комісія оборони (10 осіб, голова О. Мацюк); земельна комісія (12 осіб, голова Петренко); бюджетна комісія (6 осіб, голова Чайківський); комісія закорд. справ (8 осіб, голова С. Бачинський); харчова комісія (9 осіб, голова Мельник); культ.-просвітня комісія (10 осіб, голова Вировий).

Після відступу Директорії та уряду з Києва, внаслідок більшовиц. наступу, комісії ТКУ проводили засідання та брали участь у спільних нарадах Директорії УНР та Ради Міністрів у м. Вінниця, Рівне й Кам'янець на Поділлі. Комісії розглядали законопроекти й спорадично контролювали діяльність уряду УНР. Найбільш продуктивною була робота культ.-просвітньої комісії. У роботі комісій брали участь також окремі депутати ТКУ від ЗОУНР.

Ті чл. ТКУ, які змогли прибути до Кам'янця з тер., підконтрольних уряду УНР, провели ширшу нараду (6–11.07.1919). Депутати з'ясовували ситуацію в Україні й способи допомоги уряду. На нарадах виступали окремі

міністри зі звітами про роботу своїх мін-в. Звітували також Президія ТКУ, комісія закорд. справ і бюджетна. Врешті на нараді заслухали 2 резолюції. У 1-й, підготовленій УПСР і УСДП, вимагали розпуску всіх комісій ТКУ. 2-га резолюція, яку запропонувала сел.-соціаліст. партія, навпаки, вимагала більш інтенсивної праці комісій та кращого ставлення уряду до цих установ. Окрім того, уряду висловлювали побажання щодо його реконструкції, вимагали централізації військ. кер-ва та проведення реформи самоврядування. Формально жодну резолюцію не ухвалили; голова зборів закрив нараду. 2-га нарада (15–18.07.1919) обговорювала продовольче питання. У 1-й день заслухали звіт С. Петлюри про стан постачання в армії. У результаті, депутати ухвалили резолюцію в справі покращення орг-ції постачання армії шляхом об'єднання всіх органів постачання в один, а також щодо заходів для забезпечення армії та нас. хлібом до збору нового врожаю.

Комісії ТКУ поступово втрачали вплив на держ. життя УНР. У Кам'янці тільки комісії закорд. справ, харчова й бюджетна мали потрібний для проведення засідань кворум. Бюджетна комісія, яка контролювала роботу Мін-ва фінансів, Мін-ва нар. г-ва й Держ. контроль УНР, засідала в Кам'янці двічі на тиждень та обговорювала поточні законопроекти, питання валюти і, гол. чином, питання держ. монополії. Зокр. йшлося про монополію на цукор і тютюн. Окрім того обговорювалося питання щодо запровадження монополії на ін. галузі нар. г-ва задля ефективного регулювання цін і запобігання спекуляції.

Влітку 1919 комісії, через відсутність кворуму й перешкоди з боку Директорії та уряду УНР, фактично припинили свою діяльність. 11.07.1919 у Кам'янці на спільній нараді чл. комісій (бл. 10 осіб) під головуванням С. Вітика ухвалили постанову про припинення роботи комісій.

Окрім комісій, у Кам'янці продовжувала діяльність Президія ТКУ. Через призначення С. Вітика (4.07.1919) міністром у справах Галичини, законодавчу ініціативу перебрали ін. члени Президії: С. Бачинський, В. Злотчанський та С. Воропай. 5.08.1919 Президія ТКУ, за їхніми підписами, ухвалила резолюцію зі зверненням до Директорії, у якій сформулювала вимоги: 1. чітко заявити, що укр. уряд і надалі стоятиме на суто демократ. платформі з виборністю всіх органів на підставі заг. виборчого права й засуджуватиме всі явні чи замасковані форми рад. влади; 2. негайно видати декларацію про скликання незабаром Всеукр. парламенту, обраного на демократ. основі; 3. негайно утворити Кабінет оборони Республіки. Кер-во УСДП неприхильно сприйняло наполегливість В. Злотчанського в справі продовження роботи комісій ТКУ й критичну позицію щодо уряду й виключило його з парт. лав.

17.09.1919 в Кам'янці чл. ТКУ на спільній нараді з представниками укр. та неукр. політ. партій, громад. і професійних орг-цій ухвалили резолюцію про потребу негайного скликання Передпарламенту УНР, який мав існувати до скликання парламенту або сесії ТКУ. У резолюції зазначалося, що Президія і чл. комісій ТКУ мали б увійти до Передпарламенту як його рівноправні члени. Ініціативу щодо скликання Всеукр. Передпарламенту формально підтримав уряд УНР, втім не зробив у цьому напрямі жодних кроків. Натомість юрид. статус ТКУ як найвищого органу влади УНР офіційно не відмінили.

Ліворадикальні сили в ЗОУНР провели 30–31.03.1919 у м. Станиславів Сел.-робітн. (Трудовий) з'їзд на взірець ТКУ (право вибирати й бути обраним на з'їзд надано безземельним і малоземельним селянам, робітникам різних сфер економіки й трудовій інтелігенції).

Літ.: Делегація Західної України на трудовий конгрес в Київі // Дрогобицький Листок. 1919. № 8. С. 2; *Єфремов С.* Публіцистика революційної доби (1917–1920 рр.): у 2 т. Т. 2. 9 травня 1918 – 30 травня 1920 рр. / упоряд.: В. Верстюк (кер.), Г. Басара-Тиліщак, В. Бойко, В. Скальський. К., 2014. С. 336–337; З Республики. Трудовий конґрес України // Золочівське Слово. 1919. 29 січ. Ч. 8. С. 1; *Іван М-ий.* Конгрес Трудового Народу України // Україна. [Кам'янець на Поділлі], 1919. 15 (2) – 16 (3)

листоп. Ч. 91. С. 12; *Лозовий В.* Політико-ідеологічна криза в добу Директорії УНР // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. Кам'янець-Подільський, 2001. Т. 5 (7). С. 255–260; *Мазепа І.* Україна в огні й бурі революції 1917–1921. Ч. 1: Центральна рада – Гетьманщина – Директорія. Мюнхен, 1950. С. 166; Нарада Членів Всеукраїнського Трудового Конґресу // Стрілець. Камянець, 1919. 22 верес. Ч. 72. С. 2; *Павлишин О.* Комісії Трудового Конгресу України (1919 р.) // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 2: З–О. Івано-Франківськ, 2019. С. 255; *Його ж.* Комісії Трудового Конгресу України (1919 р.) // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. К., 2014. Вип. 10. С. 172–182; *Його ж.* Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2002. Вип. 37 / 1. С. 327–349; *Його ж.* Об'єднання Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки: обставини та наслідки // Вісник НТШ. Львів, 2019. Весна–літо, Ч. 61. С. 43–49; *Сірополко С.* Діяльність Культурно-освітньої Комісії Трудового Конґресу (На основі архівних матеріялів) // Альманах Дніпро / за ред. В. Дорошенка. Львів, 1939. С. 59–63; *Стахів М.* Україна в добі Директорії УНР. Скрентон, 1962. Т. 1; *Степаненко А.* Заява внесена на пленумі Труд. Конгресу од імени Організаційного Комітету та фракції У. П. С.-Р. Ц. Т. // Трудова Республіка. Орган Центр. Комітету У. П. Соціялістів-революціонерів Центральної Течії. Винниця, 1919. 13 лютого. № 13. С. 2.

Олег Павлишин

ТРУСЕ́ВИЧ
Семен

(15.02.1888–18.11.1936) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) у міщан.-сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1912). Студіював право у Львів. ун-ті.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на фронті; іменований лейтенантом. Після Листопадового чину був 1-м комендантом стаційної команди в рідному місті; 1.01.1919 отримав військ. звання поручника. Згодом командував сотнею польової жандармерії, від 01.1919 – куренем піхоти на відтинку "Угнів" (т. зв. Угнів. курінь), у групі "Північ", 1-м куренем у 9-й бригаді УГА. Брав участь у Чортків. офензиві. Влітку 1919 потрапив у польс. полон.

Після війни не допущений польс. владою до правн. діяльності, працював урядником Укр. ревіз. союзу в м. Львів. У 01.1925 засуджений польс. судом на 3 місяці тюремного ув'язнення за "різного роду злочини" під час польс.-укр. війни (покарання не відбував у зв'язку з амністією); зазнав переслідувань також 1928. Займався громад. справами, зокр. належав до ревізійн. комісії Укр. т-ва допомоги інвалідам (від 1929).

П. у м. Львів.

Літ.: З судової салі. Відгомін українсько-польської війни // Діло. 1925. 29 січ. Ч. 20. С. 4; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 143; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304.

Петро Гуцал

ТРУТЯ́К
Василь Андрійович

(1892–1954) – хорунжий УГА. Н. в с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї сільс. дяка. Здобув середню освіту.

Служив в УГА, був старшиною особливих доручень НКГА. У 05.1920 виконував доручення щодо перевезення пошти з м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) до м. Одеса.

У міжвоєн. період працював на пошті в м. Ярослав (нині Польща). Після ДСВ повернувся до рідного краю. Останні роки життя провів у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

ТРУХ
Григорій (Гриць)
Васильович

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок".

Літ.: Почтова скринька // Вперед. 1920. 30 трав. С. 4.

Петро Сіреджук

ТРУХ
Григорій (Гриць) Васильович
(монаше ім'я: Андрій;
18.02.1894–09.05.1959) – поручник УСС, сотник УГА, мемуарист, ред., публіцист, реліг. і громад. діяч. Н. в с. Гірне (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) в сім'ї залізничника. Навч. в нар. шк. с. Гірне та м. Сянок (нині Польща). Випускник г-зії м. Стрий (06.1914). Учасник великого крайового укр. здвигу 28.06.1914 в м. Львів.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914. Як команд. чети, від осені 1917 – сотні воював на Сх. фронті. Відзначився як один з кращих провідників стеж (розвідувальних відділів) у Карпатах. Під час одного з рейдів зі своїм підрозділом проник на понад 30 км поза ворожий фронт, де поблизу с. Гребенів (нині Сколів. р-ну Львів. обл.) провів бій з росіянами, захопив 20 полонених, здобув цінну інформацію про ворога й повернувся до розташування Легіону УСС. Нагороджений медаллю "За хоробрість". 30.05.1915 поранений у бою поблизу м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.). Під час бою біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) 30.09.1916 вивів чету УСС з рос. оточення.

Учасник стрілец. нарад у м. Чернівці в 10.1918 щодо підготовки до збройн. перебрання влади на ЗУЗ. Як чл. Укр. ген. команди брав участь у подіях Листопадового чину 1918 в м. Львів; під його кер-вом було взято під контроль будинок австр. військ. командування, інтерновано команд. фельдмаршала Пфеффера. У польс.-укр. війні 1918–19 проявив себе в боях у Львові, під час яких потрапив до польс. полону. Відбував його у в'язниці "Бригідки", згодом у таборі м. Домб'є (поблизу м. Краків).

Після звільнення з полону 1.05.1920 вступив до Крехів. монастиря ЧСВВ на Львівщині. Студіював риторику, філософію та богослов'я, у т. ч. 7 місяців в ун-ті Ґреґоріянум (м. Рим, Італія). 25.07.1926 рукопокладений на священика. 1926–33 провів у монастирях Галичини.

Влітку 1933 перебрався на Амер. континент, де провадив душпастир. й місіонер. працю майже в усіх монастирях, парафіях і станицях ЧСВВ Канади й США. Редагував ж. "Світло" (Канада; 1943–46). Належав до Братства УСС. Автор спогадів "На фронті: спомини з власного життя", низки статей, пісень та поезій на стрілец. тематику, 4-томника "Життя Святих" (1952–60), кн. "Марія (Життя Преч. Діви Марії)" (1945), "Світила Християнського Сходу" (1968), підручника "Граматика української літературної мови" (1947) та ін. Співавтор зі С. Чарнецьким пісні "Ой у лузі червона калина...", що стала гімном УСС.

П. у м. Ґрімсбі (пров. Онтаріо). Похований 11.05.1959 у м. Вінніпеґ (пров. Манітоба, Канада).

20.11.2011 в с. Гірне урочисто відкрили пам'ятну дошку визначним землякам, на якій також уміщено прізв. Т. та коротку анотацію про нього.

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 62, 86–90, 114, 131, 155, 201, 210, 213, 223-225, 263; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 127-132, XXXVIII, 352–355, 357, 359, LI, 420, 473; Помер о. Андрій Гр. Й. Трух, ЧСВВ // Свобода (США). 1959. 13 трав. Ч. 91. С. 1; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 24, 26, 30, 71, 72, 129, 163, 166, 202.

Микола Лазарович

ТУ́ГУТ
Станіслав Август
(Thugutt Stanisław August;
30.07.1873–15.06.1941) – польс. політик, публіцист, парт. і кооп. діяч, масон. Н. в м. Ленчица (нині Лодз. в-ва, Польща) в сім'ї повітов. лікаря. Навч. в г-зії № 3 м. Варшава.

Під час ПСВ – діяч ПОВ, Об'єднання незалежницьких орг-цій, Тимчасової

держ. ради. Від серед. 1917 – чл. ПНП "Визволення". Міністр внутр. справ в урядах І. Дашинського та Є. Морачевського. Після компромісу Ю. Пілсудського з правими силами й формування уряду І. Падеревського, Т. призначений главою д-ви до складу польс. делегації на Паризькій мирн. конф. У 05.1920 підтримав похід на м. Київ, заявляючи, що "не йдемо туди боронити фільварки польс. поміщицтва". "Північна Росія, Москва і землі, прилеглі до неї, позбавлена родючих земель України, вугілля, заліза, незамерзаючих портів на Чорнім морі, буде позбавлена тої страшної сили, яку так довго обертала на згубу своїх сусідів. (...) Творення України – це для Польщі величезний тягар, може велика небезпека. Віддання України Росії – це для Польщі смерть". 1920 добровольцем пішов на польс.-рад. фронт, важко поранений у бою біля м. Сураж (нині Підляськ. в-ва, Польща).

Співпрацював у тижневику "Droga" (неофіц. орган лівоцентрист. табору польс. політикуму). З 1921 – лідер ПНП "Визволення", з 1922 – посол до сейму 1-ї каденції, кер. парламент. клубу ПНП "Визволення". Напередодні підписання Ризьк. договору з'їзд ПНП "Визволення" 4–6.03.1921 прийняв резолюцію Т. про те, що "тільки найбільш рішуче й безоглядне визнання Польщею гасел свободи народів на самовизначення може їй забезпечити безпеку на сході. Народам, які є чи будуть включені в кордони Речіпосполитої, запевняємо братерську любов і захист від всякого утиску". Якийсь час був стриманим прихильником автономії, хоча уникав зайняття чіткої позиції. На засіданні Гол. ради партії 8–9.12.1921 Т. заявив, що врегулювання справи Сх. Галичини "вимагає зі сторони уряду багато такту, мудрості і врахування потреб українців".

Коментуючи програму уряду В. Сікорського, Т. 20.01.1923 фактично дезавуював вимоги територ. автономії та підтримав застосування норм Конституції до нацменшин. Під час обговорення експозе В. Вітоса в 06.1923 Т. закликав опрацювати програму нац. політики із застосуванням гнучких і толерантних засобів, заявивши, що "на шляху до порозуміння з меншинами треба мати ширший погляд і дивитися на дальші горизонти, а не займатися справою від випадку до випадку". В дискусії про концепцію мовних законопроектів уряду В. Ґрабського Т. відкинув пропозицію територ. автономії, висловився проти того, щоби Польщу "поділити на певні замкнені території (...), які належать тій чи іншій національності". 10.07.1924 В. Ґрабський запропонував Т. ввійти до уряду з метою опрацювання мовних законів. 19.07.1924 вийшов з ПНП "Визволення" для можливості роботи в уряді. Безпарт. чл. "комісії чотирьох" (С. Ґрабський, Е. Старчевський, Г. Левенгерц і Т.), яка безпосередньо доопрацьовувала мовні закони. Віце-прем'єр в уряді В. Ґрабського (17.11.1924–21.05.1925). 04.1925 – голова секції Політ. к-ту РМ у справах національностей, утворив Партію праці. 7.02.1928 повернувся до ПНП "Визволення". Співзасн. Центроліву, противник табору санації. В об'єднаній Нар. партії був чл. Гол. ради (1931–35) та кер. Гол. ради (1936–38). Після поч. ДСВ, отримавши пропозицію ввійти до складу еміграц. уряду, намагався з м. Вільно через м. Стокгольм добратися до Франції.

П. у м. Стокгольм, де й похований на Пн. кладовищі.

Тв.: Thugutt S. Polska i Polacy. Warszawa, 1914. 16 s.; *Idem.* Rząd Ludowy w Lublinie. Warszawa, 1928. 30 s.; *Idem.* U bram Kijowa // Wyzwolenie. № 20. 1920. 16 maja. S. 225–226; *Idem.* U progu nowego życia // Z Rosją czy przeciw Rosji? Warszawa, 1916. S. 3–8; *Idem.* Wyznania demokraty. Publicystyka z lat 1917–1939 / wybór i oprac. J. Sałkowski. Warszawa, 1986. 420 s.

Микола Ґеник

ТУГУТ Станіслав Август

ТУЗ Іван Андрійович

(22.07.1894–03.11.1937) – старшина УГА. Н. в м. Глиняни (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник філії АГ м. Львів (1913).

Під час ПСВ воював підстаршиною австро-угор. армії. Вступив до

ТУЛЮК-КУЛЬЧИЦЬКИЙ Степан

УГА, пройшов усю польс.-укр. війну. Інтернований у ЧСР. Чл. Комуніст. партії Чехословаччини з 1920.

1927 переїхав до СРСР. Проживав у м. Харків. Економіст, зав. вир-ва ф-ки наочного приладдя. Чл. КП(б)У з 1928.

Заарештований 17.06.1933 за сфабрикованою чекістами справою "УВО"; виключений з партії. Згідно з постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 1.10.1933 ув'язнений на 5 р. ВТТ. Відбував покарання в Картабі (біля м. Караганда, нині Казахстан), Дмитровтабі (1934 працював плановиком-економістом управління Волзьк. р-ну), на Соловках (табпункт "Кремль").

Відповідно до постанови окремої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

За справою 1937 реабілітований 19.07.1989, за справою 1933 – 17.10.1989.

Дж.: ДАХО. Ф. Р-6452. Оп. 5. Спр. 907; РУ ФСБ РФ АО. Д. П-14789.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ТУЛЮ́К-КУЛЬЧИ́ЦЬКИЙ
Степан

(25.09.1900–06.10.1980) – інж., хорунжий УГА. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.). Навч. у г-зіях м. Яворів, Перемишль (нині Польща).

З 11.1918 – стрілець УГА. Воював у групі "Північ", згодом у групі "Південь" за м. Судова Вишня та Городок (нині обидва Львів. обл.). Згодом у складі 8-ї Самбір. бригади. У 10.1919 закінчив старшин. шк. УГА. Хорунжий. Команд. чети, сотні 2-го полку 3-ї Бережан. бригади. 1920 потрапив у польс. полон. До 01.1921 перебував у таборі Тухоля. 1922 закінчив навч. в торг. шк. м. Львів, 1929 – Гірничій акад-ї м. Леобен (Австрія). Працював гірничим інж. у Сілезії.

1952 емігрував до США. Працював креслярем. 1965 вийшов на пенсію. Активний громад.-політ. діяч укр. комбатант. орг-цій, Т-ва укр. інженерів; належав до кер-ва т-в "Бойківщина", "Яворівщина". Чл. редколегії, постійний дописувач час. "Літопис Бойківщини". Автор спогадів. Дослідник родоводу Кульчицьких.

П. у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 252–273, 282–283; Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев, В. Барагура. Нью-Йорк, 1984. С. 10–11.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ТУМА́К
Василь Онуфрійович

(12.02.1900–04.10.1937) – стрілець УГА, службовець. Н. в с. Сороки (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. в родинному селі.

У 11.1918 вступив до УГА в м. Коломия, відбув вишкіл, після чого як стрілець сотні піхоти відбув на фронт біля м. Львів; пройшов весь бойовий шлях. Наприкінці 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса опинився в ЧСР, перебував у таборах м. Ліберець та Йозефов. 1924 разом з групою колиш. вояків УГА приїхав до рад. України. Проживав у м. Київ, 1937 – нач. адм. відділу тресту "Укркомуненергобуд".

Заарештований чекістами 10.09.1937. Безпідставно звинувачений як "чеський шпигун, … член терористичної УВО з 1923, … агент міжнародної буржуазії". На підставі сфабрикованої справи відповідно до постанови наркома НКВС і прокурора СРСР від 1.10.1937 розстріляний у м. Київ; похований у безіменній братській могилі в Биківнян. лісі.

Літ.: Роженко М. Сосни Биківні свідчать: злочин проти людства. Кн. 2. К., 2001. С. 383; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії / упоряд. О. Савків; авт. передм. П. Гуцал. Тернопіль, 2010. С. 90, 94.

Федір Полянський

ТУ́ПКАЛО
Михайло Іванович

(20.11.1891–26.01.1919) – педагог, військ. діяч. Н. в с. Топорівці (нині

Новоселиц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. господаря. Навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці. Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, цуґсфірером (десятником) 15-го піх. полку. У 08.1915 іменований хорунжим піхоти в резерві, у 08.1916 – лейтенантом піхоти в резерві 15-го піх. полку. За хоробру поведінку перед ворогом у 11.1915 нагороджений срібною медаллю за хоробрість 1-го кл., 1916 – срібною медаллю за хоробрість 2-го кл., 1917 – срібною медаллю за хоробрість 2-го кл. (вдруге) та військ. хрестом Карла. 1916 та 1918 зазнав поранень.

У 11.1918 був організатором укр. життя в Топорівцях, поборював анархію, яка поширилася після розпаду Австро-Угор. монархії. У 1-й день запровадження рум. окупац. владою стану облоги в укр. повітах Буковини розстріляний без суду й слідства біля церкви разом з групою топорів. селян. Знайдена під час обшуку рум. військовими його хати офіцерська шабля стала підставою для інкримінування Т. порушення п. 4 розпорядку про стан облоги "Заборона ношення оружя", за що його негайно стратили. Похований 28.01.1919 на старому цвинтарі с. Топорівці; причиною смерті в церк. метричній книзі вказано "страчений". Дата смерті "1918" на надгробку є помилковою.

О. Попович та ін. представники Буковини в УНРаді ЗУНР внесли на її засідання в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) подання "в справі охорони буковинських українців перед самоволею румунського уряду", в якому протестували, зокр., проти розстрілу "без суду і права учителя Тупкала".

У л-рі Т. помилково іменують Tupkała Michael.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 454; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 15 жовт.; Нечувані насильства румунів на Буковині // Покутський Вістник. 1919. 9 лютого; *Сімович В.* Праці у двох томах. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці, 2005. С. 615; Стан облоги. Розпорядок Ч. 4. // Голос Буковини. 1919. 2 лютого; *Фостій І., Піддубний І.* Політичні репресії проти населення Північної Буковини і Хотинщини у 1918–1985 роках // Реабілітовані історією. Чернівецька область. Кн. 1 / редкол.: І. Фостій та ін. Чернівці, 2007. С. 19.

Володимир Старик

Могила Михайла Івановича ТУПКАЛА

ТУРІЙ
Дмитро Михайлович

(1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Цвітова (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в учител. семінарії м. Кенти (нині Освенцим. пов. Малопольс. в-ва, Польща); випускні іспити склав 1917.

Воював від 1915 в 31-му, потім 33-му піх. полках австро-угор. армії на фронті; іменований хорунжим. До УГА вступив 24.11.1918 у м. Стрий (нині Львів. обл.), воював старшиною в 7-й бригаді. 1.03.1919 отримав військ. звання четаря. Перебував за р. Збруч. Від 02.1920 служив у 1-й бригаді ЧУГА. На Вінниччині потрапив у польс. полон 27.04.1920. Перебував у таборі Тухоля, втік 12.10.1920 і через Німеччину прибув до ЧСР.

Зареєструвався в Укр. громад. к-ті м. Прага (01.1921). Мав намір здобути вищу пед. освіту. Згодом повернувся до Галичини. Отримав посаду вчителя в шк. с. Ровиська (нині Венгров. пов. Мазовец. в-ва, Польща), де працював до поч. ДСВ.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 329.

Літ.: *Срібняк І.* Енциклопедія полону: Українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 126.

Петро Гуцал, Олександр Луцький, Кім Науменко

ТУРКО́
Гриць (Григорій) Іванович

(11.02.1888–10.03.1977) – старшина УГА, службовець. Н. в с. Ляцьке (нині Солянуватка Старосамбір. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), випускні іспити склав 1910. Відбув агрономічні

ТУРКО
Гриць (Григорій)
Іванович

студії, обов'язкову військ. службу, закінчив старшин. шк. Займався вирощуванням і переробкою тютюну. Мобілізований до австро-угор. армії (08.1914), отримав військ. звання поручника. Важкопоранений. Після лікування 1915 – знову на Італ. фронті.

Учасник Листопадового чину в м. Самбір (нині Львів. обл.); звідси як комендант куреня відбув на фронт, брав участь у боях на відтинку Львів–Перемишль, був удруге поранений. У 05–06.1919 командував польовою жандармерією, за р. Збруч – куренем 11-ї Стрий. бригади. Іменований сотником 1.08.1919. Восени 1919 прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР, служив у ній майором до 11.1920.

У післявоєн. час проживав у м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну), працював урядником на тютюновій ф-ці, згодом до 09.1939 – інспектором у кооперації. Очолював повітов. гурток "Рідної школи", належав до виділу повітов. філії "Просвіти".

Емігрував на Зх. улітку 1944. Прибув 1949 з Німеччини до Канади, проживав у м. Едмонтон. Співзасн. і 1-й голова (02.1968), постійний чл. управи станиці ОбВУА в місті; належав до Укр. вільного козацтва.

П. у м. Едмонтон, де й похований на цвинтарі Св. Михаїла.

Дж.: Колекція Григорія Турко 0277 // Архів українського фольклору ім. Богдана Медвідського, Альбертський університет.

Літ.: Бл. п. Григорій Турко // Українське козацтво. 1977. Ч. 3 (42). С. 46–47; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 139; *Турко К.* Спомин про бл. п. Григорія Турка // Українські Вісті. 1977. 21 квіт. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 109; Т. 2. Вінніпеґ, 1968. С. 328; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 255; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 153, 154, 155.

Микола Вітенко

ТУРУША́НКО Маркіян Васильович

(12.08.1894–23.06.1919) – хорунжий УГА та БК ДА УНР. Н. в с. Раранче Слободзія (нині Слобода Новоселиц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. учителя, згодом дир. шк. З 1905 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

1915 покликаний до війська, де служив як однорічний доброволець, 1918 іменований хорунжим резерву 58-го піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Служив зв'язковим старшиною в штабі БП УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Після реорг-ції в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) наприкінці 05.1919 БП в БК ДА УНР продовжив службу в старшинській четі БК (команд. чет. М. Горнштайн), згодом як четар 3-ї сотні БК, відзначився відвагою та відчайдушністю в боях із більшовиками.

Під час контрнаступу на м. Копайгород (нині смт Бар. р-ну Вінниц. обл.) 23.06.1919 зміцнених угор. підрозділами більшовиц. військ БК був змушений відступити за залізн. насип колії Жмеринка – Могилів-Подільський біля с. Володіївка (нині Бар. р-ну Вінниц. обл.). Т., отримавши 6 кульових поранень, потрапив у полон до більшовиків, які його пограбували, скалічили прикладами й застрелили. Похований з військ. почестями на цвинтарі с. Володіївка.

У л-рі Т. помилково іменують М. Торушанко, В. Торушанко.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 53, 1042, 1059, 1062; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 21, 51; *Емга [Попович І.].* Буковинський Курінь // Час. 1933. 23 квіт.; 16 черв.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 14 берез.; Оповістки // Буковина. 1917. 22 верес.

Володимир Старик

ТУ́РЧИН
Василь

(16.12.1899 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Глубічок Великий (нині Великий Глибочок Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль (1911–14, 1916–18).

Вояк студент. сотні в Тернополі (11.1918). Після вишколу в коші 1-го Подільс. полку ім. С. Петлюри воював на фронті біля м. Львів, під час Чортків. офензиви. Разом з армією перейшов у серед. 07.1919 на Наддніпрян. Україну. Іменований хорунжим. Потрапив у польс. полон (04.1920).

Після звільнення з табору в м. Тухоля 23.12.1920 повернувся додому. Склав випускні іспити в рідній г-зії 06.1921. Надалі до поч. 1944 проживав у м. Тернопіль.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 59.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: Українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 126; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 507.

Петро Сіреджук

ТУ́РЧИН
Лука Никифорович

ТУРЧИН
Лука Никифорович

(27.10.1881–15.12.1951) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Глубічок Великий (нині Великий Глибочок Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Тернопіль (1895–1900), потім в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), яку закінчив 1902. Студіював нім. й класичні мови у Львів., Віден., Ґрац. ун-тах, здобув ступінь д-ра філософії (1910). Викладав у г-зії м. Львів (1910–14).

Від осені воював 1914 в австро-угор. армії на фронті ПСВ. У 12.1918 вступив до УГА, у 01–02.1919 був комендантом м. Жидачів (нині Львів. обл.); отримав військ. звання сотника 1.03.1919. Надалі старшина для окремих доручень, комендант булавної сотні НКГА. Перебував за р. Збруч. Належав до делегації УГА (разом з от. А. Ціммерманном і пор. Г. Давидом), що 6.11.1919 підписала договір з ДА А. Денікіна. У 12.1919 виїхав з м. Одеса до м. Відень, де склав звіт про становище УГА урядові ЗУНР в екзилі. Потім перебував у м. Прага.

Повернувся до Львова 1923, був проф. у польс., згодом в акад. г-зіях, одночасно 1927–32 в г-зії сестер василіанок. Належав до гол. рад т-в "Учительська громада" й "Рідна школа", гол. виділу "Просвіти" (до 09.1939). Обраний дійсним чл. НТШ. 1940–41 – викл. Львів. торг.-екон. ін-ту. 07.1941–03.1942 – один із заст. голови УНРади. Викладав 1941–44 в агрономічній шк. м. Дубляни (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). У післявоєн. час працював учителем СШ у Львові. Автор статей у часописах, наук. розвідок і споминів (опубл. до 09.1939).

П. у м. Львів.

Літ.: Головин Б., Пиндус Б. Турчин Лука // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 479; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 508–510, 621; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 42, 313; Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости (1878–1978). Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 216.

Петро Гуцал

ТУРЯ́НСЬКИЙ
Андрій Осипович

(31.08.1899–24.11.1970) – агроном, вояк УСС, старшина УГА. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї міщан, які займалися землероб. працею. Хрещений подвійним іменем Андрій-Осип. Навч. в укр. г-зії в рідному місті до ПСВ.

1916 вступив добровольцем до Легіону УСС, брав участь у боях. 1918 перебував на Наддніпрян. Україні. Після Листопадового чину – учасник боїв у м. Львів, надалі воював у 1-й бригаді УСС УГА, перебував за р. Збруч; отримав військ. звання хорунжого. З 02.1920 служив у ЧУГА. У 04.1920 зумів уникнути більшовиц., потім і польс. полону.

Повернувся до Коломиї. Склав 1922 випускні іспити в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), наприкінці 10.1922 прибув на студії до ЧСР. Випускник Укр. госп. акад-ї

ТУРЯНСЬКИЙ
Іван Йосипович

м. Подебради, здобув диплом інж.-агронома. Залишився проживати в ЧСР, тривалий час працював за фахом у м. Нове-Седло (нині Карловар. краю, Чехія).

П. у м. Карлові Вари (Чехія).

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 331.

Літ.: Бл. п. інж. Андрій Турянський // Свобода. 1970. 18 груд. Ч. 231. С. 3.

Петро Гуцал

ТУРЯ́НСЬКИЙ Дмитро

(25.10.1891–1957) – старшина УГА. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Закінчив 2 курси учител. семінарії.

Старший десятник Легіону УСС. Воював в УГА з 11.1918; мав військ. звання хорунжого. Потрапив 28.04.1920 біля м. Козятин (нині Вінниц. обл.) у польс. полон. Після звільнення повернувся до рідного міста.

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок".

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3520. Оп. 1. Спр. 133. Арк. 170.

Петро Сіреджук

ТУРЯ́НСЬКИЙ Іван Йосипович

(06.04.1889–19.11.1956) – адвокат, д-р права, хорунжий УСС, громад. діяч. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї міщан. Випускник укр. г-зії в рідному місті (1910), студіював право у Львів. ун-ті. Студентом брав участь у б-бі за відкриття укр. ун-ту в м. Львів, потрапив під суд як учасник "процесу 101" (тривав 4.02–6.07.1911). Продовжив навч. у Чернів. ун-ті. Після завершення вищих студій проходив адвокат. практику в канцелярії С. Федака у Львові.

З поч. ПСВ вступив до Легіону УСС, воював у Карпатах. 1915 повернувся до Коломиї, де займався набором добровольців до УСС; іменований хорунжим. 1918 служив у прокураторії крайової оборони у Львові. У час Листопадового чину вступив на службу до укр. війська й за дорученням Д. Вітовського з ін. старшинами (Д. Насада, В. Кордуба та ін.) займався підготовкою військ. статутів, документів для формування судів в армії. Опинився 22.11.1918 у польс. полоні, де пробув майже рік.

Після звільнення здобув через якийсь час ступінь д-ра права, пройшов адвокат. практику. 1924 відкрив власну канцелярію в Коломиї, від 1928 вів її спільно з К. Трильовським, з 1930 – знову самостійно. Брав участь у діяльності багатьох нац. культ.-освіт. т-в міста й пов. Під час нацист. окупації 1941–44 очолював об'єднання громад Львів. округи й працював правником. Перед приходом військ ЧА влітку 1944 виїхав на Зх. Наприкінці 1940-х перебрався з Німеччини до США.

П. у м. Ньюарк; похований у м. Елізабет (обидва шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019; *Березовський М.* Д-р Іван Турянський (Спомин в першу річницю смерти) // Свобода. 1957. 10 груд. Ч. 237; *Гловацький І.* Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел і некрологів 1800–1943 рр. Львів, 2014.

Петро Гуцал, Степан Кобута

ТУТНА́УЕР Артур Мешулемович

(16.02.1895 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в м. Чернівці в сім'ї верстатника, згодом механіка з обслуговування колійових помп. 1906–14 навч. в Чернів. вищій реальній г-зії (матура 29.06.1914).

Військ. службу розпочав 1915 однорічним добровольцем, згодом кадетом. З 08.1916 іменований лейтенантом у резерві 95-го піх. полку. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги з мечами, військ. хрестом Карла. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар, з 1.11.1918 іменований поручником піхоти. У 03.1919 воював у складі 3-го Галиц. корпусу.

Працював службовцем у Чернівцях (1920–30-ті).

Подальша доля невідома. У л-рі Т. помилково іменують Туштауер.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 421; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; XLVIII. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz. Veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Schuljahres 1911/1912. Czernowitz, 1912. S. 52; Nachrichten von unseren Soldaten im Felde // Czernowitzer Tagblatt. 1915. 17 Oktober.

Володимир Старик

ТУХÓЛЯ (Tuchola)

Польс. табір для військовополонених, що функціонував 1920–22 в однойменному місті (нині Куявсько-Поморського в-ва, Польща). Ств. нім. військ. владою 1915, під час ПСВ використовувався для утримання полонених з рос. армії. У 11.1918 табір був ліквідований і значною мірою знищений довколишнім нас. Після захоплення Помор'я польс. армією в 03.1920 тут ств. польс. табір військовополонених, якому дали назву "Табір військовополонених № 7". У 05.1920 табір було призначено для інтернування ч. офіцерів і солдатів ЧУГА, роззброєних під час Київ. операції. Від 08.1920 там також перебували полонені з ЧА, 1921 – ч. білорус. військ ген. С. Булака-Балаховича та 3-ї рос. армії ген. Б. Пермикіна.

1-й транспорт із військовополоненими приїхав до Т. 20.05.1920. Загалом з м. Львів і Стрий (нині Львів. обл.) прибули 6 великих ешелонів, у 06.1920 приїхало ще кілька малих ешелонів зі Стрия. Також до Т. було направлено кілька десятків старшин УГА з таборів Вадовиці та Стшалково. Загалом у Т. перебували 2562 укр. інтернованих, у т. ч. 660 офіцерів.

1920–21 табір підпорядковувався польс. армії. Табором командували полк. Поґожельський (до 08.1920) та полк. Ягода де Любомир (08.1920–04.1921). 17.11.1921 табір перепідпорядкували цивільній адміністрації. Нагляд здійснював цивільний комісар від імені МВС.

Табір був оточений колючим дротом до висоти 3 м, у кутах стояли сторожові вежі з кулеметами. У таборі були 2 типи будівель – землянки й металеві бараки. Кожна землянка мала довжину 40 м, глибину 2 м та висоту 1,5 м; могла розмістити до 120 осіб. Усередині розташовувалися 2 ряди нар та печі. Землянки часто затоплювало водою, а температура в них не перевищувала +5 °С. Кожен барак був завдовжки 50 м і завширшки 5 м. Умови в металевих бараках були кращі (наявні матраци з соломи), проте вони були погано підготовлені до зими. Одразу після приїзду

Старшини штабу 3-го корпусу УГА в таборі військовополонених у м. Тухоля (Польща). 1920 р. 14 – генерал Мирон Тарнавський

українців розмістили в землянках, у 06.1920 їх перевели до бараків.

3.11.1920 в таборі спалахнула пожежа. Згоріли 5 бараків (склади й будівля охоронної роти), тому українців зосередили в меншій кількості бараків; на поч. 01.1921 їх знову перевели до землянок, де вони залишилися до кін. перебування.

Харчування було недостатнім протягом усього перебування полонених галичан: у 05–06.1920 кількість поставленого продовольства була нижчою за встановлені норми, якість (калорійність) їжі також залишалася низькою (картопля та стухлі оселедці). Щоденний раціон становили: чорна кава на сніданок, гороховий суп, капуста й картопля на обід, суп та чорна кава на вечерю, а також 500 г хліба. Після візиту ген. Б. Роя 15.06.1920 харчування та умови проживання покращилися. Було відкрито їдальню "Рідна корчма", прибутки з якої ішли на культ. роботу. Харчування знову погіршилося у 09.1920, коли в Польщі було недостатньо продовольства; перед тим у таборі з'явилося коняче м'ясо, а потім його 9 тижнів не було. У 10.1920 харчування складалося з чорної ячмінної кави на сніданок, горохового супу, капусти та картоплі на обід. М'ясо знову з'явилося в 11.1920. Від 1.02.1921 пайок укотре зменшили: м'ясо давали лише раз на 10 днів, хліба – замість 700 г лише 300 г. У наступні місяці продовольче забезпечення трохи покращувалося, але 1922 інтерновані так і не отримали повноцінного харчування.

У Т. було добре розвинене культ. життя. 14.06.1920 організовано Раду старшин, яка координувала всю культ.-просвітн. діяльність табору. 20.08.1920 Рада вирішила створити Центр. комісію праці як найвищий заг.-табірний центр, що контролював роботу гуртків. Таких було організовано декілька: 1) Гурток учителів, який включав 5 секцій (нар. освіта, середня освіта, вища освіта, професійні шк. та позашкільна освіта); цьому гуртку також підпорядковувалася табірна б-ка (на поч. 08.1920 налічувала 630 т.); 2) Кружок укр. нар. учителів (наука неграмотних, "Людовий ун-т", 3 курси бухгалтерії, орг-ція свята на честь І. Франка, курси для семінаристів і гімназистів – мали уроки франц. та англ. мов, обліку та стенографії, історії українознавства, заг. історії, педагогіки, етнографії, лат., грец. та серб. мов); 3) Просвітній кружок; 4) Спортивний гурток (організовані фіз. вправи); 5) Правн. гурток; 6) Танц. гурток, 7) Техніко-пром. гурток; 8) Торг. гурток; 9) Кооп. гурток; 10) Гурток с. госп-ва. На поч. 09.1920 засновано Військ. комісію праці. Вона мала обліковувати звільнених із табору офіцерів та військ. чиновників, які за потреби могли проходити службу в укр. армії, розробляти орг. питання армії та проводити курси для офіцерів, які не мали військ. освіти. У 06.1920 зусиллями сот. М. Луцького й В. Секунди було організовано "Самопоміч", яка надавала кредити мешканцям табору.

Широку діяльність проводив Артистично-драм. гурток полонених УГА ім. Івана Франка в Тухолі. Командування табору передало ч. бараку № 9 для його потреб, де за фінансової допомоги Ради споруджено сцену, оформлено театр. декорації та куліси. Аудиторія могла вмістити до 500 осіб. Упродовж 4 місяців було продемонстровано 5 вистав. У Т. також були 2 хори – під кер-вом пор. Р. Ставничого й сот. І. Молєщого. Було підготовлено 27 пісень. Хор виступав перед полоненими в неділю та свята, співав також під час богослужінь.

Укр. полонені видавали 8 табірних газ.: "Рада", "Взад", "Табор", "Спортовець", "Лежух", "Гультай", "Невольник" та "Хрунь". Їх, як правило, писали від руки в 1 примірнику. Найбільшу кількість номерів (17) мав час. "Взад".

Санітарний стан табору не був сприятливим, але укр. військовополонені намагалися дотримуватися чистоти. Завдяки цьому епідемії, які існували в більшовицькій ч. табору, обходили галичан. Табірна лікарня мала 2 відділення: хірургічне й інфекційне. У таборі було 2 постійні дезінфікатори, а також 3-й переносний. Аптека була

добре обладнана, але палива не вистачало, тому в лікарні було дуже холодно. Восени 1920 українці щотижня ходили до лазні. Протягом усього перебування в таборі вмерли 3 укр. офіцери, з яких чет. І. Яросевич унаслідок пострілу під час спроби втекти через колючі дроти 10.06.1920. У таборі також загинуло кільканадцять підстаршин і стрільців.

У Т. декілька місяців був інтернований ген. М. Тарнавський. Він прибув сюди 22.07.1920. Спочатку мешкав у бараці № 9 і був ізольований від своїх солдатів. Пізніше охорону зняли, а всі, хто перебував у таборі, отримали вільний доступ до ген. М. Тарнавського, який був звільнений з табору 20.03.1921.

Табір Т. відвідували з перевірками багато разів: 15.06.1920 приїздив ген. Б. Роя (команд. ген. округу "Помор'я"), 18.07.1920 – місія УГК в складі д-ра П. Філяса та О. Косевич, наприкінці 10.1920 – прем'єр-міністр Польщі В. Вітос.

Через близькість нім. кордону старшини й стрільці УГА робили численні спроби втечі з табору. Це вдалося майже 160 старшинам і понад 200 стрільцям. Серед них: от. В. Льобковіц (утік у ніч 6–7.10.1920), от. С. Шлоссер (10.08.1920), сот. А. Циганюк (4.08.1920), пор. В. Семака (4.08.1920), пор. О. Скалій (11.07.1920) та багато ін.

Восени 1920 розпочалося звільнення з табору офіцерів і рядових УГА. 1-й транспорт до Сх. Галичини вирушив 6.11.1920. Більшість галиц. військовополонених було звільнено восени та взимку 1920. 6.04.1921 у таборі перебувало 122 українці, у 10.1921 – 28. Останніх офіцерів УГА (з Буковини) звільнили в 10.1922. Табір було ліквідовано 22.01.1923.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 309. Оп. 1. Од. зб. 1679; CAW. Sygn. I.300.1.402.

Літ.: Вішка О., Карпус З., Срібняк І. Останній шлях УГА: обставини перебування та культурно-просвітницька діяльність полонених старшин Української Галицької Армії в таборі Тухоля (Польща) у 1920–1922 рр. К.; Торунь, 1999; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 56–74; *Срібняк І.* "Високе і земне": приватне життя полонених старшин УГА у таборі Тухоля (Польща) у 1921 р. // Емінак. 2016. № 3. Т. 1. С. 74–78; *Його ж.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016; *Срібняк І., Вішка О.* Тухоля. Полонені старшини Української Галицької Армії. К.; Торунь, 2003; *Karpus Z.* Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy na terenie Polski w latach 1918–1924. Toruń, 1997; *Idem.* Obóz jeńców nr 7 w Tucholi (1914–1921) // Studia i materiały do historii wojskowości. T. 36. 1994. S. 137–148; *Rezmer W.* Kronika Wołodymyra Ogonowskiego – źródło wiedzy o obozie jeńców Ukraińskiej Halickiej Armii w Tucholi w 1920 r. // Третій Міжнародний Конгрес Україністів, 26–29 серпня 1996 р. Історія. Харків, 1996. С. 48–55; Tuchola. Obóz jeńców i internowanych 1914–1923. Cz. 1 / oprac. Z. Karpus i W. Rezmer. Toruń, 1997; Cz. 2. Choroby zakaźne i walka z nimi (1920–1922) / oprac. Z. Karpus i W. Rezmer. Toruń, 1998; Cz. 3. Warunki życia jeńców i internowanych / pod red. Z. Karpusa, W. Rezmera, I. Sribniaka i E. Wiszki. Toruń, 2007.

Віктор Венґлевич

ТУЧА́ПСЬКИЙ Іван Іванович

(1892 – кін. 06.1920) – вчитель, старшина УСС та УГА. Н. в с. Переволочна (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. З дитячих літ проживав у с. Соколівка (нині тих же р-ну й обл.), де його батько був управителем нар. шк. 1909 закінчив 4 кл. г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.), після чого навч. в учител. семінарії м. Львів. З 1913 працював учителем на Львівщині.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях; на 1.06.1916 – хорунжий його 7-ї сотні. Учасник боїв у м. Львів 11.1918 та наступних бойових дій УГА; іменований четарем 1.03.1919. Воював у 1-му полку 1-ї бригади УСС. Від серед. 07.1919 перебував з армією на Наддніпрян. Україні.

У 04.1920 заарештований чекістами й відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржу, якою везли в'язнів, затопили в Білому м.

Літ.: Дойков Ю. Памятная книжка. Красный террор в советской Арктике. 1920–1923 (документальные материалы). Архангельск, 2011. С. 67; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 319; Українські січові стрільці. 1914–1920. Львів, 1936. С. 152.

Петро Гуцал

ТУ́ШИНСЬКИЙ Дмитро Касіянович

(10.05.1870 – д. і м. с. н.) – гол. держ. прокурор, кооптований чл. укр. уряду Буковини в 11.1918. Н. в м. Сучава (нині Румунія) в сім'ї правосл. священика, який походив з родини давньої буковин. шляхти польс. походження, що від поч. 18 ст. володіла маєтками в с. Михальча (нині Сторожинец. р-ну Чернів. обл.). 1879–87 навч. в нім.-рум. г-зії Сучави. Вищі студії на правн. ф-ті Чернів. ун-ту завершив 1892 докторатом права (абсолюторіум 31.07.1891). З 1892 працював у вищому (апеляційному) суді м. Чернівці пом. держ. прокурора. Згодом суд. урядовець окружного суду в Сучаві, з 10.1897 іменований суд. ад'юнктом у м. Кімполунг (нині Румунія). З 10.1906 отримав призначення на службу в крайовий суд, де брав участь у цивільних справах. З 03.1908 – кер. держ. прокуратури в Сучаві. З 12.1908 іменований держ. прокурором 6-го рангового кл. З 10.1910 – кер. держ. прокуратури в крайовому кримінальному суді в Чернівцях.

Ще в студент. роки був обраний чл. правління університет. т-ва підтримки хворих і нужденних. Чл. правління Т-ва австр. срібного хреста в Чернівцях, що опікувалося становищем резервістів, які поверталися додому з військ. служби. Влітку 1914 отримав від австр. уряду визнання своєї шляхетської гідності з правом вживання титулу "лицар". Нагороджений орденом срібної корони 3-го кл. З 06.1917 іменований надвірним радником. Чл. екзаменаційної комісії з карного права та карного процесу юрид. ф-ту ун-ту в Чернівцях.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, унтер-офіцером резерву в санітарному підрозділі, з 01.1894 іменований лейтенантом у резерві 41-го піх. полку. З 12.1901 переведений на службу до 22-го Чернів. піх. полку крайової оборони. З 11.1908 іменований лейтенантом неактивної служби 22-го піх. полку. З 06.1911 переведений обер-лейтенантом до 3-го санітарного відділення, з 01.1914 – до 1-го сан. відділення. З 02.1915 іменований капітаном резерву 1-го сан. відділення 22-го піх. полку.

8.11.1918 з відома УНРади перебрав кер-во держ. прокуратурою Буковини. Після окупації краю рум. військами залишився в Чернівцях, був затверджений 1.07.1919 Мін-вом юстиції Румунії на посаді суд. радника, ген. прокурора при вищому апеляц. суді в Чернівцях. Згодом працював президентом крайового вищого апеляц. суду. 05.1932–04.1938 – дир. чернів. час. "Pagini Juridice" ("Юридичні сторінки"). Автор цінних спогадів про діяльність вищого апеляц. суду в Чернівцях.

Подальша доля невідома.

Тв.: Tuşinschi D. Cuvântare la aniversarea a 15 ani de la înfiinţarea Curţii de Apel din Cernăuţi // Pagini Juridice. 1934. № 3–4. P. 60–61; *Idem.* În al cincilea an // Pagini Juridice. 1936. № 1. P. 1; *Idem.* În pragul celui de-al doilea an // Pagini Juridice. 1933. № 1. P. 1.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Чернівці, 2009. С. 225; Adelsanerkennung des Ersten Staatsanwaltes Dr. Tuschinski // Bukowinaer Post. 1914. 2 Aug.; Auszeichnung // Czernowitzer Tagblatt. 1912. 30 Juli; Numiri şi înaintări. M. O. Mro. 61 ex 1919. Ministerul de Justiţie // Monitorul Bucovinei. 1919. 12 Juli. P. 2; Programm des gr.-or. Ober-Gymnasium in Suczawa für das Schuljahr 1884. Czernowitz, 1884. S. 62; Tuşinsky, Dimitrie // *Predescu L.* Enciclopedia României Cuge-

tarea. Material Românesc. Oameni şi înfăptuiti. Ediţie anastatică. Bucureşti, 1999. P. 868; Von der Staatsanwaltschaft // Czernowitzer Morgenblatt. 1918. 9 Novem.

Володимир Старик

ТЮТЮ́ННИК
Микола Антонович

ТЮТЮННИК
Микола Антонович

(28.11.1896–03.11.1937) – старшина УГА, інж.-лісівник. Н. в с. Ігровиця (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, випускні іспити склав 1917.

Вступив до УГА 12.04.1919, відбув вишкіл у 1-му Подільс. полку ім. С. Петлюри в м. Тернопіль, потім воював на фронті. Перейшов з армією в серед. 07.1919 на Наддніпрян. Україну. Іменований хорунжим. У 01.1920 потрапив у м. Проскурів (нині Хмельницький) у польс. полон; перебував у тюрмі в Тернополі, звідки був звільнений. Надалі працював у м. Долина й Калуш (нині обидва Івано-Франк. обл.).

У серед. 10.1922 прибув до ЧСР. Випускник лісотех. ф-ту Празьк. ун-ту (1926); одночасно був слухачем права в УВУ.

Виїхав до рад. України 1927. Спочатку проживав у м. Київ, потім переїхав до м. Харків. Працював старшим референтом у секторі економіки праці й кадрів Укрлісгоспу.

Заарештований чекістами 31.12.1932. Безпідставно звинувачений, начебто "належав до антирадянської контрреволюційної організації «УВО», ... був членом її бойового відділу, створював по лісгоспах повстанські осередки, ... непримиренний ворог радянської влади". На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 1.10.1933 ув'язнений на 10 р. Покарання відбував у 4-му відділенні Біломор.-Балт. ВТТ, де був пом. дир. Сегежського лісоз-ду, потім на Соловках. Без висунення звинувачення відповідно до постанови особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). За справою 1937 реабілітований 17.07.1989, за справою 1933 – 18.10.1989.

Літ.: Гасай Є. Не втомлюся шукати. Тернопіль, 1998. С. 94–96; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 626; Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 513.

Петро Гуцал,
Федір Полянський

У

"У. С. С."

Пресове вид., адресоване воякам УСС. Єдине відоме число вийшло друком 8.03.1919 за ред. А. Баб'юка (Мирослав Ірчан). Видавець часопису зазначений як "Команда Бригади Січових Стрільців". Вид. побачило світ у м. Дрогобич (нині Львів. обл.). На 1-й шпальті вміщено гасло: "Нехай живе самостійна Українська Народня Республика!!!".

У часописі під рубрикою "Зі стрілецького життя" друкували повідомлення про бої січових стрільців, офіц. візити С. Петлюри та В. Павленка, подавали списки полеглих усусів і нагороджених за здобуті в боях перемоги. Замітки про важливі події в м. Золочів (нині Львів. обл.), Тернопіль, Перемишль (нині Польща), Стрий (нині Львів. обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та ін. містила рубрика "Вісти з краю". Редакція часопису інформувала про політ.-екон. й культ. події в Україні та світі (рубрики "З широкого світа", "По Україні").

Літ.: Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / уклав Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 200; *Мартинюк М.* Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939 рр.): матеріали до бібліографії. Львів, 1998. С. 229.

Роксолана Романюк

УГÓДА МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ ГÁЛИЦЬКОЮ ÁРМІЄЮ І БІЛЬШОВИКÁМИ 31.12.1919

Ситуативний договір, укладений між більшовиками та представниками УГА про її перехід на бік ЧА. Став наслідком катастрофічної ситуації, у якій опинилася УГА наприкінці 12.1919, після поразок від більшовиків, ДА ген. А. Денікіна, на сторону якої перейшла УГА. 17.11.1919 виникла загроза оточення р-ну її дислокації з боку 12-ї рад. армії, що наступала на м. Проскурів (нині Хмельницький) і Вапнярка (нині смт Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.), та 14-ї армії, що через м. Миколаїв просувалась на м. Одеса. З метою відвернення загрози група офіцерів вінниц. гарнізону створила ревком у складі Г. Давида (голова), Н. Гірняка (заст.), С. Шухевича, В. Чайковського та ін., який нав'язав контакти з місц. підпільним к-том КП(б)У.

31.12.1919 сторони підписали угоду, яка передбачала розрив УГА з білогвард. армією ген. А. Денікіна, проголошення її червоним військом за умови збереження автономної орг. стр-ри й продовження б-би на польс. фронті з метою визволення Галичини від ворожої окупації і невикористання армії проти військ УНР. Більшовиц. сторона обіцяла допомогу харчами, ліками, санітарним персоналом. Для відпочинку й реорг-ції УГА мала зосередитись у м. Вінниця.

Після підписання угоди в штабі 12-ї рад. армії відбулась нарада з головою Реввійськради й командуванням армії за участю В. Затонського – чільного діяча КП(б)У, чл. Реввійськради цієї ж армії, який її оцінив позитивно. У 01.1920 Вінниц. ревком став розсилати накази НКГА і безпосередньо окремим корпусам з вимогою не виконувати розпорядження денікін. командування рухатись на пд. Проте команд. УГА О. Микитка не взяв їх до уваги. Залишивши Вінницю, НКГА продовжувала відтягувати підрозділи армії в пд. напрямі. 26.01.1920 вона отримала від денікін. командування наказ зайняти оборону на рубежі м. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.) і не пропустити рад. війська до Одеси, але важке становище армії, майже цілковита втрата боєздатності унеможливлювали його виконання. У самій армії відбувся розкол між прихильниками більшовиків і денікінців. Армійський ревком наприкінці 01.1920 видав наказ, який зобов'язував 1-й та 2-й корпуси УГА залишатися в р-ні Перейма–Вінниця–Ободівка. У той же час команд. УГА О. Микитка і його нач. штабу ген. Г. Ціріц, пересвідчившись у неможливості відвести армію на Одесу, 3.02.1920 прийняли рішення вивести її до Румунії. Однак більшість армії не підтримала цієї ідеї і вирішила залишатись в Україні та об'єднатися з більшовиками. Окрім того, рум. влада не

дозволила перейти кордон тим ч., котрі цього бажали.

6.02.1920 в м. Балта (нині Одес. обл.) при команді 1-го корпусу утворився Начальний ревком УГА як її альтернативний керівний орган. Він встановив зв'язки з Вінниц. ревкомом, який виступив посередником у встановленні контактів з більшовиками. 7.02.1920 Начальний ревком оголосив, що УГА пориває з А. Денікіним, а її дисльоковані на сх. від р. Дністер ч. утворюють ЧУГА, НКГА підпорядковується йому. Тоді ж розпочалися переговори з представниками 12-ї рад. армії. Корпуси й бригади отримали наказ залишатися на місцях і розпочати вибори ревкомів. Наказ підписав нач. штабу 1-го корпусу А. Шаманек. 10.02.1920 група старшин на чолі з О. Лисняком арештували й передали більшовикам ген. О. Микитку й Г. Ціріца. Влада в армії перейшла до Балт. ревкому. 12.02.1920 галиц. представники й делегати 12-ї рад. армії підписали в м. Київ договір, що передбачав реорг-цію галиц. війська в 3 піх. бригади з артилерією і кавалерію за штатами ЧА. Сформовані бригади належали до різних підрозділів 12-ї рад. армії і не становили окремої військ. формації. У бригади ЧУГА призначили комісарів, а при політ. управі 12-ї рад. армії створили секцію для політ. виховання галиц. старшин. Більшовиц. сторона брала на себе забезпечення галиц. військ медикаментами й лікарським персоналом. Договір передбачав, що бригади ЧУГА насамперед будуть вислані на польс. фронт. 16.02.1920 аналогічний договір укладено з командуванням 14-ї рад. армії, котрий визначав місця дислокації галиц. ч., питання їхньої комплектації та опіки над хворими, врегульовував майнові справи. 27.02.1920 посаду тимчасового команд. ЧУГА обійняв В. Порайко, призначений командуванням 12-ї рад. армії. Розпочалася докорінна реорг-ція армії, що мала на меті цілковито розірвати з традиціями колиш. УГА.

Фактично угода з більшовиками поклала край існуванню УГА як укр. нац. армії. Одначе попри всі зусилля, докладені більшовики, їм не вдалося витравити зі свідомості осн. маси її старшинського й рядового складу закорінену в ході б-би ідею укр. державності.

Літ.: Завальнюк О., Олійник С. Українська Галицька армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920). Кам'янець-Подільський, 2013; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999.

Віктор Голубко

УГО́РСЬКА МІСІЯ ТЕОФІЛЯ ОКУНЕ́ВСЬКОГО

Внаслідок революц. подій в Угорщині 16.11.1918 проголошено республіку (Президент М. Карої), влада якої сподівалася на збереження всіх тер. колиш. кор-ва, включно з Закарпаттям, що охоплювало 4 комітати: Унґ (центр м. Унґвар, нині Ужгород), Береґ (центр м. Береґсас, нині Берегове), Угоча (центр м. Севлюш, нині Виноградів), Мараморош (центр м. Хуст, пізніше м. Сігет, нині Румунія). Нар. ради Старої Любовні, Сваляви, Сігета, Ясіні, ств. в 11–12.1918, відстоювали позицію об'єднання Закарпаття з УД. 10.12.1918 в м. Будапешт відбувся т. зв. Руський крайовий з'їзд (200 осіб), де обговорювали питання статусу 4 комітатів; єдиної позиції виробити не вдалося.

Тим часом угор. парламент 21.12.1918 ухвалив закон № 10/1918 "Про автономію русинського народу, що живе в Угорщині" (один з авторів – уповноважений в уряді М. Карої з питань українців Угорщини О. Сабов) та 25.12 розпочав його впровадження, створивши автономну "Руську країну" (12.1918–05.1919) в складі 4 комітатів. Ішлося про автономію в справах внутр. адміністрації, судівництва, мови, школи, к-ри та віри. Уряд проголошеної 13.11.1918 ЗУНР мав намір відстояти приєднання укр. етніч. тер., включно з Закарпаттям. 3.01.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) за участю провідників укр. нас. Закарпаття відбулося засідання УНРади ЗУНР, де схвалено акт об'єднання ЗУНР та УНР. Для підтримки військ. змагань українців Закарпаття ДС ЗУНР

на поч. 01.1919 надіслав 2 воєн. експедиції. Перша 7.01.1919 зайняла с. Ясіня (9.11.1918 Нар. рада в Ясіні проголосила Гуцул. республіку як ч. ЗУНР, президент С. Клочурак), 17.01 – Сігет, але змушена була відступити. 2-га зайняла м. Мукачеве (нині Закарп. обл.), але також перед угор. військ. перевагою відступила.

ДС ЗУНР на нарадах 12.01 та 17.01.1919 обговорював ситуацію, що склалася. 17.01 вирішено направити до Угорщини з дипломатичною місією чл. УНРади Т. Окуневського з завданням: "Коли неможливе прилучення Угорської Руси до України, то хоть добути права для аутохтонних Угрорусів". 24.01 він виїхав до Будапешта. У розмові з головою військ. місії країн Антанти в Будапешті франц. підполк. Ф. Віксом (26.11.1918), який наголосив на ймовірному вирішенні питання на користь українців за 2 умов – наявності значних військ. ресурсів та міжнар. підтримки, Т. Окуневський визнав нереальність силового захоплення тер. Закарпаття. Реальнішою ідеєю, котру підтримували в усіх урядових колах Угорщини, було здобуття якнайширшої автономії для "угорської Русі". У розмові Т. Окуневського з міністром у справах "Руської країни" О. Сабовим (29.12–21.03.1919) останній запевнив про наміри угор. влади зважити на реліг. уподобання українців. Цю ж тезу озвучував чиновник Мін-ва релігії та освіти Г. Стрипський, відп. за політику у сфері к-ри автономії: вид. урядов. преси та підручників укр. мовою. Зокр. висловив прохання надіслати до автономії шкільні підручники, юрид. словник К. Левицького ("Німецько-український правничий словник", 1893) та словник Є. Желехівського ("Малорусько-німецький словар", 1882–86).

У представленому в Станиславові на нараді в 02.1919 звіті Т. Окуневський інформував про результати своїх зустрічей з представниками парламент. та урядових кіл Угорщини, громад. настрої. Зазначив, що в разі проведення плебісциту щодо майбутнього Закарпаття позитивний результат був би на користь союзу з Угорщиною. Тому наголосив на потребі встановлення союзницьких відносин з Угорщиною. ДС ЗУНР спец. ухвали щодо звіту не прийняв. Предмет суперечок між укр. та угор. урядами було швидко усунено: 5.02.1919 справа приєднання Карпат. України до ЧСР була позитивно вирішена Паризькою мирн. конф.

Літ.: Баран З. Маловідомий епізод з історії українсько-угорських відносин (місія Теофіля Окуневського до Угорщини на початку 1919 року) // Записки НТШ. Т. CCXXXXIII. Праці історико-філософської секції. Львів, 1997. С. 467–481.

Зоя Баран

УГО́РЩИНА 1918–41

Угорська Демократична Республіка (Magyar Népköztársaság). Протягом 1867–1918 У. була складовою дуалістичної Австро-Угор. монархії. До угор. ч. імперії належали також тер. сучасної Словаччини, ч. Хорватії, Сербії, Румунії та України (Закарпаття).

25.10.1918 антигабсбурзька опозиція в У. ("Партія незалежності та 1848 року" М. Карої та Соціал-демократ. партія Угорщини) створили Угор. Нац. Раду, яка висловилася за незалежність У., припинення ПСВ, запровадження демократ. свобод і стала грати роль представницького органу. 31.10 імп. Карл I під тиском революц. подій у різних ч. монархії змушений був призначити главою угор. уряду М. Карої. Новий уряд 2.11 проголосив незалежність. 12.11 австр. рейхсрат ліквідував монархію, що мало наслідком розрив австро-угор. унії і ліквідацію Австро-Угорщини; 13.11 Карл I декларував своє самоусунення від правління над У. 16.11 Держ. Збори ліквідували монархію і проголосили утворення Угор. Нар. Республіки; її Президентом обрали М. Карої. Вищий законодавчий орган – Держ. Збори, фактично їхню функцію виконувала Угор. Нац. Рада; глава д-ви – президент, якого обирали Держ. Збори.

Новий уряд змушений був підписати перемир'я з Антантою в м. Белград (нині Сербія). Принизливі умови миру, погіршення екон. ситуації, екон. блокада

Угорщина згідно з умовами Тріанонського мирного договору

країни Антантою, військ. поразки від ЧСР, Румунії та Д-ви СХС взимку 1918–19 ускладнили становище У. Країна потерпала від нестачі вугілля, нафти, напливу біженців, інфляції. Уряд М. Карої намагався зберегти владу У. над усіма тер., що належали до Транслейтанії, провівши реформи щодо федералізації країни. Проте його заходи були непослідовними й суперечливими, не мали підтримки нацменшин, наштовхувалися на опір угор. шовіністів.

Уряд ЗУНР наприкінці 1918 через окремих делегатів УНРади, які перебували в м. Відень, спробував налагодити зв'язки й укласти торг. угоди з У., Австрією та ЧСР. У 11.1918 було встановлено контакти між ЗУНР та У., яка дозволила діяльність на своїй тер. зх.-укр. представникові. У м. Будапешт від 11.1918 діяла зх.-укр. дипломатична місія сот. Я. Біберовича. Було засновано Збірну станицю для орг-ції повернення на батьківщину колиш. військових або полонених з У., Італії, Балкан.

Відносини У. із ЗУНР визначали політ., військ. та екон. чинники. Політ. фактор стосувався утворення інтегральної У. з довоєн. кордонами (включно із Закарпаттям, яке рішеннями УНРади 10–11.1918 було проголошене складовою ЗУНР). Повалення монархії Габсбургів та революц. події 10–11.1918 спричинили значне піднесення серед укр. нас. Закарпаття, привівши до появи на тер. краю представницьких органів – нар. рад. На поч. 11.1918 УНРада в с. Ясіня (С. Клочурак) та Хустська нар. рада (Ю. Бращайко) ухвалили резолюції про приєднання Закарпаття до УНР.

Угор. уряд створив на тер. Закарпаття "Руську країну" – формально автономне утворення в складі 4 комітатів (Ужгород., Берегів., Угочан. і Мараморос.), яке формально існувало 24.12.1918–8.05.1919. В уряді У. засновано Мін-во руських справ на чолі з О. Сабовим. Проте за фасадом автономії приховувалося пряме управління

Закарпаттям зі столиці У. Сценарій утворення "Руської країни" було зірвано укр. депутатами Будапешт. конгресу 10.12.1918. Більшість його делегатів висловилися за об'єднання всіх населених українцями земель у складі УНР. Вони покинули Будапешт і провели альтернативний з'їзд у м. Хуст (нині Закарп. обл.). За ініціативою прихильників угор. орієнтації 18.12.1918 у м. Сігет (нині Румунія) було скликано з'їзд задля підтримки урядових планів щодо надання краю автономії. Проте під впливом діячів проукр. орієнтації з'їзд ухвалив рішення про злуку з УНР та уповноважив політ. лідерів провести в м. Хуст Всеукр. конгрес за участю делегатів від усіх громад краю.

У відповідь 20–22.12.1918 угор. влада відправила до с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) урядового комісара К. Фізеріші, уповноваженого розслідувати факти "бандитизму" та "анархії" в регіоні, а також батальйон (620 осіб) для наведення "порядку". У Закарп. Гуцульщині було запроваджено надзвичайний стан, роззброєно нар. міліцію, ліквідовано УНРаду, на місц. урядові посади повернуто угорців. Почалися репресії проти прихильників укр. нац. руху, обмежено контакти із ЗУНР.

Лінія зх.-укр. уряду в закарп. питанні визначалася зовн. політикою ЗУНР. Перебуваючи в умовах міжнар. ізоляції, вона прагнула підтримувати нейтральні відносини з У., яка була своєрідним вікном на Зх. для Галичини й постачальником зброї, амуніції та провіанту для УГА. 30.12.1918 Президент УНРади ЗУНР Є. Петрушевич відвідав м. Будапешт і під час зустрічі з М. Карої пообіцяв, що ЗУНР не здійснюватиме силових акцій щодо Закарпаття, а майбутню долю регіону буде вирішено шляхом плебісциту під міжнар. наглядом. Одночасно ДСВС на чолі з Д. Вітовським домовився з У. про закупівлю зброї та амуніції в обмін на нафту. Для переговорів з кер-вом У. було направлено місію Т. Окуневського (01.1919).

За таких умов уряд ЗУНР вирішив підтримувати закарп. українців неофіційно. На засіданні УНРади ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 2–3.01.1919 С. Клочурак від ім. нар. рад Сх. Закарпаття відкрито попросив військ. допомоги проти угорців. Одночасно на засіданні РДС було формально затверджено угоду з У. про закупівлю зброї та амуніції. Голова уряду ЗУНР С. Голубович наполіг на збройн. допомозі угор. українцям, доручивши ДСВС спорядити на тер. Закарпаття 1 курінь УГА. Дипломатичним прикриттям збройн. втручання зі сторони ЗУНР мало стати намагання запобігти рум. і чехословац. окупації краю та сприяти самовизначенню місц. нас. відповідно до "14 пунктів" В. Вільсона. У 01.1919 відбулися походи УГА під виглядом добровольців з м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) на Рахів (нині Закарп. обл.) і Сігет, із м. Стрий (нині Львів. обл.) на м. Свалява, Мукачево й Чоп (нині всі 3 Закарп. обл.), з м. Самбір (нині Львів. обл.) – у напрямку м. Ужгород. Зважаючи на нечисленність і погане озброєння укр. сил, закарп. рейди не увінчалися успіхом: коломий. групу розбила рум. армія, стрий. групу роззброїли угор. сили, а самбір. група покинула тер. Закарпаття під загрозою роззброєння зі сторони чехословац. війська.

21.01.1919 відбувся укр. конгрес у м. Хуст, на якому було схвалено резолюцію про прилучення українців-русинів пн.-сх. комітатів У. (Мароморош, Угоча, Берег, Унг, Земплин, Шариш, Спіш та Абауй-Торна) до складу укр. соборної д-ви та висловлено прохання надіслати укр. війська, щоб зайняти тер. краю. Проте військ. засобів для реалізації рішень Хуст. конгресу уряд соборної УНР на той час не мав. До кін. 04.1919 сх. ч. Закарпаття перебувала під рум. окупацією, центр. ч. з м. Мукачево – під контролем угорців, зх. ч. з долиною р. Уж була зайнята чехословац. військами.

Військ. фактор взаємин ЗУНР та У. полягав у тому, що угор. уряд був зацікавлений у поверненні своїх військ із тер. України, де вони перебували як рос. військовополонені. У цьому питанні були деякі труднощі, оскільки Антанта виступала проти й вимагала від уряду ЗУНР не пропускати угор. вояків через свою тер. як таких, що заражені більшовизмом.

Найбільш плідним у двосторонніх відносинах виявився екон. фактор. ЗУНР гостро потребувала зброї, У. – нафти. 20.12.1918 РДС на засіданні ухвалила рішення про переговори з кер-вом У. щодо укладення угоди про товарообмін. У 02.1919 очолена С. Вітиком дипломатична місія ЗУНР відвідала Будапешт, була прийнята угор. Президентом М. Карої. У ході переговорів осн. протиріччя були у військ.-політ. питаннях. У результаті 8.03.1919 уклали компромісну угоду про залізн., поштове, телеграфне й телефонне сполучення. Офіційно оголосили, що сторони домовилися про товарообмін, хоча насправді було досягнуто угоди про постачання укр. стороні зброї і боєприпасів навзамін на нафту й бензин. Щоправда, в офіц. Будапешті були сильні полонофіл. настрої, оскільки уряд М. Карої прагнув, щоб Польща стала союзником у протистоянні з ЧСР. У 03.1919 за вказівкою Антанти було підписано угоду між Польщею та У. (з метою створення бар'єру проти більшовиц. сил), за якою угор. сторона мала надати значну військ. допомогу Польщі.

Неефективність уряду М. Карої в питаннях вирішення нац. протиріч, проведення аграрної реформи, налагодження взаємовідносин із сусідами та країнами Антанти призвела до падіння його підтримки в угор. сусп-ві. Екон. криза та вплив більшовиц. Росії посилили активність комуністів у країні. У 11.1918 крайні ліві сили об'єдналися в Партії комуністів Угорщини на чолі з Б. Куном; на їхню сторону перейшли молодіжні соціал-демократ. орг-ції та деякі профспілки. Страйковий рух, що охопив країну, почав набувати політ. забарвлення. Уряд намагався стабілізувати ситуацію шляхом арештів, що змусило комуністів піти в підпілля. 20.03.1919 Франція направила до У. місію полк. Вікса з ультиматумом визнати нові кордони країни, що означало втрату тер. Словаччини, Закарпаття, Трансільванії, Хорватії, Воєводини. Після ознайомлення з нотою Вікса М. Карої подав у відставку з посади президента, передавши владу Соціал-демократ. партії Угорщини, яка розпочала переговори з комуністами. Ці події привели до проголошення Угор. Рад. Республіки.

Угорська Радянська Республіка (УРР; Magyarországi Tanácsköztársaság) – д-ва, що існувала на тер. ч. У. 21.03–6.08.1919. Демократ. угор. уряд виявився нездатним поліпшити внутр. становище, захистити суверенітет д-ви. Після отримання мандата на формування уряду зі сторони М. Карої, Соціал-демократ. партія Угорщини 21.03.1919 підписала угоду з угор. комуністами про створення Угор. соціаліст. партії. Нова партія отримала більшість місць у Будапешт. робітн.-солдат. раді, яка ліквідувала Держ. Збори та Угор. Нац. Раду, проголосила утворення УРР. Комуніст. лідерів було звільнено з в'язниці, робітн. загони роззброїли поліцію і жандармерію. Очільником нового комуніст. уряду став Ш. Гарбаї (21.03–1.08.1919), проте реальним кер. країни в період УРР був комісар іноз. справ Б. Кун. Протягом декількох днів комуністи витіснили соціал-демократів з уряду.

Уряд націоналізував гірничу пром-ть, транспорт, банки, медицину, заклади к-ри, підприємства (з кількістю робітників понад 20 осіб), створив ЧА. Було одержавлено угіддя розміром понад 100 гольдів (бл. 50 га), а землі передали с.-г. кооперативам і держ. підприємствам, що призвело до розчарування селянства в новій владі. Було проголошено скасування всіх аристократичних титулів і привілеїв, відокремлення церкви від д-ви. З метою протидії Антанті угор. комуніст. уряд намагався укласти союз із РСФРР, проте реальної підтримки зі сторони Росії УРР не отримала.

У ході б-би за владу угор. комуністи залучили на свою сторону чималу кількість прихильників обіцянкою повернути колиш. кордони країни, тому уряд УРР здійснював певні кроки, спрямовані на відновлення угор. суверенітету над окремими тер. Транслейтанії. Закарпаття перебувало у сфері інтересів УРР. 22–23.03.1919 владу угор. комуністів насильницьким шляхом було встановлено в цілому регіоні, крім Гуцульщини. Продовжено політику

Угор. Демократ. Республіки щодо формування в краї автономної "Руської країни"; 12.04.1919 оприлюднено проект її Конституції. Насправді вся повнота влади зосереджувалася в руках жупних дир., призначених із Будапешта. Спроби скликати Нар. сойм наштовхнулися на заборону й завершилися арештами ініціаторів його скликання. Було створено революц. трибунали, склад яких також визначали в столиці УРР. Здійснювалися арешти політ. опонентів комуніст. влади. Відбулась націоналізація всіх пром. підприємств краю; реквізували та конфіскували майно й продовольство. Виборчих прав було позбавлено промисловців, банкірів, торгівців, священиків. Проте влада угор. комуністів на Закарпатті протрималася бл. 1 місяця, тому здійснити масштабні перетворення їм не вдалося. Вже 16.04 пд. р-ни були захоплені рум. військами, 24.04 рештою краю оволоділа чехословац. армія. 10.09.1919, відповідно до Сен-Жермен. мирн. договору, Закарпаття передали до складу ЧСР.

ЗОУНР була єдиною країною, що не розірвала дипломатичних та екон. відносин з У. після приходу до влади тут комуніст. уряду в 03.1919. Проте кер-во ЗОУНР відхилило прохання УРР про допомогу в б-бі з Румунією, не бажаючи змінювати орієнтації на Антанту. Командувач Укр. фронту ЧА В. Антонов-Овсієнко одержав наказ розгорнути наступ свого фронту (до 90 тис. чол.) в напрямку на Будапешт і забезпечити з'єднання з рад. У. Похід на Будапешт був схвалений і головою РНК РСФРР В. Леніним, який вимагав просування в угор. напрямку через тер. Галичини й Буковини. У 04–05.1919, коли рос. ЧА вийшла до р. Збруч і Дністер, уряд РСФРР запропонував ЗОУНР надати їй можливість перейти через тер. Галичини на допомогу рад. У. Зх.-укр. кер-во відповіло відмовою на це звернення. Встановлення рад. влади в У. стало одним із факторів, які сприяли позитивному вирішенню питання переправлення армії Галлера до Польщі (згодом була використана проти ЗОУНР). Польс. уряд у 04–05.1919 за підтримки Антанти обґрунтовував потребу окупації Сх. Галичини можливістю об'єднання сил більшовиц. Росії, УСРР та У. Польс. представник у м. Париж Р. Дмовський з метою дискредитації кер-ва ЗОУНР поширював дезінформацію про те, що нібито її уряд надав дозвіл перекинути рад. війська через Сх. Галичину до У.

Уряд УРР активно сприяв поширенню комунізму на сусідніх тер., які раніше належали У. Події в У. стурбували Антанту, яка не бажала розповсюдження більшовизму. За рішенням Ради чотирьох на Паризькій мирн. конф. рум. і чехословац. війська вступили на тер. У. Після здобуття перемоги угор. ЧА над чехословац. військами 16.06.1919 на тер. пд.-сх. Словаччини було проголошено Словац. Рад. Республіку (існувала до 7.07.1919).

В УРР відбулося декілька повстань проти рад. влади. Після поразки повстання 24.06, організованого нар. соціал-демократами, комуніст. уряд розгорнув масові репресії ("червоний терор"), а його підтримка зі сторони нас. ослабла. Рум. війська швидко просувалися по тер. У. з пд.-сх.; після звістки про форсування ними р. Тиса уряд 1.08 подав у відставку, Б. Кун і більшість колиш. чл. уряду втекли до Австрії. Будапешт. Рада робітн. депутатів обрала новий уряд на чолі з Д. Пейдлом, який діяв до 6.08, коли до м. Будапешт вступили рум. війська. УРР припинила своє існування.

Кор-во Угорщина (Magyar Királyság). Після рум. окупації У. до влади прийшли ерцгерцог Йосиф Август Габсбург у ролі регента (7–23.08.1919) та лідер Християн. нац. партії І. Фрідріх як прем'єр-міністр (7.08–24.11.1919). У неокупованій зх. ч. У. діяли військ. загони адмірала М. Хорті. Йосиф Август у короткий період свого регентства призначив М. Хорті команд. угор. нац. армії та на вимогу Антанти склав із себе повноваження. Армія М. Хорті розпочала кампанію терору проти комуністів і лівих, 16.11.1919 вступила до Будапешта. Реальна влада в У. зосередилася в руках М. Хорті. У коаліц. уряді провідну роль відігравала крайня

права Об'єднана християн.-нац. партія (ОХНП), були представлені ліберальні партії та соціал-демократи. На виборах до Нац. Зборів у 01.1920 перевагу здобули прихильники М. Хорті – Партія дрібних сільс. господарів (ПДСГ) і ОХНП. Більшість політ. сил вважали за потрібне повернення монархії, яку відновлено в 02.1920. Вибір нового короля був затриманий через розбіжності між депутатами. У такій ситуації М. Хорті за підтримки офіцер. корпусу домігся від парламенту рішення про обрання його регентом Кор-ва з широкими повноваженнями. У 02–03.1920 з країни було виведено рум. окупац. війська.

4.04.1920 У. підписала Тріанон. мирн. договір, умови якого були продиктовані д-вами Антанти. Країна втратила 2/3 своєї довоєн. тер. і бл. 60 % нас.; Трансільванія, Мараморощина й сх. ч. Банату відійшли до Румунії, Хорватія, Бачка і зх. ч. Банату – до Кор-ва СХС, Словаччина й Закарп. Україна – до ЧСР, Бурґенланд – до Австрії. Запроваджено обмеження на угор. армію, У. зобов'язувалася виплачувати репарації країнам-переможницям. Умови договору спричинили невдоволення громадськості й посилення націоналістичних настроїв. Не припинялися суперечки навколо питання про владу монарха. У 03 та 10.1921 Карл І Габсбург здійснив 2 спроби захопити владу. Під тиском Антанти парламент ухвалив закон про позбавлення Габсбургів прав на угор. корону.

Завдання щодо досягнення політ. консолідації сусп-ва виявилося не під силу 3 коаліц. урядам, які під контролем хортистів управляли країною від 1919. У 04.1921 главою уряду став граф І. Бетлен. Новий уряд припинив "білий терор" проти лівих сил, підтвердив легальний статус профспілок і соціал-демократів.

На поч. 1922 прем'єр-міністр і його прихильники вступили до ПДСГ, яка була реорганізована в Партію єдності, що на виборах 1926 здобула 70 % місць у Нац. Зборах. Значним успіхом уряду І. Бетлена була екон. стабілізація. Цей процес пригальмувала інфляція 1924, яка загрожувала країні екон. катастрофою. Завдяки іноз. позикам уряду вдалося виправити становище в пром-ті. На поч. 1927 задля стабілізації фінансів уряд провів грошову реформу; того ж року було досягнуто довоєн. рівня вир-ва. Було схвалено закон про земельну реформу, який вдалося успішно реалізувати. 1/5 всіх поміщицьких земель розподілили між малоземельними селянами. Світова екон. криза 1929–33 завдала У. менше шкоди, ніж ін. європ. країнам: заг. зниження рівня вир-ва склало 22 %, безробіття охопило 1/4 працівників, що привело до активізації робітн. руху. 1930, через розкол у Партії єдності, було відновлено діяльність ПДСГ. Фінансова криза 1931 спричинила відставку уряду І. Бетлена. Від 1933 екон. становище країни почало покращуватися. 1939 пром. вир-во збільшилося на 37 % порівняно з 1929. Зближення У. з Німеччиною активізувало пронацист. угруповання в країні. 1937 утворилася партія "Схрещених стріл" ("нілашисти") під проводом Ф. Салаші.

Міжнар. становище У. 1920-х було складним. Уряд І. Бетлена декларував свою лояльність до д-в-переможниць, що уможливило вступ У. до Ліги Націй (1922). Проте в країні лунали вимоги щодо перегляду кордонів, що викликало настороженість сусідніх країн – ЧСР, Румунії і Кор-ва СХС, які об'єдналися в Малу Антанту. У. намагалася підтримувати дружні відносини з Великою Британією та Італією. З останньою 1927 було укладено договір про дружбу, 1931 такий же договір підписано з Австрією. За підтримки Німеччини та Італії за 1-м Віден. арбітражем 2.11.1938 У. отримала пд. р-ни Словаччини й Закарп. України з м. Ужгород, Мукачево, Берегове (нині Закарп. обл.). У 03.1939 за згодою А. Гітлера угор. війська окупували решту тер. Карпат. України, яка 15.03.1939 проголосила свою незалежність. Після анексії на Закарпатті було паралізовано укр. нац. життя часів ЧСР та Карпат. України, розпущено всі укр. орг-ції. 3.02.1940 заборонено т-во "Просвіта". Дозволялося функціонування тільки таких т-в і орг-цій, що сповідували ідею

"віковічної єдності русинів та угорців". Замість "Просвіти" навесні 1941 було створено Наук. т-во Закарпаття на чолі з І. Куртяком, органом якого став проугор. ж. "Зоря". Осн. завдання т-ва – формування граматики окремої "русинської" мови, яка мала бути відмінною від укр.

Сподіваючись домогтися подальших територ. придбань, У. приєдналась до Антикомінтернівського пакту (01.1939) та оголосила про вихід із Ліги Націй (04.1939). Хортист. режим усіляко сприяв посиленню реваншист. настроїв. Уряд ставив питання про ревізію Тріанон. договору. Іредентист. устремління правлячих кіл стали складовою офіц. "християнсько-національної" ідеології, стрижнем якої була ідея вищості угорців над слов'ян. і сх.-роман. сусідами.

На поч. ДСВ (1939–41) У. не брала участь у бойових діях. 30.08.1940 відбувся 2-й Віден. арбітраж, за яким Румунія передала У. пн. і пн.-сх. ч. Трансільванії. Серед правлячої еліти не було згоди щодо подальшого зовн.-політ. курсу країни. Ч. впливових діячів на чолі з І. Бетленом вважали, що У. повинна залишити за собою певну свободу дій, натомість праве крило, очолюване Б. Імреді (прем'єр-міністр 1938–39), виступало за тісніший союз із Німеччиною та Італією. У 11.1940 уряд П. Телекі приєднав У. до Берлін. пакту. На поч. 04.1941 М. Хорті прийняв рішення про підтримку нім. агресії проти Югославії. Представники правлячих кіл, які обстоювали політику балансування між зх. демократіями й Німеччиною, різко негативно поставилися до цього кроку регента (прем'єр-міністр П. Телекі наклав на себе руки). Новий уряд очолив Л. Бардоші – прихильник пронім. курсу. 11.04.1941 угор. армія підтримала нім. війська в ході воєн. кампанії проти Югославії. У. вступила в ДСВ на боці нацист. Німеччини.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Кипаренко Г., Кріль М.* Угорщина // Світова історія: XX століття. Енциклопедичний довідник / за ред. І. Підкови та Р. Шуста. Львів, 2008. С. 820–827; *Кріль М.* Зовнішній чинник у розвитку ЗУНР // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Історія". 2011. Вип. 27. С. 68–74.

Богдан Паска

У́ГРИН Василь Іванович

(01.04.1897–1957) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Випускник нар. шк. с. Якторів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща); випускні іспити склав 1921 в АГ м. Львів. Співініціатор створення філії т-ва "Просвіта" в рідному селі.

Учасник ПСВ; хорунжий. В УГА служив з 11.1918; пройшов увесь бойовий шлях. 1.08.1919 іменований четарем КЕА.

Повернувся до рідного села 1920. Вступив до Станиславів. духовної семінарії, незабаром залишив навч. через родинні обставини. Господар. Співорганізатор філії т-ва "Рідна школа". 03.1937 – співзасн. у с. Топорівці добровільного спортивно-пожежного т-ва "Луг". З 1938 – голова ґміни в с. Тишківці (нині Городенків. р-ну). Влітку 1941 спільно з колиш. сот. УГА П. Васкулом намагався організувати в м. Городенка старшин. шк., але через спротив угор. окупац. адміністрації невдало. Від 08.1941 – солтис у с. Топорівці, згодом бургомістр у м. Обертин (нині смт Тлумац. р-ну). Влітку 1944 разом із дружиною та дітьми намагався виїхати до Німеччини. Дорогою, через непередбачені обставини, змушений залишитися в родичів дружини Яніни в Польщі, де проживав до кін. життя.

Літ.: Мохорук Д. Село моє Топорівці. Т. 2. Косів, 2006. С. 118–135; Т. 3. Косів, 2006. С. 93–94; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Олександр Марущенко

У́ГРИН-БЕЗГРІШНИЙ Микола Іванович

(справжнє прізв.: Угрин; помилково латинізовано в метричній книзі як Венгжин, виправлено 1917; псевд. Безгрішний став складовою прізв. щонайпізніше від 05.1917; псевд. і крипт.: Князь Усусу, Козак Нитка, М. Венгжин, М. Угрин, Мубал (спільно з А. Лотоцьким), Микола Чорнило, М. У. Безгрішний, Микола Степовенко, Огник, Тарас Вірний та ін.; М. У. Б.; 18.12.1883–19.01.1960) – журналіст, публіцист, видавець, літератор, ред., педагог, фотограф, хорунжий УСС та УГА, сотник ДА УНР, поручник д-зії "Галичина", громад.-політ. діяч. Н. в с. Куп'ятичі (нині ґміни Фредрополь Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Початкову освіту й 5 кл. г-зії закінчив у м. Перемишль, 6-й кл. – у м. Сянок (нині Польща), 7-й і 8-й – у Терноп. г-зії (1907).

Літ. діяльність розпочав під час навч. в 5-му кл. Перемишл. г-зії – опубл. під псевд. Микола Степовенко у львів. ЛНВ декілька нарисів під назвою "З життя гімназіястів" (1903), які прихильно поцінував краків. ж. "Критика". Тоді ж під псевд. Тарас Вірний видав невелику зб. поезій "Перші проби" та під псевд. Микола Чорнило – п'єсу з гімназійного життя "Красний примір направив". 1907 в м. Тернопіль видавав учнівський ж. "Ідея", редагував зб. поезій співробітника "Ідеї" І. Данилова (Осадчука) "Весняні цвіти", випустив окремою кн. власні нариси й оповідання "З життя гімназіястів" (згодом у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) вийшло друком 2-ге доповнене вид. під назвою "З життя гімназистів"); опубл. в альманасі учнів терноп. г-зії "Primula Veris" кілька своїх віршів, які доброзичливо оцінив у чернів. ж. "Буковина" О. Маковей.

Вищу освіту здобував на філос. ф-ті Львів. ун-ту, однак на знак протесту проти вбивства А. Коцка перевівся до Чернів. ун-ту, де навч. 2 останні семестри. Під час студій у м. Львів редагував літ.-наук. ж. "Бжола" (1908–09) і "Будучність" ("Будучина"; 1909; 1923–24); підтримував товариські взаємини з представниками "Молодої музи",

зокр. Б. Лепким, а також із Д. Вітовським, Н. Гірняком, В. Липинським, О. Назаруком та ін. У м. Чернівці приятелював з О. Кобилянською, З. Кузелею, О. Луцьким, С. Смаль-Стоцьким, С. Яричевським, т-вом "Запороже"; надсилав до львів. преси дописи про укр. рух на Буковині, про тамтешнє студент. життя. Від 1909 регулярно бував на Наддніпрянщині, зокр. в м. Київ, Харків, Одеса, Чернігів та ін., де зустрічався з письменниками й відомими громад. діячами, серед яких: Х. Алчевська, М. Вороний, Ганна Барвінок, С. Єфремов, М. Коцюбинський, І. Липа, М. Міхновський, О. Олесь, Олена Пчілка, Г. Хоткевич, М. Шаповал та ін. Мав дружні стосунки з А. Кримським, І. Нечуєм-Левицьким, С. Петлюрою. У м. Київ допоміг зорганізувати редакцію ж. "Українська хата", працював в архіві Київ. ун-ту. Служив у австр. армії. Від 1911 – вчитель укр. г-зії "Рідної школи" в м. Рогатин, де викладав укр., нім., польс., лат. мови, якими володів досконало, сприяв заснуванню т-ва "Молода січ", прагнув надати пластун. гурткам військ.-патріотичного спрямування, навчав воєн. ремесла. Активний пропагандист ідеї незалежності України. 1912 одружився з П. Єднакою з родини Скроцьких, з якою народили 2 дітей – Лесю і Ярослава.

Після поч. ПСВ, згідно з розпорядженням Укр. боєвої управи, займався орг-цією добровольців до стрілец. лав у Рогатин. пов., за що його переслідували польс. представники місц. влади. Доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті. Після переїзду разом зі стрілец. формацією на Закарпаття в 1-й пол. 09.1914 у с. Горонда (нині Мукачів. р-ну Закарп. обл.) отримав доручення від коменданта Легіону УСС М. Галущинського зорганізувати окрему сотню звідунів (розвідників), яких потребувала австро-угор. армія. Однак, не бажаючи наражати на небезпеку стрільців, У.-Б. невдовзі відмовився виконувати доручення і через якийсь час виїхав до м. Прага, де з дозволу військ. влади зорганізував станицю УСС, а в ній освіт.-музейну інституцію – Пресову кватиру УСС. Після повернення (імовірно, наприкінці 1914) на Закарпаття та переїзду в Карпати – співініціатор, співорганізатор та очільник (спочатку фактичний, у 10.1915–10.1918 повноцінний) Пресової кватири в коші УСС, план діяльності якої привіз із Праги. Стрілец. ідеолог, автор багатьох статей, спогадів, нарисів, поезій про бойовий шлях УСС, опубл., зокр., в газ. "Діло", фотограф. Разом із Пресовою кватирою брав участь в орг-ції січового духового оркестру, хору, курсів для неписьменних, етапної г-зії, читальні з б-кою, Відчитового гуртка, фотомайстерні, кошової "кантини" (крамниці) тощо. Викладав в етапній г-зії УСС. 1915 побував на фронті в р-ні с. Вівся (нині Козів. р-ну Терноп. обл.), куди привіз стрілец. оркестр під орудою М. Гайворонського. Однак спроби У.-Б. залишитись у бойових підрозділах не мали успіху, оскільки комендант УСС Г. Коссак наказав повернутися до праці в Пресовій кватирі.

Протягом 1916–17 разом з ін. стрільцями займався просвітництвом та орг-цією укр. шкільництва на Волині. Редагував ж. "Вісник Пресової кватири УСС" (1916), "Червона Калина" (1917), час. "Самопал" (1916), ілюстрований літ. зб. УСС "Червона Калина" (1918), допомагав видавати стрілец. гумористично-сатиричні час. "Самохотник" (1915–17), "Бомба" (1916), "Усусу" (1916–17), тижневик "Будучина" (1918), просвітн. листки. Був одним з найпопулярніших вояків у Легіоні/полку УСС.

Навесні 1918 на прохання полк. Є. Коновальця працював у полку Січових стрільців у м. Київ, однак після повалення УЦР повернувся до Легіону УСС. Як старшина УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Узимку 1918–19 редагував тижневик косів. осередку УРП "Чорногора", у якому висвітлював життя Косів. пов., загалом Гуцульщини, дії УГА, вміщував оголошення та розпорядження укр. влади. Загалом вийшло друком лише кілька чисел "Чорногори". На поч. 1919 разом із Б. Заклинським – співред. новоств. косів. вид-ва "Довбуш". Тоді ж як комісар-осавул організував у м. Косів (нині Івано-Франк. обл.) повітову б-ку, був управителем театру. Належав до групи полк. В. Вишиваного (архікн. В. фон Габсбурга) та його ад'ютанта сот. Е. Лярішенка (графа Е. фон Рубена-Ляріша), яка під час Чортків. офензиви в 06.1919 готувала повстання на Гуцульщині проти рум. військ під командуванням ген. Я. Задіка, що в порозумінні з поляками захопили Покуття. Через зраду разом із соратниками потрапив у полон, з якого вибрався восени 1919. Після переходу на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від рос. більшовиків і білогвардійців. Певний час перебував у загоні повстанців от. Я. Шепеля поблизу м. Хмільник (нині Вінниц. обл.), згодом дістався УГА.

Належав до Революц. к-ту армії, від ім. якого 31.12.1919 в м. Вінниця підписано військ. договір УГА з ЧА; співробітник (псевд. Червоний Князь) друк. органу Ревкому – час. "Червоний Стрілець", 1-ше число якого вийшло друком 6.01.1920. Згодом редагував 1-ше число час. "Комуніст Прикарпаття" – органу орг. к-ту КПСГ, весь наклад якого через "контрреволюцію" та "націоналістичні єресі" було вирішено негайно знищити, щоб жоден примірник не потрапив до рук більшовиків. У 02–04.1920 – вимушений

союзник ЧА в складі ЧУГА. Був чл. делегації для переговорів у м. Київ з більшовиками в справі УГА. З цього приводу в серед. 02.1920 брав участь у розмові з провідними чл. КП(б)У – В. Затонським, М. Скрипником, В. Елланом-Блакитним, Г. Гриньком, О. Шумським, М. Полозом, М. Любченком. Після розриву з ЧА якийсь час переховувався в помешканні С. Тобілевич – вдови І. Карпенка-Карого в Києві. З приходом до столиці укр. і польс. військ зголосився до 6-ї стрілец. д-зії під командуванням ген. М. Безручка, де його приділили до полку Р. Сушка, з яким брав участь у воєн. діях проти більшовиків. Після відступу д-зії на Ковельщину потрапив на Збручанський фронт, куди його скерував ген. М. Безручко з важливими дорученнями до ген. А. Кравса та старшин УГА Ю. Буцманюка й О. Навроцького. Якийсь час у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) очолював укр. консульство при польс. уряді, згодом – у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), викладав укр. мову в юнацькій шк. ДА УНР, з якою також брав участь у боях.

Після поразки нац.-визвол. змагань разом із ген. М. Шаповалом перебрався через р. Збруч, де був схоплений поляками, від яких дорогою пощастило втекти. Далі за допомогою усуса П. Ляшука дістався до м. Рогатин, де 1922 повернувся до колиш. праці в г-зії. Закликав своїх учнів до просвітн. роботи серед селян. Заохочував їх до творчості, створив у г-зії драмгурток, у якому виступав разом з вихованцями. Організовував для гімназистів мандрівки рідним краєм, щоб вивчати історію та етнографію. Захоплювався репортажною фотографією.

У міжвоєн. період також брав активну участь у роботі громад. орг-цій, очолював повітов. осередок УВО, підтримував тісні зв'язки з полк. Р. Сушком, Д. Паліївим та О. Луцьким. Разом з А. Лотоцьким заснував у Рогатині 2 вид-ва – "Журавлі" (1923–41, з перервами), яке друкувало тв. істор. тематики для дорослих, та "Сині дзвіночки" для дітей; редагував місячник "Рогатинець" (1923–24), гумористично-сатиричний ж. "Око"; видав календар "Рогатинець", "Календарик для всіх на 1924 рік «Самопал»" (1923), малий співаник, низку своїх праць; співпрацював із ж. "Світ дитини" й "Рідна школа", де вміщував власні спогади про укр. громад.-політ., культ. й екон. діяча Г. Цеглинського тощо. 19.09.1927 – учасник здвигу осередків т-ва "Луг" Бережан. пов. у м. Бережани (нині Терноп. обл.), куди привів духовий оркестр з Рогатина.

Під час ДСВ викладав у Рогатині: спочатку в СШ, після проголошення Акта відновлення УД 30.06.1941 – в учител. семінарії, редагував час. повітов. управи "Рогатинське слово" (1941), видав календар "Рідне слово", кілька праць власних та своїх учнів. Ініціював створення об'єднання початківців-літераторів, журналістів, митців усіх жанрів "Рогатинська муза", установчі збори якого відбулися 18.10.1941. Сприяв заснуванню в Рогатині філіалу дитячої муз. шк. ім. М. Лисенка, який відкрили 1.11.1941.

Від 1943 – доброволець укр. д-зії "Галичина", закінчив старшин. курси; до виїзду на фронт служив у штабі д-зії, згодом – у військ. управі. У м. Нойгаммер (нині с. Свентошув, Польща) написав гімн д-зії, опубл. М. Островерхою в дивізійному журналі в м. Львів. Від 1945, після капітуляції Німеччини, – у таборі м. Байройт (Баварія; нині ФРН), де вчителював у СШ, видавав ж. "Обрій", "Грім", видрукував "Молитву УСС" з нотами проф. І. Недільського, писав вірші. Належав до кер-ва станиці Братства УСС у м. Реґенсбурґ (нині ФРН). Після тривалих поневірянь різними укр. таборами, оселився з дружиною в м. Новий Ульм (ФРН), де зредагував ювіл. ч. "Вісника Пресової кватири УСС", яке вийшло друком на межі 1953–54. Нагороджений "Галицьким хрестом" (1928), Хрестом Симона Петлюри (1932) та пам'ятною ветеран. нагородою визвол. змагань – "Українським комбатантським хрестом" (1940).

Автор спогадів про УСС: "Нарис історії Українських Січових Стрільців", ч. 1 (1923), "Софія Галечко: п'єса з життя УСС в 3-х діях" (1925, 1941), "«Етапна ґімназія» Українських Січових Стрільців:

УГРИНЧУК Василь Миколайович

спомини" (1928), "Лицарі Залізної Остроги" (1938), а також зб. оповідань "З життя гімназистів" (1928), "Великі роковини: Драм. картини на основі творів І. Франка", "Львів–Київ–Харків: культурні взаємини молодої західної зо східною Україною перед вибухом 1-ї світ. війни" (1941), "Українська ґімназія рідної школи в Рогатині", "Коротка історія живця Черче"; спільно з А. Лотоцьким видав для г-зії та шк. "Граматику української літературної мови" (1936) та ін.

П. і похований у м. Новий Ульм.

2004 в рогатин. садибі У.-Б. відкрили меморіальний музей, який діє як філіал Івано-Франк. обл. худож. музею. У ньому зберігають документи, пов'язані з життям У.-Б. і Рогатин. г-зії.

Тв.: Угрин-Безгрішний М. Мій життєпис // Свобода (США). 1960. 26 лютого. Ч. 37. С. 2; 27 лютого. Ч. 38. С. 2, 4.

Літ.: Бойкевич О. Музей Миколи Угрина-Безгрішного в Рогатині // Краєзнавець Прикарпаття. 2010. № 16. С. 72–74; *Гпряк Н.* Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью Йорк, 1969. С. 23, 31, 33–34, 69–116; *Коритко Р.* Рогатинські побратими // ЛЧК. 1992. № 8–9. С. 31–36; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Помер Микола Угрин-Безгрішний // Свобода (США). 1960. 26 січ. Ч. 16. С. 1.

Микола Лазарович

УГРИ́НСЬКИЙ Денис Омелянович

(03.11.1890 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в м. Чернівці в сім'ї маляра. 1901/02 н. р. навч. в 1-му кл. Чернів. вищої реальної г-зії, яку змушений був залишити до закінчення року. 1902/03 н. р. навч. в підготовчому кл., опісля розпочав навч. в 1-му кл. 2-ї держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях, де влітку 1911 склав матуральні іспити. Студіював на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. козацтва "Запороже".

У період ПСВ воював у складі австро-угор. армії, 1918 іменований хорунжим. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Воював проти поляків у Галичині та проти більшовиків на Наддніпрянщині.

1920–30-х працював службовцем муніципальної поліції в Чернівцях.

Подальша поля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; *Масікевич О.* Борімося – поборемо // Час. 1935. 7 лип.; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 35.

Володимир Старик

УГРИНЧУ́К Василь Миколайович

(25.03.1899–21.04.1983) – стрілець УГА, організатор військ. спротиву рум. окупації Буковини за часів ЗУНР, громад.-культ. діяч. Н. в с. Нові Мамаївці (нині Мамаївці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. З 1910 навч. в 2-й укр.-нім. держ. г-зії м. Чернівці.

Був у складі загону укр. добровольців (команд. чет. В. Кавуля), який 13-14.11.1918 дав збройну відсіч передовим загонам рум. армії біля залізн. ст. с. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну). Потрапив у полон, протягом тижня разом з 8 українцями перебував у поліційному арешті, згодом у Чернівцях. Зумів утекти з-під арешту. Перебрався до м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), де вступив до лав УГА. Рум. військ. трибуналом заочно засуджений до страти. Виконував гарнізонну службу в м. Снятин, згодом воював на фронті біля м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Потрапив до польс. полону. Після втечі повернувся 1919 на Буковину, де був повторно заарештований рум. жандармерією. Потрапив під амністію, яку було проголошено для всіх засуджених за збройну б-бу проти Румунії в 11.1918. Звільнений з в'язниці навесні 1920.

Закінчив з відзнакою навч. в укр. держ. г-зії в Чернівцях (07.1920). Вступив на юрид. ф-т Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Союз". Після його закриття рум. владою наприкінці 1921 був знову заарештований. Проти багатомісячного

ув'язнення У. 1922 протестувала віден. та харків. преса. Не зумів завершити вищі студії через брак коштів. Мешкав у с. Нові Мамаївці, працював фотографом. Організатор хорів у буковин. селах, актор самодіяльних укр. театр. гуртків у прилеглих до Нових Мамаївців с. Лужани, Шипинці, Ревне, Стрілецький Кут (нині всі 3 Кіцман. р-ну), Шубранець (нині Заставнів. р-ну, усі Чернів. обл.). Один з організаторів Свята Героїв у с. Стрілецький Кут 20.07.1928. У с. Нові Мамаївці керував заснованим ним 1929 чол. хором, а також церк. хором і драмгуртком. Як диригент чол. хору в Нових Мамаївцях 20.05.1934 отримав 3-ю премію на конкурсі сел. хорів т-ва "Буковинський Кобзар".

У серед. 1920-х виїхав до м. Пятра-Нямц (нині Румунія), де в 07.1926 зазнав переслідувань за листування з комуніст. діячем з Нових Мамаївців І. Клевчуком. З 1932 перебував під наглядом рум. сигуранци (таємної поліції). 1937 заарештований і засуджений на 20 р. ув'язнення за звинуваченням у шпигунстві на користь СРСР. Після звільнення з в'язниці восени 1944 повернувся на Буковину. У післявоєн. час був внесений за № 1273 до списку борців-антифашистів Румунії 1917–44. Автор спогадів.

П. у с. Лужани, де й похований на місц. цвинтарі.

Дж.: Архів Народного дому в Чернівцях. Ф. В. Угринчука. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1–11.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 319, 880; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 23, 297–298, 941–955; *К.* Рік 1918 на Буковині: Уривок зі споминів // ЛЧК. 1933. Ч. 12. С. 3–4; Румунське пекло // Вісті Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1922. 29 лип.; Свято героїв в Стрілецькім-Куті // Рідний Край. 1928. 5 серп.; Управитель хорів // Час. 1930. 19 жовт.

Володимир Старик

У́ГРО-УКРАЇ́НСЬКА СЕ́КЦІЯ ПРОПАГА́НДИ ТОВАРИ́СТВА "МОЛОДА́ ГРОМА́ДА" В М. СТАНИСЛАВІ́В (УУСП) 01–05.1919

Спец. інституція, яка займалася просвітн. діяльністю закарп. українців.

Підвалиною для її створення стали 2 зустрічі на поч. 12.1918 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) чл. Гуцул. нар. ради С. Клочурака і І. Климпуша з прем'єр-міністром уряду ЗУНР С. Голубовичем та ред. газ. "Нове Життя" К. Кисілевським. Закарп. делегація передала ухвалу укр. нас. Ясінянщини про соборницькі прагнення; було замовлено кілька сотень чисел цієї газети, укр. підручників для шк. Закарп. Гуцульщини.

Чл. "Молодої громади" в м. Станиславів розглядали питання сусп.-політ. й нац.-культ. життя українців Закарпаття. 19.01.1919 на засіданні т-ва К. Кисілевський виступив з доповіддю про перебіг Будапешт. конгресу 10.12.1918 і підйом нац. духу закарп. українців.

До складу УУСП ввійшли К. Кисілевський (голова), К. Заклинський, Л. Лепкий, В. Рев'юк, І. Шмериковська, Ю. Каменецький. Інституція мала 2 гол. завдання: розгорнути пропагандист. заходи на Закарпатті проти планів угор. уряду провести "вибори до сойму" і створити автономну ч. "Руська країна" в складі Угорщини з осідком у м. Мукачево (нині Закарп. обл.);

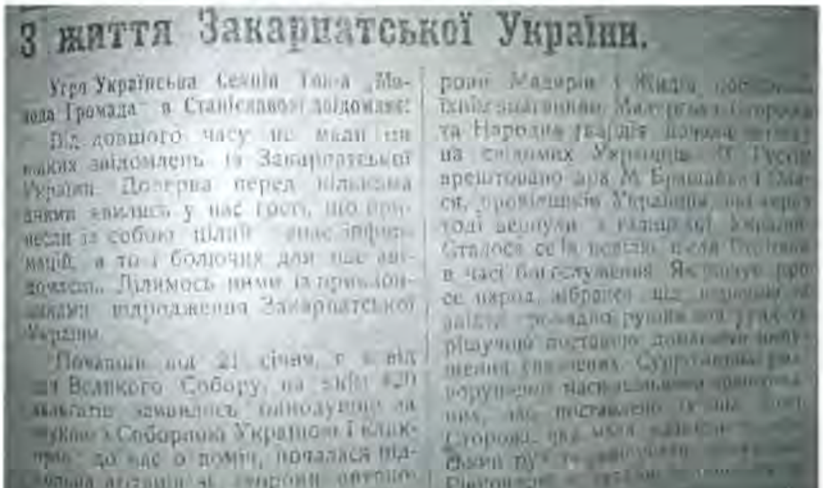
З життя Закарпатської України.

Угро Українська Секція То-а „Молода Громада" в Станиславові доідомляє:

Повідомлення у пресі про засідання Угро-української секції

розповсюджувати на тер. краю укр. фахові культосвіт. вид. УУСП в газ. "Нове Життя" та ін. укр. часописах. ЗОУНР інформувала про перебіг Всеукр. конгресу в м. Хуст (нині Закарп. обл.) 21.01.1919, діяльність Гуцул. республіки та укр. нар. рад на Закарпатті, виборів до сейму "Руської країни" у 04.1919 та ін. сусп.-політ. подій на тер. краю.

УУСП мала 2 філії на Закарпатті – у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.; С. Клочурак, Є. Пуза, Д. Німчук) і с. Лавочне (нині Сколів. р-ну Львів. обл.; М. Величковський). Я. Остапчук розповсюджував пропагандист. матеріали секції на тер. Пряшівщини. УУСП через кур'єрів поширювала відозви, шкільні підручники укр. мовою серед нас. Закарпаття. За допомогою 2 філій УУСП 10.01.1919 Укр. нар. рада в Ясіні надрукувала тиражем 1 тис. примірників відозву "Брати Русини", у якій закликали ЗУНР і УНР допомогти українцям Закарпаття встановити укр. владу; поширила її серед нас. Мараморощини, Хустщини, Свалявщини, Веречанщини, Угочанщини.

УУСП долучилася до орг-ції з'їзду угор. українців у Станиславові 29.04–1.05.1919.

Літ.: Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009. С. 109–115; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; *Костючок П.* Особливості політизації українців Закарпаття наприкінці 1918 – у першій половині 1919 рр. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. XIV. Івано-Франківськ, 2008. С. 130–140.

Андрій Королько

УДОВИЧЕ́НКО Олександр Іванович

(20.02.1887–19.04.1975) – ген.-полк. ДА УНР. Н. в м. Харків у сім'ї військовика рос. армії. Випускник реальної шк. в Харкові (1905), військ.-топографічного уч-ща м. Санкт-Петербург (1908), Миколаївської акад-ї Генштабу (1916).

У роки ПСВ – на фронті, нач. штабу д-зії (1917). Активний учасник українізації рос. армії. Наприкінці 1917 вступив на службу до укр.

війська: старшина Генштабу, нач. штабу Гайдамацького коша Слобід. України в обороні м. Київ від більшовиц. військ М. Муравйова (01.1918). За УД – старшина укр. Генштабу, перейшов на бік Директорії УНР. Згодом – генерал-квартирмейстер групи військ Пд.-Зх. фронту ДА УНР, нач. штабу Гуцул. коша, команд. стрілец. д-зії на більшовиц. фронті. Від 08.1919 – команд. групи укр. військ, яка спільно з УГА успішно протистояла Пд. групі більшовиц. 12-ї армії. У 03.1920 сформував, у т. ч. з вояків УГА, та очолив Залізну д-зію, брав участь у спільному з поляками поході на м. Київ, команд. Правої групи військ Армії УНР. Від 11.1920 – у таборі інтернованих м. Каліш (Польща), ген. інспектор Армії УНР.

Від 1924 мешкав у м. Париж (Франція), очолював Т-во колиш. вояків Армії УНР (з 1927), Європ. федерацію укр. військ. орг-цій (з 1937), віце-президент УНР на еміграції (1954–60). Під час ДСВ як чл. уряду УНР задекларував підтримку антигітлерів. коаліції. Автор низки військ.-істор. праць і спогадів.

П. і похований у м. Ментенон (Франція).

Тв.: Удовиченко О. Третя Залізна дивізія: матеріали до історії Війська Української Народної Республіки. Нью-Йорк, 1971. Т. 1: Рік 1919; Т. 2: Рік 1920.

1982; *Його ж.* Україна у війні за державність: історія організації і бойових дій українських збройних сил 1917–1921. Вінніпег, 1954.

Літ.: Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. Львів, 1995; *Петрів В.* Спомини з часів Української революції (1917–1921). Ч. 1. Львів, 1927; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007. С. 449–450.

Кім Науменко

УКА́РМА Андрій

(03.08.1891–29.12.1919) – старшина УГА. Н. в с. Негрибка (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. 1912 закінчив навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював право у Львів. ун-ті.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк. Воював у 34-му полку крайової оборони. Отримав військ. звання поручника (1917).

У 2-й пол. 10.1918 належав до таємного військ. к-ту, що готував захоплення українцями влади в м. Ярослав (нині Польща). Учасник Листопадового чину в Перемишлі та боїв у місті. Надалі командував підгрупою в 4-му полку ім. гетьмана І. Мазепи в боях за м. Львів (11–12.1918), стаційною військ. командою в м. Рудки (12.1918–01.1919; нині Самбір. р-ну Львів. обл.), був старшиною штабу 3-го корпусу в м. Стрий (нині Львів. обл.), військ. комендантом м. Дрогобич (нині Львів. обл.; до серед. 04.1919), комендантом куреня піхоти на фронті.

Від 06.1919 – командант булавної сотні Військ. канцелярії Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича; іменований сотником.

П. від тифу в м-ку Вапнярка (нині смт Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Бірчак В. Дрогобицький бунт // Діло. 1929. 23 серп. Ч. 187. С. 2; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 114; Звідомлення Виділу "Кружка родичів" в державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з Альманахом п. н. "З юних днів, днів весни". З нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 143; *Карпинець І.* Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 125, 367; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 101, 137–138.

Петро Гуцал

УКАРМА Андрій

"УКРАЇНА"

Громад.-політ. газета. Виходила нерегулярно в м. Жовква (нині Львів. обл.) 6.11.1918–5.01.1919 (загалом опубл. 9 чисел). Видавав та редагував ред. к-т. Осн. завдання – інформувати мешканців краю про діяльність УНРади, сприяти налагодженню мирн. життя на Жовківщині.

У матеріалах обстоювалося право укр. народу на створення нац. д-ви, тлумачилося значення подій 1.11.1918. Зрідка публікували істор.-пізнавальні статті, дописи з актуальних проблем сусп. життя молодої д-ви, худож. тв. Вміщували численні офіц. матеріали (відозви, розпорядження, накази центр. та місц. органів цивільної і військ. влади ЗУНР, тексти ухвалених законів), хроніку місц. життя, фронтові зведення. Усі матеріали друковано на правах анонімності. Рубрики: "Вісти", "Послідні Вісти", "Часть урядова", "Телеґрами".

Ч. 1. Ціна 50 сот.

УКРАЇНА

перша нова часопись на землях висвободженої української землї. Виходить принагідно.

Жовква, середа 6. листопада 1918.

Український Народе!

Голосимо Тобі святу вість про Твоє визволення з віковічної неволї. Від нинї Ти господар своеї землї, вільний горожанин Української Держави.

Дня 19. жовтня Твоєю волею утворила ся на українських землях бувшої Австро Угорської монархії Українська Держава і її найвисша власть Українська Національна Рада.

З нинїшним днем Українська Рада обияла власть в столичнім містї Львова і на цїлій територіі Української Держави.

Український Народе!

Доля Української Держави в Твоїх руках. Ти станеш як непобідимий мур при Українській Національній Радї і відіпреш всї ворожі замахи на Українську Державу.

Заки будуть установлені органи державної власти в законнім порядку, українські організації по містах, повітах і селах мають обняти всї державні уряди, краєві і громадські уряди і в імени Української Національної Ради виконувати власть.

Де сього ще не зроблено, дотеперішні неприхильні Українській Державі уряди мають ...

Національні меншости Української Держави — Поляки, Жиди і Німцї — мають виcлати своїх відпоручників до Української Національної Ради.

Аж до видання законів Української Держави обовязують дотеперішні закони, на скільки вони не стоять в противенстві до основ Української Держави.

Як тільки буде забезпечене і укріплене істнування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального, рівного, безпосередного і тайного виборчого права Установчі Збори, які рішать про дальшу будуччість Української Держави.

Склад утвореного Українською Національною Радою кабінету і його програму оголосить ся.

Український Народе!

Всї свої сили, все посвяти, щоб укріпити Українську Державу!

Львів, 1. падолиста 1918.

Українська Національна Рада

Перше число газети "Україна" від 6 листопада 1918 р.

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 182–183.

Олеся Дроздовська

УКРАЇНА СОБÓРНА

На крутозламах складної історії України науковці завжди намагаються розглянути особливості й значущість доленосних подій, з'ясувати їхні витоки й наслідки, простежити вплив на сучасність. Серед найбільш драм. і тяглих за часом є процес соборизації етніч. укр. земель.

Поняття "соборність", запозичене з реліг. лексики, спершу вживалося в суто політ. сенсі. Початковий етап генези ідеї соборності пов'язаний з феодальною роздробленістю, чужоземним пануванням, відсутністю реліг. єдності. У різних тлумаченнях вона поставала в часи Укр. нац. революції 1648–76, ліквідації гетьман. д-ви, у концепціях діячів "Руської трійці" й Кирило-Мефодіївського т-ва (КМТ). "Статут Слов'янського товариства св. Кирила і Мефодія" та "Книга буття українського народу" – програмні документи КМТ – наскрізь пронизані ідеями "племінної та релігійної соборності", укр. месіанізму. Вагомий внесок у розвиток ідеї соборності зробили М. Драгоманов, В. Антонович, М. Грушевський, В. Винниченко, В. Липинський, І. Лисяк-Рудницький, теоретики укр. партій поч. 20 ст. (РУП, УНП, УПСС), а також ОУН.

У ході Укр. революції 1914–23 вперше в модерній укр. історії виникли передумови для реалізації ідеї укр. соборності – об'єднання всіх укр. етніч. земель у складі єдиної д-ви. Це стало можливим із проголошенням ЗУНР. 22.01.1919 на Софійському майдані в м. Київ було урочисто зачитано Акт злуки УНР та ЗУНР. Подальші події, насамперед військ. агресія сусідніх д-в, унеможливили це об'єднання. Ідею укр. соборності намагалися використати різні країни для досягнення своєї мети. Найбільш послідовно це вдалося СРСР. Поступово до СРСР було приєднано нові укр. етніч. тер.: 1939 – Галичину й Волинь, 1940 – Буковину та Бессарабію, 1944 – Закарпаття. Але в СРСР укр. землі опинилися в складі різних республік: осн. масив – у складі УРСР, Кубань – РРФСР, Берестейщина – БРСР. Поза межами СРСР залишилися такі укр. етніч. землі, як Закерзоння, Холмщина, Підляшшя, Пряшівщина та ін. В умовах рад. дійсності про приєднання цих земель до "материка" навіть не йшлося. Рад. кер-во до 1991 намагалося посилити суперечності між окремими обл., регіонами, а також денаціоналізувати, русифікувати українців. Цьому сприяла кадрова, міграц. політика рад. кер-ва. Зрештою, питання укр. соборності неможливо реалізувати без створення власної незалежної д-ви. 24.08.1991 склалися принципово нові, сприятливі умови для втілення її в життя. На сьогодні важливим елементом соборності вважається зменшення протиріч, суперечностей, відмінностей між різними областями всередині України. Щодо шляхів реалізації цієї ідеї тривають наук. дискусії, однією з яких стала серія конф. "Україна Соборна".

Соборницькі устремління в часи незалежності України продемонстрував всеукр. наук.-методологічний проект, започаткований 2003 Ін-том історії України НАН України та Прикарпат. нац. ун-том ім. В. Стефаника спільно з Донец. нац. ун-том, Переяслав-Хмельн. держ. ун-том ім. Г. Сковороди, Черкас. нац. ун-том ім. Б. Хмельницького з метою

об'єднання зусиль науковців та професорсько-викладацького складу (істориків, філософів, правознавців, соціологів, літературознавців, філологів, психологів) для проведення спільних досліджень (з регіоналістики й соц. історії), наук. конф. та методологічних семінарів, підготовки фахівців, аспірантів і докторантів з історії, стажування, видавничої діяльності, підготовки методичної л-ри та узагальнюючих праць, культосвіт. роботи (створення "Галереї історичного портрета"). Проект, ініційований напередодні 15-річчя незалежності України, почали реалізовувати 2004. Його значення актуалізувалося під час президент. виборів, в умовах Помаранчевої революції.

Проект відомий також під назвою "Наддніпрянщина–Галичина–Донбас – духовна вісь України". Реалізовувався з ініціативи ВНЗ та наук. установ України.

У його рамках проводили щорічні Всеукр. наук. конф. (2004 – у м. Івано-Франківськ ("Духовна вісь України: Галичина – Наддніпрянщина – Донеччина"), 2005 – у м. Переяслав-Хмельницький (нині Переяслав Київ. обл.; "Соборність України: історична спадщина і виклики часу") та м. Черкаси ("Соборна Україна: історична ретроспектива")) і круглі столи; друкували окремі наук. вид. (Реєнт О. Україна соборна. Наукові розвідки і рецензії. К., 2006); розроблено емблему "Україна соборна" (худ. П. Прокопів) тощо.

З ініціативи Ін-ту історії України НАН України спільно з Прикарпат. нац. ун-том ім. В. Стефаника, Ін-том наук. і освіт. технологій у рамках реалізації проекту 2004–06 видавали однойменний зб. наук. статей. Співголови ред. ради: В. Литвин та В. Смолій, відп. ред. О. Реєнт, заст. відп. ред. О. Лисенко, відп. секретар Я. Верменич. Загалом вийшло 4 вип., окремі з них поділені на ч. різного тематичного спрямування (вип. 2: ч. 1 – "Історико-політологічні та правові засади соборності й державотворення в Україні", ч. 2 – "Соціокультурні, етноконфесійні та демографічні проблеми формування української нації", ч. 3 – "Історична регіоналістика в контексті соборності України"). У зб. вміщено бл. 300 публікацій учених з більшості областей України, присвячених теоретико-методологічним та практичним питанням укр. соборності, істор. проблемам націогенезу, цивілізаційних і державотворчих процесів та ін. Більшість із них представляє матеріали наук. конф. (у м. Івано-Франківськ, Переяслав-Хмельницький, Черкаси).

Гол. ідеєю проекту було налагодження співпраці ВНЗ та акад. установ різних регіонів для зміцнення неполіт. наук.-культ. методами укр. соборності, консолідації сусп-ва, розробки малодосліджених істор. проблем цього напряму, виховання в молодого покоління і широких мас державницького мислення та патріотизму.

Нереалізованими залишилися плани щодо проведення міжнар. конф. у м. Донецьк, вид. тематичних зб. документів, а також хрестоматій, підручників і посібників з історії для середньої та вищої шк. та ін.

Літ.: Дем'яненко Б. II Міжнародна наукова конференція "Соборність України: історична спадщина й виклики часу" // УІЖ. 2005. № 4; *Козуля О.* Перша Міжнародна наукова конференція "Духовна вісь України: Галичина – Наддніпрянщина – Донеччина" // Рідна школа: Щомісячний науково-педагогічний журнал. 2004. № 10; *Кугутяк М., Марущенко О., Райківський І.* Всеукраїнський науково-методологічний проект "Україна соборна" // Галичина. Ч. 12–13. Івано-Франківськ, 2006–07; *Мельниченко В.* Третя Всеукраїнська наукова конференція "Соборна Україна: історична ретроспектива" // УІЖ. 2006. № 1; *Стецкевич В.* Соборна Україна: реалії сьогодення чи відпрацьована метафора? (Рефлексії на наукові дискусії) // День. 2004. 13 лип.; Україна соборна. 2004–06. Вип. 1–4.

Олександр Реєнт

УКРАЇНЕЦЬ
Дмитро Тодорович

(04.10.1883 – д. і м. с. н.) – педагог, четар УГА. Н. в с. Рогізна (нині в складі м. Чернівці) в сел. сім'ї. Охрещений у правосл. церкві сусіднього м-ка

УКРАЇНЕЦЬ Олександр (Олекса) Петрович

Садаґура (нині в складі м. Чернівці), що в майбутньому спричинило плутанину в документах з означенням його місця народження. 1903 навч. в держ. учител. семінарії в Чернівцях, де влітку 1907 склав матуральні іспити. З 1908 – пом. учителя в 4-класній укр. нар. шк. с. Шубранець (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.), згодом переведений до 2-класної шк. с. Котул-Баїнський (нині Кут Глибоц. р-ну Чернів. обл.). Як канд. на учител. посаду в 05.1913 склав у держ. учител. семінарії в Чернівцях кваліфікаційні учител. іспити для нар. шк. з укр. викладовою мовою. З 1.09.1916 іменований сталим учителем.

З поч. ПСВ мобілізований до війська як однорічний доброволець – капрал 4-ї компанії 22-го піх. полку. Восени 1914 був поранений, лікувався в шпиталі м. Брашов (нині Румунія). Організував у 22-му піх. полку солдат. хор, який виступив на концерті в м. Марґіта (нині Румунія) 25.09.1915 під диригентурою У., виконавши, зокр., укр. пісні "Соколи" й "Реве та стогне". Як фельдфебель резерву 22-го полку стрільців був нагороджений у 01.1918 бронз. медаллю за мужність. 1918 іменований хорунжим резерву 22-го полку.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як хорунжий. Воював на фронті біля м. Львів, на більшовиц. та денікін. фронтах на Наддніпрянщині. З 1.08.1919 іменований четарем. На Наддніпрянщині воював у складі 11-ї Стрий. бригади УГА. 1919 у складі 11-ї бригади був прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. Потрапив у польс. полон 27.04.1920, інтернований у таборі ч. 7 м. Тухоля (нині Польща). Станом на 22.09.1922 був серед останніх 22 військовополонених УГА, звільнених з табору в 10.1922.

Подальша доля невідома.

Літ.: Рускі школи народні // Ілюстрований Буковиньский Православний Калєндар на рік переступний 1908. Чернівці, 1907. С. 57; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 95–96, 127; Сталими учителями і учительками на Буковині // Буковина. 1917. 6 серп.; *Удовиченко О.* Третя Залізна Дивізія. Матеріяли до історії Війська Української Народньої Республіки. Рік 1919. Нью Йорк. С. 244; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332; Lehrbefähigungsprüfungen // Czernowitzer Tagblatt. 1913. 20 Juni.

Володимир Старик

УКРА́ЇНЕЦЬ Олександр (Олекса) Петрович

(02.03.1894–28.02.1930) – хорунжий УСС, поручник УГА. Н. в с. Торське (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.).

Вступив до Легіону УСС (08.1914). В одному з боїв у Карпатах був важко поранений у ногу, внаслідок чого став кульгавим. Визнаний інвалідом, однак продовжував військ. службу в кінному підрозділі УСС. Поранений вдруге влітку 1917 у бою біля с. Конюхи (нині Терноп. обл.). В УГА – з 11.1918; служив у 1-й бригаді УСС.

Студіював медицину в Укр. таємному ун-ті м. Львів, після закриття якого польс. властями повернувся до с. Іване-Золоте (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.), де проживав і займався власним г-вом. Брав участь у роботі т-в "Просвіта" й "Сільський господар".

П. під час лікування важкої хвороби в шпиталі м. Заліщики. Похований у с. Іване-Золоте.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 760.

Літ.: *Гнатевич.* † Поручник У.С.С. Олекса Українець // ЛЧК. 1936. Ч. 2. С. 23.

Петро Гуцал

УКРА́ЇНСЬКА БОЄВА́ УПРА́ВА (БОЙОВА́ УПРА́ВА УКРА́ЇНСЬКИХ СІЧОВИ́Х СТРІЛЬЦІВ)

К-т для орг-ції та поповнення Легіону УСС. Заснована в м. Львів 3.08.1914 з делегатів ГУР, Укр. січового союзу й т-ва "Сокіл"; діяла до 1918. Голова У.б.у. – К. Трильовський, заст. голови – С. Шухевич. Складалася з 2 секцій: 1) секція акції (Т. Рожанковський, Д. Катамай, М. Волошин, М. Ґеник); 2) орг. секція (К. Трильовський, С. Шу-

Українська боєва управа. Сидять: д-р В. Старосольський, д-р Т. Кормош, д-р К. Трильовський (голова), д-р С. Танашівський, Д. Катамай (писар). Стоять: І. Боберський (скарбник), В. Темницький (містоголова), д-р Л. Цегельський. 31 березня 1915 р.

хевич, К. Бірецький, І. Боберський, Д. Вітовський, С. Ґорук, В. Темницький).

6.08.1914 У.б.у. оголосила про мобілізацію добровольців до Легіону УСС. Затвердила командатом УСС М. Галущинського. Від поч. 09.1914 до 1918 діяла в м. Відень, де заст. голови були В. Темницький і В. Сінґалевич, скарбником і ред. вид-ва – І. Боберський, секретарем і командантом Збірної станиці УСС – Д. Катамай.

У.б.у. опубл. статут про порядок набору до Легіону. Забезпечувала поповнення Легіону УСС стрільцями й офіцерами. Ключову роль у цьому відігравала Збірна станиця. У.б.у. з пропагандист. метою видавала брошури й листівки про УСС. У власному павільйоні на воєн. виставці у Відні організувала експозицію експонатів УСС та укр. пам'яток 1848–49.

У.б.у. збирала кошти для лікування поранених усусів, для утримування родин загиблих. Також організовувала виїзди на фронт до УСС мист. колективів, привітання вояків зі святами тощо. У.б.у. вела облік бажаючих вступити до УСС, загиблих і поранених усусів. До У.б.у. передавали листи, щоденники, саморобні газетні вид. вояків УСС. При У.б.у. було створено архів УСС. Після ДСВ з м. Відень цей архів перевезли до США, де він зберігається в Братстві УСС у м. Нью-Йорк.

Літ.: Адамович С. Станиславів у часи лихоліть Великої війни (1914–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2013; *Його ж.* Участь Союзу визволення України в розбудові Українського Січового Стрілецтва // II Міжнародний науковий конгрес українських істориків "Українська історична наука на сучасному етапі розвитку". 2007. Т. 3. С. 293–300; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Монолатій І.* Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців, 1914–1918 рр. К., 2008. С. 35–36; *Патер І.* Союз визволення України. Проблеми державності і соборності. Львів, 2000; *Сміжак А.* Дмитро Катамай – член Бойової управи Українських січових стрільців // Архіви України. 2015. Вип. 4. С. 157–164.

Сергій Адамович

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКО́ВА ОРГАНІЗА́ЦІЯ

Нелегальна політ. орг-ція військовиків різних укр. армій, яка мала на меті продовжувати збройну б-бу за незалежність і соборність України. Заснована 1920 з кількох націоналістичних військ. орг-цій та нелегальних гуртків. У 09.1920 у м. Львів утворилася тимчасова Начальна колегія УВО (О. Навроцький, М. Матчак, Я. Чиж, Ю. Полянський, В. Целевич), яку з приїздом Є. Коновальця в 07.1921 перейменовано на Начальну команду (на чолі з Є. Коновальцем і Ю. Отмарштайном). В УВО діяли орг.-кадрова, розвідна, бойова й пропагандивно-політ. референтури. Осн. терен дії УВО становила Галичина, яку було поділено на 13 військ. округ, округи – на повіти з округовими й повітов. командами (загалом 58). Поза укр. землями УВО утримувала експозитури під різними назвами. Найважливіші – в ЧСР (Крайова команда), Німеччині (м. Берлін; Закорд. делегація УВО), Польщі (м. Данциґ (нині Ґданськ)), Литві (у м. Каунас видавали газ. "Сурма").

Значну ч. чл. УВО становили колиш. старшини й стрільці УГА. Створення УВО відбувалося в порозумінні з Є. Петрушевичем і провідними укр. політ. силами Сх. Галичини. Кер-во діяльністю УВО уряд ЗУНР здійснював також через Міжпарт. раду, яка підпорядковувалася Є. Петрушевичу. Чл. Начальної команди були водночас представниками своїх партій у Міжпарт. раді.

Стосунки між урядом ЗУНР і проводом УВО загострилися з літа 1921, коли в м. Відень прибічники Є. Коновальця утворили гурток "Молода Галичина", який виступив проти концепції держ. самостійності Галичини. Будучи прихильниками соборницької ідеології в краї, студенти, колиш. старшини корпусу Січових стрільців організували 1–3.07.1921 у Львові студент. з'їзд, резолюції якого були спрямовані проти політики уряду ЗУНР. В уряді Диктатора Є. Коновальця сприймали як прихильника петлюрів. політики співпраці з Польщею. Орг.-політ. відчуження між УВО та урядом ЗУНР наростало. Після бойкоту виборів до польс. сейму восени 1922 Є. Коновалець змушений був переїхати до м. Відень. Між ним і Є. Петрушевичем посилилися протиріччя щодо стратегії розвитку УВО.

Зліва направо: стоять – Є. Коновалець, невідома, З. Кузеля, О. Кузеля, О. Коновалець, О. Сеник, Р. Ярий, С. Федак-молодший (виконавець замаху на Ю. Пілсудського 1921 р.); сидять – невідома, Ю. Головінський, О. Яра. м. Берлін, 1927 р.

Зрештою УВО вийшла з підпорядкування Президента ЗУНР й надалі проводила самост. діяльність.

На поч. існування УВО для зв'язку з повстанцями в УСРР було спрямовано старшин І. Андруха, М. Опоку, В. Романика, Нерослика й Решетуху (перших 2 убито при викритті повстан. штабу в м. Київ, ін. загинули безвісти). У майбутньому тактику щодо УСРР розробляв Ю. Отмарштайн, практичну роботу провадив Ю. Тютюнник, проте від 1923 діяльність УВО на рад. тер. майже призупинилася.

У Галичині УВО збирала, купувала й складувала зброю, проводила масові акції: бойкот присяги українців на вірність Польщі, перепису нас. 1921, набору до польс. війська 1922. Здійснювалися диверсійні акти: 05.1922 – спалено військ. склади в м. Перемишль (нині Польща), пошкоджено залізницю Львів–Бібрка; 06.1922 – спалено жандармерії в м. Яворів, Городок (нині обидва Львів. обл.), залізн. ст. біля Городка, водну ст. в м. Любачів (нині Любачув Підкарпат. в-ва, Польща), 09.1922 – староство в м. Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Впродовж кількох років бойовики УВО спалили бл. 2500 фільварків. У 10.1922 диверсійно-розвідувальна група в складі 50 осіб на чолі зі С. Мельничуком та П. Шереметою здійснила рейд З в-вами Галичини.

У б-бі з польс. адміністрацією чл. УВО застосували тактику індивідуального терору. Серед атентатів: 19.09.1921 – замах С. Федака на нач. польс. д-ви Ю. Пілсудського і львів. воєводу К. Грабовського; 15.10.1922 – вбивство бойовиками пропольс. кандидата до сейму, поета, журналіста С. Твердохліба в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів обл.); 5.11.1924 – замах Т. Ольшанського на Президента Польщі С. Войцеховського; 19.10.1926 – вбивство Б. Підгайним та Р. Шухевичем львів. шкільн. куратора С. Собінського. Серед менш політично значущих терактів – убивство поліційного агента в м. Стрий (нині Львів. обл.), яке виконали Т. Улицький і Нагорняк, убивство польс. жандарма в с. Добростани (нині Яворів. р-ну Львів. обл.), замах на терноп. воєводу та ін.

1.11.1928 УВО біля собору Св. Юра влаштувала перестрілку з поліцією, під

Засновники УВО. Зліва направо: сидять – сот. І. Андрух, полк. Є. Коновалець, сот. В. Кучабський; стоять – полк. І. Чмола, сот. М. Матчак, сот. Я. Чиж. м. Прага, липень 1920 р.

час якої було поранено кільканадцять поліцаїв. У день святкування 10-ї річниці проголошення ЗУНР відбулася панахида, на якій зібралося бл. 10 тис. осіб. Чл. УВО підняли жовто-блакитний прапор, виступили з антипольс. промовою. Почалися зіткнення між демонстрантами й поліцією, увечері польс. націоналісти влаштували розгром у будинках укр. установ "Просвіти", "Ставропігії", "Дністра". Проти ночі з 1 на 2.11.1928 бойовики УВО підклали бомбу під польс. пам'ятник "оборонців Львова" у львів. передмісті Персенківка. У 2-й пол. 1920-х УВО підтримувала орг. становлення ОУН, 1929 ввійшла до її складу як окрема бойова референтура. УВО не ліквідувалася, певним чином зберігала окремішність, до 1934 видавала час. "Сурма".

Відповідно до Закону України "Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті" від 9.04.2015 УВО була визнана орг-цією, що боролася за незалежність України.

Літ.: Гаврилів І. УВО: підпільна армія в боротьбі за державність // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Держава та армія. 2006. № 572; *Галайко Б.* До питання бойової діяльності Української військової організації // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Держава та армія. 2007. № 584; *Його ж.* До питання створення Української військової організації // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18; *Його ж.* Судові процеси над членами Української військової організації та їх суспільний резонанс // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Держава та армія. 2012. № 724; *Кентій А.* Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956: історико-архівні нариси. Т. 1: Від Української військової організації до Організації українських націоналістів: 1920–1942. К., 2005; *Його ж.* Українська військова організація (УВО) в 1920–1928 рр.: короткий нарис. К., 1998; *Книш З.* Власним руслом. Українська Військова Організація від осени 1922 до літа 1923 року. Торонто, 1966; *Його ж.* На повні вітрила! (Українська Військова Організація в 1924–1926 роках). Торонто, 1970; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. Т. 1: 1920–1939. К., 2007; *Штокало В.* Українська військова організація: документи польської влади (за фондами Центрального державного історичного архіву України у Львові) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. Вип. 17.

Валерій Васильєв

УКРАЇНСЬКА ГА́ЛИЦЬКА А́РМІЯ
див. **ГА́ЛИЦЬКА А́РМІЯ**

УКРАЇНСЬКА ГІМНА́ЗІЯ В ЧЕХОСЛОВА́ЧЧИНІ

Укр. емігрант. середній навч. заклад, що діяв у ЧСР 1924–45. Офіц. назва: Укр. реальна реформована г-зія.

Ініціатором заснування У.г. в Ч. виступив Укр. пед. ін-т ім. М. Драгоманова. Після його ліквідації 1933 опіка над закладом перейшла до Чес.-укр. т-ва прихильників укр. шкіл в ЧСР (ств. 25.03.1932). На законодавчому рівні затверджена декретом Мін-ва шкільництва і нар. освіти від 29.05.1926. Виокремлюють "празький" (03.1924–27), "ржевницький" (1927–13.10.1937) та "модржанський" (13.10.1937–21.04.1945) періоди діяльності У.г. в Ч. Дир. г-зії були: Я. Ярема (1924–27), А. Артимович (1927–35), Г. Омельченко (1935–10.1940), А. Штефан (10.1940–21.04.1945).

1934–40 відбулася поетапна реорг-ція навч. процесу: збільшено кількість годин з математики, фізики, хімії, що давало змогу старшокласникам підготуватися до навч. у ВНЗ тех. спрямування. Навч. програма була пристосована до програми аналогічних держ. шк. ЧСР, адаптована до укр. мови викладання.

Право вступу до У.г. в Ч. мали діти віком 10–14 р. з попередньою 4-класною освітою в нар. шк. Кількість учнів 1928–36 кардинально не змінювалася: 1928/29 н. р. – 102, 1935/36 – 107. Протягом 1928–33 різко скоротилася частка вихідців з Наддніпрянщини,

Група учнів та учениць Української гімназії у Чехословаччині

натомість зросла кількість їх із Галичини та Волині. 1939 зі 141 учня г-зії 55 було з Карпат. України. Загалом атестат про закінчення г-зії отримали 89 осіб: 68 хлопців і 21 дівчина.

Фінансування потреб У.г. в Ч. та інтернату здійснювало МЗС ЧСР, пед. нагляд і контроль – Мін-во шкільництва та нар. освіти ЧСР. Також її фінансово підтримували Допомоговий к-т (1934), Батьківський к-т (1930) і т-во "Рідна школа" в м. Ржевніце (нині Чехія).

Для орг-ції дозвілля гімназистів при інтернаті діяли шк. бандуристів (1924–26), волейбольна й баскетбольна команди (в обох назва "Український Лев"), футбольний клуб "Україна". При самій г-зії функціонували хор (кер. М. Підмалівський), струнний оркестр (кер. А. Яковенко) та курені "Пласту" (Ржевницький кіш під кер. К. Подільського, пізніше П. Богацького). Традиційними були екскурсії учнів до відомих істор. місць у м. Прага й поза ним. 1926–31 відбулося 63 прогулянки, 28 свят-академій, 20 вечірок, 22 відвідини театр. вистав, 30 екскурсій. При г-зії діяли гуртки (фіз., математичний, літ.) та видавали час. ("Промінь", "Дитяча зірка", "Золоті ворота"), авторами й ред. яких були гімназисти.

21.04.1945 У.г. в Ч. евакуювали до м. Ауґсбурґ (нині ФРН), куди разом з дирекцією і викладацьким складом прибули 84 гімназисти (53 хлопці й 31 дівчина).

Літ.: Наріжний С. Українська еміґрація: Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Прага, 1942. Ч. 1. С. 182–189; Українська гімназія в Чехії: 1925–1945: альманах Української гімназії в Празі, Ржевницях, Модржанах / ред. В. Маруняк. Мюнхен, 1975. С. 10–11, 43–45, 64–66, 95–96, 106, 126, 155–157; Українська гімназія в Чехословаччині. Прага; Ржевниці, 1932. С. 10, 12, 14–15.

Андрій Яворський

УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА́ ВІЙСЬКО́ВА КОМА́НДА

У 09.1918 українці – старшини австро-угор. армії створили таємний орган – Укр. центр. військ. к-т (УЦВК), який очолив пор. І. Рудницький. До складу УЦВК ввійшли: чет. Л. Огоновський, хор. В. Бараник і В. Батрак, чет. В. Караван, студент Ю. Полянський та ін. (загалом 20 осіб). УЦВК вів підготовку укр. збройн. повстання в Галичині. Його підтримав НК УНДП. Чл. військ. комісії НК УНДП долучилися до УЦВК. 12.10.1918 УЦВК реорганізовано. До нього ввійшли старшини Леґіону УСС С. Ґорук, Н. Гірняк, В. Старосольський, Б. Гнатевич, В. Черський, Т. Мартинець, П. Бубела, М. Коновалець, І. Цьокан та

ін. За ініціативою Д. Паліїва УЦВК почав створення ОВК в м. Перемишль (нині Польща), Станиславів (нині Івано-Франківськ), Тернопіль, Чернівці, Самбір, Стрий (нині обидва Львів. обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Золочів, Рава-Руська (нині Жовків. р-ну, обидва Львів. обл.). 20.10.1918 головою УЦВК обрано Д. Вітовського.

30.10.1918 Д. Вітовський прибув до м. Львів. УЦВК було перейменовано на У.г.в.к. Вона засідала в Нар. домі у Львові. 31.10.1918 У.г.в.к. розіслала наказ усім укр. підрозділам м. Львів і Сх. Галичини про захоплення влади в краї. У.г.в.к. здійснювала кер-во Листопадовим чином.

Після 11.11.1918 У.г.в.к. реорганізовано в НКГА.

Літ.: Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998.

Микола Литвин

УКРАЇНСЬКА ГОСПО́ДАРСЬКА АКАДЕ́МІЯ В М. ПОДЕБРА́ДИ

Укр. ВНЗ тех. спрямування, що діяв 1922–35 у м. Подебради (нині Чехія).

Ініціатором заснування виступив Укр. громад. к-т, очолений М. Шаповалом. Фактичним поч. діяльності Акад-ї вважається І Професорська рада акад-ї (28.04.1922, м. Прага), юрид. – затвердження її статуту Мін-вом хліборобства ЧСР 16.05.1922 (зі зміною 23.05.1925) як "приватної високої фахової шк.". У справах орг-ції навч.

Подебрадський замок, у якому розміщувалися навчальні аудиторії Української господарської академії (сучасний вигляд)

підпорядковувалася шкільн. відділу Мін-ва хліборобства, в адм. і госп. справах – МЗС ЧСР (з 1.01.1928 – лише Мін-ву хліборобства ЧСР). Гол. керівн. орган Акад-ї – Професорська рада, її виконавчий орган – Сенат із 6 осіб (ректор, проректор, секретар і декани ф-тів), яких обирали терміном на 1 р. Загалом професорсько-викладацький склад Акад-ї налічував 126 осіб: 97 українців (81 – зі Сх. України, по 8 – із Зх. України й Кубані), 26 чехів, 2 євреї та 1 росіянин. Серед них – чл. УНРади ЗУНР В. Старосольський та О. Безпалко.

Організаційно поділялася на 3 ф-ти: 1) агрономічно-лісовий (агрономічний та ліс. відділи); 2) інж. (гідротех., "межовий", хіміко-тех. відділи); 3) екон.-кооп. (екон., кооп. і статистичний відділи). Курс навч. тривав 4 р. (на гідротех. відділі – 4,5 р.), н. р. – від 1.10 до 30.06.

Н. р. складався з 2 семестрів: зимового (1.09–1.03) та літнього (1.03–1.09). Випускники отримували диплом і звання "інж." з додатком назви фаху (інж.-агроном, інж.-лісівник та ін.).

Б-ка Акад-ї (т. зв. фундаментальна) з 2 відділами (підручників і дипломних праць) розпочала діяльність восени 1922. Її кер. були: І. Мазепа (1923–28), М. Левицький (1928–39), а також Бібліотечна комісія (кер. Г. Сидоренко). Бібліотечний фонд 1923 нараховував 1253 найменування навч. та наук.-популярної л-ри, 1928 – 13831 найменування. При Акад-ї функціонували також навч.-допоміжні установи: 33 тематичні кабінети, 14 лабораторій, 2 ферми, 13 семінарів, 4 термінологічні комісії, 8 навч.-практ. осередків. Розгорнуто й значну видавничу діяльність, якою займалося Видавниче т-во при Укр. госп. акад-ї в ЧСР (27.07.1922), що 1922–32 надрукувало 229 найменувань л-ри. Також його стараннями видали бл. 75 % усіх підручників.

Студентами Акад-ї були вихідці з укр. етніч. земель із закінченою середньою освітою. Більшість із них становили колиш. вояки, у т. ч. старшини УГА (Л. Комарівський, Ю. Гіль, О. Баванкевич, М. Барган та ін.). Укр. молодь Закарпаття та чехи офіц. права навч. тут не мали. Для надання студентам матеріальної

допомоги діяли К-т допомоги студентам (ств. 23.06.1922) та Благодійний к-т. Випускниками Акад-ї стали 559 осіб (з Наддніпрянщини – 439 осіб, з Галичини – 50, з Кубані – 42 та ін.). Станом на 1931 лише 1/3 випускників Акад-ї залишилася в ЧСР (в основному на Підкарпат. Русі), 2/3 працевлаштувалися в Польщі (здебільшого на ЗУЗ) та ін. країнах.

При Акад-ї діяла значна кількість громад. об'єднань студентів і викл. (52 орг-ції різного спрямування, 38 з яких безпосередньо пов'язані з Акад-єю статутами). Виключно студентськими були Акад. громада (ств. 22.08.1922) та Громада студентів Укр. госп. акад-ї. Для їхнього дозвілля функціонували: 1) б-ки з читальнями; 2) спорт. клуб; 3) струнний оркестр; 4) капела бандуристів "Кобзар"; 5) драм. т-во; 6) орг-ція скаутів; 7) акад. хор; 8) гурток літераторів "Культ"; 9) шк. балету; 10) гурток укр. шахістів; 11) бюро для пошуку роботи випускникам. Також діяли територ. об'єднання студентів: Кубанське земляцтво, Гурток студентів з пн.-зх. земель України, Білорус. громада. Значна ч. студентів і викл. належали до складу більшості громад. об'єднань укр. емігрантів м. Подебради.

Після постанови Мін-ва хліборобства ЧСР про припинення фінансування стипендій та викладацької платні утримання Акад-ї перейшло до спеціально ств. для цієї мети Т-ва прихильників УГА в ЧСР. Внаслідок дефіциту потрібних фінансових ресурсів 4.01.1932 Т-во прихильників УГА прийняло рішення про трансформацію Акад-ї в Укр. тех.-госп. ін-т позаочного кореспонденційного навч.

Сама Акад-я остаточно припинила діяльність 15.03.1935, перетворившись на заочну освіт. інституцію.

Літ.: Коваль Р., Моренець В. "Подебрадський полк" Армії УНР. К., 2015. Т. 1. С. 4–11, 21–22; *Наріжний С.* Українська еміґрація: Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. 137–165; Українська Господарська академія в ЧСР // Записки української господарської академії в Чехословацькій республіці. Ч. 1. Подєбради, 1927. С. 365–406; Українська Господарська Академія в ЧСР: у 6 т. Т. 1. Нью-Йорк, 1959. С. 1–23; 38; 74–78, 86–89, 90–102; Українська Господарська Академія. Прага; Подебради, 1931. С. 5–6, 10, 22, 24, 27.

Андрій Яворський

УКРАЇНСЬКА ДІА́СПОРА І ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКА НАРО́ДНА РЕСПУ́БЛІКА

Австрія. Наприкінці 1910-х столиця Австрії стала одним з осередків укр. політ. еміграції з Галичини. У 12.1919 до м. Відень перебралося кер-во ЗУНР. Протягом 1920–23 у Відні перебував екзильний уряд ЗУНР на чолі з Диктатором Є. Петрушевичем. Діяльність уряду виявлялася насамперед у проведенні дипломатичних акцій, спрямованих проти закріплення польс. влади в Галичині. Також опікувався інтернованими в ЧСР колиш. вояками УГА та численною цивільною галиц. еміграцією, зосередженою переважно у Відні. Діяльність уряду висвітлював час. "Український Прапор" (Відень), який поширювався в Австрії, ЧСР, Німеччині, Англії, США, країнах Лат. Америки. Тут на різних роботах працювало декілька тисяч галиц. робітників, організована ч. яких заснувала т-во "Єдність". Група галиц. політ. емігрантів створила орг-цію "Молода Галичина", головою якої був Д. Левицький. До цієї орг-ції належали Є. Коновалець, А. Мельник, І. Кедрин, П. Лисяк, М. Рудницька, І. Чмола та ін. Значну активність у громад.-політ. житті

Брошура І. Німчука "Українська військова організація у Відні в днях перевороту", присвячена утворенню ЗУНР. Видана як додаток до часопису "Український Прапор"

демонструвало укр. студент. т-во "Січ" у м. Відень, яке навесні 1922 нараховувало понад 350 чл.

Укр. студент. орг-ції на поч. 1920-х існували також у м. Ґрац (т-во "Січ" – 43 чл.) та Леобен (т-во "Молот", бл. 20 чл.). У середовищі укр. наук. та творчої інтелігенції в м. Відень діяли Союз укр. журналістів і письменників (В. Кушнір) та Т-во прихильників освіти (С. Дністрянський). Тут народилась ідея заснування УВУ, який було відкрито у Відні в 01.1921. Після закінчення літнього семестру діяльність УВУ було перенесено до м. Прага, що започаткувало відплив укр. емігрантів з Відня.

Вирішальним чинником, який визначив занепад віден. центру укр. політ. еміграції, стало рішення Ради послів від 15.03.1923 про визнання польс. суверенітету над Сх. Галичиною. Є. Петрушевич змушений був розформувати екзильний уряд ЗУНР, усі його дипломатичні представництва і місії. Більшість політ. емігрантів-галичан у відповідь на польс. амністію повернулися до краю, де продовжили політ. діяльність. До кін. міжвоєн. періоду заг. кількість українців у Відні не перевищувала 3–4 тис. осіб.

Бельгія. До ПСВ чисельність українців у Бельгії була незначною. Це були переважно вихідці із ЗУЗ, які об'єднувалися в Руську безсторонню громаду. Після поразки нац.-визвол. змагань до Бельгії прибула певна кількість вояків УГА та ДА УНР, політ. емігрантів. Міжвоєн. укр. еміграція в країні нараховувала понад 600 чол., які підтримували між собою тісні зв'язки й мали свої етніч. орг-ції. Найбільші укр. осередки існували в м. Брюссель, Шарлеруа, Льєж. Активно діяло Т-во колиш. укр. вояків (існувало до 1960-х).

Бразилія. Станом на поч. ПСВ заг. кількість українців на тер. Бразилії становила бл. 44 тис. осіб. Абсолютна більшість їх зосереджувалась у шт. Парана (33,5 тис.) та Ріу-Гранді-ду-Сул (2,2 тис.).

11.07.1922 бразил. громадяни укр. походження звернулися до уряду Бразилії з вимогою вплинути на справедливе вирішення статусу Сх. Галичини. 5.08.1922 з цього приводу українці Бразилії мали зустріч із президентом республіки. У м. Ріо-де-Жанейро 1922–25 за підтримки укр. діаспори функціонувало представництво ЗУНР, яке очолював П. Карманський. Осн. завданням представництва був збір коштів до фонду нац. оборони. 1922 у м. Дорізон (шт. Парана) відбувся Заг. конгрес українців Бразилії за участю митрополита УГКЦ А. Шептицького та представника уряду ЗУНР П. Карманського. На конгресі проголошено утворення Укр. союзу в Бразилії. У 12.1923 на 3-му з'їзді делегатів союзу П. Карманського було обрано його президентом. Місія П. Карманського не спричинилась до значної підтримки ЗУНР зі сторони бразил. уряду, проте дала поштовх для активізації укр. культосвіт. руху в Бразилії.

Велика Британія. На поч. 20 ст. у Великій Британії перебувало декілька сотень укр. емігрантів з Галичини, які прямували до Америки, але через брак грошей змушені були поселитися в м. Манчестер. 1919–21 у м. Лондон перебувала дипломатична місія УНР на чолі з М. Стаховським (М. Меленевський, Я. Олесницький, Л. Базилевич, С. Шафаренко та 6 службовців). У 07.1919–02.1920 виходив щотижневий бюлетень місії "The Ukraine", який поширював інформацію про укр. проблеми. 1919 стараннями місії в м. Манчестер було засновано політ.-допомогове т-во "Самопоміч". Чл. місії вручили міністру закорд. справ Великої Британії А. Бальфуру листа з протестом проти польс. агресії в Галичині. Проте представники ЗУНР не одержали жодної аудієнції з представниками брит. МЗС.

Італія. Напередодні ПСВ в Італії не існувало укр. громади з постійним нас. Проте наприкінці ПСВ та відразу після її завершення в Італії опинилося 70–100 тис. зх.-укр. полонених з австр. армії та бл. 30 тис. наддніпрянців, переведених до цієї країни з австр. полону. Майже всі вони повернулися на батьківщину. 1919–20 у м. Рим перебувала дипломатична місія ЗУНР під кер-вом О. Колесси. Окрема місія на чолі з М. Тишкевичем представляла ЗУЗ при Св. Престолі.

Канада. Оцінки чисельності укр. нас. Канади наприкінці 2-го десятиліття

20 ст. варіюються від 100 до 350 тис. осіб. Із поч. подій Укр. революції на Наддніпрянщині 1917 виникла потреба створення укр. представницького органу в Канаді. У 02.1917 укр. депутати Законодавчих зборів пров. Альберта А. Шандро, П. Зварич, Г. Сліпченко, І. Петрушевич зустрілися з прем'єр-міністром Канади Р. Борденом. Під час наступної зустрічі з кер. канад. уряду укр. громаду представляли Т. Стефаник та Я. Арсенич. У результаті переговорів було розроблено програму співпраці, одним з елементів якої стало створення наприкінці 1917 Укр.-канадійського горожан. к-ту (УКГК). Його очолили Я. Арсенич, О. Боянівський, П. Войценко; осередок містився в м. Вінніпег, мережа філій виникла також у м. Саскатун, Едмонтон та ін. Після проголошення ЗУНР наприкінці 1918 УКГК розпочав кампанію проти польс. агресії, під його кер-вом відбувалися численні мітинги протесту. Розгорнувся рух за виїзд до ЗУНР українців, здатних носити зброю. Проте уряд Канади заборонив емігрантам виїжджати до Європи. Наприкінці 1918 делегація канад. українців у складі О. Меґаса та І. Петрушевича прибула на Париз. мирну конф. Було налагоджено контакти з головою делегації УНР Г. Сидоренком, організовано його зустріч із прем'єр-міністром Канади (03.1919). Делегати УКГК систематично інформували уряди укр. д-в про роботу конф. Невдовзі О. Меґас відвідав Україну, де зустрівся з Президентом УНРади ЗУНР Є. Петрушевичем та головою Директорії УНР С. Петлюрою, обговорив з ними можливі форми співпраці. Було підготовлено серію репортажів про події на ЗУЗ; згодом ці матеріали видано окремою брошурою "Трагедія Галицької України".

У Канаді в той час проходили велелюдні маніфестації українців, на яких збирали кошти на Визвол. фонд України; надсилали заяви протесту на адресу голови канад. уряду. УКГК спільно з УЧХ активізували зусилля, вимагаючи відкликати з Галичини армію Галлера, зверталися до голови брит. уряду Д. Ллойд Джорджа з проханнями взяти Галичину під опіку Антанти. Під впливом УКГК на захист українців Галичини на міжнар. форумах виступали представники Канади – міністр судівництва А. Мієн, Ч. Догерті та Дж. Перлі. Обидві орг-ції проводили збір коштів з метою закупівлі ліків для нас. УНР та ЗУНР. Згодом вони фінансували діяльність уряду ЗУНР в екзилі, надавали посильну матеріальну й мед. допомогу укр. інтернованим воякам на тер. ЧСР, домагалися відправки міжнар. комісій до таборів військовополонених на тер. Польщі. Гуманітарну допомогу нас. Галичини надавали також ін. укр. орг-ції Канади, зокр. Укр. нар. рада (ств. 29.01.1919).

У 11.1920 у м. Вінніпег було засновано дипломатичне представництво ЗУНР на чолі з І. Боберським. Поява представника ЗУНР в Канаді була прихильно сприйнята місц. українцями. УКГК вимагав від І. Боберського дотримання ним принципу соборності України та порозуміння з представниками УНР.

Від ім. укр. діаспори постійно контактував з галиц. питання з федеральним канад. урядом єпископ Н. Будка. Навесні 1921 Н. Будка та його прихильники з числа консервативних депутатів парламенту А. Маккі та Н. Блейк зустрілися з прем'єром А. Мейганом. Єпископ зажадав від ім. канад. українців визнання Сх. Галичини й Пн. Буковини незалежною д-вою. Голова уряду Канади, своєю чергою, передав цю інформацію прем'єр-міністру Великої Британії Д. Ллойд Джорджу. У відповідь на звернення Є. Петрушевича до земляків у Пн. Америці Н. Будка звертався з вимогою до урядів Канади й Великої Британії, щоб вони домагалися на форумі Ліги Націй і в гаазькому Міжнар. трибуналі справедливого розв'язання питання захисту ЗУНР від польс. зазіхань. Результатом було винесення з ініціативи Канади галиц. питання на обговорення до Ліги Націй. 23.06.1922 українці Канади зустрічалися з прем'єр-міністром Канади У. Маккензі Кінґом з приводу ситуації в Сх. Галичині. Проте спроба Канади під тиском укр. громадськості підтримати зусилля ЗУНР на утвердження своєї державності не була підтримана брит. урядом і фактично закінчилася безрезультатно.

Кор-во СХС (Югославія). Протягом 18–19 ст. було декілька хвиль переселення українців із Закарпаття та Галичини на тер. Воєводини, Боснії, Славонії, Срему, Бачки. Напередодні ПСВ тут проживало бл. 25 тис. українців. Їхній етнокульт. розвиток відбувався в умовах тісних контактів із Закарпаттям та, меншою мірою, з Галичиною. З 12.1918 пд.-слов'ян. землі ввійшли до складу Кор-ва СХС (з 1929 – Югославія). Уряд ЗУНР на поч. 1919 вислав до м. Белград (нині Сербія) свою дипломатичну місію з метою заручитися підтримкою зі сторони місц. уряду. З весни до осені 1919 тут діяла укр. військ.-санітарна місія, перейменована згодом у місію УЧХ на Балканах. До її складу належали В. Вербинець (голова), П. Франко, В. Ганьківський. Уряд Кор-ва СХС, хоч і не визнавав її повноважень, усе ж підтримував ділові стосунки з місією щодо вирішення різних питань, пов'язаних з укр. емігрантами. Події Укр. революції спричинилися до створення в Кор-ві СХС укр. нац. орг-цій. Зокр. 1920 у м. Белград засновано Укр. к-т, який розпочав вид. газ. "Українське слово" й "Українська трибуна". У м. Белград і Загреб (нині Хорватія) утворились філії т-ва "Просвіта". 10.02.1922 українці Кор-ва СХС ("горожани і гості вільної югославської землі, серцем і кровю звязані зі Східною Галичиною") звернулися до Верховної ради Паризької мирн. конф. з вимогою справедливого вирішення питання статусу Сх. Галичини та протестом проти польс. окупації краю. Очевидно, не без впливу зі сторони укр. діаспори 13.09.1922 депутат парламенту Кор-ва СХС Я. Шімрак направив запит на адресу міністра закорд. справ з вимогою заборонити польс. консульствам переслідувати українців на тер. країни та не забороняти в'їзд для мешканців Сх. Галичини. Проте загалом розпад Австро-Угорщини зумовив різке послаблення зв'язків югослав. українців із Закарпаттям і Галичиною.

Німеччина. Чимало українців поселилось на тер. Німеччини після ПСВ; у м. Берлін появилася низка укр. установ. З огляду на неприйняття польс. окупації ЗУНР до столиці Німеччини перебралися тисячі укр. біженців. Для влаштування долі цих людей у Берліні було створено К-т для біженців із ЗУЗ у Німеччину. 1918–23 у Берліні існувало представництво ЗУНР (очолювали М. Василько, Р. Смаль-Стоцький, Є. Левицький, Я. Біберович). Берлін став одним з гол. осередків укр. політ. еміграції міжвоєн. періоду. З 1923 тут перебував колиш. Диктатор ЗУНР Є. Петрушевич.

Сполучені Штати Америки. Станом на 1914 укр. громада в США була досить численною (понад 500 тис. осіб), мала свої осередки у великих містах, заснувала низку громад. орг-цій. Емігранти зберігали зв'язок із батьківщиною, брали активну участь в укр. громад. житті США.

Найбільшою і найвпливовішою орг-цією був Укр. нар. союз (друкований орган – газ. "Свобода"). Після поч. ПСВ з ініціативи Укр. нар. союзу засновано Укр. нар. раду, метою якої була б-ба за незалежність України. При ній існував Укр. інформац. центр, який друкував і поширював спец. л-ру. Провідні укр. орг-ції США 30–31.10.1915 провели в м. Нью-Йорк 1-й укр. сейм у Америці, результатом якого стало створення єдиного органу для координації діяльності укр. громади – Федерації українців США. У 03.1916 ств. т-во "Українські січові стрільці", восени 1916 – Січову орг-цію українців Америки, які матеріально підтримували Легіон УСС. У результаті розколу 1916 УНС вийшов зі складу Федерації, провід якої опинився в руках Укр. федерації соціаліст. партії. На противагу їй Укр. нар. союз, катол. об'єднання "Провидіння" та Укр. катол. церква створили альтернативну орг-цію – Укр. альянс Америки на чолі з П. Понятишиним.

18.11.1918 альянс було реорганізовано в Укр. нар. к-т, який здійснив потужні дипломатичні акції з метою визнання ЗУНР. Його делегації, очолювані П. Понятишиним, активно працювали в м. Вашингтон та в 12.1918 за підтримки групи чл. конгресу провели переговори (щоправда, безуспішні) з держ. секретарем Р. Лансінгом щодо визнання незалежності України. Тоді ж не знайшла підтримки конгресу підготовлена українцями й конгресменом

Дж. Ґемілом резолюція про визнання суверенітету України. У 01.1919 Укр. нар. к-т ухвалив рішення про підтримку миротворчої політики США після завершення ПСВ та засудив окупацію ч. Сх. Галичини Польщею. Було вирішено звернутися до Президента В. Вільсона з закликом виступити на Паризькій мирн. конф. "оборонцем прав українського народу", організувати участь у ній представників УНР і ЗУНР. Наголошувалося, що утворення ЗУНР стало реалізацією проголошеного В. Вільсоном принципу самовизначення народів Австро-Угор. імперії і що кер-во ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем сподівається на підтримку демократ. країн Заходу, зокр. США. Це звернення узгоджувалося із зовн. політикою ЗУНР, яка в 11–12.1918 розіслала ноти з повідомленням про утворення незалежної д-ви і польс. агресію проти неї.

Коли В. Вільсон від'їжджав до м. Париж на мирну конф., йому вручили меморандум щодо укр. проблеми. Делегація укр. еміграції в складі чл. Укр. нар. к-ту К. Білика та конгресмена Дж. Ґеміла поїхала на Паризьку конф. обстоювати укр. інтереси спільно з делегаціями УНР і ЗУНР. Представники діаспори брали активну участь у дискусіях на конф., влаштовували неофіц. зустрічі делегації УНР і ЗУНР з впливовими діячами США та Канади, протистояли тиску зі сторони франц. та польс. делегацій. Через їхній неформальний вплив лідери США та Великої Британії виявляли прихильність до укр. справи. На їхню адресу надійшли сотні листів і телеграм від українців зі США та Канади, які вимагали визнати незалежність ЗУНР.

Для українців діаспори спільна праця з урядовими делегаціями УНР і ЗУНР сприяла консолідації визвол. руху. Укр. нар. к-т, Федерація українців США надавали практичну та фінансову допомогу місії УНР у Вашингтоні на чолі з Ю. Бачинським. Тисячі укр. емігрантів брали участь у протестаційних кампаніях на захист ЗУНР (Галиц. Республіки) задля широкої пропаганди укр. питання в Пн. Америці. Їхні резолюції скеровувалися в урядові стр-ри цих країн, до Паризької мирн. конф. та новоств. Ліги Націй. Висловлювалися вимоги до уряду США дозволити 10 тис. укр. добровольців виїхати для участі в збройн. захисті ЗУНР. Заяви протесту надсилали на адресу В. Вільсона, Д. Ллойд Джорджа, Ж. Клемансо. У США було засновано спец. Фонд помочі й оборони Галиц. України, який мав акумулювати не менше 100 тис. доларів. Екзильний уряд ЗУНР 12.10.1921 отримав від фінансово-торг. місії Галиц. Республіки у Вашингтоні 2,2 тис., 22.12.1921 – 10 тис. амер. доларів.

Після окупації Галичини польс. військами на поч. 1920-х відновилася масова еміграція до Пн. Америки, яка здебільшого мала військ.-політ. х-р. За океан виїжджали колиш. вояки Легіону УСС, стрільці та старшини УГА, діячі ЗУНР. Центрами орг-ції заходів на захист уряду ЗУНР в екзилі та нас. окупованих ЗУЗ стали Укр. нар. союз, Укр. нар. к-т і новоств. в 10.1922 у м. Філадельфія Об'єднання укр. орг-цій, до якого ввійшла переважна більшість нац. орг-цій і т-в у США. Укр. нар. союз організував пересилання заяв до штаб-квартири Ліги Націй, у яких вимагали відновити незалежність ЗУНР.

Еміграція надавала допомогу політ.-дипломатичним місіям ЗУНР у США та Канаді на чолі з Л. Цегельським, І. Боберським, Л. Мишугою, О. Назаруком, які ініціювали протестні акції та звернення діаспори до Президента В. Гардінга, конгресу США, Найвищої ради Ліги Націй. 1921, завдяки сприянню діаспори, відбулися зустрічі митрополита А. Шептицького з Президентом США, держ. секретарем В. Г'юзом, міністром торгівлі Г. Гувером. Митрополит заявив держ. діячам США й Канади про помилковість рішення Паризької конф. щодо надання Польщі мандата на окупацію Сх. Галичини. Напередодні розгляду в 02.1921 Найвищою радою Ліги Націй галиц. проблеми представники амер. українців зустрілися з Президентом В. Гардінгом і передали йому меморандум щодо ЗУНР. Спільно з канад. діаспорою організовано вручення протестац. заяв урядовцям, надіслано сотні листів до Ліги Націй, яка, зрештою, прийняла резолюцію про те,

що Польща є лише тимчасовим окупантом Сх. Галичини.

Політ. активністю діаспори супроводжувалася міжнар. конф. в м. Генуя (Італія) 1922. На адресу її президії надійшло з Пн. Америки понад 200 петицій і телеграм з протестами з приводу польс. окупац. режиму в Галичині та вимогами відновити незалежність ЗУНР. Ця акція була значною підтримкою галиц. делегації в Генуї в складі Є. Петрушевича та К. Левицького. Водночас упродовж року не вщухали віча та маніфестації українців у містах США та Канади. На Позичку нац. оборони зібрали значні кошти на суму 140 тис. доларів, які було надіслано урядові ЗУНР в екзилі. УЧХ зібрав пожертви для інтернованих вояків УГА в ЧСР, полонених галичан у польс. таборах (майже 20 тис. доларів), на утримання студентів-українців у ВНЗ ЧСР. Для УГК в м. Львів зібрали понад 25 тис. доларів, які було спрямовано на потреби дискримінованих українців.

Франція. Переважну більшість українців у Франції становили політ. емігранти з Наддніпрянщини й студенти

Керівництво ЗУНР в екзилі

місце перебування Закордонного уряду ЗУНР (згодом Галицької Республіки) у 1919–1923 рр.

Інтернування старшин і стрільців Галицької армії

табори інтернованих; робітничі сотні інтернованих

Створення освітніх і культурних установ

1. Український вільний університет *(17.I.1921)*
2. Українська господарська академія *(16.V.1922)*
3. Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова *(липень 1923)*
4. Українська студія пластичного мистецтва *(грудень 1923)*
5. Музей визвольної боротьби України *(травень 1925)*

з Галичини. 1908 вони утворили Укр. громаду в м. Париж (1-ша укр. орг-ція у Франції). 1910 вона налічувала бл. 120 чл. У період ПСВ публікації Укр. громади були одним з небагатьох джерел ознайомлення франц. сусп-ва з укр. проблемами. 1919–23 у м. Париж діяло декілька місій і орг-цій, відправлених урядом ЗУНР. Це були: дипломатична місія на Париз. мирну конф. (01–12.1919; діяла спільно з дипломатичною місією УНР), спец. місія для укладення укр.-польс. перемир'я (04.1919), делегація Зх. України (Галичини) (1920–03.1923). Значно чисельніша хвиля укр. політ. еміграції до Франції, пов'язана з подіями Укр. революції, розпочалася 1919–20 й тривала до кін. 1920-х. Зокр., станом на поч. 1926 до Франції переселилося 3–4 тис. укр. політ. мігрантів. Значну їх ч. становили колиш. укр. держслужбовці, вояки УГА та ДА УНР. У Франції утворився один з провідних центрів укр. еміграції в Європі.

Чехословаччина. У період ЗУНР на тер. новоств. ЧСР опинилося кілька тисяч укр. військовополонених і біженців; ця країна стала одним з найбільших у Європі центрів укр. еміграції. Поч. укр. політ. (військ.) еміграції до ЧСР поклав перехід через Карпати Гірської бригади УГА під тиском польс. військ наприкінці 05.1919. Вона була перевезена в Судети й інтернована в таборі поблизу м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). Влітку 1919 вона нараховувала бл. 6,4 тис. осіб. У 08.1920 до ЧСР пробилася ч. колиш. УГА під кер-вом ген. А. Кравса, що входила до складу Херсон. д-зії ДА УНР. Цю групу також було розміщено в Судетах, на пн. Чехії в таборі інтернованих м. Ліберець (нині Чехія). Невдовзі ліберец. табір поповнився втікачами з польс. полону, галичанами з м. Відень та з колиш. австр. армії, які перебували в італ. полоні, цивільними особами. На кін. 12.1920 тут перебувало 1,1 тис. мешканців. 1921 інтерновані укр. вояки з обох таборів були переведені до м. Йозефов (нині Чехія). Чехословац. влада почала формувати з них робітн. відділи й висилати на роботи до різних місцевостей країни. Робітн. сотні укр. інтернованих було ств. в м. Прага, Турнов, Літомержіце, Градец-Кралове, Пардубіце, Міловіце, Терезин, Мост, Хеб, Пльзень, Пржибрам, Ческе-Будейовіце, Рудольфов, Брно, Ліпнік (нині всі Чехія), Братислава, Жіліна, Тренчянске-Тепліце, Комарно, Кошиці, Будківці (нині всі Словаччина), Ужгород, Чоп (нині Закарп. обл.). На поч. 1922 у таборах та робітн. сотнях перебувало 15 тис. стрільців і старшин. Через пів року залишилося 5,7 тис. скитальців (47 таборів). Улітку 1922 їх поповнили 2,2 тис. інтернованих із польс. таборів (Каліш, Щипйорно, Тухоля). 1923 в таборі м. Йозефов перебувало ще бл. 4 тис. інтернованих. Пізніше й цей табір було ліквідовано, а його мешканці або стали студентами укр. ВНЗ ЧСР, або розпорошилися по робітн. відділах і набули статусу цивільних емігрантів. У м. Німецьке Яблонне, Ліберець і Йозефов збереглися цвинтарні поля та окремі поховання вояків УГА. Чимало документів інтернованих ч. УГА потрапили до Музею визвол. б-би в Празі (ств. 1925).

За рахунок біженців із ЗУНР та УНР у Празі сформувався один з найбільших осередків укр. політ. еміграції в Європі. У 10.1921 роботу УВУ було перенесено з м. Відень до м. Прага. На поч. 1922 заг. кількість укр. емігрантів у ЧСР становила бл. 20 тис. осіб. Після відкриття в ЧСР ще 2 укр. ВНЗ – Укр. госп. акад-ї в м. Подебради (05.1922) та Укр. пед. ін-ту ім. М. Драгоманова в м. Прага (07.1923) укр. еміграція в цій країні ще більше зросла кількісно через поповнення студентами й наук. інтелігенцією. Значно менше вплинуло на зміну кількісного стану політ. емігрантів-галичан рішення Ради послів Антанти від 15.03.1923 про визнання польс. суверенітету над Сх. Галичиною. Велика ч. галичан виявила бажання спочатку здобути освіту в укр. ВНЗ на тер. ЧСР для того, щоб уже потім вирішувати свою майбутню долю.

1918–23 у м. Прага функціонувало представництво ЗУНР (очолювали С. Смаль-Стоцький, Є. Левицький). Восени 1920 С. Смаль-Стоцький домагався дозволу чехословац. влади на вільний перехід укр. військ. утікачів з Галичини на тер. ЧСР. Представництво намагалося здійснювати опіку над

інтернованими на тер. ЧСР укр. військовими. Адміністрація таборів інтернованих підпорядковувалася через представництво ЗУНР екзильному уряду Диктатора та чехословац. Мін-ву нар. оборони. Навесні 1921 представництво здійснило спробу військ. мобілізації українців на тер. ЧСР і Закарпаття. Зх.-укр. посли намагалися обстоювати інтереси укр. нас. у ЧСР, проте після ліквідації екзильного уряду ЗУНР 1923 представництво припинило існування.

Літ.: Литвин М. Геополітичний простір ЗУНР та її зовнішньополітичні орієнтири // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. Вип. 17. С. 106–115; *Макар Ю.* Дипломатичне представництво Західно-Української Народної Республіки в Канаді (1920–1923 рр.) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2008. Вип. 14. С. 229–234; *Сухобокова О.* Українська громада США та українське питання в період Першої світової війни // Американська історія та політика. 2016. № 1. С. 151–161; *Трощинський В., Шевченко А.* Українці в світі // Україна крізь віки: у 15 т. Т. 15 / за заг. ред. В. Смолія. К., 1999. 352 с.; *Федунишин Л.* Становлення дипломатичної служби ЗУНР (осінь 1918 – весна 1919 рр.) // Галичина. 2019. Ч. 32. С. 55–66.

Богдан Паска

УКРАЇ́НСЬКА КООПЕРАТИ́ВНА КУСТА́РНА СПІЛКА

Орг-ція, ств. заходами СВУ та укр. активу з числа ув'язнених у таборі військовополонених Раштатт (Німеччина). Діяльність У.к.к.с. розпочалась у 09.1915 з улаштування скульп. М. Паращуком різьбярської майстерні. Вже в серед. 11.1915 комісією Військ. мін-ва Німеччини було відзначено високий мист. рівень робіт полонених, які працювали в майстерні. У 11.1915 різьбярську майстерню реорганізовано в У.к.к.с., до складу якої ввійшло 25 осіб, згодом 45–65 осіб. У 12.1915 було ухвалено її статут. На поч. 1916 М. Паращук упорядкував керамічну майстерню. У 01–02.1916 У.к.к.с. остаточно зорганізувалася і мала такі майстерні-шк.:

Декоративна тарілка з гончар. майстерні-шк. М. Паращука. 1918, м. Раштат (з колекції М. і М. Лабуньків)
Опубл.: Нотатки з мистецтва. Філадельфія, 1989. Ч. 29. С. 34.

різьбярства, малярства, малювання, моделювання, гончарства. У різьбяр. майстерні полонені виготовляли бандури, сопілки, церк. предмети (люстра, оклад Євангелія, древка хоругов, напрестольний хрест). Учні маляр. і різьбяр. майстерень брали участь у створенні іконостаса таборової церкви, виготовляли декорації для вистав таборового театру; у гончар. майстерні для потреб театру змоделювали бюсти Т. Шевченка та І. Франка.

Припинення 31.07.1918 діяльності СВУ спричинило пошук нових форм культосвіт. роботи в таборових громадах полонених. Заходами М. Паращука було відновлено роботу У.к.к.с.; успішно провадила свою діяльність майстерня-шк. гончарства, у якій за 09.1918 було виготовлено 348 предметів (тарілок, глечиків, ваз, чайних сервізів тощо). У.к.к.с. завдяки дієвій с-мі культ.-мист. освіти й виховання, глибоким знанням традицій, синтетичної природи нар. мист-ва в бутті українців та пед. хисту її провідника М. Паращука сприяла формуванню нац. свідомості та патріотичної громадянської позиції військовополонених-українців.

Літ.: Срібняк І. Мистецькі осередки полонених українців у таборі Раштат (друга половина 1915–1916 рр.) //

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Історія". К., 2014. Вип. 5 (123). С. 59–62; *Його ж.* Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914–1920 рр.). К., 1999; *Його ж.* Створення та діяльність Комітету культурної помочі українцям у Німеччині у таборі Раштат (друга половина 1918 р.) // Київські історичні студії. К., 2017. № 1 (4). С. 3–8; *Степовик Д.* Скульптор Михайло Паращук: життя і творчість. Едмонтон; Торонто; К., 1994; *Терлецький О.* Українці в Німеччині 1915–1918: історія української громади в Раштаті. Т. 1. К.; Ляйпциґ, 1919.

Людмила Герус

УКРАЇНСЬКА НАРО́ДНА ПА́РТІЯ

Всеукр. політ. орг-ція правого ухилу, організована на ідейній та кадровій базі Всеукр. союзу хліборобів-власників. 1919–20 діяла в УНР, ЗОУНР та на еміграції в м. Відень. Ств. 15.05.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) на орг. зборах, які ухвалили парт. програму. У зборах брали участь представники Укр. партії хліборобів-демократів, котрі, втім, не доєдналися до УНП. Організаційно оформилася наприкінці 05.1919 в м. Борщів (нині Терноп. обл.), де ухвалили й надрукували Статут УНП. До Тимчасової Гол. управи УНП ввійшли: М. Чудінов (Богун) – голова, інж. М. Баєр (Байєр) – секретар (колиш. діяч УПСФ і теоретик у земельному питанні) та діячі Союзу хліборобів-власників К. Клименко й К. Красюк. В еміграції до УНП долучився А. Жук, який став представником партії за кордоном. У соц. плані УНП опиралась на середнє селянство, підтримувала його ідеологічно й практично.

Програма УНП ставила такі завдання: об'єднання всіх істор. та етногр. укр. земель і забезпечення їх нац.-держ. існування; забезпечення автономії укр. тер. зі специфічними істор. минулим, екон. й побутов. особливостями та з мішаним нас.; скликання Установчих зборів на демократ. засадах; забезпечення укр. мові прав урядової в установах та основної в освіті; гарантії прав ін. мов у шк. та держ. установах спец. законом; забезпечення всіх громадян. свобод, виборність законодавчих органів, незмінність суддів; забезпечення незалежності Автокефальної правосл. церкви в Україні й свободи ін. віросповідань, утворення сильної укр. армії та флоту. УНП домагалася скасування великої земельної власності й здійснення такої екон. політики, що забезпечувала б охорону дрібної та середньої власності, примусовий викуп земель, найширший розвиток культ. т-в і т-в для фіз. виховання молоді, госп.-пром. шк. у селах і т. п. УНП була ідеологічно близькою і співпрацювала з галиц. УНТП, відтак у Кам'янці на Поділлі до тимчасової Гол. управи УНП включили 2 галичан.

УНП була у відкритій опозиції до ідеології та соціаліст. експериментів лівих укр. партій і Директорії, за що М. Чудінова влітку 1919 у Кам'янці на Поділлі тимчасово ув'язнили спецслужби УНР. Втім, УНП позитивно ставилася до перемовин УНР з Польщею щодо укладення військ.-політ. союзу. УНП була в суперечці з УПСС з приводу присвоєння її колиш. назви. Задля того, щоби партію не плутали зі старою УНП ("енупе"), прийнято лозунг "Свобода і Право", який використовували як підзаголовок партії. УНП була представлена в УНРаді в Кам'янці на Поділлі в 01–05.1920 (М. Байєр) та у Всеукр. нац. раді у Відні в 01–04.1921 (А. Жук). На еміграції діячі УНП М. Чудінов та А. Жук тісно співпрацювали з галиц. політ. емігрантами й екзильним урядом ЗУНР. Друкований орган УНП: "Голос. Політико-економична і літературно-публіцистична газета" (Могилів, 1920).

Дж.: Матеріяли до програми, тактики й орґанізації Української Народної Партії. К.; Відень, 1920. Вип. 1 (Видавництво УНП "Свобода і Право". Ч. 2).

Літ.: *Баєр М.* Українська Народна Партія // Український Прапор. Відень, 1920. 6 січ. Ч. 1. С. 5–6; *В. К.* Що таке Українська Народна Партія // Український Прапор. Відень, 1920. 20 берез. Ч. 22. С. 3; *Жук А.* В справі назви Української Народної Партії // Український Прапор. Відень, 1920. 10 цвіт. С. 5.

Олег Павлишин

УКРАЇНСЬКА НАРО́ДНА ПА́РТІЯ БУКОВИ́НИ

Виникла як наслідок розколу в народовському таборі краю. Прихильники одного з лідерів народовства С. Смаль-Стоцького в 11.1912 почали видавати газ. "Україна", яка стала важливим кроком на шляху створення нової партії. 15.02.1913 вони зібралися в Нар. домі, де обговорили політ. ситуацію в краї та питання орг. об'єднання своїх сил. Ухвалено якнайшвидше провести підготовчу роботу для створення окремої партії, вибрано тимчасовий керівний орган.

Установчі збори нової партії відбулися 12.10.1913. На них обговорено проект програми, статут, тактичні засади й завдання орг-ції. Вирішено назвати її УНП. Головою к-ту партії обрано д-ра А. Артимовича, заст. – О. Іваницького. Загальновідомо, що патроном цієї партії був С. Смаль-Стоцький, який виступив на установчих зборах, однак до керівних органів партії не кандидував.

Метою партії було обстоювати: "1) Розвій української народности як самостійної на підставі конституцією признаної рівноправности; 2) Оборона прав українського народу і попиранє його інтересів та змагань у всіх політичних, культурних і економічних відносинах". Партія заявляла, що стоїть на всеукр. позиціях і боротиметься з прихильниками "автохтонства", які вимагали надання переваг вихідцям з Буковини при зайнятті службових посад. Зазначалося, що в майбутньому програма буде конкретизована.

У роки ПСВ лідери партії перебували на еміграції. Однак 1918 партія активізувалася. Її представники К. Білинський, М. Кордуба й Р. Цегельський узяли участь у роботі УНРади в м. Львів.

Чл. УНП були активними діячами Буковин. крайового к-ту. А. Артимовича обрано заст. голови к-ту, М. Кордуба очолював ред. комісію, Р. Цегельський – фінансову. Вони взяли участь у підготовці й проведенні Буковин. крайового віча 3.11.1918.

Після окупації Буковини рум. військами партія припинила існування.

Літ.: Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Його ж.* Соборницькі прагнення українців Буковини восени 1918 р. // УІЖ. 2009. № 1. С. 28–38.

Олександр Добржанський

УКРАЇНСЬКА НАРО́ДНА РА́ДА (У.н.р.) В С. ЯСІНЯ

Виконавчий орган (уряд) Гуцул. республіки в 01–06.1919, яку очолював С. Клочурак.

Складалася з 9 секцій (мін-в). Військ. секцію і зовн. справ очолив С. Клочурак, внутр. – Д. Іванюк, харчову – Ю. Кабалюк, госп. – І. Тимчук, освіт. і шкільн. – І. Марусяк-Кузьмич.

10.01.1919 У.н.р. в с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) поширила відозву "Брати Русини", у якій закликала ЗУНР і УНР допомогти українцям Угорщини: "Ходіть браття, подайте мені помічну руку, поможіть мені скинути тяжкі кайдани тай стати вольним чоловіком! Прийміть мене до своєї великої хати, я хочу з вами жити в одній вільній, нероздільній Україні!".

У зв'язку з численними зверненнями громад Мараморощини й переміщенням рум. військ до м. Сігет (нині Румунія), УНР ухвалила рішення про адм. підпорядкування і збройне визволення Марамороської землі. У серед. 01.1919 розпочалася Сігет. військ. операція, яка зазнала невдачі.

Уряд Гуцул. республіки діяв у 2 напрямах: орг-ція держ. управління, здійснення соц. реформ та посилення боєздатності військ – Гуцул. нар. оборони, яку планували створити за зразком Легіону УСС.

У.н.р. вела чітку соціально направлену політику – найбіднішим мешканцям, солдат. вдовам і багатодітним сім'ям товари першої необхідності й худобу нерідко надавали безкоштовно. До м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і Коломия (нині Івано-Франк. обл.) щодня курсували поїзди, також було налагоджене сполучення з м. Рахів. Щоб залізн. рух не переривався, виконавчий орган Гуцул. республіки створив спец. робітн. загони, які відбудовували мости, налагоджували зв'язок, підтримували в робочому стані колію. Харчова секція

Плакат зі зверненням до українців Закарпаття ставати зі зброєю в руках на захист Української Народної Республіки. Надрукований у с. Ясіня у січні 1919 р.

значну увагу приділяла орг-ції і проведенню весняно-польових робіт, забезпеченню селян с.-г. реманентом і насінням. Не припиняли роботу шк., для яких майже все шкільне спорядження та кн. надходили з Галичини. Налагоджено лікування хворих у шпиталях, що обслуговували як військ., так і мирних жителів Гуцул. республіки.

У 06.1919 після окупації Закарп. Гуцульщини рум. військ. адміністрація за скаргою угор. і єврейс. мешканців с. Ясіня заарештувала чл. У.н.р., звинувативши їх в "антизаконних" збройн. виступах. Через відсутність доказів більшість звільнено з-під арешту.

Літ.: Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009. С. 115–121; *Костючок П.* Особливості політизації українців Закарпаття наприкінці 1918 – у першій половині 1919 рр. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. XIV. Івано-Франківськ, 2008. С. 130–140; *Піпаш В.* Закарпатська Гуцульщина: історико-етнографічний нарис. Ужгород, 2012; *Ринажевський Б.* Гуцульська республіка 1918–1919 рр. і її правовий статус // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2003. Вип. 38. С. 128–135.

Андрій Королько

УКРАЇ́НСЬКА НАРО́ДНА РЕСПУ́БЛІКА

Перша у 20 ст. укр. д-ва, ств. на укр. землях, що належали до складу колиш. Рос. імперії (Наддніпрян. Україна). Утворилася в результаті нац.-визвол. руху укр. народу, який розгорнувся після перемоги Лютневої революції 1917. Нац. рух українців очолювала УЦР. Скликаний нею Всеукр. нац. конгрес 1917 висунув метою руху створення укр. автономії в складі Рос. федеративної д-ви ще до скликання Всерос. Установчих зборів.

У відповідь на небажання Тимчасового уряду розглядати укр. питання УЦР 23.06.1917 видала 1-й Універсал, яким заявила про намір самочинно проголосити автономію України. Ухвалений 16.07.1917 2-й Універсал УЦР зафіксував досягнуту в ході переговорів з Тимчасовим урядом домовленість про створення укр. автономії та утворив її виконавчий орган – Ген. секретаріат УЦР. 17.08.1917 Тимчасовий уряд ухвалив "Тимчасову інструкцію Генеральному секретаріатові Тимчасового уряду на Україні", у якій відійшов від попередніх домовленостей з УЦР і значно обмежив тер. автономії. Вона включала менше 1/2 укр. етніч. земель – Київ., Волин., Подільську, Полтав. й Чернігів. губ. за винятком 4 пн. повітів – Мглинського, Суразького, Стародубського й Новозибківського. Звужувалася також компетенція Ген. секретаріату УЦР, який був позбавлений кер-ва військ., суд., продовольчими справами, транспортом і зв'язком.

УЦР, не бажаючи відкритої конфронтації з урядом і прагнучи досягти своєї мети шляхом порозуміння, 22.08.1917 погодилася навіть на таку "куцу" автономію, оскільки вона закладала підвалини державності. Резолюцію було ухвалено 227 голосами, 16 проти, 62 утрималися. З метою покласти край невизначеності становища укр. влади Ген. секретаріат УЦР 12.10.1917 видав декларацію, у якій проголосив курс на здійснення повної автономії України. У документі йшлося про намір поширити межі автономії на всю етніч. Україну, зробити вищою

Карта українських етнічних земель із зазначенням можливих майбутніх кордонів УНР та ЗУНР, видана редакцією газети "Свобода" в США наприкінці 1918 р.

ТАМБОВСЬКА ГУБ.
ПЕНЗАНСЬКА ГУБ.
СІМБІРСЬКА ГУБ.
САРАТОВСЬКА ГУБ.
САМАРСЬКА ГУБ.
КУРСЬКА ГУБ.
АСТРАХАНСЬКА ГУБ.
СТАВРОПОЛЬСЬКА ГУБ.
ЗЕМЛЯ ВІЙСЬКА ДОНСЬКОГО
ДОНЕЦЬКИЙ КРЯЖ
ПОВОЛЖАНСЬКІ ГОРИ
АЗОВСЬКЕ МОРЕ
КАСПІЙСЬКЕ МОРЕ
ТЕРСЬКЕ ВІЙСЬКО
КАВКАЗ
ВОРОНІЖ
ХАРКІВ
САРАТІВ
ЦАРИЦИН
РОСТІВ
БЕРДЯНСЬК
МАРІУПОЛЬ
НОВОРОСІЙСЬК
СТАВРОПІЛЬ
П'ЯТИГОРСЬК
АСТРАХАНЬ
RAND McNALLY & CO. N.Y.

владою в ній УЦР, перетворити Ген. секретаріат УЦР на її виконавчий орган, створити в його складі секретарства продовольства, транспорту, зв'язку, суд. і військ. справ. Держ.-правов. х-ру набувало Вільне козацтво – територ. військ. формування, що виконували функції охорони правопорядку. Для волевиявлення укр. народу оголошувалося про якнайшвидше скликання Укр. Установчих зборів. Разом з тим укр. адміністрація запевнила, що Україна залишиться в складі Рос. республіки як автономна одиниця. 26.10.1917 Ген. секретаріат УЦР направив Тимчасовому уряду меморандум, де ще раз наголосив, що укр. автономії тісно у вузьких рамках, відведених їй центр. владою.

УЦР не підтримала Жовтневий переворот у м. Петроград 1917 й не визнала утворену більшовиками РНК як усерос. уряд. У політ. умовах, що склалися, вона ухвалила 20.11.1917 3-й Універсал, яким проголосила утворення УНР як автономної ч. федеративної Рос. республіки. До складу УНР увійшло 9 губ.: Волин., Катеринослав., Київ., Подільська, Полтав., Таврійська (без Криму), Харків., Херсон., Чернігів. (у повному складі). Столиця – м. Київ. Остаточне визначення кордонів УНР та прилучення до неї суміжних тер. (Холмщини, ч. Курської, Воронезької губ. та ін.), де більшість нас. складали українці, мали вирішуватися "по згоді організованої волі народів". 8.12.1917 і 1.01.1918 УНР зверталася з нотами до нових держ. утворень на тер. Росії з пропозицією про формування на засадах федералізму заг.-рос. однорідного соціаліст. уряду. Але політ. ситуація в регіонах була настільки складною і неоднозначною, що створення загальнорос. об'єднання виявилося нереальним. 22.01.1918 4-м Універсалом УЦР проголошено УНР самост. незалежною д-вою.

Вищим законодавчим органом УНР залишалась УЦР, яка виконувала функції революц. передпарламенту з М. Грушевським на чолі. Вищий виконавчий орган (уряд) – Ген. секретаріат УЦР на чолі з В. Винниченком, від 01.1918 – РНМ УНР на чолі з В. Голубовичем. Вищу суд. владу здійснював утворений 15.12.1917 Ген. суд УНР, який виконував у межах УНР функції колиш. Правительствуючого сенату та Гол. військ. суду. Складався з 3 департаментів – цивільного, карного та адм., 15 ген. суддів. У реальному державотворчому процесі УНР класичного розподілу влади на законодавчу, виконавчу й судову не існувало. Владу на місцях здійснювали колиш. земські органи, перейменовані за законом про зміну назв земських інституцій від 1.01.1918 на нар. управи.

Відповідними законами УЦР було впроваджено держ. символіку, що спиралася на істор. традиції: 27.01.1918 – синьо-жовтий нац. прапор; 25.02.1918 – герб, тризуб – знак Київ. д-ви часів кн. Володимира Святославича; гімн – пісня "Ще не вмерла Україна" (текст П. Чубинського на музику М. Вербицького). За законом від 1.01.1918 грошовою одиницею УНР став карбованець, 25.02.1918 була запроваджена нова грошова одиниця – гривня. З 1.03.1918 УНР перейшла на григоріан. календар та середньоєвроп. час. 6.03.1918 УЦР ухвалила закон про новий адм.-територ. поділ, за яким до складу УНР включено населені українцями терени на пн. зх., а на сх. – повіти Курської та Воронезької губ., які на момент прийняття закону не перебували під владою УНР. За законом тер. УНР поділялася на 32 землі відповідно до природних, істор. і культ. реалій України. Закон не був запроваджений, залишився однією з пам'яток революц. законотворчості 1-ї укр. д-ви. 29.04.1918 на своєму останньому засіданні УЦР ухвалила Конституцію УНР, за якою вона ставала парламентською республікою.

Політ. курс УНР, визначений 3-м Універсалом УЦР, мав соціаліст. спрямованість: скасування приватної власності на землю, 8-годинний робочий день, держ. контроль над вир-вом, свобода слова, друку, віросповідань, зібрань, союзів, страйків, недоторканність особи та її помешкання тощо. 31.01.1918 УЦР ухвалила Земельний закон, яким скасувала приватну власність на землю та перетворила її на заг.-нар. власність.

УЦР відкидала потребу створення власної регулярної армії, обстоюючи принцип формування ЗС на міліційній основі (ДА УНР). 16.01.1918 К-том УЦР був ухвалений закон про створення нар. війська. Воно формувалося з українізованих ч. рос. армії, Січових стрільців, Вільного козацтва, загонів добровольців. У 03–04.1918 ДА УНР налічувала до 15 тис. вояків.

УНР визнала себе воюючою стороною в ПСВ й підтвердила союзні обов'язки перед Антантою. 24.12.1917 вона звернулася з нотою до всіх воюючих і нейтральних д-в, де заявила, що справи війни і миру можуть вирішуватися лише спільною волею всіх новоутворених на тер. Росії д-в. 1-м кроком УНР на міжнар. арені стала участь разом з рад. Росією в сепаратних мирних переговорах із д-вами Четверн. союзу в м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь). У результаті переговорів вона уклала Брест. мирн. договір УНР з д-вами Четверн. союзу 9.02.1918, за яким були припинені воєн. дії, встановлено зх. кордон УНР (до неї відійшли Холмщина й Підляшшя, на землях яких була утворена Холм. губ.). Це був 1-й міжнар.-правов. акт, який визначав УНР як суб'єкт міжнар. права, де-факто вона набувала статусу незалежної нейтральної д-ви. З Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією та Румунією були встановлені дипломатичні відносини на рівні послів.

УНР зазнала поразки в неоголошеній війні з РСФРР, 8.02.1918 її кер-во покинуло м. Київ. Укр. влада повернулася до столиці 9.03.1918 після того, як РНМ УНР 25.02.1918 звернулася за військ. допомогою до Німеччини й Австро-Угорщини, результатом якої став контроль австро-нім. військ над тер. України 1918. Протягом 03–04.1918 австро-нім. ч. разом з укр. армією звільнили тер. України від більшовиків. Захоплення УЦР та уряду соціаліст. перетвореннями призвели до екон. і політ. дестабілізації, втрати довіри до неї - як укр. громадян, так і окупац. властей. УНР припинила існування 29.04.1918 внаслідок держ. перевороту, організованого консервативними силами за допомогою нім. командування.

УНР була відновлена 14.12.1918 в результаті перемоги протигетьман. повстання 1918, очоленого Директорією (голова В. Винниченко). Гол. напрями внутр. і зовн. політики УНР визначила Декларація Директорії 26.12.1918. Держ. устрій часів УЦР не був відновлений, політ. с-ма УНР базувалася на "трудовому принципі", який становив компроміс між рад. та парламент. с-мами влади. Домінував класовий поділ сусп-ва: влада мала належати лише працюючим класам (робітництву, селянству, трудовій інтелігенції). У зовн. політиці декларувався нейтралітет. 26.12.1918 був ств. уряд – РНМ УНР. На момент відновлення до складу УНР входило 10 губ. (Волин., Катеринослав., Київ., Подільська, Полтав., Таврійська, Харків., Херсон., Холм., Чернігів.), Поліська округа (землі білорус. Полісся) та ч. Курської і Воронезької губ. У ході бойових дій 1919–20 УНР поступово втрачала контроль над своєю тер.

2.01.1919 уряд скасував гетьман. суд. с-му й поновив Ген. суд (під назвою Найвищий суд) УНР у складі суддів, обраних за часів УЦР. 4.01.1919 було скасовано держ. варту, замість неї утворено нар. міліцію. 6.01.1919 була відновлена грошова одиниця УНР – гривня. Новими кроками в нац.-держ. буд-ві стали ухвалені 1.01.1919 закон про держ. мову в УНР, який зробив укр. мову обов'язковою для вжитку в армії, флоті, всіх урядових, заг.-громад. і публічно-правових установах; закон про вищий уряд УАПЦ, яким було зроблено 1-й крок до автокефалії правосл. церкви в Україні. 8.01.1919 було ухвалено новий земельний закон, відповідно до якого кер-во УНР відмовлялося від соціалізації землі, проголошеної "добром народу" УНР. У законі йшлося про скасування права "приватної власності на всі землі з їх водами, надземними і підземними природними багатствами та лісами", але "дрібним господарям" залишали в приватній власності до 15 десятин землі.

12–15.01.1919 на цілій тер. УНР відбулися вибори делегатів на ТКУ – вищий

тимчасовий законодавчий орган УНР, який зібрався 23–28.01.1919 в Києві. Конгрес висловився проти диктатури пролетаріату та рад. форми влади, підтримав встановлення в Україні демократ. ладу. З огляду на воєн.-політ. ситуацію ТКУ визнав Директорію вищим держ. органом УНР, а її голову – очільником д-ви. 9.02.1919 Директорію УНР очолив С. Петлюра, який одночасно був Гол. отаманом (головнокоманд.) ДА УНР. Виконавчу владу здійснювала РНМ УНР, склад якої призначала Директорія. Протягом 1919–20 відбулося 6 змін уряду, який очолювали, відповідно, В. Чехівський (26.12.1918–13.02.1919), С. Остапенко (до 9.04.1919), Б. Мартос (до 27.08.1919), І. Мазепа (до 26.05.1920), В. Прокопович (до 14.10.1920), А. Лівицький (до 24.03.1921). Політ. курс УНР змінювався з кожною зміною уряду.

22.01.1919 була проголошена й 23.01.1919 затверджена ТКУ злука УНР та ЗУНР в єдину соборну УНР. З певним припущенням її можна вважати конфедеративним об'єднанням. ЗОУНР залишила власні держ. стр-ри, провадила самост. внутр. та міжнар. політику. Координувалася лише військ. діяльність обох урядів. УНР надала допомогу ЗУНР у створенні УГА. У 07–11.1919 ДА УНР та УГА діяли як єдині ЗС.

У зовн. політиці УНР з кін. 01.1919 переважала орієнтація на Антанту, від якої вона чекала військ. і дипломатичної допомоги в б-бі з рад. Росією. У 01.1919 на Паризьку мирну конф. 1919–20 була відправлена спільна делегація від УНР та ЗУНР, яку очолював спочатку Г. Сидоренко, з 22.08.1919 – М. Тишкевич. Укр. делегація не була офіц. учасником конф. – брала участь лише в засіданнях, де розглядали укр. питання. УНР домагалася від світової спільноти визнання незалежності та виводу з її тер. іноз. військ, проте не була визнана Паризькою мирн. конф., а також жодною з країн-учасниць, окрім Польщі. Хоча УНР не була визнана де-юре, вона мала мережу дипломатичних установ за кордоном, які діяли напівофіційно. Це були закорд. представництва, залишені від УД (в Австрії, Болгарії, Німеччині, Румунії, Туреччині, Фінляндії, Швейцарії, Швеції), а також нові дипломатичні місії, відправлені до Угорщини, Італії, Чехословаччини, Великої Британії, Франції, прибалт. країн та ін.

УНР Директорії вела майже безперервну збройну б-бу за державність. У відповідь на пряму агресію 16.01.1919 вона оголосила війну рад. Росії. З поч. 1919 перебувала у воєн. конфронтації з Польщею, армія якої воювала проти ЗУНР. З 24.09.1919 УНР перебувала в стані війни зі ЗСПР.

24.11.1918 Гол. от. Армії УНР С. Петлюра видав наказ про створення регулярної ДА УНР. На серед. 12.1918 в ДА УНР, яка складалася переважно із сел.-повстан. загонів місц. формування, було до 300 тис. вояків. Протягом 01.1919 більша ч. їх вийшла з-під контролю вищого командування, загони масово покидали лави армії, переходили на бік противника, чисельність війська впала до 50 тис. і продовжувала скорочуватися. У 05.1919 Директорія та уряд ухвалили низку законів з метою покласти край сваволі отаманів, зміцнити боєздатність армії. У ході безперервних боїв докорінно реорганізовано ДА УНР, переведено на регулярний стан із чіткою військ. стр-рою. На поч. 07.1919 армія налічувала 35 тис. вояків.

Місце перебування держ. центру УНР змінювалося залежно від воєн. становища. Столиці УНР: Київ (19.12.1918–2.02.1919), Вінниця (до 6.03.1919), Жмеринка, згодом Проскурів (нині Хмельницький; до 4.04.1919), Рівне (до 5.05.1919), Радивилів (до кін. 05.1919), Тернопіль, Красне. До 06.1919 УНР втратила майже всю свою тер., її влада поширювалася на кілька повітів Подільської губ. навколо Кам'янця-Подільського, який 6.06–16.11.1919 був держ. і політ. центром, тимчасовою столицею УНР. Від серед. 07.1919 в Кам'янці-Подільському перебував також і держ. центр ЗУНР.

16.11.1919 укр. влада покинула Кам'янець-Подільський, 17.11.1919 до міста вступили поляки. Репрезентативні функції верховної влади УНР на окупованій поляками тер. до 8.07.1920 виконував уповноважений уряду І. Огієнко.

Гол. от. Армії УНР С. Петлюра й урядові органи УНР виїхали до Польщі. Наддніпрян. Україна була захоплена білогвардійцями й більшовиками, зх. землі – Польщею. Ч. ДА УНР була інтернована поляками. Існування УНР позначалося лише партизан. рейдами її військ. сил тилами денікін. і рад. військ.

Верховне кер-во справами УНР було покладено на голову Директорії С. Петлюру, який отримав право одноосібно затверджувати закони й постанови, ухвалені РНМ УНР. 21–24.04.1920 уряд УНР уклав політ. і військ. конвенції з Польщею. За рахунок територ. поступок УНР отримала від Польщі воєн. допомогу в б-бі з рад. владою. У результаті рад.-польс.-укр. війни урядові органи УНР у 05.1920 повернулися до України та якийсь час утримували під своєю владою невелику тер. на Поділлі.

УНР перестала існувати наприкінці 11.1920 внаслідок остаточного захоплення її тер. ЧА. 14.11.1920 голова Директорії С. Петлюра та уряд УНР покинули Україну й переїхали до м. Тарнів (нині Польща). 21.11.1920 ДА УНР перейшла р. Збруч (прит. Дністра) та була інтернована польс. властями. В умовах еміграції діяли уряд УНР на еміграції (1920–48) та ДЦ УНР на еміграції (1948–92); останній припинив існування 24.08.1992 у зв'язку з утворенням незалежної укр. д-ви.

Літ.: Верстюк В. Українська Центральна Рада. К., 1997; Директорія, Рада народних міністрів Української Народної Республіки: 1918–1920: Документи і матеріали. Т. 1–2. К., 2006; *Дорошенко Д.* Історія України: 1917–1923 рр.: у 2 т. Т. 1: Доба Центральної Ради. К., 2002; Історія українського війська. К., 2016; *Мазепа І.* Україна в огні й бурі революції: 1917–1921. К., 2003; Нариси з історії дипломатії України. К., 2001; Нариси історії Української революції 1917–1921 років. Кн. 1. К., 2011; Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. Т. 1–2. К., 1996–97; *Яблонський В.* Від влади п'ятьох до диктатури одного: Історико-політичний аналіз Директорії УНР. К., 2001.

Олена Бойко

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНА́ЛЬНА РА́ДА В М. КА́М'ЯНЕЦЬ НА ПОДІ́ЛЛІ 1920

Всеукр. міжпарт. представницька інституція (ін. назва – Всеукр. Нац. Рада). Ств. 11.01.1920 в м. Кам'янець на Поділлі укр. діячами, які опинилися під тимчасовим польс. правлінням. До УНРади ввійшли: представники укр. партій Наддніпрянщини (УПСР, УПСФ, УПСС, Партія хліборобів-демократів, УНРП, УНП); Наддністрянщини (УНТП, УРП та УСДП) і представники місц. органів самоврядування, укр. культ., наук., екон. та професійних орг-цій. Президію УНРади складали: голова М. Корчинський (УПСФ); заст. голови С. Баран (УНТП); чл.: М. Баєр (УНП), М. Білинський (УПСС), В. Голубович (УПСР) та І. Липа (УПСС).

УНРада сформулювала гол. мету діяльності: допомога укр. урядові в держ. буд-ві самост. і суверенної УНР на підставі широкого демократизму та парламентаризму; об'єднання всіх укр. етногр. земель в одну суверенну держ. цілісність на підставі прав націй на самовизначення. УНРада оголосила, що буде займатися питанням створення укр. передпарламенту, який мав складатися з представників усіх партій, госп. і просвітн. орг-цій, ун-тів тощо. Новий законодавчий орган повинен обрати голову д-ви (президента республіки) і новий уряд.

На поч. 1920 Кам'янецька УНРада стала єдиним організованим політ. центром УНР. Серед її перших ухвал була резолюція, у якій засудила сепаратний договір галиц. військ. командування з А. Денікіним та Варшав. декларацію представництва УНР від 2.12.1919. Утворена представницька інституція позиціонувала себе як дорадчий орган Головноуповноваженого УНР І. Огієнка, який, утім, досить критично оцінював її діяльність. Утворення та діяльність УНРади в Кам'янці на Поділлі засвідчили консолідацію провідних політ. партій та їхні прагнення до орг-ції влади в Україні на підставах парламентаризму.

8–11.02.1920 УНРада розглянула діяльність Директорії з метою

з'ясування причин військ. поразки УНР і визначення способів порятунку укр. державності від розвалу й занепаду. У підсумковій резолюції УНРади йшлося: 1) гол. причиною сучасної катастрофічної ситуації укр. державності УНРада вважає політику й тактику Директорії та її уряду і тих громад. інституцій, які руйнували працю уряду, сприяючи розвитку реакції в Україні; 2) Директорію, в особі її голови, після її рішень 16.11.1919 і формального виходу з її складу 2 чл. та виїзду їх за кордон, слід вважати тільки тимчасовим органом репрезентації, до моменту скликання нар. представництва; 3) Директорія, в особі її голови, не має права видавати осн. закони, зокр. про орг-цію верховної влади чи підписувати зобов'язання від ім. УНР або накладати податки на її громадян; 4) з огляду на те, що подальше існування тогочасної верховної влади УНР є недопустимим, а Директорія в особі її голови не може утворити й організувати нову верховну владу; врешті, з огляду на актуальну потребу парламентарного устрою в Україні, якнайскоріше, протягом 3 тижнів з дня утворення нового уряду, але не пізніше 1.05.1920, потрібно скликати "народне представництво", яке мало вирішити питання про верховну владу УНР й уряд; 5) голова Директорії і його уряд повинні передати до рук тимчасового законодавчого органу в день його зібрання всі виконувані ними до того часу функції. Таким чином, мав місце консенсус політ. сил щодо усунення від політ. влади Директорії, а фактично – одноосібного домінування С. Петлюри.

З діяльністю УНРади та її ставленням до Директорії пов'язаний гучний скандал, який мав місце в Кам'янці та колах укр. політ. еміграції в Австрії взимку–навесні 1920. Агенти контррозвідки УНР перехопили листи С. Барана, адресовані діячам галиц. УНТП К. Левицькому та В. Охримовичу. Зі змісту листів випливало, що УНРада готувалася перебрати владу в уряду Директорії. Листи дискредитували Кам'янецьку УНРаду, але найбільше самого С. Барана. Питання достовірності листів С. Барана розглядали впродовж кількох засідань президії УНРади протягом 16–27.02.1920. До справи залучили експертів-графологів, які встановили, що кілька речень у кореспонденції дописані ін. рукою. Публічний скандал не завадив С. Барану втриматися на своїй позиції в УНРаді. У 04.1920 на засідання президії і повної УНРади обговорювали проект укр.-польс. угоди. Проти її підписання в дебатах над проектом умови рішучо висловилися есери, які навіть вийшли з УНРади на знак протесту. За підписання умови без застережень виступили соціалісти-самостійники. Представники соціал-демократ., нар.-респ., нар. партій та партії хліборобів-демократів і неполіт. орг-цій, представлених в УНРаді, погодилися з потребою підписання умови з внесенням окремих поправок. Група делегатів з Галичини утрималася від заяви. Врешті, за пропозицією С. Барана, Кам'янецька УНРада погодилася на підписання умови.

У результаті т. зв. Київ. походу об'єднаних польс. та укр. ЗС проти більшовиків С. Петлюра 1.05.1920 прибув до Кам'янця і відновив діяльність уряду УНР. У справі реформування РНМ звернулися за підтримкою до політ. сил, представлених у Кам'янецькій УНРаді. Останні першою і категоричною умовою поставили вироблення та оголошення Конституції і скликання передпарламенту. Уряд, після тривалих перемовин, погодився на таку вимогу, а новопризначеному міністрові внутр. справ УНР М. Білінському доручено, за домовленістю з політ. колами, які згуртувалися в УНРаді, якнайскоріше виробити проект Конституції. УНРада скликала низку пленарних засідань; 9, 11 й 13.05.1920 обговорила проект С. Барана та затвердила його з додатками й змінами. У проекті конституції під назвою "Основний Державний закон про устрій Української Держави" йшлося, що "Українська держава є самостійною і незалежною державою з демократичним, парламентарним і республіканським устроєм і носить назву Українська Народна Республіка". З огляду на невизначений статус і долю

Галичини, Кубані та ін. земель, які були під окупацією, у проекті було сказано: "Території українських земель з окремими історичними, культурними і господарськими інтересами, з осібна ті, що в часі нинішньої великої революції утворили у себе окремі державні організми, мають право злучитися на засадах федерації з Українською Народною Республікою в один спільний державний організм, коли цього зажадає їхнє законодавче тіло". 1.06.1920 президія УНРади вручила свій проект Конституції УД урядові й вимагала його якнайшвидшого узгодження і доопрацювання. На поч. 07.1920 в Кам'янці утворено спец. Конституц. комісію з урядовців, до якої запросили 2 представників УНРади: М. Корчинського та С. Барана. Проте конституц. процес гальмувався з боку Гол. отамана й підконтрольного йому уряду. Через наступ більшовиків і евакуацію комісія з підготовки Конституції не змогла розпочати праці. Укр. політ. актив відступив разом з військами. У 10.1920 М. Корчинський побував у Кам'янці, де відвідав збори діячів УНРади, які не евакуювалися з урядом, а залишилися на місці. Голова звітував перед присутніми про роботу й заходи президії УНРади в плані підготовки Конституції. Натомість С. Барана, який прибув до м. Львів у 09.1920, ненадовго арештували польс. спецслужби. Незабаром разом з І. Липою він опубл. тексти проектів Основного Закону. Восени 1920 уряд УНР не підтримав запропоновані УНРадою конституц. проекти, відклавши розгляд їх на пізніше.

Підготовлений Кам'янецькою УНРадою "Основний Державний Закон про устрій Української Держави" залишився в історії пам'яткою укр. конституціалізму доби нац.-визвол. змагань. Кілька колиш. діячів Кам'янецької УНРади врешті опинилися в польс. м. Тарнів, де продовжили свою політ. діяльність в ін. форматах.

Дж.: "Діяльність" Ц.К. У.С.Д.Р.П. (В світлі протоколів Української Національної Ради в Камянці.) // Громадська Думка. Львів, 1920. 24 квіт. С. 2; Устрій Української Держави. Проєкти Конституції Української Народньої Республіки. Львів, 1920.

Літ.: *Павлишин О.* Українська Національна Рада у Кам'янці на Поділлі (1920) // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. К., 2015. Вип. 11. С. 118–137; Ще в справі листів Др-а С. Барана // Український Прапор. Відень, 1920. 10 цвіт. С. 5.

Олег Павлишин

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНА́ЛЬНА РА́ДА ЗА КОРДО́НОМ У М. ВІДЕНЬ (ЗАКОРДО́ННА ҐРУ́ПА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНА́ЛЬНОЇ РА́ДИ У ВІДНІ, ЗБО́РИ ЧЛЕ́НІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНА́ЛЬНОЇ РА́ДИ У ВІДНІ, УНРЗК)

Представницький орган ЗУНР, ств. групою делегатів УНРади, які перебували восени 1919 у м. Відень. Виступала своєрідним продовженням Віден. делегації УНРади. На поч. 09.1919 у м. Відень за різних обставин опинилося 27 депутатів УНРади, зокр.: А. Артимович, С. Баран, О. Бурачинський, Т. Галіп, І. Горбачевський, С. Дністрянський, О. Колесса, Т. Кормош, Є. Левицький, К. Левицький, Л. Левицький, А. Лукашевич, Т. Окуневський, О. Пісецький, І. Семака, М. Спинул, В. Сінґалевич, К. Трильовський, Л. Цегельський.

У цей час довірені особи Є. Петрушевича намагалися відновити діяльність Віден. делегації УНРади як представницького органу, щоб у такий спосіб продемонструвати очільникам Антанти окремішність тер. Сх. Галичини "як міжнародно-правної одиниці". Осн. орг. роботу в цьому напрямі здійснив Є. Левицький. Коли В. Сінґалевич та О. Бурачинський виступили проти відновлення діяльності Віден. делегації УНРади, Є. Левицький зумів їх переконати й досягти компромісу. Депутати погодилися, що наради депутатів отримають статус "збір членів Нац. Ради заграницею". Обрали кер-во делегації: голова Є. Левицький, заст. Т. Окуневський.

Відомо, що до серед. 09.1919 відбулося 12 засідань УНРЗК. На 1-му засіданні депутати розглядали проекти протесту проти передачі Галичини під

польс. адміністрацію. Протест направили до Найвищої ради в м. Париж, до урядів і парламентів д-в Антанти та нейтральних країн. На наступних засіданнях були сформулювані вимоги щодо звільнення інтернованих поляками українців, а також звернення направити до Сх. Галичини спец. міжнар. комісію для розслідування репресивної польс. політики щодо українців. Вимоги досягли позитивного результату – польс. влада випустила на волю ч. інтернованих українців.

Діяльність депутатів УНРади в австр. столиці критично сприйняли галичани, які перебували разом з УГА в Кам'янці на Поділлі. Проте незабаром Є. Петрушевич і його найближче оточення перед загрозою захоплення польс. військами Кам'янця на Поділлі виїхали до Відня. Тоді ж до австр. столиці прибув з Парижа заст. голови делегації УНРади на Мировій конф. В. Панейко.

В австр. столиці Є. Петрушевич дізнався про варшав. декларацію делегації УНР під кер-вом А. Лівицького від 2.12.1919, у якій ішлося про відмову від претензій на Сх. Галичину. Диктатор скликав УНРаду, 9–17.12.1919 під його головуванням відбулося кілька засідань.

Депутати обговорили ситуацію на Наддніпрянщині, а також перспективи розв'язання укр. питання на Мировій конф. Урешті ухвалили, що "однодушним змаганням всего українського народа, без ріжниці партій і областей, є: сполучення усіх українських земель в одній самостійній і суверенній українській державі; що натомість всяке розділювання українських земель та прилучування їх частин до інших держав уважають шкідливим для українського державного права, як взагалі для будучности українського народу, – та що українці Західної Области хочуть ділити долю з Придніпрянською Україною і з нею разом злучитися в тій державно-правній формації, яку вибере собі український нарід в отсій світовій війні". Тому депутати УНРади заявили рішучий протест проти згаданої варшав. декларації місії УНР.

Є. Петрушевич на засіданнях Віден. делегації в 12.1919 заявив, що вбачає своїм завданням "задержати і збільшити галицьку армію, тим більше, що й Англія підіпре сю акцію. Сею дорогою я піду, хоч би мене звали навіть зрадником, бо иншого виходу я не бачу". Окремі депутати дорікали Диктаторові за перехід УГА на бік А. Денікіна. Відповідна резолюція з цього питання "увійти в тісні зносини з наддніпрянським урядом, щоб зменшити пропасть, яка зарисувалася після зради ген. Тарнавського", не похитнула переконань Є. Петрушевича.

Якщо протест Віден. делегації проти угоди в м. Варшава був оприлюднений у пресі, то її оцінка договору з рос. ген. Денікіним не розголошувалася. За припущенням М. Лозинського, подальші кроки В. Панейка в Парижі засвідчили, що діячі УНРади у Відні уповноважили його вступити в перемовини з рос. політиками.

У той час у Галичині відновила свою діяльність Львів. делегація УНРади. Тому для Віден. делегації гостро постало питання її держ.-правов. статусу. Урешті затвердили офіц. назву: Закордонна ґрупа УНРади. Ін. вживана тоді назва – Збори членів УНРади у Відні.

1919–23 кількість депутатів і кер-во ЗГ змінювалися. Її персональний склад доповнювався впливовими укр. діячами, а також окремими працівниками еміграц. установ ЗУНР, які перебували в австр. столиці.

З різних джерел довідуємося, що до діяльності ЗГ УНРади восени 1919 – навесні 1923 були причетні такі укр. діячі: журналіст Ю. Бачинський, правники А. Вітошинський, І. Волянський, П. Лисяк, Г. Микитей, Л. Мишуга, фінансист О. Сероїчковський. Й. Ганінчак і Р. Шипайло почергово були представниками УНРади для військ. справ. Виконував доручення УНРади С. Біляк. Пізніше зв'язковим був О. Підляшецький. Упродовж кін. 1919 – поч. 1923 Р. Перфецький часто курсував зі Львова до Відня й фактично був чл. обох – Львів. та Віден. делегацій. О. Колесса, С. Дністрянський переїхали до м. Прага, де викладали в новоств. УВУ. 1920–23

ЗГ УНРади очолював колиш. адвокат Л. Левицький.

Є. Петрушевич 25.07.1920 спец. розпорядком утворив новий уряд – КУД ЗУНР. Відтоді робота ЗГ УНРади була гол. чином спрямована на досягнення міжнар. визнання права українців Сх. Галичини й Буковини на нац. самовизначення та держ. самостійність. Депутати вимагали усунення іноз. окупації обох укр. тер. та відновлення політ. прав і громадян. свобод укр. нас. Відповідні заяви, звернення та протести від ім. УНРади надсилали до Найвищої ради Мирової конф. в Парижі, Міжнар. конф. в м. Генуя (12.04.1922). ЗГ УНРади висловлювала свою позицію щодо міжнар. актів, політики польс. уряду в Сх. Галичині. 8.05.1920 депутати одностайно ухвалили текст протесту проти укр.-польс. договору, підписаного С. Петлюрою 22.04.1920 в м. Варшава.

Засідання ЗГ УНРади у Відні відбувалися нерегулярно. У них брали участь не всі депутати, котрі перебували у Відні. Депутати заслуховували також делегації, що мали дипломатичний статус.

Для тих діячів ЗГ УНР, котрі не працювали в еміграц. стр-рах ЗУНР і не отримували сталої платні, нагальним питанням був брак коштів для прожиття в австр. столиці. Працю в урядов. стр-рах уряду Диктатора отримували насамперед лояльні до Є. Петрушевича політики.

Незабаром у ЗГ УНРади виник гострий конфлікт з еміграц. урядом Диктатора. Одночасне існування делегацій УНРади у Львові та Відні створювало правову колізію щодо їхніх повноважень. ЗГ УНРади, маючи у своєму складі голову президії УНРади Є. Петрушевича та голову Львів. делегації (періоду 10–11.1918) К. Левицького, формально поступалася в повноваженнях діючій одночасно Львів. делегації. Тим часом Є. Петрушевич, обіймаючи посаду голови УНРади 1920–22, не брав участь у засіданнях її ЗГ навіть під час свого перебування в австр. столиці.

Дискусія з приводу передачі ЗГ УНРади гол. репрезентаційної ролі розгорнулася на її нарадах 15–29.06.1922. Тоді ж представники УСДП на засіданні ЗГ різко критикували політику уряду Диктатора, рішуче виступили проти проектованого новотвору – Галиц. Д-ви (з 3 суверенними й рівноправними націями) та обстоювали потребу подальшої реалізації Акта УНРади від 3.01.1919 щодо об'єднання всіх укр. земель. Зокр. соціал-демократи виступили за об'єднання з рад. Україною. Разом з тим вони вимагали проведення ревізії фінансової діяльності уряду Диктатора й створення парламентарного уряду. Однак у цьому питанні вони були в меншості.

26.06.1922 представники трудової та радикальної партій одностайно заявили про довіру до політ. лінії Диктатора, відкинувши питання контролю його фінансової діяльності. ЗГ УНРади в 06.1922 ухвалила, щоб її президія засідала щотижня. Однак із різних причин цього здійснити не вдалося. Ще однією проблемою стало те, що депутати з Буковини виділилися в окрему делегацію і не запрошували на свої наради галичан.

Питання компетенції делегацій УНРади й перехід від Диктатури до парламентського способу правління прагнули вирішити в середовищі Львів. делегації та в еміграції. З ініціативи Є. Петрушевича восени 1922 чл. Кодифікаційної комісії у Відні радник Й. Каранович підготував у 1-й редакції 2 законопроекти – "Постанови про діяльність У. Н. Ради" і "Про виконуючу владу на час окупації території ЗУНР".

Зокр. у §. 3 Постанови йшлося про повноваження ЗГ УНРади: "Група перебуваючих за кордоном членів У. Н. Ради, котра набирає собі свій провід, має право: інтерпелювати Державний Секретаріат в справі закордонної політики і домагатися від нього вияснень, переводити на сю тему дискусії та ставити відповідні внески до Державного Секретаріату У. Н. Ради згл. Головної Комісії; 2) висказувати бажання що до обсади поодиноких урядових місць при державнім Секретаріяті, представництвах та комісіях за кордоном. Сі бажання вирішує остаточно Президент У. Н. Ради".

У Постанові зазначалося, що, в разі неможливості діяльності УНРади й Гол. комісії, Президент УНРади перед вирішенням важливих питань мав брати до уваги рішення "перебуваючих за кордоном членів У. Н. Ради в характері дорадного тіла".

Підготовлені проекти попередньо обговорили Є. Петрушевич із головою Міжпарт. ради В. Бачинським, який спеціально прибув до Відня. Було вирішено, що ці документи має затвердити Львів. делегація ("Край"). У 12.1922 їх обговорили на засіданні ЗГ УНРади. Здавалося, що от-от настане порозуміння між урядом Є. Петрушевича й обома делегаціям УНРади. Проте загострення стосунків Є. Петрушевича з головою Міжпарт. ради В. Бачинським унеможливило реалізацію проекту парламентаризації політ. життя галиц. українців.

Зміст засідань, рішення та відозви ЗГ УНРади загалом оприлюднювали в укр. пресі Відня ("Український Прапор"), Львова ("Діло", "Нова Рада") і Перемишля ("Український Голос").

Наприкінці 02.1923 укр. кола дізналися, що Рада амбасадорів невдовзі вирішить питання Сх. Галичини. Для того, щоб отримати санкцію представляти галиц. українців у Парижі, Є. Петрушевич терміново скликав ЗГ УНРади. 9.03.1923 від ім. УНРади був направлений лист до Ради амбасадорів, який підписали І. Семака, Л. Левицький, А. Крушельницький, Р. Перфецький, Л. Петрушевич, із протестом проти польс. репресивної політики в Сх. Галичині та передачі цього краю Польщі.

Однак посли Антанти в Парижі вирішили інакше. Рішенням Ради амбасадорів 14.03.1923 про офіц. передачу Сх. Галичини Польщі уряд Диктатора фактично втратив легітимність. 14.04.1923 у Відні відбулося засідання всіх еміграц. осередків галиц.-укр. політ. партій, окрім УСДП. Тоді Є. Петрушевич оголосив, що здає свої повноваження на руки УНРади. Разом з тим він висловив пропозицію щодо переїзду цілої галиц. еміграції до рад. України (м. Харків). За інформацією рад. спецслужб, від цієї ідеї Є. Петрушевича відмовили В. Целевич та Є. Коновалець. Однак за порозумінням із краєм та еміграц. колами перемогла думка, що політ. діяльність в еміграції, за підтримки амер. і канад. українців, потрібно продовжувати. Кошти при цьому треба було розділяти на бойову діяльність та політ. й культ. роботу в Сх. Галичині.

Віден. еміграц. уряд Є. Петрушевича (КУД) офіційно припинив свою діяльність 30.04.1923. Була ств. спец. Ліквідаційна комісія, яка повинна була завершити урядові справи. Головою Ліквідаційної комісії призначили К. Левицького. Однак навіть за умов припинення активної політ. діяльності укр. еміграц. установ у Відні конфлікт між урядом і ЗГ УНРади тривав. 4.07.1923 остання відправила на адресу О. Назарука в США листа за підписами Л. Левицького, А. Крушельницького й О. Марітчака. У листі повідомлялося, що ЗГ УНРади продовжувала свої засідання, проте жодним чином не впливала на діяльність уряду Є. Петрушевича, за винятком 1 представника в Ліквідаційній комісії. Депутати були занепокоєні тим, що "коли тепер Уряд перетворюється, Закордонна Ґрупа не має на це ані впливу, ані навіть інформацій". Подібною, за словами авторів листа, була позиція УНРади у Львові.

Останнє засідання ЗГ УНРади відбулося у Відні наприкінці 11.1923. Депутати ухвалили рішення припинити засідання, але повноважень формально не склали. У той же час Є. Петрушевич переїхав до м. Берлін, де створив новий еміграц. центр.

Літ.: Павлишин О. Закордонна Група Української Національної Ради у Відні (1919–1923 рр.) // Галичина. Ч. 23. Івано-Франківськ, 2014. С. 57–66; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР 1918–19 (УНРада) // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник. К., 2008. С. 1285–1286; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. Львів, 1999. Вип. 2 (1995–1997 рр.). С. 234–252.

Олег Павлишин

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНА́ЛЬНА РА́ДА ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – ЗА́ХІДНОЇ О́БЛАСТІ УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ

Вищий законодавчий орган ЗУНР–ЗОУНР. Ств. 18.10.1918 в м. Львів як Конституанта (Конституц. збори) укр. народу, що проживав на своїх етногр. землях в Австро-Угор. імперії. До складу УНРади згідно зі Статутом від 18.10.1918 увійшли: всі укр. депутати обох палат австр. Держ. Ради (Парламенту й Палати панів), крайових сеймів Галичини й Буковини, по 3 представники укр. політ. партій цих земель. Крім зазначених у Статуті делегатів, у засіданнях УНРади брали участь і представники від укр. студенства Галичини. Функції президії УНРади в період львів. сесії виконувала президія УПР. 19.10.1918 УНРада прийняла постанову про утворення УД на укр. етногр. землях Австро-Угорщини та закликала нацменшини даної тер. уконституюватися і вислати своїх представників до УНРади пропорційно кількості нас. При тому євреїв визнано за окрему національність. 19.10.1918 також було створено 3 делегації УНРади: виконуючу (тимчасовий уряд) у м. Відень під головуванням Є. Петрушевича (уконституювалася 25.10.1918); делегацію для полагодження справ Галичини у Львові (27.10.1918, голова К. Левицький, заст. І. Кивелюк), Буковинську – в м. Чернівці (голова О. Попович). 25.10.1918 Буковин. делегація, доповнена 10 представниками, отримала назву Укр. краєвий к-т Буковини. Після встановлення укр. влади в Чернівцях та обрання О. Поповича президентом краю, 7.11.1918 Краєвий к-т прийняв назву Укр. краєва нац. рада (голова А. Артимович). 9.11.1918 після окупації Буковини рум. військами більшість її делегатів покинули Чернівці.

25.10.1918 Віден. делегація нотифікувала створення УНРади і її держ. програму керівнику уряду Цислейтанії М. Гусареку та безуспішно домагалася легітимної передачі влади від австр. уряду. 26.10.1918 Є. Петрушевич від ім. УНРади вислав ноту до Президента США В. Вільсона, у якій повідомив про факт утворення УД й просив опіки в укр. справі. 30.11.1918 в м. Київ О. Колесса від ім. УНРади нотифікував гетьманові П. Скоропадському утворення самост. УД на ЗУЗ.

Львів. делегація УНРади, що складалася з депутатів, які постійно проживали в м. Львів, здійснювала заходи щодо орг-ції укр. влади в Сх. Галичині. 29.10.1918 ств. Центр. бюро УНРади у Львові (голова Р. Перфецький) та Харчовий уряд (голова С. Федак). 30.10.1918 УНРада закликала укр. нас. Галичини не виконувати розпорядження ПЛК та визнала Легіон УСС як основу нац. ЗС проголошеної д-ви. Декілька чл. УНРади були в числі організаторів захоплення укр. військ. підрозділами влади в Сх. Галичині, здійсненого у Львові 1.11.1918, а в більшості повітов. центрів 1–7.11.1918. Після відмови намісника К. Гуйна визнати укр. владу новопризначений президент намісництва В. Децикевич офіційно передав владу на укр. тер. Галичини К. Левицькому. В умовах польс.-укр. війни за Сх. Галичину представники УНРади розпочали переговорний процес із польс. делегаціями. У 10–11.1918 за участю чл. Конституанти в більшості пов. Сх. Галичини ств. повітові (в Коломиї та Стрию – окружні) Укр. нац. ради, їхній склад і діяльність не були регламентовані.

2.11.1918 до складу УНРади повернулися представники УСДП, які вийшли з неї 19.10.1918 на знак протесту проти

Леґітимація

для члена Української Національної Ради п. Др. Осипа Назарука д. п. рад.

З Президиї Української Національної Ради

президент. секретар.

Легітимаційне посвідчення члена УНРади О. Назарука

відмови більшості УНРади проголосити негайну злуку з Наддніпрян. Україною. 12.11.1918, згідно з порозумінням між укр. партіями, до УНРади були кооптовані представники від політ. партій та війська.

9.11.1918 УНРада утворила виконавчий орган – РДС, яку очолив К. Левицький. 10.11.1918 УНРада доручила РДС здійснити потрібні заходи для об'єднання всіх укр. земель у єдину д-ву.

13.11.1918 УНРадою було прийнято Тимчасовий основний закон про держ. самостійність укр. земель бувшої Австро-Угор. монархії, який проголосив утворення ЗУНР; 16.11.1918 – Тимчасовий закон про адміністрацію ЗУНР. Після захоплення польс. військами Львова РДС та ч. чл. УНРади 21.11.1918 покинули місто й виїхали до м. Тернопіль. Захищати інтереси укр. нас. в м. Львів було уповноважено Л. Ганкевича, В. Охримовича й С. Томашівського.

Наприкінці 11 – на поч. 12.1918 у Галичині, згідно з постановою УНРади від 15.11.1918, було проведено доповнюючі вибори від громад. орг-цій повітів і більших міст. Нацменшини своїм правом представництва в УНРаді не скористалися. До складу УНРади зголосився увійти, як репрезентант польс. нас. Сх. Галичини, тільки польс. соціаліст Е. Брайтер, який у той час перебував у Відні.

1919 УНРада продовжила свої засідання в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де відбулися 3 сесії (2–4.01, 4–15.02 та 25.03–15.04.1919). Доповнена представниками від повітів і міст УНРада номінально мала складатися з бл. 150 чл. Але фактично в станиславів. сесіях брали участь бл. 130 делегатів – ч. депутатів постійно перебувала у Відні та в дипломатичних відрядженнях, ін. залишилися в захоплених польс. й рум. військами місцевостях, були інтерновані окупац. владами. 2–4.01.1919 ств. 9 комісій УНРади: земельна, військ., законодатна, тех. відбудови, фінансова, шкільна, заграничних справ, сусп. опіки, комунікаційна; 15.02.1919 – адміністраційна. 4.01.1919 УНРада ухвалила кілька законів, які регламентували її компетенції, орг-цію та діяльність: про Виділ; доповняючий Статут; про спосіб оповіщення законів та розпорядків; про незайманість членів УНРади. Пленум обирав Виділ УНРади (9 чл. і Президент). До компетенції Виділу належало: іменувати членів уряду, приймати рішення про їхню відставку, виконувати право амністії та аболіції, іменувати нач. вищих держ. цивільних і військ. урядів, затверджувати й проголошувати закони. Рішення схвалювалися більшістю і були правомірні за присутності щонайменше 6 чл. Виділу. До Виділу були обрані (крім Президента Є. Петрушевича): Л. Бачинський (УРП), С. Вітик (УСДП), А. Горбачевський (УНДП), Г. Дувіряк (УРП), М. Новаковський (безпарт.), Т. Окуневський (УНДП), О. Попович (УНДП) А. Шміґельський (УРП), С. Юрик (УНДП). Відповідно до закону, який доповнював Статут, УНРада вибрала президію (Президент Є. Петрушевич, заст. – Л. Бачинський, С. Вітик, О. Попович та А. Шміґельський) і секретаріат (секретарі С. Витвицький і О. Устиянович; заст. секретаря С. Сілецький).

Взимку 1919 у Станиславові депутати УНРади з Буковини та їхні довірені особи створили Буковин. раду для координації дій у питанні визволення Буковини з-під рум. окупації та захисту прав буковин. українців.

3.01.1919 УНРада, затвердивши Передвступний договір, підписаний делегацією РДС 1.12.1918 у м. Фастів (нині Київ. обл.), одноголосно прийняла Ухвалу про злуку ЗУНР з УНР, у якій зазначалося, що до часу, коли зберуться Установчі збори об'єднаної республіки, законодавчу владу на тер. ЗУНР виконує УНРада. 22.01.1919 делегація УНРади (36 осіб) узяла участь в урочистому проголошенні злуки в м. Київ. 23.01.1919 Акт злуки було затверджено на ТКУ, у роботі якого взяла участь делегація УНРади. Чл. УНРади були обрані до президії ТКУ (Т. Старух від галиц. партій, С. Вітик від укр. соціал-демократів) та ввійшли до його комісій (Т. Старух, І. Калинович, П. Шекерик-Доників). Після злуки ЗУНР отримала назву ЗОУНР, зберігши автономію. Є. Петрушевич

увійшов до складу Директорії УНР як представник Наддністрян. України, депутатів УНРади (А. Крушельницький, О. Назарук, Л. Цегельський, О. Безпалко, В. Темницький) призначено міністрами УНР. Під час станиславів. сесій УНРада прийняла кілька важливих законів щодо держ. буд-ва ЗОУНР. Серед них: про основи шкільництва (13.02.1919); про вживання мови у внутр. і зовн. урядуванні держ. властей та урядів, публічних інституцій і держ. установ; про право громадянства в ЗОУНР (8.04.1919). 14.04.1919 прийнято Земельний закон для ЗОУНР, що визначав основи земельної реформи (провідні ідеї: вивласнення великої земельної власності та наділення землею безземельних і малоземельних селян на правах земельної власності). Переведення в дію закону мала здійснювати Обл. земельна комісія (Л. Бачинський, С. Вітик, С. Данилович, М. Загульський, Т. Кормош, М. Королюк, С. Матковський, К. Трильовський, С. Юрик). 15.04.1919 УНРада прийняла закони про скликання Сойму ЗОУНР та про вибори (виборчу ординацію) до Сойму ЗОУНР. Законом визначено заг., без різниці статі рівне, безпосереднє, таємне і пропорційне виборче право для всіх громадян д-ви, яким виповнилося 20 р. Послом міг бути вибраний кожен після досягнення 28-річного віку. Вибраний у 06.1919 1-палатний Сойм мав складатися з 226 послів: 160 українців (70,8 % заг. кількості), 33 поляків (14,6 %), 27 євреїв (11,9 %), 6 німців (2,7 %). Для кожної народності були намічені окремі виборчі округи (15 укр., 5 польс., 5 єврейс., 1 нім.). Після обрання нового Сойму УНРада мала самоліквідуватися. Та наступ польс. армії завадив провести вибори. Останнє пленарне засідання УНРади відбулося в Станиславові 15.04.1919, але депутати номінально зберігали свій статус до часу проведення виборів до Установчого сойму ЗОУНР. У 05–06.1919 у Станиславові відбулися засідання деяких комісій та Виділу УНРади. Внаслідок наступу польс. військ кер-во УНРади 22.05.1919 виїхало зі Станиславова до м. Бучач, опісля – до м. Заліщики (нині обидва Терноп. обл.).

9.06.1919 в Заліщиках президія Виділу УНРади й РДС спільною постановою передали свої конституц. повноваження Є. Петрушевичу "як уповновластненому Диктаторові", надавши йому право виконувати всю військ. й цивільну владу до моменту відкликання. Від ім. уряду документ підписали 3 держ. секретарі: С. Голубович, І. Макух та І. Мирон, за президію та Виділ УНРади – Є. Петрушевич. Легітимність проголошення Диктатури видавалася сумнівною і не була визнана кер-вом УНР та кількома депутатами УНРади.

Опинившись на еміграції у Відні взимку 1919, Є. Петрушевич не зрікся Диктатури, однак у діяльності, спрямованій на міжнар. визнання ЗУНР, продовжував виступати як голова УНРади. За його ініціативою депутати, які перебували в м. Відень, утворили ЗГ УНРади (голова Є. Левицький, пізніше Л. Левицький). ЗГ УНРади діяла до осені 1923 й мала дорадчий статус для уряду Диктатора Є. Петрушевича.

Влітку 1919 відновила діяльність Львів. делегація УНРади, яка 1919–23 ухвалювала офіц. заяви та рішення щодо захисту соц., політ. і культ.-освіт. прав укр. нас. Сх. Галичини. Ч. депутатів та урядовців апарату УНРади в Станиславові увійшли в контакт зі Львів. делегацією для координації відповідних дій. Восени 1919 здійснено реорг-цію правління Львів. делегації. Головою ("президентом") став Р. Перфецький, 1-м заст. – К. Студинський, 2-м заст. – Л. Бачинський, 3-м – Л. Ганкевич. 1920 УНРада утворила виконавчий орган – Колегію референтів, котра, однак, діяла недовго. Влітку 1922, за погодженням з Є. Петрушевичем, здійснено невдалу спробу надати УНРаді ширші представницькі та виконавчі повноваження. Останнє засідання УНРади відбулося 21.03.1923. Депутати ухвалили текст протесту до Ради амбасадорів у Парижі з приводу її рішення в справі Сх. Галичини та рішення про тимчасове припинення діяльності УНРади й передачу її повноваженнь Міжпарт. раді.

Літ.: Баран С. Західньо-Українська Народня Республіка (1918–1923) // Український історик. 1998. Ч. 1–4

(136–139). С. 82–106; Вістник державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки. Станиславів. 1919. 31 січ. Вип. 1; *Ганкевич Л.* Заприсяжнення першого уряду ЗУНР у Львові // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 48–50; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; *Кордуба М.* До перевороту на Буковині // ЛНВ. Львів, 1924. Т. LXXXII. Кн. III–IV. С. 345–346; *Левицький К.* Великий зрив (До історії української державности від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів). Львів, 1931; *Його ж.* Два закони про вибори до сойму Західньої Области Української Народньої Республіки // Український Прапор. Відень, 1919. 20 серп. Ч. 3. С. 2–3; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1996; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. Ню Йорк, 1970; *Макарчук С.* Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997; *Макух І.* На народній службі. Спогади. Дітройт, 1958; *Несцьорук Я.* Політичний устрій та внутрішня політика Західно-Української Народної Республіки у 1918–1919 рр. // Наукові зошити історичного факультету. Львів, 2001. Вип. 4. С. 173–183; *Павлишин О.* "Диктатор в екзилі": політичні впливи Євгена Петрушевича в Західній Україні у 1920-х роках // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2017. Вип. 53. С. 189–203; *Його ж.* До витоків української державницької думки: Ухвала Української Національної Ради 19 жовтня 1918 р. // Порив до свободи: до 30-річчя Декларації про державний суверенітет України. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції. 16 липня 2020 р. Львів, 2020. С. 40–42; *Його ж.* Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини і Буковини в революції 1918–1919 рр. // Україна модерна. Львів, 2000. Ч. 4–5. С. 187–245; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. Львів, 1999. Вип. 2. С. 234–252; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР // ЕІУ. Т. 11. К., 2019. С. 233; *Його ж.* Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР 1918–19 (УНРада) // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник. К., 2008. С. 1285–1286; *Його ж.* Формування та діяльність представницьких органів влади ЗУНР–ЗОУНР (жовтень 1918 – червень 1919 рр.). Львів, 2001; *Попович І.* До перевороту на Буковині // ЛНВ. Львів, 1924. Т. LXXXII. Кн. III–IV. За март і цвітень. С. 344–345; *Цегельський Л.* Від леґенд до правди. Спомини про події в Україні звязані з Першим Листопадом 1918 р. Ню Йорк; Филаделфія, 1960; *Чернецький А.* Спомини з мого життя. К., 2001; *Чубатий М.* Державний лад на Західній Области Української Народної Републики // ЗНТШ. Т. 205: У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889–1975 / ред.: Г. Лужицький, Я. Падох. Ню Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1987. С. 1–50; *Pawłyszyn O.* Ukraińska Rada Narodowa – najwyższy organ ustawodawczy Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej (październik 1918 – czerwiec 1919) // Biuletyn Ukrainoznawczy. Nr. 5. Przemyśl, 1999. S. 20–24.

Олег Павлишин

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНА́ЛЬНО-ДЕМОКРАТИ́ЧНА ПА́РТІЯ – УКРАЇНСЬКА НАРО́ДНО-ТРУДОВА́ ПА́РТІЯ

Провідна політ. сила в Галичині 1900–25. Установчий з'їзд УНДП відбувся 26.12.1899 в м. Львів з ініціативи І. Франка, Ю. Романчука, М. Грушевського, К. Левицького, В. Охримовича, Є. Левицького. До її складу ввійшла більшість народовців, зокр. чл. Нар. ради, представники правого крила радикальної партії, К-т львів. русинів, а також відомі громад., наук., освіт., церк. й госп. діячі.

У прийнятій з'їздом програмно-політ. постанові зазначалося, що "остаточною метою наших народних змагань є дійти того, щоб увесь український народ здобув собі культурну, економічну

і політичну самостійність та з'єднався з часом в одноцільний національний організм". Першочергова вимога УНДП зводилась до створення в Австро-Угор. імперії нац.-територ. автономії.

Утворений з'їздом ТНК УНДП (Ю. Романчук (голова), М. Грушевський і А. Борковський (заст.), К. Левицький, Д. Савчак, о. А. Темницький, о. А. Стефанович) 5.01.1900 оголосив відозву до народу, в якій домагався поділу Галичини на укр. й польс., запровадження заг. виборчого права, скасування на користь селян великої земельної власності, рівноправності укр. мови в уряді й шк., проведення податкової реформи.

Нова політ. партія об'єднала на нац.-демократ., ліберально-центрист. засадах осн. масу світської інтелігенції, духовенства, ч. селян та міщан. Поступово УНДП посіла домінуюче місце в укр. політ. таборі. До неї перейшов провід укр. політики в Галичині.

Утворенням нових політ. партій наприкінці 19 ст. в основному завершився процес оформлення парт.-політ. с-ми укр. сусп-ва в Галичині, характерною ознакою якої була наявність впливової центрист. (УНДП), 2 лівих (УРП та УСДП) та 1 правої (Катол. русько-нар. союз) партій. Окреме місце в укр. політ. спектрі займали русофіли (Руська нар. партія).

Одним з найважливіших напрямів діяльності націонал-демократів була орг-ція масових нар. віч і демонстрацій з вимогою проведення земельної реформи. Впродовж 06–07.1902 націонал-демократи, радикали пропагували в масах сел. страйки, які в 07.1902 охопили понад 500 сіл 26 повітів краю. У страйковому русі взяло участь бл. 200 тис. учасників. Заворушення і страйки перекинулися з Галичини на Буковину й Закарпаття.

Одночасно УНДП розгорнула б-бу за нац.-культ. права укр. народу, зокр. за створення укр. ун-ту у Львові. 16.04.1902 НК УНДП закликав укр. делегатів до австр. парламенту стати в опозицію до уряду, поки не буде утворено укр. ун-т. Найактивнішу позицію в університет. справі зайняло укр. студентство.

Характерною особливістю сусп.-політ. руху на поч. 20 ст. в Галичині, як і в ін. краях Австро-Угор. імперії, була б-ба широких нар. мас за виборчу реформу. Ліквідація старої куріальної с-ми, на думку укр. політ. проводу, мала забезпечити перевагу укр. представництва в австр. парламенті й Галиц. сеймі над польс. і тим самим уможливити досягнення політ. мети. 26.12.1902 у Львові відбувся Нар. з'їзд УНДП, який висловився за політику масової самооборони й опозиції проти польс. адміністрації та центр. уряду.

Випрацюванню тактики і стратегії б-би за новий виборчий закон був присвячений Нар. з'їзд УНДП, який відбувся 25.12.1905. На з'їзді було вирішено направити делегацію до цісаря і голови уряду з вимогою запровадити заг. виборче право. Небачений раніше масовий демократ. рух народів Австро-Угорщини примусив уряд прийняти 22.01.1907 закон про запровадження заг. виборчого права при виборах до австр. парламенту.

Нар. з'їзд УНДП у Львові, який відбувся 25–26.12.1906, закликав представників політ. партій до нац. єдності й порозуміння під час майбутніх парламент. виборів, створення спільного, опозиц. до уряду Укр. клубу в Держ. Раді.

1-ші вибори до австр. парламенту на основі заг. виборчого права, що відбулися в 05.1907, дали українцям 27 мандатів у Галичині й 5 на Буковині. У Галичині націонал-демократи здобули 17 мандатів, радикали – 3, соціал-демократи – 2, русофіли – 5. Русько-укр. клуб у парламенті, який нараховував 30 депутатів, при відкритті нової палати послів 20.06.1907 склав заяву, у якій висловлювався за нац.-територ. автономію укр. земель в Австро-Угор. д-ві, проти існуючої крайової автономії і зменшення заступництва укр. народу протизаконними виборчими махінаціями.

Робота посольського клубу утруднювалася діяльністю послів-русофілів. 8.10.1907 в новообраному сеймі русофіли виступили за об'єднання з польс. послами. З виходом русофілів посольський клуб перейменовано на Укр.

Після виборів 1907 центр діяльності укр. політ. партій перемістився до

парламенту. Осн. гаслом своєї діяльності Укр. клуб проголосив опозиційне ставлення до кожного уряду, який ігнорував домагання самост. розвитку укр. народу. 2.10.1910 у Львові було скликано нараду укр. парламентарів. У програмній заяві посли закликали всі укр. політ. сили активізувати б-бу за нац. автономію укр. земель.

У передвоєн. роки все більшої гостроти набирала б-ба за реформу виборчої с-ми при виборах до Галиц. сейму. Домагаючись нового виборчого закону, укр. сеймові посли застосовували тактику голосної обструкції. Внаслідок цього Галиц. сейм було розпущено. Нові вибори до сейму 1913 принесли перемогу кандидатам від укр. партій. До сейму було обрано 31 укр. посла. Новий укр. сеймовий клуб повів завзяту б-бу за виборчу реформу, в результаті чого 20.01.1914 було досягнуто угоди про запровадження заг. виборчого права на виборах до сейму. На засіданні сейму 14.02.1914 ухвалили нову виборчу ординацію і крайовий статут, за якими укр. сеймове представництво мало можливість обрати своїх представників до Крайового виділу, сеймових к-тів і крайових установ. Це був значний успіх укр. політики. Проте подальші події унеможливили здійснення цих рішень.

Загроза війни з особливою силою актуалізувала проблему консолідації укр. політ. табору. З'їзд УНДП 1911 ухвалив відозву до всіх укр. парламент. послів із закликом об'єднатися в єдиний Укр. клуб. 16.07.1911 під головуванням К. Левицького з числа укр. послів від націонал-демократів, радикалів і Буковин. клубу було сформовано Укр. парламент. союз.

Ідея згуртування нац.-демократ. сил була в центрі уваги всіх передвоєн. форумів УНДП. На з'їзді націонал-демократів у 12.1912 зазначалося: "Розваживши міжнародне становище, котре може довести до оружного конфлікту на землях заселених українським народом та обстоюючи непохитно наші змагання до повної державної незалежності всього об'єднаного українського народу, Народний з'їзд стверджує невигаслі і непередавнені права української нації до самостійного правно-політичного життя на цілій території заселеній українським народом та рішучо застерігається проти польських посягань на українські землі. Народний з'їзд взиває всю нашу суспільність, щоби в сей момент залишила всі партійні і фракційні спори та енергійно обернула всю акцію на сконсолідування своїх сил". На довірочній нараді 7.12.1912 представники всіх укр. політ. партій одностайно дійшли висновку, що, з огляду на майбутнє укр. нації з обох боків кордону, на випадок війни між Австрією і Росією, все укр. громадянство рішучо стане на боці Австрії, проти Рос. імперії як найбільшого ворога України.

У 1-й день війни, 1.08.1914, з представників укр. політ. партій у Львові було утворено ГУР. Її головою став посол до австр. парламенту К. Левицький (націонал-демократ), заст. – М. Павлик (радикал) та М. Ганкевич (соціал-демократ). Маніфест ГУР від 3.08.1914 закликав укр. народ стати одностайно проти Рос. імперії, при тій д-ві, у якій укр. нац. життя знайшло свободу розвитку. ГУР розпочала створення Легіону УСС.

Після тривалих нарад ГУР 5.05.1915 було реорганізовано в ЗУР – координац. орган, до якого ввійшли 21 представник від Галичини, 7 – від Буковини, 3 – від СВУ. Головою президії ЗУР обрали К. Левицького (УНДП), заст. – М. Василька (УНДП), Л. Бачинського (УРП), Є. Петрушевича (УНДП), М. Ганкевича (УСДП) та О. Скоропис-Йолтуховського (СВУ). 12.05.1915 ЗУР оголосила програмову декларацію до всіх народів світу, у якій зазначила, що її метою є створення самост. д-ви на рос. Україні та автономії для укр. народу в Австро-Угорщині.

Однак вимоги ЗУР не знаходили підтримки в австр. уряду. Окремим маніфестом цісар пообіцяв полякам надати широку автономію Галичини без поділу її на польс. й укр. ч. 7.11.1916 нарада УПР під головуванням націонал-демократів висловила протест проти намірів передати Галичину під польс. панування.

Революція в Росії, створення УЦР й проголошення нею УНР сприяли

піднесенню визвол. руху на ЗУЗ. 29.12.1917 НК УНДП направив УЦР вітання у зв'язку з проголошенням УНР. З нагоди підписання 9.02.1918 в м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь) таємної угоди між УЦР та Австро-Угорщиною про створення зі Сх. Галичини й Пн. Буковини окремого укр. коронного краю в складі Австро-Угорщини НК УНДП прийняв звернення "До українського народа Галицької землі" про підтримку проголошення самостійності УНР, орг-цію нар. віч і маніфестацій з нагоди підписання Брест. миру. Проте австр. уряд не мав наміру виконувати свої обіцянки. У зв'язку з цим 25.03.1918 УПР на чолі з Є. Петрушевичем скликала у Львові з'їзд представників галиц. політ. партій з метою згуртування нац. сил і підготовки до утворення укр. держ. органів. На підтримку прийнятих з'їздом вимог НК УНДП ухвалив організувати в краї нар. віча з нагоди Свята миру й укр. державності. На заклик НК відгукнулися повітові к-ти УНДП, які розпочали проведення святкових віч, уперше за роки війни.

Умови Брест. миру створювали легітимно-правову базу для активної політ. діяльності УПР і НК УНДП. Виконання постанов Брест. договору стало однією з провідних тем діяльності партії. 27.04.1918 на засіданні НК було прийнято протест проти посягань польс. д-ви на Холмщину, розглянуто стан справ з дотриманням умов Брест. миру щодо поділу Галичини. Провід УНДП закликав Австро-Угорщину виконати всі взяті на себе зобов'язання. На засіданні австр. парламенту 19.07.1918 К. Левицький виступив з різкою критикою політики уряду щодо укр. питання. Провід УНДП не обмежився промовами послів у австр. парламенті. НК УНДП уповноважив І. Кивелюка, С. Барана, В. Панейка, В. Бачинського й Л. Цегельського розпочати підготовчу діяльність до самочинного перебрання влади в краї. На засіданні НК 7.09.1918 було прийнято звернення "За будучність Галицької землі!". У ньому зазначалося, що австр. уряд виступає проти поділу Галичини, веде справу за приєднання укр. земель до Польщі. У зв'язку з цим НК УНДП оголосив 15–22.09.1918 тижнем протесту проти приєднання Сх. Галичини до Польщі й домагання утворення укр. коронного краю в Австрії. Незважаючи на заборону властей, упродовж 09–10.1918 сотні велелюдних нар. віч пройшли в містах і селах Сх. Галичини.

10.10.1918 у Відні відбулося засідання УПР, на якому вирішено скликати у Львові Установчі збори – нац. конституанту, яка мала здійснити нац.-держ. самовизначення народу. Постанови УПР 12.10.1918 були підтримані на засіданні НК УНДП про скликання 19.10.1918 у Львові мужів довір'я і утворення УНРади. НК УНДП вжив заходів для безпосередньої підготовки перебрання держ. влади в краї.

18.10.1918 у Львові відбулися Установчі збори. За парт.-політ. належністю укр. Конституанта мала такий склад: 40 чоловік (61,6 %) – націонал-демократи, 9 (13,8 %) – радикали, 7 (10,8 %) – соціал-демократи, 7 (10,8 %) – буковин. народовці, 1 (1,5 %) – християнський суспільник, 1 (1,5 %) – старорусин. Переважання націонал-демократів у проводі Укр. революції визначало в майбутньому помірковано-центрист. демократ. х-р зх.-укр. парламентаризму й виконавчої влади. Ств. на Установчих зборах УНРада 19.10.1918 на з'їзді нотаблів – мужів довір'я у Львові проголосила утворення УД.

На засіданні делегації УНРади у Львові, яке відбулося 27.10.1918, С. Баран повідомив про те, що НК УНДП прийняв рішення про передачу всієї орг-ції УНДП в розпорядження крайової делегації УНРади. Центр. й місц. стр-ри партії виступали осередками формування органів влади УД. УНДП ставала партією влади. Виконавча делегація УНРади у Львові на чолі з К. Левицьким одразу розпочала творення органів держ. влади й місц. самоврядування.

1.11.1918, у день перебрання влади, УНРада звернулася з відозвою, у якій було визначено суть, х-р та першочергові завдання УД. Організовано, без жертв здійснювався перехід влади в містах і селах краю. Важливе значення

в розбудові д-ви мало створення уряду – РДС, виконавчого органу влади. Його склад було затверджено на засіданні УНРади 9.11.1918. Уряд був коаліційним за своїм парт. складом. Переважну більшість чл. уряду, як і його кер-во, склали націонал-демократи. З 14 чл. ДС 10 були представниками УНДП (К. Левицький, Л. Цегельський, О. Пісецький, С. Голубович, С. Баран, І. Куровець, В. Панейко, С. Федак, Я. Литвинович, І. Мирон), 2 чл. УРП (І. Макух, Д. Вітовський), 1 від УСДП (А. Чернецький) та 1 від УХСП (О. Барвінський). Очільником уряду призначили голову НК УНДП К. Левицького. 13.11.1918 УНРада прийняла Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угор. монархії. На пропозицію М. Лозинського була ухвалена остаточна офіц. назва д-ви – ЗУНР.

З переїздом уряду ЗУНР до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) завершився 1-й державотворчий період Укр. революції на ЗУЗ. Її активний підготовчий етап тривав протягом 01–09.1918. Упродовж цього періоду, як і раніше, укр. націонал-демократія виявила себе провідною політ. силою краю в б-бі за держ.-політ. суверенітет. Ідеологія, тактика й стратегія УНДП забезпечили консолідацію всіх верств укр. сусп-ва, його політ. сил навколо ідеї нац. державотворення. Націонал-демократи виступили безпосередніми організаторами "всенародного зриву".

На 2-му етапі (з 10.12.1918) УНДП очолила нар. маси в нац.-демократ. революції, створила орг., політ. й воєн. передумови її успішного здійснення в краї. Орг.-політ. стр-ри партії в центрі й на місцях стали основою формування нових держ. органів влади. В УНРаді, ДС, повітов. нац. радах переважну більшість становили націонал-демократи, діяльність яких від того часу виявлялась у політиці уряду ЗУНР, спрямованій на розбудову незалежної соборної укр. д-ви.

З перемогою нац.-демократ. революції та утворенням ЗУНР провідні політ. сили краю зосередили увагу на розбудові зх.-укр. державності. Орг.-парт. заходи на якийсь час відійшла на 2-й план. У 11.1918–01.1919 діяльність політ. партій не знаходила політ. вияву. Це стосувалося перш за все УНДП, центр. і місц. актив якої став основою органів держ. влади. На якийсь час УНДП розчинилась у держ. стр-рах, уособлювала держ. владу та її політ. курс.

Незважаючи на перевагу націонал-демократів у держ. стр-рах ЗУНР, УНДП ніколи не ставила питання про парт. монополію на держ. владу. Концепція державотворення націонал-демократів передбачала консолідацію всіх верств укр. сусп-ва.

На 1-й сесії УНРади, яка розпочала свою роботу 3.01.1919 в Станиславові, Є. Петрушевича було обрано її Президентом, а також затверджено нову президію УНРади, до якої ввійшли 3 націонал-демократи (Є. Петрушевич – голова, О. Попович – заст., С. Витвицький – секретар), 3 соціал-демократи (С. Вітик – заст., А. Шміґельський – заст., О. Устиянович – секретар), 1 радикал (Л. Бачинський – заст.) і 1 представник студент. молоді (С. Сілецький).

До затвердженого 3.01.1919 ДС, який діяв до 9.06.1919, увійшли: С. Голубович – голова й одночасно секретар закорд. справ, І. Макух – секретар внутр. справ, А. Артимович – секретар освіти й віросповідання, О. Бурачинський – секретар судівництва, І. Мирон – секретар залізниць, пошти й телеграфу, І. Мартинець – секретар земельн. справ, М. Козаневич – секретар публічних робіт, Д. Вітовський – секретар військ. справ. До нового ДС ввійшли 4 націонал-демократи, 3 радикали, 1 соціал-демократ і 1 безпартійний. Поступливість і компроміс були виявлені й під час утворення 4.01.1919 Виділу УНРади – колективного органу найвищої постійно діючої влади в країні. З 10 чл. Виділу 6 були націонал-демократами, 2 радикалами і 2 соціал-демократами.

Нагальною справою, вирішення якої вимагав увесь укр. народ, було завершення процесу об'єднання укр. земель. На 1-й сесії УНРади 3.01.1919 на пропозицію націонал-демократів більшість депутатів обстоювали думку про доцільність поступового об'єднання,

зважаючи на конституц. акти й застереження адм.-територ. автономії для ЗУЗ зі своїм сеймом і правлінням. Після проголошення злуки ЗУНР отримала назву ЗОУНР.

Важкі соц.-екон. умови існування широких нар. мас, зовн. загроза зх.-укр. державності спричинили загострення сусп. відносин у краї. Перед весною 1919 особливої ваги набрало питання земельної реформи. Проект земельної реформи націонал-демократів передбачав збереження приватної власності на землю, ліквідацію великої земельної власності й наділення нею мало- і безземельних селян після закінчення війни. Націонал-демократи виступили також проти конфіскації ґрунтів у багатих селян і трудової норми розподілу землі, за вільний продаж ґрунтів. Ліворадикали домагалися негайного вирішення земельного питання на зразок аграрних перетворень УНР.

Таке ж протиборство різних політ. груп в УНРаді викликала проблема реформи держ. органів влади. З наближенням до Галичини більшовиц. армії особливої гостроти набувала проблема зовн.-політ. орієнтацій різних політ. груп. Націонал-демократи й радикали в УНРаді й ДС виступили проти більшовиків, покладаючи надію на Антанту. Така позиція уряду викликала протидію ліворадикальних зх.-укр., а особливо наддніпрян. діячів, які виступали за союз із більшовиками, за повалення влади УНРади, здійснення в краї соціаліст. революції.

Взаємодія окреслених факторів радикалізувала сусп. настрої, активізувала парт.-політ. життя. Уже в 02.1919 в УНРаді були ств. окремі парт. клуби націонал-демократів і радикалів. Заг. радикалізація сусп. настроїв позначилася і на діяльності УНДП. Особливу стурбованість в УНДП викликала активізація ліворадикальних груп. За таких обставин 28–29.03.1919 у Станиславові було проведено надзвичайний Нар. з'їзд УНДП. На з'їзді були присутні Президент УНРади Є. Петрушевич, чл. уряду на чолі з С. Голубовичем. Центр. подією на з'їзді стало прийняття нової програми партії. На пропозицію Є. Петрушевича було змінено назву партії на УНТП, яку проголошено всеукр. політ. орг-цією. Попри те вона й надалі зберігала платформу нац.-демократ. орг-ції. Пояснюючи політ. позицію партії, К. Левицький зазначав: "Вдержання трудової партії яко партії рівноваги серед розбурханих політичних і соціальних пристрастей, надання їй панукраїнського характеру – мета, яку ставили собі автори нової програми і учасники з'їзду". У політ. резолюціях з'їзду висловлено довір'я УНРаді й ДС. 29.03.1919 з'їзд обрав тимчасовий НК. Очолив партію А. Горбачевський.

Нар. з'їзд УНТП став переломною віхою в історії укр. нац.-демократ. руху. Він запропонував концепцію буд-ва незалежної соборної укр. д-ви, яка ґрунтувалась би не на соц.-класових, ліво- чи праворадикальних засадах, а на заг.-нац. центрист. демократ.-правових основах.

Після з'їзду президія НК вжила заходів щодо активізації орг.-політ. діяльності партії. 20.04.1919 було відновлено вид. парт. органу "Свобода". 20.04–3.05.1919 НК провів повітові наради з метою оновлення повітов. орг-цій УНТП.

Тим часом значні зміни відбувалися на фронті. Великий польс. наступ проти УГА почався 14.05. У зв'язку з критичним станом ЗОУНР УНРада і ДС 9.06.1919 надали Є. Петрушевичу повноваження диктатора, тобто право здійснювати всю військ. й цивільну владу. Для виконання держ. влади ним була ств. Рада уповноважених, яка складалася з трудовиків.

З вимушеним відступом УГА за р. Збруч і втратою суверенітету ЗОУНР Галичина опинилася під польс. окупацією. Незважаючи на жорстокий окупац. режим, укр. народ чинив упертий опір польс. окупантам. Екзильний уряд Є. Петрушевича організовував нац.-визвол. б-бу в краї, перш за все спираючись на УНТП, яка й надалі займала провідне місце серед політ. сил. Однак війни й революції спричинили орг.-політ. ослаблення партії. На її діяльності позначився перехід провідних діячів УНТП до держ. апарату ЗУНР.

У результаті вимушеної еміграції край покинули активні учасники нац.-визвол. змагань. До того долучилися репресії польс. властей, які запроторили в тюрми й табори тисячі укр. патріотів. Попри те УНТП відбудовувала свої парт. стр-ри. У 10.1919 відновилася діяльність керівних органів партії, зокр. у Львові було створено збірний НК УНТП на чолі з І. Кивелюком; згодом провід партії перейшов до В. Бачинського.

З 22.01.1920 НК УНТП відновив видання газ. "Громадська Думка", яка, у зв'язку з репресіями польс. властей, виходила під назвами. "Українська Думка", "Український Вістник", "Громадський Вістник", "Діло". Ці вид. були одночасно заг.-нац. політ. трибуною. Наприкінці 1921 партія розпочала відбудову мережі місц. орг-цій. З 1922 УНТП відновила випуск парт. органу "Свобода" (ред. М. Струтинський).

Офіц. провід партії – НК – зосереджувався в краї. На еміграції діяла ЗГ УНТП, з представників якої був сформований уряд ЗУНР. З реорг-цією уряду й утворенням КУД 25.07.1920 вся повнота влади перейшла до трудовиків. Розробка заг. політ. курсу зосереджувалась у руках ЗГ УНТП і крайового НК. Вони разом з урядом визначали лінію держ. політики ЗУНР. У провідних колах УНТП вважали, що петлюрів. концепції укр. державності, опертій на союзі з Польщею, слід протиставити ідею суверенної Галичини, яка стане етапом до відродження соборної УД. Сподівання трудовиків на утворення незалежної Галиц. Республіки ґрунтувались на відповідних міжнар.-правов. передумовах, підтверджених ст. 91 Сен-Жермен. договору від 11.09.1919, за якою всі суверенні права на Галичину переходили від Австро-Угорщини до Антанти. Б-ба за відродження самост. зх.-укр. д-ви концептуально оформилася в резолюціях НК УНТП 10.11.1920. Вона знайшла свій розвиток у підготовленому К. Левицьким проекті "Основ державного устрою Галицької Республіки", який 30.04.1921 був запропонований Лізі Націй.

Проблема зовн.-політ. орієнтацій стала в центрі уваги 1-го в післявоєн. роки з'їзду мужів довір'я УНТП, що відбувся у Львові 3.06.1921. З'їзд підтримав політику еміграц. уряду Є. Петрушевича, спрямовану на побудову незалежної галиц. д-ви. Для згуртування всіх укр. політ. сил була ств. Міжпарт. рада, до якої ввійшли трудовики, радикали й християн. суспільники. Провідне місце в Міжпарт. раді займала УНТП.

Укр. нас. не примирилося з ворожою окупацією. Проблеми тактики й стратегії нац.-визвол. б-би знаходили своє вирішення на засіданнях НК УНТП, міжпарт. з'їздах і конф. За задумом уряду ЗУНР, Міжпарт. ради й НК УНТП антиокупац. б-ба в краї в поєднанні з дипломатичними заходами уряду ЗУНР мали вплинути на Польщу й світову громадськість таким чином, щоби провідні зх.-європ. країни визнали держ. незалежність Галиц. Республіки. Навколо ідеї визволення від польс. окупації об'єдналися широкі верстви зх.-укр. сусп-ва. Так, у 04.1920 на Гуцульщині спалахнуло нар. повстання проти польс. окупац. режиму. Ще більшого розмаху набрало повстання селян Сколів. і Долин. пов. у 08.1920.

Визначальна роль в орг-ції нац.-визвол. б-би належала інтелігенції, яка здебільшого становила соц. базу УНТП. В УНТП та Міжпарт. раді вважали, що об'єктом б-би за укр. державність мають стати всі сфери сусп. життя – політ., соц.-екон., культ.-освітня. Обґрунтування таких підходів було зроблено на 1-му (3–4.06.1921) і 2-му (3.09.1921) Міжпарт. з'їздах, де на порядок денний було винесено питання міжнар. ситуації, становище укр. народу під польс. окупацією, земельні, екон. й освіт. справи, у т. ч. й створення укр. ун-ту у Львові.

Незважаючи на репресії, українці у 09–10.1921 бойкотували урядовий перепис. Це був 1-й масовий виступ укр. нас., організований УНТП і Міжпарт. радою з часу польс. окупації. Рішучий опір чинило укр. нас. при сплаті податків і держ. позики. Бойкот перепису й данини розгортався на фоні заг. піднесення нац.-визвол. руху. У краї активно діяла мережа таємної УВО, яка спочатку підпорядкувалась уряду ЗУНР.

Восени 1922 нац.-визвол. рух на Зх. Україні набрав нової динаміки, переростав у збройні виступи. До загострення ситуації спричинило рішення польс. уряду провести в краї вибори до сейму й сенату 5 і 12.11.1922. Провід УНТП після деяких дискусій одностайно виступив проти участі у виборах. За бойкот виборів висловився ШНК УНТП 26.08.1922. Таке рішення підтримали всі укр. політ. сили нац.-державницького спрямування. Політ. тактика трудовиків напередодні та під час виборів була предметом детального розгляду на засіданні ТНК УНТП 2.09.1922. За рішенням НК УНТП в усіх повітах краю було створено антивиборчі к-ти, які у 09–10.1922 організували масовий вічевий рух.

Незважаючи на те, що польс. власті напередодні й у день виборів вдалися до суворих запобіжних заходів, зловживань і насильства, укр. нас. Галичини бойкотувало вибори.

Тим часом усередині УНТП наростали гострі протиріччя. Опозицію проти політики Є. Петрушевича в краї очолив голова УНТП і Міжпарт. ради В. Бачинський. Вихідним пунктом антагонізму була зростаюча радянофіл. орієнтація Є. Петрушевича й посилення автономістсько-нормалізаційних настроїв крайового проводу партії. Голова уряду ЗУНР вимагав переобрання крайового політ. проводу. На засіданні Міжпарт. ради 2.02.1923 була зроблена спроба нормалізувати відносини екзильного уряду з крайовим проводом. Цьому сприяла і відставка В. Бачинського з посади голови НК УНТП та Міжпарт. ради. 6.03.1923 на засіданні ТНК головою НК УНТП став о. Т. Войнаровський, його заст. було обрано І. Куровця. Останній одночасно був делегований від УНТП головою Міжпарт. ради. Ред. парт. органу "Український Вістник" було призначено М. Струтинського.

10.03.1923 Міжпарт. рада прийняла ухвалу, направлену послам країн Антанти, від яких вимагала визнати незалежність Сх. Галичини; попереджала, що укр. народ прийме від Антанти тільки таке рішення, яке не суперечитиме праву на самовизначення укр. народу. За ініціативою фашист. уряду Італії 15.03.1923 Рада послів країн Антанти (представники Франції, Англії і Японії) всупереч міжнар. праву прийняла рішення про передачу Галичини Польщі.

Крах сподівань на справедливе вирішення проблеми держ. незалежності Галичини викликав розчарування та обурення нар. мас, суперечності в укр. політ. таборі. Міжпарт. рада розпалася. Кожна партія випрацьовувала власну тактику й стратегію, які часто суперечили одна одній.

У 04.1923 Є. Петрушевич і ЗГ УНТП виступили з новою політ. концепцією, акцентованою на тому, що в силу істор. обставин усі ЗУЗ (Галичина, Волинь, Полісся, Холмщина, Підляшшя) опинилися в однакових політ. умовах, що витворювало ідентичні засади укр. держ. права. На думку закорд. центру, це створювало передумови для формування держ. влади на всіх ЗУЗ. Б-ба за визволення з-під влади Польщі повинна вестися під прапором державності всіх ЗУЗ. Проти польс. д-ви на Зх. Україні, вважав Є. Петрушевич, слід поставити укр. державність зі своєю владою, під кер-вом якої укр. народ вестиме б-бу з ворожою окупацією.

Для реалізації цієї мети пропонувалося реорганізувати УНРаду в УНРаду ЗУЗ з осідком у краї. Політ. партії державницького спрямування мали об'єднатись у Міжпарт. раду ЗУЗ. УНРада ЗУЗ повинна була вирішити питання про форму державності й повноваження закорд. представництва. До часу утворення держ. влади в інтересі тяглості буд-ва укр. державності й держ. традиції пропонувалося, щоб держ. представництво здійснювалося Президентом УНРади.

Концептуальне оформлення нової політ. лінії екзильного представництва відбулося на засіданні ЗГ УНТП у Відні 20.04.1923. Центр. місце в новій політ. концепції відводилось УНРаді, яка мала поширити свої повноваження на всі ЗУЗ. У зв'язку з цим ЗГ УНТП вимагала від крайового НК УНТП якнайшвидшого скликання УНРади "в цілі поширення її на всі західноукраїнські землі". Значну увагу приділяли створенню єдиного політ.

проводу для Зх. України. Його роль мала виконати Міжпарт. рада ЗУЗ. У реалізації цієї концепції особливу роль відводили УНТП як провідній політ. силі краю, покликаній стати авангардом нац.-визвол. б-би, не допустити будь-яких урядових комбінацій на шкоду укр. держ. ідеї. Свої резолюції з обширними коментарями Управа ЗГ направила для розгляду до НК УНТП у Львові.

Однак сподівання екзильного уряду і ЗГ УНТП були марними. Серед крайових провідних діячів УНТП та представників культ.-освіт. і госп. т-в ширилося переконання в недалекоглядності стратегії уряду, хибності його політ. тактики. Відповідальність за фатальне вирішення долі краю більшість у політ. проводі УНТП покладала на екзильний уряд.

1-й післявоєн. з'їзд УНТП 21.05.1923 у Львові став на шлях т. зв. реальної політики й ухвалив автономіст. резолюцію. Група В. Охримовича, який на з'їзді був обраний головою партії, виступила за автономію всіх укр. земель у складі Польщі. Нова політ. платформа передбачала замість опозиц. тактики програму позитивної реальної праці. Більшість делегатів з'їзду підтримала політ. лінію В. Охримовича.

Ч. трудовиків не погодилася з автономіст. політикою нового кер-ва УНТП, розцінюючи її як угодовську. Згуртувавшись спочатку навколо газ. "Слово", вони згодом утворили Незалежну групу в УНТП, яка повела гостру б-бу проти автономістів. Різко негативну реакцію автономіст. програма викликала в тієї ч. укр. еміграції, яка підтримала Є. Петрушевича. Найбільш повно її критику виклав відомий політ. діяч, дипломат ЗУНР М. Лозинський, який вказував на нереальність, шкідливість і угодовський х-р автономіст. програми. Проти політ. курсу НК різко виступила ЗГ УНТП та крайові політ. чинники. У 12.1923 В. Охримович і його прихильники були змушені відмовитись від кер-ва партією. До управи УНТП була обрана Незалежна група на чолі з о. О. Стефановичем. Нар. з'їзд УНТП 21.04.1924 відкинув автономіст. програму й офіційно передав провід партії Незалежній групі, яка все більше виявляла прорад. орієнтацію. Остання обставина посилила розмежування в партії на автономіст. групу "Діла", Незалежну групу "Слова", а також групу, яка гуртувалася навколо ж. "Заграва" й була провісником націоналістичного руху в Галичині. 20.04.1924 "загравісти" вийшли зі складу УНТП та утворили УПНР. Її організаторами виступили Д. Паліїв, Д. Донцов, С. Підгірський (голова), О. Луцький та ін. УПНР проголосила себе націоналістичною партією. Своїм завданням вона вважала б-бу проти Польщі, СРСР та комунізму.

Протягом 1-ї пол. 1925 між кер. УПНР, автономістів, Незалежної групи УНТП і волин. нац. групи УПР тривали переговори про консолідацію нац. табору й злиття всіх груп в 1 партію. 11.07.1925 на з'їзді представників цих груп було утворено УНДО. Головою партії обрано Д. Левицького.

Утворення УНДО завершило період орг-ції нац. сил краю на нових політ. засадах. Стара стр-ра політ. спектра, що сформувалася ще наприкінці 19 ст. і проіснувала до 1923, відходила в минуле. Нові істор. реалії, як і політ. статус Зх. України, небувала досі гострота етнонац. і соц. протиріч спонукали нац. сили до пошуків нового ідеологічного й політ. синтезу. Зх.-укр. націонал-демократія, всупереч наростанню тоталітарних тенденцій, зуміла випрацювати адекватну обставинам платформу об'єднання. Уперше після 1919 з'явилася концепція, яка консолідувала досі непримиренні табори – зх.-укр. і уенерівський, соборницький і автономіст., демократ. і націоналістичний. На цьому ґрунті стало можливим об'єднання політ. партій і груп у єдину політ. орг-цію.

Літ.: Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993; *Його ж.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. Івано-Франківськ, 2002; *Соляр І.* Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939). Львів, 2011; *Його ж.* Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України (1923–1928). Львів, 2010.

Микола Кугутяк

УКРАЇНСЬКА ПАРЛАМЕНТА́РНА РЕПРЕЗЕНТА́ЦІЯ 1848–1918

Об'єднання укр. депутатів австр. парламенту.

Уперше укр. представники з'явилися в австр. парламенті, що був обраний на хвилі революції 1848. Здебільшого це були селяни і священики, не підготовлені до парламентської праці. Вони покладали надмірні надії на підтримку укр. руху з боку австр. уряду. В результаті конституц. реформ 1860-х у Австро-Угор. монархії було започатковано безперервну традицію діяльності парламенту та провінційних сеймів. Гол. представницьким органом австр. ч. монархії стала Держ. Рада (Reichsrat) – 2-палатний парламент, який складався з Палати панів (Herrenhaus) та Палати депутатів (Abgeordnetenhaus). До 1873 Палату депутатів обирали сейми; до 1896 вона формувалася цілковито, до 1907 – частково за куріальним принципом. До введення 1907 заг. виборчого права УПР в австр. парламенті була нечисленною. Це випливало з соц. стр-ри укр. сусп-ва й політики австр. влади, яка не надавала укр. руху важливого значення. Протягом 1860–80-х серед укр. депутатів австр. парламенту переважали русофіли, які підтримували нім. централістів, а також носії подвійної польс.-руської ідентичності, які належали до Польс. кола. З 1880-х ключовий вплив на формування політики УПР здобули народовці, а її чисельність становила бл. 10 депутатів. На зламі 19–20 ст. на діяльності УПР позначалися дискусії навколо "нової ери". Через малочисельність укр. депутати не відчували відповідальності за вирішення держ. питань, використовували трибуну для критики влади й оголошення нац. вимог. Більшим було значення УПР для укр. нац. руху.

Новий етап у діяльності УПР почався після заг. виборів 1907, коли було обрано 32 депутати-українці, у т. ч. 27 з Галичини і 5 з Буковини, з них 22 від УНДП, 3 від УРП, 2 від УСДП і 5 русофілів. Подібними були й результати дострокових виборів 1911, на яких укр. представники здобули 31 мандат. Щоправда, від УПР відійшли русофіли й було створено кілька парт. клубів. Для координації укр. фракцій 1911 засновано Укр. союз. УПР стала помітним політ. гравцем у парламенті. Її лідерами були Ю. Романчук, Є. Олесницький, К. Левицький, Є. Левицький, Є. Петрушевич, М. Василько. На засіданні 20.06.1907 К. Левицький оголосив держ.-правову заяву, в якій стверджувалося, що утримання українців і поляків у штучних рамках галиц. провінції порушує нац. права українців; проголошено курс на нац.-територ. автономію укр. земель у Австро-Угорщині. Гол. вимогами укр. представників у Відні також були: припинення правопорушень на виборах, виборча реформа до Галиц. сейму, використання укр. мови в адміністрації нарівні з польс., створення в Галиц. намісництві укр. секції, заснування укр. ун-ту в м. Львів та укр. г-зій у Галичині, субсидії укр. культ.-просвітн. та екон. інституціям тощо. Навколо цих питань оберталися переговори укр. депутатів з австр. урядом, яким протидіяли польс. політики.

Після поч. ПСВ УПР залишалася, поряд із ГУР, СВУ та ЗУР, помітним центром укр. руху; у м. Відень протягом війни перебувало чимало укр. депутатів. Особливо зросла роль УПР після Акта 5.11.1916, у якому Німеччина та Австро-Угорщина декларували намір відновлення польс. державності. 10.10.1918 в умовах розпаду Австро-Угорщини та утворення 2-ї Речі Посполитої на засіданні УПР під головуванням Є. Петрушевича було вирішено скликати 19.10.1918 у м. Львів з'їзд довірених осіб та утворити на ньому укр. Конституанту – УНРаду, визначено її склад.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; Історія українського парламентаризму: від допарламентських форм організації політичного життя до сьогодення / В. Смолій, О. Аркуша, Т. Бевз та ін. К., 2010; *Попик С.* Українці в Австрії 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. К.; Чернівці, 1999; *Binder H.* Galizien in Wien. Parteien,

Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik. Wien, 2005; *Buszko J.* Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848–1918. Warszawa, 1996.

Олена Аркуша

УКРАЇНСЬКА ПАРЛАМЕНТА́РНА РЕПРЕЗЕНТА́ЦІЯ 1922–1939

Парламентське представництво укр. політ. сил у сеймі та сенаті 2-ї Речі Посполитої. З 1928 так називали представництво УНДО в польс. парламенті. Діяльність УПР поділялася на кілька періодів, які хронологічно збігаються з каденціями роботи польс. парламенту.

1) 1922–27. Укр. політ. партії нац.-державницького табору Сх. Галичини (УНТП, УРП, УСДП) бойкотували вибори 1922, відгукнувшись на заклик екзильного уряду ЗУНР у м. Відень з огляду на невизначений міжнар.-правов. статус Сх. Галичини. Тільки партія "хліборобів" (пропольс. орієнтації) зуміла провести 5 послів (депутатів) до сейму. На Волині, Холмщині, Підляшші й Поліссі укр. політ. сили об'єдналися з євреями, білорусами, німцями й росіянами в Блок нац. меншин, який здобув 57,3 % голосів на виборах до сейму й 61,8 % – до сенату. За списком Блоку нац. меншин 20 українців одержали посольські мандати сейму і 6 – сенаторські, сформувавши першу УПР. На поч. діяльності парламенту УПР сподівалася на компроміс із владою, однак від весни 1923 перейшла в опозицію. Спроби домогтися в парламенті конкретних рішень для полегшення становища укр. нас. виявилися безрезультатними через опір польс. правих партій.

2) 1928–30. У виборах 1928 вперше взяло участь усе нас. Зх. України. З укр. партій найбільше голосів здобуло УНДО (бл. 600 тис.). Партії комуніст. табору (Сельроб, Сельроб-лівиця і КПЗУ) разом набрали понад 387 тис. голосів. Після невдалих спроб УНДО сформувати спільну парламентську репрезентацію виникло кілька сеймових клубів: Укр. клуб – 26 послів (з них 23 чл. УНДО), Клуб Укр. соціалістично-радикальної парламентської репрезентації – 8 послів, Клуб Сельробу – 4 посли, Сельробу-лівиці – 2 посли, Укр. партії праці – 1 посол. 5 українців увійшли до проурядового Безпарт. блоку співпраці з урядом. У сенаті 9 чл. УНДО, 1 соціаліст-радикал і 2 білоруси сформували спільний клуб. За його межами залишився тільки представник Сельробу. Після додаткових виборів до сейму й сенату на Волині в 05 й 07.1930 укр. парламентське представництво зросло до 50 послів і 14 сенаторів, однак новообрані посли не встигли прийняти посольську присягу через достроковий розпуск парламенту в 08.1930.

3) 1930–35. Виборча кампанія 1930 проходила в період пацифікації та масових репресій українців (в ув'язненні опинилося 30 колиш. укр. послів і 3 сенатори, десятки парт. активістів). За списком Українського і білоруського виборчого блоку до сейму пройшли 17 чл. УНДО і 3 чл. УСРП; до сенату – 3 чл. УНДО та 1 представник УСРП. За списком Безпарт. блоку співпраці з урядом посольські мандати одержали 6 українців з Волині та 2 чл. Рус. аграрної партії з Галичини; 2 українці стали сенаторами. У діяльності УПР переважала тенденція до пошуку компромісу з польс. урядом, що виявлялося у висуненні гасла територ. автономії для укр. земель у польс. д-ві. УПР відмежувалася від тактики ОУН, засудивши її, викривала злочини сталін. режиму в УСРР, зокр. Голодомору 1932–33.

4) 1935–38. Вибори 1935 до польс. парламенту відбувалися в умовах проголошеної політики нормалізації польс.-укр. відносин. З метою збереження парламент. представництва українців УНДО пішло на укладення виборчої угоди з Безпарт. блоком співпраці з урядом, завдяки чому здобуло 14 мандатів у сенаті. Аналогічну угоду уклало Волин. укр. об'єднання, отримавши 5 місць у сеймі й 1 в сенаті. Ін. укр. партії разом з польс. опозицією бойкотували парламент. вибори 1935, протестуючи проти антидемократ. виборчого закону. УПР співпрацювала з польс. проурядовим табором. Польс. уряд зробив кілька кроків назустріч українцям: голову УНДО В. Мудрого обрано віце-маршалом сейму, оголошено амністію та ін. Проте уряд відмовився

задовольнити найважливіші вимоги УПР: територ. автономія, проблеми у сфері екон. та культ.-освіт. життя.

5) 1938–39. УНДО, Укр. нар. обнова й Волин. укр. об'єднання взяли участь у виборах у порозумінні з проурядовим Табором нац. єдності. Кількісне представництво укр. партій у парламенті залишилося незмінним порівняно з попередньою каденцією 1935–38. Укр. представники в парламенті розчарувалися в політиці нормалізації. 9.12.1938 УПР внесла на розгляд сейму "Проект конституційного закону Галицько-Волинської землі", що передбачав надання територ. автономії ЗУЗ у межах Станиславів., Терноп., Волин., більшої ч. Львів. й Поліського, окремих повітів і ґмін Люблін., Білостоц. та Краків. в-в. Маршал сейму не прийняв цей законопроект до розгляду, що стало приводом для припинення політики нормалізації. Востаннє укр. посли виступили в сеймі 2.09.1939: С. Скрипник і В. Мудрий запевнили польс. політикум у спільній б-бі українців і поляків проти Німеччини.

Літ.: *Зайцев О.* Політичні партії Західної України у парламентських виборах 1928 р. // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 3. Львів, 1994; *Його ж.* Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939 рр.) // УІЖ. 1993. № 11; *Кугутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; *Лисяк П.* Українське парляментарне представництво // Народній ілюстрований калєндар товариства "Просвіти" на 1929 р. Річник 51. Львів, 1928; *Соляр І.* Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України (1923–1928). Львів, 2010; *Його ж.* Українське національно-демократичне об'єднання: Перший період діяльності (1925–1928). Львів, 1995; *Швагуляк М.* Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси: Проблема політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919–1939) // Сучасність. 1995. Ч. 12; *Brzoza C.* Ukraińska reprezentacja parlamentarna w II Rzeczypospolitej // Krakówskie zeszyty ukrainoznawcze. T. 1/2. Kraków, 1992/93; *Mędrzecki W.* Ukraińska reprezentacja parlamentarna w Drugiej Rzeczypospolitej // Krakowskie zeszyty ukrainoznawcze. T. 3. Kraków, 1996; *Szumiło M.* Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Sejmie i Senacie RP (1928–1939): Zarys problemu // Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze, zesz. 13/14. Warszawa, 2002; *Tomczyk R.* Ukraińskie Zjednoczenie Narodowo-Demokratyczne (UNDO) a wybory parlamentarne w 1928 r. // Biuletyn Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego (badania ukrainoznawcze). Nr. 3. Przemyśl, 1997.

Ігор Соляр

УКРАЇНСЬКА РАДИКА́ЛЬНА ПА́РТІЯ

Перша легальна укр. політ. партія європ. типу (спершу РУРП, у міжвоєн. період 1918–39 діяла як самост. партія на тер. Сх. Галичини й Волині в складі Польщі під назвами УРП та УСРП).

Заснована 4–5.10.1890 у м. Львів І. Франком, М. Павликом, С. Даниловичем, Є. Левицьким, В. Будзиновським та ін. (загалом бл. 30 осіб). З'їзд схвалив програму партії, яку підготували І. Франко, С. Данилович, М. Павлик, що зумовило конфлікт між "старими" (І. Франко, М. Павлик, О. Терлецький, С. Данилович) та "молодими" (В. Будзиновський, Є. Левицький, В. Охримович та ін.) радикалами. 1895 (4-й з'їзд) було прийнято Доповнення до Програми РУРП: здійснення соціаліст. ідеалів можливе лише за умови якнайширшого самоуправління краю. Внутріпарт. б-ба в УРП викристалізувала 3 осн. фракційні групи: власне радикальну (М. Павлик, К. Трильовський, Л. Бачинський); соціал-демократ. (Р. Яросевич, М. Ганкевич, М. Новаківський) та нац.-демократ. (В. Охримович, Є. Левицький, В. Будзиновський), які 1899 оформились, відповідно, в УРП, УСДП та УНДП.

Укр. радикалізм як позиція, напрям сусп.-політ. думки, метод дій мав свої особливості й форми вираження, базувався на засадах європ. соціалізму та позитивізму. Партія пропонувала

радикальний шлях соціаліст. перетворень.

"Програма мінімум" РУРП була спрямована на досягнення автономії повітів, країв. 29.12.1895 (4-й парт. з'їзд) у Львові програма партії була доповнена положенням про держ. самостійність України з респ. формою правління. Д-ву вважали основою для реалізації природних, соц., матеріальних, духовних потреб укр. сусп-ва – "держава є конечна для нашої нації", бо "повне свобідне національне життя нашого народу можливе тільки у своїй независимій державі". За словами М. Стахіва, галиц. радикали "перші в Галичині почали уживати в публичнім житті назви «русько-український», або просто «український», щоби таким чином підчеркнути лучність із українським народом на Придніпрянщині, а окремішність від Московщини". Програма 1904 констатувала потребу реалізації соц.-екон. перетворень за цілковитої політ. самостійності укр. народу та необмеженого його права вирішувати всі справи самостійно, шляхом демократ. виборів.

Радикали взяли активну участь у Листопадовій нац.-демократ. революції в Галичині 1918, проголошенні ЗУНР. В УНРаді за чисельністю представництва радикали посідали 2-ге місце. Відомі парт. лідери Л. Бачинський та К. Трильовський стали чл. екзекутивної делегації УНРади в м. Відень (уконституювалася 25.10.1918). Заст. К. Левицького, голови галиц. делегації, було обрано І. Макуха, а відомий галиц. радикал Д. Вітовський, який очолював УЦВК, виступив організатором і кер. Листопадового чину. У м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) посаду комісара передано послові Л. Бачинському; І. Макуха було призначено повітов. комісаром Товмаччини, І. Блажкевич від ім. УНРади перебрала владу в м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). У РДС І. Макух очолив секретаріат громад. робіт, Д. Вітовський – секретаріат військ. справ. 3.01.1919 на 1-й сесії УНРади, предметом обговорення якої стала справа об'єднання ЗУНР та УНР, Л. Бачинський був обраний заст. Президента Є. Петрушевича. Таким чином він узяв на себе і свою партію співвідповідальність за діяльність органів влади. Представницьку делегацію, направлену до м. Київ для юрид. оформлення злуки УНР та ЗУНР, очолив Л. Бачинський (до її складу, окрім нього, ввійшли й ін. діячі УРП: Д. Вітовський, В. Стефаник, П. Шекерик-Доників).

Попри те, у середовищі самої УРП спостерігалися певні деструктивні процеси. 16.02.1919 із УРП виокремилася СРП на чолі з К. Трильовським. Чл. УРП засудили цей акт як порушення парт. дисципліни, активізували орг. роботу партії. 20.02.1919 у м. Станиславів розпочато вид. газ. "Народ", гол. ред. якої став М. Балицький, а його співробітниками – М. Федюшка (літ. псевд. М. Євшан) та М. Шаповал (літ. псевд. М. Сріблянський).

22–23.03.1919 у м. Станиславів відбувся з'їзд УРП, резолюції якого передбачали потребу досягнення: самостійності України, респ. форми правління, зміцнення орг-ції укр. армії, ухвалення Конституції, вирішення питань соц.-екон. х-ру. Саме радикали на чолі з Л. Бачинським відіграли вагому роль у прийнятті 14.04.1919 аграрного закону ЗОУНР. У 07.1922 ред. колегією Гол. управи УРП, представленою молодшою генерацією радикалів (О. Навроцький, М. Матчак, О. Коберський, О. Павлів та ін.), було підготовлено проект нової парт. програми: "УРП, як партія робітних селянських мас української нації, стоїть на ґрунті соціалізму і стремить до переведення його в життя при повній державній самостійності і суверенності українського народу на всіх його етноґрафічних землях".

У зв'язку з польс. окупацією Галичини УРП практично припинила свою діяльність, орг. стр-ри саморозпустилися. Провідні чл. партії І. Макух, В. Лисий, М. Балицький, Г. Ракочий, О. Назарук відправилися за р. Збруч, ін. ч. діячів емігрувала до м. Відень та Прага. У Галичині залишилися тільки Л. Бачинський, С. Данилович та П. Лаврук, однак у той складний період вони не могли поставити партію на

рівень вагомого чинника політ. життя зх.-укр. сусп-ва.

Свою орг. діяльність УРП формально відновила на поч. 11.1920: 6–7.11 у Львові відбулося засідання Гол. управи партії, учасники якої засвідчили про відновлення діяльності УРП й підтримали постанову про співпрацю з державницькими силами в УНРаді та Міжпарт. раді єдиним нац. фронтом. 27.08.1922 на засіданні Міжпарт. ради радикали, спільно з УНТП та УХСП, підтримали рішення уряду ЗУНР про бойкот виборів.

1922 була здійснена спроба поновити діяльність СРП: у с. Іспас (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) колиш. посол Держ. Ради у Відні П. Лаврук створив орг. центр з відновлення партії та з 8.10.1922 почав видавати "Радикальний Голос". Від ім. Ген. секретаріату УРП І. Салагуб, І. Волошин, О. Навроцький та О. Павлів опубл. комунікат, у якому заявили про те, що "новоповсталий анонімний «Організаційний Комітет Селянської Радикальної Партії», який скривається за особу бувшого посла П. Лаврука, не є партійною установою УРП". Орг. робота чл. партії значно активізувалася з поверненням до Львова молодшої генерації радикалів: О. Навроцького, О. Павліва, В. Кіцули, Р. Дашкевича, Т. Нички, О. Коберського, С. Терлецького. Уже 1922 було відновлено вид-во друкованого парт. органу "Громадський Голос", гол. ред. якого став О. Павлів.

На 1-му повоєн. з'їзді УРП (1–3.04.1923) радикали прийняли резолюцію, у якій заявили, що "український народ не погодиться з окупацією західноукраїнських земель, бо повне соціальне визволення неможливе без здобуття національної самостійности, яка виявляється в можливості, даній робітничим масам кожної української етнографічної території, самим вільно вирішувати свою долю", схвалили платформу т. зв. антирад. соборництва: регіональна державність ЗУЗ вважалася відступом від ідеї соборної укр. державності (радикали перейшли від регіонально-галиц. державницької концепції до заг.-укр. доктрини), УСРР оцінювалась як "форма московської окупації України".

6.04.1924 у Львові проходив черговий крайовий з'їзд УРП (голова партії – І. Макух) за участю делегатів волин. групи соціалістів-революціонерів. Гол. управа, Гол. секретаріат УРП і Політ. бюро УРП та УПСР виробили широку політ. платформу співпраці, що передбачала: поширення масової вічевої акції з метою активізації сусп.-політ. життя нар. мас та проведення щоденної роботи над розбудовою підвалин нац. життя. На з'їзді в дискусії між прихильниками співпраці з партіями державницької орієнтації, з одного боку (Л. Бачинський, О. Навроцький, О. Когут), та прибічниками творення суто соціаліст. фронту укр. політ. партій (О. Павлів, М. Рогуцький, П. Лисий) перемогу здобули перші; було вирішено продовжити переговори з представниками тих укр. політ. партій, які перебувають на державницькім становищі. У середовищі партії намітилися 2 провідні напрями: радикально-нац. (на чолі з Л. Бачинським, О. Навроцьким) та радикально-соціаліст. (О. Павлів, М. Рогуцький, В. Лисий).

1.02.1925 – 28-й Крайовий з'їзд УРП в м. Станиславів (74 делегати з 18 пов. репрезентували 256 ґмінних та повітов. орг-цій, а також представники УПСР С. Жук та М. Стахів). Головою партії обрано Л. Бачинського, 1-м заст. – І. Макуха. Об'єднавчий Крайовий конгрес УРП та Волин. групи УПСР відбувся у Львові 14.02.1926 в залі Муз. ін-ту ім. М. Лисенка. На з'їзд прибули делегати від 22 повітов. орг-цій Сх. Галичини та 3 повітов. орг-цій Волині. Головою УСРП було обрано Л. Бачинського, його заст. стали С. Жук та І. Макух. Склад Гол. секретаріату, як і Гол. управи, було розширено шляхом залучення чл. Волин. групи УПСР С. Жука, д-ра М. Стахіва, А. Нивинського та ін.

Програму УСРП "Чого хоче Українська Соціялістично-Радикальна партія" опубл. після з'їзду 1926, однак вона одразу ж була конфіскована польс. властями й лише 1927 радикали видали "Право народу. Приступний виклад програми Української Соціялі-

стично-Радикальної Партії (УСРП)". Мета партії – повне нац. і соц. визволення укр. народу ("Самостійна Українська Трудова Республіка", "Самостійна, Соборна Українська Державність"), осн. засоби – соціалізм, демократія (резолюції з'їздів 1926, 1929, 1932), опора на власні сили.

Екон. ч. програми УРП-УСРП передбачала: розв'язання земельного питання (перехід землі у власність народу, визнання дрібної приватної власності, підвищення продуктивності с. госп-ва шляхом покращення технології обробітку ґрунтів, буд-во доріг, поширення госп. освіти серед селян), розбудову кооперативів, створення укр. професійної орг-ції селян – Сел. спілки, узгодження с-ми податків, розвиток пром-ті, зменшення безробіття, належну оплату праці, заперечення потреби цілковитої націоналізації пром. підприємств, підтримку домашніх ремісничих промислів, торгівлі. У нац.-культ. сфері УРП-УСРП виступала за реформування освіт. галузі, пріоритетними складовими якої мали б стати: демократизація шкільн. управління, безкоштовна освіта в держ. навч. закладах, розвиток дошкільн., середньої, фахової і вищої освіти, вільний доступ до навч. хлопців і дівчат, держ. утримання сиріт і малозабезпечених дітей, матеріальна підтримка існуючих навч. закладів місц. громадами.

Ідеологія УРП-УСРП була синтезом нац. (самостійність, незалежність, соборність д-ви), ліберально-демократ. (рівність усіх громадян перед законом; індивідуальна свобода; принципи політ. плюралізму; розподіл влади на законодавчу, виконавчу, суд.; свобода слова, поглядів, переконань, совісті; запровадження заг. виборчого права), соціаліст.-народницьких (забезпечення соц. прав, створення умов для гармонійного й усебічного розвитку особистості, справедливий розподіл матеріальних благ і духовних цінностей залежно від докладеної праці). 22.02.1931 УСРП вступила до Соціаліст. Трудового Інтернаціоналу з метою надання світовій громадськості правдивої інформації про нац.-визвол. змагання укр. народу та протиставлення себе т. зв. соціаліст. партіям рад. типу. Партія виступила проти диктатор. режимів фашизму й комунізму, заперечувала терористичні, революц. методи б-би й у своїй політиці вдавалася тільки до легальних форм діяльності, пріоритетними з-поміж яких були такі: активне проведення передвиборних кампаній, робота у вищих органах влади 2-ї Речі Посполитої, патріотично-виховна робота серед укр. нас., орієнтація на власні сили, дотримання принципу "чистих рук". Селянство проголошувалося носієм нац.-культ. традицій.

Орг. статут партії, ухвалений на конгресі 1926, підготував О. Павлів (партія поєднувала автономний принцип із централізмом). Найвищий парт. орган – парт. з'їзд, найнижча ланка – місц. громада; у повіті працювала повітова парт. орг-ція, працею на тер. цілого краю керувала Гол. управа, що формувалась на Крайовому конгресі й вибирала з-поміж своїх чл. Гол. секретаріат. Успішному функціонуванню партії сприяла висока ідейність її чл., що продемонстрували вибори до польс. сейму та сенату (4 та 11.03.1928). Соціалісти-радикали отримали 2-ге місце з-поміж укр. політ. партій. До сейму від УСРП увійшло 9 послів, з яких: 7 – чл. партії (Л. Бачинський, О. Когут, Д. Ладика, М. Рогуцький, П. Шекерик-Доників, К. Стефанів, С. Жук) та 2 – безпарт. (І. Власовський і В. Зубрицький). Посла Д. Ладику обрано секретарем сейму. Радикали працювали в таких сеймових комісіях: бюджетній, конституц., охорони праці, відбудови краю, правн., промислу та торгівлі, сусп. опіки, рільничої реформи, робіт публічних, земельній та військ. Парламентська діяльність стала осн. формою політ. б-би легальних укр. партій. За період 1928–30 діячі УСРП подали 116 запитів і 19 внесень у польс. парламенті. До новообраного сейму 1930 за списком № 11 (виборчий блок УСРП, УНДО, УСДП, Білорус. християн. демократії та Білорус. сел. союзу) ввійшли 3 соціалісти-радикали (М. Вахнюк, Д. Ладика, М. Матчак), які створили окреме представництво – Клуб укр. соціалістів-радикалів, а до сенату було обрано

І. Макуха. Після смерті Л. Бачинського останній став головою УСРП, його заст. – І. Новодворський, В. Лисий та О. Навроцький. До Гол. управи ввійшли 32 активні парт. діячі з різних повітів Зх. України. Протягом 1931–33 в усіх місцевостях краю масового х-ру набрали численні повітові конф. та зібр. представників УСРП.

29–30.12.1934 УСРП та УСДП спільно з еміграц. УСДРП і УПСР утворили Укр. соціаліст. блок (провідні позиції належали УСРП).

Вибори 1935 УСРП, як і ФНЄ та ОУН, бойкотувала.

У 01.1935 партія фактично розпалася на 2 течії: УСРП–правицю і УСРП–опозицію на чолі з І. Голубом, організовану довкола пресового органу "Голос Покуття". Однак навіть напередодні ДСВ УСРП продовжувала орг. роботу, що проявлялася в орг-ції повітов. конф., скликанні консультативних нарад (у справі громад. виборів) та проведенні (наприкінці 08.1939) останнього засідання Гол. секретаріату УСРП.

УРП-УСРП належала до масових політ. партій: РУРП на поч. 20 ст. налічувала 2 тис. осіб, 1926 – 3,5 тис., 1929 – 7,5 тис., 1930 – до 13 тис., наприкінці 1934 – 20 тис. діячів, випередивши навіть УНДО. Збільшення кількості парт. діячів УРП-УСРП відбувалося, в основному, шляхом долучення до неї молодих осіб, які виховувались у таких орг-ціях соціалістів-радикалів, як Союз укр. поступової молоді ім. М. Драгоманова "Каменярі" (об'єднав у своїх лавах укр. молодь і працював над її духовним і фіз. вихованням) й Союз укр. працюючих жінок "Жіноча громада" (активізував громад.-політ. роботу укр. жіноцтва).

Літ.: Кугутяк М. Галицькі українці у боротьбі за державну незалежність у 1920–1923 роках // Галичина. Ч. 1. Івано-Франківськ, 1997. С. 45–57; *Його ж.* Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993; *Його ж.* Радикальна партія в Східній Галичині // УІЖ. 1990. № 10. С. 55–62; *Левинський В.* Початки українського соціялізму в Галичині. Торонто, 1918; *Макух І.* На народній службі. Детройт, 1960; *Міщук А., Міщук М.* Консолідація в політиці і тактиці УРП-УСРП // Галичина. Ч. 20–21. Івано-Франківськ, 2012. С. 526–532; *Їх же.* Критика УРП-УСРП тоталітаризму та його різновидів більшовизму і фашизму // Прикарпатський Вісник НТШ. Думка. 2013. № 3 (23). С. 80–88; *Їх же.* Організаційна структура УРП періоду ЗУНР // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 141–145; *Їх же.* УСРП – практичне втілення соборницьких ідей галицьких радикалів та волинських соціалістів-революціонерів // Прикарпатський Вісник НТШ. Думка. 2014. № 3. С. 53–61; *Міщук М.* Державотворча діяльність УРП // Прикарпатський Вісник НТШ. Думка. 2011. № 3 (15). С. 157–175; *Її ж.* Народництво як складова ідеології Української радикальної партії – Української соціалістично-радикальної партії // Наука України. Перспективи та потенціал: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції "Наука України. Перспективи та потенціал" (м. Одеса, 15–17 вересня 2011 р.). Одеса, 2011. С. 132–134; *Її ж.* Роль УСРП у процесі політизації жіночого руху (на прикладі функціонування Союзу українських працюючих жінок "Жіноча громада") // Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. Одеса, 2011. Вип. 43. С. 285–291; Право народу. Приступний виклад програми Української Соціялістично-Радикальної Партії (УСРП). Львів, 1926; Програма руско-україньскої радикальної партиї принята на краєвім з'їзді партийнім у Львові 29 грудня 1895. Львів, 1895; Програма Української Радикальної Партії (Проект редакційної колеґії Гол. Управи У.Р.П. з р. 1922) // Календар "Громади" на 1923 р. С. 23–26; *Стахів М.* Народні маси в русі. Історія українського політичного руху. Від 1890 до 1895 року. Львів, 1939; Чого хоче Українська Соціялістично-Радикальна партія. Львів, 1926.

Андрій Міщук, Мар'яна Міщук

УКРАЇНСЬКА РАДИКА́ЛЬНА ПА́РТІЯ БУКОВИ́НИ

Утворилася 16.06.1906 в результаті виокремлення лівого крила політ. партії "Національна рада русинів на Буковині". Головою партії обрано

Т. Галіпа, який у той час працював адвокатом у м. Чернівці.

Друк. органом радикалів стала газ. "Народна справа" (виходила в 12.1906–08), потім – газ. "Громадянин" (1909–10); видавали також популярні брошури для народу, календар "Зірниця".

21–22.11.1908 скликано 1-шу конф. У.р.п.Б., на якій розглянуто внутр.-парт. проблеми, програмні вимоги й тактику, питання заснування культ.-освіт. та політ. т-в радикального спрямування. Планувалося скликати в майбутньому з'їзд партії, але це рішення так і не було втілено в життя.

Програма партії вперше офіційно опубл. в газ. "Громадянин" 1909. Загалом вона майже цілковито повторювала програму РУРП в Галичині. Буковин. радикали проголошували, що вони стоять на ґрунті соціалізму й прагнуть до усунення будь-якої експлуатації, забезпечення масам укр. народу права вільно розпоряджатися землею і всіма засобами вир-ва. Конкретні вимоги ставились у справах екон., політ., просвітн. і культ. У політ. справах гол. вимогою була перебудова австр. д-ви на федеративних засадах, створення окремої укр. політико-адм. області з укр. ч. Буковини й Галичини.

Найбільш активно й успішно радикали діяли в січових орг-ціях. З 1907 до Гол. ради "Союзу Січей" належали майже виключно радикали або їхні прихильники. Серед них цілеспрямованою працею вирізнялися Ілько та Остап Поповичі, Г. Гордий, Д. Макогон, С. Яричевський.

З наростанням суперечностей у народовському таборі радикали почали зближуватися з групою О. Поповича – М. Василька, піддаючи постійним нападкам С. Смаль-Стоцького та його прихильників.

Остаточне зближення радикалів і націонал-демократів на чолі з М. Васильком відбулося 1911, в умовах передвиборної кампанії до Буковин. сейму та австр. парламенту. У 02.1911 обидві партії уклали угоду про спільні дії, за що радикалам гарантували 1 місце в сеймі. У результаті Т. Галіпа було обрано депутатом Буковин. сейму.

У передвоєн. роки радикали майже в усіх питаннях солідаризувалися з націонал-демократами. Т. Галіп осн. діяльність зосередив у клубі сеймових і парламентарних послів. Негативно на діяльності партії позначалося те, що після припинення вид. парт. органу, газ. "Громадянин", 1910 орг-ція так і не змогла налагодити нового часопису. Досить сильними були суперечки між окремими чл. партії. У роки ПСВ лідери партії перебували в м. Відень, Прага (нині Чехія) та ін. містах імперії.

Представники У.р.п.Б. взяли активну участь у процесах державотворення восени 1918. Учасником УНРади в м. Львів від партії був І. Карбулицький. І. Попович сприяв успішній передачі влади до рук українців 6.11.1918.

Після захоплення Буковини Румунією У.р.п.Б. припинила існування.

Літ.: Бильцан О. Діяльність Української радикальної партії Буковини на сторінках періодичної преси (1907–1910) // Питання історії України. Т. 11. Чернівці, 2008; *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Його ж.* Українська радикальна партія Буковини // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 6–7: Історія: Збірник наукових праць. Чернівці, 1996.

Олександр Добржанський

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ

Одне з наймасштабніших сусп.-політ. явищ історії України модерного часу, яке стало логічним завершенням розвитку укр. нац.-визвол. руху 19 ст. і водночас визначило х-р перебігу укр. історії 20 ст., зокр. розвиток укр. націоналізму, нац. самосвідомості, націо- та державотворення, пришвидшило процес формування укр. нації, привело до відновлення укр. д-ви.

Утвердження в сучасній істор. л-рі терміна У.р. не є новацією. Події 1917–20/21/23 саме як У.р. розглядали її творці й 1-ші – історіографи М. Грушевський, В. Винниченко, П. Христюк, Д. Дорошенко та ін. Слід зазначити, що таку назву вживали 1920-х і в історіографії УСРР (М. Яворський, А. Річицький,

Маніфестація прихильників Української Народної Республіки на Софійській площі в м. Київ, 1917 р.

В. Затонський). При цьому У.р. розглядали суто в контексті Жовтневої революції. З посиленням класового підходу в методології рад. істор. науки даний термін було замінено на "революція на Вкраїні", покликаний дезавуювати вказівку на нац. зміст революц. подій.

У сучасній історіографії також широко вживається поняття "українські національно-визвольні змагання", запозичене з діаспорної л-ри. Сутнісно воно близьке до терміна У.р. і нерідко використовується як синонімічний замінник. Хоч, на наш погляд, дефініція У.р. має більш обґрунтовану визначеність, критерії, типологію.

Усталений у новітній вітчизняній історіографії термін У.р. зустрічає певні заперечення, особливо з боку рос. дослідників, які стверджують, що не було якоїсь окремої чи особливої У.р., а проходив процес розпаду й реорг-ції соц.-екон. і етніч. стр-р колиш. Рос. та Австро-Угор. імперій. Сучасна укр. історіографія не заперечує розгляд подій У.р. в контексті заг.-рос. революц. процесу, особливо на його початках. Ще М. Грушевський, підсумовуючи її нац.-демократ. етап, писав: "Наша українська революція, на жаль, не розвивалася самостійно, вона весь час мусіла маршувати з конвульсійними рухами і киданнями революції російської, хаотичної, страшної. Російська революція потягнула нас через кров, через руїни, через огонь". Він вважав, що саме "очищення огнем" більшовиц. експансії і звільнило Україну від "песьйого обов'язку" перед Москвою.

Системні дослідження вітчизняних учених переконливо доводять, що породжена розпадом рос. імперського організму У.р. у процесі свого розвитку набула виразних самодостатніх форм, перетворилась на феноменальне явище 20 ст., яке залишило глибокий слід у минулому укр. народу й слугувало джерелом державницьких домагань кількох поколінь українців.

У.р. була спричинена низкою факторів, насамперед колективним прагненням народу позбутися глибинних нац. і соц. деформацій, яких укр. сусп-во зазнало внаслідок територ. поділу укр. земель між Рос. та Австро-Угор. імперіями у 18 ст. і ксенофобської антиукр. політики рос. самодержавства, спрямованої з 2-ї пол. 19 ст. на асиміляцію українців. За своїм х-ром належить до типу нац.-демократ. із сильно вираженою соц. компонентою. Найбільш характерними її ознаками були нац.-визвол. б-ба, творення незалежної нац. державності, формування модерної нації, а також аграрна революція.

На поч. 20 ст. українці залишалися пригнобленим, структурно неповним народом, який втратив (наприкінці

18 ст.) власну станову еліту, отже довго перебував у пониженому соц. становищі. Гострота й своєрідність аграрної проблеми (сел. малоземелля та присутність в Україні великої кількості рос., польс. поміщиків та євреїв-орендаторів) поєднували нац. рух із соц. Тісне переплетіння нац. і соц. надає У.р. певну парадигмальну первинність, яка згодом була в різних формах відтворена в багатьох революціях 20 ст.

Ідеологія революції сформувалася на базі заг.-європ. демократ. цінностей та визнання права нації на самовизначення. Носієм цієї ідеології була укр. інтелігенція.

Особливістю революції, яка наклалася на її хід і негативно вплинула на кінцевий результат, було, насамперед, укр.-рос. протистояння. Українцям довелося виборювати свої права в змаганні з рос. політ. силами різного соц. та ідейного спрямування, які, проте, одностайно мислили категоріями "единой и неделимой" Росії. У ході революції відбулося кілька рос.-укр. воєн – як із "червоною", так і "білою" Росією. Треба згадати й ін. несприятливі зовн.-політ. обставини, які супроводжували У.р. Варто брати до уваги геополіт. фактор, насамперед обумовленість долі У.р. та державності підсумками ПСВ. Адже в планах країн-переможниць щодо повоєн. переустрою Європи Україну не розглядали як самост. держ. утворення. На поч. 1920-х тер. України була поділена між більшовиц. Росією, Польщею, Румунією та ЧСР.

Поряд із несприятливими зовн. чинниками були і внутр. Україна на поч. 20 ст. була здебільшого сел., укр. селяни складали переважну більшість її нас. Селяни були у своїй масі малописьменні й недостатньо перейняті нац. свідомістю, сприймали нац. ідею не через прагнення суверенного держ. життя, а як один зі шляхів самозабезпечення землею, через радикальний поділ поміщицької власності.

По-друге, носій модерної нац. ідентичності, молода укр. еліта – інтелігенція – перебувала в процесі власного становлення, була малочисельною і залишалася ще тісно прив'язаною до селянства, оскільки в переважній більшості походила із села (діти селян, сільс. священиків, учителів та ін.). Її нац. свідомість виростала з укр. сел. стихії, а вирішення соц. проблем села складало важливу ч. політ. світогляду, до того ж досить сильно детермінованого рос. революц. рухом. Абсолютна більшість укр. інтелігенції була перейнята народницькою та соціаліст. ідеологією, у світлі чого нац. д-ва уявлялась не кінцевою метою, а радше потрібним засобом вирішення соц. проблем. В укр. сусп.-політ. думці кін. 19 – поч. 20 ст. домінували соціаліст. та федеративно-автономістичні погляди. Державницька, самостійницька ідея, хоч і була вже сформульована, не набула ані теоретичної завершеності, ані масового поширення, на відміну від радикальних соц. гасел укр. політ. партій. Зародження та нелегальна діяльність останніх стали вагомою передумовою революції.

Розглядаючи особливості У.р., важливо згадати про ключову роль міст у житті модерного сусп-ва. На поч. 20 ст. русифікаторська політика й фактична заборона вільного розвитку укр. к-ри зробили міста України русифікованими, укр. життя в містах мало латентні або маргінальні форми.

За роки революції укр. влада не спромоглася закріпитися на довший час у жодному з великих чи середніх пром. центрів України: ДА УНР неодноразово змушена була залишати м. Київ, Харків, Катеринослав (нині Дніпро), Одеса, Полтава, Вінниця, Житомир. Отже, міста виявилися нейтральними чи упередженими щодо укр. руху, що змушувало його тісніше прив'язуватися до села й одночасно шукати зовн.-політ. та військ. підтримку в б-бі з більшовиками й білогвардійцями (нім. окупац. режим в Україні 1918; військ. присутність Антанти на пд. України; Варшав. угода 1920).

У.р., як і будь-яке явище, має свій істор.-часовий простір, поч. і кін., тобто певні хронологічні рамки. Навколо їхнього визначення вже довго точаться дискусії. Якщо за нижню межу переважна більшість дослідників вважає 1-ші числа 03.1917, то верхня має розкид

від 1919 до 1923. Найбільш поширеною в сучасній укр. історіографії є версія, що це був 1921. На думку її прихильників, незважаючи на втрату державності наприкінці 1920, революц. потенціал укр. народу не був вичерпаний. Це проявлялося в масовому антирад. повстан. русі, збройн. акціях військ. формувань і дипломатичних зусиллях колиш. УНР. Цілком очевидно, що верхня межа У.р. як згасаючий процес у рамках 1921 не має чіткої часової прив'язки.

З визначенням хронологічних меж доби У.р. 1917–21 тісно пов'язана проблема її періодизації. Вона має макро- й мікрорівні, які відповідають певним етапам і періодам. Критерієм виділення 1-х виступають кардинальні злами в перебігу революції, які суттєво змінювали її х-р, визначально впливали на моделі держ. утворень. У ході У.р. рельєфно виокремлюються 4 етапи: 1) пов'язаний з функціонуванням УЦР і УНР (03.1917–04.1918); 2) від держ. перевороту 29.04 до падіння гетьман. правління 14.12.1918; 3) з приходом до влади Директорії УНР у серед. 12.1918 й через низку трансформацій держ. влади до кін. 1920; 4) протягом 1921 відбувалося затухання революції, пов'язане зі зміцненням більшовиц. окупац. режиму, ослабленням сел. опору, викликаного голодом 1921 та запровадженням нової екон. політики.

У.р. у своєму розвитку пройшла окремі періоди, межі яких позначені сутнісними змінами й відображають певні зрушення в її поступі. Маркерні віхи 3-го етапу навпаки позначені деградацією революц. процесу, поглибленням його внутр. протиріч, адекватним їх впливом на стан нац. державотворення.

Каталізатором та визначальною умовою вибуху революції стала ПСВ, яка (не лише) виснажила матеріальні ресурси, вкрай загострила соц.-екон. становище, а водночас прискорила зростання нац. самосвідомості. Саме ця обставина забезпечила поч. і бурхливий розвиток У.р. Її гол. завдання полягало в ліквідації ганебного стану, у якому перебували українці в Рос. імперії, а також створенні сприятливих умов для нац. та соц. модернізації укр. susп-ва. Помилково вважати, що це завдання виконала Рос. революція, ліквідувавши в 02.1917 самодержавний режим.

На 1-му етапі розвитку революції домінуючу роль відігравали нац.-визвол. процеси. 17.03.1917 у м. Київ була ств. УЦР, яка проголосила курс на здобуття нац.-територ. автономії, тобто відновлення форм укр. державності у федеративному зв'язку з демократ. Росією. Складний шлях до здобуття автономії був позначений б-бою і компромісами з Тимчасовим урядом.

Найбільш яскраво він виявився через проголошення 1-го, 2-го й 3-го Універсалів УЦР. 3-й Універсал 20.11.1917 декларував створення УНР. У ході революції укр. еліта, усвідомивши актуальність і визначальність нац.-держ. ідеї, відкинула гасла автономії та федерації, замінила їх гаслом суверенної УД. 22.01.1918 4-м Універсалом УЦР проголосила цілковиту незалежність УНР.

Державотворчі прагнення були характерною рисою У.р. За її час було випробувано кілька моделей нац. державності: демократ. (УНР), консервативну (УД гетьмана П. Скоропадського), ліводемократ. (УНР доби Директорії), ліберально-демократ. (ЗУНР), але жодну з цих моделей не вдалося реалізувати повною мірою.

Наголошуючи на нац.-демократ., нар. х-рі розвитку революції, варто зазначити, що Укр. гетьман. д-ва важко вписується в це визначення. Поставши як альтернатива парламентській за формою, демократ. за ідейним спрямуванням УНР, гетьманат функціонував як авторитарно-бюрократичний режим з близькими до диктаторських повноваженнями глави д-ви й суттєвими обмеженнями демократ. свобод. Порівняно з попереднім нац.-демократ. етапом це була антитеза або спроба його заперечення. З огляду на консервативно-ліберальний х-р реформ П. Скоропадського дехто з дослідників кваліфікує цю добу як консервативну революцію. Зустрічаються також оцінки повстання

проти правління П. Скоропадського як антигетьман. революція. Незважаючи на неорганічність гетьман. етапу й реставраційний х-р у соц.-екон. плані, немає достатніх підстав виключати його з контексту У.р.

Поновлення нац.-демократ. сутності У.р. восени 1918 було пов'язано з новим потоком – Листопадовою революцією на ЗУЗ. Вона стала результатом розпаду Австро-Угор. імперії після поразки Четверн. союзу. Ця обставина вивела У.р. за територ. межі колиш. Рос. імперії та дискурс Рос. революції.

У рад., сучасній рос., почасти й зарубіжній л-рі поняття "революція" і "громадянська війна" розглядають у тісному взаємозв'язку. Очевидно, щодо рос. істор. тла такий підхід має підстави. Новітня вітчизняна історіографія фактично відмовилася від використання терміна "громадянська війна" в контексті подій У.р. Вмотивовується це тим, що в Україні не було масштабної внутр. війни на ідеологічному ґрунті. УНР доводилося вести оборонні чи наступальні військ. дії на своїй тер. проти збройної експансії армій неукр. походження. Участь на їхньому боці етніч. укр. елементів не дає підстав для кваліфікації цих воєн як громадянських. Лише певні їхні прояви можна спостерігати в сел. збройн. виступах проти гетьман. режиму. Однак і тут їм протистояли, крім внутр., чужоземні окупац. сили. З огляду на масовість і суперечливість махнов. руху можна говорити про сел. антивладну війну.

Поразка нац. державотворення в період революції має кілька пояснень зовн. і внутр. х-ру. Гол. серед них треба визнати недостатню підготовленість тодішньої нації до повнокровного держ. життя. Укр. еліта, представлена переважно інтелігенцією, виявилась малочисельною, а маси – неконсолідованими, з невисоким рівнем нац. свідомості. Ця обставина зумовила переміщення революц. пріоритетів з нац. завдань на соц.

Спочатку, коли внаслідок падіння самодержавства створилися сприятливі умови для легального активного громад. життя, а держ. органи ще зберігали контроль над ситуацією на місцях, соц. компонент був приглушений і лише посилював укр. нац. рух. Оскільки моральний авторитет і сила влади на тер. Росії та України почали занепадати, політ. настрої та поведінка мас радикалізувалися, значення національного щодалі більше поступалося перед соціальним.

За режиму гетьмана П. Скоропадського, який намагався збудувати УД на засадах консерватизму, поновивши право поміщиків на землю, а одночасно і часткову дію дореволюц. законодавства, соц. радикалізм селянства вступив у конфлікт з держ.-нац. потребами. Селяни відмовились підтримувати ту д-ву, яка відбирала в них землю і хліб. Укр. ідея виявилася сильно здискредитованою в очах селян, яке восени 1918 підняло масовий повстан. рух проти гетьман. д-ви і знищило її. Директорія, що прийшла до влади на хвилі б-би з гетьман. режимом і проголосила відновлення УНР, так і не спромоглася знайти переконливі для селянства аргументи актуалізації нац. ідеї. Ця обставина спричинила гостру затяжну кризу нац. революції. Не вдалося її подолати і проголошенням соборності укр. земель 22.01.1919.

Ні організаційно, ні ідейно уряди УНР не змогли використати соц. фактори укр. руху, передусім повстанство, яке переважно виявляло себе в локальних, стихійних чи слабо організованих формах. Не увінчалися успіхом і спроби спертися в побудові д-ви на зовн. сили.

Найтривалішою з них була нім. та австро-угор. військ. присутність в Україні 1918. На певний час цим військам вдалося стабілізувати ситуацію. Імовірно, що в такий спосіб можна було б сподіватись на певну укр. державотворчу перспективу. Однак програна Четверн. союзом війна, революції в Німеччині та Австро-Угорщині надто швидко підірвали цей проект. Ще швидше зазнала поразки спроба польс.-укр. союзу 1920, а досягти підтримки країн Антанти укр. політикам не вдалося. Незалежній Україні не знайшлося місця в післявоєн. Версальській с-мі.

Несприятлива зовн.-політ. ситуація практично робила укр. державницький табір безсилим у протистоянні з лівим радикалізмом, уособленням якого став більшовизм, що діяв не лише збройно, але й ідейно, активно використовуючи гасла соц. та всесвітньої революції.

Гострий вияв соц. антагонізмів збільшував напруження в укр. політ. середовищі, призводив до поділу політ. партій, ліві ч. яких перехоплювали більшовиц. гасла "рад. влади", створювали ґрунт для націонал-комунізму, що, зрештою, забезпечило кінцевий успіх більшовизму – перетворило Україну в УСРР.

Укр. селянство 1919–21 чинило збройн. опір комуніст. практиці більшовиків. Сел. повстан. рух став складовою У.р. і її визначальною особливістю; у цьому сенсі він, на думку зх. історіографії (А. Граціозі), має певну парадигматичну цінність. Перебіг революції, тісно поєднаний з укр.-більшовиц. війною, дає також певні парадигматичні підказки до виявлення природи більшовиц. режиму, який, прикриваючись ідеями комунізму, нав'язуючи їх силоміць через політику воєн. комунізму та червоного терору, фактично здійснив окупацію України. Завершальний період революції 1920–21 до запровадження в Україні нової екон. політики (осінь 1921) був позначений розпалюванням класової б-би, створенням комнезамів, червоним терором, використанням армії для придушення антибільшовиц. опору, чистками в КП(б)У та 1-ю хвилею голоду, який охопив Україну 1921–22.

Підсумкова оцінка У.р. не може бути однозначною. Якщо укр. державність упродовж революції не змогла себе ствердити, то це ще не є підставою для розмов про цілковиту поразку, тим паче про катастрофу. Революція мала потужний мобілізац. вплив на укр. нац. сили, сприяла консолідації нації, зростанню її етнічної і політ. самосвідомості. Вона остаточно ліквідувала той ганебний статус, який мали українці в царській Росії, і змусила більшовиків піти на значні поступки українцям, забезпечивши їм певні пільги культ.-нац. розвитку та проголошення УСРР, а згодом і союзної д-ви.

Проте ці поступки, як і відмова від воєн. комунізму на користь нової екон. політики, означали лише 10-літню паузу, яка стала прологом до гігантського тоталітарного експерименту з мільйонними людськими жертвами, деформованим світоглядом, мораллю та правосвідомістю, колективізацією та Голодомором 1932–33, у який було втягнуто укр. народ. Тісний причинно-наслідковий зв'язок Голодомору 1932–33 з У.р. 1917–21 дає підстави (А. Граціозі) розглядати ці явища як одне ціле.

У.р. докорінно змінила свідомість укр. народу, перетворила його в держ. націю, а укр. питання – у ч. світової політики.

Літ.: Вирок Українській революції: "Справа ЦК УПСР". К., 2013; *Єфремов С.* Публіцистика революційної доби (1917–1920 рр.): у 2 т. К., 2014; *Кульчицький С.* Червоний виклик: у 3 кн. Кн. 1. К., 2013; Нариси історії Української революції 1917–1921 років: у 2 кн. К., 2011–12; *Попович М.* Червоне століття. К., 2007; Проблеми вивчення історії Української революції. Вип. 1–9. К., 2003–14; Симон Петлюра: Статті, листи, документи: у 3 т. Т. 1. Нью-Йорк, 1956; Т. 2. Нью-Йорк, 1979; Т. 3. К., 1999; *Солдатенко В.* Українська революція: Історичний нарис. К., 1999; Україна і Польща в документах. 1918–1922: в 2 ч. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1983; Українська революція. 1917 – початок 1918 рр.: Проблеми, пошуки, узагальнення. Запоріжжя, 1998; Українська революція: Документи. 1919–1921. Нью-Йорк, 1984; Українська революція і державність (1917–1920 рр.). К., 2001; Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2 т. К., 1996–97; Український національно-визвольний рух. Березень–листопад 1917 р.: Документи і матеріали. К., 2002; Український парламентаризм на еміграції. Державний центр УНР: документи і матеріали. 1920–1992. К., 2012; The Ukraine. 1917-1921: A Study in Revolution / ed. by T. Hunczak. Cambridge, 1977.

Владислав Верстюк

УКРАЇ́НСЬКА СОЦІА́Л-ДЕМОКРАТИ́ЧНА ПА́РТІЯ

Легальна реформіст. партія лівоцентрист. спрямування. 1899–1918 діяла в Галичині й на Буковині під владою Австро-Угорщини як автономна складова Соціал-демократ. робітн. партії Австрії та на основі її програми, у 11.1918–39 – як самост. партія на ЗУЗ у складі Польщі.

Заснована 17.09.1899 у м. Львів "молодими" радикалами-марксистами М. Ганкевичем, С. Вітиком, Ю. Бачинським, І. Возняком та ін., які вийшли з РУРП. Пропонувала ненасильницький, переважно парламентський шлях соціаліст. перетворень, виступала за незалежність і соборність України, а як 1-й крок до неї – створення автономної укр. провінції в Австро-Угорщині. У політ. роботі апелювала до укр. міськ. і сільс. робітництва, хоча її провід формувала здебільшого молода інтелігенція. На виборах до австр. рейхсрату 1907 здобула бл. 29 тис. голосів (8 % відданих за укр. партії) і 2 мандати (С. Вітик і Я. Остапчук). З 1907 отримала постійне представництво на конгресах 2-го Інтернаціоналу (2 місця) у складі австр. делегації. 1907–08 мала посла в Галиц. крайовому сеймі (А. Шміґельський).

Орг. оформлення партії довго залишалося незавершеним, а спроби запровадити парт. внески й фіксоване членство та чітко розмежуватися з польс. соціал-демократією Галичини не були успішними. 1911 налічувала всього 1366 чл., місц. к-ти УСДП були в 13 містах. Парт. культ.-освітнє т-во "Воля" мало 13 філій. На парламентських виборах 1911 здобула 25 тис. голосів (у т. ч. 3 тис. на Буковині) і 1 мандат (С. Вітик). М. Гаврищук став послом Буковин. крайового сейму.

Прихід до активної діяльності в партії лідерів укр. студент. руху на поч. 20 ст. на тлі загострення міжнац. протиріч привів до посилення "молодого" крила й ускладнення взаємин з польс. ендеками. Одним з наслідків розбіжностей у тактиці щодо польс. соціал-демократії став розкол партії 1911 на "централістів" (С. Вітик, М. Ганкевич, Т. Мелень та ін.) і "автономістів" (В. Левинський,

Звіт про проведення конференції УСДП 28–29.03.1919 у м. Станиславів

Л. Ганкевич, В. Темницький, П. Буняк та ін.). Позиції останніх, зокр. прагнення розбудови профспілок за нац. ознакою, були засуджені кер-вом австр. соціал-демократів. Однак у більшості ін. питань сусп. життя обидві фракції УСДП виступали солідарно (б-ба за укр. університет у Львові, реформа Галиц. крайового сейму тощо). Парт. єдність відновив 5-й з'їзд УСДП у Львові 1–2.03.1914.

З поч. ПСВ УСДП стала на бік Австро-Угорщини проти Рос. імперії, співпрацювала з СВУ, взяла активну участь у формуванні Легіону УСС, заснуванні й діяльності ГУР, пізніше ЗУР, УНРади у Львові. В умовах розпаду Австро-Угор. монархії в 10.1918 була фактично єдиною серед галиц. партій, що виступила за негайне проголошення злуки всіх укр. земель. Соціал-демократи взяли активну участь у Листопадовій нац.-демократ. революції в Галичині 1918, проголошенні ЗУНР. Чл. УСДП А. Чернецький став держ. секретарем праці й сусп. опіки в 1-му уряді ЗУНР, а С. Вітик очолив Дрогобиц. повітову УНРаду, був головою ТКУ в м. Київ, на якому ратифіковано злуку УНР і ЗУНР.

Від 01.1919 перебувала в опозиції до уряду ЗУНР, підтримувала соціаліст. уряд Директорії УНР, чл. якого в різний час були В. Темницький, Й. Безпалко,

В. Старосольський, С. Вітик. Мала визначальний вплив на діяльність СРС – легальної опозиційної до уряду ЗУНР орг-ції (ств. 16.02.1919). УСДП використовувала СРС, навколо якого гуртувалися ліві елементи (як помірковані, так і ультрареволюц., зокр. комуністи) для політ. тиску на уряд ЗОУНР, щоб мирн. шляхом домогтися здійснення своїх постулатів. Програму б-би за прихід до влади лівих сил на ґрунті парламентської демократії затвердила парт. конф. УСДП 28–29.03.1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) за участю 127 делегатів і 29 гостей, що відбулася в умовах нестабільної політ. ситуації в ЗУНР (відступ Директорії УНР на Наддніпрянщині, утвердження в сусідній Угорщині рад. влади та ін.).

Голова конф. – Р. Яросевич, секретар – О. Панас, серед учасників був голова СРС Д. Дем'янчук. Делеговані ЦК УСДРП І. Романченко і П. Феденко через військ. стан у засіданні участі не взяли. Доповідачі на конф.: В. Темницький ("Наша сучасна закордонна і внутрішня політика"), О. Безпалко (про тактику УСДП), М. Вітошинський (про оподаткування заможних класів), О. Безпалко (проти приватної власності, за конфіскацію великої земельної власності без викупу), О. Устиянович ("Справа війська і залізниць": про потребу демократизації в УГА, заміни армії після війни нар. міліцією, націоналізації залізниць тощо), Р. Скибінський (про необхідність прийняття демократ. виборчого закону й негайне проведення виборів до Сойму ЗОУНР), О. Крутій (про завдання УСДП в б-бі за права робітників: встановлення 8-годинного дня праці, робітн. контролю на підприємствах та ін.), І. Калинович (про парт. пресу й л-ру), О. Безпалко (про реорг-цію шкільництва в соціаліст. напрямі). Резолюції конф. домагалися негайного проведення соціаліст. реформ і підписання мирн. угоди з урядом рад. Росії на засадах визнання незалежності УНР, створення єдиного в укр. д-ві соціаліст. уряду.

Соціал-демократи обстоювали вимоги парт. конф. на Сел.-робітн. з'їзді (СРЗ) – зібранні представників СРС, що відбувся 30–31.03.1919 у Станиславові в театрі ім. С. Монюшка (нині приміщення обл. філармонії на вул. Леся Курбаса, 3) за участю бл. 1200 делегатів від 33 пов. Галичини. Ініціативу на СРЗ захопили діячі УСДП: Р. Яросевич був обраний головою, О. Безпалко грав на з'їзді, за словами газ. "Република", "першу скрипку". О. Безпалко виголосив політ. доповідь, у якій обґрунтував, в основному, політ. платформу конф. УСДП 28–29.03.1919: негайного проведення в Україні соціаліст. реформ і підписання мирн. угоди з урядом рад. Росії, створення єдиного в укр. д-ві соціаліст. уряду та ін. Політ. резолюція вимагала включення до УНРади 60 делегатів з'їзду СРС, у т. ч. більше 10 соціал-демократів (О. Крутій, І. Кушнір, Є. Оліярник, О. Панас, Р. Яросевич, А. Яцикевич та ін.), мотивуючи браком у ній представників мало- і безземельних селян та робітників, неможливістю проведення виборів. Піддавши критиці інтервенцію більшовиц. Росії проти УНР, учасники СРЗ заявили про делегування 3 представників СРС до м. Київ, захопленого тоді більшовиками, для переговорів з укр. рад. урядом. У резолюції з робітн. питання, прийнятій на основі виступу соціал-демократа О. Крутія, містилися вимоги соц. прав для робітників, націоналізації пром-ті. Учасники з'їзду висловилися за земельну реформу в ЗОУНР на зразок відповідного закону Директорії.

Усі резолюції СРЗ прийняв одноголосно, за винятком 1 голосу проти земельн. закону УНР. Незважаючи на заклик до створення "єдиного пролетарського фронту", на з'їзді СРС перемогла поміркована лінія УСДП; у руслі рішень парт. конф. 28–29.03.1919 УСДП намагалася зміцнити свої позиції в УНРаді, більшість чл. якої на засіданнях 1–3.04.1919 проголосували проти кооптації делегатів СРЗ, що не були обрані заг. голосуванням. У відповідь нарада представників Союзу обрала Виконавчий к-т (9 чол.) для реалізації ухвали з'їзду на чолі з головою СРС Д. Дем'янчуком (заст. соціал-демократ Є. Оліярник). Однак к-т закликав у декларації "увесь трудовий нарід до

захования спокою і порядку в ЗОУНР", не пішов на відкрите протиборство з УНРадою та урядом ЗОУНР, що заборонив виїзд делегації СРС до Києва. УНРада, зі свого боку, задовольнила окремі вимоги СРЗ, які висловила напередодні парт. конф. УСДП: 12.04.1919 проголошено закон про 8-годинний день праці, щорічне "свято трудового люду" 1 Трав.

Після захоплення Галичини Польщею в умовах поглиблення розмежування між урядами УНР і ЗУНР УСДП підтримала курс С. Петлюри на польс.-укр. зближення, але різко засудила Варшав. договір 1920. Поразка Укр. революції спричинила політ. дезорієнтацію соціал-демократів, які, зневірившись у політ. концепціях С. Петлюри та Є. Петрушевича, від серед. 1920 поступово перейшли на радянофіл. позиції. Згідно з рішенням парт. конф. 27–28.03.1920 у м. Львів А. Чернецький, П. Буняк, Л. Ганкевич і С. Пашкевич 30.03.1920 подали заяву про вихід з УНРади ЗУНР, 4.04.1920 В. Старосольський вийшов з уряду ЗУНР. Під тиском знизу УСДП стала орієнтуватися на рад. Україну, у якій вбачала основу для здійснення своєї мети – буд-ва незалежної соборної Укр. соціаліст. д-ви. Переломним моментом політ. еволюції була нарада 14–15.01.1922, на якій партія вперше офіційно поставила вимогу возз'єднання ЗУЗ з УСРР й утворення "об'єднаної робітничо-селянської України". У 2-й пол. 05.1922 відбувся розкол у Гол. управі УСДП на ґрунті ставлення до політики більшовиків.

Орієнтацією УСДП на соборність навколо рад. України скористалася нелегальна КПСГ (з 1923 – КПЗУ), що в рамках проголошеної Комуніст. Інтернаціоналом тактики "єдиного робітничого фронту" від серед. 1922 розгорнула акцію щодо відкритого опанування партії соціал-демократів. У 03.1923, відповідно до рішень 6-го з'їзду, УСДП остаточно перейшла на комуніст. позиції. Від кер-ва партією було усунуто провідних чл. – М. і Л. Ганкевичів, В. Старосольського, П. Буняка, І. Квасницю та ін. На 1923 налічувала 4,2 тис. чл. 30.01.1924 заборонена польс. владою. Ч. чл. УСДП приєдналася до КПЗУ, а 4 чл. польс. сейму від УСДП (А. Пащук, Х. Приступа, Й. Скрипа, Я. Войтюк) вступили до комуніст. посольської фракції.

Чл. УСДП, які стояли на соціал-демократ. позиціях, оформилися 5.12.1927 як Укр. соціаліст. група "Вперед" під проводом Л. Ганкевича, що взяла участь у парламентських виборах у єдиному блоці з УСРП. Заходи щодо відновлення УСДП було започатковано через просвітн. роботу – заснування культ.-освіт. т-ва "Робітнича громада" (з 1925) і газ. "Вперед!" (з 1926). Процес відбудови партії остаточно завершив з'їзд – Укр. соціаліст. конгрес 8–9.12.1928 у м. Львів. До кер-ва нової УСДП ввійшли переважно провідники партії до 1923; голови партії: Л. Ганкевич (1928–37), В. Старосольський (10.1937–39).

Відновлена УСДП послідовно виступала проти польс. влади, брала участь у періодичних спробах консолідації нац.-державницького табору, засудила політику пацифікації 1930 і нормалізації в 2-й пол. 1930-х. На зламі 1920-х і 1930-х зберігала радянофіл. ілюзії (хоч і не погоджувалася "з централістичними зусиллями і диктатом Москви"), але з погромом українізації, Голодомором 1932–33 в УСРР різко виступила проти диктатури фашизму й комунізму (конгреси партії у Львові: 7-й 4.03.1934 і 8-й 17.10.1937). Конгрес 1934 прийняв ухвалу про вступ УСДП до II Соціаліст. Інтернаціоналу. УСДП відновила взаємини з ППС, що були перервані 1918, представники УСДП і ППС вперше зібралися на конф. 29.01.1933 у Львові. 1930-х організаційно була слабкою і помітної ролі в політ. житті не відігравала.

Припинила діяльність на поч. ДСВ.

Літ.: Жерноклеєв О. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2006. 535 с.; *Його ж.* Про дату заснування Української соціал-демократичної партії Галичини й Буковини // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2009. Вип. 15. С. 10–14; *Його ж.* Українська соціал-демократія в Галичині.

Нарис історії (1899–1918). К., 2000. 168 с.; *Жерноклеєв О., Райківський І.* Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. К., 2004. 283 с.; Звіт партійної конференції Української соціял-демократичної партії Зах. Обл. УНР, яка відбулася дня 28–29 марта 1919 р. в Станіславові / зладив І. К. Дрогобич, 1919. 15 с.; *Райківський І.* Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в Другій Речі Посполитій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. Вип. 62. К., 2003. С. 46–54; *Його ж.* Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років // Галичина. Ч. 2. Івано-Франківськ, 1998. С. 42–55; *Його ж.* Діяльність прокомуністичної УСДП на Західній Україні (1923–1924 рр.) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. Луцьк, 2015. Вип. 5 (306). С. 55–61; *Його ж.* Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 1998. Вип. І. С. 110–127; *Його ж.* Євген Петрушевич в оцінці галицьких соціал-демократів (1918–1920 рр.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 114–126; *Його ж.* Перехід галицької УСДП у комуністичний табір на початку 1920-х рр. // Komunizm: system – ludzie – dokumentacja. Rocznik naukowy. Lublin, 2015. Nr 4. S. 31–52; *Його ж.* Селянсько-робітничий союз у Західній Області УНР // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 220–225; *Його ж.* Українська соціал-демократична партія (1928–1939 рр.). Івано-Франківськ, 1995. 67 с.; *Його ж.* Українська соціал-демократія в національному русі Галичини в 1928–1939 роках // З історії західноукраїнських земель. Львів, 2018. Вип. 14. С. 132–155; *Його ж.* Українська соціал-демократія в суспільно-політичному житті ЗУНР (листопад 1918 р. – липень 1919 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 216–228.

Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв

УКРАЇНСЬКА СОЦІА́Л-ДЕМОКРАТИ́ЧНА ПА́РТІЯ БУКОВИ́НИ

Утворилася на з'їзді в м. Чернівці 08.1896, коли окремі соціал-демократ. гуртки краю об'єдналися в СДП Буковини, складову австр. соціал-демократії. На автономних засадах до СДП Буковини входили українці, поляки, німці, євреї, румуни. Вона будувалася за територ.-нац. принципом. Чл. партії однієї місцевості й національності утворювали низові ланки. Первинні орг-ції 1 пов. об'єднувалися в повітову орг-цію, повітові – у крайову.

Укр. соціал-демократи Буковини одночасно вважалися складовою УСДП Галичини і Буковини, яка утворилася в м. Львів 1899. Спочатку мала небагато прихильників на Буковині.

1906–07 у Чернівцях виходив соціал-демократ. часопис для селян "Земля і Воля". У той час лідером укр. соціал-демократів Буковини був М. Огородник. Однак незабаром він порвав з партією. Редакцію газ. "Земля і Воля" 1907 було переведено до Львова. Тільки 1908 укр. соціал-демократ. рух на Буковині достатньо зміцнів і почав справляти реальний вплив на сусп. процеси в краї. Лідером буковин. соціал-демократів став О. Безпалко. Він же редагував засновану тоді ж газ. "Борба", яка невдовзі стала одним з найвпливовіших органів партії – як на Буковині, так і в Галичині. Укр. соціал-демократи Буковини тісно співпрацювали з рум., нім., єврейс., польс. однодумцями.

У 09.1909 вперше було скликано окремий з'їзд укр. соціал-демократів Буковини, на якому вирішено створити профспілку сільс. робітників "Союз сільських робітників Галичини й Буковини", з перебуванням керівних органів у Чернівцях, а також заснувати крайове укр. політ. т-во "Борба" для розширення політ. агітації і вид. однойменного часопису.

На конф. інтернац. СДП Буковини 27–28.04.1912 було затверджено новий статут партії, у § 2 якого зазначалося: "Основою організації є соціал-демократичні політичні товариства окремих націй краю… Керівні органи партії,

повітові і місцеві організації як і раніше діятимуть на інтернаціональних засадах". Газ. "Vorwärts" (замість "Volkspresse") стала інтернац. органом партії.

У нац. питанні укр. соціал-демократи намагалися поєднати ідею інтернац. єдності пролетарів різних національностей і здобуття держ. незалежності укр. народу, підтримували думку про створення в рамках реформованої Австро-Угорщини окремого укр. автономного краю.

На виборах до Буковин. сейму 1911 укр. соціал-демократи вибороли 1 місце. Депутатом став М. Гаврищук.

В умовах війни чл. УСДП активно співпрацювали з представниками ін. нац. партій у таборах військовополонених та в різних доброчинних орг-ціях.

1918 укр. соціал-демократи значно активізувалися. Вони взяли участь у конф. укр. політ. партій Буковини 13.10.1918, на якій з доповіддю про політ. становище виступив О. Безпалко. Конф. проголосила право українців Буковини на самовизначення та обрала делегатів від політ. партій для участі в УНРаді в м. Львів. Від соціал-демократів Буковини участь у Конституанті взяли О. Безпалко, Г. Андріящук і В. Сороневич. Як і їхні колеги з Галичини, буковин. соціал-демократи вимагали негайного об'єднання Сх. Галичини й Пн. Буковини з Наддніпрян. Україною.

Соціал-демократи брали активну участь у роботі Буковин. крайового к-ту. О. Безпалко очолював комісію нар. оборони. Його авторству належить маніфест до народу Буковин. крайового к-ту від 27.10.1918, у якому було викладено деякі програмні вимоги й зроблено заклик зібратися на Буковин. крайове віче 3.11.1918. Під час Буковин. віча соціал-демократи активно поширювали думку про потребу прилучення укр. ч. Буковини до України.

Після взяття влади українцями лідер соціал-демократів Буковини був призначений бургомістром Чернівців і прийняв присягу від міськ. чиновників на вірність укр. владі.

Чл. СДП Буковини брали участь у роботі керівних органів ЗУНР. Зокр. О. Безпалко був учасником делегації УНРади ЗУНР на святі злуки та на ТКУ 22.01.1919. У 04.1919 призначений міністром праці УНР.

Після захоплення Буковини рум. військами УСДП Буковини, як окрема автономна ч. УСДП Галичини і Буковини, фактично перестала існувати.

Літ.: Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Чернівці, 2009; *Жерноклеєв О.* Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2006.

Олександр Добржанський

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕ́ЦЬКА ГРОМА́ДА В КАНА́ДІ

Громад.-політ. орг-ція колиш. вояків УСС та УГА. Ств. в м. Вінніпег 23.01.1928. Осередки УСГ (загалом їх налічувалося 19) діяли також у м. Бінфейт, Віндзор, Едмонтон, Йорктон, Калґарі, Канора, Монреаль, Мус-Джо, Реджайна, Садбері, Саскатун, Торонто, Хаффорд та ін. 1-й голова – О. Василишин. До управи т-ва ввійшли: О. Василишин, О. Стасина, О. Штойко, І. Гуляй, С. Богач. Станом на 1928 орг-ція об'єднувала 71 військ. ветерана, 1939 – вже 1200 осіб. Офіц. часописом УСГ були "Стрілецькі Вісти", що виходили в 11.1930–12.1932. Опісля УСГ мала постійну сторінку у вид. "Новий Шлях". Відозви УСГ друкували в різних укр. час.: "Український Голос", "Канадійський Фармер", "Канадійський Українець", "Канадійський Ранок" та ін. Гол. управа УСГ була спочатку в м. Вінніпеґ, потім у м. Саскатун, 1935 перенесена до м. Торонто.

УСГ виконувала великий обсяг роботи за низкою напрямів, але переважала інформац. складова. УСГ популяризувала Україну серед нас. Канади, повідомляла про ситуацію на ЗУЗ, про б-бу українців з окупац. польс. владою, відстежувала вплив міжнар. ситуації на можливе вирішення укр. питання. УСГ проводила віча й урочистості, приурочені вшануванню пам'яті борців за волю України. Послідовно виступала

Офіційна символіка Української стрілецької громади в Канаді

проти репресій польс. влади щодо укр. нас. Сх. Галичини, арештів священиків, учителів, чл. УВО та ОУН. Зверталася з відповідними вимогами до органів влади Канади, виносила питання Сх. Галичини на розгляд різноманітних міжнар. конф., Ліги Націй та ін. Займалася збором пожертвувань на допомогу укр. військ. інвалідам. Передавала зібрані кошти УКТОДІ у м. Львів. Збірки обраховувалися тисячами канад. доларів, поступово набули систематичного х-ру.

Важливою складовою діяльності УСГ став збір і впорядкування спогадів учасників визвол. змагань, публікація їх, зберігання в архіві. У м. Вінніпег при архіві також функціонувала б-ка, сформована переважно з книг, надрукованих вид-вом "Червона Калина" в м. Львів.

Чл. УСГ проводили заходи для збереження власної боєздатності. Вони сподівалися в разі потреби повернутися на батьківщину й продовжити б-бу за незалежність.

На думку керівників УСГ, Канада мала стати союзником майбутньої укр. д-ви, а канад. українці повинні обов'язково пройти військ. вишкіл, щоб бути в змозі надати збройну допомогу укр. визвол. руху на батьківщині. Поступово до УСГ почали приймати також чл. УВО, українців, які відбули службу в канад. армії. УСГ підтримувала контакти з кер-вом укр. політ. партій та орг-цій. Осередки УСГ в Канаді відвідував Є. Коновалець. Вони надавали фінансову допомогу УВО, ОУН.

Напередодні та під час ДСВ чл. УСГ пройшли військ. навч., вступали до резервних ч. канад. армії, охороняли військ. об'єкти, залізниці, мости тощо.

Впродовж свого існування УСГ виступала корпоративним чл. ін. укр. т-в Канади – УНО, СБУВК, КУК та ін. Після ДСВ діяльність УСГ була менш активною. Скорочувалася і кількість її чл. (1965 – лише бл. 1000 осіб); при цьому 1949–65 померло 226 чл. т-ва. За таких обставин УСГ кооперувала свої дії з ін. укр. комбатант. орг-ціями – Братством бувших вояків 1-ї УД УНА, Братством бувших вояків УПА. Спільними зусиллями ветерани УГА та ДА УНР, упівці та дивізійники 1952 створили й підтримували діяльність Укр. воєн.-істор. ін-ту, передали власні архіви УВАН у Канаді. 1970 сприяли відкриттю Музею ім. генерала М. Садовського з наук. зб., архівом, б-кою. 1976 УСГ

— НАША СИЛА В НАС САМИХ —

СТРІЛЕЦЬКІ ВІСТИ

VETERANS NEWS

Орган Української Стрілецької Громади в Канаді

— РЕДАГУЄ КОЛЕҐІЯ —

АДРЕСА: BOX 2121. WINNIPEG, MANITOBA, CANADA.

Рік II. Ч. 4. 30. КВІТНЯ 1931. WINNIPEG, MAN., APRIL 30th. 1931 Vol. II. No. 4.

"Стрілецькі Вісти" – часопис Української стрілецької громади в Канаді

долучилася до вип. "Літопису УПА". Архів УСГ ліг в основу 5-томного вид. Д. Микитюка "Українська Галицька армія" (1958–76).

Сьогодні УСГ функціонує в складі УНО Канади. На неї покладено обов'язки проведення консультацій об'єднання і його чл. з військ. питань, налагодження укр.-канад. військ. співпраці, підтримки військ. проектів, ветеран. програм, популяризації укр. та канад. ЗС.

Дж.: Документи і матеріали з історії Організації українських націоналістів / редкол.: С. Кот, О. Кучерук та ін. Т. 3: Листування Євгена Коновальця з представниками Української Стрілецької Громади в Канаді / упоряд. Ю. Черченко. К., 2018; Українські Вісти. 1930–32.

Літ.: Байрак М. Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні. Едмонтон, 1978; *Дзира О.* Імміграційна політика Канади щодо суспільно-політичного статусу українських переселенців 1918–1939 рр. К., 2016; За честь, за славу, за народ! Збірник на золотий ювілей Стрілецької громади в Канаді 1928–1978. Торонто, 1978; Пам'ятна книга: п'ятдесятиліття Союзу Бувших українських Вояків в Канаді / ред. І. Завгородній. Гамільтон, 1987; *Селешко М.* Українська Стрілецька Громада в Канаді // Вісті Комбатанта. 1961. Ч. 1–2. С. 9–11; Українська Стрілецька Громада в Канаді. 26-ий Крайовий з'їзд // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 1. С. 92–93; Українська Стрілецька Громада в Канаді 1928–1938. Саскатун, 1938; Українська Стрілецька Громада в Канаді. Ювілейне святкування 80-річчя УСГ. Торонто, 2008.

Микола Вітенко

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕ́ЦЬКА ГРОМА́ДА В СПОЛУ́ЧЕНИХ ШТА́ТАХ АМЕ́РИКИ

Громад.-політ. орг-ція колиш. вояків УСС та УГА. Ств. в м. Філадельфія 1924. Окрім центр. осередку, діяли філіали в м. Детройт, Клівленд, Ньюарк, Нью-Йорк, Піттсбург, Рочестер, Чикаго. 1-й голова – В. Ґалан, секретар – П. Дубас; серед активістів – В. Коссар, С. Куропась та ін. Т-во було не надто численне. У найбільших осередках одночасно перебувало не більше 15–20 осіб, загалом у т-ві налічувалося до 200 військ. ветеранів. Комбатанти змушені були переїздити в пошуках роботи до ін. регіонів, тому склад осередків вирізнявся плинністю.

У міжвоєн. період УСГ жертвувала значні суми на потреби військ. інвалідів з УКТОДІ у м. Львів, на Музей визвол. б-би в м. Прага, розбудову т-ва "Пласт" (фінансувала роботу інструкторів, перебування в пластових таборах дітей-сиріт загиблих вояків і старшин УГА), святкування ювілею ген. В. Курмановича, допомогу т-ву "Рідна школа". 1933 УСГ готувала укр. павільйон для Світової виставки в м. Чикаго. Викупила виставку "Українське село".

Чл. УСГ проводили спільні святкування річниць Листопадового чину, вшановували пам'ять загиблих побратимів, записували мемуари. УСГ закуповувала л-ру з вид-ва "Червона Калина" в м. Львів, збирала колекцію часописів, виданих у таборах інтернованих. У результаті було сформовано значну б-ку й архів.

1929 УСГ в США відвідав Є. Коновалець. За його участю тут було створено відділ УВО, що згодом перетворився на ОДВУ.

Після ДСВ УСГ в США суттєво втратила позиції в укр. спільноті, поступившись місцем більш численним т-вам. Щоб зберегти комбатант. середовище, УСГ саморозпустилася (1949), а її чл. вступили до ОбВУА.

Літ.: Куропась С. До історії стрілецьких гуртків // Вісті Комбатанта. 1973. Ч. 4. С. 47–51; *Його ж.* До історії стрілецьких гуртків в Америці // Вісті Комбатанта. 1962. Ч. 1 (5). С. 39–42.

Микола Вітенко

УКРАЇНСЬКА ХРИСТИЯ́НСЬКО-СУСПІ́ЛЬНА ПА́РТІЯ

Легальна консервативна партія правого спрямування. 1911–14 діяла в підавстр. Галичині, 1919–24 – у Галичині в складі Польщі. Була одним з парт. репрезентантів укр. християн.-сусп. руху, який сформувався наприкінці 19 ст., у контексті політики

"нової ери" (1890). УХСП розвинула консервативні ідейні орієнтири й програмні засади Катол. русько-нар. союзу, що діяв 1896–1907.

Заснована 29.06.1911 в м. Львів відомими християн.-сусп. представниками світської та духовної інтелігенції краю – політ. і громад.-культ. діячем О. Барвінським (голова партії), юристами Й. Романовичем (заст. голови) і Р. Ковневичем, публіцистом К. Кахникевичем, письменником О. Маковеєм, проф. К. Студинським, гімназійними викл. І. Кокорудзом, Є. Макарушкою, В. Тисовським, греко-катол. священиками В. Лициняком, Ф. Щепковичем та Ю. Дзеровичем. До поч. ПСВ офіційно мала назву Християнсько-сусп. союз. Проводила політику австролоялізму, пропонувала ненасильницький шлях сусп. перетворень на основі консервативної ідеології, зокр. зх.-європ. клерикалізму та папських соц. енциклік, виступала на захист ГКЦ, екон. і культ. прав галиц. українців в Австро-Угорщині. Пропагувала доцільність відкриття укр. ун-ту у Львові, розширення кількості укр. шк. та г-зій. Активно протистояла радикальним і москвофіл. впливам у Галичині. У розв'язанні нац. питання УХСП вимагала проведення виборчої реформи Галиц. сейму на засадах рівноправності, підтримувала ідею самостійності укр. народу, яку, водночас, розглядала не в контексті політ. суверенітету й соборності України, а взаємовигідної польс.-укр. співпраці та відповідного поділу Галичини в межах нац.-територ. автономії краю. Згадані обставини вплинули на загалом опозиц. ставлення ін. укр. партій Галичини до УХСП. У політ. роботі апелювала до укр. інтелігенції, греко-катол. кліру та селянства. Нечисленні християн. суспільники не брали участь у парламент. виборах 1911, зазнали поразки на виборах до Галиц. сейму 1913.

У довоєн. період УХСП, за прикладом класичних європ. консервативних партій, вибудувала орг. стр-ру з обов'язковим фіксованим членством та мережею місц. парт. орг-цій. На 1912 партія нараховувала 253 чл., серед яких 152 – представники кліру. Загалом греко-катол. духовенство й представники світської інтелігенції, переважно вчительство, складали найчисленнішу соц. групу партії, що становило, відповідно, 62,3 % і 22 %.

З поч. ПСВ УХСП стала на бік Австро-Угорщини проти Рос. імперії. Низький рівень впливу партії на сусп.-політ. процеси в краї обумовив її відсутність у складі ГУР (1914) та ЗУР (1915–16). Фактично в згаданий період УХСП призупинила свою діяльність. В умовах розпаду Австро-Угор. монархії в 10.1918 УХСП разом з ін. укр. політ. партіями ввійшла до складу УНРади. Християн.-сусп. представництво в УНРаді налічувало 6 чол.: О. Барвінський, Б. Барвінський, Я. Гординський, Ю. Дзерович, К. Студинський, С. Кархут.

УХСП підтримала створення ЗУНР в 11.1918. Лідер партії О. Барвінський у складі 1-го уряду ЗУНР до 7.01.1919 очолював Мін-во освіти і віросповідань. Християн. суспільники брали активну участь у ств. Міжпарт. ради, підтримували політ. курс націонал-демократів – УНТП. Не виробивши власної чітко окресленої ідейно-політ. платформи, провід УХСП обмежив свою діяльність виконанням вказівок уряду Є. Петрушевича й УНРади.

Поразка Укр. революції спричинила зміни в політ. орієнтаціях християн. суспільників, зокр. відмову від угодовської ідеї польс.-укр. співпраці, та активізувала їхню сусп.-політ. діяльність. УХСП брала активну участь у 3 міжпарт. з'їздах (06 та 09.1921, 01.1922), виступала за вирішення екон. та культ.-освіт. запитів галиц. українців. Разом з ін. укр. політ. партіями УХСП активно бойкотувала організований польс. властями перепис нас. 1921 та польс. вибори 1922 в Галичині. Анексія Галичини Польщею, легітимізована рішенням Ради послів країн Антанти 15.03.1923, спричинила глибоку кризу сусп.-політ. руху в краї. На тлі міжпарт. суперечностей провід консервативної партії рішуче відмежувався від угодовців-автономістів, яких підтримувала група християн. суспільників, об'єднаних навколо станиславів.

єпископа Г. Хомишина та священика Т. Войнаровського. На ґрунті заперечення автономістичного курсу УХСП брала активну участь у міжпарт. нараді укр. політ. партій 6.07.1924.

В умовах загострення міжпарт. та внутр. протиріч організаційно слабка, малочисельна й невплива УХСП, дезорієнтована перегрупуванням нац.-державницького табору, у 2-й пол. 1924 припинила свою діяльність.

Літ.: Антошевський Т. До історії християнсько-суспільного руху Галичини (80-ті рр. XIX ст. - 1914). Львів, 1997; *Аркуша О.* О. Барвінський (до 150-річчя від дня народження). Львів, 1997; *Єгрешій О.* Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ, 2006; *Кліш А.* Між політикою та релігією: суспільно-християнський рух у Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. Тернопіль, 2018; *Його ж.* Християнсько-суспільний союз: інституалізація та діяльність // Етнічна історія народів Європи. 2015. Вип. 47. С. 55–62; *Його ж.* Християнсько-суспільний союз та міжнаціональні взаємини в Галичині // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 44. Т. 1. С. 111–114; *Його ж.* Часопис "Руслан" як джерело до вивчення Християнсько-суспільного союзу (1911–1914 рр.) // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Тернопіль, 2015. Вип. 16: у 2 ч. Ч. 2. С. 176–182; *Москалюк М.* Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. XX ст. К., 1998; *Його ж.* Український християнсько-суспільний рух у Галичині: ідеологія, інституалізація, діяльність (кін. XIX - 30-ті рр. XX ст.). Івано-Франківськ, 2018; *Мудрий М.* Рукописні джерела до історії Християнсько-суспільного союзу в Галичині // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-ти річчя. К.; Львів, 2004. С. 421–440; *Павлишин С.* Олександр Барвінський. Львів, 1997.

Михайло Москалюк

УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРА́ЛЬНА РА́ДА

Орг-ція, заснована в м. Київ як міська громад.-політ., що з моменту свого утворення виступала лідером та організатором укр. нац.-визвол. руху. Після проголошення УНР відігравала роль вищого законодавчого органу. Ідея створення укр. керівного центру виникла в середовищі київ. нац. інтелігенції. 16–20.03.1917 тривали консультації та дискусії між представниками різних політ., громад., кооп., наук. і культ. нац. орг-цій міста, результатом яких стала ухвала про створення УЦР як представницького органу на платформі спільних домагань "територіальної автономії України з державною українською мовою". 20.03 було обрано кер-во УЦР – президію (М. Грушевський (голова), Ф. Крижанівський та Д. Дорошенко (заст. голови), С. Веселовський (писар), В. Коваль (скарбник)) та 9 комісій. До повернення М. Грушевського на засіданнях головував Ф. Крижанівський. Д. Дорошенко 22.03 вдався до демісії, на його місце було запрошено В. Науменка. 10.07.1917 до складу президії увійшли тов. голови – М. Шраг, С. Веселовський, А. Ніковський, Ф. Крижанівський, а також секретарі – М. Чечель, А. Постоловський, Л. Чикаленко та Я. Левченко.

22.03 УЦР ухвалила свою 1-шу відозву до укр. народу, в якій закликала до активної участі у виборах до Всерос. Установчих зборів, самоорганізовуватися та обстоювати право вживання укр. мови у шк., судах та адміністрації, збирати кошти в Укр. нац. фонд. 1-ші засідання УЦР не вирізнялися виразністю політ. вимог. Із поверненням 27.03 до Києва М. Грушевського, який уперше головував на засіданні УЦР 28.03, укр. домагання було переведено з площини нац.-культ. у політ., гол. з яких стало гасло нац.-територ. автономії України в складі федеративної демократ. Росії. М. Грушевський розпочав реорг-цію складу УЦР з метою перетворення її на заг.-укр. представницький громад.-політ. орган. 1-м етапом стало переобрання УЦР на Всеукр. нац. конгресі (21.04.1917). До нового складу ввійшло 118 осіб, які

представляли окремі укр. губернії, укр. громади м. Москва, Кубані, м. Ростов-на-Дону (нині РФ), політ. партії, різні громад. орг-ції. Головою УЦР було обрано М. Грушевського, заст. – В. Винниченка та С. Єфремова. Конгрес надав Раді право кооптувати до свого складу нових чл., яке було розширено "Наказом Українській Центральній Раді", ухваленим 2-ми заг. зборами 3.05. За її ініціативою протягом 05–07.1917 у К. відбулися всеукр. сел., 2 військ. та робітн. з'їзди. Вони висловили цілковиту підтримку УЦР, обрали Всеукр. ради сел., військ. та робітн. депутатів, що, поряд із УГВК, увійшли до складу УЦР. Влітку 1917 за домовленістю з Тимчасовим урядом УЦР доповнилася представниками нацменшин, які отримали 202 мандати. На VI пленумі УЦР її склад становив 798 місць, на які було обрано 643 особи. До кін. 1917 вона кооптувала Мор. ген. раду, чл. Всерос. Установчих зборів, обраних від України, та представників окремих рад, тому заг. кількість чл. УЦР була більшою, однак точні дані відсутні. 75 % мандатів належало українцям, решта – нацменшинам, з яких; 14 % – росіянам, бл. 6 % – євреям, 2,5 % – полякам; молдавани отримали 4 місця, німці й татари – по 3, білоруси, греки та чехи – по 1 (останні не використали свого права та представників не делегували). УЦР не була обрана на основі заг. виборчого права, яке мало забезпечити її правову легітимність. Влітку 1917 розпочалася підготовка скликання територ. з'їзду, проте від цієї ідеї відмовилися на користь проведення Всеукр. Установчих зборів, що мали відбутися на поч. 1918. Через зовн.- та внутр.-політ. обставини вони так і не були скликані.

У заг. складі УЦР переважну більшість мали представники селянства, яким належали майже всі мандати Всеукр. ради сел. депутатів та ч. Всеукр. ради солдат. депутатів. 2-ю за кількістю представників була інтелігенція, яка належала до різних політ. партій і таборів. Окрім укр. партій, своє представництво в УЦР мали рос., польс. та єврейс. політ. орг-ції. Фракції УЦР утворювалися за парт. принципом. З 19 партій, представлених у Раді, 17 називали себе соціалістичними. Найбільш численними з них були фракції УПСР, УСДРП та УПСФ. Саме їхні представники визначали х-р діяльності й політику УЦР. Укр. есери мали найбільше представництво, але поступалися укр. есдекам у кількості досвідчених кадрів. Тому соціал-демократи В. Винниченко, С. Петлюра, М. Порш, Д. Антонович, Б. Мартос, В. Садовський, І. Стешенко, М. Ткаченко до 01.1918 відігравали в УЦР провідну роль.

Будівля Педагогічного музею у м. Київ напередодні Першої світової війни. Місце засідань Української Центральної Ради. Сьогодні це Київський міський будинок учителя

Вищим органом УЦР були її заг. збори (пленуми, сесії), що мали скликатися раз на місяць. Загалом відбулося 9 таких зборів: 1) 19–21.04.1917; 2) 4–5.05.1917; 3) 20–22.05.1917; 4) 13–14.06.1917; 5) 3–14.07.1917; 6) 18–22.08.1917; 7) 11–15.11.1917; 8) 25–30.12.1917; 9) 28.01–7.02.1918. На зборах заслуховували й ухвалювали звіти про роботу К-ту УЦР. Останній 12.07.1917 був реорганізований у Малу раду в складі 40 осіб – представників фракцій Великої ради за пропорц. принципом (у 01.1918 її склад налічував бл. 80 чл.). Вона розглядала питання поточного моменту, готувала й затверджувала важливі документи. Кер-во повсякденною роботою з підготовки до скликання заг. зборів УЦР здійснювала її президія.

28.06.1917 рішенням К-ту УЦР було утворено виконавчий орган УЦР – Ген. секретаріат, якому доручено "завідувати справами внутрішніми, фінансовими, продовольчими, земельними, хліборобськими, міжнаціональними та

ін. в межах України і виконувати всі постанови УЦР, які цих справ торкаються". Після проголошення 3-м Універсалом УЦР УНР виконував функції укр. уряду, який 4-м Універсалом був реорганізований у РНМ УНР. У складі УЦР на постійній та тимчасовій основі діяли численні комісії, сформовані за її рішеннями.

Загалом діяльність УЦР умовно поділяється на 3 етапи. 1-й, від створення до Нац. конгресу, характеризується поступовим визначенням соц. підтримки, політ. платформи й гол. ідеологічних гасел.

Протягом 2-го етапу, від Нац. конгресу до усунення від влади Тимчасового уряду, відбувся процес перетворення УЦР на провідну політ. силу в Україні, лідера укр. нац.-визвол. руху. Гол. ознакою діяльності УЦР стала б-ба за нац.-територ. автономію України в складі федеративної демократ. Росії. Самоорг-ція мас відбувалася шляхом проведення великої кількості всеукр., губерн. та повітов. з'їздів, у ході роботи яких одним з пунктів було визначення ставлення до УЦР та її гол. мети – нац.-персональної автономії; українізації всіх сфер життя. Своєю чергою Рада закликала до створення мережі губерн. і повітов. укр. рад. Осн. виявом її зв'язку з людністю краю стало вид. різноманітних відозв, декларацій, звернень. Гол. з них став 1-й Універсал 23.06.1917, яким декларувалося, що віднині укр. народ буде сам "творити новий лад вільної автономії України".

Вид. 1-го Універсалу знаменувало зміну політики УЦР щодо Тимчасового уряду. Підтримка останнього й намагання одержати позитивний відгук центру на вимогу про нац.-персональну автономію не знайшли адекватної відповіді з боку Тимчасового уряду. Це привело до вибуху негативної реакції укр. мас, що відобразилося в численних резолюціях всеукр. з'їздів та підштовхнуло УЦР до ухвалення 1-го Універсалу. Тимчасовий уряд під впливом незаперечної підтримки Ради в Україні не наважився вдатися до репресій, вислав до м. Київ повноважну делегацію в складі міністрів О. Керенського, М. Терещенка та І. Церетелі. Наслідком триденних складних переговорів стала підготовка й ухвала 2 документів – 2-го Універсалу УЦР та спец. урядової декларації. Серед ін. УЦР брала на себе зобов'язання доповнити склад представниками нацменшин для свого перетворення з нац. представницького органу у територ.-нац.

У майбутньому Тимчасовий уряд відійшов від київ. домовленостей, значно обмеживши тер. та сферу компетенції Ген. секретаріату. "Тимчасова інструкція Генеральному секретаріатові Тимчасового уряду на Україні" (17.08.1917) призвела до політ. кризи в УЦР. Врешті Рада визнала доцільним скористатися вузькими легальними владними можливостями, проте протягом осені 1917 поступово втрачала контроль і вплив на стрімку радикалізацію революц. настроїв мас. До кін. існування Тимчасового уряду стосунки з УЦР не були остаточно визначеними.

Із захопленням більшовиками влади в м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ) та падінням Тимчасового уряду в 10.1917 розпочався 3-й період історії УЦР. Вона висловилася проти дій більшовиків і заявила, що буде всіма способами боротися з намаганнями підтримати більшовиц. повстання. Наслідком цих подій стало поширення VII сесією Ради 31.10.1917 юрисдикції Ген. секретаріату, окрім визначених урядовою Інструкцією Київ., Полтав., Чернігів., Волин. й Подільс. губ., на Херсон., Харків., Катеринослав., Таврій., Холм., частково Курську й Воронезьку губ. Склад виконавчого органу було доповнено 7 секретарями. На поч. 11.1917 влада перейшла до рук УЦР. 3-й Універсал УЦР 20.11.1917 проголосив створення УНР у складі федеративної Росії.

Цей період характеризується активною розбудовою засад нац. державності та демократ. органів влади. 4-м Універсалом УЦР 22.01.1918 було оголошено незалежність і суверенність УНР. Рада ухвалила низку важливих законів – Конституцію УНР, закони про нац.-персональну автономію, про створення нар. війська та ін. Було затверджено держ. герб та гімн УНР,

впроваджено нац. грошову с-му, укр. мові надано статус держ.

Державотворча діяльність УЦР зіштовхнулася з низкою об'єктивних труднощів та загроз – незавершеність ПСВ, падіння авторитету влади й закону. Гол. з них стала військ. агресія більшовиц. Росії проти України. За таких умов УЦР довелося вступити в мирні переговори з країнами Четверн. союзу, наслідком яких стало заключення Брест. миру 9.02.1918 й запрошення нім. та австро-угор. військ до України для підтримки в б-бі з рад. військами.

За допомогою іноз. втручання УЦР вдалося звільнити тер. УНР. З поверненням до Києва УЦР та її виконавчий орган продовжили соціаліст. демократ. напрям внутр. політики, накреслений 3-м і 4-м Універсалами, який викликав роздратування та невдоволення іноз. військ. адміністрації в Україні. Поступова втрата УЦР важелів впливу в країні зумовила залежність її від нім. й австро-угор. командування та посилення опозиції з боку правих консервативних кіл укр.усп-ва. Останні, за підтримки окупац. влади, здійснили держ. переворот, що привів до влади ген. П. Скоропадського. УЦР була розпущена, а впроваджені нею закони скасовані.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник. К., 1998; *Верстюк В.* Українська Центральна Рада. К., 1997; Довідник з історії України / ред. І. Підкова, Р. Шуст. Т. 3. К., 1999; Українська Центральна Рада. Документи і матеріали / відп. ред. В. Смолій: у 2 т. К., 1996–97.

Владислав Верстюк, Олександра Кудлай

УКРАЇНСЬКЕ ВОЄННО-ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО

Орг-ція з вивчення історії укр. нац.-визвол. змагань 1917–23, ств. командуванням ДА УНР. У.в.-і.т. діяло на підставі розробленого полк. ДА УНР В. Сальським статуту від 5.08.1920. До 1925 мало назву Укр. військ.-істор. т-во. До складу У.в.-і.т. увійшли чл. ств. ще 1918 Воєн.-істор. комісії ДА УНР: М. Головин, В. Сінклер, О. Галкін,

Збірник "За Державність". Вип. 1. Видавався Українським воєнно-історичним товариством

П. Єрошевич, С. Дельвіґ, В. Сальський, М. Капустянський, а також М. Юнаків, В. Змієнко, М. Вовк, М. Садовський, В. Євтимович. Спочатку управління У.в.-і.т. мало колективний х-р. З 1925 обирали голову т-ва. Очолювали У.в.-і.т. А. Вовк (1925–29), М. Юнаків (1929–31), М. Безручко (1931–35), В. Змієнко (1935–38), М. Садовський (1938–39).

У.в.-і.т. вивчало історію визвол. змагань, збирало й зберігало істор. джерела, матеріальні пам'ятки укр. військ. історії. Через складну військ.-політ. ситуацію т-во довго не могло розгорнути повномасштабну діяльність. Чл. У.в.-і.т. перебували в різних таборах інтернованих і діяли на свій розсуд, намагаючись зберегти пам'ять про визвол. змагання. Так, у 06.1921 ств. Укр. нар. ун-т у таборі інтернованих біля м. Ланьцут (нині Польща). Тут М. Юнаків зміг організувати вид. "Військового вісника", збір спогадів та мемуарів. Проявляли активність й ін. чл. У.в.-і.т., але їхня діяльність не була скоординованою.

У 12.1921 В. Петрів у листі до С. Петлюри окреслив програму діяльності У.в.-і.т. та гол. завдання. С. Петлюра підтримав пропозиції В. Петріва й у праці "Сучасна українська еміграція та її завдання" закликав офіцерів і вояків ДА УНР активізувати роботу зі збору

та збереження істор. пам'яті про укр. визвол. змагання, що б дозволило посилити нац.-патріотичне виховання укр. молоді. У відповідь на заклики політ. проводу військ. комбатанти активізували орг. роботу. Виникли нові групи та орг-ції з вивчення військ. історії: Т-во плекання військ. знань (В. Петрів, Н. Никонів, О. Загродський, О. Удовиченко, П. Шандрук); військ.-наук. вид-во "Чорномор" (М. Омелянович-Павленко, М. Безручко, Г. Чижевський) та ін. У м. Каліш (нині Польща) інтерновані укр. вояки видавали ж. "Табор". Більшість чл. Т-ва регулярно публікували матеріали воєн.-істор. х-ру у вид.: "Залізний стрілець", "Запорожська думка", "Наша Зоря", "Нове життя", "Український сурмач". З'явилися перші зб. воєн.-істор. матеріалів, зокр.: "До зброї" (1921), "На руїнах" (1922), "Спогади" (Ч.1, 1921), "Наші лицарі і мученики" (1921), праця полк. Г. Чижевського "Коротка історія 3-ї Залізної дивізії" (1922) та найпомітніша книга того часу – "Похід Українських армій на Київ–Одесу в 1919 р." (1921) ген. М. Капустянського.

У 01.1925 у м. Каліш представники низки комбатант. орг-цій ДА УНР провели збори, на яких ухвалено рішення активізувати діяльність У.в.-і.т. Президія У.в.-і.т. розробила новий статут т-ва. У 03.1926 діяльність У.в.-і.т. було дозволено польс. владою. На заклик У.в.-і.т. десятки вояків та офіцерів ДА УНР бажали вступити до т-ва, надсилали свої спогади, власні дослідження з воєн.-істор. тематики, жертвували кошти на вид. У результаті було підготовлено до друку 1-й т. зб. мемуарів "За Державність". Відп. ред. зб. був М. Садовський, худ. – П. Холодний. Зібраних матеріалів вистачило б ще на 2 т., але друкові їх перешкоджала нестача грошей.

Серед чл. У.в.-і.т. та активних дописувачів були й колиш. стрільці та старшини УГА, котрі 1920 вступили до ДА УНР і брали участь у польс.-рад. війні.

У.в.-і.т. розгорнуло роботу з упорядкування та охорони укр. військ. могил і цвинтарів у місцях розташування інтернованих ч. ДА УНР. На поч. 1923 було впорядковано військ. цвинтарі в с. Щипйорно, м. Александрув-Куявський (нині обидва Польща).

Навесні 1929 відбулися заг. збори У.в.-і.т., обрано новий склад управи. Головою У.в.-і.т. став М. Юнаків, чл. управи – В. Змієнко, О. Загродський, М. Садовський, С. Скрипка, В. Євтимович, П. Спаренко.

У.в.-і.т. підготувало й надрукувало праці М. Омеляновича-Павленка "Зимовий похід (6.XII.1919–6.V.1920)", М. Безручка "Січові Стрільці у боротьбі за державність", А. Пузицького "Боротьба за доступ до Києва", О. Удовиченка "Від Дністра до лінії перемир'я і відворот за Збруч", П. Єрошевича "З боротьби українського народу за свою державність", В. Савченка "Нарис боротьби війська УНР на Лівобережжі наприкінці 1918 – початку 1919 року", М. Крата "Вапнярська операція", В. Приходи "Записки до історії Сірих (Сірожупанників)", О. Думіна "5-та Херсонська дивізія та її перехід на Закарпаття в серпні 1920 р.", Ю. Науменка "Моя служба в 5-й Херсонській дивізії", О. Вишнівського "До історії «Синіх» і «Залізних»", А. Гончаренка "Бій під Крутами" та ін.

Впродовж 1930-х видано кілька тематичних зб. спогадів "За Державність" (загалом 1920–39 вийшло 9 вип.). Кожен вип. був присвячений певній темі визвол. змагань – трагедії біля м. Базар (нині с. Коростен. р-ну Житомир. обл.), українізації військ. підрозділів рос. імперської армії, Чорномор. флоту тощо. Саме зб. "За Державність" розпочав друк бібліографії історії УСС та УГА. Завдяки У.в.-і.т. було задокументовано й збережено публікації, нариси, спомини старшин УГА М. Галущинського, Н. Гірняка, Б. Гнатевича, Мирослава Ірчана, О. Назарука, О. Степанівни, Б. Лепкого, О. Думіна, Д. Вітовського, М. Горбового, В. Бобинського, Ю. Шкрумеляка, Р. Купчинського, М. Заклинського та ін. Ч. цих матеріалів надрукували згодом у ЛЧК, ЛНВ.

З поч. ДСВ й окупацією Польщі Німеччиною та СРСР (09.1939) У.в.-і.т. припинило існування. Останній (10-й) вип. зб. "За Державність", який готувався

до друку у вид-ві "Червона Калина" в м. Львів, було знищено НКВС. Архів У.в.-і.т. було втрачено навесні 1944 біля м. Варшава.

Останній кер. У.в.-і.т. М. Садовський після ДСВ зумів емігрувати до Канади. 1950 він створив Укр. воєн.-істор. ін-т, відновив вид. зб. "За Державність" (вийшли 2 номери – 10-й та 11-й). Однак після смерті М. Садовського 29.12.1967 діяльність ін-ту й вид. зб. припинилися. Лише 1970 відкрито Музей ім. ген. М. Садовського з наук. зб., архівом, б-кою.

Літ.: Кисіль З. Українське воєнно-історичне товариство (1920–1939) // УІЖ. 2001. № 2. С. 100–113; *Колянчук О.* Українська військова еміграція в Польщі (1920–1939). Львів, 2000; *Литвин М.* Українське військово-історичне товариство у Польщі (1920–1939) // Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze. Z. 19–20. Warszawa, 2005. S. 282–288; *Лук'янченко С.* Створення та діяльність Українського воєнно-історичного інституту // Військово-науковий вісник. 2018. Вип. 29. С. 34–47; *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції. К., 1999; *Срібняк І.* Обеззброєна, але нескорена. Інтернована Армія УНР у таборах Польщі і Румунії (1921–1924 рр.). К.; Філадельфія, 1997.

Микола Вітенко

УКРАЇ́НСЬКЕ ПЕДАГОГІ́ЧНЕ ТОВАРИ́СТВО 1881–1939

Громад. вчител. об'єднання, серед найважливіших завдань якого були захист інтересів нар. шкільництва та створення мережі україномовних приватних гімназійних закладів. Ств. 6.08.1881 як Руське пед. т-во, 15.06.1912 змінило назву на УПТ. Серед ін. напрямів діяльності т-ва – вид. наук.-популярних книг для учнів, шкільн. підручників, методичної л-ри для вчителів, орг-ція та проведення різноманітних курсів для підготовки до вступу в г-зії і вчител. семінарії після закінчення початкової шк., навч. неписьменних, створення б-к, призначення стипендій талановитій, але незаможній молоді тощо.

УПТ, підтримуючи дії органів держ. влади ЗУНР щодо початкового шкільництва, було причетне до орг-ції з'їзду делегатів укр. нар. вчительства в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), що проходив 2–3.02.1919. На нього прибули 117 педагогів, які представляли 31 пов. Після жвавого обговорення було прийнято ухвалу, де освітяни, окрім покращення їхнього матеріального становища й підвищення соц. статусу, продемонстрували прагнення соборності. У ній серед ін. зазначалося про потребу ухвалення закону про освіту.

Після польс. окупації Галичини 1919 становище укр. освіти було дуже складним, тому 3.06.1920 на спільній нараді представників усіх укр. екон. та культ. громад. орг-цій, політ. партій УПТ визнали "національною владою українського шкільництва". У резолюції міжпарт. з'їзду зазначалося: "Українське громадянство признає УПТ своїм верховним органом у шкільних справах".

На поч. 1920-х УПТ частково відновило мережу приватних укр. навч. закладів, що діяла до поч. ДСВ, продовжувало створювати нові освіт. установи. Станом на 1921 працювало майже 20 нар. шк. УПТ, 10 г-зій, 6 учител. семінарій.

Літ.: З'їзд народного учительства Зах. України // Република. 1919. 5 лютого; *Шологон Л.* Джерела з історії національно-культурного руху українців Галичини (1848–1914 рр.). Івано-Франківськ, 2015; *Ясінчук Л.* 50 літ "Рідної школи" 1881–1939. Львів, 1939.

Лілія Шологон

УКРАЇ́НСЬКЕ ПРЕ́СОВЕ БЮРО́

Мережа інформац. осередків, ств. за розпорядженням кер-ва УНР. Очолював О. Назарук. Один з осн. осередків з 12.1918 перебував у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Кер. – Н. Гаморак. У.п.б. діяло спільно з Окружною телеграфічною агенцією. Обидві стр-ри були покликані зблизити інформац. поле УНР та ЗУНР. У.п.б. збирало новини, ін. інформацію з міст ЗУНР, повідомлення з польс.-укр. фронту й передавало їх на Наддніпрянщину. Натомість У.п.б.

отримувало новини з УНР й поширювало їх на підконтрольній РДС ЗУНР тер. У.п.б. мало мережу своїх кореспондентів у різних населених пунктах Сх. Галичини. Центр. осередок був розташований у приміщенні гол. пошти м. Станиславів, дрібніші – у м. Стрий, Тернопіль та ін. У.п.б. тісно співпрацювало з Пресовою кватирою УГА.

Назва "У.п.б." утвердилася в 01.1919. Раніше в назві було відсутнє слово Українське.

У.п.б. надавало інформацію для заг.-держ. і регіональних газ., час.: "Народ" (рубрика "Телеґрами У.П.Б."), "Нове життя" (рубрика "Телеґрами Українського Пресового Бюра"), "Республиканець", "Стрілець" (рубрики "З життя України", "Зі світа"). Його матеріали вирізнялися стислістю та достовірністю. Через У.п.б. в м. Станиславів уряд УНР інформував про ситуацію в Україні читачів ін. д-в – Австрії, Італії, Німеччини, Румунії, Франції, Угорщини, ЧСР тощо.

У 03.1919 при У.п.б. було ств. Галиц. інформаційне бюро (очолювали К. Саврич, О. Недільський).

У 06.1919 У.п.б. переїхало до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), де систематично видавало комунікат "Українське Пресове Бюро при Державнім Секретаріяті Військових Справ".

Після 11.1919 УПБ припинило діяльність на укр. землях. Однак його осередки за кордоном ще кілька років інформували читачів європ. країн про ситуацію в Україні. Так, активним був відділ У.п.б. при посольстві УНР у м. Відень. У 06.1918–02.1919 його очолював радник І. Токаржевський-Карашевич. Тут також у 11–12.1918 окремо діяла ств. представниками ЗУНР Укр. пресова служба, яку очолював О. Кущак. У 02.1919 обидві стр-ри об'єдналися, керівником реорганізованого У.п.б. був О. Кущак. Філіал У.п.б. в м. Відень активно діяв до 03.1923, виступав "головним інформаційно-пропагандистським осередком" ЗУНР у Європі.

1919–25 у ЧСР У.п.б. видавало чес. мовою бюлетень "Ukrajinská tisková služba". Для укр. діаспори й інтернованих вояків УГА цей бюлетень виходив укр. мовою.

У.п.б. 1919–20 в м. Рим очолював Є. Онацький. Тут видавали італ. мовою "Бюлетені Українського пресового бюро в Римі" та газ. "Голос України".

Франц. мовою друкувало матеріали про УНР і ЗУНР У.п.б. в м. Лозанна. Цей філіал очолював В. Степанківський. Окрім франкомовної газ. "L'Ukraine" та бюлетеня "Bulletin d'information" (1917–21), тут У.п.б. видавало комунікати франц., нім., англ. та італ. мовами. Осн. темою була хроніка оперативних подій в Україні. Ред. згаданих видань – Д. Донцов та В. Степанківський. У 10.1918–23.04.1919 У.п.б. в м. Лозана видавало також аналітичний огляд "Problèmes de l'Ukraine: Revue de la presse". Ред. Є. Бачинський. 1.05.1919–03.1920 У.п.б. випускало цей часопис під назвою "Chronique ukrainienne: (Revue de la presse)".

У м. Париж У.п.б. видавало "Bureau Ukrainien de Presse a Paris: Bulletin d'informations" (01.1919–12.06.1920). Гол. ред. Ф. Саченко. Окрім інформац.-аналітичного бюлетеня, У.п.б. в м. Париж поширювало серед представників преси, політ. істеблішменту й дипломатичного корпусу Франції та Британії серійне вид. наук.-популярного х-ру про укр. питання – англ. (The Ukrainian Problems. Paris, 1919. № 1–6) та франц. (Les Questions Ukrainiennes. Paris, 1919. № 1–5) мовами.

У м. Лондон У.п.б. 13.09.1921–25.10.1922 видавало комунікат "Communication of the East Galician Press Bureau". Ред. – С. Витвицький. На зміну цьому комунікату в 10.1921–02.1923 видавали бюлетень "Weekly bulletin of the West Ukrainian (Galician) Press Bureau".

Укр. франкомовна періодика 1917–21 країн Бенілюксу представлена 4 бюлетенями У.п.б.: 3 вид. в м. Гаага та 1 – у м. Брюссель.

Загалом діяльність У.п.б. зводилася до активного інформування нас. країн Європи про Україну, б-бу українців з окупантами й умови проживання їх під польс. та рад. владами, до обґрунтування позицій кер-ва ЗУНР і пошуку союзників.

Дж.: Бюлетень українського пресового бюро в Ч.С.Р. 1924–25.

Літ.: Блавацький С. Періодика українських пресових бюро Європи

романо-германськими мовами доби національно-визвольних змагань // Українська періодика: історія і сучасність. Львів, 2013. С. 104–119; *Його ж.* Українська англомовна періодика Європи (1919–1923 рр.): транснаціональний компаративний аналіз // Збірник праць Науково-дослідного иниституту пресознавства. 2014. Вип. 4. С. 33–50; *Його ж.* Українська франкомовна періодика Європи доби національно-визвольних змагань: ідентифікація, систематизація, класифікація // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. 2013. Вип. 3. С. 88–119; *Богуславський В.* Інформаційно-пресовадіяльністьЦентральної Ради та українських урядів 1917–1920 рр. К., 2002; *Його ж.* Організація зовнішньоінформаційної пресової діяльності Міністерства закордонних справ Директорії УНР в останній фазі визвольних змагань 1919–1920 рр. // Вісник Запорізького державного університету. Серія: Філологічні науки. Вип. 4. Запоріжжя, 2001. С. 8–17; *Веденєєв Д.* З історії міжнародно-інформаційної діяльності ЗУНР–ЗОУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6. Львів, 2000. С. 274–277; *Вовк Н.* Інформаційне забезпечення Української Галицької Армії (листопад 1918 – липень 1919 рр.). Львів, 2015; *Давидів І.* Українська пресова служба у Відні // Календар Червоної Калини на 1939 р. 1938. С. 43–48; *Сирота Л.* Осип Назарук і діяльність пресових бюро УНР і ЗУНР у Станиславові 1919 року // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 544–550.

Кость Курилишин

"УКРАЇНСЬКЕ СЛО́ВО"

Укр. щоденна політ., сусп.-екон. та літ. газета, яку видавала ЗУР у м. Львів 1915–18. 1-й номер вийшов 13.07.1915. Видавець – С. Голубович. Ред.: С. Чарнецький, С. Голубович, Ф. Федорців. 1916 власником вид. став о. Т. Войнаровський.

Друкувалися статті й матеріали на актуальні теми внутр.-політ., культ.-

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

16 сот.

20 сот.

Укр. Нац. Рада обняла власть у Львові і краю!

Львівський гарнізон і стрільці під командою Укр. Нац. Ради.

Мадярські батальйони заховали невтральність і не схотіли битися з Українцями.

Всі публичні будинки обсаджені укр. військом.

Намісник усунений і інтернований.

Укр. власть оголошує у Львові і повіті стан облоги.

Зелізниці, почта, телеграф і радіотелеграф в українських руках.

Край іде за У. Н. Радою.

Українські організації обнимають власть по повітах.

Всі укр. військові відділи стоять на приказі У. Н. Ради.

Весь нарід у воєннім поготівлю.

Укр. Нац. Рада в перманенції.

У Львові спокій.

Стрілецький легіон в поспішнім марші до Львова.

Жиди ідуть з Українцями.

Число газети "Українське Слово" з матеріалом про перехід влади в Східній Галичині до рук Української Національної Ради 1.11.1918

освіт. та екон. життя Галичини, огляди воєн. дій на фронтах ПСВ, міжнар. політики, публіцист. та літ. тв., інформація, поточна хроніка, некрологи, спогади учасників ПСВ та ін. Домінувала воєн. тематика, зокр. замітки й кореспонденції про бойові дії, накази військ. командування, звернення ЗУР та ін. Публікувалися також огляди нім. та швед. преси стосовно укр. питання, матеріали істор.-краєзнавчого та геогр. х-ру, зокр. в рубриці "З географії визволеної України" були опубл. добірки матеріалів про Холмщину, Підляшшя, Берестейщину, Волинь та ін. На сторінках "У.С." докладно висвітлено Брест. мирні переговори 1918, участь Легіону УСС у бойових діях, відновлення діяльності "Просвіти", сусп.-політ. становище в Росії та ін. Вид. інформувало про роботу допомогових т-в та інституцій, які опікувалися орг-цією допомоги українцям, потерпілим від воєн. лихоліття. Вміщувалися статті відомих публіцистів – Г. Ганулляка, Р. Купчинського, Г. Микитея, О. Назарука та ін. Публікували худож. тв. В. Атаманюка, І. Вазова, Н. Кобринської, О. Левицького, Б. Лепкого, Ю. Шкрумеляка, М. Яцківа та ін.

Первісно "У.С." обстоювало проавстр. позицію більшості в ЗУР, від

1916 – її опозиційної ч. на чолі з Є. Петрушевичем. Газета не раз зазнавала цензурних утисків і часткових вилучень текстів з окремих номерів.

Літ.: Животко А. Нарис історії української преси: Курс лекцій. Подєбради, 1937; *Ігнатієнко В.* Бібліографія української преси, 1816–1916. Харків; К., 1930; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Львова 1848–1939 рр. Т. 2: 1901–1919. Львів, 2002.

Олексій Ясь

УКРАЇНСЬКИЙ ВИСÓКИЙ ПЕДАГОГÍЧНИЙ ІНСТИТУ́Т ІМ. М. ДРАГОМÁНОВА

Укр. вищий наук.-пед. заклад для підготовки вчителів, що діяв 1923–33 в м. Прага (ЧСР). Відкритий 7.07.1923 заходами УГК за фінансової допомоги кер-ва ЧСР. Розпорядженням МЗС ЧСР від 21.02.1925 підпорядковано безпосередньо чехословац. мін-вам. Дир. та ректорами ін-ту були: Л. Білецький (1.06.1923–12.11.1926), В. Сімович (12.11.1926–18.06.1930), В. Гармашів (18.06.1930–33).

Мета діяльності – підготовка педагогів, інструкторів та адміністраторів для укр. нар. освіти. Спершу передбачав 3-річну навч. програму, проте 1925/26 н. р. перейшов на 4-річну. Після реорг-ції 11.07.1925 перетворився на класичний зх.-європ. ВНЗ. Складався з 3 відділів: літ.-іст., математично-природничого та муз.-пед. (1924).

Будівля Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в м. Прага

Професорсько-викладацький склад У.в.п.і. нараховував 78 осіб.

В У.в.п.і. викладали заг. дисципліни (обов'язкові для всіх), спец. (для студентів окремих відділів) та факультативи (необов'язкові предмети). Н. р. складався з 2 семестрів: зимового (1.10–31.03) та літнього (1.04–30.09). Заняття відбувалися з жовт. до черв. у приміщеннях чес. вищих і середніх навч. закладів м. Прага. Викладання проводилося у формі теоретичних лекцій, семінарів, екскурсій (геологічних, геогр., ботанічних та ін.) та практичних занять.

1923–33 в У.в.п.і. навч. 178 студентів; пед. спеціальність здобули 84 особи, з яких 31 закінчила докторантуру. Значна ч. випускників стали педагогами в Карпат. Україні. Студенти поділялися на дійсних – стипендіати (від 72 осіб 1923/24 до 156 протягом 1925/26 н. р.) та тих, які стипендії не отримували, – надзвичайних і вільних слухачів. Орг-цією їхньої життєдіяльності займалися Студент. громада (13.09.1923) й Акад. громада (21.03.1925). Для матеріальної допомоги студентам діяв спец. фонд і Допомоговий к-т.

Б-ку (з читальнею) У.в.п.і. на поч. його діяльності становили 2526 найменувань у 3088 примірниках, 01.1933 – 8610 найменувань у 10728 примірниках. При цьому 5681 примірників (52,9 %) був укр. мовою, 2750 (25,6 %) – рос., 879 (8,2 %) – англ., 805 (7,5 %) – чес., решта – ін. мовами.

Наук. діяльність відбувалася шляхом доповідей на наук. засіданнях відділів і різних наук. т-в, у співробітництві в наук. вид. та укладанні навч. підручників. Наук. засідань відбулося 36, виступів з наук. рефератами на різних культ.-масових заходах – 40. При У.в.п.і. також діяли: Т-во ім. Г. Сковороди (ств. 1924; 1925 перетворене на Наук.-пед. т-во); Математично-природниче т-во (1928–32), Т-во укр. професорів вищих шк. (1929).

Видавнича діяльність проводилася завдяки Видавничій комісії, з 17.05.1924 – спец. видавничому т-ву "Сіяч", яке опубл. 44 найменування книг (5506 прим.). 11 праць викладачів У.в.п.і. було надруковано в Укр. громад.

видавничому фонді. Також було видано "Науковий збірник" (2 вип.: 1 т. – 1929, зі статтями 28 авторів; 2 т. – 1933, зі статтями 22 авторів) та "Драгоманівський збірник" (1933 з 15 наук. розвідками про М. Драгоманова). 24.09.1924 Управа УГК передала У.в.п.і. ведення укр. матуральних курсів з інтернатом, які 1925 перетворили на Укр. г-зію.

1933 У.в.п.і. був ліквідований через припинення фінансової підтримки з боку ЧСР.

Літ.: Мірний І. Український Високий Педаґоґічний Інститут ім. М. Драгоманова. 1923–1933. Прага, 1934. С. 3–11, 41–49, 59–65, 73–74, 78, 91–92, 95–102, 107–117, 120; *Наріжний С.* Українська еміґрація: Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Львів; Кент; Острог, 2008. С. 172–181.

Андрій Яворський

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕ́Т

1-й вищий навч. заклад і 2-га наук. установа укр. еміграції за кордоном. Заснований 17.01.1921 у м. Відень з ініціативи укр. інтелектуальних кіл – учених, письменників, журналістів. Складався з 2 ф-тів – філософічного та ф-ту права і сусп. наук, на яких працювали 12 проф. і 3 доц., було 90 слухачів. 1-м ректором УВУ став проф. О. Колесса, якого 7 разів обирали на цю посаду. У 09.1921 ун-т переведено до м. Прага (нині Чехія), що на той час стала гол. осередком укр. студент. молоді (понад 1 тис. осіб) й еміграції з укр. земель загалом; мав матеріальну й правову підтримку з боку чехословац. уряду та особисто Президента ЧСР Т.-Г. Масарика, а також наук. громадськості республіки, зокр. кер-ва Празьк. ун-ту, який надав УВУ приміщення для занять тощо.

У Празі УВУ досить швидко пройшов орг. фазу й став на шлях нормального функціонування як повноцінний і науково спроможний осередок поширення та поглиблення знань на зразок зх.-європ. ун-тів. На поч. існування в УВУ було більше 500 студентів. Значна ч. з них – колиш. інтерновані в ЧСР старшини й стрільці УГА. У середньому кожного

Дня 17. січня ц. р. о год. 3-ій попол. в салі: Ingenieur- und Architekten-Verein-у I., Eschenbachgasse 9, II пов.

ВІДБУДЕТЬСЯ

СВЯТОЧНЕ ВІДЧИНЕННЯ

УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

у Відни.

ПРОГРАМА:

1. Промова голови Українського Вільного Університету проф. д-ра Ол. Колесси.
2. Привітання:
а) голови Союза Українських Журналістів і Письменників д-ра В. Кушніра.
б) представника „Січи".
в) інших організацій.
3. Виклади:
а) презид. сенат. С. П. Шелухин: Право, етика [illegible] справедливість.
б) проф. др. Ст. Рудницький: Україна як географічна одиниця.

На ці святочні збори маємо честь запросити Вас, Вп. П.

За Раду Українського Вільного Університету:
Проф. др. Ол. Колесса, проф. др. Ст. Дністрянський, проф. [illegible] Ганицький, проф. др. В. Старосольський.

За Союз Українських Журналістів і Письменників:
Др. Вол. Кушнір, О. Олесь.

Початок точно о год. 3-ій пополудни, кінець — не пізнійше 5½ год. пополудни.

Оголошення про урочисте відкриття Українського вільного університету в м. Відень 17.01.1921

семестру в ньому навч. понад 250 студентів, повний курс навч. (4 або 8 семестрів) 1921–45 закінчили бл. 2–3 тис. осіб, бл. 150 з них отримали ступені д-ра права чи філософії. На кін. Празьк. періоду діяльності УВУ (1945) в його професорсько-викладацькому складі налічувалося 20 проф., 10 доц. і 3 лектори. Загалом в ун-ті за цей час викладали й проводили наук. діяльність бл. 100 осіб, у т. ч. понад 50 проф. Більшість із них були добре відомі в наук. світі як висококваліфіковані фахівці з певних галузей знань, визначні громад.-культ. діячі УНР та ЗУНР, серед них: філологи – О. Колесса, Л. Білецький, А. Артимович, І. Огієнко, В. Сімович, С. Смаль-Стоцький, І. Панькевич; історики – Д. Антонович, Д. Дорошенко, І. Борковський, В. Біднов, С. Дністрянський, В. Кубійович, О. Мицюк, С. Наріжний, О. Шульгин, В. Щербаківський, А. Яковлів; філософи – А. Волошин, І. Мірчук, Д. Чижевський; правознавці – О. Ейхельман, Р. Лащенко, К. Лоський, О. Лотоцький, В. Старосольський, С. Шелухин; природознавці – І. Горбачевський, Б. Матюшенко, С. Рудницький, В. Тимошенко та ін. Чимало професорів УВУ були чл. зарубіжних АН, наук. т-в, викладали в ін. ВНЗ за кордоном, брали участь у численних міжнар. наук. конф.: 1924–31 вони взяли участь у 28 таких наук. з'їздах і конгресах. Про їхню плідну наук. діяльність свідчить і той факт, що лише 1922–31 УВУ було

видано 27 назв університет. підручників, монографій, наук. зб. та сотні статей, які друкувалися різними мовами в різних країнах світу. УВУ перебував у центрі культ.-наук. життя укр. еміграції в ЧСР; відіграв, зокр., помітну роль у заснуванні низки укр. наук. і навч. закладів у ЧСР та ін. країнах Європи, у т. ч.: Укр. правн. т-ва в Чехії, Укр. історично-філол. т-ва, Укр. студії пластичного мист-ва (1923), Укр. акад. к-ту (1924), Музею визвол. б-би України (1925) в Празі, Укр. наук. ін-ту в м. Берлін (Німеччина; 1926) та ін.

Під час гітлерів. окупації ЧСР УВУ був значно обмежений у правах і діяльності та підпорядкований ректорові нім. Празьк. ун-ту. Після вступу ЧА до Праги в 05.1945 кер-во УВУ, зокр. його останній ректор Празьк. періоду А. Волошин, зазнало репресій, університетські б-ку й архів було конфісковано й разом з матеріалами Музею визвол. б-би України, що вціліли після влучення в нього бомби, вивезено до СРСР, а сам заклад фактично ліквідовано.

Відновив діяльність восени 1945 в м. Мюнхен (Німеччина), куди перебралася значна ч. його проф. і студентів. 1-м ректором УВУ Мюнхен. доби його існування було обрано проф. В. Щербаківського, деканами філос. і правн. ф-тів – відповідно проф. І. Мірчука та Л. Окіншевича. Незважаючи на скрутне матеріальне становище, до ун-ту вступали як колиш. празькі студенти, так і чимало рад. молоді з військ. таборів, яка не повернулася до СРСР. З числа "нової", повоєн. еміграції зростала й чисельність проф. і викл., яка 1947 сягнула 80 осіб, включно з такими відомими вченими, як Ю. Бойко-Блохин, О. Бургардт (Юрій Клен), М. Васильєв, Г. Ващенко, М. Глобенко-Оглоблин, Є. Гловінський, В. Доманицький, Б. Крупницький, В. Кубійович, З. Кузеля, П. Курінний, О. Кульчицький, М. Міллер, О. Оглоблин, Ю. Панейко, Н. Полонська-Василенко, І. Раковський, Я. Рудницький, Ю. Старосольський, В. Стецюк, Ю. Студинський, Ю. Шевельов (Шерех), В.-М. Янів. З кін. 1940-х УВУ зазнав кризи через еміграцію проф. і студентів за океан: аудиторні лекції були замінені семінарами з малими групами студентів і консультаціями з ними. 1950 уряд Баварії визнав за УВУ як правн. ун-том право надавати наук. ступені магістра й д-ра. Посилилася наук. та видавнича діяльність ун-ту. 1960-х було створено нім. Т-во сприяння укр. науці, яке взяло опіку над УВУ, поновлено аудиторне навч. (впродовж 2 літніх місяців) і програму лекційних занять для докторантів (2 старші семестри). 1970 фактичних слухачів було 50 осіб, 12 осіб отримали докторські ступені УВУ. Він надав також понад 50 почесних докторатів відомим ученим і громад.-політ. діячам світу. Серед знаних випускників УВУ: С. Квіт (президент Нац. ун-ту "Києво-Могилянська академія" (2007–14), міністр освіти і науки України (2014–16)), професори ВНЗ України М. Кугутяк (декан ф-ту історії, політології і міжнар. відносин Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника з 1993 до сьогодні), І. Монолатій, І. Срібняк, С. Хороб та ін. Нині УВУ, який очолює 25-й ректор – Я. Мельник, складається з 3 ф-тів, де представлено 13 спеціальностей: ф-ту держ. та екон. наук (правознавство, орг-ція та діяльність підприємств, політ. економія, менеджмент, політологія); філос. ф-ту (філософія, порівняльне літературознавство, педагогіка, психологія); ф-ту україністики (укр. мова та л-ра, історія України, історія укр. мист-ва, історія укр. церкви). УВУ має унікальну б-ку та оригінальний архів заг. обсягом матеріалів (з 1945) понад 500 тис. арк., що займають бл. 300 м архівних полиць. Гол. місія УВУ на сучасному етапі – стати осередком виховання нового покоління професійних і патріотичних кадрів для України, провідним наук.-дослідн. центром українознавчих студій у ЄС, інтегратором укр. науки в європ. і світов. наук. простір, своєрідним інтелектуальним мостом між Україною, Німеччиною та ін. країнами ЄС. Ун-т підтримує наук.-освітні стосунки з багатьма ВНЗ світу, зокр. України. 1992 він уклав договір з Мін-вом освіти України щодо визнання дипломів УВУ в Україні.

Літ.: Боряк Г., Дубровіна Л. Архів Українського вільного університету в Мюнхені: попередній огляд

фондів // Архіви України. 2004. Вип. 4–6; *Васькович Г.* Український вільний університет: передісторія створення УВУ, його осяги й нові завдання // Науковий збірник Українського вільного університету. Мюнхен, 1992. Т. 15; Від наукового товариства ім. Шевченка до Українського вільного університету. К., 1992; *Віднянський С.* Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921–1945 рр.). К., 1994; *Його ж.* Український вільний університет у Празі – осередок міжслов'янських науково-освітніх взаємин // Славістичні науково-освітні центри в Україні (вчора–сьогодні–завтра). К., 1995; *Мельник В.* Український вільний університет як осередок українознавчих студій у Німеччині // Українознавство: стан, проблеми, перспективи розвитку. К., 1993; *Мушинка М.* Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси. К., 2005; *Наріжний С.* Українська еміґрація: культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942; *Полонська-Василенко Н.* Український вільний університет (1921–1971). // Український історик. 1971. Вип. 1–2.

Степан Віднянський

"УКРАЇНСЬКИЙ ВІСТНИК"

Щоденна газета, яку видавали в м. Львів 25.01–29.09.1921 у друкарні видавничої спілки "Діло". Була однією з наступниць львів. газ. "Діло", забороненої розпорядженням польс. ген. Т. Розвадовського наприкінці 11.1918. Напівофіц. орган УНТП, що певною мірою репрезентував прагнення та настрої вищих верств укр. нас. Галичини, а також політ. курс еміграц. уряду ЗУНР. Публікувалися статті, матеріали, огляди, хроніка політ. та міжнар. життя. Висвітлювалася проблема статусу Сх. Галичини після ПСВ, зокр. перемовини й дипломатичні акції в контексті становлення Версал. с-ми повоєн. устрою світу. Вміщувалися розвідки й матеріали з критикою польс. політ. курсу на узаконення результатів воєн. кампанії 1918–20 і польс. закону від 15.07.1920,

Український вістник

Виходить о годині 8. рано.

Редакція, адміністрація й експедиція: Львів, Ринок ч. 10.

НА ПОМІЧ УКРАЇНСЬКІЙ НЕЗАЛЕЖНІЙ ПРЕСІ!

З великої хмари малий дощ.

Перед польським судом.

Примірник часопису "Український Вістник", який видавався замість газети "Діло", 06.1919

прийнятого варшав. сеймом, про примусовий викуп земельної власності в українців для подальшого заселення теренів колиш. польс. вояками та мазовецькими переселенцями, ігнорування польс. владою укр. культ. та освіт. проблем, про напружені взаємини між поляками й українцями в Галичині тощо. Друкували дописи з розгорнутою критикою Варшав. договору 1920, укладеного Ю. Пілсудським і С. Петлюрою, який трактували як зраду, а також замітки з негативною оцінкою діяльності С. Петлюри, А. Лівицького та ін. діячів УНР. Розглядалися політ., екон., культ. та мист. проблеми укр. життя на обширах Галичини. Подавалася інформація про події в підрад. Україні, зокр. був передрукований розділ кн. С. Мазлаха та В. Шахрая "До хвилі" (№ 97–100). У газеті публікували статті, замітки й матеріали багатьох укр. громад. і культ. діячів, науковців, публіцистів, митців, у т. ч. О. Барвінського, С. Витвицького, М. Галущинського, В. Гарасимчука, Д. Коренця, І. Куровця, І. Макуха, Є. Левицького, І. Свєнціцького, Я. Гординського, О. Макарушка, К. Малицької, В. Кучабського, Ю. Полянського, В. Радзикевича, С. Шаха та ін. Газета перебувала під постійним тиском польс. цензури, зокр. були вилучені десятки статей і ще більше окремих фрагментів різних дописів.

Вид. було закрито після замаху 25.09.1921 С. Федака на Ю. Пілсудського та львів. воєводу К. Ґрабовського.

Літ.: Романюк М., Галушко М. Українські часописи Львова: 1848–1939. Т. 3. Кн. 1. Львів, 2003.

Олексій Ясь

"УКРАЇНСЬКИЙ ГО́ЛОС" (м. Перемишль)

Громад.-політ. газета. Виходила друком щотижня 2.02.1919–16.10.1932 (загалом 661 число). Тираж до 17 тис. примірників. Видавці й ред.: М. Вовкунець, С. Гинилевич, Д. Греголинський (засн. газети та її власник до 1928), В. Загайкевич, В. Зиблікевич, В. Зубрицький, Ю. Лісикевич, Є. Любович, С. Навроцький, Л. Новак, Л. Павловський, З. Пеленський, О. Сенечко. 1919–28 газета нац.-демократ. спрямування (1919–20 стояла на платформі УНТП, до кін. 1928 – УНДО), від 1929 – 1-й легальний орган ОУН. Публікувалися статті з актуальних питань нац. сусп.-політ., госп.-екон., культ. життя, матеріали істор., етногр. тощо тематики, фейлетони, худож. тв. (С. Васильченка, В. Винниченка, Остапа Вишні, К. Гриневичевої, П. Карманського, Уляни Кравченко, Р. Купчинського, Б. Лепкого, І. Франка, О. Олеся, В. Стефаника, В. Щурата та ін.), містила хроніку життя в Перемишлі, повіті, ін. містах, м-ках, селах Галичини, Буковини, Волині, Закарпаття, Наддніпрянщини, міжнар. відомості. Мала власних кореспондентів у м. Женева (Швейцарія), Відень, на Закарпатті. Серед постійних авторів: О. Барвінський, М. Вовкунець, Р. Гамчикевич, О. Грицай, Є. Грицак, Б. Кравців, А. Крушельницький, Є. Маланюк, О. Назарук, Т. Окуневський, Є. Онацький, Є. Пеленський, М. Струтинський, М. Сціборський, Ф. Федорців та ін. Рубрики: "З української політики", "З України", "Що чувати в світі?", "Малий фейлетон", "З мистецького життя", "Нові книжки й видання", "З театру", "Господарські поради", "З техніки і природи", "Веселий куток", "Студентські справи", "Всячина", "Політичні вісті тижня", "З преси".

Газета зазнавала цензурних утисків і була закрита польс. владою під час суд. процесу над учасниками 1-го Конгресу ОУН, серед яких були і її співробітники. Додатки: до ч. 49 за 1927 – "Додаток до "Українського Голосу"; до низки чисел за 1929–30 – "Наука і Розвага".

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 185–191.

Олеся Дроздовська

Ч. 6. В Перемишли, дня 2 марта 1919. Рік I.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

політично-економічний орган Перемиської України.

Підстава державности.

В освітленню польської науки.

Газета "Український Голос", видана в м. Перемишль 2.03.1919

"УКРАЇНСЬКИЙ ГО́ЛОС" (м. Тернопіль)

Орган ДС ЗУНР в 11–12.1918 (ч. 7–15); урядовий орган УНРади й повітов. комісаріату 01.1919 (ч. 7); урядовий орган Нац. к-ту з 23.01.1919

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

Урядова часть.

Неурядова часть.

Газета "Український Голос", видана в м. Тернопіль 25.12.1918

(ч. 8–87). Газета ств. замість "Голосу Поділля" і на його базі після переїзду до м. Тернопіль уряду ЗУНР. Виходила 27.11.1918–4.05.1919 щодня, крім неділі. Ред. П. Карманський, з 23.02.1919 – М. Малицький. 4.05.1919 редакція "У.Г." приєдналася до колективу час. "Українські Вісти". Особливо цінними є числа "У.Г." за 11–12.1918, де вміщено розпорядки й оголошення РДС, ухвали УНРади ЗУНР.

Літ.: Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.). Львів, 2008. С. 125; *Гуцал П.* "Голос Поділля" // ТЕС. Т. 1. Тернопіль, 2004. С. 385.

Кость Курилишин

УКРАЇНСЬКИЙ ГОРОЖА́НСЬКИЙ КОМІТЕ́Т

Громад. т-во, яке надавало моральну, матеріальну, санітарну, правову й пед. допомогу укр. нас. Галичини, постраждалому внаслідок воєн. дій. Ств. у 11–12.1918, за версією О. Федак-Шепарович – ще до Листопадового чину для розподілу "амер. дарів" – гуманітарної допомоги, що надходила з-за кордону. Засн. к-ту виступили відомі громад. діячі С. Федак і Л. Ганкевич. Офіц. дозвіл на провадження діяльності УГК одержав 5.12.1918 від Адм. відділу Тимчасового правлячого к-ту в м. Львів після узгодження своєї програми з кер. польс. Військ. команди ген. Т. Розвадовським. На поч. роботи УГК обмежувалася тер. львів. громади, але після 2-го відступу УГА поширилася на цілу Сх. Галичину. 1920–21 було утворено локальні горожан. к-ти в 44 містах і м-ках краю, насамперед у м. Перемишль (нині Польща), Станиславів (нині Івано-Франківськ), Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Стрий, Самбір (нині обидва Львів. обл.), Бережани, Підгайці, Чортків (нині всі 3 Терноп. обл.). На відміну від осередку у Львові, функціонували вони нелегально, оскільки польс. чиновники затягували процес реєстрації. Штаб-квартира т-ва знаходилася у Львові за адресою вул. Руська, 3.

До т-ва належали відомі громад. діячі, підприємці, вчителі, духовенство, зокр. єпископ Й. Боцян, дир. Земельного банку Л. Кульчицький, дир. "Народної торгівлі" М. Заячківський, дир. Крайового союзу кредитового О. Саєвич, голова УПТ О. Макарушка, ред. газ. "Вперед" П. Буняк, лікар М. Панчишин, О. Мрицівна, Г. Шепарович та кілька ін. 1920 львів. осередок УГК налічував бл. 50 чл. При т-ві діяло 7 осн. секцій: запомогова, полонених та інтернованих, посередництва праці, правової допомоги, шкільна, торг.-пром. і самаритянська. У 06.1921 була заснована секція допомоги емігрантам з Наддніпрян. України.

Хоча діяльність УГК мала яскраво виражений гуманітарний та аполіт. х-р, т-во постійно наштовхувалося на протидію польс. влади. 19.10.1921 вийшло розпорядження Дирекції держ. поліції про припинення діяльності УГК. Президента т-ва С. Федака, віцепрезидента М. Галущинського, секретаря В. Целевича та урядовців О. Навроцького й Б. Гнатевича заарештували за "антидержавну діяльність". Приводом до посилення репресій польс. владою став замах на життя Ю. Пілсудського та львів. воєводи К. Ґрабовського, скоєний 25.09.1921 С. Федаком (Смоком). УГК був змушений перейти на нелегальне становище. Підпільно продовжував свою діяльність 1922–23.

Літ.: Давибіда Л. Діяльність Самаритянської секції Українського Горожанського Комітету у сфері охорони здоров'я (1918–1923 рр.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. XXXIX; *Іващук В.* Участь наддніпрянських політичних емігрантів у діяльності галицької громадської організації "Український горожанський комітет" в 1921 році // Інтелігенція і влада. 2008. Вип. 11; *Федак-Шепарович О.* Український Червоний Хрест у Львові 1918–1919 // Вісті Комбатанта. 1961. Ч. 6.

Лев Давибіда

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМА́ДСЬКИЙ КОМІТЕ́Т

Громад. орг-ція, яка діяла 1921–25 в м. Прага (ЧСР) як "приватне добродійне товариство, що має метою всебічну допомогу українській еміграції".

Організаторами У.г.к. виступили УПСР на чолі з М. Шаповалом та безпарт. громад.-культ. діячі з Наддніпрянщини й Галичини. Установчі збори У.г.к. відбулися 7.07.1921 на основі статуту 1.07.1921 (зі змінами 19.02.1924). Чисельність станом на 1.07.1924 складала 94 особи. Незмінним головою об'єднання був М. Шаповал. Безпосередньо реалізацією завдань У.г.к. займалися окремі відділи: опікування, орг., мед.-санітарний, культ.-просвітн., Бюро праці та ін. Крім цього, діяли спец. комісії (допомоги голодуючим на Україні, допомоги укр. вченим і письменникам та ін.).

Відділ опікування допомагав новоприбулим укр. емігрантам, надавав їм юрид. консультації, тимчасове житло, харчування та одяг. До 1.07.1924 ним було зареєстровано 5209 осіб, у т. ч. 2134 (40,9 %) зі Сх. Галичини. Його підвідділ правно-матеріальної допомоги за 3 р. допоміг 6 тис. емігрантам, зокр. видав їм предметів гардеробу на суму 259636 крон. Для тимчасового проживання біженців відділ влаштував т. зв. переходову станицю на 100–110 ліжко-місць (1921–24 через неї пройшло 5326 осіб).

Орг. відділ (04.1922) створив "переходові пункти" в м. Жиліна (нині Словаччина), Ужгород і взяв опіку над укр. еміграцією в Словаччині. Його представник (К. Безкровний) перебував у таборі для інтернованих вояків УГА в м. Йозефов (нині Чехія). За ініціативою У.г.к. та участю відділу в ЧСР виникли: 1) Укр. госп. акад-я (28.04.1922); 2) Укр. високий пед. ін-т ім. М. Драгоманова (4.05.1923); 3) Укр. реальна г-зія; 4) "Українська хата" (03.1923); 5) Укр. нац. музей-архів (1.06.1924).

При культ.-освіт. відділі функціонували б-ка-читальня (1.07.1924 налічувала 6087 найменувань л-ри) та 18 мандрівних б-к. Також відділ допомагав бажаючим продовжити освіту в ЧСР (з 09.1921 – 1812 емігрантів), 96 укр. учених та письменників за його сприяння отримали наук.-літ. стипендії. 1921–24 він провів 34 культ.-освіт. лекції.

Бюро праці за час діяльності влаштувало на роботу 1822 особи. Мед.-санітарний відділ (ств. 12.08.1921) дбав про надання мед. допомоги хворим. При ньому діяли амбулаторія та аптечний пункт. Для лікування хворих на туберкульоз у с. Кваси (нині Рахів. р-ну Закарп. обл.) 1.10.1923 відкрито спец. санаторій.

На серед. 1920-х укр. еміграція в ЧСР значною мірою інтегрувалася в чехословац. сусп-во, а створені за допомогою У.г.к. установи й громад. орг-ції прагнули самостійності. Також проти нього вели агітацію ін. укр. нац. сили, зокр. прихильники Є. Петрушевича: уряд ЗУНР звинувачував У.г.к. у спробі перебрати на себе функції Представництва ЗУНР в Празі, знищити УГА тощо. До цього додалася криза всередині орг-ції. Як наслідок, у 07.1925 У.г.к. був ліквідований.

Літ.: Даниленко О. Роль українського громадського комітету в соціальній адаптації емігрантів // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2003. Вип. 9. С. 283–293; *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939. К., 1999. С. 76–79; Рік праці Українського громадського комітету в ЧСР. Прага; Лейпціг, 1922. С. 7–14, 16, 19, 33–36; Три роки праці Українського громадського комітету в ЧСР. 7/VII.1921–7/VII.1924. Прага, 1924. С. 7–9, 11–37, 59–65, 67, 71, 79–87.

Андрій Яворський

УКРАЇНСЬКИЙ КОМІТЕ́Т ОБОРО́НИ МІСТА ЛЬВО́ВА

Громад. орг-ція, покликана захищати інтереси українців м. Львів. Ств. кер-вом УСДП в 10.1918. Голова – В. Темницький, заст. голови – А. Чернецький. 30.10.1918 К-т скликав у Львові, в залі т-ва "Сокіл" збори делегатів ("відпоручників") підльвів. сіл. Збори закликали Львів. делегацію УНРади негайно перебрати владу в Сх. Галичині. Однак провід Львів. делегації намагався діяти легітимно, очікуючи відповідної урядової ухвали з австр. столиці.

К-т припинив свою діяльність після Листопадового чину у Львові.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 359. Оп. 1. Спр. 371. Арк. 3.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 11.

Олег Павлишин

УКРАЇНСЬКИЙ НАРО́ДНИЙ КОМІТЕ́Т У СПОЛУ́ЧЕНИХ ШТА́ТАХ АМЕ́РИКИ

Політ. представництво амер. українців 12.1916–10.1922.

Спершу діяв як ширший виконавчий к-т Укр. ради, яка гуртувала церк. орг-ції, Укр. нар. союз та низку культ. т-в на противагу Укр. федерації у США. Ств. з метою надання допомоги УНР, пізніше і ЗУНР, донесення до органів влади США інформації про укр. питання. Ширшу базу для У.н.к. дав "нар. з'їзд" у м. Нью-Йорк 16–17.01.1919.

Головою У.н.к. був о. П. Понятишин, адміністратор УГКЦ в США, секретарем – В. Лотоцький. У.н.к. систематично інформував про події в Україні В. Вільсона, спікера парламенту США Ч. Кларка, сенаторів та конгресменів. 21.04.1917 У.н.к. провів "Укр. день", зібравши на потреби українців 84467 доларів, які було передано УЦР.

У.н.к. провадив широку діяльність на користь укр. змагань за державність: видавав різні публікації, збирав фінансові засоби, контактував з амер. урядом; у м. Вашингтон і Нью-Йорк утримував інформац. бюро; був чл. Середньо-європ. унії (голова Т. Масарик) і Ліґи чотирьох народів (українці, литовці, естонці й латиші). П. Понятишин особисто зустрічався з В. Вільсоном, а також держ. секретарем Р. Ленсінгом 12.1918. Під час зустрічі обговорювали питання визнання США незалежності України. Напередодні від'їзду В. Вільсона на Паризьку мирну конф. від У.н.к. йому було вручено меморандум щодо укр. питання. У.н.к. активно виступав проти польс. претензій на Галичину й підтримав проголошення злуки УНР та ЗУНР.

У.н.к. вислав до м. Париж делегацію в складі К. Білика й конгресмена Дж. М. Геміла. Вони налагодили контакти з делегаціями УНР та ЗУНР, систематично передавали їм актуальну інформацію з переговорів на Паризькій мирн. конф.

П. Понятишин та У.н.к. активно виступали на захист укр. нас. Галичини, інформували Ватикан про переслідування священиків УГКЦ Польщею, митрополита А. Шептицького, недопущення допомогових акцій для укр. полонених та інтернованих.

У.н.к. підтримував у США торг.-фінансову місію ЗУНР, очолену Ю. Бачинським. Від 10.05.1920 У.н.к. сприяв діяльності представництва ЗУНР у США під кер-вом Л. Цегельського. Також У.н.к. організував прийом А. Шептицького в США влітку–восени 1921 і його зустрічі з В. Вільсоном, держ. секретарем В. Х'юзом, міністром торгівлі Г. Гувером. Для фінансової підтримки інституцій ЗУНР в екзилі її делегації на Паризькій мирн. конф., інтернованих вояків УГА в ЧСР У.н.к. організував продаж облігацій позики.

У.н.к. самоліквідувався в 10.1922, коли ств. ширший координац. орган – Об'єднання укр. орг-цій в Америці.

Літ.: Батюк Т. Президент Вільзон і справа України // Громадський Голос. 1957. Ч. 10, 11; *Настасівський М.* Українська імігрaція в Сполучених

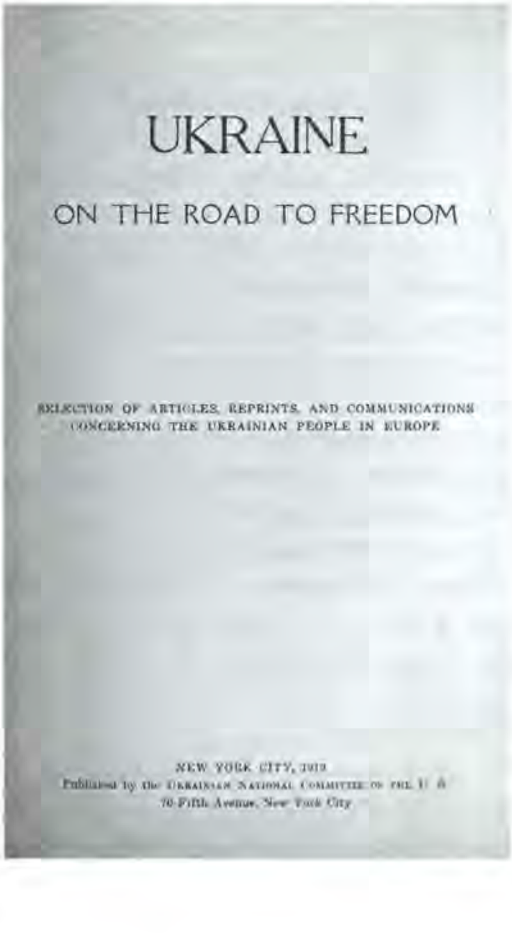

Брошура "Україна. Дорога до Свободи", видана Українським народним комітетом у США

Державах. Нью-Йорк, 1934; Півстоліття громадської праці д-ра Семена Демедчука (1905–1955). Ню Йорк, 1956; *Трембіцький В.* Американські українці в допомозі Українській Державі і її народові 1914–1923 рр. // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1971. Джерзі Ситі; Ню Йорк, 1970. С. 49–62; Ювілейний Альманах 1894–1944 – виданий з нагоди п'ятдесятилітнього ювілею Українського Народного Союзу / під ред. Л. Мишуги. Джерзі Ситі, 1944.

Микола Вітенко

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНА́ЛЬНИЙ КОМІТЕ́Т У М. ПАРИ́Ж (ФРА́НЦІЯ)

Орг-ція, ств. 19.12.1919 В. Панейком, С. Томашівським, А. Петрушевичем, О. Кульчицьким з відома Є. Петрушевича, спільно з представниками П. Скоропадського – С. Моркотуном, М. Могилянським, Б. Цитовичем та О. Вишневським. Згодом до УНК включили представників укр. діаспори – І. Петрушевича з Канади та К. Білика зі США. Творці УНК прагнули заручитися підтримкою країн Антанти в період важких поразок УГА від польс. армії, намагалися запобігти утвердженню польс. влади в Галичині. Гол. опорою при цьому мали стати представники рос. еміграції, яких підтримував уряд Франції.

УНК проголошував своєю метою "воскресіння України в етнографічних границях, з'єдиненої в федеративній формі з могучою Росією". В. Панейко провадив перемовини з представниками рос. білогвард. еміграції – С. Сазоновим і В. Маклаковим, сприяв укладенню 24.10.1919 Зятків. угоди між УГА та ДА А. Денікіна. Росіяни обіцяли матеріально підтримати УНК і сприяти його визнанню Антантою. Також обговорювали питання створення нових військ. підрозділів з військовополонених галичан – солдатів австро-угор. армії, які перебували в таборах на тер. Італії, і відправки їх до м. Одеса на з'єднання з УГА.

Після поразки А. Денікіна В. Панейко та С. Томашівський на поч. 01.1920 (за ін. даними – 05.1920) вийшли зі складу УНК. Та к-т продовжив діяльність. Його головою став С. Моркотун, секретарем – Б. Цитович. До складу УНК в різний час належали М. Максимов, Б. Курдиновський, М. Кочубей, імовірно І. Борщак. Невдовзі стало очевидним, що жодна впливова сила з укр. визвол. руху не бажає долучатися до УНК. Роль і значення к-ту суттєво зменшилися, а діяльність звелася до пропаганди й провокативних заяв. Рос. емігранти фінансували впродовж 1920 та використовували його діяльність для дискредитації УНР і С. Петлюри, польс.-укр. угоди 1920. Репутація самого УНК набула негативного значення і навіть ініціатори його створення намагалися відмежуватися від нього.

УНК припинив роботу вже до кін. 1920. На завершальному етапі його існування політично активним залишався лише С. Моркотун.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003; Т. 5. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2009; Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011; Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Іванець А.* До питання про діяльність паризького Українського національного комітету (1919–1921 рр.) // УІЖ. 2010. № 5. С. 117–135; *Його ж.* Невдала спроба творення "уряду України" під патронатом білих // Українознавство. 2010. № 4. С. 143–148; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 53–498; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922. С. 204–210; *Соляр І.* Василь Панейко // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 217–232; *Стахів М.* Західня Україна. Нарис державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923: у 6 т. Т. 4–5. Скрентон, 1960; *Тичка Г.-М.* Східна Галичина у політиці Франції (1918–1923). Львів, 2018.

Микола Вітенко

"УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНÁЛЬНИЙ ЦÉНТР" ("УНЦ")

Сфабрикована ДПУ УСРР 1930–31 антирад. орг-ція. Як зазначалося в обвинувальному висновку, вона нібито прагнула "шляхом підготовки збройного повстання куркульства, відповідно до моменту інтервенції капіталістичних країн в СРСР, повалити Радянську владу на Україні, відторгнути УСРР від Радянського Союзу і встановити на Україні капіталістичний лад у формі буржуазно-демократичної «Української народної республіки»". Оголошувалося, що учасники "УНЦ" створювали широку мережу повстанських орг-цій, підтримували зв'язок з кер-вом 2-го Інтернаціоналу, з урядовими колами капіталіст. д-в та їхніми дипломатичними й консул. представництвами в СРСР, встановили зв'язок з ін. "контрреволюційними організаціями", проводили шпигун. роботу. Серед багатьох фігурантів "УНЦ" серед ін. вирізнялися галичани – старшини УГА, представники політикуму ЗУНР. Арешти осіб, яких обвинуватили в участі в "УНЦ", розпочалися в 11.1930. У 02.1931 з'явилася підготовлена для чекіст. кер-ва довідка нач. секретно-оперативного управління ДПУ УСРР І. Леплевського та нач. секретного відділу Г. Люшкова про справу "УНЦ". До неї додавалися копії протоколів допитів кількох осіб і констатувалася "наявність найбільшої контрреволюційної української організації на чолі з Грушевським".

Від поч. "слідства" справі "УНЦ" було надано політ. х-ру. 22.03.1931 Політбюро ЦК КП(б)У розглянуло питання про "УНЦ", оскільки бл. 30 обвинувачених у причетності до "організації" були колиш. чл. УПСР і УСДРП, тобто тих політ. сил в Україні, що свого часу реально протистояли більшовикам. Серед тих, кому інкримінували участь в "УНЦ", були: референт "Укрзерноцентру" І. Афанасьєв, юрисконсульт т-ва "Тваринництво" С. Безпалько, проф., колиш. чл. УСДРП В. Баланін, журналіст, колиш. чл. КПЗУ М. Біляч, економіст "Плодоспілки", колиш. чл. УСДРП К. Божко, викл. Ін-ту соц. виховання, колиш. чл. Галиц. радикальної партії Ф. Вишиваний, учитель, колиш. чл. ЦК УПСР Ю. Гаврилей, н. с. Ін-ту механізації та електрифікації сільс. госп-ва, колиш. чл. УПСР П. Герасименко, н. с. Київ. НДІ орг-ції праці в сільс. госп-ві, колиш. чл. УПСР І. Гіглавий, зав. відділу капітального буд-ва ВРНГ, колиш. чл. ЦК УПСР, колиш. прем'єр-міністр УНР В. Голубович, історик і літератор М. Горбань, проф. Ін-ту с.-г. кооперації П. Діброва, чл. правління "Книгоспілки", колиш. чл. партії лівих соціалістів-революціонерів К. Дембський, співробітник ж. "Червона преса" В. Дністренко, референт "Укрзерноцентру" П. Журавель, працівник харків. шк. № 18 Ф. Замора, інспектор ВРНГ С. Індишевський, колиш. чл. КПЗУ В. Коссак, інж. Кадіївського з-ду Й. Коссак, голова "Дніпроспілки", колиш. чл. УСДРП Д. Коліух, референт ВРНГ М. Кривенко, зав. вид-ва "Рух", колиш. чл. ЦК УПСР, у минулому кер. управління преси та інформації і в. о. держ. секретаря в уряді Б. Мартоса І. Лизанівський, старший економіст об'єднання "Сталь", колиш. чл. УПСР М. Левитський, заст. керуючого палати мір і ваги, колиш. чл. ЦК УПСР В. Мазуренко, референт "Укрзерноцентру" Й. Малявський, юрисконсульт Наркомату юстиції УСРР М. Мельник, учитель, колиш. чл. УПСР І. Миколайчук, проф. М. Павлов, співробітник Наркомату землеробства УСРР, один з колиш. чл. ЦК УПСР Н. Петренко, економіст "Укрплодспілки", колиш. чл. УПСР В. Потішко, н. с. ВУАН, секретар М. Грушевського Ф. Савченко, чл. правління "Кооптаху", колиш. чл. УПСР П. Селівонов, економіст "Трактробуду", колиш. чл. ЦК УПСР А. Степаненко, викл. З. Фік, співробітник Держсільгоспвид-ва Є. Филипович, чл. правління Всеукр. кооп. спілки, колиш. чл. УСДРП М. Филипович, чл. президії УЧХ І. Холодний, співробітник Наркомату фінансів УСРР, колиш. чл. ЦК УПСР П. Христюк, н. с. ВУАН і вид-ва "Рух", колиш. чл. ЦК УПСР Ф. Черкаський, агроном, колиш. чл. Полтав. губерн. к-ту УПСР Ф. Черненко, зав. будсекції Держплану УСРР, колиш. чл. ЦК УПСР М. Чечель, затриманий при переході кордону з Польщі до УСРР Т. Шифурко, заст. зав. планово-екон.

групи "Колгоспцентру СРСР" П. Шніпко, заст. нач. пром.-екон. управління ВРНГ, колиш. чл. ЦК УПСР М. Шраг, зав. фінвідділу Всеукр. фотокіноуправління Д. Шульга, акад. ВУАН М. Яворський, чл. правління "Текстильцентру", колиш. чл. ЦК УПСР, який у минулому в уряді В. Чехівського керував Укр. телеграфним агентством, Ю. Ярослав, викл. Промакад-ї УСРР М. Васильківський, проф. Київ. кооп. ін-ту, колиш. чл. УСДРП П. Височанський, співробітник Дніпроп. хімічного ін-ту Г. Коссак. За постановою Колегії ОДПУ СРСР від 7.02.1932 згаданих 50 осіб ув'язнено на 3–6 р., 33 з них 1934–41 знов засудили за "антирадянську діяльність" і "шпигунство", 21 особу стратили, 12 отримали нові строки. Більшість із них померли в таборах.

М. Грушевського заарештували в м. Москва 23.03.1931. Допити, уже в м. Харків, тривали 28.03–3.04.1931; акад. на першому з них визнав свою належність до "УНЦ", хоча стверджував, що був лише ідейним кер. орг-ції, її "харківський центр" нібито інформував його тільки з принципових питань, а багатьох дрібниць він, можливо, не знав. 3.04.1931 його допитав голова ДПУ УСРР В. Балицький, 4.04.1931 на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У він поінформував про зізнання М. Грушевського. Однак у Москві, куди М. Грушевського перевезли для продовження допитів, він заявив нач. секретно-політ. відділу ОДПУ СРСР Я. Агранову, що обмовив себе й ін. під тиском слідчих. Кер. ОДПУ СРСР зрозуміли, що не вдасться зробити М. Грушевського гол. діючою особою чергового показового процесу й що його непрогнозована поведінка може вплинути на ін. обвинувачених. Після відповідних консультацій у ЦК ВКП(б) його звільнили, хоча вчений залишився під пильним наглядом ДПУ/НКВС до кін. життя.

Ще 1950–60-х виявилися факти на підтвердження того, що справу "УНЦ" було інспіровано. Так, М. Шраг, якому пощастило вижити, 11.03.1965 свідчив: "На слідстві у 1931 році до мене застосовувалися заборонені методи слідства. Часті допити у нічний час, стояння на ногах під час допитів, крики і образи слідчих Пустовойтова, а інколи Когана фізично і морально змучили мене і деморалізували. Крім того, під час мого арешту померла моя донька, що завдало мені великої травми... Ні про яку організацію я нічого не знав, шкідництвом і підготовкою повстання не займався. Відвідування та зустрічі у домашніх умовах з приводу різних сімейних урочистостей зі своїми товаришами... я видавав як наради учасників контрреволюційної організації. Тобто я писав все, що від мене вимагали, аби лише мене не викликали вночі та не кричали".

Упродовж багатьох років офіційно стверджували, що "УНЦ" існував, а його лідером був М. Грушевський. 1988 за цією справою провели додаткову перевірку в повному обсязі, за результатами якої Верховний суд УРСР кримінальну справу щодо 3 репресованих припинив у зв'язку з відсутністю в їхніх діях складу злочину, а решту (47 осіб) було реабілітовано пізніше на підставі указу Президії ВР СРСР від 26.01.1989 "Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, які мали місце в період 30–40-х років і початку 50-х років".

Літ.: Костюк Г. Сталінізм в Україні: Генеза і наслідки: Дослідження і спостереження сучасника. К., 1995; *Пристайко В., Шаповал Ю.* Михайло Грушевський і ГПУ-НКВД: Трагічне десятиліття: 1924–1934. К., 1996; *Їх же.* Михайло Грушевський: Справа "УНЦ" і останні роки (1931–1934). К., 1999; *Шаповал Ю.* Україна 20–50-х років: Сторінки ненаписаної історії. К., 1993.

Юрій Шаповал

УКРАЇ́НСЬКИЙ НАЦІОНА́ЛЬНО-ВИЗВО́ЛЬНИЙ РУХ НА ЗА́ХІДНІЙ УКРАЇ́НІ ПРО́ТИ ПО́ЛЬСЬКОГО ОКУПАЦІ́ЙНОГО РЕЖИ́МУ 1919–23

З вимушеним відступом УГА за р. Збруч і збройн. поваленням влади ЗУНР Зх. Україна (Галичина, Холмщина, Підляшшя, Зх. Волинь, Полісся) опинилася під польс. окупацією. Проте держ.-правове становище Галичини залишалося невизначеним, оскільки Антанта постановою від

25.06.1919 дозволила Польщі лише тимчасово окупувати цю тер., визнаючи за останньою окремий правовий статус. Ця обставина відкривала перед галиц. українцями перспективу б-би за реалізацію права на держ. самовизначення.

Польс. правлячі кола, ігноруючи міжнар. домовленості, проголошували потребу утворення однонац. польс. д-ви. Закріплюючи "польський стан посідання" на укр. землях, окупац. власті завершили процес злиття з Польщею приєднаних до неї теренів. Незважаючи на те, що держ. належність Сх. Галичини ще не була остаточно визначена, рішенням польс. уряду від 7.06.1920 укр. землі були оголошені польс. тер., на них поширювалася дія польс. законів. Зникли будь-які ознаки автономії Галичини, яку вона мала за Австро-Угорщини. 30.01.1920 уряд скасував Галиц. крайовий сейм і крайовий виділ. 3.12.1920 польс. сейм ліквідував територ. окремішність Галичини, з 1.09.1921 запровадив єдиний адм.-територ. поділ на в-ва, пов. й ґміни. За цим поділом до Станиславів. й Терноп. в-в було включено по 16 пов. До Львів. в-ва належало 18 укр. пов., 6 польс. і 1 зі змішаним нас. Лемківщину було приєднано до Краків. в-ва. На Волині, Поліссі й Холмщині держ. управління встановлено урядов. декретом від 4.02.1919. Значна ч. укр. тер. була включена до Люблін. й Поліського в-в. Об'єднання укр. теренів з польс. мало слугувати доказом їхньої польс. належності. Нова польс. Конституція, прийнята сеймом 17.03.1921, ґрунтувалася на унітарності польс. д-ви, без забезпечення нацменшинам будь-яких автономних прав.

Змінювався х-р роботи місц. органів самоврядування, які з цього часу ставали складовою польс. держ. апарату. Скасовано виділи повітов. рад, а їхні права й обов'язки передано старостам. Громад. ради в укр. селах було усунено, замість них призначали урядових комісарів. Адміністрація формувалася з поляків.

Відмовляючи укр. нас. в праві на вільний нац. розвиток, окупац. режим спрямовував свої зусилля на придушення будь-яких проявів нац.-визвол. руху. З цією метою в краї запроваджували надзвичайний стан. Хвиля репресій і терору охопила окуповані терени.

Жорстокістю вирізнялися етапні польс. військ. ч., які вступали до захоплених укр. міст і сіл. За документально підтвердженими даними уряду ЗУНР у 2-й пол. 1919 без суду й слідства розстріляли 372 особи у 89 населених пунктах краю. Насамперед знищували колиш. старшин і стрільців УГА, національно свідомих представників укр. інтелігенції, зокр. греко-катол. священиків, учителів, студентів, патріотично налаштованих селян. Так, розстріляли 10 укр. священиків, серед них Лопатинського, Заторського, Галібея, Сухаровського. Десятки тисяч людей було заарештовано й ув'язнено. Уже в 11.1918 проведено масові арешти й вивезено з м. Львів заручників – відомих укр. політ. діячів: Ю. Романчука, К. Студинського, В. Охримовича, І. Кивелюка, В. Бачинського, В. Будзиновського, В. Загайкевича, Л. Ганкевича, В. Старосольського та багато ін. На поч. 1921 власті провели у Львові й провінції арешти визначних політ. діячів, звинуватили їх у змові з урядом ЗУНР з метою орг-ції в краї збройн. повстання. Підставою звинувачень у держ. зраді стали резолюції НК УНТП від 10.11.1920 про невизнання польс. окупац. режиму й вимогу до Верховної ради Мирної конф. в м. Париж відновити незалежну самост. зх.-укр. д-ву.

Тисячі звинувачених у непослуху й опорі владі, запідозрених у саботажі полонених УГА було кинуто до концтаборів. Від голоду, тортур, тифу в концтаборах Домб'є, Вадовиці, Пикуличі, Ланьцут, Стшалково, Ялівець, Тухоля, Щипйорно, Володава, Соколов, Вісніч, Томашов, Грубешов, у казематах Модліна, Берестя, Кракова, Львова, Варшави, Перемишля загинули тисячі укр. патріотів. Про сусп.-політ. становище в краї на поч. 1920-х газ. "Діло" писала: "Ціле національне життя стало тоді під знаком жахливого терору. Через тюремні двері і табори інтернованих пересувалися десятки тисяч найактивнішого елементу, багато діячів

старшого і молодшого поколінь було поза межами краю".

У перші роки окупації укр. нас. було позбавлене громад. прав, зокр. свободи слова, друку, зборів. Більшість укр. газет було закрито або перебували під суворою цензурою. Уряд ЗУНР у своєму вид. "Крівава книга" (опубл. 1921 в м. Відень) зазначав: "Українців трактує польське правительство як вороже населення завойованих територій. Вони є позбавлені всіх громадянських прав, натомість мусять поносити всі тягарі, які держава накладає на своїх громадян, включно до державних позичок і воєнних чинитьб".

Важливою складовою польс. політики на ЗУЗ була колонізація приєднаних земель. Незважаючи на зруйнування краю війнами, на безземелля укр. селянства та аграрне перенаселення, закон від 17.12.1920 про військ. осадництво на сх. землях 2-ї Речі Посполитої передбачав надання кращих земель у першу чергу інвалідам і демобілізованим солдатам та офіцерам польс. армії, які мали стати опорою окупац. режиму в краї. Осадникам передбачалася фінансова та госп. підтримка д-ви. Впродовж перших 2 р. земельної колонізації в краї між військ. осадниками було розпарцельовано 160 тис. га землі. За цей же час тут осіло кілька десятків тисяч поляків. Проблема колонізації поляками укр. земель в умовах Зх. України набувала особливої соц. та нац.-політ. гостроти. Вона торкалася життєвих інтересів мільйонів укр. селян. Б-ба проти польс. колонізації укр. земель була постійно в центрі уваги всіх укр. політ. партій.

Перманентним дестабілізуючим фактором для укр. нас. була фіскальна політика уряду. За польс. законодавством на укр. нас. накладали різноманітні податки, данини й позики. На основі закону від 9.07.1920 про заготівлю збіжжя (жито, пшениця, ячмінь, овес) кожний селянин був зобов'язаний до 15.09.1920 здати 1/4 контингенту, до 1.01.1921 - 2-гу, до 1.04.1921 - решту. Законом від 16.07.1920 запроваджено внутр. примусову позику на суму 15 млрд польс. марок. 16.07.1920 було введено новий 25 % податок на прибуток. 28.10.1920 сейм прийняв ще один закон, згідно з яким було розписано внутр. примусову позику розміром 20 % від усього рухомого й нерухомого майна. Ці та ін. розпорядження доповнювали численні реквізиції польс. воєн. підрозділів.

Польс. уряд проводив інкорпоративну політику в усіх сферах сусп. життя. З 1.01.1921 за новим законом про заробіткові й госп. спілки нагляд над укр. кооперацією переходив до новоств. Держ. кооп. ради. Усіх укр. службовців держ. установ зобов'язували скласти присягу, через відмову від чого майже 6 тис. урядовців звільнили з роботи.

В освіті зусилля властей були спрямовані на витіснення укр. мови й запровадження польс. Обмежувалося приватне шкільництво. У Львів. ун-ті дозволяли навч. польс. громадянам, зокр. тим, хто відслужив у польс. війську. Залишалася нереалізованою постанова про заснування укр. ун-ту, натомість усі каф-ри з укр. мовою викладання у Львів. ун-ті було скасовано.

Укр. нас. не примирилося з ворожою окупацією. У нар. масах утверджувалося відчуття нац.-політ. окремішності. Ширилося переконання, що край залишається окремою укр. тер., яка тимчасово опинилася під окупацією Польщі. На всі спроби останньої утверджувати в краї держ. владу нас. відповідало пасивним опором, який періодично переростав у активну оборону. Українці не вірили в тривалість існування влади Польщі на ЗУЗ, демонстративно виявляли до неї негацію та невизнання повноважень окупац. режиму, дотримувалися думки про утворення д-ви в д-ві.

Утвердженню таких настроїв сприяла політика крайового політ. проводу й уряду ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем. За нових умов, коли еміграц. уряд уже не мав реального держ. суверенітету над краєм, осн. увагу було зосереджено на зовн.-політ. діяльності, зберігаючи одночасно за собою заг. провід над окремими сферами сусп. життя в краї.

Для кер-ва сусп.-політ. процесами в Галичині в уряді Диктатора 11.08.1920 було введено посаду референта для зв'язку з краєм. На цю посаду призначили відомого діяча УНТП Р. Перфецького. Усі крайові справи погоджувалися через референта з відома голови уряду. Вказівки крайовим політ. орг-ціям референт видавав з дозволу Диктатора чи уряду – КУД. Розпорядження крайовим бойовим орг-ціям погоджувалися з Військ. канцелярією Диктатора. Зв'язок із краєм референт здійснював через відповідних кур'єрів, а також через розвідувальні стр-ри Військ. канцелярії.

Уряд ЗУНР мав налагоджені тісні контакти з краєм, був добре поінформований про події, які там відбувалися. Інформацію та матеріальні засоби від уряду ЗУНР щотижня передавали спец. кур'єрами через м. Ужгород (ЧСР) нелегальними каналами до краю.

Важливі проблеми нац.-політ., культ.-освіт. й госп. життя краю постійно були в полі зору уряду ЗУНР. На його засіданнях вирішували питання матеріальної та орг. допомоги укр. підпільним бойовим орг-ціям, госп. інституціям та культ.-освіт. т-вам, що діяли в краї. Предметом особливої зацікавленості був стан таборів та інтернованих ч. УГА в ЧСР. Екзильний уряд розглядав ч. УГА як основу ЗС ЗУНР. На випадок повстання в Галичині вони мали прийти на допомогу.

Одночасно уряд ЗУНР здійснював політ. кер-во діяльністю підпільних військ.-революц. орг-цій, які виникали в краї навесні–влітку 1920. Зокр. в 03.1920 Я. Чиж, Д. Паліїв, В. Кучабський, О. Коберський, С. Федак, М. Матчак та ін. утворили з колиш. старшин, стрільців, а також студентів розгалужену військ.-революц. орг-цію "Воля", яка стала зав'язком УВО в краї. На чолі "Волі" стояла Начальна колегія в складі В. Кучабського, Я. Чижа, О. Коберського, Д. Паліїва, М. Матчака, В. Гнатевича.

До "Волі" належали представники різних політ. партій. Вона мала тісні стосунки з крайовим політ. проводом, урядом ЗУНР і командуванням укр. ч. у ЧСР. Органом "Волі" був місячник "Наш Шлях". Чл. таємної військ. орг-ції розглядали її як основу майбутньої укр. армії, своє завдання вбачали в активній орг. та політ. діяльності серед мас із метою підготовки збройн. повстання. Уряд ЗУНР надавав орг. та фінансову підтримку УВО. На початков. етапі діяльності, зокр. в кін. 1920 – 1-й пол. 1921, УВО підпорядковувалась уряду ЗУНР, а Є. Коновалець, як командант УВО, одержував розпорядження від уряду ЗУНР, перед ним звітував про свою діяльність.

Кер-во діяльністю УВО уряд ЗУНР здійснював також через Міжпарт. раду, яка підпорядковувалась Є. Петрушевичу. Чл. Начальної команди були водночас представниками своїх партій у Міжпарт. раді.

Стосунки між урядом ЗУНР і проводом УВО загострилися з літа 1921, коли в м. Відень прихильники Є. Коновальця утворили гурток "Молода Галичина", який виступив проти концепції держ. самостійності Галичини. Будучи прихильниками соборницької ідеології в краї, студенти, колиш. старшини корпусу Січових стрільців організували 1–3.07.1921 в м. Львів студент. з'їзд, резолюції якого були спрямовані проти політики уряду ЗУНР. В уряді Диктатора Є. Коновальця сприймали як прихильника петлюрів. політики співпраці з Польщею. Орг.-політ. відчуження між УВО та урядом ЗУНР наростало.

Згідно з розподілом повноважень між еміграц. урядом і крайовим проводом, найвищим офіц. держ.-політ. органом у Галичині була УНРада, від ім. якої виступав Президент ЗУНР. Однак за умов польс. окупації легальна діяльність УНРади була неможливою. У зв'язку з цим її скликали зрідка й у надзвичайних випадках. До того ж, чимало чл. УНРади перебували на еміграції. Лише 21.03.1922 ними була ств. УНРада за кордоном.

Потреба консолідації всіх державотворчих сил навколо ідеї б-би проти польс. окупації, за держ. самостійність спонукала політ. партії краю до заснування єдиного політ. центру. Його роль з кін. 1920 виконували спільні засідання представників зх.-укр. політ. партій,

що оформились у нову інституцію – Міжпарт. раду, до якої перейшов провід крайової політики. До Міжпарт. ради належали трудовики, радикали, християнські суспільники. Трудовики мали переважаючий вплив у Міжпарт. раді, яку очолив голова УНТП В. Бачинський.

Діяльність Міжпарт. ради ґрунтувалася на основі політ. платформи уряду ЗУНР і УНТП, викладеній у резолюціях НК від 10.11.1920. Її осн. засадами було невизнання Варшав. договору Пілсудського–Петлюри й легітимності польс. д-ви на укр. землях, б-ба за ліквідацію окупац. режиму, відновлення зх.-укр. державності. Єдиним законним держ.-політ. органом визнавали УНРаду та її представництво – еміграц. уряд ЗУНР. НК УНТП закликав до бойкоту всіх урядових розпоряджень. Резолюції засідання НК УНТП від 10.11.1920 були 1-м концептуальним політ. документом, прийнятим у Галичині після польс.-рад. війни.

Проблеми тактики й стратегії нац.-визвол. руху знаходили своє вирішення на засіданнях НК УНТП, міжпарт. з'їздів та конф.

Чл. Міжпарт. ради дотримувалися думки про потребу злиття всіх зх.-укр. політ. партій у єдиний нац. фронт, який би повів б-бу нар. мас проти окупації, за відновлення зх.-укр. державності. Потреба захисту й усамостійнення українства в умовах польс. окупації спонукали до б-би в різноманітних сферах сусп. життя – політ., культ.-освіт., соц.-екон. За задумом уряду ЗУНР, Міжпарт. ради й НК УНТП антиокупац. б-ба в краї в поєднанні з дипломатичними заходами уряду ЗУНР мали вплинути на Польщу й світову громадськість таким чином, щоби провідні зх.-європ. країни визнали держ. незалежність Галиц. Республіки.

Політика єдиного нац. фронту, яку проводила Міжпарт. рада, ґрунтувалася не тільки на підтримці політ. партій нац.-державницького спрямування, але й широких верств зх.-укр. сусп-ва. Польс. власті пропагували думку, що б-бу веде невелика група націоналістично настроєної інтелігенції, яку потрібно ізолювати від лояльного нас. Численні архівні документи, тогочасна преса спростовують це твердження. Усі без винятку прошарки укр. сусп-ва активно боролися проти окупац. режиму. Зокр. укр. селяни масово стали на захист корінних нац. інтересів, політ. прав. Саме селянство відігравало осн. роль у відроджуваному політ., громад., культ. та госп. житті краю. В обстоюванні своїх прав селяни вдавалися до радикальних методів б-би. Вони бойкотували урядові розпорядження, не визнавали окупац. влади, здійснювали підпали поміщицьких фільварків, збіжжя, госп. і житлових приміщень польс. осадників, організовували страйки, диверсійні акти, напади на представників влади, збройні повстання.

Так, у 04.1920 на Гуцульщині спалахнуло нар. повстання проти польс. окупац. режиму. Озброєні юрби селян убили 2 жандармів у с. Зелене (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.) і здійснили напад у с. Жаб'є (нині смт Верховина Івано-Франк. обл.). Польс. військо й жандармерія придушили збройн. виступ гуцулів. У Косів., Коломий., Печеніжин., Снятин. та Городенків. пов. власті запровадили доразові суди. Десятки заарештованих учасників повстання було відправлено до військ. суду в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Каральна експедиція розправлялася з повсталими, палила сел. двори, реквізувала худобу. Слідство зробило висновок, що організаторами повстання була укр. інтелігенція.

Ще більшого розмаху набрало повстання селян Сколів. й Долин. пов. 21.08.1920 селяни на чолі з І. Дем'яном роззброїли польс. військ. підрозділ у с. Опорець (нині Сколів. р-ну Львів. обл.) і захопили казарми. На допомогу їм із ЧСР прибув озброєний загін укр. вояків під проводом Ф. Бекеша – колиш. держ. службовця ЗУНР у м. Сколе, старшини УГА. Повсталі захопили кілька сіл та оголосили набір добровольців. У ніч із 22 на 23.08 повстанці напали на обоз караульної роти в с. Славське (нині смт Стрий. р-ну Львів. обл.) й розігнали її. Озброєні кулеметами й гвинтівками повсталі добралися до с. Тухля (нині Стрий. р-ну), де напали на польс.

бронепоїзд. Власті здійснили масові екзекуції над повсталими. Десятки учасників повстання було ув'язнено.

Визначальна роль в орг-ції нац.-визвол. б-би належала зх.-укр. інтелігенції, яка була тісно пов'язана з нар. масами, знала їхні сусп. настрої, виступала політ. провідником та організатором усіх сторін громад. життя.

Величезну роботу в масах вело греко-катол. духовенство, переважна більшість якого була носієм українства. За тих умов церква виступала як заг.-сусп. консолідуюча та антиколонізац. сила, складова укр. нац. руху. На поч. 1920-х греко-катол. духовенство мало переважно нац.-демократ. переконання і гуртувалося в УНТП, істотно впливало на діяльність різноманітних культ.-освіт. та госп. орг-цій краю. Тогочасне греко-катол. духовенство було прикладом самовідданого служіння нац. справі, що засвідчує і діяльність самого митрополита А. Шептицького. За свої переконання і дії він часто терпів репресії, образи й наклепи з боку польс. властей. Сотні священиків власті переслідували, ув'язнювали, позбавляли священичого сану. У Рогатин. пов. з 36 священиків 1921 залишилося 4.

Світська й духовна інтелігенція 1921 розгорнула діяльність щодо відродження легального громад. життя, створення госп., культ.-освіт., молодіжних орг-цій та горожан. к-тів, у яких значною мірою зосереджувалося нац. й сусп.-політ. життя краю. Особливістю нац.-політ. руху в Галичині на даному етапі було те, що цей рух починав заново відроджуватися переважно в легальних громад. т-вах, які охоплювали своєю діяльністю всі сфери сусп. життя. Робота різноманітних легальних і, на перший погляд, далеких від політики громад. орг-цій і т-в, перейнятих нац. духом, створювала на практиці орг. основи усамостійненого життя народу, його здатності протистояти колонізац. натиску окупац. режиму. Особливу роль громад. орг-цій у політ. житті краю відзначали представники польс. влади.

Відродження діяльності культ.-освіт., госп. і молодіжних орг-цій крайовий політ. провід розглядав як засіб захисту й унезалежнення українства, важливу підойму громад. самоорг-ції нар. мас, об'єднання та залучення їх до б-би за корінні нац.-політ. інтереси укр. народу. В УНТП та Міжпарт. раді вважали, що об'єктом б-би за укр. стан посідання мають стати всі сфери сусп. життя – політ., соц.-екон., культ.-освіт. Обґрунтування таких підходів було зроблено на з'їзді мужів довір'я УНТП 3.06.1921 у Львові.

Рішення з'їзду УНТП лягли в основу 1-го Міжпарт. з'їзду, який відбувся у Львові 3–4.06.1921. У його роботі взяли участь 18 представників від УНТП, 4 від УРП та УХСП, а також чл. УНРади, колиш. посли до австр. парламенту та Галиц. сейму, представники госп., культ.-освіт. інституцій, студенти. З'їзд ставив собі за мету виробити програму діяльності для всього нац.-державницького табору.

На Міжпарт. з'їзді було заслухано звіт голови УНРади К. Студинського, а також реферати про "Міжнародне становище української справи" (В. Бачинський), "Про стан українського життя на території Східної Галичини" (В. Целевич), "Про земельні справи" (Ю. Павликовський), "Про економічні справи" (С. Герасимович), "Про становище на Холмщині і Волині", "Про стан української преси" (С. Герасимович), "Про університетську справу" та ін.

Одним з найважливіших документів з'їзду була його "Політично-орієнтаційна резолюція", яка відкидала "всякі спроби відновлення нашого народного життя при допомозі Польщі чи Москви, кожну т. зв. «польську» чи «московську» орієнтацію як неведучу до цілі і шкідливу". Натомість з'їзд вказував на потребу пошуку опори в галузі держ. буд-ва серед широких мас власного народу. Делегати виявили підтримку уряду Є. Петрушевича, спрямовану на здобуття незалежності Галиц. Республіки. Виступаючи на з'їзді, представники різних політ. партій підтримали ідею єдиного нац. фронту зх.-укр. політ. сил, об'єднаних у Міжпарт. раді. Одночасно з'їзд критично розглянув позицію УСДП, яка відмовилася брати участь у його роботі.

У резолюції, яка стосувалася Волині й Холмщини, Міжпарт. рада висловилася проти Ризьк. договору, стверджуючи, що "мир той, укладений без участі населення Холмщини і Волині, не може роз'єднувати її приналежності державної і жадає для Волині й Холмщини права самовизначення під міжнародною контролею". З'їзд виступив проти політики польс. режиму на Волині й Холмщині, яка проявилася в урядовій аграрній колонізації, нищенні укр. шкільництва, преси, в реліг. фанатизмі, зміні правосл. церков на римо-катол. костьоли, нищенні політ. орг-цій. З'їзд звернувся до Ліги Націй, щоби та виступила на захист прав укр. нас. Волині й Холмщини.

Розглянувши комплекс соц.-екон. та культ.-освіт. проблем, з'їзд констатував факт експлуатації краю польс. д-вою, закликав укр. нас. повести б-бу проти неї всіма доступними способами. У резолюціях зазначалося, що "Польща експлуатує в свою користь всі східногалицькі природні багатства і східногалицьку землю, як засіб економічного підвищення східногалицьких без- і малоземельних селян, обертає на колонізацію польським елементом, який походить з-поза меж Східної Галичини і стягає з населення підвищені податки, щоб їх ужити в себе". Екон. програма Міжпарт. ради передбачала творення незалежних фінансових, торг., пром. підприємств і спілок, планувала покрити цілий край мережею сільс. і повітов. кооператив.

Відповідні заходи передбачалися Міжпарт. радою для протидії полонізації укр. шкільництва, для створення нових початкових та середніх приватних шк., а також укр. ун-ту у Львові. У резолюції з'їзду, присвяченій вихованню та освіті, зазначалося, що укр. народ стане до б-би за права рідної шк.

1-й Міжпарт. з'їзду загалом була властива єдність політ. позицій та злагодженість дій усіх його учасників. З'їзд продемонстрував згуртованість нац. сил краю навколо ідеї відродження укр. державності.

Розробка тактики дій нац.-державницьких сил в умовах польс. окупації знайшла своє продовження в роботі 2-го Міжпарт. з'їзду 3.09.1921 у Львові. Крім делегатів 3 крайових політ. партій, у роботі з'їзду також узяли участь 9 чл. новозреформованої УНРади, колиш. депутати австр. парламенту й Галиц. сейму, представники селянства, інтелігенції, студентства, громад. орг-цій.

На порядок денний було винесено 5 питань: про університет. справу, про початкове й середнє шкільництво, про політ. становище, про внутр. справи, про заг.-нац. оподаткування. Поставлені на порядок денний питання свідчили про те, що Міжпарт. рада демонстративно не визнає повноважень окупац. режиму, перебирає на себе держ.-політ. функції, проводить політику відродження укр. д-ви всередині польс. У зв'язку з цим широка дискусія розгорнулася навколо університет. справи. Проф. В. Щурат і більшість доповідачів обґрунтовували думку про заснування при НТШ приватного укр. ун-ту у Львові. Відомий кооп. діяч, чл. УНТП Ю. Павликовський зазначив, що з точки зору творення укр. державності слід послідовно йти в напрямі формування всіх громад.-держ. установ і перш за все – укр. нац. шкільництва.

Деякі чл. УНТП, зокр. М. Кордуба, І. Куровець, В. Вергановський, застерігали прихильників творення приватного укр. ун-ту, що складені екзамени не будуть визнані ані в краї, ані за кордоном. Однак більшість підтримала пропозицію В. Щурата про утворення укр. ун-ту у Львові, затвердила його стр-ру. 1-м ректором було обрано В. Щурата. Створення укр. ун-ту у Львові мало продемонструвати волю укр. народу до б-би за свої нац. права, підкреслити окремішність його усп. життя від польс. д-ви.

Голова УНТП і Міжпарт. ради В. Бачинський виступив на з'їзді з рефератом про політ. становище, розкрив зовн.-політ. заходи уряду ЗУНР з метою здобуття держ. самостійності Галиц. Республіки. Багато уваги в рефераті було приділено позиції Міжпарт. ради стосовно майбутнього польс. перепису, запровадження адм. поділу Галичини на в-ва та можливих виборів до польс.

сейму й сенату. У відповідних резолюціях з'їзд вказав на незаконність будь-яких суверенних актів польс. д-ви на укр. землях, закликав укр. нас. до бойкоту.

При розгляді реферату, присвяченого фінансовим справам, учасники з'їзду прийняли в цілому проект заг. нац. оподаткування і доручили Міжпарт. раді вжити заходів щодо його реалізації. 2-й Міжпарт. з'їзд, як і 1-й, продемонстрував політ. єдність і згуртованість учасників, їхню рішучість у захисті нац. інтересів.

Консолідація нац. сил, діяльність Міжпарт. ради сприяли активізації визвол. руху, свідченням чого був організований опір нар. мас польс. перепису нас. і майна восени 1921. Згідно з розпорядженням Ради міністрів Польщі від 9.06.1921 перепис було заплановано провести на укр. теренах 30.09.1921, що мало продемонструвати суверенність польс. д-ви на укр. землях, засвідчити інтегральну єдність окупованих тер. з польс., а самим фактом участі місц. нас. в переписі продемонструвати світові визнання укр. народом польс. д-ви.

Уряд ЗУНР 14.08.1921 звернувся до зх.-укр. нас. із закликом бойкотувати перепис. Від ім. УНРади Є. Петрушевич направив до секретаріату Ліги Націй протест проти польс. перепису. У краї всенар. б-бу проти перепису очолив НК УНТП. 13.09.1921 ТНК УНТП утворив заг.-крайовий Антиконскрипційний к-т на чолі з В. Бачинським. К-т повів широку агітацію в масах за бойкот польс. перепису. 14.09.1921 НК УНТП підготував звернення до зх.-укр. громадськості стосовно збору підписів проти перепису нас. і надіслав на місця спец. обіжник. Антиконскрипційні к-ти поширювали в селах і містах краю тисячі листівок із закликом бойкотувати польс. перепис.

Велика орг. робота в масах була результативною. В усіх повітов. і воєвод. поліцей. звітах за 09–11.1921 вказувалося на активний і пасивний опір, який чинило нас. перепису. Як правило, поява в селі урядового комісара була сигналом до того, що селяни закривали хати й утікали до лісу або нападали на нього, проганяли з села. Стрий. староста у своєму звіті за 08.1921 писав: "Зростаюча з кожним днем агітація проти польської держави знайшла свій вираз у сильній протидії перепису населення. У більшості ґмін українське населення всякими способами ухилялося від перепису. Селяни у ґмінах Підгірці й Татарське напали на війтів і відібрали від них ґмінні печатки за підтримку списових комісарів. У ґміні Комарно селяни напали на вартового і побили його. Духовенство, вчителі і студенти підбурили селян, щоб ті не давали відомості про маєтковий стан". У с. Верхня (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) селяни вбили урядов. комісара, у м. Долина (нині Івано-Франк. обл.) було спалено документи перепису. До активного опору селян дійшло в Рогатин. пов. Староста повідомляв, що "населення біля 30 ґмін повіту під впливом агітаторів чинить активний опір. Для втихомирення направлено батальйон піхоти і один ескадрон кавалерії. В часі слідства виявлено, що ініціаторами є дев'ять українських ксьондзів на чолі з С. Городецьким. Стан витворений через той чинний опір підкошує до решти повагу польської влади. Через грізну поставу населення ніхто не хоче уділяти інформації. На вимогу отримав ескадрон уланів VI полку з Бережан, але це лише частково приносить результати. Виявилось, що греко-католицьке духовенство уже провело в ґмінах перепис українців, поляків і жидів, прикриваючись потребами шематизму і переслало його своїм репрезентам у Відень. Селяни відмовляються надавати відомості, прикриваючись станом фактичної окупації, а списовим комісарам заявляють: «Нема цісаря, не знаємо кому маємо сі писати»".

У зв'язку з переписом нас. до м. Варшава надходили тривожні повідомлення з різних кінців Галичини. Львів. воєвода у звіті за 09.1921 повідомляв, що "українська інтелігенція – ксьондзи, учителі, адвокати, лікарі, а в першу чергу академічна молодь веде агітацію в усіх напрямках. Сільське населення Яворівського, Львівського, Мостиського, Рудківського, Сокальського повітів чинило пасивний, а в

Равському повіті активний опір перепису населення – влада вдалася там до сили".

Насильницький х-р польс. перепису в Галичині привернув до себе увагу світової громадськості, політ. діячів. Англ. прем'єр-міністр Д. Ллойд Джордж через консула в м. Львів звернувся до станиславів. воєводи за поясненнями щодо насильств у ході перепису.

Незважаючи на репресії, українці бойкотували урядов. перепис, який перетворився в антиокупац. плебісцит. Це був 1-й масовий виступ укр. нас., організований УНТП і Міжпарт. радою з часу польс. окупації.

Не менш рішучий опір чинило укр. нас. при сплаті податків та держ. позики, яку уряд запровадив 1921 з метою санації фінансової с-ми. Справа т. зв. данини була предметом обговорення на засіданні НК УНТП, яке відбулося у Львові 5–6.12.1921. На основі реферату, виголошеного С. Бараном, НК зробив висновок: "На підставі правних аргументів з погляду на невирішеність до цього часу питання державної приналежності Східної Галичини, обов'язуючі закони про данину не повинні поширюватись на ту частину, а тим самим той закон не повинен стосуватись українського населення у Східній Галичині. Українці повинні в справі данини зайняти аналогічне становище, як свого часу в справі перепису". Таке ж рішення 8.12.1921 прийняла УНРада, а згодом і Міжпарт. рада. Попри законність дій з боку нас. польс. власті розпочали примусове стягування податків і данини. Протестуючи проти дій властей, 1293 греко-катол. священики звернулися до Ізби скарбової у Львові з вимогою звільнити нас. від данини, аргументуючи тим, що "правно-державна приналежність Східної Галичини до Польщі не є тепер усталена жодним міжнародним актом, ані конституцією самої Польщі". Селяни масово відмовлялися сплачувати данину, посилаючись на незаконність дій польс. властей. Ізба скарбова у Львові звернула увагу Львів., Станиславів., Терноп. й Краків. в-в на те, що "українські агітатори з табору Петрушевича розпочали по селах гарячкову агітацію серед селян проти державної данини. На ту агітацію слід звернути особливу увагу, поборювати її безоглядно найгострішими засобами, агітаторів арештувати і віддавати до суду". Незважаючи на насильства поліції, переважна більшість укр. нас. відмовлялася сплачувати данину, що було особливо дошкульно для польс. властей.

Бойкот перепису й данини розгортався на фоні заг. піднесення нац.-визвол. руху. У краї активно діяла мережа таємної УВО. Звідусіль надходили повідомлення про підпали садиб польс. колоністів-осадників, напади на представників влади, диверсії на залізниці, телеграфних і телефонних лініях. На знак протесту проти окупації Польщею ЗУЗ за рішенням Начальної колегії УВО С. Федак здійснив 25.09.1921 у Львові замах на нач. польс. д-ви Ю. Пілсудського та львів. воєводу К. Грабовського.

Серед укр. нас. ширилися чутки про збройне повстання, яке має відбутися невдовзі, про введення галиц. ч. з-за кордону, повалення польс. режиму й відновлення укр. д-ви. У сусп. настроях панував стан очікування важливих політ. подій. Загроза збройн. виступу тримала в постійному напруженні представників окупац. режиму. Влада виявляла велику стурбованість непевністю свого становища в Галичині, особливо на Прикарпатті та в гірськ. р-нах краю. У зв'язку з цим станиславів. воєвода інформував Мін-во військ. справ: "Виступ українців може відбутися 15.10.1921. Особливу небезпеку становлять гірські райони, особливо Снятинський, Печеніжинський і Косівський повіти, де сільське населення становить надзвичайно запальний матеріал і готове до виступу. Небезпека є тим більша, якщо зважати, що тамтешня людність має сховану зброю і амуніцію в значній кількості. Становище в тих повітах є таке напружене, що вистачить появитись кільком агітаторам з табору Петрушевича, або генерала Кравса, до яких тамтешнє населення проявляє найбільше послуху, аби спровокувати виступ. Сюди необхідно направити війська, зміцнити гарнізони, закрити чехословацький та

румунський кордони. Інтерес держави вимагає також якнайскорішої ліквідації військових формацій уряду ЗУНР в Чехословаччинні". На вимогу воєводи було приведено в бойову готовність 11-ту піх. д-зію, 6-й полк уланів, зміцнено гарнізони в м. Стрий, Станиславів, Коломия та ін.

З великими труднощами зіткнулись окупац. власті при здійсненні призову українців до польс. армії. У селах і містах ширилась агітація проти служби в польс. війську. Польс. поліція повідомляла, що укр. молодь із гірських повітів краю переходить кордон з ЧСР, щоби вступити до УГА. Призов до польс. війська часто супроводжувався насильством з боку властей. Укр. преса була переповнена повідомленнями про опір укр. молоді призову до польс. армії та про насильства війська й поліції у зв'язку з цим.

З весни-літа 1922 динаміка нац.-визвол. руху постійно наростала. Значною мірою це було наслідком розчарування політикою зволікання, яку провадила Антанта стосовно вирішення проблеми державності Галичини. Генуезька конф. (05.1922), на яку зх.-укр. громадськість покладала значні надії, завершилася черговим перенесенням справи на невизначений час. "Очевидно, - писав у 10.1922 уповноважений для закорд. справ К. Левицький, - що чим далі Антанта відволікала вирішення східно-галицької справи і чим більше польський окупант дошкуляв українському народові, тим більше росла серед катованого населення ненависть до польської окупації. Від травня 1922 по нинішній день іде планове нищення польської окупації у Східній Галичині українським населенням, що проявляється в паленню осад спроваджених із заходу польських колоністів і дворів польських дідичів, ушкодженню залізничних торів, перетинанню і зриванню телеграфних і телефонних дротів та різних атентатів на польські урядові особи та установи".

Диверсійні й терористичні акти, здійснені в 05.1922 одразу в 3 галиц. в-вах, свідчили про організований х-р саботажницького виступу. За неповними даними укр. преси, впродовж 05-09.1922 у краї було вчинено понад 140 диверсійних і терористичних актів проти польс. властей. Зокр. в с. Бакочинці (нині в складі м. Перемишль, Польща) спалили військ. склади на суму 0,5 млрд польс. марок. За цей час бомбові атентати було здійснено в приміщенні жандармерії м. Яворів, Унів (нині обидва Львів. обл.), у будинку поліції м. Судова Вишня, Стрий (нині обидва Львів. обл.), с. Мишин (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). На поч. 07.1922 було висаджено в повітря великі артилер. склади в м. Ряшів (нині Польща). Внаслідок диверсії на телефонних лініях, Львів у серед. 07.1922 був ізольований від світу. Одночасно телефонні й телеграфні лінії було знищено в напрямку Коломия-Станиславів, Жовква-Львів. Бойовики УВО здійснили теракти на повітов. коменданта поліції в м. Стрий, жандармів у с. Добрівляни (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.), м. Рогатин, Долина (нині обидва Івано-Франк. обл.). У 09.1922 було вчинено сотні підпалів майна польс. поміщиків і колоністів. За повідомленнями польс. преси, зі 150 фільварків Перемишл. пов. залишилися цілими 14.

Восени 1922 нац.-визвол. рух на Зх. Україні набрав нової динаміки, переростаючи у відкриті збройні виступи проти окупац. режиму. До загострення політ. ситуації спричинило рішення польс. властей провести в краї вибори до сейму й сенату 5 і 12.11.1922 Вибори мали стати одним з найважливіших заходів анексіоніст. політики, а також продемонструвати світу польс. суверенність над укр. тер., остаточно прояснити позицію Антанти.

Рішення польс. уряду викликало заг. рішучий спротив укр. нас., всіх організованих політ. сил, за винятком дрібних угодовських груп. Голова еміграц. уряду ЗУНР Є. Петрушевич 15.08.1922 звернувся з протестом проти виборів у Галичині до урядів країн Антанти.

Провід УНТП після деяких дискусій одностайно виступив проти участі у виборах. 26.08.1922 у Львові було скликано засідання ШНК УНТП за

участю 203 делегатів з усіх повітів краю. Делегати відзначили єдність позицій політ. сил стосовно виборів. У прийнятій резолюції ШНК УНТП заявив про те, що Сх. Галичина на основі міжнар. трактатів не належить до Польщі. У зв'язку з цим польс. уряд не має права проводити вибори в Сх. Галичині.

Слідом за трудовиками управа УРП 27.08.1922 ухвалила резолюцію про бойкот польс. виборів у Галичині. Того ж дня відбулося засідання Міжпарт. ради, на якому християнські суспільники підтримали запропоновану В. Бачинським резолюцію про бойкот виборів. Проти участі у виборах висловилися також укр. соціал-демократи й русофіли. Таким чином, усі укр. політ. сили нац.-державницького табору виступили за бойкот польс. виборів у Галичині.

Інакше складались обставини на Волині, Поліссі, Холмщині й Підляшші. Зважаючи на відмінне від Галичини правно-політ. становище, укр. нас. цих земель вирішило взяти участь у виборах. 18.04.1922 у м. Холм (нині Польща) відбувся з'їзд представників укр. нас. Холмщини й Підляшшя, на якому було ухвалено резолюцію про участь у виборах до польс. сейму й сенату.

З поч. 09.1922 УНТП розпочала практичну реалізацію політики бойкоту польс. виборів. Політ. тактика партії напередодні й під час виборів була предметом детального розгляду на засіданні ТНК УНТП 2.09.1922. Того ж дня у Львові відбулося засідання УНРади, на якому одностайно було підтримано рішення Міжпарт. ради про бойкот виборів. УНРада прийняла також протест, звернений до урядів і парламентів європ. д-в, США, Канади і Японії, який було надіслано до Ліги Націй у м. Женева.

За рішенням НК УНТП в усіх повітов. центрах краю було створено антивиборчі к-ти. Користуючись можливістю легальної агітації в масах за умов виборчої кампанії, к-ти організовували в містах і селах краю сотні нар. віч. У 09–10.1922 масовий вічевий рух охопив увесь край. Польс. власті повідомляли про сотні мітингів, віч, зборів і демонстрацій. Відзначаючи активну діяльність УНТП в масах, станиславів. воєвода восени 1922 інформував Варшаву: "В українському політичному житті на перше місце виходить УНТП, до якої належать священики, адвокати, професори, учителі, які мають неподільний вплив на цілу масу сільського населення. Під її впливом шкільна і університетська молодь веде диверсійну акцію, економічну, кооперативну, закладаня «Просвіти», «Бесіди» по містах, скаутських організацій «Пласт» для середньошкільної молоді".

Польс. сейм 26.09.1922 видав закон про воєвод. самоуправління, гол. завданням якого було заспокоїти міжнар. чинники, сформувати враження про виконання Польщею вимог укр. нас. і розв'язати польс.-укр. протиріччя. Закон передбачав створення у Львів., Станиславів. і Терноп. в-вах сеймиків як органів воєвод. автономії. Вони мали складатися з польс. та укр. курій. Закон обіцяв запровадити в шк. укр. мову, створити укр. ун-т. Польс. власті не мали наміру вводити закон у дію. Поляки, особливо галиц., не допускали й думки про його запровадження.

Уряд ЗУНР, Міжпарт. рада, НК УНТП розцінили польс. закон про воєвод. самоуправління як пропагандист. захід, розрахований на міжнар. громадськість.

З наближенням виборів нац.-визвол. рух у краї наростав. У деяких місцевостях 6-6а набирала форм масштабних диверсій і партизан. руху, переростаючи в повстання проти окупантів. Восени 1922 партизан. загони діяли в 19 пов. Зх. України. За літо й осінь у краї було здійснено десятки тисяч підпалів фільварків і скирт збіжжя, госп. будинків, що були власністю польс. поміщиків і колоністів.

Особливого поширення набрав партизан. рух у Терноп. й Станиславів. в-вах. На Тернопільщині діяв загін під кер-вом колиш. чет. УГА С. Мельничука та П. Шеремети. Опис дій цього загону знаходимо в час., "Український Скиталець": "Дня 15.10 появилась у Зборівському повіті повстанська група, зложена з 50 людей. Вона, руйнуючи і палячи по дорозі фільварки польських дідичів та оселі польських колоністів, вбиваючи та проганяючи польську

поліцію і жандармерію, перейшла досі повіти Зборів, Бережани, Підгайці, Перемишляни, Борщів, Чортків, Бучач, Рогатин. Рівночасно появилась така група в Сокальщині і перейшла до Тернопільщини, третя група виринула в Брідщині та Збаражчині. Дідичі і польські жандарми втікають в паніці до міст. Вислані польські відділи піхоти, кавалерії і навіть артилерії стоять безрадні. Біля Осівців і Бобулинець Бучачського повіту дійшло до справжньої битви між партизанами і польським військом, яке мусіло уступити".

Повітові старости у своїх звітах зазначали, що політ. становище наелектризоване до крайньої межі, що між українцями й поляками йде неоголошена війна.

Масові антиокупац. виступи супроводжувалися терактами проти представників влади і т. зв. хрунів (угодовців), які йшли на службу до окупац. властей або ж агітували за участь у виборах. Від куль бойовиків УВО загинуло чимало війтів; 15.10.1922 вони вбили поета С. Твердохліба, який виступав за польс.-укр. примирення, агітував за участь у виборах.

Повідомлення з місць свідчили, що в окремих випадках власті втрачали контроль над ситуацією, були безсилі перед стихією масових виступів. 22.10.1922 уряд прийняв рішення про розширення компетенції військ.-польов. судів, 29.10 ген. Ю. Галлер видав наказ про розквартирування військ. ч. у повітах і підпорядкування їх старостам. На час виборів було закрито кордон із ЧСР, зміцнено його охорону.

Незважаючи на те, що польс. власті напередодні й у день виборів вдалися до суворих запобіжних заходів, зловживань і насильства, укр. нас. Галичини бойкотувало вибори. Спираючись на незначну групу "хліборобів", властям вдалося провести лише 5 угодовських канд. на чолі з о. М. Ільківим. Понад 60 % нас. краю, тобто більшість галиц. українців, вибори бойкотували, що засвідчило провал польс. політики в Галичині, продемонструвало рішучість укр. нас. краю та його політ. проводу боротися проти окупації.

Високу політ. свідомість виявило під час виборів укр. нас. Волині, Полісся, Холмщини, Підляшшя. На Волині не був обраний жоден польс. канд. Більшість укр. послів було обрано на Холмщині, Поліссі. Укр. представництво в польс. сеймі й сенаті нараховувало 20 послів і 6 сенаторів, які 22.11.1922 об'єдналися в УПР. Її 1-м головою було обрано А. Васиньчука. 23.01.1923 УПР у своїй декларації висунула автономіст. вимоги.

Одностайність, з якою виступили нац.-державницькі сили під час виборів, змінилася взаємним протиборством одразу ж після них. Гострі протиріччя вже давно наростали між еміграц. урядом ЗУНР і крайовим проводом. Опозицію проти політики Є. Петрушевича в краї очолив голова УНТП і Міжпарт. ради В. Бачинський. Вихідним пунктом антагонізму була зростаюча радянофіл. орієнтація Є. Петрушевича, з одного боку, і посилення автономіст.-нормалізаційних настроїв крайового проводу УНТП, з ін.

Найбільшої гостроти внутр. протиріччя набрали наприкінці 1922 – на поч. 1923. Опозиція вимагала ліквідації ін-ту Диктатора ЗУНР, який діяв з 1919, виступала за парламентаризацію уряду і його перенесення до Галичини. Є. Петрушевич звинуватив провід УНТП і Міжпарт. раду в гальмуванні нац.-визвол. руху, бездіяльності, у втраті контакту з масами й урядом. Голова уряду ЗУНР вимагав переобрання крайового політ. проводу. На засіданні Міжпарт. ради, яке відбулося 2.02.1923, була зроблена спроба нормалізації відносин екзильного уряду з крайовим проводом. Цьому сприяла також відставка В. Бачинського з посади голови НК УНТП і Міжпарт. ради. 6.03.1923 на засіданні ТНК головою НК УНТП став о. Т. Войнаровський, його заст. було обрано І. Куровця. Останній одночасно був делегований від УНТП головою Міжпарт. ради.

Довідавшись, що Рада послів Антанти в м. Париж вирішує питання держ.-правов. належності Галичини, Міжпарт. рада 10.03.1923 прийняла резолюцію, яку передала послам країн Антанти у Варшаві. У своїй ухвалі

Міжпарт. рада зробила короткий огляд історії визвол. б-би укр. народу в Галичині, охарактеризувала політику Польщі на окупованих тер., звернулася до д-в Антанти з вимогою визнати самостійність і незалежність Сх. Галичини. Міжпарт. рада ще раз заявила, що "одиноким умандатованим правним представником Східної Галичини є Галицький уряд з Президентом Української Національної Ради Д-ром Евгеном Петрушевичем на чолі".

Однак заходи крайових політ. чинників уже не могли відвернути трагічної розв'язки справи, визначеної 15.03.1923 у Парижі. Рішення країн Антанти про передачу Галичини польс. д-ві викликало одностайний протест нар. мас, укр. політ. партій, УНРади. Протести галиц. українців знайшли підтримку УПР, яка в складі 20 послів і 6 сенаторів від Волині, Холмщини, Полісся та Підляшшя 17.03.1923 виголосила в польс. сеймі свою заяву.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 Історія. Івано-Франківськ, 2001; *Кугутяк М.* Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993; *Його ж.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Микола Кугутяк

"УКРАЇ́НСЬКИЙ ПРА́ПОР" (М. ВІ́ДЕНЬ, БЕРЛІ́Н, 1919–32)

Громад.-політ. часопис, що виходив у світ 8.08.1919–10.11.1923 у м. Відень, 24.11.1923–15.09.1932 у м. Берлін. Заснований С. Бараном і фінансований урядом Є. Петрушевича, спочатку був друкованим органом УНТП (до якої належали Диктатор ЗУНР Є. Петрушевич і чл. його уряду), від 22.08.1920 став офіц. органом уряду ЗУНР за кордоном. Упродовж існування змінював свою періодичність: півтижневик (1919–20), тижневик (1920–29), місячник (1930–31), щоквартальник (1932). 1-м начальним ред. часопису був С. Баран, його наступниками стали П. Лисяк, І. Німчук (у Відні), І. Проць (у Берліні). Постійними співробітниками у віден. період часопису були

Примірник часопису "Український Прапор" від 1.10.1919

К. Левицький та О. Назарук, які почергово були уповноваженими в справах преси й пропаганди в закорд. уряді. Гол. метою екзильного уряду Диктатора ЗУНР було домагатися відновлення незалежності ЗУНР дипломатичними засобами; висвітленню цієї діяльності мав слугувати "У.П.".

Спираючись на ст. 91 Сен-Жермен. договору, яка надавала Раді амбасадорів права суверена над тими колиш. ч. Австро-Угор. монархії, що залишилися поза кордонами самої Австрії і статус яких не був вирішений Версал. та ін. договорами, закорд. уряд ЗУНР провадив міжнар. процес за визнання державності ЗУНР. Є. Петрушевич звертався за підтримкою до всіх міжнар. інституцій та впливових закорд. політиків, надсилаючи численні ноти, протести до Ліги Націй, Ради амбасадорів, різних міжнар. форумів та ін. Результати діяльності дипломатичної ч. уряду Є. Петрушевича та його особисто регулярно містилися в офіц. ч. друкованого органу закорд. центру ЗУНР, де було опубл. численні документи (ноти, протести, декларації, відозви, меморандуми і т. ін.).

"У.П.", єдиний політ. репрезентант тодішньої великої укр. галиц. громади Відня, був популярним, давав місце на своїх шпальтах універсальній

інформації: окрім офіц. ч., у часописі неодмінна ред. стаття аналізувала актуальні події; фахово організовані літ. ч. й розділ бібліографії знайомили з новітніми мемуарами відомих громад.-політ. діячів, белетристичними тв. тогочасних укр. письменників, нагадували про пам'ятні дати видатних українців і привертали увагу до їхніх творчих надбань, своєчасно анонсували новинки в укр. книговид-ві й пресі. Визначальною особливістю часопису була насиченість новинами та аналітичними матеріалами, презентованими в широкому спектрі численних тематичних рубрик ("Міжнароднє положеннє", "Політичний огляд", "На українських землях", "З Великої України", "З Надніпрянщини", "З Галичини", "З Угорської України", "В Польщі", "Економічний огляд" та ін.). Постійно моніторилася іноз. преса, зокр. на предмет розгляду в ній питання Сх. Галичини, приверталася увага до актуальних матеріалів укр. преси, що виходила на етніч. укр. землях і на еміграції.

Окрім публікації дипломатичних меморандумів і відозв у справі вирішення незалежності ЗУЗ, часопис провадив значну інформац. роботу, пропагуючи значення Сх. Галичини в заг.-європ. масштабі. Розглядаючи Польщу найзапеклішим і найнебезпечнішим ворогом Сх. Галичини, союз із більшовиками вважався меншим злом, чим пояснюється відповідний х-р ч. матеріалів політ. тематики часопису.

Одним з пріоритетів закорд. центру ЗУНР у відновленні незалежного держ.-правов. статусу Сх. Галичини було налагодження якісної інформац. політики про становище укр. громадянства на захоплених Польщею укр. теренах. Для орг-ції масованої пресової пропаганди про страхітливі факти буття українців у Сх. Галичині редакція часопису налагодила збір відповідної конкретної інформації серед очевидців, яка оперативно констатувалася на шпальтах "У.П.".

Кількарічна дипломатична діяльність екзильного уряду Є. Петрушевича не досягла своєї мети. Рішенням Ради амбасадорів від 15.03.1923 Сх. Галичина була передана під владу Польщі, Диктатор ЗУНР був зобов'язаний розпустити свій уряд і через заборону провадити політ. діяльність на тер. Австрії змушений перебратися зі своїм представництвом та вид-вом свого офіціозу до м. Берлін. На 5-му р. існування видавці час. "У.П." остаточно визначилися з орієнтирами своєї політики – курс на співробітництво з рад. Україною. Заяву урядового органу представники укр. спільноти за кордоном сприйняли як нову форму москвофільства. Зміна місця вид-ва часопису не вплинула на його програмне завдання: консолідація активних нац. сил, збереження і культивування ідеї укр. державності на ЗУЗ.

Залишившись без ч. соратників, які повернулися до краю для продовження легальної діяльності політ. партій, відчуваючи значні фінансові негаразди, Є. Петрушевич потрапив під вплив ілюзій щодо зміни нац. політики рад. влади в Україні, особливо в період українізації. В "У.П." і надалі публікували ноти протесту проти діяльності польс. окупац. влади, заяви та меморандуми Є. Петрушевича до Ліги Націй, повідомлення про ін. дипломатично-пропагандист. акції на захист поневоленого укр. народу Сх. Галичини. Проте, на відміну від віден. періоду, політ.-ідеологічні матеріали газети набули відверто радянофіл. х-ру, декларували постулат здійснення укр. держ. права на ЗУЗ, злуку укр. народу в єдиній д-ві, апріорну готовність до лояльної співпраці в умовах рад. с-ми. До традиційних рубрик часопису долучилися матеріали з суцільним позитивом повідомлень про розквіт українства в УСРР. Активно відгукнулася газета і на процес над СВУ в м. Харків, виправдовуючи позицію рад. влади. Радянофіл. настрої Є. Петрушевича, як і багатьох його співвітчизників, розвіялися на зламі 1930-х, коли в Україні розгорнулися масові репресії і терор органів ДПУ–НКВС, однак "У.П." на цей час уже не існував, припинивши свій вихід 15.09.1932.

З часописом співпрацювало чимало визначних укр. публіцистів: 1920–29 постійним співробітником був А. Жук, який публікував дописи про злободенні політ. й культ. проблеми; М. Лозинський

у статтях 1921–24 публіцистично підтримував акцію Є. Петрушевича на міжнар. арені; постійно дописував П. Карманський, який 1922–25 був представником ЗУНР в Аргентині та Бразилії; активними співробітниками берлін. періоду були Ю. Бачинський, Р. Перфецький; до 1929 літ.-бібліографічною ч. часопису опікувався О. Грицай, літературознавчі й критичні статті якого постійно передруковувалися з "У.П." в ін. укр. періодичних виданнях.

Літ.: Кулеша Н. Українська преса у Німеччині 1919–1945 рр.: формування та функціонування. Львів, 2009. С. 56–61; *Її ж.* "Український Прапор" (1919–1923 рр.): віденський період часопису уряду ЗУНР // Збірник праць науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2014. Вип. 4 (22). С. 91–108.

Надія Кулеша

"УКРАЇНСЬКИЙ САМОХО́ТНИК" 1915–16

Рукописний сатирично-гумористичний ілюстрований часопис УСС, який від ч. 3 за 1915 тиражувався на гектографі й виходив неперіодично в різних місцях дислокації військ: с. Кам'янка (нині Сколів. р-ну Львів. обл.), Майдан (нині Гусятин. р-ну), Гнильче (нині Підгаєц. р-ну, обидва Терноп. обл.), Свистільники (нині Світанок Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) та Коші Укр. січового війська. До редколегії належали М. Угрин-Безгрішний, А. Лотоцький, Л. Лепкий. Видавцем часопису був Харлампій Тиндириндик.

Під назвою "У.С." вийшли ч. 2–7 (1915); ч. 8, 15/16, 17/18 (1916); під назвою "Самохотник" – ч. 1 (1915) та ч. 9–13/14 (1916). Наклад часопису був від 3 примірників 1915 до 300 примірників 1916. У 05.1917 усі числа часопису за 1915–16 були підшиті в 1 зб. під назвою "Самохотник".

Будучи відірваними від цивілізованого середовища, січові стрільці для піднесення духу й розради почали видавати рукописний сатирично-гумористичний часопис. У вид. домінували передовсім тексти, що містили веселі

"Український Самохотник", 1915, ч. 5

епізоди зі стрілец. життя та дотепні жарти про перипетії стрілец. буття. Гумористичні повідомлення про стрілец. життя ред. вміщувала під рубриками "Новинки" та "Телеґрами".

Центр. персонажем багатьох доброзичливо-глузливих віршів і карикатур був популярний у стрілец. середовищі "справний Мрочко – срібний чоловік", який ставав усім "у зараді". Низка матеріалів "У.С." були зразками т. зв. чорного стрілец. гумору.

Більшість карикатур тематично присвячено різноплановим реаліям стрілец. життя; лише деякі з них мали політ. спрямування. Сатиричний малюнок "Рапорт Трахоми перед Холєрою" позначено загостреним сприйняттям воєн. буднів стрілецтва. Майже всі карикатури підписано псевд. INFANO й крипт. Ів. Ст. та О. К. (Осип Курилас).

Серед активних авторів газети – Ґранат з ґазом, Іван Підкова, Само собою не-Руданський, С. Смик, Тамбор, Тото Долото, Юрко Цьвібак та ін.

Останнє (17/18-те) число часопису вийшло 1.12.1916.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 228.

Літ.: Український Самохотник // Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: Історико-бібліографічне дослідження. Т. 4: 1912–1916 рр. Львів, 2014. С. 412–414.

Василь Ґабор

УКРАЇНСЬКИЙ
Семен Михайлович

(19.02.1893 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Бродки (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. У м. Львів закінчив студії в АГ (1913), поступив на філос. ф-т ун-ту.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії; отримав військ. звання фенриха (хорунжого). В УГА воював з 11.1918, з поч. 1919 – комендант сотні в бригаді А. Кравса, потім 9-ї сотні куреня під командою А. Ліськевича у 8-й бригаді. Іменований 1.03.1919 четарем. В одному з боїв був важко поранений і став інвалідом, тож надалі в армії не служив.

Після війни перебував у Домі для укр. інвалідів у Львові, якийсь час був його управителем і нач. канцелярії. Навч. в Укр. таємному ун-ті. Заарештований у 12.1922 польс. поліцією в справі вбивства С.-К. Твердохліба, звинувачений як чл. УВО. На суді за цією справою у 09.1923 виправданий і з-під варти звільнений. Брав участь в укр. громад. житті, зокр.: чл. гол. ради УКТОДІ (від 1925), секретар виділу Укр. фонду воєн. вдів і сиріт (від 12.1929), чл. управи т-ва "Молода громада" (1931).

Подальша доля невідома.

Літ.: Відгомін минулої осени. Процес М. Дзіковського і тов. // Діло. 1923. 25 верес. Ч. 140; З Українського фонду воєнних вдів і сиріт // Діло. 1930. 3 січ. Ч. 3; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові на шкільний рік 1912/1913. Львів, 1913. С. 85; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Гуцал

УКРАЇНСЬКИЙ
Семен Михайлович

УКРАЇНСЬКИЙ СІЧОВИЙ СОЮЗ

Керівн. орган усіх галиц. січових т-в, ств. у м. Львів 1912 після реорг-ції Гол. січового к-ту (1908). Очолював К. Трильовський. Діяльність У.с.с. регулювалася роботою Січових з'їздів, Крайової січової ради та Ген. старшини.

Ген. старшина У.с.с. знаходилася в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). У 11.1918 вона оголосила набір до укр. війська. Рекрути проходили спец. підготовку, після чого здійснювалася інспекційна перевірка Коломий. ОВК. Справа передачі січовиків до підрозділів УГА погоджувалася з комендантом Коломий. ОВК. У населених пунктах Покуття і Галиц. Гуцульщини організовувалися вартові чети зі старших чоловіків, які проходили військ. виправку 14 днів. У кожному с. й м-ку мала працювати січова старшина, яка б інформувала редакцію коломий. час. "Січовий Голос" про кількість її чл., відправлених чоловіків до укр. війська. 1-ша така сотня У.с.с. склала присягу на вірність УД 3.12.1918 в Коломиї і була відправлена на фронт. У м-ку Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну) на поч. 12.1918 дислокувалася 1-ша Гуцул. козац. сотня ім. Ю. Федьковича.

23.03.1919 у Коломиї відбувся крайовий січовий з'їзд, на якому обрано нову Ген. старшину У.с.с. у складі К. Трильовського (от.), А. Кузьмича (осавул), І. Чупрея (писар) та ще 6 чол.

У.с.с. друкував у Коломиї двотижневик "Січовий Голос", започаткований 20.11.1918.

Літ.: Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900–1914). Чернівці, 2009; *Королько А.* Українські повітові ради Покуття періоду ЗУНР: структура і практична діяльність (листопад 1918 – травень 1919 р.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 91–114; *Монолатій І.* Коломия в часи ЗУНР. Коломия, 2000; *Трофим'як Б.* Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX – перша пол. XX ст.). Тернопіль, 2001.

Андрій Королько

"УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ"

Місячник, з 11.1922 – двотижневик колиш. вояків УГА. Виходив у таборах інтернованих у м. Ліберець, Йозефов (нині обидва Чехія), згодом у м. Відень. Ред.: Я. Голота (з 09.1920), О. Демчук (з 10.1921), П. Будз (11.1922–15.12.1923). Загалом вийшло 46 чисел.

Підготовка часопису розпочалася у 09.1920. Тоді до редколегії ввійшли Я. Голота, М. Левицький, І. Іванець, Ю. Буцманюк. Число 1 часопису, присвячене 2-й річниці Листопадового чину, було схвалене командуванням табору й кер-вом Культ.-просвітн. кружка.

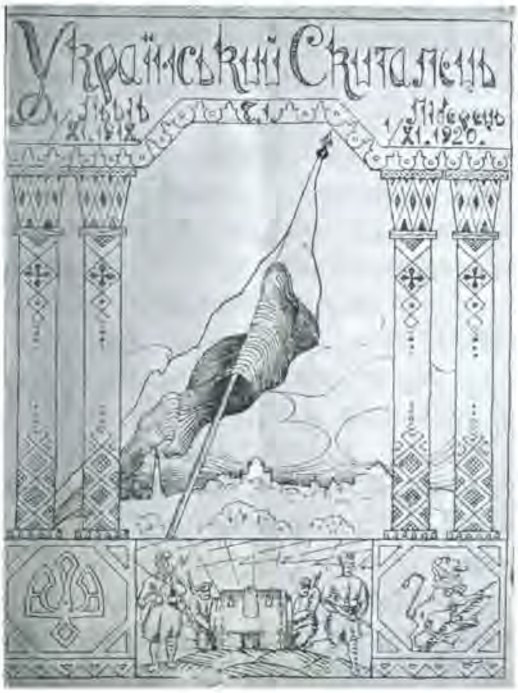

Число часопису "Український Скиталець", видане в м. Ліберець (нині Чехія) 1.11.1920

Часопис мав історико-мемуарн. х-р. Через брак обладнання перші 3 числа (11.1920, 12.1920, 01.1921) були рукописними й розмножувалися тиражем до 50 примірників. З 02.1921 використовувалася друкарська машинка. Тираж зріс до 200 примірників. З 10.1921 "У.С." друкувався в м. Йозефов у місц. типографії тиражем 1000 примірників і обсягом 32 с. З 11.1922 (числа 19–46) часопис видавали двічі на місяць у м. Відень обсягом 48 с. Тираж залишався незмінним. Часопис поширювався в ЧСР серед інтернованих старшин і вояків УГА, укр. політ. емігрантів, робітн. бригад, нас. Закарпаття. Примірники "У.С." пересилали до осередків укр. діаспори в Канаді, США, Австрії, Німеччині, Польщі, Франції, Югославії, Румунії.

Учасник визвол. змагань, згодом історик Л. Шанковський поділяв матеріали "У.С." на 4 групи: 1) мемуаристика про Листопадовий чин; 2) матеріали про історію військ. буд-ва, утворення, орг-цію та бойові дії підрозділів УГА 1918–20; 3) військ. мемуари безпосередніх учасників визвол. змагань; 4) аналітичні статті й розвідки на воєн.-істор. тематику. Окремо від цих матеріалів друкувалися некрологи про померлих старшин і стрільців УГА. Вони, як правило, містили інформацію про дату й місце народження, стислий опис життєвого та бойового шляху, дату й місце смерті.

Увагу дослідників привертають спогади М. Дольницького, І. Рудницького, Б. Ромченка, В. Воробця, Я. Рибака, В. Виноградського, К. Крушельницького, О. Грицака, А. Кравса, Г. Стефаніва, Я. Дяківа, І. Козака, К. Купчанка, Г. Наумана, П. Будза, Г. Голинського, Р. Колтунюка, В. Ґалана, О. Лазурка, Р. Земика, П. Миговича, В. Пачовського та ін. Ч. цих матеріалів було передруковано в 5-томному вид. Д. Микитюка "Українська Галицька Армія".

На сьогодні кілька повних комплектів "У.С." збереглося в ЛНБ, б-ці Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, Наук.-дослідному ін-ті ім. В. Липинського в м. Філадельфія (США).

Літ.: Сидоренко Н. Відчахнута від рідного дерева галузка (Таборовий часопис "Український Скиталець" (Ліберці–Йозефов–Відень, 1920–1923) та його значення у формуванні національної громади у Чехії) // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Журналістика. К., 1997. Вип. 5. С. 66–72; *Її ж.* Національно-духовне самоствердження. Ч. 2: Преса інтернованих українців та цивільної еміграції (Чехія, Польща, Румунія, Єгипет, 1919–1924). К., 2000; *Срібняк І.* Преса інтернованих частин Української Галицької Армії у Чехословаччині (1919–1921 рр.) // Маґістеріум (Національний університет "Києво-Могилянська академія"). Серія "Журналістика". К., 2006. Вип. 22. С. 76–80; *Фуртес О.* Історико-мемуарний літопис УГА "Український Скиталець" 1920–1923 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 17. Львів, 2008. С. 130–136.

Кость Курилишин

"УКРАЇНСЬКИЙ СТРІЛЕЦЬ"

Друкований орган Пресової кватири Укр. бригади в таборі інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). Виходив двічі на місяць 15.12.1920–15.07.1921. Ред.: Я. Ярема, Г. Круговий. Опубл. 14 чисел. Окремі числа виходили спареними. Друкувалися в літографії. Тираж спочатку 300 примірників, згодом 1000.

На сторінках "У.С." друкувалися, спогади, мемуари з історії Листопадового

Український Стрілець

Рік II 1921 15-го серпня ч. 15.

Число часопису "Український Стрілець", видане в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія) 15.08.1921

чину, бойового шляху УГА, худож. тв. – вірші, оповідання на патріотичну тематику, звіти про діяльність різноманітних табірних гуртків, повідомлення про стан укр. питання на міжнар. арені, відозви, привітання зі святами. Наприкінці багатьох чисел "У.С." вміщували некрологи, які, як правило, містили інформацію про дату й місце народження померлих старшин і вояків УГА, стислий опис життєвого та бойового шляху, дату й місце смерті. Більшість некрологів були присвячені героям, котрі померли від ран і хвороб безпосередньо в таборі інтернованих.

1977 в Канаді Ю. Гнатюк і Д. Микитюк опрацювали й відновили оригінали "У.С." та перевидали в одному вид. всі числа двотижневика.

Дж.: Український Стрілець. Орган Пресової Кватири Української Бригади в Чехії. Річники 1920–1921 / видав Д. Микитюк. Вінніпеґ, 1977.

Літ.: *Брайлян Н.* Українські таборові часописи у Чехословацькій Республіці як джерело до мартирологу інтернованих українців (1919–1923 рр.) // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. 2018. Вип. 8. С. 75–98; *Кобута Л.* Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістового наповнення // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 644–651; *Павленко М.* Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.). К., 1999; *Срібняк І.* Преса інтернованих частин Української Галицької Армії у Чехословаччині (1919–1921 рр.) // Маґістеріум (Національний університет "Києво-Могилянська академія"). Серія "Журналістика". К., 2006. Вип. 22. С. 76–80; *Його ж.* Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919–1924 рр.). К., 2000; *Фуртес О.* Військово-історична проблематика у працях української еміграції 1920–1939 рр. Львів, 2009.

Кость Курилишин

УКРАЇНСЬКИЙ ТАЄ́МНИЙ УНІВЕРСИТЕ́Т У М. ЛЬВІВ

Символічна назва нелегального (офіційно не зареєстрованого польс. властями) ВНЗ, що діяв у м. Львів на громад. засадах від 09.1921 до кін. 1925. Восени 1920 у студент. орг-ціях стихійно творилися систематичні університет. курси, де львів. проф. читали лекції невеликій кількості студентів. Уже 1920/21 на курси записувалося все більше слухачів. Ректором курсів був В. Щурат. У 07.1921 під час заг.-укр. з'їзду студентів у Львові вирішено організувати таємний (приват.) укр. ун-т, у складі якого проектувалося 3 ф-ти: філос., юрид. та мед. Згідно з цією ухвалою організовано Сенат ун-ту, ректором став В. Щурат. Ініціаторами утворення навч. закладу виступали також НТШ, Т-во укр. наук. викладів ім. П. Могили, Ставропігійський ін-т.

Створення У.т.у. у м.Л. відбувалося у зв'язку з полонізацією Львів. ун-ту та Львів. політех. ін-ту (зокр. 14.08.1919 ректор Львів. ун-ту видав наказ, згідно з яким записатися на навч. до ун-ту могли лише ті, хто визнав себе польс. громадянином і пройшов військ. службу в польс. армії; водночас в ун-ті були закриті всі укр. каф-ри й звільнені проф.-українці).

Сенат українського таємного університету в м. Львів

15.09.1921 розпочалися записи студентів і водночас репресії з боку польс. окупац. влади, особливо гостро спрямовані проти колиш. старшин та стрільців УГА. Університетська канцелярія була в приміщенні Акад. громади, за що польс. влада ліквідувала громаду, однак канцелярія вціліла й надалі законспірувалася, так що до кін. існування У.т.у. у м.Л. поліції не вдалося її ліквідувати. Вона проводила записи студентів, налагодила порядок викладання, створила архів – тисячі персональних документів укр. студентів, каталогів, щоденників та ін.

Матеріальну підтримку новоств. ун-ту надавали укр. екон. установи та емігранти, значні кошти надійшли від емігрантів США (Укр. робітн. громада Нью-Йорка) заходами Г. Цеглинського, а також від величезного збору з цілої Галичини, проведеного укр. студентами. Кер-во справами здійснював Сенат ун-ту. Заняття проводилися в приміщеннях НТШ, Львів. т-ва "Просвіта", Нац. музею у Львові, підвалах собору Св. Юра, закладах "Рідної школи", на квартирах викладачів і студентів. Спершу в ун-ті діяли філос., юрид. та мед. відділи, згодом також тех. (наприкінці 1-го н. р. налічувалося 58 каф-р).

26.09.1921 студент У.т.у. у м.Л., колиш. пор. УГА С. Федак здійснив атентат на голову польс. д-ви Ю. Пілсудського, який уцілів, поранено львів. воєводу К. Ґрабовського. Атентат організувала УВО. Польс. влада спрямувала репресії проти укр. студентства. Проте це не зупинило діяльності У.т.у. у м.Л., 23.10.1921 відбулася інавгурація університет. викладів, що мала легал. х-р під виглядом відкритих читань у Т-ві наук. викладів ім. П. Могили. Польс. репресивні органи були дезорієнтовані й про всяк випадок, у зв'язку з атентатом, арештували В. Щурата, секретаря ун-ту Б. Барвінського й низку проф.; вони просиділи в слідчій тюрмі кілька місяців. Були й масові арешти студентів під час занять, що відбувалися на приват. квартирах, в офісах укр. адвокатів тощо, але всі ці репресії не зупинили викладів.

Наприкінці 06.1922 завершився 1-й рік У.т.у. у м.Л. Усіх каф-р в ун-ті того року було 58, зокр. на філос. ф-ті (відділі) – 26, юрид. – 22, мед. – 10 і 8 – на тех. студіях. На філос. ф-ті викладали С. Балей, М. Галущинський, Б. Барвінський, І. Брик, Я. Гординський, Ф. Колесса, І. Свєнціцький, В. Щурат, М. Кордуба, І. Крип'якевич, С. Кархут,

В. Кучер, Ю. Гірняк, В. Левицький, М. Чайковський, Р. Цегельський, О. Тисовський, Л. Білецький, П. Холодний, А. Генсьорський, І. Зілинський, Ю. Полянський, П. Лушпинський, Ю. Рудницький, І. Раковський, О. Макарушка, М. Возняк (1924/25). В У.т.у. у м.Л. було записано 128 осіб, у т. ч. 69 студенток. На філос. ф-ті було 235 студентів. Крім того, було ще 230 надзвичайних студентів. Отже, всіх записаних студентів до У.т.у. у м.Л. було 1528. На філос. та юрид. ф-тах навч. було розраховано на 4 р., на мед. – на 2, після цього студенти-медики продовжували студії в м. Відень та Прага (ЧСР).

При ун-ті діяли студент. орг-ції: Укр. студент. союз, Акад. громада, Крайова студент. рада, Мед. громада, Гурток правників та ін. Наук. гурток істориків видавав ж. "Історичний вісник".

Наступний акад. рік мав початися інавгурацією в Муз. т-ві ім. М. Лисенка, проте поліція заборонила. Студенти й укр. громада, які зібралися біля будинку Т-ва, на знак протесту співали укр. гімн "Не пора..."; після неуспішних спроб поліції розігнати, студенти пішли з демонстрацією вулицями Львова. Акад. рік був теж перерваний безправними виборами, які укр. громада бойкотувала. 15.11.1922 Сенат У.т.у. у м.Л. звернувся з меморіалом до Союзу Народів у Женеві й до Ради амбасадорів у м. Париж відстояти політ. права українців, зокр. на освіту. Відповіді на меморіал Сенат не отримав. Однак після визнання Радою амбасадорів прав Польщі на Сх. Галичину (15.03.1923) становище українців значно погіршилося: почастішали арешти, штрафи.

До серед. 1925 польс. урядові репресії проти У.т.у. у м.Л. набрали таких масштабів, що годі було продовжувати університет. виклади, тому із завершенням 2-го семестру 1924/25 н. р. працю в ун-ті й політехніці на необмежений час припинено. Вирішальну роль у цьому відіграли такі фактори: переслідування польс. властей, нестача коштів, заборона службовцям держ. установ викладати в нелегальному ун-ті, безуспішність спроб зареєструвати ун-т, дискримінація в працевлаштуванні його випускників (дипломи ун-ту не визнавалися в Польщі, хоча визнавалися в Німеччині та ЧСР).

1926, зі зміною політ. ситуації, ч. укр. студентів отримали змогу продовжувати навч. в Польщі. Однак багато українців, насамперед колиш. старшин і вояків УГА, здобували вищу освіту поза межами 2-ї Речі Посполитої – у Австрії, "вільному місті Ґданську", СРСР, ЧСР. До 09.1939, попри міжнар. зобов'язання, польс. влада так і не дозволила створення укр. ун-ту на ЗУЗ, а заг. кількість українців, які 1919–39 здобули вищу освіту в Сх. Галичині, суттєво поступалася чисельності укр. абсольвентів ун-тів австр. часів.

Літ.: Головач Ю. Вчені НТШ і Український Університет у Львові // Вісник НТШ. 1992. Ч. 1 (3). С. 12–13; *Дудка М., Головач Ю.* Таємний Український Університет у Львові // Препринт ІСМР-18-02U http://www.icmp.lviv.ua/sites/default/files/preprints/pdf/1802U.pdf; *Качмар В.* За український університет у Львові. Львів, 1999; *Кислий В.* Українські високі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у І половині 20-х років XX століття. Львів, 1991; *Кліш А.* Боротьба за утворення Українського університету у Львові і участь у ній Кирила Студинського (20-ті рр. XX ст.) // Збірник праць ТО НТШ. 2007. Т. 3: Українсько-польські відносини вчора і сьогодні. С. 61–69; *Козак Л.* Василь Щурат і Український таємний університет // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2012. Вип. 4 (20). С. 371–380; *Лазечко П.* З історії створення та діяльності Українського таємного університету у Львові (1921–1925 рр.) // Український історичний журнал. 1994. № 6. С. 64–71; *Мудрий М.* В обіймах політики: Український таємний університет у Львові, 1921–1925 роки (до 90-річчя від дня створення) // Вісник НТШ. 2011. Ч. 46; *Його ж.* Змагання за українські університети в Галичині. Львів; Нью-Йорк, 1999; *Його ж.* Український університет у Львові у рр. 1921–1925. Нюрнберг, 1948; *Савенко В.* Роль НТШ у діяльності Українського таємного університету (1921–1925) // Наукові записки

Тернопільського Національного педагогічного університету. Серія: Історія. 2009. Вип. 1. С. 46–52; *Хобзей П.* Таємний університет у Львові // Україна: Наука і культура. К., 1991. Вип. 25. С. 45–59; *Шологон Л.* Український таємний університет у Львові (1921–1925 рр.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 368–372.

Володимир Качмар

УКРАЇНСЬКИЙ ХАРЧОВИ́Й У́РЯД (УХУ)
див. **ДЕРЖА́ВНИЙ ХАРЧОВИ́Й У́РЯД**

"УКРАЇНСЬКІ ВІСТИ"

Щоденний політ., екон. і літ. часопис. Виходив 4.05–3.07.1919 у м. Тернопіль, загалом 36 чисел. Ств. на базі редакції газ. "Український Голос". До ред. к-ту "У.В." належали М. Малицький, І. Галущинський, С. Сидоряк, І. Брикович, Ф. Булат (видавець) та Є. Мацелюх (секретар). Ред.: Ф. Булат, від серед. 05.1919 – М. Малицький, від 06.1919 – П. Карманський. Редакція містилася в готелі "Подільський" за адресою: м. Тернопіль, вул. Т. Шевченка, 23; контора редакції – м. Тернопіль, вул. Лесі Українки, 8. Часопис визначив своєю провідною ідеєю "Державність України" та декларував, що "стоїть на сторожі Демократичної Державности Українського Народу, повної самостійности й цілковитої незалежности Української Держави, яка забезпечить своєму народові всі політичні й культурні потреби".

УКРАЇНСЬКІ ВІСТИ

„Українські Вісти"

КОНТОРА „Українських Вістей" КУПИТЬ ПАПЕР і ФАРБУ

Число часопису "Українські Вісти", видане в м. Тернопіль 25.05.1919

Літ.: Мельничук Б., Сеник А. "Українські вісті" // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 492; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 36; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 126–127; Українські Вісти. 1919. 25 трав. Ч. 19.

Микола Лазарович

УКРАЇНСЬКО-КАНАДІ́ЙСЬКИЙ ГОРОЖА́НСЬКИЙ КОМІТЕ́Т (УКРАЇНСЬКИЙ КАНАДИ́ЙСЬКИЙ ГОРОЖА́НСЬКИЙ КОМІТЕ́Т, ГОРОЖА́НСЬКА ЛІ́ГА)

Виник у м. Вінніпег (пров. Манітоба, Канада) у зв'язку з активізацією політ. життя укр. громади. Домагався надання громадян. прав українцям – переселенцям з Галичини, зрівняння їх у правах з ін. громадянами країни. Це було особливо актуально в умовах ПСВ, оскільки українці – вихідці з Австро-Угорщини – викликали підозри й недовіру. 1914 ч. укр. переселенців, будучи ще громадянами Австро-Угорщини, намагалася повернутися до Галичини й вступити до австро-угор. армії. Були й такі, які не бажали повертатися, але не могли отримати канад. громадянства. Особливо гостро стояло питання зміни натуралізаційного закону. Згодом до нього додалися питання про утримування військовополонених українців на тер. Канади, створення україномовних шк., підготовку вчителів для них та ін.

На заклик церк. ієрархів канад. українці проводили віча лояльності. Вони зверталися до канад. влади з проханнями не звільняти їх із роботи на держ. підприємствах, установах, зголошувалися добровольцями до канад. армії, жертвували свої місячні зарплати на держ. потреби. Багато з них відзначилися в боях на Зх. фронті й були нагороджені найвищими нагородами. Та, незважаючи на це, уряд Канади

намагався мінімізувати участь українців у політ. житті країни, побоюючись непередбачуваних наслідків. За різними звинуваченнями відбувалися арешти українців у різних пров. Велися розмови про створення таборів інтернованих для всього укр. нас. країни чи принаймні про позбавлення їх права участі у виборах. Ішлося про політ. дискримінацію понад 350 тис. осіб.

Навесні 1917 укр. питання в політ. житті Канади знову загострилося, що було викликано проголошенням УНР. Виникла потреба створення укр. представницького органу. У 02.1917 укр. депутати Законодавчих зборів пров. Альберта – А. Шандро, П. Зварич, Г. Сліпченко, І. Петрушевич – зустрілися з прем'єр-міністром Канади Р. Борденом. Вони змогли заручитися підтримкою уряду з найбільш наболілих для канад. українців питань. Під час наступної зустрічі з прем'єр-міністром укр. громаду представляли Т. Стефаник та Я. Арсенич. У результаті переговорів з урядом було розроблено програму співпраці. Одним з її елементів стало створення наприкінці 1917 У.-к.г.к. Його очолили Я. Арсенич, О. Боянівський, П. Войценко. До складу президії У.-к.г.к. ввійшли І. Слюзар, Т. Стефаник, І. Петрушевич, Д. Якиміщак та П. Рута. Усі вони представляли укр. громад.-політ. орг-ції або церкву. Осередок У.-к.г.к. перебував у м. Вінніпег. Мережа філій к-ту невдовзі виникла в ін. місцевостях, де компактно проживали українці, – м. Саскатун, Едмонтон та ін.

У.-к.г.к. перейшов від виключно захисту громадян. прав своїх земляків до розв'язання цілого спектра питань. Ключовим з них стала проблема "забезпечення самостійності для України".

У.-к.г.к. започаткував кампанію протестів проти польс. агресії в Галичині. Розгорнувся рух за виїзд до ЗУНР українців, здатних носити зброю. Але уряд Канади заборонив емігрантам виїжджати до Європи.

У.-к.г.к. направив своїх представників О. Меґаса та І. Петрушевича в складі канад. делегації на Паризьку мирну конф. 1919–20. Їхній голос на захист незалежності України переконливо лунав на засіданнях мирн. конф., тоді як делегації УНР та ЗУНР не були допущені до участі в її роботі. Делегати У.-к.г.к., володіючи оперативними даними про міжнар. переговори, систематично інформували уряди укр. д-в про роботу міжнар. мирн. конф. У 03.1919 канад. українці брали участь у засіданнях делегації УНР в м. Париж. Вони організували зустріч голови делегації Г. Сидоренка з прем'єр-міністром Канади Р. Борденом. О. Меґас після цього відвідав Україну й вів переговори із С. Петлюрою. Він також відвідав ЗУНР і підготував серію репортажів про події в регіоні. Згодом його матеріали було видано окремою брошурою "Трагедія Галицької України".

У.-к.г.к. тісно співпрацював з УЧХ. Обидві орг-ції спільно активізували зусилля, вимагаючи від країн Антанти відкликати з Галичини армію Ю. Галлера, зверталися до прем'єр-міністра Великої Британії Д. Ллойд Джорджа з проханнями взяти Галичину під опіку Антанти. Саме під впливом У.-к.г.к. на захист українців Галичини на міжнар. форумах виступали представники Канади – міністр судочинства А. Мієн та представники Канади в Лізі Націй Ч. Догерті і Дж. Перлі.

У.-к.г.к. спільно з УЧХ проводив збір коштів на закупівлю ліків для нас. УНР та ЗУНР. Згодом вони фінансували діяльність еміграц. уряду ЗУНР, надавали посильну матеріальну й мед. допомогу укр. воякам, інтернованим у ЧСР, домагалися відправки міжнар. комісій до таборів військовополонених на тер. Польщі.

Діяльність У.-к.г.к. ослаблювали внутр. розбіжності, переважно реліг. та фінансового х-ру. 1919 виникли альтернативні укр. т-ва. Серед них вирізнялася Укр. нар. рада, ств. 29.01.1919, що й перебрала разом з УЧХ від У.-к.г.к. на себе місію гуманітарної допомоги укр. нас. Галичини. Активізувалися також ін. укр. т-ва.

До 1920 У.-к.г.к. фактично припинив свою діяльність, але його досвід було використано для створення КУК, ін. укр. політ. і громад. орг-цій.

Літ.: Войценко О. Літопис українського життя в Канаді. Т. 1. Вінніпеґ, 1961. С. 243, 260, 274–276; *Литвин М.* Геополітичний простір ЗУНР та її зовнішньополітичні орієнтири // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 17. Львів, 2008. С. 106–115; *Макар В.* Українці в Канаді: до 125-річчя поселення // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці, 2016. Т. 33-34. С. 13–25; *Марунчак М.* Студії до історії українців Канади. Т. 1. Вінніпеґ, 1991.

Микола Вітенко

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ІНСПЕКЦІЙНА КОМІСІЯ 1919

Ств. з гуманітарною метою в ході польс.-укр. війни. Завдяки ініціативі митрополита УГКЦ А. Шептицького та львів. архієпископа римо-катол. церкви Ю. Більчевського представники уряду ЗУНР та Польщі 1.02.1919 уклали в м. Львів Угоду про ставлення до полонених та інтернованих, яка уможливила реалізацію гуманітарних заходів під егідою МЧХ. Вказана Угода регламентувала утримання інтернованих українців і поляків (раціон харчування, лікар. нагляд, реліг. практики, утеплення бараків, користування л-рою). За її виконання відповідала спільна У.-п.і.к., яка регулярно відвідувала спец. табори інтернування та лікарні. Від укр. сторони до Комісії ввійшли укр. діячки – Дарія Старосольська, Олена Косевич, Софія Олеськів, до польс. – делегація МЧХ: Марія Дулемб'янка, Марія Онєнська, Теодозія Дідушицька.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008; Українсько-польські відносини. Новітня доба. Львів, 2017; *Чорненький Р.* Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. // Stanisławów i ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej: wojskowość–bezpeczeństwo–społeczeństwo–kultura. Warszawa; Stanisławów, 2016. S. 21–32.

Микола Литвин

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА УМОВА В СПРАВІ ПОЛОНЕНИХ ТА ІНТЕРНОВАНИХ ВІД 1.02.1919

Міждерж. угода гуманітарного х-ру, укладена в м. Львів уповноваженими представниками ЗОУНР і Польщі під час військ. конфлікту в Сх. Галичині. Наприкінці 1918 у середовищі укр. та польс. спільноти краю викликали занепокоєння факти масового інтернування цивільного нас. та незадовільні умови утримання полонених. На поч. 12.1918 депутати УНРади Л. Ганкевич і В. Охримович, які залишилися в окупованому польс. військом Львові, розпочали перемовини з графом О. Скарбеком стосовно поранених, полонених та інтернованих українців у Львові й на зх. від міста. Прагнення вирішити питання полонених та інтернованих цивілізованим шляхом виявили духовні лідери обох сторін. 16.12.1918 з'явилися спільні відозви архієпископа Ю. Більчевського й митрополита А. Шептицького до командування укр. та польс. армій з проханням розпочати обмін полонених. Це питання важко було узгодити без порозуміння з урядом ЗУНР та без його уповноваження, тому О. Скарбек погодився видати укр. діячам перепустки. В. Охримович і С. Томашівський отримали змогу (за польс. перепустками) виїхати до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) задля отримання відповідних інструкцій та повноважень.

15.01.1919 Президія РДС ухвалила рішення про уповноваження Л. Ганкевича, В. Охримовича й С. Томашівського від ім. укр. сторони заключити угоду (конвенцію) з польс. урядов. представниками. Перемовини відбулися у Львові на 5 засіданнях 21.01–2.02.1919. Польс. сторону представляли делегати Правлячої комісії В. Стеслович, О. Скарбек, інж. А. Гауснер та д-р А. Ґлажевський. На 2-му й наступних засіданнях був присутнім і граф З. Лясоцький. Першу укр.-польс. умову про двосторонню санітарну діяльність та про обмін полоненими й інтернованими підписали 2.02.1919.

Документ зафіксував згоду сторін обмежити інтернування та засто-

совувати його тільки до осіб, які своїми діями могли зашкодити ЗС; усіх ін. мали негайно відпустити на волю. Сторони погодилися щодо обопільного дотримання таких побутових умов у таборах: відповідне пристосування приміщень (літні бараки мали бути замінені утепленими); при розміщенні інтернованих брати до уваги рівень освіченості; денний харчовий раціон мав відповідати щонайменше військ. продовольчій пайці; забезпечити потрібний лікар. нагляд та задоволення реліг. потреб арештованих відповідно до їхньої обрядової належності; видавати розпорядки щодо дотримання чистоти в таборах; виплачувати інтернованим денні грошові відшкодування ("причинки") від 3 до 5 корон відповідно до життєвого рівня інтернованого й місц. обставин; у місцях розташування таборів запровадити видачу постійних посвідчень ("леґітимацій") з правом відвідувати інтернованих та доставляти безпосередньо їм продукти харчування, одяг, літературу і т. п. У ст. 10 умови йшлося, що сторони будуть вести облік полонених, поранених та інтернованих і пересилати відповідні списки обопільно щонайменше раз на місяць.

7.02.1919 РДС узяла заключену угоду до уваги й видала спец. постанову щодо впровадження її в дію. Механізм реалізації угоди з укр. сторони було визначено в документі під назвою: "Розпорядок державного секретарияту внутрішних і військових справ, виданий 16. лютого 1919 в порозумінню з причасними державними Секретаріятами в справі виконання умови заключеної дня 1. лютого 1919 у Львові між українською і польською воюючою стороною що до усталення засад обопільного трактування ранених, полонених та інтернованих". Польська сторона зволікала з підготовкою відповідного розпорядження. Такий документ стосовно українців оголосили на терені Начальної команди групи "Схід" 3.03.1919.

11.03.1919 у присутності делегатів швейцар. К-ту опіки над полоненими польс. та укр. стороною укладено Додаткову умову. Згідно з міжнар. конвенціями Правляча комісія зобов'язалася, що, за відповідних дій укр. уряду, полоненим та інтернованим українцям буде надана можливість надсилати й отримувати листи, посилки одягу, білизни, продуктів та грошових коштів. З цією метою у визначеному часі та місці ці листи й посилки мали бути зібрані й за посередництвом парламентаря раз на тиждень передані укр. стороні. Одночасно парламентар мав відібрати посилки, передані з-поза укр. фронту. Передана й надіслана до місця збору кореспонденція мала бути переглянута й зцензурована протягом 72 год польс. делегатом Червоного Хреста.

Підписані угоди мали позитивні наслідки для обох сторін: зменшилися масштаби інтернування цивільних осіб, більша ч., у т. ч. представники духовенства й жінки, вийшли на волю, кардинально покращилися умови утримання полонених та інтернованих. Відбувся частковий обмін інтернованими, у результаті якого, зокр., обміняно І. Куровця та К. Студинського на польс. діячів. Відтак умова від 1.02.1919 стала єдиним позитивним наслідком укр.-польс. перемовин під час воєн. конфлікту.

Дж.: ВВк 108. Умова про обходженняся з раненими, бранцями і інтернованими. Умова заключена дня 1. лютого 1919 у Львові межи повновласниками Державного Секретаріяту Укр. Народньої Републики Західної области, уповновaженими письмом з дати Станиславів 15. січня 1919: Др. Стефаном Томашівським, Др. Володимиром Охримовичем і Др. Львом Ганкевичем – іменем української воюючої сторони, та делеґатами Правлячої Комісії: Др. Владиславом Стесловичем, Зиґмунтом ґр. Лясоцьким, Александром ґр. Скарбеком, інж. Артуром Гавснером і Др. Адамом Ґлажевським – іменем польскої воюючої сторони в справі усталення засад обопільного трактовання ранених, полонених та інтернованих // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. Станиславів, 1919. 10 цвіт. Ч. 9. С. 7–8; В справі виконання українсько-польскої умови щодо

взаїмного трактування ранених, бранців і інтернованих // Вперед! Львів, 1919. 15 марта. Ч. 80. С. 2; Новинки. Українсько-польська умова в справі полонених і інтернованих // Република. Станиславів, 1919. 9 лютого. Ч. 7. С. 4.

Літ.: Павлишин О. Доля і недоля діячів Перемиської Української Національної Ради (1918–1919) // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Вип. 3: Збірник наукових праць та матеріалів Міжнародної наукової конференції (Перемишль, 11–13 квітня 2002 р.) / під ред. С. Заброварного. Перемишль; Львів, 2003. С. 107–117; *Його ж.* Інтернування цивільного населення Східної Галичини в умовах польсько-українського конфлікту 1918–1919 рр. // Праці Українсько-Польської комісії дослідження взаємин 1917–1921 рр. Т. 1 / відп. ред.: В. Верстюк, Я. Бруський; відп. секр. В. Скальський. К., 2019. С. 73–157; *Його ж.* Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2005. Вип. 39–40. С. 203–252; *Його ж.* Українсько-польські переговори з гуманітарних питань під час військового конфлікту (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Od armii komputowej do narodowej II. Dzieje militarne Polski i jej wschodnich sąsiadów od XVI do XX wieku / pod red. M. Krotofila i A. Smolińskiego. Toruń, 2005. S. 169–180; *Трембіцький В.* Червоно-хрестні взаємини з суміжними державами // Вісті Комбатанта. 1973. Ч. 4. С. 8; *Федак О.* Українсько-польська умова з дня 1-го лютого 1919 р. // Вісті Комбатанта. 1962. Ч. 2. С. 20–21.

Олег Павлишин

УКРАЇНСЬКО-ПО́ЛЬСЬКІ КОМІ́СІЇ 1918

Незважаючи на стан війни, представники укр. та польс. влади м. Львів на поч. 11.1918 започаткували переговори, на яких обговорено проблему "апровізації" міста, функціонування телефонного зв'язку, роботу чиновників ратуші. Від укр. сторони перемовини найчастіше вів заст. голови Львів. делегації УНРади І. Кивелюк, який відразу ж відкинув пропозицію поляків щодо заміни на ратуші синьо-жовтого прапора на міську синьо-червону хоругву. Для координації зусиль супротивників у гуманітарній сфері (зв'язок, міськ. транспорт, електропостачання, мед. допомога) за участю укр. влади та польс. політиків ств. укр.-польс. комісії не лише у Львові (2.11.1918, по 6 осіб), але й у м. Перемишль (нині Польща; 1.11.1918, по 4 особи) та Станиславів (нині Івано-Франківськ; 2.11.1918). Вказані комісії збиралися нерегулярно й не завжди узгоджували дії укр. влади та польс. сторони.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013; Українсько-польські відносини. Новітня доба. Львів, 2017; *Gella J.* Ruski miesięc 1 XI – 22 XI. Lwów, 1919.

Микола Литвин

УКРАЇНСЬКО-ПО́ЛЬСЬКІ ПЕРЕГОВО́РИ 1918–19

Багатоканальний і багаторівневий процес пошуку шляхів розв'язання міжнац. протиріч мирн. засобами, що вівся як безпосередньо між сторонами конфлікту, так і за участю міжнар. посередників. 1-ші контакти з метою розв'язання конфлікту, що вибухнув, були нав'язані за посередництвом єпископа Ю. Більчевського й митрополита А. Шептицького. 2.11.1918 у приміщенні Ставропігійського ін-ту в м. Львів відбулася зустріч укр. і польс. делегацій, яка формально мала ознаки депутації від колиш. Краєвого виділу на чолі з крайовим маршалом С. Незабітовським. До польс. делегації належали також Т. Пілят, Ш. Бернадзіковський, С. Домбський, В. Стеслович (віце-президент Львова), М. Хлямтач, Ф. Шляйхер, Ю. Нойман (президент Львова), Е. Адам, А. Юраш, Щ. Міколайський, Л. Сталь; до делегації УНРади – К. Левицький, В. Охримович, М. Лозинський, С. Голубович, О. Барвінський, Л. Ганкевич. Польс. вимогами

було встановлення перемир'я, невизнання повноважень УНРади, передача розв'язання польс.-укр. протиріч мирній конф. у м. Париж та створення на перехідний період укр.-польс. органу влади. Укр. вимогами було визнання міждерж. кордоном лінії р. Сян, культ. автономія поляків і євреїв у Галичині. Сторони змогли домовитися лише про створення спільного К-ту злагоди (з укр. боку: С. Федак, о. Т. Лежогубський, Р. Перфецький, Л. Цегельський, М. Лозинський, А. Чернецький; з польс. боку: А. Ернест, С. Домбський, Ф. Шляйхер, А. Юраш, Ю. Нойман). Єдиним результатом переговорів стало 24-годинне припинення вогню та вид. згаданим К-том спец. відозви до нас. Львова.

Переговори з перервами й надалі тривали в Нар. домі. З укр. боку їх провадили Р. Перфецький і М. Лозинський. Польс. делегація (Т. Цєнський, Л. Сталь, А. Гауснер) не погоджувалася на укр. вимоги щодо визнання суверенності ЗУНР, роззброєння польс. загонів, запровадження мішаної укр.-польс.-єврейс. міліції. 13.11.1918 переговори були зірвані й продовжені 18.11.1918, коли досягнуто домовленості про перемир'я, що тривало до 21.11.1918. З 18.11.1919 у переговорах брав участь чл. франц. місії в Румунії пор. А. Віллєм, який займав пропольс. позицію.

Після здобуття польс. військами Львова 5.12.1918 Тимчасовий правлячий к-т за посередництвом А. Скарбека звернувся до УНРади з пропозицією переговорів щодо врегулювання польс.-укр. відносин. Акція завершилася невдачею, оскільки умовою переговорів К. Левицький назвав складення зброї польс. загонами й залишення тер. ЗУНР.

Нездатність сторін досягти порозуміння вплинула на застосування міжнар. посередництва з боку органів Антанти й Паризької мирн. конф., яке мало ознаки арбітражу. За завданням команд. окупац. ЗС в Пд.-Сх. Європі ген. Ф. д'Еспре 19.01.1919 до Галичини була спрямована місія франц. ген. Ж. Бартелемі, яка мала зустрічі з польс. та укр. делегаціями. Польс. делегація вимагала лінії по р. Зх. Буг – Свіча, укр. – лінії по р. Сян. Запропонована Ж. Бартелемі 28.01.1919 тимчасова демаркац. лінія починалася від р. Зх. Буг і йшла на пд., залишаючи м. Сокаль, Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька), Львів, Дрогобич і Борислав (нині всі Львів. обл.) на польс. боці. Укр. сторона не погодилася з лінією Ж. Бартелемі й пошуки компромісів тривали. 15.02.1919 Міжсоюзна місія в Польщі на чолі з Дж. Нулленсом створила Підкомісію до справ припинення вогню на польс.-укр. фронті в складі ген. Ж. Бартелемі (Франція), проф. Р. Лорда (США), полк. А. де Віарта (Брит. імперія) та майора Дж. Стабіле (Італія). Підкомісія провела переговори у Львові з польс. та укр. делегаціями й запропонувала 28.02.1919 умови перемир'я, які носили б тимчасовий військ. х-р і не впливали б на рішення Мирної конф. Тимчасовою демаркац. лінією мала б стати лінія Ж. Бартелемі. Передбачався обмін полоненими й інтернованими, окремий додатковий договір стосувався постачання нафти. Стале припинення вогню мало початися вранці 1.03.1919. Оскільки від укр. сторони вимагали відведення військ на демаркац. лінію, яка була значно позаду укр. позицій, вона зірвала перемир'я. Проф. П. Лоссовський вважав, що польс. сторона прагнула уникнути тривалого перемир'я та поділу Сх. Галичини.

Загроза поєднання сил рад. Росії і Угорщини, яких навесні 1919 розмежовувала тільки Сх. Галичина, змушувала Паризьку мирну конф. шукати нових вирішень. 2.04.1919 створено Міжсоюзну комісію до справ перемир'я на чолі з пд.-африкан. ген. Л. Ботою, якауконституювалася 18.04.1919. Після багаторазового заслухання укр. (Г. Сидоренко, голова делегації УНР на Паризькій мирн. конф.), В. Панейко, М. Лозинський, Д. Вітовський та О. Шульгин) і польс. делегацій (І. Падеревський, Р. Дмовський, Т. Розвадовський), комісія 9.05.1919 ухвалила проект угоди про припинення вогню і 12.05.1919 запропонувала його обом делагаціям. Демаркац. лінія Л. Боти проходила західніше лінії Ж. Бартелемі й залишала Львів на польс. стороні, а м. Сокаль, Кам'янка-Струмилова,

Дрогобич і Борислав – на укр. боці. Контингенти обох армій мали бути скорочені до 20 тис. 1/2 нафтовидобутку за оплату передавалася польс. стороні. Окремий додаток до угоди, який мала підписати тільки укр. делегація, зобов'язував УГА усунути від командування офіцерів нім. чи австро-угор. армій, не народжених на тер. Сх. Галичини. Укр. представник М. Лозинський, незважаючи на висловлені зауваження, які стосувалися продовження демаркац. лінії на Волинь, збільшення кількості дозволеного угодою контингенту військ УГА та зміни принципу розподілу нафтовидобутку, прийняв умови перемир'я. Польс. делегація, яка вимагала повного зайняття польс. армією Сх. Галичини, усунення з УГА більшовиц., австр. і нім. елементів та цілковитого контролю за нафтовидобутком, відкинула умови перемир'я.

Катастрофічна ситуація на фронті після прибуття армії Ю. Галлера спонукала уряд ЗОУНР шукати перемир'я. 24.05.1919 делегація ЗОУНР (полк. Фідлер і сот. Колтунюк) у м. Люблін (нині Польща) на переговорах з ген. Ю. Галлером пропонувала припинення бойових дій і демаркац. лінію Зх. Буг – Куровичі – Перемишляни – Миколаїв – Стрий. Ультимативна позиція Ю. Галлера привела до зірвання переговорів.

Директорія УНР спрямувала до Львова для перемовин про перемир'я делегацію С. Дельвіґа, яка погоджувалася на лінію Ж. Бартелемі. Переговори завершилися угодою від 7.06.1919, що передбачала демаркац. лінію вздовж р. Серет і Золота Липа, однак не була реалізована внаслідок Чортків. офензиви. Позиція Директорії УНР, яка була схильна до територ. поступок взамін військ.-дипломатичного сприяння Польщі, мала деструктивний х-р щодо зовн.-політ. акцій діячів ЗОУНР. Місії УНР у м. Варшава під кер-вом Б. Курдиновського (24.05.1919), П. Пилипчука (08.1919), А. Лівицького (2.12.1919) висловлювали незацікавленість справою Сх. Галичини й погоджувалися на кордон по лінії р. Стир – Збруч. Це стало причиною розколу в делегації УНР і виходу з неї представників ЗУНР.

Колиш. чл. дипломатичної місії УНР у Варшаві С. Витвицький 15.12.1919 провів переговори з Ю. Пілсудським, який звертав увагу на негативний вплив укр.-польс. конфронтації для союзу Польщі з УНР: "Недавна польсько-українська війна була така «глибока», що зараз після неї неможливе повне порозуміє між обома народами. Тут можливе таке порозуміє тільки етапами". Глава польс. д-ви усвідомлював також відсутність потрібних ресурсів для зміцнення і розбудови укр. д-ви на Наддніпрянщині, яких за ін. умов могла дати ЗОУНР: "Активну політику польську в змислі польської допомоги для будови української державности, при помочи між иншими Східної Галичини уважає Пілсудський трудною (...). Впрочім для української державної будови нема потрібних знарядів і ціла будова з того приводу буде мусіла завалити ся скорше чи пізніше з великою шкодою для Польщі і України". С. Витвицький констатував, що союз із Польщею приведе також до падіння популярності й впливів С. Петлюри: "Польська сторона своєю короткозорою політикою ослабила або й знівечила зовсім ту політичну вартість, яку представляв собою Петлюра (...), обернула проти нього всю галицьку суспільність і наддніпрянську". С. Витвицький передбачав невдачу союзу Пілсудський–Петлюра, оскільки "поляки самі знівечили ту силу, на яку хотіли у своєму українофільськім русі спертися".

Невдачі укр.-польс. переговорів спричинені глибоким антагонізмом міжнац. відносин та несприятливою міжнар. кон'юнктурою.

Літ.: *Геник М.* Оцінка польсько-української війни 1918–1919 рр. у процесі міжнаціонального примирення // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 323–331; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських Землях у 1918–1923 роках. Филаделфія, 1956; Historia dyplomacji polskiej. T. 4: 1918–1939 / pod red. P. Łossowskiego. Warszawa, 1995; *Żurawski vel Grajewski P.* Sprawa ukraińska na Konferencji pokojowej w Paryżu w roku 1919. Warszawa, 1995.

Микола Геник

"УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ" СПРАВА 1932–33

Політ. справа, сфабрикована ДПУ УСРР. Стверджувалося, що "УВО" нібито планувала повстання проти комуніст. режиму в Україні, координуючи свої дії з реальною закорд. УВО під проводом Є. Коновальця. Осн. фігурантами справи виступали галичани, колиш. старшини УГА, які перебували в УСРР. Показового процесу в справі не було проведено, хоча до числа обвинувачених додавали т. зв. учасників упродовж 1933–34. Загалом за цей період у належності до "УВО" було обвинувачено 148 осіб. Серед них, зокр., літератори Б. Антоненко-Давидович, А. Баб'юк (Мирослав Ірчан), П. Губенко (Остап Вишня), О. Досвітній, Д. Загул, А. Карабут, М. Качанюк (заарештований 31.12.1932), М. Козоріз, С. Пилипенко, О. Слісаренко, М. Яловий, діячі КПЗУ Г. Іваненко, П. Ладан (заарештований у 02.1932, був агентом ОДПУ), Й. Крілик, К. Максимович, І. Тур-Запаринюк, Р. Турянський (Р. Кузьма), М. Ерстенюк, О. Бадан-Яворенко, кер. сектора планування Держплану УСРР К. Коник, пом. секретаря ЦК КП(б)У В. Олійник, співробітник УРЕ Ю. Бачинський, дир. Житомир. ін-ту нар. освіти В. Гоца, дир. харків. вид-ва "Молодий більшовик" М. Грицай, літ. ред. Партвидаву ЦК КП(б)У С. Попович, референт Наркомосу УСРР Ф. Приступа, секретар Криворізьк. міськкому КП(б)У В. Сірко, робітник Харків. паровозного з-ду П. Сидоров, дир. Білоцерків. МТС Д. Фідек, дир. Ін-ту історії укр. к-ри в м. Харків Є. Черняк, доц. Одес. ун-ту В. Борщевський, н. с. Харків. геогр. ін-ту В. Бучура, проф. Ін-ту червоної професури в Харкові Д. Вахняк, ректор Київ. худож. ін-ту І. Врона, науковець В. Десняк-Василенко, референт "Укрзерноцентру" П. Журавель, співробітник Харків. автодорожнього ін-ту П. Задерей, дир. комунального банку в м. Артемівськ Донец. обл. М. Заєць, викл. нім. мови в Харків. електротехнікумі О. Іванчевський, дир. Центр. наук. б-ки в Харкові С. Канюк, нач. ветеринарного управління Київоблзу Д. Клименко, н. с. Київ. істор. музею І. Колцуняк, зав. каф-ри Дніпроп. ін-ту інженерів транспорту Ф. Кондрацький, інспектор Головліту С. Копач-Холодний, проф. Маріупольського пед. ін-ту М. Кузняк, сценарист Київ. кіностудії Ф. Лопатинський, ред. "Сільгоспвидаву" Ф. Малицький, худ., киянин Ю. Михайлов, зав. відділу інформації газ. "Комсомолець України" С. Наварський-Еленюк, науковець О. Огар, співробітник Київ. енергетичного ін-ту О. Осіюк, скульп. М. Панасюк, студент Харків. ін-ту механізації та електрифікації с. госп-ва П. Поліщук, викл. Київ. зоотех. ін-ту Д. Рудик, акад. ВУАН С. Рудницький, лікар санаторію "Паризька Комуна" в м. Ялта В. Сенчина, журналіст О. Сорочан, учитель І. Терещенко, студент Харків. ун-ту М. Терлецький, науковець В. Фарило, н. с. ВУАН М. Христовий, проф. І. Цьокан, н. с. О. Яворський та багато ін.

Серед тих, кому інкримінували участь в "УВО", опинилися М. Яворський, М. Грушевський, Л. Курбас. Навіть 1937 тривали арешти за участь в "УВО". Більшість обвинувачених у цій справі загинули в ході репресій. До того ж, багатьох із них "прив'язали", окрім "УВО", до ін. справ, обвинуватили в участі в ін. "орг-ціях" чи "заколотах". Кер. "УВО" було оголошено О. Шумського, якому, завдяки твердій поведінці й послідовності у викритті дій т. зв. слідства, вдалося відкинути безглузді обвинувачення (хоча 1946, після 11 р. заслання, він був убитий працівниками МДБ СРСР). Особи, обвинувачені в участі в "УВО", офіційно були реабілітовані після 1956, переважно посмертно.

Літ.: *Шаповал Ю.* Олександр Шумський. Життя, доля, невідомі документи. К.; Львів, 2017; *Його ж.* Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. К., 1993.

Юрій Шаповал

У́ЛИЦЬКИЙ Теодор Осипович

УЛИЦЬКИЙ Теодор Осипович

(03.11.1903–16.04.1938) – стрілець УГА, педагог. Н. в м. Стрий (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. До літа 1914 закінчив 4 кл. г-зії в родинному місті.

Вступив до УГА в 12.1918, воював стрільцем. У 07.1919 біля с. Мишків на Борщівщині (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) потрапив у польс. полон. Після звільнення повернувся до Стрия. За деякими даними, був зв'язаний з УВО.

Прибув наприкінці 08.1922 на навч. до ЧСР. Закінчив 3.07.1923 укр. учител. семінар у м. Йозефов. Брав участь у діяльності укр. молодіжних орг-цій у цій країні.

Виїхав до рад. України (1925). Проживав у м. Харків, працював в освіті. З 09.1930 навч. на курсах ВРНГ з підготовки викл. СШ.

Заарештований чекістами 23.10.1930. На підставі сфабрикованого звинувачення в проведенні антирад. агітації згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.03.1931 висланий на 5 р. у Пн. край (нині це кілька адм. одиниць, найбільшу ч. краю становила сучасна Архангел. обл., РФ). Після звільнення 1935 повернувся до Харкова.

Вдруге заарештований на поч. 1938. Безпідставно звинувачений як чл. "контрреволюційної націоналістичної організації" та "іноземний шпигун".

Згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 27.03.1938 розстріляний у м. Харків.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 444.

Літ.: Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 516–517.

Петро Гуцал

УЛЬЯ́НОВ Володимир Ілліч

(Ленін; 22.04.1870–21.01.1924) – рос. і рад. держ.-політ. діяч, один з організаторів Жовтневого перевороту 1917, 1-й голова РНК РРФСР/РСФРР (1917–24). Виступав проти ідеї держ. незалежності й автономізації незалежних республік, які виникли після розпаду монархії Романових; відстоював концепцію побудови єдиної союзної д-ви на федеративних засадах, у якій нерос. народам декларувалися певні політ. й культ.-освіт. права.

Сусп.-політ. ситуацію на ЗУЗ у роки ПСВ обговорював 1915 у м. Берн з галиц. соціал-демократом В. Левинським, автором ст. "Україна й війна" в редагованому У. органі ЦК РСДРП. 3.11.1918 закликав народи колиш. монархії Габсбургів, зокр. русинів, які щойно отримали свободу, не зупинятися і "сміливо йти до перемоги", маючи на думці більшовиц. шлях перебудови тогочасного "буржуазно-демократичного суспільства" на рад.-комуніст. лад. Про розпад Австро-Угорщини й народження на її тер. нових нац. д-в, зокр. ЗУНР, її оборонну війну з Польщею, польс. погроми львів. євреїв 1918 дізнавався з публікацій більшовиц. преси, насамперед газ. "Правда", а також службових інформац. бюлетенів. З метою поваления влади ЗУНР й посилення на її тер. ліворадикальної опозиції підтримав ств. 1919 КПСГ, діяльність Галиц. орг. к-ту при ЦК КП(б)У. 3-й з'їзд РКП(б) (Москва, 1–6.03.1919) підтримав пропозицію У.: "Зважаючи на розповсюдження революційного руху в Галичині, з одного боку, і зміцнення впливу на неї Директорії – з іншого, потрібно почати конструювати свій вплив і на Галичину". Після проголошення Угор. (21.03.1919) і Баварської (4.04.1919) рад. республік У. та його кремлівське оточення, охоплені ейфорією близької перемоги соціаліст. революції в Європі, прагнули якнайшвидше через Галичину й Буковину здійснити "визвольний похід" на зх. (санкціонований 21.04.1919). Однак цю акцію проігнорував, а фактично зупинив уряд ЗУНР.

З метою мобілізації ресурсів на війну з Польщею У. схвалив створення 26.02.1920 Галбюро при ЦК РКП(б), очільником якого рекомендував чл. РКП(б), наддніпрянця І. Краснокутського (Левченка). Підтримав проголошення ГСРР. 16.07.1920 на засіданні ЦК РКП(б) затвердив склад і план діяльності Галревкому, очільник якого В. Затонський регулярно спілкувався з головою РНК РРФСР. У листі від 23.09.1920 він визнав, що "галицьке дійство скінчилося" поразкою і "до такої серйозної справи, як

перенесення соціалістичної революції і радянської влади, хоч би захудалої, ми були погано підготовлені".

Галиц. проблематику, діяльність КПСГ У. неодноразово актуалізував 1919–20 на засіданнях Комінтерну.

Літ.: Дерев'янко С. "Галицьке дійство скінчилося" // Наука і суспільство. 1989. № 11. С. 14–15; *Литвин М.* ЗУНР і Галицька ССР у геополітиці більшовицької Росії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 101–118.

Микола Литвин

У́МРИШ
Юліан Степанович

(1895–06.1920) – старшина УГА.

1.01.1919 іменований поручником. Служив у Чортків. ОВК. Наприкінці 04.1920 арештований чекістами й ув'язнений у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва). 16.06.1920 етапований до м. Архангельськ (нині РФ) у складі великої групи старшин УГА і далі Білим м. на Соловки. Загинув, коли в дорозі баржу з в'язнями затопили.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157.

Олександр Марущенко

УРБАНО́ВИЧ
Микола Андрійович

(14.10.1895–13.03.1976) – старшина УГА, церк. діяч. Н. в с. Вижній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Вступив у 08.1914 до Легіону УСС. Згодом переведений до 35-го піх. полку австро-угор. армії, де служив у курені під командою сот. М. Тарнавського (майбутнього ген.-чет. і команд. УГА), брав участь у боях з рос. військами. Закінчив старшин. шк. в м. Єґерндорф (нині Крнов, Чехія; 1917), у званні хорунжого продовжував воювати на фронті.

Після Листопадового чину вступив до укр. війська, приїхавши до м. Коломия зі свого родинного села, де перебував у відпустці. У складі військ. підрозділу вирушив на фронт біля м. Львів, командував сотнею в 2-му Городоц. полку групи "Щирець", потім 7-ї бригади УГА. Іменований 1.01.1919 четарем. У бою біля м-ка Любінь Великий (нині Львів. обл.) був важко поранений. Лікувався у військ. шпиталі м. Коломия.

У 05–08.1919 був командантом стаційної команди в м-ку Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Напередодні захоплення польс. військами Покуття разом з ін. старшинами через Буковину прибув до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) і після розгляду своєї справи в Перевірочній комісії НКГА продовжив старшин. службу в армії. Перехворів на тиф. У 04.1920 повернувся додому, уникнувши більшовиц. й польс. полону. Навесні 1922 склав випускні іспити в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Прибув 1.10.1922 до ЧСР, перейшовши нелегально держ. кордон. Вивчав філологію в Празьк. ун-ті. Після завершення вищих студій повернувся до Галичини, викладав в укр. приват. г-зії м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.).

У 02.1928 емігрував до Канади. Закінчив духовну семінарію м. Едмонтон. Згодом висвячений на правосл. священика в м. Нью-Йорк (США). Від 1944 служив у канад. армії перекладачем під час воєн. дій у Зх. Європі, потім в урядов. установах щодо переселення біженців з Німеччини до Канади.

Після повернення з Європи проживав у м. Вінніпеґ, здійснював церк. обряди приватно, оскільки парафії не мав; також працював нотарем. 1949 в м. Сан-Франциско (США) хіротонований на правосл. єпископа владиками з Сирії; своєї резиденції не мав, як і не мав у підпорядкуванні жодної парафії і жодного священика; вважався в юрисдикції однієї зі сх. церков (до УАПЦ, УГПЦ, УПЦ не належав). Надалі 7 р. пробув з місіонер. місією в США, після чого повернувся до Канади. Був чл. УГС та ОбВУА.

Протягом останніх років життя боровся з важкою недугою (рак крові). Звернувся до Святого Престолу з просьбою прийняти його знову в лоно матірної УГКЦ (тоді в діаспорі – УКЦ) і 17.12.1975 отримав такий дозвіл Папи Павла VI. Автор ст. "Печеніжинська

УРБАНОВИЧ
Микола Андрійович

республіка" (опубл. в: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 274–276).

П. у м. Вінніпеґ.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 77 зв. – 78; Спр. 78. Арк. 13, 16 зв., 17; Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 456.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо...: Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 371–374; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 638; *Микитюк Д.* Відлітають сірим шнурком журавлі в вирій… // Вільне слово. 1976. 10 лип. Ч. 28. С. 7; *Його ж.* Помер владика Микола Урбанович // Вільне слово. 1976. 10 квіт. Ч. 15. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 669; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305.

Степан Кобута, Петро Сіреджук

"УРЯДО́ВІ ВІСТИ КО́СІВСЬКОГО ПОВІ́ТУ"

1-ша укр. газета в м. Косів (нині Івано-Франк. обл.), орган Косів. повітов. комісаріату ЗУНР та повітов. військ. комендатури. Виходила друком двічі на місяць 1.12.1918–1.05.1919 (загалом опубл. 11 чисел). Мета створення – сприяти комунікації повітов. органів держ. влади ЗУНР і мешканців краю. Публікувалися численні офіц. матеріали: відозви, розпорядження, накази тощо (про мобілізацію до лав УГА, про матеріально-тех. і медикаментозне забезпечення укр. війська, про відповідальність за перерву роботи телеграфу й залізниці, про переведення на укр. мову вивісок і дороговказів, про запровадження нац. держ. свят та ін.). Друкували повідомлення про діяльність уряду УНР (Директорії), фронтові зведення, рідше хроніку подій громад.-політ., госп.-екон. та культ. життя в пов. Більшість офіц. матеріалів подано за підписами А. Лепкого (староста пов.) і М. Саєвича (повітов. військ. комендант).

Ч. 10. Косів, дня 15. квітня 1919.

УРЯДОВІ

КОСІВСЬКІ ВІСТИ

КОСІВ, Редакція „Вістий"

ЗАКОН

Літ.: *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 192–194.

Олеся Дроздовська

УСТАНО́ВЧІ ЗБО́РИ В М. ЛЬВІВ 18–19.10.1918

На цих зборах було уконституйовано УНРаду, що проголосила утворення зх.-укр. державності.

Загроза польс. окупації Сх. Галичини спонукала укр. політ. провід, представлений УПР, до активних дій. Увечері 10.10.1918 у залі посольського клубу в м. Відень укр. посли до австр. парламенту від Галичини й Буковини разом із чл. Палати панів провели спільне засідання з НК УНДП, на якому заст. голови УПР Є. Левицький виступив з доповіддю про політ. становище в країні, вказав на потребу створення укр. Конституанти, що від ім. укр. народу реалізує право нац.-держ. самовизначення. Є. Левицький запропонував скликати 18.10.1918 в м. Львів Нац. збори й утворити УНРаду як представницький орган влади укр. народу в Австро-Угорщині. 19.10.1918 у Львові мав відбутися з'їзд мужів довір'я зі всіх

повітів Галичини й Буковини, на якому УНРада готувалася проголосити утворення укр. д-ви.

Несподівано для всіх цісар. маніфест від 16.10.1918 "До моїх вірних австрійських народів" проголосив утворення федеративної д-ви, у якій "кожне плем'я на області, де воно заселює, творить свій власний орґанізм". Маніфест санкціонував утворення нац. рад, які мали виступити представниками народів перед австр. урядом.

Маніфест об'єктивно легалізував укр. державотворчий процес, надав йому правову основу. На засіданні НК УНТП 17.10.1918 його саме так було розцінено. 18.10.1918 в Нар. домі у Львові відбулися Установчі збори, покликані вирішити подальшу долю ЗУЗ. На 1-ше засідання Установчих зборів УПР запросила 68 осіб, серед них 26 послів до австр. парламенту від Галичини (21) й Буковини (5), 2 чл. австр. Палати панів, 21 посол від Буковин. (6) і останнього розпущеного Галиц. (15) сеймів, по 3 представники від політ. партій Галичини (УНДП, УСДП Галичини і Буковини, УРП) та Буковини (УНДП Буковини, УНП, УСДП Галичини і Буковини й 1 представник від УРП Буковини).

Серед учасників Установчих зборів були представники всіх верств укр. сусп-ва – селяни, ремісники, робітники, священики, адвокати, проф., а також відомі політ., культ. й церк. діячі – митрополит А. Шептицький, єпископ Г. Хомишин, віце-президент австр. парламенту Ю. Романчук, голова УПР Є. Петрушевич, голова НК УНДП К. Левицький, письменник В. Стефаник, голова УНДП Буковини М. Василько та багато ін.

За соц. складом переважала інтелігенція, яка зберігала у своїх руках провід Укр. революції. За парт.-політ. належністю, крім митрополита, 2 єпископів УГКЦ й прийнятих згодом 3 студентів, Установчі збори мали такий склад: 61,6 % (40 осіб) становили націонал-демократи, 10,8 % (7) – буковин. народовці, 1,5 % (1) – християнський суспільник, 1,5 % (1) – старорусин. Переважання націонал-демократів визначало помірковано-центрист. демократ. х-р майбутнього зх.-укр. парламентаризму, його нац.-політ. спрямованість.

Головуючий на Установчих зборах Є. Петрушевич ознайомив присутніх з останніми міжнар. подіями, ситуацією на фронтах, становищем в Австро-Угорщині та Україні, зупинився на можливих варіантах вирішення проблеми ЗУЗ. Осн. завданням Установчих зборів Є. Петрушевич проголосив утворення Конституанти – УНРади, яка мала вирішити долю краю. На завершення Є. Петрушевич зачитав проект статуту УНРади.

У дискусії над проектом статуту зіткнулися 2 позиції. Одну з них обстоювали чл. управ деяких політ. партій. Вона зводилася до того, що УНРаду слід формувати тільки за парт. принципом. Окремі чл. УРП вважали, що УНРада має бути надпарт. органом, тому її слід творити лише з послів до австр. парламенту й крайових сеймів. Під час голосування було прийнято запропонований Є. Петрушевичем проект статуту УНРади з доповненням про те, що кількість представників від політ. орг-цій може бути змінена на основі порозуміння між партіями. До складу УНРади також було прийнято 3 представників від укр. студентства.

Після півгодинної перерви о 22:00 розпочалося 1-ше засідання УНРади. З політ. рефератом виступили С. Баран і Є. Левицький, які обґрунтували потребу утворення укр. д-ви й запропонували відповідні резолюції.

У прийнятій УНРадою постанові зазначено: "Стоячи на становищі самоозначення народів, Українська Національна Рада, як конституанта постановляє:

1. Ціла етноґрафічна українська область в Австро-Угорщині – а зокрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Чернівці, Сторожинець і Серет та українська полоса північно-східної Угорщини творять одну цільну українську територію.

2. Ся українська національна територія уконституйовується отсим як

Українська держава. Постановляється поробити заходи, щоби се рішення перевести в життя".

3-й пункт постанови містив заклик до всіх нацменшин на укр. тер. направити до УНРади своїх представників відповідно до кількості їхнього нас. УНРада зобов'язувалася створити демократ. конституцію укр. д-ви з дотриманням усіх громадян. прав, висловлювала намір направити своїх представників на мирну конф. З цього часу австр. міністрові закорд. справ Буріяну заборонялося виступати від ім. укр. народу.

Після проголошення на тер. Сх. Галичини, Буковини й Закарпаття УД відбулася бурхлива дискусія за участю 17 осіб. Соціал-демократи на чолі з М. Ганкевичем, а також значна ч. радикалів та деякі галиц. націонал-демократи виступили за негайне приєднання ЗУЗ до УД. Більшість, не заперечуючи потребу злуки ЗУЗ з Україною в майбутньому, наполягала в силу політ. обставин на створенні в даний час окремої укр. д-ви. Досягти порозуміння не вдалося. Переважною більшістю голосів було прийнято резолюції, запропоновані С. Бараном і Є. Левицьким. На знак протесту соціал-демократи покинули засідання.

Рішення УНРади про утворення зх.-укр. державності, за словами Є. Петрушевича, було продиктоване низкою зовн.-політ. і внутр. факторів, зокр. перемогою Антанти в ПСВ та її діями на Сх., обстановкою на Наддніпрянщині, де нім. власті вели антиукр. політику. Брали до уваги також те, що Антанта, як і амер. Президент В. Вільсон, визнавали за народами Австро-Угорщини право на самовизначення, тоді як Росія вважалася єдиною д-вою, тому злука з гетьман. Україною несла загрозу й ЗУЗ. Стримуючим фактором було також нестійке політ. становище самого гетьманату, проти якого вів б-бу УНС.

День 19.10.1918 увійшов вікопомною датою в історію ЗУЗ. Після 500-літнього поневолення УНРада проголосила утворення незалежної Укр. д-ви.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004; *Стахів М.* Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923: у 6 т. Т. 3. Скрентон, 1958.

Микола Кугутяк, Тетяна Дерещук

УСТИЯНО́ВИЧ Володимир

(д. і м. н. і с. н.) – сотник УГА, суддя.

Зарахований у 12.1918 до відділу укр. ліквідаційної комісії як укр. заст. при ліквідації Мін-ва оборони Австро-Угорщини. Згідно з розпорядженням Військ. канцелярії Диктатора ЗУНР, У. доручено орг-цію військ. судівництва. Призначений нач. суду в Укр. робітн. таборі м. Ліберець (нині Чехія; 28.09.1920–19.02.1921). Отримав двомісячну відпустку для покращення здоров'я до м. Ужгород (16.05–25.07.1921). Перебував також у таборі м. Йозефов (нині Чехія).

1929 проживав у м. Ужгород. Працював суддею.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 4435. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 164.

Ольга Малюта

УСТИЯНО́ВИЧ Іван

(19.04.1868 – д. і м. с. н.) – четар. Н. у с. Урич (нині Сколів. р-ну Львів. обл.). Здобув вищу освіту.

Четар 2-ї сотні 1-го куреня 1-го полку УСС.

Урядник банку "Дністер".

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 248. Арк. 186.

Петро Сіреджук

УСТИЯНО́ВИЧ Олександр Іванович

(08.08.1889 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Заставна (нині Чернів. обл.). Здобув вищу освіту.

Четар інтендант. служби УГА. Служив у бригаді А. Кравса. 28.12.1919 в церкві Св. Варвари м. Відень узяв шлюб з дочкою підполк. К. Срна Марією.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 р. Спр. 252. Арк. 13.

Петро Сіреджук

УСТИЯНО́ВИЧ
Осип (Йосип)

(д. н. н. – 1922) – політ. діяч у Галичині, чл. УСДП, за фахом залізничник. Н. в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 1880-х у сім'ї дрібного службовця. Брав активну участь в укр. робітн. русі. 5.09.1909 на заг. зборах укр. робітн. культ.-просвітн. т-ва "Воля" в Станиславові був обраний його головою. Однак на заг.-парт. рівні певний час перебував у тіні більш відомих і досвідчених місц. діячів (Р. Яросевича, Є. Косевича та ін.), які репрезентували станиславів. орг-цію на з'їздах, конф., у парт. екзекутиві тощо. Учасник 5-го (об'єднавчого) з'їзду УСДП (1–2.03.1914) в м. Львів, на якому, всупереч більшості делегатів, зайняв антивоєн. позицію, протестував "проти братовбивчої борні австрійських українців з російськими".

1918 – організатор робітн. руху, відновлення зруйнованого війною парт. життя в УСДП, виступав на зборах укр. залізничників. 24.03.1918 збори укр. залізничників у Станиславові на пропозицію У. ухвалили заснувати окрему від польс. фахову групу, підпорядковану централі в м. Відень, вимагали "всіх друків і фахового органу в укр. мові та заложення окремого укр. секретаріату для залізничників". 23.06.1918 на парт. конф. у Львові обраний від Станиславова до складу Тимчасового орг. к-ту партії, якому голова УСДП В. Темницький, склавши свої повноваження, передав функції парт. проводу. Делегат від Галичини на з'їзді залізничників Австрії (09.1918).

Наприкінці 1918 увійшов до УНРади ЗУНР від м. Станиславів на довиборах, чл. її секретаріату, комісії сусп. опіки й комунікацій. Чл. Станиславів. повітов. УНРади, один з організаторів профспілкового руху укр. робітництва в ЗУНР, очолював крайову профспілку залізничників (до 5 тис. чл.). Співзасн. та 1 з лідерів СРС – легальної опозиц. до уряду ЗУНР орг-ції, ств. в 12.1918, що перебувала під впливом УСДП. Секретар СРС, був серед авторів програми Союзу, ухваленої на конф. повітов. представників орг-ції 16.02.1919 в Станиславові, на якій У. обрано головою засідання. Соціал-демократи намагалися використати СРС для політ. тиску на уряд ЗУНР, щоб мирним шляхом домогтися реалізації своїх вимог. На парт. конф. УСДП 28–29.03.1919 у Станиславові виголосив доповідь "Справа війська і залізниць": про потребу демократизації в УГА, заміни армії після війни нар. міліцією, націоналізації залізниць тощо. На конф. голосував за резолюції, що домагалися негайного проведення соціаліст. реформ, створення єдиного в Україні соціаліст. уряду й підписання мирн. угоди з урядом рад. Росії на засадах визнання незалежності УНР. 27.02–06.1919 (ч. 9–33) – відп. ред. газ. СРС "Републиканець" у Станиславові, що виходила спочатку щотижня, згодом двічі на тиждень (загалом 33 числа до 10.06.1919). У 05.1919 головував на обл. конф. укр. залізничників у Станиславові.

Після захоплення ЗУНР поляками в серед. 1919 перебрався до тимчасової столиці УНР м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), де очолив секретаріат УСДП Галичини і Буковини, мав на меті ліквідацію влади Є. Петрушевича, об'єднання обох укр. урядів та армій, підтримував діяльність наддніпрян. УСДРП. Залишившись на Наддніпрянщині після розколу між урядами УНР і ЗУНР восени 1919, потрапив під вплив націонал-комуніст. ідей, вступив до КП(б)У. 04–08.1920 – чл. Галиц. орг. к-ту (Галоргкому) КП(б)У. 8–29.08.1920 – голова повітов. ревкому в м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Працівник секретаріату (з 09.1920 в. о. коменданта) Галревкому – тимчасового вищого органу рад. влади на тер. Сх. Галичини, захопленій військами ЧА, для поширення комуніст. ідей, що припинив своє існування в краї з відступом більшовиц. військ 21.09.1920. Намагався залучати до співпраці з рад. владою місц. громад. діячів. Останні 2 р. провів у м. Київ.

П. у м. Київ.

Літ.: Борба. Чернівці, 1914. 18 берез.; Воля. Станиславів, 1919. 11 трав.;

УТРИСКО Клим Михайлович

Драбчук І. Галицький революціонер Осип Устиянович // Галичина. Івано-Франківськ, 2013. 7 лютого. № 19–20. С. 8; Звіт партійної конференції Української соціял-демократичної партії Зах. Обл. УНР, яка відбулася дня 28–29 марта 1919 р. в Станіславові / зладив І. К. Дрогобич, 1919. 15 с.; Земля і воля. Львів, 1909. 24 верес.; *Павлишин О.* Устиянович Осип // Довідник з історії України (А–Я) / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. К., 2002. С. 983, 984; Праця. Львів, 1914. 15 квіт.; *Райківський І.* Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 1998. Вип. 1. С. 110–127; *Його ж.* Селянсько-робітничий союз у Західній Області УНР // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 220–225; Українська робітнича газета. Перемишль, 1918. 30 черв.; Устиянович Осип // Борці за возз'єднання. Біографічний довідник / редкол. Ю. Сливка (кер.) та ін., упоряд. Ю. Сливка. Львів, 1989. С. 317; Устиянович Осип // Від Жовтня до Вересня / редкол. З. Куравський (голова) та ін., упоряд. О. Мілько. Ужгород, 1990. С. 656.

Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв

УТРИ́СКО
Клим Михайлович

(05.02.1887–08.06.1919) – учитель, старшина УГА. Брат Олександра та Осипа Утрисків. Н. в м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.). Випускник учител. семінарії м. Львів. Працював з 1912 в шк. с. Борщовичі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Брав участь у ПСВ як четар 80-го піх. полку австр. армії, воював на Італ. фронті. Після Листопадового чину 1918 повернувся до Комарного, де брав участь в орг-ції укр. влади та військ. ч. УГА. 1.01.1919 отримав військ. звання поручника. Командант сотні 7-ї Львів. бригади. У 11.1918–05.1919 в складі групи "Південь" брав участь у боях проти поляків біля с. Скнилів (нині Пустомитів. р-ну) та Любінь (нині смт Великий Любінь Городоц. р-ну, обидва Львів. обл.). Наприкінці 05.1919 під натиском польс. армії відступив зі своєю сотнею до с. Ягільниця (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.).

Загинув у бою в с. Ягільниця. Похований 10.06.1919 в с. Лисівці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.).

Літ.: Комарно–Рудки та околиця. Збірник історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів / гол. ред. В. Лев. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1987. С. 96, 138–140, 174, 275, 287–288, 293, 492; *Слоньовська М.* Пор. Клим Утриско // ЛЧК. 1930. Ч. 8. С. 33; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 15–16, 78.

Богдан Паска

УТРИ́СКО
Олександр Михайлович

(30.03.1879–26.07.1956) – держ. міськ. комісар періоду ЗУНР, громад.-політ. і театр. діяч. Брат старшин УГА Клима та Осипа Утрисків; батько юриста, історика, етнографа, громад. діяча, чл. ОУН Мирона Утриска (1908–88). Н. в м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї кушніра ("шапкаря"). Випускник Дрогобиц. г-зії.

Працював урядовцем укр. страхового т-ва "Дністер" у м. Львів. У молодому віці захопився театр. мист-вом, виступав у спектаклях драмгуртка при читальні т-ва "Просвіта" м. Комарно. Співзасн., з 1908 – кер. нар. театру "Сокола-Батька" в м. Львів та кер. Укр. людового театру під покровом "Руської бесіди" у Львові (1910–11). 1911 переїхав до м. Турка (нині Львів. обл.), де працював урядовцем повітов. ради й продовжив свою театр. діяльність як актор та реж. аматор. театру і хормейстер.

Учасник ПСВ. Підстаршина австро-угор. армії. 1917 – організатор аматор. театру в м. Перемишль (нині Польща). У 1-й пол. 1919 – держ. міськ. комісар ЗУНР–ЗОУНР у м. Турка. 6.06.1919 заарештований поляками разом з урядовцями ЗУНР М. Мартинцем, І. Сілецьким, С. Сілецьким, В. Падохом та В. Ріпецьким у будинку дир. дібр барона Лібіга в м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Під час транспортування укр.

Зліва направо: Утриско Олександр, Ліщинський Михайло, Утриско Клим

патріотів до місця розстрілу зумів утекти, був поранений і переховувався. Незабаром знову заарештований та ув'язнений у м. Стрий (нині Львів. обл.) і Перемишль. Інтернований у таборі Домб'є біля м. Краків.

1921 повернувся до м. Турка. Перебудував дім читальні т-ва "Просвіта", відновив театр. життя м-ка, голова мислив. т-ва "Тур", чл. низки укр. т-в. Наприкінці 1939 разом з донькою Іриною заарештований НКВС; наприкінці 06.1941 вони втекли з в'язниці м. Самбір (нині Львів. обл.), уникнувши розстрілу. Восени 1941 відновив місц. аматор. театр. 1944 емігрував до Польщі.

П. у с. Целестинув (нині Отвоц. пов. Мазовец. в-ва, Польща).

Літ.: Комарно–Рудки та околиця. Збірник історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів / гол. ред. В. Лев. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1987. С. 275–276, 287, 367; *О. У.* Олександер Утриско (посмертна згадка) // Свобода. 1959. Ч. 183. С. 3; Піонер українського театру на Бойківщині. Пам'яті Олександра Утриска // Літопис Бойківщини. Філядельфія, 1975. Травень. Ч. 1/21 (32). С. 19–23; Український людовий театр у Львові // Діло. 1910. 1 жовт. Ч. 218. С. 5; *Утриско М.* Визначні постаті Бойківщини // Бойківщина: монографічний збірник матеріялів про Бойківщину з географії, історії, етнографії і побуту / гол. ред. М. Утриско. Філадельфія; Нью-Йорк, 1980. С. 113.

Микола Вітенко, Олег Павлишин

УТРИ́СКО
Осип Михайлович

(17.04.1890–01.11.1975) – старшина УГА, правник, громад. діяч. Брат старшин УГА Клима та Олександра Утрисків. Н. в м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1908), правн. ф-ту Віден. ун-ту. Чл. Укр. студент. т-ва "Січ" у м. Відень.

Учасник ПСВ. Хорунжий 3-го артилер. полку УГА. Учасник Чортків. офензиви. 1.08.1919 іменований четарем; тоді воював у 7-й бригаді. Перехворів на тиф біля м. Немирів (нині Вінниц. обл.). З 02.1920 – у 1-й бригаді ЧУГА. Потрапив (04.1920) у польс. полон біля с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.). Згодом воював проти більшовиків у складі 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР.

Після визвол. змагань – адвокат у м. Комарно. Голова місц. філії т-ва "Просвіта". Чл. УНТП, УНДО, т-в "Сокіл", "Рідна школа". Організатор мітингів і віч проти розпарцелювання землі серед польс. колоністів та полонізації шк., проти Голодомору в УРСР. Проводив збір коштів для інвалідів УГА, укр. вдів та дітей-сиріт, упорядковував укр. військ. могили. Пом. Г. Тершаковця. Неодноразово був заарештований польс. поліцією.

1944 емігрував до Зх. Німеччини. З 1950 – у США. Проживав у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі). Дир. Амер.-укр. щадниці й позичкової каси. Чл. ЗУАДК, УНС, Гол. управи ОбВУА, Т-ва прихильників ДЦ УНР. 30.10.1961 нагороджений Воєн. хрестом УНР. Чл. хору "Трембіта". Автор спогадів, серії некрологів про старшин УГА у газ. "Свобода", час. "Голос Комбатанта", "Вісті Комбатанта" та ін.

П. у м. Ньюарк. Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук.

Дж.: Утриско О. Бронепоїзди в УГА // Голос Комбатанта. 1959. Ч. 3 (9). С. 24–25; *Його ж.* Комарнянці в УГА // Голос Комбатанта. 1959. Ч. 4 (10). С. 19–21.

Літ.: В. Л. Сходини колишніх мешканців Комарянщини і Рудеччини // Свобода. 1983. 20 лип. Ч. 135. С. 3; Комарно-Рудки та околиця. Збірник історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів / гол. ред. В. Лев. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1987. С. 477–484; *Олесницька Л.* Д-р Осип Утриско // Свобода. 1976. 20 січ. Ч. 12. С. 8; Сл. п. побратим д-р Осип Утриско // Свобода. 1975. 18 листоп. Ч. 216. С. 3.

Микола Вітенко

УХВА́ЛА ЛІГИ НА́ЦІЙ ВІД 23.02.1921 ПРО СТА́ТУС СХІ́ДНОЇ ГАЛИЧИ́НИ

У зв'язку з затягуванням міжнар. чинниками розгляду проблеми держ.-правов. статусу Галичини уряд ЗУНР 12.02.1921 вкотре (15.08.1920, 28.11.1920) звернувся до Ліги Націй з вимогою стосовно "остаточного вирішення державного становища Східної Галичини та негайного усунення польської окупації". У надісланій ноті нагадувалося, що Сх. Галичина "найшлася під фактичною окупацією Польщі" попри те, що постановою від 11.07.1919 "прирекла Найвища Рада Мирної конференції право самоозначення населення Східної Галичини, не означуючи речинця, в котрім це право буде переведене". До того ж, за Сен-Жермен. договором від 10.09.1919 тер. Австро-Угорщини поза Австрією, які "не признані ніякій державі", "переходять на держави Антанти, то значить до розпорядимости Найвищої Ради Мирної конференції". Ішлося і про те, що питання держ.-правового статусу Галичини не було вирішене ні на конф. в м. Спа, ні за Севр. мирним договором від 10.08.1920, який, однак, стверджував, що "Східна Галичина є окремою державною територією, але ще остаточно не вирішено про її державне становище".

Тим часом, польс. дипломатія робила все можливе, щоб не допустити розгляду проблеми Галичини на сесії Ліги Націй. Позиції Польщі тут були дуже слабкі. Вона домагалася перенесення галиц. справи до м. Париж, де сподівалася на підтримку Франції. На поч. 01.1921 польс. уряд у ноті до Президії Ліги Націй доводив, що вирішення проблеми політ. статусу Галичини належить виключно мирній конф. в м. Париж. Посилання на брак компетенції Ліги Націй у галиц. справі стало гол. аргументом польс. дипломатії. Представник Франції в Раді послів Антанти Ж. Камбон запевняв польс. уряд В. Вітоса в тому, що галиц. справа буде відіслана до Найвищої ради мирної конф., яка розгляне її в слушний для Польщі час.

За таких складних зовн.-політ. обставин Рада Ліги Націй 23.02.1921 розпочала розгляд проблеми держ.-правов. становища Галичини. Ген. секретар цієї орг-ції Е. Драммонд представив Раді Ліги Націй меморіал, у якому зазначив, що Галичина перебуває під польс. окупацією, а укр. нас., позбавлене прав нацменшини, опинилося у важкому становищі. Е. Драммонд запропонував передати галиц. справу до Найвищої ради Мирної конф. в Парижі для її остаточного вирішення.

У прийнятій 23.02.1921 ухвалі Ради Ліги Націй вказувалося, що: "1. Постанови мирної конференції про права національних меншин у Польщі не можуть бути застосовані до Галичини, бо вона лежить поза кордонами Польщі. 2. Постанови про виконання мандатів і контроль Союзу Народів над мандатарем не можуть бути примінені супроти Галичини, бо Польщу не наділено мандатом завести адміністрацію тої країни". Ліга Націй звертала також увагу на те, що галиц. справа не підлягає приписам Гаазької конф., бо в той час, коли була підписана та конвенція, Польща ще не існувала як д-ва. Таким чином, Польщу визнавали "тільки фактичним мілітарним окупантом Галичини, якої сувереном є держави Антанти (арт. 91 договору Сен-Жермен)". На завершення Ліга Націй вирішила справу держ.-правов. статусу Галичини передати Раді амбасадорів.

Отже, Рада Ліги Націй визнала, що сувереном Сх. Галичини за міжнар.-правов. нормами й надалі залишаються країни Антанти, а Польща є лише тимчасовим військ. окупантом.

Екзильний уряд Є. Петрушевича, провід УНТП розцінювали ухвалу Ради Ліги Націй як значний зовн.-політ. здобуток, який невдовзі приведе до позитивного вирішення проблеми Галичини.

Загалом бажана для українців ухвала Ліги Націй перекреслювалася передачею справи до Ради послів країн Антанти, де міцні позиції мала Франція. Саме такого розвитку подій домагалася польс. сторона. Подальший їх перебіг засвідчив, що ухвала Ради Ліги Націй була переломною у вирішенні долі Галичини.

Уже в 03.1921 зовн.-політ. становище ЗУНР різко погіршилось у зв'язку з підписанням Ризьк. договору між рад. Росією, рад. Україною та Польщею. За цим договором за Польщею залишалася Сх. Галичина, Холмщина, Підляшшя, а також зх. ч. Волині й Полісся.

30.04.1921 уряд ЗУНР запропонував Раді послів Антанти проект "Основ державного устрою Галицької Республіки", який не був підтриманий. Значну допомогу зовн.-політ. ініціативам Є. Петрушевича надавала укр. еміграція в Америці. Під її впливом канад. делегат у Лізі Націй Ч. Догерті в серед. 09.1921 запропонував Лізі Націй і Раді послів Антанти розпочати остаточне вирішення справи Галичини. 27.09.1921 пропозиція Ч. Догерті була підтримана сесією Ліги Націй.

Однак прийняття такої ухвали суттєво не вплинуло на долю ЗУНР. Для Ради послів Антанти рішення Ліги Націй мали рекомендаційний х-р. Розв'язання проблеми держ.-правового статусу Галичини затягувалося. Повною мірою це проявилося на конф. Найвищої ради союзних д-в у м. Канни (Франція), яка відбулася 6.01.1922, і на конф. в м. Генуя (Італія) 10.04–19.05.1922, що привело до фатального рішення Ради послів Антанти 15.03.1923 про передачу Сх. Галичини 2-й Речі Посполитій.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Микола Кугутяк

"УЧИ́ТЕЛЬСЬКИЙ ГО́ЛОС"

Часопис (місячник і двотижневик) укр. нар. учительства ЗОУНР, що виходив у 02–04.1919 в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

З'їзд делегатів укр. нар. вчительства 2–3.02.1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) обрав Виконуючий к-т нар. учительства і доручив йому видавати тимчасово, "доки Львів буде увільнений від наїздників", учител. час. "У.Г.". Мета – інформування нар. вчительства й громадянства про соц. й матеріальне становище педагогів, реорг-цію нар. шкільництва, вид. шкільн. підручників. До редколегії належали голова президії Виконуючого к-ту нар. учительства О. Власійчук, його заст. В. Кабаровський, секретар О. Завадовський і З. Книш.

Публікувалися матеріали з'їздів представників нар. вчительства, чл. Виконуючого к-ту нар. учительства. У рубриці "З руху орґанізацій нар. учительства" подавали найбільш важливі події з життя учител. орг-цій, "Послідні події" і "Послідні вісти" – інформацію про політ.-громад. події в УНР та урядові повідомлення стосовно вчительства, розпорядження ДСОВ. Розглядалися

"Учительський Голос". Число 1, видане в м. Коломия 26.02.1919

Ч. 1. Коломия, дня 26. лютого 1919. Рік I.

УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ГОЛОС

ОРГАН НАРОДНЬОГО УЧИТЕЛЬСТВА

ВИХОДИТЬ РАЗ НА МІСЯЦЬ.

ВІДВІЧАЛЬНИЙ РЕДАКТОР: ОНУФРІЙ ВЛАСІЙЧУК.

Вступне слово.

принципи позашкільн. освіти, спрямовані на виховання нац. свідомості укр. народу. Проблемні статті, присвячені питанням нар. шкільництва, соц. потребам учителів, публікували О. Рудавський, М. Кузьмова, С. Сірополко, В. Кабаровський.

Матеріали 1-го числа частково конфісковані. Мова "У.Г." дуже наближена до розмовної, насичена місц. діалектами.

Літ.: Васильчук М. Видавнича справа і газетярство в Коломиї доби української державності 1918–1920-х рр. // Вісник Львівського університету. Вип. 21: Серія журналістика. Львів, 2001. С. 430–435; *Його ж.* Українська видавнича справа в Коломиї (друга половина XIX – XX ст.). Коломия, 2012. С. 55–65; *Королько А.* Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 22. С. 43–59; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. Львів, 1996. С. 94–97.

Андрій Королько

ФАБІЯ́Н
Петро

(22.01.1903 – після 01.10.1979) – військовик, громад. діяч. Н. в с. Медин (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.).

Воював в УГА. Після поразки визвол. змагань інтернований польс. владою.

Від 1927 – у Канаді (м. Вінніпеґ, згодом м. Сент-Кетерінс), де заснував відділ УСГ. Від 1942 – у канад. армії. Потім проживав у м. Торонто (Канада). Діяльний в УНО та ін. орг-ціях. Голова УСГ, заст. голови Укр. канад. легіону, чл. К-ту буд-ва пам'ятника на честь полеглих у війнах канад. вояків. У Торонто належав до К-ту збаражан, Орг. к-ту з відзначення 50-річчя ОУН. Автор спогадів та ін. публікацій.

П., імовірно, у м. Торонто.

Літ.: Збаражчина. Збірник споминів, статтей і матеріялів / літ. ред. Д. Корбутяк. Нью-Йорк, 1968. С. 624–625, 675; *Мельничук Б.* Фабіян Петро // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 502; Українське національне об'єднання в Канаді (УНО): документи з фондів ЦДАЗУ. К., 2015. С. 150.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ФАЙҐЕЛЬ
Антін

(1884–1944) – правник, сотник-суддя УГА. До літа 1914 – суддя в м. Стрий (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ – військ. суддя. З 18.01.1919 – суддя польового суду Самбір. ОВК. Після Л. Горалевича до 19.05.1919 очолював у м. Стрий польовий суд 3-го корпусу УГА. 18.05.1919 видав наказ звільнити військовополонених та інтернованих поляків з в'язниць міста. З 9.06.1919 – референт військ. судочинства канцелярії Диктатора ЗУНР.

Після повернення до Галичини якийсь час працював суд. радником, адвокатом у м. Стрий. Керував місц. хором "Боян". З 1931 – адвокат у м. Заболотів (нині смт Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. у м. Лодзь (Польща).

Син Роман (1903–1971) – учасник Листопадового чину в м. Стрий, стрілець пластової сотні.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 137, 323; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 137–140; *Шанківський Л.* Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 27–47.

Микола Вітенко

ФАЛЕ́НДИШ
Дмитро Дмитрович

(13.11.1887–14.06.1973) – педагог, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Тернопіль. Випускник учител. семінарії в рідному місті. Діяльний у т-вах "Пласт", "Сокіл" та ін.

Учасник Листопадового чину 1918 в м. Тернопіль і пов. Як хорунжий, потім четар воював в УГА. У 07.1919 завідував старшин. їдальнею 3-ї бригади. Перебував за р. Збруч.

Від 1921 працював управителем шк. с. Івачів Долішній (нині Терноп. р-ну), від осені 1939 – дир. шк. с. Денисів (нині Козів. р-ну Терноп. обл.), де під час нацист. окупації врятував, а згодом удочерив єврейс. дівчину Фаню. 08.1944–50 – вчитель СШ № 3 в рідному місті.

П. у м. Тернопіль.

Літ.: Бородієвич Е. В чотирокутнику смерти. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні (Із воєнного записника 3-тьої бригади). Ню Йорк, 1975. С. 3; *Ковба Ж.* Людяність у безодні пекла. Поведінка місцевого населення Східної Галичини в роки "остаточного розв'язання єврейського питання". К., 2009. С. 180, 182; *Мельничук Б., Тимочко П.* Фалендиш Дмитро Дмитрович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 502; *Тимочко П.* Дмитро Фалендиш – учитель і патріот (до 110-річчя з дня народження) // Тернопіль вечірній. 1997. 5 груд.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ФАЛЕРИ́СТИКА ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ
див. **ВІДЗНА́КИ ТА НАГОРО́ДИ УНР – ЗОУНР І УГА, ВІДЗНА́КИ ВІЙСЬКО́ВИХ СТУПЕНІ́В ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ**

ФАН
Рубен

ФАН
Рубен

(Fahn Ruben; 22.02.1878 – д. і м. с. н.) – підприємець, публіцист, єврейс. громад.-політ. діяч. Н. в м. Старуня (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) в родині нафтового підприємця. Здобув традиційну реліг. освіту, випускник г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1897 оселився в м. Галич (нині Івано-Франк. обл.), де займався торг. та письменницькою працею. Досліджував історію місц. караїм. громади, опубл. у м. Львів нім. мовою монографію про галиц. караїмів. Перед ПСВ переїхав до м. Відень, де опрацьовував юдаїку в б-ці єврейс. громади, опубл. працю про історію Хаскали в м. Відень.

Повернувся до Галичини наприкінці 1918, замешкав у м. Станиславів. Секретар Сх.-галиц. ЄНРади в 1-й пол. 1919. Налагодив конструктивні зв'язки з урядовцями ЗУНР–ЗОУНР.

У міжвоєн. період – службовець єврейс. громад. установи в м. Станиславів. Співпрацював з гебрай. пресою, займався літ. та публіцист. діяльністю, досліджував історію станиславів. євреїв. Автор численних наук. і популярних публікацій єврейс. тематики, ч. яких була зібрана в "Sefer ha-Karaim" (гебрай., "Книга Караїмів", 1929); "Pirke(j) haskala" (гебрай., "Часи Хаскали", 1937).

Кн. "Історія єврейської національної автономії у період Західно-Української Республіки" (Львів, 1933) написана мовою ідиш гебрай. літерами в жанрі спогадів з використанням документів, доступних автору. Розкрито роль єврейс. міліції під час встановлення укр. влади в місцевостях Сх. Галичини та в стабілізації громад. порядку в містах і м-ках краю; з'ясовано обставини творення та діяльності єврейс. крайової та повітов. нац. рад; висвітлено діяльність Сх.-єврейс. к-ту у Відні й Віден. делегації Сх.-галиц. ЄНРади, їхню співпрацю з ЄНРадою в Станиславові в координації з урядом ЗУНР; розглянуто практики благодійних акцій та самопомочі, факти надання фінансової допомоги від закорд. єврейс. орг-цій та держ. допомоги біднякам, створення к-тів порятунку. Висвітлено контакти євреїв у Станиславові з амер. та брит. місіями. Автор описав конкретні факти насильств щодо євреїв у повітов. центрах ЗУНР й рішучі заходи щодо припинення їх з боку укр. влади.

Ф. був провідним діячем сіоніст. партії "Мізрахі", відтак арештований співробітниками НКВС СРСР одразу після вступу військ ЧА до Зх. України.

Дата, місце й обставини смерті Ф. не з'ясовані.

Посмертно вийшли друком тексти: "Masot" (гебрай., "Есеї", 1943) і "Miwchar ktawim" (гебрай., "Вибрані листи", 1969).

Дж.: ДАІФО. Ф. 27. Оп. 1. Спр. 582. Арк. 20.

Тв.: Фан Р. Історія єврейської національної автономії у період Західно-Української Республіки / переклад вид. 1933 р. (Львів) / переклад з їдиш та коментарі А. Фруман; Наук. редакція, упорядкування, вступна стаття О. Павлишин. Львів, 2019. 272 с.; *Fahn R.* Geschichte der karaim in Galicien. Lemberg, 1912; *Idem.* Geschichte fun der yiddisher national-oitanamie in's period fun der merukrainisher republic. Lemberg, 1933.

Літ.: Павлишин О. Єврейська спільнота Східної Галичини 1918–1919 рр. у контексті наративу Рубена Фана та документів // *Фан Р.* Історія єврейської національної автономії у період Західно-Української Республіки / переклад з їдиш вид. 1933 р. Львів, 2019. С. 9–36; *Brat A.* Książka-dokument // Chwila (Lwów). 1934. 4 lutego. Nr. 5341. S. 10; Cichy jubilat. 30-lecie publicystyki Rubina Fahna // Chwila (Lwów). 1927. 5 grud. Nr. 3128. S. 8; *Kizilov M.* Scholar, Zionist, and Man of Letters: Reuven Fahn (1878–1939/1944) in the Karaite Community of Halicz (Notes on development of Jewish ethnography, epigraphy and Hebrew literature) // Jewish History Quarterly (Kwartalnik Historii Żydow). 2012. № 04. P. 471; Na warstacie pisarzy zydowskich w Stanislawowie // Chwila (Lwów). 1934. 10 wrzes. Nr. 5558. S. 4; Zakończenie Zjazdu "Mizrachi" // Chwila. Lwów, 1927. 12 marca. Nr. 2865. S. 11; *Żebrowski R.* Fahn Ruben // Polski Słownik Judaistyczny. URL: http://www.jhi.pl/psj/Fahn_Ruben.

Олег Павлишин

ФАРАНО́ВСЬКИЙ
Олександр Казимирович

(29.03.1893–01.11.1937) – агроном, старшина УГА та ДА УНР. Н. в м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.) у родині вчителів. Походив з польс.-укр. сім'ї; за віросповіданням римо-католик. Хрещений у костелі подвійним іменем Олександр-Корнило. Після передчасної смерті батька проживав у с. Базаринці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.); вихований матір'ю в укр. дусі. Навч. в реальній шк. м. Тернопіль, потім у вищій агрономічній шк. м. Дубляни (нині Жовків. р-ну Львів. обл.).

Під час ПСВ воював у кавалерії австро-угор. армії на фронті; іменований поручником. Учасник Листопадового чину в Збаражі й пов. Спочатку служив у Збараз. ПВК, невдовзі сформував невеликий кінний підрозділ і вирушив з ним на фронт біля м. Львів. Під командуванням Ф. "гайдамацький загін імені полк. Гната Стефанова" відзначився в боях за с. Сокільники (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) й поблизу в кін. 12.1918 – на поч. 01.1919. Події цих боїв Ф. відтворив у своєму щоденнику, уривки з якого під назвою "Із дневника Леся Фарановського" опубл. у час. "Стрілець" за 3 і 8.04.1919; ця публікація – один з небагатьох документ.-худож. нарисів того часу про реалії на польс.-укр. фронті. Кінний загін Ф. був розформований, а його команд. перейшов служити в ДА УНР, воював проти більшовиц. і білогвард. військ.

Після завершення Укр. визвол. змагань залишився в рад. Україні, оскільки не міг повернутися до Галичини, де його неминуче чекав арешт і суворий вирок польс. суду. Під час перебування в м. Мелітополь (нині Запоріз. обл.) заарештований чекістами (1921), невдовзі зумів утекти з-під варти. Після цього змінив прізв. на Вальда, з ним вступив до ЧА, був нач. штабу інтернац. кавалерійс. бригади. 1922–23 – військ. комендант нім. колоній у Мелітопол. окрузі.

Після звільнення з військ. служби працював агрономом у Криму, м. Київ, Дніпропетровськ (нині Дніпро). Закінчив вищі курси Ін-ту прикладної біології в м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ). Проживав у м. Харків, завідував відділом Всеукр. кооп. пром.-харчового об'єднання.

Заарештований співробітниками ДПУ УСРР 20.04.1932. Звинувачений як "учасник контрреволюційної організації, передавав шпигунські відомості на користь Польщі". Тоді ж чекісти з'ясували його дійсне прізв., тож у кримінальній справі проходив як Вальда-Фарановський. Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 19.11.1932 ув'язнений на 10 р. Відбував покарання у Свіртабі, де 23.05.1934 за рішенням трійки ПП ОДПУ отримав 2 р. штрафного ізолятора. 1935 відправлений на Соловки. Звинувачений у тому, що "в таборі створив контрреволюційну групу, яка ставить повалення радянської влади" і відповідно до постанови особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 14.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Дж.: ДАТО. Ф. 39. Оп. 1. Спр. 101.

Літ.: Збаражчина: збірник споминів, статей і матеріалів. Нью-Йорк, 1968. С. 509, 583; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 627; Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. К., Харків, 2005. С. 277.

Петро Гуцал

ФАРИ́ЛО
Василь Михайлович

(1892–26.05.1938) – вояк УГА. Н. в с. Стара Сіль (нині смт Самбір. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї.

Воював 1918–19 стрільцем в УГА. Перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

З групою колиш. вояків УГА на поч. 1925 виїхав до СРСР. Проживав у м. Харків. Здобув вищу освіту. Працював секретарем Ін-ту історії Всеукр. асоціації марксист.-ленін. ін-тів.

Заарештований чекістами 21.02.1933. Звинувачений як "член націоналістичної УВО", "захищав куркулів". Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР 23.09.1933 ув'язнений на 10 р.

Розстріляний у ВТТ біля с-ща Чиб'ю (нині м. Ухта Республіки Комі, РФ).

ФАРТУХ-ФІЛЕВИЧ
Ярослав Васильович

Літ.: У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 90; Український мартиролог XX ст. URL: https://archives.gov.ua/um.php?p=105&a=24&id=63749

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФАРИ́НА
Степан

(01.03.1897 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА, громад.-просвітн. діяч. Н. в с. Розжалів (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.). Навч. в АГ м. Львів.

1.08.1919 іменований четарем, служив у 1-му корпусі УГА. Перебував у таборі укр. військовополонених м. Тухоля (нині Польща), звільнений 13.12.1920.

Випускні іспити склав у рідній г-зії 1921. Працював учителем у родинному селі, сусідньому с. Радванці (нині Радехів. р-ну Львів. обл.), згодом у навч. закладах т-ва "Рідна школа" в м. Львів. Чл. УНДО, т-в "Сокіл", "Просвіта" й "Рідна школа", УТОВМ, Музею НТШ, ін. укр. орг-цій. Неодноразово виступав з рефератами з питань перепису нас., створення мережі укр. шк. і дитсадків, захисту укр. мови. Якийсь час учителював у м. Чортків (нині Терноп. обл.).

Повернувся до м. Львів (1941). Дир. шк. й гуртка "Рідної школи" в с. Збоїська Нові (нині в складі м. Львів).

Літ.: В одній сім'ї. Проскура у Збоїськах Нових // Львівські Вісти. 1943. 16 лютого. С. 3; Величаве посвячення памятника поляглих у Яворові // Діло. 1938. 11 листоп. Ч. 250. С. 4; Надбужанщина. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сидней, Торонто, 1994; Орґанізаційний рух. Повітовий народній зїзд у Львові // Діло. 1927. 23 листоп. Ч. 261. С. 2; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 127; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Микола Вітенко

ФА́РТУХ-ФІЛЕ́ВИЧ
Ярослав Васильович

(05.02.1897–21.01.1979) – архітектор, художник. Н. в с. Лучиці (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) в родині греко-катол. священика. Навч. у Сокал. та Львів. г-зіях.

У роки ПСВ воював на Італ. фронті. 1918–20 перебував у таборі полонених біля м. Касіно (Італія).

1921 переїхав на навч. до м. Прага: студіював архітектуру в Політех. ін-ті (1921–26), навч. малярству в Укр. студії пластичного мист-ва (кл. І. Кулеця). Співпрацював з таборовим вид. "Український Скиталець", працював в архіт. бюро К. Бібера. Автор низки полотен із тематики укр. визвол. змагань, портретів укр. старшин у таборах інтернованих у ЧСР.

1929 повернувся до м. Львів, задіяний у Кооперативі інженерних робіт, чл. Асоціації незалежних укр. митців (1932). Ілюстрував книги для вид-в "Світ дитини", "Рух", "Книгоспілка".

1944 виїхав з родиною до м. Лісько (нині Польща), звідки вивезений нацистами до табору м. Штрасгоф (нині м. Штрасхоф-ан-дер-Нордбан, Австрія). 1945 повернувся до Львова, чл. Спілки архітекторів УРСР, працював в "Облпроекті" (пізніше "Діпроміст"). За проектами Ф.-Ф. зведені численні будівлі, зокр. церкви, г-зії в м. Белз (нині Сокал. р-ну), Сокаль, Галич, с. Черче (нині Рогатин. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.), нар. дім і театр у м. Дрогобич (нині Львів. обл.) та ін. Малював у техніці акварелі; 1987 відбулася 1-ша посмертна виставка художника.

П. у м. Львів.

Літ.: Пеленська О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк; Прага, 2005; *Філевич Н.* Ярослав Фартух – невідомий учень Кулеця // Ukrainské výtvarné umění v meziválečném Československu. Praha, 2005.

Оксана Тріска

ФА́ССЛЕР
Сидір (Ізидор)

(27.02.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. За національністю єврей. Н. в с. Маріямпіль (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). 1905–13 навч. в 1-й г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ – старшина 95-го піх. полку австро-угор. армії. До УГА вступив у Станиславові в 11.1918, на 03.1919 служив тут в ОВК. Іменований 1.03.1919 четарем.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 415; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 148; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum I. z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1912/13. Stanisławów, 1913. S. 77.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФА́СТІВСЬКИЙ ДО́ГОВІР
див. **ПЕРЕДВСТУПНИ́Й ДО́ГОВІР**

ФА́СТМАН
Осип (Йозеф)

(д. н. н. – 17.10.1919) – військ. лікар, д-р медицини, старшина УГА. За національністю єврей. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Мед. освіту здобув у м. Відень.

1914–16 – лікар табору для інтернованих у м. Ґмюнд (Австрія). Згодом служив в австро-угор. армії на Італ. фронті. В УГА – з 11.1918. Командант окруж. лічниці м. Самбір (нині Львів. обл.), потім лічниці 2-ї Коломий. бригади, запасної лічниці ч. 1 м. Вінниця. Іменований 1.03.1919 санітарним поручником, 1.08.1919 – сотником-лікарем.

П. від тифу в м. Вінниця.

У л-рі ім'я Ф. помилково подають як Давид або Юліан.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 127; Посмертні згадки. Др Йосиф Фастман // Стрілець. 1919. Листопад. Ч. 90. С. 2; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 415; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 114; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321, 334.

Микола Вітенко, Олег Стецишин

ФЕДА́К
Володимир Григорович

(14.12.1895–01.01.1979) – вчитель, старшина УГА, громад.-просвітн. діяч. Н. в с. Протеси (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Згодом проживав у с. Деменка Лісна (нині Дем'янка-Лісна Жидачів. р-ну), де батько працював управителем шк. До 06.1914 закінчив 6 кл. АГ м. Львів.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на різних фронтах; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від кін. 1918, брав участь у боях біля м. Львів, служив в 11-й Стрий. бригаді. Іменований 1.03.1919 поручником. Перебував за р. Збруч. У складі військ. групи А. Кравса наприкінці 08.1920 прибув до ЧСР.

Після звільнення з табору для інтернованих повернувся до Галичини. Згодом склав іспит на нар. вчителя, працював у шк.

Влітку 1944 емігрував на Зх. Прибув 1949 з Німеччини до США. Чл. провідних т-в укр. діаспори.

П. у м. Філадельфія, похований у м. Фокс Чейс (обидва шт. Пенсільванія).

Літ.: Бл. п. Володимир Федак // Свобода. 1972. 4 січ. Ч. 2. С. 7; Братство б. Вояків Української Галицької Армії в Філядельфії // Свобода. 1976. 21 трав. Ч. 95. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Микола Вітенко

ФЕДАК Володимир Григорович

ФЕДАК Іван

ФЕДА́К
Іван

(01.03.1889–21.08.1936) – суддя, адвокат, старшина УГА. Н. в м. Золочів (нині Львів. обл.). Випускник нар. шк. та г-зії м. Старий Самбір (нині Львів. обл.), правн. ф-ту Львів. ун-ту. Працював адвокатом у м. Старий Самбір.

Організатор добровольців до Легіону УСС. Учасник ПСВ. З 1915 – чл. військ. судів австро-угор. армії. З 11.1918 – в УГА. Чл. польових судів Стрий. ОВК та 3-го корпусу, КЕА, згодом Запорізьк. групи ДА УНР. 13.05.1919 успішно склав військ. суддейський екзамен. Іменований поручником-суддею. Пережив "чотирикутник смерті" в м. Могилів-Подільський

(нині Вінниц. обл.). У 02.1920 переїхав до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Конфінований польс. військами.

Повернувся до Галичини (03.1920). Адвокат у м. Старий Самбір. 1922 був заарештований польс. владою. Активний громад., просвітн. діяч.

П. і похований у м. Старий Самбір.

Літ.: Посмертні згадки. Мґр. Іван Федак б. пор.-суддя У.Г.А // ЛЧК. 1936. Ч. 12. С. 21.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ФЕДА́К
Микола Васильович

(22.03.1895 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в с. Кадубівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї коваля. 1907–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), пройшов курс за 7 гімназійних кл. до поч. ПСВ. Матуральні іспити склав за скороченою процедурою для військових, отримавши для цього визначену законом відпустку з фронту.

Воював як однорічний доброволець, згодом як хорунжий у резерві. З 08.1917 іменований лейтенантом у резерві 24-го пів. полку. Нагороджений

Микола Федак (ліворуч) та Йосип Федак. 1917 р.

срібною медаллю за мужність 2-го кл. та військ. хрестом Карла.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар УГА у 24-му полку ім. П. Дорошенка в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Команд. однієї з 2 сотень, які надіслав ДСВС наприкінці 03.1919 для допомоги Окремому стрілец. запоріз. куреню при евакуації артилер. складу зі ст. Вікторія (нині на тер. м. Городок Хмельн. обл.). З 1.09.1919 іменований поручником піхоти 1-го Галиц. корпусу. У 01.1920 утік від більшовиків разом з пор. Федорчаком та, пройшовши взимку понад 700 км і перебравшись через більшовиц. і польс. фронти, зголосився в команд. 1-го пів. рекрутового полку ДА УНР П. Шандрука, на той час конфінованого поляками в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

Подальша доля невідома.

У л-рі Ф. помилково іменують Федяк і безпідставно ототожнюють з пор. УГА Степаном-Ярославом Федаком.

Літ.: Звідомленє Дирекції ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 13/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; *Р. С.* Окремий Стрілецький запорожський курінь // ЛЧК. 1931. Ч. 12. С. 19–22; *Середницький Я.* Павло Шандрук. Перша світова війна і три російсько-українські війни. Тернопіль,

Микола Федак з родиною під час відпустки в с. Кадубівці 1917 р.

2015. С. 65; Спис іменовань у Війську Західної Области Української Народньої Республики з днем 1. серпня 1919. І. Піхота // Вістник Українського Війська. 1919. 10 жовт. Ч. 19. С. 2; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337; *Шандрук П.* Сила доблесті. Мемуари. К., 1899. С. 57; *Shandruk P.* Arms of Valor. New York, 1959. P. 79.

Володимир Старик

ФЕДА́К
Петро Михайлович

(1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, вчитель. Н. в с. Долішній Лужок (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії.

В УГА – від 12.1918; пройшов весь бойовий шлях. За р. Збруч – старшина КЕА. Іменований 1.08.1919 четарем.

Залишився 1920 в рад. Україні. Згодом проживав у с. Юзвин (нині Некрасове Вінниц. р-ну Вінниц. обл.). Працював у шк.

Заарештований співробітниками ДПУ УСРР 25.09.1929. Безпідставно звинувачений у проведенні антирад. агітації. Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 20.02.1930 справа закрита за відсутності складу злочину; з-під варти звільнений.

Подальша доля невідома.

Літ.: Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 5. К., 2015; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Федір Полянський

ФЕДА́К
Степан Іванович

(09.01.1861–06.01.1937) – адвокат, фінансист, держ. секретар ДХУ ЗУНР, громад. діяч. Батько С.-Я. Федака. Н. в м. Перемишль (нині Польща) у сім'ї дяка-учителя. Освіту здобував у м. Яворів (нині Львів. обл.), після смерті батька 1871 сім'я переїхала до м. Перемишль (нині Польща), 1874 – до м. Львів. Продовжив навч. в АГ та бурсі Ставропігійського ін-ту, де під кер-вом Г. Онишкевича готував до публікації вид. "Руської бібліотеки", керував студент. хором. 1878–82 навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту, належав до Акад. гуртка та Кружка правників. З 1880 співав у польс. хорі "Лютня", 1891 – співзасн. т-ва "Боян".

Після закінчення навч. розпочав адвокат. діяльність: у 06.1884 здобув ступінь д-ра, у 10.1885 вписаний до переліку адвокатів у кримінальних справах. З 1889 самостійно проводив суд. захисти, 1890 відкрив власну адвокат. канцелярію. 1899 зі студент. тов. – К. Левицьким, Є. Олесницьким, О. Огоновським та ін. започаткував вид. ж. "Часопись правнича".

Паралельно з адвокат. діяльністю долучився до роботи у фінансово-екон. установах. З 1883 належав до управи "Народної торгівлі", з 1889 – до складу Наглядової ради кооперативу. З 1890 займався підготовкою документів для відкриття страхового т-ва "Дністер", 1892 увійшов до складу його Наглядової ради й дирекції. З допомогою Ф. було зібрано статутний фонд, налагоджено внутр. документообіг; Ф. представляв інтереси т-ва у відносинах із місц. адміністрацією. За активної участі Ф. було зареєстровано Краєвий

союз кредитовий (1898) та Краєвий союз ревізійний у Львові (1904) – орг-ції, котрі об'єднували й контролювали діяльність укр. кооперативів у Галичині. У 11.1909, після смерті 1-го дир. т-ва "Дністер" Я. Кулачковського, Ф. очолив т-во. Під кер-вом Ф. ця установа досягла найбільшого розвитку. Також Ф. долучився до започаткування діяльності т-в "Руська щадниця"в м. Перемишль, "Карпатія", Земельний банк гіпотечний.

Ф. декларував аполітичність, однак цілковито уникнути участі в політ. житті не вдалося. Належав до українофіл. течії. За рекомендацією Галиц. сейму 1896 став чл. Наглядової ради Краєвого банку, 1913 – його віце-президентом. 1911 програв вибори до міськради Львова.

З поч. ПСВ та окупацією Галичини рос. військами відмовився покинути Львів. Учасник делегації до призначеного губернатора Галичини С. Шереметьєва, за що зазнав переслідувань. 18.02.1915 Ф. та ще кількох українців (В. Охримович, К. Паньківський, Й. Боцян та ін.) арештували, наприкінці 06.1915 як заручника вивезли до м. Київ. Там він організовував допомогу для ін. емігрантів з Галичини, яких розселили на тер. Рос. імперії. До Галичини повернувся в 08.1916. У 01.1918 Ф. та ще 5 українців було обрано до тимчасової ради Львова.

У 10–11.1918 долучився до розбудови укр. адміністрації в Галичині. 19.10.1918 за квотою УНДП очолив Харчовий уряд, який 9.11.1918 було реорганізовано в Держ. секретаріат харчових справ. Ще наприкінці 10.1918 ця орг-ція виступила з ініціативою негайного створення місц. харчових відділів. Було монополізовано продаж продовольства й худоби, налагоджено співпрацю з кооперативами та фінансовими інституціями. Сам Ф. 1.11.1918 активно контактував з представниками польс. влади (В. Стеслович) з метою нормалізації становища в місті. Брав участь у засіданнях УНРади. 2.11.1918 з подання УНРади увійшов до спільн. польс.-укр. мирового к-ту.

Після захоплення Львова поляками Ф. залишився в місті, захищав інтереси укр. нас. З цією метою 22.11.1918 відбулася нарада громад. діячів (Л. Ганкевич, В. Охримович, Ф. та ін.), на якій вироблено план роботи й тактику за нових умов. Було вирішено розширити діяльність УГК, який на той час очолював Ф. Надалі УГК став єдиною укр. гуманітарною орг-цією, функціонування якої не забороняла польс. влада. Компетенція Ф. у рамках к-ту протягом 1918–19: контроль фінансових надходжень та витрат (зокр. фінансова допомога з-за кордону); допомога полоненим, вдовам, сиротам, укр. службовцям; репрезентація інтересів нас. у відносинах із польс. владою та укр. еміграц. урядами. 1920 роботу УГК реорганізували: затверджено статут, кер-во здійснював виконавчий відділ. З цього часу Ф. був залучений і до роботи Колегії оборонців – однієї із секцій к-ту. Діяльність УГК було припинено після замаху на життя Ю. Пілсудського 25.09.1921, який виконав син Ф. – Степан. Ф. арештували за антидерж. діяльність; був ув'язнений до 12.1921.

1918–21 Ф. обіймав посаду дир. т-ва "Дністер", брав участь у засіданнях тимчасової ради Львова, на яких виступав за права укр. мови в діловодстві й публічних виступах. Його було обрано міністром фінансів у кабінеті С. Остапенка (02.1919). У 08–09.1920 Ф. проводив перемовини з польс. міністром М. Ратаєм щодо відкриття укр. ун-ту у Львові.

1923 відновив діяльність власної адвокат. канцелярії та очолив (до 1926) Союз укр. адвокатів – професійне т-во правників, долучився до роботи відновленої Колегії оборонців, зокр. брав участь у розгляді справи про побиття в'язнів у 09.1925.

У 10.1925 укр. громадськість Галичини святкувала ювілей 40-річної роботи Ф. Вітання надіслали численні укр. орг-ції та окремі діячі (серед них митрополит А. Шептицький). 25.12.1925 Ф. обрано почесним чл. т-ва "Просвіта" й Укр. т-ва допомоги емігрантам з України. З того часу Ф. поступово відійшов від активної громад. діяльності. Давалася взнаки важка хвороба. У 01.1928 Ф. звільнився з посади дир. т-ва "Дністер", залишився в Наглядовій раді.

Обраний до складу Парт. суду УНДО (12.1928), у 05.1929 очолив його. Надалі залишався президентом "Народної торгівлі", головою Наглядової ради т-ва "Карпатія" (1928–37), належав до ревізійної комісії у Львів. адвокат. палаті (1930), збирав пожертви в К-ті допомоги політ. в'язням, керував львів. хорами й брав участь у численних урочистостях.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Баран З. Степан Федак // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 289–306; Д-р Степан Федак // Діло. 1937. 12 січ. Ч. 6. С. 3; *Левицький К.* Д-р Степан Федак (товариський спомин) // Діло. 1937. 13 січ. Ч. 7. С. 2; *Стасюк О.* "Пам'ятайте що Ви є Українці…". Степан Федак і національна справа // Львів: місто – суспільство – культура [Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск]. Львів; Краків, 2012. Т. 8. Ч. 1. С. 115–128.

Богдан Савчук

ФЕДА́К
Степан-Ярослав Степанович

(псевд.: Смок; 11.05.1900–1945) – вояк УСС, старшина УГА і ДА УНР. Н. в м. Львів. Навч. у військ. акад-ї м. Вінер-Нойштадт (нині Австрія).

У період ЗУНР воював у складі УГА та ДА УНР. Чл. УВО, кер. бойового відділу її Начальної команди (1921). Виконав невдалий атентат на Ю. Пілсудського у Львові 25.09.1921. Заарештований поліцією та засуджений 23.10–18.11.1922 на 6 р. ув'язнення.

Вийшов на волю 1924 з умовою виїзду з Польщі. Мешкав у м. Париж та Берлін, співпрацював з ОУН, закінчив навч. Отримав дозвіл повернутися до Галичини, працював у молочар. кооперації. У 03.1937 заарештований поліцією в м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.) за антидерж. діяльність. Чл. похідних груп ОУН(м) (1941). Поручник д-зії "Галичина" (1943–45).

Пропав безвісти в Німеччині; за різними даними – у м. Берлін або Штеттін (нині Щецин, Польща).

Літ.: Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / автори і упор. доповнень: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007.

Микола Посівнич

ФЕДА́К-ШЕПАРО́ВИЧ
Олена Степанівна

(21.10.1894–27.04.1982) – журналістка, представниця уряду ЗУНР в справах УЧХ, співзасн., голова (1924–25, 1927) та заст. голови Союзу українок, чл. редколегії двотижневика "Жінка" (1935–38). Н. в м. Львів у сім'ї відомого адвоката, держ. і громад. діяча С. Федака. Навч. у приватній польс. жін. г-зії ім. Словацького, приватно займалася франц., нім. мовами. Пройшла курси гри на фортепіано й танців, закінчила річні курси Вищої міськ. шк. домашнього г-ва (1913).

З поч. ПСВ виїхала до м. Відень, де працювала в Укр. жін. к-ті для допомоги пораненим і полоненим. З 1915 у Львові співпрацювала з притулком для воїнів УСС. 9.10.1916 обвінчалася з Л. Шепаровичем. 1918 – секретар Самаритянської секції при УГК з надання допомоги пораненим і полоненим укр. воякам. З цього приводу спільно з О. Косевич вела переговори з головою Штабу польс. військ Галичини В. Сікорським. У 03.1919 РДС уповноважила Ф.-Ш. (спільно з К. Студинським) представляти укр. сторону в Укр.-польс. місії Червоного Хреста, що мала перевірити умови утримання укр. вояків у таборах Зх. Галичини (м. Домб'є і Вадовиці). Під час поїздки Ф.-Ш. від УГК нелегально роздала в таборах 100 тис. австр. крон. У справі полонених та інтернованих провадила перемовини в м. Відень з представником МЧХ К. Фрішем. Виконувала функції перекладача під час зустрічей укр. політ. лідерів М. Ганкевича й В. Охримовича з представниками закорд. місій.

Після арешту брата Степана через замах на Ю. Пілсудського родина Шепаровичів виїхала до м. Берлін, 1924 повернулася до Львова. Ф.-Ш. увійшла до складу орг. к-ту для підготовки з'їзду укр. жінок у Львові

ФЕДАК
Степан-Ярослав
Степанович

ФЕДАК-ШЕПАРОВИЧ
Олена Степанівна

ФЕДАНКІВ Володимир

22–23.12.1921. Виступила з промовою "Організація жіноцтва на будуче", у якій обґрунтовувала засади орг. розбудови жін. руху в Галичині. 1924–25 та 1927 очолювала Союз українок, з 1928 – заст. голови, "міністр фінансів" Союзу (за оцінкою М. Рудницької). Критикувала створення окремих "жін. секцій" у політ. партіях, називала їх "жін. гетто".

Учасниця міжнар. конгресів: 1926, м. Париж – Міжнар. союз б-би за виборчі права жінок; 1929, м. Берлін – Міжнар. жін. союз за громадянські права жінки; 1930, м. Відень – Міжнар. жін. кооп. гільдія. Вступила в дискусію з більшовиц. делегаткою, котра заперечувала її право на виступ від ім. укр. жіноцтва. Під час обговорення проблеми "Чого бажають матері?" Ф.-Ш. наголосила, що комуніст. с-ма виховання спрямована проти волі мільйонів укр. матерів рад. України, а укр. діти, які виховуються в рад. установах, відчужуються від нац. традиції. 1930 за дорученням Є. Коновальця переправляла документальні матеріали щодо пацифікації до м. Прага й Відень.

З 1927 представляла Союз українок в УНДО, протестувала проти політики нормалізації та закликала укр. жіноцтво до бойкоту виборів 1930, за що виключена з партії. Увійшла до орг. к-ту з підготовки Укр. жін. конгресу в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 23–27.06.1934. Співорганізатор жін. орг-ції "Дружина княгині Ольги" (ДКО) 1938 та час. "Громадянка". Притягнута польс. владою до суд. відповідальності: 2.06.1938 винесено суд. вирок М. Рудницькій та Ф.-Ш. з приводу неадекватного поводження з держ. чиновниками під час їхньої спроби провести перевірку приватного будинку адвоката С. Федака, у якому містився офіс ДКО. Вирок передбачав 1 місяць арешту з відтермінуванням виконання покарання на 4 р. та виплату суд. витрат. 1939 з нагоди виборів до ради Львова увійшла від ДКО до ств. виборчого к-ту (50 осіб – ДКО, УНДО, УСДП, УСРП і ФНЄ).

1944 Ф.-Ш. виїхала до м. Краків (до 1945), згодом до м. Берлін (до 1949), 1949 – до США, де до 1966 працювала в Укр. ін-ті Америки.

П. в м. Нью-Йорк (США).

Літ.: Баран З. Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини XX ст. // Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura. T. IX: Zycie codzienne miasta. Studia z dziejow miasta / pod red. K. Karolczaka i J. T. Sroki. Kraków, 2014. S. 113–128.

Зоя Баран

ФЕДА́НКІВ Володимир

(17.10.1896–14.03.1977) – старшина УГА. Н. в с. Старий Лисець (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник учител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ у Коломийс. 24-му піх. полку служив четарем на Італ. фронті. Старшинську шк. закінчив у м. Великий Варадин (нині Орадя, Румунія). У перші дні 11.1918 став вояком УГА. Під час Листопадового чину брав участь в обороні м. Львів у 3-му курені 2-ї Коломийс. бригади, згодом був командантом скорострільної сотні цієї ж бригади УГА. 1.03.1919 іменований поручником. Учасник Чортків. офензиви (06.1919) та наступу на м. Київ (08.1919). Під час роззброєння галиц. ч. денікінцями біля міськ. думи в Києві полонений у таборі військовополонених у с-щі Дарниця (нині в складі м. Київ). Пережив "чотирикутник смерті". Після інтернування військових та ліквідації УГА опинився в таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 16.11.1920.

Учитель, управитель нар. шк. в с. Манява (1923–26), м. Солотвин (нині смт, обидва Богородчан. р-ну; 1926–39), м. Надвірна (нині всі 3 Івано-Франк. обл.; 1939–44). Проводив археол. розкопки у Великому Скиті в с. Манява. Знайшов надгробок могили гетьмана І. Виговського (згодом втрачений).

Наприкінці ДСВ емігрував до Німеччини, вчителював у м. Байройт. Згодом виїхав до США. Проживав у м. Бінгемтон (шт. Нью-Йорк). Меценат, належав до кер-ва відділень УККА, ООЧСУ, Спілки укр. молоді та ін.

Нагороджений Воєн. хрестом УНР (№ 655 від 25.02.1964). Автор спогадів про м. Станиславів, Надвірна, Солотвин, опису Великого Скиту в с. Манява у зб. "Альманах Станиславівської землі".

П. і похований у м. Бінгемтон.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 700–710, 741–745, 750–753; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 70; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 88, 660.

Ольга Малюта

ФЕДАСЮ́К Дмитро

(01.09.1891–17.04.1973) – старшина УГА, священик. Н. в с. Раківчик (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Рано втратив батька. Випускник Коломий. г-зії.

Учасник ПСВ в складі 24-го Коломий. піх. полку. Воював на Італ. фронті. З 11.1918 – хорунжий УГА, з 1.03.1919 – четар Коломий. ОВК УГА.

З 1920 навч. у духовній семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1923 висвячений на священика. Парох с. Грабівчик, Висипівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), Попівці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.), Лопушани (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.).

1944 емігрував до Німеччини. Священик у м. Траунштайн, Шонґау, Оберфірстен-Сельбрук, Райтензайх (усі Баварія). Згодом у США – парох у м. Ельмайра Гайт, Сіракузи (шт. Нью-Йорк), Бостон (шт. Массачусетс), Перт-Ембой (шт. Нью-Джерсі).

П. і похований у м. Перт-Ембой.

Літ.: Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 782; О. совітник Дмитро Федасюк // Свобода. 1973. 21 квіт. Ч. 75. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ФЕДЕ́ВИЧ Іван

(19.01.1883–11.02.1939) – греко-катол. священик, громад. і політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. в с. Орховичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Навч. в Перемишл. укр. г-зії (до 1902), духовній семінарії м. Львів. Висвячений 1907. Сотрудник парохій с. Конів (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), с. Волча Долішня (нині Нижня Вовча Самбір. р-ну Львів. обл.; 1907–08), с. Стара Сіль (нині смт Самбір. р-ну Львів. обл.; 1908–10). Адміністратор парохій с. Шум'яч (нині Турків. р-ну Львів. обл.; 1916–18) та с. Яблінка Вижня (нині Верхня Яблунька Турків. р-ну Львів. обл.; 1918–19). Катехит нар. шк. м. Турка (1910–39).

Учасник встановлення укр. влади в м. Турка на поч. 11.1918. Сусп. референт повітов. комісаріату ЗУНР. Делегат до УНРади від Турків. пов. (Станиславів, 01–05.1919). Голова повітов. Харчової управи ЗУНР (1918–19). Чл. повітов. виділу та міськради в Турці.

Голова філії т-ва "Просвіта" в Турці (1921–39). Чл. контрольної комісії УПТ. Чл. т-ва "Взаємна поміч укр. вчителів" (1.01.1921–11.02.1939).

П. і похований м. Турка.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії. У 45-річчя участи у Визвольних Змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 43; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 64, 76, 183, 192.

Олег Павлишин

ФЕДЕ́ЙКО Іларій

(22.07.1900–21.02.1949) – підстаршина УГА, лікар. Н. в с. Угринів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї.

Доброволець УГА. Хорунжий 5-ї Сокал. бригади. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Двічі перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

Після повернення до Галичини закінчив навч. в Сокал. г-зії. Студіював на мед. ф-ті Львів. ун-ту, але через активну діяльність в укр. студент. т-вах змушений завершувати мед. студії в м. Відень.

ФЕДЕЙКО Іларій

ФЕДИК
Михайло

Отоларинголог. Працював у приватній лікар. клініці. Безкоштовно лікував бідних в Укр. шпиталі ім. Митрополита Шептицького ("Народна лічниця"). Чл. Мед. громади, УЛТ, Укр. гігієнічного т-ва, НТШ. 1939–41 зумів урятувати майно Укр. шпиталю. 1941–44 – заст. дир. шпиталю Т.-Є. Бурачинського, зав. хірургічного відділення.

1944 емігрував до Австрії. Проживав у м. Фітіс, Відень, Інсбрук. Організував відділення УЧХ, Укр. санітарно-харитативної служби, надавав мед. допомогу укр. емігрантам. У 03.1948 переїхав до Канади. Проживав у м. Торонто, працював сторожем, пройшов нострифікацію своїх документів про мед. освіту, активно долучився до діяльності укр. т-в (Т-ва укр. вояків у Канаді та ін.), організував курси санітарів серед укр. пластунів.

П. від серцевого нападу в м. Торонто, де й похований на кладовищі "Маунт Хоуп" ("Гора надії"). Його дружина Ольга – відома діячка УЧХ, т-ва "Пласт".

Літ.: Д-р Іларій Федейко // Гомін України. 1949. Ч. 5. 1 берез. С. 1; *Макарушка Я.* Д-р Ілярій Федейко // Свобода. 1949. 19 берез. Ч. 64. С. 3; *Максимонько Л.* Посмертна згадка (Замість грудки землі на могилу незабутнього Товариша д-ра Іларія Федейка) // Гомін України. 1949. 1 берез. Ч. 5. С. 1; Надбужанщина. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1986. С. 884–885; *Ріпецький М.* Спогади про село Угринів. Рим, 1968; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 223.

Микола Вітенко

ФЕДЕРКЕ́ВИЧ Володислав

(18.04.1896 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Лежайськ (нині Підкарпат. в-ва, Польща). 1914 закінчив навч. в г-зії м. Ярослав (нині Польща).

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії, отримав військ. звання фенриха (хорунжого). В УГА – з 11.1918, служив у полку ім. кн. Лева. Іменований 1.01.1919 четарем.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Jarosławiu za rok szkolny 1914. Jarosław, 1914. S. 45, 58.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФЕ́ДИК Михайло

(08.03.1890–01.01.1934) – сотник УГА. Н. в с. Кліцько (нині Городоц. р-ну Львів. обл.).

З 1.11.1918 – поручник УГА; 1.01.1919 отримав звання сотника. Командант групи УГА "Негрибка", згодом відділів, які займали позиції на польс.-укр. фронті біля с. Нове Місто й Нижанковичі, м. Добромиль (нині всі Старосамбір. р-ну Львів. обл.). З кін. 11.1918 – командант бойової групи "Хирів"; з поч. 02.1919 – 3-ї групи "Глибока" 8-ї Самбір. бригади УГА; захищав укр. позиції біля м. Самбір (нині Львів. обл.). 14–15.05.1919 намагався стримати наступ польс. військ, атакував польс. позиції біля м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), проте за наказом А. Кравса відступив до м. Старий Самбір. 16–20.05.1919 група "Глибока" під командуванням Ф. перейшла на тер. ЧСР. Перебував у таборі для інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

1921–24 – командант укр. робітн. відділу в м. Прага; навч. на філос. ф-ті Празьк. ун-ту. У 05.1923 брав участь у створенні Укр. к-ту опіки над емігрантами УГА в Празі.

Згодом переїхав до УСРР; був викл. укр. мови в м. Київ. Заарештований рад. каральними органами, засуджений на 5 р. заслання.

П. на Соловках (за ін. даними – у м. Сиктивкар (нині РФ)).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 144, 815, 816; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 139, 227, 355, 356; Посмертні згадки // ЛЧК. 1934. Ч. 3. С. 21–22; Українська Галицька Армія / ред.

Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 101, 199, 120, 395, 401; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 303, 359; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 119–120; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 51, 276.

Степан Борчук

ФЕДЙНСЬКИЙ
Григорій Миколайович

(20.10.1878–07.1920) – правник, сотник-суддя УГА. Н. в с. Гусаків (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1899), правн. ф-ту Львів. ун-ту. Д-р права. Адвокат.

Під час ПСВ перебував у таборі м. Ґмюнд (нині Австрія). Належав до складу табірної інспекції. Намагався організувати побут і покращити умови перебування в таборі інтернованих українців. З 11.1918 – у складі УГА. Поручник-суддя. 29.06.1919 іменований сотником-суддею.

Навесні 1920 заарештований ЧК. Перебував у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва).

Загинув разом із ін. старшинами УГА в Білому м. на баржі, затопленій чекістами.

Літ.: *Дойков Ю.* Красный террор. Россия, Украина... 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 245, 350; Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 125; *Маковський В.* Ґмінд. Табор українців збігців і виселенців у часі світової війни 1914–1918. Спогади зперед 20-ти літ // Діло. 1935. Ч. 186–307; Офіціяльне звідомлення Галицької Армії з 12. VII. // Стрілець. 1919. 14 лип.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157; *Шах С.* Де срібнолентий Сян пливе: Історичний нарис української державної гімназії в Перемишлі. Брюссель, 1977. С. 77, 84.

Микола Вітенко

ФЕДЙТНИК
Михайло Іванович

(27.09.1886 – д. і м. с. н.) – старшина жандармерії УГА. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у міщан. родині. Випускник г-зії м. Дрогобич. Вивчав право у Львів. ун-ті.

Учасник ПСВ. Поручник, нач. жандармерії 17-го австр. корпусу 4-ї армії. Нагороджений військ. орденами й медалями. Довірена особа Василя Вишиваного. Здійснював нагляд за Легіоном УСС. Запобігав репресіям австр. властей проти усусів. Навесні 1918 очолював підрозділ Нар. сторожі з 600 вояків при уряді УНР в м. Київ.

Учасник 1-х зборів відпоручників Дрогобиц. пов. 3.11.1918 щодо орг-ції укр. влади. Від серед. 11.1918 перебував у м. Тернопіль. На поч. 12.1918 призначений комендантом шк. жандармерії УГА. Відповідав за охорону громад. порядку, б-бу зі злочинністю та контрабандою. З 12.1918 проводив мобілізацію до УГА. 27.12.1918 іменований сотником жандармерії УГА. На прохання Директорії УНР про військ. допомогу на поч. 01.1919 шк. жандармерії Ф. разом з ін. підрозділами УГА виїхала на Наддніпрянщину, пройшла з боями проти більшовиц. військ із м. Житомир до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

У 03.1919 повернувся до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), служив при уряді ЗУНР. За р. Збруч – у штабі Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича. З кін. 11.1919 перебував у м. Відень. Разом з пор. О. Тарнавським і чет. П. Дерешем здійснив політ. акцію-протест проти міністра іноз. справ Польщі К. Скірмунта 23.05.1922 в готелі "Брістоль" у м. Відень. Був затриманий австр. поліцією, згодом звільнений.

Через Німеччину виїхав до США. Проживав у м. Детройт (шт. Мічиган); спочатку працював на вир-ві, потім у банку, згодом у Мічиган. пароплавному бюро. Брав участь в укр. громад. житті. Чл. укр. т-в – УСГ, Об'єднання укр. орг-цій, УНС та ін. Керував чол. хором "Бандурист". У 09.1933 нагороджений пам'ятною відзнакою УГА. У 05.1938 виступав у м. Детройт на 1-му Святі укр. матері.

Подальша доля невідома.

Літ.: Василь Вишиваний У.С.С.-ці з весни 1918 р. до перевороту

ФЕДИТНИК
Михайло Іванович

в Австрії // Діло. 1938. 4 листоп. Ч. 245. С. 2; *Маланяк Г., Кривий М.* Дітройт, Миш. Українське віче // Свобода. 1923. 13 жовт. Ч. 239. С. 2; *Понурий С.* З українського життя у Відні // Свобода. 1922. 6 лип. Ч. 154. С. 2; *Терещенко Ю., Осташко Т.* Український патріот із династії Габсбургів. К., 2011; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 36, 308.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФЕДИ́ШИН Павло

(1894–10.02.1944) – підстаршина УСС, старшина УГА.

Учасник ПСВ з 1914. Десятник УСС. Належав до Пресової кватири УСС. Хорунжий УГА. 1.03.1919 іменований четарем-інтендантом 1-го полку 1-ї бригади УСС УГА.

У міжвоєн. період працював у вид-ві І. Тиктора "Українська Преса" м. Львів.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Колишній старшина // Львівські вісті. 1944. 11 лютого. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Микола Вітенко

ФЕДОРО́ВИЧ Володимир Алоїзович

(14.03.1871–1940) – старшина УГА. Двоюрідний брат відомого галиц. діяча Владислава Федоровича (1845–1918). Н. в с. Жеребки Шляхетські (нині Жеребки Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї шляхтича-землевласника. Навч. в реальній шк. м. Тернопіль, після її закінчення – у військ. школі м. Львів. Служив з 1892 кадровим офіцером у кавалерії австро-угор. армії; мав прізв. Федорович-Яцковський.

Під час ПСВ воював на Серб., Італ. і Сх. фронтах; 1918 був на Наддніпрян. Україні. Отримав військ. звання майора (отамана). У 10.1918 в м. Єлисаветград (нині Кропивницький) був заарештований як "ворожо налаштований українець" старшинами-поляками кавалерійс. полку.

Дорогою до Галичини звільнений і в серед. 11.1918 прибув до м. Тернопіль. Зголосився до коменданта Терноп. ОВК Н. Гірняка з просьбою прийняти на службу в укр. військо. Командував кошем 1-го Подільськ. ппіх. полку ім. С. Петлюри, потім недовго – цим полком. Згодом Н. Гірняк так писав про Ф. під час служби в Тернополі: "Він був людиною високої товариської культури й почуття обов'язку. Серед підкомандних старшин він зумів витворити сердечні, товариські відносини; для рядового стрілецтва мав багато щирого батьківського тепла. Про всіх підчинених дбав і намагався дати їм можливо найкращі умовини, але й вимагав від них безоглядного послуху й точности у виконуванні обов'язків".

Іменований 1.01.1919 підполковником. З 03.1919 обіймав посаду референта обозництва й ремонту в ДСВС ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); організував у місті обозну майстерню, сформував курінь для вишколу обозників тощо.

З поч. наступу польс. військ на фронті в серед. 05.1919 призначений команд. бойової групи "Крукеничі" в складі 8-ї Самбір. бригади, оскільки її дотеперішній команд. полк. В. Шепель зник. У кін. 05.1919 ця група разом з групою "Глибока" й Гірською бригадою УГА відійшла на тер. ЧСР, де була інтернована в таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія); там був 1-м комендантом Укр. бригади. Потім призначений комендантом табору для інтернованих укр. вояків у м. Ліберець, згодом перебував у таборі м. Йозефов (нині обидва Чехія).

У 2-й пол. 11.1919 спільно з понад 50 старшинами й підстаршинами здійснив спробу виїхати на Наддніпрян. Україну, однак змушені були залишитися в ЧСР після зустрічі на залізн. ст. м. Бухарест (Румунія) з Диктатором ЗУНР Є. Петрушевичем, який оповів про безвихідне становище УГА та відрадив повертатися до неї.

Восени 1919 у Тернополі Ф. був заочно засуджений польс. судом на 20 р. ув'язнення як команд. укр. підрозділу, що на поч. 11.1918 розгромив у бою

біля с. Мишковичі (нині Терноп. р-ну) польс. військ. групу, у результаті чого серед її вояків були вбиті й поранені. Тож коли Ф. повернувся до Галичини в 10.1921, був заарештований і відправлений до тюрми м. Тернопіль. У 08.1922 переведений до в'язниці м. Львів. Суд у 09.1923 засудив його до страти із заміною на 15 р. тюрми, однак Верховний суд Польщі вирок відмінив за відсутності складу злочину, оскільки було доведено, що Ф. не командував укр. підрозділом у бою біля с. Мишковичі, і звільнив з ув'язнення, у якому Ф. провів 2 р.; крім того, суд. вирок Ф. 1919 втратив чинність унаслідок амністії. Згодом працював управителем маєтку Львів. греко-катол. митрополії в с. Зарваниця (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.).

Після вступу військ ЧА в Зх. Україну (09.1939) переїхав до м. Львів. 1940 заарештований співробітниками НКВС УРСР. На т. зв. слідстві зазнав катувань. Через якийсь час звільнений.

За лічені дні після звільнення з-під арешту від отриманих ран і побоїв п. Місце поховання наразі не встановлено. Інформацію про арешт і смерть Ф. надав його правнучатий племінник, д-р ґабілітований, проф. Л. Федорович-Яцковський з м. Варшава.

Ф. був останнім зі шляхетського роду Федоровичів на Тернопільщині, який залишився українцем до кін. свого життя; ін. представники цього роду окатоличилися та ополячилися.

Дж.: ДАТО. Ф. 39. Оп. 1. Спр. 21; Ф. 487. Оп. 1. Спр. 238.

Літ.: Гірняк Н. 48 днів на чолі Тернопільської військової округи // Шляхами Золотого Поділля / ред. С. Конрад. Філядельфія, 1960. С. 188, 191; Зі судової салі. Полковник Федорович перед судом // Діло. 1923. 6 верес. Ч. 125; 7 верес. Ч. 126; 8 верес. Ч. 127; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 25; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 113, 119, 269, 583; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 35, 302; Український Скиталець. 1922. Ч. 21. С. 3.

Петро Гуцал

ФЕДОРО́ВИЧ Володимир Єротейович

(29.04.1884 – д. і м. с. н.) – педагог, ред., чл. Буковин. делегації УНРади, громад. і культ. діяч. Н. в с. Валява (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї правосл. священика, громад. й культ. діяча, чл.-засн. 1-го на Буковині укр. т-ва "Руська бесіда", чл.-засн. й голови т-ва "Укр. нар. дім" у м. Чернівці. 1895–1904 навч. у вищій держ. нім. г-зії в Чернівцях, де в 07.1904 склав матуральні іспити. Студіював філологію на філос. ф-ті ун-ту в Чернівцях. Чл. укр. акад. т-ва (УАТ) "Січ", чл. його правління (з 11.10.1905) та голова (1906). Як голова УАТ "Січ" у 12.1906 опубл. у газ. "Рада" звернення до київ. студентів з підтримкою їхньої вимоги про заснування укр. каф-р у Київ. ун-ті. Голова орг. к-ту укр. акад. молоді зі скликання віча 12.02.1907 в Укр. нар. домі в Чернівцях на підтримку вимог львів. студентів у справі заснування укр. ун-ту в м. Львів. З 23.11.1907 іменований викл.-суплентом вищої реальної г-зії в Чернівцях, де викладав укр. мову для учнів-неукраїнців. З 16.09.1910 іменований викл.-суплентом 2-ї держ. укр.-нім. г-зії в Чернівцях. У 02.1913 склав фаховий учител. іспит з укр. мови як осн. предмета. У 05.1913 склав іспити на викладання укр. та нім. мов у СШ як осн. предметів. У 08.1913 був підвищений Мін-вом освіти і культів до 8-го рангу держ. службовця та переведений на службу проф. вищої реальної г-зії в Чернівцях.

Чл.-засн. укр. акад. козацтва (УАК) "Запороже" в Чернівцях 1910, пізніше "батько" УАК "Запороже". Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях (УНДЧ), чл. правління та дир. бурси ім. О. Федьковича УНДЧ з 09.1912. Керував адм. справами бурси ім. О. Федьковича до 1932. Чл. т-ва "Українська школа" в Чернівцях, чл. його гол. правління з 22.03.1914. Чл. т-ва "Руська бесіда" в Чернівцях, заст. голови його Чернів. заміськ. філії (з 15.03.1914). Співорганізатор ювіл. концертів на честь Т. Шевченка 1914, на яких виступав зі святковими промовами про життя і творчість поета й про обставини життя в Україні.

Провідний чл. УНДП Буковини. Брав участь у зборах мужів довіри УНДП Буковини, скликаних М. Васильком 14.06.1914 у великому залі Укр. нар. дому в Чернівцях. Був обраний до складу комісії для проведення переговорів з опозиц. партією С. Смаль-Стоцького, щоб досягнути з нею нац. єдності.

1-шу рос. окупацію Буковини перебув у Чернівцях. Після звільнення Чернівців був евакуйований до м. Відень 18.10.1914. Брав участь у роботі 2-ї секції (середнє шкільництво) Укр. культ. ради, заснованої галиц. та буковин. культ. діячами у Відні на поч. 1915. Був відп. ред. газ. "Буковина" (ч. 5–26, 1915). Восени 1915 повернувся до Чернівців, продовжив викладацьку роботу в 2-й держ. г-зії. Від 08.1918 – чл. укр. Шкільн. к-ту в Чернівцях (разом з проф. П. Климом та І. Кавулею), який діяв в УНДЧ, допомагаючи буковин. українцям полагоджувати різні шкільні справи.

Учасник Конф. всіх укр. партій Буковини 13.10.1918 в Укр. нар. домі в Чернівцях, на якій ухвалено резолюцію щодо права буковин. українців на самовизначення та обрано делегатів на укр. Конституанту у Львові. Делегат від УНДП Буковини на установче засідання УНРади у Львові 18–19.10.1918, на якому було проголошено УД. Розробив і представив план крайової орг-ції, розглянутий на 1-му засіданні Буковин. делегації УНРади 24.10.1918. Було ухвалено доповнити склад делегації ще 10 чл., наділивши делегацію повноваженнями вищої виконавчої влади на Буковині й назвавши її Краєвим к-том. Підпис Ф. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в укр. д-ві. 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю із закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади. На засіданні Краєвого к-ту 6.11.1918 обраний чл. ред. к-ту (разом з Т. Галіпом та Л. Когутом) щоденного час. "Чернівські Вісти", планованого офіц. вид. укр. крайової влади на Буковині, 1-ше число якого мало вийти друком 12.11.1918. Після окупації Буковини рум. військом не виїхав до Галичини разом з рештою чл. УНРади Буковини, а залишився в Чернівцях, працював проф. укр. держ. г-зії. 07.1920 – ініціатор заснування та 1-й голова т-ва "Буковинський Кобзар" у Чернівцях, один із засн. його симфонічного оркестру.

Мав вироблений голос (бас), неодноразово виступав на концертній сцені. На ювіл. Шевченків. концерті, влаштованому тов. "Буковинський Кобзар" у залі Муз. т-ва в Чернівцях 8.04.1921, виконував одну із сольних партій у кантаті Й. Кишакевича "Тарасова ніч".

Учасник (разом з П. Мігулею, С. Коралевичем, М. Коралевичем, Р. Івасюком, І. Бекулом, І. Омельським та О. Купчанком, колиш. провідними чл. УНДП Буковини) установчих зборів УНП, які відбулися в УНДЧ 5.09.1921. Ця 1-ша укр. політ. партія на Буковині, яка проголосила намір співпрацювати з рум. окупац. урядом, не знайшла підтримки серед буковинців і через кілька років припинила свою діяльність. 1932 був переведений на роботу до м. Бузеу (нині Румунія), де викладав нім. мову в місц. ліцеї. В останньому офіц. списку чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях, укладеному заст. голови т-ва І. Карбулицьким 15.06.1943, ідеться про Ф. як про проф. в м. Бузеу, рум. громадянина укр. етнічного походження.

Подальша доля невідома.

У л-рі Ф. помилково ототожнюють із підполк. УГА Володимиром Федоровичем, комендантом табору для інтернованих укр. військових м. Ліберець (нині Чехія).

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 589, 620, 720, 737, 774, 792; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців

(1914–1921). Одеса, 2008. С. 462, 827, 847, 959, 960, 1130; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 177, 179, 204, 247, 311; З акад. тов. "Січ" в Чернівцях // Буковина. 1905. 16 (29) жовт.; Загальні збори тов. "Українська Школа" // Нова Буковина. 1914. 5 квіт.; Збройна допомога Буковині // Нова Рада (Київ). 1918. 24 (11) груд.; Із тов "Січ" в Чернівцях // Буковина. 1906. 25 жовт. (7 листоп.); Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 11, 35, 54, 55, 58, 68; Проголошення української держави // Діло. 1918. 22 жовт.; Святочне представленє з нагоди відкритя "Державного Орла в зелізї" // Буковина. 1916. 3 черв.; Тов. "Народний Дім" в Чернівцях // Буковина. 1918. 14 черв.; "Українська Культурна Рада" // Буковина. 1915. 20 лютого; Українська Національна Рада і проклямація української держави з австро-угорських областий // Буковина. 1918. 25 жовт.; Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю // Буковина. 1918. 10 листоп.; Установчі збори // Українське Слово. 1918. 22 жовт.; Устні іспити зрілости в першій ґімназиї в Чернівцях // Буковина. 1904. 9 (22) лип.; Хлопяча бурса ім. Осипа Федьковича в Чернівцях // Буковина. 1918. 26 лип.; Шкільний Комітет в Чернівцях // Буковина. 1918. 30 серп.; Ruthenische Studentenversammlung // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1907. 9 Februar; Vertrauensmännerersammlung der ukrain. national-demokratischen Partei // Bukowinaer Post. 1914. 21 Juni.

Володимир Старик

ФЕДО́РЦІВ Федь

ФЕДОРЦІВ Федь

(01.12.1889–05.03.1930) – журналіст, громад. і політ. діяч. Н. в с. Долина (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Працював у м. Львів. Видавець і ред. "Новітньої Бібліотеки" (1912–23), чл. управи і ред. вид-ва "Ізмарагд" (з 1923), ред. ж. "Шляхи" (1915–18), "Життя і Мистецтво" (1920), щоденної газ. "Нове Слово" (1915). Гол. ред. газ. "Діло" (1918–27, з перервами), з 1928 – чл. її ред. колегії. З 1929 – співробітник ж. "Нові шляхи". Чл. т-ва "Просвіта". Один з лідерів УНТП. На поч. 1920-х – ред. друк. органу партії "Громадський Вістник".

Після польс. окупації Сх. Галичини зазнав репресій. 1.01.1921 у помешканні Ф. у Львові проведено обшук; 20.10.1922 арештований польс. поліцією. 26.08.1921 разом зі С. Бараном, І. Куровцем, М. Заячківським, М. Струтинським присутній на таємній нараді з наддніпрян. політ. діячами І. Липою, Е. Архипенком, М. Корчинським та укр. військовими щодо координації визвол. б-би. Брав участь у спробах нормалізації укр.-польс. відносин. У 10–11.1921 вів переговори з дир. Львів. поліції Ю. Райнлендером і польс. політиком Т. Мадайським. Учасник засідання УНРади ЗУНР у Львові 11.1921; виступав з критикою екзильного уряду Є. Петрушевича через його неспроможність впливати на вирішення питання Сх. Галичини, вказував на потребу проведення переговорів з польс. урядом. Під час засідання НК УНТП 25–26.11.1921 зайняв полонофіл. позицію. У відповідь звинувачений екзильним урядом в угодовстві.

Брав участь у 6-й Міжпарт. конф. у Львові 20.05.1922. У 12.1922 підтримав позицію голови УНТП і Міжпарт. ради В. Бачинського щодо потреби порозуміння з польс. урядом. На поч. 1923 обвинувачений групою чл. УНТП, які гуртувалися навколо газ. "Слово", у загостренні відносин з екзильним урядом та угодовстві. У 02.1923 в результаті політ. конфлікту змушений був залишити посаду ред. газ. "Громадський Вістник". У 05.1923 увійшов до складу ТНК, обраний заст. голови УНТП. З 1925 – чл. УНДО.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Український національно-визвольний

ФЕДУСЬ
Теодор Іванович

рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012.

Богдан Паска

ФЕДОРЮ́К Антін Семенович

(24.08.1895 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1907/08 н. р. навч. в підготовчому кл., з 1908 пройшов курс за 1–6 кл. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань, яку до війни не встиг закінчити. Матуральні іспити склав за скороченою процедурою для військових.

1915 покликаний до війська, воював як однорічний доброволець, унтер-офіцер. 1918 іменований хорунжим піхоти в резерві. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА, спочатку був зареєстрований у Легіоні УСС. З 1.03.1919 іменований четарем піхоти, служив у ДСВС ЗУНР.

Подальша доля невідома.

У л-рі Ф. помилково іменують Федорук.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Од. зб. 35.

Літ.: Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмани за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; Спис іменовань у війську Західної Области Української Народньої Републики, з днем 1. марта 1919. Піхота // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1919. Ч. 8. 25 берез. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Володимир Старик

ФЕДУ́НИК Василь Антонович

(24.01.1896–20.03.1964) – стрілець УГА. Брат старшини УГА І. Федуника. Н. в с. Корнич (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). 1905 закінчив навч. в нар. шк. рідного села. Студіював в укр. г-зії м. Коломия.

1916 мобілізований до австро-угор. армії. У 11.1918 зголосився добровольцем до Коломий. ОВК. У складі УГА пройшов усі визвол. змагання.

Повернувся до с. Корнич. Займався с. госп-вом. Улітку 1944 мобілізований до ЧА, воював на фронті. Повернувся з війни інвалідом.

П. і похований у с. Корнич.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 161–162.

Микола Вітенко

ФЕДУ́НИК Ілля Антонович

(1885–1919) – старшина УГА. Брат стрільця УГА В. Федуника. Н. в с. Корнич (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник нар. шк. в рідному селі (1899), укр. г-зії м. Коломия (1909).

З 1914 – доброволець УСС. Учасник боїв у Карпатах, на р. Стрипа. У 11.1918 зголосився до Коломий. ОВК. Інтендант. Хорунжий. 1.03.1919 іменований четарем. У 05.1919 відступив за р. Дністер, 07.1919 – за р. Збруч.

П. від тифу в "чотирикутнику смерті".

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 162–163; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Микола Вітенко

ФЕДУ́СЬ Теодор Іванович

(21.02.1890–24.06.1970) – підстаршина УГА, громад. діяч. Н. в с. Шишківці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. З 1895 разом з родиною проживав у Боснії. Здобув освіту в 4-класовій торг. шк. м. Сараєво (нині Боснія і Герцеговина). 1911 закінчив підстаршин. шк. при 80-му піх. полку австро-угор. армії, розпочав службу у військ. жандармерії.

З поч. ПСВ брав участь у бойових діях на Сх. фронті, у боях біля м. Львів і Перемишль (нині Польща) був тричі поранений. Служив 1918 старшим десятником у відділі військ. жандармерії у Львові; у ніч на 1.11.1918 брав участь у його роззброєнні й наступних боях у місті. Після відступу укр. війська зі Львова скерований на службу до повітов. жандармерії м. Броди (нині

Львів. обл.). У кін. 05.1919 не зумів евакуюватися, залишився в місті, уникнув польс. полону й переховувався. У 10.1920 прибув до ЧСР, працював на ф-ці.

1923 виїхав до США, проживав у м. Кліфтон (шт. Нью-Джерсі). Працював на вир-ві, організував недільну укр. шк., де викладав. Потім якийсь час перебував у м. Честер (шт. Нью-Джерсі), де також викладав у шк. українознавства. Вступив 1926 до УНС, 1929 – до ОДВУ; належав до ін. діаспорних орг-цій, зокр. ОбВУА. Був меценатом. Нагороджений 30.10.1961 Воєн. хрестом УНР.

Автор спомину "Українська військова національна поліція в м. Броди (Спогад з 1918 року)", опубл. в істор.-мемуар. зб. "Броди і Брідщина" (Торонто, 1988).

П. у м. Кліфтон.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 1301–1600. 453.

Літ.: Теодор Федусь (Посмертна згадка) // Свобода. 1970. 7 серп. Ч. 140. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 669.

Василь Стрільчук

ФЕДЧИ́ШИН Степан Васильович

(09.02.1899–30.10.1971) – підстаршина УГА, педагог, філософ, філолог. Н. в с. Жуків (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), від 1914 – у м. Відень.

1917 вступив до Легіону УСС. Від 11.1918 служив в УГА, у бою біля м. Львів 1.12.1918 потрапив у польс. полон. Зумів утекти з нього 17.12.1918 і повернувся додому. У 01.1919 призначений на службу в канцелярію військ. коменданта м. Бережани. У серед. 07.1919 в складі УГА перейшов за р. Збруч, у 11.1919 був поранений. Мав військ. звання підхорунжого. Навесні 1920 потрапив у більшовиц. полон. Надалі служив у ЧА.

Навч. 1921–22 у вищій військ.-політ. шк. м. Москва, після закінчення якої викладав у Крим. кавалерійс. шк. м. Севастополь.

Від 1926 проживав у м. Харків. Навч. 1927–30 в аспірантурі. Викладав в ІНО, був зав. каф-ри соц.-екон. наук худож. ін-ту, викл. технолог. ін-ту, співробітником головліту Нар. комісаріату оборони, ред. соц.-екон. л-ри Держкомвидаву УСРР. Публікував наук. й публіцист. статті. На час арешту чекістами 16.02.1933 – проф., заст. дир. Ін-ту червоної професури л-ри, мист-в і мови. Безпідставно звинувачений у "приналежності до контрреволюційної УВО".

На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 20.11.1933 ув'язнений на 3 р. Звільнений з ВТТ достроково й відповідно до постанови Особливої наради при НКВС СРСР від 10.03.1936 засланий до м. Шенкурськ Архангел. обл. (нині РФ). Заарештований у м. Архангельськ і 26.09.1938 ув'язнений на 3 р. ВТТ. Покарання відбував у м. Солікамськ (нині Перм. краю, РФ). 1939 звільнений, 1941 повернувся до України.

Від 1945 проживав у м. Львів, викладав у пед. ін-ті та ун-ті, 1963–70 – у зооветеринар. ін-ті (нині Львів. нац. ун-т ветеринар. медицини та біотехнологій ім. С. Ґжицького). Автор кількох книг, понад 100 ін. наук. праць з філософії, педагогіки й л-ри, написаних з позицій рад. ідеології, популярних статей у періодиці.

П. у м. Львів.

Літ.: *Гасай Є.* Повернуті імена. Тернопіль, 2002. С. 38–43; *Мазурак Я.* Літературна Бережанщина. Бережани, 2000. С. 131–132; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 629.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФЕДЮ́ШКА Микола Йосипович

див. **ЄВША́Н (ФЕДЮ́ШКА) Микола Йосипович**

ФЕРДИНА́НД I

(Фердинанд-Віктор-Альберт-Майнрад Гогенцоллерн фон Зіґмарінґен; 24.08.1865–20.07.1927) – король Румунії 1914–27. Н. в м. Зіґмарінґен

ФЕРДИНАНД I – король Румунії

(нині ФРН). Син Леопольда, принца Гогенцоллерн, та принцеси Антонії, інфанти Португальської. З 3.12.1880 на основі "родинного акту" проголошений спадкоємцем рум. престолу. В Румунії з 1889, займав посаду сенатора.

11.10.1914 склав у парламенті королів. присягу. З 27.08.1916 керував участю Румунії у війні проти Центр. д-в. У 03–04.1917 перебував під загрозою скинення з престолу. 26.06.1917 Палата депутатів проголосувала за зміну Конституції та проведення реформ. 9.12.1917 укладено тимчасове перемир'я в м. Фокшани (нині Румунія). У 05.1918 на прохання А. Марґіломана розпущено парламент і проведено вибори.

Ініціатор приєднання Буковини до Румунії (11.1918). У низці випадків своїми діями спричинив до військ. сутичок із підрозділами УГА – на Буковині та Закарпатті. Водночас навесні 1919 передав усіх військовополонених укр. вояків-галичан до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). У 11.1919 дозволив переїзд Є. Петрушевича й вищого кер-ва ЗУНР через Румунію до Австрії. У результаті приєднання Бессарабії, Буковини, Трансільванії Румунія перетворилася на країну середніх розмірів, а король отримав титул "король усіх румунів".

З 07.1919 керував діями рум. військ проти Угорщини. У 12.1919 прийняв рішення про створення уряду на чолі з А. Вайда-Воєвод. 31.12.1919 схвалив закон про ратифікацію актів об'єднання. 15.10.1922 вінчався короною в м. Алба-Юлія (нині Румунія). 29.03.1923 затвердив нову Конституцію Румунії. 4.01.1926 підтвердив акт зречення успадкування престолу Каролем II.

П. у замку Пелішор у м. Сіная; похований у Єпископ. соборі м. Куртя-де-Арджеш (обидва Румунія).

Літ.: Scurtu I. Istoria românilor în timpul celor patru regi: 1866–1947. Vol. 2: Ferdinand I. Bucureşti, 2011; *Idem.* Regele Ferdinand. Bucureşti, 2016. P. 28–63; *Wolbe E.* Ferdinand I întemeietorul României Mari: o biografie // Traducere din germană de Maria şi Ion Nastasia. Prefaţa de G. Badea-Păun. Bucureşti, 2011.

Ігор Піддубний

ФÉТЕР Фрідрих

(1896 – д. і м. с. н.) – сотник УГА. Н. в с. Сапіжанка (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.). Німець за національністю.

В УГА з 21.03.1919. Викл. топографії та інженерної справи старшин. шк. м. Золочів (нині Львів. обл.). Від 06.1920 – у таборі для військовополонених м. Тухоля (нині Польща); звільнений 13.12.1920.

Після війни мешкав у м. Львів.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 127; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 416.

Олег Стецишин

ФЕЩÁК Яким-Олекса

ФЕЩАК Яким-Олекса

(чернече ім'я: Яким; 11.06.1881–12.02.1920) – монах ЧСВВ, капелан УГА. Н. в м. Золотий Потік (нині смт Бучац. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в нар. шк. м. Золотий Потік, Бучац. монастирі ЧСВВ. 1896 вступив до монастиря Св. Онуфрія ЧСВВ в м. Добромиль (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). 1902 закінчив навч. в г-зії при монастирі. Вивчав богослов'я в м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.), єзуїт. колегії "Канізіяніум" м. Інсбрук (нині Австрія). Працював викл. у навч. закладах ЧСВВ м. Бучач, Крехів, Добромиль, монастирі Св. Онуфрія м. Львів. 1907 отримав ієрейські свячення. Очолював Марійське т-во молоді, Марійську дружину пань. 1911–14 – ред. час. "Місіонар". Виступав проти москвофілів.

1914–16 перебував у м. Жовква (нині Львів. обл.), Перемишль (нині Польща), Кромержиж (нині Чехія). 1916 повернувся до м. Перемишль, 1918 – до м. Жовква. Видавав час. "Україна".

З 12.1918 – сотник-капелан 9-ї Белз. бригади УГА. Разом з УГА перейшов р. Збруч. Очолював польових капеланів УГА у м. Вінниця під час епідемії тифу.

П. у м. Чечельник (нині смт Гайсин. р-ну Вінниц. обл.), де й похований біля католицької церкви Св. Йосипа.

Літ.: Назарко І. Лицар у чернечій рясі // Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник / ред. колегія М. Островерха та ін. Ню Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 110–115; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 317; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150.

Микола Вітенко

ФЕ́ЩУР
Йосафат

(07.07.1888–1920) – старшина УГА. Н. в с. Загірці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.), випускні іспити склав 1909. Студіював право у Львів. ун-ті. Відбув однорічну військ. службу (1913).

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії. Закінчив старшин. шк., воював на фронті; іменований поручником.

В УГА від 11.1918. У Золочеві командував запасним кошем ОВК, потім був комендантом старшин. шк. піхоти (за словами Д. Микитюка – "суворий, рішучий і тактовний старшина"); отримав 1.01.1919 військ. звання сотника. У 05.1919 командував підрозділом курсантів цієї шк. на фронті проти більшовиц. військ біля м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.).

Під час Чортків. офензиви призначений 16.06.1919 командантом 9-ї бригади (замість от. М.-О. Мартиновича). За р. Збруч служив у КЕА. Від 02.1920 – в ЧУГА.

Заарештований чекістами наприкінці 04.1920 в м. Миколаїв. Відправлений з групою старшин і підстаршин УГА до м. Харків, де перебував у тюрмі.

Загинув у м. Харків. Точна дата й обставини смерті невідомі.

Літ.: Дєдик О. Чортківська офензива. Ч. 2. Львів, 2015. С. 36, 89; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 105; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 247, 248, 303; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 53; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Złoczowie za rok szkolny 1909. Złoczów, 1909. S. 59.

Петро Гуцал

ФИЛИПО́ВИЧ
Володимир Ількович

ФИЛИПОВИЧ Володимир Ількович

(09.05.1857–06.01.1935) – лікар-хірург, один з політ. лідерів буковин. українців періоду ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в с. Бобівці (нині Сторожинец. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї правосл. священика, одного з засн. та чл. правління 1-го буковин. укр. т-ва "Руська бесіда". Батько згодом став ректором духовної семінарії м. Чернівці, ігуменом монастиря Сучавиця, архіпресвітером катедральної церкви в Чернівцях, з 1896 – митрофорним консисторським архімандритом, отримавши найвищий після митрополита сан у Буковин. правосл. церкві.

1868–76 навч. у вищій держ. г-зії в Чернівцях, де в 07.1876 склав матуральні іспити. Вищі мед. студії в м. Відень завершив 1882 докторатом мед. наук. Працював на посаді громад. лікаря в околицях м. Ґоріція (нині розділене між Італією та Словенією), де одружився з Л. Кассаґранде. З 1886 іменований лікарем-секундарем, з 1896 – лікарем-ординарієм, з 1898 – лікарем-примарем, з 22.09.1900 – дир. крайового шпиталю в Чернівцях; за час свого директорства збільшив кількість ліжок для хворих з 200 до 550, ініціював побудову нового приміщення для операційного відділення, відкритого 1.02.1901, заснував бактеріологічну лабораторію та прозектуру (патолого-анатомічне відділення; 1904). Ініціатор та організатор побудови дитячої лікарні в Чернівцях 1908–10. Як санітарний надрадник з 1900 був дійсним чл. крайової

Команда 9-ї Белз. бригади. Зліва направо: стоять – чет. М. Матюк, чет. Біндач, пор. Тіян (харчовий старшина), сот. Й. Фещур (командант бригади), пор. І. Пенчак (ад'ютант), чет. Вайс (ветеринар), чет. Г. Салюк (рахунковий старшина); лежать – хор. Грицак і хор. Васкан

санітарної ради. Належав до найвищої ради здоров'я Австро-Угорщини за квотою Буковини. У 08.1904 іменований урядовим радником. У 12.1896 обраний чл. громад. ради м. Чернівці, багато разів був переобраний громад. радним. 1909 іменований почесним громадянином м. Чернівці. У 08.1910 нагороджений орденом Залізної корони 3-го кл. Довголітній голова й почесний чл. Лікар. т-ва в Чернівцях.

На поч. 1890-х належав до політ. середовища консервативних русинів, очоленого М. Васильком. 1893–95 брав активну участь у діяльності політ. т-ва "Народна рада", від якого відійшов наприкінці 1890-х, долучився до молодоукр. табору разом з М. Васильком, Ф. Калитовським та ін. консервативними русинами. На укр. нар. вічі в Нар. парку м. Чернівці 7.07.1903 одноголосно висунутий канд. у депутати від народовського середовища на доповнюючих виборах 3.08.1903 до Буковин. сейму по Заставнів. виборчому округу, які програв москвофілу Є. Гакману.

Учасник і голова конф. укр. мужів довіри 9.06.1905 в Чернівцях. Голова заснованого 26.06.1905 ініціативного к-ту зі створення народовської партії Буковини, голова установчих зборів 12.11.1905 Нац. ради русинів на Буковині (НРРБ; таку офіц. назву отримала укр. нац.-демократ. партія Буковини). На 1-х зборах Краєвого к-ту НРРБ 2.01.1906 обраний головою партії (заст. М. Галіп та А. Клим), керував нею до складення повноважень голови 8.07.1907. У 03.1907 підписав відозву НРРБ "До руского народу на Буковині", закликаючи буковин. українців підтримати на виборах до Буковин. сейму кандидатів-народовців.

Почесний чл. укр. акад. т-ва "Союз" у Чернівцях. Чл.-засн. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях (УНДЧ), чл. правління та заст. голови (з 1893) т-ва. З 1897 – чл. бурсацького к-ту, якому правління УНДЧ передало кер-во Бурсою ім. О. Федьковича (утримували для сел. дітей-учнів чернів. СШ). Упродовж багатьох років надавав безкоштовну лікар. опіку вихованцям Бурси ім. О. Федьковича.

На поч. ПСВ займався орг-цією резервних шпиталів Червоного Хреста в приміщеннях архієпископ. резиденції та Бурси ім. О. Федьковича. Під час 1-ї рос. окупації м. Чернівці восени 1914 був усунутий від кер-ва крайовим шпиталем. Зумів утекти на зх. Австро-Угор. монархії та дістатися до м. Відень, звідки повернувся після визволення м. Чернівці від росіян. Брав участь у зборі коштів на користь корпусу буковин. укр. гуцул. стрільців. У 04.1918 нагороджений хрестом ордену Франца-Йосифа з військ. декорацією. Після окупації Буковини рум. військом у 11.1918 та виїзду на тер. Галичини провідних чл. Буковин. делегації УНРади представляв політ. інтереси буковин. українців перед окупац. владою.

На 1-х виборах до рум. сенату 30.05.1920, у яких узяли участь представники нацменшин Буковини, був висунутий укр. канд. у депутати по виборчому округу Вижниця–Вашківці, однак безуспішно. Ініціатор заснування тижневика "Народній Голос", що виходив у Чернівцях 1921–23. Один з фундаторів і кер. заснованої 30.04.1922 політ. партії "Українська організація" (разом з В. Ясеницьким, Т. Драчинським і В. Дутчаком), метою якої було представляти та обороняти інтереси й права укр. народу в Румунії.

На поч. 1920-х продовжував оперувати хворих як кер. 2-го хірургічного відділення шпиталю. На відзначення 70-літнього ювілею Ф. громад. рада м. Чернівці назвала його іменем одну з вулиць міста (1927).

Володів нім., укр., рум., польс. та італ. мовами. Автор численних мед. статей та монографій нім. мовою з бактеріології і різних аспектів хірургії. Особливу сусп. значимість мали наук. праці Ф., присвячені пелагрі, які спонукали Буковин. сейм 1904–05 створити спец. комісію і виділити кошти на б-бу з цією хворобою бідняків.

П. у м. Чернівці від променевої хвороби, набутої внаслідок надмірного опромінення рентгенівськими променями під час лікарської практики. Похований у родинному гробівці у кварталі № 5 Руськ. цвинтаря м. Чернівці.

Тв.: Филипович В. 3 "Національної Ради" // Буковина. 1907. 27 черв. (10 лип.); *Philipowicz W.* Beobachtungen über das Vorkommen von Pellagra in der Bukowina // Wiener medizinische Blätter. 1888. № 14. S. 449–456.

Літ.: Бриндзан Т. Українські лікарі на Буковині // Буковина (Торонто). 1981. Ч. 2. Липень; *Бурачинський Т.* Д-р Володимир Филипович // Діло. 1935. 11 січ.; Вічовики у митрополита. Ухвали народного віча // Буковина. 1903. 29 черв. (12 лип.); *[Гузар В.]* Др. Володимир Филипович // Рідний край. 1928. 3 черв.; До руского народу на Буковині // Буковина. 1907. 2 (15) берез.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 74, 324, 1133–1134; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 419, 439; Др. Володимир Филипович // Буковиньский Православний Календар на рік звичайний 1902. Чернівці, 1901. С. 70, 82; Заява рутенців // Воля народа. 1919. 9 жовт.; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 49, 51, 54, 58, 68; Народне віче // Буковина. 1903. 27 черв. (10 лип.); Перші збори "Національної Ради" Русинів на Буковині // Буковина. 1905. 2 (15) листоп.; Політика буковинских Німців // Голос Буковини. 1920. 15 лютого; Помер д-р В. Филипович // Свобода. 1935. 1 лютого; Посмертна згадка. Др. Волод. Филипович // Рада. 1935. 13 січ.; Про вибір посла в Заставні // Буковина. 1903. 6 (19) серп.; Für das ukrainische Huzulenkorps // Czernowitzer Tagblatt. 1915. 24 Dezember; *Mihai F.-R.* Dinamica electorală a candidaţilor minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică // Partide politice şi minoritati nationale din Romania in secolul XX. Vol. V. Sibiu, 2010. P. 84; Vertrauensmännerversammlung der national-demokratischen ukr. Partei in der Bukowina // Bukowinaer Post. 1913. 28 Januar; Wahlenthaltung der Ukrainer // Gemeinsame Kriegsausgabe "Czernowitzer Allgemeine Zeitung" – "Czernowitzer Tagblatt". 1919. 21 September.

Володимир Старик

ФИЛИПÓВИЧ Теодор Дмитрович

(28.07.1894 – кін. 06.1920) – старшина УГА. Н. в с. Підгірки (нині в складі м. Калуш Івано-Франк. обл.). 1913 закінчив навч. в 1-й польс. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ служив у піхоті австро-угор. армії; отримав військ. звання фенриха (хорунжого). До УГА вступив у 12.1918. Воював у 4-й Золочів. бригаді. Іменований 1.03.1919 четарем. Перебував за р. Збруч.

Заарештований більшовиками в м. Київ наприкінці 04.1920, відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржу, якою везли в'язнів, чекісти затопили в Білому м.

Літ.: Дойков Ю. Красный террор. Россия, Украина... 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 350; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 120; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum I. z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1912/13. Stanisławów, 1913. S. 77.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФИЛИПЧÁК Богдан Петрович

(1898–20.05.1938) – підстаршина УГА, вчитель. Н. в м. Долина (нині Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в учител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Від 11.1918 до кін. 05.1919 воював в УГА; мав підстаршин. військ. звання. Надалі перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

На поч. 1925 в складі групи колиш. вояків УГА виїхав до рад. України. Згодом проживав у с. Великий Бобрик (нині Сумськ. р-ну Сумськ. обл.), працював учителем у неповній СШ.

Заарештований співробітниками НКВС УРСР 21.12.1937. Безпідставно

ФІҐОЛЬ
Степан

ФІҐУРА
Степан Тимофійович

звинувачений як "член військово-націоналістичної організації, ... займався підготовкою контрреволюційних повстанських груп". На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою особливої трійки при УНКВС по Харків. обл. від 23.03.1938 розстріляний у м. Харків.

Літ.: Реабілітовані історією. Сумська область. Кн. 2. Суми, 2013. С. 194; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 90.

Петро Гуцал,
Федір Полянський

ФІҐОЛЬ
Степан

(07.01.1897–19.11.1969) – підстаршина УГА, реліг. і громад. діяч. Н. в с. Звиняч (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль.

Під час Листопадового чину 1918 – організатор встановлення укр. влади в рідному селі, учасник роззброєння поляків, належав до укр. адміністрації Чортків. пов. Воював у складі УГА, учасник Чортків. офензиви.

Після визвол. змагань – політв'язень польс. тюрем, де перебував тричі. Студіював медицину в Укр. таємному ун-ті м. Львів. Закінчив богослов. студії, 1928 рукопокладений у сан священика УГКЦ. Здійснював просвітн. діяльність, брав участь у збиранні матеріалів для написання історії с. Звиняч.

Від 1947 – у Канаді, де працював у Торонт. єпархії, в останні роки життя – у церкві Св. Юрія м. Ошава (пров. Онтаріо). Автор теолог. праць.

П. у Канаді.

Літ.: Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дражньовський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. 176, 177, 186–187, 188, 250; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 650; *Мельничук Б.* Фіґоль Степан // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 658.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

ФІҐУ́РА
Степан Тимофійович

(06.01.1897–18.03.1939) – старшина УГА, педагог, військовик Карпат. України, громад. діяч. Н. в с. Лютовиська (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. До літа 1914 студіював у вчител. семінарії м. Самбір (нині Львів. обл.).

Мобілізований до австро-угор. армії 1915, воював підхорунжим у 77-му піх. полку на фронті. В УГА – від 11.1918, як хорунжий 8-ї бригади брав участь у боях. Наприкінці 05.1919 в складі військ. групи опинився в ЧСР, перебував у таборах для інтернованих укр. вояків.

Після закриття табору в м. Йозефов (нині Чехія) навч. в УВУ, потім у Празьк. ун-ті, де здобув ступінь д-ра філософії. З кін. 1920-х працював в Ін-ті археології Чехословац. АН (в одному відділі з колиш. чет. УГА І. Борковським), вивчав кераміку "празьк." типу. Друкувався в укр. періодиці, зокр. у львів. газ. "Діло" опубл. його ст. "В справі реформи шкільництва" (1929. Ч. 52), "Справа педагогічних академій" (1929. Ч. 70) та ін.

Від 1933 працював учителем пром. шк. в м. Волове (нині смт Міжгір'я Хуст. р-ну Закарп. обл.). Матеріально допомагав здібним учням, деяких із них утримував за свій кошт в інтернаті при шк. Діяч "Просвіти", ін. укр. т-в. Був пов'язаний з укр. націоналіст. рухом на Закарпатті.

Після проголошення автономії Карпат. України брав участь у створенні її стр-р у Воловському пов., призначений повітов. військ. комендантом, з кін. 1938 активно займався формуванням підрозділів січовиків. 14.03.1939 брав участь у збройн. сутичках у Воловому з чес. жандармами й військовими, які відмовилися скласти зброю владі незалежної Карпат. України. 15.03.1939 був одним із команд. у бою біля с. Торунь (нині Міжгір. р-ну Закарп. обл.) з польс. загоном, який порушив держ. кордон і влаштував провокацію.

Разом з ін. січовиками-команд. підступно захоплений угор. окупантами у Воловому 17.03.1939. Наступного дня, у ніч на 19.03.1939, без суду розстріляний разом з учителями-січовиками

М. Вінаром, Я. Завальницьким та О. Колесником в ур. Тішня на околиці м. Волове. У незалежній Україні на місці страти укр. патріотів встановлено пам'ятний хрест.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 1301–1600. 392.

Літ.: *Єфремов С.* Бої 14–15 березня 1939 року на Карпатській Україні. Ужгород, 2009; *Левкун Я.* Іван Борковський, Степан Фігура у боротьбі за Карпатську Україну // Інтелігенція і влада. Серія: історія. 2012. Вип. 26. С. 204–217.

Петро Гуцал

ФІДЛЄР
Вільгельм

(06.09.1881 – д. і м. с. н.) – полковник УГА. Походив з поволзьких німців. Випускник Миколаїв. військ. акад-ї Генштабу рос. імператор. армії (1914).

Під час ПСВ штабс-капітан 9-го гренадер. Сибір. полку, старший ад'ютант штабу 103-ї піх. д-зії. Останнє військ. звання в рос. армії – підполковник.

Від 08.1918 – в армії УД, відповідав за зв'язок із нім. окупац. військами в м. Одеса. В УГА з 20.01.1919. Офіцер оперативного відділу НКГА. Представляв інтереси ЗУНР на перемовинах із польс. стороною. Куратор військ. розвідки в Генштабі УГА. З 1920 – в ЧА. Включений до списку Генштабу ЧА від 7.08.1920. 1922 – викл. 1-х піх. курсів, 7-ї піх. шк. в м. Москва.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 417; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 336.

Олег Стецишин

ФІК
Зенон Павлович

(1896 – весна 1937) – старшина УГА. Н. в с. Старий Майдан (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. До 06.1914 закінчив 6 кл. філії АГ м. Львів.

Під час ПСВ воював з 1915 в австро-угор. армії на фронті; іменований лейтенантом. До УГА вступив наприкінці 1918; служив спочатку в Золочів. ОВК, потім командував підрозділом у 4-й Золочів. бригаді на фронті; пройшов весь бойовий шлях. Іменований 1.03.1919 поручником.

Залишився 1920 в рад. Україні. На поч. 1930-х заарештований, відправлений на спецпоселення в м. Архангельськ (нині РФ). Там заарештований співробітниками ОДПУ СРСР 26.04.1933. Згодом звільнений за відсутності складу злочину. Після закінчення терміну заслання проживав у м. Курськ (нині РФ), працював службовцем в обл. конторі статистики.

Заарештований співробітниками НКВС 11.02.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення згідно з вироком позасуд. карального органу розстріляний у м. Курськ.

Літ.: Жертвы политического террора в СССР. URL: http://lists.memo.ru/index21.htm; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1912–1913. Львів, 1913. С. 106; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Петро Гуцал

ФІЛАТЕЛІ́Я ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – ЗА́ХІДНОЇ О́БЛАСТІ УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ

1) спец. істор. дисципліна, що досліджує та систематизує поштові марки, наддруки, штампи, штемпелі, наліпки, ін. знаки поштової кореспонденції, а також поштові конверти й листівки з надрукованими марками ЗУНР–ЗОУНР; відповідні штемпелі Польової пошти УГА; 2) напрям колекціонування, презентації та експонування вказаних артефактів і марок, присвячених персоналіям та істор. подіям державотворення 1918–19. Філателія ЗУНР, як спец. істор. дисципліна, аналізує практики використання вказаних знаків і документів у тісному зв'язку з відповідними істор. обставинами розгортання Укр. революції та нац. державотворення в Сх. Галичині, допомагає встановлювати автентичність і локалізацію письмових джерел, які містять знаки поштової оплати й цензури.

Блок марок, присвячених 40-річчю проголошення ЗУНР, виданий Українським музеєм у м. Клівленд (шт. Огайо, США)

1) Розвиваючи сферу комунікації, уряд ЗУНР налагодив діяльність нац. пошти. Для поштової кореспонденції впроваджено марки колиш. Австро-Угорщини з наддруком тризуба або лева й абревіатури ЗУНР чи УНР ("львів.", "станиславів." та "коломий." друки). Поштою відправляли не тільки листи та поштівки, але й газети за передплатою. На всі види поштових відправлень наклеювали марки й спец. наліпки. Загалом в обігу ЗУНР–ЗОУНР було бл. 100 різновидів наддруків і кілька наліпок.

У Коломиї передрукувано австр. марки з новими цінами, які були потрібні на листи; видано також осібні наліпки з цінами на поручені листи. Організаторами випуску т. зв. коломий. марок були нач. коломий. пошти М. Івасюк та референт у справах пошти й телеграфу відділу Окружної Нац. Ради в Коломиї І. Чернявський.

Марка "Євген Петрушевич"

"Коломий." марки вживали всі поштові адміністрації, які належали до компетенції ОВК в Коломиї (майже ціле Покуття). Ці марки наклеювали на поштах таких місцевостей: Коломия, Баґінсберґ, Яблунів, Заболотів, Чернелиця, Гвіздець, Городенка, Вікно, Незвисько, Обертин, Косів, Снятин, Кути та Печеніжин. Усі ці уряди мали також українізовані поштові печатки й штемпелі. Однак на практиці траплялися поштові штемпелі нім. мовою, що викликало невдоволення вояків УГА, які отримували кореспонденцію на укр.-польс. фронті. Крім суто утилітарного значення, марки й штемпелі виконували важливу функцію націоналізації публічного простору ЗУНР–ЗОУНР. Рум. адміністрація в період окупації Покуття у 06–08.1919 практикувала в Коломиї використання провізоріїв з наддруками на австр. поштових марках.

Наддруки на марки колиш. Австро-Угорщини та номінали поштових марок ЗУНР і УНР є важливим джерелом для дослідження грошового обігу й екон. практик укр. державотворення.

Історія дослідження поштових марок ЗУНР–ЗОУНР сягає поч. 1920-х у Сх. Галичині та еміграції. Систематизацію марок ЗУНР–ЗОУНР найбільш ґрунтовно здійснювали М. Секретар, І. Турин, З. Флюнт, І. Чернявський та С. Шрамченко, які публікували свої праці на сторінках час. "Світ" (Львів),

"Український Філятеліст" (Відень) та ЛЧК (Львів). У час. "Український Філятеліст" (ред. І. Турин) свої тексти подавали тогочасні укр. й іноз. філателісти. Річна передплата часопису коштувала 1 долар США (або його вартість в ін. валюті).

Кн. "Історія коломийських поштових марок" І. Чернявського, надруковану укр. та нім. мовами, високо оцінили середовища філателістів Європи. Автора нагороджено похвальною грамотою на Міжнар. філателістичній виставці (25.05–3.06.1936, м. Брюссель, Бельгія).

Після ДСВ систематизацію укр. марок здійснювали в США І. Булат, І. Максимчук, Б. Винничок.

У незалежній Україні оригінальним і тематичним маркам ЗУНР–ЗОУНР приділило особливу увагу Львів. обл. т-во Асоціації філателістів України (О. Жарівський). Значну роботу в дослідженні життєвого шляху І. Чернявського й популяризації його філателістичної діяльності здійснив коломий. адвокат і громад. діяч М. Петрів (1964–2019).

2) Поштові знаки ЗУНР–ЗОУНР з поч. 1920-х стали предметом колекціонування укр., польс., австр. та нім. філателістів. 20.05.1927 на організованому Укр. філателістичним клубом у м. Львів 1-му з'їзді укр. філателістів ухвалено рішення про заснування Укр. філателістичного т-ва у Львові, яке об'єднало на правовій основі всіх колекціонерів-українців. 2-й з'їзд відбувся 30.06.1928. Марки ЗУНР стали предметом колекціонування Коломий. клубу філателістів (Kołomyjski Klub Filatelistów), заснованого за ініціативою колекціонерів В. Созанського й Л. Фераля (3.12.1925). На поч. 1926 Клуб об'єднав 17 збирачів (9 поляків і 8 українців), які до осені 1939 щопонеділка зустрічалися в ресторані "Ґамбрінус". І. Чернявський передав ч. своєї колекції, у т. ч. й марок, до фондів музею "Гуцульщина" (нині Нац. музей нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського). У фондах сучасного Нац. музею нар. мист-ва Гуцульщини і Покуття в Коломиї не вдалося зберегти ці раритети.

12.03.1927 конф. збирачів марок України відбулася в м. Відень. Серед її учасників були філателісти Європи, зокр. українці – ген. А. Кравс, В. Сінґалевич, І. Турин, К. Трильовський, а також польс. соціаліст. діяч, депутат УНРади ЗУНР Е. Брайтер. При ж. "Український Філятеліст" (Відень) діяло Укр. вимінне т-во (1925–39). Після ДСВ у Відні засновано Союз укр. філателістів Австрії (1967). Марки УНР та ЗУНР колекціонувала спільнота Союзу філателістів України в Німеччині (1920), Союзу укр. філателістів і нумізматів у Нью-Йорку (1951), Т-во укр. філателістів і нумізматиків у Монреалі (1972). Поштові марки УНР та ЗУНР експонувалися на філателістичних виставках у м. Едмонтон, Нью-Йорк, Торонто. 40-літній ювілей Листопадового чину Укр. музей у м. Клівленд (США) відзначив друком блоку поштових марок із зображенням марки "львів." вип. 1918, портретів Д. Вітовського, К. Левицького та Є. Петрушевича. Тематика ЗУНР була представлена на марках Підпільної пошти України, яку провадив Закорд. поштовий відділ Підпільної пошти України закорд. частин ОУН.

У незалежній Україні істор. віхи та персоналії ЗУНР представлені на ювіл. і тематичних поштових марках та блоках, надрукованих згідно з тематичним планом "Укрпошти". 2004 ввійшла в обіг марка "85 років з часу проголошення об'єднання УНР і ЗУНР в єдину соборну незалежну державу". До 100-літнього ювілею ЗУНР були надруковані спец. марковані конверти, присвячені діячам П. Бубелі, Є. Петрушевичу та П. Франку.

Марка "Акт Злуки 85 років"

2019 побачила світ марка "100 років проголошення Акта Злуки УНР і ЗУНР". 2019 Нац. асоціація адвокатів України в співпраці з ПАТ "Укрпошта" випустила поштовий блок "Адвокати-державники", до якого включено марки з портретами провідних діячів ЗУНР – адвокатів за фахом (Є. Петрушевич, К. Левицький, С. Голубович, С. Баран, С. Витвицький, С. Федак). М. Петрів сприяв друку конверта й марки, присвячених 150-річному ювілею І. Чернявського, та урочистому спецпогашенню штемпелем "Укрпошти" в поштовому відділенні Коломиї 19.05.2017.

Як спец. істор. дисципліна Ф. ЗУНР має вагомі перспективи розвитку.

Літ.: Відзначення Українця-філятеліста // Український Філятеліст. Відень, 1936. Ч. 5/6. С. 9; Загальні збори Клюбу філятелістів у Коломиї // Український Філятеліст. 1928. 1937. Ч. 11/12. С. 10; Історія Коломийських почтових марок: 1) українських, 2) окупаційних румунських С. М. Т. На основі автентичних документів і своїх власних записок і споминів зладив Іван Чернявський, адвокат у Коломиї. Коломия, 1928; Історія коломийських поштових марок // Український Філятеліст. 1928. Ч. 1/2. С. 10; *Максимчук Ю.* Бібліографічний показник української філателії, гербових марок і банкнотів 1958. Шикаґо, 1958; *Павлишин О.* Націоналізація публічного простору та мовне питання у Східній Галичині у 1918–1920 рр. // Україна модерна. Ч. 29. Львів, 2021; *Його ж.* "Січовий Батько" на еміграції у 1919–1927 рр. // Кирило Трильовський і січовий рух. Коломия, 2014. С. 158–164; *Його ж.* Чернявський Іван // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упорядкув. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1412; *Секретар М.* В справі марок Західної України // Український Філятеліст. Відень, 1925. Ч. 1. С. 2–3; 1927. Ч. 3. С. 2–3; *Турин І.* До розвитку української філятелії України // Український Філятеліст. Відень, 1928. Ч. 8/9. С. 1–4; *Флюнт З.* В справі марок Західної України // Український Філятеліст. 1927. Ч. 10. С. 1–2; *Шрамченко С.* Поштові марки румунської окупації Покуття в 1919 р. // Український Філятеліст. Відень, 1926. Ч. 3. С. 2; *Czerniawskyj I.* Geschichte der Briefmarken von Pokutien. Ukrainische Briefmarken sowie Briefmarken aus der Zeit der rumänischen Okkupationsherrschaft in Pokutien (Kołomyja). Auf Grund authentischer Dokumente, persönlicher Aufzeichnungen und Erinnerungen verfasst von Iwan Czerniawskyj. Advokat in Kołomyja. Kołomyja, 1928; *Idem.* Rumuńskie wydanie okupacyjne dla Pokucia. Kołomyja, 1934.

Олег Павлишин

ФІЛЬЦ
Кость (Костянтин) Іванович

(05.09.1895 – д. і м. с. н.) – інж., старшина УГА. Н. в с. Вовче (нині в складі м. Перемишль, Польща) в сім'ї поштового урядника. З дитячих літ проживав у м. Перемишль, де 1913 закінчив навч. в укр. г-зії. Поступив до Львів. ун-ту.

У 08.1914 зголосився до Легіону УСС; згодом переведений безпосередньо в австр. військ. підрозділ – 10-й пїх. полк, у складі якого воював на фронті. Відзначився в боях на р. Соча в Італії. Отримав військ. звання лейтенанта.

Учасник утвердження укр. влади й боїв у Перемишлі; пораненим потрапив 11.11.1918 у польс. полон, звідки навесні 1919 втік і повернувся до УГА. Воював в 11-й Стрий. бригаді. Був за р. Збруч. Іменований 1.08.1919 поручником. Восени 1919 вдруге потрапив у польс. полон, перебував у таборах м. Вадовиці й Домб'є (нині Польща).

Після звільнення прибув на поч. 05.1920 до ЧСР. Згодом навч. на природничому ф-ті Празьк. ун-ту; 13.12.1924 в Чес. вищій тех. шк. м. Прага здобув ступінь д-ра тех. наук. Надалі проживав і працював за фахом у цій країні. Викладав агрохімію в Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія).

Доля після 1935 невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 1301–1600. 396.

Літ.: *Карпинець І.* Галичина. Військова історія 1914–1921. Львів,

2005. С. 357; Новинки // Діло. 1924. 13 груд. Ч. 277. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329. Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі / упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич, 1995.

Петро Гуцал

ФІЛЯС
Осип

(17.03.1895 – д. і м. с. н.) – лікар, д-р медицини, старшина УГА. Н. в м. Львів. У рідному місті випускник філії АГ (1913), студіював медицину в ун-ті. З поч. ПСВ продовжив студії у Віден. ун-ті, де здобув диплом д-ра медицини.

Служив лікарем у таборі для інтернованих м. Ґмюнд (нині Австрія), з весни 1917 – в австро-угор. армії. В УГА – медик у 10-й бригаді; мав військ. звання санітарного четаря.

Після війни у Львові працював лікарем Каси хворих, від 1926 – Нар. лічниці, де 1937 очолив педіатричний відділ. Учасник 1-го укр. пед. конгресу (Львів, 1935), на якому виступив з доповіддю "Школи та поширення гасел гігієни серед громадянства". 1938 обраний чл. виділу УЛТ. Читав лекції з проблем гігієнічної освіти для громадянства, зокр. пед. спільноти.

Автор фахових публікацій у ж. "Лікарський вістник", брошур "Суспільна опіка в наших умовинах" (1933), "Гігієна дитини" (1942) й ін., а також популярних статей у час. "Діло", "Рідна школа" тощо.

Після ДСВ проживав і працював за фахом у м. Відень. П. після 1976.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 129; З природи й техніки. Ювилейне число "Лікарського вістника" // Діло. 1933. 2 лип. Ч. 169. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 107.

Петро Гуцал

ФІЛЯС
Петро

(05.07.1886–12.12.1937) – правник, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Зубків (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Зростав круглим сиротою. Випускник АГ і правн. ф-ту ун-ту м. Львів. Працював до 1914 в окруж. суді м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ – старшина (хорунжий) у військ. судах австро-угор. армії. До УГА вступив у 11.1918, служив у Коломий. ОВК, потім у польовому суді 1-го корпусу. Іменований 1.03.1919 четарем. У наприкінці 05.1919 опинився в польс. полоні.

Після звільнення проживав у Коломиї. До суддівської посади польс. властями не допущений. Був дир. філії Українбанку, повітов. комунальної каси ощадності. Брав участь в укр. громад. житті міста й пов.

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок".

Літ.: Посмертні згадки. Петро Філяс // Діло. 1937. 22 груд. Ч. 282. С. 10; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 323; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 336.

Петро Гуцал

ФІЛЯС
Платонід-Петро

ФІЛЯС
Платонід-Петро

(чернече ім'я: Платонід; 27.09.1864–16.06.1930) – церк. і громад.-політ. діяч, чл. УНРади ЗУНР. Н. в с. Добрачин (нині Добрячин Червоноград. р-ну Львів. обл.) у сім'ї коваля. Здобув освіту в нар. шк. в рідному селі. Випускник АГ м. Львів (1882). Займався репетиторством. 17.11.1883 вступив до Добромильського монастиря Св. Онуфрія ЧСВВ (нині в м. Добромиль Самбір. р-ну Львів. обл.). 1885–89 вивчав філософію і богослов'я в м. Краків. Під час навч. писав матеріали до вид. УГКЦ "Рускій Сіон" та "Душпастир". 15.09.1889 висвячений на священика. 1892 разом з Є. Ломницьким видав молитовник для молоді "Гостинець". 1897 започаткував, спільно з тогочасним ігуменом монастиря Св. Онуфрія А. Шептицьким, вид. реліг. час. "Місіонар", був його ред. Належав до кер-ва ЧСВВ, ініціатор масової місійно-реколекційної роботи в УГКЦ, започаткував діяльність Марійських дружин. Керував Жовків. друкарнею ЧСВВ.

У 11.1902–09.1904 очолював християнську місію УГКЦ в Канаді. Осередком місії стало м. Мондер (пров. Альберта). 01.1904–07 – протоігумен ЧСВВ у м. Львів.

ФІПС
Ерік

Проводив кампанію з підвищення рівня освіти монахів, скеровував їх на навч. до ун-тів м. Рим (Італія), Відень, Інсбрук (нині Австрія). 1911 заснував Місійний ін-т ім. св. Йосафата в м. Бучач (нині Терноп. обл.).

1914–16 – апостольський адміністратор для українців-католиків Австро-Угорщини поза межами Галичини. У 04.1915 ініціював створення в м. Кромержиж (нині Чехія) Центр. греко-катол. семінарії (ректор Й. Коциловський). Надавав підтримку укр. біженцям, ув'язненим у таборах Талергоф і Ґмюнд (нині обидва Австрія), укр. військовополоненим.

18–19.10.1918 разом з А. Шептицьким, Й. Коциловським від УГКЦ ввійшов до складу УНРади. Делегат від Жовків. пов. Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 28–29.03.1919). Скарбник повітов. к-ту УНТП в м. Жовква (нині Львів. обл.). Чл. ШНК УНДП. Співавтор "Тимчасового основного закону про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії" та закону "Про вибори до Сойму ЗОУНР", працював у ДСОВ.

1918–20 – ген. вікарій ЧСВВ, 1918–26 – ігумен Жовків. монастиря. Домагався звільнення з табору м. Домб'є (нині Польща) монахів ЧСВВ з Крехів. й Жовків. монастирів. Постійний автор матеріалів до час. "Місіонар", "Нива", "Нова Зоря", "Правда". Через погіршення стану здоров'я 1926 переїхав з м. Жовква до Дрогобиц. монастиря ЧСВВ. 1929 видав посібник для монахів ЧСВВ "Духовні вправи".

П. і похований у м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Літ.: Лехман Т. Народознавча тематика на сторінках журналу "Місіонар" (1897–1906 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. Львів, 1998. С. 263–270; *Його ж.* Перший редактор "Місіонаря" // Голос з-над Бугу. Сокаль, 2001. 11 груд.; *Назарко І.* Лицар у чернечій рясі // Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник / ред. кол. М. Островерха та ін. Ню Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 111; *Його ж.* Пропам'ятна книга ОО. Василіан у Канаді. Торонто, 1953; *Його ж.* Сильветки перших василіян після Добромилької реформи. о. Платонід Філяс // Записки ЧСВВ (Рим). Секція 2. 1982. Т. XI (XVII). Вип. 1–4. С. 470–477; *Пилипів І., Делятинський Р.* Суспільна діяльність Отців Василіян у Галичині в період Другої Речі Посполитої // Карпати: людина, етнос, цивілізація. Івано-Франківськ, 2017. Вип. 7. С. 131–144; Посмертні згадки. о. Плятонід Філяс ЧСВВ // Діло. 1930. 19 черв. Ч. 133. С. 5; Українська журналістика в іменах. Львів, 1999. Вип. 6. С. 344; *Шкраб'юк П.* Монаший Чин отців Василіян у національному житті України. Львів, 2005.

Микола Вітенко, Микола Кугутяк

ФІПС
Ерік

(Phipps Eric Clare Edmund; 27.10.1875–13.08.1945) – брит. дипломат. Н. в сім'ї Костянтина Фіпса, брит. посла в Бельгії 1900–06. У дитячі роки супроводжував батьків у їхніх дипломатичних поїздках Європою. Навч. в королів. коледжі м. Кембридж (нині Велика Британія). Випускник Паризьк. ун-ту. На дипломатичній службі з 1899; призначений брит. аташе в м. Париж. 1901 підвищений до рангу 3-го секретаря. У 01.1905 переведений до м. Стамбул (нині Туреччина). У 04.1905 підвищений до рангу 2-го секретаря, у 09.1905 повернувся до м. Лондон для роботи в брит. МЗС. У 09.1906 переведений до м. Рим, у 02.1909 – до м. Париж у статусі приватного секретаря брит. посла у Франції. У 04.1912 підвищений до рангу 1-го секретаря і переведений до м. Санкт-Петербург (нині РФ); від 10.1913 – у м. Мадрид.

У 05.1916 повернувся до Парижа. 1919 – учасник брит. делегації на Паризькій мирн. конф. У 09.1919 повернувся до Лондона. У 11.1920 призначений брит. повіреним у справах у м. Брюссель. У 11.1922 підвищений до посланника і переведений до Парижа; в. о. посла в період його відсутності.

15.03.1923 від імені Великої Британії підписав постанову Ради послів д-в Антанти щодо сх. кордонів Польщі, яка узаконювала польс. окупацію Сх. Галичини.

З 06.1928 – надзвичайний і повноважний посол Великої Британії в Австрії. 1933 призначений брит. послом у Німеччині. Був прихильником політики умиротворення, вірив у дієвість Ліги Націй як інструмента для запобігання війни. У депешах попереджав брит. уряд про небезпечний х-р нацист. режиму й зростання військ. могутності Німеччини. 1937 призначений брит. послом у Франції, перебував під впливом франц. міністра закорд. справ Ж. Бонне. У своїх депешах періоду чехословац. кризи 1938 наголошував на намаганнях франц. уряду досягти миру з Німеччиною за будь-яку ціну. У 11.1939 через хворобу серця повернувся до Великої Британії, оселився в графстві Вілтшир.

П. від тромбоемболії легеневої артерії в Лондон. клініці.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 802; *Кучабський В.* Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках. Львів, 2015. С. 405; *Стахів М.* Західня Україна. Збройна і дипломатична оборона в 1919–1923. Нарис історії: у 6 т. Т. 6. Кн. 2. Скрентон, 1961. С. 138.

Богдан Паска

ФІХМАН Арон

(04.04.1890 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. в с. Устя-Зелене (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.). 1910 закінчив навч. у 2-й польс. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Студіював право у Львів. ун-ті. Здобув ступінь д-ра права.

До УГА вступив 18.12.1919 в Станиславові, де служив у польовому суді ОВК. Іменований 1.01.1919 суд. четарем.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 418; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 149; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. II Gimnazyum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1909/10. Stanisławów, 1910. S. 90.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФІЦАЛО́ВИЧ Юліан Ромуальдович

(20.04.1889–31.10.1976) – священик, громад.-культ. діяч. Н. в с. Голгоча (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.). Випускник г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1916) і теолог. ф-ту Львів. ун-ту.

Від 1917 – священик у м. Підгайці, де належав до Укр. повітов. нац. ради, яка під час Листопадового чину 3.11.1918 перебрала владу в Підгаєц. пов., її співробітник і секретар. Приймав присягу в місц. активістів на вірність ЗУНР. Служив капеланом УГА. 1919–20 інтернований польс. владою.

Згодом священик у с. Зарваниця, Котузів (нині обидва Теребовлян. р-ну), Швейків (нині Монастирис. р-ну, усі Терноп. обл.), ін. населених. пунктах Тернопільщини й Станиславівщини; від 1940 – у с. Віняви (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Зазнав переслідувань рад. влади, заарештований 1952. Ув'язнений на 10 р. ВТТ. Звільнений 1956, повернувся на Львівщину.

1966 виїхав до Канади, де перебувала його родина. Служив душпастирем у пансіоні ім. І. Франка м. Торонто. Чл. редколегії зб. "Підгаєцька Земля". Автор краєзнавчих праць.

П. у м. Торонто.

Літ.: *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 239; *Мельничук Б., Стульківський М.* Фіцалович Юліан Ромуальдович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 521–522; Підгаєцька земля: Історично-мемуарний збірник / ред. кол.: О. Яворський, І. Дурбак, І. Корницький та ін. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 189, 201, 226, 681–686;

ФЛОНДОР
Янку

Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 4 / упоряд.: О. Бажан, П. Гуцал, Л. Кіт. Тернопіль, 2016. С. 259.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ФЛО́НДОР
Янку

(16.08.1865–18.10.1924) – рум. буковин. політик. Н. в м. Сторожинець (нині Чернів. обл.) у аристократичній родині. З дитинства займався музикою. Випускник г-зії та ф-ту права ун-ту м. Чернівці. Продовжив освіту в ун-ті м. Відень, де 1894 отримав титул д-ра права.

Брав участь у рум. молодіжному русі спільно з Дж. Поповічем, Ґ. Філімоном, Ф. Лупу, К. Моpapiу, З. Воронка. Співзасн. т-ва "Concordia" (7.03.1892), яке об'єднало нац. сили "молодих" політиків. 1897 спільно з Дж. Поповічем заснували газ. "Patria" (1897–1900). У 08.1898 став співголовою Рум. нац. партії, яку очолив І. Лупул. Восени 1898 обраний депутатом Буковин. сейму від колегії великих власників, де зайняв посаду співголови Рум. клубу. Виступав за впровадження рум. мови в службовому діловодстві. У 08.1900 спільно з Дж. Поповічем узяв участь у створенні Рум. нац.-нар. партії, яку очолив 1901. 1904 самоусунувся від участі в роботі Буковин. сейму. 7.02.1909 повернувся в політ. життя як голова Рум. партії; його співголовами були А. Randomizer Ончул, З. Перчек, М. Бока. 1910 відійшов від політ. діяльності, що вважалося втратою для партії.

Під час ПСВ залишався на Буковині. Був автором меморандуму, направленого І.-К. Бретіану, щодо визначення кордону на Буковині й збереження м. Чернівці за Румунією. Вимагав від рос. ген. О. Брусилова забезпечити нас. Буковини продуктами харчування. 1917 був заарештований і до 10.1918 перебував під слідством, ініційованим О. Черніним.

З 10.1918 очолив рум. нац. рух на Буковині. 27.10.1918 керував зібранням румунів Буковини зі створення Конституанти й очолив виконавчий к-т Рум. Нац. Ради. З 12.11.1918 очолював уряд Буковини. Після Ген. конгресу Буковини отримав посаду міністра-делегата Буковини. У 04.1919 відійшов від політ. справ через конфлікт з І.-Я. Ністором.

П. у м. Чернівці. Похований у сімейному склепі в м. Сторожинець.

Літ.: Nandriş Gr. Iancu Flondor (1865–1924) // Unirea Bucovinei (27 octombrie 1918 – 27 octombrie 1933). Cernăuţi, 1934. P. 28–35; *Popescu A.* Familia, viaţa, activitatea şi moştenirea lui Iancu Flondor // Iancu Flondor, Bucovina și România Mare. Documente și scrisori / ed. îngrijită, studiu introductiv și note de A. Popescu; Prefață de M. Neamțu; Cuvânt înainte de M. I. Miclescu. București, 2017. P. 15–44; *Purici Ş.* Iancu Flondor (1865–1924). O viaţa în slujba dreptăţii // Codrul Cosminului. 2004. Vol. 10. P. 259–270.

Ігор Піддубний

ФЛЬОРУ́К-МИКИТЧУ́К
Микола Олексійович

(16.10.1899 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. З 1908 навч. в укр. держ. г-зії м. Вижниця, пройшов до війни курс за 6 кл.

Улітку 1917, під час рос. окупації Буковини, примусово вивезений до Росії, де перебував у різних містах у статусі евакуйованого з прифронтової зони біженця. 1918 повернувся до Австро-Угорщини, брав участь у ПСВ як однорічний доброволець, підофіцер австр. армії.

На поч. 1919 дістався до Галичини, вступив на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Служив у Заліщиц. сотні (команд. пор. Г. Чернецький) Чортків. куреня (команд. от. В. Оробко), яку наприкінці 04.1919 включено до складу 1-го полку 7-ї Львів. бригади УГА. У 03–04.1919 служив у військ. сотенній канцелярії. 29.04.1919 вирушив на фронт біля м. Львів. 2.05.1919 прибув до м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), звідки пішов на позиції перед с. Григорів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), стримуючи польс. наступ до серед. 05.1919.

Подальша доля невідома.

У л-рі Ф.-М. помилково іменують Фльорчук-Микитчук або Фльорчук.

Літ.: Буковинці в загонах української галицької армії. Спомини про визвольну війну бунчужного Олександра Гніздовського, жителя с. Митків Заставнівського району // Час. 2002. 3 трав.; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина (Торонто). 1979. Ч. 1; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 20 груд.; 1931. 22 берез.; 1 квіт.

Володимир Старик

ФЛЬОРЧУ́К
Ярослав Йосипович

(1898–1977) – четар УГА. Н. в с. Дуплиська (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика-експозита, уродженця м. Чернівці. Військ. службу розпочав однорічним добровольцем – титулярним єфрейтором 5-ї компанії 30-го піх. полку. Воював на Італ. фронті, наприкінці 1917 поранений. 1918 іменований хорунжим у резерві 30-го піх. полку.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. З 1.03.1919 іменований четарем піхоти, служив у Коломий. ОВК. Воював на фронті в складі 9-ї бригади УГА як команд. чети кулеметів у сотні важких кулеметів "Шварцльозе" (команд. сотні пор. К. Стефанів). Після переходу 16.07.1919 9-ї бригади УГА за р. Збруч брав участь у боях з більшовиками біля м. Жмеринка, Калинівка (нині обидва Вінниц. обл.) та Бердичів (нині Житомир. обл.) як команд. кулеметної чети 1-го куреня (команд. куреня пор. М. Давибіда). Важко поранений у бою 1-го куреня з більшовицькими ч. Г. Котовського біля с. Харліївка (нині Попільнян. р-ну Житомир. обл.) в 2-й пол. 09.1919, потрапив у полон разом з 2 кулеметами й кулеметною обслугою. Після повернення до своєї бригади, реорганізованої на поч. 1920 в 5-й полк у складі 2-ї червоної Галиц. бригади, воював на фронті в околицях м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.). Потрапив у польс. полон 24.04.1920 після оточення та роззброєння 2-ї червоної галиц. бригади. Був інтернований спершу в таборі полонених м. Проскурів (нині Хмельницький), згодом у таборі ч. 7 м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 29.12.1920. На поч. 1921 повернувся до батьківського дому в Дуплиськах. Одружений з Наталією Брикович, з якою мав єдиного сина Йосипа-Володимира Фльорчука (1936–46).

З 04.1943 – повітов. уповноважений військ. управи д-зії "Галичина" в Заліщиц. пов. На поч. 1944 розпочав роботу з евакуації родин добровольців перед наступом більшовиків. Учасник пленарного засідання військ. управи в м. Львів 21.06.1944, на якій розглянуто звіти про допомогу родинам добровольців, про набір до д-зії та про евакуацію родин добровольців.

Через воєн. обставини не зміг разом з ін. чл. військ. управи виїхати через м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) до Баварії, куди встиг евакуювати свою родину. Від серед. 1944 був відірваний від сім'ї, яка перебувала в таборі укр. біженців біля м. Місбах (нині ФРН).

Після війни проживав нелегально під фальшивим паспортом, кардинально змінив свою зовнішність і біографію. 1947–48 переховувався в А. Дольницького, який працював дир. шк. с. Чорногози (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.). 1956 перебрався до своєї родини в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де в 10.1956–09.1976 працював доглядачем залів, опалювачем, касиром і фотографом у Музеї нар. мист-ва Гуцульщини. 1971 урочисто відзначив своє буцімто 85-річчя (насправді прожив 73 р.).

П. і похований у м. Коломия.

Літ.: Бречка Д. До історії 9-ої Белзької бригади УГА. (Спогад) // Свобода. 1962. 17 січ.; 18 січ.; Військова управа // Тернопільський голос. 1943. 2 трав.; *Дольницький О.* Літопис роду Дольницьких. Львів, 2004. С. 263–264; *Колісник Р.* Військова управа та українська дивізія Галичина. Торонто, 1990. С. 145; *Крохмалюк Р.* Заграва на Сході. Торонто; Нью-Йорк, 1978. С. 184, 229–231; Розшуки // Слово. 1946. 10 лютого; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 127; *Стефанів З.* Два роки в українській армії // ЛЧК. 1932. Ч. 10. С. 9–13; Ч. 12. С. 6–8; Українська Галицька Армія / ред.

ФЛЬОРЧУК
Ярослав Йосипович

ФЛЮНТ Володимир

Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 105; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 83, 84.

Володимир Старик

ФЛЮНТ Володимир

(15.09.1899–29.01.1980) – інж., старшина УГА. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Випускник Дрогобиц. г-зії.

Учасник ПСВ з 1917. Підхорунжий УСС. Від 11.1918 в УГА. Хорунжий. Брав участь у боях за м. Львів (Підзамче). Від 01.1919 – у 3-му курені УСС. Учасник боїв біля м. Хирів (нині Львів. обл.), ліквідації заколоту в м. Дрогобич 15.04.1919, Чортків. офензиви. 1.08.1919 іменований четарем. Командант чети, згодом сотні у 8-й Самбір. бригаді. Воював проти більшовиків, денікінців. Перехворів на тиф у м. Чечельник (нині смт Гайсин. р-ну Вінниц. обл.).

Заарештований органами ВЧК навесні 1920. Втік із поїзда дорогою до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Переховувався в м. Київ, на Волині. Заарештований польс. поліцією в м. Львів. Перебував у таборі військовополонених м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 16.10.1920.

Згодом здобув освіту у Львів. політехніці. Працював інж. Чл. т-в "Червона калина", Укр. філателістичного т-ва. З 1941 очолював ф-ку "Концентрат" у с. Лисиничі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

1944 виїхав до м. Відень, згодом до м. Зальцбург (Австрія). З 1948 проживав у Чилі, керував ф-кою з вир-ва алюмінієвого посуду. 1959 переїхав до м. Бостон (США). Працював інж. на ф-ці з пошиття одягу. Чл. УНС, ОбВУА, УСГ, ін. укр. т-в. З 1969 на пенсії. Співпрацював з Укр. наук. ін-том Гарвард. ун-ту, фінансово підтримував Фонд катедр українознавства. Керував шк. українознавства при церквах Св. Юри та Царя Христа в м. Бостон.

Похований на укр. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 70; *Сідлярчук С.* Спогад про доброго громадянина: Володимир Флюнт – добродій ФКУ // Свобода. 1980. 3 черв. Ч. 126. С. 6; Сл. п. інж. Володимир Флюнт // Свобода. 1980. 8 лютого. Ч. 31. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 175.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ФЛЯ́ЙШМАН Веніамін (Беніамін)

(19.03.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Тернопіль. Єврей за національністю. Випускник реальної шк. м. Тернопіль. Навч. у Львів. ветеринарній акад-ї.

В УГА служив ветеринарним хорунжим у 14-й бригаді.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 418; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 149.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФЛЯК Микола

(09.12.1899–22.03.1973) – стрілець УГА, архітектор. Н. в с. Сушиця Рикова (нині Сушиця Самбір. р-ну Львів. обл.).

Доброволець УГА.

Випускник г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1920), політехніки м. Данціґ (нині Ґданськ, Польща). Інж., викл. буд. шк. м. Лєшно (нині Польща). Працював над реконструкцією будинку М. Коперника в м. Торунь (нині Польща), низки ін. споруд. 1942–44 – дир. ремісничої

Могила Миколи ФЛЯКА

шк. м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

1944 емігрував до Німеччини, 1950 – до Канади. Проживав у м. Едмонтон. Працював архітектором у департаменті публічних робіт пров. Альберта, одночасно від серед. 1960-х – у канад. осередку Укр. публіцистично-наук. ін-ту (США). Автор проектів церков і світських будівель. Поєднував традиції укр. церк. буд-ва з романським стилем. Чл. УСГ, УНС, НТШ, ін. укр. т-в.

П. і похований у м. Едмонтон на цвинтарі Св. Михаїла.

Літ.: Коломия й Коломийщина. Філядельфія, 1988. С. 231; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 652; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 154.

Микола Вітенко

ФО́РМАДЖІВ Василь Олександрович

ФОРМАДЖІВ Василь Олександрович

(02.03.1889 – д. і м. с. н.) – юрист, поручник УГА. Н. в м. Чернівці в сім'ї пом. муляра. 1902–10 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях, де влітку 1910 склав матуральні іспити. Проф. г-зії Є. Семака організовував 1908 збір коштів серед укр. громадськості, щоб дати можливість Ф. завершити гімназійне навч. З 1910 студіював на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту, де 3.06.1919 отримав абсолюторіум. Чл. укр. акад. козацтва "Запороже".

Від поч. ПСВ воював у складі 22-го пix. полку крайової оборони як кадет у резерві, від 08.1915 – офіцерський аспірант, фельдфебель полкового штабу. Восени 1915 поранений. З 08.1916 іменований лейтенантом резерву, з 11.1918 – обер-лейтенантом резерву 22-го полку стрільців. Нагороджений срібними медалями за відвагу 1-го та 2-го кл., бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. Команд. розбитого поляками в бою 15.07.1919 біля с. Винятинці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) куреня, залишки якого підпорядковано команд. 2-го куреня новоств. 14-ї бригади УГА пор. Я. Голоті. Потрапив у польс. полон 15.07.1919, був ув'язнений у таборі "Буґшопи" біля м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь), де зазнав нелюдських знущань. Восени 1919 зумів утекти з табору й повернутися до своєї ч.

У період наступу більшовиц. військ на м. Одеса на поч. 02.1920 та планованого переходу 3-го корпусу УГА по льоду через р. Дністер у м. Григоріополь (нині Молдова) був направлений разом з пор. Ю. Алексієвичем від 14-ї бригади (обоє були буковинцями, володіли рум. мовою) для переговорів з рум. командуванням. Перемовини закінчилися невдачею, румуни заборонили військам УГА переходити на правий бік р. Дністер, погрожували застосувати зброю проти кожного, хто наважиться перейти ріку.

Повернувся на Буковину, працював адвокатом. 1930-х переїхав до Румунії.

Подальша доля невідома.

Молодший брат Петро (н. 25.06.1897), повернувшись навесні 1920 до Чернівців після служби в УГА та зазнавши переслідувань з боку рум. поліції, наклав на себе руки.

У л-рі Ф. помилково іменують Н. Формаджів, Фармаджів, Формаджей, Форнадзів.

Літ.: Аріо К. Нарис історії XIV. бриґади // ЛЧК. 1930. Ч. 1. С. 16; Ч. 10. С. 19; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; Діти, памятайте про відплату за батьків! З пекла польської неволі // Стрілець. 1919. 18 верес.; *Драґінда Є.* В лабетах "Західної" культури – в Польщі. (Зі споминів українського січового стрільця) // Свобода. 1928. 17 квіт.; З пекла польської неволі // Український Прапор. 1919. 23 серп.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 21 берез.; 10 черв.; *Масікевич О.* "Борімося – поборемо" // Час. 1935. 7 лип.; *Меґас О.* Траґедія Галицької України. Вінніпег, 1920. С. 108; *Семака Е.* Просьба // Буковина. 1908. 12 (25) груд.; *Сімович В.* Праці у двох томах. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці, 2005. С. 615; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та

110 семестрів його заснування відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 35; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1902/1903. Czernowitz, 1903. S. 70.

Володимир Старик

ФОРОСТИНА Роман Миколайович

ФОРОСТИ́НА Роман Миколайович

(27.01.1893–12.08.1972) – старшина УГА, правник, музикант, громад. діяч. Н. в м. Старий Самбір (нині Львів. обл.) у сім'ї вчителя; батько – українець, мати – німкеня. Випускник г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.; 1911). Студіював право у Львів. ун-ті.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, відбув прискорений старшин. курс у військ. шк. м. Фельдбах (нині Австрія). Від 01.1915 воював на Галиц. фронті в Карпатах. 1915 потрапив у рос. полон, з якого повернувся в кін. 1917. Знову служив у війську; мав військ. звання лейтенанта.

Після Листопадового чину вступив до УГА, був комендантом двірця в м. Самбір. У 01.1919 призначений старшиною-інтендантом групи "Старий Самбір" (згодом реорганізована в 1-шу Гірську бригаду). З 05.1919 служив в ін. бойовій ч., з якою перебував за р. Збруч. Іменований 1.08.1919 поручником.

Повернувся 1920 до Галичини, уникнувши польс. полону. Завершив у Львів. ун-ті студії ступенем магістра права, готувався до суддівської практики. Через часті переведення з міста до міста на роботу, що свідчило про упереджене ставлення польс. властей до українця – канд. у судді, залишив судівництво й зайнявся адвокатурою. 1930-х і до кін. нацист. окупації 1944 проживав у м. Добромиль (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), працював пом. адвоката. Брав участь у громад.-культ. житті, зокр. хоровій і концертній діяльності, оскільки музикою цікавився ще зі студент. років.

Улітку 1944 разом із сім'єю виїхав на Зх. Зумів поселитися у Швеції, звідки 1948 емігрував до Аргентини; проживав у м. Кордова, професійно зайнявся музикою, виступав на концертах як піаніст. У Муз. ін-ті ім. Л. ван Бетховена отримав диплом проф. фортепіано й композиції. У 1-й пол. 1950-х переїхав до США. У м. Трентон (шт. Нью-Джерсі) організував та очолив відділ Укр. муз. ін-ту, викладав у ньому. Одночасно навч. в Амер. гільдії органістів, після чого давав концерти в храмах.

П. у м. Нью-Йорк. Похований на цвинтарі м. Саут-Баунд Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Бл. п. Роман Форостина // Свобода. 1972. 16 серп. Ч. 148. С. 5; *Островерха М.* Людина та її доля // Свобода. 1984 16 черв. Ч. 114. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 112; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Петро Гуцал

ФО́РСТЕР Фридріх

(1878 – д. і м. с. н.) – отаман, полковий лікар. Н. в м. Констанц (Австрія). Німець за національністю.

Під час ПСВ служив у гарнізонному госпіталі № 17 та госпіталі м. Санкт-Пельтен (нині Австрія). В УГА з 22.02.1919. Служив у шпиталях м. Самбір (нині Львів. обл.) і Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Через пів року повернувся до м. Відень, 23.09.1919 був відправлений Збірною станицею до Укр. бригади в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 419.

Олег Стецишин

ФОСТАКОВСЬКИЙ Іван

ФОСТАКО́ВСЬКИЙ Іван

(01.01.1890–26.12.1964) – льотчик, сотник УГА, кооп. діяч. Н. в с. Товсте (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1909), торг. акад-ї м. Відень (1911), австр. артилер. старшин. шк. м. Катаро (нині Котор, Хорватія; 1913). Люстратор у кредитній спілці Райффайзен, інспектор кредитових кооперативів при Галиц. крайовому виділі.

Учасник ПСВ. Воював на Італ. фронті в гірській та польовій арти-

лерії. 12.12.1918 вступив до ЛВ УГА, згодом старшина авіаполку в м. Красне (нині Львів. обл.). Льотчик-дозорець. 5.02.1919 поранений унаслідок вибуху авіабомби, довго лікувався. Від 05.1919 – комендант 4-ї авіасотні УГА. 31.08.1919 іменований сотником. Побував у "чотирикутнику смерті".

Навесні 1920 повернувся до рідного села. Працював у мережі укр. кооперативів.

Згодом інспектор кооперативів у м. Краків. Чл. УТОВМ, УКТОДІ, ін. укр. т-в. 1939–41 – дир. відділу РСУК у м. Краків. Після ДСВ проживав у м. Мюнхен (нині ФРН). 1948 емігрував до США. Проживав у м. Вунеокет (шт. Род-Айленд), м. Готдейл (шт. Массачусетс). Автор спогадів.

П. у м. Готдейл, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Лемківський І. Летунство У.Г.А. // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 7–10; Ч. 12. С. 15–17; *Тинченко Я.* Герої українського неба. К., 2010. С. 150–151; Св. п. Іван Фостаковський // Свобода. 1964. 30 груд. Ч. 243. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 217–240, 657; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 7; *Франко П.* Летунський відділ У.Г.А. // ЛЧК. 1937. Ч. 11. С. 9–12; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2009.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ФО́ТІЙ (ФО́КІ)
Іван Юрійович

(02.10.1891–19.05.1922) – поручник УГА. Н. в с. Хрещатик (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї церк. дяка. 1904–13 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), де 23.06.1913 склав матуральні іспити. Студіював у Чернів. ун-ті. Чл. укр. акад. т-ва "Союз" у м. Чернівці.

Брав участь у ПСВ як однорічний доброволець, підофіцер та офіцер австр. армії. У 11.1918 вступив на службу в укр. армію як четар УГА, використовував відтоді українізовану форму свого прізвища – Фотій. Служив у Заліщиц. сотні (команд. пор. Г. Чернецький) Чортків. куреня (команд. от. В. Оробко), яку наприкінці 04.1919 включено до складу 1-го полку 7-ї Львів. бригади УГА. Крім військ. справи, навчав своїх стрільців співати укр. пісень. 29.04.1919 Заліщиц. сотня вирушила з м. Заліщики (нині Терноп. обл.) на фронт біля м. Львів. 2.05.1919 вона приїхала до м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), звідки пішки вирушила на позиції перед с. Григорів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), стримуючи польс. наступ до серед. 05.1919. Після прориву поляками фронту Заліщиц. сотня відступала вздовж р. Дністер, прикриваючи праве крило УГА. В с. Буряківка (нині Заліщиц. р-ну) 7.06.1919 Заліщиц. сотня була включена до складу пробоєвої групи під командуванням от. А. Бізанца. Під час відступу Ф. важко захворів, був відправлений до шпиталю. Після переходу УГА через р. Збруч у 07.1919 командував однією зі стрілец. сотень 1-го куреня 6-ї бригади (згодом 6-го пів. полку).

Після повернення з війни продовжив студії в Чернів. ун-ті.

П. у центр. шпиталі м. Чернівці від інфекц. ендокардиту. Похований 21.05.1922 на Руськ. цвинтарі міста. У л-рі Ф. помилково іменують Євгеном.

Літ.: Буковинці в загонах української галицької армії. Спомини про визвольну війну бунчужного Олександра Гніздовського, жителя с. Митків Заставнівського району // Час. 2002. 3 трав.; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина (Торонто). 1979. Ч. 1; *Дольницький М.* Над пропастю // Український Скиталець. 1921. Ч. 10. С. 9; 1922. Ч. 15. С. 7; Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмани за шкільний рік 1911/1912. Кіцмань, 1912. С. 118; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; 3 черв.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329.

Володимир Старик

ФОШ
Фердинанд Жан Марі

ФОШ
Фердинанд Жан Марі

(Foch Ferdinand Jean Marie; 02.10.1851–20.03.1929) – франц. військ. діяч. Н. в м. Тарб (нині департамент Верхні Піренеї, Франція). Навч.

в шк. м. Тарб, єзуїт. коледжі м. Сент-Етьєн (нині департамент Луара, Франція). 1870 мобілізований до піх. полку. Після франко-прус. війни 1870–71 вирішив продовжити військ. кар'єру. 1871 вступив до Вищої політех. шк. 1873 отримав звання лейтенанта у 24-му артилер. полку. 1887 закінчив Акад-ю Генштабу, викладав там заг. стратегію з 1890; з 1895 – проф. Вивчав наполеонівську тактику й особливості її застосування в сучасних умовах. З 1903 – полковник, команд. 35-го артилер. полку. 1908 очолив Акад-ю Генштабу. 2.08.1911 призначений команд. 13-ї піх. д-зії, від 17.12.1912 – 7-го армій. корпусу. 11.08.1913 став команд. 20-го армій. корпусу в складі 2-ї армії (м. Нансі (нині департамент Мерт і Мозель, Франція)).

На поч. ПСВ в 08.1914 на чолі 20-го корпусу брав участь у Прикорд. битві й Лотаринзькій операції. З 29.08.1914 – команд. армій. групи "Фош", яка 5.09.1914 була реорганізована в 9-ту армію. Брав участь у битві на р. Марна. 13.06.1915 очолив групу армій "Північ". Керував наступом союзників на р. Сомма 1916, за провал якого відправлений у відставку й призначений главою Центру воєн. досліджень. 15.05.1917–28.12.1918 – нач. Генштабу, 26.03–11.11.1918 – верховний головнокоманд. союзних військ у Франції. З 1918 – чл. Франц. акад-ї. Відіграв значну роль у перемозі Антанти над коаліцією Центр. д-в. 11.11.1918 у своєму залізн. вагоні підписав Комп'єнське перемир'я, яке закінчило ПСВ.

Підтримував Польщу у військ. протистоянні із ЗУНР 1918–19. На Паризькій мирн. конф. 21.01.1919 заявив представникам Антанти про потребу створення єдиної союзницької місії в Польщі; у результаті для врегулювання конфлікту до Сх. Галичини було відправлено пропольс. місію Бартелемі. Підтримував прагнення Антанти сформувати польс.-рум. альянс проти більшовизму; вважав українців прихильними до більшовиків. 25.02.1919 Рада десяти на Паризькій мирн. конф. схвалила пропозицію Ф. про залучення до військ. антибільшовиц. ізоляційної програми Румунії, що фактично узаконило окупацію рум. військами Пн. Буковини. У 03.1919 підтримав надання Румунії бойового спорядження для військ. акції проти рад. Угорщини, що посилило позицію рум. сторони під час переговорів із ЗОУНР у буковин. питанні. 17.03.1919 виступив за надання польс. урядові негайної допомоги шляхом перекидання армії Галлера (яка підпорядковувалася безпосередньо Ф.) з Франції до Галичини. Отримавши відповідні повноваження від "Великої четвірки", опікувався питанням переправки армії Галлера через тер. Німеччини. Наприкінці 04.1919 дозволив Ю. Галлеру скерувати 2 д-зії на Волин. фронт. Фактично сприяв використанню цієї армії проти УГА. 14.06.1919 укладено спец. угоду про підпорядкування польс. ЗС франц. головнокомандувачу Ф. Восени 1920, у розпал польс.-рад. війни, Диктатор ЗУНР Є. Петрушевич мав намір здійснити візит до м. Париж і провести з Ф. переговори. На поч. 1922 аудієнції у Ф. домігся представник уряду Є. Петрушевича священик Й. Жан, який згодом писав, що маршал "сердечно розмовляв зі мною і сказав, що дуже мало знає про нашу справу". На поч. 1920-х митрополит А. Шептицький мав з Ф. перемовини щодо долі Сх. Галичини. У 05.1923 відвідав окуповане Польщею м. Львів.

З 30.10.1920 – чл. Вищої воєн. ради. Брав участь в орг-ції військ. інтервенції до рад. Росії. Отримав звання маршала Франції (5.08.1918), брит. фельдмаршала (19.07.1919), маршала Польщі (13.04.1923). Автор військ.-теоретичних праць і мемуарів.

П. і похований у м. Париж.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011. С. 139; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 297, 319, 354; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 261, 318, 341, 349, 350, 353, 368; *Тичка Г.-М.* Східна Галичина у політиці Франції (1918–1923). Львів, 2018. С. 137, 213-217;

Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 124, 134, 136, 175, 185, 331, 344, 345.

Богдан Паска

ФРАЙ
Кароль

(1896–03.01.1920) – четар. Н. в с. Лепехівка (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). Німець за національністю.

В УГА з 6.03.1919. На поч. 1919 – команд. тех. сотні 10-ї Янів. бригади. Потім команд. саперної сотні 19-ї бригади. Наприкінці 1919 – команд. 5-ї саперної сотні.

П. від тифу на Поділлі.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 419.

Олег Стецишин

ФРАНКÓ
Іван Якович

(27.08.1856–28.05.1916) – поет, письменник, драматург, літературознавець, перекладач, науковець, мислитель, громад.-політ. діяч. Д-р філософії. Батько сотників УГА П. Франка і Т. Франка. Н. в с. Нагуєвичі (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї сільс. коваля. Мати – Марія Кульчицька походила з ходачкової шляхти. 1865 п. батько. Якийсь час Ф. виховував вітчим Г. Гаврилик. 1872 п. мати.

Навч. в початковій шк. с. Ясениця Сільна (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.), гол. міськ. шк. ЧСВВ м. Дрогобич. Випускник Дрогобиц. г-зії (1875). Уже в початкових кл. г-зії під впливом учителів І. Верхратського та Ю. Турчинського Ф. почав писати прозові й поетичні тв. ("Великдень", "Пісні народнії", "Моя пісня", "Юґурта", "Ромул і Рем" та ін.). Належав до літ. гуртка. Заробляв на життя репетиторством. Значну ч. власних грошей витрачав на купівлю нових книг.

Студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Вивчав класичну філологію, укр. мову й л-ру. Чл. Акад. кружка москвофіл. спрямування. Друкував свої тв. в час. "Друг". Разом з ін. студентами, зокр. М. Павликом, І. Белеєм, Ф. став засн. нової укр. політ. течії – радикальної. Листувався з М. Драгомановим. Сприяв

переходу час. "Друг" із "язичія" на укр. мову.

На суд. процесі 14–21.01.1877 разом з М. Павликом та О. Терлецьким Ф. обвинувачено в належності до таємної соціаліст. орг-ції. Ф. засудили на 9-місячне ув'язнення. Зацікавився соціаліст. ідеями, вивчав праці К. Маркса, Ф. Енгельса, Ф. Лассаля та ін. Розпочав співпрацю з польс. соціалістами. Писав статті до час. "Praca". 1878 разом з М. Павликом заснував газ. "Громадський друг". Після її ліквідації цензурою видав на основі зібраного матеріалу зб. "Дзвін", "Молот", низку публіцист. брошур у серії "Дрібна бібліотека".

У 03.1880 Ф. вдруге заарештували. Перебував у в'язниці м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). У 07.1880 етапований до с. Нагуєвичі, де проживав під наглядом поліції. Писав поетичні й прозові тв. на актуальні сусп.-політ. теми: "Товаришам із тюрми" (1878), "Вічний революціонер" (1880), "Не пора…" (1880), "Борислав сміється" (1882), "Захар Беркут" (1882) та ін. Співпрацював з час. "Світ", "Зоря", "Діло".

Саме в той період – 1880–83 – Ф. визначив своє ставлення до нац. питання. У поетичних тв. того часу (насамперед вірші "Не пора…") поет закликав українців різних політ. течій єднатися під укр. прапор, щоб здобути "волю і славу і честь" для рідної землі. Цей вірш став піснею-символом УСС та УГА

і претендував на роль нац. пісні-символу галиц. українців; його розглядали навіть як варіант держ. гімну ЗУНР. Ідея здобуття самост. д-ви тут сформульована не романтично – "Україна воскресне", а реалістично. Щоб Україна відродилася, треба жити для неї, боротися за неї на 2 фронти – проти моск. і польс. поневолення.

1883 Ф. написав вірш "Розвивайся, ти, високий дубе" (опубл. 1893 у зб. "З вершин і низин"). У ньому також наведено бачення майбутнього України, заклик до українців будувати власну самост. соборну д-ву. До осмислення укр. соборницько-державницької ідеї на значно вищому, філос., наук. рівні Ф. неодноразово повертався згодом, а тема укр. нац. відродження була ключовою в його творчості впродовж цілого життя.

1883 Ф. переїхав до м. Львів. 1885 вирушив у тривалу подорож до м. Київ. Налагоджував стосунки з провідними діячами укр. нац. відродження з Наддніпрянщини. У 05.1886 одружився з киянкою О. Хоружинською. Після повернення до м. Львів писав статті для час. "Правда", польс.-мовної та нім.-мовної періодики демократ. й соціаліст. спрямування: "Kurjer Lwowski", "Przyjaciel Ludu", "Die Zeit" та ін. Брав участь у вид. альманахів "Ватра", "Веселка", "Перший вінок".

16.08.1889 Ф. втретє заарештовано. Перебував у тюрмі до 20.10.1889.

Поет здійснив низку спроб створити польс.-укр. соціаліст. партію, але, через посилення в польс. середовищі антиукр. настроїв, був змушений відмовитися від цієї ідеї. 4–5.10.1890 спільно з М. Павликом, С. Даниловичем, Є. Левицьким, В. Будзиновським, О. Терлецьким, В. Охримовичем та ін. став співорганізатором РУРП. У максимальній програмі РУРП був заклик до колективного устрою праці й колективної форми власності на засоби вир-ва, насамперед на землю; підкреслювалося, що партія боротиметься за цілковиту свободу особи, слова, зборів, т-в, друку, зрівняння в правах чоловіків і жінок, надання широкої автономії краям, повітам, сільс. та міськ. громадам, реалізацію права кожного народу на вільний культ. розвиток. РУРП активно виступала на захист безземельного й малоземельного укр. селянства, пропонувала здійснення заходів щодо запобігання розоренню селян.

Через активну політ. позицію Ф. зазнав переслідувань з боку властей Галичини й змушений був закінчувати навч. в Чернів. ун-ті 1891. 1892 Ф. знову заарештували, але на короткий термін. Свою докторську працю "Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія" під кер-вом проф. В. Ягича Ф. захистив 1.07.1893 у Віден. ун-ті.

З 1894 працював у НТШ, Укр.-руській видавничій спілці. Разом з дружиною видавав час. "Житє і слово". Успішно пройшов габілітацію на доц. Львів. ун-ту, але з політ. причин не був затверджений на цій посаді намісником Галичини К. Бадені.

Як канд. від РУРП тричі (1895, 1897, 1898) балотувався на виборах до австр. парламенту й Галиц. крайового сейму, але через зловживання органів влади та виборчі маніпуляції змушений був поступитися опонентам.

1895 представник молодшого покоління в РУРП Ю. Бачинський надрукував свою брошуру "Ukraina irredenta". У ній прийшов до ідеї політ. самостійності укр. народу. Автор відверто закликав до створення укр. самост. соборної д-ви. Цю ідею на його вимогу було включено до програми РУРП. Ф. в цьому певною мірою підтримав Ю. Бачинського, а навесні 1896 у час. "Житє і слово" надрукував статтю-рецензію на його працю. Ф. критично оцінював її доктринерство, теоретичні фантазування та абстрактний підхід, слабкі знання автором історії та сучасного стану справ в Україні, Польщі та Росії, але схвально сприйняв її нац.-державницькі акценти. Згодом він розробив більш аргументоване обґрунтування потреби укр. незалежності.

Ф. при цьому зазначав, що багатолітнє іноз. поневолення завдало шкоди державницьким інстинктам та почуванням українців, а відновити їх можливо насамперед шляхом тривалої просвітн. роботи. Ставив знак рівності

між польс. та рос. поневоленням укр. народу. Водночас думка поета про те, що дружні взаємини між українцями й поляками можуть встановитися тільки тоді, коли польс. сторона будуватиме власну д-ву у власних етногр. кордонах, виявилася пророчою.

Поступово Ф. перейшов від ідей соціалізму на нац.-демократ. позиції. Започаткував системну критику праць К. Маркса та Ф. Енгельса. Після публікації 1897 статті про А. Міцкевича "Поет зради" у віден. газ. "Die Zeit" розірвав з польс. соціалістами. 1899 Ф. вийшов зі складу РУРП.

У 12.1899 Ф. разом з Є. Левицьким, В. Охримовичем, В. Будзиновським, Ю. Романчуком, К. Левицьким, О. Стефановичем, В. Нагірним, М. Грушевським, Є. Олесницьким, Т. Войнаровським, Т. Окуневським, І. Волянським та ін. став співорганізатором УНДП, чл. ТНК. У програмі цієї партії стверджувалося: "Ми галицькі русини, часть українсько-руського народу, що мав колись свою державну самостійність, відтак боровся віками за свої державно-політичні права, а ніколи не зрікся і не зрікається прав народу самостійного, заявляємо, що остаточною метою наших народних змагань є дійти до того, щоби цілий українсько-руський нарід здобув собі культурну, економічну і політичну самостійність та з'єднався з часом в одноцільний національний організм, в якім загал народу орудував би на свою загальну користь усіми своїми справами: культурними, економічними і політичними". Екон. ч. програми УНДП підготував Ф., політ. – Є. Левицький.

З 1899 Ф. став дійсним чл. НТШ, очолював філол. секцію та етногр. комісію НТШ, спільно з М. Грушевським і В. Гнатюком працював співред. ЛНВ, зосередившись на літ. та наук. роботі.

Через важку хворобу дружини з 1900 відійшов від активної політ. діяльності, займався філос. переосмисленням укр. дійсності. 1900–08 створив цикл праць, у яких запропонував нову модель укр. буття та окреслив план дій зі здобуття і розбудови Україною власної державності. Серед ін. вирізнялися тв. "Поза межами можливого" (1900), "Що таке поступ?" (1903), "Одвертий лист до галицької української молодежі" (1905) та ін.

У праці "Поза межами можливого" Ф. обґрунтовував свій погляд на укр. нац. розвиток і шляхи розв'язання нац. питання. При цьому він виступив з критикою поглядів укр. соціалістів, які уникали політики й намагалися розвивати лише укр. мову, л-ру, освіту. Ідеал нац. розвитку Ф. ставив вище інтернац. ідеалів. Він підкреслював, що у сфері сусп. життя ідеалом мусить бути "ідеал повного, нічим... не обмежуваного ... життя і розвою нації".

Ф. наголошував, що осн. елементом політ. незалежності будь-якої нації є екон. питання – звільнення від екон. визиску в будь-якій формі. Нац. екон. проблеми самі собою, на думку Ф., послідовно ведуть "усяку націю до виборювання для себе політичної самостійності". Всі прагнення, устремління мають спрямовуватися на реалізацію ідеалу повного, нічим не обмежуваного життя та розвитку нації. Різноманітну інтернац. пропаганду Ф. сприймав як прикриття імперських прагнень окремих народів, приховування політики асиміляції імперіями окремих націй.

За твердженням Ф., свободу й незалежність Україна може здобути шляхом утвердження нац. гідності, гордості, об'єднання всіх сил, відчуття себе українцями, укр. нацією, здатною до самост. культ. й політ. життя.

Водночас Ф. писав, що досягнення укр. політ. ідеалу є наразі "поза межами можливого" і припускав, що дорога до цього ідеалу може бути тривалою і складною. Зрештою, таких доріг до укр. політ. ідеалу може бути багато, але для його досягнення потрібно зробити насамперед крок до усвідомлення укр. нац. ідеї і вже далі реалізувати її: "... Ми мусимо серцем почувати свій ідеал, мусимо розумом уяснювати собі його, мусимо вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватися до нього...".

У низці питань Ф. проявив себе як політ. аналітик. Він передбачив, що в майбутньому зовн. сили намагатимуться розколоти укр. народ, спровокувати й поглибити внутр. протиріччя,

за різними ознаками (реліг., мовн., регіональними, політ.), тому ставив завдання: "Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів". Нац. єдність повинна, за твердженням Ф., підкріплюватися послідовною держ. політикою – "реальними справами".

Передбачаючи розпад Рос. імперії, у своєму "Одвертому листі до галицької української молодежі" (1905) Ф. ставив питання: "Упадок абсолютизму в Росії – що він значить для нас? Який наступник замінить його?". І тут же закликав укр. молодь готуватися до нових викликів істор. доби, здобувати освіту, фахові знання та навики. Однією з найбільших проблем він вважав подолання укр. внутр. стереотипів, гену малоросійства, чи перезавантаження тих українців, які залишаються "gente Ukraini, natione Russi".

Ф. припускав, що перед галиц. українцями стоятиме важливе завдання на якийсь час очолити укр. нац. відродження, "витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю", а далі передати естафету укр. націєтворення на Наддніпрянщину. Ф. був переконаний, що там "не сьогодні то завтра постануть десятки таких центрів, якими тепер являються Львів та Чернівці" і тоді галичани стануть одними з багатьох захисників України, тому застерігав не протиставляти дрібні, містечкові питання "справам всенародним". Він закликав укр. політиків майбутнього жертвувати своїми "дрібними персональними амбіціями" на користь "лінії загального інтересу".

Завершуючи свій "Лист...", Ф. залишив духовний заповіт сучасним українцям. Він передбачив можливу нестачу нац. кадрів для розбудови України, адже їх "потребує кожда нація і кожда історична доба, а вдвоє сильніше буде їх потребувати велика історична доба, коли всій нашій Україні перший раз у її історичнім житті всміхнеться хоч трохи повна горожанська і політична свобода". Тому Ф. закликав до беззастережної внутр. самомобілізації українців, їхнього професійного й усестороннього вдосконалення, насамперед через набуття якісної освіти й належне патріотичне виховання: "добувайте знання, теоретичне й практичне, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих і статечних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею".

Актуальною для сучасної України залишається і праця Ф. "Що таке поступ?", яка була покликана пояснити явище прогресу. За словами Ф., прогрес – "поступ" виник з появою людини, поступово перетікав з однієї д-ви в ін. Спочатку його рухали вавилон. та єгипет. знання, писемність, давньогрец. освіта, згодом рим. закони, пізніше нідерланд. й англ. торгівля, пром. розвиток. Ф. підкреслював, що поступ робить Землю тісною, і першість у майбутньому матиме та д-ва, яка вийде за рамки нашої планети. Водночас він вважав, що поступ ніколи не був прямолінійним, а періоди розквіту змінюються періодами занепаду й деградації. Як приклад наводив Київську Русь і її руйнацію монголами.

"Що таке поступ?" дозволяє простежити еволюцію поглядів Ф. від соціалізму до націоналізму. Дуже актуально звучать його слова з цієї праці про майнову нерівність і її посилення в майбутньому. Шукаючи причини такої нерівності, він зауважував сучасним публіцистам, що бідних будуть звинувачувати в лінощах, а багатим приписуватимуть особливі таланти, здібності, навики та вміння. Натомість Ф. знаходив причину соц. нерівності в постійній б-бі між індивідами й між народами за покращення життя власного та свого потомства. Як демонструє історія, виживають у цій б-бі лише сильніші й здібніші. Нерівність між індивідами та націями є результатом цієї б-би, передумовою її продовження та істор. розвитку. Для того, щоби перемагати в цій б-бі, люди повинні об'єднуватися в д-ви й захищати власні д-ви від ін. – ворожих. При цьому Ф. відкидав анархізм, революц. терор, вказував, що загибель короля чи царя не приведе до ліквідації ін-ту влади чи д-в загалом. Зрештою, влада має

не лише негативні, а й позитивні сторони – особливо, якщо заснована на сусп. договорі, а не примусі. Утопією Ф. називав і комунізм з його запереченням приватної власності й пропагандою колективізму. Він намагався зрозуміти яким було б майбутнє комуніст. д-ви. І тут Ф. заперечував вчення К. Маркса, Ф. Енгельса та Ф. Лассаля. Він дійшов висновку, що партія, ств. для захисту прав робітників, прийшовши до влади, замість того, щоб дати всім свободу, рівні громадянські права, диктуватиме умови життя від народження і до смерті. Заг. рівність, за словами Ф., "була би для них (людей) найбільшим нещастям, бо довела би їх до цілковитої байдужності і закостенілості", а "люди виростали б і жили би в такій залежности, під таким доглядом держави, про який тепер у найабсолютнійших поліцийних державах нема й мови". Д-ва заг. рівності гальмувала би будь-який прогрес і була б "величезною народною тюрмою".

Марксизм і соціал-демократія, на думку мислителя, сформувалися в неорелігію та становлять значно більшу загрозу, ніж рос. самодержавство й цензура, оскільки крадуть "... душі, напоюють їх пустими й фальшивими доктринами і відвертають від праці на ріднім ґрунті". Він передбачав тривале протистояння українців цим ідеологічним загрозам.

1900–08 Ф. пройшов певну еволюцію і в ставленні до Росії. Він припускав, що Росія може з імперії трансформуватися шляхом ліберальних і демократ. реформ на федерацію рівноправних народів. Ф. розумів, що неможливо знехтувати політ. й екон. зв'язками України з Росією. Він згадував і про деякі акції "московського правительства", які, хоч і проводилися не з метою допомоги укр. народові, але об'єктивно сприяли зростанню нашої нац. сили. Так, для прикладу, після перемоги Росії в рос.-турец. війні було усунуто фактор турец. загрози укр. землям. Побачивши половинчастий х-р реформ Миколи II, вникнувши в зміст політ. програм рос. "демократичного" політикуму, Ф. ще 1907 в ст. "Свобода і автономія" прогнозував, що ймовірність ліберального демократ. розвитку Росії є дуже ілюзорною, оскільки "революція лише призведе до заміни самодержавної особи самодержавною ідеєю – ідеєю нероздільності і єдності Росії". Ф. сподівався, що Росія може піти шляхом європ. модернізованих франц. антифеодальною революцією, демократизованих монархічних режимів, але сильнішим було його передчуття того, що імперія пристосується до нових умов та існуватиме далі як ізольована тоталітарна стр-ра.

З 1908 Ф. хворів на інфекц. ревматоїдний поліартрит, був змушений поступово відходити від активної діяльності. Хвороба прогресувала, призвівши згодом до деформації та паралічу рук. Він пережив рос. окупацію м. Львів у ході ПСВ. Потерпав від голоду й холоду. 13.11.1915–1.04.1916 перебував у Приюті для хорих і виздоровців УСС у Львові. 25.11.1915 священик Й. Застирець подав кандидатуру Ф. на Нобелівську премію з л-ри, однак через передчасну смерть поета його прізв. було виключене зі списку претендентів.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Ф. відіграв важливу роль у процесі укр. нац. відродження, у переході українців до державницького етапу існування, своїми творами надихав українців до активної б-би за нац. визволення, став символом укр. нац. руху. Особливо відчутним вплив Ф. був у ході ПСВ та під час існування ЗУНР, коли активно використовували як худож., так і наук. доробок мислителя. Вірші Ф. стали урочистими маршами укр. військ. формувань, а філос. міркування довго були орієнтиром для політ. і громад. діячів. Іменем Ф. у період ЗУНР було названо вул. в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), Тернопіль та ін. Вплив Ф. був помітним і на Наддніпрянщині. 1918 один з полків ДА УНР було названо на честь поета.

Ім'ям Ф. прикривалася і рад. тоталітарна машина. Тв. Ф. видавали багатотисячними тиражами. На його честь називали вул. й населені пункти. Так, 1962 м. Станіслав перейменували на

Івано-Франківськ, смт Янів – на Івано-Франкове, с. Нагуєвичі 1951–2009 називалося с. Івана-Франка. Встановлювали десятки пам'ятників поетові, але поза увагою широких кіл громадськості залишався ін. Ф. Його творчість було жорстко проскрибовано. Залишено лише ті тв., які відображали ідеї соціалізму, антиклерикалізму тощо. Натомість вилучено окремі фрази, речення, цілі тв., які суперечили рад. ідеології.

Проблеми світогляду Ф. були предметом фальсифікації в рад. епоху. На основі аналізу раннього періоду його діяльності будували фальшиві концепції щодо його світогляду; водночас були заборонені для друку засадничі філос.-світоглядні праці – "Соціалізм і соціал-демократизм" (1897), "Народники і марксисти" (1899), "До історії соціалістичного руху" (1904), "Михайло Павлик" (1905) чи ті, де І. Франко явно обстоював майбутню незалежність укр. народу – "Ukraina irredenta" (1895), "Передмова [до збірки «Мій Ізмарагд»]" (1898), "Лекції ненависти" (1902) та ін. Лише після проголошення незалежності України стало можливим повернення громадськості справжнього Ф., об'єктивного відтворення його світогляду, публікації всіх тв.

Тв.: Франко І. Додаткові томи до зібрання творів у п'ятдесяти томах. К., 2010; *Його ж.* Зібрання творів: У 50 т. К., 1976–86; *Його ж.* Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 томах / укл. З. Франко, М. Василенко. Львів, 2001; *Його ж.* Твори у 20 т. К., 1950–56; *Його ж.* Твори: у 20 т. Нью-Йорк, 1956–62.

Літ.: Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка. Львів, 1956; *Вертій О.* Народні джерела творчості Івана Франка. Тернопіль, 1998; *Возняк М.* З життя і творчості Івана Франка. К., 1955; *Голод Р.* Іван Франко та літературні напрями кінця XIX – початку XX ст. Івано-Франківськ, 2005; *Грицак Я.* "...Дух, що тіло рве до бою...": спроба політичного портрета Івана Франка. Львів, 1990; *Його ж.* Пророк у своїй Вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). К., 2006; *Дей О.* Іван Франко. К., 1981; *Дорошенко В.* Великий Каменяр. Життя й заслуги Івана Франка. Вінніпеґ, 1956; Іван Франко. Статті і матеріали: Збірник. Львів, 1948–65. Вип. I–XII; Іван Франко у критиці: західноукраїнська рецепція 20–30-х років XX ст. Львів, 2010; Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956; Іван Франко як історик: Збірник статей. К., 1956; *Колесса О.* Наукова діяльність Івана Франка // ЛНВ. 1913. Кн. 9; *Кравець І.* Іван Франко – історик України. Львів, 1971; *Лозинський М.* Іван Франко. Життя і діяльність. Значіння. Відень, 1917; *Луців Л.* Іван Франко – борець за національну та соціальну справедливість. Ню Йорк; Джерзі Си,ті, 1967; *Мельник Я.* ... І остатня часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 роках. Дрогобич, 2016; *Мороз М.* Іван Франко. Бібліографія творів 1874–1964. К., 1966; *Павличко Д.* Іван Франко – будівничий української державності // Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze. Z. 23–24. Spotkania polsko-ukraińskie / pod red. S. Kozaka. Warszawa, 2007; *Пашук А.* Філософський світогляд Івана Франка. Львів, 2007; *Реєнт О.* Іван Франко – співець єдності України // Краєзнавство. 2016. №3–4; *Свєнціцький І.* Суспільне тло творчості Івана Франка // ЗНТШ. Львів, 1930. Т. XCIX; Слово про Великого Каменяра. К., 1956. Т. 1–2; Спогади про Івана Франка / упор. М. Гнатюк. Львів, 2011; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958; Франко. Перезавантаження / упоряд.: Б. Тихолоз, А. Беницький. Дрогобич, 2013; *Франко-Ключко А.* Іван Франко і його родина: Спомини. Торонто, 1956; Шляхами Івана Франка. Львів, 1982; *Шульський М.* Іван Вишенський в оцінці Івана Франка. Львів, 2016; *Якимович Б.* Іван Франко-видавець: Книгознавчі та джерелознавчі аспекти. Львів, 2006; *Його ж.* Франко Іван Якович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013.

Микола Вітенко

ФРАНКО́
Петро Іванович

(28.06.1890 – після 06.07.1941) – педагог, науковець-хімік, військ. діяч, один із засн. авіації УГА. Брат Т. Франка. Н. в с. Нагуєвичі (нині Дрогобиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії

(1910). Вступив до Львів. політехніки, одночасно викладав фіз. виховання в АГ. Восени 1911 став одним із засн. нац. скаут. орг-ції "Пласт". 1914 закінчив навч. у Львів. політехніці, однак через поч. ПСВ захистити дипломну роботу не встиг.

Добровільно записався до Легіону УСС. 15.09.1914 склав присягу, отримав звання поручника воєн. часу. 6.03.1915 прибув на фронт, упродовж 1,5 р. брав участь у бойових діях у складі полку УСС на Сх. фронті. Восени 1916 пройшов навч. в авіашк. м. Сараєво (нині Боснія і Герцеговина), здобув фах повітряного спостерігача.

У 11.1918 брав участь у боях за м. Львів, з кулеметною сотнею перебував на Високому Замку. 1.12.1918 призначений команд. ЛВ (обіймав посаду до 26.03.1919), одночасно очолював референтуру летунства при ДСВС (до 10.04.1919). Іменований 1.01.1919 сотником. Брав активну участь в орг-ції авіац. підрозділів УГА та їхній бойовій роботі. 4.01.1919 поблизу м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.) літак Ф. був збитий, він і пілот В. Кавута потрапили до польс. полону. Зумів утекти й 21.01.1919 повернувся до виконання службових обов'язків.

14.04.1919 відбув за кордон з місією в справах укр. військовополонених. 1922 повернувся до Галичини, викладав у г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). 1931–36 працював у НДІ прикладної хімії (м. Харків), 1936–39 – у г-зіях м. Львів та Яворів (нині Львів. обл.). 1939–41 – декан товарознавчого ф-ту Укр. ін-ту рад. торгівлі (Львів). Автор низки праць.

Наприкінці 06.1941 вивезений з м. Львів у невідомому напрямку співробітниками НКВС. Точна дата й обставини смерті не з'ясовано. Ймовірно, розстріляний органами НКВС у м. Київ після 6.07.1941.

У 03.2008 ім'я Ф. присвоєно 7-й бригаді тактичної авіації Повітряних сил України.

Тв.: Франко П. Доробок. Т. 1: Літературні твори. Львів, 2010; Т. 2: Наукові та науково-популярні твори. Львів, 2017; *Його ж.* Летунський Відділ УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 10. С. 3–5; Ч. 11. С. 9–12; *Його ж.* Сподвижник Листопадового чину: до 115-річчя від дня народження от. П. Бубели // За вільну Україну. 2004. 19 серп.

Літ.: Горак Р. Так де ж пропали Петро Франко та Кирило Студинський? // Ратуша. Львів, 1992. Ч. 96. 10 верес.; *Захарчук О.* Петро Франко – організатор військової авіації в Західній Україні (1890–1941) // Пам'ять століть. 2012. № 1–2; *Кучабський Ю., Франко П.* Петро Франко (Сторінки життя). Львів, 1999; *Лемківський І.* Летунство У. Г. А. // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 7–10; Ч. 12. С. 15–17; *Науменко К.* Сотник Петро Франко // Армія України. Львів, 1993. 4 трав.; *Сова А., Тимчак Я.* Сини Івана Франка – перші українські фахівці з руханки та змагу // Вісник НТШ. 2016. Ч. 56; *Тинченко Я.* Герої українського неба. К., 2010; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 217–240, 669; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 303; *Франко З.* Статті. Спогади. Матеріали / упоряд. і наук. ред. М. Вальо. Львів, 2003; *Франко Т.* Вибране: у 2 т. Т. 1 / упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. Івано-Франківськ, 2015; *Франко-Ключко А.* Іван Франко і його родина: Спомини. Торонто, 1956; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2009; *Его же.* У истоков

ФРАНКО Тарас Іванович

украинской военной авиации // Авиация и время. 2004. № 4. С. 14–15; *Янчак Я.* З історії авації УГА. Львів, 2004.

Андрій Харук

ФРАНКО́ Тарас Іванович

(09.03.1889–13.11.1971) – сотник УГА, педагог, літературознавець, перекладач, громад. і спорт. діяч. Брат П. Франка. Н. в м. Львів. 1899–1907 навч. в АГ м. Львів, 1907–09 і 1910–12 – на філол. ф-тах (класичні мови) Львів. та 1909/10 н. р. Віден. ун-тів. Чл. т-ва "Січ" у м. Відень. 1912–14 учителював у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і Львів. Автор зб. поезій та переспівів "На крилах гумору", "Старе вино у новім місі", "З чужої левади" (усі 1913). Один з організаторів спорт. руху в Галичині. Чл. т-в "Сокіл-Батько", "Україна", "Український спортовий союз". Автор праць "Історія й теорія руханки" (1923), "Розвиток руханки серед українців" (1925), статей з питань тіловиховання і спорту в час. "Ілюстрована Україна", "Вісти з Запорожа", "Діло", "Свобода", "Громадський Вістник", "Новий Час", "Життя і знання", "Сокільські Вісти", "Спортові Вісти", "Руханка і спорт", "Рідна Школа", "Світ", "Змаг".

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії. Відбував службу спочатку при 4-й кавалерійс. д-зії на Львівщині. 1.10.1914–10.05.1915 значився як кадет резервної кадри. У 02.1915 захворів на запалення легень, потрапив до шпиталю в Угорщині, після чого був визнаний не придатним до польової служби й від 07.1915 призначений інструктором до роботи з рекрутами в м. Оломоуц (нині Чехія). У 10.1915 служив на Волині, 11.1915–02.1916 – у м. Шальґотар'яні (нині Угорщина). Під час перебування на Італ. фронті захворів на тиф. З осені 1917 – на Сх. фронті як перекладач і зв'язковий. Загалом за час служби в австр. армії Ф. пройшов шлях від капрала (1914), кадета (1915), лейтенанта (1916) до обер-лейтенанта (1917).

Доброволець УГА. У ході боїв за м. Львів з 17.11.1918 в чині поручника командував сотнею стрільців поблизу залізн. ст. Персенківка (біля Львова). На поч. 01.1919 отримав звання сотника (капітана) й увійшов до 4-ї Золочів. бригади 2-го корпусу УГА, яка навесні 1919 під тиском польс. армії ген. Галлера відступила до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Військ. журналіст, ред. стрілец. газ. "Стрілець", "Стрілецька Думка", "Червоний Стрілець". У 05.1920 заарештований ВЧК у м. Одеса та інтернований до Печерського табору військовополонених у м. Київ, звідки в 07.1920 відправлений до концтабору с. Кожухів (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 17.08.1920 звільнений з табору завдяки Галбюро.

У 09.1920–07.1922 працював у м. Харків канцелярським робітником у Всеукр. держ. вид-ві, викладав укр. мову й фізкультуру в Харків. шк. червоних старшин, у пед. шк. й трудовій 10-класній шк. № 20. Співзасн. і голова Літ.-мист. т-ва ім. І. Франка в м. Харків. Був очевидцем голоду 1921–22.

У 07.1922 повернувся до м. Львів. Свої враження і спостереження за рад. дійсністю описав у мемуарних нарисах "З Харкова до Львова", "Чим держаться большевики?" та "По той бік добра і зла" (1922). 1922–28 викладав грец. і лат. мови в АГ м. Львів. Через спротив польс. адміністрації не міг розвиватися як науковець. 1929–39 викладав фізкультуру в польськомовній г-зії м. Ряшів (нині Польща). У той час захопився малюванням.

Протягом 1939–08.1945 проживав і працював у м. Станіслав: учителював у Станіслав. держ. укр. г-зії, СШ № 3, держ. укр. торг. шк. Депутат Станіслав. міськради трудящих (1940–41). 08.1941–01.1942 – кореспондент газ. "Самостійна Україна" й "Українське слово", у яких гостро критикував рад. владу як "більшовицьку тюрму народів". Навесні 1943 провадив агітацію за вступ молоді до д-зії "Галичина".

З 1944 перебував під пильним наглядом органів та агентів НКВС. 30.11.1944 на Ф. заведено справу-формуляр.

У 09.1945 переїхав до м. Львів, де працював старшим викл. каф-ри класичних мов Львів. ун-ту (до 04.1948),

дир. Львів. літ.-меморіального музею Івана Франка (01.1947–07.1949). З обох посад звільнений за "буржуазно-націоналістичні" погляди як політично неблагонадійний.

У 08.1950 під тиском рад. органів змушений переїхати до м. Київ. Разом з родиною перебував під постійним наглядом рад. спецслужб. 1950–53 – н. с., 1953–63 – ст. н. с. Ін-ту л-ри ім. Т. Шевченка АН УРСР. Завідував б-кою І. Франка. 1950–53 викладав у Київ. ун-ті ім. Т. Шевченка. 1952 захистив кандидат. дис. "Іван Франко і Борислав". Активно долучився до вид. тв. І. Франка у 20 т. Автор праці "Лис Микита. Критичний розбір поеми Івана Франка" (1937), кн. спогадів "Про батька" (1956, 1964, 1966), "Великий Каменяр" (1966), статей у тогочасній пресі.

Виступав проти русифікації шк. та держ. установ в Україні, писав листи до органів рад. влади на підтримку дисидентів. Був послідовним прихильником укр. соборності.

П. у м. Київ, де й похований на Байковому кладовищі.

Дж.: Тарас Франко. Вибране / упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. Т. 1–2. Івано-Франківськ, 2015.

Літ.: *Тихолоз Н.* Гідний син великого батька: Тарас Франко як представник літературної династії // Іван Франко: "Я єсть пролог...": матеріали Міжнародного наукового конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): у 2 т. Т. 1. Львів, 2019. С. 412–433; *Її ж.* Діалог із двома академіками (листи Тараса Франка до Михайла Возняка й Олександра Білецького) // ЗНТШ. Львів, 2016. Т. CCLXIX: Праці Філологічної секції. С. 627–650; *Її ж.* Між батьком та сином (Олекса Коваленко, Іван і Тарас Франки: дискурс взаємин) // Сіверянський літопис. 2009. № 2–3. С. 183–191; *Її ж.* Українець і європеєць: два обличчя Тараса Франка // ЗНТШ. Львів, 2016. Т. CCLXIX: Праці Філологічної секції. С. 409–431; *Тихолози Н. і Б.* Документи родини Франків з архівів радянських спецслужб. URL: https://zbruc.eu/node/68245

Наталя Тихолоз

ФРАНТ
Степан

(13.02.1891–06.12.1918) – старшина УГА. Н. в с. Дахнів (нині ґміни Чесанів Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1912).

В УГА воював з 11.1918, був хорунжим і командантом сотні в бойовій групі "Рава-Руська".

Загинув у бою біля м. Любачів (нині Польща).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 20; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з Альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 142; *Карпинець І.* Галичина. Військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 368.

Микола Вітенко

ФРА́НТИК
Володимир Дмитрович

(14.09.1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, інж., громад. діяч. Н. в с. Біла (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; отримав військ. звання фенриха (хорунжого). До УГА вступив у 11.1918. Іменований 1.01.1919 четарем. Служив у Чортків. ОВК. З 1920 перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

Згодом здобув у вищій тех. шк. м. Брно (нині Чехія) диплом інж. агрономії. Звернувся 8.02.1928 у консульстві Польщі в м. Моравська Острава (нині Острава, Чехія) із заявою про повернення до Галичини, але йому було відмовлено, оскільки польс. власті підозрювали Ф. у належності до УВО. Залишився в ЧСР, одружився, проживав і працював за фахом у м. Брно. Активний діяч укр. громади в місті. Належав до керівних органів т-в "Українська громада", "Єдність", "Просвіта" (секретар виділу). Керував хором.

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3572. Оп. 1. Спр. 1201.

ФРАНШЕ Д'ЕСПЕРЕ Луї Фелікс Марі Франсуа

Літ.: З українського життя на чужині. "Просвіта" і "Єдність" у Брні // Діло. 1939. 5 лип. Ч. 151. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305.

Петро Гуцал

ФРАНШÉ Д'ЕСПЕРÉ
Луї Фелікс Марі Франсуа
(Franchet d'Espèrey
Louis Félix Marie François;
25.05.1856–08.07.1942) – франц. військ. і держ. діяч. Н. в м. Мостаганем (нині Алжир). Здобув фахову військ. освіту. 1876 закінчив навч. у Військ. шк. Сен-Сір та Акад-ї Ген. штабу. Брав участь у франко-китай. війні 1884–85, придушенні Іхетуан. повстання в Китаї 1900, був команд. франц. військами в р-ні м. Пекін. 23.03.1908 отримав звання бригадного генерала, призначений команд. 77-ї піх. бригади. З 21.09.1911 – команд. 28-ї піх. д-зії, з 23.03.1912 – дивізійний генерал. 1912 брав участь в експедиції в Марокко. З 20.11.1913 – команд. 1-го армій. корпусу 5-ї армії зі штабом у м. Лілль (нині Франція).

На поч. ПСВ в 08.1914 відзначився під час оборони переправи на р. Маас, відбив атаки противника біля м. Шарлеруа (нині Бельгія). 3.09.1914 призначений команд. 5-ї армії. Брав участь у битві на р. Марна. В армії отримав прізвисько Відчайдушний Франк. У 03.1916 очолив Сх. групу армій. 27.12.1916 замінив Ф. Фоша на посту команд. Пн. групою армій; навесні 1917 взяв участь у наступі ген. Р. Нівеля. 1917 командував групою армій у Шампані. З 06.1918 – команд. Сх. армією в Македонії (29 д-зій, 400 тис. осіб). У 09.1918 розбив болгар., нім. та австр. сили на Салонік. фронті, у результаті чого Болгарія 29.09.1918 підписала перемир'я та вийшла з війни. Призначений головнокоманд. усіма союзними військами на Балканах, уклав договори про перемир'я з Туреччиною та Угорщиною.

У 09.1918 отримав наказ про відправлення ч. військ для окупації Пд. України. З 03.1919 – верховний комісар Франції на Пд. Росії. 8–9.03.1919 прибув до м. Одеса, проводив політику підтримки Директорії УНР на противагу рос. армії А. Денікіна. Проте у 04.1919 війська Антанти під тиском більшовиків змушені були покинути укр. землі. 20.05.1919 за розпорядженням кер-ва Франції віддав наказ рум. армії перейти пн. кордон Буковини й окупувати ч. тер. ЗОУНР. Рум. окупація Покуття додатково ускладнила становище ЗОУНР в умовах наступу польс. армії Галлера.

У серед. 1919 призначений інспектором пн.-африкан. військ та зарубіжних місій. З 1920 – чл. Вищої військ. ради. 1921 – маршал Франції. 1923–31 – генерал-інспектор франц. військ у Пн. Африці. 1934 – чл. Франц. акад-ї.

П. у замку д'Амансе (нині департамент Тарн, Франція).

Літ.: Залесский К. Кто был кто в первой мировой войне. Биографический энциклопедический словарь. М., 2003; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 295; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 152.

Богдан Паска

ФРАЮ́К
Микола Федорович
(1895 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Пнів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Селянин.

1916–18 – стрілець 24-го піх. полку австро-угор. армії на фронті. Вояк УГА з 26.02.1919; воював з 14.03.1919 на польс.-укр. фронті за с. Милятин (нині Городоц. р-ну), м. Пустомити, ст. Глинна Наварія (нині в складі м. Пустомити), Добряни (нині Городоц. р-ну) і м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну, усі Львів. обл.). На фронті захворів 15.05.1919. Лікувався в с. Глибока (нині Старосамбір. р-ну), м. Самбір, Дрогобич (нині всі Львів. обл.) і Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 261. Арк. 154–154 зв.

Петро Сіреджук

ФРЕ́ЇВ
Степан Михайлович
(18.09.1898–03.11.1937) – хорунжий УГА, педагог. Н. в с. Нижній Струтинь

(нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в г-зії.

Учасник ПСВ з 1916. Хорунжий УГА, позапарт. Інтернований у таборах ЧСР.

Випускник Празьк. ун-ту. Прибув до УСРР 1924, доц. ВНЗ при Поліграфкомбінаті. Проживав у м. Харків.

Заарештований 11.04.1933 у справі "УВО". Судтрійка при Колегії ОДПУ УСРР 23.09.1933, згідно зі ст. 54–4, 8, 11 КК УСРР, винесла вирок – 5 р. ВТТ. Відбував покарання у ВТТ Карлаг поблизу м. Караганда (нині Кзахстан), на Соловецьких островах (нині РФ).

Розстріляний згідно з постановою окремої трійки УНКВД по Ленінград. обл. від 9.10.1937 в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований 1.12.1965.

Дж.: ДАХО. Ф. Р-6452. Оп. 4. Спр. 2608.

Літ.: Харківська область. Реабілітовані історією. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 534.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ФРЕ́ЙДЕНБЕРГ
Анрі

(Freydenberg Henri;
14.12.1876–20.08.1975) – франц. військ. діяч. Н. в м. Париж у сім'ї нім. походження. 1896 закінчив навч. у Вищій спец. військ. шк. Сен-Сір. Наприкінці 1890-х вступив до франц. армії.

Учасник ПСВ, полковник. 01–04.1919 – нач. штабу союзних окупац. військ Антанти у франц. зоні відповідальності (Пн. Причорномор'я). Мав великий вплив на команд. військами ген. Ф. Д'Ансельма; за свідченнями сучасників, був реальним команд. союзних військ. Здійснював політику проти рос. армії А. Денікіна, вступив у переговори з представниками УНР, які не були завершені через несприятливу військ.-політ. ситуацію. У ході перемовин 01–02.1919 делегація Директорії пропонувала Антанті допомогу в б-бі з більшовиками взамін на надання фінансової, військ. підтримки, а також припинення бойових дій з поляками в Сх. Галичині на прийнятних для українців умовах. Під час переговорів проявив жорсткість, невитриманість і брак особистої к-ри.

Після евакуації військ Антанти з Пн. Причорномор'я вийшов у відставку, відкрив свій банк у м. Стамбул (нині Туреччина). 19.04.1919 прем'єр-міністр Франції Ж. Клемансо направив матеріали щодо відступу союзних військ з Пд. України на розгляд спец. військ. комісії, яка виправдала дії Ф. У 05.1919 під час переговорів між представниками ЗОУНР та польс. стороною в м. Париж наполягав на тому, щоб українці погодилися на територ. поступки полякам. Мав контакти з делегацією УНР у Парижі, був прихильно налаштований щодо укр. справи. Надіслав лист секретарю Ж. Клемансо з метою підтримки укр. делегації. У 06.1919 кандидатуру Ф. розглядали на пост голови військ. комісії Антанти, яка мала прибути до України.

Після вигнання військ Антанти зі Стамбула відновлений на військ. службі; служив у франц. колоніях в Африці. 1921 брав участь у Зайянській війні в Пн. Африці проти берберів. 1924–29 – комендант м. Мекнес (нині Марокко). 1927 був свідком на процесі С. Шварцбарда, виступив на захист пам'яті С. Петлюри. 1929–31 – команд. 1-ї Сенегал. д-зії у Сенегалі; 1931–33 – команд. франц. військами в Зх. Африці. 1933 – корпусний генерал. 1933–38 – команд. колоніальними силами Франції. 1934 – великий офіцер Почесного легіону. У 12.1938 вийшов у відставку.

2.09.1939 у зв'язку з поч. ДСВ повернувся на службу, прийняв командування Колоніальним корпусом. 06–07.1940 – команд. 2-ї франц. армії; під час нім. наступу сили Ф. зазнали поразки й потрапили в полон до нім. військ. 31.07.1940 урядом режиму Віші остаточно відправлений у відставку.

П. у м. Париж.

Літ.: Спицька О. Документи про участь об'єднаної делегації УНР та ЗУНР у Паризькій мирній конференції 1919–1920 рр. // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць. К., 2017. Ч. 28. С. 284–288; *Тичка Г.-М.* Східна Галичина у політиці Франції (1918–1923). Львів,

ФРЕЙДЕНБЕРГ
Анрі

ФРІШ Роман

2018. С. 132–133; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 67, 137, 335, 344.

Богдан Паска

ФРИДРИХІВКА (Frydrychówka)

Польс. табір для військовополонених на Наддніпрян. Україні. Містився в однойменному селі на лівому березі р. Збруч (нині ч. м. Волочиськ Хмельн. обл.). Ств. 28.04.1920, через 3 дні після поч. Київ. операції польс. армії. Був призначений для утримання роззброєних вояків ЧУГА, сортування на тих, які мали бути відпущені додому, і тих, яких надалі передбачалося інтернувати в таборі м. Тухоля (нині Польща).

У таборі перебували вояки 2-ї бригади ЧУГА. 4.05.1920 там налічувалося 283 старшини та 3117 стрільців, 15.05.1920 – 284 старшини та 1654 стрільці. Галичани перебували тут недовго, від кількох до 10 днів; зрідка довше, після чого їх перевозили до Ялівця (околиця м. Львів) чи м. Стрий (нині Львів. обл.), щоб згодом відпустити додому або перемістити до Тухолі. Про умови перебування відомо мало; табір, імовірно, розташовувався в колиш. рос. казармах, які в той час були в поганому стані.

За наказом верховного командування польс. армії № 32630/IV від 25.05.1920 відбулася ліквідація табору, яка тривала до 11.06.1920.

Дж.: CAW. I.301.10.335; CAW. I.301.10.343; CAW. I.301.10.345.

Літ.: *Ґалан В.* Батерія смерти. Джерсі Сіті, 1968.

Віктор Венґлевич

ФРИ́ЩИН Василь

(31.03.1901–09.10.1975) – вояк УГА, педагог. Н. в с. Раків (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у г-зії.

В УГА воював на фронті стрільцем з 12.1918 до кін. 05.1919. Надалі перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

Випускник вищої екон. шк. м. Прага (1922), Празьк. ун-ту (1926), де здобув ступінь д-ра права, а 27.06.1930 став д-ром природничих наук. Надалі викладав у середніх і вищих навч. закладах ЧСР, зокр. до 1935 в Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія). Після ДСВ – проф. торг. акад-ї м. Банська Бистриця (нині Словаччина). Автор наук. праць.

Літ.: На Словаччині помер д-р Василь Фрищин // Свобода. 1976. 14 груд. Ч. 245. С. 1; Наші студенти // Діло. 1930. 26 лип. Ч. 163. С. 5.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ФРІШ Роман

(Frisch Roman; 1894 – д. і м. с. н.) – військ. діяч, журналіст, письменник. Н. в м. Теребовля (нині Терноп. обл.) в нім. сім'ї. Випускник г-зії, австр. артилер. військ. акад-ї м. Медлінг (нині Австрія).

Учасник ПСВ. Поручник артилерії, згодом капітан. Воював на Сх., Італ. та Македон. фронтах. Нагороджений військ. медалями, хрестом "За військ. заслуги". З 03.1919 – сотник артилерії УГА. 15.03.1919 – кін. 12.1919 – командант 6-го артилер. полку 6-ї Рав. бригади. Учасник Чортків. офензиви (бої за м. Броди (нині Львів. обл.)), походу УГА та ДА УНР на м. Київ (бої біля м. Коростень (нині Житомир. обл.) та ін.). Пережив "чотирикутник смерті".

У 05.1920 заарештований ЧК в м. Одеса. 18.09.1920 втік із в'язниці до м. Чернівці. Згодом зголосився до ДА УНР у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). 10.11.1920 включений до складу військ. місії УНР під кер-вом ген. С. Дельвіґа в м. Бухарест (Румунія).

Згодом переїхав до м. Відень. З 1932 працював журналістом у вид. м. Відень, Париж. Під час ДСВ вступив добровольцем до франц. армії. Воював проти нацистів у Пн. Африці. 1946 демобілізований. Працював журналістом. З 1952 – ред. закорд. передач франц. радіо. Видав декілька книг. Автор спогадів про 6-й гармат. полк УГА.

П. після 1976.

Тв.: *Фріш Р.* Із днів слави артилерії УГА. Сторінки до історії 6-го гарматного полку УГА // Калєндар Червоної Калини на 1928. Львів, 1927. С. 146–150.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 420–421; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 190–192, 657.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ФРÓЄНВАЛЬД фон Вольфганг

(1887–1920) – обер-лейтенант 25-го полку ландверу австро-угор. армії. Уродженець м. Відень. Німець за національністю.

Станом на 1.01.1920 – сотник УГА.

Розстріляний більшовиками в м. Одеса за обвинуваченням у контрреволюції.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 421.

Олег Стецишин

ФРУ́ХТЕР Герман

(18.08.1874–06.1929) – сотник рахунковий УГА. За національністю єврей; за віросповіданням римо-католик. Н. в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї торгівця Юліуша Фрухтера. У дитячі роки якийсь час проживав у м. Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Після закінчення 6 кл. реальної г-зії м. Чернівці вступив до кадет. шк. м. Ґрац (Австрія). Став професійним військовиком, служив рахунковим старшиною в австро-угор. армії.

Під час ПСВ – старшина 95-го піх. полку. Потрапив у рос. полон, з якого повернувся восени 1917 і продовжив військ. службу. Іменований капітаном (сотником).

До УГА вступив наприкінці 1918, був полковим ліквідуючим у Гірській бригаді. На поч. 06.1919 в складі бригади опинився в ЧСР, де перебував у таборах м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді) та Йозефов (нині обидва Чехія).

Після закінчення інтернування навч. на молочарських курсах у м. Фридлант. Потім поселився і працював у м. Кріжани (нині обидва Ліберец. краю, Чехія).

П. у м. Кріжани.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 1301–1600. 453.

Літ.: Посмертна згадка. Сотн. УГА Герман Фрухтер // Діло. 1929. 25 лип.; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 421.

Петро Гуцал

ФРУХТЕР Герман

Х

ХАБУРСЬКИЙ Степан Григорович

**ХАБУ́РСЬКИЙ
Степан Григорович**

(11.08.1898–06.08.1972) – старший десятник УСС, підхорунжий УГА, священик, публіцист, видавець. Н. в с. Бабухів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Діяльний у т-вах "Пласт", "Просвіта" та ін.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Діяльний у Листопадовому чині 1918 в м. Підволочиськ (нині Терноп. обл.); зорганізував, озброїв та обмундирував сотню місц. укр. добровольців. Учасник польс.-укр. війни 1918–19. Після відступу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від рос. більшовиків і білогвардійців. 02–04.1920 – вимушений союзник ЧА в складі ЧУГА. Належав до підпільної орг-ції, яка готувала повстання проти більшовиків у м. Вінниця. Однак із незалежних причин це повстання розпочалося на день раніше запланованого, 23.04.1920, і було придушене.

Випускник АГ м. Львів (1921), Львів. духовної семінарії. Від 1932 – парох у с. Беримівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), організатор місц. Братства апостольства молитви і Марійської дружини, ініціатор буд-ва дзвіниці й читальні т-ва "Просвіта", засн. дитсадка й с.-г. курсів. Дописувач до львів. газ. "Діло" й "Католицька акція" та реліг.-сусп. місячника "Нива". Автор і упорядник одного з кращих молитовників для молоді "Благодарім Господа".

За активну громад.-політ. діяльність 1938 заарештований польс. владою; звільнений за сприяння митрополита УГКЦ А. Шептицького. 1939 був заарештований органами НКВС, ув'язнений у Зборів. тюрмі. 1941–44 – душпастир с. Підбірці (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

1944 емігрував до Канади, оселився в м. Торонто. Автор та ред. спогадів про бойовий шлях УСС і визвол. змагання 1917–21: "Маківка в 40-ліття бою УСС на горі Маківці" (1955), "Ювілейний календарець в 50-ліття виступу Українських Січових Стрільців", "Шляхом слави УССтрільців" (1964) та ін. Видав підручник для навч. "Божа наука", молитовник "Радуйся, благодатная" та серію біблійних малюнків з текстами для дітей, наук. працю "Епіклеза" (1968). Дописував у тижневики "Наша мета" й "Вільне слово"; організатор та учасник паломництва представників укр. діаспори до Святої Землі; автор репортажу-враження "З подорожей до Святої Землі" й ін. публікацій.

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Проспект".

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 352–355; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 650; *Мельничук Б., Сеник А.* Хабурський Степан // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 538; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 176–177, 216–217; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 110, 188.

***Микола Лазарович,
Богдан Мельничук, Алла Сеник***

**ХАВРО́НА
Михайло Іванович**

(1889 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Купичволя (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник АГ м. Львів (1910). Студіював право у Львів. ун-ті. Заарештований 30.07.1914 жандармами як "русофільський агітатор", відправлений до концтабору Талергоф, що поблизу м. Зальцбурґ (нині Австрія).

Після звільнення 1917 мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті. До УГА вступив у 12.1918. Четар. Перебував за р. Збруч: командант чети 2-го куреня 9-ї бригади (09.1919); командант 2-ї сотні 2-го куреня 4-го піх. полку ЧУГА. У кін. 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля звільнений 20.01.1921.

Від 1924 стажувався в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). Здобув ступінь д-ра права. Проживав у м. Перемишляни, потім до 09.1939 – у м. Сколе (нині обидва Львів. обл.). Чл. партії "Народна воля". Працював адвокатом. Діяльний у т-вах "Просвіта", "Рідна школа". Під час нацист. окупації 1941–44 – знову в Перемишлянах. З 2.07.1941 – разом з О. Ковчем та ін. чл. прибічної

ради при посаднику м. Перемишляни. Представник Військ. управи д-зії "Галичина" в Перемишлян. пов. (1943).

Подальша доля невідома.

Літ.: Бречка Д. До історії 9-ої Белзької бригади УГА // Надбужанщина. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1986.С. 196–209.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ХАМ
Микола Андрійович

(23.07.1898–03.11.1937) – підстаршина УГА, інж., громад.-політ. діяч. Н. в с. Мервичі (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в реальній шк. м. Львів.

Воював 1918–19 у підстаршин. званні в УГА.

Після війни здобув освіту у Львів. політехніці. Від поч. 1920-х брав участь у прокомуніст. русі в Зх. Україні. Один із засн. партії "Сельроб" (1926) і чл. ЦК, очолював її молодіжну секцію; після розколу партії 1927 належав до "Сельроб-лівиця", від неї був обраний 1928 послом сейму Польщі. Часто виступав на вічах та ін. політ. акціях у різних містах Сх. Галичини й Волині. Потім належав до партії "Сельроб-єдність". Учасник Європ. сел. конгресу 1929 в м. Берлін (Німеччина); там заарештований поліцією і депортований до Польщі.

Після закінчення посольської каденції 1930 перебрався до рад. України. Проживав у м. Харків, працював н. с. у Пд. ін-ті молочного г-ва.

Заарештований чекістами 7.12.1933, безпідставно звинувачений як чл. "контрреволюційної терористичної УВО". Відповідно до постанови суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 4.04.1934 ув'язнений на 5 р. Покарання відбував у Біломор.-Балт. ВТТ, потім на Соловках, де Х. утримували в спецізоляторі Саватьєво. Згідно з постановою особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний з великою групою в'язнів в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Літ.: Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 539; *Smogorzewska M.* Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939: słownik biograficzny. T. 1. A–D. Warszawa, 1998.

Федір Полянський

ХАНДРИ́ЦЬКИЙ
Іван

(псевд.: Іван Підгірський; 12.11.1886–03.1939) – старшина УГА, громад.-просвітн. діяч. Н. в с. Підгірки (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в місц. нар. шк., згодом у Калуськ. держ. шк. (1893–1901). Випускник г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Повернувся до Підгірок. Активіст місц. філії т-ва "Просвіта".

З поч. ПСВ в складі австр. армії воював на Італ. фронті (1914–16), де отримав старшинське звання. З 1917 служив у м-ку Журавиця (нині с. Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Учасник встановлення укр. влади в м. Перемишль і повіті (11.1918). Після захоплення міста поляками повернувся на Калущину.

Очолював охорону залізн. вокзалу в м. Калуш (11–12.1918). Укр. бургомістр Калуша (12.1918 – весна 1919). У складі УГА підвищений до хорунжого, згодом поручника. Вишкільник сотні укр. вояків УГА. Брав участь у боях із поляками. Після поранення разом з військ. шпиталем був евакуйований на Закарпаття. Інтернований у таборі м. Йозефов (нині Чехія; 1920–23).

Після звільнення з табору переїхав на проживання до м. Ужгород, де 1923 закінчив навч. в учител. семінарії. 1924–39 – нар. учитель у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.). Під псевд. друкував статті на пед. теми в місц. періодиці. 1938–39 – учасник вишколу воїнів Карпат. Січі.

У 03.1939 заарештований угорцями й розстріляний неподалік с. Кваси (нині Рахів. р-ну).

Літ.: Когут М. Герої не вмирають... Кн. 9. Калуш, 2017. С. 9–13.

Микола Когут

ХАРА́К
Ілярій Григорович

(09.04.1897–02.03.1971) – старшина УГА, правник, д-р права, громад.-політ. діяч. Н. в м-ку Куликів (нині Жовків. р-ну

Львів. обл.) у сім'ї судді. Хрещений подвійним іменем Ілярій-Лев. З дитячих літ проживав у м. Львів, до 06.1914 закінчив 6 кл. АГ, брав участь у діяльності т-ва "Пласт" і "драгоманівського" гуртка.

З поч. ПСВ перебував у м. Відень, де склав випускні гімназ. іспити. 1917 мобілізований до австро-угор. армії, отримав військ. звання хорунжого. Учасник Листопадового чину в м. Самбір (нині Львів. обл.). Згодом воював у бригаді А. Кравса, 8-й бригаді на фронті біля м. Львів. Іменований 1.02.1919 четарем. У кін. 05.1919 в складі військ. групи опинився в ЧСР, якийсь час перебував у таборі для інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

Навч. у вищій екон. шк. м. Прага (1921–22). Активний діяч укр. молодіжного руху в ЧСР. Співзасн. ЦЕСУС (1922), секретар Чесько-укр. допомогового к-ту. Закінчив навч. в Празьк. ун-ті здобуттям ступеня д-ра права. Працював у Словаччині суддею, через якийсь час зайнявся адвокатурою. 1938–39 – чл. президії правління Карпат. України.

Під час ДСВ – адвокат у м. Нітра (Словаччина). З поч. 1945 проживав в Австрії, згодом поселився у м. Відень. Очолював соц.-політ. відділ Палати праці, як представник цієї установи брав участь у різних міжнар. форумах у Зх. Європі. Згодом працював адвокатом. Не полишав громад. праці: належав до співзасн. Союзу українців Австрії, довго був одним з його віце-президентів. Очолював раду Укр. мед.-санітарної служби в Австрії, що надавала вагому допомогу українцям-біженцям у післявоєн. час тощо. Як чл. УСДП був її представником в УНРаді. Від 1962 на пенсії.

П. у м. Відень.

Літ.: Лучишин І. На моєму життєвому шляху. Цюріх; Мюнхен 1978. С. 69–70; *Паньківський К.* Пам'яті Ілярія Лева Харака (Посмертна згадка) // Свобода. 1971. 6 трав. Ч. 84. С. 5; Правничий Вісник. 1970–1971. Кн. 3: Присвячена 50-річчю відновлення Української Державности (1917–1921). Нью-Йорк, 1971. С. 280; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Гуцал

ХА́РКІВ

Важливий фінансово-госп., культ.-освіт. і наук. центр Слобожанщини; столиця УСРР (19.12.1919–24.06.1934), де після поразки укр. визвол. змагань 1914–23 осіли тисячі галичан і буковинців – полонених ("бранців"), біженців, депортованих ("засланців"), перебіжчиків з Польщі. Після ухвали Ризьк. мирн. договору 1921 ч. галичан залишилася в столиці дорогою із Сибіру, Поволжя, Ростов. губ. Дехто з них спокусився на пропозиції спецслужб – ДПУ УСРР і Зх.-укр. бюро допомоги КПСГ-КПЗУ в таборах інтернування ДА УНР і ЗУНР в Польщі, ЧСР та Румунії і переїхав до УСРР, зокр. Х., де влада проводила політику українізації. З ЧСР прибуло 3 залізн. транспорти: 1-й – до м. Київ (12.1924), 2-й – до Х. (11.1925), 3-й – влітку 1926; окремий транспорт з м. Відень (10.1925).

Представники т. зв. галиц. еміграції (в УСРР бл. 50 тис. осіб) працювали в різних сферах г-ва, установах освіти, науки й к-ри, навіть у центр. і місц. органах влади. Ч. з них об'єдналася в харків. Клуб політемігрантів Зх. України (голова – старшина УГА, історик М. Яворський, який 1924–27 керував Управлінням наук. установ у Наркомосі УСРР).

З-за р. Збруч до м. Харків прибуло чимало творчих осіб, зокр. співаки С. Руснак, М. Голинський (виступали в Харків. опері), композитор А. Рудницький (працював дир. опери). Переважно галиц. за складом був Держ. драмтеатр "Березіль", у якому виступали Л. Курбас, А. Бучма, Й. Гірняк, М. Крушельницький, С. Федорцева; ч. трупи театру становили актори пересувного театру УГА. Чл. Спілки революц. письменників "Західна Україна" стали С. Семко-Козачук, Мирослав Ірчан, В. Атаманюк, В. Ґжицький, Л. Дмитерко, Д. Загул, В. Касіян, М. Козоріс, Ф. Малицький, М. Марфієвич, Я. Струхманчук, І. Ткачук, А. Турчинська та ін. У столиці працювали відомі вчені-галичани С. Рудницький (Геодезичний і землеустрійний ін-т), М. Лозинський (Харків. ін-т нар. г-ва), П. Франко (Ін-т прикладної хімії), М. Ерстенюк (Наркомат юстиції),

м. Харків. Будинок державної промисловості

Й. Зазуляк, О. Бадан (Наркомос), І. Сіяк (Харків. колегія адвокатів) та ін. Сотні колиш. старшин і стрільців УГА, серед них командарм Г. Коссак, вступили на службу до ЧА.

Наприкінці 1920-х – на поч. 1930-х сотні галичан, донедавна громадян ЗУНР, репресовано за справами "Спілки визволення України", "Укр. нац. центру", "УВО" та ін., серед них: М. Яворський, М. Лозинський, Ф. Замора, О. Бадан, І. Якимишин, С. Безпалько, М. Гаско, М. Білич, В. Баб'як, І. Ткачук, В. Григорович-Дністренко, С. Індишевський, Й. Гірняк, Ф. Вишиваний, М. Мельник, І. Сірко, З. Фік, Т. Шифурко, В. Коссак, Г. Коссак, Й. Коссак, М. Чехович, М. Чичкевич, В. Онишкевич, М. Романюк та ін. До "зачисток" був причетний нарком освіти УСРР, колиш. голова Галревкому В. Затонський, який знав багатьох діячів ЗУНР. Ч. репресованих відправлено на Соловки (М. Яворський, М. Лозинський, М. Крушельницький, В. Крушельницька, Мирослав Ірчан та ін.). Лише окремим політемігрантам вдалося повернутися до Галичини.

Літ.: Борці за возз'єднання: біографічний довідник. Львів, 1989; *Крушельницька Л.* Рубали ліс ... (Спогади галичанки). Львів, 2001; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 рр. Т. 1–2. К., 2003; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1930). К., 2004; *Сірко І.* Ті незабутні роки. Ужгород, 1978.

Микола Литвин, Олександр Рубльов

ХАРУ́К Гнат

(1889–19.07.1932) – старшина УГА. Н. в с. Тулова (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. укр. г-зії (1910).

Учасник ПСВ. Хорунжий УГА, 1.08.1919 іменований четарем. Воював у 4-й Золочів. бригаді. Перебував за р. Збруч. Військовополонений у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення здобув освіту в духовній семінарії м. Станиславів. 2.06.1929 рукопоколожений у стані целібату. 1931–32 – пом. пароха в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.).

Трагічно загинув.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 163;

ХАРХАЛІС
Микола Михайлович

ХАРХАЛІС
Остап Михайлович

Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 333.

Микола Вітенко

ХАРХА́ЛІС Микола Михайлович

(03.12.1894–03.10.1983) – військовик, громад. і кооп. діяч. Брат О.架Хархаліса. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.) у родині міщан. Випускник нар. шк. м. Яворів та укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

Учасник ПСВ. Доброволець УСС. Закінчив старшин. шк. Брав участь у боях у Карпатах. Співорганізатор Листопадового чину в м. Яворів 1.11.1918, 1-й військ. комендант міста. Провів мобілізацію до УГА в Яворів. пов. Хорунжий УГА. 1.03.1919 іменований четарем, на різних посадах у 2-му корпусі. Згодом у ДА УНР. Перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща). Звільнений 4.03.1921, повернувся до м. Яворів.

Чл. УВО. Зазнав переслідувань польс. влади. 1921–39 був заарештований 16 разів. Громад.-політ. діяч Львівщини й Тернопільщини. 15.07.1922–27.04.1923 очолював т-во "Рідна школа" в м. Яворів, пізніше місц. ПСК. Долучився до роботи яворів. філій т-в УКТОДІ, "Просвіта", "Січ", "Сільський господар", кредитної і торг. спілок. 1927 переїхав до м. Львів. Працівник Центр. союзу укр. кооператив. З 1933 – дир. Бучац. ПСК, чл. виділу Бучац. повітов. філії т-ва "Просвіта". Керував хором у м. Бучач. 1939–41 очолював ПСК, ін. кооп. стр-ри в м. Ярослав, Томашів, Сянок (усі 3 нині Польща). 1942 повернувся до м. Яворів. Чл. Міськ. споживчого т-ва.

1944 виїхав до Німеччини, згодом до Канади. Автор спогадів. Фундатор ЕУ.

П. у м. Торонто.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 307–310; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 319; Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев і В. Барагура. Нью-Йорк, 1984. С. 115–133, 315–751.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ХАРХА́ЛІС Остап Михайлович

(24.10.1901–24.05.1969) – підстаршина УГА, громад.-політ. діяч. Брат М. Хархаліса. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.) у міщан. родині. Навч. в г-зії м. Яворів. Чл. т-ва "Пласт".

Разом з братом і батьком брав участь у Листопадовому чині в м. Яворів. Доброволець УГА. Стрілець студент. чети. Під час Чортків. офензиви воював у складі Гуцул. куреня. Поранений у боях за м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). Згодом у складі 6-ї Рав. бригади. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Потрапив у польс. полон (04.1920).

Після звільнення повернувся до м. Яворів. Закінчив навч. в Перемишл. г-зії. Чл. УВО. Зазнав переслідувань польс. влади, неодноразово був заарештований. Був ув'язнений у м. Львів, Перемишль, Краків (нині обидва Польща). Кооп. діяч Яворівщини. Заснував і тривалий час очолював відділ "Маслосоюзу" в м. Яворів.

Під час ДСВ виїхав до Німеччини, згодом до США. Голова відділу ОбВУА в м. Балтимор (шт. Меріленд). Автор спогадів.

П. у м. Балтимор, де й похований на цвинтарі Св. Михайла.

Тв.: Хархаліс О. 1-ий Листопад 1918 р. в Яворові // Вісті Комбатанта. 1965. Ч. 4. С. 44.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 307–310; Св. п. Остап Хархаліс // Свобода. 1969. 10 черв. Ч. 107. С. 5; Св. п. Остап Хархаліс // Свобода. 1969. 13 черв. Ч. 110. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 319; Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев і В. Барагура. Нью-Йорк, 1984. С. 115–133, 315–751.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ХАРЧОВІ УПРА́ВИ

Місц. (повітові, міські, містечкові та сільські) держ. представницькі стр-ри, покликані організовувати забезпечення продовольством нас. ЗУНР–ЗОУНР.

Місц. Х.у. мали розпорядчо-контрольний х-р. Їхня компетенція передбачала: замовлення та отримання від Управління головноуповноваженого по харчуванню Галичини і Буковини потрібного продовольства і насіннєвого матеріалу; ведення статистики кількості нас. та запасів продовольства своєї тер.; ухвалення порядку розподілу та збору продовольства, який мали здійснювати споживчі кооперативи; контроль кооперативів у їхній діяльності з розподілу та збирання доручених їм продуктів; проведення фінансових розрахунків за отримані та здані продукти харчування; за відсутності кооп. установ вжиття заходів з орг-ції тех. розподілу та збору продуктів власними силами; контроль роботи млинів; право заготовок власними силами в разі надзвичайного стану. Фінансові засоби на утримання Х.у. складалися з відсотків з коштів, визначених розпорядженням Управління головноуповноваженого на продовольство, яке розподіляли через посередництво цих управ. Кооп. установи за тех. реалізацію розподілу та закупівлі продовольства отримували відповідні відсотки, встановлені повітов. Харчовою управою відповідно до вказівок Управління головноуповноваженого.

Повітова Харчова управа складалася з таких представників: по 1 від повітов. УНРади, комісара, місц. гарнізону; по 2 делегати від споживчої кооперації; по 3 – від повітов. філії т-ва "Сільський господар". Обирала поміж себе голову, який був безпосереднім виконавцем розпоряджень Управління головноуповноваженого й постанов своєї управи, керував її канцелярією. Мав утримання за держ. кошт. За складом Х.у. мали міжнац. х-р.

Сільс., містечкові й міські Х.у. обіймали тер. відповідного села, м-ка чи міста ЗУНР–ЗОУНР і безпосередньо підлягали повітовій Харчовій управі.

Сільс. й містечкові Х.у. складалися з 3 представників т-ва "Сільський господар", 2 – споживчої кооперації та відповідного сільс. чи містечкового комісара. У селах, де не діяло т-во "Сільський господар" або кооперативи, чл. Х.у. обирали заг. збори цієї громади.

Міські Х.у. складалися з 2 представників споживчої кооперації, 1 делегата від т-ва "Сільський господар", міськ. комісара, представника від К-ту опіки над бідними та представника від робітн. орг-цій. Сільс., містечкові й міські Х.у. обирали поміж себе голову, який був виконавцем розпоряджень вищих харчових органів і постанов своєї Управи, кер. її канцелярії та мав утримання за держ. кошт.

Інструкцію, яка регулювала процедуру створення, склад і компетенцію Х.у., затвердили т. в. о. головноуповноваженого по харчуванню Галичини і Буковини Я. Зозуля, держ. секретар внутр. справ І. Макух та голова Харчового союзу о. Й. Раковський.

Дж.: Інструкція для створення і діяльности повітових, сільських, містечкових і мійських Харчових Управ. Станиславів, 1919.

Літ.: *Чубатий М.* Державний лад на Західній Области Української Народної Републики // ЗНТШ. Т. 205. Ню Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1987. С. 1–50.

Олег Павлишин

ХАРЧУВА́ННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІ́ЙСЬКУ (УКРАЇНСЬКІЙ ГА́ЛИЦЬКІЙ А́РМІЇ)

Орг-цією постачання харчів та одягу в прифронтових ч. УГА займалася Інтендатура НКГА (начальний інтендант П. Дурбак), у Запіллі – Інтендатура ДСВС ЗУНР (інтенданти О. Штробль, А. Кадайський). Їхні дії координувалися з Харчовим урядом при ДСВС. Безпосередньо в ч. діяли бригадні, сотенні й корпусні інтенданти.

Розпорядженням ДСВС від 15.11.1918 встановлено харчовий пайок для військовиків: сніданок – кава з 10 г цукру або юшка; обід – юшка, 300 г м'яса, 1000 г картоплі або 200 г крупи, 30 г солі, 0,5 г перцю або паприки, 25 г жиру (омасти), 5 г цибулі або часнику, 2 мл оцту, 20 г борошна; вечеря – юшка, 500 г картоплі або 100 г крупи; 500 г хліба або 300 г сухарів на день. Тютюн видавали лише фронтовикам (10 цигарок або розсипний тютюн з папірцями, пачкою сірників на 10 днів). Такою ж була продуктова норма й для інтернованих

осіб. Для тих старшин, підстаршин і стрільців, а також жінок – санітарок, телефоністок, швачок, котрі не мали змоги відвідувати військ. харчівні, передбачалася фінансова компенсація.

Денна норма для коня становила: 3 кг вівса, 5 кг сіна, 1 кг соломи, для великої рогатої худоби – 6 кг сіна, 2 кг соломи.

Після переходу УГА за р. Збруч добовий харчовий пайок у 08.1918 був таким: 250 г хліба, 20 г кави, 30 г цукру, 300 г масла, 100 г кукурудзянки, 10 г сала, 5 г тютюну. Коням-ваговикам видавали 6 кг вівса, малим – 2 кг, рогатій худобі – 5 кг сіна, 2 кг соломи або виділяли 36 $м^2$ пасовища.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998.

Микола Литвин

ХИ́МКА
Іван Іванович

(08.10.1886 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Запитів (нині смт Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.; 1906). Студіював право у Львів. ун-ті.

В УГА – з кін. 1918. Іменований 1.03.1919 поручником. Служив у 4-й Золочів. бригаді.

Петро Гуцал

ХИРО́ВСЬКИЙ
Василь Петрович

(05.06.1877–02.01.1936) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Буцнів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. укр.-польс. сім'ї; батько був дяком у церкві. Випускник г-зії м. Тернопіль. Студіював філологію у Львів. і Віден. ун-тах. Від 1904 викладав укр., лат. і грец. мови в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), від 1906 – у вчител. семінарії в Тернополі. Обраний звичайним чл. НТШ (1909).

Як старшина запасу мобілізований до австро-угор. армії (07.1914), у Перемишлі потрапив у рос. полон (03.1915). Під час перебування в таборі в Сибіру вивчив англ., франц. та деякі ін. європ. мови, опанував малярство. Повернувся до Галичини навесні 1918, поновлений на військ. службі.

До УГА вступив у перші дні 11.1918; служив у Терноп. ОВК; іменований 1.03.1919 сотником. З армією перебував на Наддніпрян. Україні. Уникнув польс. полону, на поч. 1920 повернувся додому.

Від 09.1921 – проф. укр. держ. г-зії в Тернополі, одночасно якийсь час викладав у г-зії "Рідної школи". Очолював філію Муз. ін-ту ім. М. Лисенка. Був співзасн. і чл. управи кооперативи "Трикотарня". Належав до виділів т-в "Рідна школа", "Тернопільський Боян", "Українська бурса", "Українська бесіда", "Учительська громада". Після закриття укр. держ. г-зії польс. властями у 09.1930 на пенсії. Продовжував брати участь у громад. житті.

П. від інфаркту під час перебування в будинку "Просвіти" м. Тернопіль, де й похований на Микулинецькому цвинтарі.

Літ.: *Бойцун Л.* Тернопіль у плині літ. Історично-краєзнавчі замальовки. Тернопіль, 2003. С. 243–244, 246; *Новосядлий Б.* Буцнів. Екскурс у минуле на хвилях любові: історично-краєзнавчий нарис. Тернопіль, 2006; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 57, 64, 84, 427.

Петро Гуцал

ХИЧІ́Й
Іван Дмитрович

(14.07.1889–07.1958) – правник, старшина-суддя УГА. Н. в с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Бережани (1909). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. В 07.1910 брав участь у студент. виступі, за що був заарештований і разом з багатьма студентами-українцями відданий під суд. Після цього змушений завершувати студії в Чернів. ун-ті. До 08.1914 працював пом. адвоката в Бережанах.

Під час ПСВ служив старшиною-аудитором в австро-угор. армії. Здо-

був ступінь д-ра права (1917). Після Листопадового чину – суддя польового суду Бережан. ОВК. Іменований 1.01.1919 суд. четарем, 1.02.1919 – поручником-суддею. У складі армії перейшов у серед. 07.1919 на Наддніпрян. Україну, служив у польовому суді 1-го корпусу. Навесні 1920 опинився в польс. полоні, з табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 19.12.1920.

Розпочав адвокат. діяльність у Бережанах (1922). 1925 переніс свою канцелярію до м. Гусятин (нині смт Чортків. р-ну Терноп. обл.), 1930 – до м. Чортків. Був активним діячем укр. громад. життя: чл. управ повітов. філій т-в "Просвіта", "Рідна школа", "Сільський господар", "Український шлях". Належав до повітов. к-ту УНДО, з 1937 – заст. його голови.

Заарештований співробітниками НКВС УРСР 11.10.1939. За сфабрикованим звинуваченням згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 26.09.1940 ув'язнений на 8 р. ВТТ. Через рік амністований і відправлений на спецпоселення в с-ще Глибоке Сх.-Казахстанської обл. (Казахстан), де перебували на засланні його дружина й діти.

Повернувся з сім'єю додому (1947). Через набуту на засланні хворобу не міг працювати.

П. у м. Чортків.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 162; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 32, 49, 59, 128; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307, 323.

Петро Гуцал

ХМÁРА Олександр

(21.05.1895–30.04.1974) – старшина УГА, педагог, громад. діяч. Н. в м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Навч. в учител. семінарії в рідному місті.

У час ПСВ воював в австро-угор. армії; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від 11.1918, служив у 6-му гармат. полку 6-ї бригади, 13-му піх. полку 3-ї бригади. У серед. 07.1919 призначений ад'ютантом 5-ї бригади. Іменований 1.08.1919 поручником піхоти. З 02.1920 – ад'ютант і шеф штабу 2-го кавалерійс. полку (командант – полк. М. Аркас) ЧУГА. У кін. 04.1920 потрапив у польс. полон; дорогою зумів утекти й добрався до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.); надалі до 21.11.1920 служив у ДА УНР.

Повернувся до Сокаля, уникнувши польс. полону. У 06.1921 склав матуру в г-зії. Після здачі вчител. іспиту недовго викладав у шк. м. Сокаль, потім до 09.1939 – у початковій шк. с. Переспа (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.). 1943 вступив до д-зії "Галичина", однак невдовзі звільнений за станом здоров'я.

1949 прибув до Канади, поселився в м. Торонто (пров. Онтаріо), працював на вир-ві. Очолював у місті відділ КУК. Викладав у недільній укр. шк. Належав до УСГ та ОбВУА. Автор спомину "П'ята (Сокальська) бригада за Збручем" (опубл.: Надбужанщина. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1994. С. 41–50).

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Проспект".

Літ.: Боляновський А. Дивізія "Галичина". Історія. Львів, 2000. С. 81; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 659; Помер Олександер Хмара // Свобода. 1974. 7 трав. Ч. 74. С. 1; *Рахманний Р.* Ґарантія тривалого існування // Вісті Комбатанта. 1974. Ч. 5 (73). С. 64–66; Сотник Олександер Хмара // Свобода. 1974. 16 трав. Ч. 92. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ХМАРА Олександр

ХМІЛЕВСЬКИЙ Ярослав-Іван Остапович

ХМІЛÉВСЬКИЙ Ярослав-Іван Остапович

(07.07.1895–10.01.1965) – лікар, публіцист, перекладач, громад. діяч. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.) у родині адміністратора маєтку А. Шептицького. У 04.1902 з родиною переїхав до с. Крилос (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зії м. Самбір та АГ м. Львів.

Під час ПСВ пішов добровольцем до Легіону УСС. 1915 потрапив у рос. полон. Перебував у м. Архангельськ (нині РФ). 1918 повернувся до Галичини.

ХМІЛЬОВСЬКИЙ Микола Іванович

Доброволець УГА. Пройшов усі визвол. змагання. Перехворів на тиф. Побував у більшовиц. полоні.

Після повернення до Галичини закінчив навч. в АГ. Студіював на мед. ф-ті Укр. таємного ун-ту м. Львів. 1924 обраний головою студент. Мед. громади. Продовжив навч. в м. Прага. 1929 отримав диплом лікаря, 1933 нострифікував його в Познан. ун-ті. Працював лікарем у футбольній команді "Пролом" у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Якийсь час був головою цього спорт. клубу.

Цікавився історією України. Разом з батьком, який 1907 знайшов великий скарб візант. і слов'ян. прикрас та передав їх до Нац. музею в м. Львів, неодноразово здійснював археол. пошуки на тер. с. Крилос і сусідніх населених пунктів. 1928–32 проводив археол. розвідки спільно з Л. Чачковським, за результатами яких 1938 видали ґрунтовну працю про княжий Галич. Автор публікацій "На що хворіли і від чого вмирали наші князі", "Недуги Тараса Шевченка" (опубл. в "Лікарському віснику") та ін.

У 09.1939 Х. призначили зав. міськ. відділом охорони здоров'я в м. Station Station-слав (нині Івано-Франківськ), але, побоюючись репресій, він переїхав до с. Микуличин (нині в складі міськради Яремче Івано-Франк. обл.), де керував дитячим санаторієм. 1941 повернувся до м. Станіслав, очолив інфекц. лікарню, провадив приватну лікар. практику.

1944 виїхав до Баварії (Німеччина), 1949 емігрував до США. З 1951 до виходу на пенсію (1964) працював у туберкульозному госпіталі м. Генрітон (шт. Меріленд). Був співзасн. і 1-м головою т-ва "Самопоміч" і відділу УЛТПА в м. Балтимор (шт. Меріленд). Чл. УККА, НТШ. На громад. засадах писав публіцист. статті, перекладав, проводив істор. розвідки, малював худож. картини. 1964 в м. Балтимор відбулася персональна виставка малярських робіт Х.

П. у м. Балтимор, де й похований на місц. укр. католицвинтарі.

Тв.: Чачковський Л., Хмілевський Я. Княжий Галич. Станиславів, 1938; Чікаго, 1958.

Літ.: Арсенич П. Уродженці Прикарпаття – дійсні та звичайні члени НТШ (1873–1989) // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2009. № 3 (7). С. 264; Д-р Ярослав Хмілевський помер у Балтиморі // Свобода. 1965. 12 січ. Ч. 6. С. 1; *Коваль І.* Лицар з Легіону безсмертних (спроба створення героїчного та наукового портрету археолога Ярослава Хмілівського) // Матеріали Міжнародної конференції, присвяченої 90-річчю ЗУНР. Львів; Івано-Франківськ; Чернівці, 1–2 листопада 2008 р. Івано-Франіквськ, 2009; *Коваль І., Глушко Л., Стасюк А.* Лікар Ярослав Хмілевський – дослідник історичної топографії Галича // Галицький лікарський вісник. Івано-Франківськ, 2009. № 2. С. 129–133; *Коваль І., Миронюк І.* Євангеліст Лука з Княжого Галича. Івано-Франківськ, 2009; *Сохан М.* Лев Чачковський і Ярослав Хмілевський // Галицьке слово. 2010. 7 серп.; Українські лікарі Прикарпаття / упоряд. П. Арсенич, П. Білянський, С. Геник. Коломия, 1994. С. 237–238.

Ігор Коваль

ХМІЛЬО́ВСЬКИЙ Микола Іванович

(псевд.: Микола Лаврівський, Аксіос; 18.05.1880–30.04.1963) – священик, педагог, громад. діяч, капелан УГА. Н. в с. Покропивна (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). Студіював богослов'я на теолог. ф-тах Львів. (1901–05) та Віден. (1905–07) ун-тів. Одружений із Софією Підсонською. 1907 рукопокладений у сан священика. 1907–31 – священик, катехит шк. м. Золочів (нині Львів. обл.). Від 1908 – викл. у г-зії та вчител. семінарії. Активний учасник громад.-політ. життя Золочівщини, чл. т-ва "Просвіта", УПТ; належав до міськ. управи, к-ту спорудження пам'ятника о. М. Шашкевичу (1911), співзасн. т-ва його ім. 1913–17 очолював Золочів. шк. ім. М. Шашкевича.

Прагнув вступити до Легіону УСС, однак через швидке просування рос. армії та короткочасний арешт рос. окупац. владою не зумів цього зробити. Під час польс.-укр. війни 1918–19 – польовий духівник 4-ї Золочів. бригади УГА. Після поразки ЗУНР разом з осн. силами УГА

перебрався на Наддніпрянщину. Провадив переговори із С. Петлюрою про поширення діяльності УГКЦ на тер. УНР.

Після визвол. змагань зазнав переслідувань та репресій від польс. окупац. влади. 1919 ув'язнений у концтаборі для військовополонених Пикуличі поблизу м. Перемишль (нині Польща). 1920 звільнений за наполяганням папського нунція в Польщі. Недовго служив адміністратором Преображенської церкви в м. Львів. Повернувся до Золочева, у власному будинку організував однорічні курси для гімназистів, які через війну не склали іспит на атестат зрілості. 1921 (за ін. даними – 1922) – співзасн. і організатор у Золочеві укр. приватної г-зії т-ва "Рідна школа", її дир. і викл. релігії. Опікувався пластунами 23-го куреня ім. І. Богуна, який діяв при Золочів. г-зії. Значну увагу приділяв б-бі з прорад. об'єднанням "Сельроб", яке намагалося поширити свій вплив у Галичині. Ймовірно, належав до УВО, згодом – ОУН. На вимогу польс. влади змушений був залишити посаду дир. г-зії. Від кін. 1931 – парох у с. Мшана (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Також від 1931 (за ін. даними – 1932) працював викл., 1932 (за ін. даними – 1934)–39 дир. г-зії, ств. при Малій духовній семінарії у Львові. Дійсний радник митрополичої консисторії та чл. митрополичого суду (1933), ординатор шкільн. ради (1935). На парафії сприяв роботі т-в "Просвіта", "Сільський господар", "Сокіл", Союз українок, "Рідна школа" та ін., заснував дитбудинок, струнний і духовий оркестри, шаховий гурток, курси для неписьменних, дитсадок на 50 дітей. Фінансово допомагав гімназистам і студентам з незаможних сімей. 1933 – співорганізатор велелюдного з'їзду "Українська молодь Христові". 1934 був покараний судом за те, що, всупереч застереженню поліції, організував посвячення стрілец. могили в с. Суховоля (нині Городоц. р-ну).

Після встановлення у 09.1939 рад. влади на ЗУЗ виїхав до с. Мшана. На поч. 1940-х був іменований каноніком. Не визнав рішення Львів. собору 1946 про ліквідацію УГКЦ, відкинув пропозицію перейти в православ'я. Після арешту митрополита Йосифа Сліпого

Погруддя о. М. Хмільовському в с. Покропивна Козівського р-ну Тернопільської обл.

до 1948 очолював катакомбну (підпільну) УГКЦ. Знаходив можливості допомагати єпископам і священикам, репресованим рад. владою. Співпрацював з Проводом ОУН; від 1948 належав до УГВР; листувався з Р. Шухевичем, таємно зустрічався з ним та ін. провідниками УПА в с. Мшана. Неодноразово відправляв до Ватикану інформацію про становище катакомбної УГКЦ.

1.04 (за ін. даними – 3.04 або 31.03). 1950 заарештований слідчим відділом управління МДБ у Львів. обл.; йому було інкриміновано ст. 54–1 (а) (зрада Батьківщині), 54–10 (антирад. пропаганда й агітація), 54–11 (участь у контрреволюц. орг-ції) КК УРСР. Згідно з постановою Особливої наради при МДБ СРСР від 21.11.1950 позбавлений волі на 10 р. з конфіскацією майна. Покарання відбував у в'язницях м. Верхньоуральськ і Владимир (нині обидва РФ). В ув'язненні відкинув пропозицію зрадити УГКЦ в обмін на сан архієпископа РПЦ. Звільнений 27.10(за ін. даними – 29.10 або 27.02).1954; після повернення до с. Мшана таємно здійснював реліг. обряди УГКЦ. Автор публіцист. праць.

П. у с. Мшана. Реабілітований 10.02.1995. У с. Покропивна 2012 встановлено погруддя Х.

Літ.: Головин Б. Визвольна ідея – кредо подвижницького життя о. Миколи Хмільовського. До 125-річчя від дня народження // Збірник праць Тернопільського осередку НТШ. Т. 2: Національно-визвольні змагання українського народу у XX столітті. Тернопіль, 2006. С. 71–87; Золочівщина: її минуле і сучасне / укл. і ред. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 79, 81, 83, 220, 224, 416, 421, 476, 505, 510, 511, 613–614; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 86; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 3 / упоряд.: О. Бажан, П. Гуцал, Л. Кіт. Тернопіль, 2013. С. 196; *Сліпак М.* Микола Хмільовський – видатний діяч УГКЦ і Воюючої України // Український визвольний рух. 2005. № 5. С. 177–182; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92, 317.

Микола Лазарович, Наталія Лазарович

ХО́ЛМЩИНА

Один із у минулому заселених українцями регіонів, які лежать за межами сучасної держ. тер. України. Термін Х. застосовують як синонім колиш. адм.-тер. одиниць із центрами в м. Холм – Холм. землі й Холм. губ. Нині в складі Республіки Польща. До 1.01.1999 охоплювала Замойське й Холм. в-ва та ч. Люблінського. Після адм. реформи – цілковито в Люблін. в-ві. Тер. Х. розташована в межиріччі р. Вепша (Вепра; прит. р. Вісла) і р. Зх. Буг (прит. р. Нарев, бас. р. Вісла), на пн. межує з Підляшшям, на пд. – з Галичиною. За даними 1912, коли з істор. області Х. було створено окрему Холм. губ., її пл. становила 6572 км^2, нас. – 720 тис. осіб.

Після 3-го поділу Польщі 1795 Х. разом з Підляшшям дісталася Австрії. 1809–14 входила до Варшав. князівства, 1815–1915 – до Кор-ва Польс. (рос. Царства Польс.), що належало Рос. імперії. Тут діяла польс. адміністрація. Польс. мова була урядовою (до утворення Холм. губ.). Після польс. повстань 1830–31 і 1863–64 посилено здійснювалася русифікація. Це загострило рос.-польс. протистояння, у якому жодна зі сторін не зважала на потреби й інтереси українців – жителів цієї тер. Одна сторона намагалася їх сполонізувати, ін. – зрусифікувати. Осн. засобом досягнення мети було обрано релігію. До Берестей. церк. унії 1596 на Х. панувало православ'я, після неї – греко-католицизм. Однак від серед. 19 ст. рос. власті силоміць навертали уніатів у православ'я, уже в його рос. варіанті, що викликало спротив і перехід значної ч. місц. українців у римо-католицизм, оскільки царизм забороняв унію. Указ імп. Миколи II від 17.04.1905 дозволив зміну віри. У римо-католицизм на Х. й пд. Підляшші перейшло майже 38 % православних. У результаті на 1909 етніч. склад нас. Х. став таким: поляки – 493134 (46,7 %), українці – 359490 (33,7 %), євреї – 144839 (13,6 %), німці – 38422 (3,5 %), росіяни – 26319 (2,5 %).

Після революції 1905–07 на Х. посилився укр. нац. рух. Жваву культ. діяльність провадило Холм. правосл. братство (1885–1917). Щоб позбутися польс. впливів, воно висунуло проект створення з Х. і Підляшшя окремої губ. Держ. дума Рос. імперії ухвалила закон, який набув чинності 23.06.1912. На практиці це означало, що припинялася полонізація, зате нового розмаху набула русифікація. Завершенню процесу перешкодила ПСВ. Х. стала ареною воєн. дій. Перед відступом рос. військ улітку 1915 евакуювали майже все укр. нас. На Х. й Підляшші залишилося бл. 25 тис. українців.

Поч. революції 1917 сприяв нац. самоусвідомленню евакуйованих холмщаків. У м. Київ 7–12.09.1917 відбувся Всехолм. з'їзд за участю М. Грушевського, уродженця м. Холм. З'їзд висунув вимогу включення Х. й Підляшшя до складу укр. д-ви. УЦР з ініціативи делегатів від Х. ухвалила резолюцію, що Х. й Підляшшя є складовою УНР. Це також зафіксовано в Брест. мирн. договорі УНР з д-вами Четверн. союзу 9.02.1918, що викликало протести з боку поляків, у т. ч. й в австр. парламенті. Водночас на Х. тоді вже почали повертатися

The Ukrainian Boundary as described in the Peace Treaty of Brest-Litovsk, 9 February, 1918, Article II, Paragraph 2.

Холмщина та Підляшшя на карті 1918 р.

українці-біженці з Росії та центр. і сх. України.

Німеччина й Австро-Угорщина в 02–11.1918 фактично здійснювали окупацію Х. Вони ускладнювали управління краєм укр. органам влади, всіляко гальмували процеси українізації. Проголошення польс. державності в 11.1918 створило загрозу польс. окупації Х.

3–13.12.1918 між польс. військами та ДА УНР і УГА відбулися бої за Х. біля м. Гребенне, Довгобичів, Любачів (нині всі З Польща). Польс. наступ на якийсь час було зупинено. Та вже до 10.01.1919, у рамках широкого польс. наступу на м. Львів, ч. Х. з м. Крилів (нині Польща) було зайнято польс. військами. Цей успіх поляків був зумовлений відсутністю в регіоні великих укр. військ. підрозділів. Холм. група ДА УНР налічувала лише бл. 2 тис. вояків. Однак ДА УНР та УГА 17–24.02.1919 перейшли в контрнаступ і звільнили більшу ч. Х. Та все змінилося з прибуттям військ. допомоги Польщі з Франції. Вже в 03–04.1919 м. Холм та Замостя були зайняті армією Ю. Галлера. 19.04.1919 ДА УНР з Холм.-Волин. фронту й підрозділи УГА залишили Х., відійшовши на тер. Волині та Галичини.

2.12.1919 представники Директорії на переговорах у м. Варшава підписали проект декларації, за яким Х. переходила до Польщі разом з Підляшшям, Зх. Волинню та Сх. Галичиною. На вимогу кер-ва ЗОУНР декларацію було відхилено очільниками УНР та 8.12.1919 Найвища рада Антанти затвердила польс. окупацію Х., Лемківщини, Підляшшя та Надсяння. Право Польщі на Х. фіксували статті Варшав. угоди між С. Петлюрою та Ю. Пілсудським від 21.04.1920.

Протягом 1919–39 Х. була під владою Польщі. Остаточно закріплена в складі Польщі Ризьк. мирн. договором між РСФРР і УСРР та Польщею 1921. До 1922 завершилося повернення до Х. біженців. За різними даними, не повернулося до 120 тис. українців. Власті заборонили вживання укр. мови й навч. нею в шк., діяльність укр. т-в. Зазнали переслідувань "Рідна хата", заснована на поч. 1920-х, укр. кооперативи. 1930-х застосовувалася т. зв. держ. асиміляція. Вважаючи правосл. церкву носієм укр. нац. духу, польс. власті безперервно чинили на неї тиск, а влітку 1938 в ході т. зв. Катол. акції вирішили остаточно її ліквідувати. У результаті з 389 правосл. церков, що діяли 1914, залишилася 51; 149 церков перетворено на костьоли, 189 зруйновано.

Під час ДСВ Х. входила до складу Ген. губ., ств. нацистами. Нім. окупац. власті погодилися на поновлення діяльності укр. громад. орг-цій, дозволили відкрити укр. шк. У 06.1940 в м. Краків виник УЦК на чолі з В. Кубійовичем, на Х. – 9 укр. допомогових к-тів. До поч. 1940 кількість укр. правосл. церков зросла до 91. Відновлено Холм. правосл. єпархію. Архієпископом (з 1944 – митрополитом) став Іларіон (Огієнко). Проте нім. власті толерували укр. нац. відродження суто з власною метою. Вони крізь пальці дивилися на те, що до кін. 1943 на Х. польс. боївками, часто за допомогою рад. партизанів, знищено понад 500 представників укр. інтелігенції. Кульмінація в польс.-укр. протистоянні настала взимку й навесні 1944, коли, за різними даними, було знищено від 2,5 до 5 тис. укр. селян. Після вступу на Х. в 07.1944 рад. військ у Холмі створено Польс. к-т нац. визволення, щоби підкреслити її належність до Польщі. 1-й секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов подав ген. секретареві ЦК ВКП(б) і голові РНК СРСР Й. Сталіну проект створення Холм. обл. в складі УРСР. Проте він був залишений без уваги. Між Польщею та УРСР 9.09.1944 підписано угоду про взаємний обмін нас., унаслідок якої до 08.1946 до УРСР було перевезено майже 200 тис. холмщаків-українців. Решту під час акції "Вісла" 1947 депортовано на т. зв. понімецькі землі на зх. й пн. Польщі. Якась ч. залишилася на прадідівських землях, проте ціною зречення віри й національності. Було безповоротно знищено багату, значною мірою унікальну, матеріальну й духовну к-ру місц. нас.

У 06.1956 в Польщі ств. Укр. сусп.-культ. т-во. З 02.1990 діє Об'єднання українців у Польщі, яке має осередки в багатьох місцевостях, серед них – і на Х. На Підляшші окремо існує Союз українців Підляшшя, який видає укр. час. "Над Бугом і Нарвою". 1989 поновлено Люблін.-Холм. єпархію (ч. Польс. правосл. церкви), до якої належить Х. Тут діють 31 правосл. парафія і 5 філій, які мають майже 50 храмів. Власністю Польс. правосл. церкви на Х. й Підляшші є також бл. 270

кладовищ. Усі вони були зруйновані після депортації українців, ч. з них тепер упорядковують. Функціонують українознавчі центри в ун-тах ім. М. Кюрі-Склодовської та Католицькому м. Люблін. Видають "Холмський вісник" як неперіодичне вид. Мають місце спроби відкрити пункти навч. укр. мови. Укр. шк. на Х. відсутні. З 1999 діє Укр. т-во – громад. орг-ція з відділами в м. Люблін і Холм, голова – Г. Купріянович.

Літ.: Антонович П. Из записок беженца-священника: в Рославль с холмичами. Житомир, 1917; *Батюшков П.* Холмская Русь: исторические судьбы Русского Забужья. СПб., 1887; *Винниченко І.* Українці Берестейщини, Підляшшя і Холмщини у першій половині XX ст.: хроніка подій. К., 1997; *Вишневська Г.* Холмщина і Підляшшя: обереги пам'яті: історія, культура, спомини. К., 2010; Галицько-Волинська держава: передумови, виникнення, історія, культура, традиції. Львів, 1993; *Горний М.* Українці Холмщини і Підляшшя. Львів, 1997; *Кордуба М.* Історія Холмщини і Підляшшя. Краків, 1941; *Крип'якевич І.* Холмщина. Львів, 1915; *Купріянович Г.* 1938: акція руйнування православних церков на Холмщині і Південному Підляшші. Холм, 2008; *Макар Ю. та ін.* Від депортації до депортації: суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915–1947): Дослідження. Спогади. Документи. У 3 т. Чернівці, 2011–17; *Макар Ю.* Холмщина і Підляшшя в першій половині XX століття: Історико-політична проблематика. Львів, 2003; Материалы к вопросу об образовании Холмской губернии. Варшава, 1908; *Онуфрійчук М., Журавльова Н.* Нас поріднили Холмщина й Волинь. Луцьк, 2010; *Пастернак Є.* Нарис історії Холмщини і Підляшшя. Вінніпег; Торонто, 1989; *Площанский В.* Прошлое Холмской Руси по архивным документам XV–XVIII веков и другим источникам. Т. 1–2. Вильна, 1899–1901; Холмщина і Підляшшя: Історико-етнографічне дослідження. К., 1997; *Храпливий Є.* Господарство Холмщини і Підляшшя. Краків, 1944; Chełm i Chełmskie w dziejach. Chełm, 1996; *Gil A.* Prawosławna eparchia chełmska do 1596 roku. Lublin; Chełm, 1999; *Kolberg O.* Chełmskie: Obraz etnograficzny. T. 1–2. Kraków, 1890–91; *Wasilewski L.* Dzieje męczeńskie Podlasia i Chełmszczyzny. Kraków, 1916.

Юрій Макар

ХОМА́ Андрій

(07.08.1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Катериничі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Навч. в АГ м. Львів; випускні іспити склав у 10.1917 як військ. канд.

На поч. ПСВ вступив до Легіону УСС. Потім служив у військ. жандармерії австро-угор. армії (зокр. навесні 1917 – хорунжий у гарнізоні м. Краків). В УГА – з 11.1918. Четар польової жандармерії військ. групи "Любінь Великий". Потім воював старшиною у 3-й Бережан. бригаді, 1-й бригаді УСС. Учасник Чортків. офензиви, спільного походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Іменований 1.08.1919 поручником. З 02.1920 у ЧУГА командував 4-ю сотнею 2-го полку бригади ЧУСС. Уникнув польс. полону. Повернувся до Галичини.

У міжвоєн. період і час нацист. окупації 1941–44 проживав у м. Золочів (нині Львів. обл.), займався підприємництвом.

Тв.: Хома А. Фрагмент наступу на Чортків // ЛЧК. 1937. Ч. 12. С. 2–3.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові на шкільний рік 1917/1918. Львів, 1918. С. 36; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 85.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ХОМА́ Осип Іванович

ХОМА Осип Іванович

(15.03.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Баличі (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1913 закінчив навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював природничі науки на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

Мобілізований до австро-угор. армії 1915, відбув прискорену старшин. шк., служив у кінноті. З 03.1918 перебував

ХОМИШИН Григорій Лукич

на Наддніпрян. Україні, мав військ. звання лейтенанта.

Прибув до Галичини наприкінці 11.1918, вступив до УГА, служив у 1-му полку УСС. Іменований 1.03.1919 поручником. Згодом переведений на службу в Терноп. ОВК. З кін. 06.1919 – господарчий старшина штабу 18-ї Терноп. бригади. Перебував за р. Збруч, командував обозною майстернею.

Після війни завершив студії в Ун-ті м. Грайфсвальд (нині земля Мекленбург-Передня Померанія, Німеччина). З 1924 проживав у м. Тернопіль, викладав фізику й математику в приватній г-зії т-ва "Рідна школа", з 1926 – у 2-й польс. г-зії. Діяч укр. громад.-просвітн. життя в місті. В рад. період 1939–41 працював учителем СШ № 1.

Заарештований співробітниками НКВС у 01.1941. Вивезений на Сх. В ув'язненні загинув за невідомих обставин.

Літ.: Миколаєвич. Р. Осип і Авґустина Хоми // Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Реґіональний історично-мемуарний збірник. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1983. С. 583–584; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 112; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 87; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998 / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 427–428.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ХО́МИН Олександр

(28.03.1897–05.01.1981) – підстаршина УГА, лікар, громад. діяч. Н. в с. Воробіївка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.).

Під час ПСВ – в австро-угор. війську. Згодом доброволець УГА.

Студіював медицину в Краків. ун-ті (1922–28). 1928–33 спеціалізувався в лікарнях м. Варшава, від 1933 – повітов. лікар у м. Янів-Любельський (нині Польща). 1940–42 – повітов. лікар, згодом дир. лікарні м. Сколе (нині Львів. обл.).

Наприкінці ДСВ виїхав до Німеччини; лікар у закладі для хворих на туберкульоз поблизу м. Ендорф (нині ФРН). 1950 емігрував до США. Працював у лікарнях м. Нью-Йорк і Ютіка (шт. Нью-Йорк). Від 1955 – лікар-психіатр у м. Ліма (шт. Огайо). Діяльний у громад. орг-ціях. Чл. УЛТПА, амер. лікар. т-в. Автор наук.-практичних праць, спогадів.

П. і похований у м. Ліма.

Літ.: Мельничук Б. Хомин Олександр // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 555; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней. Т. 3. 1993. С. 17.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ХОМИ́ШИН Григорій Лукич

(25.03.1867–28.12.1945) – церк.-реліг. діяч, єпископ Станиславівський УГКЦ. Н. в с. Гадинківці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Початкову освіту здобув у місц. нар. шк. Випускник Терноп. г-зії. 1888–93 навч. на богослов. ф-ті Львів. ун-ту. 19.05.1893 рукоположений на священика; став катедральним сотрудником у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1893 розпочав 5-річні студії "Августинеум" у Віден. богослов. акад-ї. Здобув ступінь д-ра богослов. наук. У 03.1899 повернувся до м. Станиславів; протягом 2 р. працював на посаді катедрального служителя. Направлений парохом до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Ректор духовної семінарії м. Львів (1902–04). 19.06.1904 висвячений єпископом Станиславів. катедри. Розбудовував реліг.-сусп. життя. Заснував духовну семінарію в м. Станиславів (1907), сприяв діяльності чернечих чинів і згромаджень, реліг. орг-цій.

В умовах проголошення ЗУНР звернувся до мирян і духовенства Галиц. митрополії з пастир. листом, у якому доручив усім священикам згадувати в літургіях Президента ЗУНР Є. Петрушевича,

укр. уряд і військо. Чл. УНРади ЗУНР. Брав участь у підготовці "Тимчасового основного закону про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії". Закликав нас. до вступу в УГА, направляв священиків як капеланів до УГА для ідеологічного зміцнення війська. У зведеному на кошти УГКЦ будинку (нині приміщення готелю "Дністер" у м. Івано-Франківськ) УНРада 3.01.1919 схвалила закон про злуку ЗУНР з УНР. За рекомендацією Х. референтом реліг. справ при ДСОВ ЗУНР було обрано І. Лятишевського. З нагоди Водохреща (01.1919) написав пастирське послання до духовенства й вірних про важливий період в історії українського народу, у якому підтримав ідею буд-ва незалежної України на засадах катол. віри. За ініціативою Х. в м. Станиславів 7–8.05.1919 відбувся з'їзд духовенства за участю понад 200 священиків, який закликав духовенство й вірних захищати незалежність ЗУНР.

Після ухвалення 14.04.1919 закону про земельну реформу, що передбачав націоналізацію церк. земель, стриманіше ставився до державотворчої діяльності уряду ЗУНР. На думку Х., кер-во ЗУНР у своїй політиці не приділяло належної уваги реліг. питанню.

В умовах польс. окупації Галичини 2.11.1919 написав до львів. окружного ген. управління листа, у якому просив запобігти дискримінації священиків Станиславів. єпархії.

Висунув власну програму нормалізації укр.-польс. взаємин на поч. 1920-х. Для реалізації цієї ідеї, на думку Х., мало бути виконано 2 умови: польс. сторона мусить припинити антиукр. кампанію, укр. – зняти гасло буд-ва суверенної д-ви, обмежившись автономією Галичини в складі Польщі під гарантію європ. країн. Значна ч. укр. сусп-ва й греко-катол. духовенства не підтримали його програму порозуміння.

Представник окцидентальної (прозахідної) течії УГКЦ. Був ініціатором запровадження григоріан. календаря (1916) та целібату (1920) для греко-катол. духовенства Станиславів. єпархії.

1925 за ініціативою Х. ств. Укр. християн. орг-ція, яка мала аполіт. статус. 1930 виступив ініціатором заснування Укр. катол. нар. партії, яка з 1932 отримала назву Укр. нар. обнова; програмові вимоги – автономія Галичини в складі польс. д-ви. Партія не мала широкої підтримки в укр. сусп-ві.

1934 створив клерикальне культ.-просвітн. т-во "Скала", яке діяло в руслі європ. християн. руху "Католицька акція". Станом на 05.1938 в Галичині було 328 читалень "Скали", налічувалося понад 17 тис. чл. Видавав газ. "Нова Зоря" та квартальник "Добрий Пастир". Проводив харитативну діяльність (патронував Т-во Івана Милостивого, кооператив "Священича Поміч", Дієцезальний фонд). Позитивно сприйняв утворення самост. УД 30.06.1941.

11.04.1945 заарештований НКДБ УРСР та прокурором Львів. обл. 10.05.1945 Х. висунуто обвинувачення в антирад. діяльності.

П. у Лук'янів. в'язниці м. Київ. Місце поховання досі не встановлено.

27.06.2001 зарахований Папою Іваном-Павлом II до лику блаженних.

Тв.: Хомишин Г. Пастирський лист Григорія Хомишина до Всечесного клира і вірних Станиславівської єпархії про політичне положення українського народу в польській державі. Львів, 1931; *Його ж.* Посланіє пастирське Григорія Хомишина до Духовенства і Вірних єпархії Станиславівської в переломову добу історії українського народа з нагоди торжества Йорданського. Станиславів, 1919; *Його ж.* Українська проблєма. Станиславів, 1932.

Літ.: Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ, 2006; *Мельничук П.* Владика Григорій Хомишин: патріот – місіонар – мученик. Рим; Філядельфія, 1979.

Олег Єгрешій

ХОРКА́ВЦІВ Гнат Дмитрович

(01.01.1895–14.06.1971) – інж., підстаршина УГА. Н. в с. Грушів (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Дрогобич, де 1916 склав випускні іспити як військ. канд.

ХРАПЛИВИЙ Євген Васильович

Під час ПСВ – рахунковий десятник у 77-му піх. полку австро-угор. армії. До УГА вступив на поч. 11.1918, служив у війсь. команді м. Дрогобич. Потім воював підхорунжим у 24-му піх. полку на фронті. На поч. 07.1919 біля с. Стратин (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) потрапив у польс. полон, зумів утекти й нелегально перебрався до ЧСР, де перебував у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

У 11.1919 з групою старшин і підстаршин здійснив спробу виїхати на Наддніпрян. Україну, однак у Румунії властями вони були затримані й інтерновані. Після звільнення у 04.1920 прибув до України, прийнятий на службу в ДА УНР. У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса опинився в ЧСР, де перебував у таборах м. Ліберець і Йозефов (нині обидва Чехія).

Після закінчення інтернування навч. в Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія), здобув фах інж.-хіміка. Згодом повернувся до Галичини. У м. Львів став співзасн. і кер. фірми "Хром", яка діяла до приходу військ ЧА у 09.1939. Під час нацист. окупації 1941–44 продовжував займатися підприємництвом. Влітку 1944 емігрував на Зх. У кін. 1940-х виїхав з Німеччини до США. Працював на вир-ві, потім провадив власну торг. справу.

П. у м. Ірвінґтон, похований у м. Елізабет (обидва шт. Нью-Джерсі, США).

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Бл. п. інж. Ігнат Хоркавців // Свобода. 1971. 17 черв. Ч. 113. С. 3; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za lata szkolne 1914/15 i 1915/16. Drohobycz, 1917. S. 50.

Петро Гуцал

ХРАПЛИ́ВИЙ
Євген Васильович

(22.06.1898–06.06.1949) – громад.-політ., екон., культ. діяч. Брат Р. Храпливого. Н. в с. Лисівці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). Батько був учителем та управителем нар. шк. в цьому селі. Випускник нар. шк. (1908). Вступив до Терноп. г-зії, де провчився 6 р. Навч. перервала ПСВ. 1915–16 закінчив гімназійну освіту в м. Відень, після чого продовжив навч. на агрономічному ф-ті Високої земельної акад-ї.

1918 повернувся до м. Тернопіль. У складі УГА перейшов р. Збруч, згодом потрапив у польс. полон. Був ув'язнений у таборі с. Стшалково поблизу м. Вжесьня (Польща). Після звільнення поїхав до Тернополя, звідти до Відня, де завершив навч. в акад-ї і в 02.1924 отримав диплом інж.-агронома.

1925 працював у РСУК, з 1928 – гол. дир. т-ва "Сільський господар", редагував двотижневик з однойменною назвою, опубл. низку статей ("Про завдання «Сільського господаря»", "Наші осяги у Хліборобському вишколі молоді і його дальші завдання" та ін.). З 1934 редагував час. "Хліборобська молодь" та "Український агрономічний вісник", співпрацював в "Українській загальній енциклопедії", готував до друку "Українську сільськогосподарську енциклопедію". 1935 був обраний дійсним чл. НТШ. Від 1940 до літа 1941 працював дир. відділу РСУК у м. Люблін (нині Польща), згодом до 1944 керував справами т-ва "Сільський господар" і був дир. Хліборобської палати в м. Львів. 1942–44 – проф. агрономічного відділу Львів. політехніки.

1945 виїхав до Німеччини в м. Ерланґен. Працював на посаді проф. с.-г. економіки в УТГІ м. Реґенсбурґ і читав лекції з кооперації в УВУ м. Мюнхен (нині обидва ФРН). Одночасно продовжував роботу в НТШ в Європі, був співавтором ЕУ.

П. і похований у м. Ерланґен.

Тв.: Храпливий Є. Наші молочарські кооперативи в 1925 р. Львів, 1927; *Його ж.* Потреба розбудови нашого хліборобського шкільництва. Львів, 1938; *Його ж.* Що нас болить? Львів, 1930.

Літ.: Історія кооперативного руху / С. Бабенко, С. Гелей, Я. Гончарук та ін. Львів, 1995; *Качор А.* Євген Храпливий. Вінніпеґ, 1980.

Степан Гелей

ХРАПЛИ́ВИЙ
Роман Васильович

(1896 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Брат Є. Храпливого. Н. в с. Ворвулинці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї вчителя. Навч. 1 р. у Заліщиц. вчител. семінарії, після смерті батька 1908 разом з матір'ю і братами переїхав до м. Збараж (нині Терноп. обл.), з 1909 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, до 06.1914 закінчив 6 кл.

Восени 1917 мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті; отримав військ. звання хорунжого. Учасник Листопадового чину 1918 у Збаражі. Служив у ч. Терноп. ОВК. Іменований 1.01.1919 четарем. Потім командував скоростріл. сотнею в 14-й бригаді на фронті біля м. Львів. З 07.1919 перебував на Сх. Україні.

Загинув за невідомих обставин. Після війни, з метою з'ясування долі Х., рідні зверталися через львів. газ. "Діло" до колиш. вояків УГА, однак ніхто не відгукнувся.

Літ.: Листування // Діло. 1922. 14 жовт. Ч. 35. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 499.

Федір Полянський

ХРЕПТО́ВСЬКИЙ
Петро Олексійович

(28.01.1892–08.05.1966) – старшина УГА, адвокат. Після закінчення г-зії студіював право у Львів. ун-ті.

Четар 1-го полку 1-ї бригади УСС УГА. Був інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

Після війни закінчив вищі правн. студії, здобув ступінь д-ра права. З 1931 – адвокат у м. Щирець (нині смт Львів. р-ну Львів. обл.). Діяч громад. життя, зокр. голова філії "Просвіти". З 1940 проживав у м. Санок (нині Підкарпат. в-ва, Польща).

Від 1945 – в еміграції. 1949 виїхав з Німеччини до США.

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 р. Спр. 252. Арк. 3.

Літ.: Бл. п. д-р Петро Хрептовський // Свобода. 1966. 12 трав. Ч. 87. С. 3; *Гловацький І., Гловацький В.* Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.). Львів, 2004. С. 44, 126.

Федір Полянський,
Петро Сіреджук

ХРИСТА́Н
Михайло Васильович

ХРИСТАН
Михайло Васильович

(24.11.1898–17.11.1982) – стрілець УГА та ДА УНР. Н. в с. Саджавка (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в сільс. шк.

Під час ПСВ перебував у буд. батальйоні, займався риттям окопів у с. Добротів та Красна (нині обидва Надвірнян. р-ну). 1917 мобілізований до австр. армії (18-й піх. полк у м. Краків). Брав участь у боях проти росіян біля м. Луцьк, Ковель (нині Волин. обл.), Дубно, Костопіль, Сарни (нині всі 3 Рівнен. обл.). У 08.1918 поранений; лікувався в м. Перемишль (нині Польща).

30.12.1918 на шляху додому мобілізований до УГА в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Невдовзі в складі своєї роти направлений до ДА УНР. У 01.1919 в складі 3-го полку Січових стрільців переведений до м. Київ. Учасник оборонних боїв проти більшовиків біля с. Жуляни (нині в складі м. Київ), Мотовилівка (нині Фастів. р-ну), Боярка (нині м., обидва Київ. обл.), Попільня (нині смт), м. Бердичів (нині обидва Житомир. обл.), с. Хролин (нині Шепетів. р-ну), м. Старокостянтинів (нині обидва Хмельн. обл.). Охороняв потяг, у якому перебували чл. Директорії УНР. Восени 1919 брав участь у боях проти ДА А. Денікіна біля м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.). У 2-й пол. 12.1919 біля м. Полонне (нині Хмельн. обл.) інтернований поляками. Перебував у полоні в тюрмі м. Луцьк. У 03.1920 переведений до табору м. Вадовиці (нині Польща). Протягом 04–10.1920 поляки використовували Х. як робочу силу на буд-ві доріг поблизу польс.-рад. фронту та біля м. Варшава. У 10.1920 повернувся

ХРІН
Іван Павлович

ХРОБАК
Микола

до рідного села. До 01.1921 перебував під наглядом польс. поліції.

1920–30-ті – активіст читальні т-ва "Просвіта" в с. Саджавка, учасник драмгуртка. 1941–43 – на примусових роботах у Німеччині. 1946–51 брав участь у роботах по ремонту шосейних доріг між смт Ланчин (нині Надвірнян. р-ну) та м. Заліщики (нині Терноп. обл.). 1952–56 працював у колгоспі с. Саджавка, займав посаду комірника. 1956–60 – голова сільради с. Саджавка. З 1960 на пенсії.

П. і похований у с. Саджавка.

Дж.: ДАІФО. Ф. 168. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 1.

Тв.: Христан М. Перша світова війна в моїй долі // Фонди шкільного краєзнавчого музею с. Саджавка.

Валерій Паска

ХРІН
Іван Павлович

(10.02.1899–15.10.1979) – старший стрілець УГА, громад. діяч. Н. в с. Базаринці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. 1910–14 в приватній укр. г-зії м. Збараж.

Учасник Листопадового чину в м. Збараж, Тернопіль. Воював у складі Збараз. куреня 1-го Подільськ. піх. полку ім. С. Петлюри Терноп. ОВК, згодом – 3-ї Бережан. бригади УГА. Учасник боїв біля м. Львів, Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". З 02.1920 – у складі ЧУГА. Повернувся додому у 04.1920, уникнувши польс. полону.

Працював громад. писарем, був діяльним чл. читальні "Просвіти". 1928 емігрував до Канади. Проживав у м. Віндзор (пров. Онтаріо), працював на вир-ві. Чл. УСГ, УНО, УНС, довголітній фінансовий секретар його відділу в місті. Чл. управи місchallenge. відділу КУК. Жертвував значні кошти на потреби укр. т-в (зокр. на Фундацію ім. Т. Шевченка – 31 тис. канад. доларів).

П. і похований у м. Віндзор.

Літ.: Помер св. п. Іван Хрін, довголітній союзний та громадський діяч // Свобода. 1979. 20 жовт. Ч. 239. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 184.

Роман Кобильник, Петро Гуцал

ХРОБА́К
Микола

(11.04.1884–07.01.1966) – старшина УГА. Н. в с. Негрибка (нині пов. Перемишль, Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник укр. г-зії м. Перемишль, австр. старшин. шк. м. Відень (1907), правн. ф-ту Львів. ун-ту (1911). Працював у адвокат. канцелярії В. Загайкевича.

Учасник ПСВ. Виконував окремі доручення при командуванні 3-ї австро-угор. армії. Навесні 1918 в складі 4-ї кінної д-зії побував на Донбасі. З 11.1918 – в УГА. Командант чети в бойовій групі "Хирів", з кін. 12.1918 – інтендант в НКГА, 07–11.1919 – заст. начального інтенданта УГА, нач. інтендант. служби 3-го корпусу. 1.01.1919 іменований сотником. У 04.1920 потрапив у польс. полон. Втік із табору м. Проскурів (нині Хмельницький) до м. Відень, згодом перебував у таборах інтернованих м. Ліберець та Йозефов у ЧСР.

З 1924 – у Галичині. Здобув ступінь д-ра права. З 1927 працював адвокатом у м. Перемишль. Голова повітов. орг-ції т-ва "Січ". Належав до кер-ва повітов. філій т-ва "Просвіта", РСУК. Чл. ЦК УНДО. Дир. "Щадниці" в м. Перемишль. Наприкінці 1944 виїхав до Німеччини. З 1947 – адвокат при Міжнар. орг-ції у справах біженців. З 1952 – юрист в Укр. нац. раді в м. Мюнхен.

П. у м. Мюнхен, де й похований на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Літ.: Микитюк Д. Д-р Микола Хробак // Свобода. 1966. 13 квіт. Ч. 67. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 658.

Микола Вітенко

ХРОМ'Я́К
Василь

(д. н. н. – 02.02.1920) – старшина УГА. Н. в с. Гузіїв (нині в складі Болехів. міськради Івано-Франк. обл.).

Поручник Стрий. ОВК, команд. стрілец. куреня, згодом 9-ї Белз. бригади. 1.03.1919 іменований сотником. Учасник боїв за м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.), Белз (нині Львів. обл.), Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

П. від тифу в м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.).

Літ.: Божик С. Шляхом слави 9-ої Бриґади УГА // ЛЧК. 1935. Ч. 4. С. 8–12; Ч. 5. С. 12–16; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ХРОНО́ВИЧ
Володимир Михайлович

(19.10.1890–11.11.1973) – старшина УГА, письменник, педагог, громад. діяч. Н. в м. Броди (нині Львів. обл.) у сім'ї шевця. Студіював у г-зії рідного міста. Через смерть матері й матеріальні нестатки змушений продовжити навч. у виділовій шк. (закінчив 1906). Випускник Сокал. вчител. семінарії (1910). Працював учителем у шк. с. Дуб'є (нині Бродів. р-ну), м. Топорів (нині с. Буськ. р-ну Львів. обл.), с. Хмільно, Тетевчиці, Стремільче (нині всі 3 Червоноград. р-ну Львів. обл.). З 1911 друкував у час. "Прапор", "Дзвінок", "Ілюстрована Україна" сатиричні оповідання, які викликали невдоволення влади й змушували змінювати місце роботи.

1914 мобілізований до австро-угор. армії. Закінчив військ. шк. м. Чеслав (нині Чехія). Підхорунжий. Воював на Італ. фронті. Двічі поранений.

У період ЗУНР – поручник Рав. ОВК. З 19.11.1918 – командант Угнів. ОВК. Автор патріотичних фейлетонів та оповідань, віршів у час. "Козацький Голос", що виходив у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.).

1921 повернувся до Галичини. Знову змушений постійно змінювати місце роботи. 1924 переведений до Снятин. пов. Працював учителем у с. Карлів (нині Прутівка), Тучапи, Будилів (нині всі Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). 1937–56 – дир. шк. с. Будилів. Підтримував зв'язки з Марком Черемшиною, В. Стефаником, П. Козланюком, Іриною Вільде та ін. Продовжував писати сатиричні тв. й тв. для дітей. Очолив т-во "Взаємна поміч вчителям" на Снятинщині. У роки ДСВ зазнав переслідувань з боку нацистів.

У 10.1956 вийшов на пенсію, переїхав до м. Снятин. Продовжував писати худож. тв. Автор зб. оповідань "Пригоди Лиса Панаса та його дружини Мотрі" (1922), "Іванків день" (1934), "Мамусине серце" (1961), "З далеких літ" (1965). "Іванків день" (1966), повісті "Павло Богуш" (1970) та ін.

П. і похований у м. Снятин.

Літ.: Божик С. Шляхом слави 9-ої Бриґади УГА // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 8–12; *Гришко Г.* "Люблю свій люд, люблю Вкраїну..." // Хронович В. Мамусине серце. К., 1994. С. 3–6.

Микола Вітенко

ХРОНОВИЧ
Володимир
Михайлович

ХРОНОВ'ЯТ
Михайло

ХРОНОВ'Я́Т
Михайло

(18.01.1894–20.07.1981) – поручник УГА, інж.-агроном, кооп., спорт. і громад. діяч. Н. в с. Риботичі (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (1906–14). Іспит зрілості склав 1915 на гімназійних курсах у м. Відень.

На поч. ПСВ – доброволець та співорганізатор відділу добровольців до Легіону УСС у Перемишлі; вишколював 1-шу Перемишл. сотню УСС, після її від'їзду до м. Львів призначений інструктором 2-ї сотні (нараховувала бл. 80 осіб). Коли рос. війська наблизилися до Перемишля, разом з ін. добровольцями перейшов до Легіону УСС, які перебували в місті; приділений до 10-го Перемишл. піх. полку австро-угор. армії, з яким евакуювався до Угорщини. Відбув військ. вишкіл, закінчив з відзнакою військ. шк., отримав звання десятника, невдовзі кадет-аспіранта й кадета. Навесні 1915 як командант чети з похідним куренем вирушив на Сх. фронт. Під командуванням Х. чета в рукопашному бою здобула с. Пралківці (нині Польща), захопивши 200 полонених і 12 кулеметів рос. армії. За хоробрість під час здобуття форту поблизу м. Перемишль 3.06.1915 відзначений Золотою медаллю хоробрості та підвищений у військ. званні до рангу хорунжого; 1916 – четар, 11.1917 – поручник. Як командант сотні брав участь у боях на Сх. й Італ. фронтах. На поч. 1918 призначений відпоручником-інструктором до укр. д-зії сірожупанників,

яка формувалася з колиш. полонених українців у м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.).

Після Листопадового чину 1918 – доброволець УГА. З власної ініціативи організував курінь. У серед. 12.1918 призначений командантом Запасного коша, до котрого належала старшинська шк. піхоти в м. Самбір, де також викладав орг-цію війська й обов'язки старшин. стану. Тоді брав участь у бойових діях за м. Нижанковичі (нині смт Старосамбір. р-ну, обидва Львів. обл.). Організатор 2-го Самбір. куреня, згодом приєднаного до 11-ї Стрий. бригади; як його командант – учасник Чортків. офензиви, під час якої підрозділ відзначився в боях у с. Сороки (нині Бучац. р-ну), Григорів, біля р. Золота Липа поблизу с. Товстобаби (нині Високе, обидва Монастирис. р-ну), а також біля с. Слов'ятин (нині Бережан. р-ну, всі Терноп. обл.), Лопушня, Псари (нині Приозерне, обидва Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), м. Рогатин. За ці переможні бої проти польс. 35-ї д-зії курінь Х. отримав похвального листа від ген. А. Кравса, у якому підрозділ названо "найкращою частиною УГА".

Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся проти ч. ЧА поблизу м. Крижопіль (нині смт), Бершадь (нині обидва Вінниц. обл.), Христинівка, проти рос. білогвардійців біля м. Умань (нині обидва Черкас. обл.). Згодом приділений до штабу 11-ї бригади. Побував у "чотирикутнику смерті". Після роззброєння підрозділів УГА потрапив до польс. полону, перебував у перехідному таборі полонених у м. Проскурів (нині Хмельницький), звідки втік до укр. підрозділів під командуванням ген. О. Удовиченка в м. Могилів (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.). Наприкінці 08.1920 з ч. групи ген. А. Кравса перебрався до ЧСР, де опинився в таборах інтернованих м. Ліберець та Йозефов.

Випускник агрономічного відділу тех. ун-ту м. Прага (1926). Від 1926 – на керівних посадах "Маслосоюзу" в Галичині: нач. відділу союзу та управитель молочарської шк. в м. Стрий (нині Львів. обл.); у м. Львів – нач. орг. відділу "Маслосоюзу" (1928), 1-й заст. дирекції (1932), один з 3 чл. дирекції (1937) цієї орг-ції.

Чл. Гол. ради т-в "Сільський господар", "Просвіта", Управи Т-ва укр. інвалідів, діяльний в ін. центр. кооп.-громад. установах. 1934–39 – голова т-ва "Сокіл-Батько" у Львові. Належав до легальної укр. націоналістичної орг-ції ФНЄ, що постала 1933 в Польщі.

Після встановлення 1939 рад. влади на ЗУЗ перебрався до Генерал-губернаторства, де заснував новий відділ "Маслосоюзу" в м. Ярослав (нині Польща); 1940–41 – референт госп. відділу УЦК в м. Краків (нині Польща). Організовував нові та відновлював роботу закритих молочарень на Лемківщині, Посянні, Холмщині й Підляшші. Допомагав утікачам від рад. режиму, забезпечував їх житлом і працею. На поч. 1940 очолив нову комбатант. орг-цію, що виникла в м. Краків.

1941 повернувся до Львова, де займався орг. й тех. справами молочар. кооперації Зх. України. 1943–45 – чл. Військ. управи д-зії "Галичина", очолював відділ доповнень, який відав орг-цією та вербуванням добровольців.

Від 1945 – у Німеччині, де провадив 2 молочар. курси. Як асистент, згодом доц. викладав молочарство в УТГІ м. Реґенсбург; у м. Мюнхен (нині обидва ФРН) – голова Управи Укр. санітарно-харитативної служби (1950–51), секретар Президії Укр. нац. ради – законодавчого органу в с-мі ДЦ УНР в екзилі та книговод (діловод, бухгалтер) виконавчого органу цієї орг-ції (1952–53).

1953 емігрував до США. У м. Клівленд (шт. Огайо) діяльний в укр. громаді, очолював низку фахових і громад. орг-цій, зокр. Т-во укр. інж., т-во "Самопоміч", відділи ОбВУА та Т-ва за патріархальний устрій УКЦ, орг. к-т, який заснував місц. кредитну кооперативу. Від 1954 належав до Братства УСС.

Нагороджений Воєн. хрестом УНР (1964) та Хрестом Симона Петлюри (до 1939) за участь у збройн. б-бі за державність України. Автор статей на госп. й військ. тематику: "Провід кооперативи" (1934), "Паралеля між Визвольною

боротьбою українців у двох світових війнах" (1951), "Один курінь УГА" (1957), "Орґанізація Українських січових стрільців у Перемишлі" (1972), "«Сокіл-Батько». Руханково-спортове товариство у 1934–1939 роках" (1996) та ін. Великий архів Х. зник безвісти.

П. у м. Лос-Анджелес (шт. Каліфорнія). Похований 1.08.1981 на укр. правосл. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Тв.: Хроновят М. Життєпис // «Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові: альманах 1895–1995. Львів, 1996. С. 54–56; *Його ж.* Організація Українських січових стрільців у Перемишлі // Вісті Комбатанта. 1972. Ч. 1. С. 33–40.

Літ.: Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк, 1964; Звіт Дирекциї ц. к. ґімназиї з україньскою викладовою мовою в Перемишли за шкільні роки 1914/15 і 1915/16. Перемишль, 1916. С. 5, 6, 13, 37; *Качор А.* Мужі ідеї і праці. Вінніпеґ; Торонто; Клівленд, 1974; *Крохмалюк Р.* Заграва на Сході. Торонто; Нью-Йорк, 1978; Споживча кооперація України: від зародження до сьогодення / за ред. С. Гелея. Львів, 2012. С. 267–268; *Танчин І.* Михайло Хронов'ят // Українські кооператори (Історичні нариси): у 3 кн. Кн. 1 / за заг. ред. С. Гелея. Львів, 2001. С. 307–316; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 9, 109, 111, 660; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 58, 61, 255, 256.

Микола Лазарович, Степан Гелей

ХРУЩ
Антін

ХРУЩ
Антін

(29.10.1891 – д. і м. с. н.) – військ. льотчик-спостерігач, поручник УГА. Н. в с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник учител. семінарії, працював за фахом.

Після поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. війська, навч. в старшин. шк. льотчиків-спостерігачів, згодом служив в авіації.

8.11.1918 вступив до УГА, у 12.1918 перейшов до ЛВ. З 03.1919 – команд. 1-ї летун. сотні. З 02.1920 – команд. 1-го Галиц. авіац. загону ЧУГА. Вступив до РКП(б). Після загибелі загону в м. Козятин (нині Вінниц. обл.) 27.04.1920 з кількома військовослужбовцями зумів вибратися з оточеного поляками міста й долучитися до рад. військ.

Скерований до шк. військ. льотчиків м. Москва, після закінчення якої 10.09.1920 приділений до 23-го розвідувального авіац. загону ЧА. Остання згадка про перебування Х. в цьому загоні датована 20.02.1921.

Подальша доля невідома.

Літ.: Тинченко Я. Герої українського неба. К., 2010; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 223, 229, 234, 236, 237, 240; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2009.

Андрій Харук

ХРУЩ
Африкан

(03.12.1897–28.04.1953) – хорунжий УГА, кооп. діяч. Н. в с. Хоробрів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. з 1908 в г-зії м. Сокаль, випускні іспити склав у 06.1917. На цей час служив капралом у 41-му піх. полку австро-угор. армії.

В УГА – від 12.1918, був нач. пекарні 5-ї бригади. Служив до 06.1919, коли потрапив у польс. полон.

Після війни навч. в Укр. таємному ун-ті м. Львів. Надалі працював у ПСК у Сокалі, був інспектором РСУК у Львові. Діяльний в укр. громад. житті.

Восени 1939 поселився в м. Грубешів (нині Люблін. в-ва, Польща), 1940 організував та очолив кооператив "Пробоєм", обраний дир. ПСК, головою Укр. допомогового к-ту.

Влітку 1944 виїхав на Зх., перебував у таборах для біженців у містах Реґенсбурґ та Ульм (Німеччина), якийсь час був їхнім комендантом. 1951 прибув до США.

П. у м. Бронкс, боро м. Нью-Йорк.

Літ.: Африкан Хрущ // Український самостійник. 1953. 17 трав. Ч. 20. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 95.

Петро Гуцал

ХУХРА Антін

ХУДОБ'ЯК Дмитро

(03.11.1894–14.07.1925) – старшина УГА. Н. в с. Оришківці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. З 1908 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях. В УГА пройшов весь бойовий шлях як старшина 10-ї бригади. Іменований 1.08.1919 четарем. З війни повернувся додому, уникнувши польс. полону.

1921 виїхав до ЧСР на навч. Студіював медицину в Празьк. ун-ті.

П. під час лікування набутого на війні туберкульозу в санаторії м. Карлові Вари (нині Чехія). Похований у м. Буда (нині Чехія).

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3272. Оп. 2. Спр. 1423.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Петро Гуцал

ХУ́ХРА Антін

(22.09.1897–19.04.1972) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Брат М. Хухри. Н. в с. Дмитровичі (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

В УГА воював з поч. 1919; пройшов увесь бойовий шлях. Іменований 1.08.1919 четарем. Перебував 1920–23 у таборах для інтернованих на тер. ЧСР.

Здобув фах інж. Повернувся до Галичини. Працював у м. Косів (нині Івано-Франк. обл.) зав. складу ПСК, потім був дир. останнього (до 09.1939). Належав до повітов. к-ту УНДО. 1943 вступив до д-зії "Галичина". 1945–49 – у ДП біля м. Ашаффенбурґ (нині земля Нижня Саксонія, Німеччина), де був співорганізатором і кер. "Пласту".

Після переїзду до США працював на вир-ві, потім відкрив і провадив відпочинкову (вакаційну) оселю "Орлине гніздо". Діяльний у громад. житті укр. діаспори, зокр. кілька термінів очолював уклад пластунів-сеньйорів. Належав до ОбВУА.

П. у м. Кергонксон (шт. Нью-Йорк). Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: В. Б. Посвячення хреста-пам'ятника на могилі Антона Хухри // Свобода. 1974. 10 трав. Ч. 89; Інж. Антін Хухра, заслужений громадянин, помер у Кергонксоні // Свобода. 1972. 21 квіт. Ч. 74; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ХУ́ХРА Михайло

(11.11.1886–12.1919) – старшина УГА. Брат А. Хухри. Н. в с. Дмитровичі (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1909 закінчив навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. Учасник боїв за м. Львів як командант сотні скорострілів пробоєвого куреня військ. групи "Глибока" (потім бригада А. Кравса). Іменований 1.03.1919 поручником. Потрапив улітку 1919 у польс. полон.

П. від епідемічної хвороби в таборі для військовополонених у форті Буґшопи фортеці м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 22. Жовква, 1922. С. 20; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 120; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі / упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич, 1995.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЦА́ЙҐЕР
Филип

(29.12.1890–1942) – лікар, старшина УГА. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї торгівця. Єврей за національністю. Випускник г-зії. Студіював медицину в ун-ті.

Під час ПСВ служив у 24-му пiх. полку австро-угор. армії. До УГА вступив у Коломиї 20.12.1918; санітарний четар в ОВК.

Після війни здобув фах стоматолога, провадив власну практику в Коломиї.

Загинув від рук нацистів у м. Коломия.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 422; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 149.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЦАП
Григорій Васильович

(20.03.1892–12.1919) – старшина УГА. Н. в с. Бачів (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.; 1912). Навч. у Львів. духовній семінарії.

В УГА служив від кін. 1918. Після переходу за р. Збруч – у 8-й бригаді: мав військ. звання хорунжого.

П. від тифу на Поділлі.

Дж.: ДАТО. Ф. 339. Оп. 1. Спр. 3.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 20; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 320; Шематизмъ всего клира греко-католицкои митрополичои архієпархіи Львôвскои на рôкъ 1914. Львôвъ, 1913. С. 424.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЦАП
Семен Олексійович

(16.09.1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Подусільна (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. З дитячих літ проживав у с. Нараїв (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Навч. 1906–14 в г-зії м. Бережани.

Мобілізований до австро-угор. армії (1915), закінчив старшин. шк. телеграфістів, служив на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від 12.1918. Іменований 1.03.1919 поручником. Нач. (референт) зв'язку штабу 1-го корпусу. Перебував за р. Збруч. У кін. 11.1919 потрапив у польс. полон біля м. Літин (нині смт Вінниц. обл.), з табору м. Тухоля (нині Польща) втік 4.08.1920.

Через Німеччину прибув до ЧСР, перебував у таборі м. Ліберець (нині Чехія), де закінчив торг. курси (1921). Зареєструвався 13.06.1922 в Укр. громад. к-ті в м. Прага; у той час студіював у Празьк. ун-ті.

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАТО. Ф. 399. Оп. 1. Спр. 4; Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 601–900. 282.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 251; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЦАП'Я́К
Іван

(07.02.1881–1943) – правник, старшина УГА. Н. в с. Гучко (нині в складі м. Добромиль Самбір. р-ну Львів. обл.). Протягом певного часу мешкав у с. Дібча (нині ґміни Адамівка Переворськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1903). Студіював право у Львів. ун-ті. Працював в окружному суді м. Сокаль (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ воював старшиною в артилерії австро-угор. армії. Учасник Листопадового чину в м. Перемишль. Команд. батареї 5-го гармат. полку 5-ї Сокал. бригади УГА. Мав військ. звання сотника. Після переходу УГА на Наддніпрян. Україну служив секретарем політвідділу НКГА. Один з ініціаторів переходу УГА на сторону ЧА 7.02.1920. Належав до Начального ревкому ЧУГА. Потрапив у польс. полон; перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), де був головою Ради старшин табору.

Після звільнення – суд. радник у м. Сокаль. Чл. т-ва "Просвіта".

ЦАП
Семен Олексійович

1940 заарештований співробітниками НКВС. На підставі сфабрикованого звинувачення згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 2.11.1940 ув'язнений на 8 р. ВТТ. Покарання відбував у Івдельтабі (нині м. Івдель Свердлов. обл., РФ). Дружина й діти Ц. були вивезені на спецпоселення до Казахстану.

П. в ув'язненні в Росії. Обставини, місце й дата смерті невідомі.

Літ.: Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Перт-Ембой, 1959; *Нечай Б.* Сокальщина. Книга пам'яті України. 1914–1990. Львів, 2010. С. 55; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 19, 67, 69–70; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 189.

Микола Вітенко

ЦАРЕ́ВИЧ Омелян Гервасійович

(25.03.1885–20.11.1938) – старшина УГА, педагог. Н. в м-ку Куликів (нині смт Жовків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. З 1887 проживав у с. Шоломиничі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.), де батько обіймав парафію. Випускник 2-ї нім. г-зії (1903) та філос. ф-ту ун-ту м. Львів. З 1908 викладав у вчител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Здобув ступінь д-ра філософії.

З поч. ПСВ влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив кількамісячну старшин. шк., воював в артилерії на фронті; отримав військ. звання поручника.

У 2-й пол. 11.1918 прибув до м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), де ввійшов до Укр. повітов. військ. ради. З 12.1918 в боях біля м. Львів командував батареєю в групі "Рудки" (потім 8-ма Самбір. бригада). Іменований 1.03.1919 сотником артилерії. У серед. 04.1919 призначений комендантом окремої артгрупи з 3 батарей (згодом реорганізована у 8-й гармат. полк), з кін. 05.1919 знову командував батареєю. Брав участь у Чортків. офензиві й поході на м. Київ.

У кін. 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон. Під час перебування в таборі м. Тухоля очолював з кін. 08.1920 Просвітній кружок, на курсах українознавства читав лекції з фізики. Звільнений 19.12.1920. Повернувся до батьківського дому.

Після 1922 – проф. фізики й математики держ. г-зії м. Тарнів (нині Малопольс. в-ва, Польща). Був чл. Укр. фотографічного т-ва, брав участь у його виставках. Жертвував кошти на т-ва "Рідна школа" й "Просвіта", на ін. нац. цілі.

П. у шпиталі м. Закопане (нині Татран. пов. Малопольс. в-ва, Польща). Похований у м. Тарнів.

Літ.: Посмертні згадки. Царевич Омелян // Діло. 1938. 23 листоп. Ч. 260. С. 9; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 47, 89, 128; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 102; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 34, 319; Jahresbericht des K. K. Zweiten Obergymnasiums in Lemberg, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahr 1903. Lemberg, 1903. S. 78; Kalendarzyk profesorski Tow. Naucz. Szkól Wyźszych na rok 1913. Lwów, 1913. S. 187.

Петро Гуцал

ЦВИ́НТАРЯ ОРЛЯ́Т ПРОБЛЕ́МА

Суперечності в сучасних укр.-польс. відносинах, пов'язані в широкому аспекті з "війною пам'ятей", у вужчому розумінні – з відмінністю підходів до відновлення польс. військ. пантеону в м. Львів. Цвинтар захисників Львова, або Цвинтар львів. Орлят (Cmentarz Orląt Lwowskich), що становить окрему, відносно самост. ч. Личаків. кладовища, був ств. після завершення польс.-укр. бойових дій у Львові. Перші захоронення проведено 24.11.1918, потім перенесено туди ексгумовані поховання, які тимчасово здійснювали в різних ч. міста, та загиблих під час оборони Львова в польс.-рад. війні 1920. Крім військ. поховань, на Цвинтарі Орлят містяться могили визначних польс. політ. і військ. діячів: архієпископа Ю. Теодоровича, ген. В. Івашкевича, Ч. Мончинського, ген. Т. Розвадовського, політика А. Скарбека, сенатора Т. Ценського, ген. Р. Гауснера, ген. Е. Кесслера, ген. Л. Ри-

Встановлення левів на Цвинтарі Орлят у м. Львів без дозволу української влади

диґера, віце-президента Львова Л. Craля та ін. При спорудженні Могили Невідомого Солдата з-поміж 15 місць найважливіших для польс. історії битв методом жеребкування було обрано Цвинтар захисників Львова, звідки 29.10.1925 було ексгумовано рештки й перепоховано 1.11.1925 в м. Варшава.

Переможцем конкурсу на архіт. проект цвинтаря 1921 став Р. Індрух. Центр. місце займав монументальний пам'ятник у вигляді тріумфальної арки з колонадою. Обабіч арки розміщено 2 леви зі щитами із зображенням герба Львова й написами: "Завжди вірний" ("Zawsze wierny") та "Тобі, Польще" ("Tobie Polsko"). На вершині арки мала бути великого розміру фігура лицаря, опертого на меч, яку не встигли реалізувати до 1939. Над центр. брамою поміщено лат. напис: "Mortui sunt ut liberi vivamus" ("Полягли, щоб ми жили вільно"). Позаду тріумфальної арки розміщувалися катакомби й каплиця-ротонда Орлят.

У рад. період Цвинтар захисників Львова зазнав руйнувань, особливо наприкінці 1940-х і 1971. Відбудова почалася з ініціативи польс. сторони 1989. Відновлення деяких елементів виявилося проблематичним або вимагало узгодження з укр. стороною. Найбільші суперечності викликав напис на могилі 5 невідомих солдатів з Персенківки, який первісно звучав "Невідомим героям, полеглим в обороні Львова і Південно-Східних Земель" ("Nieznanym bohaterom poległym w obronie Lwowa i Ziem Południowo-Wschodnich"). 1998, після заборони Львів. міськ. ради, польс. сторона на міжурядов. рівні запропонувала варіант: "Невідомим солдатам, полеглим у боротьбі за незалежність Речіпосполитої Польщі 1918–1920" ("Nieznanym żołnierzom poległym w walce o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1920"). На цей варіант не погодилася Львів. міськрада і перед візитом президентів 1999 з її ініціативи було вміщено напис (із помилкою): "Невідомим польським воякам, полеглим у польсько-українській війні" ("Nieznanym polskim wojakam poległym w wojnie polsko-ukraińskiej"). У 12.2001 в міжурядов. угоді стосовно Цвинтаря захисників Львова було погоджено текст "Невідомим солдатам, героїчно полеглим за Польщу в 1918–1920" ("Nieznanym żołnierzom bohatersko poległym za Polskę w latach 1918–1920"), також відхилений львів. депутатами, ч. яких у 06.2005 пропонувала варіант: "Тут лежить польський солдат, полеглий в польсько-українській війні" ("Tu leży żołnierz polski poległy w polsko-ukraińskiej wojnie"). Теперішній напис "Тут лежить польський солдат, полеглий за Вітчизну" ("Tu leży żołnierz polski poległy za Ojczyznę") є копією напису на Могилі Невідомого Солдата у Варшаві. Зображення на плиті могили "Щербця" (коронаційного меча польс. королів, за легендою надщербленого об Золоті Ворота Києва) не

ЦЕБРОВСЬКИЙ Августин

узгоджено з укр. стороною, яка вимагає замінити його зображенням хреста.

Польс. політ. діяч Я. Куронь стверджував, що в конфлікті стосовно Цвинтаря Орлят ішлося не про написи, а про те, що львів. пантеон є символом тріумфу польс. зброї в серці України. Він пригадував, що в Польщі немає жодного пантеону тріумфу нім., рос. чи ін. зброї. Аналогічно, важко уявити подібний пантеон у м. Перемишль (нині Польща) для увічнення тріумфу укр. зброї. Я. Куронь оцінював війну 1918–19 як братовбивчу, яка стала черговим цвяхом до домовини Речіпосполитої і України, оскільки вона визначила події 1939. Тому він пропонував здійснити на Цвинтарі Орлят написи двома мовами: "героїчно полеглим в боротьбі за незалежну Польщу… Україну… в братовбивчій боротьбі".

Додаткові напруження 2017 були спричинені намірами МВС і адміністрації Польщі видати до 100-річчя відновлення польс. д-ви новий дизайн паспорта, кожна сторінка якого відображала б особу чи подію, важливу для польс. історії. Серед цих зображень заплановано також каплицю-ротонду на Цвинтарі Орлят. З цієї нагоди МЗС України вручило 7.08.2017 ноту послові Польщі Я. Пєкло: "Україна розглядає такі наміри як недружній крок, що негативно впливає на розвиток стратегічного українсько-польського партнерства. Оцінка історичних подій – справа істориків. Україна виступає проти політизації окремих історичних фактів, що шкодили б розвитку взаємовигідного стратегічного партнерства між Україною та Республікою Польща".

Проблеми відновлення Цвинтаря захисників Львова є відображенням складнощів процесу примирення, спричинених неподоланістю істор. міфів і стереотипів та війною пам'ятей, яка триває.

Літ: Ґеник М. Оцінка польсько-української війни 1918–1919 рр. у процесі міжнаціонального примирення // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 323–331; 1 listopada uroczyste otwarcie zrestaurowanego Cmentarza Orląt // Trybuna. 1998. 5 stycznia. № 3; Kwaśniewski na Ukrainie // Express Wieczorny. 1998. 5 stycznia. № 3 (15123); *Medyński A.* Ilustrowany przewodnik po Cmentarzu Łyczakowskim. Gdańsk, 1990; *Młynarski J.* Prezydenci we Lwowie // Gazeta Wyborcza. 1998. 5 stycznia. № 3 (2599). S. 1; *Nicieja S. S.* Cmentarz Łyczakowski we Lwowie. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1988; Odrestaurują Cmentarz Orląt Lwowskich // Życie Warszawy. 1998. 5 stycznia. № 3; *R. W.* Orlęta mają się lepiej. Porozumienie w sprawie Cmentarza Orląt Lwowskich // Życie. 1998. 5 stycznia. № 3 (382).

Микола Ґеник

ЦЕБРÓВСЬКИЙ Августин

(04.02.1888–21.03.1944) – греко-католицький священик, підстаршина УГА. Н. в с. Романове Село (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1900–08 в укр. г-зії м. Тернопіль. Поступив 1912 у Львів. духовну семінарію, однак через події ПСВ вчасно її не закінчив.

У період ЗУНР служив підхорунжим в УГА; перебував з армією на Наддніпрян. Україні. У 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення в кін. 1920 завершив теолог. студії, 9.04.1920 рукоположений митрополитом А. Шептицьким. Призначений сотрудником, 15.09.1922 – адміністратором парафії с. Черепин (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Крім душпастир. праці, був організатором громад.-просвітн. життя в селі, зокр. в умовах полонізації дбав про розвиток т-ва "Просвіта" й буд-во її читальні, діяльність аматор. театр. гуртка й оркестру, роботу філії "Сільського господаря" тощо.

Замордований польс. боївкою на хуторі Тарасово біля с. Черепин. Похований на цвинтарі с. Черепин разом з дружиною і 16 вбитими під час каральної акції селянами.

Літ.: Бублик Т. У Селисько на Львівщині розповіли про о. Августина Цембровського та малу "Волинську трагедію". URL: http://ichistory.org.ua/2018/03/29/

у-селиська-на-львівщині-розповіли-про/; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 135; Шематизмъ всего клира греко-католицкои митрополичои архіепархіи Львôвскои на рôкъ 1914. Львôвъ, 1913. С. 423; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 499;

Петро Гуцал

ЦЕБРÓВСЬКИЙ Віктор Васильович

(03.03.1878–04.1940) – правник, старшина-суддя УГА. Н. в с. Романівка (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Рано залишився без батька. Навч. в г-зіях м. Тернопіль і м. Львів. Студіював право у Львів. ун-ті. Від 1906 працював в окруж. суді в Тернополі, потім – у м. Скалат, с. Яблунів (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.), м. Копичинці (нині Терноп. обл.). Від 1913 був суддею в м. Підволочиськ (нині смт Терноп. р-ну). Від осені 1917 проживав у Тернополі; суддя окруж. суду.

У період ЗУНР був суддею польового суду Терноп. ОВК, одночасно обіймав посаду заст. президента окруж. суду. Іменований 18.12.1918 поручником-суддею. За р. Збруч разом з УГА не був.

1921 польс. власті дозволили Ц. знову працювати в окруж. суді Тернополя. Брав участь у діяльності укр. громад.-культ. т-в. 1929 обраний до ради міста. У 12.1933 звільнений з роботи. Переїхав до м. Золочів (нині Львів. обл.), де зайнявся адвокат. діяльністю.

У 10.1939 заарештований співробітниками НКВС СРСР. Перебував у тюрмі м. Золочів. Страчений без суду згідно із секретною постановою Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940. Місце поховання невідоме.

Слідча справа Ц. в архівах України не збереглася, тож він досі не реабілітований.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 163; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 99; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 35, 307.

Петро Гуцал

ЦЕГÉЛЬСЬКИЙ Лонгин Михайлович

ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ Лонгин Михайлович

(29.08.1875–13.12.1950) – дипломат, адвокат, публіцист, видавець, держ. і громад.-політ. діяч. Н. в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.) у сім'ї священика. З 1886 навч. в АГ м. Львів, з 1894 – на юрид. ф-ті Львів. ун-ту. 1898 відбував правн.-адм. практику при МЗС у м. Відень, потім ще 1 р. в австр. посольстві в м. Стокгольм. Після повернення до Львова захистив докторську дис. з міжнар. права. Якийсь час займався адвокат. практикою.

Активну політ. діяльність розпочав студентом. Став одним з провідних діячів і кер. УНДП; організатор з'їзду укр. студентів у Львові (1899), ініціатор студент. виступів у Львів. ун-ті (1901) та сел. страйків у Галичині (1902), чл. таємного проводу орг-ції "Молода Україна" й співред. ж. "Молода Україна" (1899–1902). Широкого сусп. розголосу на підавстр. і підрос. Україні набула його брошура "Русь-Україна і Московщина-Росія" (1904), видана т-вом "Просвіта" 3 накладами. Підтримував тісні зв'язки з М. Міхновським, опубл. у Львові його брошуру "Самостійна Україна" (1900). Видавець і відп. ред. газ. "Діло", ред. газ. "Свобода" (1907–08), "Українське Слово", відп. ред. ЛНВ (1915–18). Чл. Гол. управи 1-го укр. фізкульт.-спортивного та протипожежного т-ва "Сокіл", Надзірної ради страхового т-ва "Дністер". Від УНДП був обраний послом (депутатом) до австр. Держ. Ради (1911–18), послом до Галиц. сейму (1913). В австр. парламенті – секретар УПР, активно працював у комісії закорд. справ; у складі дипломатичних місій відвідував м. Стамбул, Софія, Бухарест, Берлін, Стокгольм.

Упродовж ПСВ належав до ГУР, ЗУР, СВУ, Бойової управи УСС. У Стамбулі перевидав працю "Русь-Україна і Московщина-Росія" (1914), у Стокгольмі видав кн. "Україна – колишня шведська союзниця" (1914), у Берліні – працю "Die grossen politischen Aufgaben des Krieges

ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ Михайло

im osten and die ukrainicsche Frage" ("Великі політичні завдання війни на сході та українське питання", 1915).

18.10.1918 увійшов до складу УНРади (Конституанта, Конституц. збори), яка 19.10.1918 прийняла постанову про утворення УД на укр. етніч. землях, що перебували в складі Австро-Угорщини. 31.10.1918 у складі делегації для вирішення справ Галичини й Закарпаття (голова К. Левицький) брав участь у перемовинах з австр. намісником Галичини ген. Г. Гуйном щодо вимоги передати владу УНРаді, а також у підготовці орг-ції Листопадового чину у Львові. З 11.11.1918 – держ. секретар (міністр) внутр. справ 1-ї РДС ЗУНР. 30.11.1918 очолював делегацію ЗУНР на переговорах із діячами Директорії, 1.12.1918 у м. Фастів (нині Київ. обл.) разом із Д. Левицьким від ім. УНРади ЗУНР підписав Передвступний договір з Директорією УНР про об'єднання ЗУНР і УНР в єдину д-ву. У 01–02.1917 в уряді С. Голубовича – секретар без портфеля і кер. секретаріату зовн. справ. У складі зх.-укр. делегації брав участь у роботі ТКУ, зачитував Акт злуки між ЗУНР і УНР на Софіївському майдані в м. Київ 22.01.1919. Того ж дня був призначений заст. міністра зовн. справ УНР; на цій посаді здійснив дипломатичні поїздки до Австрії, Німеччини, Чехії, вів переговори з місією Париз. мирної конф., яку очолював франц. ген. Ж. Бартелемі. УНРада ЗОУНР відхилила погоджені між ними умови перемир'я, тому Ц. подав у відставку.

1920–21 – представник уряду ЗУНР у США, де й залишився в еміграції. У м. Нью-Йорк редагував час. "Український Вісник", у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія) – спочатку газ. "Шлях", 1943–50 – "Америка". Видав монографію "Митрополит Андрей Шептицький" (1937). Залишив "Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918 р.", упорядковані й видані після смерті Ц. окремою кн. "Від леґенд до правди" (Нью-Йорк; Філадельфія, 1960). Відіграв вагому роль у створенні УККА як громад.-політ. центру українців.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: *Головченко В.* Цегельський Льонгин Михайлович // Українська дипломатична енциклопедія. Т. 2. К., 2004; *Дацків І., Полич М.* Лонгин Цегельський в історії української дипломатії (до 140-річчя з дня народження) // УІЖ. 2015. № 3. С. 108–121; *Красівський О.* Цегельський Лонгин Михайлович // Політична енциклопедія. К., 2011. С. 765; *Осташко Т.* Цегельський Лонгин Михайлович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 447; *Патер І.* Лонгин Цегельський // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 307–322.

Ігор Бегей

ЦЕГЕ́ЛЬСЬКИЙ Михайло

(06.11.1848–05.04.1944) – греко-катол. священик, депутат УНРади ЗУНР, громад.-політ. діяч. Батько Лонгина та Романа-Антона Цегельських. Н. в с. Височько (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. у Бродів. та Львів. АГ, на правн. та богослов. ф-тах Львів. ун-ту. Висвячений 1873. Парох і декан у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.; 1882–1944). Папський шамбелян.

Чл.-засн. т-ва "Просвіта" й Руського пед. т-ва. Засн., голова управи філії т-в "Просвіта" й "Рідна школа", К-ту опіки над сиротами в м. Кам'янка-Струмилова. Діяч УНДП. Чл. повітов. ради від сільс. громад у м. Кам'янка-Струмилова, заст. голови повітов. виділу (1914).

Арештований рос. окупац. владою; вивезений як заручник до м. Житомир, потім до м. Київ (03.1915–17). Митрополит А. Шептицький призначив Ц. ген. вікарієм греко-католиків центр. регіонів України (1917–18). Делегат до УНРади від пов. Кам'янка-Струмилова (м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 01–05.1919). Чл. військ. комісії УНРади.

Арештований польс. владою, ув'язнений у тюрмі "Бригідки" м. Львів (1919–20). Чл.-засн. УКС (15.01.1931).

П. і похований у м. Кам'янка-Струмилова.

Літ.: Вивезене Росіянами українське духовенство // Нива. Львів, 1916. Цвітень. Ч. 4. С. 264; *Крип'я-*

кевич Л. Видатний душпастир і діяч – отець Михайло Цегельський // Надбужанщина. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1994. С. 585–587; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 39, 76, 137, 176, 184; *Його ж.* Цегельський Михайло // Довідник з історії України К., 2001. С. 1032; *Цегельський Ю.-М.* Заґа роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову / ред. Б. Катамай. Еллікот, 1992.

Олег Павлишин

ЦЕГЕ́ЛЬСЬКИЙ
Роман Теодорович

(05.07.1888–17.12.1974) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в м. Струсів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1908). Студіював право у Львів. ун-ті. 1911–14 – бухгалтер у кредитному кооперативі "Власна поміч".

Як старшина австро-угор. армії потрапив під час ПСВ у рос. полон. Повернувся до Галичини влітку 1918. Після Листопадового чину служив четарем у Терноп. ОВК. Іменований 1.03.1919 поручником. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Потрапив у польс. полон, звільнений з табору м. Тухоля (нині Польща) 7.12.1920.

Повернувся до роботи в кооперативі "Власна поміч" (01.1921). Завершив навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту, однак надалі правником не працював. 05.1923–1.11.1924 – бухгалтер у кооперативі "Єдність" с. Струсів. Згодом очолив ПСК у м. Тернопіль. З 1927 – делегат-ревізор РСУК у м. Львів. 09.1939–12.1940 – кер. обліку в Терноп. облспоживспілці. Після 07.1941 як чл. дирекції Окружного союзу кооперативів у м. Тернопіль відновлював мережу укр. кооперативів в окрузі.

На поч. 1944 з родиною емігрував до Австрії. Перебував з 1945 у рад. зоні окупації, працював на ф-ці м. Трайскірхен (федеральна земля Нижня Австрія). У 10.1945 повернувся до м. Тернопіль. Працював бухгалтером на пивзаводі (до 12.1946), в обл. млинарному тресті (1947–56) та облхарчопромі (з 1957). 1968 вийшов на пенсію. Написав спомин "Вишкіл VIII бригади III корпусу під командою сотн. М. Алексевича" (1919; не опубл.).

П. у м. Тернопіль, де й похований на Микулинецькому цвинтарі.

Літ.: Родом зі Струсова. Розповіді про Цегельських / за ред. Л. Купчик. Львів; Бетлегем, 2002. С. 87–114; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Олеся Стефаник, Олег Рафальський

ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ Роман Теодорович

ЦЕГЕ́ЛЬСЬКИЙ
Роман-Антон Михайлович

(24.07.1882–03.10.1956) – педагог, учений-фізик, чл. Буковин. делегації УНРади, громад.-політ. діяч. Брат Л. Цегельського. Н. в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.) в сім'ї греко-катол. священика. 1892–1900 навч. в АГ м. Львів, де 29.06.1900 склав з відзнакою матуральні іспити. Студіював на філос. ф-тах ун-тів м. Львів, Прага та Чернівці (1900–04). Чл. укр. студент. т-ва "Акад. громада", чл. правління т-ва. 1900 підписав петицію до сенату Львів. ун-ту з укр. нац. вимогами; 1901 був серед сотень

укр. студентів, які на знак протесту проти ігнорування їхніх вимог залишили навч. у Львів. ун-ті. Отримав абсолюторіум у Чернів. ун-ті 22.01.1911. Після захисту дис. "Про кипіння електролітів під час проходження струму" промований 11.11.1911 д-ром філософії Чернів. ун-ту (промотор проф. М. Радакович).

З 21.09.1904 розпорядженням крайової шкільн. ради у Львові іменований заст. учителя в укр.-польс. г-зії ім. Франца-Йосифа I м. Тернопіль. Склав перед іспитовою комісією філос. ф-ту Чернів. ун-ту 22.05.1905 професорський іспит з фіз.-мат. групи для СШ з укр. і нім. викладовими мовами. Розпорядженням міністра культів та освіти від 25.10.1905 іменований тимчасовим гол. учителем, 12.02.1907 – постійним гол. учителем жін. учител. семінарії в Чернівцях; влітку 1908 тимчасово в. о. дир. семінарії. Викладав від 08.1909 природничі дисципліни також у приватній жін. учител. семінарії в Чернівцях. Іменований проф. 2-ї держ. укр.-нім. г-зії в Чернівцях (з 30.06.1914). Чл. іспитової комісії для шк. з польс. викладовою мовою в Чернівцях (1910–13), для всіх нар. та горожанських шк. Буковини з укр. викладовою мовою (1912–16).

Чл. укр. акад. т-ва "Січ". Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях до його ліквідації більшовиками 1944, чл. правління Нар. дому. Чл. т-ва "Українська школа" в Чернівцях, чл. правління і заст. голови т-ва з 13.06.1909; референт шкільництва для Вашківської філії з 3.09.1911, для Станівської філії з 3.11.1912. З 09.1907 – чл. правління т-ва "Українське касино" в Чернівцях. 11.1907 – один із засн. т-ва учителів вищих шк. "Сковорода" в Чернівцях, з 04.1909 – чл. правління т-ва. Чл. пед. к-ту 1-ї приватної укр. шк. на Буковині "Курс для дальшого образованя української молодежи", заснованої т-вом "Українська школа" 1908. Викл. курсів вищої нар. освіти в Чернівцях 1910 та 1912. 1909–18 – чл. учител. збору та чл. іспитової комісії укр. приватної учител. дівочої семінарії т-ва "Українська школа" в Чернівцях.

1915 покликаний до війська як однорічний доброволець. Іменований хорунжим резерву 35-го піх. полку крайової оборони (з 05.1916). Співробітник укр. редакції місячника "Unteroffiziers-Zeitung" (м. Відень), у якому містив статті на наук. тематику. Під час рос. окупації Буковини влітку 1916 через м. Ватра-Дорней та Кимполунг (нині обидва Румунія) встиг евакуюватися з родиною до Відня, де з осені 1916 викладав фізику на укр. гімназійних курсах (дир. М. Сабат). Восени 1917 повернувся до Чернівців, продовжив викладання фізики та математики в 2-й держ. г-зії та приватній учител. дівочій семінарії т-ва "Українська школа".

Учасник заг. зборів т-ва, що відбулися під головуванням О. Поповича 23.09.1918 в Нар. домі, на яких був обраний чл. правління (скарбником). Учасник конф. всіх укр. партій Буковини 13.10.1918 в Укр. нар. домі м. Чернівці, на якій ухвалено резолюцію щодо права буковин. українців на самовизначення та запропоновано спосіб обрання делегатів на укр. Конституанту в м. Львів. 14.10.1918 на зборах буковин. нар. партії обраний заст. делегата на львів. Конституанту. Після відмови А. Артимовича від поїздки до Львова 17.10.1918 як делегат від УРП Буковини виїхав на установче засідання УНРади у Львові 18–19.10.1918, на якому було проголошено УД. Чл. Буковин. делегації УНРади (24.10–6.11.1918 – Буковин. крайового к-ту). На 1-му засіданні Крайового к-ту 25.10.1918 обраний головою його фінансової комісії, завданням якої було розробити план нац. оподаткування та запровадити його в життя. Підпис Ц. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 та проголосити свою волю жити в УД. 6.11.1918 підписав "Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю" із закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади. 6.11.1918 Ц. у супроводі загону укр. військових прибув до будинку фінансової дирекції, де від ім. Крайового

к-ту УНРади призначив В. Залозецького комісаром при фінансовій дирекції. Після окупації Буковини рум. військом залишився в краї, продовжував викладацьку роботу в укр. навч. закладах. Звільнився з посади проф. укр. держ. г-зії в Чернівцях та виїхав до Галичини в рамках 2-го виїзду укр. службовців з Буковини до ЗОУНР 10.05.1919.

Дійсний чл. НТШ з 18.03.1914, багаторічний чл. виділу й секретар НТШ. Як секретар НТШ підписав 21.03.1930 разом із заст. голови НТШ В. Левицьким заяву виділу Т-ва з засудженням нападу на голову НТШ К. Студинського. Проф. фізики Укр. таємного ун-ту у Львові 1921–25. 1923 та 1934 викладав астрономію в Т-ві наук. викладів ім. П. Могили у Львові. Як один з творців укр. наук. термінології був чл. правописної комісії, яка засідала 1928 в м. Харків.

Викладав в укр. відділах 3-ї держ. учител. жін. семінарії, які діяли 1920–33 в кам'яниці А. Дідура у Львові. Був учителем фізики й математики в г-зії сестер василіанок у Львові 1921–30. У 2-й пол. 1930-х працював проф. фізики держ. учител. семінарії у Львові. Був учителем-гостем, зав. фіз. кабінету й опікуном фіз. гуртка г-зії № 7 ім. Т. Костюшка у Львові. Від 01.1940 – проф. і зав. каф-ри експериментальної фізики Львів. держ. пед. ін-ту, проф. експериментальної фізики Держ. ун-ту ім. І. Франка у Львові. 1941–44 викладав фізику й математику в учител. семінарії у Львові. Після війни продовжував викладати фіз. дисципліни в пед. ін-ті й ун-ті у Львові.

7.02.1953 вивезений з родиною до м. Теміртау (нині Казахстан), де викладав у шк. фізику й математику. У 07.1954 повернувся до Львова на посаду зав. каф-ри фізики в пед. ін-ті.

П. унаслідок трагічного випадку в м. Львів, де й похований 6.10.1956 на полі № 71 Личаків. цвинтаря.

У л-рі Ц. помилково іменують В. Цегельський.

Тв.: Краус. К., Цегельський Р. Основи химії. Вінниця, 1919; *Цегельський Р.* Основи хемії після підручника проф. Конрада Кравса. Чернівці, 1910. 152 с.; *Його ж.* Підручник з аритметики для учительських семінарій. Львів, 1921; *Його ж.* Ще про основи і напрями народного виховання // Наша Школа. 1916. Зш. 6.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 288, 294, 715, 787; Буковинська делеґація української ради настановила // Буковина. 1918. 10 листоп.; *Гарас М.* Ілюстрована Істория товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 69, 71, 72–75, 77, 117–120, 125–128; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 825–828, 963, 1120; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 156, 177–180, 203–204, 246–250, 311, 406; *Єфремов С.* Щоденники 1923–1929. К., 1997. С. 473, 509; З Наукового Тов. ім. Шевченка. Вибір нового виділу // Діло. 1926. 24 черв.; З Наукового Тов. ім. Шевченка. Заява Виділу т-ва // Діло. 1930. 25 берез.; Із черновецкого універзитету // Буковина. 1905. 11 (24) трав.; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934. С. 58, 68; Проголошення української держави // Діло. 1918. 22 жовт.; Проф. д-р Роман Цегельський // Свобода. 1956. 13 листоп.; Українська Національна Рада і проклямація української держави з австро-угорських областий // Буковина. 1918. 25 жовт.; "Українське Касино" в Чернівцях // Буковина. 1918. 27 верес.; Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю // Буковина. 1918. 10 листоп.; Установчі збори // Українське Слово. 1918. 22 жовт.; *Цегельський Ю.* Заґа роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову. Еллікот, 1992; Die neue Regierung // Czernowitzer Morgenblatt. 1918. 8 Novemb.; Promotion // Czernowitzer Tagblatt. 1911. 14 Novemb.

Володимир Старик

ЦЕКЛЕР
Теодор

ЦЕ́КЛЕР
Теодор

(Теодор Конрад Едуард Еміль; Zöckler Theodor; 05.03.1867–18.09.1949) – нім. лютеранський священик, суперінтендант і єпископ Євангельської церкви Ауґсбурзького і Гельвецького визнань, засн. навч.-виховних закладів для дітей-сиріт, ініціатор створення в період ЗУНР нім. г-зії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Н. в м. Ґрайфсвальд (нині ФРН). Навч. в ун-тах м. Ґрайфсвальд і Ерлянґен (нині ФРН). Випускник теолог. ф-ту Лейпциз. ун-ту (1892), опубл. докторат "З гебрайського коментаря Єхієля Ліхтенштайна до Нового Заповіту" (1895).

29.01.1891 за дорученням Данського к-ту ізраїльської місії прибув до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) з планами місіонер. праці серед галиц. німців і євреїв. За ініціативою та фінансуванням Ц. в місті були збудовані й функціонували: сиротинці – "Вифлеєм" (з 1896), "Назарет" (з 1904), "Сарепта" (з 1913); будинки – "Мартінеум" (з 1900), будинок для хлопців (з 1896), Ювіл. чиншовий будинок (з 1908, до якого 1923 добудували Дім ім. Густава-Адольфа), Нім. дім (з 1912), дім для дошкільнят "Ебен-Езар" (з 1918), дім для гімназисток "Елім" і "Бетанієн" (з 1926); лікарня "Бетесда" (з 1919); ф-ка с.-г. машин "VIS" (з 1921) та ін. З 1904 публікував щомісячне періодичне вид. "Stanislauer Evangelischen Gemeindeblatt", яке редагував до 1939 включно.

1914–15, як біженець від рос. окупації, перебував у місцевості Ґаллнойкірхен (нині Австрія), куди перевели станиславів. благодійні заклади; був одним з ініціаторів створення К-ту сусп. опіки для нім. утікачів з Галичини й Буковини. Навесні 1915 організував гуманітарну експедицію для допомоги нас. Сх. Карпат, пограбованому рос. військами. У 05.1915, повернувшись до м. Станиславів, організував учител. курси.

Під час нац.-демократ. 1918 революції на ЗУЗ звернувся до укр. влади з проханням відкрити в приміщенні нім. нар. шк. окрему нім. г-зію. Як згадувала Л. Цеклер, "українці, перейнявши владу, закрили польські школи, а також гімназії. Коли ми ознайомили українську владу з цим нужденним становищем, вони порадили нам заснувати окрему німецьку гімназію". 10.02.1919 в Станиславові відкрили г-зію зі статусом приватного навч. закладу. 6–9.02.1919 до 1–3 кл. г-зії записалося 80 учнів. Дир. призначили гімназійного проф. з м. Самбір (нині Львів. обл.) Ф. Шмаленберґа; вивчали типові для австр. реальних г-зій курси історії, географії, нім., франц., грец., польс. і укр. мов. Після поразки визвол. змагань 1921 г-зію вперше проінспектували, визнали високий рівень навч. і на короткий період прирівняли до держ. г-зій.

Зазнав переслідувань польс. поліції за підтримку нац.-визвол. змагань галиц. українців 1918–19. Оскільки не захищав інтереси польс. нас. Галичини, а також зважаючи на успіхи Ц. в налагодженні міжетніч. взаємин, зокр. відновленні етніч. шкільництва, починаючи з 05.1919, місц. польс. влада чинила адм. тиск на Ц., використовувала т. зв. квартирне питання – інспірувала суд. тяганину щодо сплати коштів за оренду помешкання.

1924 очолив Союз церков Ауґсбурзького і Гельвецького визнань у Малопольщі, сх. сеньйорат якого налічував 38 громад. У міжвоєн. період суттєво спричинився до активізації укр. євангеліст. руху на Покутті, зокр. на Станиславівщині й Коломийщині: у спец. "Меморіалі" зауважував, що для вірних-українців під час відправ і навч. релігії слід послуговуватися укр. мовою.

Після 1933 не підтримав нацист. ідеологію, відмовився співпрацювати з гітлерівською Імперською церквою, а також підтримати виховні ідеали Гітлер'юґенду, оприлюднив заяву "До співробітників" 1937.

На підставі пакту Молотова-Ріббентропа в 12.1939 разом з рештою нім. громади м. Станіслав (нині Івано-Франківськ) переселився до 3-го Райху – через м. Краків, Бреслау (нині

Вроцлав, обидва Польща) до м. Берлін, Штутгарт (нині ФРН) та ін. Влітку 1943 востаннє відвідав м. Станіслав, Коломия (нині Івано-Франк. обл.), нім. колонію Багінсберґ (нині в складі м. Коломия), Львів.

Наприкінці ДСВ оселився з рідними в м. Штаде (Нижня Саксонія; нині ФРН), був висвячений на єпископа. Розмовляв нім., польс., укр. мовами, їдишем. Опубл. 17 кн. на істор. й теолог. тематику, зокр. низку досліджень з історії галиц. німців: "Наша місія у діаспорі" (1896), "Євагеліістський дитячий дім у Станиславові" (1912), "Німці в Галичині" (1915, 1917), "Меморіал до справи євангелістсько-українського руху в Малопольщі" (1933), "Різдвяне прохання євангелістських установ у Станиславові" (1935), "25 років дияконської праці в польських Карпатах" (1938).

1938 був відзначений званням почесного д-ра теолог. ф-ту Лейпциз. ун-ту; Сілезький ун-т Фрідріха Вільгельма в м. Бреслау присудив Ц. премію М. Коперніка за дослідження "Німці у Польщі".

П. у м. Штаде, де й похований на місц. кладовищі Горстфрідгоф.

Літ.: Діда Р. Цеклер Теодор // Івано-Франківськ. Енциклопедичний словник. Івано-Франківськ, 2010. С. 465; *Монолатій І.* Від контактів до співпраці. Соціально-економічне становлення та культурний розвиток німців у Галичині (1772–1940). Ч. 1. Коломия, 2002. С. 138–139; *Його ж.* Жити і давати жити іншим. Німецький дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери. Івано-Франківськ, 2008. С. 59–60, 65, 90–91; *Його ж.* Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Івано-Франківськ, 2010. С. 467–468, 526, 603, 606–612; *Полєк В., Ступарик Б.* Сторінки українсько-німецьких історико-культурних взаємин. Івано-Франківськ, 1999. С. 98–105; *Цеклер Е.* Ви мусите жити! Теодор Цеклер як засновник найбільшої благодійної організації у Східній Європі. Івано-Франківськ, 2013. С. 8–12; *Цеклер Л.* Бог чує молитву. Життя Теодора Цеклера, розказане Ліллі Цеклер. Івано-Франківськ, 2007.

Іван Монолатій

ЦЕЛЕ́ВИЧ Амброзій

(д. і м. н. і с. н.) – лікар, старшина УГА. Студіював медицину в м. Відень. Працював хірургом, суд. патологоанатомом у клініках м. Відень, Львів, Краків.

Учасник ПСВ, лікар-підполковник австро-угор. армії. Від 01.1919 – комендант військ. шпиталю м. Стрий (нині Львів. обл.). 1.03.1919 іменований лікарем-полковником УГА. Служив у ДСВС, згодом у ДСВнС. Кер. санітарної інспекції РДС ЗУНР. Спільно з А. Бурачинським здійснив об'їзд повітів Галичини з метою покращення епідеміологічної ситуації. Боровся з антисанітарією в транспорті, на ринках, вокзалах, місцях скупчення людей, із розкраданням майна лікарень та проявами саботажу. Намагався запобігти епідемії тифу на тер. ЗУНР (03–05.1919).

З 1926 до поч. ДСВ провадив приватну клініку в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). В укр. громад. житті участі не брав.

Подальша доля невідома.

Літ.: Надбужанщина. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сидней, Торонто, 1994. С. 424–425; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 279, 286; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321.

Микола Вітенко

ЦЕЛЕ́ВИЧ Володимир

(31.05.1890–31.04.1920) – санітарний хорунжий УГА. Н. в м. Угнів (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.). Навч. на фармацевта на мед. ф-ті Львів. ун-ту.

Доброволець УГА. Воював у 9-й Белз. (Угнів.) бригаді. Брав участь у спільному поході УГА та ДА УНР на м. Київ.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Угнів та Угнівщина. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней, Торонто, 1960. С. 124, 147,

ЦЕЛЕВИЧ Володимир Михайлович

162, 182; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 120.

Роман Кобильник

ЦЕЛЕ́ВИЧ Володимир Михайлович

(21.04.1891–02.04.1942) – адвокат, громад.-політ. діяч. Н. в с. Русатичі (нині Грусятичі Жидачів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї нар. вчителя. Випускник АГ (1909) і правн. ф-ту ун-ту (1913) м. Львів. Чл. Укр. студент. союзу, УНДП. Спільно з В. Пежанським, Є. Коновальцем та М. Струтинським організовував акції за створення укр. ун-ту. Напередодні ПСВ працював пом. судді в м. Львів. Чл. Т-ва укр. правників, згодом секретар. 19.11.1917 обраний до НК УНДП.

Співорганізатор і секретар УГК. Активно допомагав українцям у таборах військовополонених та інтернованих 1919–20. Заарештований 4.12.1919 польс. поліцією. Після звільнення зосередився на діяльності УГК, хоча й продовжував співпрацювати з Є. Коновальцем. 16.10.1921 заарештований разом з ін. чл. УГК, діяльність якого було заборонено. Разом з Я. Чижем, М. Матчаком, О. Навроцьким став співорганізатором Начальної колегії УВО.

Після звільнення брав участь у зустрічі з представниками уряду ЗУНР в екзилі. 22.01.1922 звернувся до Міжпарт. ради із заявою про підтримку уряду Є. Петрушевича.

Після 23.03.1923 виїхав на 2 р. до країн Зх. Європи та Пн. Америки. Виконував доручення УНДП з координації дій українців Австрії, Німеччини, Канади, США та ін. країн у разі посилення б-би за визволення України. Наприкінці 1924 Ц. повернувся до м. Львів. 11–12.07.1925 – співзасн., чл. ЦК УНДО; 1925–28 і 1932–37 – ген. секретар УНДО. Відповідав за пропаганду та зв'язки з пресою. Співавтор програми УНДО. Послідовно захищав політ., екон. й культ. права українців. На численних мітингах, маніфестаціях Ц. виступав проти полонізації шк. та аграрної колонізації поляками Сх. Галичини. Навесні 1926 Ц. підготував проект нової програми УНДО, який був схвалений на з'їзді партії 13.05.1926. 14.05.1926 Ц. та Д. Паліїва заарештували, однак невдовзі звільнили. Ц. організував низку акцій, спрямованих на проведення реформи органів місц. самоврядування, вимагав демократизації їх.

1928–30, 1935–39 тричі був обраний послом до польс. сейму. Віцепрезидент УПР. У 09.1930 заарештований і майже 1 р. ув'язнений у Брест. фортеці. Після звільнення повернувся до активної політ. діяльності. Увійшов до Укр. к-ту порятунку голодуючої України. Виступав з осудом політики більшовиків у рад. Україні – ліквідації автономних прав українців, колективізації, Голодомору, масових репресій. Водночас Ц. критикував погляди Д. Донцова за анархізм і радикалізм; вважав, що політика саботажів та індивідуального терору, яку впроваджувала ОУН, шкідлива для укр. народу, виправдовує в очах світової громадськості польс. терор і репресії щодо українців. Влітку 1935 Ц. та В. Мудрий виступили за "нормалізацію польсько-українських відносин". На з'їзді УНДО 7.05.1938 погодився відійти від "нормалізації". З поч. ДСВ звертався до польс. влади з пропозицією озброїти чл. товариства "Луг".

27.09.1939 заарештований НКВС, вивезений до м. Москва. Ув'язнений у тюрмі на Луб'янці, згодом у м. Саратов (нині РФ).

П. в ув'язненні. Місце поховання невідоме.

Тв.: Целевич В. Виборча ординація до сойму и сенату з поясненнями, виконуючими розпорядками й постановами інших законів, зв'язаних із виборами. Львів, 1935; *Його ж.* Військові причини і заосмотренє родин осіб військових. Львів, 1917; *Його ж.* Нарід, нація, держава. Львів, 1934; *Його ж.* Про нові польські шкільні закони. Львів, 1925.

Літ.: Качараба С., Комарницький Я. Василь Мудрий – громадський діяч, політик, публіцист. Дрогобич, 2009; *Качкан В., Качкан О.* Alteri vivas opartet, si tibi vis vivare – кредо науковця-публіциста Володимира Целевича // Нев'януча галузка калини:

Українські літератори, вчені, громадські діячі в діаспорі. К., 2011. С. 138–161; *Качкан В.* Характеру незламного. Штрихи до життєпису Володимира Целевича // Володимир Целевич. Нація, нарід, держава. Вінниця, 1993. С. 3–28; *Його ж.* Целевич Володимир // Українська журналістика в іменах. Вип. 2. Львів, 1995. С. 256–261; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004; *Середюк М.* Громадсько-політична діяльність Володимира Целевича (1890–1942). Львів, 2019; *Соляр І.* Зовнішні орієнтації партій національно-державницького табору у Західній Україні (1923–1939). Львів, 2011; *Його ж.* Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України (1923–1928). Львів, 2010.

Микола Кугутяк, Олександр Реєнт

ЦЕЛЕ́ВИЧ
Лев Костянтинович

(1893 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Делева (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Хрещений подвійним іменем Лев-Антін. Закінчив студії у філії АГ м. Львів (1914), матуральних іспитів не складав.

В УГА пройшов увесь бойовий шлях. Мав військ. звання хорунжого.

З поч. 1920-х проживав у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Заарештований 25.06.1945 співробітниками НКДБ УРСР. На той час працював бухгалтером в обл. фінансовому відділі. Безпідставно звинувачений у проведенні антирад. агітації і пропаганди.

Подальша доля невідома. Справа припинена 8.10.1948.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1913–1914. Львів, 1914. С. 111; Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2006. С. 691.

Петро Гуцал

ЦЕЛЕ́ВИЧ
Осип

(24.12.1891–24.09.1919) – старшина УГА. Н. в м. Угнів (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.). Випускник 2-ї реальної шк. м. Львів (1913).

Під час ПСВ – старшина австро-угор. армії. Учасник боїв за м. Львів як командант 2-го полку ім. кн. Лева. Згодом тех. референт 2-го корпусу УГА. Мав військ. звання поручника. Брав участь у Чортків. офензиві. Біля м-ка Золотий Потік (нині смт Бучац. р-ну Терноп. обл.) потрапив у польс. полон (06.1919). Перебував у таборі у форті Бугшопи фортеці м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь).

П. від тифу в м. Брест-Литовський.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 20; Калєндар "Червоної Калини" на 1922 р. Львів, 1921. С. 124; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 155.

Роман Кобильник

ЦЕ́ЛЬНИК
Онуфрій Пилипович

(09.02.1897 – кін. 06.1941) – рахунковий хорунжий УГА, кооп. діяч. Н. в с. Трудовач (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї.

В УГА пройшов увесь бойовий шлях. З 02.1920 – у ЧУГА, у 08–09.1920 служив у Галревкомі в м. Тернопіль. Потрапив у польс. полон, перебував у таборі в Щипйорно (нині ч. м. Каліш Великопольс. в-ва), звільнений у 01.1921.

Проживав у родинному селі, потім у с. Новосілки (нині Золочів. р-ну Львів. обл.), займався кооперацією. Якийсь час належав до партії "Сельроб". Заарештований 1941 співробітниками НКВС УРСР.

Страчений без суду в тюрмі м. Золочів перед відступом рад. військ.

Літ.: *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 153.

Петро Гуцал

ЦЕНТРА́ЛЬНА РУ́СЬКА НАРО́ДНА РА́ДА В М. У́ЖГОРОД (ЦРНР)

Надпарт. представницький орган українців Закарпаття, що об'єднав усі нар. ради краю. Ств. 8.05.1919 з метою вирішення держ.-територ. належності Закарпаття. Основу ЦРНР становили чл. Ужгород., Хуст. і Пряшів. нар.

рад; об'єднувала українофіл. і русофіл. діячів. Очолив А. Бескид, заст. – А. Волошин, М. Бращайко.

ЦРНР, підтримуючи починання Амер. нар. ради угро-русинів, ухвалила рішення об'єднатися "з чехословацьким народом на основі повної національної автономії". Більшість політ. діячів Закарпаття розцінювали включення краю до ЧСР як тимчасове явище. Обрано 112 делегатів, які 20.05.1919 виїхали до м. Прага, щоби передати Т. Масарикові "Протокол". Він містив проект політ.-правового впорядкування Закарпаття: русини (українці) мають становити незалежну Угор.-руську д-ву (УРД; в майбутньому Підкарпат. Русь); її кордони повинні бути встановлені представниками УРД та ЧСР; держ. мовою УРД є руська (укр.); держ. утворення має мати пропорц. представництво своїх чл. у законодавчих Раді УРД чи радах ЧСР; українці в держ. установах краю повинні вживати укр. мову.

Проте питання належності Закарпаття до ЧСР врегулювали ст. 10–13 Сен-Жермен. мирн. договору 10.09.1919 та Конституція ЧСР 29.02.1920, які юридично закріплювали держ.-правове становище краю в рамках ЧСР.

До 2-ї пол. 1920-х ЦРНР залишалася єдиним політ. органом, який виражав політ. волю і думку укр. громадянства Закарпаття.

Літ.: Болдижар М. Державно-правові аспекти входження Закарпаття до складу Чехословаччини. Ужгород, 2006; *Вегеш М., Токар М.* Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009. С. 121–126; Закарпаття в етнополітичному вимірі. К., 2008; Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945). Ужгород, 1995. С. 101–105.

Андрій Королько

ЦЕНТРА́ЛЬНИЙ ВІЙСЬКО́ВИЙ КОМІТЕ́Т

Таємна стр-ра, яку у 09.1918 ств. 20 укр. старшин австр. залоги м. Львів під орудою пор. 15-го піх. полку І. Рудницького з метою ведення укр. пропаганди, обліку резервів (чоловіків, "крісів, амуніції та харчів") задля виступу з метою нейтралізації можливого "польського повстання". Засн. – Л. Огоновський, В. Бараник, В. Батрак, Ю. Полянський. У 2-й пол. 10.1918 завдяки підхор. полку УСС Д. Паліїву й УНРаді Ц.в.к. трансформовано в УГВК (27–28.10.1918 очолював П. Бубела, 29–30.10.1918 – Д. Вітовський), який визначено вищим держ. органом військ. влади, що розробляв план захоплення влади у Львові й повітах. При цьому розглядалася можливість залучення до збройн. встановлення влади не лише полку УСС, а й загону Січових стрільців з Наддніпрянщини. 30.10.1918 УГВК реорганізовано в Укр. ген. команду, яку очолив Д. Вітовський, наділений усією повнотою влади щодо підлеглих і відп. перед проголошеною УД за ситуацію у війську. До Укр. ген. команди ввійшли: Д. Вітовський, С. Ґорук, Б. Гнатевич, П. Бубела, І. Цьокан, О. Іванчук, Д. Паліїв. Після перейняття влади у Львові 1.11.1918 Укр. ген. команду 8.11.1918 перейменовано на НКУВ, повноваження якої поширено на фронтову й прилеглу до неї тер.

Літ.: Галущак М. За пів кроку до перемоги. Військове будівництво та операції Галицької Армії в 1918–1919 роках. Львів, 2020; *Гуцуляк М.* Перший листопад 1918 року на західних землях України. Ванкувер, 1973; *Дедик О.* Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 р. Ч. 1. Львів, 2018; *Качмар Л.* Іван Теодор Рудницький: життя на тлі історії. Львів, 2006; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Паліїв Д.* Листопадова революція. Зі споминів. Львів, 1929.

Микола Литвин

ЦЕНТРА́ЛЬНИЙ О́ФІС НАЦІОНА́ЛЬНОСТЕЙ

(Office central des Nationalités, Union des Nationalités 1911–19) – орг-ція, покликана популяризувати ідею самовизначення "малих націй". Заснована франц. журналістом, розвідником і масоном Ж. Пелісьє та литов. емігрантом Ю. Ґабрисом-Паршайтісом; очолювана франц. математиком і депутатом

П. Пенлеве. 1912–18 Ц.о.н. публікував час. "Аннали національностей" (Annales des Nationalités) за ред. Ж. Пелісьє. 1913 окремий номер "Анналів" присвятили Україні. Переднє слово написав історик, проф. Сорбонни Ш. Сеньобос, акцентуючи на єдності галичан і наддніпрянців у їхньому прагненні автономії від Росії та Австро-Угорщини.

Після ПСВ особи, пов'язані з діяльністю Ц.о.н., активно виступали на захист новосТ. д-в Сх. Європи, у т. ч. ЗУНР. Ж. Пелісьє 1917–18 відвідав Україну, зокр. м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Листувався з С. Петлюрою. Співпрацював з укр. місіями й делегаціями в м. Париж, контактував з А. Петрушевичем, допомагав делегації ЗУНР встановлювати зв'язки з франц. лівими політиками, серед них А. Франклін-Буййоном. Ш. Сеньобос висловлювався проти побудови великої Росії і сильної Польщі, співпрацював з В. Панейком. П. Пенлеве 1923 опротестовував рішення Ради амбасадорів щодо Сх. Галичини.

Літ.: Головченко І. Акт Злуки 1919 року: погляд політолога-міжнародника // Міжнародні відносини. Серія "Політичні науки". 2015. № 8; Recherches sur la France et le problème des nationalités pendant la Première Guerre mondiale. Paris, 1995; *Watson D.* Jean Pélissier and the Office Central des Nationalités, 1912–1919 // The English Historical Review. Vol. 110. No. 439. 1995. November. P. 1191–1206.

Ганна-Меланія Тичка

ЦЕПКО́
Андрій Іванович

(13.12.1893–01.11.1937) – вояк УГА. Н. в с. Коршилівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

В УГА воював стрільцем з кін. 1918; пройшов увесь бойовий шлях. Був з 02.1920 в ЧУГА, потім служив у Галиц. полку ЧА. Закінчив шк. червоних старшин у м. Харків (1921). Перебував на військ. службі до демобілізації 1925.

Надалі працював на різних посадах у с.-г. кооперації в Харкові. 1930 скерований на Житомирщину для проведення колективізації. Як голова колгоспу в с. Дубники (нині Новоград-Волин. р-ну) 1934 був знятий з посади за невиконання розпоряджень парт.-рад. органів, чим "підривав основи колгоспного ладу"; засуджений на 1 р. виправних робіт, восени 1935 – знову на 10 місяців таких же робіт. Згодом проживав у с. Кіровка (нині Партизанське Новгород-Волинськ. р-ну Житомир. обл.), трудився робітником на лісопильному з-ді Суховольської дільниці.

Заарештований чекістами 22.09.1937. Безпідставно звинувачений у проведенні антирад. агітації. На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 18.10.1937 розстріляний у м. Житомир. Рідним на їхній запит було повідомлено, що Ц. "засуджений на 10 років без права листування". Реабілітований 27.03.1989.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 815.

Літ.: Гасай Є. Не втомлюся шукати. Тернопіль, 1998. С. 111–114; Реабілітовані історією. Житомирська область. Кн. 7. Ч. 1. Житомир, 2015. С. 256; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2018. С. 639–640.

Федір Полянський

ЦЕПКО́
Іван Григорович

(11.09.1899–28.10.1922) – підстаршина УГА. Н. в с. Коршилівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль (1909–14).

Навесні 1918 мобілізований до австр. армії. Учасник Листопадового чину в м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.). Служив телефоністом у сотні зв'язку 2-го корпусу УГА; пройшов у її лавах весь бойовий шлях. Від 02.1920 – у ЧУГА, сприйняв комуніст. ідеї, вступив до більшовиц. партії. Учасник 1-ї конф. галиц. і буковин. комуністів 23.04.1920 у м. Київ, делегат 5-ї конф. КП(б)У, учасник 2-го конгресу Комінтерну в м. Москва. Воював у 45-й стрілец. д-зії 14-ї армії, секретар партбюро 402-го стрілец. полку. Демобілізований навесні 1922. Був на парт. роботі в м. Бердичів (нині Житомир. обл.).

ПЕНЛЕВЕ
Поль

СЕНЬОБОС
Шарль

ЦЕПКО
Іван Григорович

У 10.1922 як комісар очолив разом з колиш. чет. УГА С. Мельничуком і П. Шереметою невеликий (12 осіб) партизан. загін, який за сприяння рад. прикордонників таємно перейшов держ. кордон по р. Збруч на пн. від м. Борщів (нині Терноп. обл.) до Польщі із завданням здійснювати диверсійні акції, вести більшовиц. пропаганду, розширювати антипольс. збройну б-бу. Загін був ств. і відправлений за кордон штабом Укр. округу ЧА.

У 1-й збройн. сутичці з польс. поліцією біля с. Голігради (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) 28.10.1920 загін був розбитий, Ц. та П. Шеремета потрапили в полон, ін. розбіглися. Під час допиту в постерунку поліції випадково вбитий П. Шереметою, котрий вихопив у поліцейського револьвер і хотів вистрілити в нього, але поцілив у Ц.

У рад. період образ Ц. використовували як один із взірців революціонера-борця. Колиш. старшина УГА, поет Мирослав Ірчан (А. Баб'юк) створив драму "Дванадцять", у якій героїзував чл. т. зв. Червоної дванадцятки. Поет В. Пачовський написав "Думу про Івана Цепка, Петра Шеремету і Степана Мельничука" (1938).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 569–570; *Кучабський Н.* Родина Цепків // Книга пам'яті "За Україну, за її волю...". Тернопіль, 2006; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. К., 2007. С. 29–30, 846; Український Скиталець. 1922. 15 листоп. Ч. 20. С. 5–6.

Микола Лазарович, Федір Полянський

ЦЕ́РКВА СВЯТО́Ї ВЕЛИКОМУ́ЧЕНИЦІ ВАРВА́РИ В М. ВІ́ДЕНЬ

Центр. парафія ГКЦ в столиці Австро-Угорщини, згодом Австрії. Ств. на місці колиш. єзуїт. колегіуму. 7.10.1775 за декретом імп. Марії-Терезії засновано церкву, 20.04.1784 за декретом імп. Йосифа II – парафію.

Осн. парафіянами церкви Св. Варвари (ц.С.В.) були студенти Ген. греко-

катол. духовної семінарії ("Барбареум"), що готувала священиків для ГКЦ в Галичині. Духовна семінарія існувала 1774–1893 (з перервою 1784–1803). 28.06.1820 декретом імп. Франца I парафію передано в підпорядкування львів. митрополитів ГКЦ.

Парафія та семінарія надовго стали центром духовного й культ. життя українців м. Відень – військових, священиків, студентів та ін., які опинилися в столиці імперії Габсбургів. Загалом у семінарії завершили навч. бл. 500 греко-катол. священиків, з них 1 митрополит, 6 єпископів, д-ри богослов'я, викл. ун-тів, ігумени монастирів. Зі світських осіб, пов'язаних із ц.С.В., вирізнялися історики І. Базилович, М. Гарасевич, фізик І. Пулюй, поет І. Франко та ін.

В останній третині 19 ст. роль ц.С.В. почала зменшуватися, оскільки виникли й успішно розвивалися нові культ. осередки ГКЦ. Під час ПСВ церква пережила певний ренесанс. Саме в ній перебували ч. вищого духовенства ГКЦ, що виїхала з окупованого росіянами м. Львів. Загалом чисельність укр. громади м. Відень сягла 30 тис. осіб, Австрії – до 100 тис. Координатором роботи греко-катол. духовенства серед українців стала ц.С.В. 1915 до ц.С.В.

перенесли мощі св. Йосафата Кунцевича (1963 їх перевезли до Ватикану). Це також сприяло відновленню впливу парафії. Гол. кроки в напрямі відродження ц.С.В. здійснювали її парохи Йосиф Жук (1914–20), Мирон (1923–58) і Теофіл (1940–44) Горникевичі. Вони збирали благодійну допомогу, організовували побут і харчування біженців, опікувалися укр. військовополоненими, наглядали за похованнями. Загалом у той час на різних кладовищах м. Відень було поховано тисячі українців, переважно з Галичини й Буковини.

М. Горникевич восени 1923 приїхав до м. Відень та одразу намагався об'єднати навколо своєї парафії всю укр. еміграцію, але насамперед політ. біженців із ЗУНР. У 09.1928 до М. Горникевича звернувся Я. Навчук, представник Нац. музею з м. Львів, і запропонував заснувати при ц.С.В. філію музею, збирати й зберігати в ній пам'ятки укр. історії та к-ри. Матеріальну допомогу для створення такої філії надав А. Шептицький. Після тривалих переговорів з Є. Петрушевичем 26.04.1934 архів уряду ЗУНР було передано М. Горникевичу. Філія Нац. музею, що діяла при ц.С.В., збирала й ін. матеріали. Нею було викуплено архів В. Липинського, особисті документи ін. відомих укр. емігрантів; зібрано колекцію повідомлень про Укр. революцію в австр. пресі, отримано на зберігання архів Збірної станиці УГА в м. Відень тощо. А. Шептицький висловлював сподівання, що в майбутньому колекція буде перевезена до м. Львів. Колекція доволі швидко збільшувалася і для її зберігання довелося винаймати додаткові приміщення.

Розширилася і сфера повноважень парафії ц.С.В. За спец. декретом Конгрегації Сх. Церков від 12.12.1935 їй було надано статус центр. парафії Апостолького Престолу Папського права. Межі парафії визначаються територіально кордоном Австр. Республіки та персонально – для всіх вірних візантійського обряду без огляду на нац. належність, які проживають чи тимчасово перебувають на цій тер. Відповідно М. Горникевич мав доволі обмежені можливості для впорядкування архіву.

Завершення ДСВ суттєво вплинуло на долю ц.С.В. Виникла загроза окупації ЧА Австрії. Ця країна надовго стала ареною протистояння рад. та зх. спецслужб. У Відні було викрадено й вивезено до СРСР цілу низку відомих укр. діячів. Існувала загроза ліквідації чи викрадення архіву ЗУНР. Ще в ході ДСВ колекція філії Нац. музею була передана з ц.С.В. на депозитне зберігання до Австр. держ. архіву. Однак ризики зберігалися. Австр. влада не дозволила вивезти архів уряду ЗУНР до Укр. нац. музею в м. Чикаго (США). Не було можливості перетворити архів на публічний заклад. З цієї причини Т. Горникевич здійснив інвентаризацію архіву уряду ЗУНР, а також фотокопіювання найважливіших документів, довго домагався дозволу на перевезення архіву до Ватикану. З дозволу австр. влади колекцію було перевезено до УКУ в м. Рим (1963).

Водночас ц.С.В. в м. Відень стала місцем ушанування пам'яті українців. Тут щороку відбувалися панахиди за загиблими вояками УГА, особливо великі святкування організовано 1928 та 1938 за участю тисяч австр. українців (у т. ч. Є. Петрушевич, А. Кравс, О. Греков та ін.). У церкві було встановлено низку меморіальних дощок. На одній з них вказано назви полків укр. (русин.) піх. полків та їхніх команд., а також місця великих битв ПСВ. 2-га вивішена на знак пам'яті про українців, які полягли в роки ДСВ. 3-я вшановує пам'ять загиблих за волю України під час визвол. змагань 1918–23. Є також пам'ятні дошки на честь культ. подій укр. життя, як, для прикладу, на честь 50-річного ювілею УВУ, заснованого в м. Відень 1921, згодом перенесеного до м. Прага й м. Мюнхен. Є пам'ятні знаки на честь відомих постатей історії України. Так, за лівими дверима притвору ц.С.В. розміщена меморіальна дошка, приурочена Василю Вишиваному, 28.05.1999 поряд із ц.С.В. було встановлено погруддя І. Франка роботи львів. скульп. Л. Яремчука, В. Каменщика й В. Турецького.

У самій церкві зберігаються унікальні ікони, виконані в неовізантійському

стилі. На деяких із них зображено укр. козаків – учасників битви з турками біля м. Відень 1683.

На сьогодні ц.С.В. залишається важливим центром розвитку укр. духовного життя Австрії.

Дж.: Архів парафії церкви Св. Варвари у Відні.

Літ.: Андрухович А. Віденське Barbareum. Історія королівської Генеральної греко-католицької семінарії при церкві св. Варвари у Відні з першого періоду її існування (1775–1784) // Греко-католицька духовна семінарія у Львові. Ч. 1. Львів, 1935; *Палієнко М.* Архівні центри української еміграції: створення, функціонування, доля документальних колекцій. К., 2008; *Паславський І.* Галицька митрополія. Історичний нарис. Львів, 2007; *Пилипів І., Делятинський Р.* Становлення Богословської освіти Греко-католицької церкви в першій половині XIX ст. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2016. Вип. 2. Ч. 2. С. 122–126; *Сліпий Й.* Історичний огляд виховання духовенства в Католицькій Церкві загалом і зокрема в Україні // Праці Греко-католицької богословської академії у Львові. Львів, 1919. Т. 1-2: Греко-католицька духовна семінарія у Львові. С. 38–39; *Щурат В.* На досвітку нової доби. Статті і замітки до історії відродження Гал. України. Львів, 1919. С. 63–67.

Микола Вітенко

ЦЕРКОВНЮ́К
Іван Танасійович

(1893 – д. і м. с. н.) – вістун УГА. Н. в с. Кобаки (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув неповну середню освіту. Працював робітником.

Ветеран ПСВ 1914–18. Вояк 1-ї Гуцул. сотні та сотні Семенюка, 1-го куреня Легіону УСС з 10.09.1914. Воював проти рос. армії на Вишків. перевалі (нині на тер-ї Долин. р-ну Івано-Франк. обл.). 21.03.1915 з передової переведений у тил до замку "Паланок" біля м. Мукачево (нині Закарп. обл.). 6.04.1915 повернувся на фронт і зі своєю сотнею пройшов бойовий шлях від Карпат до с. Лисовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). За бій на г. Маківка (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.) нагороджений срібною медаллю "За хоробрість" 2-го кл. 30.05.1915 потрапив у рос. полон, перебував у м. Вольськ (нині Саратов. обл., РФ). 24.01.1918 втік із полону. 6.02.1918 добрався до м. Підволочиськ (нині Терноп. обл.). 14.02.1918 повернувся до полку УСС. 3.08–10.10.1918 перебував удома на оздоровленні, згодом повернувся до підрозділу.

3.11.1918 прибув до рідного села з м. Вижниця (нині Чернів. обл.), через день зголосився до військ. команди в м. Косів. 16.12.1918 домігся переводу до полку УСС. Через 15 днів у складі 56-ї похідної сотні прибув на польс.-укр. фронт. Згодом у 1-й сотні чет. М. Ставничого 1-го Станиславів. куреня. Разом з УГА перейшов р. Збруч, воював з більшовиками на тер. Наддніпрянщини. Полонений червоноармійцями в м. Житомир.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 249. Арк. 282–282 зв.

Літ.: Виказ полонених у Житомирі // Вперед. 1920. 22 мая. С. 3; *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918 рр. Косів, 2016. С. 129, 325.

Петро Сіреджук

ЦЕ́ПЛИЙ
Костянтин (Кость)

(27.12.1898–22.09.1972) – старшина УГА, лікар, д-р медицини, громад. діяч. Н. в м. Сянок (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Хрещений потрійним іменем Костянтин-Ярослав-Іван. До 06.1914 закінчив 4 кл. філії АГ м. Львів, де в 07.1921 склав випускні іспити.

Мобілізований 1917 до австро-угор. армії, воював на фронті. Отримав військ. звання фенриха (хорунжого). Служив в УГА від кін. 1918, спочатку в Терноп. ОВК, потім воював в 11-й Стрий. бригаді. Іменований 1.03.1919 четарем. Від серед. 07.1919 перебував на Наддніпрян. Україні. Восени 1919 прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії Армії УНР. Якийсь час перебував у польс. полоні.

Після війни відбув мед. студії у Львів. ун-ті, здобув диплом д-ра медицини (1930). Надалі працював лікарем у м. Риманів (нині Кроснен. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Діяльний в укр. громад. житті міста й пов., зокр. належав до виділу повітов. "Сільського господаря" тощо. Перебував у місті під час нацист. окупації з 09.1939.

Восени 1944 емігрував на Зх. З 1945 перебував у Німеччині, співорганізатор і нач. шпиталю в ДП м. Ганновер. Виїхав до США (1949). Проживав у м. Толідо (шт. Огайо). Підтвердив свій лікар. диплом (1960) і переїхав до м. Детройт (шт. Мічиган), де працював у шпиталі до виходу на пенсію. Чл. ОбВУА (голова його відділу в Детройті), ін. т-в діаспори.

П. у м. Детройт, де й похований на цвинтарі "Маунт Олівет".

Літ.: Бл. п. Д-р Константин Цєплий // Свобода. 1972. 30 верес. Ч. 181. С. 3; *Панишко Ю., Метельська Л., Семак Г.* Хроніка грудня: ювілейні дати вітчизняних лікарів та вчених // Феномен людини. Здоровий спосіб життя. 2013. № 22 (88). С. 52; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові: на 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978. Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 567.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЦИБУ́ЛЬСЬКИЙ Іван

(12.08.1895–06.1966) – підстаршина УСС, старшина УГА, вчитель, громад.-просвітн. діяч. Н. в с. Бичківці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в учител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.).

Від 08.1914 – у Легіоні УСС; на 1.06.1916 – підхорунжий його 1-ї сотні. Брав участь у боях. В УГА воював з 11.1918; пройшов увесь бойовий шлях. Іменований 1.08.1919 четарем. Уникнув польс. полону. Повернувся додому.

Від 1922 працював управителем шк. с. Стара Ягільниця (нині Чортків. р-ну). Активний діяч укр. громад.-просвітн. життя, зокр. керував сільс. хором, якийсь час очолював "Просвіту". Під час нацист. окупації 1941–44 перебував у м. Чортків.

На поч. 1944 виїхав із сім'єю на Зх. Наприкінці 1940-х емігрував з Німеччини до США. Проживав у шт. Іллінойс.

П. після кількарічної важкої недуги.

Літ.: Історико-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики. Ню Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 248–249; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 145.

Петро Гуцал

ЦИБУ́ЛЬСЬКИЙ Михайло

(д. н. н. – 03.01.1920) – стрілець УГА. Н. в с. Чорні Ослави (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Займався с. госп-вом.

У період ЗУНР воював в УГА. Потрапив у польс. полон. Перебував у таборі укр. військовополонених м. Вадовиці (нині Малопольс. в-ва, Польща).

П. у шпиталі м. Вадовиці.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 73. Арк. 8.

Петро Сіреджук

ЦИБУЛЯ́К Олекса Михайлович

(1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Бучачки (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Здобув середню освіту.

Під час ПСВ – фенрих (хорунжий) в австро-угор. армії. Після Листопадового чину 1918 вступив до УГА, служив у Коломий. ОВК. Іменований 1.03.1919 четарем. У складі армії пройшов увесь бойовий шлях.

Залишився в рад. Україні (1920). Згодом проживав у м. Кобеляки (нині Полтав. р-ну Полтав. обл.). Працював службовцем.

Заарештований чекістами 16.11.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення в проведенні "контрреволюційної націоналістичної пропаганди"

ЦИҐАНИК (ЦИҐАНЕК) Авґустин Альоїзович

згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 10.01.1938 ув'язнений на 10 р.

Загинув у ВТТ за невідомих обставин. Реабілітований 17.07.1989.

Літ.: Реабілітовані історією. Полтавська область. Кн. 4. К.; Полтава, 2006. С. 436; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Гуцал

ЦИҐА́НИК (ЦИҐА́НЕК) Авґустин Альоїзович

(03.07.1889 – д. і м. с. н.) – сотник артилерії УГА, громад. діяч. Брат Я. Циґаника (Циґанека). Н. в м. Чернівці в сім'ї лаборанта хім. лабораторії Чернів. ун-ту. 1902–10 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, де влітку 1910 склав матуральні іспити. Студіював на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. козацтва (УАК) "Запороже", чл. його правління (03.1912), голова (з 10.1913). Співзасн. (разом з К. Купчанком, Є. Проданом та О. Найдою) УАК "Чорноморе" (21.12.1913), чл. його правління (1913–14), голова (з 03.1914). Влітку 1914 правління УАК "Чорноморе" складалося суто з майбутніх старшин УГА – Ц., М. Горна, О. Найди, К. Купчанка. Як голова УАК "Чорноморе" 22.03.1914 підписав (разом із секретарем К. Купчанком) звернення укр. орг-цій Буковини з закликом про спільне святкування ювілею Т. Шевченка в краї.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець – унтер-офіцер у резерві 1-го полку фортечної артилерії. З 12.1911 переведений унтер-офіцером у резерві, від 01.1912 іменований кадетом у резерві, від 11.1914 – лейтенантом у резерві 3-го полку фортечної артилерії зі штабом у м. Перемишль (нині Польща). У складі 8-ї компанії 3-го полку фортечної артилерії брав участь у багатомісячних боях із росіянами щодо оборони фортеці Перемишль; після капітуляції австр. військ 22.03.1915 потрапив у полон. Був інтернований у таборі для військовополонених у м. Курмиш (нині Пильнин. р-ну Нижегород. обл., РФ). Звільнений улітку 1918 в результаті обміну полоненими, при цьому до моменту звільнення залишався лейтенантом у резерві 3-го полку фортечної артилерії.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. У 01.1919 призначений команд. 5-го гармат. полку (ГП) 5-ї Сокал. бригади 1-го корпусу УГА. 5-та бригада утримувала 70-кілометровий фронт на пн. фланзі УГА, а 5-й ГП, який складався з 3 батарей, первісно мав свої вогневі позиції біля с. Поториця (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). 1.03.1919 іменований сотником артилерії при Чортків. ОВК. Під час польс. наступу в 05.1919 5-й ГП прикривав біля м. Золочів (нині Львів. обл.) і Зборів відступ 5-ї бригади до м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну, обидва Терноп. обл.). За підтримки батарей 5-го ГП 5-та бригада в зустрічному бою біля с. Сухостав (нині Гусятин. р-ну) 8.06.1919 розгромила польс. підрозділи, які намагалися повернути собі Копичинці. Злагоджена вогнева підтримка 5-го ГП дозволила військам 1-го корпусу УГА в ході Чортків. офензиви зайняти м. Золочів 22.06.1919 і Броди (нині Львів. обл.) 24.06.1919.

17.07.1919 5-й ГП перейшов р. Збруч біля м. Гусятин. Брав участь у наступі УГА на м. Київ (08.1919): допомагав піх. куреням 5-ї бригади здобути м. Жмеринка (8.08), Хмільник (нині обидва Вінниц. обл.; 16.08), м-ко Райгородок (нині с.; 18.08), с. Скраглівка (нині обидва Бердичів. р-ну Житомир. обл.; 19.08), м. Фастів (нині Київ. обл.; 27.08), с. Кожухівка (нині Васильків. р-ну; 28.08), м. Боярка (нині Фастів. р-ну, обидва Київ. обл.; 29.08) та місцевість Святошин (нині в складі м. Київ; 30.08). У 10.1919 5-й ГП брав участь у запеклих боях із денікінцями в р-ні м. Оратів (нині смт Вінниц. обл.). З 12.1919 5-й ГП перебував у Балт. пов. Поділ. губ., як і решта підрозділів 5-ї бригади. У 01.1920, під час відступу УГА на пд., перебував з рештою підрозділів 1-го корпусу поблизу м. Чечельник (нині Вінниц. обл.).

Під час більшовиц. реорг-ції ЧУГА навесні 1920 5-й ГП включено до складу важкого гармат. дивізіону й вислано на польс. фронт. Наприкінці 04.1920 потрапив у польс. полон, був інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща),

звідки втік 4.08.1920. У 09.1920 разом з групою старшин УГА прибув до укр. військ. табору м. Ліберець (нині Чехія). З 3.07.1921 перебував в укр. військ. таборі м. Йозефов (нині Чехія).

Після звільнення з табору з 1921 проживав у м. Ужгород, працював юристом. 1.11.1922 обраний чл. правління (скарбником) К-ту допомоги укр. збігцям в Ужгороді. 1924 матеріально підтримував Зх.-Укр. видавничий фонд "Народної оборони". Брав участь у зборі коштів на користь УКТОДІ у Львові. Навесні 1930 організовував збір коштів серед укр. емігрантів на Закарпатті й у Словаччині для підтримки львів. Т-ва письменників і журналістів ім. І. Франка. 1930-х працював на керівн. посадах АТ "Підкарпатський банк" в Ужгороді – найбільшій фінансовій установі Підкарпат. Русі (після Нац. банку), ств. 1920 з ініціативи А. Волошина.

Подальша доля невідома.

У л-рі Ц. помилково іменують Ґустав.

Літ.: Воєнні бранці в Перемишлі, списані після тих виказів полонників, що наспіли від российского Червоного Хреста. Р. 3. Відень, 1915. 12 листоп. С. 5; *Голота Я.* З життя і буття в таборі в Ліберці // Український Скиталець. 1921. Січень. Ч. 3. С. 31; *Калічак І.* Руханка й спорт української еміграції в Ч. С. Р. Львів, 1930; *Сенечко Г.* Роззброєння частин V. гарматнього полку селом Великі Луги // ЛЧК. 1934. Ч. 12. С. 7–12; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 128; Сто семестровий 1913–1963 ювілей Українського Академічного Козацтва "Чорноморе" в Чернівцях. Нью Йорк; Філадельфія. 1963. С. 10; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 189–190; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 320; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 53; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1902/1903. Czernowitz, 1903. S. 69; Nagy Magyar compass (azelőtt Mihók-féle) 1941–1942. Budapest, 1941. Old. 495; Nagy Magyar compass (azelőtt Mihók-féle) 1944–1945. Budapest, 1944. Old. 467.

Володимир Старик

ЦИҐА́НИК (ЦИҐА́НЕК) Яків Альоїзович

(21.10.1891 – д. і м. с. н.) – педагог, четар УГА та БК ДА УНР. Брат А. Циґаника (Циґанека). Н. в м. Чернівці в сім'ї лаборанта хім. лабораторії Чернів. ун-ту. З 1904 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Продовжив студії в укр. відділенні держ. учител. семінарії в Чернівцях, де склав матуральні іспити. Працював учителем укр. нар. шк. с. Мігучени (нині Михайлівка Глибоц. р-ну Чернів. обл.).

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець десятник 13-ї компанії 59-го піх. полку. Після закінчення офіцерської шк. іменований кадетом резерву, з 1.10.1914 – хорунжим резерву 59-го піх. полку. Наприкінці 1914 був поранений, лікувався в резервному шпиталі м. Ляйтмеріц (нині Літомержице, Чехія). Влітку 1915 потрапив у полон, залишався хорунжим резерву 59-го піх. полку аж до визволення. Нагороджений срібною медаллю за мужність 2-го кл.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як хорунжий УГА Коломий. ОВК. Учасник виправи УГА на Закарпаття, що розпочалася 7.01.1919. Поранений 17.01.1919 під час обстрілу румунами укр. військ. ешелону дорогою до м. Велика Баня (нині Байя-Маре, Румунія), не доїжджаючи до залізн. ст. Мігош-Камера. Лише на 3-й день разом з ін. пораненими потрапив до шпиталю, де перебував до ув'язнення румунами 15.02.1919. Переведений 29.02.1919 до табору інтернованих м. Германштадт (нині Сібіу, Румунія). Утік із полону. Після повернення до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) був приділений до складу БП (команд. от. М. Топущак) та іменований четарем піхоти. У реформованому БК ДА УНР воював на Наддніпрянщині на більшовиц. та денікін. фронтах у складі старшин. чети. Навесні 1920 перебував у м. Одеса як четар УГА.

Заарештований ЧК 23.05.1920 в Одесі в числі 500 галичан, яких вивезено потім до м. Харків і Казань (нині РФ); ув'язнений в Одес. тюрмі. Етапований до м. Миколаїв.

ЦИҐАНЮК
Юрій (Ґеорґій) Іванович

Подальша доля невідома.

У л-рі Ц. помилково іменують Циганюк.

Літ.: Голинський П. Доля українців-галичан на радянській Україні // Український Голос (Перемишль). 1920. 2 жовт.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1053; *Емга [Попович І.].* Буковинський Курінь // Час. 1933. 16 черв.; Поворот укр. куріня з рум. полону // Стрілець. 1919. 16 жовт.; Теодор Циґаник [Некролог] // Час. 1931. 11 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 426; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 247; Український четар про бій за Мармороський Сигіт // Свобода. 1939. 3 січ.; *Hoen M.* Geschichte des salzburgisch-oberösterreichischen K.u.k. Infanterie-Regiments Erzherzog Rainer Nr. 59 für den Zeitraum des Weltkrieges 1914–1918. Salzburg, 1931. S. 281–282; *Ungureanu C.* Şcolile primare din districtele Siret şi Storojineţ în anul 1913 // Ţara fagilor. № XV. Cernăuţi; Târgu-Mureş, 2006. P. 57.

Володимир Старик

ЦИҐАНЮ́К
Юрій (Ґеорґій) Іванович

(24.04.1895–19.11.1919) – педагог, поручник УГА. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї резеша (дрібного шляхтича). Навч. на укр. відділенні держ. учител. семінарії м. Чернівці, де встиг перед ПСВ закінчити 3-й курс. Матуральні іспити за курс учител. семінарії склав у м. Відень, отримавши для цього відпустку з війська.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем у 36-му піх. полку. Воював на Італ. фронті з 1915 до літа 1918, коли був важко поранений вибухом гранати. Нагороджений малою срібною медаллю хоробрості з мечами та старшинською медаллю "Signum Laudis".

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як четар УГА Коломий. ОВК. Команд. вишколу новобранців при сотні скорострілів полку ім. Сагайдачного в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; колиш. 36-й полк стрільців).

Учасник виправи УГА на Закарпаття, що розпочалася 7.01.1919 у відповідь на заклик укр. лідерів із с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.). Увечері 6.01.1919 отримав наказ Коломий. ОВК сформувати разом з чет. Є. Поповецьким та С. Зибачинським ударну групу, завданням якої було захопити с. Ясіня та підготувати наступ на м. Сігет (нині Румунія). Прибувши до с. Ясіня 8.01.1919, група розділилася на 2 ч.: 1-ша вирушила здобувати бараки з угор. військовими біля залізн. ст.; 2-га під командуванням Ц. захопила бюро руху й контроль за телефонним апаратом, а також арештувала нач. станції. Об'єднавшись із загоном озброєних місц. гуцулів під командою С. Клочурака, ударна група захопила над ранок усі важливі позиції в Ясіні, а після прибуття підкріплення з Коломиї 10.01.1919 розпочала підготовку наступу на м. Сігет. Брав участь у переговорах, які провів пор. В. Воробець із жупаном (нач. комітату) у м. Сігет. 14.01.1919 укр. група під командою пор. В. Воробця почала збройн. наступ проти угорців у напрямку м. Рахів. Ц. на чолі своєї чети (40 багнетів) просувався лівим берегом р. Тиса, чета Є. Поповецького йшла правим берегом, а пробоєвий відділ чет. С. Зибачинського їхав колією на імпровізованому панцернику. Здобувши м. Рахів, група 15.01.1919 продовжила наступ на Сігет, який захоплено о 16:00 того ж дня. 16.01.1919 з пд. почався наступ рум. війська; укр. військові отримали з Коломиї наказ відступати, не вступаючи в бій з румунами. 17.01.1919 Сігет. група повантажилася в потяг і виїхала з м. Сігет у напрямку Рахова. Рум. війська відкрили сильний кулеметний вогонь по ешелону, розібравши перед тим ч. колії. Понад 100 укр. військових було застрелено, ще понад 400 потрапили в полон. Ц. з ін. полоненими чл. Сігет. групи УГА ув'язнили в таборі м. Германштадт (нині Сібіу), згодом у фортеці Фегераш (нині обидва Румунія).

14.10.1919, після 9-місячного ув'язнення, румуни переправили човнами через р. Дністер до м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.) 320 стрільців і 19 старшин колиш. Сігет. групи УГА (серед них Ц.) та передали їх укр. владі. Служив у ранзі поручника в пробоєвому Гуцул. курені 11-ї бригади УГА, який після здобуття м. Бершадь дислокувався в с. Селище (нині Тиврів. р-ну, обидва Вінниц. обл.). Захворів на плямистий тиф.

П. у с. Селище. Похований у с. Витава (нині в складі м. Гнівань Тиврів. р-ну Вінниц. обл.) біля церкви в спільній могилі зі ще одним укр. військовим, уродженцем м. Гнівань.

У л-рі Ц. помилково ототожнюють із чет. УГА Циґаником.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Б/м, 1922. С. 20; *Жибачинський С.* Мармарош-Сигітська Кампанія (Як галичани займали Карпатську Україну). Серія "Українські Мемуари". Кам'янець Подільський, 1919; *Зибачинський С.* Випад галицьких військ на Закарпаття. (Спомини про події на Закарпаттю в році 1919) // ЛЧК. 1932. Ч. 7–8. С. 2–4; *Лакуста С.* Памяти героїв. Циґанюк Ґеорґій // Час. 1931. 17 груд.; Поворот укр. куріня з рум. полону // Стрілець. 1919. 16 жовт.; *Сулятицький С.* Пробоєвий "Гуцульський курінь" // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статтей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988. С. 803–814; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 426–428; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 103–104, 108–109, 247; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 105, 120; Український четар про бій за Мармороський Сигіт // Свобода. 1939. 3 січ.

Володимир Старик

ЦИМБА́ЛА
Степан

(04.01.1890–08.03.1989) – поручник УГА та ДА УНР. Н. в с. Стрілки (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в г-зії м. Львів. Відбув однорічну військ. службу в 4-му піх. полку. Випускник австр. старшин. шк. м. Брно (нині Чехія).

Учасник ПСВ. Інтендант. Воював на Сх. фронті. Тричі поранений. У складі 7-ї кінної д-зії австро-угор. армії навесні 1918 перебував на Наддніпрянщині. 11.1918 – доброволець УГА. Покликаний до інтендатури НКГА. У складі УГА перебував до кін. 1919. На поч. 1920 зголосився до 6-ї д-зії ДА УНР під командуванням М. Безручка. Учасник польс.-рад. війни. 7.05.1920 в складі ДА УНР вступив до м. Київ. Згодом перебував у таборах інтернованих.

Емігрував до м. Відень. Належав до низки укр. т-в, зокр. до Т-ва прихильників освіти. Згодом переїхав до США. З 1936 – активний діяч УНС, меценат, жертводавець. Проживав у окрузі Бруклін м. Нью-Йорк.

П. у м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі "Кальварія" (р-н Лонг Айленд Сіті).

Літ.: Стефан Цимбала // Свобода. 1989. 21 квіт. Ч. 74. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 223.

Микола Вітенко

ЦИМБАЛА Степан

ЦИМБАЛІСТИЙ
Василь

(1892 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. в с. Бовшів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл). Здобув середню освіту.

Вістун Легіону УСС. Воював на Сх. фронті. За мужність і героїзм, проявлені в боях із рос. армією, нагороджений Хрестом військ. заслуг. Учасник боїв з поляками в м. Львів 11.1918. Старшина 1-го куреня бригади А. Кравса.

З визвол. змагань повернувся додому. Брав участь в укр. громад. житті. У міжвоєн. період був активним чл. осередку т-ва "Просвіта".

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 200. Арк. 7 зв.; Ф. 353. Оп. 1. Спр. 81. Арк. 20, 83.

Літ.: Герої Стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 42; Українські січові стрільці. Ілюстративний додаток до першого накладу. Львів, 1936. С. 12.

Петро Сіреджук

**ЦИМБАЛІСТИЙ
Павло Миколайович**

ЦИМБАЛІСТИЙ
Іван Никифорович

(1892–1943) – підхорунжий УГА. Н. в с. Бовшів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). 1903 закінчив навч. в сільс. початковій шк., вступив до укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Виключений з г-зії за політ. погляди. Повернувся додому, допомагав батькам по г-ву.

Воїн Легіону УСС від 16.07.1915. Воював у складі 1-го рою 2-ї чети 5-ї сотні пор. О. Левицького з м. Коломия. Був санітаром, на полі бою надавав пораненим 1-шу мед. допомогу. 1.06.1916 іменований старшим стрільцем, 3.09.1916 – вістуном; тоді ж був поранений у бою на г. Лисоня (нині на тер. Бережан. р-ну Терноп. обл.).

Восени 1916 лікувався в м. Відень, звідки 11.11.1916 направлений до запасної сотні Легіону УСС у м. Відень, 14.11.1916 – до м. Львів. 2.11.1917 нагороджений Хрестом військ. заслуг, якого отримав 29.01.1918. Після одужання став писарем у коші УСС, виконував штабну роботу.

Після Листопадового чину 1918 разом з полком УСС обороняв від поляків м. Львів. У лавах УГА отримав звання підхорунжого. Учасник Чортків. офензиви. 8.06.1919 біля м. Чортків (нині Терноп. обл.) удруге поранений. Демобілізований, лікувався вдома.

1924 виїхав на заробітки до Канади. Через 7 р. повернувся додому. У рідному селі працював бухгалтером у місц. кооперативі; активізував громад. роботу: був активним учасником усіх заходів, які проводили в селі нац.-культ. осередки.

Після рад. окупації ЗУЗ заарештований і разом з родиною вивезений на заготівлю лісу в ліспромгосп до с. Тубіль Даурського р-ну Красноярськ. краю в Сибіру (нині не існує). Там від жахливих умов праці й клімату захворів.

П. у с. Тубіль.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 200. Арк. 7 зв.; Ф. 353. Оп. 1. Спр. 11. Арк. 106, 107 зв.; Спр. 36. Арк. 3–4; Спр. 46. Арк. 5, 7 зв.; Спр. 59. Арк. 127; Спр. 60. Арк. 88; Спр. 80. Арк. 17 зв., 99 зв., 115; Спр. 83. Арк. 4; BN. OR. Sygn. 1459. VII. 43. K. 19–20, 36 v.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 376–377; *Думін С.* Історія Легіону Українських Січових Стрільців. Львів, 1935. С. 363; Жертви сталінського терору на Прикарпатті (1939–1941). Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2016. Т. 1. С. 177; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. С. 517; Verlustliste ausgegebenen № 605 am 02.09.1917. Wien, 1917. S. 10.

Петро Сіреджук

ЦИМБАЛІСТИЙ
Іван Теодорович

(30.10.1896–11.1937) – стрілець УГА. Н. в с. Людвиківка (нині Дворіччя Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

Воював 1918–19 в УГА. Перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

1925 в складі групи колиш. вояків УГА виїхав до рад. України. Проживав у м. Луганськ. Робітник металургійного з-ду.

Заарештований у 09.1937 співробітниками НКВС. Безпідставно звинувачений у належності до "контрреволюційної терористичної організації" і "шпигунстві на користь іноземної держави". На підставі сфабрикованого звинувачення згідно з постановою суд. трійки при УНКВС по Донец. обл. від 27.10.1937 розстріляний у м. Сталіно (нині Донецьк).

Літ.: Реабілітовані історією. Тернопільська обл. Кн. 6. Тернопіль, 2018. С. 641; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 90.

Федір Полянський

ЦИМБАЛІСТИЙ
Павло Миколайович

(15.03.1891–18.10.1949) – лікар, поручник УГА. Н. в с. Бовшів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї вчителя. Випускник АГ м. Львів. Навч. на мед. ф-ті Львів. і Віден. ун-тів.

З проголошенням ЗУНР вступив до УГА. В. о. медика в групі "Хирів".

1919 став поручником лікар. служби полку УСС. Був комендантом 2-ї сотні 1-го куреня бригади УГА А. Кравса. Брав участь у боях на ЗУЗ. Разом з УГА перейшов р. Збруч. Учасник битви за м. Київ у 08.1919. Був інтернований, перебував у таборі укр. вояків і старшин м. Прага. Станом на 28.01.1921 ще був серед інтернованих.

Після визвол. змагань завершив навч. в Празьк. ун-ті, де 10.12.1923 захистив докторат, отримав диплом із заг. медицини. Повернувся додому, нострифікував диплом; розпочав лікар. практику в м. Більшівці (нині смт Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). 1927–44 працював лікарем у м. Львів, де відкрив приватну клініку для лікування туберкульозу, працював над виготовленням протитуберкульозної вакцини.

У міжвоєн. період займався громад. роботою: очолював осередок т-ва "Просвіта" у кварталі Вулька м. Львів. 13.06.1932 був обраний чл. НТШ, а також лікарем-консультантом Нар. лічниці (лікарні митрополита А. Шептицького). Неодноразово відвідував рідне село, допомагав незаможним жителям ліками, надавав фахові консультації.

У домі Ц. періодично збиралися майстри сцени, співаки, журналісти, письменники. Особисто був знайомий з Ю. Липою та М. Панчишиним. Неодноразово брав участь у доброчинних заходах. Допомагав бідним укр. студентам, які здобували мед. освіту у Львові.

Під час 1-ї рад. окупації 1939–41 уникнув репресій. Був призначений кер. поліклініки й заст. голови Львів. райздороввідділу. У період нім. окупації Львова працював в окружному шпиталі.

Влітку 1944 разом з родиною емігрував до Австрії, де в туберкульозному санаторії "Гохцірль" біля м. Інсбрук працював асистентом дир. Тут очолював УЧХ, Укр. допомоговий к-т у Тиролі, Т-во укр. лікарів і аптекарів, надавав лікар. й матеріальну допомогу укр. емігрантам. З 1946 перебував у місцевості Гарцофен у франц. зоні окупації Зх. Німеччини. Звідси 10.10.1948 разом з дружиною виїхав до брата в Канаду, де працював у туберкульозному санаторії (пров. Манітоба).

П. від серцевого нападу.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 179. Оп. 2. Спр. 200. Арк. 4 зв.; Ф. 309. Оп. 1. Спр. 110; Ф. 581. Оп. 1. Спр. 174. Арк. 1.

Літ.: *Палюга О.* Із покоління нездоланних // Галицьке слово. 2001. 17 берез. С. 2.

Петро Сіреджук

ЦИМБАЛІ́СТИЙ
Пилип

(1898 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Здобув початкову освіту. Рільник.

У лавах УГА брав участь у польс.-укр. війні. В одному з боїв потрапив у польс. полон. Станом на 16.12.1919 перебував у таборі інтернованих укр. вояків у с. Стшалково поблизу м. Вжесьня (Польща), потім у м. Домб'є біля Кракова.

П. 1960-х.

Дж.: ДАІФО. Ф. 567. Оп. 1. Спр. 57. Арк. 8 зв.; ЦДІАУЛ. Ф. 581. Оп. 1. Спр. 64. Арк. 170 зв., 171.

Петро Сіреджук

ЦИМБА́ЛКО
Олекса

(27.07.1898 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА, лікар. Н. в с. Поздяч (нині Лешно Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1917).

В УГА воював від кін. 1918; пройшов увесь бойовий шлях. Навесні 1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща) звільнений 19.12.1920.

Навч. 1921–25 на мед. ф-ті Укр. таємного ун-ту м. Львів. Після закриття цього навч. закладу польс. властями виїхав до ЧСР, де завершив вищі студії, здобув диплом д-ра медицини. Залишився проживати й працювати в цій країні. Належав до Спілки укр. лікарів у ЧСР (1938).

Подальша доля невідома.

Літ.: Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої

матури. Кліфтон, 1976. С. 150; *Наріжний С.* Українська еміґрація: культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. 225; Оповістки. Поділ стипендій // Діло. 1924. 26 лип. Ч. 163. С. 4; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 128.

Петро Гуцал

ЦИМБО́РСЬКИЙ Михайло

(12.10.1890–22.07.1935) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Шляхтинці (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.).

Брав участь у ПСВ як підстаршина австро-угор. армії. З 11.1918 – в УГА. Згодом отримав військ. звання четаря. У середині 07.1919 разом з армією перейшов на Наддніпрян. Україну. З 02.1920 служив у ЧУГА. Влітку 1920 брав участь у польс.-рад. війні в складі ДА УНР. Наприкінці 08.1920 разом з групою А. Кравса перейшов на тер. ЧСР. Перебував у таборах для інтернованих м. Ліберець та Йозефов (нині обидва Чехія).

1924 здобув учител. освіту в Йозефові, почав працювати вчителем в укр. нар. шк. с. Млинарівці (нині Свидниц. округу Пряшів. краю, Словаччина). Належав до т-ва "Учительська громада". 1928 отримав громадянство ЧСР.

П. і похований у с. Млинарівці.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1936. Ч. 2. С. 23.

Степан Борчук

ЦИСЛЕЙТА́НІЯ

(нім. Cisleithanien, укр. Долитавщина) – назва походить від р. Лейта (Литава), яка була природною межею між Австрією та Угорщиною; стосувалася земель австр. імперської корони (Австрія) після укладення між країнами угоди 1867 про дуалістичну Австро-Угор. монархію і до її розпаду 1918. 2-га, угор., ч. монархії називалася Транслейтанія (Угорщина). Офіц. назва Ц. – die im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder. Складалася з власне австр. земель, Моравії, Словенії, Чехії (Богемії), значних обл. сучасної України (Буковина, Галичина), Польщі, Хорватії, окремих р-нів Італії. Станом на 1910: тер. – 351204 км^2, нас. – 28571934, серед якого українці (русини) становили 12,3 %.

На тер. Ц. діяла Конституція Австрії 1867. Австрія та Угорщина мали свої окремі вищі органи законодавчої влади й кабінет, об'єднані владою єдиного монарха – австр. імператора / угор. короля, який очолював обидва уряди. У спільному підпорядкуванні монархії були іноз., військ., фінансові справи,

ЦИСЛЕЙТАНІЯ на карті Австро-Угорщини (позначена рожевим кольором)

управління Боснією і Герцеговиною. Парламент Австрії – Держ. Рада (Reichsrat) – складався з 2 палат: панів (251 чл., призначав монарх) і депутатів (обирали від 4, з 1896 – 5 курій), 1907 запроваджено заг. виборче право для чоловіків від 24 р. Офіц. мова в Галичині – польс., на Буковині – нім.

"Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії", ухвалений УНРадою 13.11.1918, визначав укр. етніч. землі Ц. як тер. ЗУНР.

Літ.: Верига В. Нариси з історії України (кін. 18 – поч. 20 ст.). Львів, 1996; *Кріль М.* Слов'янські народи Австрійської монархії: освітні та наукові взаємини з українцями. 1772–1867. Львів, 1999; *Тейлор А.* Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської монархії та Австро-Угорщини. Львів, 2002; *Цьольнер Е.* Історія Австрії. Львів, 2001.

Ігор Бегей

ЦИ́ЦІВ-ЧИЧУ́Н
Остап

(1897–16.01.1919) – офіцер УГА.

У роки ПСВ – вояк австр. армії, мор. піхотинець-телеграфіст. Хорунжий, референт телефонної та телеграфної служби УГА.

Загинув у бою. Похований у м. Стрий (нині Львів. обл.).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка в документах і матеріалах Наукової бібліотеки ЛНУ ім. Івана Франка: альбом-каталог / упор. Ю. Лисий, М. Ільків-Свидницький. Львів, 2018. С. 44; Остап Циців-Чичун // Стрийський Вістник. Стрий, 1919. 22 січ. Ч. 9. С. 4.

Олег Павлишин

ЦІММЕРМАНН
Алоїз

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – отаман УГА. Н. в м. Егер (нині Хеб Карловар. краю, Чехія). Німець за національністю. Здобув військ. освіту.

Під час ПСВ воював офіцером австро-угор. армії на різних фронтах; нагороджений орденом Залізної корони 3-го ст. з військ. декораціями й мечами. До УГА вступив 1919, у її складі перебував на Наддніпрян. Україні. Служив у НКГА. У 11.1919 в м. Одеса очолював делегацію УГА на переговорах із денікінцями.

Навесні 1920 заарештований чекістами й ув'язнений у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н у складі м. Москва, РФ). Був звільнений, але знову засланий до табору в м. Харків. Після звільнення з більшовиц. полону прибув до Збірної станиці УНА в м. Відень (08.1920).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 422; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 508–510.

Олег Стецишин

ЦІНЦІРУ́К
Ілля

(1888–24.09.1957) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Малинище (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник АГ м. Львів (1908). Студіював філологію та історію на філос. ф-ті Львів. ун-ту; слухав лекції М. Грушевського.

Під час ПСВ – старшина австро-угор. армії, отримав військ. звання поручника. До УГА вступив наприкінці 1918, служив у Золочів. ОВК, потім у бойовій ч. на фронті. Іменований 1.03.1919 сотником.

1921 повернувся до Галичини. Чл. т-ва "Учительська громада". Викладав класичні, нім. та укр. мови в укр. г-зіях м. Яворів (нині Львів. обл.; з 1922)

ЦІНЦІРУК Ілля з дружиною Олею (Кулинич)

і м. Тернопіль (від 08.1928). Після закриття останньої в 10.1930 отримав посаду викл. держ. г-зії м. Броди.

Від літа 1944 на еміграції. Виїхав 1948 з Німеччини до Канади.

П. і похований у м. Кіченер (пров. Онтаріо).

Літ.: Бл. п. Ілля Цінцірук // Свобода. 1957. 9 жовт. Ч. 194. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998 / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 57, 64, 429; Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев і В. Барагура. Нью-Йорк, 1984. С. 421, 455.

Микола Вітенко

ЦІПАНÓВСЬКА
Ольга-Анна Купріянівна

(18.12.1861–10.12.1941) – піаністка, диригентка, громад. діячка. Н. в с. Старий Мізунь (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї гірничого інж. 1876–80 навч. в жін. учител. семінарії м. Перемишль (нині Польща). З 16.07.1880 працювала вчителькою в початковій шк. бенедиктинок, згодом нар. шк. м. Перемишль. 1892–1925 – вчителька укр. мови в жін. учител. семінарії м. Перемишль. Співорганізатор т-ва "Боян" у м. Перемишль. Виступала як піаністка й солістка, акомпанувала на концертах С. Крушельницької, М. Менцінського, О. Носалевича. 1906 заснувала й очолила кооп. т-во "Жіночий труд". Чл. т-в Союз українок, "Жін. служба України".

У роки ПСВ – голова Укр. жін. к-ту допомоги пораненим у м. Відень. У період ЗУНР – чл. УГК. Працювала в Самаритян. секції, надавала допомогу укр. військовополоненим та інтернованим у м. Перемишль. 13.12.1918 заарештована поляками, відправлена до табору інтернованих у м. Баранів, згодом у Домб'є (нині обидва Польща). Під час перебування в таборі організувала укр. шк. для інтернованих, готувала укр. молодь до здачі екзаменів екстерном за програмою г-зій. 1919 заснувала к-т допомоги "Брат братові", що опікувався дітьми-сиротами з Наддніпрянщини.

Влітку 1925 змушена вийти із семінарії на пенсію, оскільки її запідозрили в роботі на укр. нелегальні т-ва. Організовувала кравецькі курси для дівчат. 1925–32 – дир. філії Муз. ін-ту ім. М. Лисенка в м. Перемишль. 1934 переїхала до м. Львів. До 1936 працювала в учител. семінарії. Учасниця жін. конгресу в м. Львів 1937. Чл. президії Світового союзу українок. З 12.07.1938 увійшла до складу Гол. ради т-ва "Дружина княгині Ольги". Чл. УЧХ.

1941 опікувалася хворими й пораненими українцями в Шталазі 328 у м. Львів.

П. від тифу в м. Львів, де й похована на Личаків. цвинтарі.

Літ.: *Заброварний С.* Ольга Ціпановська (18 грудня 1861 – 10 грудня 1941 р.) // Вісник НТШ. № 48. Осінь–зима 2012. С. 54–57; Перемишль – західний бастіон України / за ред. Б. Загайкевича. Нью-Йорк, 1961; *Pudłocki T.* Olga Ciepanowska – pianistka i pedagog // Nasz Przemyśl. 2009. Nr 9. S. 41.

Олеся Стефаник, Олег Рафальський

ЦІ́ПСЕР
Рудольф Казимирович

(13.11.1894 – д. і м. с. н.) – поручник УГА, сотник ДА УНР, 1-й команд. БК. Н. в с. Долішні Лукавці (нині Вижниц. р-ну

Чернів. обл.) в сім'ї сільс. ремісника (шевця). З 1908 навч. у Вижниц. укр. держ. г-зії.

Військ. службу розпочав 1915 як однорічний доброволець. З 10.1916 іменований хорунжим резерву, з 02.1917 – лейтенантом резерву, із 01.1918 – обер-лейтенантом резерву 58-го піх. полку. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги та військ. хрестом Карла І.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. Команд. запасного куреня БП УГА, який на поч. 1919 формувався в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) з ініціативи от. М. Топущака. Запасний курінь БП дислокувався в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), де, крім обов'язкового вишколу стрільців, ніс гарнізонну службу та співпрацював з місц. владою ЗУНР в орг-ції громадянської самооборони в пов. Після отримання наказу з Коломиї. ОВК відходити в напрямку с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) не чинив опору рум. військам, які вночі з 23–24.05.1919 вторглися на Покуття, 24.05.1919 вивів з Городенки запасну сотню БП разом з обозами.

Після реорг-ції БП в БК наприкінці 05.1919 в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) призначений команд. куреня. У м. Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.) 7.06.1919 БК, особовий склад якого налічував 320 осіб, на чолі з Ц. увійшов до складу бойової групи, сформованої на базі Окремого стрілец. Запорозьк. куреня (команд. полк. П. Шандрук). 11.06.1919 цю бойову групу реорганізовано на 9-й стрілец. полк у складі 3-ї стрілец. Залізної д-зії (команд. полк. Генштабу О. Удовиченко). Команд. 3-го куреня 9-го полку П. Шандрук призначив Ц. Згідно з наказом від 9.06.1919 наказного от. ДА УНР О. Осецького БК передали в резерв Штабу ДА УНР у м. Проскурів (нині Хмельницький) і використовували в боях більшовиц. фронту. Особливо відзначився БК під командуванням Ц. в запеклих боях у м. Дунаївці 10.06.1919, за вузлову залізн. ст. Ярмолинці (нині смт, обидва Хмельн. обл.) 12.06.1919 та за м. Могилів (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.) 3.07.1919. Коли рум. артилерія обстріляла з правого берега р. Дністер позиції БК, вбивши й поранивши кількох стрільців, Ц. відправив на човні до рум. команд. в с. Атаки (нині Хотин. р-ну Чернів. обл.) делегацію з 3 офіцерів БК, які домоглися припинення обстрілу. У розпал бою за Могилів через хворобу був змушений передати командування БК пор. Т. Цуркановичу, а згодом чет. О. Кантеміру.

Подальша доля невідома.

У л-рі Ц. помилково іменують Роман Ціпсер, капітан Зіпсер, сотник Зіпсер або безпідставно ототожнюють з його старшим братом, визначним буковин.-укр. правосл. священиком Михайлом Ціпсером.

Літ.: Буковинці на більшовицькім фронті // Український Стрілець. 1919. 15 черв.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1041–1066; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 15, 18, 20, 23; *Емга [Попович І.].* Буковинський Курінь // Час. 1933. 22 квіт.; 23 квіт.; 25 квіт.; 13 черв.; 16 черв.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 3 трав.; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 194; *Пігуляк І.* Спогад у 60-річчя смерти сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3. С. 72–73; *Р. С. [Павло Шандрук].* Окремий Стрілецький Запорожський Курінь: (Причинки до історії Українського Війська 1917–1920 рр.) // ЛЧК. 1932. Ч. 12. С. 10–13; *Удовиченко О.* Третя залізна дивізія. Матеріяли до історії Війська Української Народньої Республіки. Рік 1919. Нью-Йорк, 1971. С. 45–55, 85–102, 247; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 259–260; *Шандрук П.* Сила доблесті. К., 1999. С. 72, 73; *Shandruk P.* Arms of Valor. New York, 1959. P. 101–102.

Володимир Старик

ЦІРІЦ
Ґустав-Адольф

ЦІСИК
Омелян Костянтинович

ЦІПЦЮ́РА
Микола Іванович

(20.12.1901–31.03.1941) – стрілець УГА, лікар, д-р медицини. Н. в с. Монастирець (нині Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

В австро-угор. армії під час ПСВ не служив. До УГА вступив у 11.1918. Воював десятником у піх. сотні 8-ї Самбір. бригади. Наприкінці 05.1919 потрапив біля м. Самбір (нині Львів. обл.) у польс. полон. Перебував у таборах м. Перемишль, с. Журавиця (Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), с. Сцшалково поблизу м. Вжесьня (нині Великопольс. в-ва, Польща).

Після звільнення 1920 повернувся додому. Склав матуральні іспити в рідній г-зії (1921). На поч. 10.1922 прибув до ЧСР. Студіював медицину в Празьк. ун-ті. Здобув диплом д-ра медицини, залишився в цій країні. Взяв нове прізв. – Малінський-Ціпцюра. Працював приватним лікарем у м. Черновіце (нині край Височина, Чехія). Як фахівець і громадянин мав великий авторитет у нас. міста й округи. Належав до Спілки укр. лікарів у ЧСР, ін. укр. т-в, зокр. з 1939 очолював філію УНО в м. Радніце (нині Чехія).

П. від інфаркту в м. Черновіце.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 601–900. 329.

Літ.: Др. Микола Малінський-Ціпцюра // Український Вісник (Берлін). 1941. 20 квіт. № 10. С. 7; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 157.

Петро Гуцал

ЦІРІЦ
Ґустав-Адольф

(15.02.1872 – кін. 10.1920) – полковник Генштабу австро-угор. армії, генерал-четар і нач. штабу УГА. Н. в м. Сатмар (нині Сату-Маре, Румунія). Німець за національністю. Дитинство та юність пройшли в м. Стрий (нині Львів. обл.). Випускник Стрий. г-зії (1891). Згодом навч. у Віден. кадет. шк. З 1900 служив у Генштабі австро-угор. армії, 1903–06 – викл. кадет. шк. м. Львів. Після закінчення 1909 військ. акад-ї служив у Галичині. Автор низки військ.-теоретичних праць. Перед війною призначений проф. каф-ри тактики і стратегії вищих гарматних курсів у м. Відень.

Під час ПСВ – нач. штабу 43-ї стрілец. д-зії, нач. вишкільного відділу військ. мін-ва, команд. 29-ї піх. д-зії. Нагороджений австр. військ. нагородами, зокр. бронз. медаллю військ. заслуг на червоній стрічці та бронз. ювіл. медаллю для ЗС.

В УГА – з 02.1919; служив нач. штабу ДСВС, був тов. (заст.) держ. секретаря військ. справ ЗУНР. На Наддніпрян. Україні – нач. штабу 2-го корпусу, 7.11.1919 іменований генерал-четарем і призначений нач. штабу УГА.

Після переходу УГА на бік ЧА заарештований 10.02.1920 разом з ген. О. Микиткою. 25.02.1920 обидва генерали видані Начальним ревкомом у м. Балта (нині Одес. обл.) командуванню ЧА і вивезені до м. Москва (Росія), де поміщені до Бутирської тюрми. 29.10.1920 особливим відділом ВЧК Ц. та О. Микитка були приречені до страти й розстріляні в м. Москва.

Літ.: *Ганин А.* Финал галицийских генералов. Судьбы генералов Украинской галицийской армии И.-Н. Микитки и Г.-Ф. Цирица // Славянский альманах 2013. М., 2014. С. 529–545; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 422–423; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 158.

Олег Стецишин

ЦІСИК
Омелян Костянтинович

(18.03.1887–07.06.1970) – педагог, літературознавець, чл. Буковин.

УНРади ЗУНР. Батько Дарії Ребет. Н. в с. Малий Ключів (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Випускник нар. шк., згодом укр. г-зії м. Чернівці. Під кер-вом С. Смаль-Стоцького вивчав германістику, укр. мову й л-ру в Чернів. ун-ті. З 1910 працював учителем г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.).

11.1918 – чл. Буковин. УНРади в м. Кіцмань, держ. секретар нар. освіти. Після окупації Буковини рум. армією заарештований, згодом депортований до Галичини.

1919–23 проживав у м. Коломия, де працював учителем г-зії та вчител. семінарії. 1923 переведений польс. владою на роботу до г-зії м. Нисько (нині Підкарпат. в-ва, Польща). З 1925 – учитель укр. мови в учител. семінарії м. Стрий (нині Львів. обл.), з 1926 – дир. семінарії. Чл. т-ва "Верховина".

1939 переїхав у нім. зону окупації Польщі. Працював дир. учител. семінарії м. Криниця (нині Криниця-Здруй Малопольс. в-ва, Польща). 1945 емігрував до Німеччини. Перебував у ДП. Дир. табірної г-зії в м. Мюнхен. 1951 переїхав до США. Проживав у м. Нью-Брансвік (шт. Нью-Джерсі). Працював учителем у суботній парафіяльній шк. Автор праць, присвячених творчості Т. Шевченка.

П. у м. Нью-Брансвік, де й похований на катол. цвинтарі Св. Петра.

Тв.: Цісик О. Д-р Степан Смаль-Стоцький. Памяті Незабутнього Професора (в 100-річчя Його народження) // Записки НТШ. Збірник філологічної секції. 1960. Т. 28. С. 11–18; *Його ж.* Тарас Шевченко. Політичні поеми ("Три літа"). Коломия, 1925.

Літ.: Мастикаш В. Пам'яті бл. п. Омеляна Цісика // Свобода. 1970. 22 верес. Ч. 171. С. 3; *Меленчук О.* Омелян Цісик – представник шевченкознавчої школи Степана Смаль-Стоцького // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. № 25. Т. 1. С. 39–43; Помер проф. Омелян Цісик // Свобода. 1970. 12 черв. Ч. 106. С. 1.

Микола Вітенко

ЦІ́ХА Йоганн

(1889 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Егер (нині Хеб Карловар. краю, Чехія). Німець за національністю.

Під час ПСВ – капітан 10-го полку польової артилерії австро-угор. армії. В УГА – з 23.02.1919. Іменований 29.06.1919 отаманом. Після переходу за р. Збруч – референт артилерії 1-го Галиц. корпусу. На поч. 02.1920 був комендантом гарнізону ЧУГА в м. Балта (нині Одес. обл.).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 423; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 326.

Олег Стецишин

ЦІХО́ВСЬКИЙ Лев Іванович

(08.12.1887 – д. і м. с. н.) – старшина артилерії УГА. Н. в с. Пороги (нині Богородчан. р-ну Івано-Фр. обл.). Хрещений подвійним іменем Лев-Юліан. Навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Студіював право у Львів. ун-ті. Заарештований 10.01.1907 австр. жандармами зі 153 студентами-українцями, котрі вимагали читання лекцій укр. мовою. Разом з Я. Бабієм, В. Гладким, В. Дідуником, І. Кратом, О. Левицьким, І. Цяпкою та ін. студентами засуджений як співорганізатор демонстрації до одномісячного ув'язнення. Після звільнення продовжив правн. студії в Чернів. ун-ті.

Під час ПСВ закінчив прискорену старшин. шк., воював в артилерії австро-угор. армії на фронті; іменований лейтенантом. До УГА вступив 11.1918 у Станиславові, 5.12.1918 відбув на фронт як заст. команданта батареї С. Мацькевича. Воював в артилер. групі "Сокільники", потім був командантом 2-ї Станиславів. батареї 2-го гармат. полку 2-ї Коломий. бригади. Отримав 1.01.1919 військ. звання поручника артилерії. Брав участь у боях за м. Львів, Чортків. офензиві, спільному поході УГА та ДА УНР на м. Київ. У кін. 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща),

де до 09.1920 керував виборною радою інтернованих вояків.

Після звільнення доля невідома.

Літ.: Подробиці розрухів у Львівському університеті // Рада (Київ). 1907. 16 січ. № 12. С. 3; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 19, 67, 69–70; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 184; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 231, 305.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЦО́ПА
Костянтин Дмитрович

(13.04.1893 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резеша (дрібного шляхтича). Середню освіту здобув у держ. учител. семінарії м. Чернівці. Викладав у нар. шк.

Під час ПСВ воював як однорічний доброволець, кадет-аспірант; у 03.1918 іменований хорунжим резерву, 08.1918 – лейтенантом резерву 24-го піх. полку. Вступив до УГА 1.11.1918 в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) як четар. У складі 2-ї Коломий. бригади воював на польс. фронті в Сх. Галичині, у боях проти більшовиків і денікінців на Наддніпрян. Україні. У 04.1920 потрапив на Поділлі в польс. полон. Інтернований у таборі м. Тухоля (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща), звідки втік 7.10.1920 й через Німеччину прибув до ЧСР. Перебував 1921 в таборі м. Йозефов (нині Чехія).

Подальша доля невідома.

У л-рі Ц. помилково іменують Цона або Цота, а також безпідставно ототожнюють з рум. педагогом, д-ром Костянтином де Цопою (Zopa).

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3521. Оп. 2. Спр. 56; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 59.

Літ.: *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 128.

Петро Сіреджук, Володимир Старик

ЦУКО́РНИК
Онуфрій

(23.06.1897–02.11.1965) – вояк ДА УНР та УГА, вчитель музики, просвітн. діяч. Н. в м. Журавно (нині Львів. обл.). Навч. в АГ м. Львів. Разом з батьками вивезений навесні 1915 рос. окупац. властями до м. Київ, де навч. в г-зії.

На поч. 1918 вступив до Галиц.-Буковин. куреня під команд. Є. Коновальця. Після повалення влади гетьмана П. Скоропадського служив підхорунжим у ДА УНР. Навесні 1919 перейшов з неї до УГА, воював старшим стрільцем. У бою біля м. Бережани (нині Терноп. обл.) наприкінці 05.1919 потрапив у польс. полон, однак зумів з нього втекти й повернувся додому.

Готувався до іспиту на нар. вчителя. Керував хором, навчав приватно музики. Виїхав 1930 до Канади до свого брата Ю. Цукорника, колиш. сотника ДА УНР. Проживав у м. Канора (пров. Саскачеван), працював у т-ві "Рідна школа" вчителем музики й був диригентом хору. Згодом трудився за цим фахом в ін. містах Канади. Належав до УСГ, ін. провідних укр. т-в.

П. у м. Сент-Кетерінс (пров. Онтаріо).

Літ.: *Паладійчук С.* Бл. пам. Онуфрій Цукорник // Вільне слово (Торонто). 1966. 5 лютого. Ч. 6. С. 9.

Петро Гуцал

ЦУРКА́Н
Денис Омелянович

(02.12.1896 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Вилавче (нині Коритне Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. вчителя.

1915 мобілізований до австро-угор. армії, воював підхорунжим у 36-му піх. полку. 1917 закінчив 6-й кл. г-зії в м. Чернівці.

В УГА – з 11.1918, служив у розвідчому відділі НКГА. Мав військ. звання хорунжого. Потрапив 26.04.1919 у рум. полон, перебував у в'язницях м. Чернівці і Хотин (нині Чернів. обл.).

Після звільнення 1920 виїхав до м. Відень, звідки в 05.1922 прибув до ЧСР з метою здобути вищу освіту. Записався на матуральні гімназійні курси в м. Йозефов (нині Чехія). Зареєструвався 7.06.1922 в Укр. громад. к-ті в м. Прага.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR,

Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 601–900. 341.

Петро Гуцал

ЦУРКАНО́ВИЧ Сидір Костянтинович

(11.04.1883–24.12.1953) – педагог, сотник УГА, громад.-політ. діяч. Племінник О. Поповича. Н. в с. Вилавче (нині Коритне Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. вчителя. Випускник 1-ї держ. г-зії м. Чернівці (1904). Після завершення філол. студій на філос. ф-ті Чернів. ун-ту – проф., учитель-пом., згодом проф. 2-ї держ. нім.-укр. г-зії (з 11.1918 – Держ. укр. г-зії) у Чернівцях (осн. предмети історія і географія).

Ще студентом був обраний чл. правління студент. т-ва "Союз" (1904–06). Належав до чл.-засн. укр. студент. т-ва "Запороже" (1910), т-ва "Укр. нар. дім" та т-ва "Укр. середня школа" в Чернівцях (1913). Після санації "Селянської каси" обраний чл. правління цієї установи (1913–14). Брав активну участь у виборчих вічах (виступ у м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну) 6.05.1911 на підтримку вимог укр. правосл. шляхти, виступ 1.05.1913 на вічу в Нар. домі м. Чернівці). Один з викл. курсів вищої нар. освіти (нар. ун-ту) в Чернівцях 1912.

Військ. службу розпочав 1908 як унтер-офіцер 41-го піх. полку. З 1.01.1909 перебував у резерві австр. армії, з 05.1915 – як офіціал (надпоручник); був поранений, нагороджений Золотим хрестом заслуги з короною на стрічці медалі за мужність.

Після проголошення УД в 11.1918 став на службу в УГА в ранзі поручника, приділений до ДСВС. 1.03.1919 іменований УНРадою сотником інтендатури УГА.

03.1919 – один з ініціаторів заснування в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) Буковин. УНРади, її 1-й писар (секретар), після евакуації уряду ЗУНР до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) та відновлення там діяльності Буковин. ради в 08.1919 – її представник у Чернівцях.

Упродовж 03–04.1919 – експерт спец. дипломатичної місії ЗОУНР у м. Бухарест, яка вела переговори з міністром закорд. справ Румунії М. Ферекіде та кер. франц. військ. місії в Румунії ген. А.-М. Бертельо щодо Буковини, ліквідації загрози окупації Румунією Сх. Галичини й спільних дій проти більшовиків. 1920–21 як майор ДА УНР за дорученням полк. Є. Лугового, представника в Чернівцях Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії, проводив набір добровольців до лав укр. армії та повстанських загонів.

Влітку 1919 – один з ініціаторів (разом з К. Кракалією, Г. Андріящуком, С. Канюком, Г. Яворським та І. Бекулом) відновлення діяльності УСДП на Буковині та її друкованих органів "Воля Народа" й "Вперед". 1921 МВС Румунії завело особову справу на Ц. Був укр. соціаліст. канд. по виборчому округу Вашківці на виборах до рум. парламенту в 05.1920. Разом з І. Бекулом у 09.1921 вийшов зі складу УСДП на Буковині.

1920–40 – проф. ліцею Драґош Вода м. Сірет (нині Румунія). Канд. по виборчому округу Радівці від Нац.-цараніст. партії на виборах до рум. парламенту в 12.1937. В останньому списку чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях від 15.06.1943 Ц. згаданий як проф. ліцею в Сіреті на пенсії, рум. громадянин укр. походження.

У роки ДСВ був примусово евакуйований до м. Думбревень (нині Румунія).

П. у м. Думбревень, де й похований на вірмен. цвинтарі.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Дітройт, 1956; *Власенко В., Сапсай О.* Склад і структура надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії // Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи: збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конференції, м. Суми, 17 квітня 2015 р.: у 2 ч. Ч. 1. Суми, 2015. С. 56–64; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009; *Дощівник І.* "Життєпис". Вибрані твори. Вижниця, 2006. С. 44; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960.

Олександр Руснак, Володимир Старик

ЦУРКАНОВИЧ Сидір Костянтинович

ЦЬОКАН
Ілля Іларіонович

ЦУРКАНÓВИЧ Теофіль Юрійович

(18.03.1881 – д. і м. с. н.) – педагог, сотник УГА, команд. БК. Н. в с. Давидівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї церк. співця (дяка) правосл. церкви. Навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці, де в 07.1901 склав матуральні іспити. Працював тимчасовим молодшим учителем у с. Іпотешти (нині Румунія). У 10.1906 переведений до с. Хлівище, від 08.1907 іменований постійним учителем 5-класної укр. нар. шк. с. Ставчани (нині обидва Кіцман. р-ну).

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем. Від 01.1904 іменований кадетом резерву, 01.1909 – лейтенантом піхоти резерву 95-го піх. полку.

З поч. ПСВ – на фронті. У 10.1914 поранений, лікувався в 3-му об'єднаному резервному шпиталі м. Відень. З 03.1915 іменований обер-лейтенантом піхоти в резерві 95-го піх. полку. 1916 переведений на службу обер-лейтенантом до 17-го піх. полку. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги з мечами.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як поручник УГА. Тимчасовий команд. БК в часі його реорг-ції в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) у 06.1919. З 1.08.1919 іменований сотником КЕА.

Після повернення з війни займався громад. діяльністю, збирав кошти для фінансової підтримки час. "Каменярі". Був усунутий рум. окупац. владою зі свого колиш. місця праці в с. Ставчани. Наприкінці 1920-х учителював на Пд. Буковині (нині Румунія).

Подальша доля невідома.

Літ.: *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 20, 43, 51; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 11 берез.; Пресовий фонд "Каменярів" // Каменярі. 1922. 30 серп.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 328; Von der Lehrerbildungsanstalt // Freie Lehrerzeitung. 1901. 1 Aug.

Володимир Старик

ЦЬÓКАН Григорій Іларіонович

(1894 – д. і м. с. н.) – підстаршина УСС, старшина УГА. Брат сот. І. Цьокана. Н. в с. Сторонибаби (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в Золочів. г-зії, випускні іспити склав 1916 на гімназійн. курсах у м. Відень.

Влітку 1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях. Навесні 1917 мав військ. звання вістуна, 1918 став підхорунжим.

В УГА воював з 11.1918, командував 5-ю батареєю малих гармат у 1-му курені 1-ї бригади УСС. Іменований хорунжим. Улітку 1919 потрапив у польс. полон.

Після звільнення 1920 повернувся додому, потім проживав у м. Львів. Виїхав за кордон (1920-ті), де здобув вищу інженерну освіту. Повернувся до Галичини 1933. Навесні 1934 відкрив у м. Красне (нині Львів. обл.) ф-ку "Золота кава".

Подальша доля невідома.

Літ.: Звіт управи гімназийних наукових курсів з українською викладовою мовою у Відни … за шкільний рік 1914/15. Відень, 1915. С. 37; Новинки. Ідемо вперед! // Діло. 1934. 10 черв. Ч. 150. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 72.

Петро Гуцал

ЦЬÓКАН Ілля Іларіонович

(псевд.: Іван Кащинський; 07.09.1887–09.10.1937) – правник, поручник УСС, сотник УГА, педагог, економіст. Брат хор. Г. Цьокана. Н. в с. Сторонибаби (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в Золочів. г-зії. Випускник АГ (1909) і правн. ф-ту ун-ту (1913) м. Львів. Організатор відділів т-ва "Сокіл" на Золочівщині.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті, учасник боїв у Карпатах. Один з організаторів інтендант. служби УСС; провіантовий старшина 2-го куреня, згодом полку. Чл. комісії УСС з розробки герба майбутньої самост. соборної Укр. д-ви. Належав до "Лицарства залізної остроги".

Учасник наради (11.12.1917) старшин фронтових формацій, що базувалися в Гуштинському лісі на Борщівщині, де доводив, що самовільний перехід Легіону УСС на Наддніпрянщину завдасть більше шкоди, ніж користі, бо Галичина втратить захист від небезпеки, яка їй загрожувала. Здобув у Львів. ун-ті ступінь д-ра права (1918).

Співорганізатор та учасник Листопадового чину 1918 у Львові, чл. УЦВК; володів нім. й угор. мовами, переконав командирів нім. й угор. військ. ч. у місті дотримуватися нейтралітету. Відзначився в боях у Львові, зокр. в обороні будинку Галиц. сейму, за що 12.11.1918 Ц. присвоєно військ. звання сотника. Призначений 5.01.1919 комендантом Золочів. ОВК, був ним до 05.1919. Від серед. 06.1919 очолював Терноп. ОВК, займався формуванням 18-ї Терноп. бригади, командував нею надалі впродовж 2 місяців. Служив старшиною в Команді запілля, 4.10.1919 призначений начальним інтендантом УГА. Наприкінці 1919 перехворів на тиф. 02–04.1920 – у складі ЧУГА.

Після завершення визвол. б-би перебував у м. Одеса, переховувався від більшовиків, викладав фіз. к-ру в укр. початкових шк. Згодом нелегально виїхав до Австрії (м. Відень). Звідти 1921 перебрався на Закарпаття, де в м. Ужгород працював в Укр. банку, до 1925 викладав у торг. акад-ї. Діяльний в укр. нац.-культ. житті, зокр. в т-ві "Просвіта"; від 25.01.1921 – секретар орг. комісії гол. виділу цього т-ва, що вела переговори з урядом ЧСР в справі ліквідації неграмотності в Закарп. краї.

Автор брошури "Від Денікіна до більшевиків. Фраґмент споминів з Радянської України" (Відень, 1921), підручника "Торговельна кореспонденція" (Ужгород, 1922), публікації "Економічно-адміністративна сторона Українського Січового Війська" (Львів, 1917), статей у ж. "Шляхи", газ. "Свобода" та ін. (до 1926). Друкувався в укр. періодиці під псевд.

У 02.1926 через доноси чехословац. владі від провокаторів, зокр. москвофілів і мадяронів, отримав рішення властей ЧСР покинути країну. Виїхав до м. Прага, звідки через Німеччину прибув до УСРР (05.1926), де тривав процес українізації. Спочатку перебував у м. Харків, займав посаду комерц. дир. Юрид. вид-ва УСРР. З 1928 проживав у м. Одеса, працював проф. правн. ін-ту, згодом одночасно – ін-ту обліку й розподілу.

Восени 1931 заарештований співробітниками ДПУ УСРР і за сфабрикованим звинуваченням у належності до "контрреволюційної організації – Українського національного центру" згідно з постановою Колегії ОДПУ СРСР від 7.02.1932 ув'язнений на 3 р. ВТТ. Звільнений влітку 1934, поселився в м. Москва, зміг змінити прізв. на Ціокан, викладав в ін-ті рад. торгівлі.

Заарештований 19.08.1937 співробітниками НКВС СРСР. За безпідставним звинуваченням "у контрреволюційній фашистській агітації" відповідно до постанови суд. трійки при УНКВС по Москов. обл. від 8.10.1937 розстріляний у м. Москва. Похований на Бутовському полігоні. Реабілітований 13.07.1989.

У 2-му т. зб. "Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960" опубл. спомин Ц. "УГА між Добрармією і Червоною Армією".

Літ.: Балканські відносини на Закарпатті. Нагінка на д-ра І. Цьокана // Діло. 1926. 14 берез. Ч. 56. С. 2; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 165; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 83, 85, 155, 200, 201, 202, 212, 263; *Данчицький Б.* На позиції поручника Цьокана // Діло. 1918. 8 падолиста; Золочівщина: її минуле і сучасне. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 437, 469–470; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931. С. 129, 154, 176–177, 185–188, 204, 267; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 55, 126, 363, 376, 494; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 37, 275, 303, 363.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

ЦЯПКА
Іван Михайлович

ЦЯ́ПКА
Іван Михайлович

(05.07.1884 – кін. 06.1920) – правник, поручник УСС, сотник УГА, громад. діяч. Н. в с. Хишевичі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1906). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту, звідки 1907 виключений за участь у студент. протестах. Завершив вищі правн. студії в м. Відень. Один з провідних діячів нац. студент. руху за відкриття укр. ун-ту в м. Львів, т-в "Січ" і "Січові стрільці", організатор виступів проти москвофільства. Як обвинувач виграв у суд. справі проти польс. письменника Г. Сенкевича за зневагу до укр. студентів (1908). Зазнав переслідувань владою, перебував під арештами та в ув'язненні (1908, 1910).

Від поч. ПСВ – співорганізатор добровольців до стрілец. лав на Городоччині. До Легіону УСС вступив у 08.1914. Як команд. чети воював на Сх. фронті, провідник стеж (розвідувальних відділів), брав участь у Карпат. кампанії та походах у Галичині. 28–30.05.1915 очолювана Ц. "доповнююча сотня УСС" проявила себе в боях поблизу м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.). 1917–18 командував буд. сотнею Легіону УСС. Був заг. стрілец. улюбленцем за веселу вдачу, спокій, розсудливість, гумор. Нагадував своїм виглядом Дон Кіхота; оповідаючи, завжди зберігав поважну міну, ніколи не сміявся з власних жартів. Р. Купчинський характеризував Ц. як чоловіка, що мав свої "смішні сторінки", говорив афоризмами, одначе поза тим був "дуже ідейним і працьовитим, та ще дуже гарним вояком". У вишколі УСС став співзасн. "Лицарства Залізної остроги" – стрілец. романтично-бурлескного ордену, гол. завданням якого було плекання товариської к-ри й формування х-ру на базі вояцької шляхетності; був його 1-м очільником – "великим комтуром".

Після Листопадового чину – команд. підрозділів УГА в польс.-укр. війні 1918–19. Після переходу на Наддніпрян. Україну долучився до ДА УНР і призначений нач. військ.-польового суду коша корпусу Січових стрільців, розташованого в м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.), пізніше – слідчий суддя корпусного суду Січових стрільців.

23.04.1920 у м. Київ Ц., знесилений після тифу, був заарештований чекістами й вивезений до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н у складі м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в складі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржу, якою везли в'язнів, більшовики затопили в Білому м.

Л. Лепкий присвятив Ц. стрілец. пісню "Бо війна війною", Р. Купчинський написав про Ц. поему "Скоропад" (Нью-Йорк, 1965).

Літ.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964. Нью-Йорк, 1967. С. 474–475; *Карпинець І.* Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 357, 359–360, 366, 368; Корпус січових стрільців: воєнно-історичний нарис. Чікаґо, 1969. С. 249, 252; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монтреаль, 1955. С. 38, 58, 82, 94, 126, 152, 166.

Микола Лазарович

Ч

ЧАБА́К
Василь

(1898–14.01.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Стрілець 1-ї сотні 1-го Станиславів. куреня. Учасник боїв за м. Львів 1918.

Загинув у бою біля с. Козельники (нині в складі м. Львів). Похований на військ. цвинтарі с. Давидів (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Лягли головами // Батьківщина. 1921. 31 берез. С. 5.

Петро Сіреджук

ЧАБА́Н
Ілля Андрійович

(30.07.1895–09.10.1980) – старшина УГА, правник, громад. діяч. Н. в м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сім'ї шевця. До 06.1914 закінчив 7 кл. АГ м. Львів, випускні іспити склав у її філії 1915.

Мобілізований до австро-угор. армії восени 1915, служив у 24-му піх. полку; отримав військ. звання лейтенанта. До УГА вступив у 11.1918 в м. Золочів (нині Львів. обл.). Іменований 1.01.1919 поручником. Воював у 4-й Золочів., потім 2-й Коломий. бригадах. На поч. 07.1919 в бою біля м. Бережани (нині Терноп. обл.) потрапив у польс. полон, перебував у таборі у форті Бугшопи фортеці м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь).

Після звільнення 1920 повернувся додому. У 06.1922 виїхав на вищі студії до ЧСР. Навч. в Празьк. ун-ті, здобув ступінь магістра права (1928). Повернувся до Галичини, нострифікував свій диплом у Львів. ун-ті. З 1929 – пом. адвоката в м-ку Тлусте (нині смт Товсте Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). 1933–39 і 1941–43 вів власну канцелярію в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.), очолював філію "Просвіти", належав до повітов. к-ту УНДО. 1943 – уповноважений військ. управи д-зії "Галичина" в Копичинец. пов.

Навесні 1944 виїхав на Зх. 1950 прибув з Німеччини до США, проживав у м. Сан-Франциско (шт. Каліфорнія, США). Працював на вир-ві, потім бухгалтером в установі. Очолював у місті відділ УККА, належав до ОбВУА, ін. укр. т-в.

П. у м. Сан-Франциско.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 901–1250. 12.

Літ.: Бл. п. мгр. права Ілля Чабан // Свобода. 1980. 28 жовт. Ч. 229. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; Ukrainians in North America: A Biographicas Directory of Noteworthy Men and Women of Ukrainian Origin in United States and Canada / ed. D. Shtohryn. Champaign, 1975. P. 39.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧАБАН
Ілля Андрійович

ЧА́ЙКА
Іван Олексійович

(22.05.1892–18.12.1960) – сотник УГА. Н. в с. Стрільче (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник шк. в рідному селі, Коломий. укр. г-зії.

Під час ПСВ служив у 24-му піх. полку австро-угор. армії. Воював на Балкан. та Італ. фронтах. Нагороджений хрестами заслуги. Поручник, командант сотні. Восени 1918 перебував у відпустці вдома. 2.11.1918 командував групою вояків, з якими перебрав владу в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.) й пов. та передав її обраному повітов. комісарові Т. Окуневському. Недовго був військ. комендантом Городенків. пов. Згодом поручник УГА в складі групи "Хирів" під командуванням А. Кравса. Учасник боїв за м. Перемишль (нині Польща). Переведений до 5-ї Сокал. бригади. Очолив 3-й курінь, яким командував до кін. польс.-укр. війни. Під час Чортків. офензиви здобув зі своїм куренем м. Теребовля (нині Терноп. обл.). З 29.06.1919 – сотник. Відзначився під час походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Пройшов "чотирикутник смерті". Тричі перехворів на тиф. Влітку 1920 з групою А. Кравса пробився на Закарпаття.

1925 переїхав з ЧСР до Канади. Працював на вир-ві. Під час світової екон. кризи відкрив книгарню в м. Вінніпег (пров. Манітоба), згодом у м. Канорі та Садбері (обидва пров. Онтаріо). Після ДСВ проживав

ЧАЙКА
Іван Олексійович

ЧАЙКІВСЬКА
Ольга Михайлівна

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Андрій

у с. Бімсвіл біля м. Торонто (пров. Онтаріо). Працював на овочевій фермі. Захворів на рак печінки, син перевіз Ч. до м. Садбері.

П. у м. Садбері. Похований у м. Торонто на цвинтарі Інтернешнл Голі Крос.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978; *Микитюк Д.* Помер Іван Чайка, сотник УГА // Свобода. 1961. 24 січ. Ч. 14. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 661.

Микола Вітенко, Степан Кобута

ЧАЙКІВСЬКА
Ольга Михайлівна

(26.04.1898 – д. і м. с. н.) – санітарна хорунжа УГА, лікарка. Сестра підхор. Є. Чайківського. Н. в с. Полівці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Закінчила санітарно-мед. курси.

Під час ЗУНР служила у військ. шпиталі м. Чортків. З 05.1919 перебувала в ЧСР, якийсь час – у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

У 10.1919 розпочала мед. студії в Празьк. ун-ті, завершила їх 1925 здобуттям диплома д-ра медицини. Згодом повернулася до Галичини. Після одруження мала прізв. Чайківська-Лях. У Львів. ун-ті 15.03.1930 нострифікувала свій диплом і промувалася на д-ра всіх лікар. наук. Працювала в м. Львів дантистом у клініці, потім провадила власну практику (до 06.1944). Обрана звичайним чл. Лікар. секції НТШ (1932). Належала до УЛТ.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 901–1250. 12.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 129; Новинки. Особисті вісти // Діло. 1930. 26 берез. Ч. 67. С. 4.

Петро Гуцал

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Андрій

(07.07.1897–25.10.1933) – підстаршина УГА. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. в рідному селі, навч. в г-зії т-ва "Рідна школа" м. Городенка (до ПСВ закінчив 6 кл.).

Підстаршина австро-угор. армії. Учасник Листопадового чину 1918 на Городенківщині. Підхорунжий УГА.

Мобілізований до польс. армії (1922). Після втечі з війська засуджений на 6 р. в'язниці. Після виходу на волю за амністією зайнявся опришківництвом: нападав на фільварки, грабував заможних осіб на тер. Городенків., Заліщиц., Коломий. та Чортків. пов.; ч. награбованого роздавав бідним селянам. Серед нас. краю звався Грім. Заарештований 15.07.1931 польс. поліцією, але невдовзі втік. Намагався нав'язати контакти з СРСР. У 05.1932 створив та очолив боївку "Червона Січ", більшість чл. якої наприкінці 07.1933 заарештовано поліцією.

Застрелений поліцією разом з матір'ю Юстиною вдома в с. Серафинці.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978; Як згинув бандит А. Чайковський? // Діло. 1933. 28 жовт. Ч. 284. С. 5.

Микола Вітенко

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Василь

(04.03.1880 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Красний Луг (нині Красник Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник ун-ту (1903). Викладав історію натуральну в укр. гімназії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), потім у г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.).

Вступив до УГА як хорунжий. 1.03.1919 іменований четарем, служив у Коломий. ОВК. У 05.1919 організував у Коломиї польову сторожу під командою чет. Василишина, потім її очолив пор. Левицький. 26.05.1919 з Д. Паліївим організував захист плацдарму біля м. Нижнів (нині с. Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Старшина Пресової кватири 2-ї Коломий. бригади УГА. Учасник Чортків. офензиви.

На поч. 01.1920 відкомандирований до ДА УНР у м. Брацлав (нині смт

Вінниц. обл.) з повідомленням про укладення угоди між УГА та більшовиками. У ЧУГА – старшина для доручень між бригадою і польовим штабом ЧУГА. Полковий комісар 3-ї бригади ЧУГА, поручник. 23.04.1920 взяв участь у антибільшовиц. виступі.

Після 1920 проживав у рад. Україні. Був проф. у Харків. ун-ті.

На поч. 1930-х заарештований у м. Харків. Загинув в ув'язненні за невідомих обставин.

Літ.: *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008. С. 998–1002; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; *Феденко П.* Минуло півстоліття. Зимовий похід Армії Української Народної Республіки 1919–1920 рр. // Свобода. 1971. 11 груд. Ч. 229. С. 2.

Микола Вітенко

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Євген Михайлович

(17.09.1896–09.12.1918) – підхорунжий УСС та УГА. Брат санітарної хор. О. Чайківської. Н. в с. Полівці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. у вчител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.).

Вступив до Легіону УСС (08.1914), відзначився в боях; на 1.06.1916 – десятник його 4-ї сотні. Учасник боїв у м. Львів 11.1918; потім командував четою 2-го куреня пробоєвої сотні УСС під команд. М. Мінчака.

Загинув у бою за ст. Дубляни-Ляшки (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Похований у с. Сороки (нині тих же р-ну й обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 68; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 149.

Петро Гуцал

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Ілярій (Ілля)

(27.07.1888 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Білина Велика (нині Велика Білина Самбір. р-ну Львів. обл.). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1910). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті. В УГА – з 11.1918; спочатку служив у Самбір. ОВК, потім командував підрозділом у 8-й Самбір. бригаді. Отримав 1.03.1919 військ. звання четаря. Після переходу на Наддніпрян. Україну іменований поручником.

Залишився в рад. Україні (1920). Проживав там на поч. 1930-х.

Подальша доля невідома.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 138; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Микола Степанович

(07.12.1892–17.06.1962) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в нар. шк. в рідному селі. Згодом навч. в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

З 1914 – учасник ПСВ. Після складання матуральних іспитів у м. Відень – хорунжий австро-угор. армії, перевівся до Легіону УСС. Учасник Листопадового чину в м. Городенка. Четар УГА.

Після завершення визвол. змагань навч. в духовній семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), згодом на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Учителював у центр. Польщі. 1939 повернувся додому. Учитель, згодом дир. шк. м. Городенка, 1940–43 – дир. шк. с. Стрільче (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1941 працював також в Українбанку в м. Городенка, спільно з П. Васкулом намагався створити старшин. шк. ОУН. З поч. 1943 переховувався від гестапо.

20.04.1944 заарештований НКВС УРСР. Ув'язнений на 10 р. Перебував у ВТТ біля м. Інта, Воркута, Солікамськ (нині всі РФ). Звільнений 1955.

П. і похований у м. Городенка.

Літ.: С. 319; А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд.

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Михайло

ЧАЙКОВСЬКИЙ
Андрій Якович

Я. Полатайчук. Коломия, 2009. С. 163–164; Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 684.

Микола Вітенко

ЧАЙКІВСЬКИЙ
Михайло

(02.03.1892 – д. і м. с. н.) – підстаршина УГА. Н. в с. Білобожниця (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ як вояк австро-угор. армії потрапив у рос. полон, звідки повернувся 1918. В УГА воював з поч. 1919 як десятник. Закінчив у 10.1919 старшин. шк. піхоти при Армій. вишколі в с. Гута Чугорська (нині Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельн. обл.). Захворів на тиф, лікувався в шпиталі м. Кам'янець-Подільський. Наприкінці 1919 потрапив у польс. полон. Після звільнення повернувся додому.

Емігрував до США (1920-ті). Нагороджений Воєн. хрестом УНР (30.10.1961, № 394). 1964 проживав у шт. Массачусетс.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 670.

Ольга Малюта

ЧАЙКÓВСЬКИЙ
Андрій Якович

(15.05.1857–02.06.1935) – адвокат, письменник, громад.-політ. діяч. Батько Б. Чайковського. Н. в м. Самбір (нині Львів. обл.). Закінчив 4 кл. нормальної шк. (1869). Учень Самбір. г-зії (від 1869); учасник таємного учнів. гуртка (1872); мав зустріч з І. Франком (1875); голова таємного гуртка "Студентська громада" (з 1877). Вступив на філос. ф-т Львів. ун-ту (1877). Навч. не закінчив – зголосився добровольцем до 30-го полку австр. армії, з 1878 офіцер. 1878 продовжив навч. на юрид. ф-ті Львів. ун-ту; очолив студент. орг-цію "Дружний лихвар"; діяльний у т-ві "Просвіта" (1878–82). Мобілізований до війська (77-й полк) для участі в придушенні герцеговин.-босній. визвол. руху (1882).

У м. Самбір відбув суд. практику, склав урядовий іспит і став адвокатом-оборонцем у карних справах (1884). Від 1886 працював у м. Бережани (нині Терноп. обл.); д-р права (від 1887); приватну адвокат. канцелярію відкрив 8.03.1890, став "хлопським адвокатом". Від 1906 був чл. антиалкогольного т-ва "Відродження". Один з організаторів "Січей", увійшов у конфлікт із місц. духовенством.

Переїхав до м. Самбір (1914), де під час рос. окупації був заарештований та ув'язнений; після звільнення працював адвокатом. У часи укр. державності – повітов. комісар (староста) ЗУНР Самбірщини (1.11.1918–13.05.1919); організовував на місцях нову владу, набирав добровольців до УГА; займався матеріальним забезпеченням польс.-укр. фронту.

У м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) – від 05.1919, куди змушений був перебратися після приходу поляків на Самбірщину. Отримав дозвіл на ведення адвокат. практики. Після відходу рум. військ у 09.1919 Покуття зайняли поляки. Завдяки вдалим адвокат. діям Ч. приміщення Нар. дому (нині Нац. музей нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського в м. Коломия) залишилося за укр. громадою. У Коломиї займався адвокат., громад., літ. працею. Був головою Т-ва письменників і журналістів у м. Львів (1924); це ж т-во у Львові (21.12.1928) влаштувало відзначення 40-ліття громад. праці й літ. діяльності Ч.; у Коломиї врочистий вечір провели 2.03.1929.

Ч. був відомий як письменник (почав працювати у сфері л-ри 1888). І. Франко схвально оцінив видані окремою книгою (Львів, 1894) мемуари Ч. "Спомини з-перед десяти літ" про перебування в Боснії. Автор худож. прози на тему козаччини (зокр. роману "Сагайдачний", 1918–32), а також на тему ходачкової шляхти (найвідоміший з тв. – повість "Олюнька", 1895). Найповніша публікація літ. спадщини Ч. – "Твори у восьми томах" (Львів, 1992–95); триває робота над вид. тв. Ч. у 12 т. (вийшли 4 т.). Осмисленню доби ЗУНР Ч. присвятив кн. "Чорні рядки: Мої

спомини за час від 1 листопада 1918 до 13 травня 1919" (Львів, 1930), яка є цінним джерелом про нац.-визвол. б-бу й участь у ній автора.

П. у м. Коломия, де й похований 4.06.1935 у родинній гробниці на цвинтарі "Монастирок".

Тв.: Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження. Т. 1–4. Львів, 2002, 2007; *Чайковський А.* Чорні рядки: Спогади комісара ЗУНР // Дзвін. 1990. Ч. 6.

Літ.: Мельничук Б., Щербак Л. Чайковський Андрій Якович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 580–581; *Седляр О.* Громадсько-політична діяльність Андрія Чайковського. Львів, 2005.

Микола Васильчук

ЧАЙКО́ВСЬКИЙ Богдан Андрійович

ЧАЙКОВСЬКИЙ Богдан Андрійович

(29.02.1888–01.07.1941) – правник, ред., публіцист, диригент, громад. діяч. Н. в м. Бережани (нині Терноп. обл.). Після закінчення навч. в початковій шк. здобував освіту в г-зіях м. Бережани (від 1898; чл. таємного гуртка "Молода Україна", організатор робітн. т-ва "Сила", ред. гумористичних тижневиків "Муха", "Мітла", "Баба"; допомагав створювати осередки т-ва "Січ" на Бережанщині) і Перемишль (нині Польща; вип. 1906). Студіював право в ун-тах м. Львів і Краків, наук. ступінь д-ра здобув у Львів. ун-ті.

1914 зголосився добровольцем до Легіону УСС, але не зміг вступити туди через обмеження чисельності цього військ. формування. Переїхав до батьків у м. Самбір (нині Львів. обл.). Під час рос. окупації перехворів на тиф. Після Листопадового чину 1918 перебрався до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де служив урядовцем у ДСВнС (4.02–22.05.1919), редагував "Вісник державних законів і розпоряджень" ЗУНР (1919). Співавтор проекту Закону про вибори до Установчого Сойму ЗОУНР.

Від 1920 – адвокат у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Белз (нині Червоноград. р-ну), м-ку Підбуж (нині смт Дрогобиц. р-ну); 1925 відкрив адвокат. канцелярію в м. Сокаль (нині всі Львів. обл.), де також розгорнув широку культ.-просвітн. діяльність. Належав до багатьох т-в та орг-цій, 8 р. очолював філію т-ва "Просвіта"; засн. читалень і б-к; бандурист, диригент міськ. хору, з яким виступав у селах пов., організатор позашкільн. освіти. Активіст антиалкогольного руху, зініціював створення т-ва "Відродження". 1928–30 – ініціатор та учасник культ.-освіт. конф. у населених пунктах Сокальщини. Засн., дир., н. с. Держ. етногр. музею "Сокальщина" у Львові. Від 1931 співпрацював із сокал. місячником "Змагання", 1936–38 – двотижневиком "Голос з-над Буга". 1935 заарештований польс. поліцією за підозрою в причетності до діяльності ОУН, згодом звільнений. У серед. 1930-х при філії т-ва "Просвіта" створив регіональний істор.-краєзнавчий музей "Сокальщина" ім. А. Чайковського й очолив його.

У 07.1940 виселений більшовиками із Сокаля, перебрався з сім'єю до с. Збоїська (нині в складі м. Львів); працював н. с. Укр. етногр. музею у Львові. Автор статей, опубл. у львів. ж. "Аматорський театр", "Життя і Знання", "Бібліотечний порадник", газ. "Діло", "Вперед" (усі м. Львів), правн. розвідок.

26.06.1941 заарештований органами НКВС, які знайшли в музеї "Сокальщина" заховані матеріали, що стосувалися укр. визвол. змагань. Страчений у тюрмі на вул. Лонцького в м. Львів. 2.07.1941 похований на Личаків. цвинтарі. 1944 там само перепохований у родинному гробівці.

Тв.: Стебельський С., Чайковський Б. Проект Закона про Установчий Сойм Західної Области Української Народної Республіки і виборчої ординації до Установчого Сойму Західної Области Української Народної Республіки. На правах рукопису. Станиславів, 1919.

Літ.: Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: у 4 т. Т. 3. Львів, 2002. С. 125, 130, 132, 200–201, 438, 442, 514; *Гловацький І.* Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008. С. 111; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 167–168; *Криса Л., Фіголь Р.* Личаківський некрополь.

Львів, 2006. С. 385, 388; *Кухар Р.* Визначні діячі Надбужанщини. Д-р Богдан Чайковський // Надбужанщина / гол. ред. М. Мартинюк. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1986. Т. 1. С. 792; *Мельничук Б., Пиндус Б.* Чайковський Богдан Андрійович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 581; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 164; Сокальщина: книга пам'яті України. 1914–1990 / упоряд. Б. Нечай. Львів, 2010. С. 399.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Олег Павлишин

ЧАЙКÓВСЬКИЙ (ЧАЙКІВСЬКИЙ) Микола Андрійович

(02.01.1887–07.10.1970) – вчений-математик, педагог, громад. діяч, держ. повітов. комісар ЗУНР. Н. в м. Бережани (нині Терноп. обл.) у сім'ї адвоката, письменника. Навч. в Бережанах, випускник Бережан. г-зії (1905). Вищу освіту здобув у Нім. вищій тех. шк. й ун-ті м. Прага, Віден. ун-ті. У м. Відень був чл. студент. т-ва "Січ" (секретар, голова) і робітн. т-ва "Поступ". 1911 захистив у Віден. ун-ті дис. на ступінь д-ра філософії. 1912–13 займався наук. роботою в м. Берлін, отримавши стипендію австр. уряду. Дійсний чл. математично-природничо-лікар. секції НТШ (1913–39). 1910–14, 1915–18 викладав математику в шк. м. Львів, Тернопіль та Рава-Руська (нині Львів. обл.).

З 04.1915 за дорученням СВУ працював серед військовополонених-українців рос. армії в таборі м. Фрайштадт (Австрія). Як співробітник Просвітнього відділу СВУ проводив з полоненими навч. заняття з математики, фізики, хімії, географії, біології, нім. мови, організував фотогурток.

Держ. повітов. комісар ЗУНР у Раві-Руській (11.1918). Учасник урочистого проголошення актів злуки в м. Київ (22.01.1919) як делегат ЗУНР. Депутат ТКУ (23.01–2.02.1919); брав участь у роботі як делегат ЗУНР, обраний головою бюджетної комісії. З 02.1919 читав лекції з вищої математики в Держ. укр. ун-ті м. Кам'янець на Поділлі (нині Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.). 1919–21 гастролював Європою в складі Укр. хору під кер-вом О. Кошиця як адміністратор.

1922–24 викладав математику в Укр. таємному ун-ті м. Львів. Був задіяний в обговоренні перспектив створення Укр. ун-ту в м. Краків, Львів чи Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1922–26 очолював приватні г-зії т-ва "Рідна школа" м. Яворів (нині Львів. обл.), 1926–29 – у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Розгорнув широкий антиалкогольний рух серед молоді Зх. України. 1929, на запрошення місц. укр. громади, переїхав до м. Одеса, де працював на посаді проф. математики ІНО, співорганізатор і завуч Фіз.-мат. ін-ту.

У 03.1933 заарештований і засуджений у справі "УВО". Відбував заслання в Карелії на буд-ві Біломоро-Балт. каналу, м. Архангельськ (1941–43), Томськ (1943–44), Семипалатинськ (1944–47), Уральськ (1947–56).

1956 реабілітований, повернувся до України. Обіймав посаду доц. Львів. пед. ін-ту (1956–61), з 1962 – проф. Львів. ун-ту. Читав спецкурси з вищої математики в Дрогобиц. та Івано-Франк. пед. ін-тах. Автор численних наук. та наук.-популярних статей і монографій у галузі математики, зокр.: "Систематичний словник української математичної термінології" (1924), "Квадратні рівняння" (1959); співавтор "Російсько-українського математичного словника" (1960). Автор гасел з математичних наук у "Загальній Українській Енциклопедії" (Коломия, 1933) та УРЕ.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Кордуба М. Щоденник 1918-1925. Львів, 2021. С. 203, 512, 560, 563, 583–585, 587–591; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008; *Його ж.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 132–193; *Його ж.* Чайковський (Чайківський) Микола // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упорядкув. та наук. ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1401–1402; *Полєк В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю.* Відомі педагоги

Прикарпаття. Біографічний довідник (до 1939 року). Івано-Франківськ, 1997. С. 151–152; *Ярема С.* Микола Чайковський // Ювілейна книга Української гімназії у Тернополі 1898–1998. Тернопіль; Львів, 1998. С. 458–459.

Олег Павлишин

ЧАЙКÓВСЬКИЙ Павло Петрович

(24.01.1879–10.03.1942) – педагог, міськ. комісар Станиславова в період ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Куйданів (нині Киданів Бучац. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Батьки походили з т. зв. ходачкової шляхти. Випускник г-зії м. Бучач. Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Від 1905 викладав фізику, математику, нім. мову в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Брав участь у громад. житті українців міста, якийсь час був скарбником окружної філії "Просвіти". У 08.1912 переведений на посаду вчителя г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.).

На поч. ПСВ виїхав до Австрії. В австро-угор. армії не служив. Восени 1915 повернувся до Станиславова, де працював проф. укр. г-зії. У складі делегації г-зії був на похороні І. Франка 31.05.1916 в м. Львів.

Учасник підготовки й здійснення Листопадового чину в Станиславові. Обраний 1.11.1918 головою міськ. управи, комісаром міста став лікар В. Янович. Через неповні 2 тижні обидві посади були об'єднані й весь наступний період існування влади ЗУНР міськ. комісаром Станиславова був Ч. В управлінні містом зберегли попередню с-му магістрату з колиш. бургомістром, тож Ч., зважаючи на складні обставини для мешканців в умовах війни, перебування в місті значного контингенту військових, уряду республіки з 1.01.1919, а також біженців з Наддніпрян. України, передусім контролював виконання магістратом урядового розпорядження щодо забезпечення життєдіяльності Станиславова, постачання продуктів і товарів, надання допомоги урядовим і військ. стр-рам, орг-ції роботи шк., ін. закладів та установ тощо.

Належав до офіц. делегації ЗУНР, яка брала участь в урочистому проголошенні актів злуки й роботі ТКУ в м. Київ (01.1919). Навесні 1919 був залучений до роботи у ДСФ ЗУНР.

Після того, як 25.05.1919 уряд та ін. держ. й військ. органи ЗОУНР раптово виїхали зі Станиславова у зв'язку з наступом польс. військ, залишив місто й переховувався на Покутті. Разом з урядом та УГА за р. Збруч не пішов. Заарештований польс. військовиками на поч. 09.1919; інтернований у таборі, звільнений 1920.

Отримав посаду проф. польс. г-зії м. Теребовля (нині Терноп. обл.; 1921). Брав участь в укр. громад. житті міста й пов., зокр.: створив чол. хор і керував ним, був заст. голови т-ва "Українська захоронка" й настоятелем його бурси, заст. голови повітов. філії "Сільського господаря", чл. управи повітов. філії "Просвіти", після виходу на пенсію 1931 – головою ПСК тощо. 02.1934 – учасник наради окружних союзів кооператив Центросоюзу в м. Львів. Делегований від Теребовельщини радним Хліборобської палати (1934).

У міжвоєн. період до політ. партій не належав. 1935 висувався як заст. самост. канд. в Бучац. окрузі на виборах до сейму Польщі. Під час нацист. окупації був з осені 1941 дир. повітов. філії Українбанку, головою філії "Сільського господаря" та ін.

П. і похований у м. Теребовля.

Літ.: Болюча втрата // Львівські вісті. 1942. 25 берез.; 3 життя краю. Теребовельщина // Діло. 1932. 14 верес. Ч. 204. С. 4; Кандидати на послів // Діло. 1935. 15 серп. Ч. 216. С. 6; Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 54, 102; Spis nauczycieli szkół średnich w Galicyi oraz polskiego gimnazyum w Cieszynie. Lwów, 1909. S. 136.

Петро Гуцал

ЧАЙКÓВСЬКИЙ Теодор

(1888–02.05.1920) – греко-катол. священик, громад.-політ. та військ. діяч у Галичині й на Наддніпрянщині, депутат УНРади. Н. в с. Чайковичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Самбір, теолог. ф-ту Львів. ун-ту,

ЧАЙКОВСЬКИЙ Павло Петрович

ЧАЙКОВСЬКИЙ Теодор

Духовної семінарії м. Перемишль (нині Польща).

Висвячений 1911. Сотрудник парафії м. Яворів (нині Львів. обл.; 1912–14). Заст., катехит приватної укр. г-зії м. Яворів (1912–14). Громад. діяч Яворівщини.

Під час ПСВ рос. окупац. влада арештувала Ч. й вивезла як закладника до м. Полтава (1914–17), де працював у т-ві "Просвіта", земстві й шкільн. управі. Повернувся до Галичини й заступив на службу капелана австр. армії (1918).

Учасник встановлення укр. влади в Яворові на поч. 11.1918 та захисту міста під час польс. наступу (12.1918). Делегат до УНРади від Яворів. пов. (м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 01–05.1919). Перейшов за р. Збруч разом з урядом ЗОУНР, служив військ. капеланом у 6-й Рав. бригаді УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Іноді в. о. коменданта. У 12.1919 в м. Вінниця опікувався 300 хворими на тиф стрільцями й старшинами. Перехворів на тиф.

П. у лікарні м. Жмеринка через поранення в бою з більшовиками біля с. Дубова (нині Жмерин. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 203–206; *Наконечний Т.* Замість вінка на далеку могилу героя // Український Голос. 1921. 3 лип. С. 1, 2; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 185; *Ткачук П.* Капелани УГА на фронтах українсько-польської війни 1918–1919 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 17. Львів, 2008. С. 125; *Яворівський С.* о. Федір Чайківський, духовник-вояк // Історичний Календар-Альманах Червоної Калини на 1931 рік. Львів, 1930. С. 23.

Петро Сіреджук, Олег Павлишин

ЧАЙКÓВСЬКИЙ Теофіль

(20.02.1883–1947) – греко-катол. священик, капелан УГА. Н. в с. Волостків (нині Мостис. р-ну Львів. обл.). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1901). Навч. в Перемишл. духовній семінарії (перші 3 р. студій відбувалися у Львів. духовній семінарії). Рукоположений 1907. Був сотрудником на парафії м. Самбір (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ – капелан ("полевий курат") в австро-угор. армії, 1918 – у резерві. Після проголошення ЗУНР зголосився на капелан. службу в УГА; пройшов з армією весь бойовий шлях. У 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон; перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 8.02.1921.

Надалі був парохом у селах Львівщини: с. Кропильники (нині Мостис. р-ну), с. Галівка (нині Самбір. р-ну), з 1926 – с. Язів Новий (нині Язи Самбір. р-ну), з 1931 – с. Сілець Белзький (нині Сілець Червоноград. р-ну); з 1941 – декан Великомостис. деканату. Діяльний в укр. громад.-просвітн. житті села. На поч. 08.1939 притягнутий польс. властями до суду за ведення метричних книг укр. мовою та українізацію прізв.

Від поч. підготовки рад. властями ліквідації УГКЦ шляхом її т. зв. возз'єднання з РПЦ 1945 займав позицію протистояння "Ініціативній групі", був вірний своїй Церкві.

Заарештований 20.09.1945 співробітниками НКДБ УРСР. Звинувачений у проведенні "націоналістичної антирадянської пропаганди". Засуджений військ. трибуналом військ МВС у Львів. обл. на 10 р. ВТТ і 5 р. позбавлення громадян. прав. Загинув в ув'язненні. Повна дата, місце й обставини смерті досі невідомі.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 207; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1. Львів, 2015. С. ХХХ, ХХХІ, ІХХХІ; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 128; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 317, 579.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧА́НСЬКИЙ
Рудольф-Франц

(10.09.1899 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Тернопіль у сім'ї капітана 55-го полку австро-угор. армії. Чех за національністю. Навч. в Терезіан. військ. акад-ї м. Вінер-Нойштадт (нині Австрія).

На заключному етапі ПСВ служив в австро-угор. армії. До УГА вступив у 01.1919; старшина в запасній скорострільній сотні в м. Стрий (нині Львів. обл.). Потім воював на фронті в 3-й бригаді. Перебував з армією на Наддніпрян. Україні, отримав 1.08.1919 військ. звання поручника.

Після 1920 – офіцер армії ЧСР. 1933 проживав у м. Брно (нині Чехія).

Дж.: ДАТО. Ф. 485. Оп. 1. Спр. 119.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 423; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329.

Петро Гуцал

ЧАПЕ́ЛЬСЬКИЙ
Ілярій Іванович

(09.12.1876–03.11.1927) – банківський службовець, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Плоске (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Хрещений подвійним іменем Ілярій-Роман. З дитячих літ проживав у м. Львів, де батько отримав посаду катехита середніх шк.; випускник АГ і правн. студій ун-ту. Працював у Крайовому госп. банку урядником, згодом дир. його філії в м. Стрий (нині Львів. обл.). З довоєн. часу брав діяльну участь у громад. роботі; з 1907 належав до ревізійної комісії т-ва "Просвіта"; був чл. надзірних рад, контрольних комісій різних укр. госп. та екон.-фінансових установ і т-в.

Під час ПСВ служив старшиною-аудитором в австро-угор. армії; отримав військ. звання поручника. До УГА вступив у 11.1918 в м. Стрий, був старшиною ОВК. Іменований 1.03.1919 сотником. Після переходу армії за р. Збруч служив у штабі Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Восени 1919 як його представник увійшов до складу місії в справах військовополонених УНР.

Після війни повернувся до м. Львів, кілька років працював у банку. 1925 обраний чл. Гол. виділу "Просвіти". Належав до складу старшини т-ва "Сокіл-Батько", в останній період свого життя був його 1-м містоголовою (заст. голови). У 04.1927 обраний головою УПТ "Рідна школа", однак через важку недугу, що виразно проявилася в кін. 06.1927, вже не працював.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Ілярій Чапельський (Посмертна згадка) // Діло. 1937. 5 листоп. Ч. 248. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧАРНЕ́ЦЬКИЙ
Василь

(1884 – д. і м. с. н.) – сотник УГА, громад. діяч. Н. в с. Монастирок (нині Бродів. р-ну Львів. обл.). Випускник учител. семінарії з правом викладання в нар. шк. укр., польс. та нім. мовами. З 1906 працював позаштатним учителем в однокласній шк. с. Себечів (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.). З 1911 – учитель однокласної шк. с. Вербіж (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). 1913–14 – управитель однокласної шк. с. Спасів (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.).

Учасник ПСВ з 1914. У період ЗУНР вступив до УГА, титулярний поручник Стрий. ОВК (з 1.03.1919), поручник 3-го корпусу УГА, іменований за хоробрість перед ворогом (з 1.05.1919), сотник (з 7.07.1919). Командант 2-го куреня 2-ї Львів. бригади УГА (з 16.01.1919). Відзначився в боях, які вела 5–7.04.1919 на відтинку фронту Щирець–Миколаїв у протинаступі та обороні 7-ма Стрий. бригада УГА. За ці бої команданта куреня пор. Ч. відзначено в офіц. пресовому повідомленні НКГА. Командант 2-го куреня 13-го стрілец. полку 7-ї бригади УГА (з 16.05.1919).

Після переходу УГА на Наддніпрянщину воював на більшовиц. фронті, від серед. 10.1919 – на денікін. фронті. У 11.1919 захворів на тиф. Через переповнення найближчого військ. шпиталю в м. Немирів (нині Вінниц. обл.)

ЧАПЕЛЬСЬКИЙ
Ілярій Іванович

ЧАРНЕЦЬКИЙ
Василь

лікувався в полковій кімнаті хворих, яка містилася в одній з кімнат шк. с. Бушинка (нині Велика Бушинка Немирів. р-ну Вінниц. обл.). Через кілька днів після одужання захворів на поворотний тиф, лікувався в шк. с. Вовчок Брацлавський (нині Вовчок Немирів. р-ну Вінниц. обл.). У ЧУГА воював у складі 2-го полку ЧУСС як команд. 1-го куреня. Командант сотні (з 9.11.1919). Згодом у 5-й Херсон. д-зії ДА УНР. Автор цінної мемуарної праці "Зимою 1919–20. р.", у якій описав перебіг епідемії тифу в УГА.

18.09.1920 прибув до табору інтернованих осіб м. Ліберець (нині Чехія), там призначений учителем укр. мови (14.03.1921). 24.04.1921 прибув до табору м. Йозефов (нині Чехія) і приділений до 1-ї сотні. Чл. виділу Культ.-просвітньої комісії з 30.11.1921, голова Фотографічної секції з 23.12.1921. Брав участь у роботі військ. термінологічної комісії, виготовляв потрібні схематичні малюнки та їхні описи. Отримав відпустку для перебування в родинних справах у Галичині. Після повернення був одним з організаторів та викл. табірного курсу вищої освіти, який завершився 16.09.1921. Викладав на вищих курсах укр. мови для старшин неукраїнців, які розпочалися 8.06.1921. З 1.07.1921 викладав на матуральному гімназійно-реальному курсі, а також на матуральному семінарійному курсі. У 08.1922 отримав подяку за орг-цію курсів від уповноваженого Диктатора ЗУНР для справ внутр. розпоряджень. Організував та очолив у таборі м. Йозефов допомогову інституцію "Самопоміч" (1921–22).

Згодом повернувся до Галичини, де працював в укр. кооп. установах Сокальщини. 1926–30, як голова філії т-ва "Сільський господар" у м. Белз (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), був ініціатором відновлення довоєн. та заснування нових гуртків "Сільського господаря" в селах, а також організатором свят укр. кооперації Белзчини 1927 та 1930. З 1927 – один з 3 дир. ПСК в Сокалі, відп. за книговодство й касу, дир. філії ПСК у м. Белз. Навесні 1932 був одним з 12 засн. читальні "Просвіти" в Сокалі.

1939–41 перебував у м. Краків. Учасник проголошення на Сокальщині УД наприкінці 06.1941. До 06.1944 очолював Сокал. ПСК. У 07.1944 перед від'їздом на Зх. дир. Ч. передав діловодство ПСК діловоду Трісці та ін. працівникам, які залишилися на місці. Згодом емігрував до Німеччини.

Подальша доля невідома.

Тв.: Сот. В. Ч.-ий Зимою 1919–20 р. // Український Скиталець. 1921. Березень. Ч. 5. С. 28–32.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4435. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 88; Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Вістник Українського війська. 1919. 3 лип. Ч. 16. С. 1; *Демчук О.* З життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. 1922. 26 черв. Ч. 11. С. 9; До великодної польської офензиви // Република. 1919. 1 трав.; До великодної польської офензиви // Стрілець. 1919. 1 трав.; *Мигович П.* При І-ій Бриґаді Червоних Українських Січових Стрільців // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 17; Надбужанщина. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1986. С. 216, 265, 284, 289, 291, 357–358; *Срібняк І.* Інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов (Чехословаччина) у 1921–1922 рр.: умови перебування та санітарний стан // Дриновський збірник. Т. VIII. Харків; Софія, 2015. С. 208; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 99, 606.

Володимир Старик

ЧА́СТКА Гуго

(1879 – д. і м. с. н.) – військовик. Н. в м. Седліц (нині Чехія). Німець за національністю.

Під час ПСВ – капітан 21-ї пiх. д-зії австро-угор. армії. До УГА прибув у 02.1919. Служив у Ліквідаційній комісії в м. Відень. З 1.03.1919 – отаман, суддя УГА. Восени 1919 – у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 424.

Олег Стецишин

ЧВАРТА́ЦЬКИЙ Григорій

(01.09.1900–04.02.1969) – вояк УГА, лікар, громад. діяч. Н. в с. Підвисоке (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Навч. в г-зіях м. Бережани (нині Терноп. обл.) й м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.).

Після Листопадового чину 1918 воював в УГА.

Закінчив мед. студії ун-ту м. Відень. Від 1931 – лікар у м. Познань (нині Польща), згодом у м-ку Великий Любінь (нині смт Городоц. р-ну Львів. обл.) та ін. населених пунктах. Чл. УЛТ (1932).

Під час нім.-рад. війни працював у відділі охорони здоров'я в м. Львів. Влітку 1944 виїхав до м. Відень, потім до м. Мюнхен (нині ФРН). 1946 емігрував до США; оселився в м. Йонкерс (шт. Нью-Йорк), де працював у шпиталі. 1948 відкрив приватну лікар. практику; активіст укр. громад. і церк. життя. Автор мед.-практичних праць.

П. у м. Йонкерс, де й похований 7.02.1969.

Літ.: Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 79, 867; *Волинець Н., Мельничук Б.* Чвартацький Григорій // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 684; Чвартацький Григорій [Некролог] // Свобода (США). 1969. 7 лютого. Ч. 25. С. 3.

Надія Волинець, Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ЧЕМЕРИ́С Гриць (Григорій) Іванович

(22.01.1893 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, лікар-фтизіатр, д-р медицини. Н. в с. Шоломия (нині Шоломинь Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), потім до 1913 – у філії АГ м. Львів.

Під час ПСВ служив у санітар. підрозділах австро-угор. армії. Як хорунжий вступив до УГА в кін. 1918, воював в 11-й бригаді; пройшов увесь бойовий шлях. Іменований 1.08.1919 четарем. Восени 1919 в складі групи старшин УГА був прикомандирований до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. З 02.1920 – у ЧУГА. У 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон; перебував у таборі для інтернованих м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 22.02.1921.

Після війни закінчив у Львів. ун-ті мед. студії, здобув ступінь д-ра медицини, спеціалізувався в лікуванні туберкульозу. Належав до москвофіл. орг-цій, зокр. 1930-х був обраний чл. виділу Ставропігійського ін-ту.

У 10.1940 призначений дир. Львів. міжобл. філіалу Укр. центр. НДІ туберкульозу. В період нацист. окупації 1941–44 – заст. дир. туберкульозної клініки Львова й одночасно кер. 1-го туберкульозного диспансеру в місті, також провадив приватну консультативну лікар. діяльність. У 01.1945 очолив Львів. держ. НДІ туберкульозу, ств. відповідно до постанови уряду УРСР від 31.07.1944; на цій посаді перебував до 1963. Отримав вчене звання проф. Під кер-вом Ч. згаданий НДІ виконав значну роботу з розвитку фтизіатричної науки, здійснив важливі заходи щодо орг-ції та проведення протитуберкульозної допомоги нас. Зх. регіону України.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1912–1913. Львів, 1913; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 128; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧЕПИ́ГА Федір

(24.02.1896 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Старі Кути (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.), випускні іспити склав 23.12.1916 на гімназ. курсах у м. Відень.

Під час ПСВ воював у 24-му піх. полку австро-угор. армії; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – з кін. 1918; пройшов увесь бойовий шлях до м. Київ. Іменований 1.08.1919 поручником.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Петро Гуцал

Видавничий знак видавництва "Червона Калина"

ЧЕПІГА
Іван Миколайович

(05.07.1898–02.04.1948) – стрілець УГА. Н. в с. Кобаки (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту.

У Легіоні УСС – з 09.1914. Стрілець 2-ї сотні 1-го куреня під команд. сот. Р. Дудинського. За відвагу в боях із рос. армією нагороджений Хрестом військ. заслуг (1917). З проголошенням ЗУНР став до лав УГА. Військ. службу проходив у ПВК м. Косів.

У міжвоєн. період займався домашнім г-вом. За рад. доби працював у місц. колгоспі.

П. і похований у с. Кобаки.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 47; Спр. 80. Арк. 100.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014. С. 146.

Петро Сіреджук

ЧЕРВІНСЬКИЙ
Микола

(1898–26.08.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Мала Кам'янка (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.).

Стрілець 11-ї Стрий. бригади УГА. Воював у Галичині й на Наддніпрянщині.

Загинув у бою з більшовиками біля ст. Крижопіль (нині смт Вінниц. обл.). Під час відступу з поля бою побратими не змогли поховати Ч., тому місце могили достеменно невідоме.

Літ.: Листа втрат XI Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 113.

Олег Павлишин

"ЧЕРВÓНА КАЛИ́НА"

Укр. вид-во нац.-патріотичного спрямування, засноване 17.08.1921 в м. Львів колиш. вояками Легіону УСС і УГА. Видавничий кооператив очолили С. Шухевич (голова Надзірної ради), О. Назарук (дир.), М. Матчак, І. Тиктор, Л. Лепкий (члени управи). 1-й ред. вид-ва – Р. Купчинський. Наступним ред. став Л. Лепкий (до 09.1939). Кер-во "Ч.К." здійснювали Надзірна рада (7 осіб) та Управа (5 осіб). Окрім названих осіб, до колективу вид-ва в різні періоди також належали: М. Бонковський, Б. Гнатевич, М. Галущинський, І. Кедрин-Рудницький, М. Кисілевський, Т. Мартинець, О. Навроцький, О. Павлів, Д. Паліїв, П. Пасіка, Ю. Полянський, П. Постолюк, І. Рудницький, М. Терлецький, В. Щуровський та ін.

Видавничий кооператив працював у м. Львів за адресою: вул. Б. Зимморовича (нині вул. Дж. Дудаєва), 12. Продукцію "Ч.К." видавали в друкарнях: ЧСВВ у м. Жовква (нині Львів. обл.) (1921–32); НТШ (1932–39); газ. "Слово" (1939). "Ч.К." мала великий власний архів, унікальну колекцію світлин, малюнків і рукописів.

Назва кооперативу, його символіка були запозичені зі слів відомої пісні "Ой у лузі червона калина" (авт. слів Г. Трух, музика С. Чарнецького). Пісня від моменту створення на поч. 1914 асоціювалася з козац. військ. славою минулих епох та органічно доповнювала ідеологію січового руху в Галичині. Вперше вона прозвучала під час виконання трагедії В. Пачовського "Сонце Руїни", присвяченої гетьманові П. Дорошенку. Вже до кін. 1914 ця пісня стала символом УСС, а згодом усього укр. нац.-визвол. руху. У період ЗУНР "Ой у лузі червона калина" набула рис військ. маршу УГА.

Ідея створення власного вид-ва виникла серед вояків Легіону УСС ще під час ПСВ (1915), але тоді для цього не було можливостей. Із заснуванням УВО постала потреба продовження б-би за укр. незалежність не лише за допомогою зброї, але й пропаганди. Начальна команда УВО сприяла появі двотижневика "Заграва", згодом відновленню місячника ЛНВ. Провідну роль у збереженні пам'яті про укр. визвол. змагання відіграло саме ініційоване УВО вид-во "Ч.К.". Під його егідою видавали: щорічник "Історичний Календар-Альманах Червоної Калини" (1921–39; вийшло 18 календарів), місячник ЛЧК (1929–39; опубл. 109 чисел), а також окремі книги, брошури, зб., присвячені історії укр. визвол. змагань (понад 100 найменувань). Загалом "Ч.К." публікувала 3 групи праць: спогади, істор. дослідження, літ. тв. Їхня тематика географічно не обмежувалася Галичиною, а охоплювала

всі етніч. укр. землі (від Закарпаття до Кубані, від Криму до Курщини); хронологічно тв. обіймали 1-шу чверть 20 ст.

Серед спогадів "Ч.К." опубл.: Дорошенко Д. "Мої спомини про недавнє минуле", Ґалаґан М. "З моїх споминів", Кох Г. "Договір з Денікіном: причинки до трагедії УГА на Великій Україні", Ласовський В. "Генерал Тарнавський", Лозинський М. "Галичина в рр. 1918–1920", Приходько В. "Під сонцем Поділля", Чайковський А. "Чорні рядки: спомини за час від 1.11.1918 до 13.5.1919", Чикаленко Є. "Щоденник (1907–1917)", Шкрумеляк Ю. "Поїзд мерців", Шухевич С. "Спомини з Української Галицької Армії (1918–1920)", Юрченко В. "Шляхами на Соловки" та ін.

Серед істор. праць вирізнялися: "Альбом УСС"; "Альбом УГА"; І. Борщака "Мазепа", "Великий Мазепинець – Григор Орлик"; О. Думіна "Історія Легіону УСС 1914–1918"; І. Калічака "Записки чотаря: спомини 1918–1919 рр."; М. Капустянського "Похід Українських Армій на Київ–Одесу в 1919 році"; О. Кузьми "Листопадові дні 1918 р."; К. Левицького "Великий зрив"; Т. Масарика "Світова революція"; "Нарис історії українсько-польської війни"; І. Максимчука "Кожухів"; "Українські січові стрільці 1914–1920" за ред. Б. Гнатевича, а також численні дослідження Р. Купчинського, К. Левицького, Б. Лепкого, В. Петріва, С. Шухевича та ін. Відомо також, що "Ч.К." з 1937 готувала до друку "Історію УГА".

Серед літ. праць у вид-ві "Ч.К." свої тв. публікували: А. Вільшенко ("Життя і пригоди Цяпки-Скоропада"), Ф. Дутко ("В заграві", "Глум"), Р. Купчинський ("Заметіль", "Ми йдемо в бій", "Скоропад"), Б. Лепкий ("Зірка", "Сотниківна", "Слота", "Вадим"), Л. Лепкий ("Сон Івасика"), В. Лопушанський ("Перемога"), М. Матіїв-Мельник ("На чорній дорозі"), В. Софронів ("Бо війна війною", "Грішник"), Ю. Шкрумеляк ("Чота крилатих"), С. Шухевич ("Видиш брате мій", "Невідомий"). Усі ці праці тією чи ін. мірою висвітлювали історію УГА, ЗУНР, ДА УНР. Особливо популярними серед читачів були співаник "Сурма" та "Великий співаник Червоної Калини" (ред. З. Лисько).

Окрім колективу вид-ва існував також клуб "Ч.К.". До нього наприкінці 1921 належало понад 100 осіб, у 09.1939 – майже 2 тис. осіб. Чл. клубу сплачували разові плати й щорічні членські внески. Гроші йшли на друк книг, газет, часописів і календарів. Чл. клубу отримували вид. "Ч.К." безкоштовно. Фінансову допомогу "Ч.К." надавали РСУК, Центросоюз, "Маслосоюз", Центробанк, "Народна торгівля", окремі ПСК.

Продукція "Ч.К." мала значний попит серед нас. ЗУЗ і діаспори. При вид-ві діяла власна книгарня. Крім того, книги, часописи, календарі розходилися великими тиражами через мережі т-в НТШ, "Просвіта", "Рідна школа", РСУК, "Сільський господар". Вони потрапляли до б-к укр. т-в Австрії, Австралії, Аргентини, Бразилії, Італії, Канади, Німеччини, США, Франції, ЧСР, Югославії, ін. країн. Також при кооперативі проводили щорічні Вечорниці Червоної Калини в м. Львів, на які з'їздилися ветерани УСС та УГА із ЗУЗ та діаспори зі своїми родинами – ділилися спогадами, обмінювалися інформацією, укладали угоди на друк мемуарів.

Польс. влада намагалася обмежити діяльність кооперативу. Зазнали репресій усі причетні до "Ч.К." особи. Ч. видань з цієї причини виходила в урізаному, цензурованому варіанті. Було конфісковано весь тираж вид. "Золоті Ворота" через наявність у ньому статті Є. Коновальця. Щоб запобігти переслідуванням ще живих учасників визвол. змагань, у багатьох випадках замість прізв. дійових осіб залишали тільки ініціали чи псевд. Після приєднання Зх. України до СРСР 1939 вид-во було ліквідоване, а його продукція підлягала конфіскації та знищенню. Лише ч. матеріалів "Ч.К." вдалося врятувати й вивезти до Німеччини.

Один з кер. "Ч.К." П. Постолюк спробував відновити діяльність кооперативу після ДСВ у Німеччині, але зміг реалізувати задумане лише 1949 в м. Нью-Йорк (США), де ред. "Ч.К." тісно співпрацювала з газ. "Свобода". Зокр. за океаном було перевидано "Альбом УСС", праці І. Борщака, О. Кузьми, Р. Купчинського,

М. Лозинського, опубл. "Денник Начальної Команди Української Галицької Армії", "Життя і смерть полковника Коновальця", спогади В. Ґалана ("Батерія смерти"), Р. Дашкевича ("Артилерія Січових Стрільців в боротьбі за Золоті Київські Ворота"), М. Заклинського ("Дмитро Вітовський"), О. Удовиченка ("Третя Залізна Дивізія") та ін.

Активна діяльність "Ч.К." припинилася зі смертю П. Постолюка (1978).

Літ.: Качор А. "Червона Калина". 60-річчя її славної видавничої діяльности. Вінніпеґ, 1983; *Науменко К.* Червона Калина, видавництво // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 491; *Передирій В.* Видання "Червоної Калини" (1922–1939). Львів, 2004; *Її ж.* "Літопис Червоної Калини" – військово-історичний журнал (1929–1939) // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України. Львів, 1998; *Її ж.* "Літопис "Червоної Калини" – часопис періоду становлення незалежності України (1991–1996) // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. Львів, 2006. Вип. 14; *Її ж.* Матеріали до вивчення історії ЗУНР на сторінках "Літопису Червоної Калини" (1929–1939 рр.), (1991–1995 рр.): джерелознавчий аспект // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 666–673; *Ходак О.* Нове життя "Червоної Калини" // За вільну Україну. 1991. 22 трав.

Микола Вітенко

ЧЕРВО́НА УКРАЇ́НСЬКА ГА́ЛИЦЬКА А́РМІЯ

Несамост. військ. формування 02–04.1920 з 3 бригад у складі 12-ї і 14-ї червоних армій.

Важливими передумовами переходу галиц. бригад від Добрармії до ЧА в 11.1919 були складна епідеміологічна ситуація, а також неможливість відступу до Румунії через відмову офіц. Бухареста. Вказані проблеми обговорено на нараді представників УГА та командування 12-ї армії 12.02.1920 в м. Київ. На цій нараді укладено т. зв. Київ. угоду, яка, зокр., проголошувала: "1. Галицькі частини утворюють три окремі бригади – по три стрілецьких, артилерійських і кінних полки у кожній згідно зі штатами Червоної Армії. 2. Сформовані бригади передаються 44, 45 і 58-й стрілецьким дивізіям. 3. Політвідділу армії спільно з парткомом ЧУГА переглянути командний склад, підібрати командирів і комісарів, які повинні знати мову і побут галичан. 4. При політвідділі XII армії утворити галицьку секцію. 5. Командування і діловодство в бригадах проводити українською мовою. 6. Всі галичани зі шпиталів України та інших республік будуть направлятись виключно в ЧУГА. 7. На військовій службі залишити стрільців віком 18–35 років, інших демобілізувати. 8. За хворими і пораненими встановлюється опіка XII армії. 9. Галицькі бригади будуть використані насамперед на польському фронті, а також проти інших ворогів, які можуть діяти на західному напрямі. 10. З 12 лютого ЧУГА зараховується на всі види постачання 12-ї армії".

Уже через кілька днів після переходу УГА на бік ЧА їй довелося підтвердити лояльність до нової влади. Спільно з 3-ю бригадою 45-ї д-зії 4-та й 9-та бригади та ін. ч. корпусу ген. А. Кравса взяли участь у боях проти денікін. групи ген. М. Бредова, яка пробивалася вздовж р. Дністер до м. Могилів (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.). Особливо відзначилися в них 19–21.02 курені Львів. бригади УГА підполк. А. Бізанца. Ці події дещо зміцнили довіру рад. командування до галичан. Команд. 14-ї армії І. Уборевич теж 16.02 підписав договір з НКГА про передачу їй усіх ешелонів з провіантом на залізн. лініях Бірзула–Одеса, Роздільна–Тирасполь та повернення до ЧУГА виздоровців з Одеси. 2000 хворих стрільців з Тирасполя і Роздільної в шпиталях примор. міста 14-та армія брала під опіку.

НКГА й ревком домагалися збереження єдності армії. З цією метою делегація в складі Н. Гірняка, Ф. Ерле, Д. Паліїва й В. Ґадзінського провела перемовини з В. Затонським, який відповів, що доля ЧУГА вже вирішена ЦК РКП(б) і КП(б)У – вона повинна бути

реорганізована, а її бригади передані 12-й і 14-й рад. арміям; при вступі на тер. Галичини вони мали об'єднатися.

Днем "похорону УГА і народження ЧУГА" було названо 27.02.1920, коли з м. Вінниця до м. Балта (нині Одес. обл.) – ставки НКГА прибули В. Затонський, В. Порайко (призначений команд. ЧУГА), новий нач. штабу полк. рос. армії В. Іванов і політкомісар армії М. Михайлик. Діяч КП(б)У на параді командного складу оголосив, що прибулі з ним очолять утворений Польовий штаб ЧУГА в Балті. Армій. ревком поступився місцем парткому КПСГ, який розгорнув широку пропагандист. кампанію. 27.02.1920 відбувся велелюдний мітинг стрільців і старшин бригад УГА, на якому виступив В. Затонський та висловив недовіру до старшин. складу, у якому бачив ворогів. Водночас поставив завдання до 10.03 реорганізувати УГА; затвердив план, розроблений групою штабних старшин під кер-вом полк. А. Шаманека.

У м. Бершадь (нині Вінниц. обл.) на базі 2-го корпусу сформовано 1-шу бригаду ЧУСС. Її команд. призначено А. Шаманека, від 22.03.1920 – Б. Білинкевича. Нач. штабу став підполк. А. Бізанц; полки очолили І. Бакович, Р. Волощук і З. Носковський. Політкомісаром бригади призначено Я. Струхманчука. Бригада мала 4,5 тис. стрільців і бл. 200 старшин, 1,5 тис. коней, сотню кулеметів. Вона отримала призначення до 44-ї стрілец. д-зії І. Дубового. При її політвідділі ств. галиц. секція, яку очолив Н. Гірняк. Коли вона відходила на фронт, жителі Бершаді надіслали телеграми до м. Харків і навіть м. Москва з проханням залишити галичан у місті з метою захисту від повстан. загонів, які діяли тоді на пд. України.

2-га бригада, команд. якої призначено О. Лисняка (22.03 – Ю. Головінського), нач. штабу – М. Луцького, формувалася на базі частин 1-го корпусу в м. Чечельник. Налічувала понад 4 тис. стрільців і підпорядковувалася 45-й стрілец. д-зії ЧА під команд. Й. Якіра.

З частин 3-го корпусу ген. А. Кравс сформував і очолив 3-ю бригаду (24.03 комбригом став сот. О. Станімір). Нач. штабу призначено В. Льобковіца, політкомісаром – М. Балицького, якого невдовзі замінив Ф. Замора. Бригада нараховувала 3,5 тис. стрільців, 1,5 тис. коней і діяла в складі 58-ї стрілец. д-зії.

Польовий штаб ЧУГА видав низку наказів і розпоряджень, які не підтримав особовий склад. Скасовано старшин. звання, окремі їдальні для командного складу, впроваджувалася виборність командирів. Відзнаку вояків УГА – тризуб замінили на червону зірку, синьо-жовті прапори – на червоні. Інколи стрільці комбінували відзнаки – під червоні зірки давали синьо-жовту основу. Заборонено гімн "Ще не вмерла Україна". В урочистих випадках стрілец. оркестри грали "Інтернаціонал". У бригадах і полках з'явилися політкомісари, на посади яких прибули виключно галичани та ще й деякі некомуністи: Ф. Замора, М. Балицький, Ф. Палащук (Конар), М. Опока, М. Козоріс та ін. Не всі порозумілися зі стрілецтвом. Але чимало з них були гідні поваги. "Професор Замора, – писав про свого комісара ген. А. Кравс, – високоосвічена, ідейна людина, в першу чергу українець, щойно потім комуніст. Коли б комуністи мали саме таких комісарів, їх влада була б побудована на граніті".

З метою "перевиховання" галичан значну увагу приділяли політ. роботі: відновлено діяльність пресової служби, вийшли газ. "Перелом" (згодом перейменована на "Червоний Стрілець"), "Червоний У.С.С." та ін. З пресою співпрацювали А. Баб'юк (Мирослав Ірчан), Л. Лепкий, Р. Купчинський, Ю. Шкрумеляк, Т. Франко, М. Козоріс, Р. Заклинський, В. Чайковський.

Нове командування намагалося продовжити культ.-освітян. традиції. Цим займався спец. відділ при штабі, яким незмінно керував сот. О. Левицький; підвідділи очолювали: видавничий – Р. Заклинський, істор. – М. Євшан, після його смерті – Ю. Шкрумеляк, І. Кревецький, театр. – П. Артимович. При сотнях і куренях відкривали б-ки, у частинах діяли шк. для неграмотних, стрілец. клуби; збережено похідний театр. Урочисто пройшли Шевченків. дні. За галиц.

традицією на Шевченків. обході тільки в Балті було зібрано для хворих 33 тис. крб. Чимало коштів з невеликої стрілец. платні передано на буд-во пам'ятника Кобзареві в м. Одеса. 11.03 за участю багатьох галичан, команд. ЧУГА В. Порайка й В. Затонського відбулося закладення пам'ятника Т. Шевченкові в м. Київ. Галичани відвідали святковий Шевченків. вечір у міськ. театрі, який поставив Л. Курбас. У Шевченків. святкуваннях узяли участь тисячі жителів Балти, Бершаді, Чечельника, Бірзули та ін. м-к і сіл.

Реорг-ція армії тривала фактично до кін. 03.1920. Бригади й полки, курені й сотні поповнювалися виздоровцями. Перед відправкою підрозділів на польс. фронт почав занепадати морально-політ. стан стрілецтва. Новації в армії спричинили невдоволення значного загалу старшин – бойових команд., інтендантів, суддів, урядовців, які залишилися без посад. Таємно покинув армію полк. А. Шаманек, убитий пізніше при переправі через р. Дністер. Ген. А. Кравс і М. Тарнавський із сином, десятки полковників, отаманів, сотників, поручників, четарів і хорунжих теж покинули її лави. Багатьом це врятувало життя. Негативну реакцію стрілецтва породжували регулярні мітинги з їхніми атаками на "світовий імперіалізм", гаслами боротися за "світову революцію". Комісари влаштовували кампанії масового прийому в КП(б)У. У 3-й бригаді, для прикладу, із 7 тис. стрільців і старшин у 04.1920 значилися партійними 750 осіб, серед них були жандарми й священики. 25.03 команд. ЧУГА наказав відправити священиків до збірної станції в Бірзулу, що спричинило чергову хвилю масового невдоволення.

Водночас до галиц. підрозділів зачастили посланці ген. М. Омеляновича-Павленка, отаманів Ю. Тютюнника, Д. Зеленого, А. Волинця та ін., які проводили агітац. акції. Негативне ставлення галичан до нової влади зумовило свавілля органів ВЧК, масові, часто безпідставні арешти й розстріли на Поділлі, Донбасі, в Криму. Згадані обставини спричинили перехід 23.03.1920 на бік польс.-укр. війська 2-ї і 3-ї бригад ЧУГА; бл. 2 тис. червоних стрільців і старшин, серед них ген. М. Тарнавського, польс. влада інтернувала в таборі м. Тухоля (нині Польща). 27.03 1-шу бригаду польс. військо оточило біля с. Михнівка (нині Теофіпол. р-ну Хмельн. обл.); понад 2,4 тис. вояків полонено, з яких лише 330 погодилися перейти до армії С. Петлюри й брати участь у польс. поході на Наддніпрянщину.

У міжвоєн. добу чимало колиш. стрільців, підстаршин і старшин ЧУГА поповнили лави галиц. праворадикальних політ. сил (УВО, ОУН, ФНЄ), центрист. (УНДО), лівоцентрист. (УСДП, УСРП) і лівих (КПЗУ, "Сельроб") політ. партій; дехто емігрував до ЧСР, Франції та за океан (Канада, США, Бразилія); в УСРР переважна більшість із них 1930-х була репресована більшовиц. режимом.

Літ.: Денник Начальної Команди Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974; *Замора М.* Один із сорока мільйонів. Львів, 1993; *Кравс А.* За українську справу. Спомини. Львів, 1937; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; *Литвин М., Науменко К.* Військова еліта Галичини. Львів, 2004; Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX ст. Історичні нариси. К., 2002; *Тарнавський М.* Спогади. Львів, 1992; *Цьокан І.* Від Денікіна до більшовиків. Фрагмент споминів з Радянської України. Відень, 1921.

Микола Литвин

"ЧЕРВО́НИЙ ПРА́ПОР"

Одноденна газета. Вийшла в м. Перемишль (нині Польща) 1.05.1919 у друкарні А. Блюя. Видав місц. к-т УСДРП. Ред. А. Вітик. У газеті, поряд із привітаннями з днем праці, матеріалами з історії цього свята, фрагментами тв. М. Горького, вміщено повідомлення від УГК про ситуацію з укр. г-зією в м. Перемишль, про завдання для укр. громади міста й пов. за умов військ. поразки УГА, звернення до укр. робітників. Вирізнялися матеріали "Геть зневіру!", "Наші завдання під сучасну хвилю" та "Думки на часі". Усі тексти подано без зазначення прізв. авторів, лише псевд.

ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР

"Ч.П." – поодиноке україномовне вид., що друкували на тер. ЗУНР, зайнятій польс. військами. Попри намагання ред. продовжити друк вид., вип. газети було заборонено польс. адміністрацією.

Літ.: Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / упоряд. Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 200–201.

Кость Курилишин

"ЧЕРВО́НИЙ СТРІЛЕ́ЦЬ"

Газета, що нерегулярно виходила 6.01–29.04.1920 як орган Польового штабу, Політ. управи й Ревкому ЧУГА. У м. Вінниця вийшли перші 6 номерів, наступний номер – у м. Київ; потім газета виходила в м. Балта (нині Одес. обл.), останні вип. – знову в м. Київ. Ред. М. Козоріз. До редколегії належали: І. Козоріс, Ф. Палащук (Конар), С. Ткачівський, М. Будай, І. Кулик. Чл. редколегії в м. Вінниця також були М. Курах, М. Опока та М. Балицький.

Газета виконувала значну пропагандист. роботу в більшовиц. дусі. Друкували повідомлення про події на польс.-рад. фронті, ст. "Виїзд НК ЧУГА до місця постою наших бригад", "До галицьких стрільців і старшин", "З політичного життя в ЧУГА", "З життя червоного стрілецтва", "З листа одного червоного стрільця", "Заклик редакції «Червоного Стрільця» до стрільців ЧУГА", "Згода Петлюри з Польщею", "Наказ Ч.У.Г.А.", "Про диктатуру пролетаріату", "Хто такі комуністи?" та ін.

Газета перестала виходити після захоплення м. Київ ДА УНР та польс. армією на поч. 05.1920.

Літ.: Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / упоряд. Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 200–201; *Завальнюк О., Олійник С.* Українська Галицька Армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920 рр.). Кам'янець-Подільський, 2013; *Мухіна М.* Галревком і галичани: До питання про місце інтелігенції в суспільному житті України 1920–1930 рр. // Український археографічний щорічник. Нова серія. К., 1992. Вип. 1 (4). С. 383–400; *Рубльов О.* Михайло Козоріс: доля інтелігента // Український археографічний щорічник. Нова серія. К., 1993. Вип. 2 (5). С. 104–123.

Кость Курилишин

"ЧЕРВО́НИЙ У. С. С."

Неперіодичний орган політ. відділу 1-ї бригади ЧУСС ЧУГА. Газета виходила в м. Бершадь (нині Вінниц. обл.) та Балта (нині Одес. обл.) від 17.03.1920 замість попереднього час. "Стрілецька Думка". З кін. 04.1920 через жорстку цензуру (насамперед 12-ї армії) її зміст почав відповідати вимогам рад. влади. Ред. Т. Франко і В. Баб'як змушені були публікувати статті про більшовиц. вождів, матеріали про мітинги, збори, лекції і диспути в галиц. частинах. Водночас друкувалися повідомлення про становище в окупованій Галичині, у польс. таборах військовополонених та інтернованих українців.

Часопис був закритий через "ідеологічні зриви". Невдовзі репресували його ред.: В. Баб'як розстріляний ВЧК, Т. Франко вивезений до підмоск. концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ).

Літ.: Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-

Українській Народній Республіці (1918–19) / упоряд. Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 200–201; *Бородієвич Є.* В чотирикутнику смерті (причинки до трагедії УГА на Великій Україні). К.; Львів, 1921; *Горєвалов С.* Військова публіцистика України в національно-визвольних змаганнях. Львів, 1997; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995.

Кость Курилишин

ЧЕРВОНЯ́К
Павло Теодорович

(13.01.1896–27.03.1970) – підстаршина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Кривеньке (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1908–14 в укр. г-зії м. Тернопіль.

Вступив до УГА в м. Чортків (11.1918); воював підхорунжим у курені під команд. сот. П. Ґаздайки; пройшов увесь бойовий шлях. Від 02.1920 – у ЧУГА. У 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення повернувся до родинного села. Вів власне г-во, провадив кооперативу й крамницю, працював у читальні "Просвіти". Потім був люстратором у ПСК у м. Копичинці й Чортків (нині обидва Терноп. обл.). Навесні 1941 заарештований співробітниками НКВС УРСР; на допитах був катований, однак згодом звільнений з-під варти. У час нацист. окупації 1941–44 належав до дирекції окружного Союзу укр. кооператив у Чорткові.

На поч. 1944 із сім'єю виїхав на Зх. Емігрував 1948 з Німеччини до США, поселився в м. Нью-Йорк. Працював на вир-ві. Був чл. управи кооперативи "Самопоміч" у місті, належав до ОбВУА тощо.

П. у м. Нью-Йорк. Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Слободян А. Павло Червоняк (Посмертна згадка) // Свобода. 1970. 26 черв. Ч. 116. С. 8; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 133; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1990. До сторіччя заснування / за ред. Я. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 500.

Федір Полянський

ЧЕРЕ́ВКО
Володимир-Семен Іванович

(02.02.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, педагог. Брат З.-К. Черевка. Н. в с. Корчмин (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща) у сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1911). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

В УГА – від кін. 1918, служив у Золочів. ОВК; отримав 1.03.1919 військ. звання четаря. Влітку 1919 потрапив у польс. полон, звільнений навесні 1920.

Від 1921 викладав у приватній укр. г-зії м. Чортків (нині Терноп. обл.). У 10.1922 був заарештований поліцією за "антидержавну діяльність", майже місяць провів в ув'язненні. 1930-ті – проф. г-зії т-ва "Рідна школа" в м. Львів. Брав участь у роботі укр. т-в.

Подальша доля невідома.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 140; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Гуцал

ЧЕРЕ́ВКО
Зенон-Костянтин Іванович

(09.06.1889–29.12.1937) – старшина УГА, ветеринар. Брат В.-С. Черевка. Н. в с. Корчмин (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща) у сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1909). До 1913 студіював природничі науки на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Відбув однорічну військ. службу.

Під час ПСВ служив у кінній бригаді австро-угор. армії, став поручником. В УГА – від 11.1918; отримав 1.01.1919 військ. звання сотника. Воював у бригаді А. Кравса. Після переходу за р. Збруч командував куренем. У кін. 08.1920 прибув до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих.

Згодом завершив вищі ветеринарні студії. На поч. 1930-х переїхав до УСРР. Проживав у м. Пирятин (нині Полтав. обл.), завідував районною ветлікарнею.

Заарештований співробітниками НКВС 30.10.1937. Безпідставно звину-

вачений у шпигунстві й шкідництві. На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою трійки при УНКВС по Полтав. обл. від 17.12.1937 розстріляний у м. Полтава.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 901–1250. 101.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 136; Реабілітовані історією Полтавська область. Кн. 4. К.; Полтава, 2006. С. 455; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 303.

Петро Гуцал

ЧЕРЕМШИ́НСЬКИЙ Лонгин Якович

(02.10.1892–11.1919) – старшина УГА. Н. в м. Підгайці (нині Терноп. обл.) в сім'ї податкового урядника. Випускник г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.; 1913). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії, отримав військ. звання хорунжого. В УГА – з 11.1918, старшина Золочів. ОВК, потім воював у 3-й бригаді. Іменований 1.03.1919 четарем. Перебував з армією від серед. 07.1919 за р. Збруч.

П. від тифу в м. Вінниця.

Дж.: ДАТО. Ф. 399. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 327.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 20; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum Wyższego w Brzeżanach za rok szkolny 1912/13. Brzeżany, 1913. S. 99.

Петро Гуцал

ЧЕРКА́ВСЬКИЙ Іван Васильович

(05.01.1895–18.03.1985) – підстаршина УГА, священик УГКЦ. Н. в с. Хлівчани (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник філії АГ м. Львів (1914). Вступив до Львів. духовної семінарії (1915).

Після Листопадового чину 1918 перервав теолог. студії і зголосився до УГА; служив у штабі однієї з бригад, у її складі перебував на Наддніпрян. Україні. У 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон, ув'язнений у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення продовжив навч. в духовній семінарії. Рукоположений 1923, обійняв парафію в м. Радимно (нині Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Восени 1944 разом із сім'єю емігрував на Зх., перебував у ДП у Німеччині. Виїхав до Канади (1948), душпастирював у м. Дервент (пров. Альберта). Від 1978 на пенсії.

П. у м. Дервент.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1913–1914. Львів, 1914; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 221, 234; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 672–673; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1. Львів, 2015. С. ІХХХІ; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 135.

Федір Полянський

ЧЕРКА́ВСЬКИЙ Олекса-Микола

ЧЕРКАВСЬКИЙ Олекса-Микола

(10.12.1886–13.03.1932) – старшина УГА, громад.-політ. діяч. Н. в с. Сасів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Золочів, правн. ф-ту Львів. ун-ту. Учасник б-би за укр. ун-т.

Від 08.1914 – доброволець Легіону УСС. Хорунжий. Команд. чети. Поранений у боях за г. Лисоня. З осені 1916 – у коші УСС. В УГА – інтендант 1-ї бригади УСС. Згодом четар, з 02.1919 – харчовий референт ДСВС. 1.03.1919 іменований поручником інтендатури. Потрапив у польс. полон, 26.08.1920 втік із табору м. Тухоля (нині Польща). 1920–21 інтернований у таборі м. Йозефов (нині Чехія). 1923 – співзасн. ГУНМ.

Згодом повернувся до Галичини. Працював пом. адвоката в м. Львів, пізніше в м. Яворів (нині Львів. обл.). До 1923 належав до УРП. З 1924 – чл. УНДП; з 07.1925 – чл. УНДО, обраний до його ЦК. З 19.11.1926 – заст. голови УНДО. З 03.1927 – співред. час. УНДО "Свобода". 1928–30 – посол до польс. сенату. Учасник виборчих кампаній до польс. парламенту 1928 і 1930. Активно виступав проти полонізації шк., на захист укр. селян. Учасник численних мітингів, віч, зборів у м. Золочів, Коломия, Львів, Надвірна, Перемишль, Станиславів (нині Івано-Франківськ), Яворів та ін. Автор політ. рефератів, відозв до укр. нас. ЗУЗ.

П. і похований у м. Яворів.

Тв.: Черкавський О. Пояснення програми У.Н.Д.О. Львів, 1926; *Його ж.* Чого хоче Українське Національно-Демократичне Об'єднання? Перемишль, 1927.

Літ.: До зїзду поневолених у Женеві. Розмова з сенатором Черкавським // Діло. 1925. 24 жовт. Ч. 238. С. 1; Євген Коновалець та його доба. Мюнхен, 1974. С. 109, 330–331; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 321–322; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Смерть б. сенатора Олекси Черкавського // Діло. 1932. 16 берез. Ч. 58. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 65, 546, 562; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 323; *Smogorzewska M.* Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939: słownik biograficzny. T. 1 / red. nauk. A.-K. Kunert. Warszawa, 1998.

Микола Кугутяк

ЧЕРЛЕНЮ́К Юрій

(20.04.1896 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Голови (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту. Столяр.

Доброволець Легіону УСС з 30.08.1914. Воював у складі 4-ї чети хор. О. Івановича 2-ї сотні УСС з 15.04.1915. Як вояк обозної чети 2-ї сотні займався доставкою січовим стрільцям продовольства й боєприпасів. За мужність і героїзм, проявлені в боях, нагороджений бронз. та срібною медалями "За хоробрість" 2-го ст. Після завершення ПСВ в складі цієї сотні, але вже в лавах УГА воював у званні вістуна за м. Львів, де зазнав поранення.

П. після 1938.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 38, 95; Спр. 49. Арк. 1, 3 зв.; Спр. 79. Арк. 138; BN. OR. MF. 106168. K. 43 v., 44; MF. 106169. K. 14 v., 15.

Літ.: Виказ інвалідів Української армії // Український інвалід. 1938. С. 10; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014. С. 37; *Думін О.* Історія Леґіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936. С. 363; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. С. 517; *Ріпецький С.* Про тих, що полягли та пролляли кров у боях на Маківці // За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 301.

Петро Сіреджук

ЧЕРЛІ́НКА Микола

(10.05.1888 – д. і м. с. н.) – старший булавний десятник УГА. Н. в м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Здобув незакінчену середню освіту; закінчив 3 курси Заліщиц. учител. семінарії.

Ветеран ПСВ в складі австро-угор. армії. Команд. групи розвідки й кулеметників у 95-му піх. полку. У бою був поранений у ногу (03.1917). За проявлену мужність і героїзм у б-бі з ворогом нагороджений бронз., срібною і золотою медалями хоробрості, Нім. хрестом 2-го кл., Хрестом військ. заслуг.

З проголошенням ЗУНР 1.11.1918 став вояком УГА. Служив у 2-му піх. полку в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 6–24.01.1919 – учасник боїв за м. Львів у складі саперної сотні. Згодом переведений у тилову службу. Станом на 17.02.1921 перебував у таборі інтернованих укр. стрільців і старшин м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 3520. Оп. 2. Спр. 110. Арк. 9–9зв.

Петро Сіреджук

ЧЕРНЕ́ЦЬ
Василь Лук'янович

(1896 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Бовшів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту. Рільник.

Вояк 6-ї сотні Мельника 2-го куреня 1-го полку від 17.07.1915. На австр.-рос. фронті з 12.10.1915. Був поранений 2.11.1915 у бою з росіянами за с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), потрапив у полон. Перебував у м. Київ. 1.03.1917 втік із полону, але 17.03.1917 впійманий у м. Житомир; заарештований і ув'язнений у Дарницькій тюрмі, звідки 2.04.1917 втік до с. Коропець (нині смт Чортків. р-ну Терноп. обл.). Переховувався до приходу австр. військ. 31.08.1917 виправданий трибуналом 25-ї д-зії австр. армії ген. Гофмана. Повернувся до полку УСС. 23.02.1918 нагороджений Хрестом військ. заслуг.

З проголошенням ЗУНР зголосився до військ. жандармерії, де пробув до 25.11.1918 і повернувся до полку УСС. Був зарахований до особового складу 8-ї сотні. На польс.-укр. фронті зі стрільцями підрозділу 11.02.1919 брав участь у боях за м. Городок (нині Львів. обл.), де був поранений унаслідок вибуху гранати. Лікувався в с. Комарівка (нині Бродів. р-ну Львів. обл.), 12.03–2.05.1919 – вдома. Згодом повернувся до своєї сотні.

Після визвол. змагань проживав у с. Бовшів. У міжвоєн. час займався домашнім г-вом. За рад. доби працював у місц. колгоспі. За свої реліг. переконання (свідок Єгови) був вивезений на заслання.

Подальша доля невідома.

Дж.: Виказ ранених // Діло. 1916. 7 квіт. С. 3; ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 2. Спр. 250. Арк. 394–394 зв.; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 31, 85 зв. – 87; Спр. 83. Арк. 4; BN. OR. Sygn. 1459. II. 1. K. 39; Sygn. 1459. II. 1a. K. 4.

Петро Сіреджук

ЧЕРНЕ́ЦЬКИЙ
Антін Михайлович

ЧЕРНЕЦЬКИЙ
Антін Михайлович

(13.04.1887–15.02.1963) – громад.-політ. і профспілковий діяч, журналіст. Н. в м. Бережани (нині Терноп. обл.) в сім'ї ремісника-шевця. Навч. в Бережан. г-зії, де став чл. таємного гуртка "Молода Україна"; познайомився з працями М. Драгоманова, І. Франка, М. Павлика, лідерів нім. соціал-демократії. З 1909 Ч. був незмінним чл. керівн. органів УСДП; активно підтримав її "молоде" крило, що виступало за незалежність партії від польс. соціал-демократів. 1910–11 працював у робітн. касі хворих та секретаріаті профспілки залізничників, був ред. її друк. органу "Зелізничник"; 1912–14 – у м. Чернівці, чл. буковин. орг-ції УСДП.

Під час ПСВ виїхав до м. Відень, співпрацював із СВУ. 24.06.1918 у м. Львів на конф. укр. залізничників Галичини та Буковини обраний секретарем автономної укр. групи в складі заг.-австр. профспілки залізничників, що гуртувала понад 4 тис. укр. робітників у 12 населених пунктах.

Як делегат УСДП увійшов до УНРади (10.1918). Від УСДП делегований до уряду ЗУНР К. Левицького як секретар праці і сусп. опіки. Залишився в м. Львів після захоплення його поляками, працював у редакції газ. УСДП "Вперед", що була 1919 єдиним укр. часописом під польс. владою. Згідно з рішенням парт. конф., 30.03.1920 подав заяву про вихід з президії УНРади у Львові на знак протесту проти Варшав. угоди.

4.11.1920 обраний головою львів. Робітн. ради УСДП. Брав участь в укр. культ.-освіт. русі Галичини поч. 1920-х, зокр. був чл. Гол. управи "Рідної школи". Після розколу в УСДП (05.1922) став парт. секретарем. Делегат з'їзду 18.03.1923, на якому УСДП відкрито проголосила перехід на комуніст. позиції, виступив з 1-ю доповіддю "Звіт діяльності". За прокомуніст. діяльність 1923–24 зазнав переслідувань поліції, майже 5 місяців просидів у тюрмі (до 06.1924). Пізніше недовго перебував у "Сельробі", відійшовши від парт. діяльності. Від серед. 1920-х – учасник укр. профспілкового і кооп. руху.

З приходом рад. влади 1939 – секретар сільради с. Острів (нині Терноп. р-ну). За нім. окупації допомагав укр. нас. в рамках діяльності УЦК.

Влітку 1944 емігрував на Зх., поневірявся в таборах для емігрантів. 1951 як інвалід за сприяння МЧХ поселився у Швейцарії, де вступив до Укр. соціаліст. партії, публікувався в еміграц. пресі.

П. у м. Цюріх, де й похований на цвинтарі Сільфельд.

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3572. Оп. 2. Спр. 4. Арк. 19.

Літ.: Жерноклеєв О., Райківський І. Антін Чернецький (1887–1963 рр.): сторінки життя і громадсько-політичної діяльності // Українознавчі студії. Івано-Франківськ, 2002–03. № 4–5. С. 211–224; *Їх же.* Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. К., 2004. С. 246–274; *Їх же.* Чернецький Антін // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 323–346.

Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський

ЧЕРНЕ́ЦЬКИЙ
Григорій Степанович

(19.12.1892 – д. і м. с. н.) – поручник УГА, громад. діяч. Н. в с. Товтри (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1906–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), де 30.06.1914 склав матуральні іспити. Під час навч. в г-зії мешкав у "Руській бурсі" – інтернаті для позаміськ. укр. дітей, які навч. в СШ м. Кіцмань.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем у 24-му піх. полку. Закінчив офіцер. шк., іменований хорунжим резерву. Як хорунжий 24-го піх. полку в 03.1917 склав пожертву на укр. шк. на Волині. З 04.1917 іменований лейтенантом резерву 24-го піх. полку. Нагороджений бронз. медаллю за мужність і військ. хрестом.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар УГА Коломий. ОВК. Вирушив на польс. фронт до м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) 15.12.1918 в складі 3-го похідного куреня піх. полку ім. Гетьмана І. Мазепи, який 17.12.1918 увійшов у підпорядкування команди групи УГА "Угнів". З 19.12.1918 – команд. сотні, яка брала участь у запеклих боях із польс. підрозділами. У наказі окружного військ. команданта сот. І. Коссака від 22.12.1919 висловлено подяку Ч. за те, що очолені ним стрільці вистояли на позиціях і відбили ворожі наступи, завдавши ворогові важких втрат. 1.03.1919 іменований поручником УГА при Коломий. ОВК.

Від серед. 03.1919 – команд. Заліщиц. сотні Чортків. куреня (команд. от. В. Оробко). Наприкінці 04.1919 сотню Ч. в складі Чортків. куреня включено до складу 1-го полку 7-ї Львів. бригади УГА. 27.04.1919 от. В. Оробко провів у м. Заліщики (нині Терноп. обл.) перегляд сотні, 29.04.1919 вона вирушила на фронт біля м. Львів. 2.05.1919 Заліщиц. сотня приїхала до м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), звідки вирушила на позиції біля с. Григорів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) і стримувала польс. наступ до серед. 05.1919. Після прориву поляками фронту Ч. відвів Заліщиц. сотню до м. Ходорів, де курінь отримав наказ відступати попри р. Дністер, прикриваючи праве крило УГА. З'єднавшись у с. Коростятин (нині Криниця) і Ковалівка (нині обидва Монастирис. р-ну Терноп. обл.) з ч. запілля, які їхали з м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) до с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.), продовжив відступ до с. Базар (нині Чортків. р-ну) і Майдан (нині Гусятин. р-ну, обидва Терноп. обл.).

У с. Майдан узяв участь у скликаних полк. Гладким заг. зборах присутніх там старшин УГА 5.06.1919 та був одним із 6 промовців (Гладкий, Я. Голота, О. Костинюк, Т. Шухевич, Ч., Л. Семчук). Прийнято ухвалу про продовження збройн. б-би з польс. військами. У с. Буряківка (нині Заліщиц. р-ну) 7.06.1919 Заліщиц. сотня була включена до складу пробоєвої групи під командуванням от. А. Бізанца. У ході Чортків. офензиви на чолі сотні відзначився 9.06.1919 в боях за с. Ягільниця та залізн. ст. с. Білобожниця (нині обидва Чортків. р-ну Терноп. обл.).

Після війни емігрував до США, де організовував збір допомоги для краю. Мешкав у м. Ансоніа (шт. Коннектикут), брав участь 19.05.1929 у зборі коштів на потреби укр. інвалідів. Переїхав до м. Джонсон-Сіті (шт. Нью-Йорк), брав участь у зборі коштів серед парафіян укр. правосл. церкви Св. Івана Хрестителя на підтримку т-ва "Рідна школа". Під час проживання в м. Коутсвіль (шт. Пенсільванія) 6.11.1939 організував збір коштів для укр. інвалідів. У 04.1941 обраний делегатом на 10-ту конф. Укр. робітн. союзу в м. Рочестер (шт. Нью-Йорк).

Подальша доля невідома.

У л-рі Ч. помилково іменують Чарнецький, В. Чернецький, безпідставно ототожнюють із сот. Василем Чарнецьким зі Стрий. ОВК.

Літ.: Божик С. Шляхом слави 9-ої Бриґади УГА // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 12–13; Буковинці в загонах української галицької армії. Спомини про визвольну війну бунчужного Олександра Гніздовського, жителя с. Митків Заставнівського району // Час. 2002. 3 трав.; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина (Торонто). 1979. Ч. 1; Делегати і їх заступники на десяту конвенцію Українського Робітничого Союза в Рочестер, Н. Й. // Народна Воля (Скрентон). 1941. 3 трав.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 224; На Волинські школи // Діло. 1917. 17 берез.; Спис іменовань у війську Західної Области Української Народньої Републики, з днем 1. марта 1919 // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1919. 25 берез. Ч. 8. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Як ми помагаємо рідному краєви. Джансон Сити, Н. Й. Писанка на рідну Школу // Свобода. 1930. 26 трав.; Як ми помагаємо рідному краєви. Ковтсвіл, ПА. На інвалідів // Свобода. 1939. 17 лютого; Як ми помагаємо старому краєви. Ансонія, КОНН. З хрестин на інвалідів // Свобода. 1929. 3 черв.; Auszeichnungen im Heere // Reichspost. 1917. 6 April.

Володимир Старик

ЧЕ́РНИК
Іван Григорович

(08.10.1899 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Якимчиці (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1909–17 в АГ м. Львів.

Влітку 1917 мобілізований до австро-угор. армії, служив у званні вістуна в 2-му Босній. полку. В УГА воював з 11.1918 як підхорунжий, 1919 отримав військ. звання хорунжого. У складі 7-ї, потім 10-ї бригад пройшов бойовий шлях до м. Київ. Наприкінці 08.1919 в складі військ. групи А. Кравса прибув до ЧСР; перебував у таборах м. Ліберець, згодом м. Йозефов (нині обидва Чехія). Зареєструвався 28.04.1923 в Укр. громад. к-ті в м. Прага. Мав намір студіювати агрономію.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧЕ́РНИК
Іван Іванович

(18.01.1903–13.01.1968) – інж., вояк УГА, громад. діяч. Брат чет. УГА О. Черника і хор. УСС, сот. Армії УНР Т. Черника (1894–1918). Н. в с. Якимчиці (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в АГ, з 1914 – на гімназійних курсах у м. Відень.

Доброволець УГА. Воював у 1-й кінній бригаді УГА. З 1920 перебував у таборі інтернованих м. Йозефов (нині Чехія).

Після здачі матури здобув диплом інж.-електрика. 1925 повернувся до Галичини, проживав у м. Львів. Власник фірми з виготовлення, продажу й ремонту електротоварів. З 1932 – чл. управи Укр. тех. т-ва. Був обраний делегатом до Львів. торг.-пром. палати. Під час ДСВ – приватний підприємець у м. Львів.

1944 виїхав до Німеччини. 1949 емігрував до США. Проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Працював у фірмі "Вестінхаус". Чл. низки укр. т-в: Т-ва укр. інженерів Америки, ОбВУА, ЗУАДК, УККА, "Пласт".

П. у м. Філадельфія. Похований у м. Фокс Чейс (шт. Пенсільванія).

Літ.: Бл. п. інж. Іван Черник // Свобода. 1968. 13 січ. Ч. 10. С. 3; Бл. п. інж. Іван Черник // Свобода. 1968. 24 лютого. Ч. 36. С. 3; *Дем'янчук М.* Інж. Іван Черник // Свобода. 1968. 1 лютого. Ч. 21. С. 4.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧЕ́РНИК
Олексій Іванович

(22.02.1896–28.10.1971) – четар УГА. Брат вояка УГА І. Черника та Теодора (Федора) Черника (1894–1918), сотника Окремого загону Січових стрільців під командуванням Є. Коновальця. Н. в с. Якимчиці (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в початковій шк. та г-зії м. Львів. Разом з братом брав активну участь в укр. спортивному русі, організованому І. Боберським.

1915 мобілізований до австро-угор. армії. Служив у 89-му полку. Воював на Сх. фронті (на Волині, біля м. Тернопіль). Навесні 1918 з полком переведений на Херсонщину, де воював проти більшовиків. Важко поранений. Отримав старшин. звання, воював на Балкан. фронті.

Наприкінці 11.1918 повернувся до Галичини, добровільно зголосився до УГА. Хорунжий. Разом з чет. М. තершаківцем у Комарнівському пов. організував 2 військ. чети, з якими вирушив на фронт. Учасник боїв із поляками біля м. Городок, с. Керниця, Любінь Великий (нині смт, обидва Городоц. р-ну). 1.03.1919 іменований четарем. Воював надалі в складі куреня А. Степаніва в 7-й бригаді УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Перебував у "чотирикутнику смерті". Перехворів на тиф у м. Дунаївці (нині Хмельн. обл.). Згодом перебував у м. Ольгопіль (нині Чечельниц. р-ну Вінниц. обл.). У складі 1-ї бригади ЧУГА брав участь у боях із поляками біля м. Чуднів (нині Житомир. обл.). У бою біля с. Махнівка (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.) потрапив у польс. полон, зумів утекти біля м. Львів. Інтернований у ЧСР.

Згодом перебрався до Австрії. Проживав у м. Відень, де 1921–25 навч. у Вищій торг. шк. Повернувся до Галичини. Працював в укр. кооперації, належав до Центросоюзу. 1939–41 переховувався у Львові. З 1941 очолював відновлений Центросоюз. 1944 виїхав до Німеччини, потім до США. Проживав у м. Гантер (шт. Нью-Йорк). Автор спогадів.

П. у м. Гантер, де й похований на місц. цвинтарі.

Тв.: *Черник О.* До історії 14-го полку 7-мої Львівської бригади // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 84–86; *Черник О., Рибачевський С.* Як поляг Ананій Степанів, сотник УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 7–8. С. 19–21.

Літ.: Бл. п. Олексій Черник // Свобода. 1972. 15 січ. Ч. 9. С. 5; *О. У.* Четар УГА Олексій Черник // Свобода. 1972. 18 лютого. Ч. 32. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Микола Вітенко

ЧЕРНИХІ́ВСЬКИЙ
Микола

(03.02.1893 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Викоти (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Самбір.

В УГА служив з 11.1918 – спочатку в Самбір. ОВК, потім воював на фронті. Іменований 1.03.1919 четарем. У складі УГА перейшов за р. Збруч; в одному з боїв утратив ліву руку. У 04.1920 заарештований чекістами, перебував у таборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Згодом після звільнення опинився в таборах для інтернованих у ЧСР. З групою колиш. вояків УГА виїхав на поч. 1925 до рад. України.

Подальша доля невідома.

Літ.: У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 90; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Гуцал

ЧЕ́РНИШ
Степан Семенович

(07.01.1884–09.12.1956) – учитель, старшина УГА, кооп. і громад. діяч.

Н. в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Випускник учител. семінарії. З 1910 працював учителем у нар. шк. с. Мишин (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). У 07.1913 переведений до шк. с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Брав участь у громад.-просвітн. житті сіл, де вчителював.

У період ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, отримав військ. звання хорунжого. З поч. польс.-укр. війни в 11.1918 вступив до УГА; служив у Коломий. полку ім. гетьмана Мазепи. Іменований 1.03.1919 четарем. У складі армії від серед. 07.1919 воював на Наддніпрян. Україні. У бою в 03.1920 потрапив у польс. полон; перебував у таборах Ялівець поблизу м. Львів і Тухоля (нині Польща). Втік 7.10.1920 з полону. Через Німеччину прибув до ЧСР, де був у таборах м. Ліберець, потім м. Йозефов (нині обидва Чехія). Належав до робочої команди інтернованих старшин УГА в м-ку Мікулашовіце (нині Чехія). Наприкінці 01.1923 вніс пожертви по 20 чес. крон у фонди "Рідної школи" та "Оборони краю".

Через якийсь час після закриття табору в Йозефові повернувся до Галичини. Не отримав дозволу польс. властей на роботу вчителем у нар. шк. Переїхав до м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.), де займався кооперацією. Належав до провідних укр. т-в та орг-цій міста й пов. 1930 був канд. Укр. виборчого блоку на виборах до сейму Польщі у виборчому окрузі ч. 56, однак не був обраний. У час нацист. окупації очолював від осені 1941 до 1943 міську управу Володимира-Волинського.

Виїхав із сім'єю влітку 1944 на Зх. Прибув 1949 з Німеччини до США.

П. у м. Чикаго (шт. Мічиган, США).

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3572. Оп. 2. Спр. 323. Арк. 153 зв.; BN. OR. Sygn. XXVI.1. K. 315; Mikrofilm. 92035. K. 315.

Літ.: Бл. п. Степан Черниш // Свобода. 1956. 21 груд. Ч. 245. С. 4; Виказ жертв // Громадський Вістник. 1923. 21 берез. С. 8; Вперед. 1920. 8 серп. С. 3; На фонд "Рідна Школа" // Український Скиталець. 1923. Ч. 3 (25). С. 47; Повні окружні листи Українського Виборчого Бльоку ч. 11 // Діло. 1930. 22 жовт. Ч. 235. С. 2; *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина у Великій війні. Косів, 2016. С. 105; *Сорич М.* Історія Мишина. Коломия, 2000. С. 244; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 128; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

ЧЕРНІВЕ́ЦЬКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ТЕА́ТР "НАРО́ДНОГО ДО́МУ" (ЧУТНД) 1918–19

1-й укр. професійний театр Буковини. Єдиний укр. професійний театр. колектив, що 1918–19 виступав перед глядачами Буковини, Галичини й Наддніпрянщини, у 05.1919 став співзасн. Держ. театру ЗОУНР. Ств. у 06.1918 при т-ві "Укр. нар. дім" у м. Чернівці буковин. та галиц. акторами, які до поч. ПСВ працювали в Чернів. міськ. театрі й за клопотанням укр. діячів Буковини були звільнені з армії для роботи в провінц. трупах як актори (М. Онуфрак, С. Терлецький, В. Демчишин) або худож. кер. (Л. Розлуцький де Новіна). Трупу невдовзі доповнено професійними укр. акторами з м. Львів, які влітку 1918 приїхали до м. Чернівці разом з буковин. акторами-аматорами (Г. Яворський, М. Кракалія, К. Савицький, О. Томоруґ, Ю. Борівський, В. Балевич, І. Захарко). Т-во "Руський міщанський хор" у Чернівцях, яке перед війною влаштовувало аматор. вистави, надало в користування новому театру свій гардероб. 1-м дир. ЧУТНД був І. Гаврисевич, високопоставлений чернів. урядовець у ранзі цісар. радника; його наступниками стали отець фельдкурат І. Вовчук з чернів. греко-катол. парафії та М. Онуфрак. Худож. кер-во здійснювали Л. Розлуцький де Новіна та В. Демчишин. За час існування ЧУТНД в його складі виступали актори: К. Пилипенко, А. Осиповичева, Ф. Лопатинська, Демчишинова, Кошарич, О. Польовий (І. Фельдман), К. Козак-Вірленська, Е. Неділко, О. Левицька (Бучманівна), Н. Левицька, Лихнюк, Л. Гринишак, М. Гринишаківна, Завадівна, Нечай, О. Скорик, Е. Марольд, Л. Лісовин, Е. Банах та ін.

Почавши з постановки 20.06.1918 комедії "Перехитрили" М. Кропивницького, ЧУТНД впродовж місяця давав щоденні вистави в приміщенні Чернів. міськ. театру; здобув прихильність не лише укр., але й нім., єврейс., рум. та польс. публіки, про що свідчать схвальні рецензії нім.-мовної преси. Крім регулярних вистав, ЧУТНД влаштовував також благодійні вистави, зокр. 5.08.1918 представив "народну драму з піснями і танцями""Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці" М. Старицького, весь дохід від якої був призначений на користь Фонду вдів та сиріт чернів. 22-го піх. полку крайової оборони. У 07–08.1918 театр показав чернів. публіці вистави "Воскресення" В. Чубатого, "Циганська любов" Ф. Леґара, "Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основ'яненка, "Наталка Полтавка" І. Котляревського, "Украдене щастя" І. Франка, "Жидівка вихрестка" й "Мати Наймичка" І. Тогобочного, "Назар Стодоля" Т. Шевченка, "Міралє Ефрос" Я. Гордіна, "Безталанна", "Хто винен?" та "Паливода XVIII століття" І. Тобілевича, "На перші гулі" С. Васильченка, "Заручини по смерти" С. Паливоди-Карпенка, "Дай серцю волю, заведе в неволю" та "Невольник" М. Кропивницького, "Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці" та "Ніч на Івана Купала" М. Старицького, "Бог помсти" Ш. Аша, "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського. "Партачі" С. Буйицької, "За батька" й "Степовий гість" Б. Грінченка, "Розладдя" Д. Николишина, "Соколики" Г. Цеглинського, "Вихованець" Л. Янчука, "Псотник" А. Коцебу, "Батько" А. Стріндберга, "Кума Марта" О. Шатковського, "Батраки" Ф. Костенка.

Під орудою І. Вовчука театр на поч. 08.1918 виїхав на гастролі до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) під назвою Ювіл. театр т-ва "Народний дім" в Чернівцях; виступав у міськ. літньому театрі на Новому бульварі зі своїм "чернів." репертуаром, зокр. 22.08.1918 під худож. кер-вом Л. Розлуцького поставив драму "Украдене щастя" І. Франка. На прохання місц. публіки перевагу надавали нар. п'єсам. Під час перебування в м. Кам'янець-Подільський театр вів перемовини про залучення до свого складу провідних укр. акторів – Є. і К. Коханенків, Ф. Лопатинської, К. Рубчакової, М. Бенцаля та ін. Через непристосованість залу літнього театру до проведення театр. вистав ЧУТНД наприкінці 08.1918 перервав свої гастролі в Кам'янці-Подільському й повернувся до Чернівців.

З 31.08.1918 ЧУТНД розпочав довготривалі гастролі в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). Тут стояв на постою укр. батальйон 22-го полку стрільців, які впродовж кількох тижнів щоденно заповнювали залу вистав. Окрім того, командування полку приділило до театру військ. полковий оркестр (капельмейстер Г. Левицький), який обслуговував потреби ЧУТНД до розпаду Австро-Угор. монархії. У м. Кіцмань найбільший успіх мала вистава "Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основ'яненка з чудовою грою В. Стецишина в ролі Стецька. У 09–10.1918 ЧУТНД гастролював уже під орудою М. Онуфрака в м. Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), де впродовж кількох тижнів вистави відбувалися в переповнених залах. Тут виникли проблеми з 7 військ. музикантами, яких після кількох вистав відкликало командування. Лише останню виставу в Кутах супроводжував повний військ. оркестр у складі 24 музикантів. У рецензії на кутські гастролі газ. "Українське Слово" відзначала: "Чи не одинокою майже справді відрадною появою послїдного часу на буковинській Україні – се повстанє постійної театральної дружини «Народнього Дому» в Чернівцях. Молодий театр черновецького «Народнього Дому» вже за короткий час свого істнуваня може повеличати ся визначними поступами. Молодий театр початкові трудности вже поборов і находить ся під сей час в дальшій дорозї розвою. У всему слїдно солїдне приготовуванє, щиру працю, що й серед найтяжчих обставин мусить вкінцї увінчати ся прекрасними плодами". З м. Кути театр через м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) виїхав до Чернівців, де продовжував

давати вистави навіть після окупації міста рум. військом 11.11.1918.

Впродовж місяця всі укр. інституції були змушені припинити свою діяльність. Останнім закрито ЧУТНД 12.12.1918. Всім народженим у Галичині акторам, а також уродженцеві Буковини Ю. Борівському було наказано виїхати з Буковини. На поч. 01.1919 театр під кер-вом М. Онуфрака з Чернівців прибув до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Під час 1-х гастролей у Станиславові 29.01–2.02.1919 ЧУТНД показав вистави "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Дай серцю волю, заведе в неволю" та "Невольник" М. Кропивницького, "Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці" М. Старицького, "Воскресення" В. Чубатого (реж. В. Демчишин, капельмейстер Л. Гринишак). З 9.02.1919 ЧУТНД розпочав практику показу 1 вистави на тиждень суто для рядових УГА; 1-ми виставами ЧУТНД, які побачили стрільці, були "Невольник" М. Кропивницького та "Степовий гість" Б. Грінченка.

У 03.1919 ЧУТНД гастролював у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) – показав вистави "Воскресення" В. Чубатого, "Вій" М. Кропивницького, "Чортиця" Шингера, "Циганка Аза" М. Старицького, "Перевертень", "Про що тирса шелестіла" С. Черкасенка, "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Катерина" М. Аркаса, комедію І. Тобілевича "Паливода XVIII століття". Реж. був В. Демчишин, капельмейстером – Л. Гринишак. У рецензії на коломий. вистави О. Карашкевич зазначав, що на тер. Зх. України ЧУТНД є найповажнішою театр. трупою, вповні свідомою свого завдання, з добрим оркестром та хорами. Через 2 місяці театр знову приїхав до Коломиї – на цей раз привіз оперу С. Гулака-Артемовського "Запорожець за Дунаєм", оперу М. Аркаса "Катерина", комедію І. Тобілевича "Паливода XVIII століття". З кін. 03.1919 ЧУТНД грав постійно в Станиславові в залі Монюшка до часу, коли було засновано Держ. театр ЗОУНР під проводом Й. Стадника. На останньому засіданні 4-ї сесії УНРади ЗОУНР 15.04.1919 на пропозицію О. Безпалка прийнято рішення виплатити допомогу ЧУТНД в сумі 10–20 тис. корон без відсилання до оцінки ДСОВ. На засіданні уряду ЗОУНР від 18.04.1919 справу субвенції до ЧУТНД все ж направили для затвердження держ. секретареві освіти А. Артимовичу.

Актори ЧУТНД перейшли до складу Укр. театру ЗОУНР під дирекцією Й. Стадника. З цього часу ЧУТНД перестав існувати як окремий театр. Разом з УГА театр Й. Стадника перейшов р. Збруч у 07.1919 і знайшов новий осідок у м. Кам'янець-Подільський, перетворився в Нар. театр Мін-ва преси і інформації ЗОУНР. Колиш. актори ЧУТНД К. Пилипенко, О. Польовий (І. Фельдман), Л. Гринишак (капельмейстер), Демчишинова, В. Демчишин та ін. творили основу трупи Нар. театру. Ще одну театр. трупу під тією ж назвою було сформовано в 08.1919 для м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.). Ця трупа під худож. кер-вом Л. Розлуцького де Новіни також майже цілковито складалася з колиш. акторів ЧУТНД (В. Демчишин, М. Онуфрак, К. Козак-Вірленська, Н. Левицька та ін.), мала великий успіх аж до смерті свого кер. наприкінці 1919.

С. Терлецький після окупації тер. ЗОУНР польс. військами влітку 1919 зумів урятувати від знищення та конфіскації майно колиш. ЧУТНД (декорації, строї, ін. театр. реквізит) і перевезти його назад до Чернівців. На базі цього майна укр. театр. трупа С. Терлецького як секція "Український театр" новоств. т-ва "Буковин. Кобзар", у складі якої провідні ролі грали колиш. актори ЧУТНД (М. Кракалія, Г. Яворський, О. Терлецька, К. Савицький, Е. Неділко, Ю. Борівський, А. Польовий (І. Фельдман), О. Томоруґ), відновила показ вистав у Чернівцях та провінції, а влітку 1920 впродовж кількох тижнів дала бл. 30 вистав у переповненому залі Чернів. міськ. театру. Традиції ЧУТНД зберігалися до 06.1940 Укр. театром при драм. секції т-ва "Буковин. Кобзар", до складу якого влилася театр. трупа С. Терлецького.

ЧЕРНЯВСЬКИЙ Іван Корнилович

Поширене в л-рі твердження, що Чернів. укр. театр постав у Станиславові 1919, є недостовірним.

Літ.: *Боньковська О.* Львівський театр товариства "Українська бесіда" 1915–1924. Львів, 2003. С. 65; Вистави для війська // Нове Життя. 1919. 9 лютого; *Демчук Т.* Галицькі театри на Великій Україні в 1919–1920 р. р. // Театральне Мистецтво. 1922. 15 верес. С. 3–5; 1923. Жовтень. С. 1–4; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 355, 356, 1081, 1082, 1124; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 174, 357, 359, 390, 404; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 101, 322; Т. 3. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2005. С. 638; *К.[арашкевич] О.* Український Черновецький Театр // Покутський Вістник. 1919. 30 берез.; *Його ж.* Черновецький укр. театр під управою дир. Онуфрака // Покутський Вістник. 1919. 27 берез.; Коломия. З театру // Новини. Інформаційний щоденник. 1919. 26 берез.; *Левицький М.* Український народний театр поновно в Чернівцях // Буковина. 1918. 28 черв.; *Лужницький Г.* Український театр після визвольних змагань // Наш театр. Книга діячів українського театрального мистецтва 1915–1975. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1975. С. 9–10; *Онищук Д.* Спомини. Чернівці, 2013. С. 343; *Савицький К.* До історії українського театру на Буковині // Буковина (Торонто). 1981. Ч. 4; *Чарнецький С.* Історія українського театру в Галичині. Львів, 2014. С. 133–134; Черновецький театр // Покутський Вістник. 1919. 30 січ.; *Юрбин.* З театру // Новини. Інформаційний щоденник. 1919. 29 берез.

Володимир Старик

ЧЕРНЯ́ВСЬКИЙ
Володимир Іванович

(27.04.1894–01.10.1969) – лікар, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Лопатин (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї суд. службовця, згодом адвоката, делегата УНРади ЗУНР. Навч. в АГ м. Львів (до 1908). Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1912). Мед. освіту здобув в ун-ті м. Ґрац (нині Австрія).

Медик у Легіоні УСС. З 11.1918 – у складі УГА. Санітарний четар. 1.08.1919 іменований санітарним поручником.

Після визвол. змагань проживав у м. Харків. 1940 повернувся до м. Коломия. Працював у місц. лікарні. Після ДСВ працював зав. дерматовенерологічним диспансером (до 04.1948) та міськ. поліклінікою м. Коломия.

П. у м. Коломия, де й похований на місц. цвинтарі "Монастирок".

Літ.: Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988. С. 494; *Петрів М.* Адвокат-філателіст Іван Чернявський // Збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу "Адвокатура України: історія та сучасність" (на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфировича Витвицького), 24 листопада 2015 р., м. Львів. К., 2015. С. 104–112; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 341.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧЕРНЯ́ВСЬКИЙ
Іван Корнилович

(13.05.1867–05.02.1959) – депутат УНРади ЗУНР, президент Коломий. окружного суду й суду присяжних, чл. правління львів. та голова коломий. т-ва "Просвіта", д-р права, адвокат, музейний працівник, знаний філателіст-колекціонер, автор кн. "Історія коломийських поштових марок", держ., громад.-політ. та культ.-освіт. діяч. Н. в м. Збараж (нині Терноп. обл.). Випускник місц. шк. й Терноп. держ. г-зії (1886). Правн. освіту здобув у Львів. ун-ті (1890). 1892–1905 – суд. службовець судів м. Золочів (1892–93), Лопатин (нині смт Радехів. р-ну, обидва Львів. обл.; 1894–96), Жаб'є (нині смт Верховина Івано-Франк. обл.; 1897), Турка (1898–1900), Ходорів (нині Жидачів. р-ну, обидва Львів. обл.;

1901–02); 1905–07 – секретар Львів. крайового суду; від 1908 – суд. радник у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.); чл. Правн. комісії НТШ (2.02.1902); чл. правління т-ва "Просвіта" в м. Львів (1903–07); чл. Артистичної комісії театру "Українська бесіда". З переїздом до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) активний учасник укр. громад. життя: голова т-в "Просвіта" й "Родина", чл. правління т-ва "Народна торгівля", очолював громад. к-т з орг-ції та проведення Шевченків. концерту в Коломиї (1912).

У період ЗУНР: депутат УНРади, чл. законодавчої та військ. комісій, президент Коломий. окружного суду (30.12.1918), голова суду присяжних (2.02.1919).

Адвокат у м. Коломия (1920–39, 1942–44). Очолював коломий. філію т-ва "Рідна школа" (1930-ті). Чл.-засн. Коломий. клубу філателістів (1925–39), Укр. філателістичного т-ва у Львові, Союзу укр. адвокатів у Львові (1923–39), від 1935 очолював його коломий. відділення. Активно співпрацював з В. Кобринським у справі відкриття музею "Гуцульщина" в Коломиї, на власні кошти формував для музею філателістичну зб., передав до фондів музею великі колекції. 1944–48 працював у музеї, очолював відділ філателії та нумізматики, створив тут знамениту філателістичну колекцію. Визначний колекціонер-філателіст: нагороджений похвальною грамотою на міжнар. філателістичній виставці (25.05–3.06.1936, м. Брюссель), автор статей про філателію. Один з творців поштових марок періоду ЗУНР у Коломиї (відомі у світов. філателії як "коломийські марки"). Автор кн. "Історія коломийських почтових марок" (1928), яка опубл. укр., нім. й польс. мовами, а окремі її розділи – рум., англ. й нім. мовами.

П. у м. Коломия, де й похований на місц. старовинному укр. кладовищі "Монастирок".

2017 вперше на заг.-укр. рівні вшановано 150-річчя Ч.: у Коломиї 19–20.05 відбулася ювіл. акад-я за участю Нац. асоціації адвокатів України, т-ва "Укрпошта", Асоціації філателістів України та місц. органів влади; 19.05 в м. Коломия та Збараж здійснено спецпогашення худож. конверта спец. поштовим штемпелем.

Тв.: Чернявський І. Історія Коломийських почтових марок. Коломия, 1928; *Czerniawski I.* Die Postkartenprovisorien von Kolomea // Die Ganzcache. Monatliche beilage der Zeitschrift "Sammer-Woche". Wien, 1942. Januar 22. No. 10/11; *Idem.* Geschichte der Briefmarken von Pokutien. Ukrainische Briefmarken sowie Briefmarken aus der Zeit der rumänischen Okkupationsherrschaft in Pokutien (Kołomyja). Auf Grund authentischer Dokumente, persönlicher Aufzeichnungen und Erinnerungen verfasst von Iwan Czerniawskyj. Advokat in Kołomyja. Kołomyja, 1928; *Idem.* Notes on the C.M.T. Stamps Issued During the Romanian Occupation of Pokuttia // The Journal of the Rossica Society of Russian Philately. New York. 1968. No. 75. P. 71–81; *Idem.* O znaczkach ukraińskich wydanych w Kołomyi w r. 1918 (z ilustracjami). Kołomyja, 1934; *Idem.* Rumuńskie wydanie okupacyjne dla Pokucia (z ilustracjami). Kołomyja, 1934; The Provisional Postal Cards of Kolomyia by I. Cherniavsky // Ukrainian Philatelist. 1995. № 1/2. P. 98–100.

Літ.: Андрухів І., Арсенич П. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 68; *Книш З.* Українські державні поштові марки // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 824–829; *Максимчук Ю.* 30-річчя появи Коломийських поштових марок // Життя. Ауґсбург, 1949; *Павлишин О.* Чернявський Іван // Довідник з історії України. Т. 3. К., 1999. С. 569–570; *Петрів М.* Адвокат-філателіст Іван Чернявський // Збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу "Адвокатура України: історія та сучасність" (на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфировича Витвицького), 24 листопада 2015 р., м. Львів. К., 2015. С. 104–112; *Шрамченко С.* Поштові марки румунської окупації Покуття

**ЧЕРСЬКИЙ
Василь Миколайович**

в 1919 р. // Український Філятеліст. 1926. Ч. 3. С. 2; *Штайден Ґ.* Коломийські видання поштових марок // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 62. Львів, 2010; *Dudziński J.* Kolomyjskie wydanie tymczasowe // Ikaros: Miesięcznik Filatelistyczny. 1936. Vol. 11. № 50. S. 3–10; № 51. S. 23–26; *Zayachivsky B.* Ukrainian Philatelist Ivan Cherniavsky // Ukrainian Philatelist. 1995. № 1/2. P. 92–97.

Михайло Петрів

ЧЕ́РСЬКИЙ
Василь Миколайович

(05.03.1870–30.11.1946) – поштовий урядник, громад. діяч, отаман УГА, команд. Гірської бригади УГА. Н. в с. Вікно (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. господаря. З 1882 навч. в греко-сх. вищій реальній шк. м. Чернівці, яку закінчив матурою 7.07.1890. Після військ. служби в 41-му Чернів. піх. полку 1.01.1894 отримав звання лейтенанта резерву цього ж полку. 1903 приділений до 22-го піх. полку крайової оборони як неактивний лейтенант. Працював поштовим асистентом, згодом урядником дирекції пошти в Чернівцях. 1905 одружився з учителькою приміськ. с. Рогізна (нині в складі м. Чернівці) Оленою Шкурган (1875–1950), дочкою відомого педагога й громад. діяча. Був активним чл., з 1897 – чл. правління т-ва "Руська каса". Чл. т-ва "Руський дім народний" у Чернівцях. Згодом був призначений нач. поштового уряду в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), де працював до поч. ПСВ в чині старшого поштового урядника.

Брав участь у боях австро-угор. армії на Італ. фронті, двічі був поранений. З 1917 командував 50-м запасним сторожовим куренем у м. Львів. Вийшов у відставку з військ. служби в австро-угор. армії в чині майора. Був нагороджений медаллю військ. заслуги на стрічці хреста військ. заслуги з мечами; Військ. хрестом, ювіл. пам'ятною медаллю для ЗС; ювіл. пам'ятною медаллю для цивільних держ. службовців; ювіл. хрестом для цивільних держ. службовців.

З 1.11.1918 – сотник УГА, команд. куреня полку ім. кн. Лева, яким командував до 11.02.1919. Іменований 1.01.1919 отаманом піхоти УГА. 12–23.02.1919 – в. о. команд. 3-ї Бережан. бригади УГА в с. Наварія (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). НКГА доручила от. Ч. організувати на базі груп "Старий Самбір" та "Лютовиська" 1-шу Гірську бригаду з місцем постою в м. Турка (нині Львів. обл.), яка тримала ліве крило пд.-зх. фронту проти поляків в околицях м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.); 22.03.1919 Ч. призначено команд. бригади.

У період польс. наступу 20.05.1919 вивів 1-шу Гірську бригаду з оточення в Карпатах і через м. Турка, с. Бориня, Висоцьке (нині Верхнє Висоцьке, обидва Турків. р-ну), Сморже, Тухолька й Климець (нині всі 3 Сколів. р-ну Львів. обл.) перевів її через кордон до ЧСР, де бригаду було роззброєно в с. Нижні Верецьки (нині Нижні Ворота Воловец. р-ну Закарп. обл.) та інтерновано в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія; 1-й транспорт прибув туди 28.05.1919). 12.06.1919 команд. 1-ї Укр. бригади в таборі Німецьке Яблонне полк. А. Варивода призначив Ч. своїм заст.

Військ. суд, який відбувся в таборі Німецьке Яблонне (голова суду – підполк. В. Федорович, оборонці – чет. О. Залеський та сот. С. Шебець), розглянув звинувачення проти Ч. в тому, що не було потреби покидати фронт і переходити з ч. Гірської бригади на тер. ЧСР; цілковито виправдав дії Ч. та підтвердив неможливість діяти інакше в тодішній ситуації.

На поч. 11.1919 на заклик Диктатора ЗОУНР Є. Петрушевича Ч. у складі групи 60 фронтових старшин, підстаршин і стрільців виїхав з Німецького Яблонного через Румунію до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) з метою посилення фронтових ч. УГА. Затриманий рум. владою в м. Бурдужени (нині в складі м. Сучава, Румунія); довідавшись про перехід УГА на сторону білогвардійців, Ч. прийняв рішення повернутися до м. Кіцмань. Тут був заарештований та ув'язнений рум. владою.

Після звільнення позбавлений права працювати на держ. службі. Отримав від примарії м. Кіцмань

27.02.1921 свідоцтво громадянства Румунії, видане як приватній особі (колиш. управителю пошти) на підставі належності до громади м. Кіцмань перед 1.08.1914. Згодом мешкав у м. Кіцмань.

Наприкінці 1920-х кілька років був на заробітках у Канаді. Чл. 1-го відділу УВО в м. Торонто (Канада), звідки надавав посильну допомогу УВО в краї. Після повернення з Канади мешкав у м. Чернівці як пенсіонер. У 10.1940 разом з родиною виїхав до м. Відень у рамках репатріац. процесу між СРСР та Німеччиною як син етніч. німкені.

П. і похований у м. Відень.

Герой низки худож. тв., присвячених укр. визвол. змаганням, зокр. "Дума про Івана Безрідного" (В. Пачовський) та "Бо війна – війною" (Р. Іваничук).

Літ.: Ґаджук В. Отаман Черський // Стрілець. 1919. 3 квіт.; З подробиць памятного дня 1 падолиста 1918 р. // Діло. 1918. 5 листоп.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 50, 55, 90, 112, 404; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 302; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 71–72, 76–78.

Володимир Старик

ЧЕ́РСЬКИЙ Євзебій Партенійович

(05.02.1895 – д. і м. с. н.) – четар УГА, громад. діяч. Брат Т. Черського. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сім'ї повітов. фельдфебеля жандармерії. З 1905 навч. в Кіцман. держ. укр. г-зії, яку не встиг закінчити до поч. ПСВ.

1915 мобілізований до австр. армії. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий, згодом четар УГА. Брав участь у вуличних боях у м. Львів. Команд. сотні під час бою на вул. Зиґмунтівській, гранатою знешкодив польс. снайпера. У складі групи А. Кравса брав участь у поході укр. армій на м. Київ та Одеса. Згодом у складі 3-го корпусу УГА воював проти більшовиків і денікінців; з 03.1920 перебував у складі 3-ї бригади ЧУГА, яка розташовувалася в околицях залізн. ст. Мардарівка в нім. колонії Гофнунґсталь (нині с. Цебрикове Великомихайлів. р-ну Одес. обл.). Після невдалого виступу 3-ї бригади ЧУГА проти більшовиків у 04.1920 був пішки етапований разом з рештою бригади на залізн. ст. Комаргород (нині с. Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.) для подальшого етапування до Одеси. Втік разом з братом і ще кількома старшинами й підстаршинами на ст. Комаргород, наприкінці 04.1920 був роззброєний та інтернований поляками. Разом з ін. інтернованими галиц. старшинами включений до складу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. З 10.09.1920 інтернований у таборі м. Ліберець (нині Чехія) разом з рештою групи А. Кравса.

1920–40-х мешкав у м. Белград (нині Сербія); працював представником закорд. підприємств. Від 01.1926 – чл.-засн. філії т-ва "Просвіта" в Белграді (з 27.11.1927 центр. орган т-ва "Просвіта" в Кор-ві СХС), обраний на заг. зборах 3.03.1929 заст. голови т-ва "Просвіта" в Белграді (голова І. Будз). Організатор урочистої акад-ї на честь Т. Шевченка в Белграді 15.03.1931, до участі в якій Ч. спільно з І. Будзом запросив Б. Нушича. Декламатор тв. Т. Шевченка на великих публічних заходах у Сербії та Болгарії, зокр. на Шевченків. акад-ї 15.03.1931 в Белграді прочитав поему "Гамалія", на Шевченків. концерті в м. Софія (Болгарія) 1934 декламував вірш "Б'ють пороги". Учасник зборів у Белграді 11.07.1941, на яких було відновлено діяльність закритого на той час "Українського товариства Просвіта" (голова І. Будз, заст. голови Ч.). Наприкінці 1941 належав до складу редакції укр. радіопередач. 1940-х нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

Подальша доля невідома.

Тв.: Черський Є. Лев Мікош // ЛЧК. 1931. Квітень. С. 23.

Літ.: Б.[удз І.] З життя українців в Югославії. Загальні збори Українського Товариства "Просвіта" в Білгороді // Діло. 1929. 21 берез.; *Будз І.* З українського життя на чужині. Тріумфальна академія Товариства "Просвіта" в Білгороді в 70-ті роковини смерти Шевченка // Діло. 1931. 29 берез.; *Гула О.* Діяльність українських культурно-просвітницьких організацій у королівстві СХС/Югославія як чинник збереження національної ідентичності

ЧЕХІВСЬКИЙ
Володимир Мусійович

(1918–1941 рр.) // Часопис української історії. 2008. Вип. 37. С. 30–37; З життя еміграції. В Болгарії. Шевченкове свято в Софії // Тризуб. 1934. № 13–14. С. 43–44; З падолистових боїв (передрук з календаря "Червона Калина", Львів, 1927); *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; 10 черв.; *Онищук Д.* Останній акт (Уривок зі споминів 2-гого тяжкого дивізіону 3 бригади Ч.У.Г.А.) // ЛЧК. 1931. Ч. 9. С. 4–10; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 328.

Володимир Старик

ЧЕ́РСЬКИЙ Тит Партенійович

(07.12.1890 – д. с. н.) – поручник УГА. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сім'ї повітов. вахмістра жандармерії, який після виходу на пенсію займався с. госп-вом. 1904–13 навч. в Кіцман. держ. укр. г-зії, де влітку 1913 склав матуральні іспити. Вищу освіту здобув у вищій шк. природних ресурсів м. Відень, де 1923 закінчив студії за фахом інж.-лісничий. Один з ініціаторів заснування (1914) та чл. правління укр. студент. т-ва "Хортиця" у Відні, яке ставило собі за мету фіз. розвиток укр. студент. молоді.

1914–17 служив у 55-му піх. полку (від 08.1916 – лейтенант піхоти резерву), 1917–18 – у 103-му піх. полку австр. армії. Воював на Сх. й Itал. фронтах; 1918 належав до групи австр. військ, яка перебувала на тер. України після підписання Брест. мирн. договору. Нагороджений срібною медаллю за відвагу (двічі) та Військ. хрестом Карла. Наприкінці 11.1918 повернувся додому.

Наприкінці 12.1918 виїхав до Відня з офіц. метою продовження навч., натомість зголосився на службу до УГА на підставі закону УНРади від 13.11.1918 "Про загальний обов'язок військової служби громадян ЗУНР". До серед. 08.1919 служив у запільних ч. полку ім. Дорошенка – спершу як четар, з 1.03.1919 – як поручник УГА. Референт з амуніції в ДСВС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У період відступу УГА приділений до вишколу 1-ї бригади УСС у м-ку Королівка (нині с. Борщів. р-ну Терноп. обл.), разом з яким перейшов до с. Привороття (нині Кам'янець-Подільс. р-ну Хмельн. обл.). Потім у складі 3-го корпусу УГА брав участь у боях проти більшовиків і денікінців. З осені 1919 перебував у складі 3-ї бригади ЧУГА.

Наприкінці 04.1920 разом з пор. Канюком організував у м. Вапнярка (нині Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.) невдалий виступ 3-ї бригади ЧУГА проти більшовиків. Не бажаючи воювати надалі в складі ЧУГА, Ч. у 05.1920 покинув ч. в м. Комаргород (нині с. Томашпіл. р-ну), через м. Проскурів (нині Хмельницький) і Дунаївці (нині Хмельн. обл.) у 06.1920 перейшов до Галичини в м-ко Тлусте (нині смт Товсте Заліщиц. р-ну Терноп. обл.), де мешкали його родичі.

У ніч 29/30.07.1920 нелегально перетнув польс.-рум. кордон, переправившись на човні через р. Дністер на пн. від с. Хрещатик (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.).

Після закінчення навч. у м. Відень працював як лісничий інж. на Пд. Буковині та в ін. провінціях Рум. кор-ва. Після ДСВ мешкав у м. Ясси (нині Румунія).

П. у м. Ясси наприкінці 1970-х.

Дж.: ДАЧО. Ф. 502. Оп. 1. Спр. 22.

Літ.: Онищук Д. Останній акт. (Уривок зі споминів 2-гого тяжкого дивізіону 3 бригади Ч.У.Г.А.) // ЛЧК. 1931. Ч. 9. С. 4–10; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Олександр Руснак,
Володимир Старик

ЧЕХІ́ВСЬКИЙ Володимир Мусійович

(19.07.1876–03.11.1937) – історик, громад.-політ., держ. і церк. діяч. Чл. УЦР, голова РНМ УНР. Н. в с. Горохуватка (нині Кагарлиц. р-ну Київ. обл.) у сім'ї священика. Випускник Київ. духовної акад-ї (1900). Пом. інспектора Кам'янець-Подільс. духовної семінарії (1901–05). 1906 обраний до 1-ї Держ. думи, після розпуску якої відбув однорічне заслання в м. Вологда (нині РФ). 1907–17 – викл. г-зії, комерційних та тех. учщ, активний учасник укр. громад. життя в м. Одеса, голова місц. "Просвіти"

(1907–17). Чл. РУП, УРДП і ТУП, згодом – чл. УСДРП.

1917 – чл. УЦР, голова одес. філії Всеукр. учител. союзу, гол. ред. час. "Українське слово" (Одеса), очолював Херсон. губерн. раду об'єднаних громад. орг-цій. Восени 1917 – голова Одес. ревкому, політ. комісар УЦР м. Одеса. Прихильник компромісу з більшовиками, домагався мирного врегулювання питання про владу в 01.1918. У добу УД працював у Мін-ві віросповідань і церк. політики, належав до опозиц. орг-ції – УНС.

Зі створенням Директорії УНР став чл. Укр. революц. к-ту, який готував повстання проти гетьмана П. Скоропадського в м. Київ. Протягом 26.12.1918–11.02.1919 очолював РНМ і МЗС УНР. За участю Ч. був розроблений та оголошений 1.01.1919 урядом УНР Закон про автокефалію Укр. правосл. церкви. На VI з'їзді УСДРП (10–12.01.1919) виступив як прихильник рад. с-ми влади, але без більшовиц. диктатор. методів. У 01.1919 брав участь у роботі Держ. наради й ТКУ. Через посилення в політ. колах УНР орієнтації на Антанту ЦК УСДРП постановив відкликати своїх представників з уряду УНР, у т. ч. Ч. – з посади прем'єра. 03.1919 – один із засн. К-ту охорони республіки в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

1920 брав участь у створенні УКП (незалежних). Дорадник митрополита УАПЦ В. Липківського, очолював ідеологічну комісію УАПЦ. 1920-х працював в Істор.-філол. відділі ВУАН, викладав у київ. ВНЗ. Автор богослов. і церк.-істор. праць, зокр.: "Київський митрополит Гавриїл Банулеско-Бодоні" (1905), "За Церкву, Христову громаду, проти царства тьми" (1922); "Боротьба чехів за волю і правду за часів Гуса", "Кому служить церковне панство на Україні" та ін.

Заарештований 29.07.1929 за сфабрикованою ОДПУ "справою СВУ" як чл. "бюро" цієї орг-ції. Засуджений на 10 р. ув'язнення. Відбував покарання на Соловках.

Розстріляний за вироком управління НКВС Ленінград. обл. в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Літ.: Балабольченко А. СВУ – суд над переконаннями. К., 1994; *Верстюк В., Осташко Т.* Діячі Української Центральної ради. К., 1998. С. 181–182; *Шевченко С.* Соловецький реквієм. К., 2013. С. 239–248.

Тетяна Осташко

ЧЕХОВИЧ
Костянтин
Володимирович

ЧЕХО́ВИЧ
Костянтин Володимирович

(21.05.1896–06.02.1987) – підстаршина УГА, філолог, громад. діяч. Н. в с. Хирина (нині ґміни Кривча Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1914). 1915–18 навч. у Львів. ун-ті.

З 11.1918 – хорунжий УГА. Учасник переговорів між А. Кравсом та М. Бредовим у м. Київ. Згодом хорунжий 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР.

Після завершення визвол. змагань перебував у таборах інтернованих у ЧСР. 1921–26 навч. в УВУ, учень С. Смаль-Стоцького. Захистив докторську дис. "Нарис і критика філософії Людвика Фаєрбаха" (12.1929). Д-р філософії і слов'ян. філології. 1926–29 працював в Укр. наук. ін-ті м. Берлін, асистент каф-ри І. Мірчука. Підготував габілітаційну працю, присвячену О. Потебні. З 1931 – доц. слов'ян. філології філос. ф-ту УВУ, співробітник Музею визвол. б-би України м. Прага.

На запрошення Й. Сліпого переїхав до м. Львів. З 1932 – чл. НТШ, проф. Богослов. акад-ї м. Львів. Викладав церк.-слов'ян. мову. 1936–38 – ред. час. "Слово". Обґрунтовував потребу християнської основи націоналізму. Передбачав, що нім. націоналізм, побудований на хибних концепціях расової теорії, приречений на поразку. Водночас вважав націоналізм життєво потрібним для нац.-визвол. б-би поневолених народів.

У 06.1941 заарештований НКВС. Уникнув розстрілу. У період нацист. окупації працював у Богослов. акад-ї. 1945 у результаті спецоперації НКВС Ч. потрапив під колеса автомобіля, йому

ЧЕХОВИЧ
Мирон-Кость Титович

зламали ногу. У гіпсі з лікарні одразу потрапив до в'язниці. 16.03.1946 отримав вирок – 10 р. ВТТ. Перебував у ВТТ Ж Ю/9. 24.06.1955 звільнений з ВТТ і направлений до будинку інвалідів у м. Караганда (нині Казахстан). 1956 звільнений.

Виїхав до Польщі. Працював дир. Публічної б-ки м. Тчев (нині Помор. в-ва, Польща). Осн. праці: "Йосиф Добровський і українська мова" (1930), "Про ритмічне мистецтво Шевченкової поезії" (1931), "Олександр Потебня – український мислитель" (1931), "До проблеми народних ритмів у Шевченка" (1935), "До проблеми східнослов'янської прамови" (1937) та ін.

П. і похований у м. Тчев.

Тв.: Чехович К. Моє життя і мої мрії // Світильник Істини. Джерела до історії Богословської Академії у Львові. Т. 3. Торонто, 1983. С. 480–504; *Його ж.* Християнський націоналізм / наук. ред. і авт. передм. М. Комариця. Львів, 2019. 556 с.

Літ.: Комариця М. Концепція націоцентризму Костянтина Чеховича як явище культурного пограниччя // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. 2015. Вип. 5. С. 579–611; *Її ж.* Чехович Костянтин // Українська журналістика в іменах. Вип. 6. Львів, 1999. С. 354–358; *Мушинка М.* Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси. К., 2005; Шевченківська енциклопедія: в 6 т. Т. 6. К., 2015. С. 762.

Микола Кугутяк

ЧЕХÓВИЧ
Мирон-Кость Титович

(29.08.1894 – після 03.03.1951) – правник, старшина УГА, громад. діяч. Брат О.-І. Чеховича. Н. в с. Волостків (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1912).

Четар УГА. 1.08.1919 іменований поручником. Служив спочатку в Самбір. ОВК, потім воював у 8-й Самбір. бригаді. Потрапив у польс. полон; перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 17.07.1920.

Проживав у ЧСР. Навч. в Празьк. ун-ті. Чл. ЦЕСУС. Д-р права. Переїхав до СРСР. Проживав у м. Харків. Н. с. НДІ рад. буд-ва і права, пом. В. Порайка. 6.12.1932 заарештований. Ухвалою Колегії ОДПУ УСРР від 23.09.1933 позбавлений волі на 10 р. Відбував вирок у Воркуттабі (Комі АРСР). 6.12.1942 звільнений; на підставі директиви НКВС і прокуратури СРСР № 185 від 29.04.1942 примусово залишений на роботі при ВТТ без права виїзду з м. Воркута; згодом проживав у м. Печора (нині обидва Республіка Комі, РФ). Ухвалою Особливої наради при МДБ СРСР від 3.03.1951 як "член шпигунсько-націоналістичної організації" відправлений на спецпоселення в Комі АРСР (нині Республіка Комі, РФ). Реабілітований 1.10.1957.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 64 зв.

Літ.: Реабілітовані історією. Харківська область: Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 585; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 128; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 90; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Микола Вітенко, Петро Сіреджук

ЧЕХÓВИЧ
Орест-Іван Титович

(25.06.1893–20.04.1920) – старшина УГА. Брат М.-К. Чеховича. Н. в м. Белз (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Студент права Львів. ун-ту.

До УГА призваний на поч. 11.1918 із с. Бабина (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Воював у Галичині й на теренах Наддніпрян. України. Іменований четарем 1.08.1919.

П. від тифу в нім. колонії Берґдорф (нині с. Колосово Григоріопол. р-ну, Республіка Молдова).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 66.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Петро Сіреджук

ЧЕХОСЛОВА́ЧЧИНА

Д-ва в Центр. Європі, що існувала впродовж 1918–39 зі столицею в м. Прага (нині Чехія). Виникла 28.10.1918 на основі Піттсбурзької угоди 30.05.1918 як результат розпаду Австро-Угор. імперії та чес. і словац. визвол. рухів. У її розвитку вирізняють періоди: 1) 1-ша Чехословац. республіка з офіц. назвою Чехословаччина (1918–38); 2) 2-га Чехословац. республіка – "Чехо-Словаччина" (1938–39). Кер. (президентами) ЧСР були Т. Масарик (1918–35) та Е. Бенеш (1935–38). Кордони ЧСР визначили Версал. (1919), Сен-Жермен. і Тріанон. (1920) договори, згідно з якими до неї ввійшли Богемія, Моравія, Чес. Сілезія, Словаччина й Підкарпат. Русь, від 1920 також Цєшинська Сілезія, Спіш та Орава. Пл. д-ви склала понад 140 тис. км^2.

Протягом міжвоєн. періоду була політично стабільною з демократ. устроєм та однією з найрозвиненіших економік Європи. 29.02.1920 прийняли Конституцію ЧСР, яка узаконила респ. форму правління і затвердила унітарний х-р д-ви. ЧСР була багатонац. д-вою, понад 1/3 нас. якої складали нацменшини (за переписом 1921 чехи та словаки становили 65,33 % від 13410750 осіб). Офіц. держ. доктриною виступала т. зв. ідея чехословакізму з концепцією про єдиний "чехословацький народ".

Соц.-екон. розвиток визначався індустріально-аграрним х-ром ЧСР та нерівномірним розміщенням виробничих потужностей (у Чехії – 80 %, у Словаччині – 20 %). У т. зв. золоті роки (1924–29) відбулася модернізація вир-ва й створення сучасної інфрастр-ри. Негативним чинником став вплив світової екон. кризи 1929–33.

У внутр.-політ. житті характерною рисою було існування багатопарт. політ. с-ми. Кер-во ЧСР спиралося на т. зв. групу Град (послідовники Т. Масарика й Е. Бенеша), до серед. 1920-х – на т. зв. П'ятірку (координац. центр з представників партій урядової коаліції).

У зовн. політиці орієнтувалася на збереження Версал. с-ми договорів та зміцнення відносин із Францією. Як наслідок, виступила одним з ініціаторів створення Малої Антанти (1920). 1922 ЧСР де-факто визнала СРСР, де-юре – лише 1934 у рамках створення с-ми колективної безпеки в Європі.

Політика Ч. щодо України проводилася з огляду на Паризьку мирну конф., польс.-укр. та рад.-укр. протистояння. 1919 встановила неофіц. дипломатичні відносини з Директорією УНР (через посла УНР в ЧСР М. Славинського). Паралельно в м. Прага з кін. 1918 діяла дипломатична місія уряду ЗУНР (кер. С. Смаль-Стоцький, згодом Є. Левицький). 11.04.1919 ЧСР та ЗУНР підписали угоду: в обмін на бориславську нафту ЧСР зобов'язалася постачати УГА зброю та амуніцію (нереалізована через наступ польс. армії). Водночас було

Чехословаччина. Розмовні мови населення

ЧИЖ Ярослав-Петро Ількович

налагоджено обмін кур'єрами та залізн. зв'язок між м. Прага й Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Безрезультатно, з огляду на прагматичність кер-ва ЧСР та позицію Антанти, завершилися переговори в 07–08.1920 Є. Петрушевича з Т. Масариком та Е. Бенешем про створення укр.-чехословац. конфедерації. Продовженням цієї політики була відмова від визнання еміграц. уряду ЗУНР й надання йому фінансової допомоги. При цьому в 05.1921 ЧСР де-факто визнала УСРР, а 6.06.1922 підписала з нею тимчасовий торг. договір. Водночас у ЧСР сформувалася т. зв. група Масарика (Е. Бенеш, Я. Нечас, В. Гірса, П. Маха), що перебувала на проукр. позиціях і сприяла перетворенню ЧСР в один з провідних центрів укр. міжвоєн. еміграції.

У результаті Мюнхен. конф. 29–30.09.1938 втратила Судет. обл. (відійшла до Німеччини) та Цєшинську Сілезію (до Польщі), за рішенням Віден. арбітражу (2.11.1938) – пд. та пд.-зх. Словаччину й пд. ч. Підкарпат. Русі (до Угорщини). 2-га Чехословац. республіка була федеративною д-вою з широкою автономією Словаччини та, відповідно до закону 22.11.1938, Карпат. України.

Літ.: Кірсенко М. ЗУНР і політика Чехословаччини // Наукові записки НаУКМА. Історичні науки. Т. 52. 2006. С. 55–56; Коротка історія Чехії і Словаччини / за ред. П. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999. С. 77, 79–83; *Литвин Н.* Між Антантою та більшовицькою Росією: основні напрями зовнішньої політики ЗУНР у 1920–1923 рр. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2012. Вип. 24. С. 98; *Черник П.* Україна в геополітичних концепціях Чехії та Словаччини XX ст. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2009. Вип. 21. С. 174; Чехия и Словакия в XX веке: очерки истории: в 2 кн. / отв. ред. В. Марьина. Кн. 1. М., 2005. С. 103, 108, 135.

Андрій Яворський

ЧИЖ Ярослав-Петро Ількович

(07.02.1894–13.12.1958) – військ. і громад.-політ. діяч. Н. в м. Дубляни (нині Львів. обл.) у сім'ї вчителя. З 1899 навч. в нар. шк., згодом у г-зіях м. Львів та Ряшів (нині Польща). 1910–11 – чл. управи, голова ЦК "Укр. молоді середніх шкіл" у м. Львів. 1912 – співред. гімназійного час. "Наші Листки". Випускник г-зії м. Перемишль. 1913–14 навч. на філос. ф-ті Празьк. ун-ту. Секретар Укр. студент. громади в м. Прага.

Співорганізатор Легіону УСС. Учасник ПСВ. Воював у підрозділі військ. розвідки. Потрапив у рос. полон. Після звільнення – співзасн. корпусу УСС у м. Київ, чл. Стрілец. ради, політ. референт при штабі Осадного корпусу, ред. газ. "Стрілецька Думка".

1920 повернувся до м. Львів, 1920–21 вивчав укр. мову й л-ру в Укр. таємному ун-ті. Голова К-ту укр. молоді та Укр. студент. союзу. Секретар УГК в м. Львів. 1921 – співорганізатор УВО, чл. Начальної колегії (згодом Начальної команди). 26.09.1921 – співучасник замаху на Ю. Пілсудського в м. Львів. Наприкінці 1921 емігрував до Австрії, згодом до ЧСР. 1922 закінчив навч. на філос. ф-ті Празьк. ун-ту (вивчав славістику).

За дорученням Є. Коновальця 3.09.1922 емігрував до США як представник УВО. Відп. за фінансову й ідеолог. підтримку УВО амер. українцями. Проживав у м. Скрентон (шт. Пенсільванія). 03.1923–02.1924 – пом. кер. Укр. бюро Інформац. служби в Заг. раді в м. Нью-Йорк. 1923–26 – чл. Гол. управи, секретар орг-ції "Оборона України". 1924–42 – співробітник, з 1933 – гол. ред. газ. "Народна Воля", органу Укр. братського (робітн.) союзу. 1940–41 – чл. УККА.

З 1942 – у м. Нью-Йорк; чл., з 1952 – співред. пресового-інформац. бюро агентства "Загальна рада для американської єдності" (The Common Council for American Unity), радник амер. уряду в справах національностей. Організував укр. редакцію "Голосу Америки". Чл. Управи Спілки укр. журналістів у США. Володів понад 10 мовами. Автор багатьох статей у пресі для українців про амер. закони, історію, політ. події.

1956 – співорганізатор, згодом дир. К-ту національностей за програмою

Президента США "Народи для народу" (Committee of the President's People-to-people Program). Був головою Комісії УВАН для вивчення історії укр. іміграції в США.

У складі різних амер. делегацій неодноразово брав участь у міжнар. форумах у Великій Британії, Італії, Німеччині, Польщі, Фінляндії, Франції, Чехословаччині, Югославії. Чл. низки амер. неурядових орг-цій. Нагороджений багатьма відзнаками за внесок у справу міжнац. порозуміння та діалогу, подолання расових, реліг. і нац. протиріч. Автор наук. досліджень з історії укр. діаспори, історії білорусів, болгар, росіян, чехів.

З 1950 активно співпрацював з УВАН. Заснував у її стр-рі Комісію для вивчення укр. еміграції в Америці. Співорганізатор вид. ЕУ, автор багатьох її статей. Запропонував проект підготовки історії українців у США. З 1954 очолював Комісію УВАН для вивчення укр.-єврейс. взаємин. Декан політ. ф-ту Укр. тех. ін-ту м. Нью-Йорк. Жертвував на потреби УВАН значні кошти, а також передав унікальну колекцію періодики, книг, рукописів, світлин з історії України.

П. від інсульту в м. Нью-Йорк, де й похований на місц. католицвинтарі "Кальварія".

Дж.: Архів-Музей УВАН (Нью-Йорк, США). Архів Я. Чижа (фонд LXXIV); Дослідний центр історії імміграції (Міннеаполіс, шт. Міннесота, США). Архів Я. Чижа (IHRC 446); ЛНБ Відділ рукописів. Ф. 252. Оп. 1. Спр. 850; Оп. 2. Спр. 836.

Літ.: В Ню Йорку відбулось посвячення пам'ятника на могилі Ярослава Чижа // Свобода. 1960. 22 листоп. Ч. 224. С. 1; *Кедрин І.* Життя – Події – Люди: Спомини і коментарі. Ню Йорк, 1976. С. 103, 297, 298, 301, 352, 496, 498, 499, 581, 582, 627; Пам'яті Ярослава Чижа // Бюлетень УВАН. Нью Йорк, 1959. Грудень. С. 5; Редактор Ярослав Чиж, відомий діяч помер в Ню Йорку на 64 році життя // Свобода. 1958. 16 груд. Ч. 241. С. 1; *Сеник Я.* Ярослав Чиж (1894–1958) – дослідник історії української імміграції в США // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Історичні науки. 2007. Вип. 9. С. 201–212; Спомин про Я. Чижа // Свобода. 1959. 15 січ. Ч. 5; Ті, що відійшли: Ярослав Чиж // Голос Комбатанта. 1959. Ч. 2 (8). С. 29; Yaroslav J. Chyz // The Annals of the Ukrainian Academy. New York, 1959. P. 1699.

Микола Кугутяк, Олександр Реєнт

ЧИКАЛЕ́НКО Євген Харлампович

ЧИКАЛЕНКО Євген Харлампович

(09.12.1861–20.06.1929) – землевласник, теоретик і практик с. госп-ва, меценат, публіцист, чл. УЦР, громад.-політ. та культ. діяч. Н. в с. Перешори (нині Подільськ. р-ну Одес. обл.) у сім'ї урядовця та землевласника. Навч. в приватному пансіонаті, Єлисаветград. г-зії, на природничому ф-ті Харків. ун-ту. 1885 заарештований за участь у драгоманів. гуртку, 5 р. мешкав у рідному селі під наглядом поліції. 1894 переїхав до м. Одеса, де став активним чл. укр. громади. 1897 почав видавати популярну працю "Розмови про сільське господарство" (у 5 кн.), де виклав свої погляди на раціональне землеробство.

1900 переїхав до м. Київ. Діяч "Старої громади" (1900), Заг. укр. безпарт. демократ. орг-ції, Укр. демократ. партії (1904), Укр. демократично-радикальної партії (1905). Давав кошти на друк щоденних укр. газ. "Громадська Думка" (1906) та "Рада" (1906–14), ж. "Селянин". Ред. ж. "Київська Старовина"; виплачував гонорари та премії за найкращі істор., наук. й худож. тв., опубл. в цьому часописі. Як меценат жертвував кошти на популярні вид. з історії України й словники, літ. тв. В. Винниченка, М. Коцюбинського, А. Тесленка, І. Франка та ін. У м. Львів: матеріально підтримував діяльність НТШ, став фундатором буд-ва "Академічного дому", орг-ції наук. курсів українознавства (1904–05). Один із засн. ТУП (1908).

У роки ПСВ переховувався у Фінляндії та м. Москва від переслідувань царської охранки. Після повалення самодержавства повернувся до України. У 04.1917 став чл. УЦР від Союзу укр. автономістів-федералістів. Сприяв друку

ЧИКАЛО
Карпо Семенович

час. "Нова Рада" (1917–18). Зазначав, що укр. селянство в нац. революції найбільше турбувало розв'язання аграрного питання, втім не підтримував соціалізацію земельних ресурсів. Критично оцінював революц. й державотворчу практики М. Грушевського, В. Винниченка та С. Петлюри. У 04.1918 не погодився на пропозицію нім. командування очолити правління в Україні після припинення діяльності ЦР.

У 02.1919 переїхав на тер. ЗУНР–ЗОУНР й замешкав у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), Жаб'є (нині смт Верховина Івано-Франк. обл.) та Славське (нині Львів. обл.). Приятелював з діячами УНРади о. Є. Качмарським, М. Кордубою, П. Шекериком-Дониківим.

Після відступу влади ЗОУНР польс. адміністрація до зими 1920 інтернувала Ч. в м. Мостиська (нині Львів. обл.) та Перемишль (нині Польща). У той час Ч. аналізував тексти місц. укр. часописів, календарів і книг; зафіксував чимало слів рос. ("моск."), церк.-слов'ян. та польс. походження в літ. мові галиц. українців. Перелік таких слів і висловів з нац.-державницького дискурсу подав у спец. брошурі.

1920 побував у м. Варшава, де зустрічався із С. Петлюрою. Лікувався в м. Карлсбад (нині Карлові Вари, Чехія). Незабаром переїхав до Австрії, замешкав у м. Рабенштайн. На еміграції підтримав ідею т. зв. варязького монархізму для України, контактував з цього питання з Василем Вишиваним та В. Липинським. У Австрії мешкав у складних матеріальних умовах на стипендію Укр. громад. к-ту. 1925 переїхав до ЧСР, на посаду проф. Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія); голова Укр. термінологічної комісії. Почесний чл. т-ва "Просвіта" (1926).

П. у м. Прага після тривалої хвороби.

Тв.: Чикаленко Є. Про українську літературну мову. Перемишль, 1920; *Його ж.* Спогади 1861–1907. Нью-Йорк, 1955; *Його ж.* Щоденник, 1919–1920. К.; Нью-Йорк, 2005.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Цетральної Ради. К., 1998. С. 184–187; *Кордуба М.* Щоденник 1918–1925. Львів, 2021. С. 141–142, 592; *Павлишин О.* Українці Наддніпрянщини у Східній Галичині в 1918–1920 рр. // Галичина. Ч. 20–21. Івано-Франківськ, 2012. С. 172–182; *Піскун В.* Політичний вибір української еміграції (20-і роки XX століття). К., 2006; Посмертні згадки. Евген Чикаленко // Діло. 1929. 30 черв. Ч. 139. С. 5; *Терещенко Ю., Осташко Т.* Український патріот із династії Габсбургів. К., 2011. С. 83–86, 88–98, 117–120, 254–258, 346.

Олег Павлишин

ЧИ́КАЛО
Карпо Степанович

(18.05.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Стегниківці (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1913).

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, отримав військ. звання хорунжого. До УГА вступив у 11.1918 в Тернополі, служив у відділі жандармерії. Іменований четарем жандармерії 30.11.1918. На поч. 12.1918 в складі шк. жандармерії виїхав на фронт біля м. Київ, воював в Армії УНР. Влітку 1919 повернувся до УГА. У 04.1920 на Вінниччині потрапив у польс. полон; з табору м. Тухоля звільнений 10.05.1921. Повернувся додому.

Згодом 2 р. студіював право в Укр. таємному ун-ті м. Львів; після його закриття польс. властями проживав у родинному селі. Займався власним г-вом, кооперацією, працював у "Сільському господарі" й "Просвіті", жертвував кошти на нац. цілі.

Після поч. ДСВ доля невідома.

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3572. Оп. 2. Спр. 1313. Арк. 84.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. ґімназиї Франц-Йосифа I в Тернополи за рік шкільний 1912/13. Тернопіль, 1913. С. 71; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 308; *Чорномаз Б.* Нарис історії села Стегніківці. К., 2015. С. 18–19, 58, 65, 72; Шляхами Золотого Поділля. Реґіональний історично-мемуарний збірник Тернопільщини. Т. 1. Філядельфія, 1983. С. 261, 263.

Петро Гуцал

ЧИКАЛЮ́К
Станіслав Михайлович

(12.12.1863–31.12.1926) – адвокат, кооп. і громад. діяч. Батько Ю. Чикалюка. Н. в с. Супранівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Походив з укр.-польс. родини. З дитячих літ проживав у с. Терпилівка (нині цього ж р-ну), де батько обіймав парафію. Навч. в г-зії м. Ряшів (нині Польща). Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1888). Відбув однорічну військ. службу в кавалерійс. ч. австро-угор. армії.

Опісля був нотар. канд. у м. Львів. Здобув докторат із права, від 1895 працював пом. адвоката в м. Тернопіль. Невдовзі відкрив у місті власну канцелярію; у ній працював серед ін. майбутній глава уряду ЗУНР С. Голубович. Долучився до укр. громад. життя, чого раніше не робив. Був чл. окружної філії "Просвіти" й ін. т-в. Один із засн. 1899 Повітов. кредит. т-ва (реорганізоване 1904 у Подільський кредит. банк), належав до його дирекції до 1922. Брав участь у вид. газ. "Подільський Голос" (1904–06) і "Подільське Слово" (1910–12). Був кошовим терноп. "Сокола" (1904–14).

На поч. ПСВ виїхав до Австрії. Повернувся до Тернополя восени 1917. Після утвердження укр. влади в місті 3.11.1918 призначений заст. міськ. комісара; обіймав цю посаду весь період існування ЗУНР, за відсутності комісара С. Сидоряка виконував його обов'язки. Підпис Ч. стоїть на бонах, які міськ. комісаріат випустив в обіг 20.02.1919.

Після завершення укр. визвол. змагань продовжив у Тернополі адвокат. й громад. діяльність. До кін. свого життя був асесором від укр. громади в раді міста. Ніколи не належав до жодних політ. партій.

П. у м. Тернопіль, де й похований на Микулинецькому цвинтарі.

Літ.: Бойцун Л. Тернопіль у плині літ: Історико-краєзнавчі замальовки. Тернопіль, 2003. С. 235, 238; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 59–60; Посмертні згадки: д-р Станислав Чикалюк // Діло. 1927. 12 січ.

Петро Гуцал

ЧИКАЛЮ́К
Юрій Станіславович

(15.07.1898–01.07.1929) – старшина УГА. Н. в м. Тернопіль в укр.-польс. сім'ї; батько був відомим у місті адвокатом і громад. діячем. Навч. в реальній шк.

Мобілізований до австро-угор. армії восени 1917, закінчив прискорену офіцерську шк. Воював на фронті. Отримав військ. звання лейтенанта.

У 11.1918 вступив до УГА, служив у вишколі 1-го Подільськ. полку ім. С. Петлюри, потім у військ. ч. на фронті біля м. Львів. Пройшов увесь бойовий шлях. За р. Збруч служив у КЕА. Іменований 1.08.1919 поручником. У 05.1920 опинився в більшовиц. полоні, відправлений з ін. старшинами УГА до табору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Після звільнення служив у Галиц. полку, який разом з ЧА прибув до м. Тернопіль у 07.1920. Залишився в місті після відступу червоноармій. військ 09.1920.

1924 виїхав до м. Ґрац (Австрія), де навч. в політехніці на інж. в галузі машинознавства. Активно займався спортом, брав участь у змаганнях з фехтування, волейболу, лижних гонок, шахів, туризму; на першості з шахів Штірії 1926 став чемпіоном. Діяльний чл. т-ва "Січ". 1928 важко захворів.

П. у м. Ґрац, де й похований на місц. цвинтарі Св. Петра.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 394.

Літ.: Посмертна згадка. Юрко Чикалюк // Діло. 1929. 14 лип. Ч. 154. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Петро Гуцал

ЧИКЕ́ТА
Гриць (Григорій) Прокопович

(05.12.1888–24.01.1961) – підстаршина УГА. Н. в с. Багатківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1901–09 в укр. г-зії м. Тернопіль. Студіював право у Львів. ун-ті.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях. 1916 разом з ін. усусами організовував укр. шкільництво на Волині. Надалі через хворобу в армії не служив.

ЧИПЧАР
Михайло

ЧИЧИЛОВИЧ
Іван Симеонович

ЧИЧКЕВИЧ
Михайло Васильович

Вступив до УГА в Тернополі (11.1918), був співробітником ДСВС. Старший десятник. 1.01.1919 іменований хорунжим. У 06.1919 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Вадовиці (нині Польща).

З 1920 проживав у родинному селі; займався кооперацією, керував філією "Сільського господаря", належав до виділу читальні "Просвіти"; до 09.1939 був чл. управи ПСК у Тернополі. 1939–41 викладав математику в шк. с. Багатківці. У час нацист. окупації 1941–44 – управляючий банку в м. Підгайці (нині Терноп. обл.).

Виїхав на Зх. на поч. 1944. Перебував у Німеччині, звідси 1949 емігрував до США.

П. у м. Чикаго (шт. Мічиган, США).

Літ.: Сточанський І. Над свіжою могилою св. п. Григорія Чикети // Свобода. 1961. 4 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305.

Петро Гуцал

ЧИПЧА́Р
Михайло

(17.11.1900–04.05.1972) – вояк УГА. Н. в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.) в сім'ї міщан. Навч. в г-зії в рідному місті.

Вступив до УГА наприкінці 1918. Згодом служив вістуном у вишколі 1-го корпусу. Перебував за р. Збруч. Перехворів на тиф.

У міжвоєн. період проживав у рідному місті. Займався малярством, брав участь в укр. громад. житті.

Влітку 1944 емігрував на Зх. Від 1945 – у ДП Ґанґгоферзідлюнг біля м. Реґенсбурґ (нині земля Баварія, Німеччина), був обраний до таборової ради. Звідси 1949 виїхав до США. Проживав у м. Гемтремк (шт. Мічиган); працював на вир-ві, належав до провідних т-в та орг-цій укр. діаспори.

П. у м. Гамтремк.

Літ.: Бл. п. Михайло Чипчар // Свобода. 1972. 11 трав. Ч. 88. С. 9; Висліди виборів комунікат таборової виборчої комісії в оселі Ґанґгоферзідлюнг // Вісник оселі. 1948. 6 черв. Ч. 21. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 324, 670.

Євген Лизень

ЧИЧИЛО́ВИЧ
Іван Симеонович

(1896–08.12.1919) – старшина УГА. Н. в с. Порудно (нині Калинівка Яворів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Згодом проживав у с. Кобильниця Руська (нині ґміни Великі Очі Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. в укр. г-зії м. Яворів; до 06.1914 закінчив 7 кл., матуральні іспити склав у м. Відень навесні 1915.

Доброволець Легіону УСС (08.1914). У складі УГА – з 11.1919 як хорунжий, іменований 1.03.1919 четарем. Командант куреня, згодом обозу 1-го полку 1-ї бригади УСС.

П. від тифу в с. Рів (нині Жмерин. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Звіт управи гімназийних наукових курсів з українською викладовою мовою у Відни ... за шкільний рік 1914/15. Відень, 1915. С. 36; Іван Чичилович // Український Голос. 1919. 14 берез. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 71, 319; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 142.

Петро Сіреджук

ЧИЧКЕ́ВИЧ
Михайло Васильович

(1895–03.1934) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Малинівка (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. До поч. ПСВ закінчив 7 кл. АГ м. Львів.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, на 1.06.1916 – хорунжий 6-ї сотні; відзначився у бойових діях. Двічі нагороджений срібною медаллю хоробрості 2-го кл. В одному з боїв біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) в 06.1916 потрапив у рос. полон, звідки повернувся 1918.

Після Листопадового чину воював в УГА. У період боїв за м. Львів – ад'ютант 2-го куреня 1-го полку УСС. Під час Чортків. офензиви командував півкуренем. 1.01.1919 був іменований четарем, 1.03.1919 – поручником, 7.07.1919 – сотником.

На Наддніпрян. Україні командував куренем 1-го полку 1-ї бригади УСС, наприкінці 11.1919 на якийсь час перебрав командування цим полком (замість сот. З. Носковського). У бою біля

с. Махнівка (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.) з польс. військом 30.04.1920 був командантом 1-го куреня УСС ЧУГА.

Потрапив у польс. полон, звідки зумів утекти. Перебрався до ЧСР. Здобув вищу освіту в м. Відень. Виїхав до рад. України (1925). Проживав у м. Харків, був проф. планово-екон. ін-ту ВУАМЛІН (Всеукр. асоціація марксистсько-ленін. ін-тів) та Ін-ту червоної професури, одночасно працював відп. секретарем Держнацменвидаву.

Заарештований на поч. 12.1933 за сфабрикованою чекістами справою "УВО", начебто "вів шкідницьку контрреволюційну роботу". Згідно з постановою Колегії ОДПУ СРСР від 3.03.1934 розстріляний у м. Харків разом з ін. 8 особами, звинуваченими в цій справі. Реабілітований 30.04.1957.

Літ.: За волю України. Історичний збірник УСС. Ню Йорк, 1967. С. 123, 211–212, 321–322, 460; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних і культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 381–382, 429; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 68, 224, 305, 315, 326; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 151.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧІС
Іван Іванович

(1897 – д. і м. с. н.) – старший десятник УГА. Н. в с. Заріччя (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Здобув початкову освіту. Рільник.

Ветеран ПСВ, 1916–18 воював у 20-му піх. полку австро-угор. армії. Вояк УГА з 1.05.1919. В складі армії перейшов на Наддніпрянщину. 21.08.1919 іменований старшим десятником.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 261. Арк. 352.

Петро Сіреджук

ЧІХ
Михайло Петрович

(16.11.1892–12.02.1969) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Верхрата (нині ґміни Горинець-Здруй Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. У м. Львів 1913 закінчив навч. у філії АГ і студіював право в ун-ті. Був діяльним чл. "Сокола".

ЧІХ
Михайло Петрович

Мобілізований до австро-угор. армії (1915), відбув піврічну старшин. шк. Воював у 7-му, потім 57-му піх. полках на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. Учасник Листопадового чину 1918 в м. Рава-Руська (нині Львів. обл.). Потім служив у 1-му Угнів. курені під час боїв за м. Львів, командував саперною сотнею в 9-й Угнів. бригаді. Після переходу за р. Збруч призначений командантом тех. сотні 2-ї Коломий. бригади. Іменований 1.08.1919 поручником. Потрапив 24.04.1920 біля м. Літин (нині смт Вінниц. обл.) у польс. полон, з табору м. Тухоля (нині Польща) втік 4.08.1920. Через Німеччину прибув до ЧСР, приділений у табір для інтернованих у м. Ліберець.

Закінчив торг. курси в м. Ліберець (1922). Поступив на правн. ф-т Празьк. ун-ту, через відсутність коштів не продовжити вищі студії та повернувся до Галичини. Проживав у м. Рава-Руська, очолював кооперативу "Віра". Потім до 09.1939 – дир. молочарні "Маслосоюзу". Був секретарем повітов. к-ту УНДО (з 1926), брав участь у роботі укр. т-в.

Заарештований у 06.1941 співробітниками НКВС УРСР. Під час розстрілів чекістами заарештованих напередодні відступу з м. Рава-Руська військ ЧА зумів урятуватися. У 07.1941, коли місто зайняли нім. війська, очолив окружну команду укр. міліції; займав цю посаду до 1942.

Під час операції "Вісла" 1947 висланий разом із сім'єю на тер. нинішнього Вармінсько-Мазур. в-ва Польщі, де й п.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 901–1250. 157.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1912–1913. Львів, 1913. С. 88; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 129; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960.

ЧМОЛА
Іван Симеонович

ЧМОЛА
Іриней Симеонович

С. 304; *Чіх В.* Український патріот з села Верхрата // Вісник Любачівщини. Львів, 2011. № 19.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧМЕ́ЛИК
Степан

(1872–1949) – полковник УГА. Н. в м. Сремська Митровиця (нині Сербія). Хорват за національністю.

Під час ПСВ – підполковник 24-го піх. полку австро-угор. армії. 13.02.1919 розпочав службу в УГА. 05.1919 – команд. 4-ї Золочів. бригади. У 2-й пол. 1919 – у канцелярії Диктатора ЗУНР.

16.11.1919 виїхав до м. Відень. Згодом мешкав на тер. Югославії, займався фермерством, громад. діяльністю. Хорват. письменник міжвоєн. періоду.

П. у м. Загреб (нині Хорватія).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 424.

Олег Стецишин

ЧМОЛА́
Іван Симеонович

(06.03.1892–27.06.1941) – педагог, військ. діяч. Співзасн. укр. скаутського й січового стрілец. рухів. Брат Іринея Чмоли. Н. в м-ку Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї судді. Навч. в нар. шк. м. Бережани (нині Терноп. обл.), г-зії м. Перемишль (нині Польща), на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Активно поширював скаут. ідеї серед учнів м. Львів. 1911 разом з О. Тисовським і П. Франком створив орг-цію "Пласт". Надавав пластовим вправам х-ру військ. підготовки, приділяв увагу дисципліні.

1914–15 – старшина Легіону УСС. 15.09.1915 потрапив у рос. полон. Наприкінці 1917 – співорганізатор, згодом сотник Галиц.-Буковин. куреня січових стрільців у м. Київ. 1918–20 – у лавах ДА УНР (полковник, кер. коша Січових стрільців). 1920–21 – у польс. таборі для інтернованих.

Здобув ступінь магістра природничих наук у Краків. ун-ті. Після повернення до м. Яворів (нині Львів. обл.) працював учителем у г-зії "Рідної школи", розвивав пластовий рух. Після закриття "Пласту" 1930 заарештований польс. владою. Відбув ув'язнення. З 1932 – на роботі в Дрогобиц. г-зії т-ва "Рідна школа", таємно підтримував контакти з пластунами.

На поч. ДСВ став в'язнем польс. концтабору в м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). Зі встановленням рад. влади в Галичині 1939–41 в. о. завуча десятирічки. На поч. нім.-рад. війни заарештований НКВС.

Розстріляний у тюрмі м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Літ.: Кучабський В. Корпус Січових Стрільців. Воєнно-історичний нарис. Ювілейне видання: 1917–1967. Чикаго, 1969; *Левицький С.* Український Пластовий Улад 1911–1945 у спогадах автора. Мюнхен, 1967; *Сич О.* Пласт: нарис витоків, історії, сьогодення. Івано-Франківськ, 1999; *Чмола І.* Спомини про моїх родичів // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Т. 4. Дрогобич, 1997. С. 249–258.

Олександр Руснак

ЧМОЛА́
Іриней Симеонович

(03.09.1894 – д. і м. с. н.) – інж., старшина УГА та ДА УНР. Брат Івана Чмоли. Н. в м-ку Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї судді. Хрещений подвійним іменем Іриней-Павло. Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), потім в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), яку закінчив 1914.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, 1918 отримав військ. звання обер-лейтенанта. Зареєструвався в Збірній станиці в м. Відень 20.02.1919. Згодом прибув до Галичини, служив у 2-му корпусі УГА. Відряджений командуванням УГА до ДА УНР на Наддніпрянщину (03.1919). Брав участь у боях біля м. Бердичів (нині Житомир. обл.). Через стан здоров'я приділений до коша корпусу Січових стрільців, до 11.1919 був комендантом старшинської і підстаршинської шк. Потрапив у польс. полон, був у таборах м. Луцьк (нині Волин. обл.) і м. Вадовиці (нині Польща).

Зумів утекти з полону й 3.12.1920 прибув до ЧСР. З 29.01.1921 – у таборі для інтернованих м. Ліберець (нині Чехія). Вибув з табору 21.04.1921 на лікування.

Навч. на ф-ті будови машин Празьк. політехніки (1924). У серед. 1930-х проживав у ЧСР.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4435. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 88 зв.; Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 901–1250. 170.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 147; *Карпинець І.* Галичина. Військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 356.

Петро Гуцал, Ольга Малюта

ЧОБА́Н
Олекса Андрійович

(29.03.1896 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА, громад.-політ. діяч. Н. в с. Оршівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1909–14 навч. в держ. укр. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.), до ПСВ закінчив 5 кл. Належав до драмгуртка гімназистів.

Мобілізований до австр. війська у 04.1915. Отримав у 02.1916 одномісячну відпустку з війська для продовження навч., склав іспити за 6-й гімназійний кл. у Вижниц. г-зії. 1918 іменований хорунжим.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), де служив у канцелярії повітов. команди. У 02.1919 разом з чет. М. Войновським виїхав зі Снятина до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де був приділений до 36-го піх. полку ім. гетьмана Мазепи. Служив хорунжим 1-ї похідної сотні (команд. М. Войновський), яку спершу вислано на рум. фронт до с. Тулуків (нині Снятин. р-ну; команд. куреня пор. О. Тарновецький), невдовзі на польс. фронт біля м. Львів. 19.02.1919 сотня прибула до м. Судова Вишня (нині Мостис. р-ну Львів. обл.), де її приділено до куреня пор. В. Гриніва. Згодом сотню перекинуто до м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де вона брала участь у придушенні дрогобиц. бунту. Останнє місце дислокації сотні в Галичині – м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну), довелося залишити під час заг. відступу УГА.

На Наддніпрянщині воював на денікін. фронті в складі армій. групи А. Кравса, брав участь у здобутті м. Київ наприкінці 08.1919. Під час боїв з більшовиками біля м. Вапнярка (нині смт Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.) потрапив в оточення. Перехворів на плямистий та поворотний тиф. Потрапив до польс. полону 13.04.1920 в м. Ялтушків (нині с. Бар. р-ну Вінниц. обл.), утік 15.04.1920. Повернувся до с. Оршівці 20.05.1920.

1920–30-х мешкав у с. Оршівці. Активний чл. підпілля ОУН. Після втечі рад. військ наприкінці 06.1941 організував у Нар. домі збори селян, на яких запропонував встановити в селі укр. владу. Був обраний головою громади с. Оршівці. Під час 2-ї рум. окупації проводив підпільну діяльність, підтримував зв'язок з оунівцями в м. Снятин, організовував доставку заборонених укр. газет зі Снятина до Оршівців. Перебував під постійним наглядом рум. жандармів, однак напередодні свого арешту 1942 зумів утекти до Снятина.

Автор спогадів про свою участь в УГА, частково опубл. С. Лакустою в газ. "Час". Є імовірним автором мемуарних заміток, надрукованих у час. "ЛЧК" 1933 та 1939 під псевд. Олесь Бистренко.

Подальша доля невідома.

Тв.: Бистренко О. 40 хвилин командантом бриґади. Спомин б. хор. У. Г. А. // ЛЧК. 1939. Ч. 7. С. 16.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 257–258; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 26 серп.; 27 серп.; Реабілітовані історією. Чернівецька область. Кн. 2. Чернівці, 2010. С. 327–329.

Володимир Старик

ЧОЛГАН
Зенон Степанович

ЧОПЕЙ
Василь Йосифович

ЧОЛГА́Н
Зенон Степанович

(20.09.1886–15.06.1969) – військовик, громад. діяч. Старшина УГА. Н. в с. Чернятин (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Випускник Коломий. г-зії, офіцер. шк. м. Львів (1908).

Учасник ПСВ як офіцер австро-угор. війська. 1916 потрапив у рос. полон. Восени 1917 повернувся до Галичини. Офіцер у ранзі капітана.

Під час польс.-укр. війни 1918–19 – командант 9-го куреня піхоти 4-ї Золочів. бригади УГА, 1-го куреня 7-го стрілец. полку (команд. сот. П. Ґаздайка). Сотник. 1.03.1919 іменований отаманом УГА. Учасник боїв проти більшовиків на Наддніпрянщині. Після поразки визвол. змагань опинився в таборі для військовополонених біля м. Краків (Польща).

1923 повернувся до Галичини, оселився в с. Синьків (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.), де мешкала його сестра; розгорнув громад. діяльність. Заснував осередки т-в "Просвіта", "Рідна школа", укр. кооперації. 1965 оселився в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) у своєї родички Л. Городиської.

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок".

На честь Ч. 1990 названо вулицю в м. Коломия.

Літ.: Андріїшин С. Чолгана Зенона вул. // Енциклопедія Коломийщини. Зш. 12. Коломия, 2001. С. 47; *Полатайчук Я.* Чолган Зенон, син Степана // Енциклопедія Коломийщини. Зш. 12. Коломия, 2001. С. 47; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92, 606; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312.

Іван Монолатій

ЧОПЕ́Й
Василь Йосифович

(20.02.1895–03.08.1985) – педагог, військовик, церк. і громад. діяч. Н. в с. Боків (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.). Навч. в Бережан. г-зії (1908–14), іспит зрілості склав 18.05.1916 в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ – хорунжий 35-го Золочів. піх. полку австро-угор. армії. 1915–18 воював на Сх. фронті, зокр. на Бережанщині, де навесні 1917 поблизу с. Куропатники (нині Бережан. р-ну) був поранений у ногу, та біля м. Скала (нині смт Скала-Подільська, обидва Терноп. обл.). Нагороджений медаллю хоробрості. Закінчив старшин. шк. м. Еґерндорф (нині Крнов, Чехія), від 01.1918 – четар. Якийсь час як перекладач перебував у штабі Угор. д-зії.

Учасник польс.-укр. війни 1918–19. Організатор Підгаєц. сотні УГА, з якою вночі 20–21.11.1918 відбув на фронт біля м. Львів. Поранений у львів. передмісті Пасіки. У 06.1919 в складі 11-ї Стрий. бригади брав участь у Чортків. офензиві. Після переходу УГА на Наддніпрянщину як поручник боровся за визволення УНР від рос. більшовиків і білогвардійців. Учасник визвол. походу об'єднаних укр. армій на м. Київ 08.1919. Побував у "чотирикутнику смерті".

Після поразки визвол. змагань був покараний польс. владою домашнім арештом. Від 1921 навч. у Львів. духовній семінарії. 7.04.1925 рукопокладений у сан священика. 1925–39 – катехит нар. шк. м. Галич (нині Івано-Франк. обл.) та Жидачів, г-зії м. Городок (нині обидва Львів. обл.). Діяльний у т-вах "Рідна школа", "Сільський господар" та ін. Почесний крилошанин Львів. єпархії УГКЦ (1933). 1940–44 працював на Лемківщині: катехит у м. Сянок (нині Польща); станом на 06.1942 – канцлер Апостольської адміністрації Лемківщини (ААЛ); 23.01.1943 іменований слідчим суддею при консисторії ААЛ; почесний радник ААЛ.

6.07.1944 отримав дозвіл на виїзд до Німеччини, де 1945–48 був священиком у ДП м. Карлсруе й Пфорцгайм, очільником деканату в м. Роттенбурґ (нині всі 3 ФРН). 1948 виїхав до Канади. Працював у м. Ґрінрод (пров. Брит. Колумбія), душпастирював на парафіях у пров. Альберта, згодом у м. Едмонтон (пров. Альберта); єпархіальний духівник Братства українців-католиків Канади (1956–67). Почесний крилошанин Львів. архієпархії УКЦ (1974). Чл. Укр.-канад. к-ту, НТШ та ін. Від 1973 – голова Станиці бувших вояків УГА в м. Едмонтон.

Автор праці "Ювілейна пам'ятка у 25-річчя існування парафії в Ґрінроді" (1949), статей на церк., краєзнавчу й сусп. теми. Співред. і меценат істор.-краєзн. зб. "Підгаєцька земля".

П. у м. Едмонтон.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 234; *Мельничук Б., Щербак Л.* Чопей Василь Йосифович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 601; Підгаєцька земля: Історично-мемуарний збірник / ред. кол.: О. Яворський, І. Дурбак, І. Корницький та ін. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 189, 190, 223, 411–416; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1. Львів, 2015. С. 55; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 153, 154, 155, 176.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Лариса Щербак

ЧОРНЕ́НКО
Олександр

(1883 – д. і м. с. н.) – д-р права, адвокат, сотник-суддя УГА, громад. діяч. Н. в м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.). Навч. у Львів. ун-ті, учасник студент. виступів 1907 і 1910. 1911 здобув доктор. ступінь. Адвокат. практику проходив у м. Калуш і Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Активний чл. "Просвіти".

Під час ПСВ служив поручником в австро-угор. армії. 1917–18 – адвокат у м. Калуш. З 11.1918 – поручник-суддя УГА. У 12.1918 Ч. присвоєно звання сотника-судді. На Наддніпрян. Україні з армією не був.

З 1920 – адвокат у м. Солотвин, займався громад. роботою, очолював філію "Просвіти", ін. т-ва. Був притягнутий польс. владою до адм. відповідальності за орг-цію нар. зібрань у селах пов. З 1930 – адвокат у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), продовжував нац.-культ. і громад. роботу, як адвокат захищав українців у політ. суд. процесах польс. влади.

Після встановлення рад. влади 1939 подальша доля невідома.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307; Т. 3. Вінніпеґ, 1966.

Степан Кобута

ЧО́РНИЙ
Дмитро Іванович

(1895 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в нар. шк. в рідному селі. Рільник.

Вояк 1-ї бригади УСС УГА з 26.02.1919. Потрапив у польс. полон, перебував у таборі укр. військовополонених і старшин Пикуличі поблизу м. Перемишль (нині Польща). Звільнений польс. властями 22.01.1921 під нагляд поліції.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 261. Арк. 358; ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 85. Арк. 148.

Петро Сіреджук

ЧОРНИЙ
Дмитро Филимонович

ЧО́РНИЙ
Дмитро Филимонович

(09.11.1890–1975) – вчитель, старшина УГА, громад.-просвітн. діяч. Н. в с. Курівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в учител. семінарії м. Тернопіль. Працював у шк. с. Рожиськ (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.).

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, отримав військ. звання хорунжого. До УГА вступив наприкінці 1918, від 06.1919 служив у 18-й Терноп. бригаді. Перебував за р. Збруч. Іменований 1.08.1919 четарем. Потрапив у польс. полон.

Після звільнення повернувся до м. Тернопіль, де викладав у г-зії т-ва "Рідна школа". Діяльний в укр. громад.-просвітн. житті міста. Під час пацифікації восени 1930 зазнав переслідувань польс. влади, невдовзі відправлений на роботу до шк. с. Жеребки Шляхетські (нині Жеребки Підволочис. р-ну Терноп. обл.), де викладав до 1937, брав участь у роботі читальні "Просвіти", керував її хором. 1939–41 – вчитель,

інспектор райвідділу нар. освіти м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.); під час нацист. окупації 1941–44 – дир. шк. в цьому місті. З 1945 вчителював у СШ в Тернополі.

Заарештований 1947 співробітниками МДБ й за сфабрикованим звинуваченням у проведенні "націоналістичної антирадянської діяльності" ув'язнений на 15 р. ВТТ. Звільнений 1955 та відправлений на спецпоселення в Кемеров. обл. (Росія). Повернувся 1962 до Тернополя, проживав у сім'ї своєї доньки Н. Яременко.

П. у м. Тернопіль, де й похований на Микулинецькому цвинтарі.

Літ.: Гуцал П. Село Жеребки: його історія і люди. Тернопіль, 2003. С. 146; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Петро Гуцал

ЧОРНИ́Ш
Кость (Костянтин) Іванович

(1893–02.1920) – старшина УГА. Н. в м. Освенцим (нині Малопольс. в-ва, Польща) у сім'ї вчителя нар. шк. Згодом проживав у с. Грушів (нині Яворів. р-ну Львів. обл.), де батько працював до ПСВ. Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1912).

В УГА – з 11.1918, служив у Коломий. ОВК. Перебував з армією за р. Збруч, воював в одній з бригад 2-го корпусу. Іменований 1.08.1919 четарем.

П. від тифу в с. Тростянець (нині смт Гайсин. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 21; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Микола Вітенко,
Петро Гуцал

"ЧОРНОГО́РА"

Друкований орган УРП у Косів. пов. Опубл. тільки 1 номер 15.05.1919. Газета мала виходити регулярно щосереди з 1.06.1919. 1-й номер було видано з метою інформування громадськості Косівщини про з'їзд місц. орг-ції УРП 18.05.1919. Вартість річної передплати газети – 48, місячної – 4 грн.

Ч. 1. Косів, дня 15. мая 1919.

ЧОРНОГОРА

Ред. – М. Угрин-Безгрішний. Була видана у косів. друкарні Д. Гіршгорна. Газета висвітлювала діяльність УРП на тер. Косів. пов., становище на фронті. Надруковано оголошення і розпорядження укр. влади.

Єдиний примірник газети сьогодні зберігається в ЦДАВОВУ.

Літ.: Чорногора. 1919. 15 мая. С. 1–2.

Петро Сіреджук

ЧОРНОДОЛЬСЬКИЙ Михайло

ЧОРНОДО́ЛЬСЬКИЙ
Михайло

(14.09.1899–22.02.1985) – педагог, підстаршина УГА. Н. в м. Золочів (нині Львів. обл.) у родині міщан. Навч. в г-зії рідного міста до поч. ПСВ.

В УГА – з 11.1918, служив підхорунжим у Золочів. ОВК, після переходу за р. Збруч – в армій. вишколі 1-го Галиц. корпусу, що дислокувався в с. Зелені Курилівці (нині Новоушиц. р-ну Хмельн. обл.). Пережив епідемію тифу.

Повернувся додому 1920. Склав матуральні іспити в укр. г-зії м. Тернопіль (06.1921). Студіював класичну філологію в Укр. таємному ун-ті м. Львів. З 1926 вивчав природничі науки в держ. ун-тах м. Львів і Вільно (нині Вільнюс, Литва). Від 1930 викладав біологію та географію в г-зіях на Віленщині. Влітку 1939 переведений на посаду проф. АГ у Львові. У час ДСВ продовжував пед. працю.

Влітку 1944 емігрував на Зх. З 1945 перебував у ДП м. Карлсфельд і Берхтесґаден (нині земля Баварія, Німеччина), викладав у таборових укр. г-зіях.

У 05.1949 із сім'єю прибув до США. Проживав у м. Нью-Йорк, працював у відділі Амер. федерації праці. 1969 вийшов на пенсію. Належав до Союзу українців-католиків "Провидіння".

П. у боро Бронкс м. Нью-Йорк. Похований у м. Гемптонбурґ (шт. Нью-Йорк, США).

Літ.: Бл. п. проф. Михайло Чорнодольський // Свобода. 1985. 26 лютого. Ч. 37. С. 3; *Герлинська І.* Проф. Михайло Чорнодольський // Ювілейна книга української гімназії у Берхтесґадені. В 50-ту річницю першої матури 1947–1997 рр. Норт Порт, 1997. С. 28; Золочівщина, її минуле і сучасне / упоряд. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 612.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧОРНОПИ́СЬКИЙ Василь-Володимир

(д. н. н. – 17.08.1919) – старшина УГА. Н. в с. Чернелиця (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Курінний ад'ютант штабу 9-ї Белз. бригади УГА. Четар. Учасник Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

Загинув у бою з більшовиками за м. Калинівка (нині Вінниц. обл.). Посмертно іменований поручником.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 684; *Стефанів З.* Два роки в Українській Армії // ЛЧК. 1932. Ч. 11. С. 13–16; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 84; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 120.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ЧОРТКІ́В (Czortków)

Польс. тимчасовий табір для укр. військовополонених, розташований у м. Чортків (нині Терноп. обл.). Санітарні проблеми в таборах у с. Пикуличі (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) та м. Брест-Литовський (нині Брест, Республіка Білорусь) влітку 1919, а також велика кількість укр. військовополонених вимагали відкриття тимчасових місць для утримання вояків УГА. Табір у Чорткові ств. 16.08.1919 за наказом командування етапу Чортків. пов. Його облаштували в місц. в'язниці. Стан табору в 12.1919 оцінювали як добрий. Кількість в'язнів, які там перебували, становила: 30.11.1919 – 2923 особи, 15.12.1919 – 547, 31.12.1919 – 450, 15.02.1920 – 172. Місцевий УГК надавав посильну допомогу полоненим, організував на вул. Ґрюнвальдська кухню, де готували їжу для них.

Табір закрито ймовірно навесні 1920.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 67; CAW. Sygn. I.301.10.336; Sygn. I.301.10.338; Sygn. I.301.10.342; Sygn. I.301.10.355.

Віктор Венґлевич

ЧОРТКІВСЬКА ОКРУЖНА́ ВІЙСЬКО́ВА КОМА́НДА

Військ.-цивільна адміністрація, ств. в умовах польс.-укр. війни 13.11.1918 з центром у м. Чортків (нині Терноп. обл.). Своєю владою охоплювала тер. тодішніх Борщів., Бучац., Гусятин., Заліщиц. і Чортків. пов., у яких діяли ПВК.

Очолив Ч. ОВК досвідчений фронтовик, сот. В. Оробко (іменований отаманом 1.01.1919). Для створення коша ОВК в м. Чортків була використана база австр. 95-го піх. полку. Під кер-вом старшин окружної і повітових команд сот. Ю. Нестайка, А. Подлєвського, пор. В. Слюсара, В. Семаки, О. Маркевича, М. Давибіди, П. Зубрицького, К. Кізюка, чет. Д. Григоровича, Д. Семковича, А. Короля (запасний полк кінноти) та ін. готувалися сотні й курені для 9-ї Угнів. та 10-ї Янів. бригад УГА. У 06.1919 Ч. ОВК брала дієву участь у формуванні нових 14-ї Станиславів., 16-ї Чортків. і 17-ї Бучац. стрілец. бригад, а також кінної бригади УГА.

Припинила існувати з відступом УГА за р. Збруч.

Літ.: *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918–1923 рр. Філадельфія, 1956.

Микола Литвин

ЧОРТКІВСЬКА ОФЕНЗИ́ВА (7–28.06.1918)

Найуспішніша стратегічна операція УГА в період польс.-укр. війни 1918–19. Планували спершу спрямувати наступ

УГА на м. Львів, до берегів р. Сян, за можливості несподівано атакувати Львів з пд. зх. М. Омелянович-Павленко допускав наступ УГА до р. Золота Липа, після чого могло бути підписано перемир'я з поляками, а галиц. корпуси мали перекинути на антибільшовиц. фронт, для допомоги Армії УНР. Останню ідею категорично не підтримувало кер-во ЗОУНР і галиц. стрілецтво.

УГА на той час мала 27600 багнетів, 1200 шабель, 238 кулеметів і 70 гармат, активно й цілеспрямовано готувалася до нових битв. Однак на цьому

фронті налічувалося тільки бл. 8 тис. багнетів. Безпосередніми ініціаторами наступу були фронтові команд. бригад О. Букшований, А. Бізанц і А. Вольф із 2-го корпусу, яким стало відомо про слабкі сили поляків у напрямку Чортків–Тернопіль. Їх підтримав ген. М. Омелянович-Павленко, який 7.06 віддав наказ 1-й бригаді УСС, 7-й Львів. і 3-Бережан. бригадам 8.06 перейти в рішучий наступ на м. Чортків (нині Терноп. обл.). Його підтвердив також новий команд. УГА ген.-хор. Армії УНР О. Греков, який обійняв цю посаду 9.06.1919, у день проголошення Диктатором Є. Петрушевича. Обидва воєнач. виходили з того, що УГА була зосереджена в кулак, а польс. війська розпорошені на широкому фронті. Крім того, поляки перекидали деякі д-зії, зокр. ген. З. Зелінського, до м. Броди (нині Львів. обл.) на більшовиц. фронт, який теж завдавав чимало клопотів польс. командуванню. Проте поляки мали на Галиц. фронті потужні сили. Станом на 6.06.1919 – 976 старшин, 25240 багнетів, 2170 шабель, 100 гармат і 585 кулеметів, тобто переважали українців.

Рішучою атакою бригад 2-го корпусу за активної підтримки артилерії впродовж 8.06 визволено м. Чортків. У ході наступу було розгромлено 3 польс. піх. полки, залишки яких кидали зброю та втікали до м. Бучач (нині Терноп. обл.). Було полонено 200 польс. вояків, захоплено 52 кулемети, 6 гармат, 60 тис. набоїв для гвинтівок. Блискуча перемога викликала великий ентузіазм серед галиц. вояків. На фронті утворився загрозливий для поляків пролом. Спроба полк. В. Сікорського закрити його не вдалася: посланий ним з м. Теребовля (нині Терноп. обл.) посилений піх. батальйон був розгромлений 5-ю Сокал. бригадою. Ген. О. Греков кинув у прорив війська 1-го й 3-го корпусів, які розвивали наступ і 10.06 досягли Бучача й Теребовлі. Польс. ген. В. Івашкевич спробував закрити прорив у своїй обороні. Але УГА завдала серйозних втрат полякам, зокр. д-зії полк. В. Сікорського, та відбила черговий контрнаступ.

11.06.1919 В. Івашкевич кинув на небезпечний напрям і допомогу В. Сікорському д-зію Ф. Александровича, групу Л. Бербецького й ч. сил операц. групи Л. Єнджеєвського. Але галиц. розвідувальна авіація вчасно виявила швидке просування польс. військ. Енергійним наступом галиц. корпуси зупинили поляків, зайняли м. Бучач, Копичинці, Струсів, Гримайлів і Теребовля (нині всі Терноп. обл.) й відкинули ворога до м. Тернопіль. 13.06.1919 ген. О. Греков підсумував 1-й переможний етап Чортків. операції, оголосив військам УГА подяку за "побідні операції для відібрання нашої землі" та висловив упевненість, що успіхи 1-го етапу будуть розвинуті в подальших битвах. За вміле кер-во бойовими діями були підвищені у військ. званнях до: генерала-четаря – команд. 2-го корпусу полк. М. Тарнавський; полковника – О. Микитка, А. Шаманек, С. Чмелик; підполковника – А. Бізанц і А. Долуд. Багато старшин стали отаманами й сотниками. Започатковано також реорг-цію УГА, творення 4-го і 5-го армій. корпусів, активізовано мобілізацію чоловіків 18–40 р.

У стані високого патріотичного піднесення особового складу армії новоств. армій. група ген. М. Тарнавського в складі 1-го й 2-го корпусів розпочала 2-й етап операції – наступ на м. Тернопіль і Бережани. У ході боїв 14–15.06 було розгромлено 6 польс. піх. полків, до кін. дня 15.06 визволено м. Тернопіль. Надалі корпуси розвивали наступ окремо: 1-й полк. О. Микитки – на м. Золочів, Броди (нині обидва Львів. обл.), 2-й ген. М. Тарнавського – на Бережани. 3-й корпус на чолі з новим команд. – полк. А. Кравсом успішно просувався на зх. – на м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). Подолавши опір поляків на лінії оборони в р-ні м. Бурштин, Рогатин (нині обидва Івано-Франк. обл.), його бригади зав'язали бої на лінії оборони поляків біля м. Ходорів (нині Львів. обл.). Великим успіхом 2-го корпусу був розгром польс. угруповання в р-ні м. Бережани (нині Терноп. обл.) 21.06.1919. Після того його бригади наступали на м. Перемишляни (нині Львів. обл.) в бік м. Львів. 22.06 бригади 1-го корпусу, після розгрому поляків у р-ні м. Поморяни (нині Львів. обл.),

зайняли м. Золочів (нині Львів. обл.) і, переслідуючи ворога, 24.06 – Броди, Красне (обидва нині Львів. обл.), наблизилися до Львова.

Становище на Сх. (Галиц.) фронті стурбувало Варшаву. 24.06 на фронт у ставку ген. В. Івашкевича в Ходорові прибув Ю. Пілсудський з групою генералів. За його наказом з Польщі на фронт були направлені свіжі війська. Помітно посилився опір польс. військ на цілому фронті бойових дій. Просування галиц. корпусів припинилося. Вони потребували підкріплення, яких НКГА не могла надати, зважаючи, насамперед, на відсутність озброєння. Коли до збірних станиць зголосилося бл. 100 тис. добровольців, армія прийняла тільки 15 тис. через нестачу зброї. Співвідношення сил на укр.-польс. фронті змінювалося на користь Польщі. За таких обставин Ю. Пілсудський швидкими темпами готував свої війська до контрнаступу. 25.06.1919 він отримав повідомлення про згоду Найвищої ради в м. Париж на цілковиту окупацію тер. Сх. Галичини (ЗУНР) до р. Збруч, 27.06 – про офіц. дозвіл використати в наступі добре озброєну армію Ю. Галлера. Він наказав 28.06.1919 перейти в контрнаступ по цілому фронту від м. Броди до м. Галич і керував бойовими діями особисто з фронтового командного пункту біля с. Гологори (нині Золочів. р-ну Львів. обл). Гол. удару поляки завдали в р-ні Гологори по частинах 2-го корпусу на Золочів і зайняли його наприкінці дня. Свіжими силами, зокр. 4-ю д-зією піхоти ген. Л. Желіговського, поляки завдали потужного удару по частинах 3-го корпусу в р-ні Галича й змусили їх відступати з берегів р. Дністер до р. Збруч. Водночас переважаючими силами поляки перейшли в наступ на фронті 1-го корпусу УГА. 30.06 його частини залишили Броди, Поморяни, Бережани. Причому поляки захопили в полон бл. 2 тис. галиц. вояків. Польс. наступ тривав до 17.07; у ході його УГА лише за 11–17.06 втратила 6,5 тис. полоненими, 47 гармат, 100 кулеметів. Загалом за період наступу польс. військ від 28.06.1919 у польс. полон потрапило бл. 10 тис. галиц. вояків.

За таких обставин, коли поляки затисли УГА в р-ні Чортків–Заліщики й майже неминучою була її загибель, уряд ЗУНР і НКГА провели переговори із С. Петлюрою, який прибув з пропозицією галичанам перейти за р. Збруч на тер. УНР під захист укр. армії. 16–17.07 кер-во д-ви й УГА покинуло Галичину й перейшло р. Збруч. Уряд розмістився в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). У цьому ж р-ні розташувалися частини УГА, які приводили себе в бойовий порядок.

Чортків. операція була останньою битвою УГА в 9-місячній польс.-укр. війні. Незважаючи на поразку в битві й війні загалом, вона продемонструвала незламну волю укр. народу в нерівній б-бі за незалежність ЗУНР. Як показали майбутні події, зокр. участь на боці УНР в протибільшовиц. війні, УГА зберегла свій морально-бойовий потенціал і високу боєздатність, виявлені в ході війни 1918–19, насамперед у Чортків. наступальній операції.

Варто зауважити й те, що в ході цієї офензиви виявилося чимало опонентів. Так, старшина й літописець УГА Л. Шанковський вважав, що в складній геополіт. ситуації галиц. корпуси найкраще було відправити на більшовиц. фронт. На його думку, треба було підтримати тогочасну Проскурів. операцію Армії УНР; натомість Ч.о. забрала з "протибольшевицького фронту" добре вишколені д-зії армії Ю. Галлера. Отже, резюмував Л. Шанковський, Ч.о. мала не стратегічні, а лише тактичні успіхи й "поважно спричинилися до зменшення успіхів братньої української армії, що воювала на основному фронті наших Визвольних змагань", а це лише би пришвидшило взяття об'єднаними укр. арміями столичного м. Київ та Одеса. Натомість "перемога на вирішальному протимосковському фронті згодом призвела би і до визволення Галичини для Соборної України". З політ. точки зору, підкреслював Л. Шанковський, Ч.о. "звела нанівець останню можливість виманеврування України з боротьби на два фронти засобами дипломатії, тобто укладення з поляками перемир'я, а може навіть союзу для спільних дій".

Тим паче, що в такому союзі була зацікавлена “переможна Антанта”.

Ін. думки про Ч.о. був тогочасний старшина й літописець УГА Л. Макарушка, який вважав: вихід ЗУНР з польс.-укр. війни й перекидання армії на більшовиц. фронт стали би для галиц. уряду “добровільним зреченням … західноукраїнських земель, а це не сприйняло би галицьке стрілецтво”.

Літ.: Галущак М. За пів кроку до перемоги. Військове будівництво та операції Галицької Армії в 1918–1919 роках. Львів, 2020; Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974; *Дєдик О.* Чортківська офензива. Львів, Ч. 1. 2013; Ч. 2. 2015; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Омелянович-Павленко М.* Спогади командарма (1917–1920). К., 2007; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974; *Klimecki M.* Czortków 1919. Warszawa, 2000.

Микола Литвин

“ЧОРТКІВСКИЙ ВІСТНИК”

Громад.-політ. газета. Виходила 1919 за ред. видавничого к-ту “Селянської спілки” в м. Чортків (нині Терноп. обл.). Друком вийшло лише 2 числа: 1-ше – 13.04, 2-ге – 13.05. Опубл. відомості про події в громад. й політ. житті Сх. Галичині й Наддніпрян. України. Переважають передруки матеріалів антибільшовиц. спрямування з ін. укр. періодичних вид. Хроніку життя пов. подавали під рубриками “З пов. Труд. Нац. Ради”, “З послїдного тижня”, фронтові зведення – “З Західного фронту”. У відділі “Урядова Часть” висвітлювали діяльність держ. повітов. комісаріату, публікували його розпорядження.

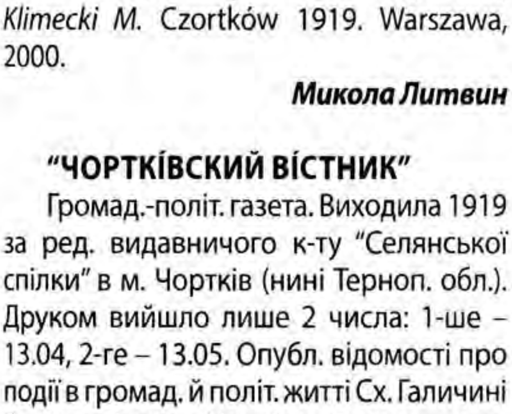
ЧОРТКІВСКИЙ
ВІСТНИК
Виходить раз в місяць
БРАТЯ СЕЛЯНИ!

Літ.: Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.). Львів, 2008. С. 146–148; *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 196–197.

Олеся Дроздовська

“ЧОТИРИКУ́ТНИК СМЕ́РТІ” див. “ТРИКУ́ТНИК СМЕ́РТІ” (“ЧОТИРИКУ́ТНИК СМЕ́РТІ”)

ЧУБА́ТИЙ Володимир Іванович

(25.10.1882–12.11.1930) – вчитель, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Тернопіль у родині міщан. Випускник учител. семінарії в рідному місті. Працював у сільс. шк. на Тернопільщині.

У 08.1914 вступив до Леґіону УСС, брав участь у боях; на 1.06.1916 – старший десятник його 4-ї сотні, згодом став хорунжим. Учасник боїв у м. Львів 11.1918. У складі УГА як старшина 1-ї бригади УСС пройшов усю воєн. кампанію. Військ. звання поручника отримав 1.08.1919. Перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

Повернувся до Тернополя 1923. Не допущений польс. властями до пед. праці й позбавлений пенсії. Займався приватним навч. і кооперацією. Активний діяч укр. громад. життя в місті.

П. у м. Тернопіль, де й похований у родинному гробівці на Микулинецькому цвинтарі.

Літ.: Посмертні згадки. Володимир Чубатий // Діло. 1930. 18 груд. Ч. 281. С. 6; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 14; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Петро Гуцал

ЧУБА́ТИЙ Володимир Олександрович

(06.07.1901–15.08.1985) – лікар, д-р медицини, стрілець УГА. Н. в м. Бережани (нині Терноп. обл.) в сім'ї священика. Від 1902 проживав у с. Жуків, від

весни 1918 – у с. Дітківці (нині обидва Золочів. р-ну Львів. обл.), де батько обіймав парафії. Навч. в АГ м. Львів.

У 11.1918–01.1919 служив стрільцем у військ. команді в м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Студіював медицину в Укр. таємному ун-ті у Львові (1921–22). Прибув наприкінці 04.1922 до ЧСР. Випускник мед. ф-ту Празьк. ун-ту. Повернувся до Галичини, нострифікував диплом д-ра медицини й стажувався в м. Тернопіль; влітку 1932 відкрив у місті приватну практику. Брав участь у громад. житті, безкоштовно надавав мед. допомогу футбол. команді "Поділля". У час ДСВ продовжував працювати в Тернополі.

На поч. 1944 разом із сім'єю виїхав на Зх. У Німеччині (земля Баварія) працював лікарем у таборі для біженців м. Розенгайм, від літа 1946 – у таборі м. Міттенвальд, де в 02.1948 призначений кер. таборового шпиталю. У кін. 1948 емігрував до Канади. Працював у лікарнях м. Брендом (пров. Манітоба), м. Саскатун (пров. Саскачеван) та ін. Після нострифікації свого диплома провадив власну лікар. практику в м. Вінніпег (пров. Манітоба).

П. у м. Місісага (пров. Онтаріо, Канада).

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 901–1250. 203.

Літ.: Міттенвальд Mittenwald 1946–1951. Воррен, 2001. С. 640.

Петро Гуцал

ЧУБА́ТИЙ
Денис Павлович

(20.10.1887 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Тернопіль у міщан. родині. Випускник учител. семінарії в рідному місті. Працював учителем.

Мобілізований до австро-угор. армії (07.1914), воював на різних фронтах; іменований хорунжим. До УГА вступив у 11.1918, у її складі воював біля м. Львів, брав участь у Чортків. офензиві. У серед. 07.1919 перейшов на Наддніпрян. Україну. Військ. звання четаря отримав 1.08.1919.

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 392.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Петро Гуцал

ЧУБА́ТИЙ
Іван Пантелеймонович

(08.03.1894–17.06.1942) – педагог, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Тернопіль у родині міщан. Випускник учител. семінарії в рідному місті.

В УГА воював від кін. 1918; мав військ. звання хорунжого. Потрапив улітку 1919 у польс. полон, перебував до 1920 у таборах для інтернованих.

Після війни працював сільс. учителем на Тернопільщині. 1929 польс. власті скерували Ч. на пед. роботу на Холмщину. Протягом тривалого часу був управителем нар. шк. с. Кунки (нині Томашів-Любел. пов. Люблін. в-ва, Польща). Діяльний в укр. громад. житті пов.

Підступно вбитий польс. боївкою в м. Ліски Лущанські (нині того ж повіту). Похований у м. Томашів-Любельський (Польща).

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 393.

Літ.: † І. Чубатий // Наступ: орган української націоналістичної думки. 1942. 13 верес. Ч. 37. С. 5.

Петро Гуцал

ЧУБА́ТИЙ
Лев

(03.03.1895–14.07.1966) – старшина УГА, видавець, ред., публіцист, громад. діяч. Н. в с. Колоколин (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, пройшов у його лавах весь бойовий шлях. 1918 був на Наддніпрян. Україні. Учасник боїв у м. Львів 11.1918 як хорунжий 3-ї сотні УСС під командуванням О. Теліщака. Надалі командував четою, сотнею в 1-му курені ("курінь смерті") 1-го полку 1-ї бригади УСС УГА. Отримав 1.03.1919 військ. звання четаря. Пройшов усю воєн. кампанію. Побував у польс. полоні.

Працював у видавничому концерні "Українська Преса" в м. Львів

(1923–09.1939). Фактично заст. дир. цього вид-ва І. Тиктора, брав участь у підготовці всіх видавничих проектів і випуску пресових видань, був відп. ред. ж. "Наш Прапор" (1933), "Комар" (1933–38). Публікував статті й огляди.

Влітку 1944 емігрував на Зх. Виїхав 1949 з Німеччини до США. Чл. Братства УСС, ОбВУА, ін. укр. т-в.

П. у м. Філадельфія, похований у м. Фокс Чейс (шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Відгомін польсько-української війни // Діло. 1937. 9 жовт. Ч. 222. С. 7; Посмертні згадки. Чубатий Лев // Свобода. 1966. 22 лип. Ч. 134. С. 4; *Ріпецький С.* Українське січове стрілецтво. Львів, 1995. С. 188; † Ті, що відійшли... Лев Чубатий // Вісті Комбатанта. 1966. Ч. 3. С. 61; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧУБА́ТИЙ
Микола Дмитрович

(11.12.1889–10.07.1975) – історик, педагог, журналіст, ред., громад. і церк. діяч. Н. в м. Тернопіль у сім'ї заможних міщан. Початкову освіту здобув у шк. вправ при вчител. семінарії в Тернополі. З відзнакою закінчив навч. в Терноп. укр. держ. г-зії (1909) та Львів. духовній семінарії (1913). Вивчав історію у Львів. (1913–14, закінчив 1917) і Віден. (1914–16) ун-тах. Д-р філософії (08.1917). 1917/18 н. р. студіював на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Учень проф. М. Грушевського й О. Бальцера.

Брав участь у підготовці та здійсненні Листопадового чину 1918. За дорученням Д. Паліїва зорганізував у м. Львів розвідку з укр. студентів ун-ту. Вночі на 1.11.1918 відстежував у місті переміщення поляків. Виконував кур'єр. службу, доставляв накази УГВК відповідним особам. Організував роззброєння відділу жандармерії в с. Миклашів (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Пом. держ. секретаря освіти в уряді ЗУНР. Чл. держ. делегації ЗУНР в м. Київ (01.1919) під час проголошення актів злуки УНР і ЗУНР. Чл. ТКУ. 1919 – доц. історії укр. права Держ. укр. ун-ту в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

Після повернення в серед. 1919 до м. Львів – пом. гол. ред. ж. "Нова Рада", засн. і ред. тижневика "Правда". 1920–23 – чл. сенату і кураторії високих шк. Від 1921 – проф. Укр. таємного ун-ту, 1925–28 – дир. г-зії сестер василіанок, викл. польс. г-зії. Від 1926 – викл. історії духовної семінарії (від 1927 – акад-ї), її проф. Чл. Укр. богослов. т-ва (1926). Дійсний чл. НТШ (1928), де: 1932–35 – чл. управи, 1937–39 – заст. голови істор.-філос. секції. Опікун акад. т-ва "Обнова", що стало чл. міжнар. орг-ції "Пакс Романа"; як чл. її управи в 08.1939 виїхав зі Львова на міжнар. конгрес до США, де залишився через поч. ДСВ.

У США: викл. коледжу св. Василія м. Стемфорд (шт. Коннектикут); 1940 перебрався до м. Нью-Йорк, де співпрацював з тижневиком "Шлях" і щоденником "Свобода". 1941–54 – у ред. газ. "Свобода"; багатолітній співробітник укр. щоденної газ. "Америка", час. "Новий шлях", "Наша мета", "Вільне слово", "Українське життя". 1944–57 – засн. і ред. ж. "Український квартальник". 1947–52 – засн. і 1-й голова НТШ у США, 1952–55 – заст. президента гол. ради цього т-ва. Співорганізатор "Дому української культури" в м. Нью-Йорк. Чл. Амер. істор. т-ва (1946), співзасн. Укр. істор. т-ва (1965), багатолітній чл. його управи. 1946–75 – проф. і почесний д-р УВУ (м. Мюнхен, Німеччина); 1963–75 на запрошення Й. Сліпого – проф., декан ф-ту права і сусп. наук УКУ (м. Рим, Італія). 1960–70-ті – активіст руху "За Патріархат УГКЦ". Заст. голови управи й голова ред. колегії К-ту виконавців Листопадового чину.

Автор понад 200 наук. та публіцист. праць (у т. ч. монографій) з історії України та Церкви, укр. і закорд. права: "Митрополит Ігнатій Потій, апостол церковної єдности" (1914), "Західна Україна і Рим у XIII віці у своїх змаганнях до церковної унії" (1917), "Державний лад на Західній Области Української Народньої Республіки" (1921), "Про правне становище Церкви в козацькій державі" (1925), "Десять днів у Києві в січні 1919" (1931), "Як родилася Соборна Україна" (1957), "Історично-правові основи самостійності та соборности України

ЧУБАТИЙ
Микола Дмитрович

1918–1919 рр." (1962), "Київська Русь і початок трьох східнослов'янських націй" (1964), "Історія християнства на Руси-Україні" (Т. 1, 1965; Т. 2, 1976), "Перший Листопад 1918 року" (1966), "Як народжувалася наука історії українського права" (1969) та ін.

П. у м. Петерсон (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 6, 43, 99–100, 103, 144, 153, 155, 175–187, 187–189; *Ждан М.* Микола Чубатий: з нагоди 80-ліття. Мюнхен; Нью-Йорк, 1970; *Кравченюк О.* Микола Чубатий (1889–1975) // Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3. Філядельфія, Пенсильванія, 1983. С. 585–587; *Мельничук Б., Щербак Л.* Чубатий Микола Дмитрович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 615–616; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. 216; *Pawłyszyn O.* Mykola Czubaty (1889–1975) // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku / pod red. J. Maternickiego przy współracy L. Zaszkilniaka. Rzeszów, 2007. S. 569–578.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Лариса Щербак

ЧУБА́ТИЙ
Павло

(д. і м. н. і с. н.) – сотник УГА.

У період ЗУНР вступив до УГА, приділений до ліквідаційної комісії в м. Відень (26.08.1919). Прибув до табору м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія) та спрямований до сотні саперів Команди бригади УГА (23.09.1919). Призначений від саперів до комісії для перевірки стану бараків (26.10.1919). 23.08.1920 тимчасово розміщений у таборі м. Ліберець (нині Чехія). Рішенням Військ. канцелярії Диктатора ЗУНР іменований сотником-інж. (28.08.1920).

Навч. в м. Прага, ймовірно, на тех. спеціальності. Отримав студійну відпустку 1.07–1.10.1920. У таборі 26.11.1920 виголосив доповідь "Чому учить нас фізика?". Вибраний 1-м заст. відділу булави бригади й самост. підвідділів УГА (13.12.1920). Військ. крайова команда в м. Прага надала Ч. 8-тижневу відпустку з утриманням до м. Прага та Відень (24.01.1921). Призначений учителем тех. робіт на курсі аспірантів (25.04.1921).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4435. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 92.

Ольга Малюта

ЧУБА́ТИЙ
Петро Лукич

(22.04.1898 – д. і м. с. н.) – бухгалтер, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Тернопіль у сім'ї міщан. Навч. 1907–14 в укр. г-зії рідного міста.

В УГА – від 11.1918, служив старшим десятником в інтендатурі Терноп. ОВК; військ. звання хорунжого рахунковості отримав 1.03.1919. У складі армії перейшов у серед. 07.1919 на Наддніпрян. Україну. У 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон; перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 17.03.1921.

Надалі проживав у м. Львів, працював бухгалтером і книговодом ф-ки "Фортуна нова", належав до управи кооперативи "Учительська краєва спілка" (до 1936) і ради т-ва "Відродження" (до 09.1939).

Подальша доля невідома.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 129; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 324.

Петро Гуцал

ЧУБА́ТИЙ
Ярослав Євгенович

(18.10.1897 – д. і м. с. н.) – інж., старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Деревляни (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Хрещений подвійним іменем Ярослав-Володимир. Випускник АГ м. Львів (06.1916).

Мобілізований до австро-угор. армії, воював у 36-му піх. полку; отримав військ. звання хорунжого. До УГА вступив 1.11.1918 в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), до 11.11.1918 як командант сотні Гуцул. куреня відбув на фронт біля

м. Львів. Від 03.1919 воював у 9-й Белз. бригаді, як ад'ютант Угнів. куреня брав участь у Чортків. офензиві. Іменований 1.08.1919 четарем. У 09.1919 призначений ад'ютантом 2-го куреня 9-ї бригади, який у той час дислокувався в м. Бердичів (нині Житомир. обл.).

У ЧУГА служив ад'ютантом 2-го куреня 4-го піх. полку. У 04.1920 на Вінниччині потрапив у польс. полон. З табору м. Тухоля (нині Польща) втік 17.07.1920. Через Німеччину прибув до ЧСР, приділений до табору для інтернованих м. Ліберець (нині Чехія).

Згодом до 1926 навч. в Празьк. політехніці, здобув диплом інж.-хіміка. Повернувся до Галичини, працював за фахом у корінній Польщі. Восени 1944 емігрував на Зх. З 1945 – у Німеччині, 1948 був у ДП м. Реґенсбурґ (земля Баварія).

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 901–1250. 199.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 105; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Петро Гуцал

ЧУДІ́НОВ (БОГУ́Н)
Микола Степанович

(1886–1939) – технік шкіряного промислу, публіцист, засн. УНП, громад.-політ. діяч. Н. на Полтавщині в сел. сім'ї. Навч. в Тифліс. г-зії. Заробляв на прожиття репетиторством. Зайнявся революц. роботою в РУП, після розколу якої обраний до ЦК УСДРП, організовував парт. гуртки в Полтав. губ.

Перед загрозою арешту 1907 виїхав до Галичини, звідти до Франції. Працював робітником на ф-ці, водночас займався самоосвітою та діяльністю в "Українській громаді" м. Париж, став її бібліотекарем. Спонукав А. Луначарського виступити на Шевченків. вечорі в Парижі; переклав його виступ укр. мовою та опубл. окремою брошурою, яку тричі друкували в Україні (Львів, Полтава, Одеса).

Повернувся до України 1914. Дійшов переконання, що соц. основою самост. України мав бути не поміщик, а міцний, економічно незалежний селянин. Делегат УЦР від УСДРП (1917). Чл. Всеукр. Союзу хліборобів-власників (1918).

У 02.1919, як службовець уряду УНР, переїхав на тер. ЗОУНР. У м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) зблизився з галиц. націонал-демократами, учасник Надзвичайного з'їзду УНДП (28–29.03.1919). Протидіяв соціаліст. пропаганді й розпочав роботу над створенням УНП. Ідеолог та організатор УНП, яка представляла інтереси укр. селянина-середняка. Став головою Управи партії 15.05.1919. На поч. 07.1919 переїхав до м. Кам'янець на Поділлі (нині Хмельн. обл.), де був серед тих наддніпрянців, які намагалися порозумітися з галичанами. Учасник зустрічі, організованої Укр. нац.-держ. союзом (19.08.1919). Був в опозиції до соціаліст. урядів Директорії УНР, що виявилась не до вподоби оточенню С. Петлюри. Його запроторили до в'язниці, випустили після тривалого голодування. Наприкінці 1919 – на поч. 1920 перебував в Одес. пов. Херсонщини, де, разом з товаришами по партії, працював над орг-цією місц. селянства. Формував т. зв. нар. оборону Херсон. губ. Навесні 1920 разом з однодумцями переїхав до м. Могилів (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.). Відп. ред. парт. час. УНП "Голос" (Могилів).

Улітку 1920 емігрував до Австрії, де контактував з діячами ЗУНР, був радником В. Вишиваного. Незабаром переїхав на постійне проживання до ЧСР, замешкав у м. Братислава. 2.03.1923 виступив перед стрільцями робітн. відділу УГА в Братиславі з приводу акта Ради амбасадорів про передачу Сх. Галичини Польщі. Співзасн. т-ва "Українська громада в Братиславі" (16.10.1923).

Обставини, місце смерті й поховання невідомі.

Тв.: Богун М. В справі Польсько-Українського порозуміння // Голос. Могилів, 1920. 23 трав. Ч. 1. С. 2–3; *Його ж.* Промова // Український Скиталець. Відень, 1923. 15 квіт. Ч. 8

ЧУДІНОВ (БОГУН)
Микола Степанович

(30). С. 23–25; *Його ж.* Фраґмент зі споминів про "Народню Оборону херсонської ґубернії". На передодні кінця Денікінщини на Херсонщині // Український Скиталець. Відень, 1923. 15 січ. Ч. 2 (24). С. 32–37; *Луначарський А.* Великий народний поет (Тарас Шевченко). Переклав з рукопису Микола Чудінов (М. Богун). До 60 літніх роковин смерти Тараса Шевченко (11.III. 1861–11.III.1921). Одеса, 1921; *Чудінов-Богун М.* Лист до Редакції // Українська Думка. Львів, 1920. 30 жовт. Ч. 22. С. 3.

Літ.: Андрієвський В. До характеристики правих партій. (З докладу, читаного 16–17 XII 1920 р., в українськім військовім таборі в Райхенбергу). Берлін, 1921. С. 20; Історичні справки, пояснення, уваги // Українська Партія Самостійників-Соціялістів (У. Н. П.). Українська революція (1917–1919). Діяльність партії С.-С. в звязку з політичними подіями на Україні за час 1901–1919. Ідеольоґія, програм і статут партії. Відень; К., 1920. С. 53; *Німчук І.* Українська політична еміґрація до світової війни // Визволення. Відень; Прага, 1923. Лютий. Ч. 1. С. 23–28.

Олег Павлишин

ЧУЖА́К
Григорій

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в с. Перерив (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.).

Хорунжий телефонічного відділу 2-го корпусу УГА. Потрапив у польс. полон. Звільнений з табору м. Тухоля (нині Польща).

Дж.: Почтова скринька // Вперед. 1919. 3 груд. С. 6.

Петро Сіреджук

ЧУКУ́Р
Михайло

(1899–12.1919) – хорунжий УГА. Н. в с. Іспас (нині Спас Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

В УГА з 11.1918. Звання четаря отримав 1.03.1919. Разом з УГА воював на теренах Наддніпрян. України.

П. від тифу в с. Межирів (нині Жмерин. р-ну Вінниц. обл.), де й похований на місц. кладовищі.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 66 зв.

Петро Сіреджук

ЧУКУ́Р
Юрій Іванович

(12.08.1894–21.03.1945) – старшина УГА, громад.-політ. діяч. Н. в с. Ковалівка (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. с. Ковалівка. Навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), закінчив 4 кл.

Учасник ПСВ. Воював на Італ. фронті. Вояк УГА.

1920 повернувся до с. Ковалівка, займався с. госп-вом. Чл. т-ва "Просвіта", 1935–39 очолював осередок цього т-ва в рідному селі. Чл. т-ва "Сільський господар". Ініціатор буд-ва Нар. дому, створення хору. Автор статей у час. "Свобода", що виходив у м. Львів. Чл. УНДО, 1928–38 належав до ЦК УНДО. 1930–35 – посол до польс. сейму. З 1933 – чл. ФНЄ. У 12.1939 заарештований НКВС, але невдовзі звільнений. З осені 1941 очолював волосну управу в м. Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). 15.03.1945 знову заарештований НКВС.

Загинув у в'язниці м. Яблунів. Похований у с. Ковалівка.

Тв.: Чукур Ю. Завдання українського селянина-діяча. Львів, 1932.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2009. С. 166–167; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; "...Тільки само життя вирішить справу співжиття двох народів..." Колишній посол, господар-гуцул п. Юра Чукур, забірає слово в анкеті "Діла" // Діло. 1937. 26 серп. Ч. 187. С. 3; Українське село в нужді. Промова посла Юри Чукура, виголошена на пленумі сойму 8 лютого 1935 р. // Діло. 1935. 11 лютого. Ч. 36. С. 2; *Smogorzewska M.* Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939: słownik biograficzny. T. 1 / red. nauk. A.-K. Kunert. Warszawa, 1998.

Микола Вітенко

ЧУЛО́ВСЬКИЙ
Петро Іванович

(09.06.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Бережани (нині Терноп. обл.) в родині міщан. Випускник г-зії в рідному місті (1914).

Воював в УГА з кін. 1918; пройшов увесь бойовий шлях. Іменований четарем 1.08.1919.

Повернувся 1920 до рідного міста. З 1920 навч. в Укр. таємному ун-ті м. Львів. У 10.1922, напередодні виборів до сейму Польщі, разом з кількома укр. діячами в Бережанах був заарештований поліцією, згодом звільнений.

Подальша доля невідома.

Літ.: Масові ревізії й арештування на провінції. Бережани // Діло. 1922. 29 жовт. Ч. 46. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Петро Гуцал

ЧУМА́К
Ілярій (Іларіон) Теодорович

(10.02.1891 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Тернопіль у родині міщан. Навч. в укр. г-зії в рідному місті (1904–12). Відбув однорічну військ. службу. Студіював медицину у Львів. ун-ті.

В УГА служив від кін. 1918, за р. Збруч – у КЕА, потім в етапній команді 2-го корпусу. Іменований 1.08.1919 санітарним четарем. З війни додому не повернувся.

Дж.: ДАТО. Ф. 481. Оп. 1. Спр. 393.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 129; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 341; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1990. До сторіччя заснування / за ред. Я. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 501.

Петро Гуцал

ЧУМА́К
Мар'ян Семенович

(02.12.1895–03.12.1937) – підстаршина УГА, правник, банків. службовець. Н. в м. Тернопіль у міщан. сім'ї. Навч. в укр. г-зії рідного міста (1906–14). Вступив до Львів. духовної семінарії 1917.

Перервав теолог. студії і на поч. 11.1918 добровольцем зголосився до УГА. Спочатку служив у Терноп. ОВК, потім у бойовій ч. на фронті; пройшов у її лавах весь бойовий шлях. На Наддніпрян. Україні тричі перехворів на тиф. Мав військ. звання підхорунжого.

Повернувся до Тернополя 1921. Згодом студіював право у Львів. ун-ті, здобув ступінь магістра права. Працював у Краєвому госп. банку м. Львів; потім якийсь час у його філіалі в корінній Польщі. Через стан здоров'я в укр. громад. житті діяльної участі не брав.

П. у м. Львів (будучи важко хворим, у стані психічного надлому наклав на себе руки).

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 393.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. ґімназиї Франц-Йосифа І в Тернополи за рік шкільний 1913/14. Тернопіль, 1914. С. 67; Посмертні згадки. М-р Маріян Чумак // Діло. 1937. 9 груд. Ч. 271. С. 9.

Федір Полянський

ЧУМА́К
Степан Васильович

ЧУМАК
Степан Васильович

(26.10.1883–19.08.1952) – правник, старшина Легіону УСС та УГА, кооп. і громад.-політ. діяч. Н. в м. Тернопіль. Випускник Терноп. г-зії (1904). Навч. на правн. ф-тах Львів. та Празьк. ун-тів; д-р права (1920). Працював пом. адвоката в Тернополі. Співзасн. кооперативи "Будучність".

Після поч. ПСВ – організатор добровольців до Легіону УСС у Терноп. пов. Служив у Легіоні УСС від 08.1914. Певний час завідував стрілец. б-кою, служив у штабній канцелярії. Організатор підстаршин. харчівні УСС, де, як і в стрілец. "кантині" (крамниця), під орудою стрільця Т. Мрочка написано багато нових пісень та оригінальних дотепів на теми стрілец. життя і політики. Мав серед стрільців прізвиська Тато, Батько.

У період ЗУНР – прокурор Терноп. окружного військ. суду, четар УГА. Перебував з армією за р. Збруч. 02–04.1920 – у складі ЧУГА, політрук 3-ї кавалерійс. сотні бригади УСС. 18.04.1920 на безпарт. конф. 44-ї д-зії ЧА в м. Бердичів (нині Житомир. обл.) обраний делегатом на 4-й Всеукр. з'їзд рад, що мав відбутися 1.05.1920 в м. Харків.

У міжвоєн. час – адвокат, співорганізатор госп. та громад.-політ. життя укр. громади Тернополя. Належав до керва місц. орг-ції УНДО. 1922 обраний до дирекції т-ва "Міщанське братство", від осені 1923 – співзасн. і чл. кер-ва Подільського союзу кооператив, що став центр. органом і гуртівнею для споживчих кооперативів Терноп. пов., та Подільської пасічної спілки. Сприяв активізації діяльності торг.-пром. кооперативи "Будучність", яка організувала в Тернополі відому за кордоном 1-шу укр. ф-ку з виготовлення паперу для куріння і цигаркових туток (гільз) "Калина" (1925–39), її співдир. Значну ч. прибутків "Калина" віддавала на допомогу т-ву "Рідна школа", сиротинцеві, на видавничі проекти тощо. Під патронатом кооперативи також діяли книгарня (де, окрім книг, продавали часописи, шкільні підручники й письмове приладдя), хор і драмгурток. Після встановлення 1939 на ЗУЗ рад. влади діяльність кооперативи й ф-ки було припинено.

Під час нім.-рад. війни діяльний в окружному відділі Укр. допомогового к-ту. У 07–08.1941 очолював тимчасову управу м. Тернопіль. Сприяв порятунку українців з нім. полону.

Влітку 1944 заарештований у м. Тернопіль органами НКДБ. Загинув на засланні в Сибіру.

Літ.: Грняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью Йорк, 1969. С. 154, 158; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 171; *Лазарович М.* Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. 2010. Ч. 63. С. 90; *Миколаєвич Р.* Степан Чумак (1883–1952) // Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3. Філядельфія, 1983. С. 636–638; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 35, 225, 319.

Микола Лазарович

ЧУМПРІЙЧУ́К
Федір

(1892–1970) – санітар УГА. Н. в с. Горішній Ясенів (нині Верхній Ясенів Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ на Сх. фронті в складі тех. сотні Легіону УСС воював з 8.04.1915. Учасник боїв на г. Маківка. Був вояком і санітаром 4-ї чети 2-ї Гуцул. сотні січових стрільців. За мужність і героїзм, проявлені в битвах із противником, нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість".

З поч. польс.-укр. війни надавав пораненим мед. допомогу. В ніч із 21 на 22.11.1918 разом з 9 мед. працівниками гарнізонного шпиталю при евакуації з м. Львів потрапив у польс. полон. Був доставлений до табору полонених укр. стрільців і старшин у Домб'є поблизу м. Краків.

У міжвоєн. період займався с. госп-вом. Після ДСВ якийсь час працював у місц. колгоспі. Мав авторитет серед жителів села. У людській пам'яті залишився добрим оповідачем про минувшину й бойових побратимів обох воєн.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 360. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 44–44 зв.

Літ.: Сіреджук П. Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918 рр. Косів, 2016. С. 409.

Петро Сіреджук

ЧУПРЕЙ
Іван Петрович

ЧУПРЕ́Й
Іван Петрович

(1884–05.12.1923) – правник, ред., старшина УГА, громад.-політ. і культ. діяч. Н. в м-ку Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Коломия, із 7-го кл. якої виключений за поширення укр. вид. Продовжив навч. в АГ м. Львів, де склав матуру (1906). Студіював право у Львів. ун-ті.

Активіст січового руху в Галичині. Певний час заробляв на прожиття репетиторством. Працював секретарем у центр. органі січового руху – Гол. січовому к-ті в Коломиї, через що відрахований з тамтешньої г-зії і змушений закінчувати середню освіту в м. Львів. Допомагав громад.-політ. та культ.-освіт. діячеві К. Трильовському, зокр. у вид. січових співаників, календарів "Запорожець", "Отаман", "Характерник", місячника "Зоря", двотижневика "Хлопська Правда", їхній співред. Згодом – співробітник в адвокат. канцелярії

К. Трильовського в Коломиї та м-ку Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Займався орг-цією січових свят, читалень "Просвіти". Допомагав фольклористові й етнографу В. Гнатюку збирати матеріали на Гуцульщині, письменникові Г. Хоткевичу – в орг-ції гастролей на Покутті заснованого ним Гуцул. театру (1911–12).

На поч. ПСВ в 08.1914 працював у Львові в Боєвій управі над формуванням Легіону УСС. 1914 втратив власну б-ку, яку спалили рос. солдати. Після переїзду до м. Відень брав участь у роботі СВУ, співпрацював з його час. "Вістник Союза Визволення України" та водночас в. о. секретаря Боєвої управи УСС. Від 1915 в австро-угор. армії, де через хворобу серця служив у канцелярії 36-го полку крайової оборони. Спричинився до його українізації та перетворення після розпаду Австро-Угор. імперії на укр. 36-й піх. полк ім. гетьмана І. Мазепи. У складі УГА брав участь у боях проти поляків. Публікувався в стрілец. часописах, видавав альманах "Приятель жовніра".

У період ЗУНР критично ставився до політики УНРади. 23.03.1919 на Крайовому січовому з'їзді в Коломиї обраний до нового складу січової старшини (писар). Після рум. окупації Покуття майже 3 місяці перебував у підпіллі. Разом з М. Угрином-Безгрішним належав до групи полк. Василя Вишиваного та його ад'ютанта сот. Е. Лярішенка (графа Е. фон Рубена-Ляріша), яка під час Чортків. офензиви в 06.1919 готувала на Гуцульщині повстання проти рум. військ. Однак воно було знешкоджене окупац. владою. Уникнувши рум. арешту, як старшина УГА 16.07.1919 разом з армією перебрався на Наддніпрян. Україну, де боровся за визволення УНР від рос. більшовиків і білогвардійців. У 2-й пол. 1919 в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) співпрацював з газ. "Галицький Голос". 02.1920 – делегат на переговорах у м. Вінниця УГА й ЧА про об'єднання. Певний час перебував під більшовиц. арештом. 15.07–21.09.1920 – зав. відділу нац. книги у Всегалвидаві Галревкому в м. Тернопіль. Тоді ж вступив до РКП(б).

Після ліквідації Галревкому повернувся в розташування 45-ї рад. д-зії в м. Умань (нині Черкас. обл.). Провадив агітаційну роботу серед стрільців та нас., виступав зі статтями в місц. газ. "Вісті", співпрацював із земляками-літераторами Мирославом Ірчаном, Д. Рудиком та ін. Після демобілізації у 04.1921 керував бібліотечною секцією Уман. нар. освіти, від 11.1921 працював в Уман. к-ті КП(б)У.

П. у м. Умань через хворобу серця, похований на місц. цвинтарі. У м. Коломия іменем Ч. названо вулицю.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 385–386; *Андріїшин С.* Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Суспільно-політичний та національно-визвольний рух у Галичині. Коломия, 2010; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Дувірак М.* Печеніжин. Коломия, 1995; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 89; *Мельничук Б.* Чупрей Іван Петрович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 702; *Морозюк В.* Острови пам'яті: вибране. Івано-Франківськ, 2012. С. 50–64; "Над Прутом у лузі...": Коломия в спогадах / за ред. З. Книша. Торонто, 1962. С. 96–97, 99, 100–101; *Угрин-Безгрішний М.* Мій життєпис // Свобода (США). 1960. 26 лютого. Ч. 37. С. 2; 27 лютого. Ч. 38. С. 2, 4.

Микола Лазарович, Степан Кобута

ЧУ́РА Онуфрій

(1895–27.01.1938) – вістун УГА. Н. в с. Прелуки (нині ґміни Команча Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща).

Брав участь у ПСВ в складі австр. армії. Потрапив у рос. полон. 1918 повернувся до Галичини, вступив до УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Влітку 1920 в складі ДА УНР був учасником польс.-рад. війни. У 08.1920 разом з групою ген. А. Кравса перейшов на тер. ЧСР. 1924 повернувся до Галичини.

ЧУЧМАН
Маріян Васильович

ЧУЧМАН
Микола

П. у с. Прелуки.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1938. Ч. 5. С. 22.

Степан Борчук

ЧУ́РА
Степан

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – вістун УГА. Н. в с. Прелуки (нині ґміни Команча Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща).

Під час Листопадового чину 1918 разом зі своїми братами й односельцями організував підрозділ сільс. міліції; командував цим підрозділом спільно зі старшим дес. М. Лукачаком. Зуміли зупинити просування польс. сил на с. Прелуки й Команча (нині обидва Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) майже на 2 місяці. 19.12.1918 завдали їм поразки.

Доля після 24.01.1919 невідома.

Літ.: Коковський Ф. Лемківські республіки в 1918–1919 роках // Історичний Календар-Альманах Червоної Калини на 1935 рік. Львів, 1934; *Його ж.* Прелучанська міліція // ЛЧК. 1934. Ч. 11. С. 2–3.

Микола Вітенко

ЧУЧКЕ́ВИЧ
Ярослав

(1898 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Романів (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Навч. в АГ м. Львів.

Доброволець Легіону УСС з 1915. В УГА як хорунжий воював з 11.1918, іменований 1.08.1919 четарем.

Залишився в УСРР (1920). Заарештований чекістами 1921. Ув'язнений на 5 р. ВТТ. Відбував покарання на Соловках (нині Росія). 1926 повернувся до м. Біла Церква (нині Київ. обл.). Згодом знову заарештований і висланий до Казахстану.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ЧУ́ЧМАН
Маріян Васильович

(24.09.1899–24.01.1974) – літограф, хорунжий УГА, громад. діяч. Брат старшин УГА С. та Ю. Чучманів. Н. в м. Буськ (нині Львів. обл.) у заможній родині. Навч. в укр. приватних г-зіях м. Буськ і Золочів (нині Львів. обл.).

1917 мобілізований до австр. армії, воював у артилер. полку на Італ. фронті. Був важко поранений. З 11.1918 – хорунжий УГА. Воював в артполку УСС під командуванням Я. Воєвідки. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Згодом у ДА УНР. Учасник Зимових походів. Потрапив у рад. полон, зумів утекти.

1922 повернувся до Галичини. Заарештований польс. поліцією. Перебував у тюрмі м. Золочів. Працював учителем, згодом у с-мі укр. кооперації. Навч. цинкографії в м. Львів. Створив власне підприємство з вир-ва кліше "Унія". 1939 "Унія" конфіскована рад. органами влади.

1944 виїхав до Німеччини, оселився в м. Фрайбург (нині ФРН). Працював на з-ді, вивчав креслярство. 1949 переїхав до Канади. Проживав у м. Оттава, згодом Торонто. Чл. УСГ, УНО, УНС. Меценат. Жертвував значні суми на вид. ЕУ, потреби укр. наук. т-в.

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Проспект".

Літ.: Ломаґа Р. На добрий спомин бл. п. Маріяна Чучмана // Свобода. 1974. 18 квіт. Ч. 73. С. 6; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 680; Помер сл. п. Маріян Чучман колишній старшина УГА // Свобода. 1974. 26 січ. Ч. 17. С. 1.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧУ́ЧМАН
Микола

(16.12.1891 – кін. 06.1941) – старшина УГА, кооператор, громад. діяч. Н. в с. Топорів (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. У м. Львів закінчив навч. в АГ (1913) і студіював право в ун-ті.

Мобілізований до австро-угор. армії (1916). 1917 отримав військ. звання однорічного капрала, 1918 – хорунжого. До УГА вступив у 11.1918, служив у Золочів. ОВК, потім воював на фронті біля м. Львів. Іменований 1.03.1919 четарем. Перебував за р. Збруч. Потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 29.12.1920.

Повернувся до родинного села, займався кооперацією. 1930-х проживав і працював у м. Буськ. Діяльний в укр. громад. житті, належав до багатьох т-в та орг-цій міста й пов. На виборах до сейму Польщі 1928 був канд. від УНДО у виборчому окрузі ч. 18, однак його не обрали.

Заарештований співробітниками НКВС УРСР навесні 1941. Замордований чекістами в м. Буськ напередодні відступу військ ЧА з міста.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1912–1913. Львів, 1913. С. 85; На виборчому фронті. З президії УНДО // Діло. 1928. 8 лютого. Ч. 29. С. 2; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 166; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЧУ́ЧМАН
Сидір Васильович

(01.06.1889–18.07.1942). – старшина УГА, громад.-політ. діяч. Брат М. та Ю. Чучманів. Н. в м. Буськ (нині Львів. обл.). Випускник АГ м. Львів (1909), однокласник Є. Коновальця. Студент правн. ф-ту Львів. ун-ту.

Під час ПСВ біля м. Перемишль (нині Польща) потрапив у рос. полон. Разом з Є. Коновальцем організував корпус Січових стрільців у м. Київ (1917). Чл. штабу Листопадового чину в м. Львів (11.1918), сотник УГА.

Чл. УВО, її Начальної команди, учасник 1-ї і 2-ї Конф. укр. націоналістів (1927; 1928), голова Союзу укр. націоналістів у Німеччині (1928). Учасник КУН, брав участь у роботі політ. комісії, виголосив доповідь "Політичне становище в Західній Україні". Чл. ПУН, секретар ОУН у країнах Прибалтики й Скандинавії, учасник 2-го Великого збору ОУН у м. Рим 27.08.1939. Хворий повернувся до Львова (1941). Зазнав переслідувань гестапо.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Конгрес Українських Націоналістів 1929 рік. Документи і матеріали / упор. В. Муравський. Львів, 2006; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / автори і упор. доповнень: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007.

Микола Посівнич

ЧУ́ЧМАН
Юліан Васильович

(02.04.1895–04.08.1919) – підстаршина Легіону УСС, четар УГА. Брат М. та С. Чучманів. Н. в м. Буськ (нині Львів. обл.). Випускник АГ м. Львів.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914. Учасник боїв у Карпатах. Як провідник "двадцятки" потрапив у полон до росіян; за спробу втечі рос. воєн. суд у м. Тернопіль засудив Ч. на 5 р. каторги, яку відбував поблизу м. Владивосток (нині РФ). У період ЗУНР призначений на дипломатичну службу.

Загинув в авіакатастрофі біля м. Ратибор (нині Польща) разом з полк. Д. Вітовським як його ад'ютант під час повернення з Паризької мирн. конф. Похований 14.08.1919 на Центр. цвинтарі м. Берлін за присутності численної укр. громади, зокр. делегації УГА на чолі з от. Г. Коссаком та брата С. Чучмана.

1.11.2002 прах Ч. урочисто перепоховано в Стіні пам'яті меморіалу воїнам УГА на Личаків. цвинтарі м. Львів.

Літ.: Гаврилів Б. ЗУНР у пам'ятках історії та культури // Відлуння віків. 2008. № 1 (9). С. 52; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 262; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 633, 670; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 163; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 80–82.

Микола Лазарович

ЧУЧМАН Сидір Васильович

ЧУЧМАН Юліан Васильович

Ш

ШАВА́ЛА
Андрій Ількович

(10.12.1896–08.02.1968) – старшина УГА, правник, громад. діяч. Н. в с. Криве (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1908–16 в г-зії м. Жовква (нині Львів. обл.).

З 1916 воював у 36-му піх. полку австро-угор. армії на фронті; отримав військ. звання хорунжого. У дні Листопадового чину 1918 вступив до УГА, воював у 5-му піх. полку 5-ї Сокал. бригади. Перейшов з армією на Наддніпрян. Україну. Іменований 1.08.1919 четарем. Невдовзі потрапив у польс. полон. Ув'язнений у таборах м. Домб'є, потім м. Тухоля (нині обидва Польща). Втік із полону 23.10.1920. Через Німеччину прибув до ЧСР, де перебував у таборах для інтернованих м. Ліберець та Йозефов (нині обидва Чехія).

Після 1923 навч. на правн. ф-ті Празьк. ун-ту, здобув ступінь д-ра права. Залишився проживати й працювати в цій країні. Навесні 1945 із сім'єю перебрався до Німеччини. Звідси емігрував до США. Належав до укр. т-в, жертвував кошти на нац. потреби діаспори, однак у громад. житті активності не проявляв.

П. у м. Плесант-Сіті (шт. Огайо). Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5401–5600. 50.

Літ.: Бл. п. д-р Андрей Шавала // Свобода. 1968. 28 лютого. Ч. 38. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Петро Гуцал

ШАВА́ЛА
Василь-Володимир

(д. і м. н. і с. н.) – суддя, старшина УГА. 1914 – пом. судді в м. Сокаль (нині Львів. обл.).

Четар-суддя УГА. 1.08.1919 іменований суддею-поручником УГА. 13–14.11.1919 вів протокол суд. процесу над М. Тарнавським та А. Шаманеком.

1927 – суддя в м. Мостиська (нині Львів. обл.).

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 341.

Микола Вітенко

ШАВА́ЛА
Володимир

(17.09.1879 – д. і м. с. н.) – правник, суддя польового суду УГА. Брат старшини УГА М. Шавали. Н. в м. Стара Сіль (нині смт Старосамбір. р-ну Львів. обл.) у сім'ї службовця. Після смерті батька якийсь час проживав з матір'ю в м. Яворів (нині Львів. обл.). 1903 – чл. т-ва "Сокіл". Випускник правн. ф-ту Краків. ун-ту. 1909–10 – суддя в м. Золочів (нині Львів. обл.), 1913–14 – у м. Рава-Руська (нині Львів. обл.).

12.1918 – поручник-суддя УГА. 1.01.1919 іменований сотником-суддею Золочів. ОВК.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307; *Barcik M., Cieślak A., Gaszyński P., Grodowska-Kulińska D., Perkowska U., Żukowski P. M.* Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18. T. 3 / red. K. Stopka. Kraków, 2014.

Микола Вітенко

ШАВА́ЛА
Діонизій (Денис) Михайлович

(1880–28.03.1934) – правник, фінансист, держ. повітов. комісар ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Полтва (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник АГ м. Львів (1900). Навч. на філос. ф-ті Краків. ун-ту (спец. математика). З 1910 працював службовцем у дирекції пошт і телеграфів м. Львів.

Держ. повітов. комісар ЗУНР у м. Броди (нині Львів. обл.). Разом з УГА в серед. 07.1919 перейшов на Наддніпрян. Україну; восени 1919 був губерніальним комісаром УНР у м. Вінниця.

Переїхав 1920 на Закарпаття, яке було в складі ЧСР. Дир. страхового ("асекураційного") т-ва "Карпатія" в м. Ужгород. Засн. і організатор страхового т-ва "Бескид". На поч. 1930-х повернувся до Галичини.

П. і похований у с. Збоїська (нині в складі Шевченків. р-ну м. Львів).

Літ.: Посмертні згадки // Діло. 1934. 5 квіт. Ч. 89. С. 7; Ті, що від нас відійшли… // Калєндар для всіх на переступний 1936 рік. Львів, б/р. С. 150.

Олег Павлишин

ШАВА́ЛА
Михайло Михайлович

(19.11.1892–13.04.1977) – вчитель, старшина УГА, громад. діяч. Брат сот.-судді В. Шавали. Н. в м-ку Стара Сіль (нині смт Старосамбір. р-ну Львів. обл.) у сім'ї вчителя. Випускник учител. семінарії м. Самбір (нині Львів. обл.).

Воював 1916–18 в австро-угор. армії на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – від 11.1918; у боях біля м. Львів командував сотнею в курені сот. В. Петрикевича бойової групи "Старий Самбір", потім у бойовій групі "Хирів", бригаді А. Кравса, 8-й Самбір. бригаді. Іменований 1.03.1919 поручником. Навесні 1920 на Поділлі потрапив у польс. полон. Після звільнення повернувся додому.

Згодом отримав посаду управителя нар. шк. с. Можани (нині Круп. р-ну Мінськ. обл., Білорусь). Під час ДСВ працював учителем у шк. рідного села.

Влітку 1944 емігрував на Зх., перебував у ДП у Німеччині. Переїхав 1949 до США, проживав у м. Ньюарк, згодом м. Ірвінґтон (обидва шт. Нью-Джерсі). Викладав у шк. українознавства, належав до т-в укр. діаспори. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри (№ 3456) і Воєн. хрестом УНР (№ 307).

П. у м. Ірвінґтон. Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Бл. п. Михайло Шавала // Свобода. 1977. 15 квіт. Ч. 85. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 670.

Ольга Малюта, Федір Полянський

ШАВЕЛЮ́К
Яків

(04.11.1895 – кін. 1919) – старшина УГА. Н. в с. Нісмичі (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Сокаль, де 18.12.1917 склав матуральні іспити як військ. канд.

Під час ПСВ воював з 1916 в австро-угор. армії на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. Вступив до УГА наприкінці 1918, командував сотнею в 5-й Сокал. бригаді, у складі якої в серед. 07.1919 перейшов на Наддніпрян. Україну. Іменований 1.08.1919 поручником.

Загинув за невідомих обставин.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 21; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329; Sprawozdanie Dyrekcyi c. k. Gimnazyum w Sokalu za rok szkolny 1917/18. Sokal, 1918. S. 13.

Петро Гуцал

ШАДЛУ́Н
Микола Якимович

(06.12.1883–12.08.1932) – гірничий інж., учений-геолог, міністр УНР, громад.-політ. і держ. діяч. Н. в с. Веселе (нині смт Мелітопол. р-ну Запоріз. обл.). Навч. в Петербурзьк. гірничому ін-ті. 1914–17 проводив пошукові геолог. роботи на Уралі; розвідав Ново-Черемшанське родовище силікатного нікелю, що уможливило побудову 1-го в Рос. імперії нікелевого з-ду.

1918 повернувся до України. Діяч УСДРП (з 1920 – чл. ЦК УСДРП). З поч. 1919 працював в урядових стр-рах УНР. Міністр шляхів УНР (04–08.1919). У 04.1919 в складі урядової делегації відвідав ЗОУНР. Провадив перемовини з галиц. урядом з приводу статусу й долі наддніпрянців, які прибули на тер. ЗОУНР, та формату співпраці наддніпрян. і галиц. кер-ва. Брав участь у засіданнях РДС. Тимчасово замешкав у м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де ознайомлювався з роботою нафтовидобувної та переробної пром-ті. Учасник З'їзду укр. інженерів і техніків у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 4–5.05.1919). Міністр нар. г-ва УНР (08.1919–05.1920). Восени 1920 емігрував, працював у торг. і дипломатичних стр-рах УНР у Австрії та Німеччині.

1922–23 – проф. Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія). Переїхав до СРСР на запрошення більшовиц. уряду. Службовець Держплану СРСР

ШАВАЛА
Михайло Михайлович

(1923–26). Проф. та зав. каф-ри геології гірничого ф-ту Уральського політех. ін-ту (1926–30). 1930 заарештований за звинуваченням у антирад. діяльності, незабаром випущений на волю.

П. і похований у м. Москва.

Літ.: Архів Української Народної Республіки. Міністерство закордонних справ. Дипломатичні документи від Версальського до Ризького мирних договорів (1919–1921) / упор. В. Кавунник. К., 2016. С. 443, 534, 543, 622, 655, 658, 743, 753, 782; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 105–106, 108–110, 113; Т. 5. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2009. С. 554; *Павлишин О.* Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2002. Вип. 37 / 1. С. 327–349; Шадлун Микола // Українська мала енциклопедія: у 8 т., 16 кн. Т. 8, кн. 16 / Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1967. С. 2069.

Олег Павлишин

ШАЙДИ́ЦЬКИЙ Володимир

(1900–01.01.1920) – стрілець УГА. Н. в с. Гнила (нині Карпатське Турків. р-ну Львів. обл.). Учень 8-го кл. Перемишл. укр. г-зії.

Доброволець 1-ї бригади УГА. Учасник боїв за м. Судова Вишня (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.), походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

П. від тифу в с. Красне (нині Тиврів. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Володимир Шайдицький // Український голос. 1919. 29 лютого. С. 3; Посмертні згадки // Нова Рада. 1920. 3 берез. С. 4.

Петро Сіреджук

ШАМА́НЕК Альфред

ШАМАНЕК Альфред

(Schamanek Alfred; 22.05.1883–20.05.1920) – полковник УГА. Н. в м. Львів у родині військових. Німець за національністю. 1903 закінчив навч. в кадет. шк. м. Відень, 1911 – Терезіанській військ. акад-ї м. Вінер-Нойштадт (нині Австрія).

З 1914 служив у діючій армії. Учасник ПСВ. Воював на Сх. (1914), Балкан. (1915), Італ. (з 1916) фронтах та в складі турец. армії в Сирії (1918). Потрапив в англ. полон, звідки через якийсь час утік. Нагороджений 2 медалями "Сігнум ляудіс", хрестом "За військ. заслуги" 3-го ст., орденом Залізної корони 3-го ст. з воєн. відзнакою та мечами.

З 12.1918 – в УГА, нач. штабу групи "Схід", підполковник. З 04.1919 – нач. штабу 2-го корпусу УГА. Відзначився під час Чортків. офензиви, у 08.1919 – у наступі об'єднаних укр. армій на м. Київ. 13.06.1919 іменований полковником. У 07–11.1919 очолював штаб НКГА. 6.11.1919 підписав договір між УГА та армією А. Денікіна. За це разом з М. Тарнавським усунений від командування. 11–13.11.1919 виправданий польовим судом УГА. З 16.11.1919 – командант 1-го корпусу УГА. 6–27.02.1920 в. о. начального вождя УГА під час з'єднання з ЧА. 5.02.1920 призначений нач. штабу ЧУГА. До 22.03.1920 – командант 1-ї бригади ЧУСС.

Убитий під час спроби перейти через р. Дністер на тер. Румунії. Похований у с. Пороги поблизу м. Сороки (нині Молдова).

Літ.: Альфред Шаманек // До перемоги. 1944. 24 серп. Ч. 31 (32). С. 3; *Кох Г.* В другі роковини смерти полк. ґенер. булави Альфреда Шаманека // Український Скиталець. 1922. 26 черв. Ч. 14; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 425–426; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 484–534, 646–647; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 155; *Шухевич С.* Полковник У.Г.А. Альфред Шаманек // ЛЧК. 1930. Ч. 6. С. 3–5.

Олег Стецишин

ШАНА́ЙДА Микола

(1900–06.1919) – четар УГА. Н. в с. Золота Слобода (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в багатодітній сел. сім'ї. Випускник Бережан. г-зії.

Після проголошення ЗУНР вступив до УГА (1918).

У 06.1919 під час відступу УГА під польс. натиском загинув у бою біля с. Джурин (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Похований на місці загибелі. 1930 перепохований на сільс. кладовищі. З ініціативи філіалу ТОВМ з допомогою родини й громади села на могилі Ш. було зведено пам'ятник. 1930-х на Зелені свята тут вшановували пам'ять борців за волю України. Могила і пам'ятник уціліли під час ліквідації польс. владою укр. військ. могил на Чортківщині в 06.1931. Рад. окупанти пошкодили могилу Ш., табличку з його іменем було розстріляно з автомата (нині зберігається в Чортків. краєзн. музеї).

Літ.: З діяльності Філії Т-ва Охорони Воєнних Могил в Чорткові // ЛЧК. 1930. Ч. 3. С. 11; Новинки // Діло. 1931. 14 черв. Ч. 130. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 78, 95.

Богдан Паска

ШАНКÓВСЬКИЙ
Лев Петрович

ШАНКОВСЬКИЙ
Лев Петрович

(псевд.: Роман Стрийський, Дзвін, Олег Мартович, Дуліба; 09.09.1903–25.04.1995) – журналіст, історик, військ. і громад. діяч. Н. в с. Дуліби (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Стрий, закінчив 6 кл. Чл. "Пласту".

Учасник Листопадового чину в м. Стрий. Доброволець УГА. Служив у 1-й пластовій сотні (11.1918–15.02.1919). Згодом у 2-й летун. сотні. 25.05–20.07.1919 навч. в старшин. шк. УГА. Підхорунжий. Приділений як зв'язківець до 3-го Бережан. гармат. полку, перебував у ньому до 25.08.1919. Перехворів на тиф у м. Козятин (нині Вінниц. обл.) та Вінниця. Після одужання – зв'язківець у складі 1-ї кінної бригади УСС УГА. З 04.1920 – у складі ДА УНР. Учасник 1-го Зимового походу. Згодом до 11.1920 на бронепотязі "Кармелюк".

1922 завершив навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). До 1924 вивчав історію в Укр. таємному у-ті м. Львів. 1924–26 – на службі в польс. армії. Випускник філол. ф-ту Львів. ун-ту (франц. та англ. мова й л-ра) та Вищої торг. шк. Викладав у навч. закладах м. Стрий, Станиславів, Львів. З 1933 співпрацював з редакцією ж. ЛЧК.

Чл. УВО та ОУН. У 09.1939 організував збройн. підрозділ ОУН на Львівщині. Згодом перебував у підпіллі. З 07.1941 – при вишколі Крайового військ. штабу ОУН Львів. краю. Від 08.1943 – референт закорд. справ при Проводі ОУН. Чл. делегації укр. підпілля для переговорів з рум. владою в м. Кишинів (нині Молдова). Голова Ініціативної комісії для створення УГВР. Учасник 1-го Великого збору УГВР (08.1944). Поручник УПА.

За дорученням Р. Шухевича виїхав до Угорщини, згодом Австрії. З 1946 – у Німеччині. На еміграції – чл. Закорд. представництва УГВР, доц. Укр. екон. високої шк. м. Мюнхен (нині ФРН; 1946–49).

1949 переїхав до США. Проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія), працював у вид-ві "Пролог" ("Prologue"), був ред. газ. "Америка" (1968–76). Дослідник новітньої політ. та військ. історії України, автор спогадів, ґрунтовних праць про УСС, УГА, ОУН, УПА, автор низки статей в ЕУ. З 1976 належав до редколегії "Літопису УПА". Чл. низки укр. т-в НТШ, Укр. істор. т-ва, Т-ва укр. бібліотекарів США, Т-ва вояків УПА у США.

П. у м. Філадельфія. Похований на укр. цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Тв.: Шанковський Л. Визвольні змагання 1917–1920–1926 рр. // Вісті: орган військово-політичної думки Крайової Управи Братства колишніх вояків 1-шої УД УНА в Німеччині. 1966. Ч. 121. С. 9–13; *Його ж.* Де були українські полки австрійської армії при кінці світової війни? // ЛЧК. 1939. Ч. 6. С. 14–17; Ч. 7/8. С. 19–22; *Його ж.* Нарис української воєнної історіографії // Український історик. Ню-Йорк; Мюнхен, 1970. Ч. 4. С. 67–75; 1971. Ч. 1/2. С. 58–69, Ч. 3/4. С. 31–32; 1972. Ч. 3/4. С. 55–71; 1973. Ч. 3/4. С. 113–126; 1974. Ч. 1/3. С. 48–64; 1975. Ч. 1/2. С. 45–69; *Його ж.* Повстанський рейд 1-шої Кінної Бригади // ЛЧК. 1939. Ч. 1. С. 5–8; Ч. 2. С. 5–8; Ч. 3. С. 9–12; Ч. 4.

ШАПОВАЛ
Микита Юхимович

С. 6–11; *Його ж.* Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 27–47; *Його ж.* Українська армія в боротьбі за державність. Мюнхен, 1958; *Його ж.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974; Львів, 1999; *Його ж.* Цифри, факти, висновки: з приводу 45-річчя походу об'єднаних армій на Київ // Вісті: орган військово-політичної думки Крайової Управи Братства колишніх вояків 1-шої УД УНА в Німеччині. 1964. Ч. 115–116.

Літ.: Вічна йому пам'ять! // Визвольний шлях. 1995. Кн. 6. С. 748; *Ковальчик М.* Історик, політик, вояк, журналіст: з нагоди 90-літнього ювілею професора Л. Шанковського // Визвольний шлях. 1994. Кн. 1 (550). С. 127–128; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / автори і упор. доповнень: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007; Посмертні згадки: Сл. пам. проф. Лев Шанковський // Визвольний шлях. 1995. Кн. 8. С. 1020; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 658; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 216.

Микола Посівнич

ШАПІРА
Йозеф (Осип)

(07.01.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Тернопіль у сім'ї дрібного торгівця. Випускник польс. г-зії в рідному місті (1912).

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії; отримав військ. звання лейтенанта. Від 11.1918 – старшина загону єврейс. міліції в Тернополі, від 06.1919 – Жидів. пробоєвого куреня, за р. Збруч – у піхоті 1-го корпусу. Іменований 1.08.1919 поручником.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 426; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Wyższego Gimnazyum I. z językiem wykładowym polskim w Tarnopolu za rok szkolny 1912. Tarnopol, 1912. S. 70.

Микола Вітенко,
Федір Полянський

ШАПОВА́Л
Микита Юхимович

(псевд.: Бутенко М., Сріблянський М.; 07.06.1882–25.02.1932) – соціолог, письменник, поет, публіцист, міністр в уряді В. Чехівського Директорії УНР, громад.-політ. діяч. Брат полк. ДА УНР А. Шаповала та ген.-хор. ДА УНР М. Шаповала. Н. в с. Сріблянка (нині Бахмут. р-ну Донец. обл.) у сім'ї відставного унтер-офіцера. 1894–98 навч. в нар. і двокласній шк. Водночас працював на шахтах, поденним робітником у фільварках. Випускник держ. лісничої шк. м. Новоглухів (нині Кремінна Сєвєродонецьк. р-ну Луганськ. обл.; 14.08.1900). 11.1900–07.1901 – лісник Прилуцького лісництва на Полтавщині, згодом у Маяцькому лісництві біля м. Слов'янськ (нині Донецьк. обл.). З 1901 – активний учасник політ. життя Наддніпрянщини, чл. РУП. З весни 1902 – у Мохацькому лісництві на Харківщині. Зміни місця праці супроводжувалися поліцейським наглядом. Займався самоосвітою, писав підручники з лісівництва, літ. тв. (1907 вийшли друком у м. Харків). 1905 – співорганізатор і лідер УПСР, чл. її ЦК. 1906–10 навч. в юнкер. піх. шк. м. Чугуїв (нині Харків. обл.), водночас 1907–08 – на історико-філол. ф-ті Харків. ун-ту. 1909–14 – співред. і видавець час. "Українська Хата". Виступав за надання землі селянам без викупних платежів.

1.01.1911–17 – лісничий у Хінельському лісництві поблизу ст. Хутір Михайлівський у маєтках М. Терещенка. Навесні 1916 очолив комісію Земельного союзу з ревізії лісових справ. Штабс-капітан цар. армії, керував лісотех. підрозділами Київ. військ. округу. 1917 навч. на екон. ф-ті Київ. комерц. ін-ту.

Від 17.03.1917 – чл. УЦР від УПСР. З 31.03.1917 – голова Всеукр. лісової спілки. З 1.04.1917 – ред. газ. "Вісти з Української Центральної Ради". 25–27.05.1917 очолював делегацію УЦР на переговорах із Тимчасовим урядом у м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ). 11–13.07.1917 – учасник переговорів з делегацією Тимчасового

уряду в м. Київ. Від 7.11.1917 – ген. секретар РМ УНР, міністр пошт і телеграфу в уряді В. Винниченка (після 3-го Універсалу), 20–22.01.1918 – співавтор 4-го Універсалу, комісар Київ. пов., ген. секретар. Співавтор законів УНР про землю та про ліс, згідно з якими передбачалося скасувати приватну власність на всі землі й ліси без викупу, непорушною залишалася тільки трудова сел. власність не вище 15 десятин (16,5 га); визнавалося приватно-індивідуальне користування землею.

25.03.1918 вийшов з уряду В. Голубовича, у 05.1918 – з УПСР. Згодом організатор і голова УНС – опозиц. до гетьман. уряду. Влітку 1918 видав кн. "Лісова справа на Україні". 11–12.1918 – співорганізатор і координатор протигетьман. повстання. Міністр земельних справ в уряді В. Чехівського за Директорії (12.1918–02.1919).

26.02–10.04.1919 – дир. лісового департаменту. Відряджений до ЗУНР для вивчення лісової справи. Від 01.1919 негативно ставився до акту злуки УНР та ЗУНР, вважаючи її неповною; вимагав обмеження прав ЗОУНР. Після прибуття до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) перебував в опозиції до уряду ЗОУНР. Спільно з М. Ковалевським намагався створити в Сх. Галичині соціаліст. орг-цію – Сел. спілку. Співорганізатор проведення в м. Станиславів з'їзду СРС 30.03.1919. У газ. "Республіканець" розгорнув антиурядову кампанію, звинувачував УНРаду в "буржуазності". На поч. 04.1919 вів підготовку держ. перевороту в ЗОУНР. 11.04.1919 спільно з М. Ковалевським та М. Євшаном (Федюшкою) увійшов до редакції час. "Нове Життя", на сторінках якого послідовно виступав проти приватної власності на землю, проти церкви та "експлуататорів", поширював близькі до комуністичних ідеї. 17.04.1919 заарештований разом з М. Євшаном (Федюшкою), В. Пачовським та ін., згодом звільнений і виїхав за межі ЗОУНР.

04–10.1919 – секретар дипломатичної місії УНР в м. Будапешт, з 10.1919 – у м. Прага, радник посла УНР із культ.-освіт. питань. Голова гол. політ. к-ту Закорд. орг-ції УПСР. Голова Укр. громад. к-ту (1921–25), співтворець укр. вищих шк. у м. Прага, Укр. госп. акад-ї в м. Подебради, Укр. високого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова, організатор Всеукр. робітн. союзу в ЧСР, засн. і голова Укр. соціолог. ін-ту в Празі (1924); видавець і ред. місячника "Нова Україна" (1922–28).

Автор бл. 400 опубл. праць (книг, статей, заміток, рецензій).

П. у м. Ржевніце (нині Чехія). Похований на Ольшан. цвинтарі м. Прага.

Тв.: Шаповал М. Велика революція і українська визвольна проґрама. Прага, 1927; *Його ж.* Схема життєпису (автобіографічний шкіц). Нью-Йорк, 1956; *Його ж.* Шлях визволення. Суспільно-політичні нариси. Прага; Берлін, 1923.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3563. Оп. 1. Спр. 1–259.

Літ.: Висоцький О. Українські соціал-демократи та есери: досвід перемог і поразок. К., 2004; *Глазунов Г.* Микита Шаповал як громадсько-політичний діяч і науковець у галузі лісознавства // Схід. 2008. № 6 (90). С. 69–72; *Гомзин Б.* Микита Шаповал: український громадський діяч. Львів, 1932; *Животко А.* 50 років (До історії Української Партії Соціялістів-Революціонерів). Прага, 1936; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003; *Ільницький О.* Український футуризм (1914–1930). Львів, 2003; *Лупейко О.* "Брати мої, враги мої!.." (Микита Шаповал та українофіли) // СіЧ. 1994. № 9–10. С. 28–32; Микита Шаповал – видатний державний діяч, вчений, патріот: Матеріали науково-практичної конференції з нагоди 125-річчя від дня народження, 5 квітня 2007 року, м. Донецьк // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 19. Донецьк, 2007; *Терещенко В.* Микита Шаповал – велетень із Донбасу. Артемівськ, 2001; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 412; *Христюк П.* Замітки і матеріали до історії укр. революції 1917–20 рр. Т. 1–4. Відень, 1921–22.

Микола Вітенко

ШАПОВАЛ
Микола Юхимович

ШАПОВАЛ
Олександр Андрійович

ШАПОВА́Л
Микола Юхимович

(17.12.1886–26.06.1948) – військ. діяч УНР і ЗУНР, генерал-хорунжий, громад. і політ. діяч. Брат політ. діяча М. Шаповала. Н. в с. Серебрянка (нині Бахмут. р-ну Донец. обл.) в сім'ї відставного унтер-офіцера. Здобув освіту в 6-класній Слов'яносерб. г-зії. Навч. на філол. ф-ті Київ. ун-ту. Випускник Чугуїв. піх. юнкер. уч-ща (1909); у званні підпоручика призначений до 28-го піх. Полоцьк. полку. У рос. армії значився під прізвищем Шаповалов.

У роки ПСВ командував ротою і батальйоном у складі свого полку. У 08.1915 потрапив до нім. полону, перебував у таборі м. Штральзунд (нині у федеральній землі Мекленбург-Передня Померанія, ФРН), де організував гурток офіцерів-українців, на чолі яких у 01.1916 зголосився як доброволець до Легіону УСС. Був переведений до табору м. Раштадт (нині у федеральній землі Баден-Вюртемберг, ФРН), де заснував нац. орг-цію військовополонених офіцерів "Запорізька Січ". 27.01.1916 сформував з українців-військовополонених загін (згодом 1-й Запоріз. полк ім. Т. Г. Шевченка) з 27 осіб, який 12.01.1917 у складі нім. військ вирушив на Волинь для ведення пропагандист. роботи й розвідки. 1916–17 організував укр. громаду в м. Біла (нині Біла Підляська, Польща).

Наприкінці 1917 – команд. 18-го Стародуб. полку Армії УНР, брав участь у боях із військами М. Муравйова, захищав м. Київ від більшовиц. наступу. З кін. 02.1918 – команд. 1-го Синьожупанного полку ім. Т. Шевченка, роззброєного німцями 27.04.1918. З 9.10.1918 – нач. консульського відділу МЗС УД. 17.11.1918 направлений чл. Директорії до м. Берлін для передачі нім. владі ультиматуму про невтручання у внутр. справи України. Після виконання завдання з 5.01.1919 – команд. 7-ї пішої кадрової д-зії ДА УНР. Від серед. 04.1919 – нач. 16-го пішого загону (бригади) УГА, сформованого з наддніпрян. ч. (згодом 3-я Залізна д-зія ДА УНР). Від 6.06.1919 приділений до штабу ДА УНР, скерований до Німеччини для набору до ДА УНР військовополонених українців. Після повернення в 01.1920 відряджений до Румунії для переговорів про орг-цію на її тер. укр. д-зії. Згодом голова укр. місії в Болгарії. 1.07.1920 повернувся з відрядження. 5.10.1920 отримав звання генерал-хорунжого. З 11.1920 – у таборах інтернованих формувань ДА УНР у Польщі. Засн. укр. громад. орг-цій, вид-ва "Чорномор" (1922), де публікували час. "Залізний Стрілець", "Око", "Січ", "За дротами", "Козацька Думка", "За Україну" та ін. Спричинився до вид. щорічника "За Державність", військ. ж. "Табор", зб. матеріалів з історії укр. визвол. змагань.

1923 емігрував до Франції, де був головою місц. осередку УПСР. 1929–48 очолював Укр. громаду у Франції. Після поч. ДСВ зайняв послідовну антинацист. позицію; залучив бл. 700 укр. добровольців до лав франц. ЗС. Під час нім. окупації Франції відмовився очолити військ. підрозділ, кинутий нацистами до концтабору, звільнений 1944. Автор кн. "Проблеми демократії у Масарика"; ред. видань "Вісник Української Громади у Франції", "Українська воля" в м. Париж.

П. у м. Селонкур. Похований у м. Сошо (нині обидва Франція).

Літ.: Вишнівський О. До історії "Синіх" і "Залізних" // За державність. Варшава, 1937. Ч. 7. С. 68–101; *Науменко К.* Шаповал Микола Юхимович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 594; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. К., 2007. С. 490.

Микола Литвин, Богдан Паска

ШАПОВА́Л
Олександр Андрійович

(26.02.1888–13.05.1972) – військ. діяч УНР. Н. на хуторі Писарщина (нині с. Гребінків. р-ну Полтав. обл.) у сел. сім'ї.

Брав участь у ПСВ в складі рос. армії, підполковник. З 05.1917 – ад'ютант 1-го укр. козац. полку ім. Б. Хмельницького. У 12.1917 – інтендант 1-ї Сердюцької д-зії військ УЦР. З 8.01.1918 – команд. 1-го Укр. козац. ім. Б. Хмельницького полку військ УЦР. З 9.02.1918 – команд.

Богданівської сотні 1-го Запоріз. куреня Окремого Запоріз. загону військ УЦР. З 15.03.1918 – команд. Богданівського куреня 1-го Запоріз. полку Окремої Запоріз. д-зії Армії УНР. З 1.04.1918 – команд. 4-го Запоріз. ім. Б. Хмельницького полку Окремої Запоріз. д-зії Армії УНР. 04.1918 – за сумісництвом тимчасовий губерн. комісар Харківщини. Належав до УПСС, згодом – до Укр. союзу хліборобів-державників.

У період Гетьманату П. Скоропадського підвищений до звання значкового. 4.11.1918 знятий з посади команд. полку. Чл. військ. секції УНС, брав участь в антигетьман. повстанні 11–12.1918. З кін. 11.1918 – команд. резервних військ Директорії. З 28.12.1918 – команд. Холм.-Галиц. фронту ДА УНР. Координував бойові дії проти польс. військ. 02–04.1919 – міністр військ. справ УНР в уряді С. Остапенка. З 15.09.1919 – нач. розвідчого та закорд. відділів, а також резерву старшин Гол. управління Генштабу ДА УНР. Навесні 1920 – нач. 4-ї стрілец. бригади ДА УНР. 1921 отримав звання генерал-хорунжого ДА УНР.

Після закінчення визвол. змагань емігрував до м. Прага (ЧСР). 1920-ті – бібліотекар Укр. високого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова в м. Прага. З 1930 – на еміграції в США. Засн. гетьман. руху в США, ред. час. "Січ" у м. Чикаго (шт. Іллінойс). Призначений референтом авіації Союзу гетьманців державників у Пн. Америці. 1920–30-х у еміграц. л-рі про Ш. згадували як про полковника.

П. у м. Чикаго. Похований 18.05.1972 у м. Річмонд (шт. Мен, США).

Тв.: Шаповал О. На порозі відновлення української державності // Січ (Чикаго). 1929. № 15–19.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Омелянович-Павленко М.* Спогади українського командарма. К., 2002; *Осташко Т.* Шаповал Олександр Андрійович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 594; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. К., 2007. С. 490–491.

Микола Литвин, Богдан Паска

ША́РИК Михайло Теодорович

ШАРИК Михайло Теодорович

(24.10.1901–20.10.1979) – підстаршина УГА та ДА УНР, письменник, громад. діяч. Н. в с. Денисів (нині Козів. р-ну Терноп. обл.).

5.08.1915 мобілізований до рос. армії. До 30.09.1916 – візник при 22-му саперному батальоні 22-го фінського корпусу. Після втечі повернувся до Денисова.

Доброволець УГА. З 5.11.1918 – кулеметник 1-го Подільс. полку ім. С. Петлюри в м. Тернопіль, з 12.1918 – 1-ї сотні Укр. летун. полку УГА в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). 18–23.01.1919 як вартовий їздив у службове відрядження до м. Київ.

Разом з ін. вояками УГА 16.07.1919 перейшов за р. Збруч. Відзначився в бою 7.08.1919 за залізн. ст. в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.). Під час наступу УГА та ДА УНР на м. Київ та Одеса брав участь у розвідувальних рейдах авіації. У складі ЛВ переведений з м. Вінниця до м. Одеса (12.1919). Перехворів на тиф (01.1920). Після вступу ЧА до Одеси 5–6.02.2020 та перейменування ЛВ воював у складі 1-го Галиц. авіац. загону 1-ї бригади ЧУГА.

У результаті боїв у м. Козятин (нині Вінниц. обл.) 26–27.04.1920 потрапив у польс. полон, перейшов на службу до ДА УНР. У 08.1920 брав участь в обороні м. Варшава під час наступу ЧА.

Восени 1920 повернувся до Денисова. Одружився та оселився в с. Почапинці (нині Терноп. р-ну). Чл. УВО. 1923–24 мобілізований до польс. армії. Проходив військ. службу у 27-му піх. полку в м. Ченстохова (нині Польща).

Емігрував до Канади (1926). Служив у канад. армії. З 29.08.1929 – чл. УСГ. Голова Крайової управи УНО (1958–62) і Гол. управи УСГ (1971–72). Почесний президент УНО.

Автор спогадів, зб. поезій "Розсипані перли" (1965).

П. у м. Сент-Кетерінс (Канада).

У с. Денисів 1992 встановлено пам'ятник Ш. (скульп. І. Сонсядло). Іменем Ш. названо вул. в с. Почапинці.

ШАФРАН
Іван Михайлович

ШАХ
Степан

Тв.: Шарик М. Діти війни: Спогади. Ч. 1–3. Вінніпеґ, 1955–56; *Його ж.* З віддалі 50 літ. Торонто, 1969.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 682; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 670; Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упоряд. В. Просалової. Донецьк, 2012. С. 462–463.

Оксана Дрогобицька

ШАФРА́Н
Іван Михайлович

(16.09.1891–10.04.1930) – старшина УГА. Н. в с. Грабовець (нині ґміни Радимно Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

Упродовж ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, був важко поранений; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – з 11.1918; служив ад'ютантом куреня в 10-й Яворів. бригаді, потім ад'ютантом штабу 6-ї Рав. бригади. Іменований 1.03.1919 поручником. Перебував з армією на Наддніпрян. Україні; пережив епідемію тифу, захворів на туберкульоз легень. У 04.1920 потрапив біля м-ка Літин (нині смт Вінницької обл.) у польс. полон, зумів утекти з табору с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.) і 06.1920 прибув до ЧСР. Був ад'ютантом Укр. бригади в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). Лікувався в санаторії м. Штернберґ (нині Штернберк Оломоуц. краю, Чехія).

Повернувся 1928 до Галичини, проживав у Захисті укр. інвалідів у м. Винники (нині в складі Львів. міськради), якийсь час був його управителем.

П. у м. Винники, де й похований на місц. цвинтарі праворуч стрілец. могили.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Посмертна згадка // ЛЧК. 1930. Ч. 5. С. 23; Посмертні згадки. Іван Шафран // Діло. 1930. 12 квіт. Ч. 81. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Петро Гуцал, Степан Борчук

ШАХ
Андрій Васильович

(02.09.1894–10.02.1938) – старшина УГА. Н. в с. Чішки (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в г-зії м. Броди (нині Львів. обл.).

Учасник ПСВ. Четар УГА. Перебував у таборах інтернованих у ЧСР.

Випускник Празьк. ун-ту (1926). Д-р права. Чл. КПЗУ, Сельробу, секретар ЦК КСМЗУ. 1934 переїхав до УРСР. Проживав у м. Одеса, згодом у м. Харків.

Заарештований 1935. Ув'язнений в Ухтинсько-Печорському ВТТ. 8.12.1937 повторно заарештований. Згідно з постановою трійки при УНКВС по Архангел. обл. від 25.12.1937 розстріляний у м. Чиб'ю (нині Ухта Республіки Комі, РФ). 27.04.1956 реабілітований.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ШАХ
Степан

(псевд.: Степан Перський; 03.01.1891–16.09.1978) – педагог, громад. діяч. Н. в с. Куликів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї ремісника. Випускник АГ м. Львів (1911). Навч. у Львів. та Віден. ун-тах.

Учасник ПСВ на Сх. фронті в складі 19-го піх. полку. Важко поранений у бою біля с. Куропатники (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Влітку 1918 – вчитель укр. мови в таборі для військовополонених українців у м. Фрайштадт (нині Австрія), де формувалася д-зія синьожупанників. З 11.1918 – четар УГА. У складі групи А. Долуда учасник боїв за м. Львів. 1.03.1919 іменований поручником 2-го корпусу УГА. Двічі перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

Навесні 1920 повернувся до м. Львів. Обраний до Гол. виділу т-ва "Просвіта". З осені 1920 працював учителем в АГ. 1932–39 – дир. укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

1944 виїхав до Німеччини, якийсь час учителював у м. Ляндсберґ, згодом у м. Мюнхен. Очолював Об'єднанння комбатантів УГА, належав до управи

Крайового об'єднання укр. християн. руху, чл. Спілки укр. журналістів, згодом голова цієї орг-ції. Голова т-ва "Рідна школа" в м. Мюнхен. Чл. Наук. богослов. т-ва в м. Рим. Почесний д-р УВУ. Автор наук. досліджень з історії освіти в Галичині, історії Перемишл. г-зії, 9 мемуарних зб. та понад 200 журналіст. публікацій. 1964 відзначений титулом лицаря-командора Ордену св. Сильвестра Папи. 1978 переїхав до Австралії, проживав у м. Сідней.

П. і похований у м. Паракомбе (шт. Пд. Австралія).

Тв.: Шах С. Де срібнолентий Сян пливе: Історичний нарис української державної гімназії в Перемишлі. Брюссель, 1977; *Його ж.* Львів – місто моєї молодости. Ч. 1–3. Мюнхен, 1955–56; *Його ж.* Між Сяном і Дунайцем. Спомин. Мюнхен, 1960.

Літ.: Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976; *Костюк І.* Бл. п. проф. Степан Шах // Свобода. 1978. 25 жовт. Ч. 231. С. 3; Помер св. п. проф. Степан Шах // Свобода. 1978. 13 жовт. Ч. 221. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Микола Вітенко

ШАХНО́ВИЧ
Михайло Іванович

(15.11.1888–15.09.1964) – адвокат, нотар, держ. повітов. комісар ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в м-ку Гусятин (нині смт Терноп. обл.) у сім'ї робітника-муляра. Навч. в нар. шк. Гусятина, г-зіях м. Тернопіль і Львів. Студіював право у Львів. ун-ті. Канд. адвокатури в м. Копичинці (нині Терноп. обл.; 1912–14, 1918). Чл. УНДП.

У роки ПСВ – молодший офіцер австр. армії. Секретар укр. віча в м. Копичинці наприкінці 10.1918. Учасник встановлення укр. влади в Гусятині й Копичинцях. Заст., держ. повітов. комісар ЗУНР у Гусятині. Службовець госп. відділу Гусятин. ревкому ГСРР (1920).

Адвокат у м. Гусятин (1930–36) та Буськ (нині Львів. обл.; 1936–39). Діяч УНДО, голова повітов. к-ту пов. Копичинці–Гусятин. Голова філії т-ва "Просвіта" в Гусятині (1930–36). У період ДСВ – нотаріус у м. Белз (нині Львів. обл.); голова Укр. допомогового к-ту в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.).

1944 емігрував до Німеччини, де перебував у ДП. 1948 виїхав до США. Чл. Т-ва правників-українців, Об'єднання прихильників УНР, кооперативи "Самопоміч".

П. у м. Нью-Йорк. Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Тв.: Шахнович М. Листопадові дні 1918 р. в Копичинцях і повіті (На основі записів адв. Михайла Шахновича) // Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики. Ню Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 292–294; *Його ж.* Під короткою владою Ревкому Затонського (На основі записів адв. Михайла Шахновича) // Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики. Ню Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 294–295.

Літ.: Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008. С. 113; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 171; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 151, 324; *Кубійович В.* Українці в Генеральній Губернії. 1939–1941. Історія Українського Центрального Комітету. Чікаґо, 1975; Наші втрати // Правничий Вісник. Нью-Йорк, 1971. Кн. 3. С. 280; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 132–193; Подайте вістку // Львівські вісті. Львів, 1941. 9 листоп. Ч. 80. С. 7; Св. п. д-р Михайло Шахнович // Свобода. 1964. 16 верес. Ч. 175. С. 3.

Степан Качараба

ШАШКЕВИЧ Богуслав Антонович

ШАШКЕВИЧ (ГОРБАЙ) Катерина

ШАШКЕ́ВИЧ Богуслав Антонович

(01.07.1888–22.06.1935) – отаман УГА. Внучатий племінник М. Шашкевича, чоловік хор. УГА К. Шашкевич (Горбай). Кавалер австр. ордена Залізної корони 3-го кл. з воєн. декорацією, Хреста заслуги, срібної медалі хоробрості 1-го кл, Хреста Карла, нім. Залізного хреста 2-го кл., турец. Залізного Півмісяця 1-го і 2-го кл. Н. в с. Лолин (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.). Закінчив 4 кл. середньої освіти, розпочав навч. в піх. кадет. шк. м. Львів, 1907 склав цивільну реальну матуру, 1908 закінчив навч. в кадет. шк. Старшина 58-го Станиславів. полку. Перед ПСВ студіював у Лісовій акад-ї м. Відень, навч. перервала війна.

За бої у 09.1914 біля м. Перемишляни (нині Львів. обл.) нагороджений медаллю хоробрості 1-го кл., піднесений до рангу четаря. У 02.1915 біля м. Дукля (нині Польща) потрапив до рос. полону, засланий до Туркестану (м. Ташкент (нині Узбекистан), Ашгабат (нині Туркменістан)). У 11.1915 втік із полону; перебрався до Персії, де взяв участь у повстанні персів 12.1915, яким допомагали німці й турки, проти росіян та англійців. Очолив відділ повстанців, але через пів року захворів на малярію і в 06.1916 через м. Багдад (нині Ірак) і Стамбул (нині Туреччина) повернувся до Австрії. Брав участь у боях під час Брусилов. прориву 1916. У 04.1917–08.1918 служив при оперативному штабі ген. Марвітца, далі перебрався до запасної ч. 58-го піх. полку в м. Люблін (нині Польща), де його застали події Листопадового чину 1918.

Проголосив укр. владу в м. Люблін, але довго втриматися проти польс. загалу не вдалося. У серед. 11.1918 разом із залишками полку перейшов до м. Львів. Через хворобу не зміг очолити фронтову ч., був скерований очолити військ. команду в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). Після захоплення Львова поляками командував групою Жовква–Львів; у 12.1918 піднесений до рангу сотника. Після реорг-ції УГА від 02.1919 – команд. 9-ї Белз. бригади. З 05.1919 – команд. армій. групи; під час Чортків. офензиви – організатор 21-ї Збараз. бригади, від 22.06.1919 іменований отаманом. Після переходу через р. Збруч армій. група Ш. в 08.1919 вела бої з більшовиками в р-ні м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.). Згодом призначений команд. 4-ї Золочів. бригади, взяв участь у поході на м. Київ.

Після вимушеного переходу до денікінців, потім – до більшовиків 6.02.1920 4-та Золочів. бригада виступила проти ЧА, а на поч. 03.1920 з'єдналася з ч. полк. ДА УНР О. Удовиченка, яка перебувала в союзі з поляками. Польс. військ. кер-во зажадало арешту Ш., який змушений втекти до Галичини. Заарештований польс. владою, зумів утекти. Перейшов до ЧСР, 2 р. перебував у таборі для інтернованих укр. вояків. Згодом емігрував до Німеччини (1922), потім до Канади.

П. раптово в м. Едмонтон (Канада), де й похований.

Літ.: Якимович Б. Україна та українці: події далекі і близькі. Вибрані праці. Львів, 2014. С. 458–463; Encyclopedia of Ukraine // ed. by D. Husar Struk. Vol. 4. Toronto; Buffalo; London, 1993. P. 619.

Богдан Якимович

ШАШКЕ́ВИЧ (ГОРБА́Й) Катерина

(бл. 1895 – після 1974) – хорунжа УГА. Сестра хор. УГА, ДА УНР, секретаря УСГ В. Горбая. Дружина от. УГА Б. Шашкевича. Н. в м. Львів.

Перебувала в складі 21-ї Збараз. та 4-ї Золочів. бригад УГА. Одружилася з Б. Шашкевичем (06.1919). Разом з чоловіком перейшла до ДА УНР (01.1920).

У 07.1920 емігрувала до ЧСР. 1922 із сім'єю переїхала до Німеччини, 1925 – до Канади. Проживала спочатку в м. Гіффорд (округ Брит. Колумбія) у своїх рідних. Згодом переїхала до м. Саскатун (пров. Саскачеван), 1927 – до м. Едмонтон (пров. Альберта), де проживала й після смерті чоловіка. Значкова 22-го куреня Укр. вільного козацтва ім. Б. Шашкевича в Едмонтоні.

П. і похована в м. Едмонтон.

Літ.: Гавриш В. Моя Канада і я. Спогади й розповіді про українських

піонерів у Канаді. Едмонтон, 1974. С. 59–61; *Коваль Р.* Жінки у визвольній війні. Історії, біографії, спогади 1917–1930. К., 2020; Хорунжа У.Г.А. Катерина Горбай // Українське козацтво. 1980. № 3–4 (62–63). С. 33.

Микола Вітенко

ШВЕЦЬ
Осип

(1895–05.02.1919) – старшина УГА. Н. в м. Пустомити (нині Львів. обл.). Навч. в ун-ті.

1914 мобілізований до австро-угор. армії. Воював у складі Легіону УСС та 15-го піх. полку. Випускник військ. авіац. шк. Служив в австро-угор. авіації. 8.12.1918 вступив до ЛВ УГА. Льотчик-дозорець запасної летун. сотні в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). Хорунжий.

Загинув разом з полк. Б. Губером, поручниками О. Гумецьким, І. Люпулом і В. Томенком, хорунжими Х. Кануковим та М. Нестором під час навчань від вибуху авіабомби. 1.03.1919 посмертно іменований четарем. Похований у братській могилі в м. Красне.

Літ.: Лемківський І. Летунство У. Г. А. // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 7–10; *Тинченко Я.* Герої Українського неба. К., 2010. С. 77, 104, 152; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 217–240; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; *Франко П.* Летунський відділ У. Г. А. // ЛЧК. 1937. № 10. С. 3–5; № 12. С. 9–12; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2009. С. 82; *Янчак Я.* З історії авіації УГА. Львів, 2004.

Микола Вітенко

Світлина братської могили летунів УГА, похованих у м. Красне

ШВЕЦЬ
Теодор (Федір) Іванович

(16.06.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Бенькова Вишня (нині Вишня Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1895–1914 навч. в нар. шк. в рідному селі й учител. семінарії м. Самбір (нині Львів. обл.).

Учасник ПСВ. 1914–10.1918 воював у складі 89-го й 33-го полків австро-угор. армії. Співорганізатор Листопадового чину та 1-й військ. комендант ЗУНР у м. Рудки (нині Львів. обл.). Четар УГА, з 26.12.1918 – комендант панцерного потягу Ч. 2 ("Ляля") Дрогобиц. ОВК. Відзначився в боях за м. Львів. 19.04.1919 легко поранений у бою за м. Стрий (нині Львів. обл.). 18.05.1919, щоб не допустити захоплення панцерника ворогом, віддав наказ підірвати "Ч. 2". Аналогічні дії довелося здійснити з іще 1 панцерним потягом. Із залогою панцерника долучився до 8-ї Самбір. бригади. У складі УГА брав участь у поході на м. Київ. 1.08.1919 іменований поручником. Уникнув польс. полону. У 12.1920 переправився до Румунії. Перебував у таборі інтернованих м. Орадеа-Маре (нині Орадя, Румунія).

30.07.1922 приїхав до ЧСР, щоб скласти іспити й вступити до Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія); з певних причин документи на навч. не подав.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Печенюк С. І. Бронепотяги – фортеці на рейках // Дослідження

ШВЕЦЬ
Федір Петрович

з історії техніки. 2010. Вип. 12. С. 28–40; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 241–243; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 33–34, 337; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 228; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 46–47; Український Вільний Університет в Празі, в роках 1931–1941. Прага, 1942.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ШВЕЦЬ
Федір Петрович

(11.11.1882–20.06.1940) – учений-геолог, чл. Директорії УНР, громад.-політ. і держ. діяч. Н. в с. Жаботин (нині Кам'янськ. р-ну Черкас. обл.). Випускник природничого ф-ту Дерпт. ун-ту (1909). 1909–16 – викл. г-зії, доц. палеонтології Дерпт. ун-ту. Наук. зацікавлення були пов'язані з геолог. дослідами Кавказу й Криму.

У 03.1917 повернувся до України. Чл. УЦР, Всеукр. ради сел. депутатів, ЦК Сел. спілки, ЦК УПСР. У 09.1918 призначений проф. і проректором Київ. держ. укр. ун-ту. Чл. президії УНС. 13.11.1918 обраний чл. Директорії УНР від ЦК Сел. спілки. Підписи Ш. стоять під Передвступним договором 1.12.1918 між УНР і ЗУНР про майбутню злуку двох д-в, а також під Універсалом Директорії від 22.01.1919 про остаточне об'єднання УНР та ЗУНР. 15.11.1919 виїхав за кордон для участі в Паризькій мирн. конф. Виступив з гострою критикою Варшав. договору між УНР та Польщею.

Залишився на еміграції. Викладав геологію в укр. вищих шк.: проф. УВУ (з 1923), Укр. високого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова (з 1924) у м. Прага. 1928–29 разом з О. Андрієвським та А. Макаренком очолював Укр. нац. раду, ств. з метою об'єднання українців на еміграції. Автор наук. досліджень з геології.

П. у м. Прага.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної ради. К., 1998. С. 191; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009. С. 26, 66; *Наріжний С.* Українська еміґрація: Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С.142, 125, 176, 333.

Тетяна Осташко

ШЕБЕ́ЦЬ
Софрон Якович

(1887–25.11.1919) – старшина УГА. Н. в с. Забава (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Батько – в'язень концтабору Талергоф 1914–17. Випускник Львів. г-зії. Студент Віден. ун-ту. Брав участь у студент. й громад. житті. За дорученням І. Боберського, як представник спортивного т-ва "Сокіл-батько", їздив 1912–13 до м. Одеса та Харків для збору грошей на буд-во стадіону ("Українського городу") у м. Львів. Співпрацював з М. Міхновським.

Під час ПСВ воював у складі 55-го піх. полку проти рос. армії в Карпатах, на Волині, проти італійців – у регіоні м. Добердо-дель-Лаго (нині Італія). Після розпаду Австро-Угорщини в чині поручника вступив до укр. війська. 2 брати Ш. теж служили в УГА (четар і капелан). Комендант м. Самбір (нині Львів. обл.). Сотник з 1.01.1919, воював у групі "Південь". Від 8.05.1919 – комендант групи "Лютовиська". Разом зі своїм підрозділом відійшов на тер. Закарпаття, що було в складі ЧСР. У таборі м. Ліберець (нині Чехія) на старшин. суді виступав захисником В. Черського, звинуваченого як коменданта військ. групи в безпідставному залишенні фронту й відступі з тер. ЗУНР. Зумів довести правильність рішень В. Черського щодо відступу ч. УГА до ЧСР. З табору інтернованих перейшов з групою старшин УГА через Румунію до України. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ (08.1919).

П. від тифу в м. Летичів (нині Хмельн. обл.).

Літ.: Посмертні згадки Софрон Шебець – сотник УГА // Громадська Думка. 1920. 21 квіт. С. 4; Старокраєві посмертні вісти. Софрон Шебець // Свобода. 1920. 17 черв. Ч. 73. С. 5.

Петро Сіреджук

ШЕ́ЄР
Едвард

(09.07.1892 – д. і м. с. н.) – кадровий офіцер австро-угор. армії, поручник

УГА. Н. в м. Чернівці в родині етнічного німця. 1906–12 навч. у вищій реальній г-зії м. Чернівці, де влітку 1912 склав матуральні іспити. Однокласник майбутнього сот. УГА Р. Земека. Студіював тех. науки.

Військ. службу розпочав з поч. ПСВ як однорічний доброволець, хорунжий запасу. З 09.1915 іменований лейтенантом у резерві, з 07.1916 переведений на активну службу в ранзі лейтенанта, з 11.1916 іменований обер-лейтенантом активної служби 22-го піх. полку крайової оборони. Нагороджений золотим хрестом заслуги на стяжці медалі за мужність (04.1916), хрестом за військ. службу 3-го кл. з військ. декорацією і з мечами (11.1917), срібною та бронз. медалями за військ. заслуги, обидві на стяжці хреста за військ. заслуги та з мечами.

На поч. 06.1919 став на службу в укр. військо як поручник УГА. У 09.1919 повернувся до м. Відень у розпорядження Збірної станиці Укр. нац. армії (ЗС УНА). 23.09.1919 відправлений ЗС УНА до табору Укр. бригади в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Після війни – кадровий офіцер рум. армії. З 18.07.1942 – полковник.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 428; XLVIII. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz. Veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Schuljahres 1911/1912. Czernowitz, 1912. S. 43, 53; C. Dragalina – Korpsgeneral. Beförderung Volksdeutscher Offiziere // Südostdeutsche Tageszeitung – Ausgabe Banat. 1942. 21 Juli.

Володимир Старик

ШЕКЕРИК-ДОНИКІВ Петро Дмитрович

ШЕКЕ́РИК-ДО́НИКІВ Петро Дмитрович

(20.04.1889 – д. і м. с. н.) – письменник, громад.-політ. діяч. Н. в с. Голови (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї заможного селянина, війта села. Випускник 4-річної шк. (1900–04), займався самоосвітою у вчителя Л. Гарматія, завдяки якому познайомився з І. Франком, В. Гнатюком, В. Шухевичем, Г. Хоткевичем, збирав для них фольклорно-етногр. матеріали. 1908–10 – на військ. службі у 24-му піх. полку австр. армії в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Відень та Львів. У своєму підрозділі домігся дозволу солдатам-українцям розмовляти рідною мовою. 1910 брав участь у створенні та діяльності гуцул. театру в с. Красноїлля (нині Верховин. р-ну) під кер-вом Г. Хоткевича. 1911 після одруження з К. Бондарук поселився в с. Жаб'є (нині смт Верховина), брав участь у січовому русі. Заснував осередки т-ва "Січ" у с. Голови, Красноїлля, Перехресне, Устеріки, Криворівня (нині всі Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.), читальні "Просвіти" в с. Голови та Красноїлля. Допомагав М. Коцюбинському вивчати життя гуцулів і збирати матеріали для написання роману "Тіні забутих предків". Був активним діячем УРП. Під час передвиборчих кампаній 1907 і 1911 агітував за К. Трильовського, який був двічі обраний послом до австр. парламенту. 1914 розгорнув діяльність щодо відзначення на Гуцульщині 100-річчя з дня народження Т. Шевченка.

Після поч. ПСВ організовував набір добровольців до Легіону УСС. 2.12.1914 мобілізований до австр. армії; служив у 36-му піх. полку австр. армії. 1915 переведений санітаром до військ. госпіталю. Після розпаду Австро-Угор. імперії брав активну участь у встановленні на Гуцульщині укр. влади. 1918–19 – делегат УНРади ЗУНР від Косів. пов.; обраний на довиборах у 12.1918. 3.01.1919 під час сесії УНРади рішуче домагався схвалення злуки ЗУНР з УНР; увійшов до складу земельної комісії парламенту, також працював у складі шкільн. та закорд. комісій. Учасник делегації ЗУНР на урочистому проголошенні актів злуки 22.01.1919 на Софійському майдані в м. Київ; під час своєї промови виступив проти міжпарт. конфліктів і за спільні державотворчі зусилля. Делегат і чл. комісії ТКУ. 23.01.1919 брав участь у святковому бенкеті на честь зх.-укр. делегації в Укр. клубі, де також виступив з промовою. 10.02.1919 під час засідання земельної комісії УНРади обґрунтовував потребу

"консолідації великої земельної власності" й "викупу землі у багатих селян", а також орг-ції промислу для безземельних. У 02.1919 увійшов до складу опозиційної до проводу УРП СРП (Покутської групи) К. Трильовського та окремого Сел.-радикального клубу. У 02–03.1919 виступав на вічах у багатьох селах Гуцульщини з приводу земельної реформи, переконував селян утриматися від неконтрольованого розподілу землі й зберегти дрібну приватну власність. 22.03.1919 на 6-й сесії окружної нац. ради в м. Коломия виголосив доповідь про земельну реформу. 9.04.1919 на засіданні УНРади виступив на підтримку запровадження 8-годин. робочого дня. 14.04.1919 брав участь в обговоренні й ухваленні земельного закону ЗОУНР.

Наприкінці 05.1919 разом з Василем Вишиваним напередодні наступу польс. армії Ю. Галлера виїхали з м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) до с. Вижній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) і Жаб'є. 6.06.1919, після рум. окупації галиц. Гуцульщини та Покуття, заарештований. 6.09.1919 відпущений на волю, повернувся на Гуцульщину.

Невдовзі виїхав на тер. Наддніпрянщини, брав участь у б-бі проти більшовиків та білогвардійців. 21.10.1919 у приміщенні Кам'янець-Подільськ. ун-ту виголосив доповідь "Січовий рух в Галичині". 26.10.1919 організував осередок т-ва "Січ" у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), провів підготовку та агітацію щодо орг-ції бл. 50 "Січей" на тер. Поділля. У 05.1920 заснував осередок "Січі" в м. Вінниця. Працював у Вінниц. архіві, був заст. голови т-ва "Просвіта". Коли до міста прибув уряд УНР, був секретарем голови РМ. У 07.1920 вирушив на Закарпаття, де опікувався гуцулами, які втікали від переслідувань польс. окупац. адміністрації. У 10.1920 став секретарем к-ту допомоги біженцям у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.).

Після запевнення зі сторони польс. письменника С. Вінценза, що польс. уряд не буде його переслідувати, 1921 повернувся до с. Жаб'є, де намагався відродити січовий рух. У міжвоєн. період підтримував дружні стосунки з В. Стефаником, Марком Черемшиною, А. Крушельницьким, А. Чайковським. 1923 брав участь у з'їзді УРП в м. Львів. Після цього розгорнув широку діяльність щодо створення осередків партії на Гуцульщині. 1928–30 – посол до польс. сейму, захищав укр. інтереси. 1927–39 був війтом Жаб'євської ґміни, сприяв буд-ву обсерваторії на г. Піп Іван Чорногірський (відкрита в 07.1938), проводив культ.-просвітн. роботу. За сприяння Ш. в с. Жаб'є було споруджено рільничу шк. та приміщення Регіонального краєзн. музею Гуцульщини. За підтримки Т-ва приятелів Гуцульщини видавав популярний серед нас. щорічний "Календар гуцульський" (1935, 1937 і 1939), дописував для нього про побут і традиції гуцулів, видатні події з життя краю. Після рад. окупації ЗУЗ 1939 мав зустрічі з О. Довженком, М. Рудницьким, етнографом Р. Герасимчуком, журналістом М. Донченком та ін. Автор понад 100 оповідань про опришків. 1913 видав кн. "На дні озера". Найвизначнішим твором Ш.-Д. був роман "Дідо Иванчік" (1940), написаний гуцул. діалектом укр. мови.

15.05.1940 разом із сином Андрієм заарештований та звинувачений в антирад. діяльності. 11.10.1940 засуджений Особливою нарадою НКВС на 8 р. тюрми. Невдовзі відправлений на заслання на тер. Росії. Написав останнього листа до дружини з м. Дніпропетровськ (нині Дніпро).

Подальша доля невідома.

Тв.: Шекерик-Доників П. Дідо Иванчік. Верховина, 2007; *Його ж.* Дідо Иванчік. Брустури, 2020; *Його ж.* Рік у віруваннях гуцулів. Харків, 2021.

Дж.: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 579. Арк. 21.

Літ.: Арсенич П. Народознавець і громадський діяч Гуцульщини // Шекерик-Доників П. Дідо Иванчік. Верховина, 2007. С. 476–495; *Бачинський Л.* Обєднання України // Громадський Голос. 1928. 26 січ. Ч. 7. С. 2; Західно-Українська Народна

Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 150, 157, 158, 201–203, 298, 316, 319–320; Т. 3. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2005. С. 345; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 174, 198, 217, 220, 231; *Кугутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 95, 104; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 275; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 93; Українська Соціялістично-Радикальна Парляментарна Репрезентація // Громадський Голос. 1928. 15 квіт. Ч. 29–30. С. 9; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2012. С. 94, 496, 511.

Богдан Паска, Ганна Паска

ШЕ́КУН-КОЛОМИ́ЙЧЕНКО Марія Феофанівна

(1893–03.03.1938) – співачка, виконавиця класичного оперного й камерного репертуару та укр. нар. пісень, громад. діячка. Н. в м. Єлисаветград (нині Кропивницький) у сім'ї військ.-мор. лікаря Ф. Шекуна. Переїхала з родиною до м. Ніжин, де брала участь у виставах самодіяльних театр. колективів. Зустрілася з М. Заньковецькою, яка стала її вокальним педагогом. 1913 вступила до Моск. філармонічного уч-ща (кл. О. Донського), невдовзі перейшла до Моск. консерваторії, де навч. в італ. педагога У. Мазетті; одночасно виступала в концертах укр. муз.-драм. т-ва "Кобзар". Вийшла заміж за укр. громад.-культ. діяча Ф. Коломийченка й прийняла подвійне прізв. Удосконалювала вокальне мист-во в Італії (1917–18). Отримала ангажементи оперних театрів Італії та ін. країн.

1918 разом з чоловіком прибула до Галичини. У м. Стрий (нині Львів. обл.) брала уроки співу й вивчала укр. репертуар в О. Нижанківського. Навесні 1919 виступала з концертами в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), Дрогобич та Стрий (нині обидва Львів. обл.). Концерт у Станиславові 19.03.1919 відвідали представники італ. місії, яка перебувала в тимчасовій столиці ЗУНР. Пізніше гастролювала в Італії, Австрії та Польщі. Присвятила себе концертно-камерному виконавству. 1921 прибула до м. Харків, де відбулося 12 тріумфальних концертів. Опісля протягом кількох місяців з великим успіхом виступала на Кубані, Пн. Кавказі, м. Ростов (нині РФ) й ін. Після виступу в м. Київ 15.01.1927 протягом року дала 15 концертів у м. Ленінград. 1928 виступала в Білорусії. 1929 здійснила концертне турне Закавказзям, у т. ч. в м. Тбілісі (нині Грузія) та Баку (нині Азербайджан), Середньою Азією. Запалення легенів загальмувало її концертну діяльність, вона зрідка виступала лише в м. Севастополь, куди переїхала.

1937, після арешту 2-го чоловіка Ш.-К. мор. офіцера А. Куценка (1929 Ф. Коломийченко був заарештований за сфабрикованою справою СВУ та ув'язнений на 3 р., тож шлюб розпався), чекісти 27.09.1937 заарештували співачку й за безпідставним звинуваченням у шпигунстві на користь іноз. д-в розстріляли в м. Сімферополь (нині АР Крим, Україна). Посмертно реабілітована 27.03.1957.

Літ.: Боберський І. Щоденник, 1918–1919 рр. / упоряд. Ю. Мицик. К., 2003. С. 169; *Лисенко І.* Розстріляний талант (До 120-річчя від дня народження Марії Шекун-Коломийченко) // Кримська світлиця. Сімферополь, 2013. 19 квіт. № 16; *Онищенко Н.* Чому зчорніла червона троянда // Дзеркало тижня. 2008. 8–14 берез. № 9. С. 12; *Павлишин О.* Українці Наддніпрянщини у Східній Галичині в 1918–1920 рр. // Галичина. Ч. 20–21. Івано-Франківськ, 2012. С. 172–182.

Олег Павлишин

ШЕКУН-КОЛОМИЙЧЕНКО Марія Феофанівна

ШЕЛЕ́ПКО Осип Томович

(22.03.1896–1969) – старшина УСС та УГА, громад. діяч. Н. в м. Тернопіль у сім'ї міщан. Навч. в пром. шк. в рідному місті.

ШЕПАРОВИЧ Едмунд Феліксович

ШЕПАРОВИЧ Лев Зенонович

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях; на 1.06.1916 – десятник його тех. сотні. Від 11.1918 – в УГА; був хорунжим, за р. Збруч служив у КЕА. Іменований 1.08.1919 четарем. У кін. 04.1920 на Вінниччині потрапив у польс. полон. З табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 11.03.1921. Прибув до ЧСР; згодом проживав на Закарпатті, де працював у лісництві.

Восени 1944 емігрував на Зх. Виїхав 1949 з Німеччини до Канади. Поселився в м. Вінніпег (пров. Манітоба), працював у міськ. службах. Чл. діаспорних т-в, зокр. Ін-ту "Просвіти", СбУВК. До УСГ в Канаді не належав.

П. у м. Вінніпег.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 394.

Літ.: *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 687–688; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 129; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 155.

Петро Гуцал

ШЕПАРО́ВИЧ
Альберт Феліксович

(1900–06.01.1920) – поручник УГА. Брат Е. Шепаровича. Н. в м. Відень в укр.-нім. сім'ї (батько українець, офіцер австр. армії; потрапив у рос. полон, де й п. у таборі в Сибіру; мати німкеня). Під час ПСВ закінчив навч. у військ. авіац. шк., воював на Зх. фронті.

12.04.1919 у званні підпоручника вступив до лав 6-го полку уланів Війська польс. Зважаючи на своє укр. коріння, спільно з братом Едмундом перейшов до УГА. Пілот 2-ї летун. сотні УГА.

П. від тифу в м. Крижопіль (нині смт Вінниц. обл.).

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012; *Тинченко Я.* Герої Українського неба. К., 2010. С. 153; *Шанковський Л.* Повстанчий рейд кінної бригади от. Шепаровича // ЛЧК. 1939. Січень. Ч. 1. С. 5–8; Лютий. Ч. 2. С. 5–8; Березень. Ч. 3. С. 9–12; Квітень. Ч. 4. С. 9–11.

Зоя Баран, Олег Стецишин

ШЕПАРО́ВИЧ
Едмунд Феліксович

(1889–1967) – отаман УГА. Брат А. Шепаровича. Виходець із укр.-нім. родини (батько українець – офіцер австр. армії, під час ПСВ потрапив у рос. полон, де й п. у таборі в Сибіру; мати німкеня).

Ротмістр 8-го драгун. полку австро-угор. армії. 12.04.1919 вступив до лав 6-го полку уланів Війська польс. Зважаючи на своє укр. коріння, перейшов до УГА. Команд. Запасного кінного полку в м. Стрий (нині Львів. обл.), з 06.1919 – команд. 1-ї кінної бригади УГА. У ЧУГА бригада була перетворена на 3-й Галиц. кінний полк. 6.04.1920 полк повстав проти більшовиків у м. Тирасполь, об'єднався з Армією УНР ген. О. Павленка й долучився до 1-го Зимового походу. У м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 1920 Ш. звільнився зі служби в Армії УНР. Працював у місц. "Каринтія-банку".

Згодом виїхав до м. Відень. Випускник ф-ту політ. наук Віден. ун-ту. Підтримував стосунки зі своїми укр. однополчанами.

П. у м. Відень.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012; *Шанковський Л.* Повстанчий рейд кінної бригади от. Шепаровича // ЛЧК. 1939. Січень. Ч. 1. С. 5–8; Лютий. Ч. 2. С. 5–8; Березень. Ч. 3. С. 9–12; Квітень. Ч. 4. С. 9–11.

Зоя Баран, Олег Стецишин

ШЕПАРО́ВИЧ
Лев Зенонович

(04.03.1888–01.06.1941) – сотник, інж.-електрик, нач. відділу зв'язку УГА. Брат Романа, Юліана, Юрія Шепаровичів. Н. в с. Колодіївка (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї пароха. Випускник г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Здобув освіту інж.-електрика в м. Карлсруе (Німеччина). 1912–13 служив в австро-угор. армії.

На поч. ПСВ перебував у м. Требіньє (Боснія і Герцеговина) в чині капрала, виконував функції заст. коменданта станції бездротового телеграфу. Мав позивний "Радіо". У 11.1918 очолив групу 20 укр. військових з 15-го австр. піх.

полку, яка захопила в м. Львів гол. пошту й телеграф, звідки було повідомлено про перебрання влади українцями та встановлення ЗУНР. Ш. очолив курінь телеграфного полку (Кіш звідомного полку), ств. для підготовки на потреби фронту телефоністів і фронтових монтерів. У 07.1919 Ш. став референтом телеграфів НКГА, яка керувала зв'язком підпілля після реорг-ції держ. апарату. Після переходу УГА за р. Збруч налагоджував зв'язок між галиц. ч., повстан. загонами, ДА УНР на Наддніпрянщині. Навесні 1920 увійшов до Військ. к-ту з підготовки до антибільшовиц. б-би на ст. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.). Опинився серед заарештованих більшовиками галичан, з яких згодом формували військ. сотні для використання в наступі ЧА 1920 на м. Варшава.

Повернувся до м. Львів. Потім працював у м. Борислав (нині Львів. обл.), після арешту брата дружини С. Федака-молодшого 1921 через замах на Ю. Пілсудського та воєводу К. Ґрабовського втратив роботу. Виїхав до м. Берлін, де працював на фірмі "Сіменс-Шукерт". На поч. 1924 фірма перевела Ш. до Львів. філіалу. 1924–29 очолював Карпат. лещетар. клуб. З поч. ДСВ виїхав з родиною до м. Краків.

П. у м. Краків після важкої хвороби.

Літ.: Баран З. Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 53. 2017. С. 213–231; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 129; *Шепарович О.-Г.* Листопадові спогади // Жінка. 1936. Ч. 21–22.

Зоя Баран

ШЕПАРО́ВИЧ
Роман Зенонович

(1890–1944) – інж., четар УГА, громад. діяч. Брат Лева, Юліана, Юрія Шепаровичів. Н. в с. Колодіївка (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї пароха. Випускник г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), австр. старшин. шк. артилерії.

Учасник ПСВ. Доброволець УГА. Служив у Звідомному полку УГА. 06.1919 – старшина штабу 1-ї кінної бригади, команд. штабної сотні. Учасник боїв з білогвардійцями. У 10.1919 біля с. Дашева (нині Вінниц. обл.) захопив інтенданта армії Денікіна з касою. Представник ДА УНР серед повстанців В. Чучупаки в Холодному Яру. Знищив бронепотяг більшовиків біля м. Голта (нині Миколаїв. обл.). Ад'ютант от. Е. Шепаровича, з 1-ю кінною бригадою у 04.1920 перейшов до ДА УНР. У 11.1920 демобілізований, виїхав до ЧСР.

Випускник Празьк. екон. ун-ту за фахом інж.-економіст. 1925 повернувся до Галичини. Урядовець Спілки експлуатації потасової солі в м. Калуш (нині Івано-Франк обл.). Мешкав у м. Львів.

Убитий рад. партизанами. Місце поховання невідоме.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 712–715; ЕУ. Т. 10. Париж; Нью-Йорк, 1984. С. 245; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 224; *Шанковський Л.* Повстанчий рейд кінної бригади от. Шепаровича // ЛЧК. 1939. Ч. 1. С. 5–8; Ч. 2. С. 5–8.

Микола Вітенко

ШЕПАРО́ВИЧ
Юліан Зенонович

(16.02.1886–28.07.1949) – військ., громад. діяч. Брат Лева, Романа, Юрія Шепаровичів. Н. в с. Колодіївка (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї пароха. Випускник Коломий. г-зії (1904), Львів. ун-ту.

Офіцер австр. армії в роки ПСВ. Артилерист УГА, від 01.1919 на фронті, учасник Чортків. офензиви, отаман УГА з 06.1919, команд. 3-го гармат. полку 3-ї Бережан. бригади 2-го корпусу УГА, команд. бронепотяга "Запорожець" ДА УНР. Учасник польс.-рад. війни 1920, охороняв міст через р. Дністер біля с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) 08–09.1920. Поблизу с. Джурин (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) 16.09.1920 знищив більшовиц. бронепотяг "Коршун". У 11.1920 демобілізований.

ШЕПАРОВИЧ
Роман Зенонович

ШЕПАРОВИЧ
Юліан Зенонович

ШЕПАРОВИЧ Юрій Зенонович

Розпочав працю у сфері відбудови й розвитку нац. госп.-громад. життя українців у складі Польщі. Один із засн. і дир. Кооп. союзу в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Чл. управи (1924, курував відділ постачання), дир. (1930) Центросоюзу в м. Львів. 1936 очолив одну із секцій делегації Мін-ва торгівлі Польщі на торг. переговорах з Німеччиною. Прихильник вільних ринкових відносин в екон. сфері. Голова орг-ції комбатантів "Молода громада". Працівник рекламної агенції Р. Шухевича "Фама".

Після встановлення в краї рад. влади (09.1939) переїхав до м. Люблін (нині Польща), де долучився до госп. співпраці з УЦК. 3.07.1941 відновив діяльність Центросоюзу в м. Львів. 1940–44 – референт Центр. с.-г. управи в м. Краків. 1944 виїхав до м. Відень. Згодом оселився в м. Мюнхен (нині ФРН).

П. і похований у м. Мюнхен.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 712–715; ЕУ. Т. 10. Париж; Нью-Йорк, 1984. С. 245; *Михальський Ю.* Юліан Шепарович // Українські кооператори (історичні нариси). Кн. 2. Львів, 2002. С. 247–256; *Тинченко Я.* Панцирні потяги, панцирники та залізничні війська у Визвольній війні 1917–1920 рр. К., 2012. С. 46–47; *Ткачук П., Кривизюк Л.* Бойові дії артилерійських полків Галицької армії на фронтах польсько-української та більшовицько-української воєн // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 21. Львів, 2012. С. 760–776; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2012. С. 70, 82; *Шанковський Л.* Бучаччина в роки визвольної війни 1918–1920 // Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 82–84; *Sycz M.* Spółdzielczość ukraińska w Galicji w okresie II wojny światowej. Warszawa, 1997.

Зоя Баран, Микола Вітенко

ШЕПАРО́ВИЧ
Юрій Зенонович

(05.05.1897–29.12.1980) – кооператор, четар УГА, громад. діяч. Брат Лева, Романа, Юліана Шепаровичів. Н. в с. Колодіївка (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї пароха. Випускник Коломий. г-зії, екон. ф-ту Празьк. ун-ту.

Доброволець УСС від 1914, брав участь у боях на г. Ключ (1914), г. Маківка (1915). 1917 закінчив навч. в австр. старшин. шк. піхоти м. Єґерндорф (нині Крнов, Чехія). Доброволець УГА, оборонець м. Львів: навесні 1919 командант пробоєвої сотні 1-ї бригади УСС. Під час Чортків. офензиви 13.07.1919 важко поранений у голову й руку в бою біля с. Садки (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). 1920–21 інтернований у польс. таборі для військовополонених у с. Пикуличі біля м. Перемишль (нині Польща).

З 1927 – начальний дир. Бучац. ПСК; потім працював у м. Сокаль (нині Львів. обл.), Бережани (нині Терноп. обл.).

1944 емігрував з родиною до Німеччини, звідти – до Аргентини. Проживав у м. Буенос-Айрес.

П. і похований у м. Буенос-Айрес.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 712–715; *Мельничук Б.* Шепарович Юрій Зеновійович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 714; *Микитюк Д.* Помер четар УСС Ю. Шепарович // Свобода. 1981. 8 квіт. Ч. 66. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332; *Шипилявий С.* Національно-економічне відродження Бучаччини // Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 290–291.

Зоя Баран, Микола Вітенко

ШЕПАРО́ВИЧ
Юрій Романович

(24.04.1889–26.04.1973) – старшина УГА, лісівник, громад. діяч. Н. в м. Львів у сім'ї священика. Хрещений потрійним іменем Юрій-Андрій-Роман. Дитинство провів у с. Добряни (нині Городоц. р-ну Львів. обл.), де батько обіймав парафію.

Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1910). До 1914 навч. в лісовій акад-ї м. Відень.

Під час ПСВ служив в обозних підрозділах австро-угор. армії, отримав військ. звання хорунжого. В УГА – від 11.1918. У м. Стрий був комендантом обозної сотні, яка готувала валки для 3-го корпусу. Від поч. 05.1919 – командант запасного обозного куреня при ДСВС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Перебував з армією на Наддніпрян. Україні, служив у відділі обозництва НКГА. Іменований 1.08.1919 четарем. Від 1920 – у таборах для інтернованих у ЧСР.

Від 1923 працював інж. лісництва біля с. Лупків (нині Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща); з 1941 – у лісництві біля с. Суходіл (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.), надавав допомогу воякам УПА.

Влітку 1944 емігрував на Зх. 1949 виїхав з Німеччини до США.

П. у м. Гантер. Похований у м. Лексинґтон (обидва шт. Нью-Йорк, США).

Літ.: Бл. п. Юрій Шепарович // Свобода. 1973. 2 трав. Ч. 80. С. 5; Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 138; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332; *Шанковський Л.* Нарис історії Стрийщини // Стрийщина. Історично-мемуарний збірник. Т. 1. Ню Йорк; Торонто; Париж; Сидней, 1990. С. 183.

Петро Гуцал

ШЕ́ПЕЛЬ
Володимир Григорович

(15.07.1881–1947) – військ. діяч УНР та ЗУНР. Н. в м. Одеса. Випускник Одес. реального уч-ща, Одес. піх. юнкер. уч-ща (1901). Служив у 60-му піх. Замост. полку (Одеса). На поч. рос.-япон. війни перевівся до 146-го піх. Царицин. полку, у складі якого брав участь у боях із японцями. 1906 повернувся до 60-го піх. Замост. полку.

На поч. ПСВ був переведений до 256-го піх. Єлисаветград. полку, що формувався з кадрів 60-го Замост. полку. Під час бойових дій командував ротою і батальйоном. Полковник (з 13.02.1916). Від 28.08.1916 – команд. 256-го піх. Єлисаветград. полку, від 19.02.1917 – 633-го піх. Ахалкалакського полку.

ШЕПЕЛЬ
Володимир Григорович

Під час ПСВ поранений, контужений; нагороджений орденами Св. Володимира 3-го ст. з мечами та биндою, орденом Св. Георгія 4-го ст., Георгіївською зброєю (24.05.1916), відзнакою Св. Георгія 4-го ст. з лавровою гілкою, англ. орденом Військ. хреста.

Від 08.1918 – пом. команд. 18-го пішого Поморського полку Армії УД. Відряджений до ЗУНР, з 02.1919 – команд. групи "Крукеничі" в складі 8-ї Самбір. бригади УГА. Наказом НКГА від 22.06.1919 призначений нач. 15-ї бригади УГА. З 07.1919 – штаб-старшина армій. вишколу УГА. З 09.1919 – штаб-старшина для доручень штабу Окремого кордонного корпусу ДА УНР, Гол. штабу, вишколу армії, команд. навч. підрозділу Спільної юнацької шк. Від 1.01.1920 перебував поза штатом ДА УНР. 5.06.1920 приділений до штабу ДА УНР. З 3.07.1920 – команд. 4-ї Сірої бригади 2-ї Волин. стрілец. д-зії ДА УНР на більшовиц. фронті. Під час польс.-рад. війни 1920 ч. Ш. відзначилася в ході оборони м. Шепетівка (нині Хмельн. обл.), у боях на р. Збруч і біля м. Чортків (нині Терноп. обл.). З 12.1920 – у таборі м. Каліш (нині Польща), чл. правління Укр. станиці. З 1.11.1921 – генерал-хорунжий ДА УНР.

1920-х проживав на еміграції в Польщі. Наприкінці ДСВ заарештований співробітниками СМЕРШу.

П. у в'язниці м. Познань (нині Польща).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 462; *Ковальчук М.* Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння. К., 2006; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української

Народної Республіки. Кн. 1. К., 2007. С. 493.

Микола Литвин, Богдан Паска

ШЕПІТКА Василь

(1894 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в с. Грімно (нині Грімне Городоц. р-ну Львів. обл.).

Ветеран ПСВ. До лав УГА призваний 1.11.1918 з м. Комарно (нині Львів. обл.). Звання поручника отримав 10.12.1918. Разом з УГА воював на теренах Наддніпрян. України. На Поділлі потрапив у польс. полон; перебував у таборі полонених укр. старшин і стрільців м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 13.12.1920.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 67.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 129.

Петро Сіреджук

ШЕПТИ́ЦЬКИЙ Андрей

(29.07.1865–01.11.1944) – видатний укр. церк., громад.-політ. і культ. діяч, глава УГКЦ, митрополит Галиц., архієпископ Львів., єпископ Кам'янець-Подільс., духовний провідник українства в Галичині 1-ї пол. 20 ст., граф. Д-р права, богослов'я і філософії, дійсний чл. НТШ. Н. в с. Прилбичі (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). При хрещенні отримав імена Роман-Александер-Марія. Батько – граф Ян Шептицький зі знатного в Галичині давньоруського боярського роду (полонізованого наприкінці 18 ст.), який мав і велику церк. традицію (дав укр. церкві 17–18 ст. кількох ігуменів, єпископів і 2 митрополитів). Мати – графиня Софія з роду Фредрів; її батько – відомий польс. письменник-драматург, поет А. Фредро. Роман був 3-м із 7 братів у сім'ї: Степан і Юрій п. від хвороб у ранньому віці; Леона розстріляли більшовики 1939, Александра – гестапо як заручника в м. Замостя (нині Польща) 1941; Казимир (о. Климентій Шептицький) п. 1951 у в'язниці м. Владимир (нині РФ).

1879–83 навч. в г-зії Св. Анни м. Краків (нині Польща). 1883–84 перебував на військ. службі, яку залишив через важку хворобу. 1884–87 студіював на юрид. ф-тах ун-тів м. Бреслау (нині Вроцлав, Польща) та Краків; 19.05.1888 здобув ступінь д-ра права в Краків. ун-ті.

1886 і 1888 здійснив подорожі до м. Рим, мав 3 зустрічі з Папою Левом XIII, ін. визначними ієрархами РКЦ. 1887 виїздив до Наддніпрян. України й Росії, де познайомився з прихильником об'єднання Сх. та Зх. церков філософом В. Соловйовим та істориком проф. В. Антоновичем. 24.03.1888 отримав спец. благословення Папи Лева XIII на монаше служіння в ЧСВВ.

28.05.1888 вступив до монастиря ЧСВВ у м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), де відбув новіціат, а 13.09.1889 склав 1-ші чернечі обіти й прийняв ім'я Андрей. 1889–91, 1892–94 навч. на університет. курсах з богослов'я та філософії в м. Краків (навч. переривалося через тиф); здобув ступені д-ра богослов'я та д-ра філософії.

11.08.1892 склав чернечі обіти в монастирі ЧСВВ у м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.), 22.08.1892 висвячений на священика єпископом Ю. Пелешем у м. Перемишль (нині

Польща). 11.09.1892 відслужив 1-шу Божественну Літургію в родинному с. Прилбичі.

1892–96 – магістр новіціату молодих ченців у Добромил. монастирі, 1896–97 – ігумен монастиря Св. Онуфрія м. Львів. 1898–99 – проректор богослов. студій василіан. монастиря в м. Кристинопіль, проф. богослов'я.

17.02.1899 іменований австро-угор. імп. Францом-Йосифом I на єпископа Станиславів., 17.06.1899 це рішення підтвердив своєю буллою Папа Лев XIII. 1899. Готуючись до єпископ. служіння, Ш. написав свої 1-ші пастир. послання: "Перше слово пастиря" (до вірних), "Наша програма" (до духовенства). 17.09.1899 в присутності галиц. намісника в архікатедральному храмі Св. Юра м. Львів відбулася єпископ. хіротонія Ш., який у своїй промові, що справила на присутніх сильне враження, запевнив, що між ним, духовенством і народом не буде незгоди: "У згоді починається сила!".

20.09.1899 відбувся урочистий в'їзд Ш. до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 24.09.1899 – його урочиста інтронізація на престол Станиславів. єпархії, з нагоди якої єпископ відслужив 1-шу архієрей. Службу Божу в катедральному соборі Станиславова. 20.09.1899–17.12.1900 – єпископ Станиславів. єпархії.

Після смерті митрополита Ю. Сас-Куїловського 17.12.1900 номінований митрополитом Галиц., архієпископом Львів., єпископом Кам'янець-Подільс., 17.01.1901 відбулась урочиста інтронізація митрополита в соборі Св. Юра у Львові. Прослужив у цьому чині 44 р. Як митрополит був послом австр. парламенту та Галиц. крайового сейму, де обстоював інтереси укр. нас. Галичини.

На чолі УГКЦ значною мірою спричинився до розбудови церк. стр-р, розвитку укр. к-ри, освіти, науки; підтримував діяльність укр. т-в "Просвіта", "Рідна школа", "Сільський господар", кооперативів тощо, згодом у міжвоєн. період – молодіжних об'єднань "Пласт", "Луг", "Сокіл-Батько", "Українська молодь Христові" та ін. Пожертвував чималу суму грошей на Акад. дім, який слугував гуртожитком і б-кою для укр. студентів.

1903 заснував монастир отців студитів у передмісті Львова – Скнилові та Нар. лічницю, яка згодом стала сучасним укр. шпиталем. 1905 заснував церк. музей у Львові (пізніше перейменований на Нац. музей ім. митрополита А. Шептицького), придбав для нього приміщення, передав унікальну зб. укр. мист-ва 11–20 ст. Завдяки Ш. в музеї було зібрано одну з найбільших у Європі колекцій іконопису.

1906 очолював делегацію до імп. Франца-Йосифа I, яка поставила питання про надання українцям рівних прав з ін. народами Габсбурзької монархії. Зініціював та здійснив паломництво з Галичини до Святої Землі з групою 500 осіб (1906).

Активний прибічник екуменізму; від 1907 – ініціатор та співорганізатор Велеградських конгресів (ідея проведення виникла на могилі св. Методія в м. Велеград (нині Чехія)) з метою зближення та розвитку зв'язків між християн. церквами, розробки засобів реліг. єдності за участю представників різних конфесій, правосл. та катол. богословів, релігієзнавців-істориків. 1907–08, 1912 відвідував терени Наддніпрян. України, Білорусії, Литви й Росії, заснував Рос. катол. церкву, заклав основи спільнот католиків сх. обряду в м. Санкт-Петербург і Москва; домігся призначення єпископів для українців США та Канади. 1908 створив апостольський вікаріат для вірних ГКЦ в Боснії. 1910 взяв участь у Євхаристійному конгресі в м. Монреаль (Канада). Після повернення до Галичини заснував Земельний банк у м. Львів, а в австр. парламенті виступив з вимогами створення укр. ун-ту.

1913 запросив до Галичини монахів ЧНІ, які прийняли сх. обряд і створили свою окрему сх. гілку; довго опікувався цілою низкою різних жін. чернечих згромаджень.

Під час ПСВ та рос. окупації Галичини заарештований 18.09.1914; вивезений спочатку до м. Київ, згодом до Росії, де його утримували в м. Новгород (нині Великий Новгород),

Курськ, Суздаль, Ярославль (нині всі РФ). Звільнений після Лютневої революції (повернувся до Львова 10.09.1917); 1917 призначив екзарха для греко-католиків Наддніпрян. України з осідком у м. Київ – о. М. Цегельського; організував Синод Рос. катол. церкви і призначив о. Л. Федорова екзархом для католиків візант. обряду в Росії; головував на 1-му Рос. катол. соборі, що відбувся в м. Санкт-Петербург 29–31.05.1917. На ньому ухвалили 68 ст., що стали основою діяльності Рос. греко-катол. церкви. У Києві також налагодив контакти з провідними діячами УЦР.

18–19.10.1918 у Львові обраний чл. УНРади. Підтримав творення укр. державності в Галичині, через що в 02–12.1919 був інтернований польс. владою у своїх палатах на Святоюрській г. із забороною виходити до собору Св. Юра, незважаючи на те, що вже з 11.1918 розпочав посередницьку місію з метою припинення кровопролиття в краї.

1920–23 відбув трирічну подорож країнами Зх. Європи й Америки, у ході якої вживав активних дипломатичних і пропагандист. зусиль на підтримку ЗУНР та уряду Є. Петрушевича, обстоював ідею незалежності й соборності України, засуджував польс. окупацію Галичини.

1920 виїздив до м. Рим; мав 3 аудієнції з Папою Бенедиктом XV, який наділив його правами апостольського візитатора, домігся виділення Ватиканом допомоги нас. й духовенству краю. Заснував у Римі Укр. істор.-церк. місію для збору та публікації документів з історії України. 1921–22 Папа Бенедикт XV підтвердив повноваження митрополита Андрея щодо душпастир. опіки католиків сх. обряду на тер. Росії, надані Папою Пієм X, та призначив його апостольським візитатором для українців греко-католиків у Пд. Америці. Після цього митрополит здійснив дипломатичні поїздки до м. Париж, Лондон, Вашингтон, Філадельфія (шт. Пенсільванія, США), де мав зустрічі з Президентом Франції А. Мільєраном, прем'єр-міністрами Франції А. Бріаном і Р. Пуанкаре, Великої Британії Д. Ллойд Джорджем, Президентом США В. Гардінґом, держсекретарем В. Г'юзом і міністром Г. Гувером, урядовцями Канади, зокр. з питань долі Галичини; у м. Женева (Швейцарія), Бельгії, Голландії взяв участь у конф., присвячених справам церк. єдності, гуманітарної допомоги; відновив унійну діяльність у Голландії, Бельгії, започаткував унійний рух в Англії; здійснив візитацію укр. парафій у Канаді, Бразилії та Аргентині. 18.02.1923 виступив з промовою "Змагання Заходу у справі з'єдинення Церков" на конф. в Папському орієнтальному ін-ті.

22.08.1923 важко хворий митрополит, незважаючи на дипломатичний паспорт Ватикану, був заарештований польс. владою на кордоні та відправлений до м. Познань (нині Польща), де поміщений до лікарні під охороною поліції. Інтернований польс. владою, Ш. був звільнений після особистого втручання Папи Пія XI і повернувся до Львова 5.10.1923.

20.06.1924 обраний дійсним чл. філол. секції НТШ. Знаний меценат і благодійник, фінансово забезпечував численні освіт., наук., культ., підприємницькі, мист. проекти, зокр. за його кошти придбано будівлю, де розміщувалася худож. шк. О. Новаківського, майстерні М. Сосенка й О. Куриласа. Надавав десятки іменних стипендій для здобуття укр. молоддю освіти в найкращих навч. закладах Європи. Сприяв відкриттю 1-х природних заповідників на Зх. Україні (кедрові ліси біля ур. Підлюте біля с. Осмолода (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.), степової рослинності біля с. Пуків), курорту в с. Черче (нині обидва Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) та постійного табору "Пласту" в горах у р-ні м. Сокаль (нині Львів. обл.). 1928–29 заснував Богослов. наук. т-во та Львів. греко-катол. богослов. акад-ю – єдиний у Польщі укр. ВНЗ із філос. і теолог. відділеннями; з 1933 викладав там аскетику Зх. та Сх. церков.

1930 виступив з осудом насильницької полонізації Галичини, дискримінації укр. шкільництва, вимагав припинення репресивної пацифікації українців Галичини й Волині, з приводу

чого звертався до кер-ва польс. д-ви. Заснував УКС, який видавав тижневик "Мета" та ж. "Дзвони", згодом – друкарню "Бібліос". 1930–33, 1935–37 – активний учасник Унійних конф. у м. Пінськ (нині Білорусь) та ініціатор Унійного з'їзду 1936 у Львові.

1932 звернувся зі "Словом до української молоді" – застеріг від практики політ. убивств. 24.07.1933 разом з ін. єпископами видав послання, у якому рішуче засуджував Голодомор, організований більшовиками в УСРР, ініціював збір зерна для голодуючих. 3.08.1936 видав пастир. послання "Пересторога перед небезпекою комунізму", 2.08.1938 – лист-протест "В справі Холмщини" проти переслідувань правосл. віруючих Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся. Після звернення Ш. до Папи Римського Пія XI польс. влада припинила нищення правосл. церков. 2.02.1939 заснував Укр. катол. ін-т церк. з'єднення ім. Митрополита В. Рутського.

Вітав проголошення незалежності Карпат. України (03.1939). Після встановлення рад. влади (09–12.1939) в умовах переслідування УГКЦ закликав у своїх зверненнях до вірності Батьківщині й Церкві. 27.09.1939 енкаведисти розстріляли його рідного наймолодшого брата Лева з дружиною та чл. сім'ї (13 осіб), знищили цінні документи, пограбували й підірвали родинне гніздо Шептицьких у Прилбичах, скоїли наругу над родинною усипальницею.

В умовах нових реалій 9.10.1939 отримав від Папи повноваження на унійну діяльність на тер. СРСР, встановив 4 нові екзархати й іменував екзархів для вірних візант. обряду: єпископа М. Чарнецького – екзархом Волині й Полісся, о. А. Неманцевича – Білорусії, отця-ігумена К. Шептицького – Росії та Сибіру, єпископа Й. Сліпого – Наддніпрян. України. 22.12.1939 на тлі більшовиц. терору здійснив за згодою Папи таємну хіротонію о. ректора духовної акад-ї Й. Сліпого на свого пом. й наступника на митрополичому престолі. 1.04.1940 опубл. пастир. послання "Про безбожництво", яке містило різкий протест проти атеїзму – офіц. ідеології більшовиц. с-ми. 19.04–12.09.1940 відбувся скликаний митрополитом Архієпархіальний собор УГКЦ, на якому обговорювали особливості праці Церкви в умовах рад. влади.

З поч. рад.-нім. війни та нацист. окупації краю вітав Акт відновлення УД (30.06.1941); 6.07.1941 обраний почесним головою Укр. ради сеньйорів (з 30.07.1941 – УНРади). У 3 пастир. посланнях, об'єднаних під назвою "Як будувати рідну хату" (12.1941), осн. положення яких не втрачають актуальності й сьогодні, сконцентрував увагу на передумовах побудови д-ви – здійсненні політики нац. примирення та подоланні внутр. перешкод на шляху до єдності народу.

Швидко зрозумівши злочинну суть нацист. режиму, виступив з публічною критикою його політики, став тоді чи не єдиним ієрархом Катол. церкви, який рішучо засудив масове знищення єврейс. нас. та зініціював створення в Галичині організованої мережі порятунку євреїв, основу якої склали підпорядковані йому церк. стр-ри УГКЦ. 9.10.1941 оприлюднив послання "Про злочин чоловікоубійства": "...Нехай усі християни розуміють, що хто має руки сплямлені людською неповинною кров'ю, той має на чолі п'ятно Каїна і є проклятим поміж своїми братами... Нехай наша молодь знає, що нема на світі влади, яка могла би позволяти одобряти або наказувати злочин чоловікоубійства". У 11.1942 в 4,5 тис. церков, монастирів і шк. оголошено пастир. лист "Не убий", у якому Ш. закликав до примирення укр. політ. сил, виступив із засудженням політ. та масових убивств, їхніх організаторів і виконавців під загрозою їхнього відлучення від церкви.

У 12.1941, 02.1942 звертався до рейхсфюрера СС Г. Гіммлера з протестом проти знищення єврейс. нас. в Галичині; з відома митрополита в греко-катол. монастирях, храмах і навіть у митрополичій резиденції з літа 1942 і до закінчення окупації в 07.1944 тривала підпільна діяльність із порятунку євреїв: було врятовано від знищення понад 300 єврейс. дітей, рабина Д. Кагане, сина гол. рабина Львова К. Левіна та ін. За згодою

ШЕПТИЦЬКИЙ Станіслав Марія Ян Теофіл

Ш. відбувалися численні хрещення греко-катол. духовенством євреїв та видача свідоцтв про хрещення, здійснювалися ін. заходи з метою збереження життя єврейс. нас. краю. Загалом за роки окупації вдалося врятувати, за різними оцінками, від кількох сотень до декількох тисяч євреїв. Улітку 1942 опубл. послання "Про милосердя", у якому знову протиставив любові й милосердю злочини людиновбивства. 29.08.1942 написав листа до Папи Пія XII з відвертою критикою с-ми націонал-шовінізму, 1943 – листа до А. Гітлера з протестом проти Голокосту, винищення військовополонених, злочинів гестапо. Нацисти провели обшуки в митрополичих палатах, однак арештові й розправі над митрополитом став на заваді його величезний авторитет серед нас.

1944 очолив Всеукр. нац. раду; під час ДСВ ставив питання про об'єднання всіх християн України довкола Київ. патріархату в єдності з Рим. престолом. За кер-ва Ш. досягнуто значного поступу в розбудові УГКЦ: напередодні ДСВ вона мала 5 єпархій, 10 єпископів, 4,3 млн вірних у понад 3 тис. парафій, 4440 храмів і каплиць, духовну акад-ю і 5 семінарій, кілька десятків вид-в і періодичних вид.

Останні 14 р. життя був скутий паралічем правої руки та обох ніг, пересувався в інвалідному візку, не припиняючи при цьому активної і багатогранної церк. і сусп. діяльності.

П. у м. Львів унаслідок ускладнення від грипу. 5.11.1944 похований у крипті собору Св. Юра; похорон Ш в. зайнятому рад. військами місті перетворився на велелюдну маніфестацію.

28.01.1955 у Римі проголошено офіц. декрет №14/955 Конгрегації обрядів у справі про беатифікацію Ш. 5.12.1958 розпочався беатифікаційний процес. 2015 УГКЦ проголосила роком митрополита Ш.; християн. чесноти праведного Ш. було підтверджено декретом діючого понтифіка – Папи Римського Франциска.

Тв.: Шептицький А. Пастирські послання. Т. 1–3. Львів, 2007–10.

Літ.: Гентош Л. Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика Папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914–1923). Львів, 2006; *Її ж.* Митрополит Шептицький: 1923–1939. Випробування ідеалів. Львів, 2015; *Заборовський Я.* Митрополит Андрей Шептицький: Нарис про життя і служіння Церкві та народові (1865–1944 рр.). Івано-Франківськ, 1995; *Красівський О.* За українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита Андрея Шептицького в 1918–1923 рр. Львів, 1996; Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність: Документи і матеріали, 1899–1944. Т. 1: Церква і церковна єдність. Львів, 1995; Т. 2: Церква і суспільне питання. Кн. 1: Пастирське вчення і діяльність. Львів, 1998; Кн. 2: Листування. Львів, 1999; Митрополит Андрей Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939–1944). К., 2005; *Соловка Л.* Митрополит Андрей Шептицький: публічний протест проти злочинів нацизму та ініціювання порятунку євреїв // Друга світова війна та долі мирного населення у Східній Європі. Матеріали міжнародної наукової конференції пам'яті Митрополита Андрея Шептицького, 30 листопада – 1 грудня 2015 р., м. Київ. К., 2016. С. 71–110; *Черченко Ю.* Шептицький Андрей // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 631–633; *Шуст Р.* Шептицький Андрей // Довідник з історії України (А–Я). К., 2002. С. 1085–1087.

Любов Соловка, Олександр Лисенко, Олег Жерноклеєв

ШЕПТИ́ЦЬКИЙ Станіслав Марія Ян Теофіл (Szeptycki Stanisław Maria Jan Teofil; 03.11.1867–09.10.1950) – польс. військ. і політ. діяч. Брат митрополита УГКЦ А. Шептицького та архімандрита монахів Студійського уставу К.-К. Шептицького. Н. в с. Прилбичі (нині Яворів. р-ну Львів. обл.) у родині графа Я. Шептицького. Навч. в г-зіях м. Львів, Перемишль (нині Польща). Випускник 3-ї г-зії м. Краків (1885). Вступив на відділ артилерії Тех. військ. акад-ї м. Медлінг (нині Австрія).

1888, після закінчення навч. в акад-ї, – підпоручник австро-угор. армії. Розпочав військ. службу в м. Ярослав (нині Польща). 1890–92 навч. у Вищій кавалерійс. шк. м. Відень. Продовжив службу в м. Перемишль. Поручник. 1894–96 навч. у Військ. шк., після чого – ад'ютант 53-ї бригади піхоти в м. Кошиці (нині Словаччина). Згодом у 27-й піх. д-зії в м. Кошиці. 1898 іменований капітаном артилерії і переведений до 18-го артилер. полку в м. Орадя (нині Румунія). З 1900 – капітан 12 піх. д-зії в м. Краків. З 1903 – у кавалерійс. д-зії в м. Краків. 1904–05 – військ. аташе при рос. гол. військ. штабі в Маньчжурії. Після повернення до Австро-Угорщини склав іспит на майора Генштабу й очолив штаб кавалерійс. д-зії в м. Відень. З 1909 очолював дивізіон 1-го полку польової артилерії в м. Краків. 1.05.1911 – підполк. Генштабу. 1911–14 – військ. аташе в м. Рим. 1.05.1914 – полк. Генштабу.

З поч. ПСВ працював у Оперативному відділі Ген. військ. командування. Відмовився очолити Легіон УСС. 24.09.1914–11.1915 очолював штаб 2-го корпусу на Сх. фронті. З 11.1915 командував 30-ю бригадою польової артилерії. У 06.1916 перейшов до Польс. легіонів. У 07–10.1916 командував 3-ю бригадою Легіонів, 10.1916–04.1917 – усіма Польс. легіонами; 1.12.1916 вступив з ними до м. Варшава. У 04.1917 відкликаний з Польс. легіонів. До 02.1918 – генерал-губернатор у м. Люблін. Виступав проти передачі Холмщини УНР.

06–10.1918 очолював 85-ту піх. бригаду, воював на Італ. фронті. З 10.1918 очолив ЗС Кор-ва Польс.

1.11.1918 вступив до польс. армії. 4.11.1918 Регентська рада іменувала Ш. дивізійним генералом і ген. інспектором броні. Під командування Ш. було передано всі польс. війська на тер. Галичини. Очолював польс. наступ на м. Львів. 16.11.1918–13.03.1919 обіймав посаду кер. польс. Генштабу. Протестуючи проти способу ведення війни в Галичині, пішов у відпустку. Згодом очолив Литов.-Білорус. д-зію. З 28.04.1919 командував Литов.-Білорус. фронтом. З 21.04.1920 – генерал броні.

Під час польс.-рад. війни очолював 4-ту армію, з 5.07.1920 – Пн.-Сх. фронт. Вступив у конфлікт з Ю. Пілсудським. 1.08.1920 через хворобу передав більшість повноважень ін. військовим, тим самим усунутий від кер-ва регулярними військ. підрозділами. З 03.1921 очолював інспекторат 4-ї армії в м. Краків.

13.06–15.12.1923 – військ. міністр в уряді В. Вітоса. Повернувся в інспекторат 4-ї армії. 12–15.05.1926 підтримав Президента С. Войцеховського. 10.06.1926 звільнений з інспекторату 4-ї армії. 30.06.1926 відправлений на пенсію. Обіймав посаду президента Нац. асоціації виробників нафти. 1945–50 очолював Раду Польс. Червоного Хреста.

П. і похований у с. Корчина (нині Кроснен. пов. Підкарпат. в-ва, Польща).

Літ.: Блаженний архімандрит Климентій (Казимир граф Шептицький). Листи до рідного брата Станіслава графа Шептицького та родини / за ред. І. Матковського, Ю. Бойка. Львів, 2017; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski niepodleglej. Warszawa, 1991; *Mikietyński P.* Generał Stanisław hrabia Szeptycki. Między Habsburgami a Rzecząpospolitą. Kraków, 1999; *Rydel J.* W służbie cesarza i króla: generałowie i admirałowie narodowości polskiej w siłach zbrojnych Austro-Węgier w latach 1868–1918. Kraków, 2001. S. 286–287; *Stawecki P.* Słownik biograficzny generaływ Wojska Polskiego 1918–1939. Warszawa, 1994; *Wojtaszak A.* Generał broni Stanisław Szeptycki (1867–1950). Szczecin, 2000.

Ігор Пилипів

ШЕРЕМЕТА
Петро Михайлович

ШЕРЕМÉТА Петро Михайлович

(псевд.: Червоний; 22.01.1897–11.11.1922) – четар УГА. Н. в с. Пуків (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в Бережан. і Рогатин. г-зіях, іспит зрілості склав у г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

1914 вступив до УСС. Станом на 1.06.1916 – вістовий 7-ї сотні 1-го полку УСС. У 11.1918 вступив до УГА в ранзі підхорунжого, брав участь в обороні м. Львів від польс. окупантів. 21.11.1918 намагався стримати польс.

наступ у р-ні Підзамча та Личаків. двірця; поранений у бою. Станом на 02.1919 – хорунжий 1-го полку УСС УГА. 1.03.1919 іменований четарем. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, брав участь у боях із білогвардійцями. З 02.1920 – у ЧУГА, командант 4-ї сотні 1-ї бригади. 24.03.1920 разом зі своєю бригадою вирушив на польс. фронт біля м. Чуднів (нині Житомир. обл.). 24.04.1920 ця бригада зазнала поразки від поляків; Ш. у складі єдиного вцілілого куреня відступив за р. Дніпро до м. Переяслав (нині Київ. обл.).

З 1920 – чл. КП(б)У. 1.05.1920 іменований командантом цього куреня, який включено до 44-ї стрілец. д-зії ЧА. Влітку 1920 у складі ЧА брав участь у наступі проти польс. армії; відзначився при захопленні м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.) та Грубешів (нині Польща). Отримував часті похвали від командування ЧА. Восени 1920 під час відступу рад. частин опинився зі своїм куренем у м. Житомир; залишки куреня Ш. включено до 402-го Галиц. рад. полку 45-ї червоної похідної д-зії. 7.06.1921 перейшов зі своєю ч. до м. Умань (нині Черкас. обл.), у 08. 1921 – до м. Сквира (нині Київ. обл.), у 09.1921 – до м. Бердичів (нині Житомир. обл.). Тут був курінним командантом 2-го куреня Галиц. рад. полку. Стояв залогою зі своїм куренем у м. Самгородок (нині с. Козятин. р-ну Житомир. обл.) до 02.1922, коли перейшов до м. Бердичів.

Після розформування полку в 05.1922 став учителем укр. мови та л-ри в укр. г-зії м. Бердичів. 22.10.1922 в складі бойового загону (т. зв. Червона дванадцятка) під кер-вом чет. І. Цепка перейшов р. Збруч біля с. Кудринці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.). Метою загону була орг-ція збройн. повстання проти польс. влади в Сх. Галичині, знешкодження стратегічних об'єктів і зрив виборів до польс. сейму й сенату. 25.10.1922 біля с. Мишків (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) брав участь у замаху на канд. в посли до польс. сейму поляка А. Березовського.

26.10.1922 схоплений польс. поліцією в с. Устечко (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). 1.11.1922 відправлений до в'язниці м. Чортків (нині Терноп. обл.). 11.11.1922 разом з чет. С. Мельничуком засуджений до смерті (їхніми захисниками були С. Баран, В. Старосольський та О. Юрчинський); обох розстріляли у дворі Чортків. в'язниці (останніми словами Ш. були: "Най жиє народ, най жиє Україна!").

Літ.: Вахула М. Партизанський рейд під керівництвом С. Мельничука і П. Шеремети 1922 р. та версії цієї події в історіографії // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. 2011. Вип. 12. С. 189–200; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 466, 562, 569–570; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 105, 390, 393; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 95; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2012. С. 210–212.

Богдан Паска

ШÉРЕР Леопольд

(1890 – д. і м. с. н.) – капрал 2-го стрілец. полку австро-угор. армії. Н. в м. Штайр (Верхня Австрія). Єврей за національністю.

Під час ПСВ потрапив у рос. полон. Перебував у таборі м. Песчанка, що неподалік м. Чита (нині Забайкал. край, РФ). 1919 – в УГА. Поручник. Команд. саперної сотні 18-ї бригади.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 428.

Олег Стецишин

ШÉХТЕР Самуїл

(03.01.1896–01.1920) – старшина УГА. Н. в м. Тернопіль. За національністю єврей. Навч. в шк. Й. Перля та реальній шк. в рідному місті.

До австро-угор. армії мобілізований восени 1917, служив в артилерії. В УГА – хорунжий 5-го артполку 5-ї Сокал. бригади; під час Чортків. офензиви призначений комендантом обозу цього полку. На Наддніпрян. Україні служив у 10-й Яворів. бригаді.

П. від тифу в м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Гуцал П. Євреї Тернопільщини в Українській Галицькій Армії // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Львів, 2014. Вип. 4. С. 107; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 21.

Петро Гуцал

ШИМА́НСЬКИЙ Павло

(26.03.1896–05.03.1967) – греко-катол. священик, громад. діяч. Н. в с. Залав'є (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1914). 1915 розпочав навч. на богослов. ф-ті Львів. ун-ту та в духовній семінарії, через воєн. обставини закінчив студії 1922.

З проголошенням ЗУНР працював до 06.1919 у повітов. комісаріатах м. Чортків (нині Терноп. обл.) та Станиславів (нині Івано-Франківськ). У 07.1919 як санітар вирушив з підрозділами УГА за р. Збруч, пройшов усю кампанію УГА в Наддніпрян. Україні.

Рукоположений єпископом Й. Боцяном 27.09.1922. Душпастир. працю провадив як катехит нар. шк. м. Бібрка (нині Львів. обл.; 1925–29) та м. Бережани (нині Терноп. обл.; 1923–25, 1929–41). Учасник громад. життя, чл. т-ва "Бесіда".

1941 емігрував до Німеччини, де став душпастирем у ДП в місцевості Міттенвальд (земля Баварія), що 1945 потрапила до амер. зони окупації. Душпастир. станиця тимчасово належала до Мюнхен. деканату Апостольської візитатури українців-католиків у Німеччині, очолюваної о. П. Вергуном. 1949 виїхав до США. Здійснював душпастир. служіння як парох церкви Св. Петра і Павла м. Фініксвілл (шт. Пенсільванія; 1951–54), пом. пароха в м. Перт Ембой (шт. Нью Джерсі; 01–03.1962), пом. пароха в м. Парма (шт. Огайо; 1962–67). Учасник з'їзду бережанців у м. Нью-Йорк (США) 1955.

П. у м. Парма, де й похований на цвинтарі укр. катол. парафії Св. Андрія.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1 в. Спр. 999.

Літ.: Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев, В. Стецюк. Ню Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1970. С. 135, 192, 256; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 235; Некролог: о. Павло Шиманський // Свобода. 1967. 8 берез. Ч. 41. С. 5; Шематизм духовенства Української Католицької Церкви в Німеччині. Мюнхен; Пазінг, 1947. С. 54, 113.

Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

ШИМКІВ Григорій (Гриць)

ШИ́МКІВ Григорій (Гриць)

(1896–03.05.1919) – старшина УГА. Н. в с. Вербіж (нині Вербове Червоноград. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зіях м. Белз і Сокаль (нині обидва Червоноград. р-ну).

Мобілізований 1915 до австр. армії, воював на фронті, отримав звання хорунжого. Брав участь у звільненні тер. УНР від більшовиц. окупантів 1918 нім.-австр. військами. Після Листопадового чину 1918 повернувся до Сх. Галичини. У м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.) призначений командантом сотні УГА, з якою відбув на польс. фронт біля м. Львів і яка ввійшла до складу бойової групи от. А. Долуда. У 02.1919 – хорунжий 4-ї Золочів. бригади. 1.03.1919 іменований четарем.

Загинув у бою з поляками в с. Миклашів (нині Львів. р-ну Львів. обл.), де й похований.

Літ.: С. І. За Белз // ЛЧК. 1936. Ч. 6. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 79.

Богдан Паска

ШИПАЙЛО
Микола

ШИПАЙЛО
Роман

ШИПА́ЙЛО Микола

(1893–01.02.1968) – підстаршина Легіону УСС, старшина УГА та ДА УНР, фінанс. службовець, громад. діяч. Брат сот.-лікаря УГА Ю. Шипайла. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Випускник г-зії м. Дрогобич (1912), студіював право у Львів. ун-ті.

З поч. ПСВ вступив до Легіону УСС, брав участь у боях; мав військ. звання підхорунжого. В УГА – з 1.11.1918, хорунжий, учасник боїв у м. Львів. Після залишення укр. військом міста призначений до військ. жандармерії; іменований 28.11.1918 поручником жандармерії. У 12.1918 в складі шк. жандармерії з м. Тернопіль виїхав на Наддніпрян. Україну на допомогу ДА УНР, у складі якої надалі воював до 11.1920.

Після війни працював службовцем банку в м. Львів, потім у м. Варшава. Під час ДСВ перебував переважно в м. Люблін (Польща). Від кін. 1944 проживав у Німеччині. Після ДСВ на якийсь час переїхав до Франції, однак згодом повернувся до Німеччини; у м. Мюнхен був дир. друкарні "Біблос", брав участь в укр. громад. житті. Чл. Братства УСС.

Літ.: † Микола Шипайло // Свобода. 1968. 7 лютого. Ч. 25. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 308; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 162.

Петро Гуцал

ШИПА́ЙЛО Роман

(02.04.1882–1965) – педагог, старшина УГА, громад. і культ. діяч. Н. в с. Дроговиж (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Випускник Львів. ун-ту. Викладав у Бережан. г-зії (1906–07), потім до ПСВ – в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.); одночасно керував бурсою УПТ, очолював гімназ. оркестр, був організатором "Пласту" (1912–14), вів гурток фотографії для гімназистів.

Під час ПСВ воював в артилерії австро-угор. армії, отримав військ. звання поручника. Після Листопадового чину командував гармат. полком у коші Коломий. ОВК, з 12.1919 – артилер. референт ДСВС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Іменований 1.01.1919 сотником артилерії.

Після війни викладав у Коломий. г-зії (1920–39, 1941–44). Був чл. коломий. т-в "Просвіта", "Сокіл", "Відродження", "Коломийський Боян", УНДО.

1920–30-ті – активний діяч "Пласту": учасник курсу пластових впорядників (1922), зв'язковий 13-го куреня юначок ім. О. Завісної в Коломиї, пластун-скавтмайстер (1924). Разом з М. Горбовим був чл.-засн. 1-го сеньйорського пластового куреня (1930). Комендант пластового табору на г. Сокіл, що біля с. Гриньків (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.; 1930).

У рад. період 1939–41 був дир. Коломий. СШ № 1; навчав математики, фізики й співів.

Під час ДСВ – голова комбатантів Коломий. округи (1941–44), брав участь у наборі добровольців до д-зії "Галичина" на Коломийщині (1943).

Заарештований 1946 співробітниками МДБ; висланий до Сибіру (Росія), де перебував до 1956.

П. у м. Коломия.

Літ.: Андріїшин С. Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Суспільно-політичний та національно-визвольний рух у Галичині. Коломия, 2010. С. 143; *Антонюк Р., Савчук М.* Шипайлів родина // Енциклопедія Коломийщини. Зш. 13. Коломия, 2003. С. 42–43; *Демянчук-Томич Я.* З пластовою піснею на устах (Спогади пластунки) // "Над Прутом у лузі..." Коломия в спогадах. Торонто, 1962. С. 300; *Нагірний В.* Дуже енергійний професор Шипайло // Коломийський вісник. 1998. 2 квіт.; *Побігущий-Рен Є.* Мозаїка моїх споминів. Мюнхен; Лондон, 1982. С. 17; *Полєк В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю.* Відомі педагоги Прикарпаття: біографічний довідник (до 1939 р.). Івано-Франківськ, 1997. С. 154; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 178, 180; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 43, 305; Хрестоматія з історії Коломиї / упор. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2016. С. 402–404.

Іван Монолатій

ШИПА́ЙЛО
Юліан

(1890–19.12.1919) – військ. лікар, д-р медицини. Брат М. Шипайла. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Випускник г-зії в рідному місті (1910). Студіював медицину у Львів. ун-ті, диплом д-ра медицини здобув 1917.

Під час ПСВ служив старшиною-медиком в австро-угор. армії на фронті. В УГА – з 11.1918. Комендант і лікар військ. шпиталю м. Самбір (нині Львів. обл.), з 05.1919 – 3-ї Бережан. бригади, за р. Збруч – польової лічниці 3-го Галиц. корпусу в м. Гнівань (нині Вінниц. р-ну Вінниц. обл.). Іменований 1.01.1919 поручником-лікарем, 1.08.1919 – сотником-лікарем. Склав список померлих вояків УГА в с. Витава (нині в складі м. Гнівань Тиврів. р-ну Вінниц. обл.), опубл. у львів. час. "Український Вістник" (1924. Ч. 194).

П. від тифу в м. Гнівань.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної громади. Львів, 1935. С. 127; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 283, 288; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 62, 306, 334;

Петро Гуцал

ШИПА́ЙЛО
Ярослав Карлович

(1885–11.12.1968) – правник, старшина УГА, громад. діяч. Н. в м. Перемишляни (нині Львів. обл.) в сім'ї суд. урядника. У м. Львів 1904 закінчив навч. в АГ і студіював право в ун-ті. Відбув суд. практику в м. Коломия та м-ку Печеніжин (нині обидва Івано-Франк. обл.). Здобув ступінь д-ра права.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював у складі Нім. легіону на Близькому Сх.; відзначений бойовими нагородами. В УГА – з 11.1918, суддя польового суду Станиславів. ОВК. Отримав 1.02.1919 військ. звання поручника-судді. На Наддніпрян. Україні з армією не був. Після війни зайнявся адвокатурою. Восени 1920 відкрив власну канцелярію в м. Тисмениця (нині Івано-Франк. обл.), 1930 переніс її до м. Коломия і провадив до 09.1939. У судах виступав оборонцем українців, яких польс. власті звинувачували в націоналіст., протидерж. діяльності. Належав до Союзу укр. адвокатів. Брав участь в укр. громад. житті, постійно жертвував кошти на нац. цілі.

Влітку 1944 емігрував на Зх. З 1945 проживав у Німеччині, у м. Ауґсбурґ (земля Баварія) очолював відділ Представництва укр. еміграції в цій країні. Переїхав 1948 до Канади; поселився в м. Торонто (пров. Онтаріо), співорганізатор і 1-й голова Об'єднання укр. юристів у місті.

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Проспект".

Літ.: Бл. п. д-р Ярослав Шипайло // Свобода. 1969. 8 лютого. Ч. 26. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332; Українські січові стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 162.

Петро Гуцал

ШИПІ́ТКА
Максим Миколайович

(чернече ім'я: Матей; 23.02.1899–19.08.1969) – підстаршина УГА, василіанин, церк. діяч. Н. в с. Зозулинці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в учител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.).

Воював з 27.05.1919 в УГА, відбув підстаршин. вишкіл, отримав військ. звання старшого десятника. Не бажаючи служити в ЧУГА, повернувся в 02.1920 до Галичини з Наддніпрян. України, уникнувши польс. полону.

Вступив 14.07.1920 до ЧСВВ в монастирі м. Бучач (нині Терноп. обл.); склав монаші обіти 29.09.1925. Рукоположений у сан священика 30.06.1929. Ігумен монастирів у с. Гошів (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.) з 1933, с. Погоня (нині Тисмениц. р-ну тієї ж обл.) з 1942. Перебував від 1945 у монастирі с. Михайлівці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.). Переховувався від рад. властей, оскільки УМДБ в Станіслав. обл. розшукувало Ш. як "нелегального єпископа".

Заарештований співробітниками МДБ 9.08.1948 в с. Словіта (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Звинувачений у тому, що "виголошував антирадянські проповіді,

ШКВАРОК
Василь Теодорович

мав зв'язки з ОУН". Засуджений 10.02.1949 військ. трибуналом військ МВС у Львів. обл. на 10 р. ВТТ і 5 р. позбавлення громадян. прав. Звільнений 1955, невдовзі повернувся до Галичини.

Від 1956 проживав у смт Брюховичі (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Нелегально продовжував душпастир. діяльність.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Верига В. Там де Дністер круто в'ється. Торонто, 1974. С. 103; *Г. М.* Отець Матей Шипітка, ЧСВВ, помер на рідних землях // Свобода. 1970. 15 січ. Ч. 9. С. 4; *Драбчук І.* Ігумени Погінського монастиря // Нова Зоря. 2018. 3 трав. Ч. 17. С. 5; *Мак І.* Пам'яті друга, вояка, священика, мученика // Свобода. 1970. 5 берез. Ч. 42. С. 3; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 183.

Петро Гуцал

ШИПІТКО
Теодор Степанович

(11.01.1896 – д. і м. с. н.) – підстаршина УГА, правник, громад. діяч. Н. в с. Козельники (нині в складі Сихів. р-ну м. Львів) у сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1918).

Воював десятником у Легіоні УСС (1916–18). В УГА був підстаршиною, пройшов увесь бойовий шлях. Уникнув польс. полону, прибув 1920 до ЧСР. Згодом влаштувався працювати урядником у м. Ужгород (нині Закарп. обл.). Закінчив студії права в Празьк. ун-ті, здобув ступінь д-ра права. Повернувся до Галичини, нострифікував диплом і з поч. 1930-х працював адвокатом у м. Тисмениця (нині Івано-Франк. обл.). Діяч укр. громад. життя в місті й пов.

Після 1935 доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Гловацький І., Гловацький В. Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.). Львів, 2004. С. 45, 48; На санування т-ва "Просвіта" // Діло. 1932. 12 лютого. Ч. 32. С. 6.

Петро Гуцал

ШКВА́РОК
Василь Теодорович

(07.05.1893–17.09.1973) – старшина УГА, педагог, громад. діяч. Н. в с. Кобиловолоки (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1905–11 в укр. г-зії м. Тернопіль, потім в АГ м. Львів, у якій 1913 склав випускні іспити. Студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив кількамісячну старшин. шк., воював на різних фронтах, відзначений бойовими нагородами; отримав військ. звання надпоручника. Учасник Листопадового чину 1918 в м. Теребовля. До 05.1919 був військ. комендантом Теребовлян. пов., найперше займався мобілізацією та вишколом вояків для УГА (2 похідні сотні в 12.1918 були відправлені на допомогу ДА УНР біля м. Київ). Іменований 1.03.1919 поручником. Наприкінці 06.1919 призначений комендантом відділу кінноти 18-ї Терноп. бригади; у її складі перейшов за р. Збруч. Навесні 1920 служив у 4-й д-зії ДА УНР, там підвищений у військ. званні до сотника. Повернувся до Галичини наприкінці 1920.

Після війни завершив вищі студії, здобув ступінь магістра філософії. 1924–26 викладав в укр. г-зії т-ва "Рідна школа", потім у 5-класовій нар. шк. цього ж т-ва в м. Чортків (нині Терноп. обл.). Діяльний у громад. роботі: чл. виділів гуртка "Рідної школи" і повітов. філії "Просвіти", голова окруж. т-ва "Сокіл" (з 1932), секретар повітов. к-ту УНДО, працівник "Української книгарні" тощо.

Емігрував на поч. 1944 на Зх. Виїхав 1949 з Німеччини до США. Проживав у шт. Огайо, потім шт. Арізона. Належав до різних т-в укр. діаспори, зокр. був активним діячем Укр. вільного козацтва.

П. у м. Фінікс (шт. Арізона, США).

Тв.: Шкварок В. Листопадовий зрив у Теребовлі (спогад мгр. Василя Шкварка // *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів

Комітету виконавців Листопадового чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 377–380; *Його ж.* Національна свідомість і вояцькі чесноти у стрільців УГА // Вільне козацтво. 1971. Ч. 4. С. 31–34.

Літ.: Баб'як П. Пполк. УК проф. Василь Шкварок // Українське козацтво. 1974. Ч. 2 (28). С. 51–52; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1912–1913. Львів, 1913. С. 85; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 315.

Петро Гуцал

ШКВА́РОК
Осип

(26.09.1896–11.09.1954) – підстаршина УГА, лікар, громад. діяч. Н. в с. Кобиловолоки (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, де склав випускні іспити 1921.

Під час польс.-укр. війни 1918–19 воював в УГА.

Мед. студії розпочав у м. Ґрац (нині Австрія), закінчив в ун-ті м. Краків (нині Польща; 1928); терапевт. Від 1929 – чл. УЛТ. Після 2-річної лікар. практики в шпиталі м. Львів відкрив приватну ординацію в м-ку Будзанів (нині с. Буданів Теребовлян. р-ну). Під час нацист. окупації – повітов. лікар у м. Теребовля.

У 02.1944 виїхав до ЧСР. Від 1945 – табірний лікар у м. Ауґсбурґ (Німеччина). 1950 емігрував до США, де працював у шпиталі. Належав до УЛТПА. Автор наук.-практ. праць.

П. у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Городиський Л., Зінчишин І. Мандрівка по Теребовлі і Теребовлянщині: історичний нарис-путівник. Львів, 1998. С. 137, 177; *Зуляк І.* Культурно-просвітня діяльність директора канцелярії "Просвіти" С. Магаляса у міжвоєнний період // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Історія. 2006. Вип. 11. С. 280; *Ковальчук М.* Теребовлянщина XI–XX ст. Влада і суспільство. Особи. Історичні події. Факти. Тернопіль, 2015. С. 433; *Мельничук Б.* Шкварок Осип // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 721; *Подобєд О.* Українські медичні організації і система медичних закладів Повоєнної Західної Німеччини // Evropský filozofický a historický diskurz. 2017. V. 3. Iss. 3. P. 22.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

ШКЛЯР
Омелян Теодорович

ШКЛЯР
Омелян Теодорович

(24.06.1901–31.12.1964) – старший стрілець УГА, лікар, д-р медицини, громад. діяч. Н. в с. Сидорів (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. З 1906 проживав з родиною на хуторі Березина біля м. Товмач (нині в складі м. Тлумач Івано-Франк. обл.). Навч. у г-зії т-ва "Рідна школа" м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). У 12.1918, будучи учнем 6-го кл. г-зії, прибув з групою гімназистів до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де вступив до укр. війська й у складі 7-ї сотні 3-го куреня 24-го піх. полку ім. гетьмана П. Дорошенка виїхав на фронт біля м. Львів. Потрапив 1919 у польс. полон.

Після повернення додому продовжив навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), склав випускні іспити (06.1921). Надалі студіював медицину в Укр. таємному ун-ті м. Львів, після закриття якого польс. властями виїхав на мед. студії до м. Відень. Здобув диплом д-ра медицини (1928). Повернувся 1929 до Галичини, нострифікував диплом у Познан. ун-ті (Польща) й відкрив власну лікар. практику в м. Вишнівчик (нині село Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Чл. УЛТ (з 1937).

На поч. 1944 виїхав із сім'єю на Зх. Під час перебування в Австрії та Німеччині працював лікарем у ДП. Емігрував 1948 до Канади, нострифікував диплом, відбув лікар. практику в м. Ошава (пров. Онтаріо, Канада) і м. Нью-Йорк (США); відкрив власну клініку в м. Торонто (1955). Був чл. УЛТПА, УСҐ в Канаді й ін. т-в.

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Проспект".

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 795.

Літ.: Бл. пам. Д-р Омелян Шкляр // Вільне слово (Торонто). 1965. 16 січ. Ч. 3.

С. 1; *Головінський М.* Пам'яті лікаря-громадянина // Вільне слово (Торонто). 1965. 20 берез. Ч. 12. С. 3; *Жилавий І.* Д-р Омелян Шкляр // Свобода. 1965. 17 берез. Ч. 50. С. 3; За честь, за славу, за народ! На золотий ювілей Української Стрілецької Громади в Канаді 1928–1978. Торонто, 1978. С. 571; Звіт дирекції державної гімназії з руською викладовою мовою в Станиславові за шкільний рік 1920–21. Станиславів, 1921. С. 15.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ШКЛЯРÉНКО Михайло Григорович

(02.10.1878–15.12.1942) – підполковник УГА, полковник ДА УНР. Н. в м. Стародуб (нині Брянськ. обл., РФ) у сім'ї міщан, які походили з укр. козац. роду. Випускник г-зії м. Ніжин (нині Чернігів. обл.) та артилер. уч-ща м. Київ, після чого служив офіцером у рос. армії.

На 1.01.1910 був капітаном 4-го Владивостоц. фортечного артполку Приамурського військ. округу. Отримав 10.09.1915 військ. звання підполковника. Призначений 24.12.1917 команд. 7-го Окремого важкого артдивізіону й провів його українізацію.

Звільнився з Армії УНР 26.01.1918. З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського вступив до Армії УД, був команд. 2-ї батареї 10-го мортирного дивізіону, пом. команд. 33-го легкого артполку 11-ї легкої гармат. бригади 6-го Полтав. корпусу. Від 30.12.1918 командував 33-м легким артполком ДА УНР; призначений 8.01.1919 команд. 4-ї батареї 1-го Запоріз. гармат. полку.

Від 17.05.1919 – артилер. референт штабу 2-ї Коломий. бригади УГА, у її складі брав участь у Чортків. офензиві й поході на м. Київ. Повернувся до ДА УНР 27.04.1920, отримав військ. звання полковника. У 11.1920 інтернований і відправлений до табору м. Каліш (нині Польща). 1921 був т. в. о. референта артилер. управи військ. мін-ва УНР.

Після закриття табору 1924 виїхав до Франції. Згодом поселився в м. Омекур (нині округ Бріє, департамент Мерт і Мозуль, регіон Ельзас-Шампань-Арденні-Лотарингія). Працював машиністом, потім інж.-хіміком на металургійному з-ді. Був головою ревізійної комісії Укр. громад. к-ту в місті, діяльним чл. Укр. нар. союзу у Франції.

П. від запалення легень у шпиталі м. Бріє (Франція). Похований у м. Омекур.

Літ.: З українського життя // Наступ: український тижневик. 1942. Ч. 20. С. 6; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007. С. 497–498.

Петро Гуцал

ШКÓЛА ХОРУ́НЖИХ У М. НАДВІ́РНА

У місті функціонувала старшин. шк. з підготовки молодшого командного складу УГА. У зв'язку з рум. окупацією її спочатку перевели до м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). З наближенням польс. війська курсантів евакуювали до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

Ін. даних про цю шк. наразі не виявлено.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 68. Арк. 10 зв.

Петро Сіреджук

ШКÓЛА ЧЕРВÓНИХ СТАРШИ́Н (ХА́РКІВСЬКА ШКÓЛА ЧЕРВÓНИХ СТАРШИ́Н; ВІД 1923 – 5-та ОБ'ЄДНАНА ШКÓЛА ЧЕРВÓНИХ СТАРШИ́Н, ВІД 1924 – ШКÓЛА ЧЕРВÓНИХ СТАРШИ́Н ім. ВУЦВК)

Військ. навч. заклад, ств. 1920 в м. Харків для підготовки командирів ЧА; 1922 до неї приєднано аналогічну шк. з м. Київ (ств. 1921). У ній навч. галичани, недавні стрільці й старшини УГА-ЧУГА, а також 1-го (згодом 402-го) Галиц. полку 45-ї стрілец. д-зії, які були мобілізовані під час проголошення ГСРР; серед них – П. Ковалишин з Тернопільщини, який згодом отримав звання комдива (ген.-майора). У Ш.ч.с. викладав Г. Коссак, який прибув до Харкова в 12.1924 і після зустрічі з наркомом оборони УСРР М. Фрунзе скерований до цієї шк. Нач. шк. 1932–33 був недавній старшина УГА-ЧУГА О. Нагуляк (від

1927 працював пом. нач.). Більшість галичан, які навч. або викладали в Ш.ч.с., 1930-х репресовано.

Літ.: Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1930). К., 2004.

Микола Литвин

ШКОНДИЮ́К
Василь

(1896 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Соколівка (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту. Тесля за професією.

Вояк 1-ї Гуцул. сотні під командуванням Р. Дудинського 1-го куреня 1-го полку УСС з 28.08.1914. Воював проти рос. армії у Карпатах. Був учасником походу усусів до с. Торунь (нині Міжгір. р-ну Закарп. обл.). 21.03.1915 з передової повернувся на відпочинок до замку "Паланок" біля м. Мукачево (нині Закарп. обл.). 25.05.1915 разом із сотнею відійшов на фронт, воював за м. Галич (нині Івано-Франк. обл.), с. Гнильче, Завалів (нині обидва Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) і поблизу р. Стрипа. 19.11.1915 з передової повернувся на перепочинок. 17.09.1918 відійшов до м. Єлисаветград (нині Кропивницький). За участь у боях нагороджений 2.06.1917 Хрестом військ. заслуг.

Після Листопадового чину в 12.1918 був призваний до УГА. Призначений до 3-ї сотні полку УСС.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 249. Арк. 304–304 зв.

Петро Сіреджук

ШКРЕМЕ́ТКО
Семен

(02.10.1894–11.03.1919) – поручник УГА. Н. в с. Тучапи (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1914).

Учасник ПСВ в складі австро-угор. армії. З проголошенням ЗУНР вступив до УГА. Обійняв команду над укр. військом на фронтовій ділянці "Хирів". Потім воював у Стрий. полку стрільців. Іменований 1.03.1919 поручником. У бою за с. Яксманичі (нині ґміни Медика Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) 11.03.1919 потрапив до ворога в полон.

Застрелений польс. військовиком під час конвоювання в м. Перемишль, де 14.03.1919 похований на міськ. цвинтарі за участю 14 греко-катол. священиків та великого здвигу укр. громадськості.

Літ.: Карпинець І. Галичина. Військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 366, 368; Семко Шкреметко надпоручник Українських Військ // Український Голос. 1919. 23 марта. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Петро Сіреджук

ШКРІБЛЯ́К
Василь

(13.03.1893 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Яворів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Здобув початкову освіту.

Під час ПСВ – вояк 3-ї сотні 1-го полку УСС. Після поранення відправлений 16.04.1916 на лікування до військ. госпіталю м. Відень. За участь у боях нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість", пізніше Хрестом військ. заслуг.

З проголошенням ЗУНР став на її захист у лавах УГА. Воював на теренах Сх. Галичини й Наддніпрян. України. На Поділлі був захоплений поляками в полон, відпущений додому. Дорогою затриманий. польс. патрулем поблизу м. Тернопіль, де перебував у збірній станиці інтернованих. Табірною адміністрацією звільнений 18.02.1920.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 85. Арк. 527.

Літ.: Сіреджук П. Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918 рр. Косів, 2016. С. 382.

Петро Сіреджук

ШКРУМЕЛЯ́К
Юрій Андрійович

ШКРУМЕЛЯК Юрій Андрійович

(псевд.: Іван Сорокатий, Юра Ігорків, Ю. Підгірський, Смик, Ґнотик,

ШЛЕМКЕВИЧ Микола

Олекса Залужний, Максим Цимбала; 18.02.1895–16.10.1965) – воїн УСС і УГА, журналіст, письменник. Н. в с. Ланчин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у сільс. шк. (1901–07), Коломий. г-зії (1907–14), Львів. ун-ті (1922–24), на філос. ф-ті Празьк. ун-ту (1924–26).

Під час ПСВ – підхорунжий УСС. Учасник подій Листопадового чину 1918. Брав участь у польс.-укр. війні в складі УГА; іменований хорунжим. Був фронтовим кореспондентом час. "Стрілець". 06.1919 – у числі старшин УГА, закріплених за Диктатором Є. Петрушевичем; перебував при НКГА. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Разом з М. Євшаном (Федюшкою) у 08.1919 призначений відп. за збирання інформації з історії УГА; працював у архівах НКГА.

1920–30 – співробітник і ред. час. "Дзвіночок" та "Світ дитини", до співпраці з якими запрошував поетесу М. Ленерт (Марійку Підгірянку). 1922 разом з Р. Купчинським, Л. Лепким та ін. створив групу поетів-символістів, які об'єдналися навколо літ.-мист. час. "Митуса". 1928–39 – співробітник видавничого концерну І. Тиктора, гол. ред. і фейлетоніст газ. "Народна справа" та ж. для дітей "Дзвіночок". 1939, після рад. окупації ЗУЗ, працював учителем, став чл. Спілки письменників України.

1-й вірш на патріотичну тематику "За рядами ряди" написав 1915. Автор слів стрілец. пісні "Питається вітер смерті". Написав понад 30 кн. для дітей ("Юрза-Мурза", "Записки Івася Крілика", "Стрілець Невмираха", "Мова віків", "Історія України для дітей" у 4 ч.), численних перекладів зі світової класики, адаптованих для дітей ("Казки з 1001 ночі", "Алядин і чарівна лампа", "Пригоди мореплавця Сіндбада" та ін.). Друкувався у вид. "Червоної Калини", в календарях-альманахах. Автор поем "Сон Галича" (1920), "Кузня в Нагуєвичах" (1958), "Довбушева слава" (1961); повістей "Чета крилатих" (1928), "Вогні з полонин" (1930), "Високі гори і низини" (1939); п'єси "Стрілець Невмирущий" (1938); зб. поезій "Пісня про радісну осінь" (1940), "Сопілка співає" (1957).

1945, після рад. окупації ЗУЗ, засуджений на 10 р. ВТТ; покарання відбував у Печорських таборах. 1956 звільнений з ув'язнення. Змушений був написати відкритого "покаяльного" листа, реабілітований. Знову прийнятий до Спілки письменників України.

П. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Похований у м. Львів на Личаків. кладовищі.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 486, 568; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 426–438; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 336.

Богдан Паска

ШЛЕМКЕ́ВИЧ Микола

(рубіж 1850–60-х – 1953) – громад.-політ. діяч. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Сільс. господар і пасічник, батько 4 синів, у т. ч. вояка УСС Омеляна і старшини УГА Петра Шлемкевичів, а також 2 доньок. Організатор укр. культ.-просвітн. і громад. життя в Серафинцях. З 1890-х був знайомий з В. Стефаником, Л. Мартовичем, Л. Бачинським. Довголітній голова читальні т-ва "Просвіта" на Вознесенському Куті в Серафинцях. 1910 в селі за сприяння Ш. збудовано Нар. дім, де розмістилися читальня, кооператива й театр. зал. Заснував 2 осередки т-ва "Січ" у Серафинцях (на Вознесенському й Миколинському Кутах). Належав до УРП.

У період ЗУНР підтримував укр. владу. Чл. повітов. УНРади.

У міжвоєн. період – чл. і активний діяч УСРП. 1928 брав участь у виборчій кампанії до польс. сенату, але без успіху. 2.10.1930 постраждав у ході пацифікації; польс. поліцаї знищили його хату й госп. будинки, збіжжя. 9.12.1936 виголосив промову на похороні В. Стефаника в с. Русів (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). 21.07.1937 брав

участь у похороні Т. Окуневського в м. Городенка. 17.03.1939 – чл. президії 9-го з'їзду пасічників т-ва "Сільський господар" у м. Львів.

П. у с. Серафинці.

Літ.: Городенщина. Історично-мемуарний збірник / ред. М. Марунчак. Ню Йорк; Торонто; Вінніпеґ, 1978. С. 217–218, 229, 297, 367, 575, 697–698; З останнього шляху пок. д-ра Т. Окуневського // Діло. 1937. 25 лип. Ч. 161. С. 5; Орґанізація пасічників. Загальні збори головної пасічницької секції і IX. з'їзд пасічників т-ва "Сільський господар" у Львові // Діло. 1939. 17 берез. Ч. 60. С. 8; Похорони Василя Стефаника // Діло. 1936. 11 груд. Ч. 279. С. 4.

Богдан Паска

ШЛЕМКЕ́ВИЧ Михайло Васильович

(21.11.1893–02.01.1959) – поручник УГА, освітянин, громад. діяч. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). 1913 екстерном склав випускні іспити в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ – в австро-угор. армії, воював на Італ. фронті. Від 1918 – старшина УГА. У боях із польс. військами біля м-ка Любича-Королівська (нині Польща) поранений, лікувався в шпиталі м. Коломия. Після одужання працював у ПВК в м-ку Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). У 07.1919 потрапив до польс. полону, проте поблизу с. Кошилівці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) зумів утекти.

Після укр. визвол. змагань навч. в ун-тах м. Чернівці (філол. ф-т), Ґрац (нині Австрія), Краків (нині Польща). Згодом разом з дружиною Анною з родини Бережанських працювали вчителями в Зх. Польщі. Наприкінці ДСВ з сім'єю перебрався до м. Відень, де в ун-ті здобув ступінь д-ра філософії.

П. у м. Відень.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 397; Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 176, 487, 488, 685; *Мельничук Б.* Шлемкевич Михайло Васильович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 723.

Микола Лазарович, Наталія Лазарович

ШЛЕМКЕ́ВИЧ Петро Миколайович

(1897–1945) – лікар, старшина УГА. Брат вояка УСС Омеляна Шлемкевича. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї укр. громад. діяча. Випускник г-зії, мед. студій у м. Львів.

Брав участь у ПСВ, четар австр. армії. У період ЗУНР – доброволець УГА. 1.01.1919 іменований поручником. Станом на 01.1919 – старшина 1-го Львів. піх. полку ім. князя Льва. З 07.1919 в складі УГА воював на Наддніпрянщині. Після переходу УГА на бік ДА А. Денікіна наприкінці 1919 належав до штабу 3-ї Бережан. бригади, відповідав за розвідку. З 02.1920 – у складі ЧУГА; станом на кін. 03.1920 – командант 1-го куреня 3-го полку 1-ї бригади ЧУГА.

1927 – голова укр. акад. т-ва "Січ" у м. Відень. 1930-ті – лікар у м. Городенка. 1939, після рад. окупації ЗУЗ, заарештований; через 5 місяців випущений на волю. З 1941 – у ЧА, учасник ДСВ. Важко травмований в автокатастрофі на тер. Польщі. Переніс операцію на голові в м. Москва.

П. у військ. госпіталі м. Москва, де й похований.

Літ.: Відозви і комунікати. До всіх бувших членів віденського акад. товариства "Січ" // Діло. 1927. 9 квіт. Ч. 78. С. 4; Городенщина. Історично-мемуарний збірник / ред. М. Марунчак. Ню Йорк; Торонто; Вінніпеґ, 1978. С. 101, 487, 685, 700; Досягнення чи компромітація? // Діло. 1927. 8 черв. Ч. 125. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 91; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 224, 304.

Богдан Паска

ШЛЬОССЕР Карл

ШЛЬО́ССЕР Карл

(1889 – д. і м. с. н.) – отаман УГА. Н. в нім. колонії Райхенбах (нині в складі с. Красів Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Німець за національністю. Випускник

г-зії м. Єна (Німеччина). Навч. на філос. ф-ті ун-ту. Працював у с-мі австр. нар. освіти.

З 18.12.1918 в УГА. 01–05.1919 – нач. штабу бойової групи "Хирів", 8-ї Самбір. та 1-ї Гірської бригад УГА. У 06.1919 командував 11-ю бригадою, приєднаною згодом до 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. Восени 1919 – команд. окремої групи 3-го корпусу УГА. У ЧУГА – команд. 11-го піх. полку (колиш. Стрий. бригади) 3-ї бригади (колиш. 3-го Галиц. корпусу). У 05.1920 був інтернований у м. Львів у таборі на Ялівці. У 06.1920 перевезений до табору м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 11.08.1920. Перебрався до укр. табору в м. Ліберець (нині Чехія), якийсь час був головою К-ту взаємодопомоги табору. Згодом мешкав на 3х.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 429.

Олег Стецишин

ШМАГА́ЛА Григорій

(10.02.1888–26.06.1931) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в м-ку Любінь Великий (нині смт Великий Любінь Городоц. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в 4-класовій нар. шк., надалі займався самоосвітою.

У 07.1914 мобілізований до австро-угор. армії. Під час ПСВ воював на різних фронтах; отримав підстаршин. звання. В УГА – від 11.1918; пройшов усю воєн. кампанію, за р. Збруч перехворів на тиф. Іменований хорунжим. Побував у польс. полоні.

Після повернення додому вів власне г-во. Активний діяч укр. громад. життя в родин. містечку й пов. 1923 був заарештований польс. поліцією за участь у нац.-патріот. діяльності, пробув 3 місяці в тюрмі "Бригідки" м. Львів. У 10.1930, під час пацифікації, жорстоко побитий польс. військовиками, що спричинило передчасну смерть.

П. і похований у м-ку Любінь Великий.

Літ: † Посмертні згадки. Бл. п. Григорій Шмагала // Діло. 1931. 16 лип. Ч. 156. С. 6.

Федір Полянський

ШМАЛІ́Й Петро

(20.06.1892–20.05.1963) – сотник ДА УНР та УГА, театр. актор, культ.-мист. діяч. Н. в с. Багринівці (нині Літин. р-ну Вінниц. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Вінниця. Призваний 1913 на військ. службу до рос. імператор. армії, закінчив офіцер. артшк. в м. Київ, служив в артбригаді, дивізіоні легкої артилерії фортеці Ревель (нині м. Таллінн, Естонія), артдивізіоні у Фінляндії.

З поч. Укр. революції 1917 прибув до м. Київ і вступив до війська УНР. Призначений командантом чети гармат. полку Чорномор. козац. коша. Служив в артилерії армії УД 1918. З приходом до влади Директорії УНР – у гармат. бригаді корпусу Січових стрільців ДА УНР. У складі 6-го гармат. полку цієї бригади відправлений на поч. 02.1920 на допомогу УГА і в боях біля м. Львів командував 2-ю гаубичною батареєю, брав участь у Чортків. офензиві. Після переходу за р. Збруч у серед. 07.1919 приділений у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) до Окремого кінно-гірського гармат. дивізіону 16-го загону під командуванням полк. О. Алмазова; воював у його складі до 11.1920. Був у таборах для інтернованих на тер. Польщі.

Після звільнення проживав у м. Львів; закінчив драм. курси й був актором в укр. театр. колективах, зокр. в Укр. драм. театрі під дирекцією І. Когутяка. 1926 виїхав до м. Париж, працював на ф-ці. У вільний від роботи час організував і провадив Незалежний укр. театр. Після поч. ДСВ переїхав до Німеччини; перебував у м. Бранденбург, очолював філію УНО, керував театр. колективом.

Влітку 1945 повернувся до м. Париж. Звідси через якийсь час емігрував до Аргентини; у м. Буенос-Айрес працював на вир-ві; був секретарем Т-ва укр. митців, літераторів і науковців; влаштовував вистави й концерти. Восени 1959 з родиною прибув до США на постійне проживання. В останні роки життя через хворобу не міг повноцінно працювати й займатися культ.-мист. діяльністю. Друкував статті й спогади в періодичних вид. діаспори, написав

автобіограф. повість (за життя Ш. не була опубл.). Відзначений Хрестом С. Петлюри та Воєн. хрестом УНР.

П. у м. Лос-Анджелес (шт. Каліфорнія, США).

Літ.: Дашкевич Р. Артилерія Січових Стрільців в боротьбі за Золоті Київські Ворота. Ню Йорк, 1965. С. 178–179; *Овечко І.* Сотн. Петро Шмалій помер у Лос Анджелесі // Свобода. 1963. 6 черв. Ч. 106. С. 4; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011; *Шмалій З.* Пам'яті майора Шмалія // Вільне слово (Торонто). 1963. 31 серп. Ч. 35. С. 4.

Петро Гуцал, Дмитро Левчук

ШМА́ТА
Василь

ШМАТА Василь

(26.08.1889–18.12.1956) – четар УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Кривенька (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Випускник учител. семінарії м. Тернопіль. Учителював у м. Поморяни (нині смт Золочів. р-ну Львів. обл.).

Служив в австр. армії. Від 12.1918 долучився до укр. визвол. б-би. Командант чети скорострільної сотні 9-ї Белз. бригади УГА. Учасник боїв за м. Гусятин (нині Терноп. обл.; 1919). Перебував у "чотирикутнику смерті". Полонений у польс. таборі м. Тухоля (нині Польща), звільнений 7.12.1920.

Організатор кооп. руху, дир. ПСК у м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Гол. дир. окружного союзу кооперативів (м. Чортків), належав до ради РСУК і наглядової ради Центросоюзу (м. Львів). Чл. т-ва "Просвіта", голова т-ва "Рідна школа" в м. Копичинці, "Сільський господар" у м. Чортків. Організував приватну нар. шк., г-зію "Рідної школи". Голова Чортків. округи (20–30.07.1941).

На поч. 1944 емігрував до Німеччини. 1949 виїхав до США.

П. у м. Нью-Гейвен (шт. Коннектикут, США).

Літ.: Звіт голови Тернопільської обласної управи В. Охримовича Проводові ОУН у Львові про ситуацію в Тернопільській області за 20–30 липня (1941, 31 липня) // Українське державотворення. Акт 30 червня 1941: Збірник документів і матеріалів / упорядн. О. Дзюбан; заг. ред.: Я. Дашкевича, В. Кука. Львів; К., 2001. С. 327; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 129; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 105, 670.

Ольга Малюта

ШМЕРИКО́ВСЬКИЙ
Юрій Іванович

(1861–11.10.1929) – правник, комісар Гусятин. пов. періоду ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Зарваниця (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Проживав на Станиславівщині (нині Івано-Франк. обл.): з 1863 – у с. Сороки (нині Городенків. р-ну), з 1877 – у м-ку Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну), де батько обіймав парафії. Навч. 1873–81 в г-зії м. Коломия. Студіював право у Львів. ун-ті; у час студій належав до студент. т-ва "Дружній лихвар". Відбув суд. практику, працював в окруж. суді в Коломиї, був секретарем повітов. судів у м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) і Комарно (нині Львів. обл.), з 1909 – суддею повітов. суду в м-ку Гусятин (нині смт Терноп. обл.). Належав до повітов. ради й окруж. шкільн. ради.

Напередодні рос. окупації краю в 08.1914 виїхав до Австрії, працював суд. радником у м. Відень. Восени 1917 призначений нач. повітов. суду в Копичинцях (тоді й надалі в період ЗУНР це місто було центром Гусятин. пов.).

Брав участь в утвердженні укр. влади в Копичинцях на поч. 11.1918. У час ЗУНР продовжував очолювати повітов. суд, належав до повітов. комісаріату. В серед. 12.1919 призначений комісаром Гусятин. пов.; обіймав цю посаду 3 місяці.

Коли в серед. 07.1919 УГА відійшла за р. Збруч, залишився в м. Копичинці; був затриманий польс. військовими й інтернований. 1920 звільнений з посади судді та відправлений на пенсію. Проживав у Печеніжині, потім у рідних у м. Львів.

ШМІҐЕЛЬСЬКИЙ
Андрій Григорович

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі (могила не збереглася).

Літ.: Історико-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики. Ню Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 293–294; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1998. Ч. 2–3. С. 132–193; Посмертні згадки. Юрій Шмериковський // Діло. 1929. 17 жовт. Ч. 231. С. 5.

Петро Гуцал

ШМІҐЕ́ЛЬСЬКИЙ Андрій Григорович

(17.07.1868 – кін. 12.1919) – селянин, делегат УНРади ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в с. Залужжя (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник нар. шк. в родин. селі; надалі займався самоосвітою, оскільки батьки не мали коштів для навч. сина. Вів власне г-во, з часом став заможним й авторитетним господарем. У повсякденному житті вживав ім'я Андрух або Яндрух.

На поч. 1890-х долучився до громад.-політ. діяльності на Збаражчині, був активістом РУРП, потім став її чл. Неодноразово зустрічався з І. Франком (той 1896 відвідав дім Ш. в Залужжі), М. Павликом, П. Думкою та ін. діячами. Публікував замітки про діяльність радикалів і громад. життя в Збараз. пов. у львів. час. "Народ", "Хлібороб", "Громадський Голос". Був делегатом 5-го з'їзду РУРП (09.1896) у м. Львів і виступав на ньому, вперше обраний до гол. управи партії. Взяв участь у 6-му з'їзді РУРП (09.1897), знову став чл. її гол. управи. У кін. 1898 разом з деякими ін. очільниками РУРП виступив з вимогою реорг-ції партії, перетворення її на соціал-демократ. Згодом полишив РУРП та ввійшов до УСДП Галичини.

Брав участь у численних нар. вічах, парт. нарадах та ін. зібр.; будучи добрим промовцем, виступав, зокр., у м. Збараж, Тернопіль, Бережани, Теребовля (нині всі Терноп. обл.), Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) та ін. Активний учасник виборчих кампаній у Терноп. і Збараз. округах до австр. парламенту (1897, 1901, 1904, 1907, 1911) та Галиц. сейму (1895, 1901, 1908, 1913). Один з організаторів сел. страйків 1902 у Збараз. й Скалат. пов. Займався створенням "Січей" і "Соколів", заснуванням читалень "Просвіти" і гуртків "Сільського господаря", поширював парт. і просвітн. л-ру серед нас.

Після смерті сеймового посла Д. Остапчука як його заст. став 27.06.1907 послом Галиц. сейму – був 1-м укр. соціал-демократом у сеймі. На виборах до Галиц. сейму 1908 не висував своєї кандидатури, підтримуючи свого товариша з молодих літ й однопартійця Я. Остапчука.

Під час ПСВ перебував у рідному селі і в умовах окупації краю військами царської Росії жодною громад. роботою не займався. У перші дні 11.1918 брав участь у встановленні укр. влади на Збаражчині. Увійшов до прибічної ради повітов. комісаріату, очолював повітову комісію пропаганди (її осн. завданням було роз'яснювати нас. політику уряду ЗУНР, сприяти мобілізації жителів пов. на захист республіки й матеріальних ресурсів для УГА). Брав участь у створенні та діяльності повітов. к-ту допомоги хворим і пораненим у нац. б-бі, у роботі повітов. рільничої комісії та ін.

У 12.1918 став делегатом парламенту республіки від Збараз. пов., 4.01.1919 на засіданні УНРади ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) обраний чл. її Виділу (єдиний селянин у цьому вищому органі держ. влади) та одним з 4 заст. Президента УНРади ЗУНР Є. Петрушевича. На сесіях УНРади та засіданнях її Виділу послідовно виступав, зокр., за якнайшвидше вирішення земельного питання в інтересах трудового селянства, здійснення реаліст. держ. політики.

Належав до офіц. делегації ЗУНР, яка була присутня на проголошенні актів злуки й брала участь у роботі ТКУ (01.1919) у м. Київ. Про ці події опубл. у газ. "Збаразьке Слово" ст. "Свято Злуки з Україною і Трудовий конгрес в Києві".

Був присутнім на Сел.-робітн. (Трудовому) з'їзді 30–31.03.1919 в м. Станиславів, виступав на ньому й під-

тримав опозиц. рішення до політики кер-ва ЗУНР, зокр. ультимативну вимогу включити до складу парламенту республіки 60 обраних з'їздом делегатів.

У серед. 07.1919 разом з кер-вом ЗУНР та УГА перейшов на Наддніпрян. Україну. Перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), займався орг-цією життя галичан, проводив різну громад. роботу. У серед. 11.1919 виїхав до м. Проскурів (нині Хмельницький), де захворів на висипний тиф.

П. у м. Проскурів. Місце поховання не встановлено. Єдина в той час у Львові укр. газ. "Громадська Думка" в посмертній згадці про Ш. писала: "Був це виїмковий тип дуже свідомого і високоосвіченого селянина... Кришталевий характер, прямолінійний, готовий до посвяти для загального добра".

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 109. Арк. 8 зв.

Літ.: Збаражчина: збірник споминів, статтей і матеріялів. Торонто, 1968. С. 274–279, 288–289, 371–374, 407–409; *Макарчук С.* Українська республіка галичан. Львів, 1997. С. 64; *Павлишин О.* Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Ч. 18. Львів, 2009. С. 122; *Його ж.* Шмігельський Андрій // Довідник з історії України. К., 2001. С. 1092–1093; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького сейму. Львів, 2010. С. 192–193.

Петро Гуцал

ШМІҐЕ́ЛЬСЬКИЙ
Іван Романович

(1891–03.12.1919) – старшина УГА. Брат чет. П. Шміґельського й санітарної хор. І. Климкевич (Шміґельської). Н. в с. Балинці (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Проживав з 1895 в с. Попельники (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.), де батько обіймав парафію до своєї передчасної смерті 7.10.1896.

Під час ПСВ – старшина австро-угор. армії на фронті. До УГА вступив у 12.1918 в м. Коломия, служив в ОВК, потім воював у 2-й Коломий. бригаді. Іменований 1.03.1919 сотником. Брав участь у бойових діях у Галичині й Наддніпрян. Україні.

П. від тифу в м. Летичів (нині смт Хмельн. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 21; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 105.

Петро Гуцал

ШМІҐЕЛЬСЬКИЙ
Полікарп Романович

ШМІҐЕ́ЛЬСЬКИЙ
Полікарп Романович

(07.03.1895 – осінь 1919) – старшина УГА. Н. в с. Виноград Лісний (нині Виноград Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Хрещений подвійним іменем Осип-Полікарп. Брат сот. І. Шміґельського й санітарної хор. І. Климкевич (Шміґельської). Проживав з 1895 в с. Попельники (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.), де батько обіймав парафію до своєї передчасної смерті 7.10.1896. Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), потім у філії АГ м. Львів, де до 06.1914 закінчив 6 кл.; випускні іспити склав на гімназ. курсах у м. Відень (11.1916).

Мобілізований до австро-угор. армії, воював у 95-му піх. полку на фронті. З 11.1918 – в УГА. Учасник боїв за м. Львів, Чортків. офензиви. Перебував за р. Збруч.

Загинув у бою з більшовиц. кінним підрозділом.

Літ.: *Морозюк В.* У вогні життя // Перевал. 2018. № 1–2. С. 187–190; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 121; Українські ґімназийні курси у Відни в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 62.

Петро Гуцал,
Руслан Делятинський

ШМІДТ
Фердинанд

(1893 – д. і м. с. н.) – обер-лейтенант 18-го піх. полку австро-угор. армії, старшина УГА. Н. в м. Терезієнштадт (нині Терезін, Чехія). Німець за національністю.

Прибув до УГА 11.03.1919. Команд. 4-го полку ЧУГА з 02.1920. Потрапив у польс. полон, інтернований у м. Львів у таборі на Ялівці (05.1920). У 06.1920 перевезений до табору військовополонених м. Тухоля (нині Польща). Втік звідти 4.08.1920. 1921 – у таборі м. Йозефов (Чехія), команд. 2-ї старшин. сотні.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 430.

Олег Стецишин

ШНЮ́ЦЕР
Герман Ісакович

(14.04.1893 – д. і м. с. н.) – санітарний четар УГА. Н. в м. Тернопіль у сім'ї кравця. Єврей за національністю. Випускник 1-ї нім. г-зії в рідному місті (1912). Студіював медицину у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив у санітарно-мед. підрозділах австро-угор. армії на фронті; іменований лейтенатом. До УГА вступив 19.11.1918 у Тернополі, був старшиною військ. шпиталю.

Подальша доля невідома.

У л-рі прізв. Ш. помилково подають як Шніцер.

Дж.: ДАТО. Ф. 53. Оп. 1. Спр. 51.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 430; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 149.

Петро Гуцал

ШОВІНІ́ЗМ ЕТНІ́ЧНИЙ І ПОЛІ́ТИКА ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ

Зухвале, принизливе ставлення етносу чи його ч. до етніч. (нац.) цінностей ін. етносу. Такий погляд на міжетнічні взаємини здебільшого виникає в середовищі імперських д-в, політика яких орієнтована не лише на утримання в покорі завойованих народів, а й на створення асиміляційних тенденцій у їхньому способі життя.

Застосовуються найцинічніші методи й засоби, спрямовані на приниження етніч. набутків і цінностей: витіснення мови народу, паплюження святинь, істор. пам'яті, духовності, виховування манкуртів (етнічно байдужих людей) тощо.

Тактика Ш.е. передбачає насаджування к-ри, норм поведінки, мови, віросповідання та ін. панівного народу. Ш.е. виявлявся як потворне, руйнівне явище, внаслідок якого були знищені цілі цивілізації, оригінальні етніч. к-ри. Колонізаторська шовіністична поведінка була поширеною не лише в середньовіччі, вона захопила й новітню історію. Шовінізм може проявлятися і всередині етносу, коли поборюється к-ра нац. (етніч.) меншин, створюються несприятливі умови для їхнього етніч. самозбереження і розвитку.

Етніч. історія українців зазнала руйнівного впливу окупац. режимів. Політика уряду ЗУНР полягала в нейтралізуванні шовіністичного впливу окупац. д-в – Польщі, Угорщини, Росії та ін., піднятті нац. духу на утвердження ідеї україноцентризму, наданні рівноцінної уваги нацменшинам.

Літ.: Майборода О. Російський націоналізм в Україні (1991–1998 рр.). К., 1999; *Павлюк С.* Етногенеза українців: спроба теоретичної конструкції. Львів, 2006.

Степан Павлюк

ШОСТА́К
Клим (Климентій) Теодорович

(04.05.1890 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, греко-катол. священик. Н. в с. Немилів (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Броди (нині Львів. обл.; 1912). Студіював філологію у Львів. ун-ті.

В УГА – від кін. 1918, пройшов увесь бойовий шлях; іменований 1.08.1919 четарем. На поч. 11.1919 був старшиною зв'язку групи "Бердичів" 1-го Галиц. корпусу. На Поділлі потрапив у польс. полон (04.1920), з табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 11.02.1921.

З 1922 навч. у Львів. духовній семінарії. Рукоположений 1928. Душпастирював на Львівщині: с. Яричів Старий (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну), с. Ушня (нині Золочів. р-ну), 1935–44 – с. Station Станіславчик (нині Бродів. р-ну).

Подальша доля невідома.

Літ.: *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 130; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 620; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339; Sprawozdanie C. K. Gimnazjum im. Rudolfa w Brodach za rok szkolny 1912/13. Brody, 1912. S. 34.

Василь Стрільчук

ШОХ
Петро

(1899–13.07.1972) – підстаршина ДА УНР та УГА, громад. діяч. Н. на хуторі поблизу м. Чернігів у козац. родині. Навч. у Чернігів. реальній г-зії. У 05.1918 вступив до Сердюцької д-зії. Пройшов старшин. курси в м. Київ.

З осені 1918 – підхорунжий 4-ї Київ. д-зії ДА УНР, восени 1919 – підхорунжий УГА. Учасник боїв з більшовиками й денікінцями. Декілька разів поранений. Учасник польс.-рад. війни в складі ДА УНР. 20.11.1920 інтернований поляками. Перебував у таборах Щипйорно й Каліш (нині обидва Польща). Успішно склав матуральні гімназійні іспити в Щипйорно. У 04.1921 іменований хорунжим ДА УНР.

Незабаром переїхав до ЧСР. З 1924 навч. в Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія). Очолював місц. укр. студент. громаду. Чл. ЦЕСУС. 1929 переїхав до м. Львів. Створив власне підприємство з водних та нагрівальних інсталяцій. Проектував і будував водопроводи. 1939–41 проживав у м. Краків. 1941–44 працював на курсах ремісничої молоді при УЦК в м. Львів.

1944 виїхав до Німеччини. Перебував у ДП біля м. Ціренберґ та Корбах у Тюрингії. 1949 емігрував до США. Проживав у м. Нью-Йорк. Працював інж. з гідравліки в буд. фірмі "ЕБАСКО". Співзасн., з 1966 – голова Т-ва укр. інженерів Америки. Чл. ОбВУА, Т-ва абсольвентів Укр. госп. акад-ї.

П. у м. Аккорд (шт. Нью-Йорк). Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: *Б.-Щ. Д.* Ті, що відійшли. Петро Шох // Вісті Комбатанта. 1972. № 5–6. С. 113–114; Бл. п. інж. Петро Шох // Свобода. 1972. 20 лип. Ч. 135. С. 3; Помер інженер Петро Шох // Свобода. 1972. 15 лип. Ч. 132. С. 1.

Микола Вітенко

ШОХ
Петро

ШПАК
Іван

(1897–24.08.1919) – селянин, вояк УГА. Н. в с. Путятинці (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї.

Вістун 11-ї бригади УГА. Воював у Галичині й на Наддніпрянщині.

Загинув у бою з більшовиками біля с. Жабокричі (нині Крижопіл. р-ну Вінниц. обл.), де й похований.

Літ.: Листа втрат XI Бригади УГА (1919–1920) // *Гайдукевич О.* Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 113.

Олег Павлишин

ШПАНЮК
Іван Гнатович

ШПАНЮ́К
Іван Гнатович

(04.02.1892 – д. і м. с. н.) – юрист, поручник УГА, громад.-політ. діяч. Брат М. Шпанюка. Н. в с. Чорногузи (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1905–13 здобув освіту в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), де 23.06.1913 склав матуральні іспити. Студіював на філос. та юрид. ф-тах Чернів. ун-ту, не закінчив навч. через поч. ПСВ. Отримував призначену буковин. крайовим виділом університет. стипендію (200 корон щорічно). Чл. укр. акад. козацтва "Запороже".

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, згодом хорунжим резерву 24-го піх. полку. З 11.1916 іменований лейтенантом резерву, з 11.1918 – обер-лейтенантом резерву 24-го піх. полку. У 07.1915 нагороджений срібною медаллю за хоробрість 1-го кл. Також нагороджений срібною медаллю за хоробрість 2-го кл., бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги, військ. хрестом Карла.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар УГА. 11.1918 – старшина Чернів. сотні укр. добровольців, яка забезпечила мирний перехід держ. влади на Буковині до УНРади. З 1.01.1919 іменований

поручником піхоти полку ім. Дорошенка в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; колиш. 24-го піх. полку).

З 02.1919 – пом. команд. 2-ї Коломий. бригади полк. Ф. Тінкля, згодом нач. штабу 2-ї бригади. Брав участь у Чортків. офензиві як команд. коша (у серед. 06.1919 в с. Доброводи (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.)). Після переходу УГА на Наддніпрянщину – в боях біля м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.), через м. Вінниця, Романів (нині Житомир. обл.), Житомир аж до м. Коростень (нині Житомир. обл.). На поч. 1920 в складі 3-го корпусу УГА перебував в околицях с. Глiксталь (нині смт Глинне, Молдова) як команд. куреня 2-ї Коломий. бригади. Разом із сот. О. Станіміром був делегатом від 3-го корпусу у ств. 25.01.1920 Політ. відділі при НКГА. Взяв участь у 1-й нараді Політ. відділу в м. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.) 2–4.02.1920. В реорганізованій ЧУГА командував 2-м куренем 2-го піх. полку 3-ї бригади ЧУГА. Брав участь у невдалому наступі ч. 3-ї бригади на м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.) під час виступу 2-ї і 3-ї бригад проти більшовиків 20.04.1920.

Повернувся на Буковину. Продовжив навч. в ун-ті м. Чернівці. Отримав абсолюторіум 7.12.1921, був промований д-ром права Чернів. ун-ту. Пройшов адвокат. практику, відкрив адвокат. канцелярію в м. Вижниця (нині Чернів. обл.). Чл. правління т-ва "Укр. нар. дім ім. О. Ю. Федьковича" у Вижниці. Наприкінці 1920-х разом з О. Вельничуком домігся повернення будинку т-ва від рум. т-ва "Атенеу Роман", яке користувалося ним з дозволу рум. окупац. влади. Голова окружної орг-ції Укр. нац. партії Вижниц. округи. На виборах до повітов. рад 5.02.1930 обраний депутатом за спільним списком націонал-цараністів та Укр. нац. партії в пов. Сторожинець (колиш. пов. Сторожинець, Вашківці й Вижниця). Організатор протестаційного віча Укр. нац. партії проти польс. звірств у Сх. Галичині на подвір'ї Нар. дому у Вижниці 2.11.1930, у якому взяли участь Ю. Сербинюк та В. Залозецький. Був висунутий як № 2 за самост. списком Укр. нац. партії та обраний депутатом у пов. Сторожинець на виборах до повітов. рад 4.12.1932. 1932 й 1937 був обраний делегатом єпархіальних зборів від Вижниц. округи. 1937 – один з 10 світських українців – чл. єпархіальних зборів (із заг. кількості 40 світських чл.).

У 10.1940 виїхав до Нижньої Баварії в рамках репатріац. процесу між Німеччиною та СРСР. Активно працював в УНО. З 26.04.1941 – сусп. опікун Арбайтсфронту для українців у ґау Баєріше Остмарк регіону Франкен. У 08.1941 разом з Терменою та ін. укр. емігрантами Нижньої Баварії вислав до нім. уряду телеграму протесту проти включення укр. обл. Буковини й Бессарабії до складу Рум. кор-ва.

Подальша доля невідома.

У л-рі Ш. помилково іменують Шпаньок.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 309, 310, 748, 793–794, 892; До відома українським робітникам // Український Вісник. 1941. 16 листоп.; *Домашевський М.* Історія Гуцульщини. Т. 1. Чикаго; Львів, 1995. С. 90, 91; Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1911/1912. Кіцмань, 1912. С. 118; *Карбулицький І.* Послідні вибори до повітової ради в сторожинецькому повіті // Час. 1932. 29 груд.; *П. Б. і Б. О.* 2. (Коломийська) Бриґада в червневій протиофензиві 1919. р. // Український Скиталець. 1922. Червень. Ч. 14. С. 11; *Попович І.* Листопадові дні на Буковині (Уривок споминів) // Наше життя. 1947. 1 груд.; *Попович С.* Запорожці в визвольній боротьбі // Час. 1935. 7 лип.; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1929. Торонто, 1966. С. 127–129; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; *Căruntu M.-A.* Un nou început pentru Bucovina // Suceava. Anuarul muzeului national al Bucovinei. XXI. Suceava, 1994. P. 291.

Володимир Старик

ШПАНЮ́К
Михайло Гнатович

(28.08.1900–19.05.1991) – юрист, педагог, стрілець УГА, підхорунжий

БК ДА УНР, громад.-культ. діяч. Брат І. Шпанюка. Н. в с. Чорногузи (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. З 1912 навч. в укр. держ. г-зії м. Вижниця.

Після закінчення 6-го гімназійного кл. на поч. 1918 був мобілізований до австр. армії. Служив у 41-му піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як стрілець УГА. На поч. 1919 був поранений у плече в боях біля м. Львів. Після переходу УГА через р. Збруч у 07.1919 як підхорунжий воював у складі старшин. чети БК ДА УНР. 1920 в складі групи ген. А. Кравса перейшов до ЧСР, де був інтернований у таборі м. Ліберець (нині Чехія).

Закінчив гімназійні курси, склав матуральні іспити; студіював право та філологію в УВУ й Празьк. ун-ті. Після повернення на Буковину завершив вищі студії в Чернів. ун-ті (1932). Чл. драмгуртка укр. студентів у м. Вижниця (1920-ті). Працював адвокатом і заприсяженим перекладачем у Вижниці в адвокат. конторі І. Шпанюка. У рад. час – зав. пед. кабінетом Вижниц. райвідділу освіти (1946–48), учитель англ. мови Вижниц. СШ № 1 (1948–60) та Вижниц. СШ робітн. молоді (1960–66). Співавтор (разом з Г. Андріящуком та І. Дудичем) пропагандист. брошури "Радянська Буковина та її минуле", виданої з метою розвінчання авторів еміграц. кн. "Буковина – її минуле і сучасне" (1956).

П. і похований у м. Вижниця.

Тв.: Андріящук Г., Дудич І., Шпанюк М. Радянська Буковина та її минуле. К., б/р; *Іванюк М.* "Він був моїм натхненником" (Спогад М. Шпанюка про Д. Загула) // Радянська Верховна (Вижниця). 1990. 28 серп.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1053; *Емга.* Буковинський Курінь // Час. 1933. 16 черв.; Еміграція своє завдання виконує // Свобода. 1962. 19 трав.; Михайло Шпанюк. Постаті визвольних змагань // Час. 1991. 7 черв.; *Черкач Г.* Імена, якими гордиться місто. Вижниця, 2017. С. 261.

Володимир Старик

ШПИ́ЛЬКА Пантелеймон

ШПИЛЬКА Пантелеймон

(20.10.1883–05.03.1950) – греко-катол. священик, голова повітов. УНРади ЗУНР, громад. та освіт. діяч. Н. в с. Дмитровичі (нині Ольшинка ґміни Орли Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник г-зії (1904) та духовної семінарії (1909) м. Перемишль (нині Польща). Учасник велелюдного укр. паломництва до Святої Землі під проводом А. Шептицького (1906). Висвячений 15.03.1910. Сотрудник парафії с. Угерці Незабитовські (нині Угри Городоц. р-ну Львів. обл.; 1910–11). Адміністратор парафії с. Добряни (нині Городоц. р-ну Львів. обл.; 1911–12). Катехит у шк. м. Мостиська (нині Львів. обл.; 1912–17). Парох с. Вислік Вижний (нині Вислік Великий ґміни Команча Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва; 1917–19). Займався також просвітн. діяльністю серед парафіян.

Ініціатор та учасник встановлення укр. влади в селах Сяноц. пов. на поч. 11.1918. Скликав укр. активістів сіл, розташованих біля с. Вислік Вижний та Команча; очолив повітову УНРаду Сяноцького пов., яка оголосила про свою єдність із зх.-укр. д-вою з центром у м. Львів. Організував укр. правління, яке охопило бл. 30 сіл з нас. 18 тис. (т. зв. Команчанська республіка). У 01.1919, у момент військ. поразки Команчанської республіки, зумів утекти від переслідувань польс. влади на Пряшівщину. Пізніше дістався Закарпаття, де працював катехитом в укр. шк.

1944, уникаючи репресій з боку рад. спецслужб, виїхав до Німеччини. Духівник ДП м. Реґенсбурґ. Співорганізатор і сотрудник Реґенсбурзького деканату (1945), який здійснював душпастир. місію серед укр. емігрантів греко-католиків. Організатор і катехит нар. шк. ім. Митрополита А. Шептицького (1945–47). 1948 емігрував до Канади. Парафіяльний сотрудник у греко-катол. церкві Св. Михаїла м. Дофін (пров. Манітоба) та в церкві Св. Андрея м. Вінніпег (1949–50).

П. у м. Вінніпег, де й похований на цвинтарі "Всіх святих".

Тв.: Шпилька П. Визвольні змагання Східної Лемківщини в 1918 році // Аннали Лемківщини / ред. І. Гвозда. Нью-Йорк, 1993. Ч. 5. С. 58–93; *Його ж.* Визвольні змагання східної Лемківщини в 1918 році // Лемківський Календар на 1967 рік. Торонто; Пассейк, 1967.

Літ.: Гвать І. Історія Північної Лемківщини до вигнання лемків // Лемківщина: земля–люди–історія–культура / ред. Б. Струмінський. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1988. Т. 1. С. 180–183; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 20; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 140, 192; *Прах Б.* Участь греко-католицьких священиків Лемківщини у політичних подіях 1918–1919 рр. // Гілея. К., 2013. Вип. 73. С. 25–27; *Blazejowskyj D.* Historical Šematizm of the Eparchy of Peremyšl including the Apostolic Administration of Lemkivščyna (1828–1939). L'viv, 1995. P. 851.

Олег Павлишин

ШПИТКОВСЬКИЙ Іван-Юліян Володиславович

ШПИТКО́ВСЬКИЙ Іван-Юліян Володиславович

(16.05.1880–09.02.1969) – історик, педагог, громад. діяч. Н. в с. Джурин (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в учител. сім'ї. Початкову освіту здобув у рідному селі. Потім навч. в г-зіях м. Бережани (від 1897) та Бучач (нині обидва Терноп. обл.). Студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту історію та географію (1903–09) і право (1909–13, не закінчив). Учень М. Грушевського. Під час навч. під кер-вом І. Франка працював заст. дир. б-ки НТШ; досліджував документальні матеріали з історії України. За сприяння Виділу НТШ й М. Грушевського отримав стипендію для археографічних досліджень в архівах Росії, а також у м. Краків. 1907 став чл. Археографічної комісії т-ва.

Від 1909 викладав історію в нім. держ. г-зії м. Львів; 1910–12 – у польс. та укр. держ. г-зіях м. Перемишль (нині Польща), де був організатором б-ки ім. П. Могили, уклав статут із правилами користування її зб.; 1912–14 – в укр. держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де, крім пед. праці, брав активну участь в орг-ції Покутсько-гуцул. музею, співзасн. наук.-популярного вид-ва "Загальна книгозбірня".

Під час ПСВ – капрал 20-го полку Крайової оборони австро-угор. армії, служив писарем у канцеляріях військ. шпиталю м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), м. Кошице (нині Словаччина), місцевості Штірія (нині Австрія), м. Вадовиці (нині Польща) та ін. Учасник польс.-укр. війни 1918–19. Після переходу УГА на Наддніпрянщину побував у "чотирикутнику смерті" та більшовиц. полоні, де пережив загрозу розстрілу. Після втечі повернувся до Галичини. У 08–09.1920, згідно з наказом Галревкому, працював чл. відділу нар. освіти в м. Бучач, в. о. інспектора й кер. публічної б-ки.

Після укр. визвол. змагань зазнав переслідувань польс. влади за свою громадянську позицію та за наук. праці про Гайдамаччину й Коліївщину. Тому вимушений був часто змінювати міста й навч. заклади. На поч. 1920-х перебував у м. Бережани: співініціатор створення музею (1921), секретар філії Укр. крайового т-ва охорони дітей і опіки над молоддю (1922). Згодом працював у г-зіях м. Бучач, Тарнобжег (нині Польща), 1923–24 – у г-зії сестер василіанок м. Львів. У м. Перемишль викл.: 1924–25 – 2-ї учител. семінарії та держ. г-зії з польс. мовою навч., від 1932 – нар. шк. ім. Т. Чацького, 1936 – укр. шк. ім. М. Шашкевича, 1939–41 – середньої, торг. та хім. шк. й учител. семінарії, 1942–43 – матуральних курсів, 1944–45 – Укр. ін-ту для дівчат; 1930 – співзасн. і кер. (до 1945) укр. етногр. регіонального музею Перемишл. землі "Стривігор", голова т-ва "Прихильники українського мистецтва". Від 1930 – дійсний чл. НТШ, 1934 – д-р філософії. 1934–39 – чл. Союзу польс. музеїв (м. Варшава), організатор 2–5-го з'їздів укр. музейників, співукладач "Словника слов'янських

старожитностей", який видала Федерація істор. т-в Сх. Європи. Чл. Богослов. наук. т-ва (1936).

Від 1945 – у м. Львів: н. с. б-ки АН (нині ЛНБ), за сумісництвом викладав історію середніх віків у Львів. ун-ті, завідував музеєм сфрагістики, геральдики й нумізматики при каф-рі історії стародавнього світу та середніх віків ун-ту (до 1960). Автор праць з історії епохи пізнього середньовіччя України, допоміжних істор. дисциплін, краєзнавства, культурології.

П. у м. Львів.

Літ.: Головин Б., Щербак Л. Шпитковський Іван-Юліян Володиславович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 649; Наукове товариство імені Шевченка і Тернопільщина (1873–1940): Історично-філософська секція: дійсні члени: бібліографічний покажчик. Тернопіль, 2017. С. 253–256; Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Перемишль; Львів, 1996. С. 299–301, 303, 305.

Микола Лазарович, Лариса Щербак

ШТА́ВФЕР Адольф

(1875 – д. і м. с. н.) – лейтенант австро-угор. армії. Н. в с. Сопіт (нині Сколів. р-ну Львів. обл.). Німець за національністю. Мешкав у м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.). Д-р права.

Під час ПСВ служив у 28-му артполку. В УГА – з 13.01.1919. Сотник (з 1.03.1919). Служив у Стрий. ОВК, згодом в артилерії УГА. 18.06.1919 потрапив у полон до поляків.

У 07.1920 проживав у м. Долина під наглядом польс. поліції, як "колиш. сотник" та "укр. агітатор".

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 432.

Олег Стецишин

ШТЕ́НЦЛЕР Леон (Лев) Міхаелович

(20.08.1888–07.03.1942) – старшина УГА, ветеринар. Н. в с. Почапинці (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї торгівця. Єврей на національністю. Проживав у м. Тернопіль, де навч. в реальній шк., потім у м. Львів. Випускник Львів. ветеринар. акад-ї (1914).

Під час ПСВ служив у 24-му піх. полку австро-угор. армії. Вступив до УГА 18.11.1918 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У 01.1919 призначений ветеринар. референтом бойової групи "Рудки" (потім 8-ма Самбір. бригада); мав військ. звання четаря. У складі армії перейшов за р. Збруч, перехворів на тиф, був заарештований чекістами в м. Одеса (05.1920) та відправлений у групі старшин УГА до тюрми м. Харків.

Після звільнення проживав у м. Вінниця, працював лікарем ветеринарно-санітарної дільниці на залізн. станції. Був заарештований за доносами 1930 (засуджений облсудом на 6 місяців примусових робіт) і 1935 (був звільнений). Заарештований співробітниками НКВС 15.10.1937 у м. Козятин (нині Вінниц. обл.), перебував у тюрмі м. Бердичів (нині Житомир. обл.). На підставі сфабрикованого звинувачення в шпигунстві згідно з постановою трійки при УНКВС по Вінниц. обл. від 9.12.1937 ув'язнений на 10 р. Від 2.06.1938 перебував у ВТТ м. Воркута (Росія).

Загинув в ув'язненні в с. Усть-Уса (нині міськ. округу Усінськ Республіки Комі, РФ). Реабілітований 13.02.1990.

Літ.: Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 5. К., 2015. С. 539; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 655–656; *Тинченко Я.* Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 149.

Петро Гуцал, Дмитро Левчук

ШТЕФАН Августин Омелянович

ШТЕ́ФАН Августин Омелянович

(11.01.1893–04.09.1986) – педагог, ред., адвокат, громад.-політ. діяч. Н. в с. Порошково (нині Перечин. р-ну Закарп. обл.) в сім'ї священика. Випускник Берегів. г-зії (1910), Ужгород. духовної семінарії (1914), після чого до 1917 навч. на філос. ф-ті Будапешт. ун-ту. З 1918 – адвокат у м. Рахів (нині Закарп. обл.).

Напередодні проголошення ЗУНР за дорученням А. Волошина вів переговори

ШТИК Франц-Йосип

з чл. УПР у м. Відень – Л. Бачинським, Є. Петрушевичем, К. Трильовським та ін. про об'єднання Галичини, Волині, Буковини та Угор. України в складі д-ви під назвою Зх.-Укр. Республіка.

Ш. головував на Будапешт. конгресі 10.12.1918, на якому відкинуто законопроект угор. уряду про "Руську країну" і прийнято рішення про об'єднання Закарпаття з Україною. Учасник Сігет. конгресу 18.12.1918, на якому створено Марамороську Руську (Укр.) нар. раду. Учасник Всеукр. конгресу 21.01.1919 в м. Хуст (нині Закарп. обл.). Співзасн. Центр. руської нар. ради в м. Ужгород 8.05.1919.

Проф. Ужгород. учител. семінарії (1918–19), викл. Ужгород. г-зії (1920–22), дир. держ. торг. акад-ї м. Ужгород (1922–38). Ініціатор створення т-ва "Пласт" на Закарпатті. Голова Надпросвітньої ради в м. Мукачево (нині Закарп. обл.; 1925–38). Співзасн. т-ва "Просвіта", чл. гол. управи Пед. т-ва (1926–39), співзасн. і голова Учител. громади (1929–39). Засн. Руської нар. партії (1918), пізніше – Руської хліборобської (землеробської) партії (1920). Ред. час. "Русин" (1921–23), "Підкарпатська Русь" (1924–38), "Учительський Голос" (1930–39), "Земля і воля" (1934–38), "Українське Слово" (1932–38) та "Нова Свобода" (1938–39).

З 01.1939 – чл. виконкому УНО, з 02.1939 – посол сойму Карпат. України, у 03.1939 – голова сойму Карпат. України, міністр культів, шкільництва й нар. освіти в уряді Карпат. України.

Після окупації Закарпаття угор. військами 1939 – в еміграції. Виїхав до м. Братислава (нині Словаччина), де працював дир. Укр. комерц. акад-ї, 1940–45 – викл. укр. г-зії м. Прага. 1944 став співзасн. і заст. голови Всеукр. нац. ради.

Після ДСВ емігрував на Зх. Дир. укр. г-зії м. Auґсбурґ (нині ФРН; 1945–49). 1949 виїхав до США, викладав укр. мову в Укр. катол. ін-ті для дівчат м. Стемфорд (шт. Коннектикут). З 1969 мешкав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Заст. голови ДЦ УНР в екзилі.

Автор шкільн. підручників з математики, 1-ї на Закарпатті граматики укр. мови (1931), публіцист. та істор.-мемуар. праць: "Хуст. 1919–1939" (1959), "Від Карпатської Русі до Карпатської України" (1969), "За правду і волю: спомини і дещо з історії Карпатської України" (1973, 1981), "Августин Волошин – президент Карпатської України" (1977) та ін.

П. і похований у м. Гемптонбург (шт. Нью-Йорк, США).

Літ.: Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009. С. 98–109; Закарпаття в етнополітичному вимірі. К., 2008; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; *Федака С.* Августин Штефан (1893–1986) // Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії: у 2 т. Т. 2. Ужгород, 2010. С. 206–208.

Андрій Королько

ШТИК Франц-Йосип

(08.03.1901–02.01.1991) – підстаршина УГА, громад.-політ. діяч. Н. в м. Львів у сім'ї комісара австр. жандармерії. Навч. у філії АГ рідного міста.

Учасник Листопадового чину в м. Львів. Виконував кур'єрські та розвідницькі доручення Д. Паліїва, кілька разів з депешами від НКУВ виїздив до м. Тернопіль. Разом з укр. військом залишив м. Львів 22.11.1918. Від 3.12.1918 – стрілець пробоєвої сотні 1-го куреня 1-ї бригади УСС УГА. У бою біля м. Сокаль 03.1919 був поранений, лікувався у військ. шпиталі м. Тернопіль. Перейшов з армією на Наддніпрян. Україну; мав військ. звання старшого десятника. На поч. 05.1920 потрапив у польс. полон, з якого невдовзі зумів утекти.

Склав матуральні іспити в г-зії 6.10.1920. З 1921 студіював право в Укр. таємному ун-ті. Чл. УВО. Учасник замаху на Нач. польс. д-ви Ю. Пілсудського 25.09.1921 в м. Львів. На суд. процесі 18.11.1922 засуджений на 1,5 р. ув'язнення. Заарештований вдруге в 02.1924, але на суді (т. зв. процес бесарабівців) 28.03.1925 звільнений за браком доказів і мав бути призваний на службу до Війська польс. Після 3-го арешту й звільнення з-під варти відбув

у 05.1925 до м. Данціґ (нині Ґданськ, Польща), де навч. у Вищій політех. шк. Відійшов від діяльності в УВО. Через матеріальні труднощі виїхав у 07.1926 до Бельгії, працював на шахті.

Після ДСВ емігрував до Канади. Проживав у м. Монреаль (пров. Квебек). Чл. УСГ, Братства УСС. Автор спогадів.

П. у м. Монреаль, де й похований на цвинтарі "Нотр Дам де Неж".

Тв.: Ф. О. Ш. Листопад 1918 р. // ЛЧК. 1937. Ч. 11. С. 17–21; *Ф. Ш.* З пробоєвою сотнею УСС під Львовом // ЛЧК. 1937. Ч. 7–8. С. 25–28; Ч. 9. С. 17–18; Ч. 10. С. 20–21; *Штик Ф.* В перших роках УВО у Львові // Срібна сурма. Початки УВО в Галичині / за ред. Книша З. Торонто, 1963. С. 63–95; *Його ж.* З моїх споминів // Пропам'ятна книга Данціґерів. Торонто, 1979. С. 187–195; *Його ж.* Тернопіль у час визвольної боротьби 1918–1919 рр. (спомин) // Шляхами Золотого Поділля. Т. 3. Філадельфія, Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1983. С. 726–731.

Літ.: Білан Б. Замах на Юзефа Пілсудського 1921 року // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 68. Львів, 2014. С. 27–47; *Демчук В.* Судові політичні процеси над членами Української Військової Організації. Львів, 2013; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007; Розправа проти Степана Федака і тов. // Діло. 1922. 3 листоп. Ч. 50. С. 5; Розправа проти Степана Федака і товаришів // Діло. 1922. 25 жовт. Ч. 44. С. 4; Сл. п. інж. Франц Штик // Свобода. 1991. 27 лютого. Ч. 38. С. 5; *Шухевич С.* Моє життя. Спогади. Лондон, 1991. С. 263, 265–266; Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости (1878–1978). Філядельфія, 1978. С. 566.

Микола Вітенко

ШТИ́ПШІЦ-ТЕРНА́ВА Карл

(1883–1954) – полковник УГА. Хорват за національністю. Представник давнього баронського роду. Кіннотник.

Під час ПСВ у званні майора служив у Генштабі австро-угор. армії. Нагороджений Хрестом "За військові заслуги" 3-го кл. з військ. декораціями. В УГА – полковник. З 8.06.1919 до переходу за р. Збруч – нач. штабу НКГА. Згодом в угор. армії.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 434.

Олег Стецишин

ШТРО́БЕЛЬ Олександр (Олекса) Вільгельмович

ШТРОБЕЛЬ Олександр (Олекса) Вільгельмович

(01.03.1876–д.і м.с.н.) – отаман інтендатури УГА, начальний інтендант НКГА, чл. Буковин. нац. ради Кам'янецького періоду. Н. в с. Барбівці (нині Брусниця Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї секретаря громади села. 1887–89 навч. в Чернів. вищій держ. г-зії, у якій рідною мовою подав укр. З 1889 студіював у держ. учител. семінарії м. Чернівці, де на поч. 09.1896 склав матуральні іспити. З 09.1896 іменований тимчасовим учителем у с. Бобівці (нині Сторожинец. р-ну Чернів. обл.).

Службу в австр. армії розпочав однорічним добровольцем, титулярним капралом. З 10.1899 іменований аспірантом, з 05.1901 – акцесистом (урядовцем) харчового забезпечення 41-го Галиц.-Буковин. піх. полку на військ. складі в м. Ярослав (нині Польща). З 08.1907 переведений на службу акцесистом харчового забезпечення в м. Кастельнуово (нині Херцег-Нові, Чорногорія), там же з 10.1909 іменований офіціалом військ. харчового забезпечення. З 04.1914 переведений на службу офіціалом військ. харчового забезпечення на складі військ. провіанту в м. Чернівці, де з 02.1915 іменований старшим офіціалом військ. харчового забезпечення (військ. ранг, прирівняний до капітана). У 05.1915 – нач. піх. колони харчового забезпечення № 44. У 05.1915 нагороджений Золотим хрестом заслуги з короною на стяжці медалі за мужність. Також був нагороджений бронз. пропам'ятною ювіл. медаллю для ЗС, військ. ювіл. хрестом та пропам'ятним хрестом 1912–13.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію з 18.11.1918 як сотник-інтендант УГА. Призначений разом з А. Кадайським та Г. Герасимовичем інтендантами

при ДСВС. На них покладено обов'язок забезпечувати армію потрібним майном на тер. тилу ЗУНР. В реорганізованій у 01.1919 стр-рі НКГА як референт інтендатури увійшов до штабу НКГА з осідком у м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.; команд. полк. В. Курманович). 1.03.1919 іменований отаманом інтендатури НКГА. У Галичині очолював інтендатуру НКГА, яка могла діяти тільки в прифронтовій смузі. Неодноразово звертався до Президії ДСВС (востаннє 12.05.1919) з проханням доставити харчі для фронтових ч. УГА та припинити видачу дозволів на вивіз продовольства з р-ну, підконтрольного НКГА. Після переходу УГА через р. Збруч служив як отаман інтендатури УГА, інтендант для зв'язку з постачання ДА УНР. Брав участь (разом з от. Я. Селезінкою та А. Кадайським і сот. М. Хробаком) у спільних нарадах кер. інтендатури УГА з кер-вом постачання ДА УНР. Один з ініціаторів відновлення діяльності Буковин. нац. ради в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) 18.08.1919, обраний до складу її управи як референт фінансових справ, про що голова Ради М. Кочерган 23.08.1919 повідомив Гол. от. УНР С. Петлюру.

Прибув до м. Відень на поч. 1920, звідки виїхав лікуватися на курорті в м. Карлсбад (нині Карлові Вари, Чехія). 12.02.1920 повернувся до Відня, де провів остаточні розрахунки зі Збірною станицею УНА за своїм військ. контрактом і був відправлений 5.03.1920 до табору для інтернованих укр. вояків м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). 1921 перебував в укр. військ. таборі м. Йозефов (нині Чехія).

Подальша доля невідома.

У л-рі Ш. помилково іменують німцем та лейтенантом Карлом Штробелем, а його місцем народження називають неіснуюче с. Бобрівці.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3521. Оп. 2. Од. зб. 56.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 430–431; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 302; *Назарук О.* Рік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції. Українські мемуари. Відень, 1921. С. 214–223; Німці в українській армії 1917–1920 рр. // Дрогобицьке слово. 1942. 22 квіт.; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 71, 344; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 77; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 323; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 71, 311; *Шухевич С.* Спомини з Української Галицької Армії (1918–1920). Т. 2. Львів, 1929. С. 46.

Володимир Старик

ШТУКГА́ЙЛЬ Еріх

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – сотник УГА. Н. в м. Прага. Німець за національністю.

Під час ПСВ нагороджений орденом Залізної корони 3-го ст. з військ. декорацією та мечами. В УГА з 15.01.1919. Належав до складу НКГА. 06.1919 – команд. 20-ї бригади УГА, сформованої в с. Язловець (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.). 03.1920 – у ЧУГА. У 07.1920 прибув до м. Відень із польс. полону.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 435.

Олег Стецишин

ШУВА́Р Андрій

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – вістун УГА. Н. в с. Бовшів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту. Рільник.

Учасник польс.-укр. війни. Вояк-артилерист батареї пор. В. Зубрицького 3-ї бригади 1-го корпусу УГА. Відзначився в бою під час битви за с. Джурин (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.): гармат. вогнем зупинив наступ польс. військ. підрозділу і допоміг піхоті зайняти село.

Літ.: Дєдик О. Чортківська офензива. Ч. 1. Львів, 2013. С. 100.

Петро Сіреджук

ШУЛЬГИ́Н
Олександр Якович

(11.08.1889–04.03.1960) – історик, публіцист, держ., громад-політ. діяч. Проф. (1923), дійсний чл. НТШ (1948). Н. в с. Софине (нині Хорол. р-ну Полтав. обл.). Походив з козац.-старшин. роду. Випускник істор.-філол. ф-ту СПб. ун-ту. Викладав у шк. і г-зіях м. Санкт-Петербург (нині РФ); активний діяч укр. земляцтва, ініціатор створення Союзу укр. студент. земляцтв у Росії. 1908–15 викладав історію та філософію у СПб. ун-ті. Чл. УРДП, ТУП (з 1917 – УПСФ).

Після Лютневої революції 1917 делегований до Петроград. ради робітн. і солдат. депутатів. 23.03.1917 приїхав до м. Київ. Чл. УЦР, Малої Ради, ЦК УПСФ. З 07.1917 – ген. секретар міжнац. справ УЦР. Один з авторів Статуту Вищого управління Україною, організатор З'їзду поневолених народів (09.1917). З 26.12.1917 – ген. секретар міжнар. справ УЦР, з 22.01.1918 – міністр закорд. справ УНР. Чл. укр. делегації на переговорах у м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь) із д-вами Четверн. союзу. Діяльність Ш. на посаді очільника зовн.-політ. відомства УНР сприяла міжнар. визнанню України як незалежної д-ви.

1918 – співробітник МЗС УД, укр. посол у Болгарії, голова політ. комісії укр. делегації на мирн. переговорах із РСФРР. 1919 – чл. делегації УНР на Паризькій мирн. конф. 30.04.1919 разом з Г. Сидоренком брав участь у засіданні комісії Антанти (голова Л. Бота) для переговорів про перемир'я між Польщею та Україною. Заявив про згоду укр. сторони досягти перемир'я з поляками; наголошував на тому, що УГА є підпорядкованою укр. урядові регулярною армією, яка після досягнення перемир'я буде перекинута на більшовиц. фронт. 1920 – голова делегації УНР на 1-й асамблеї Ліги Націй у м. Женева (Швейцарія). Під час переговорів з польс. представниками Ш. Ашкеназі та О. Галецьким підкреслював, що питання належності Сх. Галичини повинне бути вирішене Найвищою радою Антанти. Намагався переконати поляків відмовитися від претензій на Сх. Галичину задля налагодження союзних відносин з українцями. 1920–21 підтримував контакти з представником ЗУНР у м. Прага С. Смаль-Стоцьким, прагнув до примирення між галичанами й наддніпрянцями на еміграції. 1921 – голова укр. надзвичайної дипломатичної місії в м. Париж.

1923–27 – проф. УВУ та Укр. високого пед. ін-ту в м. Прага (ЧСР). З 1927 проживав у м. Париж. 1926–36, 1945–46 – міністр закорд. справ, 1939–40 – голова уряду УНР на еміграції. 1929–39 – голова Гол. укр. еміграц. ради.

1930-х виступав проти більшовиц. терору в Україні, Голодомору. Брав активну участь у житті укр. еміграції: 1929–39 – голова Гол. еміграц. ради, ред. ж. "Прометей", співред. тижневика "Тризуб", співзасн. К-ту дружби народів Кавказу, Туркестану та України. Під час нім. окупації був заарештований (1940–41). 1948–52 – представник українців у Міжнар. орг-ції біженців, 1952–60 – співробітник франц. орг-ції для охорони біженців при МЗС.

Досліджував новітню історію Зх. Європи ("Нарис новітньої історії", 1925; "Уваги до розвитку раннього капіталізму", 1930), проблему генези національності ("Походження модерного національного духу і Жан Жак Руссо", 1937; "Історія та життя", 1957). Низку публіцист. праць присвятив історії укр. нац.-визвол. змагань ("Політика", 1917; "Україна і червоний кошмар", 1927; "Україна проти Москви", 1935; "Без території", 1934; "Державність чи Гайдамаччина", 1934). З 1946 – засн. і голова Укр. акад. т-ва в Парижі, 1952 – ініціатор і віце-президент Міжнар. вільної АН у Парижі. З 1952 – заст. голови НТШ в Європі.

П. у м. Париж.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009. С. 229–233; Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 294, 492, 545; *Осташко Т.* Шульгин Олександр Якович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 666.

Богдан Паска

ШУЛЬГИН
Олександр Якович

ШУМСЬКИЙ
Осип

ШУМСЬКИЙ
Осип

(20.12.1896–11.05.1939) – старший десятник УГА. Н. в с. Боднарів (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зіях м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

У 08.1914 вступив добровольцем до Легіону УСС. 2.05.1915 поранений у битві за г. Маківка. З 11.1918 – у складі УГА. Був урядовцем ЗУНР на залізн. ст. с. Боднарів.

У міжвоєн. період брав участь в укр. молочар. кооперації; був дир. районної молочарні в Боднарові. Згодом дир. Укр. кооп. банку, чл. Надзірної ради окружного Союзу укр. кооперативів, чл. повітов. виділу в м. Станиславів. Був скарбником місц. філії т-ва "Сільський господар". Згодом переїхав до с. Угринів Долішній (нині в складі с. Угринів Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. і похований у с. Угринів Долішній.

Літ.: Посмертна згадка // ЛЧК. 1939. Ч. 7. С. 23–24.

Степан Борчук

ШУМСЬКИЙ
Юрій Іванович

(1864–01.1920) – старшина УГА. Н. в с. Корениця (нині ґміни Ляшки Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник нар. шк. в рідному селі, реальної шк. й учител. семінарії м. Львів.

Працював учителем у с. Корениця. Проявив себе талановитим організатором землероб. гуртків для селян. Пройшов низку с.-г. курсів у м. Кам'янка Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.), Тарнів, Краків (обидва нині Польща). Дир. 4-класної шк. і вчитель хлібороб. курсів у с. Павлосів (нині Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща).

Співзасн. і секретар т-ва "Сільський господар", дир. допомогової каси "Добробут", чл. т-ва "Українська бесіда" в м. Ярослав. Співорганізатор мережі читалень т-ва "Просвіта" у Ярослав. пов. Зазнав переслідувань від австр. влади.

1914 безпідставно звинувачений у москвофільстві й ув'язнений у таборі біля м. Естергом (нині Угорщина). 1916 звільнений за клопотанням укр. послів австр. парламенту. 1.11.1918 увійшов до укр. к-ту перебрання влади в м. Ярослав. Доброволець УГА разом зі своїми синами Романом та Володимиром (згодом члени УВО). 1.03.1919 іменований поручником Рав. ОВК. Згодом в інтендатурі УГА.

П. від тифу в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Ярославщина і Засяння 1031–1947: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 730–731.

Микола Вітенко

ШУПЛЯ́К
Михайло Андрійович

(07.10.1887–02.06.1919) – старшина УГА. Н. в с. Соснів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.), працював у шк.

У роки ПСВ воював в австро-угор. армії. В УГА – з кін. 1918. Хорунжий 3-ї бригади. Під час одного з боїв із польс. військом у кін. 05.1919 був важко поранений.

П. від ран у шпиталі м. Підгайці (нині Терноп. обл.), де й похований на місц. цвинтарі.

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3572. Оп. 2. Спр. 1154. Арк. 201 зв.

Літ.: Гуцал П. Підгаєччина в період Західно-Української Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 208; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 22.

Петро Гуцал

ШУРА́К
Тимотей

(15.07.1883–01.1920) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Конотопи (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник АГ (1905), студіював філол. науки в ун-ті м. Львів. Від 31.08.1910 – заст. учителя укр. г-зії м. Тернопіль; викладав укр., лат. і грец. мови.

Мобілізований у 08.1914 до австро-угор. армії, воював на Балкан. й Італ. фронтах; іменований 1917 надпоручником. Вступив до УГА в 11.1918, служив у ДСВС у м. Тернопіль. Від 01.1919 – у м. Золочів (нині Львів. обл.) в ОВК, де одночасно викладав в укр. держ. г-зії. Іменований 1.03.1919 сотником. Після переходу УГА за р. Збруч був старшиною військ. канцелярії Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), потім у м. Вінниця.

П. від тифу в м. Кодима (нині Подільс. р-ну Одес. обл.).

Літ.: Звіт дирекциї ц. к. ґімназиї Франц-Йосифа I в Тернополи за рік шкільний 1910/11. Тернопіль, 1911. С. 39–40; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 138; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313; Kalendarzyk profesorski Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych na rok 1913. Lwów, 1913. S. 194, 260.

Петро Гуцал

ШУСТИКЕ́ВИЧ Андрій Теодорович

(24.05.1898–1945) – старшина УГА. Н. в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). До ПСВ закінчив 6 кл. г-зії м. Жовква (нині Львів. обл.).

1916–18 – учасник ПСВ в складі 39-го піх. полку австро-угор. армії. З 2.11.1918 – у складі бойової групи "Угнів" УГА. Згодом четар, командант сотні 2-го куреня 9-ї Белз. бригади. Відзначився в боях за м. Угнів. 1.08.1919 іменований поручником.

Навесні 1920 залишився на Наддніпрянщині. 14.01.1921 втік до Румунії. 10.05.1922 переїхав до ЧСР з метою закінчити навч. в г-зії і здобути вищу освіту. Випускник мед. ф-ту Братислав. ун-ту. Працював лікарем у різних містах Словаччини. Автор спогадів.

П. у м. Прага.

Тв.: Шустикевич А. Втеча за Дністер // Історичний Календар-Альманах Червоної Калини на 1931 рік. Львів, 1930. С. 121–131; *Його ж.* З останніх боїв (осінь 1919 року на Великій Україні) // Історичний Календар-Альманах Червоної Калини на 1930 рік. Львів, 1929. С. 144–148; *Його ж.* Найзавзятіший бій під Угновом 21 січня 1919 р. // Угнів та Угнівщина. Нью-Йорк; Сидней; Торонто, 1960. С. 178–181; *Його ж.* Спомини з Одеси // Історичний Календар-Альманах Червоної Калини на 1928 рік. Львів, 1927. С. 105.

Літ.: Завальнюк О., Олійник С. Українська Галицька Армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920 р.): Історичний нарис. Кам'янець-Подільський, 2001; Угнів та Угнівщина. Нью-Йорк; Сидней; Торонто, 1960; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 104; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 79.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ШУТУ́РНА Михайло

(1894–09.03.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Дорогів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Стрілець 1-го Станиславів. куреня. Учасник боїв за м. Львів.

Загинув у бою з ворогом у мікрор-ні Міські Пасіки м. Львів. Похований на військ. цвинтарі с. Давидів (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Лягли головами // Батьківщина. 1921. 31 берез. С. 5.

Петро Сіреджук

ШУХЕ́ВИЧ Володимир Осипович

(псевд.: В. Ш., Шумило; 15.05.1849–10.04.1915) – етнограф, педагог і публіцист, дід головнокоманд. УПА Р. Шухевича, громад. діяч. Н. в с. Тишківці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї греко-катол. священика. Навч. в Коломий., Станиславів., Чернів. і Львів. г-зіях. Випускник Львів. ун-ту (1877). Працював суплентом (пом. учителя), з 1890 до виходу на пенсію 1913 – викл. природничих дисциплін у реальній шк. м. Львів.

Брав активну участь у громад. житті Галичини як один з лідерів народовського табору: чл.-контролер студент. т-ва львів. народовців "Дружній лихвар" на поч. 1870-х, згодом провідний діяч

ШУСТИКЕВИЧ Андрій Теодорович

ШУХЕВИЧ Володимир Осипович

"Просвіти", Руського (Укр.) пед. т-ва, Т-ва ім. Т. Шевченка (з 1892 – НТШ), де належав до Етногр. комісії. Багатолітній чл. т-ва "Руська бесіда" (очолював його на зламі 19–20 ст.), що дбало про розвиток укр. театру; 1891–1903 – 1-й голова хорового т-ва "Львівський Боян", за прикладом якого виникли однойменні орг-ції в низці міст краю. Був чл. політ. т-ва народовців "Народна рада", ств. 1885; критикував "нову еру" – польс.-укр. угоду на поч. 1890-х, підтриману народовцями. Взяв участь у виборчій кампанії до австр. парламенту 1895, але не здобув мандата.

З 1899 – чл. і активний діяч новоств. УНДП. Всіляко сприяв розвитку укр. нац. самосвідомості в Галичині: публікувався в народовській пресі ("Діло", "Зоря" та ін.), доклав чимало зусиль для розвитку укр. мови в шкільній освіті. Як педагог започаткував вид. журналу для дітей "Дзвінок" у м. Львів (з 1890), був його видавцем і ред. у 1-й пол. 1890-х, редагував укр. пед. ж. "Учитель" 1893–1904. За підтримки УПТ 1880-х – на поч. 20 ст. видав серію популярних книг для дітей і вчителів з метою використання їх у навч. процесі. Автор читанки для дітей "Веснянка", виданої заходом "Просвіти" 1881. Був серед ініціаторів та організаторів заходів культ.-освіт. й політ. х-ру в Галичині, зокр. урочистого перевезення тлінних останків М. Шашкевича до Львова 1893. Мав тісні зв'язки з укр. діячами з Наддніпрянщини – О. Кониським, М. Коцюбинським, М. Лисенком, Л. Глібовим, Б. Грінченком та ін., був близько знайомий з митрополитом А. Шептицьким, І. Франком, М. Грушевським та ін. Відіграв значну роль у розбудові укр. музейної справи, збиранні, колекціонуванні й пропаганді пам'яток нар. традиц. к-ри, особливо гуцул. мист-ва. Був засн. багатьох музеїв Галичини, з якими тісно співпрацював (Пром. музей, Музей НТШ, Нац. музей у Львові та ін.).

Найвизначніше наук. досягнення – вид. 5-томної праці "Гуцульщина" (Львів, 1899–1908) на матеріалі, зібраному здебільшого самим автором; перекладена в рукописі й видана польс. мовою 1902–08. У монографії подано всебічний опис Гуцульщини з погляду етнографії; є джерелом знань про традиц. життя гуцулів, зокр. їхній госп., сімейний і громад. побут, звичаї, обряди, вірування, нар. мист-во й усну словесність, ін. компоненти духовної і матеріальної к-ри. Працю високо оцінили сучасники – І. Франко, Ф. Вовк, Ф. Колесса та ін. Був завзятим мандрівником, одним з перших укр. фотоаматорів, публікував свої світлини для ілюстрації вид.

З поч. ПСВ наприкінці 1914, перебуваючи в захопленому рос. військами Львові, звернувся на чолі делегації укр. діячів до окупац. адміністрації із заявою, у якій містилася вимога видавати розпорядження укр. мовою, припинити нищення нац. культ.-освіт. та екон. установ. Опинився під загрозою репресій царизму.

П. після застуди в м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі (поле 59). Донька Ірина-Софія (1881–1934) стала дружиною Т. Рожанковського – політ. й військ. діяча, адвоката, 1-го командантa Легіону УСС.

Літ.: *Арсенич П.* Володимир Шухевич (1849–1915). Життя і культурно-громадська та етнографічна діяльність. До 150-річчя від дня народження. Івано-Франківськ, 1999. 88 с.; *Його ж.* Рід Шухевичів. Івано-Франківськ, 2005; *Його ж.* Родина Шухевичів. Коломия, 1995. 120 с.; Володимир Шухевич: Біобібліографічний покажчик: у 2 ч. / уклад.: М. Гордій, Б. Геляс. Львів, 2004. Ч. 1. 204 с.: іл.; Ч. 2. 230 с.; іл.; *Кирчів Р.* Шухевич Володимир Осипович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 674; *Шухевич Р.* Гуцульщина: в 5 част.; упоряд. О. Савчук. Харків, 2018.

Ігор Райківський

ШУХЕ́ВИЧ
Павло Теофільович

(13.01.1881–26.12.1954) – правник, сотник УГА. Брат Т. Шухевича, чоловік худож. Ірини Шухевич. Н. в с. Бросківці (нині Сторожинец. р-ну Чернів. обл.) в родині греко-катол. священика. 1890–98 навч. у вищій держ. г-зії м. Чернівці, склав матуральні іспити восени 1898. Студіював право в Чернів. ун-ті

(абсолюторіум 15.12.1902). Одночасно студіював укр. мову й л-ру, впродовж усіх років університет. студій брав участь у роботі семінару з укр. л-ри проф. С. Смаль-Стоцького. Чл. укр. акад. т-ва "Союз", 1900–01 – чл. правління т-ва. 1901–02 – чл. правління укр. акад. т-ва "Молода Україна".

Після закінчення університет. студій працював суд. практикантом, з 02.1905 – авскультантом у Чернівцях. 1905 був кер. укр. бурси для позаміськ. дітей греко-катол. віровизнання, які навч. в чернів. СШ. У 04.1908, після складання фахового суддівського іспиту при вищому крайовому суді в м. Львів та суддівської присяги в м. Чернівці, іменований суд. ад'юнктом у м. Заставна (нині Чернів. обл.). Голова т-ва "Українське касино" в м. Заставна. У 09.1912 брав участь у вічах виборців м. Заставна на підтримку укр. депутатів А. Лукашевича та М. Осадця. У 05.1913 іменований заст. держ. прокурора окружного суду в Чернівцях, куди переїхав у 06.1913.

З поч. ПСВ був евакуйований на зх. монархії, працював військ. суддею в м. Відень, Ґрац і Будапешт. У 12.1916 іменований обер-лейтенантом-аудитором ландштурму. Брав участь у зборі пожертв на користь УСС, зокр. у "Святі вбивання цвяхів в український народний герб" у Нар. домі м. Чернівці 14.11.1915. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як поручник-суддя в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.); тут співорганізатор (разом з Е. Варницьким та А. Копровським) польового суду ОВК. 1.03.1919 іменований сотником-суддею. З УГА на Наддніпрян. Україні не був.

Склав присягу на вірність Польщі. 1921 отримав посаду підпрокурора, 1929 став віце-прокурором у м. Вадовиці (нині Польща). З 1931 – віце-прокурор та суддя, з 1934 – постійний віце-прокурор апеляційного суду в м. Краків. Представляв (разом зі С. Добрянським) укр. громадськість Буковини на похороні С. Смаль-Стоцького в Кракові 30.09.1939. За поданням голови УЦК В. Кубійовича восени 1941, в час нацист. окупації, іменований кер. апеляц. прокуратури в м. Львів. З осені 1944 мешкав у Німеччині (м. Бад-Кіссінґен та Мюнхен). 1949 переїхав до США.

П. у м. Нью-Йорк після тривалої хвороби. Похований на укр. катол. цвинтарі Св. Духа м. Гемптонбурґ (шт. Нью-Йорк, США).

Літ.: Любович У. "Малювати буду завсіди" // Наше життя. 1982. Ч. 4; Павло Шухевич (некролог) // Свобода. 1954. 29 груд.; *Старосольський Ю.* Відійшла людина // Свобода. 1955. 5 трав.; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 311; The Correspondence of the Ukrainian Central Committee in Cracow and Lwiw with German Authorities, 1939–1944: in 2 parts. Part 1. Edmonton; Toronto, 2000. P. 330–331.

Володимир Старик

ШУХЕ́ВИЧ Степан Євгенович

ШУХЕВИЧ Степан Євгенович

(01.01.1877–06.06.1945) – військ. діяч, адвокат. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Випускник АГ (1895) та правн. ф-ту ун-ту (1899) м. Львів. Поручник австр. армії (1902). Суддя в м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну Львів. обл.), Долина (нині Івано-Франк. обл.), Дрогобич (нині Львів. обл.; 1903–11). Працював адвокатом (1911–14).

Один з організаторів УСС, команд. куреня (10.1914–16), сотник австр. армії (1917). Командант 4-ї Золочів. бригади УГА, отаман (майор) УГА, персональний референт НКГА. 1918 – комендант м. Одеса.

На багатьох політ. процесах 1920–30-х захищав чл. націоналістичного руху, обстоюючи ідею, за яку вони боролися. Йому вдалося врятувати життя десяткам укр. політв'язнів. Найвідоміші процеси – над С. Федаком (1921), Д. Данилишиним і В. Біласом (1932), Львів. процес (1936), процес над гімназистами Волині (1939). Один з ініціаторів створення та довголітній голова Надзірної ради вид-ва "Червона Калина".

У 09.1939 емігрував до м. Краків, працював адвокатом, чл. УНК в Кракові (06.1941). Автор кількох кн. спогадів:

ШУХЕВИЧ
Теофіль Теофільович

"Моє життя", "Велика історія українських політичних процесів у Галичині і Волині від 1922 до 1939" та "Невідомі герої" (2 останні не опубл.).

П. у м. Амберг (нині ФРН).

Літ.: Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / автори і упор. доповнень: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007.

Микола Посівнич

ШУХЕ́ВИЧ
Теофіль Теофільович

(27.04.1892–15.04.1980) – четар кінноти УСС, поручник УГА, суддя. Н. в м. Садаґура (нині в складі м. Чернівці) в сім'ї греко-катол. священика, чл. повітов. шкільн. ради Чернів. позаміськ. пов. (1895–97). 1903–11 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, де влітку 1911 склав матуральні іспити.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, у складі якої воював як однорічний доброволець на Сх. фронті в Карпатах. Старшин. вишкіл кіннотника пройшов у групі ротмістра гусарів Е. Фаркаша. З 03.1915 – команд. чети сотні кінноти УСС (команд. пор. Р. Камінський), що організаційно належала до кінного дивізіону 55-ї д-зії австро-угор. армії. У 11.1916 нагороджений бронз. медаллю за мужність як хорунжий Легіону УСС. На чолі чети кінноти УСС брав участь у кровопролитному бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) 1.07.1917. 1918 в складі Легіону УСС перебував на Наддніпрянщині, з 10.1918 – у Чернівцях у складі вишколу УСС.

Прибув до м. Львів з Чернівців 3.11.1918 у складі вишколу УСС (команд. сот. О. Букшований). Командував сотнею УСС, яка отримала наказ утримувати щойно здобуту залізн. ст. Персенківка в передмісті Львова. Увечері 3.11.1918 під командою Ш. 2 сотні УСС здобули товарний вокзал, перонні зали гол. вокзалу та витіснили ворога в тунелі. Один з організаторів відділу кінноти 1-го полку УСС у 12.1918 (разом з Л. Лепким та Ф. Борисом), спочатку (в с. Миклашів (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.)) команд. кінної сотні, згодом команд. вишколу. 1.03.1919 іменований поручником кінноти 1-го полку УСС. Як команд. вишколу кінноти УСС відступив за р. Збруч у 07.1919 у лавах 1-ї бригади УСС УГА. Двічі перехворів на тиф, після одужання командував сотнею в дивізіоні кінноти УСС. У 04.1920 в складі 1-ї бригади УСС ЧУГА воював на польс. фронті на відтинку між м. Чуднів (нині Житомир. обл.) та залізн. шляхом Бердичів–Шепетівка як команд. кінної сотні. Невдовзі рештки 1-го полку УСС ЧУГА потрапили в оточення польс. військ та, склавши зброю біля м. Проскурів (нині Хмельницький) 2.05.1920, були інтерновані в таборі м. Тухоля (нині Польща). Після втечі з Тухолі опинився в таборі укр. бригади м. Йозефов (нині Чехія). Згодом студіював право в Празьк. ун-ті, де був промований д-ром права. Працював суддею в м. Тршебич (нині Чехія), де мешкав і після виходу на пенсію. У 03.1939 був у числі 30 укр. старшин, які зголосилися до служби в укр. війську на переданий по радіо заклик уряду Карпат. України.

П. і похований у м. Тршебич.

Літ.: Відійшли у вічність. Помер д-р прав поручник УСС Теофіль Шухевич // Буковина (Торонто). 1982. Ч. 4 (30); *Гірняк Н.* Останній акт трагедії Української Галицької армії. Б/м, 1959. С. 173; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року На Західніх Землях України. Зі спогадами і життєписами членів комітету виконавців листопадового чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 122–129; *Думін О.* Історія Леґіону Українських Січових Стрільців 1914–1918. Львів, 1936. С. 282; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Нью Йорк, 1960. С. 136–147; *Микитюк Д.* Помер д-р прав і поручник УСС Теофіль Шухевич // Свобода. 1982. 28 верес.; *Його ж.* Теофіль Шухевич // Вісті Комбатанта. 1982. Ч. 5–6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 206–207, 373–374; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 166.

Володимир Старик

ЩЕПА́НСЬКИЙ Володимир

(1896–06.05.1921) – старшина УГА. Н. в с. Фільварки Малі (нині в складі м. Броди Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Броди.

В УГА служив ад'ютантом 3-го куреня 2-ї Коломий. бригади; пройшов у її складі весь бойовий шлях. Іменований 1.08.1919 четарем. У 04.1920 на Поділлі потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща). Звільнений 12.04.1921, однак у той час хворів на запалення легень і лікувався в табір. лічниці, тому не вийшов на волю.

П. і похований у м. Тухоля на старому табір. цвинтарі поряд із могилою чет. І. Яросевича, застреленого польс. охоронцем.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 72, 123; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 360.

Василь Стрільчук

ЩЕРБАНО́ВИЧ Іван Степанович

(27.06.1882–25.07.1956) – священик, педагог, чл. Буковин. делегації УНРади, чл. укр. уряду Буковини Кіцман. періоду, громад.-політ. діяч. Н. в м. Садаґура (нині в складі м. Чернівці) в сім'ї ремісника (кушніра). З 1894 навч. у вищій держ. г-зії м. Чернівці. Вищу освіту здобув на теолог. ф-ті ун-ту та в правосл. духовній семінарії в Чернівцях. Ініціатор (разом з П. Катеринюком) заснування акад. т-ва укр. теологів "Правосл. акад-я" в Чернівцях, від 4.07.1907 – чл. правління, з 14.11.1907 – референт правління, заст. голови та кер. літ.-риторичної секції з 5.11.1908, з 13.05.1909 – голова т-ва. Рукоположений у священики буковин. правосл. митрополитом Володимиром (Рептою) в катедральному соборі Св. Духа в Чернівцях 19.08.1910. 1-ше призначення на посаду – пом. священика в с. Товтри (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) отримав у 10.1910. 02.1911–05.1914 – адміністратор парафії с. Лукавці Горішні (нині с. Лукавці Вижниц. р-ну Чернів. обл.). У 05.1914–12.1924 працював сотрудником у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), одночасно викладав правосл. релігію в місц. укр. держ. г-зії.

Чл. Т-ва укр. правосл. священиків Буковини, його ревізійної комісії з 3.05.1912. Учасник і промовець зборів укр. духовенства Буковини 4.07.1913, які затвердили меморіал до митрополита в справі поділу дієцезії на укр. та рум. ч. і запровадження укр. викладової мови на теолог. ф-ті Чернів. ун-ту. Один з ініціаторів скликання зборів укр. правосл. духовенства, які відбулися 10.10.1913 в приміщенні митрополичої резиденції в Чернівцях та проходили під гаслом "Не віддамо жодної української парохії румунам!".

За часів УЦР 18.05.1917 громад. радою м. Кіцмань обраний заст. представника міста перед повітов. установами. Чл. Екзекутивного к-ту, який 5.09.1918 скликав заг. з'їзд укр. правосл. духовенства Буковини в приміщенні т-ва "Правосл. акад-я" в митрополичій резиденції в Чернівцях. З'їзд вислав привітання новоіменованому укр. консисторському архімандритові Т. Тимінському й одноголосно ухвалив резолюції, запропоновані П. Катеринюком та Щ. Організатор скликання 3-го з'їзду укр. правосл. духовенства Буковини 1.11.1918, який привітав створення УНРади та заявив про її цілковиту підтримку з боку укр. правосл. священиків краю. З'їзд делегував до складу УНРади 4 "мужів довіри" укр. правосл. духовенства Буковини – Т. Тимінського, Ф. Ґриґорія, Щ. та С. Смереку.

Секретар зовн. справ укр. уряду (к-ту), який 4.11.1918 перебрав повноту влади в Кіцман. пов. Після окупації рум. військом м. Кіцмань 17.11.1918 заарештований разом з ін. чл. укр. уряду й етапований до Чернів. військ. в'язниці, де пробув понад 4 місяці. Арешт Щ. спричинив хвилю обурення не лише на Буковині, а й у Галичині та Наддніпрянщині. О. Попович та ін. представники Буковини в УНРаді ЗУНР внесли на її засідання в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) подання "в справі охорони буковинських українців

ЩЕРБАНОВИЧ Іван Степанович

перед самоволею румунського уряду" з протестом проти арешту всіх проф. Кіцман. г-зії та ін. "чільних наших людей". Проти арешту проф. Кіцман. г-зії та ін. чл. "буковинської української еліти" протестував 12.03.1919 в ноті до голови Паризької мирн. конф. голова делегації УНР Г. Сидоренко. Протест проти арешту рум. військом у Кіцмані священиків П. Катеринюка та Щ. містився в офіц. документах, які представила делегація ЗУНР на конф. в м. Париж 1919. У ноті Буковин. делегації УНРади до Найвищої ради в Парижі від 30.12.1921 серед ін. міститься вимога захистити Щ. від переслідування рум. церк. влади.

З 12.1924 іменований парохом с. Оршівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.). Посвячений в екзархи 28.01.1931. Сприяв культурологічній праці своєї дружини О. Щербанович, яка публікувалася у львів. час. "Нова Хата". Підтримував підпільну діяльність дочки Л. Щербанович, чільної діячки укр. націоналістичного руху на Буковині, засудженої на 12 р. ув'язнення в Ясському процесі 1942. Під час 1-ї рад. окупації (1940–41) та 2-ї рум. окупації (1941–44) Буковини залишився в Оршівцях, в. о. священика. Відправлений 17.07.1942 Мін-вом нац. к-ри та культів Румунії на пенсію з 1.09.1942 через досягнення віку.

Від 08.1944 прийнятий до складу духовенства РПЦ, обслуговував сусідні з Оршівцями с. Неполоківці (нині смт) та П'ядиківці (нині обидва Кіцман. р-ну). З 6.11.1945 призначений парохом с. Оршівці, 1946 іменований протоієреєм. Вийшов на пенсію 15.05.1956.

П. і похований у м. Чернівці.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 320, 399, 749–750, 810, 977; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 930–934, 947–949; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 71, 147–148, 225, 314–316, 333–334, 378–379; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 192; З буковинської України. Дальші насильства румунських наїздників на Буковині // Покутський Вістник (Коломия). 1919. 23 лютого; З "Православної Академії" // Буковина. 1907. 27 черв. (10 лип.); За українську Буковину. До Найвищої Ради в Парижі // Свобода. 1922. 3 берез.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 3 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2013. С. 871–879; Збройна допомога Буковині // Нова Рада. 1918. 24 (11) груд.; З'їзд українського православного духовенства Буковини // Буковина. 1918. 13 верес.; На зустріч волі. Альманах у пам'ять 15-их роковин існування укр. акад. тов. гр.-пр. богословів "Православна Академія" в Чернівцях. Чернівці, 1922; Румунський терор на Буковині // Република. 1919. 14 лютого; Третий сьогорічний з'їзд українського православного духовенства Буковини // Буковина. 1918. 10 листоп.; Українська православна церква на Буковині в румунськім ярмі // Свобода. 1921. 14 черв.; *Чучко М.* У горнилі випробувань: Православна Церква на Буковині в 1914–1919 рр. Чернівці, 2015.

Володимир Старик

ЩЕРБА́ТИЙ
Михайло Олександрович

(04.12.1897–31.01.1938) – старшина УГА. Н. в с. Пронятин (нині в складі м. Тернопіль) у сел. сім'ї. Навч. 1909–14 в укр. г-зії м. Тернопіль.

Вступив до УГА в 11.1918, вишкіл відбув у коші 1-го Подільськ. полку С. Петлюри в Тернополі; потім воював на фронті біля м. Львів. У складі 10-ї бригади перейшов за р. Збруч. Мав військ. звання хорунжого.

Залишився в УСРР (1920). Згодом проживав у с-щі Чаплине (нині смт Васильків. р-ну Дніпропетровськ. обл.), працював службовцем.

Заарештований співробітниками НКВС 1.12.1937. Безпідставно звинувачений як "учасник контрреволюційної троцькістської терористичної організації". Відповідно до постанови

наркома НКВС і прокурора СРСР від 2.01.1938 розстріляний у м. Нікополь (нині Дніпропетровськ. обл.).

Літ.: Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 6. Тернопіль, 2020. С. 659; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 501.

Петро Гуцал

ЩЕСНЮ́К
Роман

(23.06.1895–30.05.1966) – підстаршина УГА, громад. діяч. Н. в с. Сосниця (нині ґміни Радимно Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва).

Учасник ПСВ. Воював у складі 34-го пех. полку австро-угор. армії на Сх. фронті (зокр. біля р. Стохід на Волині). У 05.1918 зі своїм підрозділом переїхав на фронт до Албанії. Наприкінці 12.1918 повернувся додому.

Доброволець УГА. Санітарний хорунжий 6-ї Рав. бригади. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Ув'язнений поляками в таборі біля с. Фридрихівка. Втік із полону до Галичини.

Працював агрономом. 1949 емігрував до США. Проживав у м. Детройт, згодом м. Гемтремк (обидва шт. Мічиган). Чл. УНС, оргк-ту вид. "Ярославщина і Засяння (1031–1947)".

П. у м. Детройт, де й похований на цвинтарі "Маунт Олівет".

Літ.: Бл. п. інж. агроном Роман Щеснюк // Свобода. 1966. 4 черв. Ч. 102. С. 3; *Кончак М.* Роман Щеснюк // Свобода 1966. 20 лип. Ч. 132. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 224.

Микола Вітенко

ЩИПЙО́РНО (Szczypiorno)

Польс. табір для військовополонених у однойменному селі (нині в складі м. Каліш Великопольс. в-ва, Польща). Табір був побудований за розпорядженням військ. командування Німеччини під час ПСВ для рос., франц. та англ. солдатів; з 1917 там також перебували польс. легіонери. Табір був зайнятий польс. армією 20.12.1918. Одразу було ухвалено рішення використати його за призначенням. Комендантом став капітан Хелміцький. За штатним розписом у таборі були 2 офіцери, 1 військ. чиновник, 2 підофіцери й 1 рядовий; у 01.1919 запроваджено розпис взводу охорони: 1 офіцер, 4 підофіцери й 30 рядових.

У таборі перебували цивільні інтерновані особи зі Сх. Галичини, а також чехи, учасники конфлікту в Цєшинській Сілезії. Дата прибуття перших бранців до Щ. невідома.

Про функціонування табору 1919 відомо мало. Умови в ньому були поганими, оскільки в 02.1919 чехи, які перебували там, подали протест. Не було матраців, бані, засобів для дезінфекції та постійного водопостачання. Їжа була поганою. У таборі був лікар (1 у 01.1919, 2 в 03.1919). Стан здоров'я в'язнів загалом був хорошим. У 03.1919 польс. МЗС просило перевести 28 колиш. укр. чиновників до квартир за межами табору під наглядом поліції (невідомо, чи це було зроблено).

Також у 03.1919 табір було відремонтовано, але через погані санітарні умови Мін-во військ. справ вирішило ліквідувати його в кін. 04.1919. Людей, які залишилися там, спрямували до с. Стшалково (нині Польща), але в 05.1919 військовополонених відправили з фронту до вже не діючого табору, що було спричинене втручанням Мін-ва військ. справ.

Табір був знову відкритий у 01.1920 й отримав назву Табір військовополонених № 5. Там розмістили військовополонених з ЧА; галичан до нього вже не спрямовували. Водночас були плани скерувати сюди з фронту після 6.05.1920 роззброєних солдатів ЧУГА, однак старшини опинилися лише в м. Тухоля (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща), а більшість стрільців було звільнено. З 12.1921 підрозділи ДА УНР (1-ша, 4-та, 5-та й 6-та стрілец. д-зії) з м. Александрув-Куявський (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща) були перевезені до Щ.

Табір у Щ. було остаточно закрито 1924.

ЩЕСНЮК
Роман

Дж.: CAW. Sygn. I.301.10.332; Sygn. I.301.10.3; Sygn. I.301.10.343; Dziennik Rozkazów Wojskowych (Warszawa). R. 2. Nr 10. 1919. 30 stycz.

Літ.: Bączyk J. Armie za drutami. Jeńcy wojenni na terenie prowincji poznańskiej (1914–1918). Poznań, 2016; *Karpus Z.* Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy na terenie Polski w latach 1918–1924. Toruń, 1997.

Віктор Венґлевич

ЩИ́РБА
Антін

(1885–23.10.1937) – старшина УГА, кооп. діяч. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан; батько був ремісником. Випускник АГ м. Львів (матура осінь 1907). Навч. 1908–10 у Перемишл. духовній семінарії (навч. відбувалося у Львів. духовній семінарії), однак залишив теолог. студії. Надалі працював у м. Львів у Т-ві взаємних обезпечень "Дністер".

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив кількамісячну старшин. шк. і воював на фронті; двічі був важко поранений, унаслідок чого переведений з польової служби в тил. Отримав військ. звання поручника, відзначений бойовими нагородами.

Один з організаторів Листопадового чину в м. Долина (нині Івано-Франк. обл.), 2.11.1918 військ. загін під його командуванням зайняв осн. держ. установи в місті. Призначений комендантом пов., згодом очолював ПВК, служив у Стрий. ОВК. У серед. 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрян. Україну, дійшов до м. Одеса (там п. від тифу його молодший брат Володимир, який воював стрільцем в УГА). Навесні 1920 на Поділлі потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 9.07.1920. Повернувся до Яворова.

1921 спільно з ін. укр. діячами в місті організував споживчий кооператив, який польс. власті невдовзі зареєстрували як ПСК, був його 1-м дир.; належав до управи торг. спілки "Народний дім". 1925 цей ПСК припинив своє існування, тож Щ. надалі займався кооперацією в м. Кути й Долина (нині обидва Івано-Франк. обл.), з 07.1928 був службовцем Подільськ. союзу кооператив, з 1930 – Окружних союзів кооператив у м. Радехів і Рава-Руська (нині обидва Львів. обл.). 1932 поселився в м. Львів, де спочатку працював книговодом у кооп. пекарні "Якір", а 1935 отримав посаду ревізора Кооп. ради при Мін-ві скарбу Польщі для кооперативів, які не належали до РСУК. На поч. 03.1937 перейшов на роботу в адм. відділ дирекції РСУК. В останній період свого життя через стан здоров'я діяльної участі в громад. роботі не брав.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1907–1908. Львів, 1908. С. 66; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 130; Установлення власти У.Н.Р в краю. Долина // Діло. 1918. 10 падолиста. Ч. 257. С. 2; Яворівщина і Краковеччина. Ню Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1984. С. 571–572, 771.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЩИ́РБА
Лев Осипович

(05.03.1889–29.04.1976) – стрілець УГА, педагог. Н. у с. Угорка (нині ґміни Розьвениця Ярослав. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Здобув освіту в г-зії м. Ярослав. Навч. у Львів. ун-ті. Випускник філол. ф-ту Віден. ун-ту.

Доброволець Леґіону УСС. З 11.1918 – стрілець УГА. Пережив "чотирикутник смерті". Перебував у таборах військовополонених біля с. Пикуличі й біля м. Домб'є (нині обидва Польща). 1921 звільнений.

Після повернення до Галичини проживав у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 1921–28 працював учителем класичних мов в укр. г-зії; власник книгарні. 1929 переїхав до м. Теребовля (нині Терноп. обл.). 1936 звільнений з посади вчителя через проукр. симпатії. 1939–41 – дир. шк. м. Теребовля. З 1941 – інструктор з бджільництва в м. Теребовля.

Згодом – учитель у м. Перемишль (нині Польща). 1946 переїхав разом із сім'єю до м. Ольштин (нині Вармінсько-Мазур. в-ва, Польща). Інспектор укр. шкільництва при місц. воєвод. нар. раді, консультант у Закладі бджільництва в м. Ольштин.

П. і похований у м. Ольштин.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975.

Роман Кобильник

ЩУР
Павло Прокопович

(07.07.1896–13.01.1919) – хорунжий УГА. Н. в с. Голгоча (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), де до 06.1914 закінчив 6 кл.

Мобілізований восени 1917 до австро-угор. армії, воював на фронті. В УГА – від 11.1918. Як командант чети в складі сформованої в Бережанах сотні піхоти вирушив на фронт біля м. Львів, служив у військ. групі "Наварія".

Загинув у бою біля с. Скнилів (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Дж.: ДАТО. Ф. 399. Оп. 1. Спр. 12.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 22; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum Wyższego w Brzeżanach za rok szkolny 1912/13. Brzeżany, 1913. S. 92.

Петро Гуцал

ЩУРА́Т
Василь Григорович

(24.08.1871–27.04.1948) – літературознавець, педагог, чл. Львів. делегації УНРади, громад.-політ. діяч. Н. в с. Вислобоки (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) у сім'ї вчителя. Дитячі роки провів у с. Кобиловолоки (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Навч. у АГ м. Львів (1884–92), на філос. ф-тах Віден. (1892–94) та Львів. (1894–95) ун-тів. Д-р філософії (Віден. ун-т, 1896). Вчитель у польс. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1897–98), г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1898–1900), г-зії м. Броди (нині Львів. обл.; 1901–03). Референт з укр. справ редакції львів. час. "Слово Польське" (1898–1900). Дир. приватної жін. г-зії сестер василіанок м. Львів (1921–34). Літературознавець, фольклорист, поет. Дійсний чл. НТШ (1914), його голова (1915–23). Чл. гол. виділу т-ва "Просвіта". Чл. кураторії (ради) "Народного дому" в м. Львів (1917–19). Діяч УНДП, чл. ТНК (5.10.1916–19). Призначений РДС (17.11.1918) редагувати "Вісник державних законів і розпорядків"; розпочав роботу з його підготовки, однак не зміг виїхати зі Львова з урядом 22.11.1918. Діяч Львів. делегації УНРади (1920–23). Ректор Укр. таємного ун-ту у Львові (1921–23). Дир. укр. приватної жін. г-зії у Львові (1922–35). Чл. УПТ, ред. час. "Учитель".

Акад. АН УРСР (1929). Проф. Львів. ун-ту (1939–41). Дир. Львів. наук. б-ки АН УРСР, н. с. Львів. відділу Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Досліджував творчість Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Котляревського. Нагороджений рад. орденом Трудового Червоного Прапора.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Тв.: Щурат В. Вибрані праці з історії літератури. К., 1963. С. 3–24.

Літ.: Делеґація Української Нац. Ради у Жидів // Український Прапор. Відень, 1920. 18 верес. Ч. 48–49. С. 1; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 289.

Олег Павлишин

ЩУРО́ВСЬКИЙ
Володимир Іванович

(23.02.1890–04.05.1969) – лікар, д-р медицини, дійсний чл. НТШ, громад. діяч. Брат сот. Є. Щуровського, сот. М. Щуровського і пор. Ф. Щуровського. Н. в с. Нижній Струтин (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Учасник установчих зборів т-ва "Медична громада" (22.06.1910), заст. голови "Медичної громади" в 2-й каденції. Випускник Львів. ун-ту (1914).

Хорунжий Легіону УСС, сотник-лікар УГА. Шеф санітарної бригади УСС, потім 1-ї бригади 2-го корпусу УГА. Лікар

ЩУРАТ
Василь Григорович

ЩУРОВСЬКИЙ
Володимир Іванович

КЕА, старшина Пресової кватири НКГА, нач. просвітнього відділу штабу 2-го корпусу.

П. від тифу в м. Вінниця, де й похований в одній могилі з пор. М. Євшаном (Федюшкою).

Літ.: Посмертні вісти // Український Прапор. 1920. 9 січ. С. 4.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

ЩУРÓВСЬКИЙ
Філарет Іванович

(14.12.1891–07.07.1966) – старшина УГА, правник. Брат сот. М. Щуровського, сот.-лікаря В. Щуровського і пор. Є. Щуровського. Н. в с. Нижній Струтин (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Маркова (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.), потім у с. Любинці й Верхня Стинава (нині обидва Стрий. р-ну Львів. обл.), де батько обіймав парафії. Випускник філії г-зії в м. Стрий (1910). Студіював право у Львів. ун-ті.

Служив від 1916 в австро-угор. армії, став лейтенантом. До УГА вступив у кін. 1918, отримав звання поручника.

Після війни працював службовцем у м. Стрий. З рад. окупацією краю переїхав до Польщі, влітку 1941 повернувся до Стрия. 1943 призначений уповноваженим військ. управи д-зії "Галичина" на Стрийщину, потім був сотником у цій д-зії. Від 1945 проживав у Німеччині, був діяльним у житті укр. діаспори.

П. у м. Мюнхен (нині ФРН), де й похований на цвинтарі Вальдфрідґоф.

Літ.: † Бл. пам. Філярета Щуровського // Вісті: орган військово-політичної думки крайової управи Братства кол. вояків І УД УНА в Німеччині. 1966. Ч. 122. С. 79; Sprawozdanie Filii c. k. Gimnazyum w Stryju za rok szkolny 1910. Stryj, 1910. S. 48.

Петро Гуцал

Ю

**ЮДА
Маврикій**

Ю́ДА
Маврикій

(19.03.1884 – д. і м. с. н.) – д-р медицини, військ. лікар, старшина УГА. Н. в м. Тарнів (нині Малопольс. в-ва, Польща). За національністю єврей. Закінчив вищі мед. студії в м. Відень.

Під час ПСВ – поручник, лікар 95-го піх. полку австро-угор. армії. В УГА – з 11.1918; лікар військ. шпиталю в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), начальний лікар бойової групи "Старе Село", Рава-Руської ОВК, військ. шпиталю в м. Тернопіль. Іменований 1.03.1919 сотником-лікарем. Після переходу за р. Збруч служив нач. санітар.-мед. служби 9-ї бригади, начальним лікарем її шпиталю в м. Вінниця. Записав і зберіг біограф. дані про кілька сотень вояків УГА, померлих від ран, тифу, дизентерії та ін. хвороб на Наддніпрян. Україні.

1920 повернувся до Галичини. Згодом прийнятий на службу до Війська польс. у званні капітана. 1925 був майором-лікарем військ. шпиталю в м. Білосток (нині Підляс. в-ва, Польща). 1931 в армії не числився.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 127; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 435–436; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321.

Петро Гуцал

ЮЗВЯ́К
Михайло

(21.11.1869–21.11.1941) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Татари (нині Залужани Самбір. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в г-зії м. Самбір (матура 1894), на богослов. ф-ті Львів. ун-ту, Львів. духовній семінарії (1894–97), Перемишл. духовній семінарії (1897–98). Одружений. Рукоположений на священика 1899. Душпастир. працю розпочав 1899 в м. Самбір як пом. пароха, з 1909 – як катехит дівочої виділової шк. й чол. вчител. г-зії м. Самбір.

1914, на поч. ПСВ, виїхав з родиною з м. Самбір до м. Відень. 1916 повернувся до Самбора, де одразу ж був покликаний на службу військ. капеланом австр. армії, призначений спершу до військ. ч. в м. Вільно (нині Вільнюс, Литва), але невдовзі переведений на Італ. фронт.

У 10–11.1918, як капелан австр. армії, перебував у відпустці в м. Самбір, де зустрів і підтримав проголошення укр. державності. Вступив на службу як капелан УГА. Син Ю., студент-богослов, також вступив на службу до УГА. В. о. капелана польової лікарні, відтак – капелана команди 3-го корпусу УГА, у складі якого в 07.1919 перейшов р. Збруч. Під час тимчасового перемир'я УГА з більшовиками разом із сином намагався перейти до Румунії, долучився до групи ген. Кравса, яка прямувала до р. Дністер, однак рум. влада повернула групу Кравса назад, і Ю. залишився в складі УГА до кін. її існування. У м. Проскурів (нині Хмельницький) потрапив у полон, звідти направлений до табору військовополонених Ялівець у м. Львів, звідки був звільнений завдяки зусиллям митрополита А. Шептицького та повернуся до Самбора.

1920 продовжив душпастир. працю катехита вчител. семінарії в Самборі. Свідчення капелана про поховання окремих чл. УГА впродовж 1918–20 були включені до вид. "Жалібна книга", опубл. 1922 у Львові накладом Союзу укр. інвалідів. Звільнений польс. адміністрацією з держ. посади катехита вчител. семінарії (1923), тому перейшов на посаду катехита нар. шк., що належала до мережі УПТ "Рідна школа". 1934 став пенсіонованим священиком Перемишл. єпархії (1934–39), залишився проживати в м. Самбір.

П. у м. Самбір.

Літ.: Лебедович І. Польові духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 207–208, 235, 302; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 169, 206–209, 211, 212, 214, 216, 217, 228–230.

***Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій***

ЮЗИЧИ́НСЬКИЙ
Зенон-Микола Омелянович

(1895–17.11.1956) – старшина УГА, службовець, громад. діяч. Н. в м. Львів у сім'ї службовця поштово-телеграфного уряду міста. Навч. у філії АГ в рідному місті, матуру склав на гімназійних курсах у м. Відень (1915).

Під час ПСВ закінчив старшин. шк. австро-угор. армії, воював на фронті; іменований лейтенантом. В УГА служив з кін. 1918 у Стрий. ОВК. Отримав 1.03.1919 військ. звання поручника. Потрапив у польс. полон (06.1919).

Після звільнення проживав у м. Львів, навч. на правн. ф-ті Укр. таємного ун-ту, закінчив торг. курси. Працював у Земельному банку гіпотечному, довго був його прокурентом (довіреною особою). Одночасно очолював т-во "СУПРУГА", був фінансовим референтом гол. управи т-ва "Рідна школа".

Влітку 1944 емігрував на Зх. Виїхав 1949 з Німеччини до США.

П. у м. Нью-Йорк.

Літ.: Звіт управи гімназийних наукових курсів з українською викладовою мовою у Відни … за шкільний рік 1914/15. Відень, 1915. С. 33; † Зенон Микола Юзичинський // Свобода. 1956. 20 листоп. Ч. 223; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Петро Гуцал

ЮНА́КІВ
Микола Леонтійович

ЮНАКІВ
Микола Леонтійович

(06.12.1871–01.08.1931) – військ. діяч. Н. в м. Чугуїв (нині Харків. обл.) у сім'ї генерала рос. армії. Випускник Орловського кадет. корпусу Бахтіна (1890), 1-го Павлівського військ. уч-ща (1891), акад-ї Генштабу (1897). Офіцер лейб-гвардії Семенівського полку в м. Санкт-Петербург (нині РФ); старший ад'ютант штабів 53-ї піх. бригади, 27-ї піх. д-зії в м. Вільно (нині Вільнюс, Литва); викл. Оранієнбурзької офіцер. стрілец. шк., Пажеського корпусу; штаб-офіцер для особливих доручень, нач. штабу 1-го Прикордонного корпусу, нач. курсу й викл. Миколаївської акад-ї Генштабу, проф. каф-ри військ. мист-ва, автор наук. праць з військ. історії ("Російсько-японська війна 1904–1905 рр." та ін.), нач. 37-ї піх. бригади.

У роки ПСВ – команд. бригади, нач. штабів 25-го армій. корпусу, 4-ї армії, команд. 7-го армій. корпусу, команд. 4-ї армії на Пд.-Зх. фронті. Після утворення УЦР команд. 4-ї армії Рум. фронту; у період розпаду рос. армії зберігав боєздатність укр. формувань. 1918 за Гетьманату – нач. Гол. шк. управи 2-го ген.-квартирмейстерства і Комісії з утворення військ. шк. та акад-ї Генштабу, укладав військ. статути укр. армії, організовував мережу військ. навч. закладів. За Директорії УНР – пом. гол. інспектора ДА УНР, нач. штабу Гол. отамана об'єднаних армій ЗУНР і УНР в період Київ. операції, визволення Правобережжя і столиці УНР. 1920 – військ. радник Укр. дипломатичної місії в м. Варшава на переговорах з Ю. Пілсудським щодо військ.-політ. антибільшовиц. угод 1920.

Після інтернування армії в Польщі – у м. Тарнів (нині Польща). Радник військ. міністра, військ. міністр, чл. Вищої військ. ради УНР, Ради УЦК в Польщі, голова Укр. військ.-істор. т-ва, генерал-полковник.

П. і похований у м. Тарнів.

Літ.: Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння. К., 2006; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Петрів В.* Три зустрічі з професором Академії Генштабу Ген. Полк. Юнаковим // ЛЧК. 1932. Ч. 1. С. 13–14; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. Кн. 1. К., 2007.

Микола Литвин

ЮНА́ЦЬКА ШКО́ЛА В М. СТАНИСЛАВІ́В (1920)

Установа вишколу молодших офіцерів армії УНР. Ств. на поч. 1920 за сприяння польс. уряду в м. Ясло (Польща). Навесні 1920 переведена до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Вишкільну інституцію примістили в будинку місц. в'язниці

ЮРА
Гнат Петрович

на Діброві, де колись був ув'язнений М. Січинський, а за часів влади ЗУНР–ЗОУНР містився кіш УСС. Серед лекторів шк. були проф. І. Фещенко-Чопівський та буковинець О. Безпалко. Цикл лекцій про укр. нац.-держ. буд-во прочитав полк. Микола Шаповал.

Літ.: Андрусяк М. Микола Шаповал і Галичина // Україна. Париж, 1949. Зб. 2. С. 85; *Павлишин О.* Українці Наддніпрянщини у Східній Галичині в 1918–1920 рр. // Галичина. Ч. 20–21. Івано-Франківськ, 2012. С. 172–182.

Олег Павлишин

ЮРА́ Гнат Петрович

(08.01.1888–18.01.1966) – реж., актор, педагог. Н. в с. Федвар (нині Підлісне Олександрівськ. р-ну Кіровоград. обл.). 1898 закінчив навч. в земській шк. м. Єлисаветград (нині Кропивницький). Розпочав службу в нотаріальній конторі. 1907 вступив до театр. трупи С. Максимовича. 1913–14 працював у Театрі т-ва "Руська бесіда" в м. Львів.

З поч. ПСВ заарештований як підданий Російської імперії. Незабаром звільнений. 1917–18 спільно з Лесем Курбасом організував "Молодий театр". 1919 працював у Театрі ім. Т. Шевченка в м. Київ. З 04.1920 – у Театрі ім. І. Франка, ств. спільно з А. Бучмою, М. Бенцалем та В. Калиним при НКГА в м. Вінниця. 1923 разом з трупою цього театру переїхав до м. Харків.

1926 Укр. драм. театр ім. І. Франка переїхав до м. Київ; Ю. був його худож. кер. (1923–61). 1938–46 – викл., з 1946 – проф. Київ. ін-ту театр. мист-ва ім. І. Карпенка-Карого.

П. у м. Київ, де й похований на Байковому цвинтарі.

Тв.: Юра Г. Двадцять років // XX років театра ім. Ів. Франка. Харків, 1940; *Його ж.* Життя і сцена. К., 1965; *Його ж.* Моє життя: Спогади. Статті. К., 1987; *Його ж.* Режисер у театрі. К., 1960.

Літ.: Бобошко Ю. Гнат Юра. К., 1980; *Кисельов Й.* Разом з життям. К., 1972; *Томазова Н.* Юра Гнат Петрович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 701.

Степан Павлюк

Ю́РИК Степан Григорович

(08.01.1868–24.02.1937) – греко-катол. священик, педагог, депутат УНРади ЗУНР, громад. і політ. діяч. Н. в м. Миколаїв (нині Львів обл.) у міщан. родині. У м. Львів навч. в АГ та на богослов. ф-ті ун-ту. Продовжив теолог. студії в Грец. колегії св. Атанасія м. Рим (1888). Докторант ін-ту Авґустінеум м. Відень (1889–97). Д-р богослов'я (Віден. ун-т, 21.07.1897). Висвячений 1887. Префект студій у Ген. греко-катол. духовній семінарії у Львові (1891–1902). Катехит, проф. 5-ї Львів. г-зії (1893–1910), радник церк. суду в подружніх справах (1893–1902). Викл. богослов. ф-ту Львів. ун-ту (1897–99). Радник митрополичої консисторії. Папський шамбелян (1907). Звичайний чл. НТШ. Чл. УПТ. Парох (1910–15, 1917–37) та декан (1914–37) у м. Золочів (нині Львів. обл.). Арештований рос. окупац. владою, вивезений як заручник до м. Київ, пізніше – до м. Вологда (нині РФ; поч. 03.1915–17).

Делегат до УНРади від м. Золочів. Чл. Виділу УНРади (01–05.1919). Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 28–29.03.1919). Арештований і ув'язнений польс. владою в Станиславові (28.02.1920–21). Чл. ШНК УНТП. Голова філії т-ва "Просвіта" в Золочеві. Голова Золочів. філії ТОВМ у м. Львів (1933–37).

П. і похований у м. Золочів.

Літ.: Глистюк Я., Павлишин О. Юрик Степан // Encyklopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: у 2 т. Т. 2 / Львів, 2014. С. 707; *Павлишин О.* Юрик Степан // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. К., 2001. С. 1110.

Ярослав Глистюк, Олег Павлишин

ЮРІЙЧУ́К Денис Дмитрович

(03.03.1899 – д. і м. с. н.) – підхорунжий УГА. Н. в с. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1911/12 н. р. навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, з 1912 – в укр. держ. г-зії м. Кіцмань, закінчив перед ПСВ 3-й кл. Курс 4-го кл. пройшов у г-зії в Кіцмані 1915/16 н. р.

1917 призваний до австро-угор. армії, у складі якої воював до кін. ПСВ. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА підхорунжим. Воював на польс. фронті в Галичині.

Після повернення з війни провадив сел. г-во в Лужанах (1920–30-ті).

Подальша доля невідома.

Літ.: Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 99; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 20 берез.; 10 черв.

Володимир Старик

ЮРІЙЧУ́К
Іван Лукашевич

(02.01.1891–16.04.1980) – педагог, четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Красноставці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. У 1-му семестрі 1903/04 н. р. навч. в укр. держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), з 2-го семестру того ж н. р. – у польс. держ. вищій реальній г-зії м. Снятин, де склав матуральні іспити (09.1912). Студіював на філос. ф-ті ун-ту м. Чернівці, не завершив студії через поч. ПСВ. Чл. т-ва укр. студентів "Січ", чл. його правління.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, каноніром полку фортечної артилерії в м. Перемишль (нині Польща). Брав участь у багатомісячних боях із росіянами в обороні фортеці Перемишль, після капітуляції австр. військ 22.03.1915 потрапив у полон. Інтернований у різних таборах для військовополонених у Росії, де перебував до кін. 1917, коли звільнений у результаті обміну полоненими. Повернувся на службу до свого полку, де 1918 іменований кадетом артилерії.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як хорунжий. З 1.08.1919 іменований четарем, служив в артилерії 1-го корпусу. Як команд. 4-ї батареї 9-го гармат. полку (команд. сот. О. Біркенау) 9-ї бригади воював на польс. фронті в Галичині, на більшовиц. й денікін. фронтах на Наддніпрянщині. Навесні 1920 воював на польс. фронті біля м. Літин (нині смт Вінниц. обл.) у складі 2-го легкого дивізіону артилерії (команд. сот. В. Бабій). 28.04.1920 потрапив у полон до поляків; інтернований у польс. таборах для укр. військовополонених, де перебував до літа 1921.

Після повернення до Чернівців продовжив навч. в ун-ті з поч. зимового семестру 1921/22 н. р. Після ліквідації рум. окупац. владою укр. студент. т-в "Союз" (07.1921) та "Новий Союз" (11.1921) ініціював відновлення діяльності т-ва "Січ" разом з ін. січовиками (Т. Кухта, Е. Вальнер, Є. Вацик, С. Лакуста, В. Винницький). На установчих зборах відновленого т-ва "Січ" наприкінці 11.1921 обраний його головою. Після закінчення вищих студій наприкінці 1922 виїхав до Галичини, де викладав математику й фізику в держ. хлоп'ячій г-зії ім. Ю. Корженьовського м. Броди (нині Львів. обл.). Водночас викладав математику й фізику в місц. приватній дівочій учител. семінарії. Був префектом укр. повітов. бурси ім. М. Шашкевича в Бродах, яка на конкурсних засадах надавала опіку 36 учням, забезпечувала їх помешканням та 4-разовим харчуванням. Систематично підтримував матеріальними пожертвами т-во "Рідна школа". З 1931 переведений до держ. г-зії ім. К. Уєйського м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.), з 09.1938 – до держ. коедукаційного ліцею і г-зії ім. А. Мальчевського м. Сокаль (нині Львів. обл.), де викладав математику, укр. й нім. мови. Навесні 1944 переїхав до м. Белз (нині Червоноград. р-ну Львів. обл.), де викладав у філії Сокал. г-зії. Наприкінці літа 1944 повернувся до сім'ї в м. Сокаль. З осені 1944 почав викладати в СШ № 1, розміщеній у будинку колиш. г-зії. З 1944 викладав у педуч-щі та в шк. робітн. молоді до 1958, коли вийшов на пенсію.

П. і похований у м. Сокаль.

У л-рі Ю. помилково іменують Юлійчук.

Літ.: Бабій В. 9-тий гарматний полк // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 197–198; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008.

ЮРІЙЧУК
Іван Лукашевич

С. 338; *Книш Р.* Спомини гімназиста про Сокаль і Сокальську гімназію // Надбужанщина. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сидней, Торонто, 1989. С. 365–379; *Марак В.* Коротка історія 9 гарматного полку УГА // ЛЧК. 1932. Ч. 1. С. 17–21; Сокальська гімназія. Пропамятна книга. Львів; Сокаль, 2001. С. 109, 110, 179, 188, 304, 365, 368, 402, 429; Товариство українських студентів "Січ" в Чернівцях // Каменярі. 1922. 20 лютого; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 333.

Володимир Старик

ЮРКÉВИЧ
Амброзій Миколайович

(1876–1930) – д-р медицини, підполк.-лікар УГА. Н. в с. Джурків (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї вчителя місц. нар. однокласної шк. 1887–94 навч. в держ. вищій г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де в 06.1894 склав матуральні іспити. Вищі студії з медицини у Львів. ун-ті завершив докторатом, був промований д-ром усіх лікар. наук 4.04.1905. Кадровий військ. лікар австро-угор. армії. Працював у Львів. військ. госпіталі. З 1.11.1907 служив у 2-му Богем. полку драгунів (штаб полку в м. Чортків (нині Терноп. обл.), згодом у м. Тернопіль) як полковий лікар 2-го кл.

З 1914 – полковий лікар 8-го полку уланів (штаб полку в м. Чернівці). Учасник ПСВ. З 1.11.1917 іменований штабним лікарем 8-го полку уланів. Нагороджений лицар. хрестом ордену Франца-Йосифа з військ. декорацією, бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги, військ. хрестом Карла, військ. ювіл. хрестом, пам'ятним хрестом 1912–13.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як отаман-лікар УГА. Нач. мед.-санітарної служби Стрий. ОВК, командант окружної військ. лікарні м. Стрий. 1.03.1919 за особливі заслуги іменований поза чергою підполковником-лікарем Стрий. ОВК. У 09.1919 працював у запасній лікарні № 1 УГА, ств. у "Кримських казармах" у м. Вінниця (командант лікарні д-р О. Ямполер).

На поч. 1920-х – лікар у Держ. закладі для психічно хворих у Кульпаркові в м. Львів (нині Львів. обл. клінічна психіатрична лікарня). З 1922 – чл. УЛТ у Львові. З 1926 працював психіатром у м-ку Заложці (нині смт Залізці Зборів. р-ну Терноп. обл.). Наприкінці 1920-х повернувся до роботи в лікарні Кульпарків у Львові.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 46, 126; Спис іменовань у війську Західної Області Української Народньої Републики, з днем 1. марта 1918. Санітети // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1919. 25 берез. С. 8; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 283, 287; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321; *Шанківський Л.* Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // Стрийщина. Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Сколівщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавенщини, Жидачівщини і Миколаївщини. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сидней, 2012. С. 183; Promocja // Kurier Lwowski. 1905. 5 kwiet.; Sprawozdanie Dyrekcyi c. k. wyższego gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1894. Kołomyja, 1894. S. 90; Urzędowy spis lekarzy uprawnionych do wykonywania praktyki lekarskiej oraz aptek w Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa, 1924/25. S. 238; Urzędowy spis lekarzy uprawnionych do wykonywania praktyki lekarskiej oraz aptek w Rzeczypospolitej Polskiej w opracowaniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Generalnej Dyrekcji Służby Zdrowia). Warszawa, 1926/27. S. 36.

Володимир Старик

ЮРКÉВИЧ
Дмитро Афанасійович

(06.11.1877–09.10.1923) – адвокат, повітовий комісар у період ЗУНР, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Хом'яківка (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ родинний дім був у с. Беньківці (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), с. Сухоріччя (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), де батько обіймав парафії.

Навч. в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті. Відбув адвокат. практику в м. Сколе (у канцелярії Є. Петрушевича), Яворів (нині обидва Львів. обл.) і Теребовля (нині Терноп. обл.). Здобув ступінь д-ра права. Навесні 1914 відкрив власну адвокат. канцелярію в м-ку Будзанів (нині с. Буданів Теребовлян. р-ну).

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював на Італ. фронті; іменований поручником. Влітку 1917 звільнений з військ. служби після поранення; поселився в м. Теребовля, де продовжив працю адвоката.

Учасник Листопадового чину в місті. У серед. 11.1918 призначений держ. комісаром Теребовлян. пов.; проявив себе на цій посаді вмілим кер. Від 04.1919 – старшина Терноп. ОВК, від 06.1919 – інтендант 18-ї Терноп. бригади. Перебував від 07.1919 на Наддніпрян. Україні; отримав 1.08.1919 військ. звання сотника. У кін. 04.1920 заарештований чекістами в м. Одеса, відправлений до тюрми м. Харків. Звільнений влітку 1920. У складі Галиц. полку ЧА прибув до м. Тернопіль. Залишився в місті з відступом більшовиц. військ 20.09.1920.

Поселився в м. Львів, де очолив т-во "Земля" і готувався продовжувати адвокат. діяльність. Невдовзі повернувся до Теребовлі, знову був адвокатом, брав участь у відновленні роботи укр. т-в.

П. у шпиталі м. Косів (нині Івано-Франк. обл.). Похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 174–175; † Д-р Дмитро Юркевич // Діло. 1923. 12 жовт. Ч. 154; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 328.

Петро Гуцал

ЮРКЕ́ВИЧ Іван Михайлович

(1896 – д. і м. с. н.) – старший десятник УГА. Н. в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту.

Ветеран ПСВ. Вояк 1-ї Гуцул. сотні, потім 2-ї сотні 1-го куреня 1-го полку УСС з 2.09.1914. Переведений 17.10.1914 із сотні до ін. підрозділу австр. війська, де служив до 25.09.1915. На австр.-рос. фронті з 26.09.1915. Із січовими стрільцями брав участь у битвах за с. Соснів (нині Теребовлян. р-ну) і Потутори (нині Бережан. р-ну, обидва Терноп. обл.), де 3.09.1916 осколком гранати поранений у ногу, лікувався в шпиталі м. Ужгород. 27.11–5.12.1916 перебував у Домі виздоровців м. Сіґет (нині Румунія). До сотні повернувся 4.01.1917. Переведений до відділу мінометників 27.08.1917. За мужність і героїзм, проявлені в боях із ворогом, нагороджений Хрестом військ. заслуг (2.06.1917) та бронз. медаллю "За хоробрість" (2.01.1918).

Після Листопадового чину 1918 мобілізований до УГА. На поч. 01.1919 відійшов із сотнею січових стрільців на польс.-укр. фронт. 30.01.1919 був у списках 2-ї сотні полку січових стрільців. 7.02.1919 переведений до кулемет. відділу своєї сотні.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 249. Арк. 307–307 зв.

Петро Сіреджук

ЮРКЕ́ВИЧ Осип

ЮРКЕВИЧ Осип

(25.01.1894–15.12.1971) – старшина УГА. Н. в с. Білий Камінь (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). 8.08.1914 заарештований австр. адміністрацією за хибним звинуваченням. Інтернований у таборі Талергоф поблизу м. Ґрац (нині Австрія), у 11.1914 звільнений.

Мобілізований до австро-угор. армії (01.1915). Закінчив старшин. шк. в м. Надь-Варад (нині Орадя, Румунія). Отримав ступінь єфрейтора, згодом фенріх (хорунжий). Воював у складі 80-го Золочів. полку біля м. Церкница (нині Словенія) та на р. Ізонцо (нині Словенія).

Від 7.11.1918 – учасник листопадових боїв за м. Львів. Четар УГА. 1.03.1919 іменований поручником. Командант скоростріл. сотні 3-го куреня полку УСС, згодом 2-ї сотні 1-го куреня

ЮРКІВ Іван, уродженець с. Корничі

7-ї Львів. бригади. Учасник Чортків. офензиви.

Після визвол. змагань повернувся до Галичини. Чл. УВО. Зазнав переслідувань від польс. влади. Переїхав до м. Борислав (нині Львів. обл.). Працював робітником на підприємстві з видобутку нафти.

1926 емігрував до Канади, проживав у м. Едмонтон (пров. Альберта). Співорганізатор УСГ (1928). Чл. УНО. Автор спогадів про ПСВ та укр. визвол. змагання.

П. і похований у м. Едмонтон.

Тв.: Юркевич О. Жовтень і листопад 1918 року на рідних землях (в 50-ліття Листопадового Зриву) // Відродження: календар-альманах. Буенос-Айрес, 1968. С. 68–72; *Його ж.* Спомини колишнього поручника УГА // Вісті: орган військово-політичної думки Крайової Управи Братства колишніх вояків 1-шої УД УНА в Німеччині. 1962. Ч. 108. С. 117; 1963. Ч. 109. С. 9; Ч. 111. С. 90; Ч. 112. С. 124; 1964. Ч. 113. С. 12; Ч. 114. С. 47; Ч. 116. С. 128; *Його ж.* Як інваліди УГА верталися через річку Збруч додому // Вісті: орган військово-політичної думки Крайової Управи Братства колишніх вояків 1-шої УД УНА в Німеччині. 1970. Ч. 137/138. С. 87.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 171–236; Золочівщина. Її минуле і сучасне / упоряд. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 471; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 224.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

Ю́РКІВ
Іван

(31.05.1898 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Корничі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Випускник Самбір. г-зії.

Воював у Легіоні УСС (Гуцул. сотня), згодом в 11-й Стрий. бригаді УГА. Перебував у таборі старшин УГА м. Тухоля (нині Польща); звільнений 12.04.1921.

У лавах Карпат. Січі брав участь у боях із чехами й угорцями в м. Хуст (нині Закарп. обл.). Командант поліції в м. Біла Підляська та Білгорай (нині обидва Польща). Під час ДСВ ад'ютант команд. протипанцирної бригади "Вільна Україна" полк. Дяченка. Учасник бою з ЧА біля м. Дрезден (нині ФРН) 12.04.1945. Потрапив у рад. полон (урятувався 12.05.1945), потім у двомісячний полон до американців. Завдяки допомозі далекої рідні потрапив до м. Детройт (шт. Мічиган, США). Нагороджений Хрестом С. Петлюри, Воєн. хрестом УНР.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 130; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 125, 670; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Ольга Малюта

Ю́РКІВ
Іван

(1899–20.07.1959) – старшина УГА. Н. в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії м. Городенка.

В УГА – поручник, команд. чети, згодом сотні.

Після визвол. змагань здобув освіту в учител. семінарії. Працював учителем у м. Городенка.

1939 заарештований НКВС. Засуджений на 8 р. ВТТ. Перебував у Комі АРСР. У 09.1941 звільнений як громадянин Польщі. Вступив до армії В. Андерса. З 5.05.1943 воював проти Німеччини в Єгипті.

У 01.1947 переїхав до Великої Британії, 1949 – до Канади. Проживав у м. Віндзор (пров. Онтаріо). Чл. УНС, ОбВУК.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 685–686.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

Ю́РКІВ
Михайло Петрович

(16.10.1887 – весна 1940) – адвокат, д-р права, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Добринів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Випускник АГ та правн. ф-ту ун-ту м. Львів.

ЮРЧИНСЬКИЙ
Лев Никифорович

ЮРЧИНСЬКИЙ
Остап Миколайович

Літ.: Бояринич В. Бої за місто Лева. Кривавий шлях. Спогад // ЛЧК. 1992. Ч. 6/7. С. 14–21; *Кочержук М.* Українська державна гімназія в Коломиї 1892–1944. Коломия, 2011. С. 276; Посмертна згадка // Голос Покуття. 1934. 28 жовт. С. 4.

Петро Сіреджук

ЮРЧИ́НСЬКИЙ
Лев Никифорович

(06.03.1871–20.03.1939) – священик, громад. діяч. Н. в с. Клебанівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї; батько був дяком у церкві. Навч. від 1883 в г-зії м. Тернопіль; після закінчення 7 кл. вчителював. Згодом склав гімназ. матуру, вступив до Львів. духовної семінарії. Закінчив теолог. студії та рукоположений 1897. Служив на парафіях с. Дегова і Помонята (нині обидва Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Перебував з 1907 на парафії, що обіймала с. Гущанки, Лозівка, Ободівка, Добромірка й Чагарі-Збаразькі (нині всі Терноп. р-ну); парафіяльний дім був у с. Добромірка. Брав участь у встановленні укр. влади на Збаражчині 11.1918, очолював Харчову управу в повітов. комісаріаті. У серед. 06 – серед. 07.1919 в. о. комісара Збараз. пов. Разом з УГА перейшов за р. Збруч, був польовим духівником.

Повернувся на парафію на поч. 1920. Належав до чільних діячів укр. громад. життя Збаражчини, зокр.: належав до управ повітов. філій т-в "Просвіта" й "Сільський господар", був співзасн. Окружного союзу кооператив у м. Збараж (1925) тощо.

П. і похований у с. Добромірка (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.).

Літ.: Збаражчина: збірник споминів, статей і матеріалів. Нью-Йорк, 1968. С. 526, 550; Памяти о. радн. Льва Юрчинського // Діло. 1939. 6 квіт. Ч. 79; Посмертні згадки: о. Лев Юрчинський // Діло. 1939. 23 берез. Ч. 66.

Петро Гуцал

ЮРЧИ́НСЬКИЙ
Остап Миколайович

(28.03.1871 – д. і м. с. н.) – адвокат, д-р права, делегат УНРади ЗУНР, громад.-політ. і держ. діяч. Н. в с. Колодіївка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї коваля. З дитячих літ проживав у с. Мишковичі й Підгородне (нині обидва Терноп. р-ну Терноп. обл.). Випускник Терноп. г-зії (1891). До 1895 студіював право у Львів. ун-ті. Працював у повітов. судах м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) і Поморяни (нині смт Золочів. р-ну Львів. обл.). Здобув ступінь д-ра права у Віден. ун-ті, став адвокатом. Відкрив 1904 власну канцелярію в м. Чортків (нині Терноп. обл.), проживав у його передмісті Старий Чортків. Крім фахової діяльності, брав участь в укр. громад. житті міста й пов.; обраний 1909 головою філії Руського (з 1912 – Укр.) пед. т-ва; один із засн. приватної укр. г-зії (1910). На виборах до австр. парламенту 1911 був заст. канд. в посли від УНДП О. Колесси в окрузі Теребовля–Микулинці–Будзанів. Під час окупації Галичини рос. армією в 08.1914–07.1917 перебував у місті.

Учасник з'їзду відпоручників повітів Галичини у м. Львів 1.11.1918; повернувся до Чорткова, зайнявся орг-цією перебрання влади українцями в місті й пов. Призначений комісаром Чортків. пов. (3.11.1918). На цій посаді проявив себе вмілим організатором – забезпечував життєдіяльність нас., проводив б-бу з епідеміями, мобілізував потрібні для УГА ресурси тощо. За підтримки повітов. комісаріату в м. Чортків виходила газ. "Наша Земля". У 12.1918 обраний делегатом УНРади ЗУНР від Чортків. пов., брав участь у роботі всіх 3 сесій 1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після захоплення тер. ЗУНР польс. військом у серед. 07.1919 перебував у м. Кам'янець на Поділлі (нині Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.).

Повернувся до Чорткова (01.1920), зазнав переслідувань польс. властей. Від 1921 продовжував адвокат. й громад. працю. Як адвокат вів переважно госп. й побутові справи, інколи був оборонцем на політ. процесах у Чорткові. Належав до управ повітов. філій т-в "Просвіта" (її голова 1926–29), "Сільський господар" (очолював її 1923–30), "Рідна школа" тощо. Був чл. УНДО, належав до контрольної ("податкової")

комісії його повітов. к-ту, брав участь у громад.-політ. зборах, нарадах, вічах.

Навесні 1941 заарештований співробітниками НКВС. Безпосередньою підставою арешту стало те, що його син Юрій (1910 р. н.) та дочка Надія (1916 р. н.) були заарештовані за підозрою в належності до ОУН (після поч. нім.-рад. війни 22.06.1941 їх стратили). Вивезений до Сибіру (Росія).

Загинув у Сибіру за невідомих обставин.

Слідча справа Ю. 1941 в архівах України не збереглася, тому він досі не реабілітований. Дві ін. дочки Ю. – Олена (1921–95) й Мирослава (1922–90) – були заарештовані органами МДБ відповідно 1944 та 1945 й ув'язнені у ВТТ.

Літ.: Базалінський А. Чортківці "адвокатської ери": Остап Юрчинський // Голос народу (Чортків). 1992. 24 черв.; *Гуцал П.* До рідного дому не повернувся // Дзвін (Тернопіль). 2010. № 134. С. 6; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 175.

Петро Гуцал

ЮСИПЧУ́К Дмитро Миколайович

(31.12.1896–18.12.1919) – четар УГА. Н. в с. Москалівка (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Учень г-зії.

Вояк 1-ї Гуцул. сотні сот. К. Гутковського, з 2.09.1914 – 2-ї сотні пор. Р. Сушка 1-го куреня Легіону УСС. На австр.-рос. фронті з 3.02.1915. Учасник битви за перевал у с. Вишків (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.).

На фронті 21.02.1915 застудився, лікувався в м. Еґґенбург і Ґрац (нині обидва Австрія). У стрій повернувся 13.04.1915. Відійшов 26.05.1915 на передову до с. Гошів (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.). Брав участь у боях за с. Соснів (нині Теребовлян. р-ну), Потутори (нині Бережан. р-ну), на г. Лисоня, а також с. Конюхи (нині Козів. р-ну) і Волиця (нині Бережан. р-ну, усі Терноп. обл.). 28.08.1915 отримав двотижневу відпустку. 4.05.1916 перейшов служити до відділу мінометів полку. 16.08.1916 переведений до 55-ї піх. д-зії австр. армії, 13.01.1917 – до мінометного відділу при 88-му піх. полку. 14.04.1917 Ю. приділили до мінометного підрозділу пор. Бема, 18.05.1917 відіслали на курси саперів при 7-й австр. армії в м. Хуст (нині Закарп. обл.). До полку січових стрільців повернувся 15.08.1917. Здійснив військ. кар'єру. Спочатку мав звання стрільця, потім старшого стрільця, вістуна, десятника, старшого десятника й підхорунжого.

Після Листопадового чину вступив до УГА. 19.11.1918 іменований хорунжим, 1.03.1919 – четарем. Воював проти поляків у Галичині, проти більшовиків і білогвардійців на Наддніпрянщині. Командував четою Гуцул. пробоєвого куреня. У "чотирикутнику смерті" захворів на тиф.

П. і похований у м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 249. Арк. 306–306 зв.

Літ.: Сіреджук П. Лицарі визвольної війни 1918–1919 рр. Косів, 2018. С. 116; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 319.

Петро Сіреджук

ЮЩА́К Степан

(1899 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. в с. Семенівка (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Студент. Проживав у нім. колонії Розенберг (нині в складі м. Щирець Пустомитів. р-ну).

12.11.1918 мобілізований до УГА. Звання четаря отримав 1.08.1919. На Поділлі потрапив у польс. полон (04.1920), перебував у таборі полонених укр. вояків м. Тухоля (нині Польща). Звільнений 29.12.1920.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 67.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 130; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339.

Петро Сіреджук

Я

ЯБЛОНСЬКИЙ Олекса Петрович

ЯБЛО́НСЬКИЙ Олекса Петрович

(27.04.1888 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Зіболки (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник АГ (1908) і філос. ф-ту ун-ту (1912) м. Львів. Відбув 1-річну військ. службу.

Під час ПСВ воював у 30-му піх. полку австро-угор. армії; отримав військ. звання поручника. Учасник Листопадового чину 1918 в м. Жовква, був 1-м військ. комендантом пов., згодом очолював мобілізаційний відділ ПВК. Іменований 1.01.1919 сотником. У боях біля м. Львів воював у 6-й Рав. бригаді. Після переходу УГА на Наддніпрян. Україну командував вишколом піхоти 1-го Галиц. корпусу. Наприкінці 04.1920 біля м. Літин (нині смт Вінниц. обл.) потрапив у польс. полон, зумів утекти й прибув до ЧСР. Перебував у таборах для інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді), Ліберець та Йозефов (нині всі Чехія).

Навч. у вищій екон. шк. м. Прага 1922–23. Зареєструвався 4.10.1923 в Укр. громад. к-ті в ЧСР.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1907–1908. Львів, 1908. С. 67; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 33, 303.

Петро Гуцал

ЯВОРІ́ВСЬКИЙ (ЯВОРО́ВСЬКИЙ) Євген

(псевд.: О. Слободич; 19.09.1893–11.11.1954) – старшина УГА, журналіст, письменник, педагог, громад.-політ. діяч. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. г-зії. 1911–14 студіював філософію та філологію у Віден. ун-ті. Чл. т-ва "Січ".

Учасник ПСВ. Воював на Італ. фронті. У 11.1918 працював у редакції коломий. газ. "Покутський Вісник". Доброволець УГА. Належав до складу 2-ї Коломий., згодом 3-ї Бережан. бригад. Зумів вивезти з м. Київ до м. Львів "Денник НКГА", низку ін. документів з діловодства кер-ва УГА.

Після визвол. змагань – чл. УВО. Вчитель у г-зіях т-ва "Рідна школа" м. Чортків (нині Терноп. обл.; 1921–22), Яворів (нині Львів. обл.; 1923–30). Заснував у м. Яворів газ. "Українське Слово", співпрацював з газ. "Діло". Звільнений з г-зії з політ. мотивів. Чл. УСРП, очолював молодіжну орг-цію "Каменярі". Зазнав переслідувань польс. влади. Співпрацював з вид. "Новий Час", "Наш Прапор", т-вами "Просвіта", "СУПРУГА". Співробітник вид-в "Українська Преса", "Самоосвіта". Від 08.1941 – ред. (згодом заст. ред.) час. "Львівські Вісті".

1944 емігрував до Німеччини, проживав у м. Інсбрук (нині Австрія). Працював в укр. г-зії. 1950 переїхав до США. Працював і мешкав у м. Детройт (шт. Мічиган). Писав статті до газ. "Вільна Україна", "Народна воля". Автор спогадів, низки худож. тв. на тему укр. визвол. змагань: зб. оповідань "Серед куль і гранат" (1922), трагедії "Зрадник" (1923), романів "Заки море перелечу" (1938) та "Вождь 100-тисячної армії: Пам'яті начального вожда Української Галицької Армії Генерала-Четаря Мирона Тарнавського" (1938). Публікував популярні нариси освіт. х-ру для молоді ("Міфологія старовинних греків та римлян" та ін.); уклав історико-краєзн. зб. "Яворівщина з її минулого і сучасного" (1931), у якому вмістив власний "Нарис історії філії товариства «Просвіта» в Яворові".

П. у м. Детройт.

Тв.: Яворівський Є. Антін Виметаль // Календар-альманах Червоної Калини на 1922 р. Львів, 1921. С. 114–116; *Його ж.* Бій під Сигнівкою // Календар-альманах Червоної Калини на 1928 р. Львів, 1927. С. 65–69; *Його ж.* Великодні 1917–1920 рр.: калейдоскоп наших визвольних змагань // Новий Час. 1935. Ч. 93. С. 13–14; *Його ж.* Галицька армія в Києві: (Спомин очевидця) // Народня Справа. 1935. Ч. 35; *Його ж.* Денікіяда У. Г. А. Яворів, 1929; *Його ж.* На скривавлених горах // Золотий Колос: календар на рік 1938. Львів, 1937; *Його ж.* Старе Село – Давидів – Сихів – Пасіки:

(Уривок з записника з часів боїв під Львовом 1918-го р.) // Календар для всіх: Альманах "Нового Часу" на рік 1938. Львів, 1937; *Його ж.* Чортківська Офензива і відворот на Збруч в освітленні Начальної Команди // ЛЧК. 1935. Ч. 12. С. 4–8.

Літ.: Наконечна З. Публіцистичний доробок Євгена Яворівського (1893–1954) на сторінках українських періодичних видань // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2019. Вип. 9 (27). С. 402–410; *Полєк В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю.* Відомі педагоги Прикарпаття: біографічний довідник (до 1939 року). Т. 1. Івано-Франківськ, 1997; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 90; Яворівщина в іменах. (Біографічний довідник). Львів, 1995.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ЯВÓРСЬКА Марія Олексіївна

(10.06.1897–22.05.1961) – доброволець-службовець УГА, вчителька. Сестра Зенона, Сергія-Йосафата, Теодозія-Осипа й Хризанта Яворських. Н. в с. Ілавче (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З 1900 родинний дім був у с. Нестерівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), де батько обіймав парафію. Випускниця г-зії сестер василіанок м. Львів (1917).

Після Листопадового чину 1918 служила канцеляристкою в штабі однієї з бригад УГА. Перебувала з армією на Наддніпрян. Україні, референтка канцелярії КЕА. Із 01.1920 була зв'язковою Ревкому УГА в м. Вінниця, потім працювала в Ліквідаційній комісії УГА. Біля м. Київ у збройн. сутичці з більшовиц. кінним загоном була поранена в руку. Повернулася через м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) до Галичини (07.1920). Згодом склала іспити на вчительку нар. шкіл і працювала за фахом на Станиславівщині в с. Заріччя (нині Надвірнян. р-ну), Воскресинці (нині Коломий. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.) та ін. Після виходу на пенсію проживала в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

П. в м. Коломия. Похована в с. Воскресинці.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 336. Арк. 243.

Літ.: Гриняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Перт-Ембой, 1959; З Україною в серці. Книга Пам'яті Теребовлянщини. Тернопіль, 2019. С. 275; Св. п. Марійки Яворської // Свобода. 1962. 19 трав. Ч. 95. С. 3.

Петро Гуцал

ЯВÓРСЬКИЙ Гнат

(1891 – д. і м. с. н.) – педагог, актор, реж., ред., поручник УГА, громад.-політ. діяч. Н. в Галичині. З 1903 навч. в держ. г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.). Студіював філологію на філос. ф-ті ун-ту м. Чернівці. Чл. укр. акад. козацтва (УАК) "Запороже".

Один з провідних акторів та реж. укр. театру на Буковині. Розпочав свою актор. кар'єру ще в студент. роки в Буковин. нар. театрі (БНТ) в Чернівцях (кер. І. Захарко), 1919 отримав від І. Захарка печатку й концесію на право ведення БНТ, які, своєю чергою, передав К. Савицькому перед виїздом з Буковини наприкінці 1922.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, аспірант харчового забезпечення. З 11.1916 іменований акцесистом (пом.) військ. харчового забезпечення (військ. ранг, прирівняний до лейтенанта). 1918 служив на складі військ. провіанту в окрузі Беране генерал-губернаторства Монтенеґро (нині Чорногорія). Завдяки клопотанням укр. депутатів до австр. парламенту від Буковини в 06.1918 був відкликаний з активної військ. служби і переведений до Чернівців для участі у формуванні нового укр. театру.

Влітку 1918 разом з групою галиц. та буковин. акторів заснував Чернів. укр. театр "Нар. дому" (ЧУТНД), який у 05.1919 став співзасн. Держ. театру ЗОУНР. У складі ЧУТНД виступав як актор і реж. на Буковині, Наддніпрянщині й у Галичині.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар УГА. З 1.03.1919 іменований

поручником інтендатури при Коломий. ОВК. Воював на польс. фронті в Галичині та більшовиц. фронті на Наддніпрянщині.

У 11.1919 повернувся до Чернівців, де продовжив навч. в ун-ті. Вищі студії завершив у зимовому семестрі 1920/21 н. р. як канд. філології, отримавши 26.11.1920 дублікат абсолюторію ун-ту в Чернівцях. Працював учителем нім. мови в Чернів. ліцеї.

Чільний діяч УСДП Буковини. У 04–07.1921 редагував парт. час. "Вперед", який видавали в Чернівцях замість забороненого рум. владою на 3 місяці час. УСДП Буковини "Робітник". 18.09.1921 – один зі співорганізаторів нар. віча в справі охорони локаторів, яке відбулося просто неба біля Робітн. дому в Чернівцях. Голова к-ту зі скликання студент. віча в залі Укр. нар. дому в Чернівцях 6.11.1921, на якому планували прийняти резолюцію протесту проти скасування каф-ри укр. мови та л-ри в Чернів. ун-ті (проведення віча було заборонене рум. окупац. владою).

На поч. 1920-х голова укр. робітн. просвітн. т-ва "Воля" в Чернівцях. У 08–09.1921 разом з К. Кракалією та М. Горном вів безкоштовний підготовчий курс для укр. дітей, які бажали вступити до г-зії в Чернівцях, влаштований т-вом "Воля" за сприяння т-ва "Українська школа".

Заснував кілька укр. театр. колективів, у яких працював і актором, і реж. Організатор драмгуртка УАК "Запороже", разом з яким, зокр., поставив комедію Г. Цеглинського "Соколики" в залі готелю "Централь" у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) 25.09.1920. Засн. і гол. реж. Укр. театру т-ва "Воля"; поставив з ним у залі Польс. дому в Чернівцях п'єси "Борці за мрії" І. Тогобочного 12.02.1921, "За двома зайцями" М. Старицького 20.02.1921, "Дай серцю волю, заведе в неволю" М. Кропивницького 6.03.1921, "Жидівка-вихрестка" І. Тогобочного 2.04.1921, у залі Нім. дому – "Невольник" М. Кропивницького 20.03.1921, "Соколики" Г. Цеглинського 10.04.1921, "Бурлака" І. Тобілевича 17.04.1921. Увійшов 1921 до складу секції "Український театр" т-ва "Буковинський Кобзар" (т. зв. театр С. Терлецького), виступав у ньому до свого від'їзду з Буковини. Автор фахових рецензій на укр. театр. вистави, які публікували в чернів. часописах.

Наприкінці 1922 в числі 14 найдосвідченіших проф. СШ Буковини, зокр. д-ра М. Бажалука, М. Городинського, В. Орзи, Т. Кийовського, був переведений на роботу на пд. Румунії, що викликало протест громадськості й газ. "Свобода". 1920–40-х викладав нім. мову в ліцеї "Принц Карл" (нині Добруджанський колегіум "Спіру Харет") м. Тульча в Добруджі (нині Румунія). 1935 – відп. ред. щомісячного час. "Dobrogea literară" ("Літературна Добруджа"), що видавали в м. Тульча як журнал для духовного об'єднання Добруджі.

Подальша доля невідома.

Тв.: Яворський Г. Вій, фантастична оперета в 4-ох діях Кропивницького // Робітник. 1921. 13 лип.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 325, 340, 355, 356, 360, 363, 1081, 1082; Народне віче // Робітник. 1921. 22 верес.; При соц. просьв. тов. "Воля" // Робітник. 1921. 10 лютого; Румуни видалюють українських учителів на Буковині зі служби // Свобода. 1923. 12 січ.; *Семака М.* Підготовляючий курс // Робітник. 1921. 29 верес.; Спис іменовань у війську Західної Области Української Народньої Републики з днем 1. марта 1919. Інтендантура // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1919. 25 берез. С. 11; *Сулятицький Т.* Чернівецький український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської. Нарис історії. Чернівці, 2004. С. 14, 16, 17; Товариші(-шки) студенти(-тки)! // Робітник. 1921. 27 жовт.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 324; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та

110 семестрів його заснування відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 19, 26, 91; Die Karl-Woche in Berane // Cetinjer Zeitung. 1918. 11 Juli; *Potarniche Z.* Amintire din Europolis. Vol. 2: Adio suveniruri tulcene! (1938–1942). Bucureşti, 2016; Sprawozdanie dyrekcyi c. k. Gimnazyum w Buczaczu za rok szkolny 1909. Buczacz, 1909. S. 71; *Zaharia P.* 100 de ani de presă Tulceană (1879–1979). Bucureşti, 1979. P. 86, 87.

Володимир Старик

ЯВО́РСЬКИЙ
Зенон Олексійович

(26.03.1895–04.1986) – інж., хорунжий Легіону УСС та УГА. Брат Марії, Сергія-Йосафата, Теодозія-Осипа й Хризанта Яворських. Н. в с. Ілавче (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З 1900 родинний дім був у с. Нестерівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), де батько обіймав парафію. Навч. 1906–09 в укр. г-зії, потім у реальній шк. м. Тернопіль.

У 08.1914 разом з братом Теодозієм-Осипом вступив до Легіону УСС, брав участь у боях; на 1.06.1916 – стрілець тех. сотні. У бою з рос. військами на г. Лисоня 3.09.1916 був поранений. Упродовж кількох місяців 1917–18 навч. в шк. військ. телеграфістів м. Перемишляни (нині Львів. обл.) при штабі групи армій "Бем-Ермолі", після її закінчення призначений комендантом служби зв'язку Легіону УСС. Учасник боїв у м. Львів 11.1918, забезпечував зв'язок між укр. підрозділами на відтинку Підзамче–Замарстинів–Знесіння–Личаків. Після залишення 22.11.1918 укр. військом м. Львів став командантом сотні зв'язку 1-го полку 1-ї бригади УСС УГА. На Наддніпрян. Україні якийсь час був референтом зв'язку штабу 2-го Галиц. корпусу. В 05.1920 вийшов з польс. оточення біля м. Козятин (нині Вінниц. обл.) і був прийнятий у команду бронепоїзда "Запорожець" ДА УНР, де очолював службу внутр. зв'язку. Воював до 11.1920, уникнув інтернування. На поч. 05.1921 прибув до ЧСР. Перебував у таборі м. Йозефов (нині Чехія), де 1922 склав випускні іспити за СШ.

Згодом здобув у Вищій госп. шк. м. Прага диплом інж.-хіміка. Повернувся до Галичини, працював за фахом на Львівщині. Під час нацист. окупації обіймав посаду інж. на цукровому з-ді на Поділлі (1942–43). Влітку 1944 виїхав на Зх. 06.1945–07.1946 – комендант табору для біженців у м. Інгольштадт (земля Баварія, Німеччина).

Наприкінці 1940-х емігрував до США. Працював на вир-ві. Став палким прихильником монархічної ідеї для України й співорганізатором гетьман. руху в шт. Мічиган, де проживав. У роботі ін. укр. орг-цій і т-в участі не брав. Упродовж 1955–60 в газ. "Батьківщина" опубл. серію ст.-споминів під заг. назвою "В обіймах партнерів Андрусова", у яких виклав своє бачення визвол. б-би галичан 1918–20, дуже критично й упереджено оцінював діяльність кер-ва ЗУНР і командування та багатьох старшин УГА; водночас деякі думки Я. заслуговують на увагу в аналізі причин поразки визвол. змагань. Друкувався також у час. "Наша держава". У 2-му т. зб. "Українська Галицька Армія" за ред. Д. Микитюка вийшла ст. Я. "Зв'язок 1-ої Бриґади УСС". Проживав без сім'ї. Останні роки життя провів у закладі для старших людей.

П. у м. Детройт (шт. Чикаго, США).

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1 Спр. 336. Арк. 217.

Літ.: З Україною в серці. Книга Пам'яті Теребовлянщини. Тернопіль, 2019. С. 274–275; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 70, 364; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 155.

Петро Гуцал

ЯВОРСЬКИЙ Зенон Олексійович

ЯВОРСЬКИЙ Іван

ЯВО́РСЬКИЙ
Іван

(1858–23.04.1930) – греко-катол. священик, депутат УНРади, громад.-політ. діяч. Н. в с. Ступниця (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у родині незаможного шляхтича герба Сас. Висвячений 1885. Адміністратор парафій у с. Лип'є (нині Лип'я Бещад. пов. Підкарпат. в-ва, Польща; 1884–86), с. Нанова (нині Нанове Старосамбір. р-ну Львів. обл.; 1886–87) та с. Постолів (нині

ґміни Лісько Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща; 1887–93). Парох у с. Стрільбичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.; 1893–1930).

Засн. читалень т-ва "Просвіта". Голова філії т-ва "Сільський господар" у м. Старий Самбір. Чл. Т-ва руської шляхти в Галичині (1907–18). Діяч УНДП, чл. ШНК (1899). Поборював зловживання крайової адміністрації в Галичині. Посол до Галиц. сейму (1906–14), 13.03.1907 виголосив резонансну промову проти проекту закону про польс. урядову мову в Галичині. Організатор рільничих страйків у Галичині, чл. крайового страйкового к-ту (1902). Організатор б-би за заг. виборче право до австр. Держ. Ради (1906–07). Обстоював права нац. шкільництва, домагався відкриття укр. г-зії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Депутат УНРади ЗУНР (1918–19).

П. і похований у с. Стрільбичі.

Літ.: Жалібна карта // Народній ілюстрований Калєндар Товариства "Просвіта" на звичайний рік 1931. Львів, 1930. С. 247; *Кріль М., Лешкович Н.* "Товариство руської шляхти в Галичині" і його діяльність // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич, 2006. Вип. X. С. 708; *Павлишин О.* Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісій НТШ в Україні / під ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича, О. Купчинського, І. Скочиляса. Львів, 1999. Вип. 2 (1995–1997 рр.). С. 251; *Його ж.* Яворський Іван // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. К., 2001. С. 1117; *Його ж.* Яворський Іван // Історія України: А–Я: енциклопедичний довідник / упорядкув. та наук. ред. І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. К., 2008. С. 1495; Посмертні згадки. О. Іван Яворський // Діло. 1930. 26 квіт. Ч. 90. С. 7; *Blazejowskyj D.* Historical Šematizm of the Eparchy of Peremyšl including the Apostolic Administration of Lemkivščyna (1828–1939). L'viv, 1995. P. 672; *Hymka J.-P.* Galician Villagers and the Ukrainian National Movement in the Nineteenth Century. Edmonton, 1988. P. 279; Szematyzm Królewstwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 1034.

Олег Павлишин

ЯВÓРСЬКИЙ
Іван Іванович

(01.04.1891 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, правник. Н. в с. Корчин (нині Радехів. р-ну Львів. обл.). Випускник філії АГ м. Львів (1913). Відбув однорічну військ. службу.

Під час ПСВ воював у 87-му піх. полку австро-угор. армії; іменований обер-лейтенантом. До УГА вступив у 11.1918, воював у 6-й Рав. бригаді; пройшов увесь бойовий шлях. Отримав 1.08.1919 військ. звання сотника. Наприкінці 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса прибув до ЧСР, був у таборах для інтернованих м. Ліберець і Йозефов (нині обидва Чехія).

У м. Прага навч. у вищій екон. шк. (1920–21). Згодом студіював право в УВУ. Зареєструвався 2.10.1929 в Укр. громад. к-ті в ЧСР.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1907–1908. Львів, 1908. С. 67; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 336.

Петро Гуцал

ЯВÓРСЬКИЙ
Іван Степанович

(18.01.1889 – д. і м. с. н.) – лікар, д-р медицини, старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Гнилички (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1910). Студіював медицину у Львів. ун-ті. Навесні 1915 рос. окупац. властями вивезений як заручник з м. Львів до м. Іркутськ (нині РФ).

Повернувся до Галичини на поч. 1918, проживав і працював у Тернополі. Служив від 12.1919 у шпиталях УГА, за р. Збруч – у шпиталі 2-го Галиц.

корпусу. Іменований 1.08.1919 санітарним четарем.

Після війни здобув у Львів. ун-ті диплом д-ра медицини й знову був лікарем у Тернополі. Від 1931 провадив власну мед. практику в с. Нове Село (нині Терноп. р-ну). Крім лікар. праці, брав діяльну участь у громад. житті: чл. виділу Збараз. повітов. "Просвіти", організатор і кер. у родин. селі духового оркестру тощо. Чл. УЛТ у Львові (з 1927).

Навесні 1940 заарештований співробітниками НКВС і висланий на 3 р. до Сибіру. Повернувся додому 1945, проживав у Львові, викладав анатомію в мед. ін-ті. На поч. 1949 заарештований вдруге й за сфабрикованим звинуваченням висланий до Сибіру (Росія).

П. у Сибіру за невідомих обставин.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 129; *Головин Б.* Яворський Іван // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 745; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 341.

Петро Гуцал

ЯВО́РСЬКИЙ Йосип Іванович

(06.08.1894 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в с. Семиківці (нині в складі с. Тустань Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник польс. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1913).

У період ЗУНР воював старшиною УГА. У 07.1919 разом з армією перейшов на Наддніпрян. Україну.

Подальша доля невідома.

Дж.: Поштова скринька // Вперед. 1920. 6 мая. С. 4.

Петро Сіреджук

ЯВО́РСЬКИЙ Мар'ян

(Jaworski Marian; 21.08.1926–05.09.2020) – польс. реліг. діяч, кардинал, львів. митрополит РКЦ. Н. в м. Львів. 1945–50 навч. у Вищій духовній семінарії у Львові, згодом переведений до м. Кальварія-Зебжидовська (Польща). 1970–84 – секретар Наук. ради Єпископату Польщі, 1976–81 – декан Папського теолог. відділення в м. Краків (Польща), 1981–87 – ректор Папської теолог. акад-ї в м. Краків. 1991–2008 – Львів. архієпископ-митрополит РКЦ. 21.10.2008 подав у відставку з посади римо-катол. архієпископа Львів. архідієцезії.

Був учасником укр.-польс. міжконфес. діалогу під час дискусії щодо відкриття Польс. військ. меморіалу на Личаків. цвинтарі в м. Львів. У 05.2002 Я. з кардиналом Л. Гузаром звернулися до вірних з нагадуванням, що "кожен, хто проливає кров за свою вітчизну, заслуговує на повагу і пам'ять" і що розташовані поряд польс. і укр. меморіали "можуть стати символами польсько-українського поєднання". 1.11.2002 взяв участь у молебні на укр. і польс. військ. похованнях на Личаків. цвинтарі.

24.06.2005 з Л. Гузаром відправив панахиду на урочистому відкритті Польс. військ. меморіалу та Меморіалу УГА на Личаків. цвинтарі.

П. у м. Краків.

Літ.: *Хахула Л.* "Різуни" чи побратими? Сучасні польські дискурси про Україну. Львів, 2016; *Mikucki K.* Ksiądz Kardynał Marian Jaworski: działalność naukowa, zarys filozofii oraz niektóre aspekty relacji pomiędzy filozofią a teologią // Zeszyty Historyczno-Teologiczne. 2013. R. XIX. Nr 19. S. 187–243; *Nicieja S.* Lwowskie Orlęta. Czyn i legenda. Warszawa, 2009.

Любомир Хахула

ЯВО́РСЬКИЙ Матвій Іванович

(15.11.1885–03.11.1937) – старшина УГА, історик, громад.-політ. діяч. Н. в с. Корчмин (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Випускник юрид. ф-ту Львів. ун-ту, вивчав право у Віден. ун-ті.

У роки ПСВ хорунжий, четар 34-го Ярослав. полку австр. армії, воював на Серб. фронті, згодом – у штабі військ. уповноваженого австр. уряду при УЦР, опісля – при уряді гетьмана П. Скоропадського. Поручник УГА з 11.1918. Іменований 20.12.1918 сотником. 1919 – референт військ. жандармерії НКГА. Навесні 1920 – політ. комісар 2-ї бригади ЧУГА. Нач. політ. шк. червоних старшин у м. Київ.

ЯВОРСЬКИЙ Мар'ян

ЯВОРСЬКИЙ Матвій Іванович

ЯВОРСЬКИЙ
Олекса Якович

Влітку 1920 інтернований у м. Казань (нині Республіки Татарстан, РФ). Чл. РУРП, ВКП(б) (1920–30). З 1921 – чл. КПСГ. Історик, економіст, політолог, д-р політ. наук, акад. ВУАН (1929). Співпрацював з М. Скрипником. Очолював істор. відділ Укр. ін-ту марксизму, згодом цілу установу. Викладав історію України у ВНЗ м. Харків та Київ. Очолював Історико-філол. відділ ВУАН. Автор низки праць з історії України.

1929 зазнав критики за "націоналістичний ухил", звільнений з роботи. У 02.1930 виключений з ВУАН. Заарештований 10.03.1931 у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург) у справі "УНЦ". 7.02.1932 за вироком Колегії ОДПУ СРСР за ст. 58-2, 11 КК РСФСР ув'язнений на 6 р. ВТТ. Відбував покарання на Соловках (табпункт "Кремль", Ісаково і Філімоново), працював десятником лісгоспу, перебиральником овочів, смолярем; оголошував голодування; 1933 був доставлений у розпорядження ДПУ УРСР для додаткового слідства.

За постановою окремої трійки УНКВД Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний. Реабілітований Ленінград. облсудом 1.06.1964; Верховним судом УРСР 1989; поновлений у званні акад. АН України (1991) та акад. АН Білорусі (1994).

Тв.: Яворський М. Нариси з історії революційної боротьби на Україні. Т. 1. К., 1927; Т. 2, ч. 1. К., 1928; *Його ж.* Революція на Україні в її головніших етапах. К., 1923.

Дж.: ГДА СБУ. Спр. 59881-ФП.

Літ.: Касьянов Г. Академік М. І. Яворський: доля вченого // УІЖ. 1990. № 8. С. 75–86; *Підгайний С.* Академік Матвій Яворський // Українська інтелігенція на Соловках. Новий Ульм, 1947; *Санцевич А.* М. І. Яворський – видатний український історик // Історична спадщина у світлі сучасних досліджень. К., 1995; *Його ж.* М. І. Яворський: Нарис життя та творчості. К., 1995; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 308.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ЯВÓРСЬКИЙ Михайло Іванович

(25.05.1900–09.10.1937) – вояк УГА. Н. в м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Навч. до 1914 в укр. г-зії в рідному місті.

В УГА воював від 11.1918. Перебував від кін. 05.1919 у таборах для інтернованих у ЧСР (м. Німецьке Яблонне, Ліберець, Йозефов).

У складі групи колиш. вояків УГА виїхав 1925 до рад. України. Згодом проживав у смт Ємільчине (нині Новоград-Волин. р-ну Житомир. обл.), працював бухгалтером районного лісництва в ур. Гарти.

Заарештований чекістами 8.08.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення в "шпигунстві, …приналежності до контрреволюційної організації" відповідно до постанови наркома НКВС і прокурора СРСР від 4.10.1937 розстріляний у м. Житомир. Реабілітований 1976.

Літ.: Реабілітовані історією. Житомирська область. Кн. 7. Ч. 1. Житомир, 2015. С. 492; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 90.

Петро Гуцал

ЯВÓРСЬКИЙ Олекса Якович

(25.03.1896–11.04.1987) – поручник УГА, сотник ДА УНР та д-зії "Галичина", адвокат, публіцист, журналіст, громад.-політ. діяч. Н. в с. Котузів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Навч. в г-зіях м. Бережани та Бучач (нині обидва Терноп. обл.; закінчив студії 15.06.1914, склавши іспит зрілості).

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії (1915), де 1916 з відзнакою закінчив офіцер. шк. 1916–18 воював на Сх., Рум. та Італ. фронтах; поранений на Сх. фронті. За відвагу відзначений "малою" бронз. і "великою" срібною медалями.

У серед. 10.1918 отримав тримісячну відпустку для студій у Львів. ун-ті. У м. Львів брав участь у Конституанті (18–19.10.1918), де голосував за створення УД, та в засіданнях Військ. к-ту, який готувався до перебрання

українцями влади в Сх. Галичині. У 11.1918 в м. Підгайці (нині Терноп. обл.) співорганізатор та чл. укр. повітов. влади.

Під час польс.-укр. боїв у м. Львів захворів на грип, перебував у військ. шпиталі на Личаків. передмісті (нині Личаків. р-н м. Львів). Після відступу укр. військ із міста інтернований у таборі для військовополонених Домб'є на околиці м. Краків (нині Польща). Невдовзі через недоліковану хворобу опинився у військ. шпиталі м. Краків. Звідти в 01.1919 зумів утекти; через м. Відень (Австрія), Будапешт (Угорщина) дістався до м. Стрий (нині Львів. обл.). Після приділення до укр. військ. ч. отримав тримісячну відпустку до м. Підгайці (нині Терноп. обл.) для лікування в місц. шпиталі від малярії, на яку захворів ще на Італ. фронті.

У Підгайцях допомагав проводити військ. мобілізацію. У 2-й пол. 03.1919 поблизу с. Мужилів (нині Підгаєц. р-ну) затримав і передав до РДС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 2 представників угор. комуніст. лідера Б. Куна, які з політ. місією добиралися з Будапешта до м. Москва (Росія).

Під час відступу УГА в 05.1919 перервав свою відпустку й зголосився до армії. В с. Іване-Пусте (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) – співорганізатор 3-го куреня 13-го полку 7-ї Львів. бригади, з яким як ад'ютант команданта в 06.1919 брав участь у Чортків. офензиві.

Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від рос. більшовиків і білогвардійців. Згодом у складі УГА – вимушений союзник ДА ген. А. Денікіна (2-га пол. 11.1919–01.1920), у складі ЧУГА – ЧА (02–04.1920). На поч. 1920 в м. Тульчин (нині Вінниц. обл.) перехворів на тиф. Після одужання – комендант м. Немирів (нині Вінниц. обл.). Згодом разом з от. С. Голубом зорганізував на Правобережжі повстанський відділ, з яким долучився до ДА УНР, що під командуванням ген. М. Омеляновича-Павленка оперувала в тилу ЧА. До осені 1920 – учасник боїв на антибільшовиц. фронті, Лицар 1-го Зимового походу ДА УНР.

Повернувся 1920 додому. Навч. на юрид. ф-ті в Укр. таємному ун-ті м. Львів (1921–25). Випускник Краків. ун-ту (1925–29, магістр права). Працював у м. Підгайці – спочатку пом. адвоката, відтак адвокатом (1928–39), брав активну участь у відбудові освіт., госп. й політ. життя Підгаєччини: співініціатор відновлення укр. кооператив, філій "Сільського господаря", т-в "Луг", "Рідна школа", читалень "Просвіти", голова т-ва "Сокіл" (1922–39) та повітов. к-ту УНДО (чл. його ЦК у Львові), від цієї орг-ції – двічі посол польс. сейму (1928, 1930). Як правник захищав укр. політв'язнів; скаржився в Лігу Націй на злочини польс. поліції в Підгайцях під час пацифікації 1930. В УВО – командант Підгаєц. пов. та чл. окружної команди Бережанщини.

Зазнав переслідувань польс. влади, зокр. тяжко побитий під час пацифікації – не міг самостійно пересуватися, тому до камери його заносили ув'язнені. 5 разів заарештований поліцією; обидва рази після обрання його послом він їхав на засідання сейму до м. Варшава (Польща) одразу з тюрми. На поч. ДСВ – в'язень концтабору м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь), де 1–17.09.1939 перебував разом з ін. громад. й політ. діячами краю.

Після того, як польс. поліція втекла перед приходом із зх. нацистів та більшовиків зі сх., разом з ін. в'язнями за 14 днів пішки повернувся на Підгаєччину. Звідти, щоб уникнути арешту НКВС УРСР, перебрався до м. Краків, де 1940–42 займався приватною адвокат. практикою. 1942–44 – адвокат у м. Самбір (нині Львів. обл.), 1944 – працівник відділу сусп. опіки в д-зії "Галичина".

Від 1944 – у Німеччині. У 07.1948 разом із сім'єю емігрував до Канади, де до 1959 проживав у м. Едмонтон, потім у м. Торонто. Чл. КУК, Спілки укр. журналістів, голова УНДО, почесний чл. регіонального к-ту "Підгайці". Належав до складу ред. колегії істор.-мемуар. зб. "Підгаєцька земля". Був прихильником єднання українців Канади та всіх українців у вільному світі. Співпрацював з редакціями укр. часописів.

ЯВОРСЬКИЙ Осип

Нагороджений низкою військ. і бойових відзнак, зокр. орденом "Залізний Хрест", Хрестами УГА, УНР, Симона Петлюри, Пропам'ятним хрестом 1-ї УД УНА, Шевченків. медаллю заслуги та ін.

Автор численних статей громад.-політ. тематики в укр. й англомовних періодичних вид., спогадів у зб. "Підгаєцька земля" ("Громадсько-політичне життя Підгаєччини", "Короткий огляд культурно-освітнього життя Підгаєччини в роках 1921–39"), час. "Вісті Комбатанта" ("Моя участь в Першому зимовому поході Армії Української Народної Республіки" (1981), "Спомин з польського полону" (1985) та ін.).

П. у м. Торонто, де й похований 16.04.1987 на місц. цвинтарі "Йорк".

Тв.: Яворський О. Як уряд З. У. Н. Р. урятував Західню Европу від московського комунізму // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 206–207.

Літ.: Голіят Р. Св. п. д-р О. Яворський // Свобода (США). 1987. 25 квіт. Ч. 78. С. 3; *Колодницький С., Мельничук Б., Щербак Л.* Яворський Олекса Якович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 679; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 704–705; Підгаєцька земля. Історико-мемуарний збірник / ред. кол.: О. Яворський, І. Дурбак, І. Корницький та ін. Ню Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 189, 196, 204, 223, 329–330, 334, 366, 414, 529, 702; У Торонто помер О. Яворський // Свобода (США). 1987. 15 квіт. Ч. 71. С. 1.

Микола Лазарович

ЯВÓРСЬКИЙ Олексій Климентійович

(1892–03.11.1937) – старшина УГА, службовець. Н. в м. Турка (нині Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ служив у польовій жандармерії австро-угор. армії; іменований лейтенантом. В УГА – від кін. 1918; пройшов увесь бойовий шлях. Отримав 1.08.1919 військ. звання поручника.

Залишився 1920 в рад. Україні. Прийнятий на службу в розвідуправління Укр. округу ЧА, за його завданням 1920-х перебував у ЧСР й Польщі та під прикриттям легальної діяльності виконував завдання рад. розвідки, зокр. в Галичині організовував і координував підпілля КПЗУ. Після повернення до м. Київ наприкінці 1920-х звільнений з розвідуправління. Працював н. с. б-ки ВУАН й одночасно у вид-ві "Рух".

Заарештований чекістами 1.01.1933. Звинувачений у справі "контрреволюційної організації "УВО". Т. зв. слідство вважало, незважаючи на відсутність речових доказів, що Я. – "агент польської дефензиви, займався організацією і перекиданням на територію УСРР бойовиків-повстанців і шпигунів з Польщі, …був одним із керівників Київської організації "УВО", …управляв всією повстанською роботою на Правобережжі". Відповідно до постанови суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933 ув'язнений на 10 р. ВТТ. Зважаючи на минулу розвід. діяльність Я., у супровідних документах вказувалося утримувати його у ВТТ "в суворій ізоляції". Перебував з 15.12.1933 в ізоляторі 9-го відділення Біломор.-Балт. ВТТ. 20.05.1934, у день відправки на Соловки, здійснив спробу втечі, однак безуспішно. На Соловках поміщений до одиночної камери спецізолятора табпункту "Кремль".

Без висунення звинувачення згідно з постановою особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний разом з великою групою політв'язнів-українців в ур. Сандормох біля м. Медвеж'єгорськ (нині Республіка Карелія, РФ). Реабілітований 17.07.1989.

Літ.: Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках: в 2 т. Т. 2. К., 2003. С. 529–536, 933; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 448–449; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯВÓРСЬКИЙ Осип

(02.05.1877–23.02.1940) – дир. укр. поліції Буковини в 11.1918, громад.

діяч. Н. в м. Чернівці. 1889–99 навч. у вищій держ. г-зії в Чернівцях (матура літо 1899). Студіював право в Чернів. ун-ті, де 30.07.1904 отримав абсолюторіум. Чл. укр. акад. т-ва "Союз", чл. його правління з 10.1900.

З 1905 – на держ. службі. Від 01.1905 іменований практикантом буковин. крайового уряду, з 09.1907 – урядовцем крайового уряду з місцем роботи в м. Вижниця (нині Чернів. обл.). 1908 переведений на роботу комісаром поліції в Чернівці. Забезпечував охорону громад. порядку під час зборів об'єднаних укр. т-в у Нар. домі в Чернівцях 22.03.1914, а також під час велелюдної укр. демонстрації того ж дня вулицями міста до рос. консульства з протестом проти заборони святкування сторічного ювілею Т. Шевченка в Росії. Як комісар поліції в Чернівцях у 02.1916 нагороджений золотим хрестом заслуг з короною. Один з ініціаторів відновлення т-ва "Українське касино" в Чернівцях. Учасник заг. зборів т-ва, що відбулися під головуванням О. Поповича 23.09.1918 в Нар. домі, на яких був обраний чл. правління (контролером).

Після розпаду Австро-Угор. монархії визнав УНРаду найвищою держ. владою на Буковині. На вечірньому засіданні буковин. Крайового к-ту в чернів. Нар. домі 5.11.1918 було затверджено кандидатуру надкомісара Я. на дир. укр. поліції Буковини. 6.11.1918 об 11:30 чл. УНРади К. Білинський у супроводі загону укр. військових прибув до будинку дирекції буковин. поліції на пл. Фердинанда, де від ім. Крайового к-ту УНРади здійснив перебрання влади від австр. дир. поліції Таранґула, передав кер-во поліцією в руки надкомісара поліції Я., який склав присягу укр. владі та привів до присяги поліційних службовців. Заарештований разом із сотнями укр. діячів наприкінці 01.1919 після запровадження рум. окупантами стану облоги в Пн. Буковині, понад 3 місяці був ув'язнений у гарнізонній військ. в'язниці в Чернівцях.

Після звільнення повернувся до праці в чернів. поліції. 1927 – радник поліції. Наприкінці службової кар'єри працював кер. адм. бюро поліції м. Чернівці. Вийшов на пенсію після досягнення граничного віку 15.05.1937 в ранзі надрадника поліції.

Продовжив активну громад. діяльність. На заг. зборах відновленого т-ва "Руська бесіда" 8.05.1938 обраний заст. голови т-ва, яке після ліквідації 1.04.1938 Укр. нац. партії перебрало на себе функції репрезентанта буковин. українців перед рум. владою та проведення укр. культ.-просвітн. заходів.

Автор численних службових звітів про збори та ін. публічні акції укр. громад. орг-цій, які нині часто є єдиними документальними джерелами про громад. життя Буковини напередодні ПСВ.

П. у м. Чернівці, де й похований 25.02.1940 в родинному гробівці на центр. алеї Руського цвинтаря (квартал № 68).

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 310, 360; Буковинська делеґація української ради настановила // Буковина. 1918. 10 листоп.; Високі відзначеня // Буковина. 1916. 12 лютого; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 842, 843; З буковинської України. Дальші насильства румунських наїздників на Буковині // Покутський Вістник. 1919. 23 лютого; З українського життя на Буковині. "Руська Бесіда" має новий виділ // Діло. 1938. 17 черв.; На Буковині // Український Голос. 1919. 2 берез.; На загальних зборах українсько-руского академ. тов. "Союз" // Буковина. 1900. 4 (17) жовт.; Сімдесятьлітний ювилей "Руської Бесіди" // Український Календар з образками на звичайний рік 1939. Чернівці, б/р. С. 43–51; "Українське Касино" в Чернівцях // Буковина. 1918. 27 верес.; Die neue Regierung // Czernowitzer Morgenblatt. 1918. 8 November; Polizeioberrat Josef Jaworski // Allgemeine Zeitung. 1940. 25 Februar.

Володимир Старик

ЯВО́РСЬКИЙ
Осип Іванович

(1896–11.1937) – стрілець УГА. Н. в с. Волосянка (нині Сколів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Здобув початкову освіту.

В УГА воював від 12.1918. Від кін. 05.1919 перебував у таборах для інтернованих у ЧСР (м. Німецьке Яблонне, Ліберець, Йозефов).

На поч. 1925 в складі групи колиш. вояків УГА виїхав до УСРР. Проживав у м. Красний Луч (нині Хрустальний Луган. обл.), працював робітником на рудоремонт. з-ді.

Заарештований чекістами восени 1937. На підставі сфабрикованого звинувачення в "приналежності до контрреволюційної організації, ...шпигунстві на користь іноземної держави" згідно з рішенням суд. трійки при УНКВС по Донец. обл. від 4.11.1937 розстріляний у м. Луганськ. Реабілітований 1990.

Літ.: Реабілітовані історією. Луганська область. Кн. 3. Луганськ, 2008. С. 672; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 90.

Федір Полянський

ЯВО́РСЬКИЙ
Сергій-Йосафат Олексійович

(21.10.1900–03.10.1952) – підхорунжий УГА, лікар, д-р медицини. Брат Зенона, Марії, Теодозія-Осипа і Хризанта Яворських. Н. в с. Нестерівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Львів.

Брав участь у Листопадовому чині в м. Жовква (нині Львів. обл.). В УГА – від 11.1918. У боях біля м. Львів, у час Чортків. офензиви й на Наддніпрян. Україні командував батареєю важких мінометів у гармат. полку під командуванням от. Я. Воєвідки. Потрапив у більшовиц. полон (04.1920), вивезений з ін. старшинами й підстаршинами до табору м. Казань (нині Республіка Татарстан, РФ).

Влітку 1920 повернувся до Галичини. Завершив гімназ. освіту. Мобілізований до Війська польс., навч. в артшк., однак після її закінчення відмовився від офіцер. служби. Студіював медицину у Львів. ун-ті. Здобув 1936 диплом д-ра медицини у Краків. ун-ті. Під час ДСВ був лікарем у м. Сонч (нині Новий Сонч Малопольс. в-ва, Польща).

Наприкінці 1944 виїхав на Зх., перебував у ДП м. Інгольштадт (земля Баварія, Німеччина), працював у табірній лічниці. Емігрував 1949 до США, був лікарем психіатричної лікарні м. Лапеєр (шт. Мічиган).

П. і похований у м. Детройт (шт. Мічиган, США).

Літ.: Д-р мед. Сергій Йосафат Яворський // Свобода. 1952. 17 жовт. Ч. 1952. С. 3; З Україною в серці. Книга Пам'яті Теребовлянщини. Тернопіль, 2019. С. 275.

Петро Гуцал

ЯВО́РСЬКИЙ
Теодозій-Осип Олексійович

(05.05.1894–15.09.1962) – підстаршина Легіону УСС, старшина УГА. Брат Зенона, Марії, Сергія-Йосафата і Хризанта Яворських. Н. в с. Іхавче (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З 1900 родинний дім був у с. Нестерівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), де батько обіймав парафію. Навч. в реальній шк. м. Тернопіль.

У 08.1914 разом з братом Зеноном вступив до Легіону УСС, брав участь у боях; на 1.06.1916 – старший стрілець 7-ї сотні; з осені 1917 командував телефонічною стежею тех. сотні, був старшим десятником. Учасник боїв у м. Львів 11.1918, потім воював у званні хорунжого ад'ютантом бойової групи "Белз", командантом сотні в курені 4-ї Золочів. бригади. У наступальному бою на м. Белз (нині Львів. обл; 03.1919) був важко поранений в груди; після тривалого лікування приділений до тилової служби. З армією перебував на Наддніпрян. Україні, дійшов до м. Київ. Іменований 1.08.1919 четарем. Був у ЧУГА. Після роззброєння УГА польс. військом 1920 долучився до ДА УНР, у якій служив до 11.1920, коли армія перейшла р. Збруч на зх. і була інтернована. Перебував у таборі с. Пикуличі (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Після звільнення прибув наприкінці 01.1921 до ЧСР; був у таборі

м. Йозефов (нині Чехія), де склав випускні іспити за СШ.

Студіював у Празьк. політехніці, здобув фах інж. Залишився проживати в цій країні, одружився, працював за фахом. До серед. 1930-х належав до Проводу укр. націоналістів; зокр. опубл. у його друкованому органі "Розбудова нації" (1930. Ч. 11–12) ст. "Перший листопад". Навесні 1945, напередодні приходу військ ЧА, переїхав до Німеччини. Згодом поселився в м. Альтенхайм (земля Баден-Вюртемберґ, ФРН). Брав участь у громад. житті укр. діаспори.

П. у м. Альтенхайм.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 336. Арк. 210; Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: З Україною в серці. Книга Пам'яті Теребовлянщини. Тернопіль, 2019. С. 275–276; Св. п. д-р Теодозій Яворський // Свобода. 1962. 6 жовт. Ч. 192. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 80, 332; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів, 1936. С. 153.

Петро Гуцал

ЯВÓРСЬКИЙ
Хризант Олексійович

(31.07.1898–07.1971) – старшина УГА, інж. Брат Зенона, Марії, Сергія-Йосафата й Теодозія-Осипа Яворських. Н. в с. Ілавче (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З 1900 родинний дім був у с. Нестерівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), де батько обіймав парафію. Навч. в реальній шк. м. Львів.

Мобілізований 1917 до австро-угор. армії, воював в артилерії; отримав підстаршин. звання. В УГА – з 11.1918; командував відділом гранатометів і важких мінометів у 1-му полку 1-ї бригади УСС. Мав військ. звання хорунжого.

Після війни проживав на Львівщині. 1944 емігрував на Зх., перебував у Німеччині. Звідси наприкінці 1940-х виїхав до США. Участі в роботі провідних т-в та орг-цій укр. діаспори не брав. Був поборником, як і брат Зенон, гетьман. руху.

П. у м. Детройт (шт. Мічиган, США).

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 336. Арк. 250 зв.

Літ.: З Україною в серці. Книга Пам'яті Теребовлянщини. Тернопіль, 2019. С. 277; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 70.

Петро Гуцал

ЯВÓРСЬКИЙ
Ярослав Іванович

(13.11.1889–13.01.1920) – правник, старшина УГА. Н. в с. Постолів (нині Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Син священика І. Яворського (1858–1930), який був послом Галиц. сейму й делегатом УНРади ЗУНР. Проживав від 1893 в с. Стрільбичі (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), де батько обіймав парафію. Навч. в г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.), потім в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), яку закінчив 1910. Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював старшиною в австро-угор. армії на фронті; іменований поручником. В УГА – з 11.1918; пройшов увесь бойовий шлях.

П. від тифу в с. Марківка (нині Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Звіт дирекції ц. к. ІІ. ґімназії в Коломиї за рік шкільний 1909/1910. Коломия, 1910. С. 84; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 105.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯГЕНЧУ́К
Олесь

(1898–1919) – вояк УГА. Н. в с. Підгірки (нині в складі м. Калуш Івано-Франк. обл.). Випускник шк. з нім. мовою викладання в м. Калуш. Чл. театр. гуртка при місц. філії т-ва "Просвіта".

З поч. ПСВ воював в австро-угор. армії (до 1917). З 11.1918 – доброволець УГА. Воював з поляками, після переходу УГА за р. Збруч – із більшовиками.

Загинув у бою поблизу м. Одеса.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. С. 92.

Микола Когут

ЯЗЛОВÉЦЬКИЙ ТÁБІР

Укр. табір для інтернованих осіб, існував з поч. 12.1918 до поч. 06.1919. Був розташований у приміщенні монастиря (засн. 1863) Згромадження Сестер Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії в с. Язловець (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.). Облікової інформації про кількість осіб, які перебували в таборі за весь період польс.-укр. війни 1918–19, не віднайдено. Максимально в таборі, що займав 1 крило монастиря, могло розміститися до 350 осіб. Зберігся недатований поіменний запис 158 людей, які перебували в Я.т. 14.12.1918 до Язлівця з м. Бучач (нині Терноп. обл.) інтерновано 67 осіб, дорогою до них долучилися затримані в м. Монастириська (нині Терноп. обл.). 10.01.1919 до Я.т. прибув транспорт з бл. 80 інтернованими з м. Яворів, Сокаль, Жовква (нині всі Львів. обл.) та ін.

Задокументована втеча 24.03.1919 інтернованих поляка Ф. Блашківа та українця М. Подільчука. 23.04.1919 через м. Чортків (нині Терноп. обл.) конвоювали до Язлівця 154 поляків, кілька з них були у військ. формі. Одночасно з табором в ін. ч. монастиря діяла шк.-інтернат для дівчат із заможної шляхти, де тоді навч. бл. 120 учениць.

У Я.т. були прийнятні умови для перебування. Харчування здійснювалося монахинями зі своїх припасів та продуктів, що доставляли польс. селяни з довколишніх сіл. Комендантом табору був З. Било (родом з м. Монастириська). Мед. опіку здійснювали лікар Бененвальд і черниця. У 01.1919, через брак їжі та місця, інтернованих, які мешкали в Бучачі, відпустили дододому на конфінування, за винятком 6 осіб, небезпечних на думку укр. влади. Згодом відпустили і їх та всіх, хто був з м. Монастириська.

13.04.1919 в Бучачі на чолі з колиш. інтернованим у Я.т. В. Островським утворено К-т польс., який допомагав конфінованим їжею та одягом.

Дж.: ДАЛО. Ф. 257. Оп. 1. Спр. 570. Арк. 2–3; Ф. 1259. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 1–2.

Літ.: *Чорненький Р.* Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. // Stanisławów i ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura / red. nauk. M. Kardas, A. Ostanek, P. Semków. Warszawa; Stanisławów, 2016. S. 21–32; *Чорненький Р., Гаврилишин П.* Діяльність Комітету опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами у Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. // Kolomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia / red. nauk. A. Ostanek, A. Smoliński. Warszawa, 2017. S. 32–46; *Siewiński A.* Pamiętniki buczacko-jazłowieckie z czasów wojny wszechświatowej od roku 1914 do roku 1920 / przep. i oprac. tekst: M. Kwaśniewska, 2018. S. 99–134.

Петро Гаврилишин

Язловецький монастир, на території якого утримували інтернованих

ЯКВЕРТ
Ріхард

(1892 – д. і м. с. н.) – отаман УГА. Н. в м. Відень. Німець за національністю.

Під час ПСВ – офіцер 11-го полку польової артилерії австро-угор. армії. З 18.12.1918 – сотник-артилерист УГА. Згодом – нач. штабу бойової групи "Наварія". 03–05.1919 – начштабу 8-ї Самбір. бригади УГА. 06.1919 – отаман, начштабу 3-го Галиц. корпусу. 01–04.1920 – у ЧУГА.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

ЯКИМÉЦЬ
Василь Степанович

(24.12.1880–11.1919) – правник, старшина УГА. Н. в с. Поникива Мала

(нині Пониква Бродів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. У м. Львів навч. в г-зії і студіював право в ун-ті. Відбув практику, працював адвокат. конципієнтом.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії. В одному з боїв на Сх. фронті потрапив у рос. полон; повернувся з нього на поч. 1918 і продовжив військ. службу; мав звання хорунжого. До УГА вступив наприкінці 1918, після переходу на Наддніпрян. Україну в серед. 07.1919 служив у 2-му Галиц. корпусі. Іменований 1.08.1919 четарем.

П. від тифу в м. Немирів (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Гуцал П. Вихідці з Брідщини, учні гімназії в Бродах – старшини і підстаршини Української Галицької Армії // Брідщина – край на межі Галичини й Волині. Зб. 9. Матеріали 10-ї науково-краєзнавчої конференції. Броди, 2016. С. 72; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 106, 121.

Василь Стрільчук

ЯКИ́МІВ
Григорій (Гриць)

(01.12.1901–1986) – вістун УГА, громад. діяч. Н. в с. Бірки Великі (нині смт Великі Бірки Терноп. р-ну Терноп. обл.).

Учасник ПСВ. На поч. польс.-укр. війни 1918–19 після оголошення владою ЗУНР мобілізації в 12.1918 вступив до УГА. Наприкінці 12.1918 виїхав з куренем новобранців під командуванням пор. А. Дудара з м. Тернопіль до вишколу Січових стрільців у м. Біла Церква (нині Київ. обл.). Згодом переведений до м. Київ, де приділений до 2-ї гармат. батареї під командуванням пор. І. Вакуловського в складі 3-го гармат. полку ДА УНР. У складі цього військ. підрозділу боровся за визволення УНР від рос. більшовиків і білогвардійців.

Узимку 1919–20 захворів на тиф, від якого лікувався в шпиталі м. Проскурів (нині Хмельницький). Після одужання потрапив до більшовиц. полону; був змушений у складі 317-го окремого батальйону військ внутр. охорони виконувати охоронну службу на залізн. шляхах у м. Одеса, згодом у м. Проскурів та Київ. У 09.1921 під час відпустки перейшов кордон в околицях м. Волочиськ (нині Хмельн. обл.) і повернувся додому.

Від 1925 – у Канаді. У м. Вінніпеґ (Канада) співзасн. Станиці бувших укр. вояків. Належав до т-в "Рідна школа" ім. М. Шашкевича, "Народна кооператива", кредитних кооператив "Карпати", "Дніпро", працював у них; активіст ветеран. та ін. орг-цій. Чл. ОбВУК.

П. у м. Вінніпеґ, де й похований на місц. цвинтарі "Всіх Святих".

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 706; *Його ж.* Студії до історії українців Канади. Т. 1: Шотляндські поселенці та українська громада в Пойнт Доглес. Вінніпеґ, 1965. С. 120, 127, 156, 166, 208, 222; *Мельничук Б.* Якимів Григорій // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 748; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 83.

Микола Лазарович

ЯКИМІВ Григорій (Гриць)

ЯКІВЧИК
Микола Михайлович

(01.12.1897–28.08.1977) – підстаршина УГА, лікар, громад. діяч. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник нар. шк. в рідному селі та укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Учасник ПСВ у складі австро-угор. армії. У 11.1918 зголосився добровольцем до Коломий. ОВК. Навч. у старшин. шк. піхоти УГА в м. Коломия (12.1918–05.1919). Успішно склав випускні іспити. Підхорунжий.

Після визвол. змагань вивчав медицину в ун-ті м. Ґрац (нині Австрія). Змушений підтверджувати отриманий диплом у Познан. ун-ті. Вів приватну практику в м. Городенка, згодом у м. Єзупіль (нині смт Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Чл. УЛТ. 1939–41 працював у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Внесений до списків нім.

колоністів з правом виїзду до Німеччини.

Виїхав до м. Каліш (нині Польща). 1945 перебрався до Німеччини, пізніше до Канади. Нострифікував лікар. дипломи. Проживав у м. Уітні, Торонто (обидва пров. Онтаріо). Чл. низки укр. т-в.

П. у м. Торонто.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019. С. 237–238; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 262.

Роман Кобильник

ЯКУ́БІВ Михайло

(1885–17.09.1919) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в м. Стрий (нині Львів. обл.). Навч. в АГ м. Львів (матура 1904), згодом – у духовній семінарії та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (закінчив студії 1912).

Висвячений на священика в одруженому стані митрополитом А. Шептицьким (1913). Душпастир. працю розпочав як пом. пароха с. Холоїв (нині Вузлове Радехів. р-ну Львів. обл.; 1913–18). Відтак призначений пом. пароха в церкві с. Стрептів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.), що була "дочірньою" від парафії с. Желехів Великий (нині Великосілки Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.; 1918–19).

Навесні 1919 за власним бажанням призначений капеланом (польовим духівником) УГА. У 07.1919 з УГА як польовий духівник перейшов р. Збруч. У "чотирикутнику смерті", опікуючись воїнами УГА, захворів на тиф.

П. і похований у м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Дж.: ЦДІУАЛ. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 316.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 86, 196; Львівсько-Архієпархіяльні відомості. 1920. Ч. 3. С. 39; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 317; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 143; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150; Шематизм всього кліру греко-католицької Львівської митрополичої архієпархії на рік 1912. Річник 69. Львів, 1911. С. 390.

Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

ЯКУБО́ВСЬКИЙ Петро Григорович

(1893 – д. і м. с. н.) – десятник УГА. Н. в с. Кінашів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув початкову освіту. Робітник.

З 2.09.1914 – доброволець Легіону УСС. Вояк сотні пор. О. Будзиновського. Воював у Карпатах, згодом за с. Куропатники (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) й с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). За мужність і героїзм, проявлені в боях із росіянами, нагороджений 30.02.1917 бронз. медаллю "За хоробрість", 2.11.1917 – Хрестом військ. заслуг.

В УГА – з 3.11.1918; отримав звання вістуна, 1.05.1919 – десятника. Учасник Чортків. офензиви: воював у 3-му курені УСС за Чортків, Струсів, Теребовлю, Купчинці, Жуків (нині всі Терноп. обл.). 20.06.1919 поранений у праву руку. Лікувався в м. Підгайці (нині Терноп. обл.). 8.11.1919 повернувся до коша.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 2. Спр. 247. Арк. 298–298 зв.; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 77. Арк. 76; Спр. 79. Арк. 20; Спр. 80. Арк. 3.

Петро Сіреджук

ЯЛІВЕ́ЦЬ (Jałowiec)

Польс. розподільна станція для військовополонених, яка діяла 1920. Розташована в однойменній ч. м. Львів.

Через непристосованість приміщень і перенаселеність розподільна станція для військовополонених у в'язниці "Бригідки" була закрита в 12.1919. Замість неї в 01.1920 відкрита на Яливці, у колиш. кавалерійс. казармах. У 04–05.1920 на станцію прибули транспорти роззброєних солдатів ЧУГА. Станція мала приймати по 300 людей кожні 2 дні. Після прибуття на станцію більшість із них відпускали додому, решту відправляли до табору для військовополонених № 7 м. Тухоля (нині Польща). 14, 17 та 23.05.1920 вирушили ешелони з інтернованими з Я. до Тухолі.

Станція розміщувалася у 2 великих казармах і 2 кавалерійс. конюшнях. Там могли проживати до 2500 людей. Кожна з будівель казарми була розділена на 10 кімнат. В'язні спали на дошках, без соломи й матраців (як згадував О. Станімір, коли галичани прибули на станцію, спальні місця ще не були готові). Їжа на станції була скромною. Неякісна кава на сніданок, опівдні й на вечерю суп під назвою "суп галопом". М'яса в раціоні було мало, чергували з оселедцем, давали хліб. Допомагав УГК. На станції не було їдальні. Тому в 01.1920 УГК звернувся до командування станції з проханням дозволити її орг-цію. У 02.1920 УГК вдалося отримати право доступу на розподільну станцію в Ялівці для делегації, уповноваженої перевірити виконання положень щодо харчових, матеріальних та санітарних умов. Однак було зазначено, що ця делегація не могла чинити прямого впливу на внутр. адміністрацію станції. УГК також керував кухнею в м. Львів на вул. Личаківській для потреб людей, які перебували на станції. У 05.1920 голова Секції правової допомоги звернувся до командування ген. округу Львів та до штаб-квартири табору в Ялівці, завдяки чому в'язням, які поверталися додому з полону, у разі нестачі грошей безкоштовно видавали квитки на поїзд.

14.05.1920 до інтернованих вояків УГА, які виїжджали з Ялівця до Тухолі, звернувся д-р С. Федак з укр. громадою м. Львів із закликом, щоб вони зберігали спокій, а УГК докладе всіх зусиль для покращення їхнього становища. Під час переїзду інтернованих із Ялівця до Тухолі УГК розподілив допомогу тим, хто рухався далі на зх. (загалом 100 тис. польс. марок). 10.02.1920 станцію відвідала комісія польс. сейму.

Дата ліквідації станції невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 309. Оп. 1. Од. зб. 1679; Ф. 462. Оп. 1. Од. зб. 12, 34, 41, 124; CAW. Sygn. I.301.10.338, I.301.10.339, I.301.10.345.

Літ.: *Дзюбан О.* Табір на Ялівці // Галицька Брама. 1999. Липень. № 7. С. 6–7; Доля полонених // Вперед. 1920. 18 трав. Ч. 114; Новинки: Доля українських полонених // Вперед. 1920. 16 трав. Ч. 113; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях. Торонто, 1966.

Віктор Венґлевич

ЯЛОВИЙ Михайло Омелянович

ЯЛОВИЙ Михайло Омелянович

(псевд. і крипт.: Михайло Красний, Мих. Красний, Мих. Крий, Юліан Шпол, М.К.; 05.06.1895–03.11.1937) – письменник, поет, драматург, кіносценарист, публіцист, журналіст, ред., видавець, організатор літ. сил в Україні, громад. і політ. діяч. Н. в с. Дар-Надежда (нині Сахновщин. р-ну Харків. обл.) в сім'ї волосного писаря. Випускник Миргород. г-зії. Навч. на мед. ф-ті Київ. ун-ту (з 1916), не закінчив його через захоплення революц. діяльністю.

На поч. 1917 повернувся до рідних місць; обраний головою революц. к-ту в м. Костянтиноград (нині Красноград Харків. обл.). 1917–19 – чл. лівого крила УПСР (боротьбистів), які 1920 ввійшли до КП(б)У. Чл. ВКП(б) 1918–33.

За дорученням боротьбистів вів підпільну роботу в м. Одеса, на Херсонщині, у Галичині. На поч. 1919 належав до групи боротьбистів К. Саврича (Максимовича), яка перебувала в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у складі відділу Інформаційного бюро Директорії УНР, підпільно вела в краї комуніст. пропаганду. Один з організаторів крайової конф. в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 02.1919), на якій проголошено створення КПСГ.

З 03.1920 – чл. КП(б)У; з 04.1920 – співробітник, із 06.1920 – ред. газ. "Сільська біднота". Тоді ж почав друкуватися ("Всесвіт", "Шляхи мистецтва" та ін.). Якийсь час працював у газ. "Вісті Київського губревкому". На поч. 1920-х був представником укр. уряду в м. Москва.

Автор зб. поезій "Верхи" (1923), роману "Золоті лисенята" (1929), п'єси "Катина любов, або Будівельна пропаґанда" (1928). Редагував час. "Червоний шлях", "ВАПЛІТЕ". Очолював вид-ва "Червоний шлях" та "ЛІМ" ("Література і мистецтво"). Друкував худож. тв. зрідка, віддавав перевагу організаторській роботі в "Комункульті", "Гарті" (з 1925); був 1-м президентом Вільної

ЯНІВ Бронислав

акад-ї пролетарської л-ри (ВАПЛІТЕ). Обстоював самобутність укр. к-ри. Найближчий однодумець і друг М. Хвильового та О. Шумського.

Заарештований 12.05.1933 (у справі "УВО"). 13.05.1933 в м. Харків застрілився М. Хвильовий, який у своїй передсмертній записці констатував: "Арешт Ялового вважаю розстрілом усієї нашої генерації…". Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933 за сфабрикованим звинуваченням як "чл. УВО за контрреволюц. роботу на культ. фронті, шпигунську діяльність, участь у підготовці збройного повстання" позбавлений волі на 10 р. у ВТТ. Відбував покарання у Свіртабі.

Розстріляний в ур. Сандормох поблизу м. Медвеж'єгорськ (нині Республіки Карелія, РФ) за ухвалою особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937. Реабілітований посмертно військ. трибуналом Ленінград. військ. округу 19.06.1957; прокуратурою Харків. обл. 25.02.2003.

Літ.: Герасимова Г. Яловий Михайло Омелянович // ЕІУ. Т. 10. К., 2013. С. 734–735; Михайло Яловий // Архів розстріляного відродження: Матеріали архівно-слідчих справ українських письменників 1920–1930-х років. К., 2010; Реабілітовані історією. Харківська обл. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 60, 656.

Сергій Дерев'янко

ЯМПО́ЛЄР
Йозеф (Осип)

(01.05.1866–11.1919) – д-р медицини, старшина-лікар УГА. Н. в с. Великий Глибочок (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї землевласника. За національністю єврей. З дитячих літ проживав у с. Озерна (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), де був родинний маєток. Навч. в г-зіях м. Тернопіль (1879–83) і Золочів (нині Львів. обл.; 1884–88). Після завершення мед. студій у Віден. ун-ті служив в австро-угор. армії.

Під час ПСВ – штабний лікар 85-го піх. полку; отримав військ. звання підполковника. В УГА – від кін. 1918; нач. військ. шпиталю в м. Тернопіль. Після переходу на Наддніпрян. Україну (07.1919) був командантом запасного шпиталю 1-го корпусу.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 126; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 1912. С. 436; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 179, 283, 287; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 152; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Złoczowie za rok szkolny 1887. Złoczów, 1887. S. 64.

Петро Гуцал

Я́НІВ
Бронислав

(10.02.1885–04.08.1931) – правник, держ. службовець, старшина УГА та урядовець держ. установ ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Станків (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) у сім'ї вчителя нар. шк. Випускник г-зії м. Ярослав (нині Польща; 1903). Студіював право у Львів. ун-ті. Чл. секції Укр. студент. союзу. Брав участь в агітації під час виборчої кампанії 1906–07.

У роки ПСВ служив у австро-угор. армії, учасник звільнення м. Львів (05.1915). Потрапив до рос. полону (осінь 1915–07.1918). Службовець ДСВС ЗУНР, старшина УГА. Після переходу УГА та уряду ЗУНР за р. Збруч працював нач. канцелярії МВС УНР (1919–20).

Після війни проживав і працював у Львові: дир. т-ва взаємних убезпечень "Карпатія" і "Кооперативи Український Театр", голова УПТ "Рідна школа" та гол. ради ТОВМ. Усе своє майно заповів на користь незаможних укр. студентів.

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі.

Літ.: Наш помяник. Бронислав Янів // Народній ілюстрований Календар "Просвіти" на звичайний рік 1935. Р. 55. Львів, 1934. С. 86.

Олег Павлишин

Я́НІВСЬКИЙ ЦВИ́НТАР

Розташований у м. Львів на вул. Т. Шевченка, на околиці істор. місцевості Клепарів. Був відкритий за ухвалою магістрату 1888, призначений для зх. ч. міста (для сх. – розширено Личаківський). Розміщений на пд.-зх. схилі г. Кортумівка, найвища

точка – 370 м над рівнем моря. 1937 Я.ц. налічував 54 поля, поділені алеями й стежками, де поховано 115 тис. померлих. 1962 до нього приєднано розташоване поряд єврейс. кладовище. Я.ц. був офіційно закритий 1980, поховання здійснювали за спец. дозволами.

Нині площа Я.ц. становить бл. 38 га; на його 68 полях поховано понад 200 тис. осіб. Порівняно з Личаківським, Я.ц. налічує значно менше надгробних мист. пам'яток (серед похованих відомих осіб на Я.ц. – М. Сосенко, О. Басараб, Б.-І. Антонич, А. П'ясецький, Ю. Більчевський та ін.), немає розвинутої наук. і довідкової інфрастр-ри. Однак за к-стю військ. могил різних часів Я.ц. не поступається Личаків. цвинтарю.

На Я.ц. спочивають вояки укр. війська, котрі загинули в ході боїв у Львові 11.1918, та вояки УГА, полеглі в час польс.-укр. війни 1918–19 і померлі після неї, інтерновані цивільні українці. "Могили переважно одиничні ...", – писала газ. "Діло" 1.11.1934. Дерев'яні хрести на могилах були встановлені на поч. 1921 зусиллями УГК (голова С. Федак). 1927–39 стрілец. поховання доглядало ТОВМ; з ініціативи його голови Б. Яніва 1933 на 38-му полі Я.ц. впорядковано військ. меморіал, встановлено 440 бетонних хрестів, виконаних за ескізами П. Холодного й Л. Лепкого у вигляді давніх козац. надгробних хрестів (автор проекту – архіт. Є. Нагірний), перепоховано 1070 вояків УСС. "Всі могили уложені симетрично, – інформував час. «Діло» 1.11.1934, – й обведені бетоном, при чому в середині кожної залишено місце (землю) на цвіти. [...] Вгорі цвинтаря висипана по середині ... велика збірна могила, на якій видніє високий дубовий хрест". Укр. громадськість 1920–30-х урочисто вшановувала пам'ять полеглих у роки нац.-визвол. б-би. На кладовищі поховані команд. УГА М. Тарнавський (1938), голова уряду ЗУНР К. Левицький (1941). 1971 меморіал знищено бульдозерами за вказівкою рад. влади.

Найбільший військ. пантеон – меморіал стрільців УГА – відновлено на 38-му і 38-А полях Я.ц. в 2-й пол. 1990-х. В основному, це поховання інтернованих стрільців, які п. від ран і хвороб у польс. тюрмах 1919–20. На полі меморіалу поряд із відновленою могилою М. Тарнавського 1994 перезахоронено репресованого більшовиками В. Беня – підполк. ДА УНР, ад'ютанта С. Петлюри. На 20-му полі – місце спочинку ген.-хор. ДА УНР М. Пересади-Суходольського. Реконструкцію Я.ц. здійснено до 80-річчя Листопадового чину 1998.

Українські військові поховання на Янівському цвинтарі

Жертви воєн. подій 1914–20 поховані на різних полях Я.ц.: 41-ше поле – могили учасників ПСВ, польс.-укр. війни 1918–19, польс.-рад. війни 1920, а також рос. вояків (останки понад 200 солдатів 1-ї кінної армії, які загинули під час наступу армії С. Будьонного на м. Львів, окремі захоронення вояків армії П. Врангеля, А. Денікіна, С. Балаховича, які п. на еміграції). На 37-му полі розміщено невелике польс. військ. кладовище, де були поховані солдати, загиблі або померлі від ран під час оборони Львова й "східних кресів" 1918–20; відкрито в 07.1939. Як і меморіал стрільців УГА, було знищено на поч. 1970-х, а тер. віддано під нові цивільні поховання. Збереглося лише декілька могил і пам'ятний хрест на честь польс. солдатів.

На Я.ц. знайшли упокій жертви політ. репресій. Споруджено меморіал загиблим під час погрому євреїв наприкінці 11.1918, на 44-му полі кладовища встановлено пам'ятний знак жертвам Голокосту. До 1943 поблизу Я.ц. існував концтабір, у якому, крім євреїв,

ЯНОВИЧ Мирослав Антонович

закатовано багатьох представників ін. націй. На місці братської могили неідентифікованих жертв терору НКВС, закатованих у 06.1941 у в'язницях Львова (55-те поле), у сх. ч. цвинтаря триває спорудження меморіального комплексу.

Літ.: Лильо І., Лильо-Откович З. Прогулянка Львовом. Путівник. К., 2005. С. 112, 113; Львів – місто наших героїв. Путівник / під ред. А. Козицького. Львів, 2009. С. 241, 242; *Соколівський В.* На слідах вояцьких могил // Сліди комбатанта. Торонто; Нью-Йорк, 1974. Ч. 3–4. С. 55–57; *Харчук Х.* Історико-меморіяльні поховання на Янівському цвинтарі у Львові наприкінці XIX–XX століть // Вісник НТШ. Львів, 2012. Ч. 46. С. 51–55; *Baczyńska M.* Przewodnik po cmentarzach lwowskich Łyczakowskim i Janowskim. Lwów, 1937. S. 22; *Patlewicz B., Tomczyk R.* Cmentarz Janowski we Lwowie. Polskie dziedzictwo narodowe. Szczecin, 2017. T. 1. 622+92 s.; T. 2. 440+16 s.

Ігор Райківський

ЯНКЕ́ВИЧ Євген Ярославович

(14.11.1893–30.12.1941) – старшина УГА, правник, громад. діяч. Н. в м-ку Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. У м. Львів випускник філії АГ (1913), студіював право в ун-ті.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював старшиною в артилерії на фронті. В УГА – з кін. 1918, служив у гармат. полку в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), потім брав участь у боях на фронті біля м. Львів й у час Чортків. офензиви, перебував на Наддніпрян. Україні. Іменований 1.03.1919 четарем, 1.08.1919 – поручником артилерії. Повернувся на поч. 1920 додому, уникнувши польс. полону.

1922 у Краків. ун-ті здобув ступінь д-ра права. Склав присягу на вірність Польщі й отримав посаду пом. судді в окруж. суді м. Тернопіль (1922–25), потім був суддею у Львові, кін. 1920-х – 09.1939 – у повітов. суді в м-ку Заложці (нині смт Залізці Терноп. р-ну Терноп. обл.). Звільнений польс. властями восени 1932 з посади, однак у 04.1933, після апеляції, поновлений на роботі декретом Президента Польщі. Зважаючи на статус судді, в укр. громад. житті участі не брав, однак постійно робив пожертви на нац. установи й т-ва. З утвердженням у Зх. Україні рад. режиму восени 1939 переїхав до м. Львів, понад рік боровся з важкою недугою.

П. у м. Львів.

Літ.: В перші роковини смерти бл. п. д-ра Євгена Яцкевича // Львівські вісті. 1942. 24 груд. Ч. 294. С. 6; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1912–1913. Львів, 1913. С. 88; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 320, 329.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯНО́ВИЧ Мирослав Антонович

(06.06.1890–21.12.1937) – правник, старшина УГА, педагог. Н. в с. Струтин (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Золочів (1900–08). Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1912), відбув суд. практику.

Мобілізований до австро-угор. армії (08.1914), воював на Балкан. й Італ. фронтах. У 11.1918 в Золочеві вступив до УГА; був військ. комендантом міста, потім очолював польовий суд Золочів. ОВК; іменований 1.01.1919 сотником із зарахуванням звання від 14.12.1918. Від 07.1919 перебував за р. Збруч.

Залишився в рад. Україні (1920); не міг повернутися до Галичини, бо на нього чекав арешт і польс. суд (у 04.1919 Я. затвердив смертний вирок 18 полякам, які здійснювали диверсії в тилу УГА і готували збройн. виступ у Золочеві й пов.). Проживав спочатку в Балт. пов. Потім поселився в м. Тульчин (нині Вінниц. обл.). Працював учителем у СШ № 2.

Заарештований співробітниками НКВС 18.08.1937. За сфабрикованим звинуваченням у "контрреволюц. діяльності, допомозі міжнар. буржуазії та антирад. націоналіст. агітації" згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 14.12.1937 розстріляний у м. Вінниця.

Літ.: Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 5. К., 2015. С. 604; Українська Галицька Армія / ред.

Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 37, 303; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 177; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Złoczowie za rok szkolny 1908. Złoczów, 1908. S. 66.

Петро Гуцал

ЯНÓВИЧ
Осип

(05.03.1892–22.09.1979) – правник, старшина УГА. Н. в с. Хотінь (нині в складі м. Калуш Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Випускник АГ (1912) і правн. ф-ту ун-ту (1917) м. Львів.

Служив у польовому суді Стрий. ОВК з осідком у м. Дрогобич (нині Львів. обл.), потім у польовому суді 3-го корпусу УГА. Мав військ. звання четаря-судді.

1924 склав присягу на вірність Польщі й отримав посаду в повітов. суді м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), потім до 1939 був суддею в м. Бережани (нині Терноп. обл.). Зважаючи на свій статус, в укр. громад. житті участі не брав.

Улітку 1944 емігрував на Зх. 1948 виїхав з Німеччини до США.

П. у м. Філадельфія, похований у м. Фокс Чейс (шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Св. п. Йосиф Янович // Свобода. 1979. 2 жовт. Ч. 224. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. С. 323.

Федір Полянський, Іван Тимів

ЯНУШ
Роман

(1882–28.05.1919) – інж., старшина УГА. Н. в м. Львів. Випускник реальної шк. (1902), згодом політех. шк. м. Львів. Працював до 1914 інж. у тех. департаменті Галиц. намісництва в м. Львів.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії на фронті; отримав військ. звання поручника. В УГА – з 11.1918, референт ДСВС у м. Тернопіль і Станиславів (нині Івано-Франківськ). Іменований 1.01.1919 сотником-інж.

П. у шпиталі м. Підгайці (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) від гангрени, що розвинулася внаслідок важкого поранення в бою.

Літ.: Гуцал П. Підгаєччина в період Західно-Української Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 209; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 320; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za rok szkolny 1902. Lwów, 1902. S. 89.

Петро Гуцал

ЯНЦÉНТІЙ
Петро

(1895–03.1919) – старшина УГА. Н. в м. Куликів (нині смт Жовків. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії, вчител. семінарії. Працював учителем.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії. Закінчив старшин. шк. м. Єґерндорф (нині Крнов, Чехія). Команд. чети 35-го Золочів. полку. Воював на Сх. фронті. З 11.1918 – в УГА.

Загинув у бою з поляками біля м. Львів.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922.

Олександр Луцький, Кім Науменко

ЯРÉМА
Володимир Якимович

(27.07.1877–20.11.1919) – правник, старшина УГА. Брат Я. Яреми. Н. в с. Арламівська Воля (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) у сім'ї залізничника. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща) і студій права Львів. ун-ту. Перед ПСВ був суддею в м. Борщів (нині Терноп. обл.), Яворів і Бібрка (нині обидва Львів. обл.). У згаданих містах брав участь у громад. роботі, зокр. в Борщеві займався побудовою "Народного дому".

Учасник ПСВ. Воював з росіянами в Карпатах, служив в Угорщині. На момент розпаду Австро-Угорщини перебував у Боснії. Повернувся додому. Зголосився служити в УГА. Якийсь час був у м. Рава-Руська, потім у м. Сокаль (нині обидва Львів. обл.). Суддя-аудитор. Поручник. У Сокал. бригаді очолював інтендант. службу. 1.03.1919 іменований сотником харчівництва.

Разом з УГА перейшов р. Збруч. На Наддніпрян. Україні перебував у складі

ЯРЕМА
Олексій Миколайович

ЯРЕМА
Яким Якимович

1-го корпусу, був у м. Бар (нині Вінниц. обл.) і Вінниця. При наступі денікінців переведений референтом до штабу Гол. от. УНР С. Петлюри.

П. від тифу в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), де й похований на лат. цвинтарі.

Літ.: На своїм становищі. Сотник Володимир Ярема // Український Голос. 1920. 28 листоп. С. 3.

Петро Сіреджук

ЯРÉМА
Олексій Миколайович

(14.03.1855–22.11.1930) – педагог, чл. УНРади ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в с. Дроздовичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Рано осиротів. Виховувався родичами. Випускник нар. шк. м. Городок (нині Львів. обл.; 1869), г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1877). Разом з К. Заклинським співорганізатор низки укр. т-в у м. Станиславів.

1877–80 – на військ. службі в Самбір. піх. полку. 1880 вступив на філол. ф-т Львів. ун-ту. Чл. укр. студент. т-в. 1884 очолив Акад. братство. 1885–92 – учитель АГ м. Львів, 1892–1909 – в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). 1909–21 – дир. укр. ліцею для дівчат м. Перемишль, згодом дівочої г-зії.

З 11.1918 – делегат, гол. скарбник УНРади. У м. Перемишль видавав за власні кошти час. "Воля". 12.1918 – учасник переговорів з поляками від ім. УНРади. Згодом заарештований поляками, після короткого ув'язнення інтернований у таборі Домб'є біля м. Краків. Восени 1919 звільнений, повернувся до м. Перемишль.

1.02.1924 вийшов на пенсію. Чл. УПТ, т-в "Просвіта", "Рідна школа", "Боян", "Українська бесіда", УКТОДІ, кооперативів "Віра", "Українська щадниця", "Міщанська каса", "Народна торгівля", "Народний базар" у м. Перемишль.

П. і похований у м. Перемишль.

Літ.: Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976; Памяти Олексія Яреми (Посмертна згадка) // Діло. 1930. 4 груд. Ч. 270. С. 6; Посмертна згадка. Олексій Ярема // Діло. 1930. 23 листоп. Ч. 261. С. 4; *Смілка Р.* Родина Яремів: кількасот літ самовідданої праці на Україну // Народна правда. URL: https://narodna.pravda.com.ua/nation/4f4cd1e665975/.

Микола Вітенко

ЯРÉМА
Яким Якимович

(23.09.1884–15.12.1964) – сотник УГА, літературознавець, мовознавець, ред., філософ, психолог, педагог, громад. та культ.-освіт. діяч. Брат В. Яреми. Н. в с. Арламівська Воля (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) у сім'ї залізничника. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща; 1903). Студіював філологію в ун-тах м. Львів (1903–06) і Ґрац (нині Австрія; 1906–08). Після служби у війську (1908–09) – викл.: 1909–10 – г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.), 1911–14 – укр. г-зії м. Тернопіль, де громад. активіст, секретар Учител. громади; у 12.1911 – співорганізатор приїзду І. Франка. 1913 одружився.

На поч. ПСВ як старшина артилерії мобілізований до австро-угор. армії; служив у гарнізоні Перемишл. фортеці, після капітуляції якої в 03.1915 потрапив до рос. полону. Бл. 2 р. перебував у таборі для військовополонених у м. Саратов (нині РФ). Звідти з однодумцями надіслав вітального листа М. Грушевському з вдячністю за його служіння справі укр. державотворення. Влітку (за ін. даними – в 11) 1917 прибув до м. Київ, де вступив до збройн. формувань УЦР. У 01.1918 брав участь у ліквідації більшовиц. заколоту на з-ді "Арсенал".

Восени 1918 повернувся до Галичини, де діяльний у встановленні влади ЗУНР. Під час Листопадового чину був зв'язковим між воєн. і цивільною владою в м. Перемишль, в. о. коменданта сторожі, від ім. УНРади в Перемишлі брав участь у переговорах із командуванням польс. військ. Від 12.1918 командував гармат. батареєю 1-го куреня бойової групи "Старий Самбір", яка невдовзі влилася до складу новоств. 2-ї

Гірської бригади УГА. У 05.1919 – один з 3 делегатів, котрі домовлялися з владою ЧСР про перехід на її тер. окремих підрозділів УГА, відрізаних від осн. ч. армії. Певний час перебував у таборі інтернованих укр. вояків м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), де організатор культ.-просвітн. роботи, шк., видавець газ. "Український Стрілець".

Після окупації Галичини поляками – у м. Прага: в ун-ті здобув ступінь д-ра філософії (1922), викл. матуральних курсів (1922), проф. (1923), зав. каф-ри пед. психології (1925) Укр. високого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова, 1925–28 – дир. укр. г-зії м. Ржевніце (нині Чехія). Належав до Укр. громад. к-ту приватного добродійного т-ва, чл. його мирового суду. Співпрацював із ред. ж. "Визволення: місячник вільної української думки за кордоном".

1930 повернувся до м. Тернопіль; у г-зії т-ва "Рідна школа": викл., чл. гол. управи, старшини Учител. громади й повітов. союзу осередків (від 1938 – його кер.); засн. Подільс. музею (1932); 1939 – дир. СШ № 1. Дійсний чл. НТШ (1940).

Від 1940 – у м. Львів, де від 01.1941 ст. викл. каф-ри нім. філології ун-ту ім. І. Франка, н. с. Ін-ту укр. л-ри АН УРСР. Під час нацист. окупації залишився в м. Львів, викладав нім. мову на мед. курсах. 1946–50 – у м. Київ, де ст. н. с. Ін-ту укр. л-ри АН УРСР; канд. філол. наук (1948). 1950–62 – зав. каф-ри іноз. мов Львів. зооветеринарного ін-ту (нині Акад-я ветеринарної медицини); доц. (1951).

Автор наук. праць, зокр.: "Маркіян Шашкевич як лірик-поет" (1911), "«Мойсей» – поема Івана Франка" (1912), "Уява Шевченка" (1914, усі Тернопіль), "Вступ до фільософії" (1924), "Педагогічна психольоґія" (1928), "Українська духовість в її культурно-історичних виявах" (1937), "Німецько-український підручний словник" (1941), "Російсько-український ветеринарний словник" (1964, співавт.), "Українсько-чехословацькі літературні взаємини і початок літературного відродженння на Галицькій Україні" (1965), спогадів "Над Сяном. Листопадові Дні в Перемишлі – події і міркування" (1976). Творчу спадщину батька досліджує і видає С. Ярема, зокр. кн.: "Яким Ярема: Бібліографічний покажчик" (1995), "Яким Ярема (1884–1964). Психологічні та педагогічні праці" (2003). Нащадки родини Я. 2009 передали до Наук. б-ки Нац. ун-ту "Києво-Могилянська академія" колекцію книжкових та архівних матеріалів.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі. 1991 іменем Я. названо вулицю у Львові. 1994 встановлено меморіальну таблицю Я. та П. Карманському (скульп. В. Лоза) на будинку на вул. І. Франка, 37 у Львові, де вони мешкали. Тоді ж проведено наук. конф., присвячену 110-річчю від дня народження Я. 2004 каф-ра укр. та іноз. мов Львів. нац. акад-ї ветеринарної медицини ім. С. Гжицького влаштувала Дні пам'яті з нагоди 120-ліття від дня народження та 40-ліття від дня смерті Я.

Літ.: Гапон Н. Історіософські погляди Якима Яреми в праці "Українська духовість в її культурно-історичних виявах" // Військово-науковий вісник Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. 2012. Вип. 18. С. 126–136; *Головацький І.* Ярема Яким // Українська журналістика в іменах. Львів, 2000. Вип. VII. С. 388–390; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 112; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 5–38, 50, 70, 71, 173, 184; Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3 / ред. кол. : Р. Миколаєвич та ін. Філядельфія, 1983. С. 78, 201, 202, 587–590; *Щербак Л., Ярема С.* Ярема Яким Якимович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 689–690.

Микола Лазарович, Наталія Лазарович, Лариса Щербак

ЯРЕМІШИН Стефан Теодорович

(06.01.1891–02.04.1970) – старшина УГА. Н. в м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї шевця. Навч. в реальній шк. м. Тернопіль.

Мобілізований до австро-угор. армії (07.1914), відбув вишкіл військ. зв'язківців у телеграф.-телефон. полку в м. Санкт-Пельтен (нині Австрія) і служив у кавалерійс. полку на Сх. фронті, брав участь у боях. Повернувся до рідного міста на поч. 11.1918. Незабаром у складі похід. сотні відбув на фронт

ЯРЕМЧУК Матвій

ЯРИЙ Ріхард Франц Маріян

біля м. Львів. У 01.1919 призначений інструктором курсів зв'язківців при НКГА. Мав військ. звання хорунжого. Перебував з армією на Наддніпрян. Україні, з 02.1920 – у ЧУГА.

Врятувався від арешту чекістами наприкінці 04.1920 в м. Київ; повернувся до м. Скалат, уникнувши польс. полону. Займався власним г-вом та кооперацією. Належав до підпілля ОУН. Влітку 1939 ув'язнений польс. властями в концтаборі м. Береза Картузька (нині Береза Брест. обл., Білорусь).

На поч. 1944 виїхав з рідного міста на Зх. З 1945 перебував у таборах для біженців у Німеччині. Звідси емігрував 1949 до США. Працював на вир-ві, був чл. ОбВУВ, УККА та ін. орг-цій і т-в діаспори.

П. у м. Амстердам (шт. Нью-Йорк, США), де й похований на укр. катол. цвинтарі.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 694.

Літ.: Бл. п. Стефан Яремішин // Свобода. 1970. 7 квіт. Ч. 60. С. 3; Ті, що відійшли… Стефан Яремішин // Вісті Комбатанта. 1970. Ч. 5. С. 60.

Петро Гуцал

ЯРЕМЧУ́К Матвій

(1889–22.06.1919) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Палагичі (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник учител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Працював учителем нар. шк. с. Братишів, з 1913 – с. Делева (нині обидва Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.).

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив піврічну старшин. шк. і воював на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. Після Листопадового чину 1918 служив у Станиславів. ОВК, потім у 2-й Коломий. бригаді. Іменований 1.03.1919 поручником.

Загинув у бою з поляками в с. Нові Скоморохи (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Перепохований 6.01.1920 в с. Палагичі.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 22; Посмертні вісти // Український Прапор. 1920. 12 січ. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 79.

Петро Сіреджук

Я́РИЙ Ріхард Франц Маріян

(псевд.: Карпат, Річенька; 14.04.1898–20.05.1969) – військ. діяч. Н. в м. Ряшів (нині Польща). Випускник військ. акад-ї м. Відень (1916). Військ. спеціалізація – сапер. Обер-лейтенант 1-го саперного батальйону, потім 9-го драгун. полку австро-угор. армії.

Під час ПСВ був нагороджений Хрестом "За військові заслуги" 3-го ст. 25.12.1918 перейшов на службу в УГА, командував саперною сотнею, згодом 2-м кінним полком. Отримав звання сотника. 04–08.1920 – у 5-й Херсон. д-зії ДА УНР. Разом з полком у 08.1920 перейшов на тер. ЧСР. Якийсь час перебував у таборі для інтернованих м. Ужгород.

1921–29 – активний чл. УВО. Один з найближчих співробітників Є. Коновальця. З 1927 – у редколегії місячника "Сурма" (відповідав за військ. тематику). На 2-й Конф. укр. націоналістів (3–9.04.1928, Прага) представляв Начальну команду УВО. Брав участь у роботі 1-го КУН у м. Відень (01.1929), на якому створено ОУН. Виступив з доповіддю "Закарпаття". Кооптований до складу ПУН як зв'язковий до Гол. команди УВО. 1920–30 був посередником між Є. Коновальцем і нім. владою. Очолював мережу ОУН у Німеччині, голова Союзу укр. старшин.

Чл. ПУН 1929–40, чл. Вужчого (4-особового) проводу 1934–39. Деякі історики приписують Я. ініціативу розколу ОУН 1940. Після розколу – на боці С. Бандери. Очолював бюро ОУН (б) у Відні, яке у 04.1941 здійснювало формування батальйону "Роланд".

Після проголошення Акта відновлення УД 30.06.1941 призначений послом у Японії, однак через широкомасштабні репресії гітлерівців проти лідерів ОУН, чл. Укр. держ. правління та неприйняття ними ідеї укр. державності реалізувати це призначення не вдалося.

1942 проживав у Бессарабії; в окупац. пресі виступав проти УПА. На-

прикінці 1943 заарештований гестапо й кинутий до концтабору. Після виходу з ув'язнення мешкав у Австрії, на віллі Ґлоґніц біля м. Відень, що дало підстави певним колам звинуватити Я. в шпигун. роботі на користь СРСР. У повоєн. час відійшов від політ. діяльності. Автор кн. "Бої за Маківку".

П. у м. Відень. Похований у м. Нойнкірхен (Австрія).

Літ.: Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / автори і упор. доповнень: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 436–438.

Олег Стецишин

ЯРИМО́ВИЧ
Микола Євстахійович

(07.10.1899–25.10.1979) – старшина УГА, інж., громад. діяч. Н. в м. Тернопіль у сім'ї священика. Навч. в укр. г-зії рідного міста 1910–14 і 1916–18.

Після Листопадового чину 1918 вступив до УГА. Як підхорунжий, потім хорунжий 5-ї сотні 2-го куреня (командант сот. О. Станімір) 8-ї Самбір. бригади воював на фронті біля м. Львів, на Наддніпрян. Україні, дійшов до м. Київ 30.08.1919. Опинився 31.08.1919 в денікін. полоні; разом з ін. старшинами й підстаршинами згодом зумів утекти з нього й продовжував служити в УГА, з 02.1920 – у ЧУГА. Потрапив на Поділлі у польс. полон (04.1920). З табору м. Тухоля (нині Польща) звільнений 16.11.1920.

Повернувся додому. Склав матуральні іспити в рідній г-зії (1921). Навч. в Укр. таємній політехніці у Львові, потім у Вищій політех. шк. м. Данціґ (нині Ґданськ, Польща). Працював у відділах шляхів сполучень управ міст Седльци, Білосток, Лодзь, Кельце (нині всі Польща). Від осені 1939 до літа 1941 очолював Укр. допомоговий к-т у Кельцах. У час нацист. окупації з 1941 мешкав у Львові, де мав невелике власне тех. підприємство.

Від 1944 – в еміграції: спочатку був у Німеччині, 1949 виїхав до США. Проживав у Нью-Йорку, трудився інж. у різних фірмах, потім у міськ. адміністрації. Чл.-засн. Т-ва укр. інженерів в Америці, чл. ОбВУА та ін. т-в діаспори. Відзначений Хрестом С. Петлюри. Опубл. (без авторського підпису) спомин "Ключ від Київської Думи" (Свобода. 1954. 31 серп. Ч. 167. С. 3).

П. у м. Кергонксон (шт. Нью-Йорк, США).

Я. – батько відомого вченого в галузі космічної техніки, президента Міжнар. акад-ї астронавтики (1999–2005), іноз. чл. НАН України Михайла Яримовича.

Літ.: Помер св. п. інж. Микола Яримович // Свобода. 1979. 27 жовт. Ч. 245. С. 1; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 131; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 100–110, 187–189; *Тимошик М.* Одіссея одного Київського ключа // День. 2014. 21 серп. URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/podorozhi/odisseya-odnogo-kiyivskogo-klyucha; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 599.

Петро Гуцал

ЯРИМОВИЧ
Микола Євстахійович

Я́РІШ
Степан Іванович

(11.04.1894 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, інж.-лісівник, громад. діяч. Н. в с. Сілець (нині в складі м. Перемишль Підкарпат. в-ва, Польща) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль, випускні іспити склав 1915 на гімназ. курсах у м. Відень.

Мобілізований 1915 до австро-угор. армії, воював у 10-му піх. полку на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. До УГА вступив у м. Самбір (нині Львів. обл.; 11.1918), служив у запасній сотні ОВК, звідси відбув на фронт біля м. Львів, де командував 10-ю сотнею 3-го куреня військ. групи "Крукеничі". Від 07.1919 разом з армією перебував на Наддніпрян. Україні, служив у вишколі 2-го Галиц. корпусу. Іменований 1.08.1919 поручником. Потрапив у польс. полон (11.1919), перебував у таборі Домб'є (нині в складі м. Краків).

Через якийсь час після звільнення виїхав до ЧСР (11.1920). Студіював

ЯРОСЕВИЧ
Маріян Іванович

лісівництво у Вищій госп. шк. м. Прага, здобув фах інж. Повернувся до Галичини, проживав і працював у м. Ходорів (нині Стрий. р-ну Львів. обл.), брав участь у громад. житті. Восени 1939, після поч. ДСВ, зумів виїхати до окупованої нім. військами Польщі, перебував у м. Краків.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1960. С. 114; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329.

Петро Гуцал

ЯРОСЕ́ВИЧ
Іван

(1892–10.06.1920) – учитель, старшина УГА. Н. в с. Бордуляки (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії, працював до ПСВ в нар. шк. на Львівщині.

Мобілізований влітку 1914 до австро-угор. армії, відбув короткотерміновий старшин. вишкіл і воював в артилерії на різних фронтах. Учасник боїв у м. Львів 11.1918, відзначився в обороні Високого замку. Надалі недовго був у бойовій групі "Угнів", потім командував 2-ю (кінною) батареєю 6-го гармат. полку 6-ї Рав. бригади УГА; пройшов з нею весь бойовий шлях. Потрапив на Поділлі в польс. полон (05.1920), перебував у таборі м. Тухоля (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща).

Важко поранений пострілом вартового табору (за найбільш поширеною версією – при спробі втечі); похований на старому табірному цвинтарі біля м. Тухоля.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 22; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 17, 130, 131; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 177–178, 190, 192; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 153, 160.

Василь Стрільчук

ЯРОСЕ́ВИЧ
Маріян Іванович

(17.08.1889–13.02.1955) – підстаршина УГА, адвокат, громад. діяч. Брат Мирона, Сидора й Ореста Яросевичів. Н. в с. Старий Кропивник (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Райське (нині ґміни Соліна Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), де батько обіймав парафію. Випускник г-зії м. Сянок (нині Підкарпат. в-ва, Польща; 1909). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив у 45-му піх. полку австро-угор. армії; мав військ. звання однорічного вістуна. Від 11.1918 – в УГА, воював у групі "Гусаків". Потрапив 6.06.1919 у польс. полон, перебував у тюрмі "Бригідки" м. Львів і таборі Домб'є (нині в складі м. Краків).

Після звільнення прибув наприкінці 11.1919 до ЧСР. Студіював право в ун-ті м. Брно (нині Чехія), у Празьк. ун-ті здобув ступінь д-ра права. Повернувся до Галичини, нострифікував диплом у Краків. ун-ті. Працював адвокатом у канцелярії В. Кассіяна в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). З 1940 провадив самост. адвокат. практику в Ліськ. пов. (нині Польща). Восени 1944 виїхав до Німеччини, перебував у ДП, потім поселився в м. Інгольштадт (нині земля Баварія, ФРН). Брав участь в укр. громад. житті в містах, де працював.

П. у м. Інгольштадт.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 94; † Д-р Маріян Яросевич // Український Самостійник. 1955. 6 берез. № 10. С. 3.

Петро Гуцал

ЯРОСЕ́ВИЧ
Мирон Іванович

(05.10.1886–1948) – старшина УГА, правник. Брат Маріяна, Ореста й Сидора Яросевичів. Н. в с. Уріж (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у селах

Старий Кропивник (нині Дрогобиц. р-ну) і Райське (нині ґміни Соліна Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), де батько обіймав парафії. Випускник г-зії м. Сянок (нині Підкарпат. в-ва, Польща) і правн. ф-ту Львів. ун-ту, після чого відбув суд. практику.

У 08.1914 зголосився до Легіону УСС, однак прийнятий до австр. ч. армії, відбув старшин. вишкіл і воював на фронті; іменований лейтенантом. Від кін. 1918 – в УГА; четар, комендант сотні в піх. курені у боях біля м. Львів. Улітку 1919 опинився в польс. полоні, перебував у таборі Домб'є (нині в складі м. Краків), звільнений 1920.

Склав присягу на вірність польс. д-ві, допущений властями до праці за фахом, був суддею міськ. суду м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). 1934 отримав посаду судді в окруж. суді м. Стрий (нині Львів. обл.), яку займав до 09.1939; у час нацист. окупації з 07.1941 був у цьому місті суддею для українців.

Влітку 1944 емігрував до Австрії, з 1945 перебував у ДП у Баварії (Німеччина). На поч. 1948 повернувся до Австрії.

П. в Австрії.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 90–91. *Калинич І.* "Ukraine expects everyone to do his duty" // Свобода. 1986. 16 груд. Ч. 239. С. 2.

Петро Гуцал

ЯРОСЕ́ВИЧ Орест Іванович

(02.05.1897–29.07.1958) – підстаршина УГА, адвокат, д-р права, громад. діяч. Брат Маріяна, Мирона й Сидора Ярosевичів. Н. в с. Райське (нині ґміни Соліна Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Сянок (нині Підкарпат. в-ва), випускні іспити склав у 10.1915.

Мобілізований до австро-угор. армії, служив однорічним десятником у 18-му піх. полку. Вступив до УГА в серед. 12.1918, воював старшим десятником у бойовій групі "Лютовиська". Біля м. Балигород (нині Ліськ. пов.) 23.01.1919 потрапив у польс. полон. Перебував у таборах м. Величка й Вадовиці (нині обидва Польща). Після звільнення переїхав у 03.1920 до ЧСР, був у таборах для інтернованих.

Закінчив правн. студії в Празьк. ун-ті, здобув ступінь д-ра права. Після повернення 1926 до Галичини нострифікував диплом у Краків. ун-ті. Працював адвокатом у м. Устрики Долішні (нині Бещад. пов. Підкарпат. в-ва), від 1932 – у м. Лісько. За нац.-патріот. діяльність заарештований (08.1939) і відправлений до табору м. Береза Картузька (нині Береза, Республіка Білорусь); звідти на поч. 09.1939 звільнився і повернувся до Ліська. За нацист. окупації продовжував адвокат. практику, працював в Укр. окруж. к-ті. Восени 1944 емігрував до Німеччини, був у ДП м. Ноймаркт та Інгольштадт (нині обидва федеральна земля Баварія). Переїхав 1956 до США, проживав без сім'ї.

П. у м. Міннеаполіс (шт. Міннесота, США).

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Д-р Орест Яросевич // Свобода. 1958. 6 серп. Ч. 149. С. 3; *Калинич І.* "Ukraine expects everyone to do his duty" // Свобода. 1986. 16 груд. Ч. 239. С. 2.

Петро Гуцал

ЯРОСЕ́ВИЧ Роман Гнатович

ЯРОСЕВИЧ Роман Гнатович

(19.05.1862–28.05.1934) – лікар, педагог, д-р філософії (Відень, 1885), д-р медицини (Краків, 1894), громад.-політ. діяч. Н. в с. Москалівка (нині в складі м. Косів Івано-Франк. обл.). Походив із сім'ї греко-катол. священика; дитячі роки пройшли в с. Бедриківці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Випускник г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1879). Навч. на теолог., згодом – філос. ф-ті Львів. та Віден. ун-тів. Під час навч. у м. Відень належав до укр. студент. т-ва "Січ", 1885–86 був його головою. Учасник студент. мандрівок Галичиною, організованих І. Франком. Підтримував зв'язки з М. Драгомановим, особисте знайомство з яким відбулося 1890 у м. Софія (Болгарія). Викладав укр.

та класичні мови в г-зіях м. Коломия і Краків. Серед учнів Я. були В. Стефаник, з яким Я. в майбутньому пов'язувала дружба, Лесь Мартович та ін. Навч. на мед. ф-ті Краків. ун-ту, де був одним з гол. діячів "Академічної громади" укр. студентів. Після закінчення мед. студій працював лікарем у м. Борщів (нині Терноп. обл.; 1895), згодом у м. Відень.

Учасник установчого з'їзду РУРП 4–5.10.1890 у м. Львів, долучився до вироблення проекту програми й увійшов до складу гол. управи – керівного органу партії. За дорученням РУРП їздив на підрос. Україну з метою пошуку матеріальної допомоги для парт. діяльності. Під час поїздки 1892 одружився з К. Біціллі з м. Одеса. Посол від партії в австр. парламенті (1897–1900), обраний по округу Борщів–Заліщики–Чортків–Гусятин–Скалат. Належав у парламенті до Соціал-демократ. фракції. 1899 вийшов з РУРП, став одним із засн. УСДП Галичини й Буковини, регулярно представляв партію як складову федеративної Соціал-демократ. робітн. партії Австрії на заг.-парт. з'їздах у м. Брно (нині Чехія) та Відень (1899–1905), був обраний до президії цих з'їздів. Головував на 3-му з'їзді УСДП у Львові (14–15.03.1909), був чл. Екзекутивного к-ту партії. У внутріпарт. б-бі підтримував "молодих", які виступали за звільнення партії з-під впливу польс. соціал-демократії та проведення самост. політики, зокр. в нац. питанні.

З 1907 проживав у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де працював стоматологом, з 1909 – лікар на залізниці. Чл. укр. робітн. культ.-просвітн. т-ва "Воля" в Станиславові, з 1910 належав до УЛТ. Очолював таємний к-т для визволення зі Станиславів. в'язниці М. Січинського, засудженого за вбивство галиц. намісника поляка А. Потоцького на знак протесту проти його політики в укр. питанні, за що був арештований (1911), але за браком доказів випущений на волю. Друкував статті з укр. проблематики в австр. час. "Arbeiter Zeitung", "Die Zeit".

Як соціал-демократ узяв активну участь у сусп.-політ. житті ЗУНР, послідовно обстоював соборність України. Був делегатом від УСДП, разом із С. Вітиком та О. Безпалком, на 6-й конгрес УСДРП 10–12.01.1919 в м. Київ, що ухвалив "Резолюцію про об'єднання укр. соціал-демократичних партій Українських Народних Республік Східньої і Західньої". Однак галиц. делегація не змогла вчасно приїхати на засідання, а "повне злиття" УСДП та УСДРП не вдалося реалізувати на практиці. Був делегатом ТКУ в м. Київ (01.1919) як чл. комісії закорд. справ. Учасник держ. наради кер-ва УНР у м. Вінниця (02.1919). Як чл. УСДП 1919 – на поч. 1920 підтримував діяльність соціаліст. урядів Директорії УНР. Головував на парт. конф. УСДП 28–29.03.1919 в Станиславові, що піддала критиці уряд ЗОУНР і розробила програму б-би парламент. шляхом за прихід до влади в Україні лівих, соціаліст. сил. Посол УНР в Угорщині.

Один з лідерів СРС – легальної опозиц. орг-ції для політ. тиску на уряд ЗОУНР, у якій активну участь брали соціал-демократи. Був головою Сел.-робітн. з'їзду 30–31.03.1919 в Станиславові, увійшов до складу 60 делегатів, які, згідно з вимогами його політ. резолюції, як заст. бідних верств нас., мали бути включені до УНРади. Однак УНРада більшістю голосів проголосувала проти кооптації делегатів з'їзду, які не були обрані заг. голосуванням. Ред. друкованого органу УСДП щотижневої газ. "Воля" в Станиславові (вийшло 11 номерів 27.04–23.08.1919). Редакція, як і парт. секретаріат УСДП, знаходилися в станиславів. будинку залізничників.

Після поразки Укр. революції відійшов від активної політ. діяльності. На поч. 1920-х УСДП перейшла на прокомуніст. позиції, за що була заборонена польс. владою в 01.1924. На 7-му конгресі відновленої УСДП 4.03.1934 у Львові був обраний почесним головою партії (голова Л. Ганкевич), що засвідчило авторитет Я. серед соціал-демократів. Голова об'єднання лікарів Станиславів. дирекції держ. залізниць у Польщі.

П. унаслідок важкої хвороби в м. Станиславів, де й був похований на міськ. цвинтарі (нині Меморіальний сквер). Могила не збереглася. В м. Івано-Франківськ на честь Я. названо вулицю.

Літ.: Дроздовська О. Яросевич Роман // Українська журналістика в іменах / за ред. М. Романюка. Львів, 2006. Вип. 13. С. 457–459; *Жерноклеєв О.* Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2006; *Олесницький Б.* Наші лікарі // Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріялів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред.-упоряд. Б. Кравців. Ню Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 603–605; *Райківський І.* Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років // Галичина. Ч. 2. Івано-Франківськ, 1998. С. 42–55; *Його ж.* Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 1998. Вип. 1. С. 110–127; *Його ж.* Українська соціал-демократична партія (1928–1939 рр.). Івано-Франківськ, 1995; *Яковлєв Ю.* Роман Яросевич – провідний діяч РУРП у першій половині 1890-х рр. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 23–24. С. 333–343; Яросевич Роман // Івано-Франківськ. Енциклопедичний словник / авт.-упоряд. Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ, 2010. С. 491.

Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський

ЯРОСЕ́ВИЧ
Сидір Іванович

(1885 – кін. 06.1920) – старшина УГА, правник. Брат Маріяна, Мирона та Ореста Яросевичів. Н. в с. Яблунів (нині Турків. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Уріж і Старий Кропивник (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.), Райське (нині ґміни Соліна Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), де батько обіймав парафії. Випускник г-зії м. Сянок (нині Підкарпат. в-ва, Польща) і правн. ф-ту Львів. ун-ту; працював у судах.

Воював в австро-угор. армії під час ПСВ. На Сх. фронті потрапив у рос. полон, повернувся з нього на поч. 1918 і знову служив в армії; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА воював від 12.1918; перебував з армією на Наддніпрян. Україні. Іменований 1.08.1919 поручником.

Наприкінці 04.1920 заарештований чекістами в м. Київ і відправлений до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржу, якою везли в'язнів, затопили в Білому м.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1958. С. 337; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 121.

Петро Гуцал

ЯРОСЛА́ВИН Сидір
див. **СОХОЦЬКИЙ**
Ісидор Йосипович

ЯРОСЛА́ВСЬКИЙ
Євстахій Антонович

(17.02.1892–16.04.1979) – стрілець УГА. Н. в м. Гусятин (нині Терноп. обл.) у сім'ї ремісника. Рано осиротів. Закінчив 6 кл. місц. шк. Разом з братом Миколою працював у госпіталі м. Краків.

Мобілізований до австро-угор. армії. Унтер-офіцер кавалерії. Учасник ПСВ. Доброволець УГА. Брав участь у переговорах між УГА та ЧА біля м. Одеса. З "чотирикутника смерті" повернувся додому.

Заарештований поляками. Втік із в'язниці. Виїхав углиб Польщі, де був різноробочим. 1920 повернувся додому. Працював робітником на молокозаводі. Займався бджільництвом.

П. і похований у м. Гусятин.

Петро Родим'юк

ЯРОСЛАВСЬКИЙ
Євстахій Антонович

Я́РОШ
Іван (Йоан)

(31.01.1892 – д. і м. с. н.) – священик, польовий духівник УГА. Н. в с. Ричагів (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник філії АГ м. Львів (1912). До 1916 навч. в Перемишл. духовній семінарії (перші 3 р. студій відбувалися у Львів. духовній семінарії). Рукоположений 1917 в стані целібату. Завідував парафією с. Стефкове (нині ґміни Вільшиниця Ліськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), з 1918 – у с. Жужель (нині Жужеляни Сокал. р-ну Львів. обл.).

Після Листопадового чину 1918 надавав духовну опіку воякам УГА на фронті. Став духівником у 5-й Сокал. бригаді, у її складі перейшов на Наддніпрян. Україну.

Загинув за невідомих обставин.

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (із записника полевого духовника УГА). Львів, 1935; Шематизм всего греко-католицкого клира злучених Епархій Перемиской, Самбірской і Сяніцкой на рік 1918. Перемишль, 1918. С. 92; Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости (1878–1978). Філядельфія, 1978. С. 558.

Петро Гуцал

ЯРОШ
Осип Іванович

(08.04.1896 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Сновичі (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Здобув початкову освіту.

В УГА воював від 12.1918. Від кін. 05.1919 перебував у таборах для інтернованих м. Німецьке Яблонне, Ліберець, Йозефов (нині всі 3 Чехія).

На поч. 1925 в складі групи колиш. вояків УГА виїхав до УСРР. Проживав у м. Рикове (з 1936 – Орджонікідзе; нині Єнакієве Донец. обл.), працював робітником на з-ді "Металіст".

Заарештований чекістами 29.05.1932, звільнений з-під варти за недоведеністю провини. Вдруге заарештований 11.02.1933; через якийсь час звільнений за відсутності складу злочину. Надалі працював сторожем у радгоспі. Заарештований втретє 2.08.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення у "веденні антирадянської агітації" згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 11.10.1939 ув'язнений на 5 р. ВТТ.

Подальша доля невідома. Реабілітований 1989.

Літ.: Реабілітовані історією. Донецька область. Кн. 9. К.; Донецьк, 2012. С. 411; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 91.

Федір Полянський

ЯРОШ Павло

ЯРОШ
Павло

(07.02.1891–18.11.1959) – старшина УГА, педагог, освіт. діяч. Н. в с. Костарівка (нині Костаровце Саноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Санок (1912). Працював у шк. Саноц. пов.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив піврічну старшин. шк., воював на фронті; отримав військ. звання надпоручника. Від 11.1918 – в УГА, пройшов усю воєн. кампанію; іменований 1.08.1919 сотником. Перебував з 1920 у таборах для інтернованих м. Ліберець і Йозефов (нині обидва Чехія).

З 1923 – учитель у м-ку Волове (нині смт Міжгір'я Закарп. обл.). Після повернення 1925 до Галичини працював у шк. м. Ряшів (нині Польща) і Судова Вишня (нині Мостис. р-ну Львів. обл.).

Влітку 1944 емігрував на Зх. У м. Новий Ульм (Німеччина) викладав у таборових шк. та г-зії. Виїхав 1948 до Канади, проживав у м. Річмонд (пров. Брит. Колумбія). Діяльний в укр. громад. житті міста: голова відділу УСГ, чл. виділу філії УНО, кер. хору й диригент оркестру.

П. у м. Ванкувер (пров. Брит. Колумбія, Канада).

Літ.: За честь, за славу, за народ! На золотий ювілей Української Стрілецької Громади в Канаді 1928–1978. Торонто, 1978. С. 551, 572; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. С. 336.

Микола Вітенко

ЯРОШИНСЬКИЙ Євзебій Іванович

ЯРОШИ́НСЬКИЙ
Євзебій Іванович

(17.01.1877 – д. і м. с. н.) – суддя, голова повітов. к-ту УНРади в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), громад.-політ. діяч. Н. в с. Брідок (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї нар. учителя, згодом дир. шк. с. Раранча (нині Рідківці Новоселиц. р-ну Чернів. обл.), відомого громад. діяча І. Ярошинського та Анни, доньки знаного церк. іконописця В. Жуковського. 1888–1900 навч. у вищій держ. г-зії м. Чернівці, де влітку 1900 склав матуральні іспити.

Студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту, де 30.07.1904 отримав абсолюторіум. Працював суд. практикантом. У 04.1907 іменований пом. судді в суд. окрузі Львів. вищого крайового суду, працював пом. судді в Чернівцях. У 04.1910 разом з Д. Коропатницьким отримав призначення на посаду пом. судді в м. Кимполунг (нині Румунія). У 10.1910 іменований суддею в м. Кіцмань, у 01.1918 – місц. повітов. суддею. Нагороджений військ. хрестом за цивільну службу 3-го кл.

Чл. правління укр. акад. т-ва "Союз" в Чернівцях 1900–01. Чл. правління т-ва "Буковинський Боян" з 1901. Чільний чл. укр. акад. т-ва "Січ" у Чернівцях. На зборах буковин. січових т-в в укр. Нар. домі в Чернівцях 4.06.1905 обраний чл. правління "Союзу Січей" на Буковині (гол. от. січовий Є. Пігуляк). Згодом належав до політ. середовища, опозиційного до офіц. політики депутатів Укр. клубу в Буковин. сеймі, яке гуртувалося довкола чернів. час. "Україна" (виходив від серед. 12.1912). На установчих зборах УНП 15.02.1913 обраний до складу тимчасового керівн. органу цієї партії (разом з О. Іваницьким, В. Кміцикевичем, А. Артимовичем, Дудичем, М. Хемійчуком та Е. Бурачинським).

На поч. 11.1918 обраний головою укр. к-ту УНРади Кіцман. пов. На чолі делегації в складі Є. Ґалензовського, Є. Жуковського, А. Руснака, М. Руснака й К. Костинчука 4.11.1918 перебрав владу в Кіцман. пов. від тимчасового повітов. старости Мацейовського та призначив укр. комісарів, яких уповноважив контролювати роботу староства.

Виконував свої обов'язки до утворення в Кіцмані укр. уряду на чолі з П. Катеринюком. Після запровадження рум. окупантами стану облоги Пн. Буковини в 01.1919 заарештований разом з ін. чл. укр. уряду в Кіцмані. Пробув в ув'язненні 4 місяці. Після звільнення висланий з Буковини до Галичини, де в 05.1919 приділений як повітов. суддя до суду в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після повернення на Буковину працював адвокатом. Чл.-засн. Укр. нац. партії в Румунії (президент В. Залозецький), як чл. тимчасової ширшої ради Укр. нац. партії підписав у 10.1927 заклик "До українського народу в Румунії".

Подальша доля невідома.

Літ.: До українського народу в Румунії // Рідний край. 1927. 23 жовт.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 930–934; Збройна допомога Буковині // Нова Рада (Київ). 1918. 24 (11) груд.; Старшина Союза Січий на Буковині // Буковина. 1905. 5 (18) черв.; Урядовий відділ. Зміни в судівництві // Република. 1919. 11 трав.; Aus dem politischen Leben der Ruthenen // Bukowinaer Nachrichten. 1913. 16 Februar.

Володимир Старик

ЯСЕНИ́ЦЬКИЙ
Євген Володимирович

(1892–06.1920) – старшина УГА. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Випускник г-зії м. Дрогобич, правн. ф-ту Львів. ун-ту. Дир. г-зії м. Дрогобич.

Від 08.1914 – у Легіоні УСС. Учасник боїв у Карпатах. Поранений 3.09.1916 у бою на г. Лисоня. Згодом у команді вишколу УСС. Четар коша 1-ї бригади УСС УГА. 1.03.1919 іменований поручником. Учасник боїв за м. Львів, Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

У 04.1920 заарештований ВЧК й відправлений до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 16.06.1920 разом з багатьма ін. ув'язненими старшинами УГА вивезений на Соловки. Загинув на баржі, яку більшовики затопили в Білому м.

Літ.: *Дойков Ю.* Красный террор. Россия, Украина... 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 350; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 159.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ЯСЕНЬОВСЬКИЙ
Євстахій Васильович

ЯСІНЧУК
Лев Петрович

ЯСЕНЬО́ВСЬКИЙ
Євстахій Васильович

(31.10.1899–26.12.1982) – десятник УГА, педагог, літератор. Н. в с. Кобилля (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.). Навч. в учител. семінарії м. Тернопіль.

Під час Листопадового чину роззброював місц. станиці австр. жандармерії. У 2-й пол. 11.1918 зголосився добровольцем до 1-го Подільс. полку ім. С. Петлюри в Тернополі. Закінчив курс рахункових підстаршин, служив у штабі куреня, з 06.1919 – у штабі 21-ї Збараз. бригади УГА як рахунковий десятник. У "чотирикутнику смерті" перехворів на тиф.

Після визвол. змагань працював у держ. крамниці. Згодом закінчив студії в учител. семінарії; склав кваліфікац. іспит і вчителював у шк. с. Ігровиця, від 1940 – с. Дубівці (нині обидва Терноп. р-ну). За підозрою в співпраці з підпіллям ОУН заарештований гестапо 15.09.1943 і кинутий до концтабору Аушвіц (Освенцим, нині Польща), потім Бухенвальд (нині федеральна земля Тюрингія, ФРН). Звільнений 15.04.1945. Перебував у ДП м. Ашаффенбурґ та Швайнфурт (нині обидва федеральна земля Баварія, ФРН). Виїхав 1950 з Німеччини до США. Працював на вир-ві, одночасно викладав у шк. українознавства. Чл. Спілки укр. молоді Америки, ООЧСУ, "Рідної школи" та ін. т-в укр. діаспори.

Автор кількох книг, спогадів "21-ша Бригада УГА" (опубл в кн.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 50–51), нарисів у зб. "Збаражчина", прозових та поетичних тв.; окремі з них надруковані після 1991 в газ. "Гомін" (м. Збараж).

П. у м. Джерсі-Сіті, похований у м. Саут-Баунд-Брук (обидва шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Мельничук Б. Ясіновський Євстахій // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 767; Св. п. Евстахій Ясеньовський // Свобода. 1982. 29 груд. Ч. 242. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 177, 224.

Микола Лазарович,
Федір Полянський

ЯСІНЧУ́К
Лев Петрович

(30.07.1882–12.10.1963) – педагог, журналіст, поручник УГА, громад. діяч. Н. в м-ку Білобожниця (нині с. Чортків. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї сільс. господаря. Початкову освіту здобув у Білобожниці, середню – у м. Бучач (нині Терноп. обл.), Львів та Станиславів (нині Івано-Франківськ); склав 14.07.1902 матуральні іспити в Станиславів. держ. учител. семінарії. На влаштованому учнями семінарії концерті, присвяченому А. Міцкевичу в м. Станиславів 19.12.1901, з успіхом продекламував поему Т. Шевченка "Кавказ".

Працював тимчасовим учителем у с. Косів (з 09.1902) та Паушівка (нині Палашівка, обидва Чортків. р-ну; з 09.1903), доки влада не заборонила Я., як організатору "Січей", учителювати на Чортківщині. 1904–05 вчителював у Гусятин. пов., де протягом 5 місяців був змушений змінити 3 місця роботи. Переїхав на Буковину, де у 09.1905 отримав посаду тимчасового вчителя в шк. с. Лукавець-над-Серетом (нині Лукавці Вижниц. р-ну) та Вовчинець (нині Кельменец. р-ну, обидва Чернів. обл.). 1907/08 н. р. разом з дружиною Іриною працювали молодшими тимчасовими вчителями в 3-класній укр. нар. шк. с. Замістя (нині Замостя Вижниц. р-ну).

У 11.1907 склав кваліфікац. учител. іспити для заг. нар. та горожан. шк. з укр. викладовою мовою в держ. учител. семінарії м. Чернівці. З 09.1909 іменований постійним учителем у 4-класній укр. нар. шк. с. Оршівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.). Організатор і кошовий т-ва "Січ" в Оршівцях, на чолі якого брав участь у 1-му крайовому здвизі "Січей" у Чернівцях 12.07.1910. Ініціатор розбудови Нар. дому в Оршівцях, голова Райффайзенівської каси та Укр. торг. спілки.

Разом з І. Герасимовичем представляв інтереси буковин. вчительства на 1-му конгресі Союзу слов'ян. вчительства в м. Прага. Наприкінці 1908 – один із засн. Вільної орг-ції укр. учительства на Буковині, з 1911 – чл. його крайової екзекутиви; співред., згодом відп.

ред. друк. органу – час. "Каменярі" (1909–14, 1921–23). 1912 та 1913 їздив на Наддніпрянщину, де познайомився з чільними діячами укр. руху, багатьма укр. вчителями.

З поч. ПСВ мобілізований до австр. армії. Воював у ранзі поручника угор.-босній. полку на Сх. та Рум. фронтах, 1918 – на Італ. фронті. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. Воював у Галичині на польс. фронті, після переходу УГА через р. Збруч – на більшовиц. фронті. Після повернення до с. Оршівці був позбавлений рум. окупац. владою права вчителювати й мусив фіз. працею селянина заробляти на прожиття сім'ї. Двічі був арештований за політ. звинуваченнями, останнього разу Я. було поставлено перед воєн. судом 8-ї д-зії (1923).

1923 переїхав до м. Львів, де працював приватним урядовцем (організатором, інспектором шк. та ін.) центр. т-ва "Рідна школа". Двічі, 1928–29 та 1931–32, за дорученням т-ва "Рідна школа" об'їхав місця укр. поселення в США й Канаді – налагоджував фінансову підтримку для укр. шкільництва в Галичині. За 16 р. праці в центр. т-ві "Рідна школа" відвідав усі міста й м-ка, а також більшість сіл у Галичині, збільшивши число гуртків з 55 до понад 2000, а кількість чл. т-ва – з 12,8 тис. до понад 100 тис. 1929–39 – голова Союзу укр. приватних урядників Галичини ("СУПРУГА").

Під час 1-ї більшовиц. окупації працював у м. Львів на посаді інспектора польс. шк. у Галичині. За часів нім. окупації був покликаний влітку 1941 керувати укр. шкільництвом м. Львів та Сх. Галичини. З 12.1941 призначений інспектором укр. нар. шкільництва дистрикту Галичина в підпорядкуванні відділу науки і навч. уряду Ген. губ. У 04.1944 переведений на таку ж посаду до м. Краків (нині Польща); після загибелі інспектора укр. шкіл у м. Новий Сонч (нині Польща) М. Курцеби подався на Лемківщину, де з 29.05.1944 працював на його місці над зміцненням укр. шкільництва. Влітку 1944 через Словаччину переїхав до м. Інсбрук (нині Австрія), де організовував шк. для дітей укр. утікачів і був їхнім інспектором. Фронт відрізав Я. від дружини Ірини, яка залишилася у Львові, та сина Назара – військ. лікаря д-зії "Галичина", який після франц. полону оселився в м. Париж.

1948 переїхав до США на постійне мешкання до округу Бруклін (у складі м. Нью-Йорк), де до кін. життя працював ліфтером у місц. шпиталі. У вільний час писав підручники для укр. шк., був співробітником ЕУ та НТШ в Нью-Йорку, чл. редакції газ. "Свобода". Був обраний чл. управи Шкільн. ради в США при УККА, кілька разів за її дорученням виконував тимчасові обов'язки інспектора шк. українознавства в Нью-Йорку та його околицях. Автор кільканадцяти кн. та сотень статей у буковин., галиц., київ. та пн.-амер. часописах. Нагороджений Пропам'ятним хрестом УГА (1928), Хрестом С. Петлюри та Воєн. хрестом УНР.

П. у м. Нью-Йорк. Під час прощальної панахиди 18.10.1963 від ім. бойових побратимів прощальне слово виголосив голова Нью-Йорк. відділу ОбВУА, колиш. сот. УГА д-р І. Козак. Похований 19.10.1963 після урочистої літургії в укр. греко-катол. церкві Св. Духа в Брукліні на укр. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Тв.: Ясінчук Л. 50 літ "Рідної Школи". 1881–1931. Львів, 1931; *Його ж.* Азбука нації. Рідна Школа та її вага. Львів, 1931; *Його ж.* Для рідного краю. Відгомін ювилейних свят в Америці у честь Рідної Школи. Львів, 1933; *Його ж.* З дороги // Каменярі. 1912. Ч. 15/16–24; *Його ж.* За океаном: особисті помічення й переживання за час однорічного побуту в Америці. Львів, 1930; *Його ж.* Завдання української школи на іміграції // Свобода. 1932. 10 черв.; *Його ж.* По Україні // Каменярі. 1911. Ч. 14–24; *Його ж.* Рідна Школа в ідеї й житті: підручник для рідношкільних організацій і діячів. Львів, 1934; *Його ж.* Стрілецькі громади в Америці // ЛЧК. 1930. Ч. 3. С. 3–5; *Його ж.* Творчий дух "Свободи" (спомини і факти) // Ювілейний альманах "Свободи" 1893–1953. Джерсі Сіті, 1953. С. 58–64; *Його ж.* Українська

школа – розсадником патріотизму // Каменярі. 1912. Ч. 10; *Його ж.* Українське дошкілля. Підручник для провідниць українських дитячих садочків. Львів, 1936; *Його ж.* Українське жіноцтво як реалізатор національних ідеалів // Рідна школа. 1932. Ч. 13–14; *Його ж.* Українське шкільництво на Буковині // Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 662–670; *Його ж.* Український Букварь // Каменярі. 1922. Ч. 11.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 485, 632–634, 668, 698, 876; Візитаційна виказка // Наука і навчання. Урядовий Вісник Головного Відділу Науки і Навчання у Правлінні Генеральної Губернії. 1944. Зошит 4. Червень. С. 16; *Демидчук С.* Лев Ясінчук // Календар Українського Народного Союзу на 1965 рік. Джерсі Сіті, б/р. С. 159–165; До кваліфікацийного іспиту // Буковина. 1907. 18 листоп. (1 груд.); Лев Ясінчук. [Некролог] // Вісті Комбатанта. 1963. Ч. 4 (12). С. 75–76; *Лисогір М.* Життєвий шлях інсп. Лева Ясінчука. (Грудка землі на свіжу могилу) // Свобода. 1963. 11 груд.; Народні стипендії і запомоги // Діло. 1917. 22 (9) серп.; *Паньківський К.* Роки німецької окупації. Нью-Йорк; Торонто, 1965. С. 356; Рада громадська в Оршівцях // Рада. 1910. 2 трав.; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 343; Egzamin dojrzalości // Kurjer Stanisławowski. 1902. 20 lipca.

Володимир Старик

ЯСЬКЕ́ВИЧ Олександр

(1889–18.02.1936) – старшина УГА, правник. Н. в с. Ляцьке-Шляхетське (нині Липівка Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1900–08 в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Надалі студіював право в Чернів. ун-ті.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; отримав старшин. звання. В УГА – з кін. 1918. Потрапив навесні 1919 у польс. полон, був у таборах для військовополонених.

Після війни здобув у Львів. ун-ті диплом магістра права і зайнявся адвокатурою. Від поч. 1930-х проживав у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), працював пом. адвоката. Був діяльним в укр. громад. житті.

П. у шпиталі м. Львів. Похований у с. Липівка.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. II. ґімназії в Коломиї за рік шкільний 1907/1908. Коломия, 1908. С. 81; † Посмертні згадки. М-р Олександер Яськевич // Діло. 1936. 10 берез. Ч. 54. С. 7.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯСЬКЕВИЧ (ЯШКЕВИЧ) Яків Якович

ЯСЬКЕ́ВИЧ (ЯШКЕ́ВИЧ) Яків Якович

(1866 – д. і м. с. н.) – булавний старшина (майор) австр. жандармерії, підполковник жандармерії ЗУНР, командант крайової жандармерії укр. Буковини, заст. нач. жандармерії ЗУНР. Н. в м. Теребовля (нині Терноп. обл.) в сім'ї міщан. Після завершення шкільн. й гімназійного навч. вступив на військ. службу до команди № 5 крайової жандармерії (штаб у м. Львів). Навч. в офіцер. шк., після закінчення якої від 01.1898 іменований кадетом при команді № 5 крайової жандармерії для Галичини (відділення № 5 у м. Тернопіль). З 1.05.1898 – лейтенант, з 11.1905 – обер-лейтенант при 7-й крайовій команді жандармерії для Кістенланду (штаб у м. Трієст (нині Італія)), де виконував функції ад'ютанта (нач. штабу) команди. З 05.1906 переведений обер-лейтенантом, з 05.1912 іменований ротмістром при 13-й крайовій команді жандармерії для Буковини (штаб у м. Чернівці) та призначений комендантом повітов. жандармерії в м. Радівці (нині Румунія). Нагороджений офіцер. службовою відзнакою 3-го кл., бронз. ювіл. медаллю ЗС, військ. ювіл. хрестом, пам'ятним хрестом 1912/13.

З поч. ПСВ брав участь у партизан. кампанії, яка розгорнулася в тилу рос. військ на Пд. Буковині. З 12.09.1914 командував батальйоном з понад 1 тис. добровольців і ландштурмістів у групі підполк. Е. Фішера, яка у 09.1914 під тиском переважаючих рос. військ змушена

була відступити вглиб Пд. Буковини й на Марамորощину (м. Борша (нині Румунія)). У боях із рос. військами, які почалися 18.10.1914 висуненням австр. підрозділів з околиць м. Якобень (нині Румунія) на лінію р. Серет, батальйон ротмістра Я. розгромив ворога між с. Тарашани та Францталь (нині Валя Кузьмина, обидва Глибоц. р-ну Чернів. обл.), змусивши росіян відступити до м. Чернівці. У наступні дні було звільнено від росіян правий берег р. Прут від с. Цурень (нині Герцаїв. р-ну) до м. Вижниця (обидва Чернів. обл.) на смузі завдовжки 83 км. Як військ. комендант звільнених Чернівців Я. своїм розпорядженням від 22.10.1914 розпустив міськраду, призначив урядов. комісара міста д-ра А. Норста та його 2 дорадників і доручив їм виконувати функції місц. самоврядування до обрання міськ. представництва. Рос. ген. Т. Арютінов 26.10.1914 надіслав Я. ультиматум з вимогою звільнити місто, на що отримав відмову. 27.10.1914 м. Чернівці зазнали жорстокого обстрілу рос. артилерією. У 02.1915 нагороджений лицар. орденом Залізної корони 3-го кл. на стяжці медалі хоробрості з військ. декорацією.

Після вигнання рос. військ із Буковини повернувся до м. Радівці й продовжив службу як комендант повітов. жандармерії. Взяв участь у патріотичному святі вбивання цвяхів у держ. герб 18.08.1915, яке відбулося в залі Нім. дому м. Радівці. 1916 переведений командуванням 13-ї крайової команди жандармерії в Чернівцях на службу в прикордонний загін с. Іцкан біля м. Сучава (нині Румунія). Після вступу Румунії у війну 28.08.1916 жандармські підрозділи 1-ми перейшли рум. кордон на пн. від м. Бистриця (нині Румунія), де підрозділ Я. заблокував долину р. Бистриця. З 31.08.1916 Я. в. о. команд. крайової жандармерії з осідком у м. Дорна-Арінь (нині Румунія). Унаслідок окупації тер. Румунії австро-угор. військами наприкінці 11.1916 командування крайової команди жандармерії № 13 отримало наказ організувати на цій тер. діяльність служби безпеки. У 01.1917 утворено "ц. і к. команду жандармерії для Румунії ротмістра Я. Яськевича" з осідком у м. Бухарест, якій підпорядковувався підрозділ у м. Крайова (нині Румунія; команд. ротмістр Л. Кучинський) та суд. підрозділ (команд. капітан Л. Каррас). У 01.1917 Я. нагороджено хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з військ. декорацією. З відвоюванням Буковини від росіян у 08.1917 виконання завдань команди Я. перебрала на себе угор. жандармерія, а жандарми команди № 13 виїхали 28.08.1917 з Румунії та повернулися на службу на Буковину. Наприкінці 1917 нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги. На визнання заслуг 30-річної військ. служби в жандармерії отримав від цісаря Карла I австр. шляхетство 1-го кл. з правом вживання почесного придомку "Edler von" (диплом шляхетства від 12.10.1917). Від 01.1918 іменований майором та призначений тимчасовим крайовим комендантом жандармерії на Буковині (13-ї крайової команди в Чернівцях) – після того, як ген.-майора Е. Фішера підвищено до кер. жандармерії Галичини й Буковини.

Після розпаду Австро-Угор. монархії визнав УНРаду найвищою держ. владою на Буковині. На вечірньому засіданні буковин. Крайового к-ту в чернів. Нар. домі 5.11.1918 було затверджено кандидатуру Я. на команданта укр. жандармерії Буковини. 6.11.1918 об 11:30 чл. УНРади, віце-маршалок Буковин. крайового сейму Т. Драчинський прибув у супроводі загону укр. військових до командування крайової жандармерії в Чернівцях, де перебрав владу від ген.-майора Е. Фішера та передав командування буковин. жандармерією Я., який склав присягу укр. владі. 8.11.1918 Я. опубл. у буковин. пресі звернення "До всіх офіцерів та жандармів!", у якому повідомив про перебрання держ. влади на Буковині укр. та рум. політиками відповідно до права націй на самовизначення та самоуправління, оголосивши про припинення діяльності австро-угор. жандармерії, створення укр. жандармерії під його командою та рум. жандармерії під командою ротмістра В. Майя.

Перед загрозою рум. окупації Буковини виїхав на чолі загону укр. жандармів до Галичини, де став на службу в укр. армію як отаман жандармерії УГА. На поч. 1919 призначений заст. коменданта держ. жандармерії ЗУНР підполк. О. Красіцького. З 1.05.1919 іменований підполковником держ. жандармерії ЗУНР. Під час відступу УГА за р. Збруч у 07.1919 в складі корпусу держ. жандармерії (згодом корпус Нар. сторожі) ЗУНР перейшов на Наддніпрян. Україну. У 09.1919 підполк. Я., от. Р. Волощука, кількох молодших старшин і досвідчених підстаршин Нар. сторожі було відкомандировано в розпорядження МВС УНР до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) для надання допомоги в орг-ції сторожі безпеки. Планували заснувати вишкіл для наддніпрян. жандармерії, однак ці плани не вдалося реалізувати. У 11.1919 всі вищезгадані галиц. інструктори повернулися до м. Бар (нині Вінниц. обл.), де перебувало командування Нар. сторожі. Корпус Нар. сторожі 10.03.1920 в с. Глибочок (нині Подільс. р-ну Одес. обл.) було розподілено між 3 бригадами ЧУГА.

Повернувся на Буковину. До кін. 1930-х мешкав у Чернівцях як полковник на пенсії. Можливо, у 10.1940 в рамках репатріац. процесу між Німеччиною та СРСР виїхав до Австрії, де в м. Відень мешкав його син Е. Яськевич (1902–46).

Літ.: Буковина в роки Першої світової війни 1914–1918 рр. Документи. Чернівці, 2014. С. 52; Буковинська делеґація української ради настановила // Буковина. 1918. 10 листоп.; Відзначенє українця // Буковина. 1915. 13 лютого; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 842, 988, 989; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 26, 28, 249–250, 255, 267; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 828, 838; Іменовання // Република. 1919. 30 квіт.; *Козак І.* Дещо про державну жандармерію ЗОУНР // ЛЧК. 1932. Ч. 3. С. 3–6; Ч. 5. С. 15–17; Командант міста Чернівців Яськевич // Народний Голос. 1914. 25 жовт.; Familiennachrichten. Nobilitierungen // Fremden-Blatt. 1917. 31 Oktober; *Fischer E.* Krieg ohne Heer. Meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen. Wien, 1936. S. 102–103, 113, 123, 128, 140–141, 158; *Idem.* Warum tausende sterben mussten // Wiener Sonn- und Montags-Zeitung. 1928. 14 Mai; 29 Mai; 4 Juni; 18 Juni; *Hinterstoisser H., Górzyński S.* Nobilitacje w Galicji w latach 1772–1918. Warschau, 1999. S. 141; *Neubauer F.* Die Gendarmerie in Österreich, 1849–1924. Wien, 1925. S. 128, 165, 168, 179.

Володимир Старик

ЯЦЕ́НКО
Володимир Якович

(11.05.1898–05.03.1938) – підстаршина УГА. Н. в м. Львів у сім'ї міщан. Родинне прізв. – Яценків. До ПСВ закінчив 5 кл. філії АГ в рідному місті.

В УГА воював від 11.1918 у підстаршин. званні. Перебував з кін. 05.1919 у таборах для інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді), Ліберець, Йозефов (нині всі 3 Чехія).

У складі групи колиш. вояків УГА виїхав 1925 до рад. України. Проживав у м. Артемівськ (нині Бахмут Донец. обл.). Працював художником у кінотеатрі "Спартак".

Заарештований чекістами 29.10.1935; через якийсь час звільнений з-під варти за відсутності складу злочину. Продовжував працювати в кінотеатрі.

Вдруге заарештований восени 1938. Безпідставно звинувачений у "приналежності до контрреволюційної організації, ...проведенні антирадянської націоналістичної пропаганди" й згідно з постановою суд. трійки при УНКВС по Донец. обл. від 15.11.1938 розстріляний у м. Сталіно (нині Донецьк). За справою 1935 реабілітований 1955, за справою 1938 – 1960.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1912–1913. Львів, 1913. С. 104; Реабілітовані історією. Донецька область. Кн. 9. К.; Донецьк, 2012. С. 420; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО

про вояків Української Галицької армії. Тернопіль, 2010. С. 91.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯЦЕ́НКО
Микола Павлович

(02.05.1898–30.06.1921) – старшина ДА УНР та УГА. Н. в м. Полтава. Батько був дир. цукрового з-ду м. Карлівка (нині Полтав. обл.). Дав синові добру освіту й виховав у нац. дусі.

У період Гетьманату 1918 вступив до Полтав. артилер. бригади. За Директорії УНР воював у складі Запоріз. д-зії в чині хорунжого; разом з нею опинився в Румунії. Звідти з товаришем перебрався до Галичини, долучився до УГА. Був учасником оборонних боїв за м. Львів. У складі укр. війська відійшов за р. Збруч, воював проти денікінців і червоноармійців. Іменований 1.08.1919 четарем артилерії УГА. Навесні 1920 зі своїм підрозділом у с. Калинівка (нині м. Вінниц. обл.) потрапив до поляків у полон.

П. у табірному шпиталі військовополонених укр. вояків у м. Пйотркув (нині Пйотркув-Трибунальський, Польща).

Літ.: Посмертні згадки. Поручик Микола Яценко // Український Вістник. 1921. 6 лип. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 340.

Петро Сіреджук

ЯЦЕНО́ВИЧ
Микола

(12.12.1894–04.1922) – підстаршина УСС, старшина УГА. Н. в с. Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1914). Студент філос. ф-ту Львів. ун-ту.

Вступив до Легіону УСС; розпочинав служити як стрілець; згодом піднесений до звання вістуна, десятника, старшого десятника, підхорунжого. Якийсь час займався вишколом новобранців та очолював відділ бойової підготовки в коші УСС у с. Пісочна (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). За участь у боях проти росіян був нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість". У часи ЗУНР воював на теренах Сх. Галичини. За р. Збруч служив в оперативній канцелярії НКГА. Четар УГА з 1.08.1919.

Повернувся додому 1920. Під час визвол. змагань підірвав собі здоров'я. П. через відсутність належної мед. допомоги.

Похований у с. Залуква.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 102. Арк. 10 зв.

Літ.: Лазарович М. Легіон січових стрільців: формування. Ідея. Формування. Боротьба. Тернопіль, 2005. С. 529; Посмертні згадки // Громадський Вістник. 1922. 30 квіт. С. 6.

Петро Сіреджук

Я́ЦИК
Тадей

(1889–24.12.1919) – військ. лікар, д-р медицини, сотник УГА. Н. в м. Львів.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії. На поч. польс.-укр. війни – лікар шпиталю Станиславів. ОВК, начальний лікар при бойовій групі "Старе Село", комендант госпіталю УГА в с. Давидів (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Іменований 1.01.1919 сотником-лікарем. Після переходу УГА за р. Збруч – санітарний шеф 1-го корпусу. Опікувався хворими й допомагав організовувати санітарну службу в групі повстанців от. Я. Шепеля в околицях м. Хмільник (нині Вінниц. обл.).

П. від тифу в м. Вінниця. Згодом перепохований у м. Львів на Личаків. цвинтарі (поле 14).

Літ.: Білозор В. Д-р Тадей Яцик (Від Українського Лікарського Товариства у Львові в роковини смерти) // Вперед. 1920. 21 листоп. Ч. 267. С. 3; *Ганіткевич Я.* Історія української медицини в датах та іменах. Львів, 2004. С. 262; Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974. С. 124; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 271–286; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 151.

Оксана Дрогобицька

ЯЦИ́ШИН
Степан Васильович

(18.04.1888 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в с. Новиця (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї.

ЯЦИШИН Степан Васильович

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, хорунжим піхоти. З 09.1915 іменований лейтенантом резерву, з 11.1917 – обер-лейтенантом резерву 9-го піх. полку. Жертвував кошти на утримання укр. шк. на Волині. Нагороджений срібною медаллю за хоробрість 1-го кл., хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з військ. декорацією і з мечами, бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги, військ. хрестом Карла.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як поручник. У 06.1919 призначений викл. старшин. шк. піхоти (СШП), яка спершу розміщувалася в м. Тлусте (нині смт Товсте Заліщиц. р-ну Терноп. обл.), а після відступу УГА переїхала до с. Цигани (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Викладав правильник вправ, навчав курсантів умінню командувати роєм, четою та сотнею на огляді, під час руху та під час бою. Щоранку, незалежно від погоди, о 6:00 проводив з курсантами заняття з руханки.

Після переходу УГА за р. Збруч 19.07.1919 СШП УГА розміщено в с. Гута Чугорська (нині Кам'янець-Подільс. р-ну Хмельн. обл.), де підготовка старшин тривала до 11.1919. Курсант СШП В. Ярбій серед решти викл. шк. особливо відзначив у своїх спогадах пор. Райляна і Я. 2-й курс навч. в СШП УГА розпочався 10.10.1919, однак 17.11.1919 шк. розпущено, після чого Я. разом з ін. старшинами й курсантами вирушили до м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.) для з'єднання з полком бригади УСС. Дорогою, зупинившись у с. Мушкатинці (нині Дунаєвец. р-ну Хмельн. обл.), опікувався хворими на тиф колиш. курсантами, 3.12.1919 відправив до шпиталю хворого на тиф сот. Ф. Балицького.

Був ув'язнений у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ) в числі сотень ін. галиц. старшин унаслідок переходу ч. ЧУГА на сторону ДА УНР 23.04.1920 та спричиненої цим ліквідації ЧУГА більшовиками. У 07.1920 за наполяганням Галбюро був звільнений з Кожухова й відправлений до м. Казань (нині Республіка Татарстан, РФ), де командував однією з робітн. сотень, сформованих у складі Трудової армії з колиш. стрільців ЧУГА. Командував однією із сотень Запасного Галиц. батальйону (4 іншими командували М. Дацків, А. Кушик, А. Мазір, Л. Рубінґер), який наприкінці 07.1920 відправлено до м. Вінниця на польс. фронт. Після більшовиц. евакуації з Вінниці командував переведеним до м. Умань (нині Черкас. обл.), згодом до м. Черкаси Запасним Галиц. батальйоном, забезпечуючи охорону штабу 14-ї армії, невдовзі реорганізованої в 45-ту стрілец. д-зію. Навесні 1921 призначений команд. Галиц. полку при 45-й д-зії з усіх галиц. ч. ЧА, а також із утікачів, які втекли з Галичини восени 1920. Галиц. полк налічував тоді понад 2 тис. осіб і мав 3 курені по 3 сотні кожен. Штаб Галиц. полку дислокувався в приміщенні цукрового з-ду в одному із сіл Уман. пов. (за 42 км від Умані). 1921 звільнений з посади команд. Галиц. полку й демобілізований.

Після демобілізації проживав у м. Харків, працював у галузі кінофікації. 1926 розробив проект кінофікації одного з харків. муз.-драм. театрів.

Подальша доля невідома. У л-рі Я. помилково іменують І. Яцишин.

Літ.: Домазар С. Замок над Водаєм // Сучасність. 1964. № 3. С. 6–16; *Левицький І.* Український галицький полк в роках 1920–1922–1923 на Великій Україні // ЛЧК. 1938. Ч. 5. С. 6–8; Ч. 6. С. 19–21; На Волинські школи // Діло. 1917. 15 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 265–267, 368; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 26, 250; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 265; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 306; *Ярбій В.* Останні дні Старшинської Школи Піхоти У. Г. А. // ЛЧК. 1931. Ч. 3. С. 16–17; *Його ж.* У колі смерти. (Зі щоденника підхорунжого У. С. С.) // ЛЧК. 1935. Ч. 3. С. 5–8.

Володимир Старик

Я́ЦІВ Дмитро

(1899–1996) – вояк УГА. Н. в с. Тужилів (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.).

Стрілець УГА з 11.1918, воював з поляками в Галичині та з більшовиками на Наддніпрян. Україні. Потрапив у польс. полон 1920, з якого був відпущений додому.

Активіст т-в "Просвіта" й "Сільський господар" у рідному селі. Вивезений рад. режимом 1948 на спецпоселення до Сибіру (Росія). Повернувся до рідного села 1958.

П. у с. Тужилів.

Літ.: Когут М. Осип Янович // Калущина в іменах. Біографічний довідник. Дрогобич, 1999. С. 212; *Коломиєць М.* Просвіта Калущини: далеке і близьке. Калуш, 2003. С. 180.

Іван Тимів

Я́ЦІВ
Нестор Антонович

(29.10.1895–31.05.1947) – старшина УГА, священик. Н. в с. Щутків (нині Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сім'ї священика. Випускник філії АГ м. Львів (1914).

Мобілізований 1915 до австро-угор. армії, відбув старшин. вишкіл і воював на фронті; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – з 12.1918, командував сотнею, потім 1-м куренем у 6-й Рав. бригаді, відзначився в боях біля м. Львів, під час Чортків. офензиви. Іменований 1.03.1919 поручником. Перебував зі своїм куренем на Наддніпрян. Україні.

Не бажаючи служити в ЧУГА, повернувся на поч. 1920 до батьків. дому в с. Махнів (нині с-ще Махнів Старий ґміни Любича-Королівська Томашів. пов. Люблін в-ва, Польща). Від 07.1923 проживав і працював у м. Львів. У 01.1927 був заарештований польс. поліцією за підозрою в належності до УВО разом з Ю. Головінським (колиш. сотником УГА і комендантом 6-ї бригади, який був одружений із сестрою Я.), однак невдовзі звільнений за відсутності доказів провини.

Пізніше відбув теолог. студії і 1934 рукоположений у стані целібату єпископом Й. Коциловським у катедральному соборі Св. Івана Хрестителя в м. Перемишль (нині Польща). 1934 призначений завідувачем парафії у м. Борислав (нині Львів. обл.). Крім душпастир. праці, провадив просвітньо-духовну роботу, сприяв діяльності укр. т-в. У час нацист. окупації був із 10.1941 до 06.1944 референтом сусп. опіки в Укр. допомоговому к-ті, піклувався про полегшення життя людей у воєн. час. У 08.1944 переїхав на Лемківщину, де душпастирював у с. Милик та Щавник (нині обидва Новосондец. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Заарештований 8.03.1945 співробітниками МДБ Польщі в м. Новий Сонч. Був переданий до СРСР, відправлений до тюрми НКВС м. Київ. Звинувачений рад. органами безпеки в "зраді батьківщини", зв'язках з ОУН та УПА, проведенні "націоналістичної антирадянської пропаганди", співпраці з нім. окупантами. На підставі сфабрикованої справи військ. трибунал військ МВС у Київ. обл. 24.06.1946 виніс отцеві вирок про позбавлення волі на 20 р.

Загинув в ув'язненні в Росії. Після 1991 прокуратура Львів. обл. на прохання родичів про реабілітацію Я. відповіла, що той "визнаний засудженим обґрунтовано, реабілітації не підлягає".

Літ.: Делегатура УОК в Бориславі. Короткі підсумки праці // Львівські вісті. 1943. 27 січ. Ч. 16. С. 3; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1913–1914. Львів, 1914. С. 89; *Марцелюк П.* Старі фотографії – скарб пам'яті. URL: http://missiopc.blogspot.com/2015/02/blog-post_27.html#more; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. XIX, IXXX, IXXXI; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 315.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯЦІВ
Нестор Антонович

ЯЦІВ
Степан

Я́ЦІВ
Степан

(12.06.1891–04.02.1961) – старшина УГА, лісівник, громад. діяч. Н. в с. Новошини (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник АГ м. Львів (1912). Студіював лісівництво у Вищій школі землеробської к-ри м. Відень.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, відбув вишкіл у старшин. шк., воював на фронті; отримав військ. звання поручника. Після

ЯЦУРА Федір (Теодор) Петрович

Листопадового чину 1918 вступив до УГА, воював у бригаді А. Кравса; пройшов увесь бойовий шлях.

Повернувся 1920 додому. 1921 виїхав до м. Відень, де завершив вищі студії. Повернувся 1923 до Галичини, проживав і працював у м. Стрий (нині Львів. обл.). З 1934 – інспектор лісів Львів. греко-катол. митрополії, потім був інспектором надлісничих у держ. заряді лісів у Львові. Належав до Т-ва укр. інженерів і техніків, т-в "Рідна школа" й "Просвіта". У рад. період 1939–41 перебував на Брідщині. У час нацист. окупації повернувся до Львова, працював у лісовій інспекції.

Навесні 1944 виїхав із сім'єю до м. Відень, отримав посаду надлісничого в санаторії "Віннервальд". З 1945 перебував у ДП у Німеччині. Емігрував 1948 до Канади, проживав спочатку в м. Сент-Кетерінс, потім у м. Ніагара-Фоллс (обидва пров. Онтаріо), де працював у фірмі. Вийшов на пенсію 1957. Діяльний у громад. житті укр. діаспори: чл. УСГ, УНО, Укр. тех. т-ва, Об'єднання укр. лісових інженерів у США; обраний чл. НТШ в Канаді.

Літ.: *Є. В.* Інж. Степан Яців (Посмертна згадка) // Вільне слово (Торонто). 18 берез. Ч. 11. С. 6; За честь, за славу, за народ! На золотий ювілей Української Стрілецької Громади в Канаді 1928–1978. Торонто, 1978. С. 572; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1911–1912. Львів, 1912. С. 82.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯЦКÓВСЬКИЙ Йосафат Володимирович

(12.11.1899 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, правник, д-р права. Н. в с. Воля Велика (нині Велика Воля Миколаїв. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Хрещений подвійним іменем Йосафат-Карло. З дитячих літ проживав у м-ку Рожнятів (нині Івано-Франк. обл.), де батько був парохом. Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Мобілізований 1917 до австро-угор. армії, воював однорічним десятником у 37-му піх. полку. В УГА – з 11.1918, брав участь у боях як підхорунжий, потім хорунжий 3-го куреня Гірської бригади. У кін. 05.1919 в її складі перейшов до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих м. Німецьке Яблонне та Йозефов (нині обидва Чехія). Склав випускні іспити на гімназ. курсах у таборі.

Студіював право в Празьк. ун-ті, здобув ступінь д-ра права. Зареєструвався 18.06.1923 в Укр. громад. к-ті в ЧСР. З кін. 1920-х працював за фахом у м. Жебрак (нині р-ну Бероун Центральночес. краю, Чехія).

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: II. Звіт Дирекциї ц. к. ґімназиї з рускою мовою викладовою в Станіславові за рік шкільний 1913–14. Станіславів, 1914. С. 96.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ЯЦЎРА Федір (Теодор) Петрович

(07.03.1897–02.11.1975) – хорунжий УГА. Н. в с. Желдець (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.). Навч. в АГ м. Львів. Прийнятий до "Пласту" (14.12.1912), належав до 1-го гуртка "Крук" (осінь 1913).

Під час навч. в 6-му кл. г-зії зголосився до Легіону УСС, де служив до 1918. Належав з 02.1919 до складу старшин. корпусу УГА; у 04.1919 як хорунжий перебував у складі 1-ї летун. сотні. Згодом за р. Збруч служив в автопанцирному дивізіоні корпусу Січових стрільців хорунжим.

Закінчив студії в АГ (1921), навч. в Укр. таємній політехніці м. Львів. Чл. УВО (з 1922). Співорганізатор атентату на С. Твердохліба, заарештований польс. поліцією (10.1922). Кер. хімічної лабораторії УВО у Львові. Належав до складу "Летючої бригади" УВО. Сконструював вибухові пристрої, кинуті у Львові під час замаху на Президента Польщі С. Войцеховського, який прибув на відкриття найпотужнішого бізнес-форуму Польщі – "Східні торги" 5.09.1924. Проте пристрій не вибухнув. За підпільну діяльність

ув'язнений у Бережан. тюрмі (1925–27). Чл. ОУН, псевд. Крук.

У роки нім. окупації 1941–44 – кер. референтури розвідки ПУН у Львові. Емігрував до США після ДСВ. Автор спогадів.

П. у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Похований у м. Фокс Чейс (шт. Кентуккі).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 219, 223, 670.

Ольга Малюта

ЯЦЮ́К
Микола Іванович

(03.04.1897–03.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Киселів (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї.

1917 мобілізований до австро-угор. армії. Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА як стрілець. Воював на польс. фронті біля м. Львів, був поранений.

П. у військ. шпиталі м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Лягли за волю України. Наслідком ран і хоріб померли в лічницях: Дрогобич // Република. 1919. 2 квіт.

Володимир Старик

ЯША́Н
Василь Іванович

ЯШАН
Василь Іванович

(02.01.1894–12.03.1978) – старшина УГА, адвокат, кооператор, громад. діяч. Н. в с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював право в ун-тах м. Львів, Прага і Краків.

З поч. ПСВ призваний до австро-угор. армії; воював як старшина на Італ., Рум., Сх. фронтах. Після проголошення ЗУНР – в УГА. Перебував з 07.1919 за р. Збруч. Іменований 1.08.1919 четарем. У 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля (нині Польща) втік 30.08.1920.

З 1922 – чл. УВО. У міжвоєн. період мав адвокат. канцелярію в м. Городенка; активно провадив громад. роботу в т-вах "Просвіта", "Рідна школа", у кооперації.

Під час ДСВ організував Укр. повітове правління в м. Городенка, обл. управу в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Спробував кодифікувати офіц. "Вісник" законів в області.

Напередодні приходу ЧА 1944 емігрував до Австрії, був орг. референтом Укр. центр. допомогового об'єднання. Виїхав 1949 до Канади; спочатку проживав у м. Торонто, згодом оселився в м. Саскатун (пров. Саскачеван). Упродовж 19 р. керував кредитовою спілкою "Нова громада". Брав участь у роботі комбатант. і просвітн. орг-цій. Опубл. спогади про УГА "Група Сигот". Співред. зб. "Городенщина", де вміщено низку статей краєзнавч. х-ру. Написав наук. дослідження "Станиславівська округа і стрілецька дивізія "Галичина" в рр. 1943–1944" (у рукописі) та спогади "Під брунатним чоботом. Німецька окупація Станиславівщини в Другій світовій війні, 1941–1944" (Торонто, 1989; видала після смерті Я. його донька О. Ковальська).

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Проспект".

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 93, 197, 240, 261; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 715; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 339.

Богдан Якимович

ЯЩУ́Н
Михайло Йосипович

(1895–03.11.1937) – старшина УГА, інж. Н. в с. Шнирів (нині Бродів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Броди 1908–10, потім у реальній шк. м. Львів.

Мобілізований 1915 до австро-угор. армії, воював на фронті, дослужився до хорунжого. До УГА вступив у 12.1918, пройшов увесь бойовий шлях. Іменований 1.08.1919 четарем.

Повернувся 1920 додому, відкрив крамницю побутових товарів. З 1922 провадив крамницю шкільн. товарів "Базар" і книгарню "Основи" в м. Броди. У 09.1925 емігрував до СРСР, прибув до м. Москва. Звідси переїхав на постійне проживання до м. Харків.

Здобув освіту в технікумі, працював інж. на машинобуд. з-ді. З поч. 1930-х – старший економіст Вукоопосвіти.

Заарештований чекістами 22.06.1933. Безпідставно звинувачений як "активний член харківської групи контрреволюційної організації «УВО», ... входив у склад бойової терористичної групи". На основі сфабрикованої справи згідно з рішенням суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933 ув'язнений на 10 р. ВТТ. Покарання відбував з 21.11.1933 на Соловках (Росія). "За контрреволюційну агітацію серед в'язнів" без висунення звинувачення відповідно до постанови особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний разом з великою групою політв'язнів-українців в ур. Сандормох біля м. Медвеж'єгорськ (нині Республіки Карелія, РФ). Реабілітований 28.11.1989.

Літ.: Гуцал П. Вихідці з Брідщини, учні гімназії в Бродах – старшини і підстаршини Української Галицької Армії // Брідщина – край на межі Галичини й Волині. Зб. 9. Матеріали 10-ї науково-краєзнавчої конференції. Броди, 2016. С. 72–73; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках: у 2 т. Т. 2. К., 2003. С. 537–445, 934; Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 2. К.; Харків, 2008. С. 661; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 333; *Ящун В.* Михайло Ящун // Броди і Брідщина. Історично-мемуарний збірник / ред. Я. Чумак. Торонто, 1988. С. 494–496.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ДОДАТКИ

АНТОНО́ВИЧ
Євген Миколайович

(24.08.1895–18.11.1919) – четар УГА. Н. в с. Боянчук (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у правосл. сім'ї ремісника (чоботаря). 1910–11 навч. в держ. вищій реальній г-зії, потім у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Закінчив 3 кл. до поч. ПСВ.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА. Воював четарем у 1-му курені 11-ї Стрий. бригади, перебував на Наддніпрянщині.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 1; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 20 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 106; XLVII. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz. Veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Schuljahres 1910/1911. Czernowitz, 1911. S. 77.

Володимир Старик

А́РТИШ
Михайло Дмитрович

(20.09.1898 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Веренчанка (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї коваля. 1909–12 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. З 1912 продовжив студії в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), не встиг закінчити їх до поч. ПСВ. Після річної перерви в навч. на час рос. окупації склав 14.09.1915 як приватист іспити за пропущений 1914/1915 н. р. за програмою 6-го кл.

Учасник ПСВ. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію 12.11.1918 як хорунжий УГА. Вирушив на польс. фронт з м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) разом з похідною сотнею. З 1.03.1919 іменований четарем 24-го піх. полку ім. Дорошенка в Коломиї. У 04.1919 служив біля м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). На Наддніпрянщині воював проти більшовиц. і денікін. військ. Наприкінці 04.1920 потрапив в оточення та в польс. полон. 8.05.1920 перебував у польс. таборі для інтернованих на Ялівці в м. Львів. Згодом був інтернований у таборі № 7 м. Тухоля (нині Польща). Звільнився з табору одним з останніх наприкінці 10.1921.

Подальша доля невідома.

Інколи в л-рі прізв. А. пишуть Артич.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35.

Літ.: Виказ Старшин Галицької Армії з дня 8-го мая 1920 в бараках на Ялівці коло Львова // Свобода. 1920. 10 черв.; Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 31 берез.; 4 квіт.; 21 квіт.; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 95, 98; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 316; XV. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1911/1912. Czernowitz, 1912. S. 96.

Володимир Старик

БАЛИ́ЦЬКИЙ
Омелян Антонович

(24.10.1899–10.08.1937) – інж.-конструктор, стрілець УГА. Брат пор. УГА Олекси Балицького. Н. в с. Пшеничники (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї греко-катол. священика. 1910/1911 н. р. навч. в підготовчому кл., 1911–14 пройшов курс навч. за 3 кл. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

Учасник ПСВ. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як стрілець УГА. Воював на польс. фронті в Галичині, на більшовиц. та денікін. фронтах на Наддніпрянщині.

БЕРБЕНИЧУК Василь Петрович

БІГАРІЙ Наполеон-Карл Юрійович

Після війни опинився на захопленій більшовиками тер. Мешкав у м. Харків, навч. в Харків. технолог. ін-ті. Завідував конструкторським бюро радіомайстерні облпостачу Тсоавіахім.

Заарештований 26.07.1937 за звинуваченням у членстві в терористичній орг-ції (ст. 54–8, 54–11 КК УРСР). Особливою трійкою УНКВС по Харків. обл. Б. як чл. УВО 9.08.1937 було винесено рішення про розстріл.

Розстріляний у м. Харків. Реабілітований 9.09.1958. Дружина і 2 дітей Б., які зуміли дістатися до с. Бортники (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) й проживали надалі в будинку А. Балицького, загинули від вибуху бомби в 1944.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 894–895; Балицький Омелян Антонович // Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 1. Харків, 2005. С. 177; XVII Jahresbericht des k. k. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 63.

Володимир Старик

БЕРБЕНИЧУ́К Василь Петрович

(1897–23.09.1947) – стрілець УГА. Н. в с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) сім'ї торговця. Здобув освіту в нар. шк. Рільник.

Вояк 6-ї сотні 2-го куреня 1-го полку УСС на Сх. фронті. У сотнях пор. О. Будзиновського й З. Носковського воював безпосередньо 22 місяці. Учасник боїв у Карпатах, біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) і Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). За відвагу, проявлену в боях, двічі нагороджений австр. урядов. нагородами: 10.02.1917 – Хрестом військ. заслуг, 26.04.1917 – бронз. медаллю "За хоробрість".

З поч. польс.-укр. війни воював проти поляків. Згодом у групі А. Кравса на Наддніпрянщині. Був інтернований чехами на Закарпатті.

У міжвоєн. час займався домашнім г-вом, торгівлею, долучався до діяльності укр. т-в.

1946 був заст. голови сільради, наприкінці життя – голова сільради с. Космач. Загинув від рук легалізованої боївки КДБ УРСР. Похований у с. Космач.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 79. Арк. 60, 107; Спр. 80. Арк. 24 зв. – 25.

Літ.: Сіреджук П. Космач над Пістинькою. Львів, 2011. С. 13–15.

Петро Сіреджук

БІГА́РІЙ Наполеон-Карл Юрійович

(02.01.1883–27.03.1946) – юрист, журналіст, спортсмен, один з фундаторів руху УСС на Буковині, учасник об'єднаної делегації УНР і ЗУНР на Паризькій мирн. конф., громад.-політ. діяч. Н. в с. Топорівці (нині Новоселиц. р-ну Чернів. обл.) в учител. сім'ї. Рано осиротів, виховувався матір'ю. 1894–1903 навч. в 1-й держ. г-зії м. Чернівці, де влітку 1903 склав матуральні іспити. Вищі студії на юрид. ф-ті ун-ту в Чернівцях завершив кандидатом прав, отримав 31.07.1911 абсолюторіум. Після закінчення вищих студій був адвокатським конципієнтом, з 22.08.1913 іменований конципієнтом-практикантом крайового уряду.

З 1907 – чільний чл. УРП Буковини (голова Т. Галіп). Шеф-ред. парт. органів УРП "Народна Воля" (1905–09) та "Народна Справа" (1907–08), які виходили в м. Чернівці. Чл.-засн. укр. студент. козацтва "Запороже", обраний його головою на 1-й Ген. раді козацькій 18.06.1910.

Професійний спортсмен (фехтування на шаблях), чл. буковин. заг. спорт. т-ва, засн. 1-го буковин. атлетичного рінґклубу (08.1908). Завзятий дуелянт на шаблях. Певний час працював інструктором з фехтування в мор. кадет. шк. м. Пола (нині Пула, Хорватія). Щороку набирав групу з 12 юнаків вишколював їх у великій залі Нар. дому в Чернівцях, навчав нім. та італ. школи фехтування. Один з організаторів крайового Січового свята в Чернівцях 12.07.1910. За час головування Б. протягом літнього семестру 1910 УАК "Запороже" влаштувало курси самоосвіти в селах Веренчанка та Костинці, організувало курси для неписьменних у Чернів. передмістях Манастерища та Калічанка. Співорганізатор спортивних

курсів буковин. крайового Союзу Січей; 1 з 4 інструкторів цих курсів, які почали свою діяльність у 01.1914.

Мобілізований на поч. ПСВ, воював у складі команди нім. панцерного крейсера "Ґебен" ("Goeben"), який під осман. прапором протистояв рос. імперському флоту в Чорному м. 1.02.1918 іменований лейтенантом 4-го полку фортечної артилерії австро-угор. армії.

У 01.1919 арештований рум. окупац. владою. Після звільнення з ув'язнення виїхав до Галичини в рамках 2-го виїзду укр. службовців з Буковини до ЗУНР 10.05.1919.

З 06.1919 на дипломатичній службі УНР. У складі об'єднаної делегації УНР та ЗУНР брав участь у роботі Паризької мирн. конф., зокр. в засіданні 17.06.1919 Колегії делегації УНР в м. Париж. 1921 працював урядовцем, згодом аташе в посольстві УНР при уряді Австрії (в. о. посла Г. Сидоренко).

Кооптований до Ради ген. старшини Укр. нац. козачого т-ва, заснованого в м. Берлін 1920. Разом з В. Полетикою, В. Андрієвським та В. Біберовичем близький співробітник В. Габсбурга (В. Вишиваного) 1921.

Чл.-засн. Укр. т-ва прихильників освіти в м. Відень (ств. 04.1920). Автор численних публіцист. тв. у буковин. пресі.

Учасник антифашист. опору в Австрії. 21.05.1943 заарештований гестапо за звинуваченням у держ. зраді та ув'язнений у концтаборі Дахау (розташований біля однойменного міста у федеральній землі Баварія, нині ФРН). 28.05.1943 гестапо заарештувало його дружину Йоганну (1898–1970), яка перебувала в ув'язненні до 12.04.1945.

Літ.: Антонович М. Записна книжечка О. Жуковського з 1919 року // Український історик. 1983. № 2–4 (78–80). С. 155; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 256, 487, 792–794; *Галів Т.* Твори. Чернівці, 2015. С. 349; *Геровский А.* Галерея украинских вождей в Австрии. (Украинские вожди в Буковине перед первой мировой войной) // Свободное слово. 1960. № 19–24; *Гнатишин І., Кучерук О., Маврін О.* Дипломатія УНР та Української Держави в документах і спогадах сучасників. Т. 2. К., 2008. С. 218; Ґеорґий Бігарий [Некролог] // Буковина. 1892. 10 (22) лип.; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 366–367; *Дроздовський Ґ.* Тоді в Чернівцях і довкола. Спогади старого австрійця. Чернівці, 2001. С. 121; З буковинської України. Нечувані насильства румунів на Буковині // Покутський Вістник. 1919. 9 лютого; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 43; *Л.* Зачинають нас розуміти // Діло. 1927. 6 жовт.; *Наріжний С.* Українська еміґрація. Прага, 1942. С. 76; *Спицька О.* Документи про участь об'єднаної делегації УНР та ЗУНР у Паризькій мирній конференції // Збірка наукових праць. К., 2017. Ч. 28: Дипломатичні архіви: поняття, інституційна історія, інформаційний потенціал. С. 265; *Терещенко Ю., Осташко Т.* Український патріот з династії Габсбургів. К., 2008. С. 87; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 19, 26, 27; "Ein Sicz-Tag" // Bukowinaer Post. 1910. 19 Juli; *Milow C.* Die ukrainische Frage 1917–1923 im Spannungsfeld der europäischen Diplomatie. Wiesbaden, 2002. S. 178; *Neugebauer W.* Der österreichische Widerstand 1938–1945. Wien, 2008. S. 206; "Ukrainische Turn- und Sportkurse" // Bukowinaer Post. 1914. 25 Januar; "Zaporocze" // Bukowinaer Post. 1910. 16 Juni.

Володимир Старик

БЛИЗНЮ́К
Косьма (Кузьма)

(д. і м. н. і с. н.) – урядовець, дипломат ЗУНР. Правник. Дир. канцелярії уповновласненого заст. ЗУНР у м. Відень (1919). Посвідчував документи нім. мовою (01.1919), листи до ДСВС у м. Станиславів про вирішення справ австр. мін-ва війни, ліквідованого в 02.1919. Віце-консул посольства ЗУНР у м. Відень 1920–21. Залишився

проживати в столиці Австрії. Опубл. 1933 в газ. "Österreichische Illustrierte Zeitung" ст. "Турки перед Віднем 1683 р.".

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3505. Оп. 1. Спр.14. Арк. 7, 27, 28, 30; Ф. 3698. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 49.

Ольга Малюта

БОБИКЕВИЧ Сидір (Ісидор) Антонович

БОБИКЕ́ВИЧ
Сидір (Ісидор) Антонович

(1859–24.02.1932) – греко-катол. священик. Н. в с. Старі Скоморохи (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї місц. пароха. Походив зі старовинного роду швед. аристократів, які після поразки Карла XII на поч. 18 ст. осіли на Жидачівщині. 1877 закінчив навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). 1882 здобув богослов. освіту в духовній семінарії м. Відень. Був високоосвіченою людиною, знав 8 мов, захоплювався музикою. 31.05.1883 в м. Сучава (нині Румунія) одружився з дочкою громад. діяча й письменника М. Устияновича Марією. 1883 висвячений на священика, став сотрудником пароха в с. Вікторів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1889 – парох у м. Вижниця (нині Чернів. обл.). 1900 під час єпископ. візитації буковин. парафій митрополитом А. Шептицьким призначений радником єпископ. консисторії. 1900–05 – зав. парафії в Сучаві. 1903 єпископ. ординаріат у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) звернувся з проханням до Високої цісарсько-королів. президії намісництва призначити Б. парохом у с. Саджавка (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). З 23.10.1905 – парох у с. Саджавка.

Займався культ.-просвітн. роботою. Залучав чл. місц. осередку т-ва "Січ" до протиалкогольного т-ва "Відродження". Відновив та очолив читальню т-ва "Просвіта" в Саджавці, керував великим хором. За сприяння Б. 1911 у селі споруджено нову церкву (освячена 1912). Дружина Б. керувала гуртком Союзу українок у селі, читала жінкам і дівчатам лекції з домоводства, кулінарії, педагогіки, медицини, робила дописи до місц. преси, писала вірші. 1905–14 Б. виступав на концертах т-ва "Руська бесіда" в м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). 14.11.1909 відкрив просвіт.-екон. віче в с. Ланчин (нині смт Надвірнян. р-ну), у якому брали участь селяни із с. Саджавка, Добротів, Красна (обидва Надвірнян. р-ну). 1912 обраний заст. голови повітової філії т-ва "Просвіта" в м. Делятин.

Під час ПСВ зазнав арешту й знищення маєтку. У період ЗУНР підтримував укр. владу. Негативно сприйняв польс. окупацію краю. Восени 1919 заарештований польс. окупантами за "підбурення народу проти уряду польського". Перебував у львів. тюрмі "Бригідки"; згодом у с. Сихів (нині р-н у складі м. Львів) на поселенні під наглядом. З 1920 продовжив душпастир. місію в Саджавці. У резиденції Б. знаходили прихисток колиш. вояки й старшини УГА і ДА УНР. 1922–23 в оселі Б. переховувався ген.-хор. ДА УНР Ю. Тютюнник. У міжвоєн. період у Б. гостювали громад. та культ. діячі П. Франко, Ю. Шкрумеляк, О. Кисілевська, О. Кобилянська (тричі: 1918, 1928 і 1929). Виступав проти целібату серед духовенства, що викликало неприязнь у єпископа Г. Хомишина.

П. у с. Саджавка, де й похований на "старому" цвинтарі в центрі села.

Дж.: ДАІФО. Ф. 168. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 22.

Літ.: Зубаль Я. Саджавка // Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 845–849; Посмертні згадки // Діло. 1932. 1 берез. Ч. 45. С. 6; *Сербенюк М.* Саджавка над Прутом // Гуцульщина. 1985. Ч. 1. С. 22–30; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали. Т. 1. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2012. С. 101.

Богдан Паска, Валерій Паска

БО́ҐДАН
Федір Якович

(13.01.1895 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. в с. Підзахаричі (нині Путил. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка місц. правосл. церкви. 1908–14 навч. в держ. укр. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.), не закінчив через поч. ПСВ.

Восени 1914 мобілізований до австро-угор. армії. За 7-й і 8-й кл. та

матуральні іспити склав за прискореною процедурою для військових, отримавши для цього відпустку з фронту. Воював як однорічний доброволець, кадет-аспірант; з 03.1918 іменований хорунжим резерву, 08.1918 – лейтенантом резерву 24-го піх. полку.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як четар (11.1918). Воював на фронтах у Галичині й на Наддніпрянщині. У 04.1920 потрапив до польс. полону. Інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 25.11.1920 і прибув до ЧСР. Перебував у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія), потім – у таборі м. Йозефов (нині Чехія).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3521. Оп. 2. Спр. 56; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35.

Літ.: *Лакуста С.* Памяти героїв. Боґдан Федір // Час. 1931. 28 берез.; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 99.

Володимир Старик

БОЛІНО́ВСЬКИЙ
Василь Теодорович

(06.02.1892–03.1944) – старшина УГА, греко-катол. священик. Н. в с. Боків (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.), випускні іспити склав 1915 в г-зії м. Відень.

Мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті; отримав військ. звання фенриха. В УГА – четар. Потрапив у польс. полон 1919; звільнений 1920.

Вступив 1921 до Львів. духовної семінарії; закінчив студії 1925 й був рукопокладений. Сотрудник на парафії с. Базаринці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.), від 1928 – сотрудник, потім парох церкви Воскресіння Господнього м. Збараж (нині Терноп. обл.); у 12.1936 отримав канонічну інституцію на парохію м. Збараж; 1937 призначений збараз. деканом. Діяльний у громад.-просвітн. житті міста. Невдовзі після зайняття Збаражчини військами ЧА затриманий співробітниками рад. каральних органів і без слідства страчений. Точна дата, місце смерті й поховання невідомі.

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3572. Оп. 1. Спр. 1025.

Літ.: *Гуцал П.* Підгаєччина в період Західно-Української Народної Республіки. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 185; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 229; Мартирологія українських церков: у 4 т. Т. 2. Українська Католицька Церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України. Торонто; Балтимор, 1985. С. 111; Шематизм всего духовеньства греко-католицької Львів. митрополичої архієпархії на рік 1924. Львів, 1924. С. 289.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

БУДУРО́ВИЧ
Михайло Васильович

БУДУРОВИЧ Михайло Васильович

(02.09.1896–1970) – десятник УГА. Н. в с. Нижній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Рільник.

Вояк УСС 1-ї чети хор. М. Дорошенка 2-ї сотні сот. О. Букшованого, потім Д. Вітовського. На Сх. фронті з 28.09.1914. Воював у Карпатах. У с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) потрапив до рос. полону, перебував у м. Єкатеринбург (нині РФ). Звідти втік 10.06.1917. Повернувся до Галичини. За мужність, проявлену в боях, 17.11.1915 нагороджений срібною медаллю "За хоробрість" 2-го ст. та 2.11.1917 – Хрестом військ. заслуг Карла І.

З проголошенням ЗУНР вступив до УГА, у чині хорунжого воював проти поляків. На Львівщині був поранений. Згодом воював проти денікінців і більшовиків. Хорунжий ДА УНР. У складі ЧУГА воював проти поляків. 1920 повернувся додому.

Згодом подався на заробітки до Франції. До Нижнього Березова повернувся 1931. Працював у дитбудинку с. Середній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). За нім. окупації – лісник. Допомагав повстанцям УПА, де перебував його син Степан (псевд. Люлька).

П. і похований у с. Нижній Березів.

БУЦУРА Василь Васильович

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 247. Арк. 7–7 зв.; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 13–13 зв.; Спр. 78. Арк. 36 зв.; Спр. 80. Арк. 102; BN. OR. Sygn. 1459. V. K. 38 v.

Петро Сіреджук

БУЦУ́РА Василь Васильович
(19.04.1900–22.01.1957) – вчений-географ, стрілець УГА, громад. діяч. Брат О. Буцури. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резеша (дрібного шляхтича). З 1910 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

Після розпаду Австро-Угорщини був одним з кільканадцяти чернів. гімназистів і студентів, які вступили в загін укр. добровольців для роззброєння австр. війська та утримання ладу в м. Чернівці, військ. підтримки укр. влади з 6.11.1918 та опору рум. армії. Після окупації Чернівців рум. військом (11.1918) у складі загону добровольців виїхав до Галичини. У м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) служив діловодом у місц. ОВК.

Повернувся на Буковину після окупації Покуття Румунією в 05.1919. Навч. на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. УАТ "Союз", із 27.03.1921 – заст. чл. правління, з 2.07.1921 – чл. правління. На скликаному рум. окупац. урядом Буковини засіданні представників усіх укр. орг-цій краю 4.07.1921 склав офіц. заяву від ім. УАТ "Союз" про відмову брати участь у фінансуванні буд-ва мисливського замку для рум. престолонаслідника Кароля як нац. подарунка від Буковини через кривди, які чинить рум. влада укр. народові краю, а також тому, що держ.-правове становище Буковини ще не вирішене. 11.07.1921 заарештований разом з ін. чл. правління УАТ "Союз", які голосували на підтримку резолюції протесту; був ініціатором голодування укр. студентів 1.08.1921. Перебував під слідством у Чернів. в'язниці до кін. 10.1921. У зверненні Буковин. делегації УНРади до Найвищої ради в м. Париж від 30.12.1921 містився, зокр., і протест проти арешту Б. та ін. провідних чл. УАТ "Союз", а також проти закриття рум. владою УАТ "Союз" (06.1921) та УАТ "Новий Союз" (11.1921). На поч. 1922 був звільнений від суд. переслідування у зв'язку з оголошенням заг. амністії за політ. злочини, вчинені до підписання Румунією Сен-Жермен. мирн. договору.

У 03.1922 разом із С. Канюком та І. Дудичем перебрався до Галичини, звідки на поч. 06.1922 виїхав до ЧСР. Записався на природничий ф-т Празьк. ун-ту, де закінчив студії 1927. Водночас слухав лекції в Нім. ун-ті, УВУ та Чес. політехніці (усі 3 ВНЗ в м. Прага). Учасник Укр. наук. з'їзду в Празі (10.1926), де виголосив доповідь у природничій підсекції. У 12.1927 за допомогою проф. С. Рудницького отримав дозвіл на право в'їзду до СРСР. Від 01.1928 працював асистентом, з 03.1928 – н. с. Геогр. ін-ту в м. Харків. 1928–30 – викл. робітфаку ІНО. 1928–30 – доц., з 1931 – проф. геогр. ф-ту. З 27.03.1928 – секретар Геогр. підсекції при Природничій секції Харків. наук. т-ва (голова підсекції С. Рудницький). Н. с. Геолог. ін-ту з 1931, з 1932 – старший геолог в Укрдіпроводі (Укр. держ. ін-ті по проектуванню водного г-ва).

Заарештований 13.01.1933 за звинуваченням у членстві в "УВО". 23.09.1933 суд. трійкою засуджений на 3 р. заслання до Казахстану разом з дружиною. Перебував у м. Уральськ (нині Зх.-Казахстан. обл., Казахстан). Після звільнення проживав у м. Саратов (нині РФ), працював старшим викл. у місц. ун-ті. 18.10.1946 захистив дис. "Нові дані про геологію і геоморфологію середньої частини Куйбишевсько-Саратовського Поволжя". Згодом переїхав до м. Харків, де мешкав з дружиною.

П. і похований у м. Харків.

У л-рі Б. помилково іменують Боцура, Буцур.

Літ.: Буковинець. Українські студенти в Чернівцях почали голодовий страйк // Свобода. 1921. 31 серп.; З Буковини. Робота киринників. "Союз" жертвою української правительственної кліки. Який є правно-державний стан української части Буковини // Свобода. 1921. 17 верес.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-

Франківськ, 2011. С. 875; Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 1. Ч. 1. Харків, 2005. С. 273; Реабілітовані історією. Чернівецька область. Кн. 1. Чернівці, 2007. С. 439, 453–456; *Руснак В.* Спомини // Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008. С. 317–337, 1144; Український Науковий З'їзд // Діло. 1926. 20 жовт.; XVII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 66.

Володимир Старик

БУЦУ́РА
Віктор Ілліч

(23.11.1896–1920) – хорунжий БК. Брат В. і С. Буцур. Н. в с. Ставчани (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї учителя. 1908/09 н. р. навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, з 1909 – в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), яку не встиг закінчити через поч. ПСВ. Іспити за 6-й кл. склав перед укр. іспитовою комісією в м. Відень 21.06.1917, матуральні іспити – у м. Кіцмань за скороченою процедурою для військових 14.10.1918, отримав того ж дня свідоцтво зрілості.

Учасник ПСВ. Воював на Сх. та Італ. фронтах як однорічний доброволець – десятник 15-го піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як однорічний десятник, хорунжий 24-го піх. полку. УГА. Брав участь у вуличних боях із поляками в м. Львів на поч. 11.1918, був поранений у період між 1 і 15.11.1918, лікувався у львів. гарнізонному шпиталі № 14. Воював на польс. фронті біля м. Львів. Після переходу УГА через р. Збруч вступив у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) до реформованого БК. Служив у запасному курені буковин. стрільців у м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.), де залишився після відходу БК з міста в 02.1920.

Розстріляний більшовиками в м. Могилів-Подільський.

Літ.: В борбі о Львів // Українське Слово. 1918. 17 листоп.; Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 99; *Лакуста С.* Памяти героїв: Буцура Віктор // Час. 1931. 7 лютого; 17 квіт.; XII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1908/1909. Czernowitz, 1909. С. 88.

Володимир Старик

БУЦУ́РА
Володимир Ілліч

(06.08.1898–12.1918) – підстаршина УГА. Брат В. й С. Буцур. Н. в с. Ставчани (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї вчителя. 1909/1910 н. р. навч. на підготовчому курсі, 1910–14 пройшов курс 1–3 кл. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), яку не закінчив через поч. ПСВ. Зумів скласти в м. Кіцмань іспити за курс нижчої г-зії (1–4 кл.).

Учасник ПСВ. Воював на Сх. фронті як рахунковий підстаршина 35-го піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як підстаршина УГА. Воював на польс. фронті біля м. Львів.

Загинув наприкінці 1918 в рукопашному бою з поляками.

Літ.: Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 98; *Лакуста С.* Памяти героїв: Буцура Володимир // Час. 1931. 7 лютого; 18 квіт.

Володимир Старик

БУЦУ́РА
Омелян Васильович

(18.10.1896–27.04.1920) – четар БК. Брат В. Буцури. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резеша (дрібного шляхтича). 1907/1908 н. р. студіював на підготовчому курсі, 1908–14 пройшов курс навч. за 6 кл. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Матуральні іспити склав під час війни за скороченою процедурою для військових, отримавши належну для цього відпустку з фронту.

Учасник ПСВ. Служив однорічним добровольцем. 1.01.1917 іменований хорунжим резерву, 1918 – лейтенантом резерву 24-го піх. полку. Нагороджений

срібною медаллю хоробрості 1-го кл. Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА. Служив четарем у Коломий. ОВК. Воював у складі 24-го полку ім. гетьмана П. Дорошенка на фронті біля м. Львів. Наприкінці 05.1919, після перегрупування в м. Копичинці (нині Терноп. обл.) БП УГА в БК 3-ї Залізної д-зії ДА УНР, був призначений команд. 1 з 4 сотень піхоти. Як сотенний команд. 2.06.1919 вступив у 1-й бій БК з більшовиками на Наддніпрянщині. Відзначився в бою за здобуття м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.) 30.07.1919. Після загибелі від ран 26.09.1919 команд. БК сот. О. Кантеміра чет. Б. тимчасово командував БК. На поч. 1920 командував Буковин. кадрою, утвореною із залишків БК, які уникнули польс. полону після Листопадової катастрофи 1919 та пробилися на пд. Поділля для з'єднання з УГА. Був арештований більшовиками та відправлений ешелоном до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ).

Розстріляний більшовиками при спробі втечі з ешелону на ст. Котюжани (нині с. Мурованокурилів. р-ну Вінниц. обл.) разом з поручниками УГА С. Глібовицьким та О. Івановичем. Усі 3 поховані на цвинтарі с. Обухів (нині Мурованокурилів. р-ну Вінниц. обл.).

У л-рі Б. інколи помилково називають Боцура або В. Буцура.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008. С. 1046, 1052, 1058, 1060, 1062; *Емга [Остап Попович].* Буковинський Курінь // Час. 1933. 22, 23, 25 квіт.; 13, 14, 16 черв.; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 7 лютого; 17 квіт.; *Лепкий Б.* Моя вина // Свобода. 1923. 11 серп.; *Його ж.* Писання. Т. 2. Проза. К.; Ляйпціг, 1922. С. 406; *Пігуляк І.* Спогад у 60-річчя смерти сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3; *Сергійчук В.* Симон Петлюра і єврейство. К., 2006. С. 45; XVII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 66.

Володимир Старик

БУЦУ́РА
Пантелеймон Іванович

(08.08.1885 – д. і м. с. н.) – правник, старшина-суддя УГА. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резеша (дрібного шляхтича). 1899–1907 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, у 02.1908 склав матуральні іспити. Студіював на правн. ф-ті Чернів. ун-ту, де 18.10.1912 отримав абсолюторіум. Чл. УАТ "Союз". Працював суд. практикантом у м. Чернівці.

Під час ПСВ служив у 24-му піх. полку єфрейтором ландштурму з відзнаками однорічного добровольця. 1.12.1917 іменований військ. суд. практикантом ландштурму (військ.-суд. ранг, рівнорядний рангу хорунжого) при дивізійному суді крайової оборони в м. Краків.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА. 1.01.1919 іменований суд. четарем. Служив у Коломий. ОВК. З 1.02.1919 – поручник-суддя у 8-й Самбір. бригаді УГА. У 03.1919 склав відповідний іспит перед комісією ДСВС (голова комісії – от.-суддя К. Підляшецький) та отримав військ. звання поручника-судді. У ході реорг-ції військ. судівництва УГА під час відступу армії навесні 1919 польовий суд 8-ї Самбір. бригади був ліквідований, а всі ч., що підлягали його компетенції, передано польовому судові 3-го корпусу (нач. суду – сот.-суддя В. Кіжик).

Подальша доля невідома.

У л-рі прізв. Б. інколи помилково подають Бацура або Боцура.

Літ.: Розпорядок про судейські іспити // Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народньої Республики. 1919. Вип. 3. 2 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305, 323; XI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1907/1908. Czernowitz, 1908. S. 61.

Володимир Старик

БУЦЎРА
Сидір Ілліч

(25.04.1893 – д. і м. с. н.) – юрист, хорунжий УГА. Брат Володимира і Віктора Буцур. Н. в с. Ставчани (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї учителя. 1902/1903 н. р. навч. на підготовчому курсі, 1903–11 пройшов повний курс навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, де восени 1911 склав матуральні іспити. Студіював на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту.

Учасник ПСВ. Воював у складі 3-ї доповнюючої компанії 3-го піх. полку як однорічний доброволець, з 1.05.1915 іменований кадетом (хорунжим) у резерві 3-го піх. полку. На поч. 1916 потрапив у рос. полон, був інтернований у м. Білгород (нині РФ). Повернувся з полону в 10.1918.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. У складі загону укр. добровольців чинив збройн. опір рум. окупац. військам біля м. Лужани (нині Чернів. обл.). Отримавши наказ командування УГА, загін виїхав до Галичини. Воював на польс. фронті в Галичині, на більшовиц. та денікін. фронтах на Поділлі. Восени 1919 захворів на тиф, 3 місяці лікувався в шпиталі м. Вінниця.

Залишився на Наддніпрянщині після розформування УГА. Рік прожив у м. Умань (нині Черкас. обл.), наприкінці 1922 переїхав до м. Київ. Працював секретарем міськ. управління комунального г-ва. З 1925 працював на різних посадах в Київ. окружному, згодом обл. суді.

Арештований 5.09.1937 за звинуваченням у шпигунстві на користь Румунії. Особливою нарадою при НКВС СРСР 26.12.1937 засуджений до 10 р. ув'язнення у ВТТ. Відбував покарання в Ухтинсько-Печорському таборі, працював на буд-ві (3 р.), решту терміну – фельдшером. Після відбуття терміну ув'язнення залишився вільнонайманим працівником, у 07.1949 був звільнений за скороченням штатів. Згодом мешкав в Алтай. краї, працював фельдшером сільради Степний Кучук Родінського р-ну. 26.04.1954 Верховний Суд СРСР відмінив постанову Особливої наради при НКВС СРСР від 26.12.1937 і припинив справу Б. як бездоказову. Після реабілітації повернувся до м. Київ.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАГОУ. Ф. 263. Оп. 1. Кримінально-слідча справа № 5081 ФП на Буцуру І. І.

Літ.: Реабілітовані історією. Чернівецька область. Кн. 1. Чернівці, 2007. С. 588–592; XV. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1911/1912. Czernowitz, 1912. S. 76; Verlustliste 389. Offiziere // Fremden-Blatt. 1916. 8 April.

Володимир Старик

ВÁСКАН
Гнат Васильович

(31.12.1896–13.01.1920) – старшина УГА. Н. в с. Веренчанка (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1908–14 пройшов курс за 6 кл. 2-ї держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, не закінчив навч. через поч. ПСВ.

Учасник ПСВ. 1918 іменований хорунжим піхоти в резерві. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Воював на фронті біля м. Перемишль (нині Польща), на Наддніпрянщині – у складі 9-ї Белз. бригади. 1.08.1919 іменований четарем піхоти. Захворів на плямистий тиф наприкінці 1919.

П. у с. Грижинці (нині Тиврів. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 104; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 338; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 108; XVII Jahresbericht des k. k. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 65.

Володимир Старик

ВЕЛИГÓРСЬКИЙ
Микола

(д. і м. н. і с. н.) – дипломат, урядовець ЗУНР.

Делегат УНРади для військ. справ у м. Відень (01.1919). Уповноважений

заст. кер. апарату представництва ЗУНР у м. Відень (підпис В. на документах зустрічається з 28.03.1919). Учасник нової виборчої ординації, засідань УНРади. Займався справами ДСВС ЗУНР, інформував про них бюро президії РДС ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 18.03.1919). Виконував розпорядження голови РДС ЗУНР С. Голубовича про розміщення і харчування полонених, які поверталися через Україну (03.1919). Посвідчував особу інж. О. Даскалюка як заст. повновласника при Мін-ві публічних робіт у м. Відень. Полагоджував підготовленого нім. мовою листа до НКГА (04.1919). Радник канцелярії Заступництва ЗУНР у м. Прага (10.1920). Урядовець посольства ЗУНР у Чехії (1920–21). Віцеконсул посольства ЗУНР у Чехії (на 12.1921).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 1, 6, 9, 12, 16, 21, 24, 27, 28, 30; Ф. 3698. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 49; Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 14, 34.

Ольга Малюта

ВІРСТЮ́К
Роман Михайлович

(1899 – д. с. н.) – стрілець УСС, десятник УГА, громад. діяч. Н. в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї суд. виконавця. Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Учасник ПСВ. У складі австро-угор. армії воював на Сх. фронті. До Легіону УСС зголосився навесні 1916. Учасник польс.-укр. війни 1918–19. Десятник УГА.

Після визвол. змагань повернувся додому. У міжвоєн. час займався громад. роботою: чл. повітов. управи УВО, організатор пластового гуртка "Лиси", осередку т-ва "Луг", кер. аматор. гуртка міськ. "Просвіти". За рад. доби працював бухгалтером у СШ № 1 м. Надвірна.

Заарештований НКВС 21.12.1940. На поч. нім.-рад. війни живим разом з ін. патріотами замурований у камері Станіслав. тюрми.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 101. Арк. 87 зв.

Літ.: Дем'янчук М. Добровільці з Надвірної до УСС // Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 257.

Петро Сіреджук

ВОРОБЕ́ЦЬ
Василь

(д. н. н. – 03.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Каменка (нині Кам'янка Глибоц. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив на службу до УГА як стрілець. Воював на фронті біля м. Львів. Був поранений на поч. 1919, лікувався в окружному військ. шпиталі м. Тернопіль.

П. і похований у м. Тернопіль.

У л-рі місце народження В. помилково називають Ковенка, а його самого помилково іменують Горобець.

Літ.: Наслідком ран і хоріб померли в лічницях: В окр. лічницях Тернополя // Република. 1919. 19 квіт.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 98.

Володимир Старик

ГАВРИЩУ́К
Микола Теодорович

(12.05.1878–30.04.1942) – педагог, депутат Буковин. крайового сейму, чл. УНРади ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в с. Нові Мамаївці (нині Мамаївці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1891–97 навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці. Працював учителем у с. Нова-Жучка, від 08.1900 – у с. Чорнавка, 11.1900–09.1903 – у м. Садгора (всі 3 місцевості в Чернів. приміськ. пов.), з 09.1903 – дир. шк. с. Каменка (нині Кам'янка Глибоц. р-ну Чернів. обл.). З 1911 – депутат Буковин. крайового сейму від УСДП.

Чл. УНРади ЗУНР 1918–19. Рум. окупац. влада 1919 заборонила Г. проживати на Буковині. Автор підручників "Вступ до методики науки природописної", "Методика науки в школі народній. Наука наглядна" (1900).

П. і похований у м. Подебради (нині Чехія).

Літ.: Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Чернівці, 2009;

Микола Гаврищук // Наступ. 1942. Ч. 21. С. 6; Сумні вістки. Гаврищук Микола // Наше слово. 1942. 14 черв. Ч. 11. С. 4.

Володимир Старик

ГА́ЛИЦЬКИЙ
Пилип Іванович

(18.05.1890 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина БК УГА. Н. в м. Чернівці в греко-католич. сім'ї поштаря. З 1903 навч. в 2-й укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Матуральні іспити склав в укр. держ. учител. семінарії 1911. Працював учителем у м. Чернівці.

Учасник ПСВ. Один із жертводавців на користь УСС та Гуцул. легіону. Від 01.1919 – четар БК УГА, після відступу якого до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) на поч. 07.1919 був відряджений до м. Заліщики (нині Терноп. обл.) із завданням набирати буковинців до лав БК. Після повернення на Буковину був звільнений з роботи рум. окупантами. 1922 виїхав до Канади.

Подальша доля невідома.

У л-рі Г. помилково іменують четар Теофіль Галицький.

Літ.: Дуда А., Старик В. Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 20, 31, 45, 50; Дума про двох братів Кантемірів // Час. 1932. 28 квіт.; *Лакуста С.* Памяти героїв. Галицький Пилип // Час. 1931. 22 берез.; 31 берез.; Подяка // Буковина. 1916. 5 берез.; VII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1903/1904. Czernowitz, 1904. S. 77.

Володимир Старик

ГЛУШО́К
Роман Микитович

(11.02.1887–30.08.1978) – селянин, делегат УНРади ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в с. Лапшин (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник шк. в родинному селі, надалі займався самоосвітою. З юнацьких літ долучився до громад. діяльності в селі, брав участь у роботі читальні "Просвіти". Працював під кер-вом Т. Старуха, брав участь у його виборчих кампаніях до австр. парламенту 1907 і 1911, організовував із сільс. хлопців охорону канд. в посли. Знався також з відомим на Бережанщині адвокатом, громад. діячем і письменником А. Чайковським.

Під час ПСВ воював солдатом в австро-угор армії на Серб. та Італ. фронтах; був важко поранений, повернувся додому восени 1917. Брав участь у встановленні укр. влади в м. Бережани й пов. на поч. 11.1918, зокр. організував і привів у повітов. центр озброєну групу односельців. Тоді ж обраний до прибічної (дорадчої) ради при повітов. комісаріаті ЗУНР. Входив також до правління повітов. каси ощадності. Обраний у 12.1918 делегатом УНРади, брав участь у роботі всіх її сесій у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Організатор багатьох віч у селах Бережанщини, на яких виступав з роз'ясненням політики уряду ЗУНР. Після відступу УГА (06.1919) залишився в рідному селі й переховувався від польс. окупантів. На поч. 1920 заарештований поліцією; після слідства відданий під суд, який виправдав Г. і звільнив з-під варти.

1920–30-х брав діяльну участь у роботі повітов. к-ту УНДО та орг-ції нац.-патріот. заходів, виборчих кампаніях до польс. сейму, належав до виділу повітов. філії т-ва "Просвіта". Одночасно був відомий як нар. цілитель. Писав вірші на патріот. тематику, однак їх не публікував. Навесні 1940, після арешту співробітниками НКВС СРСР його сина Степана, чл. ОУН, під час нелегал. переходу держ. кордону та ув'язненння в тюрмі м. Харків (там він був розстріляний влітку 1941), разом з дружиною і 2 синами вивезений до Сибіру (Росія). Повернувся додому 1950. Якийсь час працював у колгоспі. Потім на пенсії.

П. і похований у с. Лапшин.

У л-рі про УНРаду ЗУНР прізв. Г. інколи подають невірно – Глушко.

Літ.: Гуцал П. Глушок Роман Микитович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 146; *Павлишин О.* Українська Національна Рада ЗУНР-ЗОУНР: реконструкція особового складу УНРади ЗУНР-ЗОУНР (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісій НТШ в Україні. Львів, 1999. Вип. 2. С. 245; *Петрович В.* Лапшин. Мала історія отчого краю.

Кн. 1. Тернопіль, 2010; *Савчук В.* Тарас Шевченко і Бережанська земля. Бережани; Тернопіль, 2008. С. 64–66.

Петро Гуцал

ГНАТЮ́К Дмитро Іванович

(21.03.1890–03.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Юрківці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив на службу до УГА. Воював стрільцем на фронті біля м. Львів. Був поранений на поч. 1919, лікувався у військ. шпиталі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

П. від ран і похований у м. Станиславів.

Літ.: Лягли за волю України. Наслідком ран і хоріб померли в лічницях: Станиславів // Република. 1919. 13 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 96.

Володимир Старик

ГНІЗДО́ВСЬКИЙ Августин Якович

(19.07.1901–23.03.1920) – стрілець УГА. Н. в м. Чернівці в греко-катол. сім'ї держ. службовця. 1912–18 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії в Чернівцях, 1918 склав іспити за 6-й кл. г-зії. Однокласник С. Левинського, спогади якого є осн. джерелом відомостей про Г.

Після розпаду Австро-Угорщини був одним з кільканадцяти чернів. гімназистів і студентів, які вступили до загону укр. добровольців для роззброєння австр. війська, підтримання порядку в м. Чернівці, військ. підтримки укр. влади 6.11.1918 та опору рум. армії. Після окупації м. Чернівці рум. військом (11.1918) у складі загону укр. добровольців виїхав до Галичини. Вступив до УГА, брав участь у боях на фронті біля м. Львів. Захворів на тиф, лікувався в шпиталі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Вилікувався від тифу, захворів на туберкульоз легень і змушений був повернутися 1919 до м. Чернівці.

П. і похований у м. Чернівці.

Літ.: Лакуста С. Памяти героїв. Гніздовський Августин // Час. 1931. 22 берез.; 22 квіт.; XVI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1912/1913. Czernowitz, 1913. S. 123.

Володимир Старик

ГНІЗДО́ВСЬКИЙ Олександр Семенович

(25.01.1872 – д. і м. с. н.) – бунчужний УГА і БК, мемуарист подій часів ЗУНР. Н. в с. Митків (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї дяка місц. правосл. церкви. З поч. 1900-х працював залізничником у м. Чернівці.

Учасник ПСВ. Служив при 8-му полку уланів як підстаршина (цугсфірер). Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як бунчужний УГА. 18.03.1919 переплив р. Дністер між с. Брідок і Дорошівці (нині обидва Заставнів. р-ну) до с. Зозулинці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.), уникаючи куль рум. жандармів та прикордонників. 21.03.1919 зголосився до ОВК УГА в м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Був включений, як і десятки ін. вояків та старшин з Буковини, до складу Заліщиц. сотні Чортків. куреня (команд. от. В. Оробко) 7-ї Львів. бригади і 29.04.1919 виїхав з нею на польс. фронт до с. Григорів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Воював на Ходорів. відтинку, доки поляки не прорвали фронт. Від 7.06.1919 курінь брав участь у Чортків. офензиві – наступав на с. Бураківка, Антонівка, Стара Ягільниця та Білобожниця (нині всі Терноп. обл.). Після того, як Чортків. офензива УГА зазнала невдачі, пішки пройшов 50 км з м. Борщів (нині Терноп. обл.) до м. Заліщики, прямуючи до запасної сотні Чортків. куреня. 6.07.1919 прибув до штабу БК в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) у складі групи 3 старшин та 6 стрільців. Отримали призначення до запасного куреня БК в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.), куди прибули 20.07.1919.

На поч. 1930-х тісно співпрацював із С. Лакустою в справі збору та публікації спогадів про буковинців, які воювали за Україну в складі УГА чи БК ДА УНР.

Подальша доля невідома.

Тв.: [Гніздовський О.] Гнеп М. Буковинці в загонах Української Галицької

Армії // Час-2000. 2002. 19 квіт.; *[Гніздовський О.]* За рідний край! (Спомини з визвольної війни бунчужного Олександра Гніздовського) // Буковина (Торонто). 1979. № 1. С. 16–17, 19.

Літ.: Дуда А., Старик В. Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 20, 50; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.

Володимир Старик

ГРИГОРО́ВИЧ Орест Володимирович

(06.03.1893–28.03.1920) – четар УГА. Н. в с. Лашківка (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї учителя місц. нар. шк. Навч. 1903–06 у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, 1906–12 – в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). Студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. УАТ "Союз".

Учасник ПСВ. З 1915 воював на Італ. та Рум. фронтах як однорічний доброволець. Наприкінці 1917 поранений у ногу, лікувався у військ. шпиталі. 1918 повернувся на Італ. фронт, іменований хорунжим у резерві. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА. Служив четарем у Коломий. ОВК. Потім воював на фронтах у Галичині й на Наддніпрянщині. За р. Збруч був старшиною НКГА. На поч. 1920 захворів на тиф, лікувався у військ. шпиталі.

П. від поворотного тифу в м. Вінниця, де й похований на міськ. цвинтарі.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 11; Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1911/1912. Кіцмань, 1912. С. 108, 118; *Лакуста С.* Памяти героїв: Григорович Орест // Час. 1931. 8 квіт.; *Його ж.* Памяті героїв // Час. 1930. 26 серп.; *Онищук Д.* Памятник героям у Кліводині на Буковині // ЛЧК. 1932. Грудень. Ч. 12. С. 9; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 110; VII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1903/1904. Czernowitz, 1904. S. 77.

Володимир Старик

ГРИНЧИ́ШИН Іван Іванович

(19.01.1890–14.10.1934) – адвокат, д-р права, заст. повітов. комісара ЗУНР, громад. діяч. Н. в с. Звиняч (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.), потім в АГ м. Львів, яку закінчив 1911. Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював у австро-угор. армії на фронті старшиною; в одному з боїв був поранений у голову, після чого звільнений з військ. служби. Від осені 1917 проходив адвокат. практику в м. Чортків. Після проголошення ЗУНР призначений заст. комісара Чортків. пов. О. Юрчинського; в час його перебування на сесіях УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) керував комісаріатом. У серед. 07.1919 разом з УГА та кер-вом ЗУНР перейшов на Наддніпрян. Україну, перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), працював в одному з відомств УНР.

На поч. 1920 повернувся до Чорткова. Згодом знову зайнявся адвокат. практикою, був конципієнтом у канцелярії О. Юрчинського. Здобув ступінь д-ра права (1927), відкрив власну канцелярію. Брав участь у роботі укр. т-в у місті й пов., зокр. якийсь час був головою "Бояна" й "Рідної школи". 1929 осліп і відійшов від правн. та громад. діяльності. Після лікування в м. Відень ненадовго повернувся до праці адвоката.

П. у м. Чортків. Похований у с. Звиняч.

Дж.: ДАТО. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 417.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 44–45; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1910–1911. Львів, 1911. С. 82; Посмертні згадки: д-р Іван Гринчишин // Діло.1934. 21 жовт.

Петро Гуцал

ГУЛЕ́Й Микола Георгійович

(01.11.1900–03.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Жадова (нині Стара Жадова Сторожинец. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї.

ҐРІҐОЦА
Василь Андрійович

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА. Воював стрільцем на фронті біля м. Львів, на поч. 1919 був поранений.

П. у військ. шпиталі м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де й похований на міськ. цвинтарі.

У л-рі місцем народження Г. помилково називають с. Шадова, а його самого невірно іменують Олій.

Літ.: Лягли за волю України. Наслідком ран і хоріб померли в лічницях: Дрогобич // Република. 1919. 2 квіт.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 97.

Володимир Старик

ГУМЕНЮ́К
Степан Теодорович

(18.07.1886–03.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Шишківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив на службу в укр. армію як стрілець УГА. Воював на польс. фронті біля м. Львів. Був поранений на поч. 1919, лікувався у військ. шпиталі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

П. і похований у м. Станиславів.

У л-рі місце народження Г. помилково іменують Сіскоц.

Літ.: Лягли за волю України. Наслідком ран і хоріб померли в лічницях: Станиславів // Република. 1919. 7 берез.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 96.

Володимир Старик

ГУ́ЦУЛ
Дмитро Григорович

(29.10.1886–03.1919) – стрілець УГА. Н. в с. Горошівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив на службу в укр. армію як стрілець УГА. Воював стрільцем у 30-му піх. полку УГА на фронті біля м. Львів. На поч. 1919 був поранений, лікувався у військ. шпиталі м. Чортків (нині Терноп. обл.).

П. і похований у м. Чортків.

Літ.: Наслідком ран і хоріб померли в лічницях // Република. 1919. 22 берез.

Володимир Старик

ҐРІҐО́ЦА
Василь Андрійович

(28.11.1889–05.03.1938) – поручник УГА. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сел. сім'ї. 1904–12 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань, де в 07.1912 склав матуральні іспити. Студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. 1.10.1918 взяв в ун-ті вихідне свідоцтво про прослуханих 7 семестрів, що було недостатнім для офіц. завершення навч. Чл. УАТ "Запороже".

Учасник ПСВ. Розпочав військ. службу однорічним добровольцем у 14-й компанії 24-го піх. полку. 1917 був поранений. У 08.1917 іменований лейтенантом резерву 24-го піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА. Служив четарем у Коломиї. ОВК, з 01.1919 – ад'ютантом 2-ї Коломий. бригади під командуванням от. Ф. Тінкля.

Після переходу УГА за р. Збруч воював на більшовиц. фронті. 1.08.1919 іменований поручником піхоти. Взяв участь у протибільшовиц. виступі бригад ЧУГА 23.04.1920. Потрапив 26.04.1920 в оточення біля с. Ялтушків (нині Бар. р-ну Вінниц. обл.). З 8.05.1920 перебував у таборі для інтернованих укр. військових на Ялівці в м. Львів; згодом у таборі № 7 м. Тухоля (нині Польща), звідки втік.

У міжвоєн. час опинився в рад. Україні. Мешкав у м. Луганськ, працював бухгалтером житлово-експлуатаційної контори № 8.

Заарештований співробітниками НКВС восени 1937 і на підставі сфабрикованого звинувачення в "контрреволюційній діяльності" згідно з постановою суд. трійки при УНКВС по Донец. обл. від 21.11.1937 розстріляний у м. Сталіно (нині Донецьк). Реабілітований 1960.

У л-рі прізв. Ґ. інколи помилково подають Ґриґора.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; Виказ Старшин Галицької Армії з дня 8-го мая 1920 в бараках на Ялівці коло Львова // Свобода. 1920. 10 черв.; Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1911/1912. Кіцмань, 1912. С. 108, 118; *Лакуста С.* Памяти героїв //

Час. 1931. 19 трав.; Махінації розкрито "героїв" судять // Західна Україна. 1931. № 1. 1 січ. С. 56; Реаблітовані історією. Луганська область. Кн. 1. Луганськ, 2004. С. 620; Старшини К-мди 2-ої бриґади. Дня 28.12.1919 р. [Світлина] // ЛЧК. 1936. Ч. 9. Вересень. С. 18; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 328; Militärisches. Das August-Avancement // Reichenberger Zeitung. 1917. 28 August.

Володимир Старик

ҐРІҐÓЦА
Василь Іванович

(14.10.1896–24.04.1920) – четар БК. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сел. сім'ї. 1907–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань, до війни закінчив 7 кл.

Учасник ПСВ. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар БП УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). На Наддніпрянщині в складі БК воював на більшовиц. та денікін. фронтах. Навесні 1920 захворів на плямистий тиф.

П. у військ. шпиталі м. Вінниця, похований у цьому ж місті.

У л-рі Ґ. помилково іменують Мордко.

Літ.: Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 233.

Володимир Старик

ДАНИЛÓВИЧ
Микола-Олександр Євгенович

ДАНИЛОВИЧ
Микола-Олександр
Євгенович

(01.09.1895–12.04.1993) – стрілець УСС, четар УГА, священик. Брат вояків УГА С.-А. та О. Даниловичів. Н. в м. Радівці (нині Румунія) у сім'ї греко-катол. священика. 1905–13 навч. в укр. держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де влітку 1913 склав матуральні іспити.

У 09.1914 добровольцем вступив до Леґіону УСС. Воював як стрілець у сотні під командою І. Чмоли 1-го полку УСС. Навесні 1916 потрапив до рос. полону. Більшовиц. переворот 10.1917 застав у м. Чернігів. Повернувся з полону 1918. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар УГА. Воював у складі сотні М. Барана куреня Г. Коссака на польс. фронті біля м. Львів. Після переходу УГА на Наддніпрянщину воював на більшовиц. та денікін. фронтах. З 03.1920 був ад'ютантом 2-го куреня (команд. сот. Л. Редлінґ) 11-ї бригади УГА. Потрапив до польс. полону, був інтернований у таборі біля м. Ланьцут (нині Польща).

Після звільнення закінчив духовну семінарію в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і був рукоположений у священики Станиславів. єпархії ГКЦ. 1924–32 – священик-сотрудник у церкві Св. Архістратига Михаїла в м. Коломия. Був провідником братства Пресвятої Родини. З 1933 – священик-сотрудник прямої юрисдикції в с. Березів Вижній (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1939 – парох с. Річка (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Після ліквідації ГКЦ рад. владою 1946 репресований з конфіскацією майна та ув'язнений в концтаборах м. Солікамськ (нині Перм. обл., РФ), де працював у каменоломнях. Звинувачений, серед ін., в отриманні через Т. Глібовецького послання від заарештованого митрополита УГКЦ Й. Сліпого. Звільнений 1956, мешкав у м. Коломия на утриманні своїх сестер; залишився греко-катол. священиком, відмовившись перейти до РПЦ.

П. у м. Коломия, де й похований на цвинтарі "Монастирок".

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 134–135; *Андрухів І.* Історія релігійного життя в Галичині та на Прикарпатті: історико-правовий аналіз. Івано-Франківськ, 2006. С. 187; *Нагірний В.* Ті, що залишилися собою // Коломия й Коломийщина. Т. 2. Філадельфія; Коломия, 2008. С. 235; Некрополі Прикарпаття. Івано-Франківськ, 2000. С. 65; *Савчук М.* Світлій пам'яті Миколи Даниловича. Некролог // Вісник Коломиї. 1993. 14 лип.; Спис утрат першого полку Українського Січового Війська від 25.VI. до 31.XII.1915 // Вістник Союза визволення України. 1916. 27 лютого. Ч. 77–78. С. 143; Старшини II

куріня 11 бригади УГА. в селі Стоянові 17.III.1920 [Світлина] // ЛЧК. 1932. Ч. 6. С. 15.

Володимир Старик

ДАНИЛО́ВИЧ Орест Євгенович

(1898–03.1919) – стрілець УГА. Брат вояків УГА М.-О. та С.-А. Даниловичів. Н. в м. Радівці (нині Румунія) в сім'ї греко-католицького священика. 1908–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), закінчив до ПСВ 5 кл. Продовжив навч. в укр. держ. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як стрілець УГА. Воював на польс. фронті біля м. Львів.

Загинув у бою біля м. Городок (нині Львів. обл.).

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 136.

Володимир Старик

ДАНИЛО́ВИЧ Сидір-Алоїз Євгенович

(03.04.1897–15.07.1919) – десятник УСС, четар УГА. Брат вояків УГА М.-О. та О. Даниловичів. Н. в м. Радівці (нині Румунія) в сім'ї греко-катол. священика. Навч. в нар. шк. м. Радівці та с. Іспас (нині Спас Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.); 1906–14 – в укр.держ. г-зії м. Коломия, закінчи 7-й кл. до поч. ПСВ. Матуральні іспити склав у м. Відень у 04.1915 за скороченою процедурою для військових, отримавши для цього спец. відпустку з фронту.

28.08.1914 добровольцем вступив до Легіону УСС; 3.09.1914 був у числі відібраних у м. Стрий (нині Львів. обл.) перших 2500 добровольців УСС, які склали військ. присягу й були готові вирушити в бій. На фронті з кін. 09.1914 як стрілець у сотні УСС М. Барана. Іменований вістуном УСС у с. Ґоронда (нині Мукачів. р-ну Закарп. обл.) у 09.1914, де сотня розмістилася після переїзду на Закарпаття, і де Д. пройшов вишкіл розвідників. Зголосився до участі в розвідувальній групі, у її складі пройшов до м. Стрий. 25.11.1914 у складі сотні М. Барана брав участь у бою 4 сотень УСС з рос. військами біля с. Тухолька (нині Сколів. р-ну Львів. обл.) та в ін. боях.

У 04.1915 виїхав до м. Відень для складання матуральних іспитів. В УСС був приділений до штабної сотні, у якій ніс службу до 10.1915. Захворів, до 12.1915 лікувався у військ. шпиталі м. Коломия, звідки повернувся до коша УСС, який дислокувався в с. Пісочне (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Виїхав на фронт 21.03.1916 під проводом підхор. І. Дигдалевича, будучи приділеним до сотні Р. Сушка. 31.07.1916 іменований десятником УСС. 3.10.1916 у боях біля г. Лисоня був поранений, потрапив до рос. полону. Довго вважався загиблим, 1918 повернувся з полону. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію. Воював на польс. фронті в Галичині.

Загинув під час заг. відступу УГА в 07.1919. У наказі штабу ДА УНР від 13.08.1919 серед старшин УГА, чиє місцезнаходження було невідомим після переходу армії за р. Збруч, згадується чет. Д. Загибель чет. Д. у бою напередодні відступу УГА за р. Збруч у 07.1919 описав Ю. Шкрумеляк у своїх документальних нарисах "Перехід через Збруч" та "Поїзд мерців".

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353 с. Оп. 1. Спр. 63.

Літ.: За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964. Нью-Йорк, 1967. С. 340; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 571; Звіт управи ґімназійних наукових курсів з українською викладовою мовою у Відни, III., ул. Радецкого ч. 2, за шкільний рік 1914/1915. Відень, 1915. С. 24, 37; *Назарук О.* Слідами українських січових стрільців. Львів, 1916. С. 121; *Савчук М.* Орест Данилович // А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 137–139; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 147, 158; *Шкрумеляк Ю.* Перехід через Збруч // Календар Канадийського Українця на

звичайний рік 1922. Вінніпеґ, 1922. С. 87; *Його ж.* Поїзд мерців. Нью-Йорк, 1962. С. 2; Danylowycz Sydir // Листа утрат. № 605. 1917. 2 серп. С. 10.

Володимир Старик

ДЖЕНИКА́Й
Іван Євтимійович (Ахтемійович)

(28.08.1901 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. в с. Кліводин (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї. Початкову освіту здобув у нар. шк. с. Кліводин.

Учасник ПСВ. Воював у складі 24-го піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як стрілець УГА. 1918–19 служив у 4-й сотні (команд. пор. І. Кирстюк) 2-го куреня 24-го полку ім. Дорошенка УГА. У 10.1930 великого розголосу набув висловлений Д. через пресу докір мемуаристам укр. визвол. змагань, які писали про таких, як вони самі інтелігентів, обминаючи увагою участь селян у боях за укр. д-ву. "Ви пишете історію пером і чорнилом, а ми писали її своєю кров'ю!" – ці слова Д. спонукали, зокр. й С. Лакусту, приділяти більше уваги внескові селян у нац.-визвол. б-бу буковин. українців.

Літ.: Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1930. 18 жовт.; Селяни і визвольна боротьба // Час. 1930. 2 жовт.

Володимир Старик

ДІЯ́КОН (ДИЯ́КОН)
Іван Васильович

(11.03.1888–24.11.1919) – педагог, четар УГА, громад. діяч. Н. в с. Вилавче (нині Коритне Вижниц. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї резеша (дрібного шляхтича). Випускник держ. учител. семінарії м. Чернівці. Працював учителем у с. Карапчів (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.). Організатор хору та просвітн. гуртка в Карапчеві. Активний чл. місц. т-в "Читальня Руської бесіди", Райффайзенська каса та "Січ". Поборював антиукр. діяльність рум. та москвофіл. агітаторів.

Після поч. ПСВ 1914 покликаний до війська. Воював у складі 24-го піх. полку на Сх. та Італ. фронтах як однорічний доброволець, згодом іменований хорунжим резерву. Розпад Австро-Угор. монархії застав Д. у м. Відень, звідки в 11.1918 він повернувся на Буковину. Наприкінці 1918 покинув окуповану румунами Буковину й вступив до укр. війська як хорунжий УГА. Командував 3-ю, згодом 2-ю сотнею пробоєвого куреня групи "Глибока", яка діяла на відтинку фронту Хирів–Самбір. На Наддніпрянщині воював у складі 3-го Галиц. корпусу. З 1.08.1919 іменований четарем піхоти 3-го корпусу УГА. Восени 1919 захворів на плямистий тиф.

П. і похований у с. Витава (нині складова м. Гнівань Тиврів. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів У. Г. А. у визвольній війні. Вип. 1. Львів, 1922. С. 16; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1930. 26 серп.; 19 трав.; Памяти героїв. // Час. 1931. 4 січ.; *Сімович В.* Праці у двох томах. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці, 2005. С. 615; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 120; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 338; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 111.

Володимир Старик

ДРОЗДО́ВСЬКИЙ
Володимир Йосипович

(11.06.1863–09.05.1932) – лікар, д-р медицини, старшина УГА. Н. в с. Синява (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Від 1866 проживав у с. Клебанівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.), де батько обіймав парафію. Навч. 1875–79 в г-зії м. Тернопіль, потім в АГ м. Львів. Медицину студіював у Віден. ун-ті. Здобув диплом д-ра медицини, недовго практикував на Львівщині, потім до літа 1914 був лікарем у м. Тернопіль.

Під час ПСВ – військ. лікар в австро-угор. армії. У період ЗУНР був лікарем окруж. військ. шпиталю в Тернополі; звання отамана-лікаря отримав 1.01.1919. Після відступу УГА 15.07.1919 залишився в місті з пораненими та хворими.

Переїхав 1922 до с. Нове Село (нині Підволочис. р-ну), де провадив власну лікар. практику. Був чл. УЛТ з 1911. Щедрий жертводавець на нац. т-ва й шк.

П. і похований у с. Нове Село.

Дж.: ДАТО. Ф. 53. Оп. 1. Спр. 36.

ДУТКЕВИЧ
Михайло Лоренцович

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 7, 45, 126; † Д-р Володимир Дроздовський // Діло. 1932. 13 трав. Ч. 103. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 306.

Петро Гуцал

ДУ́ДИЧ
Микола Йосипович

(1896–28.08.1919) – поручник УГА. Брат реж. і театр. діяча Івана Дудича. Н. в м. Чернівці в міщан. родині. З 1907 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, яку не закінчив через поч. ПСВ.

У 08.1915 мобілізований до війська, де після закінчення старшин. шк. 1.07.1916 був іменований хорунжим піхоти в резерві 95-го піх. полку (2-га компанія). Матуральні іспити склав за спрощеною для військових процедурою, отримавши для цього відпустку з війська. 1917 потрапив у рос. полон, звідки повернувся 1918, був іменований лейтенантом піхоти в резерві.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА 3.11.1918. Воював четарем на фронтах у Галичині й Наддніпрян. Україні. Іменований 1.08.1919 поручником піхоти.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом і похований у с. Каплиця (згодом Западинка, нині пн. окраїна м. Васильків Київ. обл.).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 328.

Володимир Старик

ДУТКЕ́ВИЧ
Михайло Лоренцович

(26.09.1900–02.06.1954) – інж.-геолог, старшина УГА, громад.-культ. діяч. Н. в м. Чернівці в греко-катол. сім'ї ремісника (будівельника). 1912–18 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, склав іспити за 6-й кл. г-зії 1918.

Після розпаду Австро-Угорщини був одним з кільканадцяти чернів. гімназистів і студентів, які вступили в загін укр. добровольців для роззброєння решток австр. війська та опору рум. армії. Після окупації Чернівців рум. військом у 11.1918 в складі загону укр. добровольців виїхав до Галичини. Вступив до УГА, воював у складі 36-го полку стрільців, згодом у складі бригади А. Кравса. Брав участь у боях на польс. фронті біля м. Львів, на Наддніпрянщині на протибільшовиц. й протиденікін. фронтах, іменований хорунжим. Інтернований у таборах для укр. військових у ЧСР. 1919 перебував у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), де брав участь у роботі Просвітнього кружка, 1921 – в укр. військ. таборі м. Йозефов (нині Чехія). З 07.1921 навч. на таборовому гімназійно-реальному курсі, склав матуральні іспити (01.1922).

Отримав від командування табору дозвіл навч. на інженерному ф-ті Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія), який закінчив 1927. Паралельно студіював геологію в Гірничій акад-ї м. Пжибрам (нині Чехія), отримав диплом інж.-геолога. 1928 повернувся до м. Чернівці, де, нострифікувавши свої дипломи, працював інж., згодом службовцем. Активний організатор укр. театру на Буковині. Після ДСВ мешкав у Чернівцях, викладав інженерні дисципліни на геолог. ф-ті Чернів. держ. ун-ту.

П. у м. Чернівці, де й похований у 53-му секторі Руського цвинтаря в родинному гробівці.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3521. Оп. 2. Спр. 56.

Літ.: *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 310; Просить ся слідуючих п. старшин о зворот книжок випожичених в "Просвітнім кружку" // Голос Табора. 1919. Ч. 6–7. С. 16; *Романовський Л.* Альбом артистів "Драматичної Секції при т-ві Буковинський Кобзар". Чернівці, 1936; *Руснак В.* Нарис історії українського театрального мистецтва на Буковині по 28 червня 1940 року // Наш театр. Книга діячів українського театрального мистецтва 1915–1975. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1975. С. 192; XVII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czer-

nowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 62.

Володимир Старик

ДЮК
Микола Пилипович

(10.12.1892–1972) – вчитель, старшина УГА. Н. в с. Нинів Долішній (нині Долішнє Стрий. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Працював у нар. шк. на Львівщині.

Мобілізований 1915 до австро-угор. армії, служив у 9-му піх. полку; отримав військ. звання фенриха. До УГА вступив у 11.1918, воював у бойовій групі "Крукеничі"; іменований 1.03.1919 четарем. У бою біля м. Судова Вишня (нині Яворів. р-ну Львів. обл.) 05.1919 був поранений і потрапив у польс. полон, лікувався в шпиталі м. Стрий. Потім поміщений до табору для військовополонених м. Перемишль (нині Польща). Утік із полону 30.09.1919. Нелегально прибув до ЧСР, перебував у таборах м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді), Ліберець, Йозефов (тут вів курси неграмотності для інтернованих стрільців УГА; нині всі 3 Чехія).

Після закриття табору навч. в УВУ м. Прага. У серед. 1920-х повернувся до Галичини. Згодом отримав посаду управителя шк. с. Унів (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Був одним з організаторів роботи місц. "Просвіти", керував її хором. Під час нацист. окупації, ризикуючи життям чл. своєї сім'ї, переховував разом з дружиною Марією в 03.1943–08.1944 на горищі шк., у закритій кімнаті й підвалі свого дому 5 євреїв і таким чином урятував їх від неминучої загибелі. Після ДСВ вчителював у шк. до виходу на пенсію 1958.

П. і похований у с. Унів.

Одним з урятованих М. і М. Дюками 1943–44 був Руал Сафран (1937 р. н.), який 1949 емігрував з рідними з Польщі до США під новим іменем Роалд Гофман, став відомим ученим і поетом, 1981 був удостоєний Нобелів. премії з хімії. 2006 Р. Гоффман відвідав Україну, 2007 за його поданням Яд Вашем надав Марії і Миколі Дюкам почесне звання "Праведник народів світу" (M31–2/11169).

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489.

Літ.: Врятований українцями // Християнський голос. 2017. Ч. 16. С. 4; Пам'яті українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни. Дніпро, 2021. С. 99; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 317.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ДЮК
Микола Пилипович

ЗАГУ́ЛЬСЬКИЙ
Микола

(1863–30.05.1935) – чл. УНРади ЗУНР від Золочів. пов. 1882–1935 був дяком греко-катол. церкви с. Розваж (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). З 1925 – чл. повітов. НК УНДО в м. Золочів.

Похований у с. Розваж поруч із дружиною Марією.

Літ.: До дяків Золочівського Виборчого Округа! // Дяківські Відомости. 1928. 1 берез.; Посмертні згадки. Микола Загульський // Діло. 1935. 4 черв.

Володимир Муравський,
Володимир Старик

ЗІНИЧ
Василь Михайлович

(02.05.1895 – д. і м. с. н.) – старший десятник УГА. Н. в м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник нар. шк.

Учасник ПСВ в складі Легіону УСС. З 2.09.1914 воював у 2-й сотні сот. Р. Дудинського 1-го куреня 1-го полку УСС. 21.12.1914 у с. Воловець (нині смт Закарп. обл.) поранений у праву руку. Лікувався в м. Мукачево (нині Закарп. обл.), Дебрецен і Арод (нині Угорщина). За участь у боях на Сх. фронті 19.10.1917 нагороджений Хрестом військ. заслуг цісаря Карла І.

З поч. польс.-укр. війни 1918–19 брав участь у боях за м. Львів. 30.11.1918 іменований десятником, 1.05.1919 – старшим десятником. Учасник боїв з поляками за м. Винники, Городок (нині обидва Львів. обл.), Чортків. офензиви.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 248. Арк. 222–222 зв.; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 22 зв.; Спр. 83. Арк. 28; Verlustliste № 248 ausgegeben am 26./8. 1915. Wien, 1915. S. 48.

Петро Сіреджук

ІЛЬНИ́ЦЬКИЙ
Степан

(1895–1971) – стрілець УГА. Н. в с. Вижній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

З 09.1914 – у складі Легіону УСС, вояк сотні пор. І. Чмоли. Учасник битви біля г. Лисоня, де 3.11.1916 був поранений. Нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість".

Брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. У складі УГА в 07.1919 перейшов р. Збруч, на Наддніпрянщині воював проти денікінців і червоноармійців. Якийсь час був у загоні повстан. от. Зеленого. Згодом повернувся додому.

У міжвоєн. період навч. в УВУ м. Прага. 1925 повернувся до рідного краю. Дир. т-ва "Сільський господар" у с. Коршів (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Викладав історію і географію в г-зії м. Коломия. 1928 нострифікував свій диплом про вищу освіту в Краків. ун-ті, отримав працю у Львів. ун-ті. Під час нім. окупації в м. Львів працював в УЦК. Влітку 1944 з наближенням ЧА виїхав до Зх. Німеччини.

П. і похований у Німеччині.

Дж.: Спис утрат першого полку Українського Січового Війська від 25. VI. до 31. XII. 1915 // Вістник Союза визволення України. 1916. 27 лютого. Ч. 77/78. С. 143; ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 25. Арк. 20; BN. OR. Sygn. 1459. V. 40. K. 51.

Літ.: Арсенич П. Січові стрільці в боротьбі за волю України // Краєзнавець Прикарпаття. 2005. № 5. С. 50.

Петро Сіреджук

КАНЮ́К
Володимир Омелянович

(08.07.1892 – д. і м. с. н.) – інж., поручник УГА. Н. в м. Чернівці в сім'ї друкаря. 1903–12 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

Учасник ПСВ з 1914. Служив у 33-му полку польових гармат. У 01.1915 нагороджений нім. воїнською медаллю заслуг. Від 01.1916 іменований лейтенантом у резерві 11-го полку польових гармат. Нагороджений срібною медаллю за хоробрість 2-го кл. з мечами, військ. хрестом та бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги.

Після розпаду Австро-Угор. монархії в 11.1918 став на службу в укр. армію як поручник артилерії. Служив у Чортків. ОВК. Згодом командував батареєю в Коломий. гармат. коші (команд. сот. О. Баб'юк). З 05.1919 – команд. 1-ї батареї 76-міліметрових польових гармат рос. зразка 2-го гармат. полку (команд. сот. С. Мацькевич) 2-ї Коломий. бригади. У складі 22-го гармат. полку брав участь у Чортків. офензиві, після переходу через р. Збруч – у боях на більшовиц. фронті на Наддніпрянщині. У ЧУГА команд. 2-го дивізіону важких гармат 3-ї бригади, який у 03.1920 стояв у с. Цебриково (нім. колонія Гофнунґсталь; нині Великомихайлів. р-ну Одес. обл.). Наприкінці 04.1920 взяв участь у невдалому протибільшовиц. виступі, ініційованому пор. Т. Черським, який закінчився роззброєнням дивізіону в м. Комаргород (нині с. Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.).

Повернувся до м. Чернівці, працював тех. службовцем. 1930-ті – службовець відділу комерції Чернів. примарії (маґістрату).

Після 1940 подальша доля невідома.

У л-рі К. помилково іменують Канюка.

Літ.: Венґринович С. Весна 1920 р. на Україні. Уривок з дневника // ЛЧК. 1932. Ч. 5. С. 6–8; *Мацькевич С.* 2-гий гарматний полк // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 184–186; *Онищук Д.* Останній акт. (Уривок зі споминів 2-гого тяжкого дивізіону 3 бригади Ч.У.Г.А.) // ЛЧК. 1931. Ч. 9. С. 4–10; XVII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 41.

Володимир Старик

КОЛОДНИ́ЦЬКИЙ
Євген Іванович

(07.09.1894–10.1919) – хорунжий БК. Н. в с. Карапчів (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) у греко-катол. сім'ї коваля, громад. діяча. 1906–07 навч. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, з 1907 – в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), яку не закінчив через поч. ПСВ.

Учасник ПСВ. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як підхорунжий БП УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Після переходу на Наддніпрянщину ніс службу в запасній сотні БК, що базувалася в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.). Воював на більшовиц. та денікін. фронтах. Восени 1919 захворів на плямистий тиф.

П. у військ. шпиталі м. Могилів-Подільський, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Звідомленє Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1911/1912. Кіцмань, 1912. С. 118; *Лакуста С.* Памяти героїв: Евген Колодницький // Час. 1931. 31 берез.; IX. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1905/1906. Czernowitz, 1906. S. 90.

Володимир Старик

КО́СТИК
Володимир Андрійович

(23.01.1890–21.03.1943) – поручник УГА, кооп., громад. діяч. Н. в м. Перемишль (нині Польща) у сім'ї урядовця. 1901–05 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, з 1905 – в укр. держ. г-зії м. Перемишль, де в 06.1910 склав матуральні іспити.

Учасник ПСВ. Воював біля м. Перемишль, на р. Стохід на Волині та на Італ. фронті як однорічний доброволець. З 1.07.1917 іменований хорунжим резерву 45-го полку фортечної важкої артилерії, з 1.01.1918 – лейтенантом резерву 3-го полку фортечної артилерії. Нагороджений бронз. медаллю хоробрості та срібною медаллю хоробрості 1-го кл. з мечами. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію в 11.1918 як четар артилерії УГА. 1.02.1919 чет. К. привіз із м. Стрий до м. Рудки (нині обидва Львів. обл.) 62 гармашів, які влилися до складу Дніпровської гармат. бригади. З 15.04.1919 – ад'ютант (нач. штабу) артилер. групи сот. О. Царевича. Цю артилер. групу приділено до 8-ї Самбір. бригади УГА. З 1.08.1919 іменований поручником артилерії 3-го корпусу УГА. На Наддніпрянщині ніс службу в штабі 3-го гармат. полку УГА (команд. от. Ю. Шепарович), який під час реорг-ції УГА на поч. 1920 було включено до гармат. дивізіону важкої артилерії 1-ї бригади ЧУГА. Потрапив у польс. полон, 8.05.1920 перебував у польс. таборі для інтернованих укр. військових на Ялівці біля м. Львів. Згодом інтернований у таборі № 7 м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 20.11.1920.

Після війни працював в укр. кооперації в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.), де 1929 був співорганізатором Пластового куреня ім. короля Данила. 1939–41 зазнавав переслідувань рад. влади. Після відступу більшовиків 1941 працював у нафтовій фірмі м. Борислав (нині Львів. обл.).

П. і похований у м. Борислав.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 730; Виказ Старшин Галицької Армії з дня 8-го мая 1920 в бараках на Ялівці коло Львова // Свобода. 1920. 10 черв.; Володимир Костик, старшина УГА // Воля Покуття. 1943. 28 берез.; Звіт дирекциї ц. к. ґімназиї з руским викладовим язиком в Перемишли за рік шкільний 1909/1910. Перемишль, 1910. С. 78; *Карпинець І.* Історія 8-ох Галицької Бриґади (давнішої "Ґрупи Рудки" або "Ґрупи Гофмана") // ЛЧК. 1933. Ч. 3. С. 15; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 111; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 64; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 102, 186; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 333; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 92; VIII Jahresbericht des k.k. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1904/1905. Czernowitz, 1905. S. 77.

Володимир Старик

КУРОНЬ Яцек

КОЧА́ЛА
Ілля Онуфрійович

(07.07.1886 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Іванківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї резешів (дрібних шляхтичів). 1900–05 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. 12.09.1910 склав у держ. укр. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) іспити за 6 кл. Став на службу в команді № 13 буковин. крайової жандармерії – спершу як провідник, згодом як віце-вахмістр.

З поч. ПСВ брав участь у бойових діях проти рос. військ, у 10.1914 нагороджений срібним хрестом заслуг. Був приділений до Укр. буковин. стрільців (гуцулів). Під час боїв з рос. військами в Карпатах 1915 воював, разом з ін. буковин. добровольцями, пліч-о-пліч зі стрільцями Легіону УСС. У 09.1915 був нагороджений срібною медаллю хоробрості 2-го кл. 1917 потрапив у рос. полон, звідки звільнився 1918. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Воював на польс. фронті в Галичині.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35, 260.

Літ.: Відзначені "Січові Стрільці" з Буковини // Буковина. 1915. 17 верес.; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Чернівці, 2009. С. 48; Auszeichnungen // Neues Wiener Journal. 1914. 22 Oktober; Jahrbuch für die k. k. Gendarmerie der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder für das Jahr 1917. Wien, 1917. S. 53–55; *Rutkowski E.* Die k. k. Ukrainische Legion 1914–1918. Wien, 2009. S. 29–30.

Володимир Старик

КРУПА́
Осип (Йосиф)

(д. і м. н. і с. н.) – робітник-залізничник, делегат УНРади ЗУНР. Після розколу УСДП на 4-му з'їзді партії 3–4.12.1911 у м. Львів був обраний до керівн. органів (контрольної комісії) "старих", які виступали за продовження тісної співпраці з польс. соціал-демократами та збереження єдності багатонац. за складом робітн. профспілок.

Наприкінці ПСВ взяв активну участь у відновленні парт. життя в УСДП. У 08.1918 очолив Тимчасовий орг. к-т, обраний на парт. конф. у Львові 23.06.1918, якому передав свої повноваження голова УСДП В. Темницький. У 10.1918 делегований парт. управою до складу УНРади в складі 4 діячів УСДП від Галичини, разом із С. Вітиком, М. Ганкевичем та А. Чернецьким.

Літ.: Вперед. 1918. 27 листоп.; Земля і воля. 1911. 30 груд.; Українська робітнича газета. 1918. 30 черв., 25 серп.

Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв

КУ́РОНЬ
Яцек

(Jacek Jan Kuroń,

03.03.1934–17.06.2004) – польс. громад. та політ. діяч, лідер антикомуніст. опозиції, урядовець демократ. Польщі. Н. в м. Львів. 1945 родина переїхала до м. Краків, згодом до м. Варшава. Навч. на істор. ф-ті Варшав. ун-ту. Чл. Польс. об'єднаної робітн. партії (ПОРП), К-ту оборони робітників, "Солідарності", співорганізатор Круглого столу 1989. У демократ. Польщі був обраний послом сейму (X, I, II і III каденції), був міністром праці та соц. політики в урядах Т. Мазовецького та Г. Сухоцької.

Від серед. 1990-х – активний учасник укр.-польс. діалогу. Відомий своєю проукр. позицією в істор. дискусіях. "Вихований на культі львівських Орлят", вважав, що війна за Львів мусила б виникнути, адже "Львів, сміливо можна сказати, був серцем України, там, з огляду на австрійський лібералізм, виникали українські незалежницькі організації та науково-громадські інституції". Війну 1918–19 К. називав "братовбивчою", "черговою війною в родині й черговим цвяхом в труну РП і України". На його думку, Україна ніколи не позбавляла Польщу незалежності, а Польща Україну – "напевно, двічі, і вдруге це сталося у 1918 році, коли внаслідок війни з Польщею перестала існувати Західно-Українська Народна Республіка".

Під час дискусії щодо відбудови Польс. військ. меморіалу на Личаків. цвинтарі К. розглядав польс. пропозиції відбудови як змушування українців

погодитися, "аби цей пантеон тріумфу польської зброї стояв у місті, яке вони вважають серцем України, щоби пригадував їм про поразку 1918 року". К. звертав увагу на відсутність у Польщі пантеону тріумфу нім. чи рос. зброї. Укр. сторона, на думку К., почувалася незручно в цій полеміці, бо Польща для України була "великим політичним шансом по дорозі до Європи" й українці маневрували так, щоб якнайменше уразити Польщу та одночасно зберегти власну гідність.

1.11.2002 К. брав участь у круглому столі "Що робити з історією?", організованому в Укр. катол. ун-ті польс. та укр. інтелектуалами (М. Маринович, Б. Бердиховська, Т. Возняк) і студентами, де говорив: "Ми майже один народ. То чому ж ми пролили стільки крові? Напевне, між нами є стільки ж близькості, скільки ненависті". Пізніше взяв участь у міжконфесійному польс.-укр. молебні на військ. похованнях 1918–20 на Личаків. цвинтарі в м. Львів.

П. у м. Варшава, де й похований на Алеї заслужених цвинтаря Повонзки.

Тв.: Куронь Я. Поляки та українці: важкий діалог. К., 2012; *Kuroń J.* Rozumiem protest Ukraińców. Notowała Iza Chruślińska // Gazeta Wyborcza. 2002. 23 maja. № 119; *Idem.* Wiara i wina. Do i od komunizmu. Warszawa, 1989.

Літ.: Хахула Л. "Різуни" чи побратими? Сучасні польські дискурси про Україну. Львів, 2016; *Чорновол І.* Апологія бунту: Яцек Куронь // Львівська газета. 2006. 9 черв. № 102.

Любомир Хахула

КУ́ХТА Теодор Теодорович

(28.10.1886–21.11.1933) – залізн. урядовець, громад. діяч. Н. в м. Чернівці в міщан. греко-катол. родині муляра. 1900–09 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії в Чернівцях, де восени 1909 склав матуральні іспити. Студіював право в Чернів. ун-ті, чл. УАТ "Січ". З 9.10.1910 працював аспірантом (молодшим службовцем), згодом асистентом у фінансово-рахунковому відділенні дирекції залізниць у м. Чернівці.

Після окупації Буковини рум. військом у 11.1918 постав перед вибором: або негайно прийняти рум. громадянство й скласти присягу на вірність рум. королеві, або бути звільненим з держ. служби. Обрав вірність укр. д-ві й 29.03.1919 виїхав до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) разом із сотнями укр. залізничників, які відмовилися складати присягу рум. королю, за що були звільнені з держ. служби. Вступив до залізн. служби ЗОУНР, працював у м. Стрий (нині Львів. обл.) при залізн. транспорт. вузлі, який через окупацію польс. військами м. Львів став гол. центром залізн. сполучень укр. д-ви.

Змушений повернутися до м. Чернівці після окупації цілої тер. ЗОУНР польс. військами влітку 1919. Продовжив активну участь в укр. громад. орг-ціях. Був 1 з 10 довоєн. чл. УАТ "Січ", які в 11.1921 офіційно відновили діяльність т-ва в Чернівцях та продовжили справу забороненого рум. окупантами УАТ "Союз". 1920–30-х працював службовцем залізниці.

П. у м. Чернівці, де й похований у родинному гробівці Кухтів у секторі 78-б на Руському цвинтарі.

Літ.: І сюди, і туди, та до дому навкруги! // Голос Буковини. 1919. 14 верес.; Посмертні згадки. Теодор Кухта // Діло. 1933. 25 листоп.; *Руснак В.* Спомини // Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008. С. 338; Справа віддалених зі служби зелізничників // Воля Народа. 1920. 12 серп.; Ukrainische Eisenbahner verlassen Czernowitz // Czernowitzer Morgenblatt. 1919. 1 April; XIII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1909/1910. Czernowitz, 1910. S. 76.

Володимир Старик

КУШНІРЮК Теоктист Архипович

КУШНІРЮ́К Теоктист Архипович

(04.11.1888–1920) – поручник БК ДА УНР, юрист, громад. діяч. Н. в с. Глиниця (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка правосл. церкви. 1899–1907 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, де 10.07.1907 склав матуральні іспити. Вивчав право на юрид. ф-ті Чернів.

ун-ту. Після закінчення вищих студій працював рахунковим урядовцем, згодом ревізором крайового виділу в м. Чернівці.

Чл. УАТ "Союз", чл. його правління з 10.1907. Чл.-засн. укр. студент. козацтва "Запороже" (1910), обраний чл. правління (субсеньйором) УСК на 1-й Ген. раді козацькій 18.06.1910. Обраний 8.10.1910 головою УСК "Запороже". Був організатором та учасником укр. драм. гуртків та читалень у чернів. передмістях.

Учасник ПСВ. З осені 1914 воював як запасний резевіст 41-го піх. полку. З 1.11.1917 іменований лейтенантом у резерві 22-го піх. полку. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. Служив у БП УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Після переходу на Наддніпрянщину ніс службу в запасній сотні БК, що базувалася в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.) і виконувала функцію укр. залоги міста. Наприкінці денікін. окупації міста виїхав до м. Одеса за коштами на утримання БК, однак не зміг повернутися назад, бо шлях був перекритий більшовиками. Зумів переплисти р. Дністер біля м. Сороки (нині Молдова). Захворів на плямистий тиф.

П. і похований у м. Сороки.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793; З II. державної ґімназиї в Чернівцях // Буковина. 1907. 29 черв. (12 лип.); Із укр. акад. тов. "Союз" // Буковина. 1907. 27 (14) жовт.; *Лакуста С.* Памяти Героїв. Кушнірюк Теоктист // Час. 1931. 18 квіт.; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 19, 35, 36; Beamte die nicht aufzufindeu sind // Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Czernowitzer Tagblatt. 1919. 29 Mai; Zaporocze // Bukowinaer Post. 1910. 19 Juni.

Володимир Старик

ЛА́БАЧ
Дмитро Петрович

(17.10.1891 – д. і м. с. н.) – поручник УГА, громад. діяч. Н. в с. Прилипче (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. 1905–14 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, де влітку 1914 склав матуральні іспити.

Учасник ПСВ. Служив у 19-му піх. полку крайової оборони як кадет, хорунжий, з 1.02.1917 – лейтенант піхоти в резерві. 1916 нагороджений срібною медаллю хоробрості 2-го кл., 1917 – бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо як четар УГА при Заліщиц. ОВК. 19.04.1919 у складі Заліщиц. сотні виїхав на фронт до с. Григорів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Командував 4-ю сотнею в курені сот. Шмідта, що входила до складу групи от. М. Мартиновича й стримувала фронт проти більшовиків над р. Збруч біля м. Гусятин (нині Терноп. обл.). Під час Чортків. офензиви сотня пор. Л. (в складі цілого куреня) була приділена до 9-ї Белз. бригади УГА (команд. сот. Й. Фещур). 16.07.1919 перейшов р. Збруч у складі 9-ї бригади УГА, воював на більшовиц. та денікін. фронтах. 1.08.1919 іменований поручником піхоти 1-го корпусу УГА. Після реформування 9-ї бригади УГА в 9-ту бригаду ЧУГА, згодом у 4-й піх. полк ЧУГА (команд. сот. П. Газдайко) командував 1-м куренем цього полку, який 11.04.1920 вислано на польс. фронт між м. Летичів та Старокостянтинів (нині обидва Хмельн. обл.). 23.04.1920 брав участь в антибільшовиц. виступі ЧУГА. 27.04.1920 потрапив в оточення та польс. полон. Інтернований у польс. таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки 8.02.1921 втік до Німеччини.

Після війни мешкав у м. Берлін. Займався торгівлею. Згодом працював у рад. торг. представництві. З 1932 – бухгалтер бази "Кондитерзбут" у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ). Проходив у справі берлін. культ.-просвітн. т-ва укр. емігрантів "Воля" як чл. його 1-го правління (касир) 1927. Також звинувачений у тому, що був вищим офіцером УГА, а 1922–32 – чл. Комуніст. партії Німеччини. Особливою трійкою УНКВС Ленінград. обл. 15.10.1938 засуджений до розстрілу за ст. 58-6-10-11 КК

РРФСР, однак вирок не було виконано. Звільнений з ув'язнення постановою Військ. прокуратури Ленінград. військ. округу від 2.03.1940.

Подальша доля невідома.

У л-рі Л. помилково іменують Лобач, а місцем його народження помилково називають не існуюче село Пролинче.

Літ.: Бречка Д. До історії 9-ої Бельзької Бригади УГА // Свобода. 1962. 17 січ.; 18 січ.; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина. (Торонто). 1979. Ч. 1; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; *Погорєлов А.* Справа берлінського культурно-просвітницького товариства українських емігрантів "Воля" // Реабілітовані іторією. Миколаївська область. Кн. 4. К.; Миколаїв, 2008. С. 413–424; Сотки відзначень жовнірів Українців // Діло. 1916. 6 верес. (24 серп.); *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 113; *Стефанів З.* Два роки в Українській Армії. (Спомини 17-літнього підхорунжого) // ЛЧК. 1932. Ч. 10. Жовтень. С. 13; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 104–106; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 77–86; *Фрунза Д.* Бурса ім. Осипа Федьковича // Буковина. 1907. 3 лютого (21 січ.); XVII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 66.

Володимир Старик

ЛАВРИ́ШКО Ярослав Михайлович

ЛАВРИШКО Ярослав Михайлович

(12.09.1893–29.08.1964) – поручник УГА, правник, громад. діяч. Н. в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.) у міщан. сім'ї. 1903–11 навч. в 2-й держ. укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). 1911–20 студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. УАТ "Запороже" в м. Чернівці.

Учасник ПСВ. Служив у 3-й компанії 58-го піх. полку як піхотинець, згодом хорунжий піхоти. У 09.1914 поранений. З 02.1917 іменований лейтенантом піхоти в резерві 36-го піх. полку. У 01.1918 нагороджений хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з військ. декорацією і мечами.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію в Коломиї як четар УГА. 1.03.1919 іменований поручником 36-го піх. полку ім. Мазепи. Був команд. сотні в групі сот. І. Молєщого, пом. команд. 5-ї етапної сотні в м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.), шефом бюджетно-статистичного відділу УГА. У 05.1920 прибув як кур'єр УГА до військ. канцелярії Диктатора ЗУНР у м. Відень, де 15.05.1920 було записано інформацію про актуальний стан справ в УГА, привезену пор. Л. Скорочений варіант звіту Л. опубл. віден. час. "Український Прапор" та амер. щоденна газ. "Свобода". Автор мемуарного тв. "Що діялося з Галицькою Армією", що містить важливі відомості про стан УГА на Наддніпрянщині 1920.

П. у лікарні м. Аделаїда (Австралія). Похований на катол. ч. цвинтаря "Centennial park" (Catholic C, Path CG, Grave 597), розташованого в пд. передмісті Аделаїди.

Тв.: [Лавришко Я.] Що діялося з Галицькою Армією // Свобода. 1920. 24 черв.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 3521. Оп. 2. Спр. 58.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793; Звіт дирекциї ц. к. II. ґімназиї в Коломиї за рік шкільний 1903/1904. Коломия, 1904. С. 76; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 313; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 18, 27, 35, 87.

Володимир Старик

ЛЄО́РДА Віктор Григорович

(1896–1920) – сотник артилерії УГА. Н. в м. Чернівці в родині залізн. майстра. 1905–14 навч. в г-зіях м. Чернівці. Не завершив навч. через поч. ПСВ.

Військ. службу розпочав 1914 як кадет-аспірант. 1.11.1914 іменований хорунжим у резерві 25-го полку гірської

артилерії, 1.01.1916 – лейтенантом у резерві 11-го полку гірської артилерії.

Вступив на службу в артилерію УГА як поручник. 1.08.1919 іменований сотником артилерії. Наприкінці 1919 приділений до артилер. референтури 2-го корпусу УГА. З поч. 1920 служив в НКГА. Наприкінці 04.1920 арештований більшовиками в числі великої групи старшин УГА та ув'язнений у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 16.06.1920 етапований з концтабору до м. Архангельськ і далі Білим м. на Соловки. Дорогою за наказом ВЧК баржу з в'язнями затоплено у відкритому морі.

Літ.: Дойков Ю. Красный террор. Россия, Украина... 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 348; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 380; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 333; Jahresbericht des k.k. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1912/1913. Czernowitz, 1913. S. 101.

Володимир Старик

ЛИПЕ́ЦЬКИЙ
Костянтин Іванович

(21.01.1886 – д. і м. с. н.) – поручник артилерії УГА. Н. в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у греко-катол. сім'ї магістратського майстра доріг. 1896–1907 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці. Студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту, де 30.09.1918 отримав абсолюторіум. Чл.-засн. УАТ "Запороже", обраний чл. правління УСК на 1-й Ген. раді козацькій 18.06.1910. Співорганізатор та промовець на 2 нар. вічах у с. Великий Кучурів та Кам'яна (обидва нині Сторожинец. р-ну Чернів. обл.), проведених 3.07.1910 з метою висловлення підтримки укр. депутатам австр. парламенту від Буковини М. Спинулу та М. Васильку.

Учасник ПСВ. Служив унтер-офіцером артилерії, згодом іменований хорунжим резерву 45-го полку польової артилерії. З 1.07.1917 приділений до 124-го полку польової артилерії. З 1.12.1917 іменований лейтенантом резерву. Нагороджений золотим хрестом заслуг на стяжці медалі хоробрості з мечами та срібною медаллю хоробрості 2-го кл.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар артилерії УГА. Служив у запасному гармат. полку м. Стрий (нині Львів. обл.), організованому сот. Ф. Лянґом. 1.01.1919 іменований поручником артилерії.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793; *Масікевич О.* Борімося – поборемо // Час. 1935. 7 лип.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305; Українське Академічне Козацтво "Запороже". Ювілейний альбом з нагоди 100 та 110 семестрів його заснування відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 19, 35; *Шанківський Л.* Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // Стрийщина. Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавенщини, Жидачівщини і Миколаївщини. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сидней, 2012. С. 178–179; XI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1907/1908. Czernowitz, 1908. S. 60; Zaporocze // Bukowinaer Post. 1910. 19 Juni; Zwei grosse rnthenische Versammlungen // Bukowinaer Post. 1910. 14 Juli.

Володимир Старик

ЛИТВИНО́ВИЧ
Павло Іванович

(29.07.1897–1919) – четар БК. Н. в м. Львів у сім'ї старшого комісара фінансового контролю. 1906–14 навч. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

Учасник ПСВ. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА, на Наддніпрянщині – четар БК. Взимку 1919 захворів на тиф.

П. у шпиталі м. Бар (нині Вінниц. обл.), де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 20 берез.; 3 трав.; Листи з Галичини і Буковини для (...) чет. Павла Литвиновича // Стрілець. 1919. 7 верес.; Todesfall // Czernowitzer Tagblatt. 1916.

20 Februar; XVII. Jahresberichtdes k. k. zweiten Staatsgymnasiumsin Czernowitz, veröffentlichtam Schlussedes Schuljahres 1913/1914. Czernowitz, 1914. S. 65.

Володимир Старик

МАКОВЕ́ЦЬКИЙ
Омелян Миколайович

(1892 – д. і м. с. н.) – поручник УГА, правник. Н. в м. Заставна (нині Чернів. обл.) в сім'ї податкового екзекутора та громад. діяча. 1901–10 навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Влітку 1910 склав матуральні іспити. 1910–14 студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту.

Учасник ПСВ. Воював як однорічний доброволець, кадет-аспірант, іменований у 05.1915 хорунжим (кадетом) у резерві. 01.1916 – лейтенант у резерві, 05.1918 – обер-лейтенант у резерві 22-го піх. полку крайової оборони.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. Воював на польс. фронті в Галичині в складі 3-ї Бережан. бригади. Під час Чортків. офензиви, коли з 5 куренів 3-ї бригади сформовано 5-й і 6-й полки піхоти УГА, призначений полковим ад'ютантом (нач. штабу) 6-го Станиславів. піх. полку (команд. сот. П. Бакович). На Наддніпрянщині воював на більшовиц. й денікін. фронтах. Після реорг-ції армії на поч. 1920 воював на польс. фронті в складі 3-го піх. полку 1-ї бригади ЧУГА. У 05.1920 потрапив в оточення та польс. полон. Інтернований у таборі № 7 м. Тухоля (нині Польща). Звільнений з табору 22.02.1921.

Після повернення з війни закінчив університет. студії та склав адвокат. іспити. У міжвоєн. час працював адвокатом у м. Заставна.

Подальша доля невідома.

Літ.: Адвокатські канцелярії. Буковина (Румунія) // Життя і право. 1930. Ч. 4. Грудень. С. 22–23; Звіт дирекциї ц. к. II. ґімназиї в Коломиї за рік шкільний 1901/1902. Коломия, 1902. С. 67; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 66; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 90; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 55.

Володимир Старик

МАНІВЧУ́К
Федь Васильович

(1897–1919) – стрілець УГА. Н. в с. Яблуниця (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк.

Учасник ПСВ в складі Легіону УСС. Воював у 3-й сотні 1-го куреня 1-го полку УСС. Від поч. був при охороні штабу полку УСС. На Сх. фронті з 6.04.1915, ординарець д-ра Пухля. 26.10.1916 перейшов до 2-ї Гуцул. сотні, разом з нею воював проти рос. військ на г. Прислоп у с. Кірлібаба та с. Надибочко (нині обидва Румунія). Нагороджений Хрестом військ. заслуг.

З 11.1918 виступив на захист ЗУНР. Учасник вуличних боїв у м. Львів. 5.11.1919 поранений у ногу, тиждень лікувався у львів. лікарні й повернувся до своєї сотні. Надалі брав участь у боях за м. Львів, с. Дубляни, Підбірці, Лисиничі, м. Винники (нині всі Львів. обл.). Разом з УГА перейшов р. Збруч і воював на Наддніпрянщині. У "чотирикутнику смерті" захворів на тиф (11.1919).

Похований на залізн. ст. Слобідка поблизу м. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.).

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 249. Арк. 93–93 зв.

Петро Сіреджук

МАЦІЮ́ВИЧ
Ілярій Іванович

(16.06.1896 – д. с. н.) – поручник УГА, педагог. Н. в с. Ошихліби (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка місц. правосл. церкви. Випускник укр. держ. учител. семінарії м. Чернівці. Вчителював у с. Кошчуя (нині Банилів Підгірний Сторожинец. р-ну Чернів. обл.). У 05.1914 склав доповнюючий фаховий учител. іспит для заг. нар. шк. з нім. мовою викладання.

Учасник ПСВ. Воював як однорічний доброволець. 1.04.1917 іменований аспірантом на посаду офіцера резерву, 1.12.1917 – хорунжим резерву, згодом – лейтенантом резерву 36-го полку стрільців. Навесні 1918 був поранений. Нагороджений залізним хрестом заслуг з короною на стяжці медалі за хоробрість та хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з військ. декорацією і мечами.

НИКИФОРЯК Микола

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Наприкінці 09.1918 увійшов до складу Коломий. окружного таємного військ. к-ту офіцерів 24-го піх. полку, 36-го полку крайової оборони й 35-го полку заг. ополчення (голова В. Бемко), заснованого під конспіративною вивіскою "Український клюб" для підготовки захоплення українцями влади на Покутті. На засіданні укр. Окружної УНРади в м. Коломия 14.11.1918 обраний чл. Тіснійшого окружного орг. к-ту як референт з військ. справ. Навесні 1919 був активним чл. т-ва "Молода громада", яке організовувало відчити (публічні лекції) в Нар. домі в Коломиї. Учасник Сігет. військ. експедиції УГА 1919. Іменований 1.03.1919 поручником 36-го піх. полку ім. Мазепи в м. Коломия. Наприкінці 04.1920 потрапив у польс. полон.

Інтернований у таборі № 7 м. Тухоля (нині Польща). Чл.-засн. таборового Кружка укр. нар. учителів. Провадив Курси для неграмотних для понад 50 стрільців. Був обраний головою Ради старшин табору Тухоля. Восени 1922 організував передачу книжкових фондів великої таборової 6-ки УПТ в м. Львів. 1.05.1921 разом з ін. провідниками таборових інституцій (сот. І. Цапяком, пор. Л. Ціховським, чет. М. Томковидом) організував для інтернованих масштабне Великоднє свято. Звільнився з табору одним з останніх наприкінці 10.1922.

Автор некролога героєві УГА Ю. Мельнику, який загинув у бою на Угнівщині й був похований 24.02.1919 в м. Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Після повернення на Буковину продовжив учител. працю. 1940-1950-х учителював у шк. с. Ошихліби, викладав нім. мову.

П. і похований у с. Ошихліби.

Тв.: Мацієвич І. Посмертна згадка // Покутський Вістник. 1919. 2 берез.

Літ.: Бемко В. Листопадові події в Коломиї // "Над Прутом у лузі...". Коломия в спогадах. Торонто, 1961. С. 112; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 13 берез.; *Савчук М., Гавриленко В.* Коломия ЗУНР/ЗОУНР (1 листопада 1918 р. – 24 травня 1919 р.). Коломия, 2018. С. 18, 32; Спис народніх учителів, що перебувають в таборі полонених в Тухолі // Громадська Думка. 1920. 30 лип.; *Срібняк І.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К., 2016. С. 46, 70, 82, 83, 89, 95, 117; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 314; Lehrbefähigungsprüfungen // Czernowitzer Allgemeine Zeituung. 1914. 24 Mai.

Володимир Старик

НИКИФОРЯ́К Микола

(1897–31.12.1926) – підхорунжий УГА. Н. в с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Учасник ПСВ. Воював у складі Легіону УСС. Учасник польс.-укр. війни 1918–19. У складі 3-го куреня 24-го піх. полку ім. гетьмана П. Дорошенка брав участь у боях за м. Львів 19.12.1918–15.05.1919. Підхорунжий. Разом з УГА перейшов р. Збруч і воював на Наддніпрянщині. Навесні 1920 потрапив у польс. полон, перебував якийсь час у таборі військовополонених с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.). Звідси переведений до табору полонених на Ялівці в м. Львів. Утік із полону.

1920 заарештований польс. властями за належність до УВО. 6 місяців провів у Коломий. тюрмі. За відсутністю доказів провини заарештованого відпустили на волю.

Після ув'язнення працював на складах "Народної торгівлі" в м. Косів, Городенка (обидва нині Івано-Франк. обл.), м. Львів і Дрогобич (нині Львів. обл.).

П. у лікарні м. Косів. Похований 2.01.1927 у с. Рожнів.

Літ.: Бояринич В. Бої за місто Лева. Кривавий шлях. Спогад. 19 грудня 1918 – 15 травня 1919 р. // ЛЧК. 1991. № 1. С. 6; Посмертні згадки. Микола Никифоряк // Діло. 1927. 8 лютого. С. 4; Спис старшин, які 8. V. 1920 р. прибули до Львова і находяться в таборі на Ялівці // Громадська Думка. 1920. 14 мая. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 364.

Петро Сіреджук

ПАНА́С
Олекса (Олександр)

(1872 – д. і м. с. н.) – чл. УСДП, за фахом друкар (складач), громад. і політ. діяч. Н. в м. Львів. З поч. 20 ст. брав активну участь у робітн. русі. На 1-х заг. зборах новоств. укр. робітн. культ.-просвітн. т-ва "Воля" у Львові 1.03.1903 увійшов до контрольної комісії, був багатолітнім чл. його виділу. 21–22.03.1903 під час 1-го з'їзду УСДП у Львові був обраний чл. керівн. органу партії – Екзекутивного к-ту. На 2-му з'їзді партії 27–28.01.1906 знову кооптований до Екзекутивного к-ту від м. Львів. Активно працював у багатонац. за складом львів. т-ві друкарів "Огниско" (бл. 1 тис. чл.), належав до його кер-ва. Після розколу УСДП 1911 залишився на боці "старих" ("централістів" або "інтернаціоналістів" – М. Ганкевича, С. Вітика, Т. Меленя та ін.), які виступали за продовження тісної співпраці з польс. соціал-демократами. Відіграв помітну роль у процесі подолання розколу, у 05.1913 разом з М. Ганкевичем підписав від ім. "старих" резолюцію про відновлення єдності партії та скликання спільного з'їзду.

Під час ПСВ – учасник віден. конф. УСДП 5–6.08.1917, що схвалила політ. лінію голови партії В. Темницького, вирішила якнайскоріше відновити парт. орг-цію і пресу.

Як і УСДП, підтримав проголошення зх.-укр. д-ви в 11.1918 та актів соборності в м. Київ. У 01.1919 відкрито перейшов в опозицію до уряду ЗОУНР, виступив на боці соціаліст. урядів Директорії УНР. Був секретарем конф. УСДП 28–29.03.1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) за участю 127 делегатів і 29 гостей. Резолюції конф. домагалися негайного проведення соціаліст. реформ і підписання мирн. угоди з урядом рад. Росії на засадах визнання незалежності УНР, створення єдиного в Укр. д-ві соціаліст. уряду. Брав участь у діяльності СРС – легальної опозиц. до уряду ЗУНР орг-ції, що перебувала під визначальним впливом УСДП з метою політ. тиску на владу. Учасник Сел.-робітн. з'їзду (СРЗ) – зібр. представників СРС 30–31.03.1919 у м. Станиславів. Згідно з політ. резолюцією з'їзду увійшов до складу 60 делегатів з вимогою включення до УНРади як захисників інтересів мало- і безземельних селян та робітників в умовах неможливості проведення виборів. Однак, незважаючи на підтримку соціал-демократів, УНРада більшістю голосів не підтримала кооптацію делегатів СРЗ, що не були обрані заг. голосуванням.

Після захоплення Галичини Польщею і припинення співпраці між урядами УНР та ЗУНР у вимушеній еміграції з кін. 1919 опинився як чл. УСДП у стані політ. дезорієнтації. На поч. 1920-х поступово перейшов на радянофіл. позиції, належав до Гол. управи УСДП, що на парт. нараді 14–15.01.1922 вперше офіційно поставила вимогу возз'єднання ЗУЗ з УСРР й утворення "об'єднаної робітничо-селянської України". Як і УСДП, вбачав основу для буд-ва незалежної соборної Укр. соціаліст. д-ви в рад. Україні. Коли на ґрунті ставлення до політики більшовиків у Гол. управі в 2-й пол. 05.1922 відбувся розкол, став заст. нового голови УСДП І. Кушніра (голова Л. Ганкевич, заст. П. Буняк і секретар І. Квасниця були усунені від кер-ва). Кризою в УСДП скористалися комуністи-"васильківці", які від серед. 1922 розгорнули акцію щодо відкритого опанування партії. Був чл. комісії, яку обрала ширша управа УСДП 18.02.1923 за участю також Р. Скибінського, І. Жовніра та О. Крупи, для подолання конфлікту в парт. кер-ві, що позначився "негативно на партійній роботі". Однак ширша управа УСДП на засіданні 11.03.1923 більшістю голосів (лише при 1 за) не прийняла цієї постанови, що відкрило шлях до відкритого переходу партії в комуніст. табір.

Був обраний головою прокомуніст. УСДП на 6-му з'їзді у Львові 18.03.1923, що прийняв ліворадикальні резолюції (за голосувало 50 делегатів проти 2, 1-й заст. – М. Гарасимець, 1-й секретар – А. Чернецький). Партія виступила за возз'єднання ЗУЗ з УСРР у складі "федеративної Спілки зі всіма східними радянськими республіками",

ПИЛИП'ЮК Василь

ПОЛІВЧАК Теодор Степанович

націоналізацію пром-ті, усуспільнення землі та ін. Як голова УСДП, за спогадом комуніста М. Теслюка, причетного до опанування УСДП, був "проти того, щоб компартія здійснювала контроль... за діями УСДП", що після 6-го з'їзду, по суті, перетворилася в легальну прибудову КПСГ (з 1923 – КПЗУ). Після заборони УСДП 30.01.1924 взяв участь у спробі відновлення партії на соціал-демократ. позиціях. У 01.1925 увійшов до к-ту для орг-ції Укр. соціаліст. партії на ідейній платформі 2-го Інтернаціоналу, чл. якого стали також І. Кушнір, А. Віхар, Й. Макарук і Й. Прокопишин. Однак Укр. соціаліст. партії не вдалося розвинути свою діяльність, заходи щодо відбудови УСДП було продовжено шляхом заснування укр. культ.-освіт. т-ва "Робітнича громада" у Львові (голова В. Кубіцький). Був секретарем т-ва, статут якого затверджений у кін. 1925. 1-ша конф. "Робітничої громади" відбулася 5.03.1927 у Львові (10 гуртків у Галичині, 570 чл.). До складу нової ради т-ва (голова І. Жовнір) був обраний як касир.

Ідейно-орг. відбудову УСДП завершив з'їзд 8–9.12.1928 у м. Львів – Укр. соціаліст. конгрес. У парт. житті відновленої УСДП участі не брав.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 146. Оп. 8. Спр. 574. Арк. 34; Ф. 360. Оп. 1. Спр. 53. Арк. 11–12; Das Österreichische Staatsarchiv (Wien), Allgemeines Verwaltungsarchiv, Ministerium des Innern, Präsidialle, 22/Galizien, Kt. 2109, Präs. 2083/1903.

Літ.: Воля. 1903. 15 берез.; Добра новина. 1913. 20 трав.; З історії революційного руху у Львові. 1917–1939: документи і матеріали / упоряд.: Г. Ковальчак та ін.; відп. ред. І. Крип'якевич. Львів, 1957. С. 209; Земля і воля. 1909. 16 січ., 4 квіт.; *Райківський І.* Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років // Галичина. Ч. 2. Івано-Франківськ, 1998. С. 42–55; *Його ж.* Ліворадикальна еволюція УСДП (1920–1924 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 1999. Вип. 2. С. 112–122; *Його ж.* Українська соціал-демократична партія (1928–1939 рр.). Івано-Франківськ, 1995; *Теслюк М.* У боротьбі за возз'єднання. Сторінки спогадів. Львів, 1988.

Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв

ПИЛИП'ЮК Василь

(1884–1937) – четар УГА. Н. в с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. г-зії та юрид. ф-ту Львів. ун-ту. Якийсь час працював адвокатом.

У лавах Легіону УСС воював на Сх. фронті. Перебував у коші полку УСС у с. Пісочна (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість".

З проголошенням ЗУНР став на її захист. Четар УГА, заст. команданта в м. Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), згодом суддя військ.-польового суду в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

Разом з УГА перейшов р. Збруч, воював на Наддніпрянщині. Після повернення додому зайнявся громад. діяльністю, за що зазнав переслідувань польс. окупац. владою, був вимушений залишити село.

Близько 1921 переїхав до УСРР. Проживав у м. Переяслав-Хмельницький (нині Київ. обл.). Працював учителем. Звідси переїхав до м. Київ. 1937 заарештований НКВС, звинувачений у шпигунстві й згодом розстріляний. Реабілітований посмертно.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 861. Оп. 1. Спр. 146. Арк. 36.

Літ.: Ґушул М., Сіреджук П. Рожнівські Лицарі Визвольних Війн. Косів, 2021. С. 51; *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина доби Західно-Української Народної Республіки. Львів, 2019. С. 109.

Петро Сіреджук

ПОЛІВЧА́К Теодор Степанович

(10.07.1891–26.10.1969) – підстаршина УГА, селянин. Н. в с. Буданів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник нар. шк. 1908 виїхав на заробітки до Канади. 1911 повернувся до Галичини. 1912 мобілізований до австро-угор. армії. З 1913 – капрал (десятник).

З 1914 – учасник ПСВ. Воював на Сх. фронті. Поранений у бою біля м. Підгайці (нині Терноп. обл.). Вдруге поранений на Італ. фронті. З 11.1918 – доброволець УГА. Підхорунжий. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Потрапив у польс. полон. Згодом звільнений.

Випускник г-зії, бухгалтерських курсів. 1926 виїхав до Канади. 1930 повернувся до Галичини. 1941 – голова сільради в рідному селі. Згодом завідував заготскотом. Після ДСВ із сім'єю переїхав до Станіслав. обл. Вийшов на пенсію 1956.

П. і похований у с. Буданів.

Олег Полівчак

ПРО́СКУРКА
Іван Михайлович

(06.07.1888–20.01.1920) – старшина УГА. Н. в с. Біла (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1909). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, дослужився до лейтенанта. В УГА – з 11.1918; у боях біля м. Львів навесні 1919 командував 2-ю сотнею 2-го куреня військ. групи А. Долуда (потім 10-та Янів. (Яворів.) бригада). Від кін. 06.1919 – командант 6-ї сотні 1-го куреня 18-ї Терноп. бригади, що була сформована на базі Терноп. ОВК. Після розформування цієї бригади на Наддніпрян. Україні в 08.1919 служив у 14-й бригаді. Іменований 1.08.1919 поручником.

П. від тифу в м. Вінниця.

Дж.: ДАТО. Ф. Р-3572. Оп. 2. Спр. 1552.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 16; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1928. С. 126; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 329; Ювілейна книга української г-зії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 482.

Петро Гуцал

СЕЛЯ́НСЬКИЙ
Остап-Михайло Григорович

СЕЛЯНСЬКИЙ Остап-Михайло Григорович

(18.09.1896–13.02.1945) – підхорунжий УГА, лікар. Н. в с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Проживав у с. Вовчинець (нині в складі Івано-Франк. міськради). Навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Випускник Коломий. г-зії і Вищих гімназійних курсів м. Відень.

З 05.1915 – доброволець Легіону УСС. Вояк 5-ї сотні УСС. Своє 1-ше військ. звання – вістун отримав у 05.1917. Згодом потрапив у рос. полон. Після звільнення повернувся до Галичини.

З проголошенням ЗУНР зголосився до УГА. У чині підхорунжого воював на теренах Галичини й Наддніпрян. України. Біля м. Проскурів (нині Хмельницький) потрапив у польс. полон. Перебував у таборі військовополонених с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.). Звідси 19.05.1920 переведений до табору полонених на Ялівці в м. Львів. Табірною адміністрацією Ялівця за клопотання громадськості відпущений додому.

Після звільнення з польс. полону студіював медицину в ун-тах м. Познань (нині Польща) і м. Прага (нині Чехія). Повернувся до Галичини. У міжвоєн. час займався лікар. практикою. Якийсь час був приватним лікарем митрополита А. Шептицького. Сам митрополит був хрещеним батьком його доньки Віри, котра нині відома широкому загалу як бразил. письменниця укр. походження, літературознавиця і перекладачка. Згодом провадив лікар. практику в м. Кути (нині Косів. р-ну). З 1929 – чл. УЛТ, т-ва "Просвіта".

Навесні 1944 разом з родиною емігрував до Німеччини, де працював в ін-ті патології м. Фрідріхштадт (нині федеральна земля Шлезвіг-Гольштейн, ФРН), пізніше – хірургічному відділі лікарні Ваґнера м. Дрезден (нині федеральна земля Саксонія, ФРН).

Загинув в операц. залі при оперуванні виразки шлунку в пацієнта під час бомбардування американцями м. Дрезден. Похований на цвинтарі Гайдерфрідгоф м. Дрезден. 31.05.2017 капсулу з прахом С. перепоховано в крипті собору Св. Юра м. Львів.

2.09.2003 на будинку, де 1932–39 С. мешкав у Кутах, встановлено меморіальну дошку й барельєф. Заходи

з ушанування лікаря С. 2011 відбулися на базі Косів. та Кут. лікарень, 2012 – в Івано-Франк. мед. ун-ті. Польс. письменник А. Хойнацький присвятив С. свою кн. "Лікар Селянський".

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. Р. 3520. Оп. 2. Спр. 133. Арк. 12; Ф. 353. Оп. 1. Спр. 46. Арк. 6 зв.

Літ.: *Радиш Я.* З духу сім'ї та родоводу // Гуцульський календар. 2021. Вип. 26. С. 40–42; *Сіреджук П.* Лицарі Визвольної війни 1914–1918 рр. Косів, 2018. С. 144–145.

Петро Сіреджук

**СЕНИК
Данило Михайлович**

СÉНИК
Данило Михайлович

(22.12.1886 – д. і м. с. н.) – адвокат, д-р права, педагог, повітов. комісар ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. в с. Гнилички (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1899–1907 в укр. г-зії м. Тернопіль. Студіював право у Львів. ун-ті. 1908–09 проходив в армії вишкіл офіцера запасу. Зі студент. часів був активістом УРП; 1910 обраний на з'їзді партії чл. її Ширшого гол. к-ту. Після закінчення вищих студій 1912 проходив адвокат. практику в м. Львів.

Під час ПСВ служив в артполку в м. Спліт (нині Хорватія); у бойових діях участі не брав. Наприкінці 1918 повернувся до Галичини. Від 01.1919 був заст. повітов. комісара ЗУНР у м. Збараж (нині Терноп. обл.), після відставки М. Вітошинського в 03.1919 призначений комісаром пов. На цих посадах чимало робив для налагодження життя пов. за умов польс.-укр. війни, забезпечення мешканців продуктами й товарами, збереження правопорядку, налагодження роботи шк. тощо. Разом з УГА в серед. 07.1919 перейшов за р. Збруч, перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

Від поч. 1920 проживав у м. Долина (нині Івано-Франк. обл.). Здобув диплом д-ра права. Від 1922 працював адвокатом у м-ку Підволочиськ, 1923–09.1939 – у с. Нове Село (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Відновив членство в УРП, перебував у ній до 1932. Очолював місц. "Просвіту" (з 1923), керував її хором, належав до управи повітов. гуртка "Рідної школи" (з 1926). Під час пацифікації в кін. 09.1930 був заарештований і побитий польс. військовиками. 1934 заарештований за підозрою в належності до ОУН, але виправданий судом. Після утвердження рад. влади восени 1939 вчителював у Новосільській шк.

24.06.1941 заарештований співробітниками НКВС. З відступом військ ЧА вивезений до тюрми м. Верхньоуральськ (нині Сєвєроуральськ Свердлов. обл., РФ). Незважаючи на відсутність у справі речових доказів і документів на підтвердження провини, т. зв. слідство пропонувало винести С. смертний вирок. Згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 3.03.1943 позбавлений волі на 10 р. у ВТТ.

Загинув в ув'язненні в Росії за невідомих обставин. Реабілітований 10.12.1993.

У с. Нове Село на місц. цвинтарі діти звели символічну могилу С. поряд із могилою його дружини С. Сеник (1891–1964).

Літ.: Культурно-освітне життя Новоселеччини // Діло. 1935. 18 черв. Ч. 158. С. 3; Ювілейна книга української г-зії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 495; *Гуцал П.* Комісари уряду ЗУНР в Збаразькому повіті // Рада: інформаційно-методичний вісник. 2006. № 7. С. 33–36; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 138.

Петро Гуцал

СИСТЕМАТИЗÁЦІЯ І ВИКОРИСТÁННЯ ВЕЛИ́КИХ МАСИ́ВІВ ІНФОРМÁЦІЇ З ІСТÓРІЇ ЗÁХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРÓДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ

Події Укр. революції на ЗУЗ набули масового, заг.-нац. х-ру. До Листопадового чину, проголошення ЗУНР, процесів творення укр. д-ви були причетні всі прошарки тогочасного укр. сусп-ва. Розмах подій, їхнє значення повною мірою усвідомлювали сучасники. Саме тому вже з 11.1918 велася

активна робота зі збору інформації про історію укр. нац.-визвол. б-би. Зібрані матеріали зосереджувалися в архівах держ. установ ЗУНР, НКГА, згодом у комбатант. т-вах, центрах укр. еміграції в Австрії, Канаді, Німеччині, Польщі, США, ЧСР, ін. д-вах. Серед матеріалів, які привертали увагу науковців, були повідомлення про перебіг Листопадового чину в м. Львів та пов. Сх. Галичини, списки учасників цих подій, прізв. та ін. особові дані чл. УНРади, повітов. та міськ. нац. рад. Наслідуючи досвід періоду ПСВ, у періодиці ЗУНР друкували списки нагороджених, поранених, загиблих, полонених вояків та старшин УГА, інтернованих цивільних укр. громадян.

Уже після 1919 з метою вшанування пам'яті загиблих захисників ЗУНР складали списки укр. жертв визвол. змагань. Цілий цикл "Жалобних книг", "Кривавих книг" та ін. формувалися на основі матеріалів окремих населених пунктів, повітів, краю загалом. Осн. обсяг робіт зі збору й оприлюднення такої інформації взяли на себе укр. ветерани. Вони консолідували свої зусилля навколо вид-ва "Червона Калина", УКТОДІ, УТОВМ та ін. До пошукової та пропагандист. роботи долучалися військ. капелани, священики, учителі, кооп. діячі, укр. молодь г-зій, т-в "Пласт", "Просвіта" та ін. Зібрані матеріали копіювали й тиражували. Примірники пам'ятних книг, часописів на зразок ЛЧК, різноманітних календарів поширювали на тер. Сх. Галичини, а також обов'язково передавали до укр. архівів та книгозбірень м. Берлін, Відень, Вінніпег, Нью-Йорк, Париж, Прага, Торонто та ін. Усе це здійснювалося з метою максимального збереження істор. пам'яті про вікопомні події.

Збереження матеріалів про визвол. змагання породжувало супротив польс., а згодом рад. влади. Окупанти послідовно знищували колекції документів, рукописів, книг, часописів присвячених ЗУНР або ж передавали їх до спец. архівосховищ. Значну ч. з них було втрачено.

Вцілілі учасники визвол. змагань намагалися зберегти колекції джерел з історії ЗУНР і передати їх наступним поколінням. З цією метою 1958–76 на основі укр. архівів Зх. Європи й Пн. Америки Д. Микитюк опубл. унікальне 5-томне вид. "Українська Галицька Армія" із сотнями прізв. учасників визвол. змагань та десятками їхніх біографій, короткими матеріали з історії окремих бойових підрозділів, держ. інституцій ЗУНР.

1970–80-х укр. діаспора намагалася дати адекватну відповідь на рад. вид. "Історія міст і сіл УРСР". З цією метою було підготовано й опубл. десятки кн.: "Альманах Станиславівської землі", "Бережанська земля", "Бойківщина", "Буковина – її минуле і сучасне", "Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник", "Городенщина: історично-мемуарний збірник", "Дрогобиччина – земля Івана Франка", "Золочівщина. Її минуле і сучасне", "Історично-мемуарний збірник Чортківської округи", "Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле", "Надбужанщина. Сокальщина, Белзчина, Радехівщина. Історично-мемуарний збірник", "Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів", "Стрийщина", "Шляхами Золотого Поділля", "Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник" та ін. У кожному з цих вид., як правило, вміщено окремий розділ, присвячений ЗУНР, а також додатки з переліком вояків і старшин УГА, укр. держ. діячів конкретного регіону. Іноді в цих вид. подано невеликі біографії. В силу різних обставин, зібрані дані часто були неповними, мали фрагментарний х-р. Найчастіше були відсутні відомості про місце й час народження, освіту, життєвий шлях до ПСВ, долю в ході ДСВ. Натомість акценти зміщувалися на висвітлення діяльності в міжвоєн. період та після ДСВ. В окремих випадках не було відомо про долю тієї чи ін. людини після 1939 чи 1945, коли її заарештовано співробітниками рад. каральних органів. Найбільш повними, як правило, виявилися біографії осіб, котрі опинилися в еміграції. Завдяки діяльності укр. діаспори вдалося зібрати інформацію про сотні, а то й

тисячі громад.-політ., реліг., військ. діячів, причетних до історії ЗУНР.

Лише з відновленням української незалежності стали можливими пошуки інформації про ЗУНР, її творців та захисників. Завдяки ентузіазму поодиноких науковців – О. Карпенка, К. Науменка та ін., які на основі архівних матеріалів намагалися відновити списки урядовців ЗУНР, старшин УГА, згодом реконструйовано фрагменти їхніх біографій. Упродовж 1990–2000-х дослідженням окресленої тематики зайнялися цілі наук. підрозділи й інституції. Було видано зб. документів і матеріалів "Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923" у 5 т., 8 кн.

2010 В. Кучерук опубл. систематизоване вид. "Українська Галицька Армія", де здійснено спробу стисло систематизувати інформацію про ЗС ЗУНР.

Паралельно в укр. істор. науці було проведено значний обсяг робіт зі створення паперових та електронних баз даних. Однією з перших стало вид. "Реабілітовані історією" (1992–2021) – опубл. понад 100 т., кожен з яких містив фрагменти біографій тисяч осіб, де зазначено лише прізв., ім'я, по батькові, рік народження, зрідка місце народження, освіту, парт. належність, дату арешту й винесення вироку, місце відбування покарання, дату смерті. Серед них були дані про десятки діячів ЗУНР, заарештованих за сфабрикованими звинуваченнями в різний час у м. Житомир, Київ, Одеса, Харків та ін., і чия доля для їхніх рідних і близьких у Галичині залишалася невідомою.

Ч. біографій вояків УГА та діячів ЗУНР стало можливим реконструювати завдяки багатотомному вид. "Книга пам'яті України" (1993–2006). Але осн. увагу тут відведено їхній участі в ДСВ.

Важливою працею регіонального х-ру періоду незалежності України стало вид. "Тернопільський енциклопедичний словник" (2004–08; у 4 т.) де вміщено інформацію про відомих громад., політ., культ. діячів ЗУНР, чий життєвий шлях був пов'язаний з Терноп. обл.

Цікавим і цінним для з'ясування масштабів охоплення визвол. рухом укр. нас. Прикарпаття виявився проект "Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва". У ньому вміщено по кожному населеному пункту десятки прізв. осіб, які воювали в складі УСС та УГА, боролися і працювали для створення ЗУНР. Згадане вид. стало доказом масовості підтримки українцями своєї д-ви.

Така інформація подавалася доволі стисло. Для прикладу:

НАДВІРНЯНСЬКИЙ РАЙОН
с. НАЗАВИЗІВ

БАЛАЦКООлексій,1888р.н.СтрілецьУГА.
БАЛАЦКО Юрій, 1885 р. н. Стрілець УГА.
ГАВРИЛЮК Микола Ількович, 1898 р. н. Стрілець УГА. Помер у 1976 р.
ГАВРИЛЮК Михайло Ількович. Стрілець УГА.
ГАВРИЛЮК Юрій Ількович. Стрілець УГА.
ГУРМАК Василь Іванович, 1988 р. н. Стрілець УГА. Загинув в 1942 р. в м. Люблін, Польща.
ГУРМАК Гаврило Іванович. Стрілець УГА.
ГУРМАК Дмитро Іванович. Стрілець УГА.
ГУРМАК Іван Юрійович, 1900 р. н. Стрілець УГА. Помер 1963 р.
ГУРМАК Михайло. Стрілець УГА. Перекладач німецької мови.
ГУРМАК Степан Іванович, 1892 р. н. Стрілець УГА.
ДЕМ'ЯНЧУК Василь. Стрілець УГА.
ДЕМ'ЯНЧУК Григорій Гнатович. Стрілець УГА.
ДЕМ'ЯНЧУК Юрій. Стрілець УГА.
ДРОНЮК Михайло. Стрілець УГА. Музикант.
ДРОНЮК Федір. Стрілець УГА. Музикант.
ІВАСИК Петро. Стрілець УГА. Голова читальні.
ІВАЩУК Микола. Стрілець УГА.
МАГУРА Степан Іванович. Стрілець УГА.
НЕПЕЛЯК Олекса. Стрілець УГА. Староста села Назавизів. Уродженець с. Перерісль. Помер у Німеччині.
ОБРУБ'ЯК Василь Миколайович, 1890 р. н. Стрілець УГА. Загинув в 1919 р. на теренах центральної України.
ОБРУБ'ЯК Степан Миколайович, 1894 р. н. Стрілець УГА, паламар церкви. Помер 1988 р.
ПОЛАТАЙКО Іван. Стрілець УГА.

ПОЛАТАЙКО Ілько Михайлович. Сотник УГА, голова організації "Луг", організатор молоді.
РОМАНЮК Федір. Стрілець УГА.
СМЕТАНЮК Дмитро. Санітар УГА.
СТЕПНИК Дмитро. Стрілець УГА.
СТЕБЕЛЯК Дмитро. Стрілець УГА.
ТОМИН Василь Степанович, 1892 р. н. Стрілець УГА. Був війтом.

Завдяки таким спискам ставав зрозумілим масштаб подій Листопадового чину, польс.-укр. війни 1918–19. Адже з тих же міст і сіл Прикарпаття приблизно така ж кількість людей брала участь у ПСВ, ДСВ, УПА тощо.

У ході роботи над вид. "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 1–4" (Івано-Франківськ, 2018–21) вдалося залучити значний обсяг інформації з раніше не доступних джерел. Насамперед активно залучено річні звіти г-зій – АГ та її філії в м. Львів, Бережани, Броди, Коломия, Перемишль, Рогатин, Самбір, Стрий та ін. Вони дозволяли уточнити дати народження тих чи ін. діячів. Також використано австр. матеріали часів ПСВ – списки нагороджених, підвищених у званні, поранених, військовополонених, що дало змогу доповнити біографії насамперед військ. діячів.

Важливим масивом інформації, що доступний лише в останні роки, стали підбірки укр. періодики, розміщені на Інтернент-ресурсах https://libraria.ua; https://svoboda-news.com. Завдяки їм можна було оперативно розшукати некрологи, звіти про святкування ювілеїв та ін. важливі події з життя відомих укр. громад.-політ. і військ. діячів, уточнити час, місце смерті, поховання тощо.

Суттєво сприяла підготовці пропонованого вид. колекція оцифрованої л-ри, розміщена на Інтернет-сайті https://diasporiana.org.ua/. З нього вдалося залучити сотні книг, часописів, видань мемуарної л-ри, завдяки чому уточнено цілу низку важливих подій і процесів періоду ЗУНР, відкориговано й доповнено біографії відомих і маловідомих укр. діячів.

Окремі накази про підвищення військ. ступенів старшин УГА, електронні версії примірників ЛЧК доступні з Електронного архіву укр. визвол. руху (https://avr.org.ua/).

Помітне місце в нових базах даних стали займати електронні колекції іноз. архівів та б-к. Так, до вид. "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія" вдалося залучити особові картки старшин УГА, інтернованих у ЧСР, які зберігаються в Чес. Нац. архіві – картотека на бл. 6 тисяч укр. старшин, які перебували в таборах м. Йозефов, Ліберець, Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, усі З Чехія).

Використано також нім.- та польс.-мовну періодику, що, як правило, зберігається в електронній версії на Інтернет-ресурсах Австр. Нац. б-ки (http://anno.onb.ac.at), Австр. Нац. архіву (https://www.statearchives.gv.at), Нац. б-ки Чес. Республіки (http://kramerius.nkp.cz/), Парламентської б-ки Угорщини (https://hungaricana.hu), Ягеллонської цифрової б-ки (https://jbc.bj.uj.edu.pl) та ін.

Не всі матеріали іноз. архівів, б-к, що створені у вигляді картотек та каталогів, вдалося використати повною мірою. Так, у ході роботи над проектом стало відомо про картотеку старшин і вояків УГА, що зберігається в Центр. архіві Мін-ва оборони РФ. Перелік прізв., внесених до цього каталогу, становить десятки тисяч. Очевидно, вони ще чекають на своїх дослідників.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985; Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970; Бойківщина: монографічний збірник матеріялів про Бойківщину з географії, історії, етнографії і побуту / гол. ред. М. Утриско. Філадельфія; Нью-Йорк, 1980; Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978; Жалібна книга. Поіменний

СІКОРСЬКИЙ Владислав Еуґеніуш

спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922; Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дражньовський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988; Кривава книга / упоряд., автор передмови Я. Радевич-Винницький. Передрук видань 1919, 1921 рр. Дрогобич, 1994; Крівава Книга / видання уряду ЗУНР. Ч. 1: Матеріяли до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918–1919. Відень, 1919. 100 с.; Ч. 2: Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920 / зладили: М. Лозинський і П. Карманський. Відень, 1921. 244 с.; *Кучерук В.* Українська Галицька Армія. К., 2010; Надбужанщина. Нью-Йорк; Париж; Сидней, Торонто, 1986. Т. 1–3; Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1989. Т. 1; Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1996. Т. 2; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 1; Т. 2. 1990; Т. 3. 1993; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958; Т. 2. Вінніпеґ, 1960; Т. 3. Вінніпеґ, 1966; Т. 4. Вінніпеґ, 1968; Т. 5. Вінніпеґ, 1976; Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев і В. Барагура. Нью-Йорк, 1984.

Микола Вітенко, Микола Кугутяк, Ігор Цепенда

СІКО́РСЬКИЙ Владислав Еуґеніуш

(Sikorski Władysław Eugeniusz; 20.05.1881–04.07.1943) – польс. держ., політ. і військ. діяч. Н. в с. Тушов Народовий (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. в учител. семінарії м. Ряшів (нині Польща; 1898–99), г-зії ім. Франца-Йосифа (1899–1902) і тех. шк. м. Львів. Працював у відділі нафт. пром-ті Галиц. намісництва, пізніше інж. над регулюванням р. Сян, пройшов річну військ. службу й числився в резерві 35-го полку ландверу в м. Золочів (нині Львів. обл.). Близький до ППС, співзасн. Стрілец. союзу і Союзу справжньої б-би (Львів, 06.1908). Долучився до Польс. легіонів, але не підтримав Ю. Пілсудського в справі відмови від присяги нім. імператору. 1918 протестував проти умов Брест. договору (належності Холмщини до УНР), за що обвинувачений у держ. зраді й інтернований.

Після звільнення проживав у Львові, за розпорядженням Регенційної ради й Т. Розвадовського почав формування польс. армії, з 27.10.1919 – нач. штабу польс. військ у Галичині. 31.10.1918 у приватній квартирі (вул. Фредро, 7) С. відбулася нарада офіцерів, де вирішено 1.11.1918 перебрати владу у Львові; того ж дня С. виїхав до м. Перемишль (нині Польща). Гол. квартирмейстер польс. військ у Галичині, у польс.-укр. війні командував групою "Бартатув" і групою свого ім. на пд.-зх. від Львова та послідовно в р-ні м. Янів (нині Івано-Франкове), Городок Ягеллонський (нині Городок, обидва Львів. обл.), Микулинці, Підволочиськ, Зборів, Збараж (нині всі Терноп. обл.). 30.04.1919 група С. налічувала 4424 багнети й 122 шаблі. Під час польс.-рад. війни команд. 9-ю піх. д-зією, Поліськ. групою, 5-ю армією у Варшав. битві й 3-ю армією в битві біля м. Замостя (нині Польща).

З 1921 – нач. Ген. штабу; під час гострої політ. кризи й убивства Президента Г. Нарутовича призначений прем'єром центрист. позапарламент. уряду (16.12.1922–26.05.1923). В експозе 19.01.1923 С. заявив, що "оскільки кресові землі є охоронним валом Речіпосполитої Польщі, уряд мусить присвятити кресам найбільшу увагу". Прем'єр гарантував дотримання прав меншин згідно з Конституцією та узалежнення прав від виконання обов'язків перед д-вою. С. шукав компромісу з УПР, мав обмежену підтримку з її боку

в сеймі. У 01.1923 особисто керував конф. в МВС стосовно поліпшення адміністрації в сх. в-вах. Колонізац. політика полягала у виділенні урядом 30.12.1922 100 млн польс. марок на зміцнення польс. елементу в селах Сх. Галичини. 30.03.1923 у спец. зверненні прем'єра до нас. сх. в-в з нагоди юрид. визнання Радою амбасадорів Ризьк. лінії сх. кордоном Польщі були запевнення демократ. курсу нац. політики згідно з гарантованими Конституцією правами й проведення земельн. реформи. В уряді В. Ґрабського С. був міністром військ. справ (17.02.1924–14.11.1925). Команд. 6-м округом-корпусом у Львові (21.12.1925–19.03.1928). 1930-х належав до антипілсудчик. опозиції, спікер. Фронту Морж.

Після вересневої кампанії 1939 почав формування польс. армії у Франції. Прем'єр еміграц. уряду (з 30.09.1939), головнокоманд. і ген. інспектор ЗС (від 7.11.1939). Уряд перебував у м. Анжер (нині Франція), пізніше в м. Лондон (Велика Британія). В укр. питанні, яке курував А. Ладось, за умов заг. невизначеності, осн. напрямами діяльності були повернення сх. кордонів, підтримка прометейського руху, досягнення порозуміння з укр. політиками Зх. України стосовно належності регіону до Польщі, включення В. Соловія до Нац. ради. З поч. нім.-рад. війни 30.07.1941, всупереч позиції Президента В. Рачкевича, підписав договір Сікорський–Майський з СРСР, за яким було відновлено дипломатичні відносини. Розв'язання осн. проблеми, тобто лінії кордону й належності спірних тер. Зх. України й Зх. Білорусії, було відтерміноване й завуальоване формулюванням про втрату чинності рад.-нім. договорів щодо територ. змін у Польщі. У рамках формування польс. армії в СРСР робив спробу полагодження польс.-рад. відносин на базі антинім. союзу й відмови від польс. "авантюр стосовно СРСР у вигляді маршу на Київ у 1920 р.". Після виявлення поховань розстріляних польс. офіцерів у Катині (нині Смоленська обл., РФ) рад.-польс. стосунки різко погіршилися, 26.04.1943 розірвано дипломатичні відносини.

Загинув у авіакатастрофі в Гібралтарі. Крім тех. неполадок, були версії нім., рад., брит. і польс. замаху. Похований на цвинтарі польс. льотчиків у м. Ньюарк (нині Ньюарк-он-Трент, Велика Британія). 1993 перепохований у м. Краків у крипті собору замку Вавель.

Тв.: Program rządu prez. Sikorskiego. Piast (Kraków). № 4. 28.01.1923. S. 2–3; *Sikorski W.* Nad Wisłą i Wkrą: studjum z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku. Warszawa, 2015; *Idem.* Przyszła wojna: jej możliwości i charakter oraz związane z nim zagadnienia obrony kraju. Kraków, 2010.

Літ.: *Ґеник М., Сенич М.* Проблема польсько-українського порозуміння під час Другої світової війни // Wrzesień 1939: wojna na dwa fronty / pod red. J. Gmitruka, W. Włodarkiewicza. Warszawa, 2010. S. 521–534; *Goclon J.* Rząd generała Władysława Sikorskiego (16 grudnia 1922 – 26 maja 1923). Geneza, skład i działalność // Przegląd nauk historycznych. 2013. № 1. S. 181–214; *Korpalska W.* Władysław Eugeniusz Sikorski: biografia polityczna. Wrocław, 1988; *Wapiński R.* Władysław Sikorski. Warszawa, 1978.

Микола Ґеник

СІ́ЯК Стефанія Юріївна

(13.08.1890–15.12.1937) – медсестра, хорунжа УГА. Дружина старшини УГА І. Сіяка. Н. в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.) у родині адвоката Ю. Кобзея. Студентка ф-ту філософії Львів. ун-ту.

На Сх. фронті з 15.03.1915. Польова медсестра Австр. Червоного Хреста в складі 7-ї сотні 2-го куреня 1-го полку УСС. За участь у боях із рос. військами за с. Лисовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.; 26–28.05.1915), м. Болехів (28.05.1915), Галич (нині обидва Івано-Франк. обл.; 26–30.06.1915), на р. Золота Липа, біля с. Завалів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.; 26.09.1915), Людвиківка (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.; 6–9.09.1915) нагороджена срібною медаллю "За військ. заслуги" з короною на стрічці звитяги, срібною медаллю Червоного Хреста,

бронз. медаллю "За хоробрість" та Хрестом військ. заслуг цісаря Карла І.

З проголошенням ЗУНР стала на захист укр. д-ви. Була медсестрою 4-ї чети окремого "Залізного загону" УГА. Разом з нею перейшла р. Збруч, воювала на Наддніпрянщині. 10.09.1919 у бою з ЧА біля с. Кривець (нині Маньків. р-ну Черкас. обл.) потрапила в полон.

Після завершення визвол. змагань із чоловіком І. Сіяком залишилася проживати в рад. Україні. 1921–23 була тех. секретарем прес-бюро посольства УСРР у Польщі. Потім працювала перекладачем нім. мови в Держ. вид-ві України. З 1926 – аспірантка наук.-дослідної каф-ри географії і антропології Харків. ІНО. Згодом н. с. Укр. наук.-дослідного ін-ту географії і картографії м. Харків.

1937 заарештована НКВС і згодом розстріляна.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 83. Арк. 22; Спр. 85. Арк. 113.

Літ.: *Штойко П.* Григорій Величко 1863–1932. Життєво-бібліографічний нарис. Львів, 2018. С. 143–147.

Петро Сіреджук

СТУДИНСЬКИЙ Кирило Йосипович

СТУДИ́НСЬКИЙ Кирило Йосипович

(04.10.1868–07.1941) – вчений-філолог, літературознавець, письменник і фольклорист, громад. та політ. діяч. Н. в с. Кип'ячка (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. На формування світогляду С. значний вплив мали батьки та дідусь С. Качала – відомий публіцист і літератор, церк. діяч, один з фундаторів та засн. т-ва "Просвіта", НТШ та час. "Діло". Шкільну освіту здобув у Терноп. г-зії та АГ м. Львів. Згодом навч. у Львів. (1887–91) та Віден. (1891–93) ун-тах. Д-р філософії (1894). Викл. г-зій м. Львів, Краків. (1897–99) та Львів. (1900–18) ун-тів. 1918 – ректор Львів. ун-ту.

З кін. 19 ст. займав чільне місце в укр. нац.-культ. та сусп.-політ. рухах Галичини. Брав активну участь у діяльності "Просвіти", Т-ва прихильників укр. л-ри, науки і штуки, Руського (Укр.) пед. т-ва. 1906–09 обраний заст. голови НТШ – М. Грушевського. 1916–20 – голова "Учительської громади". 1905–14 як чл. Крайової шкільн. ради послідовно виступав на захист укр. мови та нац. шкільництва. З 1896 – чл. Катол. русько-нар. союзу. 1911 брав активну участь у створенні УХСП, в. о. співред. її пресового органу – газ. "Руслан".

1919, через відмову присягнути на вірність Польщі, був позбавлений новою владою посади проф. Львів. ун-ту та інтернований до таборів у м. Баранів (нині Баранів-Сандомирський Тарнобжезького пов. Підкарпат. в-ва, Польща) та Домб'є (нині в складі м. Краків Малопольс. в-ва, Польща). 1921–22 – 1-й заст. голови УНРади.

У відродженій польс. д-ві брав активну участь у громад.-політ. житті краю, активно виступав за відкриття укр. ун-ту в м. Львів. 1923–32 – голова НТШ. Під кер-вом С. НТШ налагодило тісні контакти з відомими укр. й закорд. вченими, громад., культ. й політ. діячами: І. Пулюєм, І. Крип'якевичем, В. Кубійовичем, М. Лисенком, К. Левицьким, А. Ейнштеном, Т. Масариком та ін. 1925–30 – чл. УНДО. Обстоюючи ідею єдності укр. народу й соборності України, до поч. 1930-х орієнтувався на СРСР. У зв'язку з цим підтримував політику українізації, налагодив тісні стосунки з рад. Україною. 1924–33 – чл. ВУАН. 1928 працював у комісії зі складання укр. правопису (Харків). За свої радянофіл. симпатії С. зазнавав критики не лише від націоналістичних, а й від поміркованих укр. політиків. Під час Голодомору 1932–33 позбувся радянофіл. ілюзій, очолював Крайовий к-т допомоги Україні в Галичині. 4.10.1933 президія ВУАН вивела С. зі свого складу.

Під час приєднання ЗУЗ до складу УРСР обраний у 10.1939 головою Нар. Зборів Зх. України, 1940 – депутатом ВР УРСР та СРСР. На цих постах урятував багатьох українців від сталін. репресій. 1939–41 – акад. ВУАН, проректор та декан філол. ф-ту Львів. ун-ту.

У кін. 06.1941, після поч. рад.-нім. війни, разом з дружиною вивезений співробітниками НКВС до м. Київ, де після 6.07.1941 був страчений. Обставини смерті та місце поховання досі не з'ясовані.

Тв.: *Студинський К.* До історії взаємин Галичини з Україною. Львів, 1906;

Його ж. Львівська духовна Семинария в часах Маркіяна Шашкевича (1829–1843). Львів, 1916; *Його ж.* Матеріяли до історії культурного життя в Галичині в 1795–1856 рр. Львів, 1920; *Його ж.* Пам'ятки полемічного письменства кін. XVI і поч. XVII в. Львів, 1900; *Його ж.* Пересторога. Львів, 1895; *Його ж.* Псевдо-Посланіє Маркіяна Шашкевича. Львів, 1935.

Літ.: Дорош Є., Слюзар В. Кирило Студинський: Документи, спогади, світлини. Тернопіль, 2008; *Кліш А.* Кирило Студинський: життя і діяльність. Монографія. Тернопіль, 2011; *Мельник І.* Кирило Студинський – трагічна доля вченого // Zbruch. 2013. 4 жовт.; *Сварник Г.* Кирило Студинський // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Гуманітарні науки. 2018. Вип. 15. С. 62–70; *Швидкий В.* Студинський Кирило Йосипович // ЕІУ. Т. 9. К., 2012. С. 873.

Михайло Москалюк

ТАРНА́ВСЬКИЙ Віктор Львович

(1897 – кін. 06.1920) – підстаршина УСС, старшина УГА. Н. в с. Підлисся (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Золочів, випускні іспити склав 20.07.1916 на гімназ. курсах у м. Відень.

Воював з 1916 в Легіоні УСС; іменований підхорунжим. В УГА – від 11.1918; служив у 1-й бригаді УСС. Перебував за р. Збруч. Отримав 1.08.1919 військ. звання четаря. Заарештований у кін. 04.1920 чекістами й вивезений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва). Звідси 16.06.1920 з групою понад 130 старшин УГА відправлений на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли полонених, була затоплена в Білому м.

Літ.: Дойков Ю. Дойков Ю. Красный террор. Россия, Украина… 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 67; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321; Українські ґімназийні курси у Відни в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 26.

Микола Вітенко, Кім Науменко

ТАРНА́ВСЬКИЙ Гриць (Григорій)

(18.12.1886 – д. і м. с. н.) – лікар, старшина УГА. Н. в с. Завада (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник 1909 укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював медицину у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив санітарним підстаршиною, потім старшиною в австро-угор. армії. В УГА – з кін. 1918; санітарний хорунжий військ. групи "Крукеничі". Іменований 1.03.1919 санітарним четарем, служив у санітарно-мед. службі бригади А. Кравса, згодом 8-ї Самбір. бригади. У 08.1919 з групою старшин і підстаршин, уникаючи польс. полону, перейшов через Румунію на Наддніпрян. Україну, де продовжив службу в УГА. Від 02.1920 – у ЧУГА. З 05.1920 служив у ДА УНР, у її складі наприкінці 11.1920 перейшов р. Збруч на зх. і на тер. сучасної Тернопільщини потрапив у польс. полон. Перебував у таборах для інтернованих у Польщі. Після звільнення працював фельдшером на Волині.

Подальша доля невідома.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 129; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при держ. ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 137; *Зілінський В.* В борні за Україну (Мостищина). Дрогобич, 2006. С. 26; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ТАРНА́ВСЬКИЙ Омелян Филимонович

(25.08.1895–16.04.1965) – старшина УГА, лікар, д-р медицини. Н. в с. Манаїв (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Випускник 1914 г-зії м. Броди (нині Львів. обл.).

Від 1915 воював у сотні скорострілів австро-угор. армії на Італ. фронті. Учасник Листопадового чину в м. Стрий (нині Львів. обл.). Надалі служив в УГА, брав участь у боях біля м. Львів і під

час Чортків. офензиви; був поранений. Іменований 1.08.1919 поручником. На Наддніпрян. Україні перехворів на тиф. У 08.1920 в складі групи А. Кравса прибув до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих.

Через якийсь час після звільнення виїхав до США. Закінчив мед. студії, здобув диплом лікаря-дантиста, працював за фахом. Чл. УЛТПА. Брав участь у гетьман. русі.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс), де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Літ.: Головин Б., Гуцал П. Тарнавський Омелян Филимонович // ТЕС. Т. 3. Тернопіль, 2008. С. 384; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337; XXXVI. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum im. Rudolfa w Brodach za rok szkolny 1913/1914. S. 44.

Петро Гуцал

ТЕРПЕЛИ́ВЕЦЬ
Михайло

(1891–03.1920) – старшина УГА. Н. в с. Різдвяни (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в АГ м. Львів, випускні іспити склав 7.09.1916 на гімназ. курсах у м. Відень.

В УГА воював хорунжим від поч. 1919. Брав участь у спільному поході УГА та ДА УНР на м. Київ.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 19; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ТИМО́ШИК
Михайло

(1897 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Сокаль (нині Львів. обл.). До 1914 закінчив 5 кл. у г-зії рідного міста.

В УГА воював хорунжим з кін. 1918; пройшов увесь бойовий шлях. Іменований 1.08.1919 четарем. У кін. 04.1920 на Вінниччині потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки звільнений 13.12.1920. Повернувся додому.

Подальша доля невідома.

Літ.: Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 126; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 332.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ТИ́ХИЙ
Спиридон Андрійович

(12.06.1888–30.08.1963) – підстаршина жандармерії УГА, торговець, громад. діяч. Н. в м. Підгайці (нині Терноп. обл.) у міщан. родині.

Від літа 1914 воював в австро-угор. армії на фронті, отримав підстаршин. звання. Учасник Листопадового чину в м. Підгайці й пов. В УГА служив у польовій жандармерії.

Після війни проживав у родинному місті, займався торгівлею. Очолював у м. Підгайці Т-во укр. підприємців. Навесні 1944 емігрував на Зх. 1949 переїхав з Німеччини до США.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс).

Літ.: Гуцал П. Підгаєччина в період Західно-Української Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 206; Сл. п. Спиридон Тихий // Свобода. 1963. 14 верес. Ч. 175. С. 7.

Петро Гуцал

ТО́ФАН
Андрій

(1891 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в с. Підвисоке (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1903–11 в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

В УГА служив з 11.1918 у Снятин. ПВК, за р. Збруч був старшиною НКГА. Іменований 1.08.1919 четарем.

Після війни завершив вищі студії, працював службовцем у м. Снятин, потім у м-ку Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). 1943 зголосився до д-зії "Галичина", однак через вік не був прийнятий.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 43, 339.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ТРАЧУ́К
Микола Васильович

(02.04.1890–01.1938) – вояк УГА. Н. в м. Обертин (нині смт Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.).

В УГА воював з 11.1918 до кін. 05.1919, коли в складі військ. групи перейшов до ЧСР. Перебував у таборах для інтернованих.

Разом з групою колиш. вояків УГА виїхав 1925 до рад. України. Проживав у м. Умань Черкас. обл. Працював у радгоспі бригадиром.

Заарештований співробітниками НКВС восени 1937. Безпідставно звинувачений у "контрреволюційній діяльності, шпигунстві на користь іноземної держави". На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 7.01.1938 розстріляний у м. Київ. Реабілітований 1958.

Літ.: Реабілітовані історією. Черкаська область. Кн. 4. Черкаси, 2004. С. 180; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії / упоряд. О. Савків; авт. передм. П. Гуцал. Тернопіль, 2010. С. 90.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ТРИЛЬО́ВСЬКИЙ
Орест Іванович

(24.08.1899–27.07.1927) – підстаршина УГА. Н. в м. Львів. До 04.1917 навч. у філії АГ м. Львів.

Доброволець УГА. Воював підстаршиною в 2-й сотні 4-го куреня 24-го піх. полку ім. П. Дорошенка. Влітку 1919 – у Залізній д-зії ДА УНР. Восени 1919 потрапив у польс. полон. Перебував у таборі с. Пикуличі біля м. Перемишль (нині Польща).

У 06.1920 приїхав до ЧСР з метою здобути вищу освіту. Навч. у вищій екон. шк. м. Прага. Повернувся до Галичини. Після 1924 працював у наук. б-ці НТШ у Львові. Чл. УСДП.

П. у м. Львів.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 403.

Петро Гуцал

ТРИШ
Микола Васильович

(27.07.1890 – д. і м. с. н.) – поручник жандармерії УГА. Н. в с. Устечко (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Випускник г-зії.

Учасник ПСВ. Хорунжий австро-угор. армії. З 11.1918 на службі в жандармерії УГА.

Після завершення визвол. змагань зазнав переслідувань польс. влади. Змушений виїхати до ЧСР. Прибув 20.08.1921 з метою навч. на правн. ф-ті Празьк. ун-ту.

П. у Чехії після ДСВ.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 403.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ТРИШ
Микола Васильович

ТРИЩУ́К
Ілля Юхимович

(1891 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, педагог. Н. в с. Старі Кути (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії.

В УГА воював хорунжим до кін. 05.1919. Перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

У складі групи колиш. вояків УГА виїхав 1925 до рад. України. Проживав у м. Кіровоград (нині Кропивницький). Працював учителем у 5-й трудовій шк.

Заарештований співробітниками НКВС УРСР 19.08.1937. Безпідставно звинувачений у тому, що "проводив контрреволюційну педагогічну діяльність, застосовував антирадянські методи виховання". На підставі сфабрикованої справи згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 10.12.1937 ув'язнений на 10 р.

Загинув у ВТТ в Росії. Реабілітований 7.07.1989.

Літ.: Реабілітовані історією. Кіровоградська область. Кн. 5. Кіровоград, 2009. С. 442; У борні за Українську державу. Матеріали ДАТО про вояків Української Галицької армії / упоряд. О. Савків; авт. передм. П. Гуцал. Тернопіль, 2010. С. 90.

Петро Гуцал

ТУЧАПСЬКИЙ
Михайло Михайлович

ТУЗЯ́К
Андрій Андрійович

(15.12.1898 – осінь 1919) – старшина УГА. Н. в с. Бартатів (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в АГ м. Львів, випускні іспити склав 1917 як військ. канд.

Мобілізований до австро-угор. армії; отримав військ. звання фенриха (хорунжого). В УГА воював від кін. 1918; служив у групі "Південь", потім командував сотнею в 7-й бригаді. Іменований 1.01.1919 четарем. Перебував за р. Збруч.

Загинув за невідомих обставин.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 19; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1916/1917. Львів, 1917. С. 51; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

ТУ́РЧИН
Яків Теофільович

(08.12.1890 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї ремісника. Навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив в інтендатурі австро-угор. армії, мав військ. звання лейтенанта. В УГА – з 12.1918; був старшиною інтендант. служби Коломий. ОВК. Іменований 1.03.1919 поручником харчівництва. Влітку 1919 потрапив у польс. полон. На поч. 1930-х проживав і працював у м. Борислав (нині Львів. обл.).

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 324; Sprawozdanie Dyrekcyi c. k. Gimnazyum I. z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1907/08. Stanisławów, 1908. S. 75.

Петро Гуцал

ТУСТАНО́ВСЬКИЙ
Омелян Юліанович

(1892–06.1919) – старшина УГА. Н. в с. Унятичі (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Дрогобич (1912). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, відбув старшин. підготовку й воював фенрихом, потім лейтенантом на фронті. В УГА – з 11.1918; брав участь у боях біля м. Львів у складі військ. групи "Південь". Іменований 1.01.1919 поручником. Згодом призначений командантом м. Борислав (нині Львів. обл.), перебував на цій посаді до 04.1919, потім знову в бойовій ч. на фронті.

Загинув під час Чортків. офензиви. Обставини, місце й точна дата смерті невідомі.

Літ.: Войтуняк П., Кікта С. Унятичі (у 450-річчя: 1531–1981) // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1986. С. 410; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304.

Петро Гуцал

ТУЧА́ПСЬКИЙ
Михайло Михайлович

(22.11.1886 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

Учасник ПСВ. Підстаршина 30-го піх. полку австро-угор. армії. В УГА воював хорунжим з кін. 1918. У складі свого підрозділу перейшов 20.05.1919 до ЧСР. Інтернований у таборах м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді), Йозефов (нині обидва Чехія).

Згодом навч. на правн. ф-ті Празьк. ун-ту. Чл. УВО.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 403.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

У́ГРИН
Дмитро

(25.10.1899 – після 1945) – підстаршина УГА, ветлікар. Н. в с. Топорівці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Городенка, випускник філії АГ м. Львів (1918).

Підхорунжий УГА. Після війни здобув фах ветеринара. Працював у м. Домб'є (нині в складі м. Краків, Польща), Обертин, Ланчин (нині обидва Івано-Франк. обл.), після 1945 – знову в Обертині.

Літ.: Мохорук Д. Село моє Топорівці. Т. 2. Косів, 2006. С. 42, 229.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

УГРИЩУ́К
Федір Олександрович

(03.02.1897 – д. і м. с. н.) – підстаршина УГА. Н. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). До ПСВ закінчив 7 кл. г-зії м. Чернівці.

Мобілізований під час ПСВ до австро-угор. армії. Підхорунжий 24-го піх. полку. З 1.11.1918 – доброволець УГА. Хорунжий 2-ї Коломийм. бригади. Потрапив у польс. полон (02.1920). Перебував у таборах с. Вадовиці та м. Краків (нині обидва Польща). Прибув 5.02.1922 до ЧСР, щоб здобути вищу освіту.

Подальша доля невідома.

Дж.: Národní archiv. Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady. Ukrajinský hromadský komitét v ČSR se sídlem v Praze. 489. 5601–5800. 427.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

"GŁOS POLSKI"

Польськомовна газета в м. Тернопіль у період ЗУНР. Періодичне вид. під такою назвою виходило в місті від 17.12.1904 до поч. 09.1914 та від 08.1917. Після Листопадового чину 1918 вихід часопису припинився. З дозволу укр. уряду, який перебував у Тернополі, "G.P." почав виходити 18.12.1918 як тижневик, з 27.02.1919 (№ 11) – двічі на тиждень. Вид. було цензурованим. Видавала газету Нар. орг-ція (НО; Organizacja Narodowa) – польс. громад. к-т у Тернополі, ств. у серед. 10.1918.

Публікувалися матеріали про події в місті й пов., життя польс. громади, діяльність НО та різних т-в, культ.-просвітн. заходи, військ. дії на фронті (переважно інформація з польс. газет в ін. містах, зокр. м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), зрідка з повідомлень НКГА), про події в країнах Європи, у т. ч. Польщі тощо. Друкувалися обов'язкові розпорядження укр. міськ. та повітов. влади, а також поетичні й прозові тв. польс. письменників, статті про видатних поляків та ін.

Газета організовувала збір коштів для полонених вояків-поляків, яких утримували в єзуїтському костелі й тюрмі міста, на шпиталь і польс. г-зію, б-бу з епідемічними хворобами, ін. громад. потреби. Після того, як укр. контррозвідка виявила й заарештувала чл. польс. підпільної орг-ції, що готувала в місті збройн. виступ, і встановила причетність до неї діячів НО, газета була закрита. Останній її номер з'явився 24.04.1919.

В архівах та б-ках м. Тернопіль і Львів примірники цієї газети віднайти не вдалося.

Літ.: Wspomnienia z dni inwazji ukraińskiej // Głos Polski. 1921. 18 wrześn.; *Żyburtowicz J.* Z czasów inwazji ukraińskiej w Tarnopolu // Głos Polski. 1922. 16 kwiet.

Петро Гуцал

УГРИЩУК
Федір Олександрович

Уточнення та доповнення до І–3 томів

Наявна інформація	Уточнення чи доповнення
1 том	
С. 105. **БАЧИНСЬКИЙ Лев Васильович** Речення "Від 1.08.1914 – заст. голови ГУР у Львові, з 05.1915 – ЗУР у Відні."	Читати як "Після рос. окупації Сх. Галичини 1914 виїхав до м. Відень, з 05.1915 – заст. голови ЗУР."
С. 340. **ГАНИЦЬКИЙ Степан Володимирович**	Дійсні дата і місце народження – 17.11.1887, с. Ушня (нині Золочів. р-ну Львів. обл.).
С. 344. **ГАНЧЕРЮК (ГАНЧАРЮК) Семен (Сень, Сенько) Петрович**	**ГАНЧЕРЮК (ГАНЧАРЮК) Семен (Сень, Сенько) Петрович** (12.04.1884–12.1930). Н. в с. Легучени (нині с. Зелений Гай Новоселиц. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. З 12.1910 – чл. правління міськ. філії т-ва "Руська бесіда" в м. Чернівці.
С. 372. **ГНАТЮК Володимир Петрович**	Правильно: **ГНАТЮК Володимир Михайлович**
С. 589. **ДРАҐАН Орест Васильович**	Правильно: **ДРАҐАН Орест Іванович** (27.11.1887–1958). На с. 590 доповнення: Після війни проживав у м. Радівці (Румунія).
2 том	
С. 105. **ІВАНОВИЧ Онуфрій (Онофер, Онуфер) Теодорович**	Повні дати життя (10.06.1892–27.04.1920). На с. 106 доповнення: Навесні 1920 був арештований більшовиками й відправлений ешелоном до концтабору с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва) разом із сотнями ін. галиц. старшин. Розстріляний більшовиками при спробі втечі з ешелону на залізн. ст. Котюжани (нині с. Мурованокурилів. р-ну Вінниц. обл.) разом з 2 ін. старшинами УГА – пор. С. Глібовицьким та чет. О. Буцурою. Усі 3 поховані на цвинтарі с. Обухів (нині Мурованокурилів. р-ну Вінниц. обл.).
С. 241 **КОЛЕССА Філарет Михайлович** – помилково вміщено фото його сина Колесси Миколи Філаретовича	

С. 792. **ОХРИМОВИЧ Юліан Юліанович**	Повні дати життя (03.02.1893–10.10.1921). Н. в м. Стрий (нині Львів. обл.). Не був старшиною УГА, з 1914 проживав на Наддніпрян. Україні. Чл. УЦР 1917–18 у м. Київ. Підтримував зв'язок із Всеукр. повстанським к-том, до якого входили колиш. старшини УГА.
3 том	
С. 18. **ПАВЛЮХ Захар Гнатович** – вказано, що за портретом І. Франка приїздила його вдова Ольга Франко.	Насправді невістка – теж Ольга Франко (дружина Петра Франка).
С. 141. **ПІГУЛЯК Ізидор**	**ПІГУЛЯК Сидір Дарійович** (12.11.1888–10.05.1943). Н. в м. Садгора (нині в складі м. Чернівці) в сім'ї нар. учителя. 1900–03 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, з 1903 продовжив навч. в 2-й укр. держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).
С. 154. **ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ**	Ілюстрація подана зі збірника "Сурма" (Львів; К., 1922. С. 24), а не "Співаника УСС" (Відень, 1918).
С. 231. **ПОРОДКО Лев**	Дати життя (1874–05.10.1920). Не був сином учителя Василя Породка. У м. Коломия не проживав. У м. Львів закінчив 1894 АГ і студіював медицину в ун-ті. П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

ДЖЕРЕЛА ТА БІБЛІОГРАФІЯ ДО ІСТОРІЇ ЗУНР

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України

Ф. 1 Центральний Всеукраїнський Виконавчий Комітет.
Ф. 2 Рада Народних Комісарів УРСР.
Ф. 4 Наркомат закордонних справ УРСР.
Ф. 118 Директорія УНР.
Ф. 1738 Бюро друку України при ВУЦВК.
Ф. 1075 Військове міністерство УНР.
Ф. 1078 Головне управління Генерального штабу УНР.
Ф. 2188 Начальна команда Галицької Армії Західної Області Української Народної Республіки.
Ф. 2192 Диктатор Західної Області Української Народної Республіки.
Ф. 2467 Товариство допомоги українській шкільній молоді, інтернованій у таборах.
Ф. 3179 Воєнно-історичний музей-архів.
Ф. 3307 Всеукраїнська спілка військових інвалідів.
Ф. 3508 Український Центральний комітет у Варшаві.
Ф. 3522 Табір Тухоля.
Ф. 3523 Табір Щипйорно.
Ф. 3524 Табір Стшалків.
Ф. 3526 Табір Александрів Куявський.
Ф. 3527 Філія Товариства колишніх вояків Армії УНР у м. Каліші.
Ф. 3656 Рада Республіки.
Ф. 3696 Міністерство іноземних справ УНР.
Ф. 3992 Союз українських організацій в ЧСР.
Ф. 4069 Редакція газети "Стрілець" за 1919 р. Українське бюро преси при Диктатурі ЗУНР.
Ф. 4436 Військова Канцелярія Диктатора Західно-Української Народної Республіки (м. Відень) 1920–1922 рр.
Ф. 4440 Представництво ЗУНР у Празі 1919–1923 рр.
Ф. 4425 Комітет західноукраїнської еміграції в ЧСР.
Ф. 4451 Бригада генерала Кравса Української Галицької Армії (1918–1920 рр.).
Ф. 4465 Колекція матеріалів УНР і ЗУНР.

Центральний державний архів громадських об'єднань України

Ф. 1 Центральний Комітет Комуністичної партії України.
Ф. 6 Центральний Комітет КПЗУ.

Центральний державний історичний архів України у м. Львові

Ф. 146 Галицьке намісництво.
Ф. 211 Польська Ліквідаційна Комісія.

Ф. 214 Генеральний делегат уряду для Галичини.
Ф. 309 Наукове товариство ім. Шевченка.
Ф. 353 Легіон УСС.
Ф. 359 Назарук Осип, адвокат, письменник, громадський і політичний діяч.
Ф. 360 Особистий фонд Гриця Коссака.
Ф. 385 Особистий фонд Сеня Горука.
Ф. 516 Калішська філія Українського Центрального Комітету.
Ф. 580 Управління Української військової станиці міста Каліша.
Ф. 581 Колекція документів про діяльність урядів і армій Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки (1914–1939 рр.).
Ф. 749 Начальна інтендантура УГА (1919–1920).
Ф. 753 Українська збірна станиця у м. Ланцуті.
Ф. 760 Особистий фонд адвоката Г. К. Степури.
Ф. 819 Калішське відділення Українського товариства допомоги емігрантам.

Центральний державний кінофотофоноархів України
А-83, А-84, А-88, А-96. Колекція альбомів частин інтернованої Української Галицької Армії в таборах Чехо-Словаччини.

Державний архів Вінницької області
Ф. 2367 Відділ управління Подільського губернського революційного комітету.
Ф. 2625 Подільський губревком.

Державний архів Закарпатської області
Ф. 1148 Центральна Народна Рада, м. Хуст.

Державний архів Івано-Франківської області
Ф. 2 Станіславське воєводське управління.
Ф. 11 Печеніжинське повітове староство.
Ф. 606 Начальна Команда Української Галицької Армії.
Ф. Р-1576 Спогади старих більшовиків, колишніх членів КПЗУ та інших громадян з історії краю.

Державний архів Львівської області
Ф. 1 Львівське воєводське управління.
Ф. 129 Прокурор обласного суду у м. Львові.
Ф. 256 Товариство вивчення історії оборони Львова і південно-східних воєводств у 1918–1920 рр. у Львові.
Ф. 257 Товариство по вивченню історії оборони м. Львова і південно-східних воєводств.
Ф. 271 Дирекція поліції у м. Львові.

Archiwum Aktów Nowych w Warszawie
Ambasada Rzeczy Pospolitej w Paryzu.
Ambasada Rzeczy Pospolitej w Londynie.
Ambasada Rzeczy Pospolitej w Moskwie.
Centralna Agencja Polska w Łozanie.
Consulat Generalny Rzeczy Pospolitej w Wiedniu.
Delegacja Polska na Konferencji Pokojowej w Paryzu.
Gabinet Cywilny Rady Ministrów.
Ministerstwo Spraw Zagranicznych.
Pelnomocnik Glównego Urzędu Likwidacyjnego w Wiedniu.

Polska i Ukraina. Kolekcja opracowań i odpisów dokumentów.
Poselstwo Rzeczy Pospolitej w Bernie.
Poselstwo Rzeczy Pospolitej w Pradze.
Prezydium Rady Ministrów.
Kolekcja opracowan i odpisów dokumentów dotyczących stosunków Polski z Litwą, Lotwą, Rosyjską Republiką Radziecką, Ukrainą.
Sikorski Władyslaw.

Centraine Archiwum Wojskowe (Warszawa)
1.301.7 Oddział I Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego.
1.301.10 Oddział III Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego.
1.304 Oddział Wojsk Polskich na Galicji Wschodniej.
1.304.1 Dowództwo Wojska Polskiego na Galicję Wschodnią.
1.310.1 Dowództwo Frontu Galicyjskiego.
1.310.2 Dowództwo Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego.
1.380.1-3 Ukrainska Armia Sojusznicza.
1.400 Kolekcje Rękopisów.
WBH Wydział Wojny Polskiej.

Archiwum Państwowe w Przemyślu
Polska Rada Narodowa. Sygn. 26.

Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu
Dzial rękopisów. Sygn. 22. Walki polsko-ukrainskie w Przemyslu.

Muzeum Ziemi Przemyskiej
Wspomnienia.

Biblioteka Narodowa (Warszawa)
Mikrofilmy dokumentów Towarzystwa Naukowego im. T. Szewczenki we Lwowie.

Biblioteka Jagellońska (Kraków)
Oddział staryh druków i książek żadkich. Lwów, listopad 1918. Naczelna Komenda Wojsk Polskich we Lwowie.

Архів Українського Католицького університету ім. св. Климента Папи (Рим)
Ф. Колекція документів ЗУНР.

Российский государственный военный архив (Москва)
Ф. 102 Управление армиями Юго-Западного фронта.
Ф. 103 Управление армиями Украинского фронта.
Ф. 199 XIV Советская армия.

Российский центр хранения и изучения документов новейшей истории (Москва)
Ф. 17 Центральный Комитет Коммунистической партии Советского Союза.

Центр хранения историко-документальных коллекций (Москва)
Ф. 39 Комиссия по реабилитации жертв политических репрессий.
Ф. 308 II отдел Генерального штаба Войска Польского.
Ф. 471 Верховное командование Войска Польского.
Ф. 472 Информационные сводки Генштаба Войска Польского.

ОПУБЛІКОВАНІ ДЖЕРЕЛА

А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999.
А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 2 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 2019.
А ми тую стрілецькую славу збережемо...: фото-каталог пам'яток і пам'ятних знаків, присвячених Українським січовим стрільцям, на Тернопільщині. Тернопіль, 2016.
Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріялів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред.-упоряд Б. Кравців. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975.
Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріялів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред.-упоряд. М. Климишин. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985.
Архів Української Народної Республіки. Міністерство закордонних справ. Дипломатичні документи від Версальського до Ризького мирних договорів (1919–1921) / упоряд. В. Кавунник. К., 2016.
Архів Української Народної Республіки. Міністерство Закордонних Справ. К., 2016.
Бойківщина: монографічний збірник матеріялів про Бойківщину з географії, історії, етнографії і побуту / гол. ред. М. Утриско. Філадельфія; Нью-Йорк, 1980.
Боротьба трудящих Буковини за соціальне і національне визволення і возз'єднання з Українською РСР (1917–1941). Документи і матеріали / відп. ред. І. К. Фесенко. Чернівці, 1958.
Боротьба трудящих Прикарпаття за своє визволення і возз'єднання з Радянською Україною: Документи і матеріали (1921–1939). Станіслав, 1957.
Буковина, її минуле і сучасне. Париж, 1956.
Бучаччина. Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто; Вінніпег, 1978.
Вісник державних законів для всіх земель Української Народної Республіки. Вип. 11, 14, 18, 26, 27, 30, 32, 36, 37, 39. Б/м, 1919.
Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Републики. Вип. 1–11. Станиславів, 1919.
Вістник Державного Секретаріату військових справ. Вип. 1–9. Тернопіль; Станиславів; Кам'янець-Подільський, 1918–1919.
Вістник Державного Секретаріяту просьвіти і віроісповідань. Ч. 1–3. Станиславів, 1919.
Вістник Державного Секретаріяту шляхів, почт і телеграфів. Станиславів, 1919.
Вістник Українського війська. Видання Державного Секретаріяту військових справ. Кам'янець-Подільський, 1919.
Галичина – український здвиг за матеріалами архіву Степана Гайдучка: [Альбом]. Львів, 2014.
Горе переможеним. Репресовані міністри Української революції / упоряд. А. Когут, Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко, Н. Григорчук, Н. Савченко. К., 2018.
Гражданская война на Украине. 1918–1920: Сборник документов и материалов. В 3 т. Т. 1–3. К., 1967.
Гунчак Т. Джерела до новітньої історії України. В 3 т. Т. 2: Українська революція. Документи: 1919–1921. Нью-Йорк, 1984.
Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974.
Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920: документи і матеріали / упоряд. В. Верстюк: у 2 т. Т. 1. К., 2006.

Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009.
Документы Гуверовского архива (США) о гражданской войне в СССР (Авт. вступ. ст., конс.-мет. и публ.: В. М. Установ, Е. М. Наумова) // Отечественные архивы. 1992. № 1. С. 58–76.
Документы и материалы по истории советско-польских отношений. Т. 2–3. М., 1964–1965.
Документы внешней политики СССР. Т. 1–2. М., 1958–1959.
З історії революційного руху у Львові: 1917–1939 / відп. ред. І. Крип'якевич. Документи і матеріали. Львів, 1957.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005.
Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 3 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан; передм.: М. Кугутяк. Івано-Франківськ, 2013.
Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретаріятом Зах.-Укр. Н. Р. Станиславів, 1918.
Золочівщина: минуле і сучасне / упоряд. М. Дубас. Львів, 2016.
Конституційні акти України. 1917–1920: Невідомі конституції України. К., 1992.
Кривава книга. Дрогобич, 1994.
Крівава книга. Ч. І: Матеріяли до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918/1919 року. Відень, 1919.
Крівава книга. Ч. ІІ: Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920. Відень. 1921.
Кугутяк М. В. Українська націонал-демократія (1918–1939). Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004.
Наріжний С. Українська Еміґрація. Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами 1919–1939 рр. Частина перша. Прага, 1942.
Наріжний С. Українська Еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої). К., 1999.
Международные отношения и внешняя политика СССР: Сборник документов (1871–1957). М., 1961.
Національні відносини в Україні в ХХ ст.: Збірник документів і матеріалів. К., 1994.
Олена Кульчицька. Альбом-каталог. Львів, 2013.
Перші дні листопада в Східній Галичині. Матеріали і документи // ЛЧК. 1930. Ч. 2. С. 22–23; Ч. 3. С. 20–21; Ч. 4. С. 22–23; Ч. 6. С. 23; Ч. 8. С. 29–32; Ч. 9. С. 22.
Під прапором Жовтня. Документи і матеріали / ред. О. Карпенко. Т. 1. Львів, 1957.
Під прапором Жовтня. Документи і матеріали. Т. 2. Львів, 1964.
Прикази до впорядку піхоти Західно-Української Народної Республіки. Станиславів, 1918.

Процес генерала Мирона Тарнавського в 1919 р. Матеріяли. Вінніпег, 1976.
Революційна боротьба на Тернопільщині. 1917–1939. Документи і матеріали. Тернопіль, 1959.
Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1989.
Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1996.
Симон Петлюра та його родина. Документи і матеріали / упор. В. Михальчук. К., 1996.
Симон Петлюра: Статті, листи, документи. Т. 1–2. Нью-Йорк, 1956–1958.
Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки. Документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008.
Становище трудящих Львова. 1917–1939. Документи і матеріали. Львів, 1961.
Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990–1993. Т. 1–3.
У борні за Українську державу: матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / уклад. О. Р. Савчин. Тернопіль, 2010.
Україна в XX ст.: Збірник документів і матеріалів (1900–1939) / упор. А. Т. Слюсаренко, А. О. Буравченков, М. І. Миронець та ін. К., 1997.
Україна – Польща 1920–1939 рр.: З історії дипломатичних відносин УСРР з Другою Річчю Посполитою: Документи і матеріали. К., 2012.
Українська РСР на міжнародній арені: Збірник документів (1917–1923 рр.) / відп. ред. В. Корецький. К., 1966.
Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. В 3 т. Т. 1–3. Б/м, 1983.
Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1–2 / упор. В. І. Верстюк (кер.), О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький та ін. К., 1996–1997.
Українські дипломатичні ноти в справі Галичини. Кам'янець, 1919.
Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918–1922) : Документи і матеріали / упор. В. М. Даниленко, Н. В. Кравець. К., 2012.
Хрестоматія з історії держави і права України. У 2 т. Т. 2 / за ред. В. Д. Гончаренка. К., 1997.
Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012.
Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955.
УСС в боях і міжчассі. Мистецька спадщина. Львів, 2007.
Хрестоматія з історії Коломиї / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2016.
Шляхами Золотого Поділля: Тернопільщина і Скалатщина. Т. 3. Філядельфія, 1983.
Шляхами на Соловки: Радянське десятиріччя Михайла Лозинського / Публікація, упорядкування та примітки О. С. Рубльова // УІЖ. 1997. № 4. С. 103–135; 1998. № 1. С. 112–121.
Шляхом Жовтня. Боротьба трудящих Закарпаття за національне і соціальне визволення та возз'єднання з Радянською Україною: Збірник документів. Т. 1. 1917–1923 / гол. ред. І. М. Ващ. Ужгород, 1957.
Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости. 1878–1978. Філадельфія; Мюнхен, 1978.
Яворівщина і Краковеччина: реґіональний історично-мемуарний збірник / ред. В. Лев і В. Барагура. Нью-Йорк, 1984.

Akty i dokumenty dotyczące sprawy granic Polski na konferencji pokojowej w Paryżu, 1918–1919. Zebrane i wydane przez Sekretarjat generalny delegacji Polski. Cz. 1–4. Paryż, 1920–1926.
Documents on British Foreign Policy. 1919–1939. First series. Vol. 1-3. London, 1947–1949.
Ereignisseinder Ukraine 1914–1922 deren Bedeutung und historisches hintergrunde / Uon Theophil Hornykiewicz. Bd. 1. Philadelphia, 1966; Bd. 2. 1967; Bd. 3. 1968; Bd. 4. 1969.
Foreign Relations. The Lansing Papers. 1914–1920. Vol. 1–2. Washington, 1939–1940.
Hunczak T. Ukraine and Poland in documents 1918–1922. Vol. 1–2. New York; Paris; Sydney; Toronto. 1983–1985.
Les deliberations duconceil des quatre (24 Mars – 28 Juin 1919). Notes de el'officiel in interprete / ed. P. Mantooux. Vol. 1–2. Paris, 1955.
Material Concerning Ukrainian-Jewish Relations during the Years of the Revolution (1917–1921). Collection of Documents and Testimonies by Prominent Jewish Political Workers. Munich, 1956.
Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918. Relacje uczęstnikow. Z wstępnem słowem Generała J. Stachiewicza oraz przedmowa Generała B. Popowicza i prof. St. Zakrewskiego. T. 1. Lwów, 1933.
Polacy na Ukraine. Zbior dokumentow. Cz. 1: Lata 1917–1939. T. 1 / pod red. S. Stepenia. Zespoł. Red. E. Lis, M. Lytwyn, M. Micel, A. Sician, S. Stepień, W. Tymoshenko. Przemyśl, 1998.
Sprawy polskie na konferencji w Paryżu w 1919 r. Dokumenty i materiały. T. 1–3 / red. Bierzanek i Jozef Kukutka. Warszawa, 1965–1967.
Stenographische protokolle uber die Sitzungen des Hausesder Abgeordnetendes Osterreichisches Reichsrates in Jahren 1917–1918, XXII Session. Wien, 1918. Bd. 1–6.
Ukraine and Poland in documents: 1918–1922 / ed. T. Gunchac. Vol. 1–2. New York; Paris; Sidney; Toronto, 1983.
United States. Department of States. Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference. Vol. 1–13. Washington, 1943–1948.
Źrodła do dziejow walk o Lwow i wojewodstwa południowo-wschonie. 1919–1920. T. 1–3. Lwów, 1936–1939.

СПОМИНИ

Августин Ш. Українське військо в Закарпатті // Вісті Комбатанта. 1967. Ч. 1. С. 40–42.
Алиськевич М. Військова експедиція на Закарпаття // ЛЧК. 1931. Ч. 7–8.
Алиськевич М. Переговори з мадярами в 1918 р. // ЛЧК. 1931. Ч. 7–8. С. 5–13.
Андрієвський Д. В річницю листопада // Самостійна Україна. Чикаго, 1955. № 10–11. С. 1–2.
Андрій Мельник: Спогади та документи. К., 1995.
Андрусяк М. Гомін української державности й соборности на Закарпаттю // ЛЧК. 1931. Ч. 7–8. С. 27–32.
Андрусяк М. Думки Грушевського про потребу української армії // ЛЧК. 1935. Ч. 3. С. 13.
Андрусяк М. З минулого Золочівщини // Золочівщина. Її минуле і сучасне. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982.
Андрусяк М. Як прийшло до Чортківського пролому // ЛЧК. 1936. Ч. 1. С. 106.
Антончук Д. Українсько-польські переговори про замирення в травні 1919 р. // Альманах "Червона калина". 1939. С. 174–178.

Аріо П. Нарис історії 14 Бригади УГА // ЛЧК. 1930. Ч. 4–10.
Бачинський В. Генерал Мирон Тарнавський, начальний вождь УГА. Львів, 1938.
Бачинський В. Заввага до Чортківської офензиви (Справлення й доповнення учасника) // Вісті Братства колишніх вояків 1-шої УД УНА. 1953. Ч. 9–10. С. 23–25.
Бачинський Л. Генерал-полковник Олекса Галкин // ЛЧК. 1938. Ч. 12. С. 6.
Бемко В. Державний Секретаріят Військових Справ // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 61–70.
Бемко В. Листопадові дні в Коломиї // Літопис Коломийський. Коломия, 1993.
Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970.
Берест О. УСС в боях за Львів. Підзамче (Листопадовий спогад) // Свобода. 1956. 1 листоп.
Бізанц А. Ягольниця // Калєндар Червоної Калини на 1923 рік. Львів, 1922. С. 52–59.
Блажкевич І. Листопадовий спогад // ЛЧК. Львів, 1937. Ч. 12. С. 4–6.
Блажкевич І. Спогади (1914–1921) // Дзвін. 1991. № 5, 6.
Бояринич В. Бої за місто Лева (Кривавий шлях). Спогад // ЛЧК. 1992. № 1, 2–3, 4–5, 6–7.
Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 540.
Велигорська М. Мої спомини про Серафинці, Городенку та Листопадовий зрив // Городенщина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С. 172–176.
Винниченко В. Щоденник. 1917–1920. Т. 1. Едмонтон; Нью-Йорк, 1980.
Волицький В. На Львів і Київ. Воєнні спогади 1918–1920. Торонто, 1963.
Воробець В. Перші дні української державності в Коломиї // Український Скиталець. Ліберець, 1921. Ч. 5.
Галицька делегація в Ризі: 1920. Спомини учасника. Львів, 1930.
Герасимів Ю. Десять днів на Прикарпаттю. Спомини з 1919 р. // Калєндар Червоної Калини на 1930 р. Львів, 1929. С. 15–26.
Гірняк Н. Микулинецькі події в 1919 р. // ЛЧК. Львів, 1968. Ч. 1. С. 12–13.
Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. N.-J., 1959.
Гірняк С. 48 днів на чолі Тернопільської військової округи // Шляхами Золотого Поділля. Філядельфія, 1960.
Горбай В. Останні дні у Львові 1918 р. // Новий час. 1933. 24 листоп.
Горбовий М. Встановлення української влади // ЛЧК. 1932. Ч. 1. С. 8–9.
Грушевський М. Спомини // Київ. 1988. № 8–12; 1989. № 8–11.
Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового / упор., вступ. слово, примітки, додатки, біограф. дов. Р. Коваля, Ю. Юзича, П. Арсенича. Серія "Українська воєнна мемуаристика". Т. 4. Вінниця; К., 2009.
Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008.
Дольницький М. Передісторія 1 листопада 1918 // Український Скиталець. 1921. Ч. 1. С. 9–13.
Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920). Мюнхен, 1969.
Думін О. Полк. Дм. Вітовський у спогадах // ЛЧК. 1936. Ч. 11. С. 4–6.
Думін О. Уривки спогадів з 1917–1920 // Калєндар Червоної Калини на 1934 р. Львів, 1933. С. 52–55.
За долю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964. Нью-Йорк, 1967.
Заклинський М. Надвечір'я і ніч перед Першим Листопада // Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами Членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993. С. 61–62.

Заклинський М. Оборона казарм Фердинанда (фрагмент з львівських боїв) // Калєндар Червоної Калини на 1936 рік. Львів, 1935. С. 67–74.
Зибачинський С. Випад галицьких військ на Закарпаття // ЛЧК. 1932. Ч. 4. С. 7–8.
Карманський П. Наша дипльоматична станиця при Св. Престолі в Римі в рр. 1919–1920 // ЛЧК. 1939. Ч. 2. С. 3–4.
Кедрин І. Берестейський мир. Спомини та матеріали. Львів, 1928.
Клочурак С. До волі (Спомини). Нью-Йорк, 1978.
Ковалевський М. При джерелах боротьби. Іннсбрук, 1960.
Козак І. Дещо про державну жандармерію ЗУНР // Український Скиталець. 1923. Ч. 16. С. 22–28; Ч. 17–18. С. 15–25.
Коновалець М., д-р, пор. УГА. До Листопадового чину. Яка була підготовка першого Листопада у Львові // Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993. С. 56.
Кох Г. У другі роковини смерти полк. Ген. Булави Альфреда Шаманека // Український Скиталець. 1922. Ч. 16. С. 1–3.
Кравс А. За українську справу. Спомини. Львів, 1937.
Кривокульський В. Санітарна частина У.Г.А. // ЛЧК. 1938. Ч. 2. С. 15–16.
Курманович В. Відворот УГА за Збруч: сторінка з нашої історії // Діло. 1934. 9 трав.
Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963.
Левицький К. Перед роком // Календар канадійського українця на 1920 р. Вінніпег, 1919. С. 191–192.
Левицький К. Перший Державний Секретаріят у Львові // Український Скиталець. 1923. Ч. 11 (23). С. 15–18.
Левицький К. Перші дні нашої державности (Спомини) // Український Прапор. 1923. Ч. 44.
Левицький К. Розпад Австрії і українська справа // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 10–19.
Левицький О. Галицька Армія на Великій Україні: (Спомини з часу від липня до грудня 1919). Відень, 1921.
Лепкий Л. Осінь 1918 р. // Калєндар Червоної Калини на 1927 р. Львів, 1926. С. 86–95.
Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922; 2-ге вид. Нью-Йорк, 1970.
Макух І. На народній службі. Спогади / упор. В. С. Великочий, О. С. Жерноклеєв. К., 2001.
Марітчак О. Справа Східної Галичини (Спомини з 1919–1923 років) // Альманах "Гомону України" на 1972 р. С. 66–71.
Марітчак Т. Часопись для війська "Козацький голос" (1919) // ЛЧК. 1938. Ч. 3.
Мартинець Т., пор. УГА. Роззброєння львівської касарні при вулиці Зиблікевича І.ХІ.1918 року // Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993. С. 38.
Михайлівський Т. Спомини про Городенку і наші визвольні змагання // Городенщина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С. 168–171.
Мірчук П. Перший Листопад. Торонто, 1958.
Надбужанщина. Збірник. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986; Т. 2–3. 1989.
Назарук О. В українській дипломатичній службі в роках 1915–1923 // ЛЧК. 1938.
Назарук О. Галицька делегація в Ризі 1920 р. Спомини учасника. Львів, 1930.
Назарук О. До історії Революційного часу на Україні. Українські політичні партії, їх союзи і теорії. Вінніпеґ, 1924.

Назарук О. Рік на Великій Україні. Спомини з української революції. Відень, 1920.
Німчук І. Українська військова організація у Відні в днях перевороту. Причини до історії будови української держави в Галичині. Відень; Львів, 1922.
Олена Степанів – Роман Дашкевич: спогади, нариси / упоряд.: Г. Сварник, А. Фелонюк; передм. Я. Дашкевич. Львів, 2009.
Олесницький Є. Сторінки з мого життя. Львів, 2011.
Омелянович-Павленко М. Спомини. Тернопіль, 1930.
Охримович В. "Військовий Комітет" (Причинки до історії Листопадового перевороту на основі особистих помічень і споминів) // Діло. 1938. 1 листоп.
Паліїв Д. Листопадова революція. З моїх споминів. Львів, 1929.
Паліїв Д. Перший листопад // Український Національний Калєндар на 1928 р. Перемишль, 1927.
Панейко В. Перед Першим листопадом. Шматок спогадів // Діло. 1928. 1 листоп.
Пеленський Д. Осінь 1918 року (Уривки зі споминів) // Калєндар Червоної Калини на 1934 рік. Львів, 1933. С. 75–83.
Перемишль – західний бастіон України / під ред. Б. Загайкевича. Нью-Йорк; Філадельфія, 1961.
Перший Листопад у Чорткові: Спогад д-ра Михайла Соневицького //
Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993. С. 394.
Р-кий І. Спомини львівських падолистових днів 1918 р. // Український Скиталець. 1920. № 1. С. 6.
Рудницький І., сот. УГА. Спомини львівських листопадових днів 1918 року // Український Скиталець. Ліберець, 1921. Ч. 1.
Суд над ген. Тарнавським. Винниця 13–14 листопада 1919 // Денник Начальної Команди Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974. С. 241–308.
Т. К. З листопадових днів в Чорткові // ЛЧК. 1935. Ч. 1.
Туринський О. Президент Західно-Української Республіки про нашу справу // Літопис Червоної Калини. 1991. № 5. С. 24–25.
Угнів та Угнівщина. Історично-меморіальний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1960.
Удовиченко О. Україна у війні за державність. Історія організації бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921. К., 1995.
Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958.
Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960.
Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966.
Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968.
Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976.
Флюнт З. Визвольний відгомін на Лемківщині // ЛЧК. 1930. Ч. 7–8. С. 5–7.
Франко П. Летунський відділ УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 10. С. 3–5; Ч. 11. С. 9–12.
Христюк П. Українська революція: Замітки і матеріали до історії української революції, 1917–1920 рр. Т. 3–4. Відень, 1922.
Цегельський Л. Від легенд до правди. Спогади про події в Україні, зв'язані з першим листопада 1918 року. Нью-Йорк; Філадельфія, 1960.
Цегельський Р. "Запасна сотня ім[ені] кн. Василька в Теребовлі" – при повітовій військовій команді в Теребовлі // Українська Галицька Армія: Збірник спогадів. Львів, 2002.
Чайковський А. Чорні рядки. Спогади за час від 1.11.1918 до 13.5.1919. Львів, 1930.
Чайковський А. Чорні рядки: Мої спомини за час від 1 листопада 1918 до 13 травня 1919 р. // Дзвін. 1990. № 6. С. 44–79.
Чубатий М. Державний лад на Західній Области Української Народньої Республіки. Львів, 1921.

Шкрумеляк Ю. Поїзд мерців. Картини жертв і трудів. Львів; К., 1922.
Шухевич С. Спомини з Української Галицької Армії (1918–1920). Ч. 1. Львів, 1924; Ч. 2–5. Львів, 1929.
Ярема Я. Над Сяном. Листопадові дні 1918 року в Перемишлі / упор., передмова, коментарі С. Яреми, післямова М. Литвина. Львів, 1997.
D. H. Miller. My Dairy at the Conference of Paris. Vol. 11–21. New York, 1924–1926.
Daczyński I. Pamiętniki. T. 2. Kraków, 1926.
Dluski K. Wspomnienia z Paryża od 4.01 do 10.08.1918. Warszawa, 1920.
Fischer E. Krieg ohne Heer. Wien, 1935.
Gella J. Ruski miesiąc. 1.XI–22.XI.1918. Lwów, 1919.
Hofman M. Der Krieg der versaumten Gelegenheit. Berlin, 1919.
Loskowski P., Stawecki P. Listopad 1918 we wspomnieniach i relacjach. Warszawa, 1988.
Mączyński Cz. Boje Lwowskie. T. 1–2. Warszawa, 1921.
Rogowski J. Z walk o Lwów. Poznań, 1929.
Roja B. Legendy i fakty. Warszawa, 1931.
Sopotnicki J. Kampania polsko-ukraińska. Doświadczenie operacyjne i bojowe. Lwów, 1921.

ПРЕСА

Бережанський вісник. Орган Повітової Національної Ради в Бережанах. Бережани, 1919. Тижневик.
Бомба. Видання 1-ої бригади УСС. Польовий сатиричний журнал. Б/м, 1919.
Воля. Орган Громадського комітету. Станиславів, 1919. Тижневик.
Воля. Революційний орган Перемищини. Перемишль, 1918.
Вперед. Робітнича газета, орган Української соціал-демократичної партії. Львів, 1918–1919.
Галицький голос. Видання Державного Секретаріяту ЗУНР. Бучач; Кам'янець-Подільський, 1919.
Галицький комуніст. Орган Галицького організаційного комітету КП(б)У. К., 1920–1921. Тижневик.
Галицький комуніст. Орган Крайового комітету Комуністичної партії Східної Галичини та Буковини. К.; Харків; К., 1919–1920. Щоденник.
Голос з-над Буга. Сокаль, 1918–1919. Тижневик.
Голос Калуша. Орган Державного повітового секретаріату. Калуш, 1919. Тижневик.
Голос Поділля. Тернопіль, 1918. Щоденник.
Громадська думка. Рудки, 1919. Тижневик.
Громадський вістник. Видання видавничої спілки "Діло". Львів, 1922–1923. Щоденник.
Діло. Видання видавничої спілки "Діло". Львів, 1918, 1920–1923.
Дрогобицький листок. Орган повітової управи Української Національної Ради. Дрогобич, 1918–1919. Тижневик.
Життя і мистецтво. Львів, 1920–1921.
Збаражське слово. Орган Державного Секретаріяту в Збаражі. Збараж, 1919.
Золочівське слово. Видання Окружної військової команди. Золочів, 1918–1919.
Календар на рік 1919. Видання Українського інформаційного бюро. Тернопіль, 1919.
Козацький голос. Військовий часопис команди 1-го корпусу УГА. Кам'янка-Струмилова, 1919.

Комуніст Прикарпаття. Видання Тимчасового комітету Української комуністичної партії Прикарпаття. Вінниця, 1920.
Лазарет. 1921–1923.
Наддністрянський голос. Орган Державного повітового секретаріату у Самборі, Старім Самборі і Турці. Самбір, 1918.
Наддністрянські вісті. Орган Державного повітового секретаріяту у Самборі, Старім Самборі, Турці і Мостиськах. Самбір, 1919.
Народ. Видання Головної управи Української радикальної партії. Станиславів, 1919. Тижневик.
Наша земля. Видання повітового секретаріату. Чортків, 1918–1919. Тижневик.
Наша мета. Орган українських студентів. Дрогобич, 1919. Тижневик.
Нова школа. Орган народного учительства Дрогобиччини. Дрогобич, 1919. Місячник.
Нове життя. Станиславів, 1919. Щоденник.
Новини. Орган Коломийської філії Інформаційного бюро армії УНР. Коломия, 1919.
Нові вісті. 1921–1923.
Перелом. Часопис для червоного українського галицького війська. Балта, 1920.
Покутський вісник. Орган Окружної Національної Ради в Коломиї. Коломия, 1918–1919. Щоденник.
Рада. Тухоля, 1919.
Революціонер. Календар на 1919 рік. Видання Українського інформаційного бюро. Тернопіль,. 1919.
Република. Станиславів, 1919. Щоденник.
Републиканець. Революційно-демократичний тижневик. Видання Селянсько-робітничого союзу. Станиславів, 1919.
Републиканський самохотник. Гумористичний журнал. Станиславів, 1919.
Самохотник. Журнал гумору і сатири. Б/м, 1918–1919.
Свобода. Видання Народного комітету. Львів, 1918; Станиславів, 1919. Тижневик.
Січовий Голос. Орган Українського січового союзу в Коломиї. Коломия, 1918–1919. Тижневик.
Спортовець. Тухоля, 1919.
Станиславівський Вістник. Станиславів, 1918.
Станиславівський Голос. Урядовий часопис повітової Української Національної Ради. Станиславів, 1919.
Станиславівський листок. Станиславів, 1918.
Стрийський Вістник. Орган Стрийського повітового комісаріату. Стрий, 1918–1919.
Стрілець. Часопис для Українського війська. Тернопіль; Станиславів; Стрий; Ходорів; Борщів; Кам'янець-Подільський, 1919. Тижневик.
Стрілецька вістка. Видання 1-го корпусу ЧУГА. Балта, 1920.
Стрілецький шлях. Видання III корпусу УГА. Б/м, 1919.
Схід. Тижневик для стрільців і козаків. Б/м, 1919.
Товмацькі вісті. Орган Державного повітового секретаріату в Товмачі. Товмач, 1918–1919.
У.С.С. Видання Бригади УСС. Б/м, 1919.
Україна. Перший новозаснований часопис в ЗУНР. Жовква, 1918–1919.
Українець. Календарик на звичайний рік 1919. Станиславів, 1919.
Українська думка. Львів, 1920. Щоденник.
Українське слово. Політичний, економічно-суспільний часопис. Львів, 1918. Щоденник.
Український вісник. Львів, 1921. Щоденник.
Український голос. Орган Державного Секретаріяту Західно-Української Народної Республіки. Львів; Тернопіль, 1918–1919.

Український Прапор. Видання Уряду преси і пропаганди ЗУНР. Відень, 1919–1923. Берлін, 1923. Тижневик.
Український Скиталець. Орган військової еміграції земель ЗУНР. Німецьке Яблінне, 1920–1921; Ліберець, 1921; Юзефів, 1922. Видання Українського військового комітету. Відень, 1922–1924.
Український Стрілець. Кам'янець-Подільський, 1919.
Український Стрілець. Німецьке Яблінне, 1920–1921.
Українські Вісти. Щоденний політичний, економічний і літературний часопис. Тернопіль, 1919.
Урядові вісти Косівського повіту. Видання повітового комісаріяту. Косів, 1918–1919.
Червоний Стрілець. Орган Революційного комітету Червоної Української Галицької Армії. Вінниця; К.; Балта; К., 1920.
Червоний УСС. Орган Політичного відділу 1-ої Бригади УСС Червоної Української Галицької Армії. Бершадь; Балта, 1920.
Чорногора. Косів, 1918–1919. Тижневик.
Чортківський вістник. Чортків, 1919. Місячник.
Gazeta Lwowska. 1918.
Gazeta poranna. 1918.
Kurjer lwowski. 1918.
Robotnik. 1918.

МОНОГРАФІЇ, СТАТТІ, ДИСЕРТАЦІЇ ТА АВТОРЕФЕРАТИ

Аґстнер Р. Про цісарів, консулів і купців – Австрія і Україна 1785–2010 / пер. з нім. К. Поліщук. Wien, 2011.
Ададуров В. Політика Франції стосовно українсько-польського конфлікту за Східну Галичину в період з листопада 1918 по березень 1919 рр. // Україна в минулому. К.; Львів, 1995. Вип. VII. С. 18–32.
Адамович С. Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст // Інтелігенція і влада. Громадсько-політичний науковий збірник. Вип. 24. Серія: історія. Одеса, 2012. С. 233–235.
Адамович С. Олександр Карпенко – дослідник Західно-Української народної республіки // Становлення та трансформація державно-правової думки в Галичині (XVIII–XX ст.): Матеріали круглого столу, присвяченого 25-річчю створення навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" (19 травня 2017 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ, 2017. С. 73–79.
Адамович С. Наддніпрянська політична еміграція в суспільно-політичному житті західноукраїнських земель (1914–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2003.
Адамович С., Великочий В. Марки ЗУНР як джерело до вивчення її історії // Нова політика. 1998. № 5. С. 13–17.
Адамчук І. Боротьба за державно-територіальний статус Північної Буковини, Акерманського, Ізмаїльського і Хотинського повітів Бессарабії, острова Зміїного та Закарпатської України у 1917–1947: Історико-правове дослідження. К., 2007.
Алексієвець М., Парнета О. Український вектор у східній політиці Другої Речі Посполитої. Інкорпорація Східної Галичини та полонізація українців краю // Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць на пошану проф. М. М. Алексієвця. Тернопіль, 2011. Вип. 5: Україна – Європа – Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку: у 2 ч. Ч. 2. С. 155–170.

Андріїшин С. Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Суспільно-політичний та національно-визвольний рух у Галичині. Коломия, 2010.
Андрусишин Б. Церква в Українській державі 1917–1920 рр. (доба Директорії УНР). К., 1997.
Андрусишин Б. У пошуках соціальної рівноваги: Нарис історії робітничої політики українських урядів революції та визвольних змагань 1917–1920 рр. К., 1995.
Андрусяк Т. Кость Левицький – адвокат, вчений, політик // Республіканець. Львів, 1993. № 7–8.
Андрухів І. Кость Левицький. Івано-Франківськ, 1995.
Антоненко-Давидович Б. Махабунди: до питання тернопільського різновиду субкультури "батярів" на тлі альтернативних життєвих стилів (до середини XX ст.) // Тернопіль і Тернопільщина в особах, подіях, документах: Збірник наукових статей. Тернопіль, 2017. С. 14–37.
Арсенич П. Січові стрільці в боротьбі за волю України // Галичина. 2014. 5 серп.
Арсенич П. Станіслав – столиця ЗУНР. Івано-Франківськ, 1993.
Арсенич П. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996.
Арсенич П. Українські Січові Стрільці і воїни Української Галицької Армії зі Снятинщини у боротьбі за волю України // Снятин, Снятинщина: історія і сьогодення: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 850-річчю міста Снятина на Покутті (Снятин, 27 вересня 2008 р.). Снятин, 2008. С. 7–15.
Арсенич П., Коваль Р. Неповний список вояків УСС та УГА галицької Гуцульщини // Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового. К., 2009. С. 330–331.
Бабій О. Польський журнал про українські справи // ЛЧК. 1938. Ч. 5. С. 18–20.
Бажанський М. Відновлення Української держави 1918 року. Снятин; Детройт, 1979.
Байдак М. Втеча і повернення: українки в лавах Січових стрільців // Народознавчі зошити. 2016. № 6. С. 1286–1293.
Байдак М. Жіночий досвід війни (на прикладі участі жінок у збройних формуваннях ЗУНР) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 281–289.
Байло А. Військово-організаційна та громадська діяльність генерала Мирона Тарнавського: автореф. дис. … канд. іст. наук: 20.02.22 – військова історія. Львів, 2009.
Байло А. Діяльність Мирона Тарнавського в Наддніпрянщині у контексті проблем соборності України // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 137–141.
Байло А. Співпраця генерала Мирона Тарнавського з ветеранськими організаціями УГА у 1921–1938 рр. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. № 670: Держава та армія. С. 141–145.
Баран З. Західно-Українська Народна Республіка у символічному просторі Львова // Вісник НТШ. 2019. Ч. 61. С. 49–54.
Баран С. Недрукований лист до президента Петрушевича // Український історик. 1984. Ч. 2.
Басара-Теліщак Г., Скальський В. Міжнародна наукова конференція "Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.)" // УІЖ. 2017. № 3. С. 208–213.
Башняк Л. Стрілецькі театри Легіону УСС і Галицької армії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 249–255.
Бегей І. Ідейно-теоретична та практична діяльність української лівиці Галичини (кінець XIX – перша третина XX століть): дис. … док. політ. наук: 23.0001 – теорія та історія політичної науки. Львів, 2015.

Бегей І. Українська лівиця Галичини: теорія і практика (кінець XIX – перша третина XX ст.). К., 2015.
Бегей І. Українська соціал-демократія (лівиця): історія, теорія, особи. Львів, 2005.
Бегей І. Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник. К., 2001.
Бежук О. Благодійна діяльність самаритянської секції Українського Горожанського Комітету у Львові // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. Політехніка". 2011. № 693. С. 142–146.
Бежук О. Культурно-освітня праця "Жіночого комітету" у таборі українських біженців та виселенців м. Гмінд (1916–1918 рр.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2013. № 752. С. 61–67.
Бежук О. Участь жіноцтва в українському національно-визвольному русі початку XX століття // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 194–200.
Бережинський В. Військова організація основних українських державних формувань / Академія Збройних Сил України. К., 1995. Ч. 3: Збройні сили України у 1917–1921 рр.
Білавич І. Український горожанський комітет як репрезентант соціального захисту українців (1918–1921 рр.) // Научные труды SWorld. 2017. Вып. 46. Т. 5. С. 50–54.
Білан Б. Замах на Юзефа Пілсудського 1921 року // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 68. Львів, 2014. С. 27–47.
Білоніжка П. Ананій Степанів – відомий сотн. УГА // Шлях перемоги. Львів; К., 1995. 28 жовт.
Білоніжка П. Відомості про загибель воїнів УГА з Перемишлянщини // Галицький шлях. 1996. 2 листоп.
Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України, 1884–1939. К., 1995.
Боднар О. Українська радикальна партія в період визвольних змагань (1918–1923) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 229–235.
Бойко В. Дані матеріалів судового процесу генерала М. Тарнавського про матеріально-технічний стан Української Галицької армії восени 1919 року // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 221–224.
Бойко О. Протигетьманське повстання (1918 р.): підсумки та наслідки // 20 років незалежності України: тематичний збірник наукових праць. К., 2011. С. 7–15.
Бойчук Ф. Коршеву – 600... Історико-краєзнавчий нарис. Коломия, 2018.
Болдижар М. Державно-правові аспекти входження Закарпаття до складу Чехословаччини. Ужгород, 2006.
Бородайко В. До 10-річчя Західно-Української Народної Республіки // Літопис Революції. 1928. Ч. 6.
Бородиєвич Є. В чотирокутнику смерти. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні (Із воєнного записника 3-тьої бригади). Нью Йорк, 1975.
Борщак І. Європа і відродження України (1914–1923) // ЛЧК. 1936. Ч. 1. С. 5–8; Ч. 11. С. 8–12; Ч. 12. С. 7–12.
Ботушанський В. Буковина у зовнішній політиці України (1917–1918 рр.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 262–269.
Ботушанський В. Роль українського Крайового Комітету в революційних подіях 1918 р. в Чернівцях (за спогадами О. Поповича і М. Кордуби) // Питання історії України. Збірник наукових праць. Чернівці, 2008. Т. 11. С. 71–75.
Ботушанський В., Брицький П., Чайка Г., Юрійчук Є. Осип Безпалко – видатний громадський і політичний діяч. Чернівці, 2013.
Ботушанський В., Макар Ю. Ухвала Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. визначний документ українського державотворення // Перша світова

війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи. Чернівці, 2000. С. 4–14.
Брицький П. Письменник Теодот Галіп – громадський діяч і дипломат // Буковинці у боротьбі за українську державність (1917–1922 рр.). Чернівці, 2007.
Брицький П., Добржанський О. Буковинці на дипломатичній службі УНР та ЗУНР. Чернівці, 2007.
Брицький П., Добржанський О., Юрійчук Є. Буковинці у боротьбі за українську державність (1917–1922 рр.). Чернівці, 2007.
Бурачок Л. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940). Івано-Франківськ, 2008.
Бурачок Л. Діяльність Осипа Назарука в урядах ЗУНР та УНР // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 303–308.
Бурачок Л. Канадський період діяльності Осипа Назарука (1922–1923) // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 254–257.
Бурачок Л. Осип Назарук: державотворча діяльність (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. II. 1999. С. 95–101.
В'ячеслав Липинський та його доба: науковий збірник. К.; Житомир, 2008.
Вайнбаум О. Т., Замковий П. В. Архівне будівництво в західних областях Української РСР // З історії архівного будівництва на Україні. Харків, 1958. С. 93–104.
Василик С. Ярослав Лопатинський: реконструкція біографії на архівних джерелах // Студії мистецтвознавчі. 2014. Ч. 1. С. 122–127.
Васильківський Л. Причинки до історії дипломатії в 1917–1921 роках // Сучасність. 1970. Ч. 6, 7–8, 10.
Васильчук М. Видавнича справа в Коломиї у період ЗУНР-УНР // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боєвої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упор., ред. І. Монолатія. Коломия, 2007. С. 115–121.
Васильчук М. Українська видавнича справа в Коломиї (друга пол. XIX – XX ст.). Коломия, 2012.
Васюта І. Галицько-волинське село між світовими війнами. Львів, 2010.
Васюта І. Національно-визвольний рух у Західній Україні (1918–1939 р.) // УІЖ. 2001. № 6. С. 35–64.
Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939). Львів, 2006.
Вахула М. Партизанський рейд під керівництвом С. Мельничука і П. Шеремети 1922 р. та версії цієї події в історіографії // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету: збірник наукових праць. 2011. Вип. 12. С. 189–200.
Вегеш В. Громадсько-політичні взаємовідносини Східної Галичини і Закарпаття в 1918–1919 роках. Ужгород, 1996.
Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: у 2 кн. Кн. 1. Історичні нариси. К., 2014.
Великочий В. Велика Східноєвропейська революція, Перша світова війна і Галичина (Українська історіографія суспільно-політичних процесів. Бібліографія). Івано-Франківськ, 2014.
Великочий В. Державотворча діяльність галицьких соціал-демократів у період Західно-Української Народної Республіки: досвід, уроки // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Соціал-демократична ідея в українському та європейському політичному просторі" // Політологічний вісник. Вип. 8. К., 2001. С. 69–77.

Великочий В. Джерела вивчення історії Західно-Української Народної Республіки // Україна: державність, історія, перспективи. Івано-Франківськ, 1999. С. 122–129.
Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР. Івано-Франківськ, 2003.
Великочий В. Джерела до вивчення злуки ЗУНР і УНР // Історія України: маловідомі імена, події, факти: Збірник статей // НАН України, Інститут історії України. К., 1999. Вип. 5. С. 263–267.
Великочий В. Джерела до вивчення Листопадового зриву 1918 року // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. 1. Івано-Франківськ, 1998. С. 87–98.
Великочий В. До загальної характеристики та класифікації джерел з історії Західно-Української Народної Республіки // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія "Історія". Вип. 41. К., 1999. С. 29–31.
Великочий В. Механізм законотворення у Західно-Українській Народній Республіці // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. III. Івано-Франківськ, 2000. С. 47–56.
Великочий В. Національна політика ЗУНР у контексті українсько-польських відносин: джерелознавчий аспект // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. Івано-Франківськ, 1997. С. 113–117.
Великочий В. Національний феномен Українського січового стрілецтва // Галичина. Ч. 4. Івано-Франківськ, 2000. С. 56–61.
Великочий В. Національно-культурна політика ЗУНР у контексті українсько-польських відносин (1918–1919) // Міжнародний науковий конгрес "Українська історична наука на порозі XXI ст." Чернівці, 2001. С. 266–270.
Великочий В. Нормативно-правова база формування системи органів місцевого управління в ЗУНР: джерелознавчий аспект // Нова політика. 1998. № 2. С. 60–63.
Великочий В. Століття Західно-Української Народної Республіки: постювілейний присмак (Основні напрямки дискурсу про історію ЗУНР в сучасній національній історіографії) // Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. 2020. Т. 7. № 2. С. 7–14.
Великочий В. У небі над Україною у боротьбі за свободу і незалежність її народу // Українознавство: документи, матеріали, раритети. Івано-Франківськ, 1998. С. 99–119.
Великочий В. Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914–1919 рр. Івано-Франківськ, 2009.
Великочий В. Українська соборність 1918–1919 років: парадигми і виклики сучасної вітчизняної історіографії // Схід. Аналітично-інформаційний журнал. 2008. № 2. С. 64–69.
Великочий В. Українська соціал-демократія і становлення національної державності під час Революції 1917–1920 років: досвід і уроки // Українська соціал-демократія і національна державність. Матеріали регіональної наукової конференції, присвяченої 100-річчю української соціал-демократії. Івано-Франківськ, 2001. С. 32–56.
Великочий В. Українські Січові Стрільці – військово-політичний феномен національного відродження // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боєвої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упор., ред. І. Монолатія. Коломия, 2007. С. 69–75.

Великочий В. Феномен соборності і регіоналізму за революційної доби 1917–1919 рр. в інтерпретаціях сучасної української історіографії // Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність "Історія". Чернівці, 2008. Вип. 6. С. 66–76.

Великочий В. Юліан Бачинський і Українська революція 1917–1920 рр. // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія "Філософія. Політологія". Вип. 47. К., 2002. С. 30–34.

Великочий В., Гаврилів Б. Дмитро Вітовський (1887–1919 рр.). Документальний нарис. Коломия, 1997.

Великочий В., Жерноклеєв О., Волосянко Л. Р. Професор Олександр Карпенко: Івано-Франківський період життя і творчості // Галичина. 2001. № 5–6. С. 36–50.

Великочий В., Монолатій І., Плекан Ю., "Були трактовані наскрізь гуманно...". Косачівський табір для інтерованих осіб в контексті українсько-польських взаємин у Галичині (1918–1919 рр.). Івано-Франківськ, 2019.

Верига В. Акт і його коріння (Листопадовий Чин) // Календар "Нового шляху" на 1964 рік. Вінніпег, 1964.

Верига В. Визвольні змагання в Україні. 1913–1923. У 2 т. Т. 1–2. Львів, 1998.

Верига В. Листопадовий рейд 1921 року. К., 2011.

Верига В. Там, де Дністер круто в'ється. Львів, 1993.

Верстюк В. Ризький мирний договір 1921 і завершення боротьби за Українську Народну Республіку // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. К., 2011. Вип. 6. С. 337–366.

Видатні діячі Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки – ювіляри 2009 року: Кость Левицький, Борис Мартос, Ісаак Мазепа. Бібліографічний нарис. К., 2009.

Визвольна боротьба українського народу 1917–1923 р. Лондон, 1950.

Виздрик В. Галицьке село: соціально-економічне життя та суспільно-політичні процеси (1919–1939). Львів, 2015.

Виздрик В. Інтерновані частини УГА в Чехословаччині: надії та реалії // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 310–313.

Виздрик В. Українське питання у діяльності польських селянських партій у першій половині 20-х рр. XX ст. на Західній Україні // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2012. № 724: Держава та армія. С. 185–189.

Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції (марець 1917 – грудень 1919). Ч. 2–3. К.; Відень, 1920; К., 1990.

Витвицький С., Баран С. ЗУНР (ЗО УНР) в 1918–1923 рр. // Енциклопедія Українознавства. Загальна частина. В 3 т. Т. 2. К., 1995. С. 527–536.

Вівсяна І. Консолідація митців Галичини та Наддніпрянщини у створенні й охороні пам'яток національної культури (1917–1920 рр.) // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Історичні науки. 2012. Вип. 15. С. 39–50.

Віднянський С., Петрище П. Політична діяльність закарпатської еміграції в США наприкінці 19-го – на початку 20-го ст. та її вплив на долю рідного краю // Українська діаспора. К.; Чикаго, 1993. Ч. 4.

Вітвіцький О. Участь духовенства Української Греко-Католицької Церкви в державотворчих процесах на західноукраїнських землях у 1918–1921 рр. // Визвольний шлях. 2004. Кн. 11 (680). С. 74–88.

Вітенко М. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 2: основні концепції // Галичина. Ч. 33. Івано-Франківськ, 2020. С. 207–209.

Вітенко М. Повсякденне життя Станиславова в період існування ЗУНР // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2014. Вип. 25. С. 29–36.

Вітик С. До десятиріччя Західної Української Народної Республіки // Більшовик України. 1928. Ч. 20.
Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. 2015. № 4. С. 56–74;
Власова О. Державотворча діяльність Костя Левицького // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 226–230.
Вовк Н. Значення військового однострою Збройних сил Західно-Української Народної Республіки як індикатора самоідентичності // Historical and Cultural Studies. Lviv, 2019. Vol 6. No 1. P. 30–34.
Вовк Н. Інформаційне забезпечення Української Галицької армії (листопад 1918 – липень 1919 рр.). Львів, 2015.
Вовк Н. Інформаційно-комунікаційна система Української Галицької армії // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. 40. С. 77–81.
Вовк Н. Основні проблемно-тематичні напрями преси Української Галицької армії // Historical and Cultural Studies. 2014. Vol. 1. № 1. P. 19–22.
Вовк Н. Оцифровані періодичні видання ЗУНР як історичне джерело // Historical and Cultural Studies. 2016. Vol. 3. № 1. P. 31–35.
Вовк Н. Спеціальні служби секретності Української Галицької Армії як складові системи інформаційного забезпечення війська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2014. № 809: Держава та армія. С. 57–61.
Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / відп. ред. Ю. Ю. Сливка. К., 1989.
Волинець С. Предвісники і творці Листопадового Зриву. Вінніпег, 1965.
Волковинський В. Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 4. К., 2004.
Воробець М. Унікальна знахідка // Краєзнавець Прикарпаття. 2008. № 12 (липень–грудень). С. 38–39.
Воронін О., Левицька Л. Незабутній о. д-р Володимир Левицький (1898–1969) // Свобода. 2009. 30 жовт. № 44. С. 21.
Гаврилишин П. Особливості перебігу судового процесу над "косачівським катом" лікарем Петром Петрушевичем у Львові в 1921 р. // W obliczu nowej rzeczywistości, Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w latach 1918–1923, T. I. Polityka – Wojskowość. 2018. Warszawa; Iwano-Frankiwsk. C. 65–76.
Гаврилів Б., Великочий В., Дерев'янко С., Передерко В. ЗУНР в пам'ятках історії та культури Прикарпаття. Івано-Франківськ, 1999.
Гаврилів Б., Косило М. Столиця ЗУНР в Станиславові (1919 р.). Історико-краєзнавче ілюстроване видання. Івано-Франківськ, 2018.
Гаврилів Б., Любінець В., Гаврилів М. На сторожі культурної спадщини Прикарпаття. Івано-Франківськ, 2006.
Гаврилів І. УВО: підпільна армія в боротьбі за державність // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 572 : Держава та армія. С. 11–17.
Гай-Нижник П. ЗУНР – ЗО УНР: становлення органів влади і державного управління (1918–1919 рр.). К., 2018.
Гай-Нижник П. Ідея соборності й українське державотворення (1918–1919 рр.) // Гілея. Науковий вісник. К., 2014. Вип. 91 (12). С. 25–37.
Гай-Нижник П. Листопад–грудень 1918 р.: повстання Директорії чи успішна спроба державного військового перевороту? // Київська старовина. 2008. № 2. С. 62–71.
Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.). К., 2010.

Гай-Нижник П., Лейберов О. УНР в період Директорії: пошук моделі державного устрою (кінець 1918–1919 рр.). Ніжин, 2013.
Галайко Б. М. Військово-політичне становище на українських землях на початку 1920-х рр. та створення Української військової організації // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Держава та армія. 2013. № 752. С. 129–136.
Галицька-Дідух Т. Варшавський договір 1920 р. у контексті соборницької ідеї // Галичина. Ч. 11. Івано-Франківськ, 2005. С. 82–93.
Галицька-Дідух Т. Дипломатична боротьба навколо проблеми українського представництва на мирній конференції в Ризі (вересень 1920 – березень 1921 рр.) // УІЖ. 2001. № 6. С. 100–109.
Галицька-Дідух Т. Зовнішньополітична діяльність урядів УНР і ЗУНР у контексті державнособорницької ідеї (1919–1921 рр.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. І. С. 202–217.
Галицька-Дідух Т. Зовнішньополітична концепція уряду РСФРР щодо Східної Галичини (липень–вересень 1920 р.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. VII. 2003. С. 90–99.
Галицька-Дідух Т. Наддніпрянська Україна в зовнішньополітичній концепції Польщі в 1919 – середині 1920 рр. // Галичина. Ч. 10. Івано-Франківськ, 2004.С. 103–114.
Галицька-Дідух Т. Радянська Росія в політиці урядів УНР і ЗУНР (1919–1920 рр.) // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 235–239.
Галицька-Дідух Т. Ризький мирний договір 1921 р. і Східна Галичина // Галичина. 2002. № 8. С. 87–94.
Галицька-Дідух Т. Східна Галичина в політиці радянської Росії (1919 – середина 20-х рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. VI. 2002. С. 75–82.
Галицька-Дідух Т. Східногалицька проблема як об'єкт міжнародної політики (1919 – вересень 1920 р.) // Галичина. Ч. 9. Івано-Франківськ, 2003. С. 73–80.
Галицька-Дідух Т. Україна в політиці урядів радянської Росії та Польщі на початку 1920 р. // Галичина. Ч. 4. Івано-Франківськ, 2000. С. 199–203.
Галицька-Дідух Т. Українське питання на Мінській конференції (17 серпня – 2 вересня 1920 р.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ. 1999. Вип. 2. С. 85–95.
Галичина: етнічна історія / відп. ред. С. Макарчук. Львів, 2008.
Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.). Львів, 2008.
Галущак М. Військово-політична думка ЗУНР/ЗОУНР (листопад 1918 – липень 1919 р.): дис. … канд. істор. наук: 07.00.01. К., 2019.
Галущак М. За пів кроку до перемоги. Військове будівництво та операції Галицької Армії в 1918–1919 роках. Львів, 2020.
Ганіткевич Я. Ярослав Окуневський – видатний лікар, генерал медичної служби Австро-Угорського флоту, український національно-просвітницький діяч // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2012. № 2.
Ганкевич А. Народження першого уряду // Світ (Львів). 1928. Ч. 21–22.
Гелей С. Василь Кучабський: від національної ідеї до державності. Львів, 1998.
Гелей С. Особливості розвитку української споживчої кооперації в Галичині у 20-х роках XX століття // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2012. Вип. 21. С. 176–188.
Гелей С. Українські кооперативні діячі Західної України – активні учасники Української національної революції // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Львів, 2018. Вип. 15. С. 137–167.

Гелей С., Кучабський Ю. Василь Кучабський. Наукова спадщина. Сторінки життя. Львів, 1998.
Генерал Мирон Тарнавський (1869–1938). Збірник статей і матеріалів. Броди, 2011.
Герій О., Туркевич-Клімашевський А., Кодлубай І., Нога О. Українське церковне мистецтво. 1880–1920. Західний регіон. Т. 1. Львів, 2012.
Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014.
Герус О. Перші посланці українського уряду в Канаді // ЛЧК. 1993. № 10–12. С. 64–65.
Гетьманчук М. Українське питання в радянсько-польських відносинах (1920–1939 рр.). Львів, 1998.
Гирич І. Михайло Грушевський: конструктор української модерної нації. К., 2016.
Гловацький І., Гловацький В. Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.). Львів, 2004.
Гловацький І. Судовий процес над членами уряду Руської Лемківської Республіки – джерело вивчення українських державотворчих процесів на Лемківщині (1918–1921 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2004. Вип. 39. С. 145–154.
Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008.
Гловацький І. Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.). Львів, 2003.
Гнаткевич Н. Проблема документно-інформаційного забезпечення діяльності Української Галицької Армії в сучасній вітчизняній історіографії // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 114–118.
Голик Р. Між різними етнічними світами?: Міський фольклор Львова, арго та міф батяра у 20–30-х рр. XX ст. // Народознавчі зошити. 2015. № 4 (124). С. 767–776.
Головатий М. Як Нестор Махно хотів стати жителем Станиславова // Галичина. 2014. 12 черв.
Головний рушій – одвічне прагнення нашого народу до волі і правди у своїй хаті, на своїй землі. Виступ Президента України Л. Д. Кучми на урочистому засіданні, присвяченому 80-річчю проголошення Західно-Української Народної Республіки // Урядовий кур'єр. 1998. 3 листоп.
Голубко В. Український офіцерський корпус у визвольних змаганнях 1917–1920 рр. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" Держава та армія. 2006. № 571. С. 280–289.
Голубко В. Українсько-польсько-радянська війна 1920 р. і Східна Галичина // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2000. № 408: Держава та армія. С. 11–21.
Гон М. "Єврейська вулиця" Західноукраїнської Народної Республіки // Хроніка 2000. Вип. 21–22. 1998. С. 252–260.
Гон М. Єврейський фактор у конфлікті між українським та польським націоналізмом у Західній Україні // Українсько-польські відносини в Галичині в XX ст. Івано-Франківськ, 1997. С. 80–83.
Гон М. Імператив державотворення й українсько-єврейські взаємини в Східній Галичині 1918–1939 рр. // Четвертий Міжнародний конгрес україністів. Одеса, 26–29 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. Одеса; К.; Львів, 1999. Ч. II: XX століття. С. 325.
Гонський І. Іван Горбачевський у спогадах і листуваннях (нарис). Тернопіль, 2004.
Горак Л. Дмитро Вітовський // Дзвін. 1992. № 2. С. 130–142.
Горан Т. Блаженний Григорій Лакота – великий син церкви та народу // Схід. 2016. № 2 (142). С. 34–38.

Горан Т. Суспільна діяльність Перемишльського єпископа Йосафата Коциловського у міжвоєнний період (1919–1939) // Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ "Добрий пастир". Богослов'я: збірник наукових праць. 2014. Вип. 6. С. 116–122.
Горбань Т. Ідея соборності в українській суспільно-політичній думці першої чверті XX ст. // УІЖ. 2005. № 6. С. 95–102.
Горбачик О., Козій О. Культурно-просвітня та політична праця М. Стахіва у 1919–1924 // Східноєвропейський історичний вісник. Дрогобич, 2018. Спец. вип. 3. С. 50–56.
Горбовий М. Гуцули у визвольній боротьбі. К., 2009.
Гордієнко В. Листопад. Сходження на Голгофу. Історія УГА // ЛЧК. 1991. № 1, 2, 3.
Гордієнко В. Українська галицька армія. Львів, 1991.
Городенщина. Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978.
Гоцуляк В. Сучасні інтерпретації історіографії Української революції 1917–1921 рр. // Вісник Черкаського університету. 2017. № 1. С. 7–23.
Гошуляк І. Деякі аспекти проблеми соборності українських земель в 1917–1920 // Проблеми соборності України у XX столітті. К., 1994. С. 42–51.
Гошуляк І. Проблема соборності українських земель у добу Центральної Ради // УІЖ. 1997. № 3. С. 26–41.
Гошуляк І. Трудовий конгрес і проблема соборності України // Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. 2008. Вип. 39. С. 160–172.
Гоян І., Сторожук С. Соборність: концептуалізація поняттєвого дискурсу // Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія. Т. 1. № 11 (2). 2020. С. 64–74.
Граб У. Професор Омелян Нижанківський (1895–1973) // Українська музика. 2013. Вип. 4 (10). С. 67–70.
Гриник І. Громадсько-політична та публіцистична діяльність Василя Панейка у контексті суспільно-політичних процесів першої третини XX століття. Івано-Франківськ, 2014.
Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. К., 1996.
Грицак Я. Українська революція, 1914–1923: нові інтерпретації // Україна модерна. Число 2–3. Львів, 1999.
Гроші Галревкому // Архіви України. 1991. № 5–6. С. 92–95.
Грушевський М. Новий період історії України за роки 1914 до 1919 / упор. А. Трубайчук. К., 1992.
Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект. Харків, 2011.
Гудь Б., Голубко В. Варшавський договір 1920 р. в громадській опінії галицьких українців // Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze. № 15–16. Warszawa, 2003. S. 96–105.
Гудь Б., Голубко В. Нелегка дорога до порозуміння: До питання генези українсько-польського військово-політичного співробітництва 1917–1921 рр. Львів, 1997.
Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900–1914 рр.). Чернівці, 2009.
Гуменний С. До питання про вплив епідемічного фактора на перебіг і еволюцію військових дій УГА на Правобережжі восени 1919 року // Дні науки історичного факультету – 2013: Матеріали V Міжнародної наукової конференції молодих учених. У 7 ч. К., 2013.
Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. К., 1993.
Гуцал П. Вихідці з Брідщини, учні гімназії в Бродах – старшини і підстаршини Української Галицької Армії // Брідщина – край на межі Галичини й Волині. Зб. 9. Матеріали 10-ї науково-краєзнавчої конференції. Броди, 2016. С. 72.

Гуцал П. Невідоме про Соломона Ляймберга і ще дещо // Вільне життя плюс. 2010. 16 лип.
Гуцал П. Підгаєччина в період Західноукраїнської Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. Науково-краєзнпвчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 186.
Гуцал П. Сидір Голубович: штрихи до політичного портрета // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль, 1999. Вип. 8. С. 53–55.
Гуцал П. Тернопіль в період Західно-Української Народної Республіки (1918–1919) // Тернопіль: історичні нариси. Тернопіль, 2016. С. 69–83.
Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008.
Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину: Репринтне видання. К., 1993.
Гуцуляк М. Чи сказав правду вітер?.. Спомини, писані в Канаді понад-вечір життя. К., 1996.
Ґеник М. Автономістське розв'язання справи Східної Галичини у політиці польських соціалістів (1919–1922) // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. І. 1998. С. 98–110.
Ґеник М. Зрада Ради Амбасадорів // ЛЧК. 1993. № 1–2. С. 10–12.
Ґеник М. Оцінка польсько-української війни 1918–1919 рр. у процесі міжнаціонального примирення // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014;
Ґеник М. Проблема автономії західноукраїнських земель в 1921–1922 рр. // Проблеми слов'янознавства. Львів, 1996. Вип. 49. С. 87–90.
Ґеник М. Українське питання в політичних концепціях польських правоцентристських партій (1918–1920) // Галичина. Ч. 2. Івано-Франківськ, 1997. С. 37–44.
Ґеник М. Українське питання у діяльності польських політичних партій (1920–1926). Чернівці, 1997.
Давибіда Л. Боротьба з інфекційними захворюваннями в Західно-Українській Народній Республіці // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 182–187.
Давибіда Л. Діяльність Самаритянської секції українського Горожанського комітету у сфері охорони здоров'я (1918–1923 рр.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. 39. С. 62–67.
Давибіда Л. Мар'ян Панчишин – видатний український вчений і громадський діяч // VII–VIII наукові семінари "Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці XIX – на початку XX ст.", приурочені до дня народження Михайла Петровича Старицького: Матеріали. К., 2013.
Давибіда Л. Охорона здоров'я в Західно-Українській Народній Республіці: історико-антропологічні аспекти // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 83–91.
Давидів І. Українська пресова служба у Відні // Калєндар Червоної Калини на рік 1939. Львів, 1938. С. 43–48.
Даниш Д. Олекса Іванчук – вчитель, фольклорист, етнограф, публіцист, четар УСС // Гуцули і Гуцульщина. 2010. № 1. С. 23.
Дарованець О. Організаційні початки УВО та формування її структури (1920–1922) // Український визвольний рух. Львів, 2007. Зб. 11. С. 48.
Дацків І. Брест 1918: європейський прорив України. Тернопіль, 2008.
Дацків І. Дипломатія ЗУНР на Паризькій мирній конференції 1919 р. // УІЖ. 2008. № 5. С. 21–137.
Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів. 1917–1923. Тернопіль, 2009.

Дацків І. Діяльність зовнішньополітичної служби Західно-Української Народної Республіки у 1918–1923 роках // Мандрівець. 2011. № 4. С. 30–32.
Дацків І. Західноукраїнська Народна Республіка в системі міжнародних відносин (1918–1923 рр.) // Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць. Тернопіль, 2015. Вип. 16: у 2 ч., Ч. 1. С. 126–131.
Дацків І., Полич М. Лонгин Цегельський в історії української дипломатії (до 140-річчя від дня народження) // УІЖ. 2015. № 3. С. 108–121.
Дацків І. Роль постаті Василя Панейка в розвитку міжнародних відносин Західноукраїнської народної республіки (1918–1923 рр.) // Проблеми всесвітньої історії. 2019. № 1. С. 165–176.
Дацків І. Українська дипломатія (1917–1923 рр.) у контексті світової історії. Тернопіль, 2009.
Дашкевич Я. Західноукраїнська Народна Республіка: позитивний і негативний досвід // Шлях перемоги. 1998. 28 жовт.
Дашкевич Я. Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України // Україна: наука і культура. Вип. 26–27. К., 1993. С. 44–78.
Дашкевич Я. Східна Галичина: етнічні відносини, національні міфи та менталітет // Україна в минулому. Вип. 6. К., 1993.
Делятинський Р. Отець Володимир-Лука Микитюк (1899–1944 рр.): біографічний нарис // Галичина. Ч. 24. Івано-Франківськ, 2013. С. 132–155.
Делятинський Р. Регулювання правового статусу греко-католицької Церкви в контексті подій радянсько-польської війни у 1920–1921 рр. (на прикладі Станиславівської єпархії) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. ІІ. С. 309–320.
Делятинський Р. Релігійна політика ЗУНР (листопад 1918 – липень 1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2005. Вип. IX. С. 28–41.
Делятинський Р. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.): дис. на здоб. наук. ст. канд. іст. наук: спец. 07.00.01. Івано-Франківськ, 2017.
Дем'ян Г. Національно-державницьке спрямування діяльності Михайла Зубрицького (тематико-бібліографічний огляд публікацій) // Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали. Львів, 2016. Т. 2: Матеріали до біографії. С. 396–417
Дем'янчук Д. Така була дійсність в 1918 –1919 роках в Галичині. Івано-Франківськ, 1995.
Дем'янюк О. Військово-політична ситуація на Західній Волині під час україно-польських переговорів 1919–1920 рр. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 555: Держава та армія. С. 71–78.
Дем'янюк О. Волинь та Галичина в українсько-польських стосунках у 1919 р. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2007. № 584: Держава та армія. С. 113–120.
Дем'янюк О. Польські претензії на волинські землі в добу Української революції // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2014. № 7. С. 45–50.
Дерев'янко С. Джерела вивчення зародження та організаційного оформлення Комуністичної партії Західної України // Актуальні проблеми історії КПЗУ. Львів, 1990. С. 221–226.
Дерев'янко С., Панчук А. ЗУНР в українській історіографії // УІЖ. 1995. № 2. С. 28–36.
Дерев'янко С. Радянсько-польська війна 1920 року і Галичина в контексті політики "завоювання капіталу походом" // Українсько-польські відносини в Галичині в XX ст. Івано-Франківськ, 1997. С. 65–69.

Держалюк М. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917–1922 роках. К., 1998.
Дєдик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1–2. Львів, 2011, 2020.
Дєдик О. Чортківська офензива. Ч. 1–2. Львів, 2013, 2016.
Добржанський О. Від Є. Гакмана до М. Василька. Українські депутати від Буковини в австрійській Державній Раді (1861–1918 рр.) // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. Вип. 15. Ч. 1. К., 2009. С. 57–66.
Добржанський О. Микола Василько – визначний український дипломат австрійської школи // Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості. К., 2016. С. 180–191.
Добржанський О. Микола Василько – політичний лідер і дипломат // Буковинський журнал. 2001. № 3–4. С. 187–202; 2003. № 3–4. С. 150–164.
Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999.
Добржанський О. Соборницькі прагнення українців Буковини восени 1918 р. // УІЖ. 2009. № 1. С. 28–38.
Довган Ю. Британська активність у Східній Галичині під час українсько-польського протистояння у 1919–1920 рр. // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 326–335.
Довган Ю. Зовнішня політика Великобританії стосовно ЗУНР у вітчизняних джерелах та історіографії // Галичина. Ч. 7. Івано-Франківськ, 2001. С. 159–162.
Довган Ю. Політика Великобританії в загальноукраїнському і галицькому питаннях напередодні і під час Першої світової війни // Галичина. Ч. 8. Івано-Франківськ, 2002. С. 187–196.
Довган Ю. Участь Великобританії у вирішенні польсько-українського конфлікту в Галичині у 1918–1919 рр. // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". 2003. Вип. 7. С. 154–163.
Дойков Ю. Красный террор. Россия, Украина… 1917–1924. Архангельск, 2008.
Дольницький М. Військова підготовка Листопадового Зриву та її здійснення. Вінніпег, 1958.
Донік О. Діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим та цивільному населенню в Україні у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.) // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 4. К., 2004.
Донцов В. Причини невдачі національного зриву 1918 р. // Вісник. 1962. Ч. 1 (159). С. 5–9
Дорошенко В. Великий Листопад. В тридцяті роковини Листопадового Зриву. 1918–1948. Нью-Йорк, 1948.
Дорошенко В. Західно-Українська Народна Республіка // ЛНВ. 1919. Кн. 1–3.
Древніцький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942). Тернопіль, 2012.
Дрогобицька українська гімназія імені Івана Франка 1918–1944 рр. Дрогобич, 2014.
Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973.
Дрогомирецька Л., Савчук Б. Соціально-економічна політика ЗУНР: історико-правовий аспект // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 132–141.
Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001.
Другий Зимовий похід або Листопадовий рейд / упоряд. О. Веремійчук. К., 2006.
Дуда А., Старик В. Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994.

Думін О. Австрійська "інтрига" і Листопадовий переворот // ЛЧК. 1933. Ч. 7–8.
Думін О. Історія Леґіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936.
Дядюк М. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю. Львів, 2011.
Євшан М. Великі роковини України (1 листопада 1918 до 1 листопада 1919). Відень, 1920.
Єгрешій О. Греко-католицьке духівництво в умовах ЗУНР: роль у формуванні органів влади, творенні українського війська // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 199–208.
Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ, 2006.
Єфремова Н. Розвиток конституційного законодавства в Україні (1917–1920): автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Н. В. Єфремова; кер. роботи П. П. Музиченко; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2002.
Єфремова Н., Тищик Б., Марчук В. Суд і судочинство в УНР, Українській державі, ЗУНР (1917–1920 рр.). Одеса, 2007.
Жерноклеєв О., Райківський І. Левко Ганкевич – відомий діяч періоду Української революції // Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917–1921 рр.: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Кам'янець-Подільський, 6–7 грудня 2007 р. Кам'янець-Подільський, 2008. С. 213–236.
Жерноклеєв О., Райківський І. Осип Безпалко: сторінки життя і громадської діяльності // Галичина. Ч. 9. Івано-Франківськ, 2003. С. 81–94.
Жерноклеєв О., Райківський І. Політичний портрет Левка Ганкевича // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. VIII. 2004. С. 9–29.
Жерноклеєв О., Райківський І. Семен Вітик: політична біографія // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. IV–V. 2001. С. 44–50.
Жерноклеєв О., Соловка Л. Джерела з історії ЗУНР у фондах Державного архіву Івано-Франківської області. Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 297–305.
Жерноклеєв О. Українська соціал-демократична партія (1899–1918). Івано-Франківськ, 1996.
Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899–1918). Вид. 2-ге, доп. К., 2000.
Життя і смерть полковника Коновальця. Львів, 1992.
Жовківщина. Історико-мемуарний збірник. Т. 2 / ред. В. Боднар (гол.), Є. Дорота-Казимира, М. Литвин та ін. Жовква; Львів; Балтимор, 1995.
Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. Львів, 1991.
За волю України: Історичний збірник УСС. Нью-Йорк, 1967.
Забзалюк Д. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини XX ст.: дис... канд. іст. наук: 20.02.22. Л., 2007.
Забзалюк Д. Служба капеланства в Галицькій Армії (1918–1919) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 276–279.
Заболотнюк В. Українські дипломатичні інституції в Німеччині в 1918–1923 рр. // Схід. 2017. № 6 (152). С. 40–50.
Завальнюк О. Ідея соборності в практичній діяльності українських університетів (1917–1920 рр.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. II. С. 282–293.
Завальнюк О. Кам'янець-Подільський державний український університет і галицькі українці (1918–1920 рр.) // Галичина. 2000. № 4. С. 177–183.
Завальнюк О., Олійник С. Українська Галицька армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920 рр.). Кам'янець-Подільський, 2013.

Загребельна Н., Коляда І. Велика війна: Українство і благодійність (1914–1917 рр.). К., 2006.
Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939 рр.) // УІЖ. 1993. № 1. С. 72–84.
Зайцев О. Українська народна трудова партія (1919–1925) // Україна модерна. Ч. 7. К.; Львів, 2002. С. 69–90.
Заклинський М. Дмитро Вітовський. Нью-Йорк, 1967.
Заполовський В. Буковина у останній війні Австро-Угорщини: 1914–1918. Чернівці, 2003.
Зарецька Т. Політика Другої Польської республіки щодо Східної Галичини та позиція Ю. Пілсудського (кінець 1918–1919 рр.) // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2004. Вип. 11. С. 158–176.
Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія. Івано-Франківськ, 2001.
Зелена О. Осип Назарук про особливості становлення ЗУНР як суб'єкта міжнародних відносин у 1918–1920 рр. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів, 2007. Вип. 19. С. 20–25.
Зелінський М. Проблема визначення східного кордону Польщі в "інкорпораційній" концепції Романа Дмовського // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2014. Вип. XXXIX. С. 219–223.
Зінкевич Ю. Акт злуки Західно-Української Народної Республіки та Української Народної Республіки – перший крок до створення єдиної самостійної Української держави // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 268–271.
Зозуля Я. Гроші Української Держави. Мюнхен, 1972.
Зуляк І. Становлення і розвиток "Просвіти" в Тернопільському воєводстві у міжвоєнний період // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Історія. 2020. Вип. 1. С. 65–71.
Зьола Н. Зарубіжна українiка про діяльність Греко-католицької церкви в період Західноукраїнської Народної Республіки // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 170–174.
Исламов Т. Австро-Венгрия в Первой мировой войне. Крах империи // Новая и новейшая история. М., 2001. № 5. С. 14–46.
Историография истории Украинской ССР. К., 1986.
Іваницький І. Лонгин Цегельський. "Від легенд до правди": ключові проблеми // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль, 2015. Вип. 1, Ч. 2. С. 152–157.
Іванов С. Ідея соборності в українському суспільно-політичному русі на початку XX ст. // Круглий стіл до Дня соборності України. Харків, 2017. С. 60–63.
Іванович С. Українські прапори над Львовом. До історії створення ЗУНР в 1918 р. // Календар-альманах на ювілейний 1948 рік. Мюнхен, 1948.
Ігнатюк О. Священики-капелани – представники Василіянського Чину та їхня діяльність в 1900–1939 роках // Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2017–18. Вип. 7–8. С. 245–263.
Ільницька А. Кооперативні діячі Галичини кінця XIX – першої половини XX ст. (на матеріалах фонду фотографій Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника) // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2018. № 10. С. 549–570.

Ісаєвич Я. Україна давня і нова: народ, релігія, культура. Львів,1996.
Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. Нью-Йорк, 1961.
Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дражньовський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974.
Історія Львова: у 3 т. Т. 3. Львів, 2007.
Історія розвитку органів влади на території Чернівецької області: монографія / за заг. ред. О. В. Добржанського, А. М. Круглашова, М. В. Ярмистого. Чернівці, 2014.
Історія січових стрільців: Воєнно-історичний нарис. К., 1992.
Історія стрілецької пісні // ЛЧК. 1991. № 5. С. 52.
Історія українського війська. Т. ІІ. К., 1995.
Історія українського парламентаризму: від допарламентських форм організації політичного життя до сьогодення. К., 2010.
Історія української імiґрації в Америці. Збереження культурної спадщини. Нью-Йорк, 1984.
Калакура О. Радянсько-польські відносини і українська полонія (1919–1930) // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. Івано-Франківськ, 1997. С. 200–203.
Калакура Я. Людинознавче осмислення соборності України // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 198–204.
Калакура Я., Панчук А. Новітня історіографія Злуки УНР та ЗУНР // Українська соборність: ідея, досвід, проблеми (до 80-річчя Акту Злуки 22 січня 1919 р.). К., 1999. С. 234–242.
Камінска О. Діяльність Сидора Голубовича на початковому етапі державотворення Західноукраїнської Народної Республіки (листопад – грудень 1918 р.) // Historical and Cultural Studies. Lviv, 2019. Vol 6. No 1. P. 49–54.
Камінска О. Сидір Голубович – голова уряду Західноукраїнської Народної Республіки (січень – червень 1919 р.) // Historical and Cultural Studies. 2016. Vol. 3, № 1. P. 43–49.
Камінюк М. До характеристики зовнішньої політики ЗУНР (з нагоди 10-ї річниці галицьких подій) // Більшовик України. 1928. Ч. 21–22.
Капелюшний В. Особливості новітньої історіографії українських національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. І. С. 131–140.
Капустянський М. Похід Українських Армій на Київ–Одесу в 1919 році. К., 2004.
Карпенко О., Волосянко Л. Листопадовий зрив (1918): історіографія // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Івано-Франківськ, 1998. Вип. 1. С. 59–72.
Карпенко О. До питання про характер революційного руху в Східній Галичині у 1918 р. // З історії західноукраїнських земель. Вип. 1. К., 1957.
Карпенко О. З історії Західно-Української Народної Республіки (До 85-річчя з дня народження професора О. Ю. Карпенка) / за заг. ред. М. Кугутяка. Івано-Франківськ, 2006.
Карпенко О. Злука ЗУНР і УНР – видатна подія в історії українського народу // Соборність України: історія і сучасність. Івано-Франківськ, 1999. С. 6–21.
Карпенко О. Імперіалістична інтервенція на Україні. 1918–1920. Львів, 1964.
Карпенко О. Листопадова 1918 року національно-демократична революція на західноукраїнських землях //УІЖ. 1993. № 1. С. 18–21.
Карпенко О. Окупація Північної Буковини Румунією і боротьба трудящих мас проти окупаційного режиму (1918–1919) // УІЖ. 1966. № 10. С. 56–62.
Карпенко О. Перші політичні контакти між українцями і поляками в час Листопадової (1918 р.) національно-демократичної революції //

Українсько-польські відносини в Галичині в ХХ ст. Івано-Франківськ, 1997. С. 14–17.
Карпенко О. Про хронологічні межі існування Західно-Української Народної Республіки // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. 3. Івано-Франківськ, 2000. С. 57–67.
Карпенко О. Статус Східної Галичини у міжнародно-правових актах (1918–1923) // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Івано-Франківськ, 1998. Вип. 1. С. 73–87.
Карпинець І. Галичина: військова історія 1914–1921 / упоряд. Ф. Стеблій, Б. Якимович. Львів, 2005.
Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. К., 1999.
Качараба С. Еміграція з Західної України (1919–1939). Львів, 2003.
Качмар В. Львівський національний університет імені Івана Франка. Історичний нарис // Літопис випускників Львівського національного університету імені Івана Франка. К., 2010. С. 11–53.
Кваснюк Я. Військові формування Галицької Армії на Станиславівщині під час українсько-польської війни 1918–1919 рр. // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 113–124.
Кирея В. Кадрове забезпечення військово-повітряних сил Західно-Української Народної Республіки 1918–1919 рр. // Гілея. 2015. Вип. 94. С. 29–41.
Кирило Трильовський і січовий рух. Коломия, 2014.
Киричук Ю. Євген Петрушевич – президент ЗУНР // Буськ в історії України. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 135-річчю від дня народження Євгена Петрушевича. Буськ, 2000. С. 3–6.
Кишакевич Л. Фінансово-економічна політика ЗУНР: історико-правовий вимір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львів, 2014.
Кіндратюк Б. Музична культура Західноукраїнської Народної Республіки // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 125–142.
Кіндратюк Б. Утвердження української ідеї соборності в піснях галицьких січових стрільців // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. II. 1999. С. 53–57.
Кірея В. Кадрове забезпечення військово-повітряних сил Західно-Української Народної республіки 1918–1919 рр. // Гілея. 2015. Вип. 94. С. 29–41.
Кіцак В. Стратегічні й тактичні передумови Чортківської наступальної операції // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль, 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 19–26.
Клапчук В., Клапчук М. Делятинщина: історико-географічне дослідження. Делятин, 2007.
Клапчук В. Микола Лагодинський – визначна постать Західно-Української Народної Республіки: життєвий і політичний шлях // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 152–157.
Клим'юк М. Громадсько-політична діяльність Лева Бачинського в Українській Національній Раді ЗУНР // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2010. Вип. 17. С. 161–168.
Клим'юк У. Становище поляків у Галичині напередодні та в роки Першої світової війни // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2011. Вип. 19. С. 166–173.
Климишин М. Голова уряду ЗУНР – доктор Кость Левицький // Альманах Станиславівської землі. 1985. Т. II. С. 112–115.
Клок В. Формування польських органів влади у Східній Галичині (листопад–грудень 1918 р.) // Наукові записки національного університету "Острозька академія". Історичні науки. Острог, 2007. Вип. 8. С. 424–437.

Клочурак С. До волі: Спомини. Ужгород, 2009.
Кобута Л. Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістового наповнення // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Збірник наукових праць. Львів, 2009. Вип. 18. С. 644–651.
Кобута С. Археографічний внесок професора О. Карпенка в тематику дослідження історії Західно-Української Народної Республіки // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 358–363.
Кобута С., Паска Г. Адвокат Лев Бачинський: штрихи до біографічного портрета // Галичина. Ч. 31. Івано-Франківськ, 2018. С. 126–135.
Ковалів Ю. Василь Паславський (1895–1967) // Українська думка. 2016. 9 лип. С. 8.
Коваль Р., Лазарович М., Юзич Ю. Біографії вояків, яких згадує Михайло Горбовий // Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового. К., 2009. С. 287–320.
Коваль Р., Моренець В. "Подєбрадський полк" Армії УНР. Т. 1. К., 2015.
Коваль Ю. Проблеми матеріально-технічного забезпечення Галицької Армії на Наддніпрянщині (1919 р.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 123–128.
Ковальчук М. Біля витоків УВО: військово-політична діяльність Є. Коновальця у 1920–1921 рр. // Український визвольний рух. Львів, 2006. Зб. 7. С. 5–78.
Ковальчук М. На чолі Січових стрільців. Військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. К., 2010.
Ковальчук М. Невідома війна 1919 року. Українсько-білогвардійське збройне протистояння. К., 2006.
Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях XIX–XX ст. Львів, 2001.
Коковін О. Товариство "Рідна школа" на Бережанщині (1903–1939). Тернопіль, 2011.
Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Видання Комітету Коломиян. Філадельфія, 1988.
Колянчук О. Незабутні могили. Львів, 1993.
Колянчук О. Увічнення нескорених. Українські військові меморіали 20–30-х рр. XX ст. у Польщі. Львів, 2003.
Колянчук О. Українці в таборах Перемишля (1918–1921 рр.) // Пам'ятки України. К., 1995. С. 112–117.
Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Івано-Франківськ, 2011.
Компанієць І. Становище і боротьба трудящих Галичини, Буковини та Закарпаття на початку XX ст. (1900–1919 рр.). К., 1960.
Компанієць І. Визвольний рух в Галичині, Буковині та Закарпатській Україні під впливом ідей Великого Жовтня (1917–1920). К., 1957.
Кондратюк В., Зайцев О. Україна в 20–30-х роках. Львів, 1993.
Кондратюк В., Регульський О. ЗУНР: становлення і захист завоювань (1918–1921 рр.). Львів, 1998.
Коритко Р. Петрушевич – президент ЗУНР // ЛЧК. 1991. № 1. С. 32–34.
Королько А. В обіймах злуки… Городенківщина у роки національно-визвольних змагань західних українців (1918–1919 рр.) // Ямгорів. Городенка, 2012. Ч. 20–21. С. 116–135.
Королько А., Давибіда Л. Санітарно-епідемічна ситуація на Покутті у роки національно-визвольних змагань західних українців 1918–1919 рр. // Питання історії України. 2013. Т. 16.
Королько А. Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 22. С. 43–59.

Королько А. Мистецьке життя українців Коломиї періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. Івано-Франківськ, 2013. № 2 (18). С. 126–137.
Королько А. Освітнє життя національних меншин на Покутті періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль, 2015. Вип. 2. Ч. 1. С. 138–145.
Королько А., Павлючок Я. Гуцульська Республіка 1918–1919 рр. До питання організації "січневого зриву" і становлення української влади на Закарпатській Гуцульщині // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. 17. Івано-Франківськ, 2010. С. 17–25.
Королько А., Розумович І. Культурно-освітнє життя української громади м. Станиславова в період ЗУНР // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. Вип. 676–677. Чернівці, 2013. С. 103–109.
Королько А. Румунська окупація Покуття у ході національно-визвольних змагань західних українців (травень–серпень 1919 р.) // Питання історії України. Збірник наукових статей. Чернівці, 2011. Т. 14. С. 78–84.
Королько А. Становлення і функціонування органів української влади на Коломийщині періоду ЗУНР (1918–1919) // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Історія. Чернівці, 2016. № 2. С. 40–54.
Королько А. Українські повітові ради Покуття періоду ЗУНР: структура і практична діяльність (листопад 1918 – травень 1919 р.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 91–114.
Косар І. Участь Володимира Охримовича у боротьбі за державну незалежність ЗУНР (1918–1923) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 513–520.
Костицький М., Тищик Б. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923): Навчальний посібник. Львів, 1992.
Костишин Р. Громадсько-політична діяльність Володимира Кохана (1898–1966): автореф. дис. … канд. істор. наук: 07.00.01 – історія України. Львів, 2021.
Костів К. Конституційні акти відновленої української держави 1917–1919 років і їхня політично-державна якість. Торонто, 1964.
Костючок П. Національно-визвольні змагання 1917–1920 рр. на Гуцульщині та ідея української соборності // Україна соборна: Зб. наук. статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 270–278.
Костючок П. Особливості політизації українців Закарпаття наприкінці 1918 – у першій половині 1919 рр. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. XIV. Івано-Франківськ, 2008. С. 130–140.
Кох Г. Договір з Денікіним. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні. Львів, 1930.
Кравецька О. Урядова діяльність Сидора Голубовича в період державотворення ЗУНР (1918–1919) // Мандрівець. 2009. № 4. С. 45–50.
Кравченюк О. Сокальщина в 1914–1924 роках // Надбужанщина. Сокальщина, Белзчина, Радехівщина. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1994. Т. 3.
Кравчук М. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. (організація, структура, штати): Історико-правове дослідження. Івано-Франківськ, 1997.
Красівський О. Галичина у першій чверті XX ст. Проблеми польсько-українських стосунків. Львів, 2000.

Красівський О. До питання про польсько-українські переговори та компроміси під час війни 1918–1919 рр. //Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. Івано-Франківськ, 1997. С. 95–98.

Красівський О. За українську державу і церкву. Львів, 1995.

Красівський О. Проблема Східної Галичини на Паризькій мирній конференції 1919–1920 рр. в контексті польської зовнішньої політики // Наукові записки Інституту національних відносин і політології НАН України. Серія "Політологія і етнологія". К., 1997. С. 50–56.

Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: Проблеми взаємовідносин. К., 1998.

Красівський О., Панчук А. Президент Західно-Української Народної Республіки (Євген Петрушевич) // Українська ідея: постаті на тлі революції. К., 1994. С. 154–173.

Крезуб А. Бої за Львів і Наддніпрянські Січові Стрільці // Календар Червоної Калини за 1930 р. Львів, 1929. С. 127–131.

Крезуб А. Нариси історії українсько-польської війни 1918–1919 рр. Львів, 1933.

Кренжаловський Д. Львів в українських руках 1-21.ХІ.1918 // Стрілець. Кам'янець-Подільський, 1919. Ч. 89. С. 1–3.

Кривизюк Л. Військовий вишкіл у Галицькій Армії // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2000. № 408: Держава та армія. С. 190–197.

Крижанівський А. Осип Курилас. Львів, 2008.

Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 231–234.

Крупський І. Національно-патріотична журналістика України (друга половина XIX – перша чверть XX ст.). Львів, 1995.

Кручкевич Г., Солодяк О. Євген Петрушевич видатний громадський, політичний і державний діяч. Львів, 2008.

Кугутяк М. Галицькі українці в боротьбі за державну незалежність у 1920–1923 роках // Галичина. Ч. 1. Івано-Франківськ, 1997. С. 45–57; Ч. 1 (2). Івано-Франківськ, 1998. С. 56–66.

Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993.

Кугутяк М. Зовнішньополітична діяльність Української народно-трудової партії (1920–1923 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2001. Вип. IV–V. С. 21–37.

Кугутяк М. Історіографія українського національно-демократичного руху (1918–1939 рр.) // Галичина. Ч. 8. Івано-Франківськ, 2002. С. 54–69.

Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Кугутяк М. Презентація видання "ЗУНР: енциклопедія": концептуальні засади // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 254–256.

Кугутяк М. Проблема державно-правового статусу Галичини у політичних концепціях Української народно-трудової партії (1920–1923) // Галичина. 2001. № 5–6. С. 240–253.

Кугутяк М. Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848–1919) // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Матеріали конференції "Український Вільний Університет: з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування". Львів, 13 лютого 1992 року. Мюнхен; Львів, 1993. С. 16–20.

Кудлач В. Тлумацька гімназія: погляд через століття (до 100-річчя заснування гімназії в Тлумачі) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2010. Вип. 18. С. 24–33.

Кузьма О. З листопадових боїв // Свобода. 1926. Ч. 2.
Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931.
Кузьма О. Обозництво в УГА // ЛЧК. 1930. Ч. 7–8. С. 8–9.
Кузьменко О. Перша світова війна в українській фольклорній традиції // Україна Модерна. Харків, 2016. Вип. 23. С. 111–151.
Кузьменко О. Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів, 2009.
Кузьменко О. Фольклорні ремінісценції воєнних поезій Б. Лепкого (з історії народного життя пісень "Що то за грім, осінній грім", "Чи то буря, чи то грім") // Studia Methodologica. 2017. Вип. 44. С. 123–132.
Кульчицький В. Виникнення і падіння Західноукраїнської Народної Республіки // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 190–194.
Кульчицький В. Західноукраїнська Народна Республіка // Історія держави і права України. У 2 ч. Ч. 2. К., 1996. С. 86–95.
Кульчицький В., Настюк М.. Тищик Б. Суспільно-політичний лад і право Західноукраїнської Народної Республіки 1918–1923 рр. // Історія держави і права України. Львів, 1996. С. 173–196.
Кульчицький П. Суд і судочинство ЗУНР: законодавство і практика // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2013. Вип. 58. С. 68–73.
Кульчицький Р. Основні напрями державотворчої діяльності Івана Макуха в період ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 521–529.
Купцов А., Срібняк І. Інтерновані вояки УГА у таборах Чехословаччини (1919–1923 рр.). К., 2001.
Кураєв О. Політика Німеччини й Австро-Угорщини в Першій світовій війні: український напрямок. К., 2009.
Курилишин К. Голубович Сидір // Західно-Українська народна республіка. 1918–1923: уряди; постаті / гол. ред. ради Я. Ісаєвич. Львів, 2009. С. 120–125.
Кучабський В. Вага і завдання Західно-Української Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918–1919-го р. // Дзвони. Львів, 1932. Ч. 2.
Кучабський В. Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках. Львів, 2015.
Кучабський В. Корпус Січових Стрільців. Воєнно-історичний нарис. Ювілейне видання. 1917–1967. Чикаго, 1969.
Кучерук В. Українська Галицька Армія. К., 2010.
Кушнір В. Західноукраїнське товариство Ліги Націй та Міжнародна Унія товариств Ліги Націй (1922–1928) // Наукові зошити історичного факультету. Львів, 1999. Вип. 2. С. 224–228.
Ладжун Ю. Національна політика Чехословаччини в Підкарпатській Русі 1919–1923 років // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Історія". 2014. Вип. 1 (32). С. 89–97.
Лазарович М. "Як з Бережан до кадри січовики манджали..." Збройна боротьба Українських Січових Стрільців проти російських загарбників на Бережанщині (друга половина 1916 – середина 1917 р.). Тернопіль, 2016. С. 28–34.
Лазарович М. Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 63. Львів, 2010.
Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2005.
Лазарович М. Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.
Лазарович М. Національні меншини в контексті державної етнополітики доби ЗУНР // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 48–54.

Лазарович М. Політична активізація Українських січових стрільців у контексті революційних подій в Наддніпрянщині (1917 – початок 1918 р.) // Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць. 2015. Вип. 15. С. 63–70.
Лазарович М. Українські Січові Стрільці в революційних подіях у листопаді 1918 р. в Східній Галичині // УІЖ. 1998. № 5. С. 40–51.
Лахманюк Т. Іван Горбачевський: науково-педагогічна та громадсько-політична діяльність. Тернопіль, 2012.
Левицький К. Великий зрив. До історії української державности від березня до листопада 1918 р. На підставі споминів та роздумів. Львів, 1931.
Левицький К. Два закони про вибори до Сойму Західної Области Української Народної Республіки // Український Прапор. 1919. 20 серп.
Левицький К. Дипломатична діяльність З.У.Н.Р. (1918–1923) // ЛЧК. 1938. Ч. ІІ. С. 3–4.
Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918. Друга часть. Львів, 1929. Третя часть. Львів, 1930.
Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців. Львів, 1926.
Левицький К. Українські політики Галичини. Тернопіль, 1996.
Лейберов О. "Око й ухо народнє" – організація та діяльність комісій Конгресу Трудового Народу України // Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки. Ніжин, 2014. Вип. 76. С. 121–136.
Лемківщина. Земля – люди – історія – культура. Т. 1 / за ред. Б. О. Струмінського. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1988.
Лемківщина. Історико-етнографічне дослідження. Т. 1. Львів, 1999.
Лепкий Б. Листопад 1918 року у Львові // Ювілейний календар "Просвіти" на рік 1938. Львів, 1938.
Лизень Є. Військово-дипломатичні місії країн Антанти на першому етапі польсько-української війни 1918–1919 рр. // Галичина. Ч. 31. Івано-Франківськ, 2018. С. 194–202.
Лис С. Сірожупанники Дієвої армії УНР в обороні Луцька від Війська Польського у березні–травні 1919 р. // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. 2017. Вип. 15. С. 14–21.
Литвин М. 1920 р.: Більшовицькі експерименти в Галичині // Вісник Львівської Комерційної академії. Львів, 2010. Вип. 9. (Серія – Гуманітарні науки). С. 50–56.
Литвин М. Галицькі осередки у Радянській Росії (1920 рік) // Студії з історії Української революції 1917–1921 років: на пошану Руслана Яковича Пирога / гол. ред. В. Верстюк. К., 2011. С. 344–356.
Литвин М. Західно-Українська Народна Республіка: аналіз польської історіографії // Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski (1918–1989) / pod red. R. Drozda. T. 1. Slupsk; Warszawa, 2000. S. 19.
Литвин М. ЗУНР і Галицька СРР у геостратегії більшовицької Росії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. Вип. 18. Львів, 2009. С. 101–118.
Литвин М. ЗУНР і Галицька ССР у геополітиці більшовицької Росії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 101–118.
Литвин М. Історіографія та археографія проблеми // Литвин М. Р. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1996. С. 16–30.
Литвин М., Науменко К. Збройні сили України в першій половині ХХ ст. Львів; Харків, 2007.
Литвин М., Науменко К. Історія галицького стрілецтва. Вид. 2-ге. Львів, 1991.
Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995.
Литвин М., Науменко К. Українські Січові Стрільці. К., 1992.
Литвин М. Нове про діяльність Галоргкому КП(б)У // УІЖ. 1990. № 2. С. 126–130.

Литвин М. Проблема соборності в діяльності екзильного уряду ЗУНР // Соборність як чинник українського державотворення (до 90-річчя Акту злуки) : всеукр. наук. конф., Київ, 21 січ. 2009 р. К., 2009. С. 137–148.
Литвин М. Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015.
Литвин М. Регіональний сепаратизм чи етнополітичне самовираження? (здобутки і прорахунки польської історіографії ЗУНР) // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 202–209.
Литвин М. Соборність України та її супротивники (1918–1919 рр.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. І. С. 154–160.
Литвин М. У кільці фронтів українсько-польської війни 1918–1919 // Львів: Історичні нариси. Львів, 1996. С. 358–359.
Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919. Львів, 1998.
Литвин Н. Віденський період уряду ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 268–274.
Литвин Н. Між Антантою та більшовицькою Росією: основні напрями зовнішньої політики ЗУНР у 1920–1923 рр. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2012. Вип. 24. С. 97–102.
Литвин С. Симон Петлюра і Західна Область УНР (Нові джерела про допомогу Директорії Українській Галицькій Армії в 1919 році) // Галичина. Ч. 4. Івано-Франківськ, 2000. С. 102–109.
Литвин Т. Іван Пашкевич (1880–1959) – бібліотекознавець, педагог, краєзнавець // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2010. № 2. С. 641–658.
Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття. Коломия, 2007.
Лісна І. Становлення державності в Галичині (1918–1923). Тернопіль, 2001.
Лозинський М. В десятиліття Галицької революції (Галичина, Антанта й Радянський Союз) // Червоне право. Харків. 1928. Ч. 23.
Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922.
Лозинський М. Галичина на мировій конференції в Парижі. Кам'янець, 1919.
Лозинський М. Поневолені західноукраїнські землі. Харків, 1930.
Лозинський М. Свято 22. січня й українська еміґрація // Визволення. Відень; Прага, 1923. Лютий. Ч. 1. С. 43–45.
Лозинський М. Уваги про українську державність. Відень, 1927.
Лозовий В. Внутрішня та зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба). Кам'янець-Подільський, 2005.
Луговий М. Бережанські гімназисти та викладачі у лавах УСС та УГА // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2016. Вип. 2 (3). С. 176.
Лука Мишуга Збірник / ред. А. Драган. Джерзі Ситі; Ню Йорк, 1973.
Луців Л. Чи був більшовицький бунт у Дрогобичі? // ЛЧК. 1994. № 4–6. С. 38–41.
Луцький М. Правова основа формування судової системи ЗУНР // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. 2014. Вип. 34. С. 3–12.
Луцький М. Правове становище ЗУНР на міжнародній арені // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право. 2016. № 2 (14). С. 17–24.
Любчик І. Лемківщина в національно-визвольних змаганнях 1918–1919 років // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 279–284.
Любчик І. Етнополітичні процеси на Лемківщині наприкінці XIX – 30-х рр. XX ст.: проблема національної самосвідомості. Івано-Франківськ, 2009.

Любчик І. Український визвольний рух на Пряшівщині наприкінці 1918 – початку 1919 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 39–41.
Лялька Я. С. Ольга Басараб та її доба. Львів, 2007.
Ляскович Р. Мобілізації чоловічого населення ЗУНР до Української Галицької Армії у першій половині 1919 року: організація, проблеми і результати // Наукові праці Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. Т. 28. Кам'янець-Подільський, 2018.
Ляхоцький В. Микола Василько: парадокси пам'яті та забуття // Україна дипломатична. Вип. 2. К., 2002. С. 475–486.
Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917–1921 рр. У 3 т. Прага, 1942, 1950–1951). Т. 1; Т. 2, Т. 3.
Мазур О. В боротьбі за державність та соборність: галицький політикум (травень-жовтень 1918 рр.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2008. № 634: Держава та армія. С. 74–80.
Мазур О. Українська Національна Рада та її змагання за державність (жовтень 1918 р.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2009. № 652: Держава та армія. С. 55–63.
Макарчук О. Відносини УНР та ЗУНР зі Сполученими Штатами Америки в роки Української революції (1918–1919 рр.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2001. № 431: Держава та армія. С. 35–40.
Макарчук С., Киричук Ю. Західна Україна 1918–1939 рр. в радянській історіографії // Вісник Львівського університету. Питання історіографії. 1983. Вип. 19. С. 10–17.
Макарчук С. Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997.
Максимчук І. Нарис історії роду Петрушевичів. Чікаґо, 1967.
Маланчук В. Історія однієї зради. Львів, 1958.
Малець Н., Малець О. Громадсько-політична діяльність Яцка Остапчука (1873–1959 рр.). Ужгород, 2015.
Малик І. Активізація національно-визвольного руху у Східній Галичині напередодні проголошення ЗУНР // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2001. № 431: Держава та армія. С. 25–31.
Малицький О. Жидівська преса в Західньо-Українській Народній Республіці // Сучасність. Мюнхен, 1987. Ч. 5. С. 69–70.
Малюта О. "Просвіти" України у формуванні інтелігенції як суб'єкта національного державотворення 1917–1920 рр. // Наукові записки. Серія: Історія. 2004. Вип. 8. С. 111–117.
Малюта О. Всеукраїнський трудовий конгрес як представницький орган українського народу в другій Українській Народній Республіці // Історичний архів. 2011. Вип. 7. С. 199–208.
Малюта О. Органи влади ЗУНР та УНР в екзилі у 20–40-і рр. XX ст.: боротьба за національну державність як форму організації повсякденного життя української еміграції // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: Збірник статей. К., 2007. Вип. 12. С. 287–308.
Мандрик-Мельничук М. Історична реконструкція буковинського відгалуження родоводу Гузарів // Гілея. 2017. Вип. 120 (5). С. 91.
Марголин А. Украина и политика Антанты. Берлин, 1922.
Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986.
Марущенко О. Міжнародна наукова конференція "Західно-Українська Народна Республіка: революція, державність, соборність. до 100-річчя утворення ЗУНР" // Галичина. Ч. 31. Івано-Франківськ, 2018. С. 209–211.

Марчук В., Пилипів І. Українська греко-католицька церква й українська держава // Українознавчі студії. 2000. № 2. С. 205–223.
Мацькевич М. Судові органи в Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919 рр.) // Право України. 2011. № 5. С. 262–267.
Машталір Х. Державно-правові погляди Євгена Петрушевича: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львів, 2015.
Медвідь О. Військово-організаційна діяльність Дмитра Паліїва у 1914–1920 рр. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 239–243.
Медвідь О. Участь Дмитра Палієва у Листопадовій національно-демократичній революції на західноукраїнських землях у 1918–1919 рр. // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Дрогобич, 2011. Вип. 28: Історія. С. 132–141.
Мельник В. Діяльність Теофіла та Ярослава Окуневських під час Першої світової війни та в роки окупації Галичини Польщею // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2012. № 724: Держава та армія. С. 93–98.
Мельник М. Осип Микитка – генерал, організатор армії, політик // Світогляд. 2014. № 5 (49). С. 14–19.
Мельник О., Пахолко С., Мартин О. Перстень у системі українських пам'ятних та військових нагород періоду національно-визвольної боротьби 1914–1952 рр. // Нумізматика і фалеристика. 2007. № 2. С. 22–27.
Мизак Н., Балан І., Романський І. Село на нашій Україні: до 600-річчя першої писемної згадки про село Стрілківці. Чернівці, 2009.
Мина Ж. Військова та зовнішньополітична ситуація УНР (листопад 1918 – січень 1919 р.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2009. № 652: Держава та армія. С. 82–87.
Мина Ж. Перехід Української Галицької Армії на бік генерала Денікіна у листопаді 1919 р. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 132–136.
Мисечко А. Українські січові стрільці в Одесі та на Півдні України у 1918 р. // Записки історичного факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, 2008. Вип. 19. С. 217–225.
Міжнародна наукова конференція, присвячена 75-річчю Західно-Української Народної Республіки, 1–3 листопада 1993 р. Матеріали. Івано-Франківськ, 1993.
Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т. 1. 1920–1939 / за ред. С. Ленкавського. Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1968.
Мірчук П. Українська державність 1917–1920. Філядельфія, 1967.
Місько В. Політика Польщі щодо ліворадикального руху в Західній Україні (1918–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України. Тернопіль, 2011.
Міщук А., Міщук М. Організаційна структура Української радикальної партії періоду Західно-Української Народної Республіки // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014.
Міщук А., Міщук М. Суспільно-політична діяльність УРП–УСРП на Покутті // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2017. Вип. 5–6. С. 170–180.
Міщук М., Міщук А. Теоретичні та практичні засади організаційної діяльності Української радикальної партії – Української партії соціалістів-революціонерів // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття / Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боєвої Управи

Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упор., ред. І. Монолатія. Коломия, 2007. С. 121–128.
Міщук М. Українська радикальна партія – Українська соціалістично-радикальна партія: ідеологія, організація, політика (1918–1939 рр.). Івано-Франківськ, 2016.
Монолатій І. Військовий цвинтар у Коломиї (1915 1919) і трагедія Косачівського табору (1918 1919): про що свідчать історичні документи. Коломия, 2018.
Монолатій І. Вічний жид з Коломиї. "Українець" Мойсеєвого визнання Яків Саулович Оренштайн. Івано-Франківськ, 2014.
Монолатій І. Євреї Покуття і будівництво ЗУНР: єврейський погляд // Запорожские еврейские чтения / Сборник докладов. Запорожье, 2000. Вып. 4. С. 111–115.
Монолатій І. Євреї Покуття і будівництво ЗУНР: український погляд // Материалы 3-х Запорожских еврейских чтений. Запорожье, 19–20 мая 1999 г. Запорожье, 1999. С. 63–66.
Монолатій І. Зоосад революції. Західноукраїнська державність 1918–1923 рр. і теорії випадковостей XX – початку XXI сторіч. Есеї. Івано-Франківськ, 2020.
Монолатій І. "Коли не стане армії, то нема ніякого вигляду на удержання нашої держави..." (Австрійські військовики у Визвольних змаганнях галицьких українців) // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття / Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боєвої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упор., ред. І. Монолатія. Коломия, 2007. С. 244–248.
Монолатій І. Коломия в часи Західно-Української Народної Республіки. Коломия, 2000.
Монолатій І. Місто без властивостей. Коломийська фуґа Великої війни. Івано-Франківськ, 2014.
Монолатій І. Місто двох республік і диктатури. Коломийські сцени української революції. Івано-Франківськ, 2018.
Монолатій І. Німецьке населення Галичини і гуманітарна акція національно-культурних організацій Веймарської республіки (1918–1920 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Збірник наукових праць. К., 2003. Вип. 12. С. 218–232.
Монолатій І. Німці Галичини і національно-визвольні змагання українського народу (1918–1923 рр.) // Збірник Праць реґіонального науково-дослідного центру національних меншин музею історії міста Коломиї / Щорічник присвячений проблемам історичної і культурно-мистецької спадщини національних меншин Покуття і Гуцульщини. К.; Коломия, 2001. Т. 1. С. 54–87.
Монолатій І. Перша Республіка. Коломия в часи ЗУНР. Івано-Франківськ, 2017.
Монолатій І. Покутские евреи в этнополитических доктринах Западноукраинской Народной Республики (к полемике: были ли евреи предателями Украинской революции?) // Материалы Седьмой ежегодной международной междисциплинарной конференции по иудаике. М., 2000. Часть 1. С. 366–380.
Монолатій І. Покуття у контексті боротьби галицьких українців за державну незалежність (1918–1919 рр.): соціальне та індивідуальне як модель пошуку національно-історичної свідомості // Nad Wisłą i Dnieprem: Polska i Ukraina w przestrzeni europejskiej – przeszlość i terazniejszność. Seria: Stosunki Międzynarodowe i Globalny Rozwój, Nr. 2. Toruń; Kijów, 2003. S. 93–107.
Монолатій І. Політика Західноукраїнської Народної Республіки щодо німецької національної меншини (1918–1919 рр.) // Вісник Київського національного лінґвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія. К., 2001. Вип. 5. С. 136–147.

Монолатій І. Преса ЗУНР як джерело до історії українського театру на Покутті (1918–1919 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність / Доповіді і повідомлення Шостої Всеукраїнської наукової конференції. Львів, 11–13 травня 2000 р. Львів, 2000. С. 112–116.
Монолатій І. "Прощання з віденством": кінець Дунайської монархії і проголошення ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 30–38.
Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Івано-Франківськ, 2010.
Монолатій І. Сила Західноукраїнської Народної Республіки: вибрані питання потенціалу, безпеки і дипломатії держави. Івано-Франківськ, 2020.
Монолатій І. Станиславів – тимчасова столиця Західно-Української Народної Республіки // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2018. № 5 (49). С. 9–28.
Монолатій І. Статус німецької меншини Галичини в національній політиці Західноукраїнської Народної Республіки // Право України. 2002. № 4. С. 141–143.
Монолатій І. "...Тяжко впасти у кайдани, умирать в неволі – а ще гірше спати, спати і спати на волі". До початків українсько-єврейського діалогу на Покутті у контексті становлення Західноукраїнської Народної Республіки // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Запоріжжя, 2000. Вип. 12. С. 50–68.
Моргун М., Лиса Р. Броньовані частини українських армій у 1917–1920 рр. Історіографічний аналіз // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2012. № 724: Держава та армія. С. 135–139.
Моргун М. Організація та бойове застосування броньових частин українських армій в 1917–1920 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 – військова історія. Львів, 2011.
Морозова О. Дослідження історії України першої половини XX ст. в сучасній польській історіографії: напрямки, концепції, дискусії. Миколаїв, 2020.
Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в період ЗУНР // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. І. 1998. С. 127–134.
Мрака І. Перший призов українців Східної Галичини до польської армії (1922–1923 рр.) //УІЖ. 2014. № 6. С. 65–76.
Муравський В. Микола Ґошко – військовий комендант Стрия // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 168–179.
Мушинка М. Взаємини Гуцульської Республіки із Західноукраїнською Народною Республікою // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 104–112.
Мушинка М. Лицар волі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Клочурака. Ужгород, 2011.
Мушинка М. Резолюція з'їзду закарпатських українців у Станіславові (Івано-Франківську) з травня 1919 року // Науковий Збірник Товариства "Просвіта" в Ужгороді. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 48–51.
На бій за волю. Перемоги через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років. Харків, 2016.
Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. К., 1993.
Нагірний М. Особисті зв'язки діячів ЗУНР та УНР (на прикладі родини Степана Федака) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 318–325.
Нагірняк А., Нагірняк М. Діяльніс української еліти Галичини на початковому етапі Першої світової війни // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2008. № 612: Держава та армія. С. 36–42.
Назустріч мрії. Нариси історії Прикарпаття. Ужгород, 1978.

Наконечна О. Дмитро Паліїв у Листопадовій національно-демократичній революції 1918 р. // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 309–317.
Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945). Ужгород, 1995.
Нариси історії Львова. Львів, 1956.
Нариси історії української революції 1917–1921 років. Кн. 1. К., 2011; Кн. 2. К., 2012.
Наріжний С. Українська еміграція. Ч. 1. Прага, 1992.
Науменко К. Спогади. Постаті. Вибране. Львів, 2010.
Науменко К. Стрілецький маляр Осип Курилас // Український альманах. Варшава, 2001. С. 288–292.
Некрополі України. К., 1999.
Нельга О. Теорія етносу. К., 1997.
Несцьорук Я. Політичний устрій та внутрішня політика Західно-Української Народної Республіки у 1918–1919 // Наукові зошити історичного факультету. Львів, 2001. Вип. 4. С. 173–183.
Никольсон Г. Как делался мир в 1919 г. / пер. с англ. под ред. проф. И. С. Звавича. М., 1945.
Новосьолов О. Румунська інтервенція на Покутті (травень–серпень 1919 р.) // Карпатський край. 2019. № 12–13 (1–2). С. 44–50.
Новосьолов О. Румунський мілітаризм та українське питання міжвоєнного періоду // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боєвої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упор., ред. І. Монолатія. Коломия, 2007. С. 252–261.
Нога О. Архітектор Григорій Пежанський та розвиток фізичної культури в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. Львів, 2016.
О. Т. Боротьба українського народу 1917–1921 р. Лондон, 1950.
Окаринський В. "Українські орлята": Участь молоді і дітей у збройній боротьбі за незалежність Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) // Україна–Європа–Світ: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Тернопіль, 2009. Вип. 2. С. 99–106.
Окаринський В. Пласт в українському національно-визвольному русі (1911–1939 рр.). Тернопіль, 2006.
Окаринський В. Український скаутський рух (1911–1944 рр.). Тернопіль, 2006.
Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та инші. Українська і локальні рецепції субкультури "батярів" на тлі конструювання модерного міту батярів і старої марґінальности (друга половина XIX ст. – 1939 р.) // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Вип. 18. Тернопіль, 2016. С. 215–237.
Олійник М. Науково-публіцистична діяльність М. Лозинського в період еміграції // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Львів, 2011. Вип. 12. С. 134–153.
Олійник П. День 22 січня 1919 року. Прага, 1941.
Олійник П. Листопадовий Зрив: Повстання Української держави на західних землях в листопаді 1918. Прага, 1941.
Омелянович-Павленко М. Українсько-польська війна 1918–1919. Прага, 1929.
Орлевич І. Галицьке русофільство під час Першої світової війни // Вісник Львівської комерційної академії. Львів, 2011. Вип. 10. С. 235–249.
Орлевич І. Русофільська течія на початку 1920-х років у Галичині // Галичина. Ч. 22–23. Івано-Франківськ, 2013. С. 200–209.

Орлевич І. Товариство "Народний дім" у Львові в 1914–1921 роках // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 16. Львів, 2008. С. 275–288.
Ортинський В. Силові структури Західно-Української Народної Республіки. Львів, 2004.
Осечинський В. Галичина під гнітом Австро-Угорщини в епоху імперіалізму. Львів, 1954.
Павленко М. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр). К., 1999.
Павлишин О. Адвокатська діяльність Євгена Петрушевича // Збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу "Адвокатура України: історія та сучасність" на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфировича Витвицького, 24 листопада 2015, м. Львів. К., 2015. С. 93–98.
Павлишин О. Буковинська Національна Рада в Кам'янці-Подільському: маловідомі документи // Матеріали П'ятого конгресу Міжнародної Асоціації Україністів. Чернівці, 2005. Ч. 3: Історія. С. 61–65.
Павлишин О. Галицькі активісти в установах Української Народної Республіки доби Директорії (кінець 1918–1920 р.) // Вісник Львівської комерційної академії. Серія гуманітарних наук. Львів, 2014. Вип. 12. С. 112–118.
Павлишин О. "Диктатор в екзилі": політичні впливи Євгена Петрушевича в Західній Україні у 1920-х роках // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2017. Вип. 53. С. 189–203.
Павлишин О. Дилема ідентичности, або історія про те, як "латинники" (не) стали українцями / поляками (Галичина, середина XIX – перша половина XX ст.) // Україна модерна. Харків, 2015. Ч. 21. С. 179–218.
Павлишин О. Доля і недоля діячів Перемиської Української Національної Ради (1918–1919) // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Т. 3: Інституції. Перемишль; Львів, 2003. С. 107–117.
Павлишин О. Емансипація жінки-селянки в роки Першої світової війни. "Бабська революція" 1918 р. у Східній Галичині // Україна модерна. Харків, 2016. Ч. 23. С. 152–170.
Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013.
Павлишин О. Єврейське населення Східної Галичини у 1918–1919 рр.: соціальний аспект // Галичина. Ч. 12–13. Івано-Франківськ, 2006–2007. С. 103–117.
Павлишин О. Закордонна Група Української Національної Ради у Відні (1919–1923 рр.) // Галичина. Ч. 23. Івано-Франківськ, 2014. С. 57–66.
Павлишин О. Зовнішньополітична орієнтація західноукраїнського проводу у 1918 р. // Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року. Науковий збірник, присвячений 125-річчю від народження Гетьмана Павла Скоропадського та 80-річчю проголошеня Української Держави 1918 року. К., 1998. С. 152–155.
Павлишин О. Інтернування цивільного населення Східної Галичини в умовах польсько-українського конфлікту 1918–1919 рр. // Праці Українсько-Польської комісії дослідження взаємин 1917–1921 рр. Т. 1 / відп. ред.: В. Верстюк, Я. Бруський; відп. секр. В. Скальський. К., 2019. С. 73–157.
Павлишин О. Комісії Трудового Конгресу України (1919 р.) // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. 2014. Вип. 10. С. 172–182.
Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008.

Павлишин О. Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2002. Вип. 37 / 1. С. 327–349.
Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад – грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 132–139.
Павлишин О. Підготовка аграрної реформи в ЗОУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6. Львів, 2000. С. 170–183.
Павлишин О. "Січовий Батько" на еміграції у 1919–1927 рр. // Кирило Трильовський і січовий рух. Коломия, 2014. С. 158–164.
Павлишин О. "Соборницька" ідея в дискурсі еміграційної історіографії української революції // Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи / Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: Матеріали міжнародної наукової конференції (Мюнхен, Німеччина, 1–3 липня 2012 р.). К., 2014. С. 59–73.
Павлишин О. Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 рр. // Україна модерна. Львів, 2000. Ч. 4–5.
Павлишин О. Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 119–130.
Павлишин О. Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. Львів, 1999. Вип. 2 (1995–1997 рр.). С. 234–252.
Павлишин О. Українська Національна Рада у Кам'янці на Поділлі (1920) // Проблеми вивчення історії української революції 1917–1921 років. К., 2015. Вип. 11. С. 118–137.
Павлишин О. Українсько-польські переговори з гуманітарних питань під час військового конфлікту (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Od armii komputowej do narodowej II. Dzieje militarne Polski i jej wschodnich sąsiadyw od XVI do XX wieku / pod red. M. Krotofla i A. Smolińskiego. Toruń, 2005. S. 168–173.
Павлишин О. Українці Наддніпрянщини у Східній Галичині в 1918–1920 рр. // Галичина. Ч. 20–21. Івано-Франківськ, 2012. С. 172–182.
Павлишин О. Фінансова система та грошовий обіг у Західно-Українській Народній Республіці (листопад 1918) // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: Минуле та сучасність. Львів, 2005.
Павлюк О. Архів уряду ЗУНР // Архіви України. 1996. № 4–6.
Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). К., 1996.
Павлюк О. Від злуки до розриву. Взаємини урядів УНР і ЗУНР у 1919 році // Наука і суспільство. 1994. № 4–6. С. 7–8.
Павлюк О. Дипломатія злуки: До питання про об'єднання УНР і ЗУНР // Всесвіт. К., 1992. № 1–2. С. 176–178.
Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР // Київська старовина. 1997. № 3–4. С. 162–168.
Павлюк О. ЗУНР і політика Угорщини // Україна в минулому. Вип. VII. К.; Львів, 1995. С. 33–44.
Павлюк О. Листи Петра Карманського до Костя Левицького (Нові матеріали з архіву уряду ЗУНР) // Київська старовина. 1997. № 3–4. С. 133–150.
Павлюк О. США і східногалицьке питання на Паризькій мирній конференції // Київська старовина. 1999. № 6. С. 67–79.
Павлюк О. Теофіл Горникевич та українські архівні колекції у Відні. К., 2012.
Павлюк О. Три місії до Вашингтона // Політика і час. 1997. № 1. С. 65–79.
Павлюк С. Етногенеза українців: спроба теоретичної конструкції. Львів, 2006.
Палієнко М. Архівна місія о. Теофіла Горникевича (з історії збереження архівів ЗУНР та В. Липинського у Відні) // Архіви України. 2013. № 4. С. 76–92.

Палієнко М. Архівні центри української еміграції: створення, функціонування, доля документальних колекцій. К., 2008.
Палієнко М. Між Тарновом і Прагою: джерела до історії заснування українського архівного осередку в Чехословаччині // Пам'ятки: археографічний щорічник. 2011. Т. 12. С. 89–110.
Пам'ятні та ювілейні монети України. 1995–2009: Каталог-довідник. К., 2010.
Панас Н. Джерела до вивчення біографії генерала О. П. Грекова (період служби в українських арміях) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 128–132.
Панібудьласка В. Соборність України (історико-методологічний аспект) // Проблеми соборності України у ХХ столітті. К., 1994. С. 31–34.
Панов А. Американські русини, Томаш Масарик та уряд Сполучених Штатів Америки як ключові гравці дипломатично-правового процесу у визначенні статусу Закарпаття після Першої світової війни // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Історія". 2011. Вип. 27. С. 153–156.
Панов А. Масарик і Закарпаття. Ужгород, 2010.
Панфілова Т. Проблема соборності України в діяльності УНТП (жовтень 1918 р. – березень 1923 р.) // Галичина. Ч. 9. Івано-Франківськ, 2003. С. 177–185.
Панчук А. Зовнішня політика ЗУНР в історіографії // Вісник Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Серія "Історія". Вип. III. С. 189–196.
Панчук М., Панчук А. Акт злуки УНР і ЗУНР в українській історіографії // Проблеми соборності України у ХХ столітті. К., 1994. С. 98–105.
Папакін А. Оборона західних рубежів: війна ЗУНР і УНР проти Польщі в 1918–1919 рр. // На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років. Харків, 2016. С. 161–199.
Пархоменко В. Директорія УНР та Західноукраїнська Народна Республіка в історико-мемуарній літературі. Миколаїв, 2019.
Пасіцька О. Соціально-економічна діяльність українців Галичини (1919–1939). Львів, 2019.
Паска Г. Лев Бачинський: творець соборності України. Торонто; Львів, 2019.
Паска Г. Участь Лева Бачинського у діяльності Загальної української ради // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія. Чернівці, 2019. № 2. С. 25–31.
Паска Г. Участь Лева Бачинського у діяльності Міжпартійної ради (1921–1923 рр.) // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія. Чернівці, 2018. № 2. С. 82–87.
Патер І. Загальна Українська Рада: проблеми консолідації національно-демократичних сил // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 7. Львів, 2000. С. 256–259.
Патер І. Союз визволення України та українське питання в політиці центральних держав 1914–1918 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 3–4. Львів, 1997. С. 140–141.
Пахолків С. Українська інтеліґенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації. Львів, 2014.
Педич В. Питання злуки ЗУНР та УНР на сесії Української Національної Ради у Станіславі (січень 1919 р.) на сторінках часопису "Нове життя" // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. II. 1999. С. 51–53.
Пендзей І. Окремі аспекти історіографії ЗУНР // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 210–213.
Передирій В. "Ілюстрований календар-альманах Червоної Калини" як тип періодичного видання (1921-1929) // Збірник праць НДЦ періодики. Львів, 1999. Вип. 6. С. 227–242.

Передирій В. Видання "Червоної Калини" (1922–1939). Львів, 2004.
Передирій В. Матеріали до вивчення історії ЗУНР на сторінках "Літопису Червоної Калини" (1929–1939 рр.), (1991–1995 рр.): джерелознавчий аспект // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 666–673.
Петлюра С. Статті / упор., та автор передм. О. Климчук. К., 1993.
Петрів М. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Кн. 1. К., 2014.
Пилипишин О. Парламентська діяльність Юліана Романчука (1883–1918) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України. Тернопіль, 2012.
Пилипів І. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.). Тернопіль, 2011.
Пилипів І. Церковно-релігійний чинник національного державотворення ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 209–215.
Пиріг М. Проблеми становлення організованого українського ліворадикального руху в Польщі (1919–1923 рр.) // Гілея. 2016. Вип. 110 (№ 7). С. 56–59.
Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси. К., 2011.
Півень А. Володимир Загайкевич в національно-визвольних змаганнях українців // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 119–123.
Пігуляк І. Спогад у 60-річчя смерти сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3.
Піддубний І. Операції румунської армії з забезпечення північного кордону "Великої Румунії" у 1919 р. // Воєнна історія Галичини та Закарпаття. Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції. м. Львів, 15 квітня 2010 р. Збірник наукових праць. К., 2010. С. 311–317.
Пікуляк М. Національна ідея в політичних програмах та практичній діяльності Української радикальної партії (1918–1939 рр.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. І. С. 192–201.
Пікуляк М. Проблема державно-політичного розвитку України в діяльності Української радикальної партії (1918–1926 рр.) // Галичина. Ч. 10. Івано-Франківськ, 2004. С. 179–187; 2005. № 11. С. 161–169.
Пінчак Є., Чмир М. Військо української революції 1917–1921 років. Харків, 2017.
Піпаш В. Гуцульська республіка – предтеча Карпатської України // Матеріали міжнародної наукової конференції "Українські Карпати: етнос, історія, культура". Ужгород, 1993.
Піскун О. Соборність і деякі актуальні проблеми сучасної етнополітики // Проблеми соборності України у XX столітті. К., 1994. С. 8–14.
Піхманець Р. Із покутської книги буття: Засади художнього мислення Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича. К., 2012.
Плазова Т. Українська політична еміграція у першій половині 20-х років XX ст. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів, 2008. Вип. 20. С. 118–121.
Плекан Ю. Перший досвід парламентаризму: українці – депутати австрійського парламенту та галицького крайового сейму (1848–1918). Довідник. Івано-Франківськ, 2012.
Плохій С. Великий переділ. Незвичайна історія Михайла Грушевського. К., 2011.
Погребенник Ф. Левко Бачинський. Коломия, 1994.
Погребенник Ф. Рожнівчани у Першій світовій війні // Рожнів. Нариси історії села. Львів, 2010. С. 129.
Погребинська І., Гон М. Євреї в Західноукраїнській Народній Республіці (До проблеми українсько-єврейських взаємин). К., 1997.

Погребинська І. Ідеали і реальність. Нариси з історії національно-культурної автономії в країнах центральної і східної Європи. К., 2010.
Покуття. Історико-етнографічний нарис / гол. ред. А. Королько. Львів, 2010. 456 с.
Полич М. Місце Лонгина Цегельського у політичному і державотворчому житті ЗУНР і УНР // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль, 2015. Вип. 1, Ч. 2. С. 146–152.
Полич М. Участь Лонгина Цегельського у громадському і політичному житті Східної Галичини кінця XIX – 20-х рр. XX ст. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. 2012. Вип. 1. С. 171–176.
Політична історія України. У 6 т. Т. 2. Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917–1920) / В. Ф. Солдатенко (керівник тому), В. Ф. Верстюк. К., 2003.
Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2 т. Т. 2. К., 1993.
Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 / за ред. Т. Кшонстка. Варшава, 2010.
Полянський О. ЗУНР: особливості джерел та деякі тенденції сучасної історіографії // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль, 2013. Вип. 2: у 2 ч., Ч. 2. С. 224–234.
Попик С. "Ukrainische Kronland". З історії австрійської політики в українському питанні (1914–1918) // Європейська політика: від регіональних конфліктів до Першої світової війни (Збірник наукових статей). Чернівці, 1995. С. 88.
Попик С. Таємниця Брест-Литовська: до питання про австро-угорський протокол 1918 року // Питання історії нового та новітнього часу (Збірник наукових статей). У 2 ч. Чернівці, 1994. Вип. 3. Ч. 2. С. 134–141.
Попик С. Українці в Австрії. 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. Чернівці, 1999.
Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015.
Прах Б. Участь греко-католицьких священиків Лемківщини у політичних подіях 1918–1919 років // Гілея. 2013. Вип. 73. С. 25–27.
Прикарпаття під прапором Рад. Ужгород, 1989.
Прикарпаття: спадщина віків. Історико-культурологічне видання / гол. ред. М. Кугутяк. Львів, 2006.
Прикарпаття: спадщина віків. Львів, 2006.
Присташ Л. Формування судової системи Західно-Української Народної Республіки // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2014. Вип. 35. С. 13–21.
Притула Я., Тарнавський Р. Університет Яна Казимира у Львові // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. 1. Львів, 2011. С. 54–79.
Притуляк П. Україна і Брестський мир: від підписання до виконання (1917–1918 рр.). К., 2004.
Райківський І. Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в 1918–1939 рр. // Галичина. Ч. 8. Івано-Франківськ, 2002. С. 70–86.
Райківський І. Галицька соціал-демократія в українській революції 1917–1920 років // Галичина. Ч. 1. Івано-Франківськ, 1998. С. 42–55.
Райківський І. Діяльність української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. І. 1998. С. 110–127.

Райківський І. Євген Петрушевич в оцінці галицьких соціал-демократів (1918–1920 рр.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 114–126.
Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини XIX століття. Івано-Франківськ, 2012.
Райківський І. Ліворадикальна еволюція УСДП (1920–1924 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. II. 1999. С. 112–122.
Райківський І. Селянсько-робітничий союз у Західній області УНР // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 220–225.
Райківський І. Українська соціал-демократія в суспільно-політичному житті ЗУНР (листопад 1918 р. – липень 1919 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 216–228.
Райківський І. Українська соціал-демократія на Дрогобиччині міжвоєнного періоду (1918–1939) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спец. вип. 3. Дрогобич, 2017. С. 150–170.
Райківський І. Уродженець Тисмениці Кость Левицький – видатний український діяч // Тисмениця в минулому та сучасному: історія, економіка і культура. Матеріали наукової краєзнавчої конференції, присвяченої 950-річчю заснування м. Тисмениці. 18 травня 2012 р. Івано-Франківськ; Тисмениця, 2012. С. 45–53.
Рафальський О. Неукраїнці в Українській революції 1917–1920 років (Історіографічний аспект) // Галичина. 2000. № 4. С. 184–190.
Рафальський О. "Ubi concordia, ibi victoria" (де злагода, там перемога) урочиста академія "Акт злуки УНР і ЗУНР – втілення ідеї соборності й національної консолідації України" // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 244–245.
Регульський В. Військове судівництво Галицької армії ЗУНР // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2001.№ 14. С. 193–201.
Реєнт О. Ідея соборності України і спроби її реалізації у XIX–XX ст. // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. І. С. 3–11.
Реєнт О., Янишин Б. Україна в період Першої світової війни: історіографічний аналіз // УІЖ. 2004. № 4. С. 3–37.
Ринажевський Б. Гуцульська республіка 1918–1919 рр. і її правовий статус // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2003. Вип. 38. С. 128–135.
Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Львів, 1995.
Ріпецький С. Українсько-польський процес 1918–1923 рр. Чикаго; Нью-Йорк, 1963.
Рожак-Литвиненко К. Мистецьке угрупування Українських Січових Стрільців: художники, традиції, жанрові та стильові особливості творів. Львів, 2017.
Роздольська І. Василь Пачовський як учасник стрілецького покоління // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2018. Вип. 67 (1). С. 230–243.
Роздольська І. Літературний феномен Українських Січових Стрільців: функціонування та структура покоління. Львів, 2020.
Романюк М. Українська преса Північної Буковини (1918–1940 рр.). Львів, 1996.
Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004.
Рубльов О. Михайло Козоріс: доля інтелігента // Український археографічний щорічник. Вип. 2. К., 1993. С. 104–122.
Рубльов О., Реєнт О. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. К., 1999.
Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20–50-ті рр. XX ст.). К., 1994.
Рубльов О. Шляхами на Соловки: радянське десятиріччя Михайла Лозинського // УІЖ. 1997. № 4. С. 103–135; 1998. № 1. С. 112–122.
Рудницька М. Львівське жіноцтво під час листопадового перевороту // Мілена Рудницька: статті, листи, документи. Збірник документів і матеріалів про життя,

суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької / упоряд. М. Дядюк. Львів, 1998. С. 96–99.
Русин Ю. Тилове забезпечення армії УНР та Галицької армії: спроба порівняльного аналізу // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2014. № 809: Держава та армія. С. 80–83.
Рутар В. Діяльність керівництва ЗУНР по організації закордонних поставок військового майна для Галицької армії // Гуманітарний журнал. 2011. № 3–4. С. 223.
Рутар В. Інтендатура Галицької армії (1918–1919 рр.) // Військово-науковий вісник. 2011. Вип. 15. С. 181–182.
Рутар В. Організація та функціонування Залізничних військ Західно-Української Народної Республіки в 1918–1919 рр. // Przegląd Środkowo-Wschodni. 2016. № 1. S. 139.
Савка Б. З Богом та Церквою на шляху до національного відродження. Тернопіль, 2013.
Савченко О. Утворення та діяльність Ревізійного Союзу Українських Кооперативів у Західній Україні (1921–1939 рр.). Львів, 2015.
Савчук Б. Договір Галицької армії з А. Денікіним (листопад–грудень 1919 р.) // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 214–219.
Савчук Б. Збройні Сили України: етапи вічного походу. Рівне, 1992.
Савчук Б. Студентство у боротьбі за український університет у Львові (1919–1925 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. II. 1999. С. 101–111.
Савчук Б. Український Пласт 1911–1939. Івано-Франківськ, 1996.
Сапіга О. Кадрове забезпечення медичної та санітарної служби УГА в 1918–1920 рр. // Військово-науковий вісник. Академія сухопутних військ. 2011. Вип. 14.
Сапіга О. Початки формування медичної та санітарної служби Української Галицької Армії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18.
Священик з Романівки о. Василь Кузьма у 1918 році був першим головою українського Тернополя // Подільське Слово. 2013. 1 листоп. С. 1, 8.
Семененко В. Українське питання на тлі світової політики (1917–1919 рр.) // Вісник Харківського університету. Історія України. Харків, 1996. Вип. 1. С. 92–108.
Семотюк Я. Українські військові нагороди. Торонто, 2004.
Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917–1923 рр. К., 1999.
Симоненко Р. Імперіалістична політика Антанти і США щодо України у 1919 р. К., 1962.
Симоненко Р. Провал політики міжнародного імперіалізму на Україні (II пол. 1919 – березень 1921 р.). К., 1965.
Синенький В. Іван Карпинець у визвольних змаганнях українців (1914–1923) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2013. Вип. 23. С. 365–375.
Синенький В. Участь Івана Карпинця в українсько-польській війні 1918–1919 рр. // Гілея. 2013. Вип. 75. С. 67–69.
Сирота Б. Роберт Вільям Сітон-Вотсон і Українська революція (з історії британської політики у Східній Європі в 1917–1918 роках) // Вісник Львівського університету: Серія історична. 2002. Вип. 37. Ч. 1. С. 423–451.
Сисин Ф. Отець Михайло Зубрицький: Нестор українського села // Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали. Львів, 2013. Т. 1: Наукові праці. С. 15–41.
Сідак В. Національні спецслужби в період Української революції 1917–1921 рр. К., 1998.
Сіреджук П. Галицька Гуцульщина доби Західно-Української Народної Республіки. Львів, 2019.

Сіреджук П. Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918 рр. Косів, 2016.
Сіреджук П. Гуцули – воїни і старшини УГА (Спроба складання поіменного списку) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 242–270.
Скакальська І. ЗУНР: історична пам'ять крізь призму спогадів представників діаспори // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 205–209.
Скальський В., Файзулін Я. Перелоги Української революції: Другий Зимовий похід Армії УНР. Громадсько-політичне видання. К., 2008.
Скорич Л. Акт Злуки 22 січня 1919 р.: передумови і наслідки // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2008. № 612: Держава та армія. С. 97–101.
Скорич Л. Особливості взаємини між Східною Галичиною та Наддніпрянщиною (березень 1917 – жовтень 1918 рр.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2009. № 652: Держава та армія. С. 92–96.
Скорич Л. Розробка стратегічних військових операцій об'єднаних українських армій 15–30 липня 1919 р. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 288–292.
Скорич Л. Участь наддніпрянських військовиків у розбудові Галицької армії (січень–червень 1919 р.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. № 670: Держава та армія. С. 113–118.
Сливка С. Правовий механізм реалізації земельної реформи у Західно-Українській Народній Республіці // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 2. С. 24–31.
Сливка Ю. Боротьба трудящих Східної Галичини проти іноземного поневолення. К., 1973.
Сливка Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939). К., 1985.
Сливка Ю. Сторінки історії КПЗУ. Львів, 1989.
Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. К., 1993.
Смалига М. Тернистий шлях до волі. К., 2016.
Сміжак А. Дмитро Катамай – член Бойової управи Українських січових стрільців // Архіви України. 2015. Вип. 4 (298). С. 157–164.
Сміжак А. Четар УСС Дмитро Катамай (1887–1935). Івано-Франківськ, 2013.
Сміжак А. Ямниця в період Першої світової війни (1914–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2011.
Смолей В. Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст 1919–1939 рр.). Тернопіль, 2003.
Смолій В. Акт злуки УНР і ЗУНР – втілення ідеї соборності та національної консолідації України: досвід та уроки // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 242–243.
Сова А. Військово-політична діяльність Івана Боберського в роки Першої світової війни // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: [збірник наукових статей]. Вип. 4. Львів, 2014. С. 90–100.
Сова А. Професор Іван Боберський: життя, присвячене Україні (з нагоди 140-ліття від дня народження) // Пластовий шлях. Львів, 2013. Ч. 3–4 (175–176). С. 56–58.
Сова А. Символіка українських організацій "Сокіл", "Січ", "Пласт" та "Луг" у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.) у сучасній українській історіографії // Гуманітарні та соціальні науки: матеріали І Міжнародної конференції молодих вчених HSS-2009, 14–16 травня 2009 року, Львів, Україна. Львів, 2009. С. 53–55.
Сова А. Степан Гайдучок – творець та літописець історії українського тіловиховання // Шлях Перемоги. К.; Лондон; Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто, 2018. 14 берез. Ч. 11 (3324). С. 7.
Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції. Львів, 2017.

Солдатенко В. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. К., 2007.
Соловка Л. Крихівчани в боротьбі за незалежність України в рядах УСС та УГА // Крихівецька родина. 2018. № 6 (19). 24 серп. С. 2.
Соляр І. Всеукраїнська Національна Рада (1921 р.) // Український Альманах, 2001. Варшава, 2001. С. 108–109.
Соляр І. Спроби консолідації політичних сил Наддніпрянщини і Галичини (1920–1923 рр.) // Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.). Матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 1–2 червня 2017 р.). К.; Чернігів, 2017. С. 138–154.
Соляр І. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939). Львів, 2011.
Срібняк І. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016.
Срібняк І. "Зв'язок з Добрармією уже пірвано…" (Створення "Української секції в таборі інтернованих вояків "Збройних сил Півдня Росії" у Стшалково, весна – літо 1920 р.) // Гуржіївські історичні читання. Вип. 11. 2017. С. 104–108.
Срібняк І. Інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов (Чехословаччина) у 1921–1922 рр.: умови перебування та санітарний стан // Дриновський збірник. Т. VIII. Х.; Софія, 2015. С. 196–211.
Срібняк І., Кротофіл М. Діяльність шкіл та освітніх курсів для інтернованих вояків Української Галицької Армії в Чехословаччині як одна з форм їх соціалізації (1919–1920 рр.) // Схід. 2018. № 6 (158). С. 58–62.
Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена: Інтернована Армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921–1924 рр.). К.; Філадельфія, 1997.
Срібняк І., Срібняк М. Діяльність театрально-мистецьких осередків у таборі інтернованих вояків Української Галицької Армії в Йозефові, Чехословаччина (1922–1924 рр.) // Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва. Науковий електронний журнал. 2017. Вип. 2 (4). С. 115–129.
Срібняк І. Табір інтернованих Військ УНР у Вадовицях, Польща (умови перебування та моральний стан вояцтва в травні–липні 1921 р.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2017. Вип. 26. С. 124–140.
Срібняк І. Табір інтернованих Військ УНР у Пикуличах, Польща (січень–лютий 1921 р.): умови перебування та моральний стан вояцтва // Київські історичні студії. 2017. № 2 (5). С. 18–24.
Срібняк І. Українці на чужині. К., 2000.
Станиславів – Станіслав – Івано-Франківськ. до 350-річчя Івано-Франківська: монографія / гол. ред. В. Великочий. Івано-Франківськ; Львів; К., 2012.
Старик В. Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921. Чернівці, 2009.
Старик В. Між націоналізмом і толерантністю. Чернівці, 2009.
Старик В. Повернення Осипа Безпалка // Буковинський журнал. 2012. № 2. С. 142–150.
Стахів М. Західня Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918). Т. 1. Скрентон, 1958.
Стахів М. Західня Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918). Т. 2. Скрентон, 1958.
Стахів М. Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Т. 3. Скрентон, 1959.
Стахів М. Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Т. 4. Скрентон, 1960.
Стахів М. Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Т. 5. Скрентон, 1960.

Стахів М. Західня Україна: Збройна і дипломатична оборона в 1919–1923: Нарис історії. Т. 6. Кн. 1. Скрентон, 1961.
Стахів М. Західня Україна: Збройна і дипломатична оборона в 1919–1923: Нарис історії. Т. 6. Кн. 2. Скрентон, 1961.
Стахів М. Третя совєтська республіка в Україні. Нариси з історії третьої воєнної інвазії Совєтської Росії в Україну і розвитку окупаційної системи в часі: листопад 1919 – листопад 1924. Нью-Йорк, 1968.
Стахів М. Україна в добі Директорії УНР: У 7 т. Т. I–VII. Скрентон, 1962–1965.
Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012.
Стрельський Г. Маловідомі діячі революційного та національно-визвольного руху в Україні // Теоретичні проблеми вітчизняної історії, історіографії та джерелознавства / за ред. Ю. М. Алексєєва. К., 1993. С. 159–186.
Стрельський Г. Українська дипломатія національно-державного відродження 1917–1920 рр. К., 2000.
Стукаліна Н. Правові основи соціального захисту військовослужбовців Західноукраїнської Народної Республіки // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 272–276.
Субтельний О. Україна. Історія. К., 1991.
Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX – початку XX ст. Львів, 1997.
Сухий О. Михайло Лозинський: Вчений, громадський діяч, політик. Наукова розвідка. Львів, 1995.
Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини / пер. з англ. А. Портнов, С. Савченко. Львів, 2002.
Тельвак В. Михайло Грушевський: біографічний нарис. К., 2017.
Терещенко Ю., Осташко Т. Український патріот з династії Габсбургів. К., 2011.
Терлюк І. Аграрне питання як фактор правової політики українських державних формацій (1917–1921 рр.): започаткування національного земельного законодавства // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 461–468.
Терлюк І. Розвиток українського національного (органічного) конституціоналізму: доба ЗУНР – ЗО УНР // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць. 2016. № 837. С. 426–430.
Терлюк І. Становлення українського національного інституту громадянства у добу революції (1917–1921 рр.): законодавчий аспект // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. Львів, 2017. № 876. С. 26–31.
Терлюк І., Терлюк О. Становлення українського національного інституту інформаційної безпеки: інституційний аспект політики захисту інформації національних державних формацій 1917–1921 рр. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. Львів, 2020. Т. 7. № 1. С. 8–14.
Терлюк І. Трудові відносини у контексті правової політики українських національних державних формацій (1917–1921 рр.): законодавчий аспект // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 855. С. 316–322.
Тимченко Р. Відносини Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 рр.). К., 2013.
Тимченко Р. Державне будівництво та політико-економічні перетворення ЗУНР (листопад 1918 – червень 1919 рр.) // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. 2011. Вип. 6. С. 111–144.
Тимченко Р. Євген Петрушевич – лідер Західноукраїнської Народної Республіки (до 150-річчя з дня народження та 95-річчя з дня утворення ЗУНР) // УІЖ. 2013. № 5. С. 143–156.

Тимченко Р. Земельна реформа ЗУНР (ЗОУНР) 1919 р. // Український історичний збірник. 2012. Вип. 15. С. 105–118.
Тимченко Р. Українські дипломати на Паризькій мирній конференції // Український історичний збірник. 2013. Вип. 16. С. 147–161.
Тимчук В., Тимчук Н., Якимчук Р. Військово-політичні аспекти діяльності Степана Клочурака у 1914–1919 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 912–922.
Тинченко Я. Герої українського неба. К., 2010.
Тинченко Я. Дієва Армія УНР, листопад 1918 – листопад 1919 р. К., 2017.
Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007. С. 14–15.
Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011.
Тинченко Я. Панцирні потяги, панцирники та залізничні війська у Визвольній війні 1917–1920 рр. К., 2012.
Тинченко Я. Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках. К., 2014. С. 97–135.
Тинченко Я. Українські збройні сили березень 1917 – листопад 1918 (організація, чисельність, бойові дії). К., 2009.
Тичка Г.-М. Представництва уряду ЗУНР у Парижі (1919–1923) // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. 2018. Вип. 19. С. 211–220.
Тищик Б., Вівчаренко О. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 (До 75-річчя утворення). Коломия, 1993.
Тищик Б., Вівчаренко О., Лешкович Н. Становлення державності в Україні (1917–1922). Львів; Івано-Франківськ, 2000.
Тищик Б. Законотворча діяльність та державний устрій Західноукраїнської Народної Республіки // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 195–201.
Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004.
Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Львів, 2005.
Тищик Б. Конституційне законодавство Західно-Української Народної Республіки // Довідник з історії України. В 3 т. / за ред. І. Підкови та Р. Шуста. Т. 2. К., 1995. С. 82–84.
Тищик Б. У вогні війни галичани будували державу // Дзвін. 1994. № 11–12. С. 114–117.
Ткачук П. Капелани УГА на фронтах українсько-польської війни 1918–1919 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. Вип. 17. С. 123–129.
Ткачук П., Кривизюк Л. Бойові дії артилерійських полків Галицької армії на фронтах польсько-української та більшовицько-української воєн // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 21. Львів, 2012.
Ткачук П. Сухопутні війська України доби революції 1917–1921. Львів, 2009.
Томюк І. Причини та наслідки вимушеного об'єднання Української Галицької Армії з Добровольчою армією уряду А. Денікіна (листопад–грудень 1919 р.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2008. № 612: Держава та армія. С. 86–91.
Топінка Є. Чехи у військових формуваннях Українських Січових Стрільців та Української Галицької Армії // Проблеми слов'янознавства. 2002. Вип. 52. С. 59–64.
Торжество історичної справедливості: Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. Львів, 1968.
Трегуб М. Матеріали архіву Товариства "Просвіта" у Львові в фондах Відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 19. Львів, 2010. С. 628–630.

Тютенко Р. Соціальний портрет офіцера українських армій періоду Національної революції (1917–1921 рр.): дис. ... канд. істор. наук: 20.02.22 – військова історія. Львів, 2018.
Тютюник Ю. Зимовий похід 1919–20 рр. Ч. 1. Політичний огляд з документами в тексті. Нью-Йорк, 1966.
Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. Львів, 2000.
Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі 1895–1995. Дрогобич, 1995. С. 68–69.
Українська РСР в період громадянської війни. 1917–1920 рр. В 3 т. Т. 2–3. К., 1968–1970.
Українські січові стрільці – лицарі рідного краю / І. Монолатій, В. Ковтун та ін. Коломия, 2007.
Українські Січові Стрільці. У 20-ліття виступу. Львів, 1935.
Ухач В. "Найголовніша жура нашої власти": земельна реформа у державотворенні ЗУНР (ЗОУНР) // Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави. К., 2018. С. 285–288.
Фан Р. Історія єврейської національної автономії у період Західно-Української Республіки / переклад вид. 1933 р. Львів, 2019.
Федевич К. Галицькі українці в Польщі 1920–1939 (Інтеграція галицьких українців до польської держави у 1920–1930-ті рр.). К., 2009.
Феденко П. Доба Директорії // Енциклопедія Українознавства. Загальна частина. В 3 т. Т. 3. К., 1995. С. 524.
Федоришин І. Польські вибори 1922 р. на Покутті // Покуття – колиска українського національного державотворення. Матеріали VII науково-краєзнавчої конференції, м. Тисмениця, 14 вересня 2018 р. Тисмениця; Івано-Франківськ, 2018. С. 334–341.
Федоришин І. Тисмениччина. Суспільно-політичне та національно-культурне життя українців краю (кінець XIX – початок XX ст.). Івано-Франківськ, 2017.
Федорів О. ЗУНР у політиці радянської Росії (березень – липень 1919 р.) // Галичина. Ч. 9. Івано-Франківськ, 2003. С. 186–194.
Федорів О. Радянський фактор у політиці уряду Євгена Петрушевича (1921–1922 рр.) // Галичина. Ч. 10. Івано-Франківськ, 2004. С. 261–267.
Федорів О. Східна Галичина у політиці радянської Росії у період польсько-радянської війни (1920 р.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 343–360.
Федорчук О. Бісер у декорі традиційного одягу українців (питання типології) // Народознавчі зошити. 2012. № 3 (105). С. 452–468.
Федорчук О. Головні функції бісерного декору народної ноші українців // Народознавчі зошити. 2013. № 4 (112). С. 652.
Федунишин Л. Становлення дипломатичної служби ЗУНР (осінь 1918 – весна 1919 рр.) // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 55–66.
Федунишин Л. Участь Івана Кревецького у національно-визвольному русі в Галичині 1918–1923 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 551–555.
Федюшко-Євшан М. Великі роковини України: До 75-річчя створення ЗУНР // Дзвін. 1993. № 10–12. С. 104–108.
Фіногенов О. Західноукраїнське товариство Ліги Націй: організаційна структура, сфера повноважень, діяльність (1922–1923 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль, 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 26–31.

Фісанов В. Програне суперництво (США та Австро-Угорщина у Центральній Європі в роки Першої світової війни). Чернівці, 1999.
Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період української революції 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський, 2015.
Фрайфельд Е. Маріян Панчишин і медичний факультет Українського (таємного) університету у Львові (1920–1926) // Лікарський збірник. Нова серія. 2000. Т. 7.
Фуртес О. Військова еміграція ЗУНР у боротьбі за державність // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 248.
Футала В. Східногалицьке питання на міжнародній арені (1919–1923): дослідження та інтерпретації сучасних українських істориків // Галичина. Ч. 32. Івано-Франківськ, 2019. С. 150–158.
Футулуйчук В. Українська Галицька Армія. Військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918–1920 рр.). Донецьк; Львів, 2000.
Харук А. Авіація Галицької армії в українсько-польській війні // Воєнна історія Галичини та Закарпаття: Збірник наукових праць. Львів, 2010. С. 251–256.
Харук А. Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2009.
Харчук Х. Польський військовий меморіал на Личаківському цвинтарі // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 19. С. 76–79.
Хахула Л. "Різуни" чи побратими? Сучасні польські дискурси про Україну. Львів, 2016.
Хімяк О. Преса про політичну боротьбу в українському таборі за часів Західно-Української Народної Республіки // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів, 2007. Вип. 19. С. 160–165.
Хімяк О. Роль преси в українському національно-визвольному русі (1914–1919 рр.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2013. № 752: Держава та армія. С. 67–73.
Хлюпін Є. Перші контакти урядів ЗУНР і УНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2000. Вип. 6. С. 237–239.
Ходак І. Дмитро Вітовський – провідник листопадового чину // ЛЧК. 1991. № 2. С. 45–49.
Ходак І. Соборна Україна. Плекання і реалізація соборності України на терені Східної Галичини (1918–1919 рр.) // ЛЧК. 1992. № 10–12. С. 5–7, 9.
Ходак Т. Державотворчі концепції українських християнських суспільників 20 – 30-х років XX століття // Галичина. Ч. 12–13. Івано-Франківськ, 2006–2007. С. 238–250.
Хома І. Апостольський Престіл і Україна. 1919–1922. Рим, 1987.
Хома І. Євген Коновалець. Харків, 2016.
Хома І. ЗУНР та Польща в лютому – на початку березня 1919 р.: історія невдалої спроби внормувати збройний конфлікт У Карпатському регіоні // Міжнародні інтеграційні процеси: історичний досвід, сучасні виклики та перспективи: матеріали міжнародної наукової-практичної конференції. Львів, 2015. С. 67–76.
Хома І. Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 рр.). Львів, 2016.
Хома І. Окремий загін Січових Стрільців і Листопадовий зрив 1918 р. у Львові // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2008. № 634: Держава та армія. С. 67–73.
Хома І. Переговорний процес ЗУНР із делегацією генерала Ю. Бартелемі // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль, 2013. Вип. 1: у 2 ч., Ч. 2. С. 120–124.

Хома І. Січові Стрільці. Створення, військово-політична діяльність та збройна боротьба Січових Стрільців у 1917–1919 рр. К., 2011.
Хома І. Ставлення Євгена Коновальця до державних центрів ЗУНР та УНР (січень-квітень 1921 р.) // Historical and Cultural Studies. Львів, 2020. С. 72–76.
Хонигсман Я. Евреи в Западноукраинской Народной Республике // Евреи Украины (Краткий очерк истории) / под ред. Ф. Я. Горовского: В 2 ч. Ч. 2. К., 1995. С. 23–35.
Хонігсман Я., Опельбаум Ю. Східногалицькі євреї і Західно-Українська Народна Республіка // Шофар. 1995. № 11. С. 6.
Хоркавий І. Міністр ЗУНР: До 123-річчя з дня народження О. Пісецького // Вісник Надзбруччя (Гусятин). 1992. 27 берез.
Цвенгрош Г. Апостольський Престол і митрополит Андрей Шептицький. Львів, 1991.
Цвенгрош Г. Рим і Україна. Апостольський престол і митрополит А.Шептицький у 1918–1919 рр. // Дзвін. 1992. № 5–6. С. 107–113.
Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світлини. Львів, 2014.
Чебан М. Микола Андрусяк як учасник і літописець українських визвольних змагань // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 556–563.
Чебан М. Микола Андрусяк. Історія історика. Львів, 2015.
Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто) / за заг. ред. В. М. Ботушанського. Чернівці, 2009.
Чмир М. Військові нагороди в Західноукраїнській Народній Республіці (1918–1919 рр.) // УІЖ. 1999. № 5. С. 50–56.
Чмир М. "Командні хоругви" Галицької Армії (серпень 1919 р.) // Знак. 2006. Ч. 40. С. 8–9.
Чмир М. Однострій та знаки розрізнення військовиків збройних сил ЗУНР (ЗОУНР) 1918–1919 рр. // Український визвольний рух. Львів, 2007. Зб. 9. С. 181–247.
Чмир М., Пінак Є., Музичук С. Галицька Армія, 1918–1920. Рівне, 2008.
Чмир М. Спроба регламентації знаків розрізнення на головні убори військовиків збройних сил ЗУНР Командою міста Станіславів (грудень 1918 р.) // Знак. 2006 Ч. 38. С. 8–9.
Чмир С. Символіка збройних сил України 1917–1920 рр. : автореферат дис. ... канд. істор. наук : спец. 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. К., 2006.
Чоповський В. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918–1939). Львів, 1993.
Чорненький Р., Гаврилишин П. Діяльність Комітету опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами у Коломиї в період польсько-української 1918–1919 рр. // Kołomyja Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia. 2017. Warszawa. S. 32–46.
Чорненький Р. Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. // Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura / red. nauk. M. Kardas, A. A. Ostanek, P. Semkyw. Warszawa; Stanisławów. 2016. S. 22÷32.
Чорненький Р., Гаврилишин П. Табір для інтернованих // Галицький кореспондент. 2017. 29 трав.
Чорні запорожці: історія полку. К., 2015.
Чорновол І. 199 депутатів Галицького Сейму. Львів, 2010.
Чубатий М. Історично-правові основи самостійности та соборности України 1918–1919 рр. // Правничий вісник. Нью-Йорк. Кн. 2. 1962. С. 3–12.

Чуйко І. Дипломатична діяльність ЗУНР у 1919–1923 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 1. Тернопіль, 2003. С. 141–146.
Чучко М. У горнилі випробувань: Православна Церква на Буковині в 1914–1919 рр. Чернівці, 2015.
Шаблій О. Володимир Кубійович. Париж; Львів, 1996.
Шанківський Л. Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. 2012. Ч. 70. С. 27–47.
Шанковський Л. Нові матеріали до історії визвольної війни 1917–1920 // Український історик. 1974. Ч. 4. С. 99–103.
Шанковський Л. Українська армія у боротьбі за державність. Мюнхен, 1958.
Шанковський Л. Українська Галицька Армія: Воєнно-історична студія. Вінніпег, 1974.
Шаповал Ю., Верба І. Михайло Грушевський. К., 2005.
Шатайло О. Спадкоємці козацької слави. Біографії генералів Армії Української Народної Республіки – уродженців Черкащини. Дрогобич, 2009.
Швагуляк М. До історії українсько-польських переговорів у 1921 році. Місія Тита Войнаровського // Записки НТШ. 1997. Т. 233.
Швед О. Степан Витвицький: громадсько-політична діяльність. Львів, 2010.
Швець В. Науково-практичний внесок Юліана Павликовського у розвиток економічних наук // Торгівля, комерція, підприємництво: збірник наукових праць. Львів, 2014. Вип. 16. С. 171–175.
Шевченко В. Юліан Мордалевич: доля петлюрівського отамана // Дрогобицький краєзнавчий збірник. 2015. Спец. вип. 2. С. 75–87.
Шевченко О. Церковна і громадсько-політична діяльність Тита Войнаровського. Львів, 2017.
Шевчук С. Пора сказати правду про наші визвольні змагання, добитися волі для Галицької землі. 1918–1939. Торонто, 1965.
Шептицька Л. Степан Баран – державний секретар земельних справ ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 571–577.
Шишка О. Слідами листопадових боїв. Львів, 1993.
Шкляр Л. Моделі соборності (історичний досвід і сучасні аспекти) // Українська соборність: ідея, досвід, проблеми. (До 80-річчя Акта злуки 22 січня 1919 р.): збірник. К., 1999. С. 388–395.
Шкраб'юк П. Спогади француза з Квебеку отця Жана, ЧСВВ, як засіб концептуалізації конфесійної та національної ідентичності // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2006. Вип. 28. С. 152–156.
Шологон Л. Освітні процеси в Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Історія. Вип. 1. Ч. 1. Тернопіль, 2013.
Шологон Л. Український таємний університет у Львові (1921–1925) // Галичина. Вип. 25–26. Івано-Франківськ, 2014.
Шпилька П. Визвольні змагання східної Лемківщини в 1918 році // Аннали Лемківщини. Нью-Йорк, 1993. С. 70–93.
Штанько Я. Східна Галичина у політичних планах білого руху півдня Росії (1919 р.) // Україна соборна: Збірник наукових статей. К., 2005. Вип. 2. Ч. III. С. 336–342.
Шуварик М. Рідкісні еміграційні видання українських студентів у Центральній і Східній Європі (1920–1930-ті роки) // Записки Львівської національно наукової бібліотеки імені В. Стефаника. 2013. № 5. С. 102–115.

Щурат В. На досвітку нової доби. Статті й замітки до історії відродження Галицької України. Львів, 1919.
Юрчук В. Соборність України у формуванні регіональної політики // Проблеми соборності України у XX столітті. К., 1994. С. 168–176.
Яблонський В. Від влади п'ятьох до диктатури одного. Історико-політичний аналіз Директорії УНР. К., 2001.
Якимович Б. "Гей, "Січ" іде, красен мак цвіте...". Львів, 2000.
Якимович Б. Збройні сили України. Нарис історії. Львів, 1996.
Якимович Б. Німці в Українській Галицькій Армії // Якимович Б. Україна та українці: події далекі і близькі. Вибрані праці. Львів, 2014. С. 438–446.
Якимчук Р. Військово-політичні аспекти діяльності Степана Клочурака у 1914–1919 роках // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 913–923.
Яковишин В. Питання освіти, культури й мистецтва в діяльності ЗУНР // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Вип. X–XI. 2006. С. 64–71.
Яковлєв Ю. Діяльність Миколи Лагодинського в Українській радикальній партії на початку XX ст. // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 72–87.
Яневський Д. Важкий шлях до свободи. З історії нашої української революції... // Наука і суспільство. 1992. № 2, 3.
Янів В. Листопадові фрагменти. Берлін, 1941.
Янчак Я. З історії авіації УГА. Львів, 2004.
Яремчук В. Українська багатопартійність Наддніпрянської і Західної України: компаративний аналіз (1899–1918 рр.). К., 2012.
Ярославин С. Визвольна боротьба на Західноукраїнських землях у 1918–1923 роках. Філадельфія, 1956.
Ясіня: збірник наукових праць, краєзнавчих розвідок, реферативних і публіцистичних матеріалів за результатами I наукової конференції "Ясіня – столиця Гуцульської республіки... і не тільки", Ясіня, 20 жовтня 2012. Львів, 2013.
Ясь О. Микола Андрусяк та його наукова спадщина (матеріали до біобібліографії) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: Збірник. наукових пр.: У 2 ч. К., 2006. Ч. 13, част. 1. С. 313–342.
Bailly R. A. City Fights for Freedom / The Rising of Lwow in 1918–1919. London, 1956.
Budurowycz B. Poland and the Ukrainian Problem. 1921-1939 // Canadian Slavonic Papers (Toronto). 1983. Vol. XXV. P. 473–500.
Galicia // Encyclopedia of Ukraine. Toronto; Buffalo; L., 1988. Vol. II. P. 3–17.
Gelber N. M. The National Autonomy of Eastern Galician Jewry in the West Ukrainian Republic, 1918–1919 // Lewin Isaac. A History of Polish Jewry during the Revital of Poland. New York, 1990. P. 221-326.
Horak S. Belorussian and Ukrainian Peasants in Poland. 1919–1939 // The Peasantry of Eastern Europe / ed. I. Volgyes. Vol. I. New York, 1979. P. 136–156.
Horak S. Poland and Her National Minorities. 1919–1939. New York, 1961.
Hunczak T. Sir Lewis Namier and the Struggle for Eastern Calicia, 1918–1920 // Harvard Ukrainian Studies (Cambridge, Massachusetts). 1977. Vol. 1. № 2.
Klimecki M. Polsko ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wshoalnią. Warszawa, 2000.
Kryska-Karski T., Żurakowski S. Generałowie Polski Niepodległej. Warszawa, 1991.
Lewandowski K. Sprawa Ukraińska w polityce zagranicznej Czechosłowacji w latach 1918–1932. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1974.
Magocsi P. R. A history of Ukraine. Toronto; Buffalo; L., 1996.
Magocsi P. R. Galicia: a historical survey and bibliographic Guide. Toronto, 1983.
Nahayewsky I. History of the Modern Ukrainian State. 1917-1923. Munich, 1966.
Nicieja S. Lwowskie Orlęta. Czyn i legenda. Warszawa, 2009.
Nistor I. Istoria Bucovinei / ed. și studiu bio-bibliografc de S. Neagoe. București, 1991.

Partyka A. Polskie koncepcje autonomii Galicji Wschodniej w latach 1919–1922 // Studia Historyczne. Kraków, 1976. № 4. S. 563–575.
Pidhajny O. S., Pidhajny O. I. The Ukrainian Republic in the Great East-Europe Revolution. Part II. Toronto; New York, 1975.
Polak B. Wojna polsko-ukraińska 1918–1919. Koszalin; Warszawa, 1994.
Radzejowski J. The Communist Party of Western Ukraine 1919–1929. Edmonton, 1983.
Stănescu M. C. Operaţia Pocuţia. Mai–august 1919 // Magazin istoric. 1995. Ianuarie. P. 10–14.
Stawecki P. Słownik biografczny generaływ Wojska Polskiego 1918–1939. Warszawa, 1994.
Subtelny O. Ukraine. A History. Toronto, 1989.
Śliwa M. Dwa socjalistyczne projekty autonomii terytorialnej dla Ukraińcyw w II Rzeczypospolitej // Polska i jej wschodni sąsiedzi / pod red. A. Andrusiewicza. Rzeszów, 1997. S. 315–332.
The Decline and Fall of the Habsburg Empire 1815–1918 / by A. Sked. L.; N. Y., 1989.
Węglewicz W. Stosunki sanitarne w obozie dla jeńcyw i internowanych w Pikulicach na przełomie 1919 i 1920 r. w relacji ukraińskiego oficera // Rocznik Przemyski. T. 52. Historia. Z. 1. Przemyśl, 2016. S. 139–152.
Węglewicz W. Życie jeńcyw z Ukraińskiej Armii Halickiej w obozie w Pikulicach w świetle czterech źrydeł z 1919 i 1920 r. // Rocznik Przemyski. T. 53. Historia. Z. 1. Przemyśl, 2017. S. 249–274.
Wolf L. The idea of Galicia: history and fantazy in Habsburg political culture. Stanford (CA), 2010.
Zurawski vel Grajewski P.-P. Sprawa ukrainska na konferencji pokojowejw Paryzu w roku 1919. Warszawa, 2017. S. 112–134.

ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ТА НАУКОВО-ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ

Бібліографія джерел до історії Українських Січових Стрільців / упор. С. Вілецький. Нью-Йорк, 1965.
Бібліографія української преси в Польщі (1918–1939) і Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919) / уклав Є. Місило. Едмонтон, Альберта, 1991.
Бойко М. Бібліографія української бібліографії періоду державности і діяспори 1917–1980. Блумінґтон, 1989.
Великий Жовтень і громадянська війна на Україні. Енциклопедичний довідник / відп. ред. І. Ф. Курас. К., 1987.
Ґеник М., Райківський І. Вітчизняна бібліографія історії Галичини (1991–1996 рр.) // Галичина. Ч. 1. Івано-Франківськ, 1997. С. 179–191.
Ґеник М., Райківський І. Історія Галичини на сторінках вітчизняних журналів (1991–1997 рр.) // Галичина. Ч. 1 (2). Івано-Франківськ, 1998. С. 185–199.
Государственные архивы СССР: Справочник. Ч. 1. (Глав. Архив. Упр. при Совете Министров СССР: Ред.: И. М. Ваганов (пред.) и др.). М., 1989.
Государственный архив Ивано-Франковской области: Путеводитель. 2-е изд., перераб. и доп. К., 1983.
Довідник з історії України. В 3 т. Т. 2 / за ред. І. Підкови та Р. Шуста. К., 1995.
Енциклопедія історії України: в 10 т. Т. 1–10. К., 2003–2013.
Енциклопедія сучасної України: у 30 т. Т. 1–22. К., 2001–2020.
Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. В 10 т. Сарсель, 1955–1984 (Перевидання в Україні. Львів, 1993–1997).
Заремба М. Монети України (1992–2016). Каталог. К., 2017.

Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 1: А–Ж. Івано-Франківськ, 2018.
Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 2: З–О. Івано-Франківськ, 2019.
Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 3: П–С. Івано-Франківськ, 2020.
Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 4: Т–Я. Івано-Франківськ, 2021.
Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009.
ЗУНР: історія, постаті, чин: бібліографічний покажчик. Івано-Франківськ, 2018.
Калинович І. Українська мемуаристика 1914–1924. Бібліографічний реєстр-довідник № 42. Едмонтон, 1991.
Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. Біограми генералів та адміралів українських військових формувань першої половини XX ст. Львів, 1995.
Львівський обласний державний архів: Путівник. Львів, 1965.
Машотас В. Комуністична партія Західної України. Бібліографічний покажчик матеріалів і публікацій за 1919–1967 рр. Львів, 1969.
Нелегальна комуністична преса Західної України про становище трудящих Львова, 1921–1938 рр. Бібліографічний покажчик / упор. Я. Дашкевич // Становище трудящих Львова. 1917–1939. Документи і матеріали. С. 413–427.
Никифорук Ю. Західна Україна. Матеріали до бібліографії. Опис літератури, опублікованої на терені УРСР. 1917–1929 рр. Харків; К., 1932.
Пославська Г. Бібліографія праць Олександра Карпенка // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 84–89.
Преса України: газети 1917–1923 рр. Бібліографічний покажчик / Укладач Рудий Г. Я. К., 1997.
Путівник по державному архіву Тернопільської області. Львів, 1961.
Радянська енциклопедія історії України. В 4 т. К., 1969. Т. 1; 1970. Т. 2; 1971. Т. 3; 1972. Т. 4.
Савчук Б. Історія Галичини в англомовних виданях (до 1939 р.) // Галичина. Ч. 3. Івано-Франківськ, 1999. С. 189–193.
Сварник Г., Сварник І. Центральний державний історичний архів України у Львові. Буклет. Львів, 1995.
Тернопільський енциклопедичний словник. Т. 1–4. Тернопіль, 2004–2010.
Українська Радянська Енциклопедія. В 12 т. Вид. 2-ге / М. П. Бажан (голов. ред.) та ін. К., 1977–1985.
Центральный государственный архив Октябрьской революции, высших органов государственной власти и органов государственного управлення Украинской ССР. Краткий справочник. К., 1984.
Encyclopedia of Ukraine / ed. V. Kubijovy. Vol. 1. Toronto, 1984.
Wynar B. S. Ukraine: Bibliographic Guide to English-Language Publications. Englewood, 1990.

Упорядкував Богдан Паска

СПИСОК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

авіац. – авіаційний
австр. – австрійський
австро-угор. – австро-угорський
АГ – Академічна гімназія у м. Львів
адм. – адміністративний
АК – Армія крайова
акад. – академік, академічний
акад-я – академія
амер. – американський
АН – Академія наук
АН України – Академія наук України (від 1991)
англ. – англійський
ап. – апостол
АР – Автономна республіка
араб. – арабський
арк. – аркуш
АРСР – Автономна Радянська Соціалістична Республіка
артилер. – артилерійський
археол. – археологічний
архів. – архівний
архіт. – архітектор (з прізвищем), архітектурний
АТ – акціонерне товариство
б/м – без місця видання
б/р (б/г) – без року видання (рос. – без года издания)
балт. – балтійський
бас. – басейн (з назвою річки)
б-ба – боротьба
ББСУ – Безпартійний блок співпраці з урядом
бельг. – бельгійський
берез. – березень
білорус. – білоруський
БК – Буковинський курінь
б-ка – бібліотека
бл. – близько (з числом)
БНР – Білоруська Народна Республіка
болг. – болгарський
БП – Буковинський полк
БПП – Британська партія праці
брит. – британський
бронз. – бронзовий
БРСР – Білоруська Радянська Соціалістична Республіка
буд. – будівельний
буд-во – будівництво
бурж. – буржуазний
в-во – воєводство
ВДНГ – Виставка досягнень народного господарства
верес. – вересень
ВЗ УГВР – Великий збір Української головної визвольної ради
вид. – видання
вид-во – видавництво
визвол. – визвольний
викл. – викладач
вип. – випуск
вир-во – виробництво
відп. – відповідальний
військ. – військовий
вінниц. – вінницький
вірм. – вірменський
ВКП(б) – Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВМФ – військово-морський флот
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВНК – Волинський народний комітет
ВНО – Всезагальне військове навчання (рос. Всеобщее военное обучение)
ВНР – Всеукраїнська національна рада
внутр. – внутрішній
воєн. – воєнний
ВР – Верховна Рада
ВРНГ – Вища рада народного господарства
Всеобуч – рос. Всеобщее военное обучение
ВТК – виправно-трудова колонія
ВТТ – виправно-трудовий табір (табори)
ВУАН – Всеукраїнська академія наук
вул. – вулиця (з назвою)
ВУСПП – Всеукраїнська спілка пролетарських письменників
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ВЧК – Всеросійська надзвичайна комісія (рос. Всероссийская чрезвычайная комиссия)
г. – гора (з назвою)
га – гектар (з числом)
ГА – Галицька Армія (листопад 1918 – жовтень 1919 р.)
газ. – газета (з назвою)

галиц. – галицький
Галревком – Галицький революційний комітет
гвард. – гвардійський
ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України
г-во – господарство
ген. – генерал (з прізвищем), генеральний
Генштаб – Генеральний штаб
геогр. – географічний
г-зія – гімназія
ГКЦ – Греко-католицька церква
ГНК (ГАНКА) – Галицька надзвичайна комісія
ГНР – Гуцульська Народна Рада
гол. – головний
голл. – голландський
госп. – господарський
ГПУ – Державне політичне управління (рос. – Государственное политическое управление)
грец. – грецький
грн – гривня
громад. – громадський
ГРР – Головна руська рада
ГСРР – Галицька Соціалістична Радянська Республіка
груд. – грудень
губ. – губернія
губЧК – губернська надзвичайна (рос. – чрезвычайная) комісія
губком – губернський комітет
губюст – губернський відділ юстиції
ГУЛАГ – Державне управління таборів (рос. – Государственное управление лагерей)
ГУДМ – Група української державницької молоді
ГУНМ – Група української національної молоді
ГУР – Головна українська рада
д. і м. с. н. – дата і місце смерті невідомі
ДА – Добровольча армія
ДА УНР – Дієва армія Української Народної Республіки
ДАВО – Державний архів Вінницької області
ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області
ДАЛО – Державний архів Львівської області
ДАПО – Державний архів Полтавської області
ДАТО – Державний архів Тернопільської області
ДАХО – Державний архів Харківської області
ДАЧО – Державний архів Чернівецької області
д-ва – держава
демократ. – демократичний
держ. – державний
дес. – десятник (з прізвищем)
Дж. – джерела (в бібліографії)
д-зія – дивізія
див. – дивіться
дир. – директор
дис. – дисертація
дніпроп. – дніпропетровський
доц. – доцент
ДП – табір для переміщених осіб (англ. Displaced Persons)
ДПУ – Державне політичне управління
д-р – доктор
драм. – драматичний
ДС – Державний Секретаріат
ДСВ – Державний секретаріат віроісповідання
ДСВ – Друга світова війна
ДСВнС – Державний секретаріат внутрішніх справ
ДСВС – Державний секретаріат військових справ
ДСЗаС – Державний секретаріат заграничних справ
ДСЗС – Державний секретаріат земельних справ
ДСОВ – Державний секретаріат освіти і віроісповідань
ДСПР – Державний секретаріат публічних робіт
ДСПСО – Державний секретаріат праці та суспільної опіки
ДСПТ – Державний секретаріат пошти і телеграфу
ДСС – Державний секретаріат судівництва
ДССЗ – Державний секретаріат суспільного здоров'я
ДСТП – Державний секретаріат торгівлі і промислу
ДСФ – Державний секретаріат фінансів
ДСШ – Державний секретаріат шляхів
ДСШПТ – Державний секретаріат шляхів, пошти і телеграфу
ДХУ (УХУ) – Державний харчовий уряд (Український харчовий уряд)

ДЦ УНР – Державний центр Української Народної Республіки
екон. – економічний
етногр. – етнографічний
ЕІУ – Енциклопедія історії України
ЕСУ – Енциклопедія Сучасної України
ЕУ – Енциклопедія українознавства
єврейс. – єврейський
європ. – європейський
ЄНРада – Єврейська національна рада
ж. – журнал (з назвою)
жін. – жіночий
жовт. – жовтень
зав. – завідувач, завідуючий (при назві установи чи посади)
заг. – загальний
заг.-освіт. – загальноосвітній
закарп. – закарпатський
закорд. – закордонний
залізн. – залізничний
зап. – записки (у значенні «наукові праці»)
засл. – заслужений
засн. – засновник
заст. – заступник
затв. – затверджений, затверджувати
зб. – збірник, збірка
ЗВУ – Залізнична військова управа УГА
з-д – завод
ЗГ – Закордонна група
ЗГ УНТП – Закордонна група УНТП
ЗГ УНРади – Закордонна група УНРади
ЗДА – З'єднані Держави Америки (Сполучені Штати Америки)
зібр. – зібрання
ЗМІ – засоби масової інформації
ЗНТШ – "Записки Наукового товариства імені Шевченка"
зовн. – зовнішній
зокр. – зокрема
ЗОУНР – Західна Область Української Народної Республіки
ЗОШ – загально-освітня школа
ЗС – Збройні сили
ЗСПР – Збройні сили Півдня Росії
ЗУАДК – Злучений український американський допомоговий комітет
ЗУЗ – західноукраїнські землі
ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка
ЗУНРО – Західноукраїнська народно-революційна організація
ЗУР – Загальна українська рада
ЗУТЛН – Західно-Українське товариство Ліги Націй
зх. – захід, західний
Івано-Франк. – Івано-Франківська
ім. – імені
імп. – імператор, імператриця (з іменем)
ін. – інший
інж. – інженер
іноз. – іноземний
ІНО – Інститут народної освіти
ін-т – інститут (навчальний або науковий заклад)
інтернац. – інтернаціональний
істор. – історичний
ІСДПБ – Інтернаціональна соціал-демократична партія Буковини
італ. – італійський
К. – Київ (у бібліографії)
кавалерійс. – кавалерійський
канад. – канадський
канд. – кандидат, кандидатський
канд. істор. н. – кандидат історичних наук
канд. філол. н. – кандидат філологічних наук
канд. філос. н. – кандидат філософських наук
канд. юрид. н. – кандидат юридичних наук
катол. – католицький
каф-ра – кафедра
квіт. – квітень
КДБ – Комітет державної безпеки
КЕА – Команда етапу армії
кер. – керівник
кер-во – керівництво
кін. – кінець (при цифрах, датах)
кл. – клас (із цифрою)
км – кілометр
км^2 – кілометр квадратний
кн. – книга (з назвою)
кн. – князь, княгиня (з іменем)
КНП – Комітет народної праці
кол. авт. – колектив авторів
колг. – колгоспний
колиш. – колишній
команд. – командувач, командир
Комінтерн – Комуністичний Інтернаціонал
комуніст. – комуністичний
конф. – конференція
кооп. – кооперативний
кор-во – королівство

Кор-во СХС – Королівство Сербів, Хорватів і Словенців (після 1929 р. – Югославія)
КПА – Комуністична партія Австрії
КП(б)У – Комуністична партія (більшовиків) України
КПЗУ – Комуністична партія Західної України
КПРС – Комуністична партія Радянського Союзу
КПСГ – Комуністична партія Східної Галичини
КПУ – Комуністична партія України
к-ра – культура
крб – карбованець (з числом)
крипт. – криптонім
КРПП – Комуністична робітнича партія Польщі
КСМЗУ – Комуністична спілка молоді Західної України
к-т – комітет
КУВ – Краєвий уряд відбудови
КУД – Колегія уповноважених Диктатора
КУК – Комітет українців Канади
КУМ – Комітет української молоді
культ. – культурний
КУН – Конгрес українських націоналістів
КФІБ – Коломийська філія інформаційного бюро Директорії УНР
лат. – латинський
ЛВ – Летунський відділ
лип. – липень
листоп. – листопад
литов. – литовський
літ. – літературний
ЛНБ – Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника
ЛНВ – "Літературно-науковий вісник"
л-ра – література
Літ. – література (в бібліографії)
ЛЧК – "Літопис Червоної Калини"
лют. – лютий
лютн. – лютневий
м – метр
м. – місто (з назвою), море (з назвою)
М. – Москва (у бібліографії)
м. н. с. – молодший науковий співробітник
мал. – малюнок
маш.-буд. – машинобудівний
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МГБ – Міністерство державної безпеки (рос. – Министерство государственной безопасности)
мед. – медичний
МЗС – Міністерство закордонних справ
мист-во – мистецтво
міжнар. – міжнародний
мін-во – міністерство
місц. – місцевий
міськрада – міська рада
м-ко – містечко (з назвою)
млн – мільйон
млрд – мільярд
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я
МОН – Міністерство освіти і науки
МОНВ – Міністерство освіти, науки і віроісповідання
мор. – морський
моск. – московський
МП – Московський патріархат
МТС – машинно-тракторна станція
МУЕ – Матеріали до української етнології. Етнографічна комісія НТШ.
муз. – музичний
МЧХ – Міжнародний Червоний Хрест
н. – народився
н. е. – нова ера, наша ера
н. р. – навчальний рік
н. с. – науковий співробітник
н. ст. – новий стиль
навч. – навчальний, навчався, навчання
НАН України – Національна академія наук України (з 1994)
нар. – народний
Наркомос – Народний комісаріат освіти
нас. – населення
наук. – науковий
НАФ України – Національний архівний фонд України
нац. – національний
нач. – начальник
НБУВ – Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
НВК – Навчально-виховний комплекс
НДІ – науково-дослідний інститут
НДР – Німецька Демократична Республіка
нім. – німецький
НК – Народний комітет
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ

НКУВ – Начальна команда Українського війська
НКГА – Начальна команда Галицької армії
НКДБ – Народний комісаріат державної безпеки
НЛП – Націонал-ліберальна партія
ННС – Народно-національний союз (ендеки)
НРМК в м. Париж – Найвища рада мирної конференції в м. Париж
НРУ – Народний рух України
НСДАП – (нім. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) Німецька соціал-демократична робітнича партія (нацистська)
НТШ – Наукове товариство імені Т. Шевченка
о. – отець (з іменем)
ОбВУА – Об'єднання бувших вояків-українців в Америці
ОбВУК – Об'єднання бувших вояків-українців в Канаді
обл. – область (з назвою), обласний
обл. ц. – обласний центр
ОВК – Окружна Військова Команда
ОВО – Окремий військовий округ
ОДА – обласна державна адміністрація
одес. – одеський
ОДПУ – Об'єднане державне політичне управління
оо. – отці
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ООЧСУ – Організація Оборони Чотирьох Свобід України
опубл. – опублікований, опубліковано, опублікувати
орг. – організаційний
орг-ція – організація
Осоавіахім – Товариство сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву (рос. – Общество содействия обороне, авиационному и химическому строительству (Осоавиахим)
освіт. – освітній
осн. – основний
от. – отаман (з прізвищем)
ОУК – Організація українок Канади
ОУН – Організація українських націоналістів
ОУН(б) – Організація українських націоналістів (бандерівців)
ОУН(м) – Організація українських націоналістів (мельниківців)
офіц. – офіційний
п. – помер
парт. – партійний
ПАС – Південно-Африканський Союз
ПВК – Повітова військова команда
пд. – південь, південний
пд.-зх. – південно-західний
пд.-сх. – південно-східний
пед. – педагогічний
перекл. – переклад
підполк. – підполковник (з прізвищем)
піх. – піхотний
пл. – площа
ПЛК – Польська ліквідаційна комісія
пн. – північ, північний
пн.-зх. – північно-західний
пн.-сх. – північно-східний
ПНК – Польський національний комітет
ПНР – Польська Народна Республіка
ПОВ – Польська організація військова
пов. – повіт (з назвою)
пол. – половина (з цифрою)
політ. – політичний
політбюро – політичне бюро
політех. – політехнічний
полк. – полковник (з прізвищем)
польс. – польський
пом. – помічник
пор. – поручник (з прізвищем)
поч. – початок
ПП ОДПУ – Повноважне представництво Об'єднаного державного політичного управління
ППО – протиповітряна оборона
ППС – Польська партія соціалістична
ППСД – Польська партія соціал-демократична
правосл. – православний
прим. – примітки
прит. – притока (з назвою)
прізв. – прізвище
пров. – провінція
пров. н. с. – провідний науковий співробітник
пром. – промисловий
пром-ть – промисловість
проф. – професор
профспілка – професійна спілка
ПСВ – Перша світова війна
псевд. – псевдонім
ПСК – Повітовий союз кооперативів
ПУН – Провід українських націоналістів
пхор. – підхорунжий (з прізвищем)

р. – рік (з числом), ріка (з назвою)
р. і м. н. і с. н. – рік і місце народження і смерті невідомі
р. н. і р. с. н. – рік народження і рік смерті невідомі
р. н. н. – рік народження невідомий
р. с. н. – рік смерті невідомий
рад. – радянський
РВР – Революційна військова рада
РГВИА – Російський державний військово-історичний архів
РДС – Рада Державних Секретарів (уряд ЗУНР)
ревком – революційний комітет
революц. – революційний
ред. – редактор, редакційний
реж. – режисер
реліг. – релігійний
респ. – республіканський
РКП(б) – Російська комуністична партія (більшовиків)
РКЦ – Римо-католицька церква
РМ – Рада Міністрів
р-н – район
РНК, Раднарком – Рада народних комісарів
РНМ – Рада народних міністрів
РНР – Румунська національна рада
робітн. – робітничий
рос. – російський
РПЦ – Російська православна церква
рр. – роки
РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСДРП(б) – Російська соціал-демократична робітнича партія (більшовиків)
РСР – Радянська Соціалістична Республіка
РСУК – Ревізійний союз українських кооперативів
РСФРР – Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка (до 1937)
РСЧА – Робітничо-селянська червона армія
РУ ФСБ РФ АО – Регіональне управління Федеральної служби безпеки Російської Федерації у Архангельській області
рум. – румунський
РУП – Революційна українська партія
РУРП – Русько-українська радикальна партія
РФ – Російська Федерація
с. – село (з назвою), сторінка (з цифрою)
с. госп-во – сільське господарство
с.-г. – сільськогосподарський
самост. – самостійний
СБУ – Служба безпеки України
СБУВК – Союз бувших українських вояків у Канаді
св. – святий
СВК – Сіоністський виконавчий комітет
СВУ – Союз визволення України
СДП Буковини – Соціал-демократична партія Буковини
сел. – селянський
серед. – середина
серп. – серпень
сільс. – сільський
січ. – січень
СКВУ – Світовий конгрес вільних українців
скульп. – скульптор (з прізвищем)
словац. – словацький
с-ма – система
смт – селище міського типу
сот. – сотник (з прізвищем)
соціаліст. – соціалістичний
СПб. – Санкт-Петербург (у бібліографії), Санкт-петербурзький
спец. – спеціальний, спеціальність
спецслужба – спеціальна служба
СРП – Селянсько-радикальна партія
СРР – Соціалістична Радянська Республіка
СРС – Селянсько-робітничий союз
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС – Охоронні загони Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини (з нім. Schutzstaffeln)
ст. – станція (з назвою), стаття (з назвою або цифрою), століття (з цифрою), ступінь
ст. викл. – старший викладач
ст. н. с. – старший науковий співробітник
ств. – створений
СТЛН – Союз Товариств Ліги Націй
стр-ра – структура
СУВ – Союз українських ветеранів
суд. – судовий
СУЗ – східноукраїнські землі
СУСОП – Союз українських студентських організацій під Польщею

сусп. – суспільний
сусп-во – суспільство
сх. – схід, східний
СХУ – Спілка художників України
СШ – середня школа
США – Сполучені Штати Америки
с-ще – селище
т – тонна
т. – том, томи (з цифрою)
т. д. – так далі
т. зв. – так званий
т. ін. – та інше, таке інше
т. ч. – тому числі
танц. – танцювальний
тв. – твори
т-во – товариство
театр. – театральний
теор. – теоретичний
тер. – територія
терноп. – тернопільський
ТЕС – Тернопільський Енциклопедичний Словник
тех. – технічний
тис. – тисяча, тисячний, тисячоліття (з цифрою)
ТКУ – Трудовий конгрес України
ТНК УНТП – Тісніший народний комітет Української народно-трудової партії
тов. – товариш
торг. – торговельний
трав. – травень
ТУП – Товариство українських поступовців
УАН – Українська академія наук
УАПЦ – Українська автокефальна православна церква
УАТ – Українське академічне товариство
УБУ – Українська Боєва Управа
УВАН – Українська вільна академія наук
УВО – Українська військова організація
УВУ – Український вільний університет
УГА – Українська Галицька армія
УГВК – Український генеральний військовий комітет
УГВР – Українська головна визвольна рада
УГК – Український горожанський комітет
УГКЦ – Українська греко-католицька церква
угор. – угорський
УГПЦ – Українська греко-православна церква
УД – Українська Держава
УД УНА – Українська дивізія Української національної армії
УДЖ – Українська державна жандармерія
УІЖ – Український історичний журнал
УККА – Український конгресовий комітет Америки
УКП – Українська комуністична партія
УКС – Український католицький союз
укр. – український
УКТОДІ – Українське товариство допомоги інвалідам
УКУ – Укранський католицький університет
УКЦ – Українська католицька церква
УЛТ – Українське лікарське товариство
УЛТПА – Українське лікарське товариство Північної Америки
УНА – Українська національна армія
УНДО – Українське національно-демократичне об'єднання
УНДП – Українська національно-демократична партія
УНК – Український національний комітет
УНКВС – Управління Народного комісаріату внутрішніх справ
УНО – Українське національне об'єднання
УНП – Українська народна партія
УНПР – Українська національна партія Румунії
УНР – Українська Народна Республіка
УНРада – Українська Національна Рада
УНРП – Українська народна республіканська партія
УНС – Український національний союз
УНТ – Українське наукове товариство
ун-т – університет
УНДП – Українська національно-демократична партія
УНТП – Українська народно-трудова партія
УОК – Український окружний комітет
УПА – Українська повстанська армія
УПНР – Українська партія національної роботи
УПП – Українська поступова партія
УПР – Українська парламентарна репрезентація

УПСР – Українська партія соціалістів-революціонерів
УПСС – Українська партія соціалістів-самостійників
УПСФ – Українська партія соціалістів-федералістів
УПТ – Українське педагогічне товариство
УПЦ КП – Українська православна церква Київського патріархату
УПЦ МП – Українська православна церква Московського патріархату
ур. – урочище
УРДП – Українська революційно-демократична партія
УРЕ – Українська радянська енциклопедія
УРП – Українська радикальна партія
УРП Буковини – Українська радикальна партія Буковини
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСГ – Українська стрілецька громада
УСДП – Українська соціал-демократична партія
УСДП Галичини і Буковини – Українська соціал-демократична партія Галичини і Буковини
УСДРП – Українська соціал-демократична робітнича партія
УСДС – Українська соціал-демократична спілка
УСП (хліборобів) – Українська селянська партія (хліборобів)
УСРП – Українська соціалістично-радикальна партія
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
УСС – Українські січові стрільці
УССД – Українська самостійна соборна держава
УТГІ – Український технічно-господарський інститут
УТОВМ – Українське товариство охорони військових могил
УСХС – Українська санітарно-харитативна служба
УХСП – Українська християнсько-суспільна партія
УЦВК – Український центральний військовий комітет
УЦК – Український центральний комітет
УЦР – Українська Центральна Рада
УЧХ – Український Червоний Хрест
уч-ще – училище
фіз. – фізичний
фіз.-мат. – фізико-математичний
фіз.-хім. – фізико-хімічний
філол. – філологічний
філос. – філософський
ф-ка – фабрика
ФНЄ – Фронт національної єдності
франц. – французький
ФРН – Федеративна служба безпеки
ф-т – факультет
хмельн. – Хмельницька
хор. – хорунжий (з прізвищем)
х-р – характер
ХСП – Християнсько-суспільна партія
худ. – художник (з прізвищем)
худож. – художній
ц – центнер (з числом)
ЦВК – Центральний виконавчий комітет, Центральний військовий комітет
ЦДАВОВУ – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ЦДАГОУ – Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДАЗУ – Центральний державний архів зарубіжної україніки
ЦДАМЛМ – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва
ЦДІАУК – Центральний державний історичний архів України у м. Київ
ЦДІАУЛ – Центральний державний історичний архів України у м. Львів
центр. – центральний
церк. – церковний
ЦЕСУС – Центральний союз українського студентства
ЦК – Центральний комітет
ЦКК – Центральна контрольна комісія
ЦР – Центральна Рада
ЦСЄ – Центрально-Східна Європа
ЦСУ – Центральне статистичне управління
ЦСУС – Центральний союз українського студенства
ЦУВК Холмщини, Підляшшя, Волині, Полісся – Центральний український виборчий комітет Холмщини, Підляшшя, Волині, Полісся
ЦХНР – Центральна художня народна рада
ч. – частина

ЧА – Червона армія
час. – часопис (з назвою)
чв. – чверть
черв. – червень
чернів. – чернівецький
чес. – чеський
чет. – четар (з прізвищем)
ЧК – Надзвичайна комісія (рос. – Чрезвычайная комиссия)
чл. – член
чл.-кор. – член-кореспондент
ЧНІ – Чин Найсвятішого Ізбавителя (Орден редемптористів)
чол. – чоловічий
ЧСВВ – Чин Святого Василія Великого
ЧСР – Чехословацька Республіка, Чехо-Словацька Республіка
ЧУГА – Червона Українська Галицька Армія
ЧУСС – Червоні українські січові стрільці
швед. – шведський
шк. – школа
ШНК – Ширший народний комітет
шт. – штат (з назвою)
ювіл. – ювілейний
юрид. – юридичний

AP Przemyśl – Archiwum Państwowe w Przemyślu (Державний архів у м. Перемишль)
BN. NTSz – Biblioteka Narodowa w Warszawie (Національна бібліотека Польщі, фонд НТШ)
CAW – Centralne Archiwum Wojskowe (Центральний військовий архів Польщі)
OR – Відділ рукописів

ПЕРЕЛІК СТАТЕЙ

Назва статті	Автор (и)	
Табак Нафталій	Олег Стецишин	9
Табака Володимир-Олександр	Микола Вітенко	9
Табір інтернованих у с. Космач	Петро Сіреджук	9
Табора Степан (Стефан) Антонович	Володимир Старик	9
Табори для військовополонених та інтернованих українців зі Східної Галичини в Польщі	Віктор Венґлевич	10
Тавчер Рудольф Рудольфович	Володимир Старик	13
Танасійчук Григорій	Олександр Луцький, Кім Науменко	14
Танчаковський Осип Олександрович	Петро Гуцал	14
Танячкевич Кость Данилович	Микола Вітенко	15
Таращук Василь Прокопович	Федір Полянський	15
Тарко Максим Теодорович	Володимир Старик	15
Тарнавський Антін Дмитрович	Микола Вітенко	17
Тарнавський Василь	Степан Борчук	17
Тарнавський Іван Володимирович	Петро Сіреджук	17
Тарнавський Мирон Омелянович	Микола Литвин, Богдан Паска	18
Тарнавський Степан Томович	Петро Сіреджук	19
Тарновецький Ананій Михайлович	Володимир Старик	19
Тарновецький Володимир	Петро Сіреджук	20
Тарновецький Омелян (Еміль)-Олександр Олексійович	Володимир Старик	20
Татарський Теофіль	Петро Гуцал, Роман Кобильник	22
Татомир Володимир Михайлович	Роман Кобильник	22
Татух Михайло Андрійович	Петро Гуцал	22
Татух Степан Андрійович	Петро Гуцал	23
Ташуляк Василь Михайлович	Володимир Старик	23
Тащук Петро Онуфрійович	Володимир Старик	24
Твардовський Казимеж Єжи Адольф	Володимир Мельник	24

Твердохліб Михайло Антонович	Петро Гуцал	25
Твердохліб Сидір Антонович	Ігор Райківський	26
Творидло Микола	Олег Павлишин	27
Театр і драматургія періоду Західно-Української Народної Республіки	Степан Хороб	28
Театральне життя в м. Тернопіль періоду Західно-Української Народної Республіки	Петро Гуцал	30
Теліжин Йосиф	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	32
Телішевський Микола Йосипович	Петро Гуцал	33
Телішевський Ярослав	Петро Гуцал	33
Теліщак Осип Іванович	Петро Гуцал, Микола Лазарович	33
Темник Юліан Іванович	Микола Вітенко	34
Темницький Володимир Миколайович	Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський	35
Тененбаум Вольф	Олег Стецишин	35
Теребуш Степан	Микола Лазарович	36
Територія Західно-Української Народної Республіки	Іван Монолатій, Володимир Великочий, Олександр Лисенко	36
Терлецький Григорій (Гриць)	Олег Павлишин	41
Терлецький Маркіян Антонович	Микола Вітенко	41
Терлецький Микола	Оксана Дрогобицька	43
Терлецький Михайло Михайлович	Петро Гуцал	44
Терлецький Степан	Микола Лазарович	44
Тернопіль (табір польських інтернованих та військовополонених)	Петро Гаврилишин, Роман Чорненький	44
Тернопільська окружна військова команда	Микола Литвин	46
Тершаковець Гринь (Гриць) Андрійович	Олег Павлишин	46
Тершаковець Іван	Петро Гуцал	48
Тершаковець Михайло Петрович	Петро Гуцал	48
Теслюк Михайло Миколайович	Ігор Райківський	49
Тибінка Василь	Микола Вітенко	49
Тивоняк Олекса	Микола Вітенко	50
Тиктор Іван Микитович	Микола Лазарович	50
Тимінський Тит-Тарас Юрійович	Володимир Старик	52
Тимків Максим Васильович	Петро Гуцал	54

Тимняк Ізидор Михайлович	Роман Кобильник	55
Тимняк Тома-Володимир	Роман Кобильник	55
Тимофійчук Євген Васильович	Петро Гуцал, Петро Сіреджук	55
Тимочко Володимир	Петро Сіреджук	56
Тимошенко Володимир Прокопович	Микола Вітенко	56
Тимощук Григорій Кузьмич	Юрій Плекан, Федір Полянський	57
Тимульський Кость Іванович	Петро Гуцал, Ольга Малюта, Олег Павлишин	57
Тимців Семко	Олег Павлишин	58
Тимцюрак Володимир	Іван Тимів	58
Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії	Сергій Дерев'янко	58
Тимчасовий правлячий комітет	Микола Ґеник	60
Тимчишин Павло	Олег Павлишин	61
Тимчук Іван Васильович	Андрій Королько	61
Тимчук Микола Степанович	Петро Гуцал, Володимир Старик	61
Тим'яків Михайло	Петро Сіреджук	63
Тисовський Євген Степанович	Олег Павлишин	63
Тисовський Олександр Васильович	Остап Середа	63
Тисовський Степан Васильович	Ольга Малюта	64
Тисяк Василь	Микола Лазарович	65
Тихий Дмитро	Федір Полянський	66
Тихий Спиридон	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	66
Тицький Петро	Роман Кобильник	66
Тишкевич Михайло Станіславович	Ганна-Меланія Тичка	67
Тишовницький Омелян-Михайло Олександрович	Олександр Луцький, Кім Науменко	67
Тілліх Рудольф	Петро Сіреджук	68
Тінкль Франц	Олег Стецишин	68
Тітлєр Карл	Олег Стецишин	68
Ткачівський Семен Олександрович	Степан Кобута	69
Ткачук Василь	Микола Лазарович, Петро Сіреджук	69

Ткачук Дмитро	Петро Гуцал	70
Ткачук Дмитро	Олег Павлишин	70
Ткачук Мирослав-Михайло	Петро Гуцал	70
Ткачук Осип	Оксана Дрогобицька, Богдан Паска	71
Ткачук Тома Іванович	Олександр Луцький, Кім Науменко	71
Товариство вивчення історії оборони Львова та південно-східних воєводств	Олег Павлишин	72
Товариство опіки над немічниками Українських Січових Стрільців 1917–19	Олег Павлишин	74
Товариство охорони воєнних могил	Михайло Сигидин	74
Товмацька повітова селянська рада (ТПСР) 12.1918–05.1919	Андрій Королько	78
Товмацька повітова шкільна рада (ТПШР) 11.1918–05.1919	Андрій Королько	78
Товмацький повітовий комісаріат 11.1918–05.1919	Андрій Королько	80
"Товмацькі Вісти"	Олеся Дроздовська	81
Тодосійчук Дмитро Теодорович	Володимир Старик	81
Токар Іван	Петро Гуцал	82
Токаржевський-Карашевич Міхал Тадеуш	Микола Вітенко	82
Токарчук Андрій Миколайович	Петро Гуцал, Петро Сіреджук	84
Томашівський Степан Теодорович	Надія Халак	84
Томенко Василь	Микола Вітенко	89
Томоруґ Василь Михайлович	Володимир Старик	89
Томоруґ Ілярій Омелянович	Володимир Старик	90
Томоруґ Микола Емануїлович	Володимир Старик	90
Томоруґ Теофіль Дмитрович	Володимир Старик	91
Топорович Лев Теодорович	Петро Гуцал	92
Топорович Михайло	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	92
Топущак Микола Матейович	Володимир Старик	93
Тотоєскул Володимир Макарович	Володимир Старик	96
Тотоєскул Макар Васильович	Володимир Старик	96
Тотоєскул Нестор Макарович	Володимир Старик	97

Тофан Микола	Микола Вітенко	99
Транслейтанія	Ігор Бегей	99
Тресньовський Здіслав	Микола Вітенко	100
Третяк Костянтин (Кость) Семенович	Микола Вітенко	101
Трешневський Роман Йосифович	Микола Вітенко	101
Трешньовський Богдан	Олександр Луцький, Кім Науменко	102
Трибус Йозеф Станіславович	Володимир Старик	102
"Трикутник смерті" ("Чотирикутник смерті")	Роман Тимченко	102
Трильовський Кирило Йосифович	Микола Гуйванюк, Ганна Паска	104
Тріанонський мирний договір 4.06.1920	Олексій Лупандін	106
Тріска Казимир	Петро Гуцал	108
Трудовий конгрес України	Олег Павлишин	108
Трусевич Семен	Петро Гуцал	113
Трутяк Василь Андрійович	Петро Сіреджук	113
Трух Григорій (Гриць) Васильович	Микола Лазарович	114
Тугут Станіслав Август	Микола Ґеник	114
Туз Іван Андрійович	Олександр Луцький, Кім Науменко	115
Тулюк-Кульчицький Степан	Олександр Луцький, Кім Науменко	116
Тумак Василь Онуфрійович	Федір Полянський	116
Тупкало Михайло Іванович	Володимир Старик	116
Турій Дмитро Михайлович	Петро Гуцал, Олександр Луцький, Кім Науменко	117
Турко Гриць (Григорій) Іванович	Микола Вітенко	117
Турушанко Маркіян Васильович	Володимир Старик	118
Турчин Василь	Петро Сіреджук	119
Турчин Лука Никифорович	Петро Гуцал	119
Турянський Андрій Осипович	Петро Гуцал	119
Турянський Дмитро	Петро Сіреджук	120
Турянський Іван Йосипович	Петро Гуцал, Степан Кобута	120
Тутнауер Артур Мешулемович	Володимир Старик	120
Тухоля (Tuchola)	Віктор Венґлевич	121
Тучапський Іван Іванович	Петро Гуцал	123
Тушинський Дмитро Касіянович	Володимир Старик	124

Тютюнник Микола Антонович	Петро Гуцал, Федір Полянський	125
"У. С. С."	Роксолана Романюк	126
Угода між Українською Галицькою Армією і більшовиками 31.12.1919	Віктор Голубко	126
Угорська місія Теофіля Окуневського	Зоя Баран	127
Угорщина 1918–41	Богдан Паска	128
Угрин Василь Іванович	Олександр Марущенко	134
Угрин-Безгрішний Микола Іванович	Микола Лазарович	135
Угринський Денис Омелянович	Володимир Старик	138
Угринчук Василь Миколайович	Володимир Старик	138
Угро-українська секція пропаганди товариства "Молода Громада" в м. Станиславів (УУСП) 01–05.1919	Андрій Королько	139
Удовиченко Олександр Іванович	Кім Науменко	140
Укарма Андрій	Петро Гуцал	141
"Україна"	Олеся Дроздовська	141
Україна Соборна	Олександр Реєнт	142
Українець Дмитро Тодорович	Володимир Старик	143
Українець Олександр (Олекса) Петрович	Петро Гуцал	144
Українська боєва управа (Бойова управа Українських січових стрільців)	Сергій Адамович	144
Українська військова організація	Валерій Васильєв	146
Українська Галицька Армія		148
Українська гімназія в Чехословаччині	Андрій Яворський	148
Українська головна військова команда	Микола Литвин	149
Українська господарська академія в м. Подебради	Андрій Яворський	150
Українська діаспора і Західно-Українська Народна Республіка	Богдан Паска	151
Українська кооперативна кустарна спілка	Людмила Герус	158
Українська народна партія	Олег Павлишин	159
Українська народна партія Буковини	Олександр Добржанський	160
Українська народна рада (У.н.р.) в с. Ясіня	Андрій Королько	160
Українська Народна Республіка	Олена Бойко	161

Українська Національна Рада в м. Кам'янець на Поділлі 1920	Олег Павлишин	167
Українська Національна Рада за кордоном у м. Відень (Закордонна ґрупа Української Національної Ради у Відні, Збори членів Української Національної Ради у Відні, УНРЗК)	Олег Павлишин	169
Українська Національна Рада Західно-Української Народної Республіки – Західної области Української Народної Республіки	Олег Павлишин	173
Українська національно-демократична партія – Українська народно-трудова партія	Микола Кугутяк	176
Українська парламентарна репрезентація 1848–1918	Олена Аркуша	185
Українська парламентарна репрезентація 1922–1939	Ігор Соляр	186
Українська радикальна партія	Андрій Міщук, Мар'яна Міщук	187
Українська радикальна партія Буковини	Олександр Добржанський	191
Українська революція	Владислав Верстюк	192
Українська соціал-демократична партія	Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв	198
Українська соціал-демократична партія Буковини	Олександр Добржанський	201
Українська стрілецька громада в Канаді	Микола Вітенко	202
Українська стрілецька громада в Сполучених Штатах Америки	Микола Вітенко	204
Українська християнсько-суспільна партія	Михайло Москалюк	204
Українська Центральна Рада	Владислав Верстюк, Олександра Кудлай	206
Українське воєнно-історичне товариство	Микола Вітенко	209
Українське педагогічне товариство 1881–1939	Лілія Шологон	211
Українське пресове бюро	Кость Курилишин	211
"Українське Слово"	Олексій Ясь	213
Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова	Андрій Яворський	214
Українськй вільний університет	Степан Віднянський	215
"Український Вістник"	Олексій Ясь	217

"Український Голос" (м. Перемишль)	Олеся Дроздовська	218
"Український Голос" (м. Тернопіль)	Кость Курилишин	218
Український горожанський комітет	Лев Давибіда	219
Український громадський комітет	Андрій Яворський	219
Український комітет оборони міста Львова	Олег Павлишин	220
Український народний комітет у Сполучених Штатах Америки	Микола Вітенко	221
Український національний комітет у м. Париж (Франція)	Микола Вітенко	222
"Український Національний Центр" ("УНЦ")	Юрій Шаповал	223
Український національно-визвольний рух на Західній Україні проти польського окупаційного режиму 1919–23	Микола Кугутяк	224
"Український Прапор" (м. Відень, Берлін, 1919–32)	Надія Кулеша	236
"Український Самохотник" 1915–16	Василь Ґабор	238
Український Семен Михайлович	Петро Гуцал	239
Український січовий союз	Андрій Королько	239
"Український Скиталець"	Кость Курилишин	239
" Український Стрілець"	Кость Курилишин	240
Український таємний університет у м. Львів	Володимир Качмар	241
Український харчовий уряд (УХУ)		244
"Українські Вісти"	Микола Лазарович	244
Українсько-Канадійський горожанський комітет (Український Канадийський горожанський комітет, Горожанська ліга)	Микола Вітенко	244
Українсько-польська інспекційна комісія 1919	Микола Литвин	246
Українсько-польська умова в справі полонених та інтернованих від 1.01.1919	Олег Павлишин	246
Українсько-польські комісії 1918	Микола Литвин	248
Українсько-польські переговори 1918–19	Микола Ґеник	248
"Української Військової Організації" справа	Юрій Шаповал	251
Улицький Теодор Осипович	Петро Гуцал	251

Ульянов Володимир Ілліч	Микола Литвин	252
Умриш Юліан Степанович	Олександр Марущенко	253
Урбанович Микола Андрійович	Степан Кобута, Петро Сіреджук	253
"Урядові Вісти Косівського повіту"	Олеся Дроздовська	254
Установчі збори в м. Львів 18–19.10.1918	Микола Кугутяк, Тетяна Дерещук	254
Устиянович Володимир	Ольга Малюта	256
Устиянович Іван	Петро Сіреджук	256
Устиянович Олександр Іванович	Петро Сіреджук	256
Устиянович Осип (Йосип)	Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв	257
Утриско Клим Михайлович	Богдан Паска	258
Утриско Олександр Михайлович	Микола Вітенко, Олег Павлишин	258
Утриско Осип Михайлович	Микола Вітенко	259
Ухвала Ліги Націй від 23.02.1921 про статус Східної Галичини	Микола Кугутяк	260
"Учительський Голос"	Андрій Королько	261
Фабіян Петро	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	263
Файґель Антін	Микола Вітенко	263
Фалендиш Дмитро Дмитрович	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	263
Фалеристика Західно-Української Народної Республіки – Західної області Української Народної Республіки		263
Фан Рубен	Олег Павлишин	264
Фарановський Олександр Казимирович	Петро Гуцал	265
Фарило Василь Михайлович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	265
Фарина Степан	Микола Вітенко	266
Фартух-Філевич Ярослав Васильович	Оксана Тріска	266
Фасслер Сидір (Ізидор)	Микола Вітенко, Петро Гуцал	266
Фастівський договір		267
Фастман Осип (Йозеф)	Микола Вітенко, Олег Стецишин	267
Федак Володимир Григорович	Микола Вітенко	267
Федак Іван	Олександр Луцький, Кім Науменко	267
Федак Микола Васильович	Володимир Старик	268

Федак Петро Михайлович	Федір Полянський	269
Федак Степан Іванович	Богдан Савчук	269
Федак Степан-Ярослав Степанович	Микола Посівнич	271
Федак-Шепарович Олена Степанівна	Зоя Баран	271
Феданків Володимир	Ольга Малюта	272
Федасюк Дмитро	Олександр Луцький, Кім Науменко	273
Федевич Іван	Олег Павлишин	273
Федейко Іларій	Микола Вітенко	273
Федеркевич Володислав	Микола Вітенко, Петро Гуцал	274
Федик Михайло	Степан Борчук	274
Фединський Григорій Миколайович	Микола Вітенко	275
Федитник Михайло Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	275
Федишин Павло	Микола Вітенко	276
Федорович Володимир Алоїзович	Петро Гуцал	276
Федорович Володимир Єротейович	Володимир Старик	277
Федорців Федь	Богдан Паска	279
Федорюк Антін Семенович	Володимир Старик	280
Федуник Василь Антонович	Микола Вітенко	280
Федуник Ілля Антонович	Микола Вітенко	280
Федусь Теодор Іванович	Василь Стрільчук	280
Федчишин Степан Васильович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	281
Федюшка Микола Йосипович		281
Фердинанд І	Ігор Піддубний	281
Фетер Фрідрих	Олег Стецишин	282
Фещак Яким-Олекса	Микола Вітенко	282
Фещур Йосафат	Петро Гуцал	283
Филипович Володимир Ількович	Володимир Старик	283
Филипович Теодор Дмитрович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	285
Филипчак Богдан Петрович	Петро Гуцал, Федір Полянський	285
Фіґоль Степан	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	286
Фіґура Степан Тимофійович	Петро Гуцал	286
Фідлєр Вільгельм	Олег Стецишин	287

Фік Зенон Павлович	Петро Гуцал	287
Філателія Західно-Української Народної Республіки – Західної Області Української Народної Республіки	Олег Павлишин	287
Фільц Кость (Костянтин) Іванович	Петро Гуцал	290
Філяс Осип	Петро Гуцал	291
Філяс Петро	Петро Гуцал	291
Філяс Платонід-Петро	Микола Вітенко, Микола Кугутяк	291
Фіпс Ерік	Богдан Паска	292
Фіхман Арон	Микола Вітенко, Петро Гуцал	293
Фіцалович Юліан Ромуальдович	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	293
Флондор Янку	Ігор Піддубний	294
Фльорук-Микитчук Микола Олексійович	Володимир Старик	294
Фльорчук Ярослав Йосипович	Володимир Старик	295
Флюнт Володимир	Олександр Луцький, Кім Науменко	296
Фляйшман Веніамін (Беніамін)	Микола Вітенко, Петро Гуцал	296
Фляк Микола	Микола Вітенко	296
Формаджів Василь Олександрович	Володимир Старик	297
Форостина Роман Миколайович	Петро Гуцал	298
Форстер Фридріх	Олег Стецишин	298
Фостаковський Іван	Олександр Луцький, Кім Науменко	298
Фотій (Фокі) Іван Юрійович	Володимир Старик	299
Фош Фердинанд Жан Марі	Богдан Паска	299
Фрай Кароль	Олег Стецишин	301
Франко Іван Якович	Микола Вітенко	301
Франко Петро Іванович	Андрій Харук	306
Франко Тарас Іванович	Наталя Тихолоз	308
Франт Степан	Микола Вітенко	309
Франтик Володимир Дмитрович	Петро Гуцал	309
Франше Д'Еспере Луї Фелікс Марі Франсуа	Богдан Паска	310
Фраюк Микола Федорович	Петро Сіреджук	310
Фреїв Степан Михайлович	Олександр Луцький, Кім Науменко	310
Фрейденберг Анрі	Богдан Паска	311

Фридрихівка (Frydrychówka)	Віктор Венґлевич	312
Фрищин Василь	Микола Вітенко, Петро Гуцал	312
Фріш Роман	Олександр Луцький, Кім Науменко	312
Фроєнвальд фон Вольфганг	Олег Стецишин	313
Фрухтер Герман	Петро Гуцал	313
Хабурський Степан Григорович	Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Алла Сеник	314
Хаврона Михайло Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	314
Хам Микола Андрійович	Федір Полянський	315
Хандрицький Іван	Микола Когут	315
Харак Ілярій Григорович	Петро Гуцал	315
Ха́рків	Микола Литвин, Олександр Рубльов	316
Харук Гнат	Микола Вітенко	317
Хархаліс Микола Михайлович	Олександр Луцький, Кім Науменко	318
Хархаліс Остап Михайлович	Олександр Луцький, Кім Науменко	318
Харчові управи	Олег Павлишин	318
Харчування в Українському війську (Українській Галицькій армії)	Микола Литвин	319
Химка Іван Іванович	Петро Гуцал	320
Хировський Василь Петрович	Петро Гуцал	320
Хичій Іван Дмитрович	Петро Гуцал	320
Хмара Олександр	Микола Вітенко, Петро Гуцал	321
Хмілевський Ярослав-Іван Остапович	Ігор Коваль	321
Хмільовський Микола Іванович	Микола Лазарович, Наталія Лазарович	322
Холмщина	Юрій Макар	324
Хома Андрій	Микола Вітенко, Петро Гуцал	327
Хома Осип Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	327
Хомин Олександр	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	328
Хомишин Григорій Лукич	Олег Єгрешій	328
Хоркавців Гнат Дмитрович	Петро Гуцал	329
Храпливий Євген Васильович	Степан Гелей	330
Храпливий Роман Васильович	Федір Полянський	331

Хрептовський Петро Олексійович	Федір Полянський, Петро Сіреджук	331
Христан Михайло Васильович	Валерій Паска	331
Хрін Іван Павлович	Роман Кобильник, Петро Гуцал	332
Хробак Микола	Микола Вітенко	332
Хром'як Василь	Олександр Луцький, Кім Науменко	332
Хронович Володимир Михайлович	Микола Вітенко	333
Хронов'ят Михайло	Микола Лазарович, Степан Гелей	333
Хрущ Антін	Андрій Харук	335
Хрущ Африкан	Петро Гуцал	335
Худоб'як Дмитро	Петро Гуцал	336
Хухра Антін	Микола Вітенко, Петро Гуцал	336
Хухра Михайло	Микола Вітенко, Петро Гуцал	336
Цайґер Филип	Микола Вітенко, Петро Гуцал	337
Цап Григорій Васильович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	337
Цап Семен Олексійович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	337
Цап'як Іван	Микола Вітенко	337
Царевич Омелян Гервасійович	Петро Гуцал	338
Цвинтаря Орлят проблема	Микола Ґеник	338
Цебровський Августин	Петро Гуцал	340
Цебровський Віктор Васильович	Петро Гуцал	341
Цегельський Лонгин Михайлович	Ігор Бегей	341
Цегельський Михайло	Олег Павлишин	342
Цегельський Роман Теодорович	Олеся Стефаник, Олег Рафальський	343
Цегельський Роман-Антон Михайлович	Володимир Старик	343
Цеклер Теодор	Іван Монолатій	346
Целевич Амброзій	Микола Вітенко	347
Целевич Володимир	Роман Кобильник	347
Целевич Володимир Михайлович	Микола Кугутяк, Олександр Реєнт	348
Целевич Лев Костянтинович	Петро Гуцал	349
Целевич Осип	Роман Кобильник	349
Цельник Онуфрій Пилипович	Петро Гуцал	349
Центральна руська народна рада в м. Ужгород (ЦРНР)	Андрій Королько	349

Центральний військовий комітет	Микола Литвин	350
Центральний офіс національностей	Ганна-Меланія Тичка	350
Цепко Андрій Іванович	Федір Полянський	351
Цепко Іван Григорович	Микола Лазарович, Федір Полянський	351
Церква святої великомучениці Варвари в м. Відень	Микола Вітенко	352
Церковнюк Іван Танасійович	Петро Сіреджук	354
Цєплий Костянтин (Кость)	Микола Вітенко, Петро Гуцал	354
Цибульський Іван	Петро Гуцал	355
Цибульський Михайло	Петро Сіреджук	355
Цибуляк Олекса Михайлович	Петро Гуцал	355
Циґаник (Циґанек) Авґустин Альоїзович	Володимир Старик	356
Циґаник (Циґанек) Яків Альоїзович	Володимир Старик	357
Циґанюк Юрій (Ґеорґій) Іванович	Володимир Старик	358
Цимбала Степан	Микола Вітенко	359
Цимбалістий Василь	Петро Сіреджук	359
Цимбалістий Іван Никифорович	Петро Сіреджук	360
Цимбалістий Іван Теодорович	Федір Полянський	360
Цимбалістий Павло Миколайович	Петро Сіреджук	360
Цимбалістий Пилип	Петро Сіреджук	361
Цимбалко Олекса	Петро Гуцал	361
Цимборський Михайло	Степан Борчук	362
Цислейтанія	Ігор Бегей	362
Циців-Чичун Остап	Олег Павлишин	363
Ціммерманн Алоїз	Олег Стецишин	363
Цінцірук Ілля	Микола Вітенко	363
Ціпановська Ольга-Анна Купріянівна	Олеся Стефаник, Олег Рафальський	364
Ціпсер Рудольф Казимирович	Володимир Старик	364
Ціпцюра Микола Іванович	Петро Гуцал	366
Ціріц Ґустав-Адольф	Олег Стецишин	366
Цісик Омелян Костянтинович	Микола Вітенко	366
Ціха Йоганн	Олег Стецишин	367

Ціховський Лев Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	367
Цопа Костянтин Дмитрович	Петро Сіреджук, Володимир Старик	368
Цукорник Онуфрій	Петро Гуцал	368
Цуркан Денис Омелянович	Петро Гуцал	368
Цурканович Сидір Костянтинович	Олександр Руснак, Володимир Старик	369
Цурканович Теофіль Юрійович	Володимир Старик	370
Цьокан Григорій Іларіонович	Петро Гуцал	370
Цьокан Ілля Іларіонович	Петро Гуцал, Микола Лазарович	370
Цяпка Іван Михайлович	Микола Лазарович	372
Чабак Василь	Петро Сіреджук	373
Чабан Ілля Андрійович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	373
Чайка Іван Олексійович	Микола Вітенко, Степан Кобута	373
Чайківська Ольга Михайлівна	Петро Гуцал	374
Чайківський Андрій	Микола Вітенко	374
Чайківський Василь	Микола Вітенко	374
Чайківський Євген Михайлович	Петро Гуцал	375
Чайківський Ілярій (Ілля)	Микола Вітенко, Петро Гуцал	375
Чайківський Микола Степанович	Микола Вітенко	375
Чайківський Михайло	Ольга Малюта	376
Чайковський Андрій Якович	Микола Васильчук	376
Чайковський Богдан Андрійович	Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Олег Павлишин	377
Чайковський (Чайківський) Микола Андрійович	Олег Павлишин	378
Чайковський Павло Петрович	Петро Гуцал	379
Чайковський Теодор	Петро Сіреджук, Олег Павлишин	379
Чайковський Теофіль	Микола Вітенко, Петро Гуцал	380
Чанський Рудольф-Франц	Петро Гуцал	381
Чапельський Ілярій Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	381
Чарнецький Василь	Володимир Старик	381
Частка Гуго	Олег Стецишин	382
Чвартацький Григорій	Надія Волинець, Микола Лазарович, Богдан Мельничук	383

Чемерис Гриць (Григорій) Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	383
Чепига Федір	Петро Гуцал	383
Чепіга Іван Миколайович	Петро Сіреджук	384
Червінський Микола	Олег Павлишин	384
"Червона Калина"	Микола Вітенко	384
Червона Українська Галицька Армія	Микола Литвин	386
"Червоний Прапор"	Кость Курилишин	388
"Червоний Стрілець"	Кость Курилишин	389
"Червоний У.С.С."	Кость Курилишин	389
Червоняк Павло Теодорович	Федір Полянський	390
Черевко Володимир-Семен Іванович	Петро Гуцал	390
Черевко Зенон-Костянтин Іванович	Петро Гуцал	390
Черемшинський Лонгин Якович	Петро Гуцал	391
Черкавський Іван Васильович	Федір Полянський	391
Черкавський Олекса-Микола	Микола Кугутяк	391
Черленюк Юрій	Петро Сіреджук	392
Черлінка Микола	Петро Сіреджук	392
Чернець Василь Лук'янович	Петро Сіреджук	393
Чернецький Антін Михайлович	Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський	393
Чернецький Григорій Степанович	Володимир Старик	394
Черник Іван Григорович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	395
Черник Іван Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	395
Черник Олексій Іванович	Микола Вітенко	396
Черниxівський Микола	Петро Гуцал	396
Черниш Степан Семенович	Петро Гуцал, Петро Сіреджук	396
Чернівецький український театр "Народного дому" (ЧУТНД) 1918–19	Володимир Старик	397
Чернявський Володимир Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	400
Чернявський Іван Корнилович	Михайло Петрів	400
Черський Василь Миколайович	Володимир Старик	402
Черський Євзебій Партенійович	Володимир Старик	403
Черський Тит Партенійович	Олександр Руснак, Володимир Старик	404

Чехівський Володимир Мусійович	Тетяна Осташко	404
Чехович Костянтин Володимирович	Микола Кугутяк	405
Чехович Мирон-Кость Титович	Микола Вітенко, Петро Сіреджук	406
Чехович Орест-Іван Титович	Петро Сіреджук	406
Чехословаччина	Андрій Яворський	407
Чиж Ярослав-Петро Ількович	Микола Кугутяк, Олександр Реєнт	408
Чикаленко Євген Харлампович	Олег Павлишин	409
Чикало Карпо Степанович	Петро Гуцал	410
Чикалюк Станіслав Михайлович	Петро Гуцал	411
Чикалюк Юрій Станіславович	Петро Гуцал	411
Чикета Гриць (Григорій) Прокопович	Петро Гуцал	411
Чипчар Михайло	Євген Лизень	412
Чичилович Іван Симеонович	Петро Сіреджук	412
Чичкевич Михайло Васильович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	412
Чіс Іван Іванович	Петро Сіреджук	413
Чіх Михайло Петрович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	413
Чмелик Степан	Олег Стецишин	414
Чмола Іван Симеонович	Олександр Руснак	414
Чмола Іриней Симеонович	Петро Гуцал, Ольга Малюта	414
Чобан Олекса Андрійович	Володимир Старик	415
Чолган Зенон Степанович	Іван Монолатій	416
Чопей Василь Йосифович	Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Лариса Щербак	416
Чорненко Олександр	Степан Кобута	417
Чорний Дмитро Іванович	Петро Сіреджук	417
Чорний Дмитро Филимонович	Петро Гуцал	417
Чорниш Кость (Костянтин) Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	418
"Чорногора"	Петро Сіреджук	418
Чорнодольський Михайло	Микола Вітенко, Петро Гуцал	418
Чорнописький Василь-Володимир	Олександр Луцький, Кім Науменко	419
Чортків (Czortków)	Віктор Венґлевич	419
Чортківська окружна військова команда	Микола Литвин	419
Чортківська офензива (7–28.06.1918)	Микола Литвин	419

"Чортківский Вістник"	Олеся Дроздовська	423
"Чотирикутник смерті"		423
Чубатий Володимир Іванович	Петро Гуцал	423
Чубатий Володимир Олександрович	Петро Гуцал	423
Чубатий Денис Павлович	Петро Гуцал	424
Чубатий Іван Пантелеймонович	Петро Гуцал	424
Чубатий Лев	Микола Вітенко, Петро Гуцал	424
Чубатий Микола Дмитрович	Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Лариса Щербак	425
Чубатий Павло	Ольга Малюта	426
Чубатий Петро Лукич	Петро Гуцал	426
Чубатий Ярослав Євгенович	Петро Гуцал	426
Чудінов (Богун) Микола Степанович	Олег Павлишин	427
Чужак Григорій	Петро Сіреджук	428
Чукур Михайло	Петро Сіреджук	428
Чукур Юрій Іванович	Микола Вітенко	428
Чуловський Петро Іванович	Петро Гуцал	429
Чумак Ілярій (Іларіон) Теодорович	Петро Гуцал	429
Чумак Мар'ян Семенович	Федір Полянський	429
Чумак Степан Васильович	Микола Лазарович	429
Чумпрійчук Федір	Петро Сіреджук	430
Чупрей Іван Петрович	Микола Лазарович, Степан Кобута	430
Чура Онуфрій	Степан Борчук	431
Чура Степан	Микола Вітенко	432
Чучкевич Ярослав	Олександр Луцький, Кім Науменко	432
Чучман Маріян Васильович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	432
Чучман Микола	Микола Вітенко, Петро Гуцал	432
Чучман Сидір Васильович	Микола Посівнич	433
Чучман Юліан Васильович	Микола Лазарович	433
Шавала Андрій Ількович	Петро Гуцал	434
Шавала Василь-Володимир	Микола Вітенко	434
Шавала Володимир	Микола Вітенко	434
Шавала Діонизій (Денис) Михайлович	Олег Павлишин	434

Шавала Михайло Михайлович	Ольга Малюта, Федір Полянський	435
Шавелюк Яків	Петро Гуцал	435
Шадлун Микола Якимович	Олег Павлишин	435
Шайдицький Володимир	Петро Сіреджук	436
Шаманек Альфред	Олег Стецишин	436
Шанайда Микола	Богдан Паска	436
Шанковський Лев Петрович	Микола Посівнич	437
Шапіра Йозеф (Осип)	Микола Вітенко, Федір Полянський	438
Шаповал Микита Юхимович	Микола Вітенко	438
Шаповал Микола Юхимович	Микола Литвин, Богдан Паска	440
Шаповал Олександр Андрійович	Микола Литвин, Богдан Паска	440
Шарик Михайло Теодорович	Оксана Дрогобицька	441
Шафран Іван Михайлович	Петро Гуцал, Степан Борчук	442
Шах Андрій Васильович	Олександр Луцький, Кім Науменко	442
Шах Степан	Микола Вітенко	442
Шахнович Михайло Іванович	Степан Качараба	443
Шашкевич Богуслав Антонович	Богдан Якимович	444
Шашкевич (Горбай) Катерина	Микола Вітенко	444
Швець Осип	Микола Вітенко	445
Швець Теодор (Федір) Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	445
Швець Федір Петрович	Тетяна Осташко	446
Шебець Софрон Якович	Петро Сіреджук	446
Шеєр Едвард	Володимир Старик	446
Шекерик-Доників Петро Дмитрович	Богдан Паска, Ганна Паска	447
Шекун-Коломийченко Марія Феофанівна	Олег Павлишин	449
Шелепко Осип Томович	Петро Гуцал	449
Шепарович Альберт Феліксович	Зоя Баран, Олег Стецишин	450
Шепарович Едмунд Феліксович	Зоя Баран, Олег Стецишин	450
Шепарович Лев Зенонович	Зоя Баран	450
Шепарович Роман Зенонович	Микола Вітенко	451
Шепарович Юліан Зенонович	Зоя Баран, Микола Вітенко	451
Шепарович Юрій Зенонович	Зоя Баран, Микола Вітенко	452
Шепарович Юрій Романович	Петро Гуцал	452

Шепель Володимир Григорович	Микола Литвин, Богдан Паска	453
Шепітка Василь	Петро Сіреджук	454
Шептицький Андрей	Любов Соловка, Олександр Лисенко, Олег Жерноклеєв	454
Шептицький Станіслав Марія Ян Теофіл	Ігор Пилипів	458
Шеремета Петро Михайлович	Богдан Паска	459
Шерер Леопольд	Олег Стецишин	460
Шехтер Самуїл	Петро Гуцал	460
Шиманський Павло	Руслан Делятинський, Олег Єгрешій	461
Шимків Григорій (Гриць)	Богдан Паска	461
Шипайло Микола	Петро Гуцал	462
Шипайло Роман	Іван Монолатій	462
Шипайло Юліан	Петро Гуцал	463
Шипайло Ярослав Карлович	Петро Гуцал	463
Шипітка Максим Миколайович	Петро Гуцал	463
Шипітко Теодор Степанович	Петро Гуцал	464
Шкварок Василь Теодорович	Петро Гуцал	464
Шкварок Осип	Микола Лазарович, Богдан Мельничук	465
Шкляр Омелян Теодорович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	465
Шкляренко Михайло Григорович	Петро Гуцал	466
Школа хорунжих у м. Надвірна	Петро Сіреджук	466
Школа червоних старшин (Харківська школа червоних старшин; від 1923 – 5-та Об'єднана школа червоних старшин, від 1924 – Школа червоних старшин ім. ВУЦВК)	Микола Литвин	466
Шкондиюк Василь	Петро Сіреджук	467
Шкреметко Семен	Петро Сіреджук	467
Шкрібляк Василь	Петро Сіреджук	467
Шкрумеляк Юрій Андрійович	Богдан Паска	467
Шлемкевич Микола	Богдан Паска	468
Шлемкевич Михайло Васильович	Микола Лазарович, Наталія Лазарович	469
Шлемкевич Петро Миколайович	Богдан Паска	469

Шльоссер Карл	Олег Стецишин	469
Шмагала Григорій	Федір Полянський	470
Шмалій Петро	Петро Гуцал, Дмитро Левчук	470
Шмата Василь	Ольга Малюта	471
Шмериковський Юрій Іванович	Петро Гуцал	471
Шміґельський Андрій Григорович	Петро Гуцал	472
Шміґельський Іван Романович	Петро Гуцал	473
Шміґельський Полікарп Романович	Петро Гуцал, Руслан Делятинський	473
Шмідт Фердинанд	Олег Стецишин	473
Шнюцер Герман Ісакович	Петро Гуцал	474
Шовінізм етнічний і політика Західно-Української Народної Республіки	Степан Павлюк	474
Шостак Клим (Климентій) Теодорович	Василь Стрільчук	474
Шох Петро	Микола Вітенко	475
Шпак Іван	Олег Павлишин	475
Шпанюк Іван Гнатович	Володимир Старик	475
Шпанюк Михайло Гнатович	Володимир Старик	476
Шпилька Пантелеймон	Олег Павлишин	477
Шпитковський Іван-Юліян Володиславович	Микола Лазарович, Лариса Щербак	478
Штавфер Адольф	Олег Стецишин	479
Штенцлер Леон (Лев) Міхаелович	Петро Гуцал, Дмитро Левчук	479
Штефан Августин Омелянович	Андрій Королько	479
Штик Франц-Йосип	Микола Вітенко	480
Штипшіц-Тернава Карл	Олег Стецишин	481
Штробель Олександр (Олекса) Вільгельмович	Володимир Старик	481
Штукгайль Еріх	Олег Стецишин	482
Шувар Андрій	Петро Сіреджук	482
Шульгин Олександр Якович	Богдан Паска	483
Шумський Осип	Степан Борчук	484
Шумський Юрій Іванович	Микола Вітенко	484
Шупляк Михайло Андрійович	Петро Гуцал	484
Шурак Тимотей	Петро Гуцал	484
Шустикевич Андрій Теодорович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	485

Шутурна Михайло	Петро Сіреджук	485
Шухевич Володимир Осипович	Ігор Райківський	485
Шухевич Павло Теофільович	Володимир Старик	486
Шухевич Степан Євгенович	Микола Посівнич	487
Шухевич Теофіль Теофільович	Володимир Старик	488
Щепанський Володимир	Василь Стрільчук	489
Щербанович Іван Степанович	Володимир Старик	489
Щербатий Михайло Олександрович	Петро Гуцал	490
Щеснюк Роман	Микола Вітенко	491
Щипйорно (Szczypiorno)	Віктор Венґлевич	491
Щирба Антін	Микола Вітенко, Петро Гуцал	492
Щирба Лев Осипович	Роман Кобильник	492
Щур Павло Прокопович	Петро Гуцал	493
Щурат Василь Григорович	Олег Павлишин	493
Щуровський Володимир Іванович	Світлана Боян-Гладка	493
Щуровський Євген Іванович	Світлана Боян-Гладка, Петро Сіреджук	494
Щуровський Микола Іванович	Петро Гуцал, Петро Сіреджук	494
Щуровський Філарет Іванович	Петро Гуцал	495
Юда Маврикій	Петро Гуцал	496
Юзвяк Михайло	Руслан Делятинський, Олег Єгрешій	496
Юзичинський Зенон-Микола Омелянович	Петро Гуцал	497
Юнаків Микола Леонтійович	Микола Литвин	497
Юнацька школа в м. Станиславів (1920)	Олег Павлишин	497
Юра Гнат Петрович	Степан Павлюк	498
Юрик Степан Григорович	Ярослав Глистюк, Олег Павлишин	498
Юрійчук Денис Дмитрович	Володимир Старик	498
Юрійчук Іван Лукашевич	Володимир Старик	499
Юркевич Амброзій Миколайович	Володимир Старик	500
Юркевич Дмитро Афанасійович	Петро Гуцал	500
Юркевич Іван Михайлович	Петро Сіреджук	501
Юркевич Осип	Олександр Луцький, Кім Науменко	501
Юрків Іван	Ольга Малюта	502

Юрків Іван	Олександр Луцький, Кім Науменко	502
Юрків Михайло Петрович	Степан Кобута	502
Юрчак (Юрчакова) Ганна Степанівна	Степан Павлюк	503
Юрченко Василь	Петро Сіреджук	503
Юрчинський Лев Никифорович	Петро Гуцал	504
Юрчинський Остап Миколайович	Петро Гуцал	504
Юсипчук Дмитро Миколайович	Петро Сіреджук	505
Ющак Степан	Петро Сіреджук	505
Яблонський Олекса Петрович	Петро Гуцал	506
Яворівський (Яворовський) Євген	Олександр Луцький, Кім Науменко	506
Яворська Марія Олексіївна	Петро Гуцал	507
Яворський Гнат	Володимир Старик	507
Яворський Зенон Олексійович	Петро Гуцал	509
Яворський Іван	Олег Павлишин	509
Яворський Іван Іванович	Петро Гуцал	510
Яворський Іван Степанович	Петро Гуцал	510
Яворський Йосип Іванович	Петро Сіреджук	511
Яворський Мар'ян	Любомир Хахула	511
Яворський Матвій Іванович	Олександр Луцький, Кім Науменко	511
Яворський Михайло Іванович	Петро Гуцал	512
Яворський Олекса Якович	Микола Лазарович	512
Яворський Олексій Климентійович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	514
Яворський Осип	Володимир Старик	514
Яворський Осип Іванович	Федір Полянський	516
Яворський Сергій-Йосафат Олексійович	Петро Гуцал	516
Яворський Теодозій-Осип Олексійович	Петро Гуцал	516
Яворський Хризант Олексійович	Петро Гуцал	517
Яворський Ярослав Іванович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	517
Ягенчук Олесь	Микола Когут	517
Язловецький табір	Петро Гаврилишин	518
Якверт Ріхард	Олег Стецишин	518
Якимець Василь Степанович	Василь Стрільчук	518
Якимів Григорій (Гриць)	Микола Лазарович	519

Яківчик Микола Михайлович	Роман Кобильник	519
Якубів Михайло	Руслан Делятинський, Олег Єгрешій	520
Якубовський Петро Григорович	Петро Сіреджук	520
Ялівець (Jałowiec)	Віктор Венґлевич	520
Яловий Михайло Омелянович	Сергій Дерев'янко	521
Ямполєр Йозеф (Осип)	Петро Гуцал	522
Янів Бронислав	Олег Павлишин	522
Янівський цвинтар	Ігор Райківський	522
Янкевич Євген Ярославович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	524
Янович Мирослав Антонович	Петро Гуцал	524
Янович Осип	Федір Полянський, Іван Тимів	525
Януш Роман	Петро Гуцал	525
Янцентій Петро	Олександр Луцький, Кім Науменко	525
Ярема Володимир Якимович	Петро Сіреджук	525
Ярема Олексій Миколайович	Микола Вітенко	526
Ярема Яким Якимович	Микола Лазарович, Наталія Лазарович, Лариса Щербак	526
Яремішин Стефан Теодорович	Петро Гуцал	527
Яремчук Матвій	Петро Сіреджук	528
Ярий Ріхард Франц Маріян	Олег Стецишин	528
Яримович Микола Євстахійович	Петро Гуцал	529
Яріш Степан Іванович	Петро Гуцал	529
Яросевич Іван	Василь Стрільчук	530
Яросевич Маріян Іванович	Петро Гуцал	530
Яросевич Мирон Іванович	Петро Гуцал	530
Яросевич Орест Іванович	Петро Гуцал	531
Яросевич Роман Гнатович	Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський	531
Яросевич Сидір Іванович	Петро Гуцал	533
Ярославин Сидір		533
Ярославський Євстахій Антонович	Петро Родим'юк	533
Ярош Іван (Йоан)	Петро Гуцал	533
Ярош Осип Іванович	Федір Полянський	534
Ярош Павло	Микола Вітенко	534

Ярошинський Євзебій Іванович	Володимир Старик	534
Ясеницький Євген Володимирович	Олександр Луцький, Кім Науменко	535
Ясеньовський Євстахій Васильович	Микола Лазарович, Федір Полянський	536
Ясінчук Лев Петрович	Володимир Старик	536
Яськевич Олександр	Микола Вітенко, Петро Гуцал	538
Яськевич (Яшкевич) Яків Якович	Володимир Старик	538
Яценко Володимир Якович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	540
Яценко Микола Павлович	Петро Сіреджук	541
Яценович Микола	Петро Сіреджук	541
Яцик Тадей	Оксана Дрогобицька	541
Яцишин Степан Васильович	Володимир Старик	541
Яців Дмитро	Іван Тимів	542
Яців Нестор Антонович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	543
Яців Степан	Микола Вітенко, Петро Гуцал	543
Яцковський Йосафат Володимирович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	544
Яцура Федір (Теодор) Петрович	Ольга Малюта	544
Яцюк Микола Іванович	Володимир Старик	545
Яшан Василь Іванович	Богдан Якимович	545
Ящун Михайло Йосипович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	545

ДОДАТКИ

Антонович Євген Миколайович	Володимир Старик	547
Артиш Михайло Дмитрович	Володимир Старик	547
Балицький Омелян Антонович	Володимир Старик	547
Бербеничук Василь Петрович	Петро Сіреджук	548
Бігарій Наполеон-Карл Юрійович	Володимир Старик	548
Близнюк Косьма (Кузьма)	Ольга Малюта	549
Бобикевич Сидір (Ісидор) Антонович	Богдан Паска, Валерій Паска	550
Боґдан Федір Якович	Володимир Старик	550
Боліновський Василь Теодорович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	551
Будурович Михайло Васильович	Петро Сіреджук	551
Буцура Василь Васильович	Володимир Старик	552

Буцура Віктор Ілліч	Володимир Старик	553
Буцура Володимир Ілліч	Володимир Старик	553
Буцура Омелян Васильович	Володимир Старик	553
Буцура Пантелеймон Іванович	Володимир Старик	554
Буцура Сидір Ілліч	Володимир Старик	555
Васкан Гнат Васильович	Володимир Старик	555
Велигорський Микола	Ольга Малюта	555
Вірстюк Роман Михайлович	Петро Сіреджук	556
Воробець Василь	Володимир Старик	556
Гаврищук Микола Теодорович	Володимир Старик	556
Галицький Пилип Іванович	Володимир Старик	557
Глушок Роман Микитович	Петро Гуцал	557
Гнатюк Дмитро Іванович	Володимир Старик	558
Гніздовський Августин Якович	Володимир Старик	558
Гніздовський Олександр Семенович	Володимир Старик	558
Григорович Орест Володимирович	Володимир Старик	559
Гринчишин Іван Іванович	Петро Гуцал	559
Гулей Микола Георгійович	Володимир Старик	559
Гуменюк Степан Теодорович	Володимир Старик	560
Гуцул Дмитро Григорович	Володимир Старик	560
Ґріґоца Василь Андрійович	Володимир Старик	560
Ґріґоца Василь Іванович	Володимир Старик	561
Данилович Микола-Олександр Євгенович	Володимир Старик	561
Данилович Орест Євгенович	Володимир Старик	562
Данилович Сидір-Алоїз Євгенович	Володимир Старик	562
Дженикай Іван Євтимійович (Ахтемійович)	Володимир Старик	563
Діякон (Диякон) Іван Васильович	Володимир Старик	563
Дроздовський Володимир Йосипович	Петро Гуцал	563
Дудич Микола Йосипович	Володимир Старик	564
Дуткевич Михайло Лоренцович	Володимир Старик	564
Дюк Микола Пилипович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	565
Загульський Микола	Володимир Муравський, Володимир Старик	565

Зінич Василь Михайлович	Петро Сіреджук	565
Ільницький Степан	Петро Сіреджук	566
Канюк Володимир Омелянович	Володимир Старик	566
Колодницький Євген Іванович	Володимир Старик	567
Костик Володимир Андрійович	Володимир Старик	567
Кочала Ілля Онуфрійович	Володимир Старик	568
Крупа Осип (Йосиф)	Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв	568
Куронь Яцек	Любомир Хахула	568
Кухта Теодор Теодорович	Володимир Старик	569
Кушнірюк Теоктист Архипович	Володимир Старик	569
Лабач Дмитро Петрович	Володимир Старик	570
Лавришко Ярослав Михайлович	Володимир Старик	571
Лєорда Віктор Григорович	Володимир Старик	571
Липецький Костянтин Іванович	Володимир Старик	572
Литвинович Павло Іванович	Володимир Старик	572
Маковецький Омелян Миколайович	Володимир Старик	573
Манівчук Федь Васильович	Петро Сіреджук	573
Маціювич Ілярій Іванович	Володимир Старик	573
Никифоряк Микола	Петро Сіреджук	574
Панас Олекса (Олександр)	Ігор Райківський, Олег Жерноклеєв	575
Пилип'юк Василь	Петро Сіреджук	576
Полівчак Теодор Степанович	Олег Полівчак	576
Проскурка Іван Михайлович	Петро Гуцал	577
Селянський Остап-Михайло Григорович	Петро Сіреджук	577
Сеник Данило Михайлович	Петро Гуцал	578
Систематизація і використання великих масивів інформації з історії Західно-Української Народної Республіки	Микола Вітенко, Микола Кугутяк, Ігор Цепенда	578
Сікорський Владислав Еуґеніуш	Микола Ґеник	582
Сіяк Стефанія Юріївна	Петро Сіреджук	583
Студинський Кирило Йосипович	Михайло Москалюк	584
Тарнавський Віктор Львович	Микола Вітенко, Кім Науменко	585
Тарнавський Гриць (Григорій)	Микола Вітенко, Петро Гуцал	585

Тарнавський Омелян Филимонович	Петро Гуцал	585
Терпеливець Михайло	Микола Вітенко, Петро Гуцал	586
Тимошик Михайло	Микола Вітенко, Петро Гуцал	586
Тихий Спиридон Андрійович	Петро Гуцал	586
Тофан Андрій	Микола Вітенко, Петро Гуцал	586
Трачук Микола Васильович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	587
Трильовський Орест Іванович	Петро Гуцал	587
Триш Микола Васильович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	587
Трищук Ілля Юхимович	Петро Гуцал	587
Тузяк Андрій Андрійович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	588
Турчин Яків Теофільович	Петро Гуцал	588
Тустановський Омелян Юліанович	Петро Гуцал	588
Тучапський Михайло Михайлович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	588
Угрин Дмитро	Микола Вітенко, Петро Гуцал	588
Угрищук Федір Олександрович	Микола Вітенко, Петро Гуцал	589
"Głos Polski"	Петро Гуцал	589

**РЕДАКЦІЙНА РАДА
І РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ДЯКУЮТЬ
ВЛАСНИКАМ КОЛЕКЦІЙ ЛИСТІВОК,
СВІТЛИН, ПЕРІОДИКИ ТА ІНШИХ МАТЕРІАЛІВ
ЗА НАДАНУ ДОПОМОГУ**

ПЕТРОВІ АРСЕНИЧУ

ПЕТРОВІ ГУЦАЛУ

ВЛАДИСЛАВОВІ ЗАПОРОЖЦЮ

ОЛЕКСАНДРОВІ КАГЛЯНУ

ОРЕСТОВІ КРУКОВСЬКОМУ

ІВАНОВІ МИРОНЮКУ

ІГОРЕВІ ОЛІЙНИКУ

СЕРГІЮ ПЕРЕПІЧЦІ

ОЛЕКСАНДРОВІ ФЕДОРИШЕНУ

Карти укладено та підготовлено до друку
ТОВ "Українська Картографічна Група" у 2019 р.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5097 від 12.05.2016 р.
вул. Тампере, 13-Б, м. Київ, 02105,
тел.: (044) 332-50-72
E-mail: cartographicgroup@gmail.com
www.ukg.org.ua
Відділ збуту: (050) 312-84-20
E-mail: zbut.ukg@gmail.com
Авторський колектив: Микола Литвин, Володимир Грицеляк,
Ростислав Сосса, Іван Ровенчак, Юрій Лоза

торрент-толока
оцифровано ГУРТОМ
toloka.to

Наукове видання

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 – 1923

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ
4

Т – Я

Автор ідеї та ініціатор видання
Микола Кугутяк

Літературний редактор
Галина Пославська

Художнє оформлення
Борис Великголова

Верстка
Ігор Стахів

Мануcкрипт-Львів
вул. Енергетична, 22/10.
тел./факс: (032) 227 68 24
e-mail: petromelen@gmail.com

36 **Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія :** До 100-річчя Західно-Української Народної Республіки. Т. 4: Т – Я. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2021. 688 с.

ISBN 978-966-2067-72-9

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській та світовій історичній науці презентує читачеві комплексне дослідження одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західно-Української Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення і соборності на початку XX століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні даної проблеми за роки незалежності України. На великому і якісно новому джерельному матеріалі з вітчизняних і закордонних архівосховищ і наукових бібліотек, застосовуючи сучасні методологічні підходи й останні досягнення соціогуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Чернівців, Тернополя – розглядають передумови революційного чину в Галичині, внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу і міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні, етноконфесійні процеси в краї, партійно-політичну систему ЗУНР, її правову і законотворчу діяльність тощо. Велику увагу приділено повсякденному життю та побутові населення західноукраїнського регіону в 1918–1923 рр., просопографічним аспектам історії ЗУНР, питанням історичної персоналістики і біографістики, відомим і маловідомим історичним постатям борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різноманітних тем і сюжетів Енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів та оригінального, автентичного ілюстративного матеріалу.

Енциклопедичне видання пропонуємо увазі учнів, студентів, аспірантів, докторантів, викладачів вищої і середньої школи, усіх, хто цікавиться історією України XX століття.

УДК 94 (477) "1918–1923"
ББК 63.3 (4 Укр)